M. EMINESCU

O P E R E

X

PUBLICISTICĂ

1 noiembrie 1877 - 15 februarie 1880

„T I M P U L"

CU 16 REPRODUCERI

DUPĂ PUBLICAȚII ŞI MANUSCRISE

1989

EDITURA R.S.R

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ

DE

P E R P E S S I C I U S

CU 16 REPRODUCERI

DUPĂ PUBLICAȚII ŞI MANUSCRISE

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE UN COLECTIV DE CERCETĂTORI

DE LA MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Coordonator

DIMITRIE VATAMANIUC

EMINESCU LA „TIMPUL" (1877—1883), „ROMÂNIA LIBERĂ" (1888) ŞI „FÂNTÂNA BLANDUZIEI" (1888—1889)

I. CONSIDERAȚII GENERALE

1. *Fondarea „Timpului" şi schimbările în orientarea sa politică.* Cotidianul bucureştean este întemeiat în 1876, ca organ de presă al Partidului conservator, de sub conducerea lui Lascăr Catargiu, la guvern din 11 martie 1871. Adunarea deputaților discută în martie 1876 situația financiară a țării şi se produc mari neânțelegeri în sînul guvernului conservator. V. Boerescu, Gr. G. Cantacuzino, D. Ghica şi alți membri marcanți ai Partidului conservator se retrag din guvern pe motiv că acesta devenise al „nouei direcțiuni din Iaşi". Grupul dizident ia cu el şi „Presa", organul oficial al Partidului conservator, întemeiat de V. Boerescu în 1868. Partidul liberal, în opoziție, avea două ziare centrale — „Românul" şi „Alegătorul liber" — în timp ce Partidul conservator, la conducerea țării, nu dispunea de un organ central de presă. Conservatorii considerară că o asemenea „lacună" nu putea rămâne neâmplinită şi hotărâră să scoată „Timpul", organ guvernamental, care începe să apară în 15 martie 1876. Guvernul Lascăr Catargiu se retrage de la conducerea țării în 3 aprilie 1876, ca să-i ia locul un guvern de tranziție condus de I. Em. Florescu (4/16 aprilie — 26 aprilie/8 mai 1876), căruia îi urmează guvernul de coaliție liberală (27 aprilie/9 mai — 23 iulie/4 august 1876). La alegerile din iunie 1876, Partidul liberal obține o majoritate covârşitoare şi în 24 iulie/5 august 1876 se formează guvernul liberal, care rămâne la conducerea țării până în martie 1888.

Schimbările la conducerea țării determină şi orientarea politică a „Timpului" care, din organ de presă guvernamental, devine ziar de opoziție. Conducerea majorității conservatoare considera că „Timpul" putea aduce servicii Partidului conservator şi hotărăşte să-l susțină prin cotizații ale membrilor săi. P.P. Carp şi T. Rosetti se declară împotriva scoaterii, mai departe, a ziarului întrucât constituia o povară pentru membrii Partidului conservator, trecut în opoziție, şi nu se întrevedeau nici foloasele imediate ce le putea aduce. Deşi unii membri marcanți ai Partidului conservator se desolidarizează de majoritatea conservatoare, aceasta hotărăşte totuşi să scoată în continuare ziarul. V. Pogor este însărcinat cu strângerea contribuțiilor de la ieşeni, susținătorii mai importanți, sub raport financiar, ai cotidianului bucureştean.

În manuscrisul **2264** se păstrează mai multe *Anexe* (288, 289, 290), nu ştim la ce document, cu numele „membrilor fondatori" ai ziarului. Transcriem această listă întrucât unele din aceste nume se întâlnesc şi în articolele poetului: L. Catargiu, I. Em. Florescu, P. Mavrogheni, G. Manu, C. Suțu, A. Lahovari, T. Maiorescu, T. Ştirbei, V. Pogor, G. Filipescu, N. Drosu, Gr. Păucescu, G. Băleanu, L. Paciurea, A. Catargiu, G. Triandafil, P. Millo. Cel din urmă îndeplineşte şi funcția de casier în redacție.

Conducerea Partidului conservator face cunoscut în 18 noiembrie 1876 că într-o adunare numeroasă se hotărâ să se încredințeze redactarea ziarului lui Grigore H. Grandea, cunoscut

prin atitudinea sa antiliberală (88, p. 109—114). Cu câteva zile mai înainte, în 10 noiembrie 1876, „Timpul" înscrie pe frontispiciul său : „Ziar politic, comercial, industrial şi literar". Gruparea junimistă din Partidul conservator îl suspectează pe Gr. H. Grandea pentru faptul că nu făcea suficientă propagandă „Convorbirilor literare", revista ieşeană. Maiorescu îi scrie lui I. Negruzzi în 17/29 ianuarie 1877 că de la „Timpul" nu se putea aştepta nimic câtă vreme îl redacta „fleacul cela de H. Grandea" (38, I, p. 7). „Timpul" informează cititorii în 27 ianuarie/ 8 februarie 1877 că se înmulți numărul membrilor în redacție şi că înceta rezerva lui P.P. Carp şi a „amicilor" săi fața de ziar. Interesant de observat că de la această dată se suprimă şi subtitlul ziarului. Schimbările acestea arată că „Timpul" trece din mâinile majorității conservatoare în cele ale grupării junimiste.

Conducerea „Timpului" o ia T. Maiorescu care rămâne în fruntea ziarului până la sfârşitul lui aprilie 1877. „De la sfârşitul lui ianuarie — scrie Maiorescu în Jurnalul său — pînă la ultima aprilie (3 luni), am redactat «Timpul», mai toate articolele de fond ale mele din acest interval" (28, I, p. 276). în redacție intră şi I. Slavici, care îşi asumă răspunderea pentru partea literară şi politica externă.

Maiorescu se retrage de la conducerea ziarului ca urmare a complicării situației internaționale. În iulie 1877 părăsește redacția și Gr. H. Grandea, spre a scoate „Războiul", cotidian cu ilustrații care se bucură, încă de la început, de-o mare popularitate. Redactarea „Timpului" rămâne în sarcina lui Slavici și a lui G. I. Pompilian, profesor la Școala normală pentru învățătura poporului român. „Mă vei crede că nu ți-am scris pînă acum — îi mărturisește Slavici lui I. Negruzzi în 5 august 1877 — fiindcă mi-a fost peste putință să găsesc câteva momente de liniște sufletească. Sânt vreo 14 zile de când aproape nimeni nu mai vine pe la redacția «Timpului» încât singuri doi inși, eu. și Pompilian, trebuie să-i umplem coloanele. Grandea lucrează la «Războiul » fiindcă la «Timpul» nimeni nu-l mai plătește și omul vrea să trăiască. Nici eu n-am luat de 3 luni de zile bani. La comisia istorică unde urmez cu lucrările, cu toate că [nu] am fost șters din buget, de 6 luni nu am fost plătit. Trăiesc numai eu știu cum, corecturi, reviste externe, notițe de prin ziare, varietăți, aceasta e zilnica mea hrană" (35, II, p. 280). Slavici îi scrie din NOU lui I. Negruzzi în 31 august 1877 și arată că în condițiile în care era pus să lucreze nu-i rămânea decât să se retragă din redacție (35, 11, p. 282). V. Pogor trimite pentru redacția „Timpului" în 2 septembrie 1877, 3616 lei noi. În scrisoarea către Maiorescu se scuză că nu putuse aduna mai mult întrucât unele persoane lipseau din Iași și „multe din cele din Iași s-a refuzat a plăti" (72, p. 213). Se confirma opinia lui T. Rosetti că susținerea ziarului va fi o povară pentru gruparea junimistă.

2. *Intrarea lui Eminescu în redacția cotidianului bucureștean.* Condițiile critice în care era pus să scoată „Timpul" îl determină pe Slavici să-l cheme pe Eminescu de la Iași, unde redacta „Curierul de Iași", din mai 1876 (113, p. 101—107). Poetul intenționa să vină la București încă din decembrie 1876, cum reiese dintr-o scrisoare a lui I. Negruzzi către T. Maiorescu (72, p. 215). Slavici angajează „Timpul" în polemica în jurul *Logicei* lui Maiorescu, pentru a crea o atmosferă favorabilă intrării poetului în redacție. Acum apare, pentru prima dată, numele său în ziarul bucureștean (OPERE, IX, 770). Eminescu îi scrie lui Slavici, în 12 octombrie 1877, că era pregătit să vină la București, dar că nu avea bani de drum. „Dacă m-ar hotărî cineva să viu la București — scrie Eminescu — ai fi tocmai tu [...]. Dar n-am cu ce veni. Asta m-a făcut să-mi țiu gura pân-acuma — 100 de fr. am pe lună ; din ce dracu să plec ? Am și bagaje : cărți, manuscripte, cioboate vechi, lăzi cu șoareci și molii" (OPERE, XVI, 184). Poetul îi scrie și lui Maiorescu, în germană, în 15 octombrie 1877 și face o prezentare critică a Junimii ieșene (OPERE, XVI, 184-185).

Din documente se desprinde că Eminescu intră în redacția „Timpului" între 25 octombrie și 2 noiembrie 1877. Judecând numai după ultimele articole din „Curierul de Iași", care îi pot fi atribuite și care apar în nr. 118 din 30 octombrie 1877 (OPERE, IX, 438—439), s-ar părea că poetul părăsește Iașul între 30 octombrie și 1 noiembrie 1877. Dar articolele publicate în 30 octombrie reproduc informații din 24 octombrie 1877 și chiar de mai înainte de această dată. Este de mare insemnătate și un alt amănunt. Numărul 118 ar fi trebuit să apară, ca al doilea din săptămână, miercuri 26 octombrie 1877. Cum însă în această zi era sărbătoare și ziarul n-a apărut, numărul urmând să iasă vineri 28 octombrie 1877 și nu duminică în 30 octombrie 1877. Plecarea lui Eminescu produce însă perturbări în redacția „Curierului de Iași" și în săptămâna 23—29 octombrie ziarul nu apare de trei ori, ca de obicei și nici măcar de două ori, ci o singură dată și atunci cu articole întocmite cu mult înainte. Putem susține, pe baza acestor date, că Eminescu părăsește Iașul între 25—27 octombrie 1877 — nu mai devreme și nici mai târziu. Se verifică și documentar informațiile lui Slavici care fixează Sf. Dumitru data sosirii lui Eminescu în București (92, p. 168). Nu poate fi împărtășită, sub nici un motiv, opinia privind prezența

lui Eminescu în redacția „Timpului" înainte de 27 octombrie 1877. Înainte de această dată nu i se pot atribui articole fie și numai pentru motivul că poetul nu se afla în redacția cotidianului bucureștean.

II. EMINESCU LA „TIMPUL"

1. *Periodizarea publicisticii eminesciene.* Eminescu își începe activitatea la „Timpul" efectiv la începutul lui noiembrie și o încheie la sfârșitul lui iunie 1883. Publicistica din acești ani o tipărim în patru volume : X, noiembrie 1877 — februarie 1880 ; XI, februarie 1880 — decembrie 1880; XII, ianuarie 1881 — decembrie 1881 și XIII, ianuarie 1882 — iunie 1883. în ultimul volum includem și colaborările, puține la număr, la „România liberă" și „Fântâna Blanduziei", din 1888 și 1889. În periodizarea noastră ținem seamă de statutul poetului în redacția cotidianului bucureștean. Eminescu este, între noiembrie 1877 și februarie 1880, simplu redactor, asemeni lui I. Slavici, I.L. Caragiale, Ronetti Roman. Conducerea ziarului o avea un comitet de redacție, reprezentat de I.A. Cantacuzino, în calitate de redactor responsabil. Materialele se discutau în redacție și chiar dacă fiecare din redactori venea cu o notă personală, se impunea să nu depășească anume limite, fixate de comitetul de conducere. Cercetătorii operei lui Eminescu sânt călăuziți de ideea că prezența poetului în redacția „Timpului" trebuia să producă, încă de la început, un reviriment în coloanele ziarului. Acest lucru nu se întâmplă și primele articole pe care i le atribuim le trecem la incerte. Explicația stă în faptul că Eminescu intră în redacția „Timpului" într-un moment când soarta războiului din Balcani nu se decisese, și se impunea ca ziarul să discute cu mare prudență problemele politice.,, «Timpul» în sfârșit îl citești în toate zilele — îi scrie Slavici lui I. Negruzzi în 14 decembrie 1877 — dacă îl citești. Ordinul de zi cste rezerva —, astfel încât fiecare cuvânt se cumpenește de trei ori și cel mai bun articol este, în care nu se zice nimic. În curând vom începe o campanie strașnică" (35, II, p. 285). Campania de presă la care se referă Slavici este inaugurată de poet cu articolul *Dorobanții,* iar de prozator cu *Sărmanii viteji de la Plevna.* Ea este îndreptată împotriva Partidului liberal și nu sânt cruțați nici conservatorii. De aici și conflicte cu I.A. Cantacuzino care cere, în mai multe rânduri, sprijinul comitetului de conducere. Dintr-o scrisoare a sa către T. Maiorescu, din 19/31 ociombrie 1878, luăm cunoștință că Eminescu nu ținea seama de îngrădirile impuse de comitetul de conducere. „Soyez bon pour revenir — scrie I.A. Cantacuzino — a la charge aupres de lui; je lui ai parle moi-meme aujourd'hui; faîtes-le aussi. Sans rien lui dire qui puisse eveiller sa susceptibilite ou sa sensibilite, obtenez de sa part, non pas de ne pas dire la verite, mais de n'en dire qu'une faible partie" (38, V, p. 122). Vina care i se aducea lui Eminescu consta în faptul că stăruia să facă din „Timpul" un organ personal de presă („il persiste a faire du << Timpul» l'organe personnel").

Cucerirea independenței deschide o epocă nouă în istoria noastră națională și partidele politice trec la elaborarea de noi programe pe baza cărora să-și desfășoare activitatea. Conservatorii înființează, la începutul anului 1880, un club politic, cu un comitet de conducere și se declară partid politic constituțional. Conservatorii activară până la această dată ca formațiune politică în sânul căreia se distingeau câteva grupări, mai importantă fiind cea junimistă. Aceasta îi avea în frunte pe T. Maiorescu, P.P.

Carp şi Th. Rosetti. Existau însă şi între aceştia deosebiri de vederi în multe probleme de politică internă şi externă. Preşedinte al Clubului politic şi al Partidului conservator este desemnat Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, care întocmeşte şi noul *Program* al Partidului conservator. Clubul politic preia şi conducerea ziarului „Timpul" şi-l numeşte pe Eminescu redactor-şef, la propunerea lui Emanoil Costache Epureanu, care îl prețuia pentru activitatea scriitoricească. Poetul conduce cotidianul bucureştean ca redactor-şef între 16 februarie 1880 şi decembrie 1881. Este epoca de maximă intensitate în activitatea sa ziaristică. Eminescu o inaugurează cu suita de articole *Studii asupra situației* şi dă orientarea politică a ziarului, care nu concordă adesea cu cea a Partidului conservator. Articolelele publică, cu puține excepții, ca al doilea editorial şi ele se succed număr de număr. Problemele care stau în atenția sa privesc, cu precădere, viața politică internă. Ținând seama de schimbarea în statutul personal al poetului în redacție s-ar fi impus ca publicistica din aceşti ani să fie cuprinsă într-un singur volum. Amploarea ei, puțin obişnuită, face să-i consacrăm două volume. Insistăm asupra acestui aspect spre a atrage atenția că, deşi repartizată în două volume (XI şi XII), formează o singură secțiune în ansamblul publicisticii eminesciene.

Partidul liberal îşi consolidează poziția politică după proclamarea regatului în martie 1881 şi gruparea junimistă din Partidul conservator se orientează spre liberali. P.P.Carp primeşte să reprezinte guvernul liberal, ca ambasador la Viena, P. Mavrogheni trece, în aceeaşi calitate, la Roma, iar T. Rosetti preia preşedinția Curții de Casație. Eminescu conveni să lase conducerea

„Timpului" în seama lui Grigore G. Păucescu, ca urmare a acestei orientări a grupării junimiste spre Partidul liberal. Fondator al revistei „Dreptul" (1871) şi mai tîrziu redactor la „Epoca" (1886—1888), Gr. Păucescu aduce în redacție unii din colaboratorii săi apropiați. Poetul este prim-redactor pentru partea politică, dublat de N. Christescu, venit de la „Dreptul" şi care îl înlocuieşte în timpul absențelor din redacție. Eminescu dă trei articole pe săptămână şi urmăreşte presa străină, îndeosebi cea germană. Activitatea sa publicistică nu mai apare la fel de susținută, ca în epocile anterioare. Schimbarea statutului în redacție nu este singura explicație pentru această constatare. Elaborează acum *Luceafărul* în forma definitivă şi trece pe al doilea plan colaborarea la cotidianul bucureştean. De altfel „Timpul" devine, din ianuarie 1883, organ de presă al „opoziției coalizate" formată din conservatorii orientați spre liberali şi „Liberalii sinceri", gruparea lui G. Vernescu din Partidul liberal. Se explică de ce scade interesul său pentru ziar şi activitatea sa se încadrează în limitele obligațiilor redacționale. Sânt momente când se hotărăşte să-şi dea chiar demisia. „Permiteți-mi a vă declara — îi scrie Eminescu lui Lascăr Catargiu în 16 februarie 1883 — că mie unuia nu mi-e încă indiferent cu cine împărtăşesc onoarea de-a colabora la una şi aceeaşi publicațiune" (OPERE, XVI, 195). Scrisoarea este şi o mărturie a dezacordului lui Eminescu cu orientarea politică ce-o da Grigore G. Păucescu ziarului. Semnificativ este şi faptul că Grigore G. Păucescu nu va include în ediția sa din publicistica poetului la „Timpul" nici un articol din 1882—1883. După ce devine organ de presă al „opoziției coalizate", „Timpul" este în declin evident *şi* Maiorescu deplânge „limbagiul la care se coborâse" (28, p. 212). De altfel, „Timpul" fuzionează în 17 martie l884 cu „Binele public" şi în locul lor apare „România", organ de presă al „Partidului liberal-conservator".

Eminescu îşi începe publicistica politică cu o polemică cu presa din Imperiul austro-ungar în sprijinul revendicărilor românilor de sub stăpânirea acestuia şi o încheie la „Timpul", în ajunul prăbuşirii sale intelectuale, tot cu o polemică, cu aceeaşi presă, în care condamnă asuprirea națională şi practicile demagogice în viața politică.

2. *Epilogul publicisticii eminesciene.* Colaborarea lui Eminescu la „România liberă", în noiembrie 1888, marchează reintrarea sa în gazetărie, după o întrerupere de mai bine de cinci ani. Cotidianul „tinerilor liberali" se declară, încă din 16 ianuarie 1885, organ de presă al grupării junimiste din Partidul conservator. Eminescu pledează şi aici pentru schimbarea „relațiilor" de muncă spre a veni în sprijinul „celor nemulțumiți". De la „România liberă", Eminescu trece la „Fântâna Blanduziei", la care colaborează în decembrie 1888 şi în ianuarie 1889. Poetul se pronunță şi aici în sprijinul ridicării „stării igenice şi materiale a cultivatorilor". Colaborarea la aceste publicații se înscrie ca un epilog în ansamblul publicisticii eminesciene.

III. PUBLICISTICA DE LA „TIMPUL" ÎN EDIȚIILE CRITICE

Există opinia potrivit căreia edițiile întocmite de I. Crețu din publicistica lui Eminescu *Opere,* în patru volume, din 1939 şi *Opera politică,* în două volume, din 1941, cele mai cuprinzătoare din proza politică eminesciană ce le avem până acum, ar fi abuzive în sensul că s-ar fi inclus în ele un mare număr de articole ce nu aparțin poetului. Se are în vedere nu atât publicistica din „Albina", „Familia", „Federațiunea", „Convorbiri literare", „Românul" şi „Curierul de Iaşi", tipărită de noi în OPERE, IX şi din care I. Crețu include în ediție numai 20 de articole, cât mai ales cea de la „Timpul" din care tipăreşte vreo 320 de articole. Dintre acestea figurează în edițiile anterioare vreo 60—70 de articole. Edițiile lui I. Crețu tipăresc, cum nu este greu de observat, un număr considerabil de articole rămase îngropate în coloanele cotidianului bucureştean, fapt ce, la vremea aceea, apare drept abuziv.

Problema se pune însă în cu totul alți termeni.

În perioada noiembrie 1877 şi iunie 1883, când Eminescu lucrează în redacția „Timpului", apar din acest ziar 1631 de numere. Din calculul întreprins se impune să fie scoase numerele pentru două luni din vara anului 1878, când poetul traduce, la Floreşti, în Oltenia, primul volum din tratatul lui Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumanen,* apoi numerele din iunie 1882, când pleacă la Constanța, într-un concediu şi, de asemenea, numerele pentru câteva săptămâni din acelaşi an, când ştim că a fost internat în spital. Mai trebuie observat că în perioada 1882—1883 poetul avea obligația, ca prim-redactor pentru partea politică, să dea câte trei articole pe săptămână. Procedând cu o maximă strictețe limitativă, Eminescu nu colaborează în jur de 200—230 de numere. Mai rămân în discuție vreo 1400 de numere din „Timpul" la care poetul avea obligația să colaboreze, în raport cu funcțiile pe care le deținea în redacție.

Ediția lui I. Crețu, *Opera politică,* două volume, din 1941, reproduce din „Timpul", cum **am** văzut, 320 de articole. Mai multe articole din ediția lui I. Crețu nu sânt însă de Eminescu.

Unul dintre acestea se întinde, cum se va vedea mai departe, pe nu mai puțin de 20 de numere. Rămân în discuție vreo 290 de articole. Cu aceste articole Eminescu ca redactor, redactor-șef și prim-redactor nu ar acoperi nici măcar numerele pe un singur an din cotidianul bucureștean.

„Timpul" apare în 1880 și 1881, când Eminescu îl conduce ca redactor-șef, în 290 de numere și respectiv 296 de numere. Raportând cele 290 de articole din ediția I. Crețu la cele 1400 de numere, la care trebuia să colaboreze poetul, rămân descoperite 1110 numere. Apare de neânțeles pentru care motiv Eminescu, cu o activitate prodigioasă la „Curierul de Iași", intrat în redacția „Timpului", s-ar fi mărginit numai la câteva articole pe lună și aceasta vreme de aproape șase ani. Nimeni nu ar fi menținut un redactor, necum un prim-redactor, și cu atât mai mult un redactor-șef, numai cu o asemenea contribuție în susținerea unui cotidian politic.

Publicistica lui Eminescu este judecată cu o optică îngustă *și* în recuperarea ei din cotidianul bucureștean s-a procedat selectiv și nu exhaustiv. S-au reținut, astfel, numai articolele de cea mai înaltă ținută jurnalistică, îndeosebi sub aspect polemic. Poetul face însă la „Timpul" gazetărie cotidiană. Îi aparțin, astfel, comentariile operative pe diferite teme la ordinea zilei, notele redacționale, introducerile la materialele reproduse din alte publicații. Îi aparțin, de asemenea, traducerile din presa străină, cu precădere cea germană. Nimic nu justifică omiterea lor dintr-o ediție integrală. Orânduirea strict cronologică și a acestor texte, în suita celorlalte articole, oferă unica posibilitate în cunoașterea exactă a diversității preocupărilor lui Eminescu și a desfășurării, în timp, a publicisticii sale. Alte ediții, de alt tip, se pot limita să preia numai anume texte și să le orânduiască după alte criterii.

Ziaristica nu reprezenta pentru Eminescu numai o obligație de serviciu, ci răspundea structurii personalității sale. Ea constituia pentru poet, cu alte cuvinte, modalitatea prin care întreținea dialogul public cu contemporanii. Eminescu susține acest dialog cu o devoțiune rar întâlnită și o dăruire ce merge până la sacrificiul de sine.

Eminescu îl informează pe Iacob Negruzzi în februarie 1878 asupra muncii sale în redacția cotidianului bucureștean. Poetul se scuză că nu putuse răspunde la scrisorile primite de la ieșeni. „Dacă n-am scris multora din ei cauza e că la «Timpul» am fiece zi de umplut o coală de tipar (împreună cu Slavici) și această masturbație intelectuală ne face incapabili de-a ne aduna mințile" (OPERE, XVI, 348). Situația aceasta nu se schimbă nici mai târziu. Poetul îi scrie tatălui său în 18 martie 1881, că nu-i putea îndeplini rugămintea să vină acasă, fie și numai pentru câteva zile. „Aș dori din toată inima să vin acasă, să văd dac-aș găsi vr-un om de încredere, care să-mi ție locul, căci negustoria asta, pe lângă că n-aduce nimic, nici nu te ingăduie să închizi o zi dugheana și să mai iei lumea în cap, ci toate zilele trebuie omul să-și bată capul ca să afle minciuni nouă" (OPERE, XVI, 188—189).Eminescu ținea să adauge că îi era „acru de cerneală și condei". Poetul îi scrie și Veronicăi Micle în 11 ianuarie 1882, că deschiderea Parlamentului îi ocupa tot timpul (OPERE, XVI, 190). Veronica Micle îl învinuia, în scrisoarea din 28 februarie 1882, că nu avea altă preocupare decât activitatea de la ziarul bucureștean (OPERE, XVI, 637). Eminescu se referă la activitatea sa la „Timpul" și în scrisoarea către Lascăr Catargiu, din 16 februarie 1883, în care arată că îi aparțineau în anii când lucrează la redacția ziarului „nenumărate coloane" (OPERE,XVI,195—196). I. Slavici ne informează, la rândul său ,că Eminescu practica o gazetărie cotidiană și combătea „multele rele ce se iveau în fiecare clipă împregiurul lui" (92, p. 114).

Judecând publicistica lui Eminescu în contextul acestor mărturii, apare ridicol să o reducem la 300—400 dc articole pe întinderea a aproape șapte ani.

Coala de tipar cuprindea la „Timpul" formatul obișnuit de ziar în patru pagini, cu cinci coloane de pagină. Se tipăreau, obligatoriu, în prima pagină, telegramele externe, care acopereau, în general, o jumătate de coloană, un editorial, în care se tratau probleme de interes general, pe mai multe coloane, și cel puțin un comentariu privind evenimentele cotidiene interne și externe. Eminescu introduce, ca redactor-șef, și un al doilea editorial, pe care îl întocmește, cu puține excepții, tot el, pe tot parcursul anilor 1880—1881. Două pagini ale ziarului, a doua și a treia, erau destinate cuvântărilor din Adunarea deputaților și din Senat, reproducerilor din presa română și străină și informațiilor din viața politică și culturală. Ultima pagina se destina reclamelor.

Examinând activitatea lui Eminescu la „Timpul" în concordanță cu mărturiile sale, cu ale lui I. Slavici și cu ale altor contemporani, ar trebui să-i atribuim în jur de 2000 de articole. Noi tipărim în secțiunea publicisticii la „Timpul" (vol. X—XIII) în jur de 1200 de articole certe și vreo 70 de articole incerte. Alăturăm la acestea 124 texte, concepte și extrase, transcrise din manuscrise, neincluse în edițiile anterioare. Ediția de față vine, față de ediția I. Crețu, cu un spor de vreo
llOO de articole. Această creștere spectaculoasă apare de neânțeles pentru cine nu ține seama de conștiința profesională a poetului, împinsă, cum arată contemporanii săi, până la ultimele limite.

Creșterea de 1100 de articole se explică prin includerea textelor din manuscrise, prin noi identificări și prin traducerile din presa străină, foarte numeroase, ce nu se tipăresc în edițiile anterioare. Cu toate acestea, activitatea ziaristică a lui Eminescu la „Timpul", așa cum este cuprinsă în ediția de față, este departe de-a ilustra întreaga muncă ce-o desfășoară poetul în redacția cotidianului bucureștean. Se constată, astfel, o diferență foarte mare (peste 900 de articole) între numărul celor tipărite de noi și numărul celor ce bănuim a rezulta din umplerea, zilnic, împreună cu Slavici, a unei coli de tipar. Activitatea lui Eminescu la „Timpul" nu constă însă exclusiv din elaborarea de articole originale. Ea include și reproducerile din alte publicații, importante pentru cunoașterea opțiunilor poetului. Aceste texte nu pot figura într-o ediție a scrierilor sale.

Pornind de la aceste constatări, convenim ușor că edițiile anterioare din publicistica lui Eminescu — inclusiv cele ale lui I. Crețu -- sânt, în adevăr, abuzive, însă nu prin ceea ce cuprind, ci prin ceea ce omit, fie datorită principiului selectiv, fie datorită dificultăților întâmpinate în identificarea articolelor, fie cu bună știință din alte considerente. Să ilustrăm cu câteva exemple. Studiul *Creditul mobiliar* este inclus atât în ediția din 1914, cât și în edițiile lui I. Crețu din 1939 și 1941. Ne oprim la acest studiu pentru faptul că el se păstrează și în manuscrisul 2264**,** în două caiete compacte, încât nu se pot ridica obiecții cu privire la paternitatea eminesciană. Studiul face parte dintr-o familie de texte, cum se vede din manuscrise, din care edițiile amintite mai sus nu tipăresc decât două. Au rămas îngropate în coloanele „Timpului" alte cinci articole din această familie de texte, care nu figurează în nici o ediție anterioară. Asistăm, pe de altă parte, și la omisiuni cu bună știință. I. Crețu nu retipărește în ediția sa din 1941 articole ca [„« *Spre răsărit și nu spre apus* » ... "] și *[„Mulțămită împrejurărilor* ... "], fără să dea explicații pentru excluderea lor. În primul, Eminescu critică în termeni necruțători politica expansionistă germană „Drang nach Osten", iar în al doilea face aprecieri elogioase cu privire la evreii care înțeleseseră să pună interesele țării mai presus de interesele personale.

Publicistica eminesciană, dezgropată din coloanele cotidianului bucureștean în integralitatea sa, permite să se dea o judecată dreaptă și definitivă asupra acestui sector din activitatea sa, cu nimic inferior, cum arată G. Călinescu, creației literare.

IV. PATERNITATEA ȘI UNELE ASPECTE ALE METODEI DE LUCRU

Eminescu nu-și semnează articolele din „Timpul", cum se proceda în presa vremii, și dă chiar explicații asupra acestei practici. Articolele nesemnate reprezentau orientarea generală a ziarului și-l angajau în fața organelor administrative. Procesele de presă sau de altă natură se intentau redactorului-șef, cum se întâmplă și în cazul cotidianului bucureștean. Articolele semnate se consideră că exprimau puncte de vedere personale și răspunderea revenea numai autorului lor. Numele lui Eminescu apare prima dată în cotidianul bucureștean în septembrie 1877, când I. Slavici îi reproduce, cum am arătat mai sus, articolul *Observații critice,* publicat în „Curierul de Iași". Semnează, apoi, *Scrisoarea III,* reprodusă din „Convorbiri literare", poem în care unii contemporani văd un pamflet în versuri îndreptat împotriva liberalilor. Poetul semnează cu numele său, cât lucrează în redacție, un singur articol, *Materialuri etnologice,* răspunsul pe care îl dă lui N. Xenopol și cu inițiale recenzia la

prozele lui I. Slavici *Novele din popor* şi o alta la culegerea lui E. Băican, *Literatura populară,* reprodusă de acesta ulterior şi ca prefaţă la antologia sa. Eminescu se foloseşte şi de un pseudonim, Fantasio, cu care semnează) trei articole, *Babele au trecut, Un răspuns d-lui C.A. Rosetti* şi *Al doilea răspuns d-lui C.A. Rosetti,* toate din 1882. Pseudonimul Fantasio este folosit şi de alţi colaboratori ai cotidianului bucureştean. Nu-i pot fi atribuite nici articolele semnate Cenzor, Nemesis sau cu alte pseudonime. Să precizăm, tot aici, că în epoca anterioară gazetăriei de la „Timpul" Eminescu semnează cu numele său, cu iniţiale şi cu pseudonimul Varro 16 articole şi documente, acestea din timpul pregătirilor pentru Serbarea de la Putna, din august 1871. Să mai notăm şi faptul că la reintrarea, în gazetărie îşi semnează numai cu iniţiale toate cele 6 articole publicate în „România liberă" şi în „Fântâna Blanduziei" în 1888—1889.

Judecând articolele semnate în ansamblul publicisticii eminesciene nu este greu de observat că ele ocupă, ca număr, un loc neânsemnat. Se impune să ţinem seama şi de faptul că articolele semnate sânt dispersate pe parcursul întregii activităţi gazetăreşti a poetului şi chiar dacă oferă elemente preţioase în stabilirea paternităţii, acestea nu sânt totuşi suficiente să cuprindem toată publicistica eminesciană. Situaţia se complică şi mai mult în epoca gazetăriei la cotidianul bucureştean pentru care avem de altfel şi cele mai puţine articole semnate. Mărturiile contemporanilor arată că articolele se citeau în redacţie, cel puţin între 1877—1879, încât expresiile

luate în considerare singure nu mai constituie un criteriu atât de sigur în stabilirea paternităţii. I. Slavici evocă munca în redacţia cotidianului bucureştean în pagini memorabile. „Luaserăm adecă Eminescu şi eu — scrie prozatorul — încă de la Viena obiceiul de-a citi împreună tot ceea ce fie unul, fie altul avea de gând să publice, şi eu îi citeam ceea ce a scris el, iar el îmi citea ceea ce am scris eu.

Acum, Caragiale, adevărat mare maestru în ale citirii, citea atât cele scrise de noi, cât şi ceea ce scria el însuşi.
Citea mai întâi articolul în întregimea lui, ca să ne putem da seama despre «impresiunea generală ».

Urmau asupra vederilor generale discuţiuni, care se-ntindeau foarte departe, pătrunzând din politică în economia naţională, în etică şi-n estetică, în scrutarea firii particulare a poporului român, a istoriei lui şi a stărilor în care se află azi ţara, discuţiuni vii şi variate, care nu se mai puteau sfârşi [...]

— Manuscript! striga băiatul din zeţărie, ivindu-se în prag. Eminescu lua la goană pe imbecilul soios care îndrăznea să turbure prin prezenţa lui discuţiunile.

— Bine — ziceam eu — dar ziarul trebuie să fie distribuit pe la patru.

— Dă-o dracului gazeta ! întâmpina Caragiali. Nu merită publicul să ne stricăm cheful de dragul lui.

Treceam cu toate acestea la a doua citire şi se-ncepea discuţiunea pe amănunte, frază cu frază, propoziţiune cu propoziţiune, vorbă cu vorbă" (92, IX, p. 156—157).

T.V. Ştefanelli arată, la rândul său, că Eminescu lasă ca un articol început de el să fie continuat de Caragiale, cu „ce-i va plesni prin minte" (25, p. 160).

Metoda de lucru a celor trei scriitori explică faptul că unele articole sânt atribuite, rând pe rând, lui Eminescu, Caragiale şi Slavici. Articolele lui Slavici depăşind în unele perioade pe cele ale lui Eminescu, ca număr, cuprind suficiente elemente, cum arătăm mai departe, pentru identificarea autorului lor. Caragiale dă puţine articole şi ele se disting prin critica micii burghezii orăşeneşti şi structura discursului critic ce ne îndrumă spre „momentele" sale. Dramaturgul este mai activ în susţinerea părţii literare din cotidianul bucureştean.

Există opinia că articolele tratând probleme economice, bancare, financiare, ar aparţine ÎN exclusivitate unor persoane anume însărcinate să se OCUPE de aceste domenii. Se aduc în discuţie numele unor membri marcanţi ai Partidului conservator. „Scriau articole pentru « Timpul» membrii Partidului — ţine să precizeze Slavici — când erau «inspiraţi», însă aceştia numai rar de tot aveau timp pentru « Timpul » şi inspiraţiunile erau şi ele rare, «băieţii» rămâneau de capul lor, ceea ce pe ei nu-i supăra deloc" (92, IX,p. 94, 95). Se explică de ce în absenţa unor redactori de specialitate Eminescu se vede silit să abordeze domenii, aparent străine de pregătirea şi preocupările sale. Nimic nu ilustrează mai bine această situaţie decât familia de articole *Creditul mobiliar,* încărcate de cifre şi o terminologie de cea mai strictă specialitate.

Cînd examinăm publicistica lui Eminescu la „Timpul" ţinem seama de concepţia social-politică a poetului şi de întreaga desfăşurare a activităţii sale gazetăreşti. Pornim, cu alte cuvinte, de la privirea de ansamblu asupra ei. Nu există o graniţă strict delimitată între publicistica de la „Curierul de Iaşi" şi cea de la „Timpul". Problemele puse în discuţie în studiul *Influenţa austriacă asupra, românilor din Principate,* publicat în „Convorbiri literare" în 1876, revin în zeci de articole din cotidianul bucureştean. Simpatiile şi antipatiile poetului, din publicistica din perioada ieşeană, exemplificările şi chiar expresiile tipice se întâlnesc *şi* în articolele din cotidianul bucureştean. Creaţia literară oferă şi ea elemente pentru cadrul general în stabilirea paternităţii.

Materialul de bază de la care pornim în stabilirea paternităţii îl constituie manuscrisele. Eminescu îşi elabora editorialele acasă, cum rezultă din amintirile lui Slavici şi din alte izvoare, şi în redacţie întocmea prezentările pentru articolele şi materialele reproduse din alte publicaţii. Poetul păstrează o bună parte din articole sau concepte parţiale. Un manuscris miscelaneu, **2264,** însumând aproape 450 de file, reuneşte texte de aceasta natură, însă ele sânt risipite şi prin alte caiete. Poetul îşi face, pe de altă parte, un mare număr de extrase din diferite tratate ştiinţifice. Conceptele din manuscrise au corespondent în peste 100 de articole din cotidianul bucureştean. Extrasele sânt şi ele integrate în articole, formând armătura lor ştiinţifică. Manuscrisele oferă, sub acest aspect, indicaţii surprinzătoare şi câteva rânduri dintr-o notă, aparent fără însemnătate, conduc la stabilirea paternităţii unei familii de articole eminesciene din cotidianul bucureştean. Două fragmente răzleţe, *[„În articolul nostru ...* "] şi *[„Îndată ce ...* "], păstrate în manuscrisul miscelaneu **2264, 357r, 395r,** conduc la stabilirea paternităţii pentru 6 articole, *[„Abia apucarăm să zicem ...* "] din 31 octombrie 1879, *[„Persoane onorabile ...*"] din 3 noiembrie 1879, *[„În articolul nostru ...* "] şi *[„Primim de la d. Fleva ...*"] amândouă din 6 noiembrie 1879, *[„Mare supărare am cauzat ...* "] din 10 noiembrie 1879 şi *[„La ce serveşte discuţia .. .*"] din 14 noiembrie 1879. Eminescu practică aici, cum procedează în numeroa-

se împrejurări, sistemul trimiterii de la un articol la altul. Din această familie de texte s-a tipărit în volum numai cel din urmă, însă nu în ediţiile lui Eminescu, ci ale lui Caragiale. Un alt fragment, [„Şi *pe cei ce se-ncercau ...* "], din manuscrisul **2264, 291r,** conduce la stabilirea paternităţii articolului *Studii exegetice asupra unei parabole care lipseşte în Sfânta Scriptură,* din 12 decembrie 1878, care cuprinde elemente preţioase pentru stabilirea paternităţii serialului *Scrisoarea unui ministru* din noiembrie

1880. Conceptele din manuscrise stau la baza stabilirii unor familii de texte, ca în exemplele de mai sus, neincluse în nici o ediție anterioară. Merită să consemnăm şi faptul că unele din aceste articole ne relevă şi o faţă „caragialeană" în publicistica eminesciană. De altfel, „caragialeană" este şi scrisoarea poetului către tatăl său, din 18 martie 1881, în care prezintă gazetăria „negustorie de gogoşi şi de braşoave".

Pornind de la manuscrise spre textele de bază din „Timpul", tipărim în secţiuni separate şi textele din caietele poetului. Procedînd în felul acesta, poate fi urmărită mai bine interdependenţa dintre textele din manuscrise şi articolele publicate în cotidianul bucureştean.

Paternitatea eminesciană este în afara oricărei discuţii pentru cele 33 de articole, din 1880-1881, cuprinse în ediţia lui Gr. G. Păucescu din 1891. Gr. G. Păucescu luând în 1882 conducerea redacţiei a lucrat, în continuare, cu poetul până în 1883. Ediţia oferă elemente preţioase în stabilirea paternităţii pentru un mare număr de articole, din anii când Eminescu conduce „Timpul" ca redactor-şef. Deşi luăm ca bază ediţia lui Gr. G. Păucescu, articolele nu le reproducem de aici, ci direct din cotidianul bucureştean întrucât editorul nu tipăreşte integral textele.

Contemporanii ne-au lăsat mărturii importante pentru identificarea articolelor lui Eminescu. I. Negruzzi este cel dintâi dintre junimişti care atrage atenţia asupra suitei *Icoane vechi şi icoane nouă,* iar T. Maiorescu dă în jurnalul său indicaţii preţioase în legătură cu activitatea lui Eminescu la cotidianul bucureştean. Criticului îi aparţine şi precizarea potrivit căreia studiul său, *Despre situaţia politică a României,* se publică în „Timpul" în traducerea poetului, în ultimul număr din 1880.

Statutul multor articole este stabilit de editorii anteriori, cu argumente asupra cărora nu încape discuţie. Acesta este şi motivul pentru care indicăm prima apariţie în volum, fără să reluăm şi motivarea din ediţiile respective. De alfel I. Creţu, care stabileşte statutul pentru cel mai mare număr de articole, trimite şi la manuscrise, din care reproduce însă numai fragmente. Noi le tipărim şi pe acestea, cum am mai arătat, integral şi însoţite de un aparat critic.

La stabilirea paternităţii textelor eminesciene, ne călăuzim după principii care au stat, în parte, şi în atenţia editorilor anteriori. Găsim potrivit să facem o prezentare a lor, spre a ilustra şi mai bine complexitatea şi dificultăţile întâmpinate în această operaţie de recuperare a scrisului eminescian din presa vremii.

Publicistica lui Eminescu la „Timpul" este orientată spre viitor şi poetul, preocupat de destinul poporului nostru, oferă contemporanilor, permanent, „icoane noi" şi „icoane vechi" prin care exemplifică mersul societăţii româneşti. Poetul judecă desfăşurarea evenimentelor istorice ca ireversibile şi, când evocă „icoane vechi", se opreşte numai la acele epoci caracterizate prin stabilitate şi progres în toate domeniile. Eminescu declară categoric că România se impunea să iasă din stadiul de ţară agrară şi să devină ţară industrială. Poetul apreciază că instituţiile introduse la noi din ţările apusene, instituţii numite „forme fără fond", reprezentau o realitate istorică. Pentru acest motiv nu pledează pentru înlăturarea lor, ci pentru investirea cu un conţinut real, prin ocuparea tuturor funcţiilor cu oameni cu pregătire, devotaţi şi cinstiţi. Eminescu nu-şi teoretizează sistemul de gândire, însă acesta este perfect articulat şi implicat în publicistica sa. Concepţia privind natura statului, rolul capului statului, al organismelor statului este definitiv structurată încă din primele articole pe care le publică în „Federaţiunea" în 1870. Aceasta are la bază primatul muncii, de la care nu face nici o concesie pe întreg parcursul activităţii sale ziaristice. Raţiunea de-a fi a statului, cu toate organismele sale, şi a partidelor politice, sta, cum arată în zeci de articole, în apărarea forţelor productive şi în îngrădirea elementelor improductive. Poetul vedea asigurat viitorul poporului nostru numai în funcţie de apărarea şi dezvoltarea „claselor pozitive". Orientarea spre viitor, permanenta alternanţă între „icoane noi" şi „icoane vechi", afirmarea, uneori cu violenţă, a primatului muncii şi condamnarea necruţătoare a improductivităţii sub toate aspectele oferă tot atâtea elemente care disting net articolele poetului de ale celorlalţi redactori.

Importante în stabilirea paternităţii sânt, în egală măsură, incursiunile în istoria naţională, pentru care găsim însemnări şi în manuscrise. Figurile istorice pe care le invocă sânt Mircea cel Mare, Alexandru cel Bun, Matei Basarab, Ştefan cel Mare. Sânt figuri istorice la care se opreşte şi în studiul *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate,* publicat în „Convorbiri literare" în 1876. Poetul aduce în discuţie aceleaşi argumente care se referă la stabilitatea domniilor respective şi progresul realizat în toate domeniile vieţii sociale şi politice. Din istoria naţională mai nouă, Eminescu se opreşte la Alexandru Ioan Cuza, pe care îl cunoaşte şi personal,

în timpul studiilor la Viena. Eminescu vine cu o intuiţie a istoriei naţionale care depăşeşte pe cea a specialiştilor din vremea sa. Poetul demonstrează, astfel, ca actul lui Mihai Viteazul privind „legarea de pământ" privea numai populaţia „flotantă" şi nu şi răzeşii şi alte categorii sociale. Măsuri asemenea celei a lui Mihai Viteazul se iau, arată poetul, şi în alte ţări ori de câte ori vicisitudinile istorice fac ca populaţia să-şi părăsească aşezările în faţa invaziilor străine.

Examenul stilistic folosit cu precădere de editorii anteriori îl extindem asupra întregii publicistici eminesciene, nu numai a celei de la „Timpul" şi îl corelăm, permanent, cu sistemul de gândire al poetului şi cu celelalte elemente la care ne referim mai departe. Sânt specific eminesciene un număr de vocabule cu frecvenţă în manuscrise şi în publicistica din „Curierul de Iaşi" şi în cea din cotidianul bucureştean. Dintre acestea notăm câteva : aserţiune, blagomanii, cabală, chezaşui, cenuşer, concese, erija, factice, feneanţi, gera, ignominii, ilot, inic, inept, logomahi, malonest, palinodii, pană (condei), paralogism, pehlivănie, predmet, preexistenţă, premis, prevaricaţiuni, problem, procede, prorupe, proviant, malonestitate, semibarbarie, sibarit, sibila, silogistic, sinalagmatic, sofismă, spurii, transige, turpitudini, urieşesc, xenocraţie. Sânt de consemnat şi câteva expresii tipice, unele şi cu mare frecvenţă: apucături sofiatice, bandă de exploataţie, ban roşu, bani calpi, bob numărat, canale de scurgere, capacităţi problematice, caracter problematic, cavaler de industrie, căldarea patimilor momentane, cenuşa din vatră, cheltuială de fraze, civilizaţie calpă, clasă pozitivă, clina concesiilor, cocoterie offenbachiană, cod al şiretlicului gazetăresc, coji indigeste, companie de exploataţie, conspirători nocturni, cordon al ordinului Sfintei Cânepe, cupiditate de clică, cusur subţire, dinastie moşneană, docilitatea conştiinţei ciracilor, documentele în mână, dovadă pipăită, elasticitatea conştiinţei ciracilor, erijată în titlu de merit, expresii lunecoase, fenomenologia frazei advocăţeşti, finețe bizantină, fraze franţuzeşti, gheşefturi de toată mîna, hidoasa pocitură, industrie de palavre, judecata răzăşească, limbă păsărească, mlaştina de scurgere, mucul condeiului, neagră calomnie, neagră mulţime, neagră străinătate, negustori de principii, oameni speciali, onestitatea nu se mânâncă cu lingura, organul sibariţilor, palavre politice, patrioţi de industrie, patrioţi de meserie, patrioţi de toată mâna, păsărească gazetarilor, plebea

postulanților, procedări de codru, reputații uzurpate, sămânță de vorbe, scabroase afaceri, scoată la maidan, societăți de exploatare, socoteală răzășească, stele pe cerul țării, suflete problematice, tagma patrioților, tertipuri uzate, titluri de recomandație, târzii la minte, trăsătură de condei, vatra strămosească. Specific eminesciană este numirea secolelor: suta a... (paisprezecea, cinsprezecea etc.). Expresia preferată a poetului este însă : naturi catilinare, cum voia să-şi intituleze romanul Geniu pustiu din tinerețe. Expresia este folosită frecvent şi în publicistică sub mai multe forme : bande catilinare, clică catilinară , gunoi al catilinarismului, naturi catilinare, perversitate catilinară.

Eminescu manifestă o adevărată predilecție pentru dictoanele şi expresiile latine şi le întîlnim în aproape toate articolele sale. Marea majoritate a acestor dictoane şi expresii erau însă de circulație generală. Notăm cîteva folosite de poef mai des : a priori, ab antiquo, ad absurdum, ad hominem,ad referendum, ad rem, calumniare audacter casus belli, de facto, de jure, de mortuis nil nisi bene, ejusdem farinae ex professo, Hannibal ante portas, in abstracto, in snspenso, manu propria, mutatis mutandis, occasio legis, persona grata, petitio principii, post festa, pro forma, res nulliuss, si nequa non, tale-quale, ubi bene ibi patria. Întîlnim şi dictoane şi expresii care, în contextul expunerii, mai ales istorice, şi în asociere cu alte elemente, oferă indicații în stabilirea paternității. Notăm cîtova din ele : de nobis sine nobis, distinguendum est, ex ungue leonem, foetor caprinus, glebae adscriptio, jure gentium, jure olachale, laudatores temporis acti, manu militari, non idem est si duo dicunt idem, per fas et nefas, plebs scribax, quod licet Jovi non licet bovi, sapienti sat, stat pro ratione voluntas. Dintre acestea face parte şi titulatura lui Mircea cel Bătrîn :
Dei gratia Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodicii Despotas. Întîlnim şi expresii latine confecționate ad hoc de poet : post republicam Ploestensem.

Eminescu îşi face pregătirea intelectuală la instituțiile germane de învățământ şi se păstrează şi în manuscrise numeroase însemnări în această limbă. Poetul foloseşte pentru termenii româneşti echivalente germane, trecute şi în paranteză. Să exemplificăm : consiliu economic (Volkswirthschaftsrath), dobândă (Kostelgeld), procură (Vollmacht), reprezentațiune executivă (Vorstand). Nu este însă mai puțin adevărat că, expresii ca Bin nun so klug als wie zufor, pentru sânt atît de cuminte cum am fost şi mai înainte, sau Nationalitatenschwindel pentru panglicăria naționalităților nu puteau ieşi decât de sub pana poetului. Slavici foloseşte şi el expresiile germane, însă destul de rar şi cu precădere din domeniul educației şi învățământului.

Publicistica eminesciană la "Timpul" oferă un spectacol neaşteptat prin utilizarea largă, a expresiilor în limba franceză. Transcriem câteva : a la vapeur, apres nous le deluge, ballon d'essai, car tel est notre bon plaisir, car telle est la raison d'tat, coute demi-monde, faisons-les tout dire, mais ne les laissons pas tout faire, jeunesse doree, morgue espagnole, mot d'ordre, mot de patrie, noblesse oblige, pied de nez, raison d'tat, raison suffisante, par excellance, sans peur et sans reproche, savoir faire, savoir vivre. Eminescu foloseşte şi pentru operațiile bancare terminologia franceză. Să exemplificăm : a decouvert, a outrance, a tout prix, baisse, depart, en detail, en gros, hausse,

haut-banque, haut-finance, lettre de charge, recouvrement de traites. Asemenea termeni şi alții din acest domeniu se întâlnesc, fără excepție, şi în manuscrise. Dintre termenii în alte limbi se întâlneşte mai des euglezescul *self-gouvernement.*

Eminescu apelează în caracterizarea unor personalități din vremea sa la epitete care oferă şi ele indicații în stabilirea paternității. Carol I este „Carol îngăduitorul" şi „Rampsint Îugăduitorul" pentru lipsa de autoritate în viața statului. I.C. Brătianu este numit pentru politica dictatorială „Cancelarul de la Măgura" şi „Cancelarul de pe malurile Dâmboviței" ; C.A. Rosetti este „pocitură" şi „hidoasă". Excepție fac numai epitetele atribuite lui C.A. Rosetti, care sânt preluate de la V. Alecsandri, însă devin „eminesciene" prin larga utilizare. Să mai notăm câteva asemenea caracterizări pentru alte persoane : Gh. Chițu („Preaosfinția sa musiu Chițu"), V. Boerescu („marele om de stat"), I.C. Fundescu („Ionel Cocîrdel"), Simeon Mihălescu („Simeon Cucernicul", „Simion Cuviosul"), B.H. Stroussberg („regele Strousberg"), A.M. Warszavsky („ilustrul Warszawsky"). Poetul îi compară pe unii oameni politici cu Hoedel şi Nobiling, cunoscuți prin atentatele puse la cale în Germania. Un element de recunoaştere a articolelor lui Eminescu îl constituie şi onomastica creată de poet: Caradale, Ghiriţopoli, Costinosti, Grădişteni, Mărgăriteşti, Pătârlăgeni, Stăneşti, precum şi numirile ce le dă unor ziare : „Pseudo-Românul" pentru „Românul", „Cobza lui Faraon", „Daraua lui Faraon", „Vocea lui Faraon" pentru „Telegraful". Mai notăm, tot aici, numirile ce le dă României din vremea sa : America dunăreană, America Orientului, Californie, Eldorado, pentru a defini o situație de colonie a țărilor apusene.

Elemente pentru stabilirea paternității oferă şi unele „ticuri stilistice", pe care le luăm în considerare, de asemenea, cu multă prudență. Notăm câteva din ele: *cată* să ... (admitem, să fie etc.), *cu asupra de măsură, cu de prisos, nici au ceva* (de învățat, de spus etc.). Se întâlneşte mai frecvent: *în fine,* chiar în deschiderea editorialelor, ca să fie reluat de repetate ori în desfăşurarea discursului critic.

Probleme importante ridică şi ortografia, care nu era normată şi în legătură cu care se purtau discuții între specialişti. Ziariştii foloseau ortografia publicației la care colaborau. Eminescu nu face excepție. Publicistica sa din epoca studiilor universitare este cea a presei transilvănene, care caută să se emancipeze de etimologism. Eminescu foloseşte la „Curierul de Iasi" şi la „Timpul" ortografia fonetică, care era şi a „Convorbirilor literare", si pledează pentru introducerea ei şi în presa transilvăneană. Perturbări se produc în paginile cotidianului bucureştean din 1882, când vine la conducerea ziarului Gr. *G.* Păunescu şi intră în redacție colaboratorii săi de la „Dreptul" şi apoi şi de la „Binele public". Ortografia singură nu oferă elemente certe în stabilirea paternității în publicistica dinainte de ianuarie 1882 şi cu atât mai puțin după această dată. Sânt epoci întregi când poetul nu supraveghează tipărirea articolelor şi sânt de presupus imixtiuni ale tipografilor. Să mai notăm că un ziarist ca N. Basarabescu, criticat de Eminescu pentru lipsa de talent, întocmeşte editoriale cu „expresii eminesciene", pe care le trimite direct la tipografie Acesta este şi motivul pentru care poetul îi scrie lui Lascăr Catargiu cum am arătat mai sus, că intenționa să-şi dea demisia din redacția cotidianului bucureştean.

Mai importante decât particularitățile ortografice sânt în stabilirea paternității acele expresii din publicistică — şi nu puține — pentru care avem echivalențe şi în creația literară. Să dăm şi aici câteva exemple : *au început a lua fața pământului românesc pe copitele lor, a spera mereu într-un mâne, trăind mereu într-un vecinic azi, capiştea minciunii, copiii bătrâni şi plini de patemi, enigmă nesplicată, forță urieşească, idolul de fier cu picioare de lut, lumina unor stele ce s-au stins de mult călătoreşte*

încă în univers, mulţimea săgeţilor române întunecând văzduhul, neam vine şi neam trece, pieri în umbra vremilor, privitori numai ca la teatru, puteri urieşeşti, se nasc spre a muri şi mor spre a se naşte, Sfinte Brahm, Sybaris, şi-a întins umbra puterii asupra a trei continente, temniţele destul de largi. Avem însă aici şi mărturii privind organicitatea scrisului eminescian.

Luăm în considerare, cu rezerva cuvenită, şi unele elemente de conjunctură. „România liberă", organul de presă al „tinerilor liberali", comentează cu simpatie editorialele lui Eminescu, dă extrase din ele şi trece peste cele care ştia că nu aparţin poetului. Explicaţia stă în faptul că redactorii de la „România liberă", în parte transilvăneni, ţineau legături strânse cu cei de la „Timpul" şi comentau editorialele. Să mai notăm că preţuirea ce-o arată poetului redactorii l„României libere" vine să explice şi colaborarea sa la acest ziar în 1888.

Prezenţa articolelor în ediţiile anterioare nu o luăm în considerare în stabilirea paternităţii. Excepţie fac ediţia lui Gr. G. Păucescu şi cea a lui I. Creţu din 1941, pentru motivele şi cu rezervele arătate mai sus. Publicistica de la „Timpul" o reexaminăm din nou, cum procedăm şi cu cea din epoca ieşeană. Multe articole din ediţiile anterioare, inclusiv cea a lui I. Creţu, nu figurează şi în ediţia noastră. Pentru toate articolele omise facem menţiune la locurile respective şi indicăm argumentele pe care ne întemeiem. Este şi motivul pentru care nu insistăm asupra tuturor omisiunilor. Mai importantă este însă lăsarea în afară a studiului *Bucovina şi Basarabia,* inclus de I. Creţu ÎN ediţiile sale şi tipărit şi în volum separat. Studiul este o parafra-

zare a documentelor Hurmuzaki şi aparţine lui I. Slavici, care îngrijea tipărirea lor. Discursul critic este elaborat în topica frazei şi vocabularul tipic prozei slaviciene.

Deşi folosim în stabilirea paternităţii ceea ce am numi metoda combinată, coroborând cât mai multe elemente — niciodată unul singur — , rezultatele nu sânt întotdeauna cele aşteptate. Identificăm articole cu dublă paternitate, fără însă să putem delimita partea de contribuţie a lui Eminescu, motiv pentru care le trecem la incerte. Am crezut potrivit să reţinem în această secţiune toate articolele pentru care avem fie şi numai câteva elemente pe baza cărora să le putem atribui poetului. Am procedat în felul acesta ţinând seama de stadiul înaintat de uzură în care se găseşte „Timpul", încât pândeşte primejdia unor pierderi ireparabile. Din colecţia „Timpului" de la Biblioteca Academiei Române lipsesc numerele 1, din 1—3 ianuarie, 100, din 16 mai, 330 din 14 iunie, toate din 1879, nr. 2, din 2 ianuarie, nr. 3, din 3—4 ianuarie, nr. 6, din 7—8 ianuarie, nr. 56, din 9 martie, nr. 57, din 11 martie, nr. 58, din 12 martie, toate din 1880, nr. 69, din 28 martie, nr. 85, din 18 aprilie, nr. 97, din 5 mai, nr. 99, din 8 mai, nr. 101, din 11 mai, nr. 113, din 28 mai, nr. 277, din 17 decembrie, toate din 1882. Materialele din nr. 69, 85, 99, 101, 113 şi 277 din 1882 au fost recuperate din colecţia de la Biblioteca Municipală din Piatra Neamţ. Investigaţiile pentru recuperarea materialelor din celelalte numere nu au fost încununate de succes. Sânt pierderi ireparabile şi este o datorie să folosim toate căile pentru întregirea patrimoniului nostru cultural.

V. ASPECTE GENERALE ALE PUBLICISTICII LUI EMINESCU LA „TIMPUL"

Eminescu face la „Timpul", cum am mai arătat, publicistică cotidiană şi răspunde, prin însăşi natura lucrurilor, la problemele la ordinea zilei. Se explică de ce chestiuni prioritare într-un anumit moment nu mai formează, după trecerea sa, obiect de discuţie, ci cel mult pretext pentru o simplă referinţă la o etapă depăşită. Publicistica sa se organizează însă, indiferent de problemele la ordinea zilei, pe câteva coordonate care pot fi urmărite pe întinderea întregii sale activităţi ziaristice. Poetul considera că în politica externă România se impunea să păzească cea mai strictă neutralitate. Situată între trei mari imperii, cu interese divergente în această parte a Europei, România nu putea să manifeste simpatii pentru unul din ele fără să-şi pericliteze însăşi existenţa ca stat. Eminescu merge aşa de departe în afirmarea acestui principiu, încât se desolidarizează de teza lui Maiorescu cu privire la apropierea României de Imperiul austro-ungar. Poetul pledează, în plan intern, pentru primatul muncii şi ia apărarea „claselor pozitive" împotriva exploatării lor de către „pătura superpusă". Acest principiu nu avea o bază rasială, ci una strict economică. Aceasta explică de ce discută toate problemele în funcţie de primatul muncii.

Evenimentele de politică internă şi externă sânt comentate cu viziunea ziaristului de geniu. Demersurile sale se impune să fie examinate din aceasta perspectivă. Expresiile nedorite, în accepţia noastră de azi, întâlnite în publicistica sa aparţin, în general, limbajului ziaristic din presa vremii. Eminescu nu atacă niciodată grupuri sociale sau indivizi, principii sau instituţii, moravuri sau năravuri în afara idealităţii în care îşi înscrisese, cu o incomparabilă şi cu totul dezinteresată dăruire, întreaga activitate de ziarist în slujba dreptului la existenţă naţională al poporului nostru.

LĂMURIRI ASUPRA EDITĂRII PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM

I. CADRUL ISTORIC

Activitatea lui Eminescu la „Timpul" începe în toamna anului 1877, o dată cu ultimele evenimente importante ale războiului cu Imperiul otoman. Evenimentele mai importante sânt. căderea Griviţei şi a Rahovei, a Opanezului, capitularea lui Osman Paşa şi ocuparea Smârdanului. Tratatul de pace, care se încheie la San-Stefano în martie 1878, recunoaşte independenţa României,

Serbiei, şi Muntenegrului, precum şi autonomia Bulgariei. Congresul de la Berlin din iunie-inlie 1878 recunoaşte României independenţa, sub rezerva modificării Articolului 7 din Constituţie, şi stipulează schimbări în componenţa teritoriului naţional. România îşi extinde graniţele fireşti, prin reintegrarea Dobrogei în teritoriul naţional, după o lungă stăpânire otomană, însă este obligată să cedeze Imperiului ţarist cele trei judeţe din sudul Basarabiei, Bolgrad, Cahul şi Ismail, anexate de imperiul vecin în 1812 şi reintrate în componenţa teritoriului românesc prin Tratatul de la Paris din 1856. Se alătură la aceasta şi faptul că României nu i se acordă despăgubiri de război pentru sacrificiile făcute de statul român în susţinerea războiului din 1877-1878.

Dobrogea intră oficial în componenţa statului român în octombrie 1878, în schimb în jurul Articolului 7 din Constituţie se iscă o vie polemică înlăuntrul vieţii parlamentare din ţara noastră, la care participă şi presa de toate orientările politice. Guvernul liberal iniţiază tratative cu marile puteri semnatare ale Tratatului de la Berlin menite să obţină o temperare a condiţiilor impuse pentru recunoaşterea *de jure* a independenţei de stat. România era însă independentă *de facto* încă de la proclamarea ei în Parlamentul român la 9 mai 1877. Revizuirea Constituţiei are loc în octombrie 1879, în termenii care fac ca recunoaşterea deplină a independenţei să fie acordată de Anglia, Franţa şi Germania abia în februarie 1880. Germania condiţionează recunoaşterea independenţei şi de răscumpărarea căilor ferate române construite cu capital german.

Activitatea publicistică a lui Eminescu din anii 1877—1880 se desfăşoară, în principal, în funcţie de situaţiile şi problemele acestei perioade. Poetul lipseşte din redacţie în timpul lucrărilor Congresului de la Berlin, din iunie-iulie 1878, când traduce la Floreşti, în Oltenia, primul volum din cele cinci ale tratatului lui Eudoxiu de Hurmuzaki, *Fragmente sur Geschichte der Rumanen,* care se tipăreşte cu titlul *Fragmente din istoria românilor* în anul următor. Se explică de ce publicistica lui Eminescu din acest volum nu acoperă şi lunile de vară din 1878.

Problemele puse în discuţie de Eminescu reprezintă realităţi istorice dintr-o epocă. frământată, în dezbaterea cărora este antrenată întreaga presă românească. Deosebirile constau numai în orientarea politică. Eminescu se situează pe poziţii contestatare privind politica externă şi internă a Partidului liberal, poziţii care coincid, în parte, cu cele ale Partidului conservator. Poetul ia atitudine împotriva liberalilor, pe care îi acuză de cecitate în politica externă şi de demagogie în cea internă.

Oamenii politici din Partidul liberal sânt prezentaţi diferenţiat. I.C. Brătianu este privit ca adevăratul reprezentant al liberalilor din ţara noastră, însă prizonier al propriului său partid, *D.* Brătianu, fratele său, cu care poetul face schimbul de scrisori din timpul Serbării de la Putna din 1871, este liberalul de curaj în exprimarea celor mai crude adevăruri. C.A. Rosetti este prezentat încă din articolele din anii 1877—1880 ca părintele demagogiei din ţara noastră, iar „Românul", organul său de presă, mijlocul prin care o promova în publicistica românească. M. Kogălniceanu este înfăţişat, în schimb, ca un mare om politic, deşi făcea parte din Partidul liberal. Alături de aceste personalităţi, toţi ceilalţi membri ai Partidului liberal sânt Caradale, Chiriţopoli, Pătârlăgeni.

Eminescu îi critică pe conservatori de situarea pe poziţii străine intereselor poporului nostru în chestiunea evreiască. Poetul considera că Partidul conservator era reprezentat de un număr mare de personalităţi politice, în raport cu cei din Partidul liberal. Îi are în vedere pe T. Maiorescu, P.P. Carp, L. Catargiu, T. Rosetti, P. Mavrogheni, fapt care explică şi acordarea unui spaţiu extins cuvântărilor unora dintre *ei* în coloanele cotidianului bucureştean. Partidul conservator nu avea însă o bază socială largă, asemeni Partidului liberal, ceea ce va duce la îngustarea progresivă a autorităţii sale pe măsură ce marile personalităţi părăsesc scena vieţii politice. Deşi priveşte Partidul conservator din perspectiva marilor personalităţi care îl reprezentau, poetul este extrem de măsurat în aprecierile laudative la adresa lor. Maiorescu şi P.P. Carp — să-i numim numai pe aceştia — se consideră profund vexaţi de opiniile poetului privind poziţia conservatorilor în viaţa politică a ţării. I. Slavici scrie pe bună dreptate că Eminescu nu ezită să-i critice pe conservatori şi să laude adversarii politici. „Eminescu nu era cruţător nici cu membrii partidului — arată memorialistul — cînd se nemerea ca ei să cadă în vreun păcat, ba era în stare să laude faptele bune şi dacă ele erau săvârşite de adversari politici" (92, IX, p. 95).

Când Emanoil Costache Epureanu întocmeşte noul *Program* al Partidului conservator, publicat în „Timpul" în 16 februarie 1880, participă la elaborarea lui numai Th. Rosetti, iar T. Maiorescu, P.P. Carp şi alţi membri marcanţi ai „partidei conservatoare" adoptă o poziţie de expectativă, pe motiv că Emanoil Costache Epureanu nu era persoana cea mai indicată să-i reprezinte în viaţa politică. *Programul* său venea însă să definească poziţia Partidului conservator în contextul recunoaşterii independenţei de stat a României de marile puteri. Eminescu îl urmează pe Emanoil Costache Epureanu şi i se încredinţează conducerea „Timpului", **cu** care începe cea de-a doua epocă a gazetăriei sale la cotidianul bucureştean.

II. DIRECŢIILE PRINCIPALE ŞI ALTE ASPECTE ALE PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM

Publicistica lui Eminescu din anii 1877 (noiembrie-decembrie) — 1880 (ianuarie-februarie) este orientată în trei direcţii principale care formează şi obiectul dezbaterilor parlamentare şi din presa noastră. Ea se deschide cu o primă expunere sistematică a lui Eminescu, *Icoane vechi şi icoane nouă,* în care întreprinde examenul critic al vieţii social-politice din România. Este a doua privire de sinteză a poetului după *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate* din 1876, orientată însă, de astă dată, cu precădere asupra vieţii politice interne. Prin acest serial este remarcată şi prezenţa poetului în redacţia ziarului, cum arată mărturiile contemporanilor.

1. *Chestiunea modificărilor de frontieră.* Problema aceasta formează obiectul unui studiu amplu, *Basarabia,* care este un răspuns, pe bază de documente, pe care îl dă ziarului „Le Nord" din Bruxelles, organul de presă al centrului panslavist din Belgia. Ziarul panslavist de limbă franceză susţine dreptul marilor puteri în raportul lor cu statele mici. Diplomaţia ţaristă porneşte în chestiunea Basarabiei numai de la anexarea ei la imperiul vecin în 1812. Diplomaţia ţaristă da, pe de altă parte, o interpretare în interesul Imperiului ţarist prevederii stipulate în Convenţia din aprilie 1877 prin care acesta se obliga să respecte integritatea teritoriului ţării noastre. Potrivit acestei interpretări obligaţia stipulată în convenţia din aprilie 1877 privind această chestiune avea în vedere numai raporturile dintre România şi Imperiul otoman şi nu şi raporturile CU Imperiul ţarist.

Poziţia lui Eminescu este clară. Marile puteri nu puteau încheia tranzacţii cu teritorii ce nu le aparţineau, intrate în stăpânirea lor prin anexiuni, în diferite conjuncturi politice. Dobrogea nu putea reprezenta o compensaţie, cum arată de altfel şi Tratatul de

la Berlin. Eminescu demonstrează pe bază de documente, că reprezenta teritoriu românesc uzurpat de Imperiul otoman. Provincia dintre Prut şi Nistru reprezenta, în chipul cel mai necontestat, o componentă străveche a statului nostru, anexată de Imperiul ţarist în 1812. Studiul lui Eminescu demonstrează

tocmai acest lucru şi este o replică la atacurile cercurilor panslaviste şi ale diplomaţiei ţariste, care discutau chestiunea Basarabiei numai ca anexată Imperiului ţarist.

Eminescu se angajează în această dezbatere publică în contextul politic internaţional al momentului istoric respectiv, şi ea nu poate fi proiectată asupra altor epoci, a unui alt tip de relaţii internaţionale şi asupra altor raţiuni de stat. De altfel, dezavuarea politicii ţariste în acest plan este făcută CU clarviziune de înşişi clasicii socialismului ştiinţific, care, nu numai că au denunţat cu energie caracterul profund reacţionar al Rusiei imperiale şi au văzut în ţarii „capii reacţiunii europene" (K. Marx-Fr. Engels. *Opere alese,* I, Bucureşti, 1966, p. 7) şi în Rusia de atunci „un puternic bastion al reacţiunii europene" *(ibidem,* II, p. 311), ci s-au pronunţat în chipul cel mai explicit şi în chestiunile teritoriului dintre Prut şi Nistru, contestând drepturile ţarilor asupra lui. „Prin Tratatul de la Bucureşti (1812) Rusia a obţinut pentru ea însăşi cedarea a aproape 1/2 din Moldova, provincia Basarabia" (K. Marx. *însemnări despre români,* Bucureşti, 1964, p. 174). *„Tratatul din 28 mai 1812.* Poarta renunţă la Basarabia. Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparţinea pentru că Poarta n-a fost niciodată suverană asupra Ţărilor române [...] deoarece capitulaţiile nu-i confereau decât un drept de *suzeranitate" (ibidem,* p. 106). Politica ţaristă prin care îşi extinde cuceririle şi asupra Basarabiei este condamnată ŞI de o serie de învăţaţi ruşi cu argumente economice şi demografice (107, p. 396—414).

2. *Chestiunea modificării articolului 7 din Constituţie.* Constituţia noastră prevedea restricţii la acest articol pentru obţinerea cetăţeniei de către persoanele străine. Maiorescu scrie, pe bună dreptate, că „nechibzuita redactare a articolului 7 trebuie să se pedepsească odată" (28, p. 16). Constituţia prevedea formalităţi pentru obţinerea cetăţeniei chiar si pentru românii din provinciile aflate atunci sub stăpâniri străine. Constituţia era, sub acest aspect, nu numai antisocială, ci şi antinaţională. Eminescu insistă asupra acestui aspect şi se pronunţă categorie pentru modificarea ei. Acest act politic ţinea însă, în opinia sa, exclusiv de competenţa statului român,fără imixtiunea marilor puteri.

Eminescu ia apărarea evreilor stabiliţi în ţară de multă vreme, vexaţi în drepturile cetăţeneşti de prevederile Constituţiei. Poetul se pronunţă împotriva încetăţenirii în masă a evreilor stabiliţi în ţară de dată relativ recentă, ca urmare a persecuţiilor îndreptate împotriva lor în Rusia şi în Polonia. Se declară pentru încetăţenirea individuala, cum se proceda şi în cazul românilor imigraţi din provinciile româneşti de sub stăpâniri străine. Considera însă **că** nu erau îndreptăţiţi să primească cetăţenia română evreii care se puneau sub protecţia puterilor străine şi a consulatelor din ţara noastră, practicau îndeletniciri neproductive şi se solidarizau ca Alianţa izraelită in acţiunile îndreptate împotriva ţării noastre. Poetul salută, în schimb, până şi cele mai modeste gesturi ale cercurilor evreieşti din ţara noastră, care recunosc spiritul de toleranţă al poporului nostru.
Eminescu este profund nemulţumit şi de faptul că Germania, cu o populaţie numeroasă şi cu un număr mic de evrei, lua măsuri legislative restrictive împotriva lor, în vreme ce impunea României, între alte condiţii, şi deschiderea graniţelor ţării noastre pentru cei alungaţi din Imperiul german. Corpurile legiuitoare modifică Constituţia în termenii discutaţi şi de Eminescu şi de alţi intelectuali ai vremii. Problema evreiască nu mai formează, sub acest aspect, obiect de dezbatere în publicistica eminesciană.

3. *Chestiunea răscumpărării căilor ferate.* Eminescu susţine cu energie politica neamestecului străin în treburile interne ale statului român. Concesiunea construirii căilor ferate şi a condiţiilor impuse pentru răscumpărarea lor constituia pentru Eminescu ilustrarea cea mai evidentă a amestecului străin în treburile interne ale ţării. Guvernul german al lui Bismarck se declara gata să rupă relaţiile cu România la sfârşitul anului 1879 dacă nu se satisfăceau interesele concesionarilor germani. Guvernul român se vede silit să procedeze la răscumpărarea căilor ferate
în condiţii oneroase pentru statul român, condiţii prin care se consolidează capitalurile străine. Eminescu scrie pe bună dreptate că răscumpărarea căilor ferate constituia „un bun bacşiş acţionarilor de la Berlin".

4. *Alte aspecte.* Eminescu înfăţişează războiul de independenţă în două ipostaze, aspect pierdut adesea din vedere dc comentatorii operei sale. Poetul evocă la „Curierul de Iaşi" eroismul ostaşilor români pe câmpul de luptă şi-şi manifestă indignarea împotriva gazetarilor care diminuau contribuţia „moldovenilor" în victoriile din Balcani. Publicistica de la „Timpul" se deschide cu înfăţişarea oştirii române în momentul întoarcerii de pe câmpul de luptă. Evocării eroismului îi ia locul descrierea suferinţelor îndurate de ostaşi şi discursul critic îmbracă forme de-o

violenţa încă neântâlnită în articolele sale. Guvernul liberal este învinuit pentru lipsa de interes faţă de oştire, care reprezenta în opinia poetului ţărănimea, „clasa pozitivă" cea mai numeroasă. A contribuit la înrăutăţirea situaţiei oştirii şi iarna, deosebit de grea. Poetul avea şi alte motive să fie indignat împotriva guvernului liberal. C.A. Rosetti întâmpină oştirea română, la întoarcerea de pe câmpul de luptă, cu o cuvântare în care o avertiza că mai avea de cucerit „Plevna internă". Poetul nu poate uita aceste cuvinte, rău inspirate, şi le reaminteşte în numeroase articole. Dacă judecăm evenimentele în perspectivă istorică, acea „Plevnă internă" o reprezenta, în realitate, guvernul liberal, la conducerea ţării, şi a cărui pricepere politică nu putea fi comparată, cum arată Maiorescu, cu „glorioasele fapte de război".

Eminescu angajează „Timpul" în campania de presă împotriva lui I.A. Warszawsky, cunoscut de contemporani prin afacerea rechiziţiilor pentru armată. Poetul face loc în coloanele ziarului documentelor prin care denunţă opiniei publice aspectele întunecate ale acestei afaceri şi practicile incorecte în cercetarea unor demnitari implicaţi în ea. Afacerea Warszawsky reedita, în opinia poetului, afacerea Stroussberg, prin daunele aduse poporului român şi implicaţiile politice.

Publicistica din acest volum se încheie cu denunţarea Partidului Centru, întemeiat de V. Boerescu, după ce părăseşte Partidul conservator în martie 1876. Eminescu demonstrează că un asemenea partid nu avea bază socială în ţara noastră. Aprecierea sa se

va dovedi întemeiată. V. Boerescu se apropie de liberali şi i se încredinţează în 11/23 iulie 1879 conducerea Ministerului de Externe, în fruntea căruia rămâne până în 9/21 aprilie 1881. Eminescu dezaprobă conduita politică a lui V. Boerescu şi pentru faptul că se pronunţă împotriva politicii interne promovate de Al. I. Cuza în scurta sa domnie. Poetul îl considera însă pe Al. I. Cuza una din cele mai mari personalităţi ale istoriei noastre naţionale.

III. TEXTUL

1. *Corpus şi organizare.* Orânduirea textelor se face strict cronologic, cu închiderea la locurile respective şi a traducerilor. Textele din manuscrise le tipărim în succesiunea utilizărilor în articole, iar cele nedatabile le trecem în partea finală a acestei secţiuni, într-o succesiune ipotetică. Articolele le publicăm cu titlurile date de Eminescu, iar cînd acestea lipsesc, le dăm noi, după sintagma iniţială care, chiar dacă nu este revelatorie întotdeauna, reprezintă în fond un titlu ce aparţine poetului şi ne fereşte de subiectivism. Unul din marile falsuri operate de editorii anteriori îl constituie tocmai improvizarea de titluri ce induc în eroare. Însoţim fiecare text cu indicarea datei apariţiei, practică cu o tot mai largă extindere în ediţiile academice.

2. *Stabilire şi transcriere.* În stabilirea textului şi a variantelor, cât şi în transcrierea sa, ne călăuzim după principiile enunţate îu OPERE, VII (p. 47 — 69), cu completările din OPERE, IX (p. 55—56). Tipărim textele integral după prima apariţie în „Timpul" şi după manuscrise, cele pe care le transcriem din caietele poetului. Reproducerile din publicaţiile româneşti, integrate de Eminescu în comentariile sale, le tipărim cu corp de literă mai mic, drept, iar traducerile din presa străină, cu acelaşi corp mic, cursiv, spre a face distincţie între textul original şi reproduceri sau traduceri. Notele, culese cu acelaşi corp de literă ca textul lui Eminescu, aparţin poetului. Parantezele drepte [ ] marchează întregirile introduse de editor iar < >, segmentele necontextuale, pe care editorul nu s-a crezut îndreptăţit să le elimine.

IV. COMENTARIILE ŞI ANEXELE

1. *Comentariile.* Fiecare text este însoţit de comentarii care cuprind o secţiune bibliografică, unde consemnăm prima apariţie în „Timpul" şi facem menţiune dacă articolul este semnat. Indicăm locul ce-l ocupă în paginile cotidianului bucureştean (Editorial, Al doilea editorial, *Din afară, Cronică dramatică)* informaţii importante pentru cunoaşterea încadrării textului respectiv în dezbaterea cotidiană. Consemnăm, de asemenea, reproducerile în publicaţiile româneşti şi străine, cum nu fac ediţiile anterioare. Oferim în felul acesta şi o imagine asupra circulaţiei

publicisticii eminesciene în presa vremii. Facem menţiune despre prima tipărire în volum, fără însă să trimitem şi la titlurile din ediţiile anterioare.

Comentariile cuprind, cu puţine excepţii, şi o a doua secţiune în care prezentăm problemele legate de textul respectiv şi dăm informaţii asupra ecoului stârnit în presa românească şi în cea de limbă franceză şi germană din ţară. Se situează pe primul loc „România liberă", care prezintă aproape toate articolele poetului şi dă extrase din ele. În atenţia noastră stă şi presa românească din provinciile aflate atunci sub stăpâniri străine.

Publicistica cotidiană pe care o practică Eminescu la „Timpul" îl obliga să revină asupra aceloraşi probleme în suite de articole. Expunem tezele principale acolo unde se pun mai întâi în discuţie, ca la reluarea lor să prezentăm numai chestiunile de istorie literară.

Eminescu semnează, cum am arătat mai sus, numai câteva articole, pentru care facem menţiune, iar celelalte, pentru care nu dăm asemenea indicaţii, apar fără semnătură. Pentru textele transcrise din caietele lui Eminescu indicăm manuscrisul şi paginile, iar când este cazul, prima publicare. Dăm informaţii despre aşezarea în pagină, grafie, menţiunile poetului, fie pentru datare, fie pentru cunoaşterea stadiului de elaborare.

Presa noastră din secolul trecut folosea în datare calendarul Iulian. „Timpul" nu face excepţie, însă în unele perioade foloseşte şi dubla datare. Am menţionat datarea şi datările din ziar. Să mai precizăm că „Timpul" foloseşte, ca şi celelalte ziare româneşti ale vremii, datarea anticipativă cu o zi. De aici şi deosebirea între datarea exactă a editorialelor *(Bucureşti, 9/21 decembrie 1877, Bucureşti, 8/20 august 1878, Bucureşti, 27 martie/8 aprilie 1879)* şi cea anticipativă a numerelor respective (10 decembrie 1877, 9 august 1878, 28 martie 1879). Când trimitem la publicaţiile străine, care folosesc calendarul Gregorian, dăm amândouă datele, pentru a evita confuziile în succesiunea evenimentelor.

Comentariile noastre au un caracter strict orientativ şi informativ. Atragem atenţia şi **cu** acest prilej că ele nu sânt destinate să se substituie exegezei publicisticii eminesciene.

2. *Anexele volumului.* Volumul este prevăzut cu *Lista siglelor publicaţiilor periodice, Bibliografia generală a publicisticii, Indice de nume* şi Lista *ilustraţiilor.* Pentru *Tabloul ediţiilor* trimitem la OPERE, IX (p. 63-75), cu completările din *Bibliografia* la OPERE, XI (p. 605), OPERE, XII (p. 645), OPERE, XIII (p. 553) şi volumul de faţă (p. 713-716). *Bibliografia* exhaustivă a operei lui Eminescu şi implicit şi a publicisticii este elaborată de Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

V. ADDENDA

Tipărim aici traducerile aferente volumului IX, neincluse acolo întrucât intenţionam, iniţial, să le rezervăm un volum separat, în care să le cuprindem şi pe cele din cotidianul bucureştean. Metoda aceasta de lucru a apărut arbitrară şi, ţinând seama de sugestiile ce ni s-au făcut, integrăm traducerile din „Timpul" în suita cronologică a publicisticii eminesciene.
Tipărim aici şi câteva texte din periodice şi din manuscrise, aferente volumelor anterioare pentru care ne-a lipsit documentarea necesară la timpul potrivit.

VI. DIFICULTĂŢI

Editarea integrală a publicisticii eminesciene este îngreunată considerabil de situaţia periodicelor în bibliotecile noastre. Marea majoritate a ziarelor străine, din care traduce Eminescu sau la care trimite, nu se păstrează sau se păstrează colecţii incomplete sau numere disparate şi pentru ani ce nu privesc publicistica eminesciană. Din colecţia „Timpului" de la Biblioteca Academiei Române, unica în ţară pentru anii 1877—1883, lipsesc, cum am arătat mai sus, mai multe numere încât articolele publicate aici reprezintă pierderi ce nu mai pot fi recuperate. Nu au putut fi văzute numere din „Bacăul", „Independenţa română", „Războiul", „Ştafeta", „Steaua României", „Suceava", „Unirea", „Vocea Covurluiului". Consideraţiile lui Eminescu pe marginea acestor publicaţii ce nu se păstrează în bibliotecile noastre, sau se păstrează în colecţii incomplete, se înscriu ca texte de referinţă pentru istoricul de astăzi al presei româneşti.

VII. CONSIDERAŢII FINALE

Spectacolul publicisticii eminesciene la „Timpul" nu este aşa de variat ca cel de la „Curierul de Iaşi". Nu-l întâlnim şi aici pe cronicarul de politică externă de la foaia ieşeană, pe cronicarul cultural şi nici chiar pe cronicarul dramatic de acolo. Capătă extindere, în schimb, dezbaterea de politică internă, iar celelalte domenii, care formau la „Curierul de Iaşi" preocupări dominante, sânt abordate intermitent şi puse în relaţie tot cu politica internă. Discursul critic cunoaşte o desfăşurare spectaculoasă, cu incursiuni adesea în istoria naţională şi cu o vervă polemică rar întâlnită în presa noastră.
Publicistica de la „Timpul" ocupă, prin problematică şi amploare un loc important în definirea personalităţii lui Eminescu în contextul ziaristicii româneşti din anii 1877—1880. Poetul dă prin publicistica sa, orientată spre viitor, cea mai înaltă expresie a luptei poporului nostru pentru apărarea fiinţei sale naţionale şi independenţei statului unitar român în condiţiile din secolul trecut.

D. VATAMANIUC

„TIMPUL”

1877

[„«ROMÂNUL» CONTINUĂ ŞI ACUM ..."]

„Românul" continuă şi acum acea ciudată polemică cu „Presa" care consistă în întoarcerea de cuvinte, asemănări de cifre, certe asupra marginilor frazelor întrebuinţate şi alte asemenea. Obiectul acestor dezbateri fără de folos este pe de o parte numărul ostaşilor căzuţi cu ocazia asaltului Angelescu, pe de alta dreptăţile cari le-au avut guvernul pentru a intra în război. Noi se înţelege că ne abţinem de a ne rosti în aceste întrebări, care nu se pot hotărî aici cu vorbe, nici cu întorsături istorice. Va veni ziua în care şi pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă şi se va citi atît de lămurit încât toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înţelesul.

[2 noiembrie 1877]

CONSPIRAŢIILE DIN CONSTANTINOPOL

Acum de câteva zile s-au văzut lipite pe zidurile Constantinopolului placarde care provocau poporul să omoare pe Mahmud-Damat, socrul sultanului, învinuindu-l că voieşte să facă pace şi să vânză Turcia Rusiei. Mahmud-Damat învinui iarăşi din parte-i pe exsultanul Murad că conspiră în contra fratelui său; în urma cărei acuzări sultanul Abdul-Hamid ordonă ducerea lui Murad în seraiul vechi. 40 de servitori ai exsultanului se împotriviră la această măsură şi fură sugrumaţi, deşi gazetele turceşti zic c-ar fi fost exilaţi. Într-adevăr exilaţi, dar din viaţă şi fară întoarcere.

De atunci exsultanul petrece în Top-Kapu, păzit ca un prizonier de stat, şi viaţa sa se crede a fi în primejdie.

În aceeaşi vreme au fost arestaţi o mulţime de partizani de ai lui Midhat Paşa. S-au făcut încercarea de-a învenina pe Mahmud-Damat, care a fost scăpat numai prin inteligenţa medicului său. Astfel mine si contramine se încrucişează în viaţa publică de la Cornul de Aur, turburarea populaţiilor e foarte mare şi creşte prin vestea tendenţioasă ce s-a răspândit că prorocul s-ar fi arătat sultanului şi i-ar fi poruncit să facă pace.

Sânt dar în Constantinopol două curente opuse, unul pentru pace, cellalt pentru război. Mahmud-Damat, care voieşte mai cu seamă ca sultanul actual, ginerile său, să rămâie în locul pe care-l ocupă, pentru ca alături cu tronul ginerelui să-nflorească roiul de creaturi de serai ale socrului, ar voi într-adevăr pacea şi spre acest scop cheamă din noaptea vremilor umbra prorocului si-i

pune în gură porunca de a încheia pacea. Sigur însă că într-un oraş aşa de mare ca Constantinopolul, unde se-nvârteşte un amestec din toate popoarele Europei şi din multe ale Asiei, lumina e prea mare pentru ca populaţiunea de jos să mai creează în apariţiunea profetului. Deci sânt esplicabile placardele îndreptate contra vieţii lui Mahmud-Damat.

Până când armatele turceşti vor mai avea perspectiva unei împrotiviri cu folos până atuncea gloatele fanatizate ale Bizanţului vor fi contra păcii.

[4 noiembrie 1877]

ARBOROASA [„ÎN «NEUE FREIE PRESSE» NE-A ÎNTÎMPINAT..."]

În „Neue freie Presse" ne-a întâmpinat uimitoarea ştire că o comisie judecătorească s-au dus în seminarul Mitropoliei Bucovinei (din Cerinăuţi) şi au arestat pe patru candidaţi interni de teologie, sechestrând totodată averea şi hârtiile societăţii dizolvate „Arboroasa". Membrii acestei societăţi erau studenţii români de la Universitatea din Cernăuţi şi dările de seama a tinerei reuniuni erau atît de serioase, atît de departe de orice veleităţi politice, încât într-adevăr ne mirăm auzind această veste neaşteptată şi nu ştim cării împrejurări

3

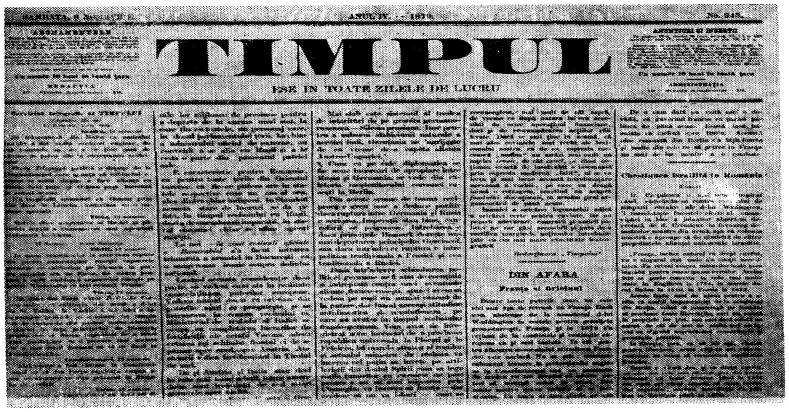
TIMPUL

ESE IN TOATE ZILELE DE LUCRU

DIN AFARA

Frontispiciul ziarului „Timpul", redactat de Eminescu începând din noiembrie 1877.

avem a atribui măsurile aspre ale guvernului provinciei vecine. Neînsemnatul fond de bani, ni se pare că vro 400 de galbeni, datorit în mare parte munificenţei românilor de la noi şi de dincolo de Carpaţi, biblioteca, compusă din vreo sută şi câteva tomuri, sunt confiscate, mai mulţi dintre studenţii facultăţii teologice au fost arestaţi şi li se intentează se vede proces criminal.

Care va fi crima de care să se fi făcut vinovaţi studenţii români de la Cernăuţi de au fost un motiv destul de puternic pentru a risipi mica lor avere de strânsură şi centrul lor de activitate spirituală?

Nu ştim până astăzi decât numai două abateri ale studenţilor de la Cernăuţi, care însă, departe de a constitui o crimă în ochii noştri, nu le-am putea lua în nume de rău decât dintr-un exagerat punct de vedere al poliţiei statului, natural poate în vremi de linişte, nenatural însă când spiritele tinere sunt agitate de luptele până acum glorioase ale conaţionalilor lor. Afară de aceea, aceste două abateri de până acuma, pe care le vom espune mai la vale, au fost provocate prin necuviinţe mult mai grave comise de coloniştii din Bucovina, încât resentimentul tinerimei româneşti au fost firesc. Guvernul învecinat ar trebui să fie chiar mândru de aceste acte de rezistenţă, pentru că ele dovedesc temeinicia şi valoarea educativă a şcoalelor din Austria. Dacă şcoalele de acolo ar deştepta numai mintea, lăsând simţirile inimei în paragină, dacă tinerimea ar fi crescută numai pentru a-şi căuta de interese personale, a se târâi înaintea puternicilor zilei şi a săruta mâna care-i loveşte, atunci desigur că acte de rezistenţă n-ar avea loc defel şi-ar fi o dovadă puternică că Austria e pe deplin jidovită, ceea ce ne place a n-o crede în chiar interesul vecinilor şi al luminatei clase domnitoare:

On s'appuie, Sire, sur ce qui resiste. Nu elementele moi ca ceara, cari cedează fără murmură oricărei întipăriri, nu indivizi mânaţi de interese mici şi lesne de îndoit după vânt, nu capete cari se pleacă cu înlesnire ori în ce parte, numai puternică să fie, ci inima neînfrântă, rătăcită fie chiar, este temelia puterii unui stat.

4

Războaiele pe care Austria le poartă, izvoarele muncei şi averii, braţele puternice şi inimele viteze nu se găsesc în clasele de trântori semiţi, ci tocmai în acele naţionalităţi cari nu se pleacă raselor dominante, dar sânt totdeauna gata să-şi dea sângele şi averea pentru pământul care le poartă, pentru coroana de la care aşteaptă tot binele şi căreia le place a atribui tot binele ce le vine cândva.

După acest preambul, care ni s-a părut trebuincios pentru a nu lăsa nici umbră de îndoială asupra bunelor noastre intenţii, vom veni la cele două cazuri cari vor fi fost poate motivele dizolvării societăţii „Arboroasa".

Se ştie că mai cu seamă elementul evreiesc din Bucovina au stăruit să facă serbarea de o sută de ani a întrupării Bucovinei cu Austria. Aceasta s-a făcut în ajunul încheierii unui tratat de comerţ cu noi şi a fost o demonstraţie în contra mănţinerei

îngrădirilor prescrise de legile noastre vechi, pe cari, după îndelungate stăruințe, guvernul couservator a izbutit să le mănție și în convenția austro-română.

Fost-a demonstrația pentru a ne atinge pe noi și a ne arăta lumei ca semibarbari, precum binevoiește a ne numi d. Garl Emil Franzos, fost-a un mijloc de presiune morală asupra noastră, sigur este că serbarea a fost pripită cu trei ani înaintea sutei cuviincioase și-a fost glorificarea unui centeniu de 97 de ani, la care s-a adaos în vederea cametei 3 la sută. Nu discutăm legitimitatea serbării. Fiecare are drept să se bucure sau să nu se bucure de o întâmplare istorică; caracteristic pentru cel ce o aranjază este numai motivul.

Cedarea Bucovinei nn este o frunză de dafin în istoria Austriei și, tocmai fiindcă voim bună pace, ne abținem de a cita documentele ce ne sânt bine cunoscute și cari ar dovedi că acel act istoric n-a fost vrednic să fie serbat decât tocmai de neamul acela care crede că toate bunuirile acestei lumi se câștigă prin târguială. M. Sa Împăratul, ale căruia sentimente nobile și cavalerești sânt cunoscute de toata lumea și de la care, întrucât privește persoana Sa, românii n-au cunoscut până astăzi decât numai bine, au refuzat politicos însă semnificativ de a lua parte la jubileul din Cernăuți, câci, daca prescripția și puterea consfințesc un act ca cel pomenit mai sus, nu rămâne mai puțin adevărat că la acea serbare s-a accentuat tocmai originea acelui drept, care origine nu se va fi găsit tocmai vrednică de nobila inimă a împăratului. Afară de aceea Mai[e]statea Sa ar fi trebuit să vie la marginea statelor sale și, precum este obiceiul, M. Sa Domnitorul ar fi avut să-1 întâmpine sau în persoană sau prin delegațiune, ceea ce, ne va concede oricine, ar fi fost în împrejurările date un lucru foarte gingaș, daca nu de-a dreptul cu neputință. Guvernul conservator, în înțeleapta sa rezervă și simțind, se-nțelege, că nu poate să joace rolul unui stat mare, au tăcut la măsurile cernăuțene, dar au răspuns capitala Moldovei prin o contrademonstrare impuitoare, care de atunci se repetează în fiecare an. Românii din Bucovina erau însă mult mai umiliți decât noi chiar, pentru că se serba acolo, pe pământul lor clasic, pierderea înrâuririi lor politice. Daca ideea serbării ar fi pornit de la români desigur ca nimenea nu zicea un cuvânt. Ar fi fost un semn de iubire mai mult pentru Casa moșteana de Austria; dar atingător era ca acea serbare să pornească de la elemente colonizate în părțile de miază-noapte ale provinciei. Acum, în anul al treilea de la serbare, vro câțiva studenți din Bucovina au trimis cu ocazia panahidei lui Grigorie Vvd. Ghica o telegramă către primarul de Iași și tot în aceeași vreme, ni se pare, d. profesor Schiffner de la facultatea de drept din Cernăuți, care ține prelecțiuni asupra „dreptului românesc", și-a permis a face observațiuni puțin cuviincioase asupra statului nostru, pentru care a fost fluierat de studenții români.

Aceste sânt oare cauzele dizolvării "Arboroasei"?

Nu discutăm dreptul guvernului vecin de a lua masuri contra abaterilor studenților. Puntul nostru de vedere, ca organ autoritar, ne învață că un stat face cu supușii săi ceea ce crede că e bine și cu cale în interesul lor mai cu seamă.

Discutăm numai oportunitatea măsurilor prea aspre. Nu știm daca glasul nostru va fi auzit, dar ne permitem a aduce aminte că România este în război, că, abstrăgând de la înrudirea națională, boierii din Bucovina precum și satele de la margine sânt încuscrite cu românii de dincoace de Molna, că mulți bucovineni au rude de aproape pe câmpul de război, încât abaterile unor tineri ce nu cunosc pe deplin greutatea pe care legile pozitive [0] dau unor asemenea manifestări nu pot fi puse tocmai în cumpănă de aur.

Din acest punt de vedere numai ne permitem a face observațiile noastre asupra unei afaceri care pare a se fi înfundat în unica telegramă a „Nouă prese libere" și asupra căreia organele vieneze păstrează o îngrijitoare tăcere.

[11 noiembrie 1877]

5

VISUL DOCHIEI, POEM ÎNTR-UN ACT. - *OȘTENII NOȘTRI.* COMEDIE (?) ÎN TREI ACTE

Piesele *Visul Dochiei* și *Oștenii noștri* le datorim penei d-lui Frederic Damé. D-sa au mai comis până acuma scrieri dramatice „originale", care însă, stingându-se de mult de moarte bună, credem a putea face abstract de la ele, de vreme ce uitarea, în care au căzut cu drept cuvânt, e o critică mai bună decât ar putea fi aceea a penei noastre. Apoi, chiar dacă ne-am fi luat osteneala de-a face cu draga inimă pomelnicul celor morți, totuși n-am prea fi avut ce sa spunem în rău sau în bine. D. Frederic Damé ca om are calitatea de a crede ca proprietatea literară se stinge dincolo de marginile Franței. Sosit la noi si având, se vede, în geamantan câteva piese franțuzești, le-au supus unui tratament pe care au avut ocazia de a-1 învăța în chiar țara noastră. D-sa s-au folosit de lecțiile marelui autor național, a aceluia care este Ponsard, Tacitus si Max Müller al României într-o persoană, istoric, arheolog, autor dramatic, prelector la Ateneu, academic, profesor de universitate, director de liceu privat etc. etc., care fiind dus la congresul arheologilor ca delegat tocmai la Stockholm și-au îndeplinit delegațiunea trimițând lista de bucate de la banchet, cu un cuvânt d. Damé au avut de la cine învăța meșteșugul de a deveni autor fără de a fi învățat carte, poet fără a fi poet, profesor de universitate fără a ști să scrie și literal român fără a ști românește.

Asemenea adunări de mărimi algebraice se fac multe la noi. Astfel de ex. să ia numele unei vechi și vestite familii boierești din Moldova, câteva piese din Lope de Vega, bucăți de filologie de ale lui Ascoli și vedem cum din Cozmița iese la lumină cu totul altceva.

Dar, în sfârșit, trebuie să ne bucurăm. Românii, coborâtori ai romanilor, sunt nație cuceritoare, trebuie deci să se bucure de achiziția oricării bucăți de pământ bulgăresc, chiar daca aceasta s-ar prezenta sub forma foarte modificată de strănepot al lui Traian.

Prin urmare de ce oare Balzac, Sardou ș. a. adunați la un loc n-ar suna pe românește: Damé? Traducere liberă, foarte liberă, dar oare nu trăim în țară liberă? „Patrie"! se chiamă pe românește „Mihnea cel Rău", „Mercadet" = „Gheșeftarii", Balzac + Sardou + x + y = Damé; Lope de Vega + Goldoni + Ascoli + listă de bucate + vornicul Grigorie Urechi = Cozmița.

Noi într-adevăr nu știm pe cine să admirăm mai mult, pe d. V. A. Popovici sau pe d. Damé? Pe maestru sau pe elev? *Noumenon* sau *phenomenon* ? Prototipul sau clișeul?

Odată ne-ntrebam cu uimire:

Și cine oare-n lume să poată sta păreche

Cu-al geniilor geniu, cu Popovici- Ureche?

Dar astăzi am găsit perechea și n-o mai căutăm. E d. Damé.

D-sa e un tânăr inteligent şi pricepe oamenii, înţelege veacul în care e astăzi România. Căci nu toate ţările Europei trăiesc în acelaşi veac. Anglia putem zice ca e-ntr-al douăzecelea, Austria într-al douăzeci şi nouălea, adică în veacul făgăduit de *Biblie* jidanilor, unde se zice ca ei vor stăpâni pământul.

Dar fiindcă România merge totdauna în fruntea civilizaţiei, fiindcă unitatea Germaniei şi a Italiei nu-i nimic mai mult decât simplă imitare după unitatea noastră, revoluţia franceză — imitaţia revoluţiei lui Horea, constituţia franceză — o imitaţie a constituţiei noastre, Göthe — ciracul lui Văcărescu, Thiers — un clişeu a d-lui C. A. Rosetti şi Gambetta — îngânarea vie a d-lui Fleva, de aceea „România" trăieşte în veacul cel mai înaintat, în veacul de apoi, spre venirea lui Antihrist. Cuvintele însemnează astăzi tocmai contrariul de ce însemnau odată, cel nebun trece de cuminte şi cel cuminte se ia drept nebun, cel învăţat trece de carne cu ochi şi viceversa, autorii trec drept plagiatori şi plagiatorii drept autori, cel cinstit e hoţ şi hoţul cinstit, averea trece drept furt, furtul drept avere.

Pe de alta parte oricine are dreptul de a presupune că e şi o ţară sălbatică, unde nu se mai controlează nimic, şi fiindcă cine vine să facă negustorie cu pălării din Paris poate să ia asupra sa şi misiunea de a civiliza capetele pe care acele pălării se vor aşeza, să puie paie în căpăţâna acoperită cu paie şi să introducă cultura „picantă" în sălbatecul popor de la Dunăre; de aceea e foarte natural ca cineva să caute glorie când o poate căpăta aşa de ieften. Modul de a deveni mare e scurt. Iei o scriere franţuzească, ştergi titlul şi scrii altul, ştergi numele autorului şi pui pe al tău. Apoi deschizi cartea : unde vezi Jean pui Toader, unde vezi Ana pui Safta şi s-a mântuit, eşti deja autor. Îţi mai rămâne s-o pui pe româneşte, pentru care treabă rogi pe un prieten si opul e gata. Bună glorie — şi nu-i scumpă.

Această precuvântare nu ni s-au părut de prisos pentru a şti în ce mediu intrăm când vom vorbi despre nouăle producte ale muzei d-lui Damé.

6

Piesele amândouă au fost aplaudate de public şi chiar nici nu ne îndoiam de aceasta. Dar cu ce preţ oare?

Visul Dochiei este o tarara lungă de declamaţii asupra lui Ştefan, Mircea, Mihai Viteazul, care se sfârşeşte prin defilare de dorobanţi şi vânători. Am urmărit cu atenţie toată declamaţia şi, o mărturisim cu plăcere, n-am aflat o singură idee originală care să nu fi fost cuprinsă în primul Bucureşti a „Telegrafului" ,si a „Reformei" ; de nicăieri nu răsare icoana caracteristică a vremilor trecute, n-am auzit nimic decât istoriile ce ni se spun de sute de oameni cari nu ştiu istoria. Niciodată nu ne-am adus aminte mai cu vioiciune de zisa lui Gothe : „ceea ce numiţi spiritul vremilor nu este decât spiritul acelor domni în care vremile se oglindesc". Rea oglindă. Ceea ce ne-a înduioşat însă până la lacrimi este rara gratitudine cu care se pomeneşte de armată, făcându-o chiar să defileze în persoană, fără ca să se pomenească cu un cuvinţel de creatorul ei, de acela a cărui viaţă pare consfinţită acestei unice grije, de M[aiestatea] Sa Domnul.

Se vorbeşte de vitejia armatei, nicăiri însă că cu aceeaşi vitejie Domnul însuşi s-au espus focului duşman şi că ghiulele zburau împrejurul capului SĂU. Republicanismul nu poate merge departe.

A doua piesă, *Ostenii noştri,* consistă din următoarele peripeţii şi conflicte cumplit de dramatice. Un ofiţer asupra însurătorii pleacă la război. Mai întâi ia adio de la tatăl său şi plâng, apoi ia adio de la iubita sa şi plâng, apoi de la mumă-sa şi plâng, în fine de la tot personalul piesei şi plâng. Actul întâi.

Actul al doilea are două scene. În cea dintâi ofiţerul scrie acasă. În a doua are ziua nămiaza mare o viziune şi începe un atac turcesc cu mult foc de puşti şi s-au mântuit.

Al treilea act se petrece la ambulanţa din Turnul Măgurele. Vine un soldat rănit din ale cărui vorbe se poate deduce că ofiţerul a murit, iubita plânge, află tatăl şi plânge, află mama şi plânge şi mai râu, află toţi şi plâng. Dar iată că armata se întoarce glorioasă în ţară (întoarcere pe scont, înainte de a se fi întors) şi ofiţerul asemenea, teafăr şi sănătos. Plânset general şi defilare de trupe; cortina cade impresionată până la lacrămi.

Şi aceasta-i dramă ?

Dar să zicem că prin multele sale piese bune d. Damé ar fi câştigat dreptul să ne dea una rea. S-o zicem, deşi nu admitem.

Este permis ca un scriitor rău să se folosească de nenorocirile ţării pentru a atrage pe public la ... panoramă ? Este permis ca un război, nesfârşit încă, să fie pus pe scenă, pentru ca agitaţia naturală a publicului să dea salve de aplauze pe care autorul în împrejurări normale nu le merită ?

Dar la Gorni Etropol, la Bivolari, la Plevna, la Rahova comedie se joacă ? Soldaţii, cari sunt meniţi poate a merge în foc, sunt aduşi pe scenă, pentru ca, spre petrecerea publicului, să-şi arate meşteşugul, ca gladiatorii vechi. *Plaudite Quirites !*
Limba traducerilor e bună şi jocul artiştilor era de un avânt demn de piese mai bune. Publicul aplauda cu mare zgomot şi defilările dorobanţilor şi vânătorilor.

Ca observaţie finală adăugăm că bucăţile de muzică la sfârşitul *Visului Dochiei* erau frumoase, numai nu eroice. Cântecul soldatului era sentimental, corul cu mult sopran, numai pe la capăt am auzit câteva acorduri mai adânci, de caracter religios.

Rele sau bune, ca text, cântecile de la urmă cereau un avânt eroic, care putea culmina apoi în acorduri religioase. Dar avântul a lipsit, ceea ce însă nu ne opreşte de a recunoaşte pe deplin frumuseţea muzicei, deşi caracterul ei nu era propriu scenei în cestiune.

[12 noiembrie 1877]

[„«ROMÂNUL» DEAPĂNĂ DIN NOU..."]

„Românul" deapănă din nou cuvinte ca să dovedească că „Presa" ar fi dovedit că avem nevoie de război cu turcii ca de apă şi că mari lucruri a trebăluit d-nealor până acuma.

Pe noi nu ne interesează apucăturile „Românului" decât numai din punctul de vedere al stilului şi a curăţiei de inimă.

Iată un pasagiu din acest şir de articole în care grecii besmetici din Strada Doamnei se identifică ca totdauna cu naţia, dar intr-un mod cu totul invers. Dacă naţia n-ar vrea cumva ceea ce vor d-nealor, atunci ea-i tâmpie şi coruptă :

Partita care se numeşte acum << centru >> susţine, chiar în programa ce făcu mai deunăzi, că guvernul a făcut acest război „fără voia naţiunii".

A susţine aceasta este a insulta, în cel mai mare grad, cinci milioane de români.

Dacă aceasta este credinţa acestor bărbaţi politici, ei „arată cel mai mare dispreţ pentru naţiune." Ea nu are, după dânşii, alt simţimânt decât d-a se supune oricărui va voi să-i poruncească; „degradarea şi tâmpirea naţiunii merge", după dânşii, până a o face să se supuie chiar când cel care este la guvern o trămite la moarte şi încă nu numai la moartea cu arma în mână, dar şi la o pieire generală şi ilegală (?); căci ei susţin că naţiunea se pierde în întregul ei prin acest război, fără voia ei făcut.

Şi dacă ei, iluştrii bărbaţi politici, spun Europei, chiar printr-o programă, că mama lor este atât de „tâmpită" şi de „coruptă", cine nu vede că puterile străine sunt îndemnate, silite de a despreţui această naţiune şi a o repune sub un jug oarecare?

Aşadar d-lor susţin că, dacă guvernul ar fi putut face războiul fără voia naţiei, atunci această din urmă e tâmpită şi coruptă.

Cine, Doamne iartă-ne, le dă voie acestor domni să se gereze drept naţie românească? Redactorul „Românului", om acuma cu un picior în groapă, ar trebui să spuie odată verde :

„Oameni buni, noi ăştia, liberalii, voim să vă facem a crede că voi împingeţi maşina lumii, dar în faptă sunteţi împinşi de dinafară. Când era ruşii să pornească război asupra turcilor era un guvern în ţară care mi se prea dădea în apele orişicui. Noi, liberalii, pe atunci eram prieteni cu turcul şi ţineam sfaturi cum să răsturnăm domnia. Jucam cum ne cânta Mazar Paşa. Iată că războiul era aproape să izbucnească şi ţara era asupra intrării a o jumătate de milion de ruşi. Noi ameninţam domnia şi ţara cu turburare, pe când [î]i era omului mai greu, pentru că puţin ne pasă nouă daca merge şi ţară şi domnie pe apa Sâmbetei, numai nouă să ne meargă bine. Domnia, văzând că tocmai la vreme de cumpănă am putea face turburări, ne-au chemat la ministeriu, pentru că domnia cunoştea pe conservatori şi ştia că sunt oameni de treabă şi, fie sau nu fie la putere, turburări n-or să facă. Astfel dar, pentru a înlătura un pericol, pentru a astupa gurile flămânzilor liberali, pentru a evita ca proletariatul de ciocoi şi cenuşari să intre în înţelegere cu duşmanul, ne-au adus pe noi ciocoii şi cenuşarii de liberali la putere şi într-adevăr schimbarea în noi s-au făcut iute-iute. Din antidinastiei ne-am făcut dinastiei, din turcofili turcofagi, din rusofagi rusofili, şi în sfârşit ne-am face orice-ar pofti M. Sa, numai la putere să se îndure să ne lase — că, Doamne mare, mulţi suntem şi numai statul, cu miile lui de locuri şi locuşoare încape toată liberalimea, cu nevastă, cu copil, cu nepot, cu strănepot *ş. a.*".

Aşa ar trebui să vorbească redactorul „Românului". Au fost aduşi la putere pentru că sunt elementul acela care trebuia liniştit CU „pita lui Vodă", pentru că, în vremea războiului între ruşi şi turci, ei ar fi făcut turburări în ţară esploatând nemulţămirile altfel naturale ale oamenilor.

Dar ce are a face naţia românească cu trebile d-nilor liberali nu înţelegem. Naţia e împrejurul domnului ei şi luptă într-adevăr împreună cu dânsul, pe când liberalii fac vorbe că fost-a războiul necesar sau ba?

[16 noiembrie 1877]

[„«PRESA» ARATĂ DEOSEBIREA..."]

„Presa" arată deosebirea care este între lucru aievea şi făgăduinţele ce le-au fost făcut liberalii naţiei înainte de a fi ajuns unde au ajuns, vede-i-am şi mai sus. Arată cum toate serviciile sufăr, cum dările, în loc să dea înapoi, s-au sporit şi alte multe greutăţi pe capul oamenilor.

Înainte vreme era o zicală care spunea de pe ce se cunoaşte nebunul. Naţia românească au uitat zicala asta, se vede : „Bătrânii vorbesc ce a făcut, tinerii ce fac, nebunii ce au de gând să facă". Liberalii totdauna vorbesc de ceea ce au de gând să facă. Rău a făcut cine s-au uitat în

gura lor, nu ei, că bine e cunoscut că din coadă de câine sită de mătase nu poţi face. Ce se putea aştepta de la elemente fără de avere, fără ştiinţă de carte şi fără onestitate, cari în toate ţările formează contingentul demagogiei orăşeneşti?

[16 noiembrie 1877]

[„«ROMÂNIA LIBERĂ» VORBEŞTE DESPRE POLITICA INTERNĂ..."]

„România liberă" vorbeşte despre politica internă a Franţiei şi pe „arena ziarelor" ne dă şi nouă răspuns la revista învoielii dintre d-nu Cogălniceanu şi colegii săi în predmetul arenzii unei moşii.

„R.L." constată că sânt trei păreri, şi anume : „R.L." crede că legea nu-i calcată, „Timpul" crede contrariul, „Presa" —- c-ar fi mai de preferit ca tranzacţiunea să se facă prin lege. Tocmai vorba noastră ; *quot capita tot sensus.* De aceea am şi zis că singurul loc unde avea să se hotărască e Camera. Nu mai întrebăm de ce „R.L." crede că legea nu s-au călcat. Pentru că „Fericiţi cei ce cred !"

[16 noiembrie 1877]

SITUAŢIA DIN FRANŢA

Rareori au stat faţă în faţă în vreo ţară partide atît de estreme ca acelea din Camera franceză. Alături cu elemente istorice, cu

nume cari se citează de câte ori se citează istoria Franței chiar, cu oameni cari reprezentează trecutul plin de glorie şi de avuție al acestei mari nații, vedem numiri cari nu însemnează nimic şi pe care o egalitate rău înțeleasă i-au adus să hotărască soarta averilor, a păcii, a civilizației franceze. Carey, ni se pare, spune că toată civilizația omenească se află într-un vecinic pericol. împrejurul micului cerc de oameni într-adevăr luminați şi binevoitori sânt milioane de oameni pe cari dorința de câştig, ambiția şi invidia, daca nu instincte şi mai de rând, îi face totdauna gata de a răsturna tot ce există. Căci masele n-au niciodată alte tendințe decât negative. Niciodată poporul de jos al oraşelor, şi acesta face zgomot în țări industriale, nu ştie ce vrea, numai ceea ce nu vrea. Prea puțin culte pentru a face abstracție de la guvern şi de la persoanele ce-1 compun şi a căuta cauzele relelor mult mai adânc, în stări nesănătoase economice sau sociale, clasele cari n-au ce pierde, conduse de oameni cari n-au ce pierde ar fi în stare de-a pune orişicând existența statului, întreaga istorie şi onoarea lui în joc, numai pentru a-şi ridica în sus clovnii lor ridicoli, semizeii lor efemeri, pe acea plebe intelectuală pentru care orice merit şi orice capacitate este o insultă. Între aceste elemente turburi şi invidioase pe de o parte şi între elementele culte, avute şi istorice ale Franței este astăzi o luptă hotărâtoare, de la rezultatul căreia va atârna atît civilizația şi dezvoltarea pacinică cât şi prestigiul militar al Franței.

Mareşalul Mac-Mahon nu este vreo mare inteligență politică, dar în politică plăteşte adesea caracterul drept şi inima într-adevăr binevoitoare mai mult decât o inteligență cât de naltă în serviciul unui caracter corupt. Apoi el cunoaşte pe deplin câtă răspundere are față cu întreaga istorie a țarii sale şi ştie că e chemat a fi reazimul elementelor de consistență în contra elementelor de disoluțiune, cari par astăzi a întrece prin număr părțile sănătoase ale organismului social.

Dar pe de altă parte nu e tăgăduit că mareşalul dă pas cu pas înapoi Cabinetul Broglie, strict conservator, au făcut loc unui minister de afaceri, care nu are altă misiune decât de a conduce mai departe serviciile publice, lucrul cum s-ar zice curat mecanic al statului.

Acest guvern neutru se credea că va împăca pentru câtăva vreme insolenta majoritate a Camerei, care, ştiind bine că atât Senatul cât şi capul statului e în contra ei, voieşte să impuie totuşi voința maselor inculte, din cari au ieşit, voinței luminate a claselor superioare.

Senatul a decis a asculta, înainte de a alege un nou senator, programa cabinetului Rochebouet. Ministrul prezident, generalul Rochebouet, a făcut deci în Senat următoarea declarație :

În urma dezbaterilor ultime din amândouă Camerile, mareşalul-prezident a încredințat ministeriul unor oameni al căror program este de a rămânea afară de cercul luptelor politice. Noi vom păzi cu credință legile țării şi-i vom da mareşalului-prezident ajutorul ce-l cere de la noi.

După un lung period de agitație, Franța are nevoie de pace, în această parte a anului e absolut de nevoie de a se uşura comunicația comercială şi de a pregăti esposiția anului 1878.

Ne vom da toată silința de a face ca gestiunea, afacerilor să fie cât se poale de bună, ceea [ce] pentru noi e datoria cea mai imperativă şi mijlocul cel mai sigur pentru. a readuce concordia între puterile publice.

Vom respecta constituția republicană care ne dirige şi-i vom câştiga respect. Constituția va trece intactă din mânile noastre în ale următorilor noştri în momentul în care prezidentul va crede că a sosit momentul de a încredința puterea unui ministeriu ieşit din Parlament. Până atunci ne vom sili de a mănține ordinea şi pacea. Prezidentul cere de la d-voastră ca să ne ajutați în opera liniştirii şi se întemeiază pe patriotismul d-v.

În Senat această declarație au fost urmată de aplauze.

Ministerul s-au prezentat şi Camerei, dând aicea aceeaşi declarație. Aicea însă Marcère au anunțat de îndată o interpelație în privirea formării cabinetului. Ministrul Welche declară că stă la dispoziția Camerei, dar ar dori ca interpelația să fie mai precisă, iar dezbaterea să aibă loc abia mai târziu. Camera au respins propunerea ministrului ş-au hotărât dezbaterea imediată, după care d. Marcère şi-au dezvoltat interpelația. Deci s-au încins o discuție vie, în care Marcère, Floquet şi Germain au vorbit contra, Welche şi Baragnon pentru guvern, după care apoi s-au primit următoarea ordine de zi, propusă de Ferry:

Considerând că ministeriul de la 23 noiemvrie, prin compunerea şi originea sa, e o negațiune a dreptului parlamentar al poporului şi poate numai îngreuia situațiunea, Camera declară că nu poate intra în relații cu el şi trece la ordinea zilei.

Pentru au votat 323 de deputați, contra 208. Marcère îşi dezvoltă interpelația sa astfel.

Până acum Camera au fost în fața unui ministeriu, în care n-avea încredere. Acest ministeriu s-au retras în uram unui vot al Senatului, dar din Senat nimeni n-au voit să-i ia moştenirea. Miniştrii sunt oameni „plini de merite", însă, ca miniştri, oricine are dreptul să-i întrebe ce caută în Parlamentul republicei. Politica mareşalului atârnă în aer. Ce reprezentează ministeriul dacă nu guvernul personal? Ministeriul ia asupră-şi responsabilitatea celui din urmă cabinet de rezistență.

Franța lucrează de şapte ani contra acestei rezistențe, care la 26 fevruarie părea învinsă, dar au reînceput la 16 mai. Au început de mult ziua în care ar fi trebuit să se constituie un ministeriu parlamentar, căci țara vrea pace. Este aceasta cu putință în

starea actuală de necontinuitate? Singurul mijloc e întoarcerea la starea de drept. Toate interesele sunt ameninţate. Ţara vrea o soluţiune, guvernul nu dă nici una.

Majoritatea nu voieşte să sacrifice nimic din drepturile poporului ; şi de ar şi voi, ştie ca cine stă dindărătul miniştrilor, cari singuri n-o ştiu? Ţara aşteaptă cu răbdare. Ministeriul, ce posede încrederea mareşalului, ar face bine să-i spuie adevărul, căci ar putea să înconjure o nenorocire, pe care au voi s-o numesc.

Welche răspunse:

Nu voi să apăr cabinetul trecut; dar avem un drept să fim aicea conform constituţiei. Şi aiurea au fost ministerii estraparlamentare; ne numim prieteni ai datoriei şi ai patriei.

După Welche a vorbit Ploquet:

14 octomvrie, zise el, au fost îndreptat contra guvernului personal; d-voastră îl reînnoiţi. Sunteţi viitorul conflict, precum cabinetul retras e conflictul trecut. Îndărătul incapacităţii d-voastră revăd pe vechii oameni ai conflictului. Voiţi ca Camera să-şi dea din mână singura armă pe care o are, să vă voteze bugetul pentru a crea loc pentru conflicte. Voiţi falimentul onorii Franţei angagiate faţă cu străinătatea prin Espoziţia universală. Vă propun altceva, convocaţi un congres şi lăsaţi-l să hotărască o stare definitivă pentru ca să se încheie criza. D-voastră însă nu schimbaţi nimic din criză, căci sunteţi de-a dreptul un cabinet de conflict, cabinetul politicei personale. N-aveţi nici încredere provizorie, nici definitivă, tot aşa de puţin puteţi conta pe sprijinul nostru. Nu ne veţi putea înşela nici pe noi, nici ţara: vouă nu vă vom face plăcerea de a înlătura toate greutăţile, ci noi cerem o soluţiune definitivă. Majoritatea vă zice vouă, noilor miniştri, că sunteţi de o mie de ori vinovaţi, primind conflictul; în această oră şi înaintea tuturor sunteţi osândiţi.

Baragnon:

Aveţi obiceiul de a condamna înainte; propun ordinea de zi simplă pentru a protesta în contra principiilor d-voastră, după cari pot să piară toate afacerile, numai d-voastră s-ajungeţi la putere.

10

Tocmai din cauza aceasta s-au creat Senatul, pentru a nu atârna de o maioritate cum este a d-voastră. Încercaţi numai a întrebuinţa arma d-voastră. bugetară şi veţi vedea că nu puteţi dezbrăca pe prezidentul republicei de puterea sa.

Germain:

Sunteţi ministeriul afacerilor lui 16 mai, noi voim afacerile naţiunii. Predecesorii d-voastră au împiedecat toate afacerile, toate reformele, construirea unei a treia reţele de drum de fier şi staţi a susţine că voiţi a favoriza afacerile, fiind de aceeaşi origine personală ca şi cabinetul trecut?

Apoi au urmat votarea cu rezultatul de mai sus.

Oricine poate înţelege unde va ajunge Franţa dacă d-ni ca Floquet ar ajunge s-o guverneze.

[18 noiembrie 1877]

ARBOROASA [„PE CÂND AM REPRODUS..."]

Pe când am reprodus şi comentat ştirea despre dizolvarea societăţii „Arboroasa" nu cunoşteam deloc amănuntele afacerii, dar am presupus îndată că telegrama trimisă de studenţi cu ocazia serbării comemorative a lui Grigorie Vvd. Ghica va fi fost unul din cele mai de căpetenie cauze pentru procederea, repetăm, prea aspră, contra tinerii reuniuni.

Telegrama adresată primariului de Iaşi e următoarea :

Cernăuţi, 13 octomvrie.

D-lui primar de, Iaşi,

„Arboroasa", Societatea junimei române din partea detruncheată a vechei Moldove aduce condolența membrilor săi pentru domnitorul decapitat.

Comitetul.

Curierul Balassan" comunică următoarele detalii:

Telegrama aceasta fu întrebuințată ca mijloc pentru a învinui pe Societatea ce lucrează pentru răzvrătirea ordinei, pentru pregătirea unei răscoli şi a[ltele]. Procurorul şi comisarii se transportară în localul „Arboroasei", unde găsiră prezenți pe mai mulți membri. Procurorul începu percheziția, confiscă toate dosarele, actele şi biblioteca societății, precum şi întreaga ei avere în suma de vreo 5000 fl. v. a. sau 10000 fr.

Procurorul terminându-şi perchiziția şi confiscarea, declară arestați pe toți membrii prezenți a „Arboroasei", iar comisarii-i conduseră la penitenciar, unde fură aruncați, fiecare aparte, în câte o temniță singulară.

Parchetul Tribunalului din Cernăuți nu se mulțumi numai cu atât, ci începu a urmări pe toți studenții români de la Universitatea de acolo, a face perchiziții pe la casele lor, precum şi pe mulți alți români notabili din Cernăuți şi Bucovina. Procurorul intentă „Arboroasei" şi membrilor ei proces de „naltă trădare" fiindcă:

1. Comitetul trimisese telegrama sus-citată către primarul Iaşului.

2. Că, cu ocazia unei mici serbări, membrii „Arboroasei" rădicară toaste în sănătatea românilor, a domnitorului Carol I şi a vitezei armate române.

3. Că au fluierat în clasă pe profesorul de dreptul roman când îşi permise acesta să insulte națiunea română, şi

4. Fiindcă Societatea „Arboroasa" a stat în corespondență cu Ministerul Instrucțiunei Publice din România spre a obține o subvențiune, ce i s-a acordat în suma de 250 lei noi pentru a-şi înavuți biblioteca.

Arestați au fost: d-nu Varonca, stud. teolog şi în filozofie în anul III; Popescul, stud. scol. şi filoz. din anul IV; Porumbescul (Golembiovski), stud. în filozofie anul II; Coca, absolvent de teolog.; Stoian, absolvent de teolog. şi student în drept şi Sireteanu, student teolog şi în drept.

În acelaş timp au fost urmăriți şi alți studenți, din cari mulți au fost siliți a se refugia.

Totodată s-a făcut perchiziții şi la societatea academică România jună din Viena.

Nu avem nevoie a repeta că punctele 2, 3 şi 4 nu pot forma în nici un caz puncte de acuzare. Austria este un stat constituțional şi cetățenii ei sunt liberi a-şi manifesta simpatiile lor pentru popoare sau suverani cari trăiesc în pace şi în bună înțelegere cu împărăția. Citâm drept dovadă manifestările ungurilor pentru turci, ale slavilor pentru ruşi ş. a .m.

11

Fluierarea profesorului Schifner este iarăşi o abatere prevăzută de legile academice şi pedepsirea ei e de competința rectorului, în fine subvențiunea, nu cerută, ci acordată de Cameră, după propunerea d-lui Grădişteanu şi numai pentru scopuri de cultură, nu constituie nici un fel de abatere. A fost poate o imprudență din partea Camerei liberale de a-şi dura „popularitate" făcând zvon şi discuție publică din asemenea lucru, dar pentru studenți nu este nici im-prudent măcar de a primi sume ce li se dăruiesc.

Cât despre punctul întâi, am adus în unul din numerile trecute părerea noastră, pe care credem a o putea repeta în câteva cuvinte.

Telegrama aceasta au fost provocată de necuviințe mult mai grave din partea jidanilor din Bucovina. Aceşti turcofili exagerați şi cititori înfocați ai „Nouăi prese libere", cari sunt în stare să creadă orice rău despre români, vor fi manifestat în mod prea vioi simpatiile lor transdanubiene şi tinerii au răspuns. Elementul german, care joacă rolul de moderator în Austria, ar fi trebuit să înțeleagă aceasta. O admonițiune severă din partea rectoratului ar fi fost de ajuns credem. De aceeaşi părere este şi „Presse" din Viena şi ea spune că n-ar trebui să se deie o importanță prea mare acestei manifestări.

Tinerilor le-am da sfatul de a nu mai face manifestări politice, de a nu compromite prin mişcări precoce munca lor intelectuală şi roadele pe cari le va da odată această muncă chiar pentru nația românească. Românul e de soiul lui înzestrat cu mult bun-simț, el are cuminția popoarelor care au suferit multe, cuminția omului pățit. E imoral de a spune neadevărul, dar nimeni nu e obligat de a spune adevărul când vremea e aşa că el nu foloseşte nimănui. C-un cuvânt, a minți e oprit, a tăcea — nu.

Va veni vremea — şi poate că nu-i tocmai departe — in care cercurile influente din Viena se vor încredința că este în interesul monarhiei ca românii din Bucovina să fie lăsați în seama liberei lor dezvoltări, vreme în care tinerii de astăzi vor fi bărbați şi când tocmai la ei se va face apelul de a lucra după voința inimei lor curate. N-ar fi păcat ca rezultatele acelui moment mai fericit să fie compromise de pe acuma prin ieşirea din rând şi espunerea luptătorilor în hărțuieli încinse nelavreme?

[18 noiembrie 1877]

FRANȚA [„CA ŞI CONFRAȚII LOR..."]

Ca şi confraţii lor de pretutindenea, radicalii din Franța au o ciudată manieră de a privi statul. Lucrul de căpetenie pentru dânşii e ca să ajungă la putere, precum a zis prea bine d. Baragnon în Cameră, iar țară şi popor pot merge pe apa Sâmbetei, puțin le pasă. Radicalii reprezintă în mod unilateral interesele claselor de jos, sau mai bine zicând se reprezentează pe ei înşii, esploatând nemulțămirile acelor clase. În zadar răsare din istorie figura bătrânului Menenius Agrippa, care prin alegoria cu stomacul şi mădularile arăta că clasele lucrătoare nu pot trăi fără organul distributiv, fără cele superioare, că buna-stare a unui popor se întemeiază tocmai pe armonia de interese pe care statul e menit a o face să domnească între părțile organismului social. Geaba li s-ar repeta vechea alegorie, radicalii cred că fără ştiință de carte, fără avere şi fără muncă mai cu seamă, casta oratorilor lor de uliți şi stâlpii lor de cafenele sunt chemați a domina lumea. Dar guvernul nu este deloc, după cum definesc d-lor, epistatul întrunirilor electorale. El are în toate țările un rol organic, pe care nu-l poate îndeplini un vătaf. Oare un liberal este în stare să-şi scoată creierii din cap sau muşchii inimei pentru a pune alții la loc fiindcă epistații vieții sale organice nu-i mai plac? Căci nu mecanismul parlamentar e lucrul principal. Misiunea de a crea legi le-au avut în deosebite rânduri instituții deosebite. Consilii de stat, regenți cuminți, comisii de oameni speciali numite de însuşi stăpânitorii țării au scris şi introdus adeseori legi mai bune, mai practice, mai drepte decât parlamentele. Apoi e asemenea constatat că funcționarii aleşi nu lasă în genere nimic de dorit în privința ... netrebniciei lor. Astăzi Franța se află în ajunul unei expoziții universale, din cauza agitațiilor radicale negoț şi industrie merg rău, şi mareşalul prezident a format cabinetul Rochebouet, compus numai din oameni de resort, din oameni cu totul speciali, despre cari însuşi radicalii zic că au merite adevărate, în fine un cabinet de care toată lumea zice că ar conduce mult mai bine afacerile decât oricare minister parlamentar.

Şi declară oameni în bună conştiință că nu fac şi nu vor face politică militantă, că vor respecta constituția republicană şi vor face să fie respectată, cumcă numai trebuințele

reale ale țării, uşurarea negoțului, pregătirile pentru expoziție i-au făcut să-şi părăsească ocupațiile lor ştiințifice pentru a se deda cu mizeria politicei franceze, arată că ei sunt mâna de împăcare pe care le-o întinde mareşalul-prezident, că în momentul în care d-nii radicali vor fi în stare să dea un minister parlamentar ei se vor retrage — dar cine-i ascultă?

Marcère din centrul stâng au atacat ministerul, dar cel puțin în mod cuviincios; d. Floquet, prin termini necuviincioşi, osândindu-l şi numindu-l incapabil.

La primirea pe care mareşalul a făcut-o la 12 l. c. el şi-au rostit de mai multe ori intențiile. La formarea cabinetului a avut de gând a propune pace partidului radical. Camera i-au răspuns printr-o declarație de război. În Consiliul de miniştri de la 13 c. el a vorbit tot astfel, deci s-au luat hotărârea ca miniştrii să ocupe locurile lor în Camera şi in Senat. Se crede apoi că Senatul va fi întrebat să se pronunțe asupra votului Camerei, care e cu totul neconstituțional, căci, prin Constituție, prezidentul republicei are hotărât dreptul de a-şi compune ministeriul din persoane cari nu fac parte din Parlament. Cum se va mai rezolva şi acest nou conflict nu putem şti.

[20 noiembrie 1877]

[„«ROMÂNUL» ÎŞI FACE OBICEIUL..."]

„Românul" îşi face obiceiul, rupând din nou pasage din contest şi după plac din „Presa" şi comparându-le cu opiniunile emise de „Presse" din Viena. Deci găseşte că maniera de a vedea a centrului şi a jurnalisticei austro-ungare este identică.

În fine, „Românul" vine la concluzia:

1. că bărbații din centru se unesc în privirea intereselor comerciale şi politice ale României cu bărbații din partida radicală din Ungaria; 2. că radicalii din Ungaria, uniți cu foştii colegi şi amici ai d-lui Catargi simt şi înțeleg mai bine decât guvernul interesele României; 3. ca, după radicalii din centru, România ar fi câştigat încrederea împăratului Rusiei dacă oştirea noastră nu mergea la Plevna; 4. că Austro-Ungaria, mai cu seamă, ar fi avut pentru, națiunea română stimă dacă stătea la malul Dunării. „Românul" e de o opiniune contrarie. Uşoară treabă să susții antiteza când ți-ai aşezat teza de combătut după plac.

Întâi deducerile din articolele „Presei" sunt trase de păr; al doilea, nu este adevărat, o mai repetăm pentru a zecea oară, că amicii d-lui Catargiu ar fi susținut vreodată ca armata română să stea la Dunăre, „să ceară pomană de la împăratul Rusiei şi ajutor material de la Austro-Ungaria *(ipsissima verba* ale „Românului").

Toate aceste insinuațiuni de leznațiune şi de înaltă trădare, făcute pentru a ponegri pe protivnicii politici, ar fi absurde dacă ... n-ar răsări dintr-un izvor şi mai rău, din rea-credință.

[24 noiembrie 1877]

[„«ROMÂNIA LIBERĂ» VORBEŞTE..."]

„România liberă" vorbeşte despre deschiderea Parlamentelor, se bucură că nu s-au validat de-ndată alegerea a doi deputați, în sfârşit ajunge la proiectul de răspuns pe care Camera-l pregăteşte Prea Înălțatului nostru Domn. Ca formă, zice „E. L.", este o bună compunere retorică în stilul cronicarilor, ca fond e o parafrază a mesagiului tronului. Drept că autorul răspunsului au oblicit cum se scarpină şi tuşesc cronicarii, este întrucâtva materialul lor de cuvinte , nu însă spiritul lor.

Bătrânii noştri erau oameni cuminţi, ei spunea simplu, fără încunjur şi fără vorbe late ceea ce ştiau şi simţeau într-adevăr. De unde şi până unde pot ci aduce câtuşi de puţin cu stilul afectat şi căutat a lui Lope de Vega al României ?

[24 noiembrie 1877]

2. Frontispiciul ziarelor care se alătură campaniilor de presă susţinute de Eminescu între 1877 ş' 1880.

UNDE DAI ŞI UNDE CRAPĂ

La 21 a curgătoarei luni garda cetăţenească din Bucureşti a fost strânsă să facă paradă, fiind menită a i se întâmpla onoarea de a fi revizuită de-a lungul de domnu[l] inspector. Cu mare ce s-au adunat oamenii, unii de pe [la] 7 dimineaţa, alţii de pe la 8 şi, în sfârşit, au ieşit la maidan, comandaţi de grade superioare, alese pe sprinceană. În acea zi caii sacagieşti au avut căutare, iar gospodarii din linie au avut de ce face haz. Ici am recunoscut pe respectabilul sir John Falstaff, care de un veac nu şi-a văzut genunchii de grosimea inimei, mânuind cu mândrie frigarea, călare pe un cal şchiopătător şi semănând mai mult a saltea de puf îmbrăcată milităreşte; dincolo altul spiţelat şi întreprinzător, aducând ca două picături de apă cu eroul
lui Cervantes de Saavedra.

În sfârşit din hop în hop, cu chiu cu vai, mai cu opintele, mai cu sughiţuri, s-au înjghebat oastea de strânsură a lui Berlicoco Voievod, aşteptând cu nerăbdare ceasul cel de fericire când d. inspector va răsări ca Făt-frumos din poveste, spre a o mustrălui. Bietul Papură Vodă ! Cum s-ar fi bucurat el, cum şi-ar [fi] unit mânele pe burtă privind „această" a patra putere în stat şi a cincea roată la car !

Linia făcea aluziuni perfide asupra şefilor aleşi

„La plăcinte înainte, da' la război înapoi !". „Tată am prins un tătar. — Adu-l încoa, fătul meu ! — L-aş aduce, da' nu mă lasă !" „Ia-l de pe mine că-l omor !" Şi câte altele.

Aşa-s oamenii, bată-i norocul. Când văd cu ochii, parcă dracu le-ar fi şoptit-o la ureche.

Astfel, d Germain e la opt dimineaţa şi până la cinci seara oamenii au fost luaţi de la prăvălii, de la interesele lor, pentru ... ? Pentru ca inspectorul să vie, să se uite câteva minute la ei, de li-s frumoşi ochii ş-apoi să plece cu Domnul, fără a comanda cea mai mică mişcare, fără a face nici un fel de exerciţiu.

În fine iată şi d. inspector. Inspectează d-lui cât inspectează, până ce ajunge la d. Nacu, profesor la universitate, căruia-i ţine un evloghion bine simţit, recunoscând că înţelege a-şi face datoria cu scumpătate. După ce-au făcut şi trebşoara asta, d. inspector se duce în ... treaba sa.

Adevărat ! Bine-şi făcuse d. Nacu datoria şi cu bună rânduială i se făcuse laude. Tocmai cu un ceas mai înainte îl adusese un sergent pe sus şi cu nepusă-n masă la îndeplinirea sfintelor datorii liberale.

Vorba lui Sandu-Napoilă : „De, boieri d-v., pe lângă bejănie şi caraghioslâc !"

[25 noiembrie 1877]

O LĂMURIRE
[„O FOIŢĂ FABRICATĂ..."]

O foiţă fabricată în oficina „Românului" se supără foc pe descrierea comică ce am făcut-o unei reviste a gardei cetăţeneşti. N-avem de gând a răspunde acelei foi, pentru că n-ar fi în stare să ne înţeleagă. Dar pentru lămurirea puntului nostru de vedere e important să mai venim iar asupra acestei întrebări, spre a arăta cum instituţia, în modul în care roşii au realizat-o, nu poate fi decât stricăcioasă. Înainte de toate nu este exact că garda poate fi numită câtuşi de puţin o instituţie ostăşească în modul în care ea ni se prezintă. Acelaşi principiu fatal al tuturor radicalilor stăpâneşte garda, ca şi toate câte fac d-lor, principiul că forma goală (fie chiar uniforma) poate înlocui fondul lucrului.

Pentru a căpăta un rang în armată trebuie să fi muncit, să fi câştigat cunoştinţe, să fi servit multă vreme, să te fi luptat în războaie; pentru a avea rang în gardă nu-ţi trebuie nimic decât „agrearea" din partea d-nilor liberali sau alegerea din partea unor cetăţeni cari, prin ocupaţiunile lor pacinice, nu sunt în stare de a judeca asupra meseriei ostăşeşti, căci este o meserie şi încă grea, unită c-o mulţime de cunoştinţe. De la un caporal sau sergent în armată se cer mai multe garanţii de capacitate decât la gradele superioare din gardă. Orice câştig fără muncă în viaţa publică este însă imoral. E un nonsens ca un om care nu ştie meseria războiului să fie ales a comanda un corp de armată. Această dilemă e clară pentru oricare cititor, a fost clară pentru oricare gardist din linie, cari ei înşii improvizau aluzii adesea foarte spirituale asupra unor şefi improvizaţi.

A înregimenta oamenii sub comandă de ostaşi înţelegem, şi ar fi de discutat dacă e practic ca oraşele să fie militarizate; dar în orice caz discuţia ar atinge fondul lucrului şi ar avea de obiect o măsură serioasă.

Dar a lua oamenii de la afacerile lor şi a i purta pentru gustul celor ce vor să pozeze, fără a se face exerciţii, fără ca să fie evident pentru ce se fac asemenea primblări, e curată jucărie copilărească, pe care seriozitatea ce trebuie să domnească în viaţa de stat nu o poate justifica. Din două lucruri unul: sau militarizaţi în regulă oraşul, sau lăsaţi pe oameni în pace să-şi vadă de trebi. În faptă, toate jucăriile noastre fac bine numai străinilor. Pe când negustorul nostru e de la 7 dimineaţa până la 5 după amiazi cu puşca la umăr, fără a deprinde mânuirea armelor şi manevrarea, pentru că n-are de la cine le învăţa, tot pe atunci străinii, cari n-au îndatorirea de a lua parte la serviciu, vând, cumpără şi câştigă. Oricare zi de paradă zadarnică îi costă pe oameni din şiruri 8—10000 de lei noi, dar un ban de ar fi numai, totuşi el nu e răsplătit deloc prin zadarnica pierdere de vreme a unui corp care afectează esteriorul oştirei fără a fi oştire.

Dar când noi vedem lucrurile clar şi cumpănim toate acestea cu mintea cu aceeaşi lămurire cu care am cântări o greutate materială, atunci suntem răi români, se-nţelege, şi combatem tot ce e românesc.

15

Am dori tuturor liberalilor să fie aşa de buni români ca şi noi. Altfel ar sta ţara noastră atunci. Dar a aproba jucării copilăreşti nu însemnează încă a fi bun român.

Precum un negustor pune în negoţ un ban ca să câştige doi, tot astfel statul pune în acţiune puterea vie a cetăţenilor săi pentru a câştiga un folos, nu spre a o irosi în parade. Militarizând oraşul şi puindu-l sub comanda de ostaşi în regulă, statul ar avea 5—6000 de ostaşi mai mult, prin cazul c-ar avea nevoie de ei. Ce se câştigă însă prin gardă? Pierdere de vreme pentru oameni, iar pentru naţie nimic.

Repetăm încă o dată că încă în gând n-avem ca să răspundem cu această ocazie foiţelor liberale. Sunt puncte de vedere acestea cari trec dincolo de priceperea lor. Dar puntul nostru de vedere trebuia stabilit. Astfel cum este, garda e o instituţie hibridă.

[27 noiembrie 1877]

[„«ŢARA ÎNTREAGĂ CUNOAŞTE...»"]

„Ţara întreagă cunoaşte curatul izvor al reprezentaţiunii sale de astăzi", începe „Românul" şi apoi arată după ce chip şi asemănare sunt Adunările şi cum nici „reacţiunea" nu prea cutează să zică că ele nu sunt sincera şi fidela espresiune a naţiunii. Le-am zice noi pe nume şi încă ceva pe deasupra dacă ar fi vremea vreme şi ţara pe pace. Daca tăcem, nu de răul şi frica radicalilor tăcem.

După aceea arată cum conservatorii au combătut războiul ofensiv şi au crezut că şi Camerele or fi contra lui, şi cum s-au înşelat, căci naţiunea, mai ales cea oacheşă de tot, reprezentată de d. Fundescu, au fost pentru război până în pânzele albe.

Un singur lucru uită „Românul". Naţiunea, care urmează totdeauna porunca Domnului ei, precum se şi cade, şi înconjură steagul ţării, oriunde va fi dus, acea naţiune nu stă din gardiştii de Bucureşti, cari fac copilării şi parade aici pe loc şi la căldură, ci din ţăranii de la munte şi de la şesuri. Arate-ni-se în Camerele „liberale" un singur ţăran care să vorbească în numele satelor şi să zică „da, românul vrea să facă război cu turcii". Ziarul radical vine însă cu vecinica minciună în gură: reprezentanţii naţiunii vor războiul. Spună mai bine dreptul şi verde : reprezentanţii oraşelor, ş-atunci vom şti cu cine avem a face. Ş-atunci am sta la vorbă şi am arăta în ce mod s-au fabricat reprezentanţii oraşelor de societatea de esploatare a roşilor şi cum M. Sa, dorind ca la vremi de turburare de dinafară să aibă linişte înlăuntru, i-a chemat pe d-lor la putere, care c-o zi înainte s-adunau la Mazar-Paşa, răsturnau domnia şi voiau să dea ajutor turcului în contra Rusiei. Ţăranul zice azi ca şi înainte de trei sute de ani: Vodă au poruncit, să trăiască Vodă !

Va fi ştiind Măria Sa cum, unde şi pentru ce ne duce. El nu mai cercetează şi urmează unde-l cheamă steagul ţării şi Domnul. Aceasta-i naţiunea despre care radicalii să dovedească că, daca le-ar fi spus verde ce vor d-lor, ar fi zis : Da, voim şi noi.

Pe cine vrea „Românul" să înşale cu reprezentaţiunea naţiunii adunată în fabrica de palavre din Dealul Mitropoliei ? Pe noi desigur că nu ne poate.

[8 decembrie 1877]

[„DRUMURILE S-AU TROIENIT..."]

Drumurile s-au troienit şi comunicaţia telegrafică pare întreruptă, nici o ştire din străinătate nu vine să ne lumineze asupra situaţiei, tocmai acuma când toate celea par a atârna de-un fir a păr. Câmpiile albe se-ntind împrejurul Bucureştilor şi se pierd în zarea despre miazănoapte, unde a plecat împăratul Rusiei, în zarea despre miazăzi, unde stau oştirile noastre; spre răsărit şi spre apus, unde se cumpănesc sorţile Europei. În această izolare în care ne

16

pune bătrâna iarnă, aceiaşi pe vremea craiului Decebal, când ţăranul dacic, îmbrăcat în cojoc miţos, trecea Dunărea-nghеţată, aceeaşi astăzi, când Vodă ţine Dunărea cu oştirile româneşti, în această izolare ne apasă mai cu greu gândirea la ce rău loc ne-au aşezat Traian împăratul pe această muchie de lume, la cest vad de popoare carile ne privesc pe noi numai ca pe un fel de gard pe deasupra căruia se ceartă.

Dar de am fi noi măcar oameni ca oamenii, de-am fi ştiut să ne îngrădim, încât să nu poată juca nimeni pe stăpânul în casa noastră, de-am fi rămas atât de esclusivişti precum erau părinţii noştri, tot ar fi fost cum ar fi fost şi tot o mai puteam duce cu bine

de pe o zi pe alta.

Dar aşa ne-am dezgrădit, făcând drum lung unei civilizaţii pripite, unei pospăieli apusene care, în schimbul păturilor bogate ale brazdei noastre, ne împle cu trebuinţe de cari n-am fi avut trebuinţă; prin legiuiri de un caracter cosmopolit pe cari liberali obicinuesc a le numi „tot ce e românesc", am făcut din ţara noastră o nouă Americă, în care se grămădeşte superfluenţa populaţiilor apusene, cărora le convine foarte bine teoria de „om şi om" de egalitate, libertate şi fraternitate pe socoteala noastră.

Nevoind sau neputând cunoaşte că orice stat are nevoie de clase puternice, am ridicat din temelie toate puterile vechi ale ţării, fără a socoti că o casă veche de piatră, dar cam strâmtă, e totuşi mai bună pentru vreme de iarnă şi pentru nevoi de cât un palat de ... hârtie franţuzească. Noi am făcut în statul nostru ceea ce se face în şcolile noastre. Învăţători cari nu ştiu nici a scrie bine dau în mâna copiilor cărţi scrise într-o limbă pe cari ei n-o înţeleg şi-i pun să înveţe filă cu filă lucruri pe cari ei nu şi le pot închipui, încât, când băieţii au ajuns la capăt cu învăţătura, rămân cu capul plin de cuvinte al căror înţeles nu l-au ştiut niciodată şi, neputându-se folosi nici într-un fel de acele cunoştinţe moarte şi fără de preţ, rămân cu zilele încurcate şi tăind cânilor frunză, până ce, prin intrigi şi umiliri cari dărâmă şi restul de caracter ce le mai rămăsese dat de la natură, ajung persoane publice spre a continua asupra generaţiei viitoare sistemul vechi de stricare a minţii şi a inimei.

Astfel demagogii noştri crescuţi în străinătate, văzând nevoile poporului nostru, l-au învăţat pe de rost cuvinte deşerte şi c-un înţeles negativ numai, socotind că prin cuvinte se întemeiază binele unui popor.

Numai pe cele mântuitoare : „munca" şi „economia" întru ale lor şi ale statului nu l-au învăţat pe popor niciodată.

Astfel ţăranul dacic, care trecea în cojoc miţos Dunărea-nghemţată în vremea craiului Decebal, avea mai multă perspectivă de viitor pentru limba şi obiceiurile lui şi pentru felul lui de a fi decât ţăranul lui Vodă Carol, care se reântoarce la vatra sa şi nu mai găseşte nimic din felul lui de a fi, ci numai aşezăminte franţuzeşti, negoţ jidovesc, industrie austriecească, limbă păsărească şi liberali cari nu muncesc nimic şi trăiesc din esploatarea ideilor politice.

Dac-am fi la loc bun, ca Spania sau Anglia, ne-am bate-n capete şi tot vechile năravuri româneşti ar pluti deasupra ca untdelemnul pe apă. Dar, pe acest vad de popoară, din cearta noastră numai duşmanul câştigă.

[11 decembrie 1877]

ICOANE VECHI ŞI ICOANE NOUĂ

I. ACTUALITATEA

Sociologia nu este până acum o ştiinţă, dar ea se întemeiază pe un axiom care e comun tuturor cunoştinţelor omeneşti, că adică întâmplările concrete din viaţa unui popor sunt supuse unor legi fixe, cari lucrează în mod hotărât şi inevitabil. Scriitori cari în privirea ideilor lor politice sunt foarte înaintaţi au renunţat totuşi de-a mai crede că statul şi societatea sunt lucruri convenţionale, răsărite din libera învoială reciprocă dintre cetăţeni: nimeni afară de potaia de gazetari ignoranţi nu mai poate susţine că libertatea votului, întrunirile şi parlamentele sunt temelia unui stat. De sunt acestea sau de nu sunt, statul trebuie să existe şi e supus unor legi ale naturii, fixe, îndărătnice, neabătute în cruda lor consecinţă. Deosebirea este că în viaţa constituţională lupta pentru existenţă a grupurilor societăţii care ştiu puţină

carte găseşte răsunet, pe când în statul absolutist acea luptă e regulată prin o putere mult mai înaltă, a monarhului adică, al cărui interes este ca toate clasele să steie bine şi ca lupta dintre ele să nu fie nimicitoare pentru vreuna.

Nimic nu arată mai mult că spiritul public nu e copt decât discuţii asupra teoriilor constituţionale. Această copilărie a spiritului nostru public se arată de la începutul dezvoltării noastre moderne, din zilele în care cei dintâi tineri rău sau deloc preparaţi s-au întors din Paris, unde, uimiţi de efectele strălucite a unei vieţi istorice de o mie şi mai bine de ani şi uitând că pădurea cea urieşească de averi, ştiinţă şi industrie are un trecut foarte lung în urmă-i, au socotit a introduce aceeaşi stare la noi, introducând formulele scrise ale vieţii publice de acolo. E o zicală veche că, de-ai sta să numeri foile din plăcintă, nu mai ajungi s-o mănânci. Drept că e aşa, dar cu toate acestea acele foi există. Şi dacă n-ar exista n-ar fi plăcintă. Asemănarea e cam vulgară, dar are meritul de a fi potrivită. Condiţiile plăcintei noastre constituţionale, a libertăţilor publice, de care radicalii se bucură atâta, sunt economice; temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc care produce ceva, care, puind mâna pe o bucată de piatră, îi dă o valoare înzecită şi însutită de cum o avea, care face din marmură statuă, din in pânzătură fină, din fier maşine, din lână postavuri. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiţii? Poate ea vorbi de interesele ei?

Clasa noastră de mijloc consistă din dascăli şi din ceva mai rău, din advocaţi.

D. X bunăoară e plătit de stat ca să înveţe pe studenţii de la universitate limba română din punct de vedere filologic şi istoria românilor, două obiecte pe cari nu le cunoaşte deloc.

Să ne-nţelegem. Nu avem pretenţiune ca profesorii noştri să fie genii. Departe griva de iepure. Dar, în împrejurări normale, acest domn ajuns din întâmplare profesor s-ar fi pus pe-nvăţat carte şi, fiindcă nu este cu totului tot mărginit, încât să aibă nevoie de a fi instalat într-un spital de nevolnici, ar fi ajuns să poată împărtăşi studenţilor ceea ce au aflat alţii, de ex. învăţaţii străini, despre limba română, le-ar fi arătat calea bună şi bătută de oameni mai cuminţi, încât s-ar fi împlinit teoria unui pedagog francez, că un şcolar poate învăţa de la profesorul său mai mult decât ştie acesta însuşi. Atunci nu l-am fi auzit susţiind pe d. X autenticitatea cronicei lui Hurul, autenticitatea unei scrieri care, pentru filologi elementari chiar, e o galimatie deplină şi un falsificat greoi, pe care-l cunoşti ca atare la cea dîntîi vedere.

Dar împrejurările nefiind normale d. X nu învaţă nimic, ci face politică. Drepturile imprescriptibile, libertatea alegerilor, responsabilitatea ministerială, suveranitatea poporului sunt cuvinte care se-nvaţă pe de rost într-un sfert de ceas şi care-l ridică pe om la noi în ţară, făcând de prisos orice muncă intelectuala. Căci natura comună nu munceşte decât de silă. Silit de împrejurări

normale, d. X ar fi devenit un profesor mediocru; nesilit de nimenea, se simte în sat fără câni şi umblă cu mânile în şolduri, lasă şcoala pustie şi vine la Bucureşti ca să-şi facă mendrele şi să-şi deie o importanţă pe care natura n-au voit să i-o deie.

Tot astfel e d. Y şi bună parte din cumularzii universităţilor. Am luat profesori de universitate pentru că un institut înalt de cultură poate ilustra mai clar starea noastră de decadenţă. Şi cine plăteşte oare pe aceşti domni din clasa de mijloc a căror mâni şi inteligenţe nu produc valori de un ban roşu măcar? În linia din urmă munca ţăranului care, ca dorobanţ moare pe câmpul de război, ca muncitor se speteşte plătind dări, pentru a ţinea pe umerii lui o clasă de trântori netrebnici.

Ce să mai zicem de advocaţi ?

Întorşi din străinătate, ei nu şi-au dat silinţa să-nveţe legile şi datinile pământului, să codifice obiceiurile naţiei româneşti, ci au introdus pur şi simplu codicele pe cari le învăţaseră la Paris, ca şi când poporul românesc a fost în trecut un popor de vite, fără legi, fără obiceiuri, fără nimic, şi trebuia să i s-aducă toate celea de-a gata din cea mai renumită fabrică. Dar în genere advocaţii sunt inteligenţele cele mai stricate din lume. Căci, într-adevăr, ce credinţe poate avea un om care azi susţine, mâini combate unul ş-acelaşi lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-i alb şi albu-i negru? Oricât de bună morişcă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea şi devine incapabilă de a afla adevărul. De aceea cele mai multe din discuţiile Adunărilor au caracterul de cârciocuri şi apucături advocăţeşti, de căutare de noduri în papură, de vorbe înşirate şi fire încurcate.

Acestea sunt elementele cărora legile noastre franţuzeşti le dau în stăpânire ţara. Plebea de sus face politică, poporul de jos sărăceşte şi se stinge din zi în zi de mulţimea greutăţilor ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ şi administrativ care nu se potriveşte deloc cu trebuinţele lui simple şi care formează numai mii de pretexte pentru înfiinţare de posturi şi paraposturi, de primari, notari şi paranotari, toţi aceştia plătiţi cu bani peşin din munca lui, pe care trebuie să şi-o vândă pe zeci de ani înainte pentru a susţine netrebnicia statului român.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viaţa publică a statului? Ce caută aceşti oameni cari pe calea statului voiesc să câştige avere şi onori, pe când statul nu este nicăieri altceva

decât organizarea cea mai simplă posibilă a nevoilor omeneşti? Ce sunt aceste păpuşi cari doresc a trăi fără muncă, fără ştiinţă, fără avere moştenită, cumulând câte trei, patru însărcinări publice dintre cari n-ar putea să împlinească nici pe una în deplină conştiinţă? Ce caută d. X profesor de universitate, care nu ştie a scrie un şir de limbă românească, care n-are atâtea cunoştinţe pozitive pe câte are un învăţător de clase primare din ţările vecine şi care cu toate acestea pretinde a fi mare politic şi om de stat?

Ce caută? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sunt străine; ele sunt făcute pentru un stadiu de evoluţiune socială care în Franţa a fost, la noi n-a fost încă. Am făcut strane în biserica naţionalităţii noastre neavând destui notabili pentru ele, am durat scaune care trebuiau umplute. Nefiind oameni vrednici, cari să constituie clasa de mijloc, le-au umplut caraghioşii şi haimanalele, oamenii a căror muncă şi inteligenţă nu plăteşte un ban roşu, stârpiturile, plebea intelectuală şi morală. Arionii de tot soiul, oamenii cari riscă tot pentru că n-au ce pierde, tot ce-i mai de rând şi mai înjosit în oraşele poporului românesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă pe muchia ce desparte trei civilizaţii deosebite : cea slavă, cea occidentală şi cea asiatică şi toate lepădăturile Orientului şi Occidentului, greceşti, jidoveşti, bulgăreşti, se grămădesc în oraşele noastre, iar copiii acestor lepădături sunt liberalii noştri. Şi, când loveşte în ei, zic că loveşti în tot ce-i românesc şi că eşti rău român.

Într-adevăr, d. Serurie, care a scris un volum de poezii „greceşti", d. Andrunopulos, care batjocoreşte armata noastră puind-o să joace la circ, d-nii C. A. Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care foieşte textul cronicelor României, sunt singurii români adevăraţi, iar noi ţăranii, mici şi mari, căci, la urma urmelor tot ţărani suntem, noi băştinaşii din ţările acestea suntem străini cari vindem ţara cui ne dă mai mult pe ea.

Liberalii sunt smântâna şi temeiul României, noi suntem nişte rămăşiţe din vechile populaţiuni autohtone, cari nu merită să fie băgate în seamă. De ! iertaţi-ne, boieri, Arioneşti şi Cărădeşti, că ni s-a părut şi nouă biet că trăim în ţara noastră ai avem de zis o vorbă. Iertaţi-ne pentru că nu băgasem de seamă că suntem în Bulgaria, iertaţi-ne apoi că n-am voit să ne batem pentru bieţii greci şi bulgari.

Nu vedeţi că ne-am supus stăpânilor? Nu vedeţi că ne-am trimis copiii la junghiere pentru că d. Anghelescu să poată culege lauri pe pielea lor? Ba au ajuns ca până şi ciorò-horò, rumânaş de laie, alb ca pana corbului, să scoată gazetă, în care să ne batjocorească în toate zilele. Nu vă e destul, milostivi stăpâni?

Dar acum, de ne veţi fi iertat sau nu, să stăm la vorbă gospodărească şi să vă întrebăm ce poftiţi d-voastră ? Şi, ca să ştim că aveţi dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceţi ? Arătaţi-ne în Adunările d-voastră pe reprezentanţii capitaliilor şi fabricelor mari, pe reprezentanţii clasei de mijloc care să se deosebească de fabrica de mofturi ale „Telegrafului", şi ale „Românului" şi de fabrica d-voastră de palavre din Dealul Mitropoliei! Căci nu credem să puteţi cere ca noi să confundăm mătăsăriile de Lyon cu blagomaniile d-lui N. Ionescu, nici postavurile de Manchester cu isteţiile d-lui Popovici-Ureche.

Ciudată ţară într-adevăr ! Pe cei mai mulţi din aceşti domni statul i-au crescut, adică i-au hrănit prin internate, ca după aceea să-şi câştige, printr-un meşteşug cinstit, pâinea de toate zilele.

Dar statul a ajuns la un rezultat cu totul contrar. După ce aceşti domni şi-au mântuit aşa-numitele studii, vin iar la stat şi cer să-i căpătuiască, adică să-i hrănească până la sfârşitul vieţii. Dar nu-i numai atâta.

Domnia lor vor să facă pe boierii. 3—4—500 de franci pe lună nu-i liniştesc şi nu-i fac să se puie pe muncă pentru a deveni folositori naţiei de pe spinarea căreia trăiesc. Sunt născuţi pentru lucruri mai înalte, pentru deputăţii, ministerii, ambasade, catedre de universitate, scaune în Academie, tot lucruri mari la cari cinstiţii lor părinţi, care vindeau bragă şi rahat cu apă rece sau umblau cu patrafirul şi sfiştocul din casă-n casă, nici nu visaseră şi nici n-aveau dreptul să viseze, căci nu dedese naştere unor feţi-frumoşi cu stele-n frunte, ci unor băieţi groşi la ceafă şi târzii la minte, de rând, adesea foarte de rând.

Căci din două una. Sau aceşti oameni sunt toţi genii, şi prin „calitatea" muncii lor intelectuale merită locul pe care-l ocupă, sau, neproducând nici o valoare, nereprezentând nici un interes general decât pe al stomahului lor propriu, trebuie reîmpinşi în întunerecul ce li se cuvine.

Ţărani? Nu sunt. Proprietari nu, învăţaţi nici cât negrul sub unghie, fabricanţi — numai de palavre, meseriaşi nu, breaslă cinstită n-au, ce sunt dar? Uzurpatori, demagogi, capete deşerte, leneşi cari trăiesc din sudoarea poporului fără a o compensa prin nimic, ciocoi boieroşi şi fudui, mult mai înfumuraţi decât coborâtorii din neamurile cele mai vechi ale ţării.

De acolo pizma cumplită pe care o nutresc aceste nulități pentru orice scânteie de merit adevărat şi goana înverşunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale țării, pentru că, în momentul în care s-ar desmetici din beția lor [de] cuvinte, s-ar mântui cu domnia demagogilor.

19

Într-adevăr, cum li s-ar deschide oamenilor ochii când unul le-ar zice: „Ia stați oameni buni! Voi plătiți profesori cari nici vă învață copiii, nici carte ştiu; plătiți judecători nedrepți şi administratori cari vă fură, căci nici unuia dintr-înşii nu-i ajunge leafa. Şi aceştia vă ameţesc cu vorbe şi vă îmbată cu apă rece. Apoi ei toți poruncesc, şi nimeni n-ascultă. Nefiind stăpân care să-i ție în frâu, ei îşi fac mendrele şi vă sărăcesc, creându-şi locuri şi locuşoare, deputății, primării, comisii şi multe altele pe care voi le plătiți peşin, pe când ei nu vă dau nimic, absolut nimic în schimb, ci din contră vă mai şi dezbracă, după ce voi i-ați întolit. N-ar fi mai bine ca să stăpânească cei ce n-au nevoie de averile voastre, având pe ale lor proprii? Sau cel puțin oameni care, prin mintea lor bine aşezată, vă plătesc ce voi cheltuiți cu dânşii?

De aceea alungați turma acestor netrebnici cari nu muncesc nimic şi n-au nimic şi vor să trăiască ca oamenii cei mai bogați, nu ştiu nimic şi vreau să vă învețe copiii, şi n-au destulă minte pentru a se economisi pe sine şi voiesc [să] vă iconomisească pe voi toți".

II. PARALÉLE ECONOMICE

Trebuie să admitem că între anii 1830 şi 40 vor fi esistat abuzuri şi neajunsuri îndestule în țările noastre, pentru că neajunsurile se țin de natura lumii aceştia, încât oricând ne putem ruga, ca bătrânii, ca să nu dea Dumnezeu omului atâta necaz cât poate duce. În epoca aceea în care s-a născut Regulamentul şi-au ivit capul şi cele dintâi idei liberale şi, ca totdauna, relele de atunci au fost atribuite claselor stăpânitoare. Daca mergea lumea rău, boierii erau de vină. Căci lipseau garanțiele, lipsea suveranitatea poporului, lipsea controlul, abuzurile erau la culme, toți furau şi liberalii ziceau; Dați-ne nouă țara pe mână şi veți vedea ce om face dintr-însa, cerul pe pământ, nu altceva! Ca şi acum, ei făgăduiau marea cu sarea, ca şi acum cauza tuturor relelelor era că clasele privilegiate domneau, că dispuneau fără control de avuțiele țării, că jupuiau lumea şi-şi făceau de cap.

Bun. S-au dus privilegiele. Astăzi națiunea controlează tot ce se face. Nu mai există abuzuri, nici hoții, suntem stăpâniți de legi absolut drepte, cari ne garantează toate libertățile ce sunt cu putință.

Să facem deci izvodul averilor noastre.

Avem în avere: Camere, consilii comunale şi județene, primari, notari, advocați, profesori de universitate, academii etc. etc., toate plătite cu bani în numărătoare.

Avem la datorii: o jumătate de miliard de franci datorie publică, o scădere regulată atât a muncitorilor agricoli cât şi a breslaşilor, o despoiare mai neîndurată a țăranului, ba sărăcirea claselor de sus, produsă prin sărăcirea generală, iar negoț şi meserii în mâni străine.

Am admis legiuiri străine? Ei bine, nu le-am admis pentru român, cu trebuințele căruia nu se potriveau, ci pentru elemente economice cu care se potriveau şi cari ştiu a se folosi de dânsele. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care planta autohtonă moare.

Căci azi avem cele mai înaintate instituții liberale. Control, suveranitatea poporului, codice franțuzeşti, consilii județene şi comunale. Stăm mai bine pentru aceasta? Nu, de zece ori mai rău, căci instituțiile nouă nu se potriveau cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor muncitoare de cari dispunem, cu calitatea muncii noastre, încât trebuie să le sleim pe acestea pentru a întreține aparatul costisitor şi netrebnic al statului modern.

Suntem țărani, curată socoteală, şi țărăneşte ar fi trebuit să gospodărim. Țăranul, oricât seu la rărunchi ar avea, bani n-are, şi statul modern are nevoie de bani. Un pas pe care-l face deputatul în Cameră, o prostie care o zice, costă pe țară bani şi banul e muncă. Un şir scris de un ajutor de ajutor de primar la sat costă bani şi banul e muncă. O prelegere rea ținută la universitate costă bani şi banul e muncă — în sfârşit banul este pretutindenea reprezentantul şi tălmăcirea citeață a muncii, într-însul e sudoare şi putere musculară şi, precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare câte ceasuri au trecut, asemenea suma din buzunarul meu arată cât s-au muncit pentru mine în societatea omenească.

Dar va zice cineva : Ei şi? Cu munca românului nu pot face stat constituțional cu libertate, egalitate, fraternitate şi suveranitate? Franțujii sunt farmazoni de au putut-o face, — şi noi să nu putem? Nu suntem noi oameni şi nu putem să ne luăm după dânşii? Adică ei să fie mai cu cap decât noi?

Adevărat. Franțuzul nu-i mai cu cap decât noi ... dar mai este un cusur la mijloc, care ne-mpiedică sau ar fi trebuit să ne-mpiedice.

Franțuzul ia o bucată de metal în preț de 50 de parale şi-ți face din ea un ceasornic pe care ți-[l] vinde cu doi napoleoni; d-ta îi vinzi ocaua de lână cu un franc şi el ți-o trimite înapoi sub formă de postav şi-ți ia pe aceeaşi oca 20 de franci; franțuzul ia paie de orez, care nu-l țin nimica, şi-ți împleteşte din el[e] o pălărie pe care nevasta dumitale dă trei sau patru napoleoni.

20

Nu-i mai cu cap, pentru că mintea nu se mănâncă cu lingura, ci o moşteneşte omul de la tată şi de la mumă, încât un mocan poate fi tot atât de isteț şi deschis la cap ca şi un ceasornicar din Paris, numai vorba e că mocanul n-au deprins meşteşugul şi de aceea câştigă într-un an cât câştigă meşterul din străinătate într-o zi.

De aceea însă meşterul din Paris are de unde plăti Camere, universități, teatre, biblioteci, ba chiar brânză de iepure, de ar avea poftă de dânsa, poate s-o aibă. Dar noi, popor de țărani, nu le putem toate acestea decât cu-ncetul, şi unde franțuzul e cu dare de mână noi trebuie sa legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceea ce un popor agricol nu are niciodată sunt banii. Căci ce se-ntâmplă într-adevăr?

Ai vândut ocaua de lână cu un frac, pe care-l ai în mână şi-l poți da iar, dar ea, când ți-a venit înapoi, te ține nu unul, ci 20 de franci. Cu ce-mplineşti cusurul de la unul până la 20, de unde mai iai încă 19?

Neapărat că din alte producte şi nu din lână, deci din grâu. Dar grâul se produce cu osteneală multă şi spor puţin. Spre a produce un fir de grâu [î]-ţi trebuie o vară-ntreagă, şi atunci încă atârnă de la ploaie şi de la vânt de se va face sau nu, pe când meşterul străin au lucrat ocaua de lână şi i-au dat o valoare înzecită în câteva ceasuri. De acolo vine că ţăranul trebuie să muncească o vară pentru a plăti un obiect de lux comandat din străinătate.

Calitatea muncii industriale e alta. Un zugrav face o icoană bună, o vinde şi trăieşte cu-ndestulare 10 ani de pe dânsa; un tăietor de lemne munceşte zi cu zi şi abia-şi ţine zilele de azi pe mâne. Şi apoi ce deosebire între muncă şi muncă! Unul munceşte uşor şi cu plăcere sufletească şi câştigă mult, cellalt munceşte din greu şi câştigă puţin. Este vreo asemănare între unul şi cellalt? Poate tăietorul de lemne, a căruia muncă prin calitatea ei preţuieşte aşa de puţin, să se măsure vrodată cu zugravul?

Dar aşa-i şi naţia. O naţie care produce grâu poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-şi îngăduie luxul naţiilor industriale înaintate.

Neapărat că nu trebuie să rămânem popor agricol, ci trebuie să devenim şi noi naţie industrială, măcar pentru trebuinţele noastre; dar vezi că trebuie omul să-nveţe mai întâi carte şi apoi să calce a popă, trebuie mai întâi să fii naţie industrială şi după aceea abia să ai legile şi instituţiile naţiilor industriale.

Să zicem, bunăoară, că cineva are un palat cât al lui Vodă, şi venituri numai de pe un petec de cincizeci de pogoane. Va putea el să ducă trai de Domn, să ţie slugi multe de pe petecul lui de moşie?

Şi ce-i într-adevăr o naţie agricolă pe lângă una industrială? Cât un răzaş, oricât de vrednic fie, pe lângă un boier cu 100 000 de pogoane într-un hotar.

Poate să fie răzaşul cât de isteţ, cât de bun de gură şi cât de harnic, să ducă traiul boierului tot nu-l ţin curelele, pentru că de unde nu-i nici Dumnezeu nu poate lua. Acuma poate înţelege oricare om cu minte ce fel am putut introduce la noi instituţiile străinătăţii.

Păpuşării, cari, ca păpuşării chiar, sunt cumplit de scumpe pentru noi, căci de-a putere-a fi tot n-am putut face nimic.

Acuma, după ce am văzut că suveranitatea, libertatea, egalitatea şi fraternitatea ne ţine o jumătate de miliard datorie şi optzeci de milioane de franci pe an, să vedem cât ne ţinea pe noi, popor sărac, ocârmuire[a] jefuitoare a boierilor.

Douăzeci şi vro două de milioane pentru amândouă ţările cu două scaune domneşti. Dar aceşti bani poate erau cheltuiţi în zadar. Populaţia săracă şi rău administrată poate că se stingea mai rău decât astăzi şi la o vreme de foamete, Doamne păzeşte, mureau oamenii pe uliţi?

Ia să vedem. Deschidem „Curierul românesc" de la 1840, no. de la 5 august, şi citim următoarele :

În anii 1837. 38 şi 39 s-au născut 139263, au murit 90207 - Vă să zică în trei ani au fost 43993 de oameni spor în populaţie, sau ţifră rătundă 50 000 numai în Muntenia; să punem pentru Moldova 40000, căci populaţia se-nmulţea acolo în acelaşi mod regulat ca şi dincoace.

Dar populaţia se-nmulţeşte în pătrat, nu în progresiune aritmetică. Dacă ţinea tot guvernul jefuitor al boierilor, astăzi aveam 8000000 de locuitori, pe când n-avem nici patru bune — din contra populaţia românească a ţării noastre e azi mai mică decât la 1840.

Dar ce mai citim încă în „Curierul românesc"?

În magaziile de rezervă se află depuse în vreme de trei ani din urmă 4441106 chile porumb 299700 chile mei.

Ce avem astăzi în magaziile noastre de rezervă? Tot pe atâtea chile de palavre liberale.

Dar ce mai citim încă?

Capitalul „cutiilor satelor" din Principate s-au văzut In catagrafia din urmă la 2357483 lei.

Câţi lei avem noi în cutiile satelor? Datorii cită frunză şi iarbă, căci astăzi şi comunele rurale sunt datoare cu câte 10—20000 de fr[anci], precum statul e dator cu cinci sute de milioane.

Dar boierii prădau şi erau răi, zic liberalii. Haide să le facem pe plac şi să zicem şi noi că erau para focului şi varga lui Dumnezeu; zicând-o, pe noi nu ne ţine parale, iar liberalilor le facem o plăcere.

Nu rămâne însă mai puţin sigur că populaţia se-mulţea, că ea, întâmplându-se ani răi, nu era espusă să moară de foame, că erau nunţi şi cumetrii multe şi prohoade puţine, încât şi popa era mai câştigat, pentru că la nunţi şi cumetrii mai mult chef se face decât la prohoade, şi toate erau cu spor, până şi cărările, pentru că părintele când se-ntorcea de la vrun botez, în loc de a umbla pe una, umbla pe cinci.

Dar poate avem azi mai multe garanţii de dreptate? la să vedem.

Stan găseşte azi o pungă înainte de a fi pierdut-o Bran. Care-i urmarea judecătorească?

Se discopere lucrul şi Stan mănâncă mai întâi bătaie de la primar şi de la subprefect, apoi e închis preventiv, pierde zece zile de lucru, câte un franc, fac zece franci. Judecătorul de instrucţie îşi pierde ziua cu dânsul, în loc de-a se ocupa c-un delict mai complicat, deci punem leafa lui zece franci, fac 20. Judecata tribunalului corecţional ţine 10, fac 30. Stan e închis pe două luni de vară, câte un franc ziua fac 60, la un loc 90. Stan se întoarce acasă şi-şi găseşte ogorul pârloagă şi via părăginâ, pierzând munca unei veri, fac zicem 100, la un loc 190. Stan găseşte dările neplătite şi-şi angajează munca pe un an, ca să le plătească ş.a.m.d., c-un cuvânt: Stan e ruinat pe câţiva ani, pentru c-au găsit o pungă înainte de-a o fi pierdut Bran, bez bătaia primarului şi subprefectului pe deasupra.

Cum era înainte?

Bran pâra pe Stan la boier şi-şi primea punga îndărăt, iar Stan căpăta în schimbu pungii cinci beţe sănătoase, pe care le ţinea minte, ş-apoi se ducea să-şi vadă de trebi. Scurt drept şi .., gratis. Azi mănâncă două-trei bătăi şi-şi pierde şi tot rostul.

Dar apoi îndeobşte legi franţuzeşti ne-au trebuit nouă? Pentru împresurarea ce pătimeşte un loc despre megieşi, pentru pescuirea unui iaz, pentru neîngăduirea la posesie, pentru a li se alege părţile, pentru un vad de moara ş. a. trebuiau legi franţuzeşti, în care să se vorbească despre „lapini", trebuiau miile de advocaţi, miile de primari şi ajutori de primari, notari, consilii şi paraconsilii!

Asta e curată socoteală de mofluz.

Şi ce avem în schimb? Poate o cultură mai mare?

De loc. Dacă cultura se judecă după scriitori, atunci vom trebui să constatăm, cu părere de rău, că Eliad şi Asachi ştiau de zece ori mai multă carte decât d-nii C. A. Rosetti, Costinescu, Carada şi Fundescu, că Anton Pann era un scriitor cu mai mult talent şi mai de spirit decât o sută dintre ofticoşii cari fac astăzi „esprit" prin gazete, că singura comedie „Buna educaţie" a lui C. Bălăcescu, e mai originală decât toate scrierile d-lui V. A. Ureche la un loc; apoi să nu uităm că de generaţia aceea a urgisiţilor boieri se ţine pleiada scriitorilor noştri celor mai buni: Alexandri, C. Negruzzi, Bolintineanu, Donici, Bălcescu ş. a., că oamenii ştiau o limbă frumoasă, vrednică şi înţeleasă de opincă ca şi de Vodă.

Apoi esista autoritate şi ascultare. De zicea Vodă un cuvânt, era bun zis; iar azi... ?

Azi porunceşte cânelui, cânele pisicei, pisica şoarecelui, iar şoarecele de coadă îşi atârnă porunca.

Azi găseşti prin sate ordine ministeriale cărora nu li se dă nici o urmare, deşi d. primar au scris pe dânsele: „se va urma în conformitate cu ordinele d-lui ministru". Azi se împlinesc ordinele numai când d. prefect sau subprefect voiesc să se răzbune asupra unui conservator.

Statul e azi maşina prin mijlocul căreia cei laşi se răzbună asupra protivnicilor lor politici.

Iată la ce hal am ajuns cu suveranitatea poporului, libertatea, egalitatea şi fraternitatea.

Apoi bune sunt? Bune, numai au un cusur: Nu se potrivesc.

III. BĂTRÂNII ŞI TINERII

Cu greu pricepe o minte de rând că nu este în lumea aceasta nici o stare de lucruri şi nici un adevăr social vecinic. Precum viaţa consistă din mişcare, aşa şi adevărul social, oglinda realităţii, este de-a pururea în mişcare. Ceea ce azi e adevărat, mâine e îndoielnic, şi pe roata acestei lumi nu suie şi coboară numai sorţile omeneşti, ci şi ideile. În această curgere obştească a împrejurărilor şi a oamenilor stă locului numai arta, adică, ciudat lucru, nu ceea ce e-n folosul oamenilor, ci ceea ce este, spre petrecerea lor.

Citim azi cu plăcere versurile bătrânului Omer, cu care petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia, şi imnele din *Rig-Veda* pe care păstorii Indiei le îndreptau luminei şi puterilor naturei, pentru a le lăuda şi a cere de la dânsele iarbă şi turme de vite. Tot aşa privim cu plăcere plăsmuirile celui mai mare poet pe care l-au purtat pământul nostru, plăsmuirile lui Shakespeare, şi ne bucurăm de frumuseţea lor atâta, ba poate mai mult încă decât contimporanii lui, şi tot astfel privim statuele lui Fidias ş-ale lui Praxiteles, icoanele lui Rafael, şi ascultăm muzica lui Plestrina. Tot astfel ne bucură portretul pe care-l face Grigorie Ureche Vornicul lui Ştefan Voievod cel Mare, încât simţim şi azi plăcere citind ce vrednic şi cu virtute român a fost Măria Sa.

Dar nu tot astfel sunt gândirile cari ating folosul oamenilor, bunul lor trai şi petrecerea lor unul lângă altul fără a se prigoni şi fără a-şi amărî viaţa ei în de ei.

Introducând legile cele mai perfecte şi mai frumoase într-o ţară cu care nu se potrivesc, duci societatea de râpă, oricât de curat ţi-ar fi cugetul şi de bună inima. Şi de ce asta? Pentru că — întorcându-ne la cărarea noastră bătută — orice nu-i icoană, ci viu, e organic şi trebuie să te porţi cu el ca şi cu orice alt organism. Iar orice e organic se naşte, creşte se poate îmbolnăvi, se însănătoşează, moare chiar. Şi, precum sunt deosebite soiuri de constituţii, tot aşa lecuirea se face într-altfel, şi, pe când Stan se însănătoşează de o buruiană, Bran se îmbolnăveşte de dânsa şi mai rău.

Cum numim însă pe aceia cari zic c-au descoperit o singură doftorie pentru toate boalele din lume, un leac fără greş, care, de eşti nebun, te face cu minte, de-ai asurzit, te face s-auzi, în sfârşit, orice-ai avea, pecingine, chelie, ciupituri de vărsat, degerătură, perdea la ochi, durere de măsele, tot c-o alifie te unge şi tot c-un praf te îndoapă ?

Pe un asemenea doftor l-am numi şarlatan.

Ce să zicem acum de doftorii poporului românesc, care la toate neajunsurile noastre tot c-un praf ne îndoapă, care cine ştie de ce o fi bun?

Da'-i şoseaua rea, încât ţi se frânge caru-n drum? Libertate, egalitate şi fraternitate şi toate vor merge bine. Dar se îmulţesc datoriile publice? Libertate, egalitate şi fraternitate dă oamenilor, şi s-or plăti. Da'-i şcoala rea, da'nu ştiu profesorii carte, da' ţăranul sărăceşte, dar breslele dau înapoi, dar nu se face grâu, da'-i boală de vite ? ... Libertate, egalitate şi fraternitate, şi toate or merge bine ca prin minune.

Am arătat, într-un rând, că aceste prafuri şi alifii ale liberalilor le-am luat de ni-i acru sufletul de ele şi tot rău.

Or fi bune ele buruienele acestea pentru ceva, dar se vede ea nu pentru ceea. ce ne lipseşte tocmai nouă.

Să vedem acuma cum au ajuns liberalii la reţeta lor, bună pentru toate boalele şi pentru nici una. În veacul trecut au fost în ţara franţuzească tărăboi mare pentru ca statul încăpuse prin risipa curţii crăieşti într-atâtea datorii încât se introdusese monopol până şi pentru vânzarea grâului. Ajunsese cuţitul la os prin mulţimea dărilor şi prin tot soiul de greutăţi pe capul oamenilor, încât nu mai era chip decât să dai cu parul şi, sau săi scapi, sau să mori, decât să duci aşa viaţă.

La noi, Vodă Ştirbei pleacă din domnie lăsând l6 milioane în visteria ţării şi 3 milioane în cutiile satelor. Nu se potriveşte!

În Franţa toate dările erau date în antrepriză, şi antreprenorii storceau toate clasele societăţii, pentru a hrăni curtea cu trântorii ei. La noi, dările se strângeau mare parte de-a dreptul, iar Vodă era boier cu stare, care trăia de pe moşiile lui şi nici nu făcea vrun lux de-acătărea. Iar nu se potriveşte!

În Franţa locurile de judecători şi din armată se cumpărau cu bani, şi dreptatea asemenea, la noi fiecine, după câtă carte învăţase şi minte avea, putea să ajungă alături cu coborâtorii din neamurile cele mai vechi ale ţării. Iar nu se potriveşte!

În Franţa nemulţumirea economică era la culme: căci fiecăruia îi trebuia mai mult decât avea. Luxul şi modele istoveau averile cele mai mari. La noi boierul moştenea o blană de samur de [la] străbunu-său, un şal turcesc de la bunu-său, un antereu de citarea de la tată-său, având de gând să le lase toate şi nepotu-sa ca să se fudulească şi el cu dânsele şi fiecare avea strânsură pentru iarnă şi parale albe pentru zile negre; c-un cuvânt fiecare avea mai mult de câtu-i trebuia, căci pe atunci toată ţara era „conservatoare". Iar nu se potriveşte!

Oare ce făcuseră moşnegii ca să merite urgia liberalilor? Ce să facă? Ia pe cât [î]i ajunsese şi pe ei capul. Biserici/mănăstiri, şcoli, spitale, fântâni, poduri, să li se pomenească şi lor numele când va creşte iarba de-asupra lor... şi încă una, pe care mai că era

s-o uităm. Mulți din ei au scos punga din buzunar și au trimis pe băieții ce li s-au părut mai isteți „înlăuntru", ca să-nvețe carte, să se procopsească spre fericire neamului. Și-au crescut șerpi în sân cu alte cuvinte.

23

Căci acest tineret s-au fost dus într-o țară bolnavă în privirea vieții sociale. Clasele superioare putred de bogate au ajuns acolo la o rafinare de plăceri nemaipomenită în alte colțuri ale pământului, producerile sănătoase în literatură și artă făcuse loc picanteriilor de tot soiul, în sfârșit orișice era mai căutat decât apa limpede și răcoritoare de izvor. Apă ca parfum, apă cu zahăr, apă cu migdale, apă cu otravă, tot ce pofteşti, numai apă de izvor nu.

Acolo, în loc să-nvețe lucruri folositoare, adică cum se ară și se samănă mai cu spor, cum faci pe copii să priceapă mai bine cartea, cum se lecuieşte o durere de stomah, cum se țese pânza și se toarce inul, cum se fac talpe trainice la cisme și alte lucruri folositoare de acest soi, s-au pus aproape toți pe politică, să afle adică și să descopere cum se fericesc neamurile și cum se pun la cale țările, adică au adunat multă învățătură din „Figaro", „Petite République Française" și, cu capul gol și punga item, s-au întors rânduri — rânduri în țară, ca să ne puie la cale. Această tinerime veselă și uşoară trăieşte în România și se trezeşte în Franța, trăieşte într-o țară săracă și au deprins cu toate acestea obiceiurile bogatei clase de mijloc din Franța, are trebuințe de milionar și bani mai puțini decât cinstita breaslă a ciobotarilor din acele țări. Acest tineret, ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate față cu nestrămutata vrednicie a lucrurilor strămoşeşti, vorbind o păsărească coruptă în locul frumoasei limbi a strămoșilor, măsurând oamenii și împrejurările cu capul lor strâmt și dezaprobând tot ce nu încape în cele 75 dramuri de creier cu care i-a-nzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris și, înarmat cu această vastă știință, vine la noi cu pretenția de a trece de-a doua zi între deputați, miniștri, profesori de universitate, membri la Societatea Academică, și cum se mai cheamă acele mii de forme goale cu care se-mbracă bulgărimea de la marginele Dunării!

Căci cei mai mulți din aceşti lăudați tineri sunt feciori de greci și bulgari aşezați în această țară și au urmat întru romanizarea lor următorul recept: ia un băiat de bulgar, trimite-l la Paris și rezultatul chemic e un june „român".

Pe la 1840, Eliad bătrânul, pe când încă nu se numea „Heliade-Rădulesco" adică pe când nu-l amețise încă atmosfera Parizului, scria marelui ban M. Ghica următoarele:

Sunt tată de familie, n-am unde să-mi cresc copii decât în aceste aşezământe (ale țării) pentru că, și de-aș avea mijloace a-i creşte aiurea, gândul meu nu este ca să-i cresc străineşte și ei apoi să trăiască româneşte; voi să fac din ei români și trebuie să știe cele româneşti, și legi și obiceiuri. Ticăloși au fost părinții și ticăloși fiii cari orbeşte s-au crescut pentru „alt veac" și pentru „alta țară" și au trăit apoi în „alt veac" și în „altă țara".

În mod mai precis abia se poate arăta ce lipseşte acelor indivizi pe cari geograficeşte, și pentru că ei o spun, îi numim români. Le lipseşte simțul „istoric", ei se țin de, nația românească prin împrejurarea că s-au născut pe cutare bucată de pământ, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea.

Astfel vin pătură după pătură în țara noastră, cu ideile cele mai ciudate, scoase din cafenelele franțuzeşti sau din scrierile lui Saint-Simon și alte altor scriitori ce nu erau în toate mințile iar formele vieții noastre de astăzi au ieşit din aceste capete sucite cari cred că în lume poate exista adevăr absolut și că ce se potriveşte în Franța se potriveşte și la noi. Când au sosit la graniță, bătrânii-i aşteptau cu masa-ntinsă și cu lumânări aprinse, habar n-aveau de ce-i aşteaptă și de ce belea și-au adus pe cap. Bucuria lor că venise atâția băieți tobă de carte scoși ca din cutie și frumoși nevoie mare!

Dar ce să vezi? în loc să le sărute mânile și să le mulțumească, ei se fac de către pădure și încep cu libertatea, egalitate, fraternitatea și suveranitatea, încât bătrânii-și pierd cu totul călindarul. Parcă se pornise morile de pe apa Siretului. Și le povesteau câte în lună și în soare, câți cai verzi pe pereți toți, c-un cuvânt câte prăpăstii toate. Cum să nu-i amețească? Cap de creştin era acela, unde se mai pomenise atâtea asupra lui? Apoi s-au pus pe iscodit porecle bătrânilor. Ba strigoi, ba baccele, ba ciocoi, ba retrograzi, ba câte altele toate, până ce au ajuns să le zică că nu sunt nici români, că numai d-lor, care știu pe Saint-Simon pe de rost, sunt români, iar bătrânii sunt altă mâncare. Vorba ceea: nu crede ceea ce vezi cu ochii, crede ceea ce-ți zic eu! Și, cu toate acestea, ei nu fusese decât tocmai numai români.

De aceea, la dreptul vorbind, nici nu pricepeau bine acuzarea ce li se făcea. Neam de neamul lor trăit în țară, nepricepând altă limbă decît cea românească, închinându-se în această limbă, vorbind cum se vorbeşte cu temei și sănătos, ei auzind *-țiunile* și *-ționile, imperatorele, redaptorele, admisibilile* și *propriamentele,* au gândit în gândul lor: „De, frate, noi om fi fost proşti. Noi socoteam că, daca știm ceaslovul și psaltirea, cum se ară gospodăreşte un ogor, cum se cresc vite și cum se strâng banii, apoi știm multe. Da' ia auzi-i, că nu știm nici măcar româneşte". Și, în loc să ia biciul din cui să le arate care li-i popa lor, au zis: „De, dragii moşului, aşa o fi. N-om fi știind nici româneşte... Dar de acuma mult au fost, puțin au rămas, și în locul nostru voi veți stăpâni lumea și veți orândui-o cum vă va plăcea voua". Și, luându-și ziua bună de la lume ca de la cel codru verde, s-au strecurat pe rând acolo

24

unde nu le mai zice nimenea că au fost răi români, mai fericiți decât noi, cari am fost meniți să ajungem zilele acestea de ticăloşie, în care țara se înstrăinează pe zi ce merge în gândire și-n avutul ei, și când toți se fălesc de a fi români fără a mai fi. Uimitoarea putere a frazelor, împrejurarea că mulți dintre liberali erau chiar copii de-ai lor, cari aşteptau numai ca ei să închidă ochii pentru ca să bată la tălpi averea moştenită, credința că cei ce venise tobă de carte ar fi mai folositori țării decât dânșii, patriotismul lor din totdeuna încercat și dovedit prin cinci veacuri de când au stătut stâlpi acestor țări, i-au făcut să tacă molcum și să se retragă din viața publică fără zgomot, fără opoziție, fără mânie.

I-au tras liberalii pe sfoară, cum îi trăsese c-un veac și jumătate înainte fanariotul Mavrocordat. Acest domn șiret nu putea pune biruri grele pe țărani pentru că erau vecini și peste cisla, care-i ajungea pentru plata dării către Poartă, prea puțin mai ieşea. Ce va fi fost vecinătatea aceea nu știm bine nici astăzi, dar, tocmai pentru că n-o știm, ni se pare că trebuie să fi fost o măsură luată de Domni, după vremi de mare turburare și de invazii, ca să statornicească oamenii, să nu umble din loc în loc cu bejănia.

De-ar fi fost vrun rău pe capul oamenilor ne-o spuneau cronicarii, cari totdauna revarsă cuvinte de mânie asupra orânduielelor ce asupreau norodul. Precum liberalii le ziceau boierilor „strigoi" şi alte celea, asemenea le-au zis şi domnul fanariot că sunt vânzători de sclavi, tirani etc. şi le au luat ochii, încât ei s-au adunat şi, cu mitropolitul în frunte, au ridicat vecinătatea şi s-au legat cu jurământ că neam de neamul lor n-a mai înfiinţa-o. Atât au şi aşteptat domnul.

Nemaifiind oameni boiereşti, erau a nimăruia şi de a doua zi le-au pus biruri ce nu le mai avuse niciodată, biruri pe cari apoi le-au încincit şi înzecit preste câţiva ani.

Şi, ca şi la începutul veacului trecut, urmările bunei lor credinţe au fost cumplite. Bătrânii aveau gură de lup şi inimă de miel; au venit liberalii cu gura de miel, plină de cuvinte amăgitoare, dar cu inima de lup. Ce-au făcut, vom vedea mai pe urmă.

IV. ILUSTRAŢII ADMINISTRATIVE

Daca i-au apucat liberalii pe boieri înainte, se-nţelege că opinia publică din ţară s-au pornit asemenea asupra lor.

Nu înţelegea nimenea atunci la noi, şi abia acum au început să înţeleagă pe ici pe colea, că temeiul unui stat e munca, şi nu legile. Nu înţelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăţia unui popor stă, nici în bani, ci iarăşi în muncă.

Banul „reprezentează" numai munca, nu este ea însăşi, şi, aducând bani mulţi cu ciubărul într-o ţară în care munca lipseşte, vei ajunge să plăteşti o zi de lucru c-un napoleon, o pereche de cisme cu cinci, şi-ncolo tot povestea veche, adică tot sărac, dovadă ţările cu mine de aur din America. Căci dintre cel ce câştigă 10 şi cheltuieşte 11 şi cel ce câştigă 2 şi cheltuieşte 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel dintâi e sărac. Apoi se mai răspândise încă o părere greşită, care era, ba mai este încă aproape generală, că ţara noastră e cumplit de bogată şi că poţi cheltui din greu, ea tot o să aibă de unde plăti. Nu-nţelegea nimeni că bogăţia nu este în aer sau în pământ, ci în braţe şi că, unde lipsesc braţele sau calitatea producţiei e, proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de ţară bogată.

Deci în ţară săracă am voit să introducem de-a gata toate formele civilizaţiei apusene.

Trebuiau şcoli. Prin ce le puteai înfiinţa ? După cum am spus, buruiana noastră de leac --- prin muncă. Trebuia ca şcoalele puţine, câte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de dezvoltare cu putinţă, precum se şi-ncepuse treaba în vremea în care d-nii Laurian, M. Cogălniceanu ş. a. nu erau decât simpli profesori de liceu. Pentru atâta treabă erau şi buni. Generaţia ce le-ar fi urmat ar fi făcut altele mai bune şi mai multe şi, în treizeci de ani câţi sunt de atuncea, aveam astăzi şcoli destul de multe şi bune şi o generaţie sănătoasă care ar şti să gândească limpede şi cu temei şi să-nşire două cuvinte potrivite pe hârtie.

Aceasta ar fi fost calea de dezvoltare prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de universitate, deşi nu se potriveau de loc, căci nu se ocupase toată viaţa c-un singur obiect, apoi am făcut o mulţime de şcoli secundare, pe cari le-am umplut cu care cum ne-au eşit înainte, apoi mii de şcoli primare, la numirea personalului cărora chiar de cap ne-am făcut. Afirmăm că sunt sute de învăţători cari nu ştiu să despartă cuvintele unul de altul, nici să puie punct şi virgulă unde trebuieşte. Nu mai pomenim de sin-taxă sau de ortografie, căci în privirea aceasta e vavilonie curată, şi fiecine crede că poate scrie cum îi place.

Ne-au trebuit o administraţie mai bună. Boierii -- îşi procopseau vechilii de moşie făcân-du-i zapcii. Rău şi fără cale, n-o tăgăduim, dar ce au făcut liberalii ? Au numit pe orişicine, numai să fi ştiut a înnoda două slove, adică tot pe acei vechili, numai că le dădură dreptul

de a juca pe autoritatea statului faţă cu foştii lor stăpâni. Ce treabă avea însă zapciul vechi ? Să îngrijească ca oamenii să-şi semene toţi pământul, să depuie partea lor în coşarele de rezervă şi, din când în când, îi mai scotea şi la câte un drum a cărui facere o poruncise domnia.

Bun, rău — atâta treabă ştia să facă.

Dar se mai potriveau ei cu noua stare de lucruri, cu cerinţe mai mari ? Câtu-i lumea şi pământul nu. Căci, fiind astăzi omul liber de a nu ţinea coşare de rezervă şi de a nu-şi semăna ogorul propriu, adică liber de a muri de foame cât i-o plăcea, subprefectul, care azi nu are o idee mai clară de ceea ce trebuie să facă decât predecesorul lui, nu mai are nici o treabă, ci e curat un agent de corespondenţă între prefectură si primării; iar prefectura este un biurou de corespondenţă între minister şi subprefecturi şi, în linia din urmă, primăria e un biurou de corespondenţă între autorităţi şi particulari, o treabă pe care serviciul poştal [0] îndeplineşte mai bine şi mai repede. Afară de aceasta mai sunt încă ceva, agenţi electorali faţa cu cei care-şi vând votul.

Li s-au luat atribuţiunile simple pe cari le aveau zapcii vechi şi li s-au dat altele, pe care nu le pricepeau deloc, căci administraţia este o ştiinţă, iar subprefectul de azi nu ştie mai mult decât a scrie neortografic şi a încurca slovele tipărite pe hârtie fără a şti ce zice într-însele.

A administra ? Dar întrebatu-s-au vrounul din geniile universale ale liberalismului ce va să zică a administra ? Ce va să zică a privi bunăstarea populaţiunii ca pe un lucru încredinţat înţelepciuni şi vegherii tale? Să gândeşti pentru cel ce nu gândeşte, să pui în cumpănă dările comunale, să le deschizi oamenilor ochii ca să nu puie dări peste dări, ba butucărit, ba stupărit, ba văcărit, ba câte comedii toate îi trec prin cap primarului pentru a stoarce si cea din urmă picătură de sânge din ţăran!

Ce era mai firesc decât ca liberalii să se întrebe ce însemnează a administra. Îndată ce şi-ar fi făcut această întrebare ar fi văzut ce lucru gingaş e administraţia şi cât e de necesar ca un subprefect să ştie atâta carte cât şi un profesor de admnistraţie şi de economie politică, şi pe lângă aceasta îi trebuie şi o deprindere cu locul în care trăieşte, pentru a şti să aplice ceea ce ştie.

Escepţie făcând de ţara noastră, administratorul pretutindenea e un adevărat părinte al populaţiei rurale. El are să judece, când scade populaţia, de ce scade; când dă îndărăt producţia, de ce dă; când e un drum de făcut, pe unde să-l facă; când e o şcoală de înfiinţat, unde s-o aşeze mai cu folos, şi în sfârşit el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe ţăran că trebuie să aleagă de primar în sat pe cel mai harnic, mai de treabă şi mai cuminte român, iar nu pe cel mai hărţăgos, mai bun de gură şi mai rău de treabă; el vede daca notariul *şi* învăţătorul ştiu carte şi daca popa îşi vede de biserică ş.a.m.d. Pentru sarcina de subprefect se cere atîtă ştiinţă, atîtă dezinteresare, atîtă patriotism pe cât le poate avea numai un om cu multă şi temeinică cultură. Cumcă vor fi între cei de azi si oameni cumsecade admitem, dar, în orice caz, o cultură temeinică şi o experienţă lungă sunt o garanţie mai mare decât nici o cultură şi nici o experienţă.

Dar fiindcă la aproape toate posturile din ţară poate aspira oricare cenuşer, de aceea fiecine care a-nvăţat două buchii lasă

plugul, cotul si calupul în ştirea lui Dumnezeu şi râvneşte a se face roată la carul statului. Ş-au făcut ei, nu-i vorbă, mii de locuri în care să încapă, dar nu-i încape pe toţi, încât acuma au de gând să mai scoată la maidan alt moft, decentralizarea şi electivitatea funcţionarilor publici, ca, cel puţin pe rând, să încapă în pita lui Vodă; adică vor să creeze un guvern de zece ori mai scump, c-un personal de zece ori mai numeros şi mai netrebnic decât cel de azi, care să se schimbe din trei în trei ani şi să se sature toţi, căci numai cu libertatea, egalitatea si fraternitate sadea nu se cârpesc toate coatele rupte.

Dar să nu ne uităm vorba. Oameni cari nu ştiu bine scrie şi citi în ţara noastră sunt mulţi şi vor fi din ce în ce mai mulţi. Toţi au dreptul de-a fi funcţionari ai statului sub diferite forme şi toţi aspiră ca măcar subprefecţi să li dea Dumnezeu s-ajungă.

De acolo au interes ca liberalii să vie la guvernul central, pentru c-atunci se mătură ţara de la [un] capăt până la altul, atunci e vremea ca un advocat fără pricini să se facă director de şcoală secundară, un altul primar de oraş, un al treilea revizor de şcoale, un al patrulea prefect. Dar, odată intraţi în pâne, ei au interes să fie mult guvernul liberal şi, fiindcă acesta atârnă de Camere, deci de alegeri, ei se fac luntre şi punte ca să-şi scoată prietenii deputaţi. Dar prietenii în mare parte sunt sau ei înşii arendaşi ai statului, sau rude cu arendaşi, sau antreprenori de lucrări publice, sau advocaţi de antreprenori, sau au procese cu statul, deci caută să fie aleşi, ca să tremure miniştrii de dânşii şi să le facă treburile. Băcanul, negustorul, preotul, cari nu ştiu istoriile astea, îşi dau votul, pentru că „libertatea" e în primejdie şi mai ales pentru că liberalii promit totdauna că nu se va mai plăti nici o dare; nici timbru n-are să mai fie în vremea lor, nici capitaţie, nici monopol de tutun, nici armată, nici dări pe băuturile spirtoase, ci numai posturi multe, în care să încapă toţi, şi Paştele Domnului, Paştele libertăţii de la un capăt al ţării la altul.

Acuma, cumu-i omul, de se gândeşte mai întâi la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca şi punga lui, nu vede că toţi liberalii nu speculează decât să trăiască de la dânsul, pentru că n-au nimic şi nu ştiu nimic, ci crede ce-i spun gazetele, cari ies ca ciupercile asupra alegerilor în tipografii jidoveşti, tipărite pe datorie, şi astfel omul, besmeticit, alege cinstitele obraze propuse şi se-njgheabă Camera liberală.

Acum adunătura de gheşeftari din Dealul Mitropoliei se pune să judece lumea. Mai întâi toţi din guvernul trecut, fie miniştri, fie funcţionari, a fost cel puţin hoţi, stabilesc d-nia lor.

De aceea, proces tuturora, iar funcţionarilor — destituire. Dacă unuia nu-i găseşti nici măcar cusurul pe care-l are soarele şi daca are mai multă ştiinţă decum s-ar cere pentru serviciul lui, îi desfiinţezi deocamdată postul pentru că trebuie făcute economii, apoi [î]l reînfiinţezi când ţara e iar bogată şi-ţi pui ciracul în locul găsit vacant, ca din întâmplare.

În predmetul alegerilor li se face primarilor cu ochiul de a protegia la muncile agricole pe cei ce ţin cu guvernul, pe rudele miniştrilor şi prefecţilor, iar la ceilalţi rechiziţii şi perchiziţii şi ordin verbal, ca nu cumva ţăranul să le lucreze pe moşie. Pentru acest scop se desfiinţează legea tocmelelor, pentru ca cel ce au dat bani ţăranilor să n-aibă lucrători, iar cel ce n-au dat să-i angajeze cu te miri şi mai nimica, cu înscrisuri pline de clauze penale, pe cari apoi tot subprefectul liberal le judecă în absenţa împricinatului ţăran şi-l condamnă să-i dea arendaşului liberal până şi cenuşa din vatră.

Familii ultraliberale s-au deprins şi cu treaba asta. Au tras la sorţi să vadă, care dintre ei să fie „conservator", şi apoi acela face treaba celorlalţi cându-s conservatori[i] la putere, iar restul roşu face trebile celui unul, când sunt liberalii la putere.

Şi astfel mii de oameni râvnesc în ţara aceasta să capete avere şi onori pe calea statului sau cel puţin să trăiască de la dânsul. Prin ideea curat negativă a libertăţei, care nu însemnează nicăieri alta decât ca să nu fiu oprit de a munci, adică de a produce bunuri reale, liberalii din România au ajuns la ideea pozitivă că libertatea trebuie să le dea şi de mâncare şi încălţăminte şi lux şi tot ce le poftеşte inima, iar clasele muncitoare? ... Pe apa Sâmbetei meargă ! *Apres nous le déluge.* Cât lumea n-avem să trăim, nu-i aşa ? Cât vom trăi, să ne curgă laptele-n păsat ... După aceea, bun e Dumnezeu si va avea grijă de clasele pe care le sărăcim şi le stoarcem.

Acesta e liberalismul la noi în ţară. Cei care nu sunt nimic, nu reprezentează, nimic, nu au nimic formează o societate pe acţii (un abonament la „Românul" sau la „Telegraf"), formează apoi comitete prin judeţe, un fel de filiale, cu liste exacte a domenielor statului şi-a funcţiilor existente, deschid jurnale în care arată „naţiunii suverane" că libertatea e în pericol, amăgesc mulţimea, care totdauna se luptă cu greutatea vieţii, făcând-o să creadă că ei sunt mântuirea, fac alegerile şi-apoi, când ajung sus, ... ţin-te bine.

De la un capăt al ţărei până la altul se corupe orice simţire curată, orice om onest. Ici unu1 e aruncat pe uliţi cu o familie grea, pe care o ţinea de pe o zi pe alta cu leafa lui, pentru ca să vadă pus în locu-i pe un om care ştie tot atâta sau şi mai puţin decât dânsul; dincolo un arendaş e dat afară de pe moşia statului, pentru că, deşi are o avere întreagă băgată în semănături, n-a plătit la termen şi un deputat vrea să ia moşia cu preţul jumătate şi să se folosească şi de semănăturile omului ... şi tot aşa *in infinitum.*

Conservatorii au încercat ani îndelungaţi de zile a cârpi o clădire a cărei temelie chiar e o mare greşală. Astfel i-am văzut că, înspăimântaţi de delapidările de bani publici, de plastografii liberale ş. a. au botezat crimele delicte, ca să vie înaintea tribunalelor, adică înaintea unor oameni cari avea conştiinţa greutăţii crimelor; au voit să reducă prefecturile, au redus primăriile la sate, pentru a putea controla mai de aproape pe primari, notari şi perceptori, erau pe calea de-a înfiinţa şcoli reale şi de meserii, în care să intre progenitura acestei generaţii corupte şi să-nveţe ceva cu care să se poată hrăni... Aş ! De-a doua zi cum au venit liberalii, au suflat în ele şi au dispărut ca şi când n-ar fi fost de când lumea.

De câte ori le arăţi toate isprăvile zic : „Apoi noi n-am fost decît foarte puţin la guvern". Dar un palat zidit în zece ani se strică în două zile, d-nii mei, şi dac-aţi fost în stare să treceţi într-o bună dimineaţă cu buretele preste toată dezvoltarea istorică a ţărilor, cu cât mai mult veţi izbuti întru aceasta, neavând de risipit decât reparaturile făcute cu greu de conservatori.

V. DIN ABECEDARUL ECONOMIC

De câte ori un creştin s-apucă la noi să scrie un rând ca să lumineze neamul — presa este lumina, după cum zic d-nia lor — de atâtea ori pune mâna-n raft şi scoate la iveală o carte nemţească sau una franţuzească şi răsfoieşte până ce găseşte ce-i trebuie. Precum ni s-aduc toate d-a gata din străinătate şi n-avem alt chin decât să băgăm mânile în mânicele paltonului venit de la Viena şi piciorul în cizma pariziană, fără a ne preocupa mai departe din câte

elemente economice se compun lucurile, tot astfel facem şi cu cunoştinţele; le luăm frumos din cărţi străine, le aşternem pe hârtie în limbă păsărească şi facem ca negustorul care nu-şi dă nici el seama de unde-i vine marfa, numai să se treacă. Chiar învăţaţii noştri, când vor să polemizeze, polemizează cu citate. Cutare minune a străinătăţii, d. X sau Y, a vorbit cutare lucru, deci trebuie să fie neapărat adevărat şi să se potrivească, pentru că au ieşit dintr-o minunată morişcă de creier.

Să fie d. X sănătos, împreună cu toată casa, dar de se potriveşte, e altă căciulă !

La gazetarii români, mai ales la cei liberali, lucrul e şi mai simplu. îşi pune mai întâi degetul în gură şi vede câte „cuvinte" ii vin in minte. La chemarea aceasta se deschide dicţionarul nepaginat al capului, compus din prea puţine file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate şi alte cuvinte tot cu atâta cuprins material şi după aceea le-nşiră, mai puind pe la soroace şi câte un Ştefan sau Mihai Viteazul, din buzunările cărora scoteam ce ne pofteşte inima.

Bietul Ştefan Voievod ! El ştia să facă fărâme pe turci, tătari, leşi şi unguri, ştia niţică slavonească, avuse[se] mai multe rânduri de neveste, bea bine la vin vechi de Cotnar şi din când în când tăia capul vreunui boier sau nasul vrunui prinţ tătăresc. Apoi descăleca târguri de-a lungul râurilor, dăruia panţirilor şi dărăbanilor locuri bune pentru păşunarea hergheliilor de cai moldoveneşti, a turmelor de oi şi de vite albe, făcea mănăstiri şi biserici, şi apoi iar bătea turcii, si iar descăleca târguri şi iar se-nsura, până ce şi-au închis ochii în cetate la Suceava şi l-au îngropat cu cinste la mănăstirea Putnei. Ce-şi bătea el capul cu idei cum le au d-alde gaze-tari de-ai noştri, ce ştia el de subţietura de minte din vremea de astăzi ?

Până la fanarioţi n-am avut cod, un semn că nici trebuia'. Ce-i drept şi ce-i strâmb ştia fiecare din obiceiul pământului şi judecată multă nu se-ncăpea. Ţară săracă, stăpânire puţină, biruri mai de loc, cară cu două oişti, să se poată înjuga boii la venirea tătarilor şi dintr-o parte şi dintr-alta, după cum l-apuca pe om vremea pe cale de munte, case de vălătuci acoperite cu paie, pentru a li se da foc la călcarea duşmanului, ba se da foc ierbei şi se-veninau fântânele, pentru ca să moară duşmanii de flămângiune şi de secetă, iar oamenii se trăgeau la munte şi lăsau câmpul limpede în urma lor, până ce venea Vodă de-i amăgea pe duşmani prin glas de buciume în văi şi prin codri, şi-apoi vai de capul lor !

Îi mersese vestea voievodului românesc şi moldovenilor că nu sunt deprinşi a sta pe saltea turceşte, ci sunt totdauna gata de război, oameni vârtoşi, cari nu ştia multă carte dar au multă minte sănătoasă; averi mari iar n-au, dar nici săraci nu sunt.
Şi tot astfel au fost până-n vremea noastră, până la Regulament, cea dântâi legiuire importantă şi plăsmuită. Românii au fost popor de ciobani şi, daca voieşte cineva o dovadă anatomică despre aceasta, care să se potrivească pe deplin cu teoria lui Darwin, n-are decât să se uite la picioarele şi la mânile lui. El are mâini şi picioare mici, pe când naţiile cari muncesc mult au mâni mari şi picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase ce se găsesc în părţile unde ai noştri n-au avut amestec cu nimenea, de-acolo cumineţia românului, care ca cioban au avut multă vreme ca să se ocupe cu sine însuşi, de acolo limba spornică şi plină de figuri, de acolo simţimântul adânc pentru frumuseţile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo poveşti, cântece, legende, c-un cuvânt de acolo un popor plin de originalitate si de-o feciorească putere formată prin o muncă plăcută, fără trudă, de acolo însă şi nepăsarea lui pentru forme de civilizaţie care nu i se lipesc de suflet şi n-au răsărit din inima lui.

Au venit grecii, ş-au domnit o sută de ani. Când au ieşit din ţară, nici urmă n-a mai rămas prin sate. Parc-ai fost trecut cu buretele peste kolakiile şi bizantinismul acestor damblagii. Poporul nostru au rămas nepăsător la reformele greceşti, ruseşti, franţuzeşti, şi nu-şi dă nici azi bucuros copiii la şcoală, pentru că simte ce soi de şcoli avem.

Ci înainte acest sentiment de sănătoasă barbarie era predomnitor.

Radu Vodă cel Mare adusese în ţară pe sf. Nifon patriarhul, ca să ne puie la cale. Se-ntreba şi el ce-o mai fi şi civilizaţia si voia s-o vadă cu ochii. Dar sfântul, venind, începu să dea sfătuiri pentru schimbarea legilor şi obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ş. a., încât Vodă-i zise într-o zi; „Ia slăbeşte-ne, popo, că ne strici obiceiele". Sfânt, nesfânt, vedea el pe cine nu-1 văzuse de nu pleca în ţara cui l-au fost avut!

Acesta-i sentimentul oricărui popor sănătos căruia-i propui să-i altoieşti ramuri străine pe când el e dispus a-şi produce ramurile sale proprii şi frunzele sale proprii încet şi în mod firesc. Un asemenea popor însă îşi impune feliul lui de a fi şi vecinilor. Ce ar zice liberalii de la noi daca le-am spune că, pe când ei introduc istorii franţuzeşti în instituţii, limbă şi datine,

[1] Pravilele lui Vasile Lupu şi ale lui Matei Basarab nu s-au introdus niciodată, decât în partea lor canonică.

tot pe atuncea în Rusia de amiazăzi se introduc pe zi ce merge datinele româneşti pintre malorosieni, care au îndrăgit feliul de a fi al românului ?

Dar aici se iveşte totodată întrebarea : cui i-au putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale apusului într-o ţară agricolizată, abia pe la anul 1830 ? Sigur că numai oameni cari nu-şi cunoşteau ţara deloc.

Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor ţinea bani ? Şi, dacă ştiau că vor ţinea, n-au ştiut de unde, cum şi cine îi va plăti ? Nu ştia absolut nimenea cum stat, armată, biserică, cultură, c-un cuvânt tot ce e comun al naţiei, se plăteşte numai şi numai din *prisosul* gospodăriei private, cumcă din acel prisos se hrănesc toate formele civilaţiei şi că, dacă istoveşti pre acesta, atunci începi a mânca însuşi capitalul de muncă al oamenilor, condiţiile existenţei lor private, şi-i ucizi economic, deci trupeşte şi sufleteşte ?

Apoi de ce munceşte omul ? Ca să aibă *el* din ce trăi. Dacă ascultă vioara sau petrece sărbătorile, cheltuieşte prisosul timpului şi banilor lui, nu însă ceea ce-i trebuie pentru ca să-şi ţie sufletul lui ş-al copiilor.

Dar puterea fizică a unui om e restrânsă, căci natura n-au făcut calculul că această putere va avea de hrănit din prisosul ei liberali, advocaţi, pierde-vară şi alte soiuri de paraziţi, ci i-au dat fiecăruia atâta putere ca să se poată ţine bine şi să mai puie şi ceva la o parte, pentru ca mâine să poată reîncepe munca cu mijloace mai multe. Va să zică prisosul pe care muncitorul îl poate pune la dispoziţia civilizaţiei şi a junilor crescuţi la Paris e foarte mic. Dar ce le pasa d-lor de aceasta ! Liberi nu sunt de a sărăci lumea?

D. C. A. Rosetti, în cuvântul său de la circ, vorbea cu dispreţ despre calitatea cea mai bună care o aveau boierii. „Ţara ?" — întreba d-lui — „40 de boieri mari, 40 de boieri mici, iată ţara pe când eram eu tânăr". Ţinem seamă de aceste cuvinte. Ţara n-avea pe umerele ei decât 80 de oameni, încât la 30 000 de suflete venea un boier, şi încă şi acela cu trebuinţe foarte mici; adică

80 de oameni cari îmblau cu zilele în palmă şi ţineau neatârnarea tării prin isteţie şi adesea prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adică compensau pe deplin munca socială care-i purta.

Astăzi avem zeci de mii de liberali cari nici îmblă cu zilele-n palmă, pentru că nici turc, nici leah, nici ungur nu caută să-i taie, nici de vrun duh aşa de subţire nu se bucură, nici compensează prin ceva muncă socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condiţiile de existenţă a claselor producătoare, nu prisosul lor.

Moţul din Ardeal e un negustor foarte cuminte, lui nu-i trebuie la negoţ nici un fel de samsar, nici chiar banul. El face ciubere şi doniţe, trece în Ţara ungurească şi nu se mai încurcă, ci le schimbă de-a dreptul pe ... grâu. Atâtea doniţe de grâu pe o doniţă de lemn, atâtea ciubere de grâu pe un ciubăr de lemn.

Dacă am face şi noi socoteala moţului din Ardeal am zice : Atâtea mii de chile de grâu ne ţine o chilă de fraze liberale, atâtea chile ne ţin mărfurile importate din străinătate, atâtea chile ne ţin tinerii ce-şi pierd vremea prin străini, atâtea mii de chile ne ţine Constituţia, atâtea ne ţin legile franţuzeşti, cu un cuvânt toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituiesc o sumă certă. Daca vei hrăni cu ele câteva mii de stârpituri liberale, de unde îţi mai rămân condiţiile pentru întreţinerea unei culturi sănătoase şi temeinice ? Două sute de nebuni mănâncă desigur mai mult decât un singur înţelept.

Deci abecedarul nostru economic zice :

Natura i-a dat omului putere mărginită, socotită numai pentru a se ţinea pe sine şi familia.

El produce ceva mai mult decât consumă. În acest „ceva" mai mult, în acest prisos sunt cuprinse : întâi ceea ce-i trebuie pentru a reproduce, va să zică condiţiile muncei de mâni, şi încolo un prea mic prisos, care-l poate pune la dispoziţia societăţei sub formă de dare. Din acest prea mic prisos al gospodăriei producătorului trăieşte toată civilizaţia naţională.

Dacă hrănim cu acest prisos străinătatea de idei, de instituţii şi de forme lipsite de cuprins al căror complex liberalii au apucat a-l numi „tot ce este românesc", atunci nu ne mai rămâne nimic pentru ceea ce este *într-adevăr* românesc, pentru cultura naţională în adevăratul înţeles al cuvântului.

VI. FRAZĂ ŞI ADEVĂR

Nimic n-ar părea mai natural decât ca oamenii să ia lucrurile aşa cum sunt şi să nu caute în nouri ceea ce-i dinaintea nasului lor.

Cu toate acestea tocmai calea contrară urmează.

Înainte de-a da exemple din ţară dăm unul din străinătate.

Socialistul Bebel, în foaia sa „Volksstaat", anul 1873, spune următorul lucru: „Sau există Dumnezeu, ş-atunci suntem traşi pe sfoară, sau nu există, ş-atunci putem face ce-om pofti". Fraza întoarsă nu va fi nici mai clara şi mai cuprinzătoare de cum e. Să zicem : „Sau nu există Dumnezeu, ş-atunci suntem traşi pe sfoară, sau există ş-atunci putem face ce-om pofti".

Tot astfel sunt toate frazele radicalismului. Oricum le-ai întoarce, cuprinsul lor nu s-adaogă, pentru că nu-l au; ba adesea contrariul lor coprinde mai mult adevăr decât ele înşile.

„Luminează-te şi vei fi". Poate contrariul e adevărat. „Fii şi te vei lumina !". Căci o existenţă lungă şi sigură va avea drept fruct al ei cunoştinţa, adică lumina. Tot aşa-i şi cu „Voieşte şi vei putea !". „Să poţi, şi-atunci vei şi voi", căci omul vrea ceea ce poate, iar când vrea ceea ce nu poate nu-i în toate minţile.

Dar, fie cum o fi, cu vorbe nu-l încălzeşti pe nimenea şi vorbe rămân toate abstracţiunile şi, cu cât mai abstracte sunt, cu atât sunt curată vorbă de clacă.

Dar cu asemenea cultură din gazete au început reformatorii noştri. Căci nu mai este îndoială că n-au învăţat mai nimic de la străini decât să vorbească subţire, să se îmbrace subţire şi să puie lumea la cale cu fraze. Cultura frazelor o puteau învăţa bine din gazetele străine.

Oamenii scot acolo gazete în toate zilele şi neavând ce spune, abstracţiunile le vin foarte bine la-ndemână, căci prin mijlocul lor poţi scrie coale întregi fără să spui nimic. Să nu ne înşelăm. Beţia de cuvinte din gazetele româneşti e numai întrecerea beţiei de cuvinte din cele străine. Mai puţin culţi, deci având mai puţine de împărtăşit decât străinii, gazetarii noştri au şi mai multă nevoie de gură decât de cap, dar şi în străinătate lucrează în mare parte gura, fără ca crierii să ştie mult despre aceasta. Ci în străinătate în genere nu prea iau oamenii gazetele în serios întrucât s-atinge de partea lor intenţională. Se ştie că sunt făcute pentru a trezi patimele societăţii şi a crea în public atmosfera ce-i trebuieşte guvernului sau adversarilor săi spre a inaugura suirea unora şi coborârea altora; în sfârşit presa nu-i cu mult mai mult decât o fabrică de fraze cu care făţărnicie omenească îmbracă interese străine de interesul adevărat al poporului.

Căci ce este statul şi ce scop are el ? Nu din carte — aievea.

Iasă cineva pe uliţă sau la câmp şi va vedea îndată ce e. Colo unul vinde, altul cumpără, unul croieşte, altul coase, un al treilea bate fier[ul] până-i cald, la câmp se ară, se samănă, se seceră, colo meliţă cânipa, ţes, tund oi şi numai în zi de sărbătoare stau mânile şi lucrează crierul. Atunci se foloseşte omul de prisosul liber al unei vieţi de muncă, merge la biserică, după aceea la horă, în sfârşit săptămâna toată e a stomahului, sărbătoarea e a creierului şi a inimei.

Materia vieţii de stat e munca, scopul munci bunul trai, averea, deci acestea sunt esenţiale. De aceea se şi vede care e răul cel mai mare : sărăcia.

Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume; boala, darul beţiei, furtişagul, zavistuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credinţă, răutatea, aproape toate sunt câştigate sau prin sărăcie proprie sau, atavistic, prin sărăcia strămoşilor.

Sărăcia trebuie luată în înţelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decât are.

Că este aşa ne e dovadă suma de cuvinte cari însemnează relele morale prin cuvinte împrumutate sărăciei şi boalei. Mişel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsă de calităţi morale. Tot astfel, „misérable" francez şi „elend" german. Odată voievozii

româneşti dăruiau prin hrisoave pe „mişei" în înţelesul lor, astăzi mişeii în înţelesul nostru stăpânesc toată ţara de la un capăt la altul.

Calităţile morale ale unui popor atârnă — abstrăgând de climă şi de rasă — de la starea sa economică. Blândeţea caracteristică a poporului românesc dovedeşte că în trecut el a trăit economiceşte mulţămit, c-au avut ce-i trebuia.

Deci condiţia civilizaţiei statului este civilizaţia economică. A introduce formele unei civilizaţii străine fără ca să existe corelativul ei economic e curat muncă zădarnică.

Dar aşa au făcut liberalii noştri.

În loc de a-şi arunca privirile la răul esenţial ai societăţii s-au ţinut de relele accidentale şi fără însemnătate.

În veacul nostru se-nmulţeau trebuinţele, deci trebuia îmulţită producţia şi braţele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor, cari în ţara noastră sunt absolut numai ţăranii, dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mai mare decât poate purta; şi se-nmulţesc — cine ? Cei cari precupeţesc munca lui în ţară şi în afară şi clasele parazite. La ţară putrezesc grânele omului nevândute, în oraş plăteşti pânea cu preţul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grâu trece prin douăzeci de mâni de la producător până la consumator şi pe această cale se scumpeşte, pentru că cele douăzeci de mâni corespund cu cinci zeci de guri cari, având a trăi de pe dânsul, produc o scumpete artificială.

Va să zică, îmulţindu-se trebuinţele, trebuiau îmulţite izvoarele producţiunii şi nu samsarlâcul, căci la urma urmelor tot negoţul nu e decât un soi de samsarlâc între consumator şi

producător, un fel de manipulare care scumpeşte articolele. În această manipulare naţia agricolă totdeauna pierde, pentru că productele ei sunt uniforme în privirea valorii şi, dacă constituiesc o trebuinţă generală, nu e mai puţin adevărat că sunt cel mai general articol de producţiune, adică acela care se face pretutindenea.

Pe când naţia agricolă plăteşte atât transportul cât şi vama şi câştigul comerciantului la cumpărătura unui articol industrial, tot in aceeaşi vreme vamă, transport şi câştigul comerciantului se scad din preţul cu care naţia agricolă îşi vinde productele, va să zică ea păgubeşte dublu în toate tranzacţiile ei, la vânzarea productelor ei, la cumpărătura celor străine. Apoi e cumplit de mare diferenţa între valori. Încărcând 500 de vagoane cu grâu capeţi în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. C-un cuvânt naţia agricolă e expusă de-a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, cari, neputând concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada cea mai buna pe continent e chiar popurul nostru. Samsarlâcul care mijloceşte schimbul între productele noastre şi cele străine încape pe zi ce merge în mânile străinătăţii. Oameni bătrâni n-ar avea decât să asemăneze fizionomia de azi a Bucureştilor cu aceea pe care o avea înainte de cincizeci de ani. Nu-i vorbă, nu erau aşa de străluciţi Bucureştii pe atuncea, dar erau româneşti; azi ...? Ce să mai zicem de Iaşi şi, în genere, de oraşele Moldovei ?

Toate împrejurările acestea însă nu se schimbă prin fraze, ba nici măcar prin şcoli profesionale. Căci profesiile lipsesc, pentru că lipsesc condiţiile lor de existenţă.

Dar aceste împrejurări nu se schimbă nici prin legi civile, cari regulează modul în care are a se face tranzacţiunea X între indivizii A şi B; nu se schimbă prin axiomul că toţi oamenii sunt liberi prin drept înnăscut şi imprescriptibil, nici prin regula căci toţi sunt născuţi egali, mici prin participarea tuturor la afacerile guvernării.

Evul mediu avea o formă pentru păstrarea fiecării ramuri de producţiune, ş-aceasta era autonomia breslelor şi îngrădirea lor faţă cu orice agresiune de din afară. La noi evul mediu au ţinut până mai ieri-alaltăieri, şi mulţi bătrâni vor fi ţinând minte epoca în care un străin nu putea fi breslaş. Nu mai pomenim că pricinele dintre breslaşi se hotărau la staroste şi se întăreau numai de Vodă; nu mai pomenim apoi că instituţia au fost atât de puternică încât împărăţia, totdauna foarte diplomată, a Austriei şi-au introdus consulatele în ţară sub numele şi forma de „stărostii de breaslă".

Deci *salus re[i]publicae summa lex esto.* Puţin ne pasă pe baza căror principii metafizico-constituţionale s-ar fi putut realiza bunul trai al claselor României, destul că avem dovadă că pe valea liberalismului mergem tocmai demprotivă.

Căci statul are nevoie de clase puternice, şi liberalismul le-au adus la sapă de lemn. Înainte de 30—40 de ani aveam o clasă puternică de ţărani, nu bogată, dar cuprinsă, şi începuturile unei clase de mijloc.

Azi ţăranul scade pe zi ce merge, proprietarul, ale cărui interese sunt identice cu ale ţăranului, asemenea, bresle nu mai avem, negoţul încape pe mâini străine încât, mâine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în ţară şi am putea să ne luăm lucrurile în spinare şi să emigrăm la America. Chiar ar fi bine să ne luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre, când nu vom mai avea nimic în România.

Să nu ne facem iluzii. Prin atârnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce or pofti, să atârne mai mult ori mai puţin de înrâuriri străine. Nu doar c-ar sta în relaţii cu consulii, această acuzare ar fi prea gravă pentru ca s-o facem cuiva. Ne înnegrim unii pe alţii — vorbesc de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de târpituri — ne înnegrim, zic, unii pe alţii, pentru că simţim că starea poporului românesc e nesuferită şi că ne-am încurcat rău. Dar în această încurcătură vina istorică şi blestemul urmaşilor să cază asupra celor ce-au făptuit tot răul, asupra liberalilor de orice nuanţă, care au format cadre goale, în care au intrat tot gunoiul societăţii, au creat guvern reprezentativ pentru ca să-l împle oameni ce abia ştiu a îndruga două cuvinte, au făcut ca clasa de mijloc, în loc de a căuta să muncească şi să înflorească, să se azvârle toată asupra puterii statului, ca să domnească.

Răul esenţial au fost că se-mulţeau trebuinţele fără a se înmulţi producţia sau fără a se urca în mod considerabil valoarea ei; inegalitatea claselor şi nelibertatea, apoi neparticiparea la guvernul ţării erau rele cu totul neesenţiale.

Daţi-mi statul cel mai absolutist în care oamenii să fie sănătoşi şi avuţi, îl prefer statului celui mai liber în care oamenii vor fi mizeri şi bolnavi. Mai mult încă, în statul absolutist, compus din oameni bogaţi şi sănătoşi, aceştia vor fi mai liberi, mai egali, decât în statul cu legile cele mai liberale, dar cu oameni mizeri. Căci omul are pe atâta libertate şi egalitate pe câtă avere are. Iar cel sărac e totdauna sclav şi totdauna neegal cu cel ce stă deasupra lui.

[11, 13, 14, 18, 21 şi 23 decembrie 1877]

31

[„MULTE AM AVUT DE ZIS..."]

Multe am avut de zis când ai noştri au trecut Dunărea şi cu grijă am întrebat de tocmele de zapis şi chezăşie, ca Stan păţitul, care nu crede cu una cu două câte i se spun, ci vrea să aibă iscălitură la mână, ca să poată apoi să se judece răzăşeşte până-n pânzele albe când ar fi să aibă gâlceavă cu boierii cei mari, că până la împăratul rabzi încăieratul având înscris, dar încă fără dânsul.

Dar de s-a putut, de nu s-a putut, e altă întrebare; numai noi ştiam vorba ceea : „La tocmeală duşmăneşte, dar la plată frăţeşte" şi o ţineam una şi bună cu zapisul nostru. Cu toată cinstea ce ni se făcea, noi ne făceam că nu pricepem şi iar mai aduceam vorba la înscris. De s-a făcut, de nu, guvernul ştie şi treaba lui e.

La vreme de pace vom mai avea noi o vorbă de vorbit împreună şi socoteli de descurcat şi multe de pus la cale, nu de alta decât de dragoste pentru d-nii din Dealul Mitropoliei, că nu le-i asta întâi şi n-am voi să-i trecem poliţă la nimeni, ci tot pe seama noastră să rămâie.

Azi însă le punem toate la o parte şi mulţămim lui Dumnezeu că vedem pe M. S. vesel şi sănătos în mijlocul nostru şi că-l putem întimpina cu „Bun sositul între noi!".

Căci cât despre partea M. Sale, netăgăduit este şi va fi că ce-a stat în putinţa unui om cu bine şi cu noroc au împlinit. Cel nevoiaş, norocul lui când nu întâlneşte duşmani în drum;
iar cel voinic, norocul duşmanilor că nu-l întâlnesc pre el. Şi n-au avut acest noroc duşmanii, căci odată lucrul hotărât, nu mai încăpea multă vorbă şi viteaza noastră oştire, cu minte de bătrân, putere de tânăr şi îndrăzneală de nebun, au trecut Dunărea şi s-au aşezat zid, unde era primejdia mai mare şi mai multă laudă de câştigat. Căci n-au întrebat câţi duşmani sunt, ci unde sunt şi la vreme de mare cumpănă au aruncat sabia ei într-o parte. Decât un an corb, mai bine o zi şoim ! şi-au zis voinicii, şi unde trebuia vitejie, cu vitejie, unde trebuia bună chibzuială, cu chibzuială s-au purtat. Datoria lor au împlinit-o cu strălucire şi nu dorim decât ca tot aşa să rămâie.

Nu dar din mândrie deşartă, nici pentru ochii vecinilor lăudăm pe-ai noştri, căci nimeni nu trăieşte în lume numai pentru ca vecinul să aibă părere bună despre dânsul.

Creadă vecinii ce-or pofti, numai să ne ştim noi că suntem în toată virtutea şi că avem ce ne trebuie. Căci soarta armelor este-n mâinele lui Dumnezeu şi, daca s-au îndurat să răsplătească duşmanului relele ce le-am suferit în trecut, nu trebuie să ne mândrim mult, ci să ne bucurăm în liniştea sufletului c-au ieşit gâlceava la capăt bun pentru noi şi s-avem nădejde
că în curând vom avea pace, căci „pace preste pace" zice Domnul prin Isaia prorocul, şi cine cunoaşte ce dar are ea cu nimeni nu se sfădeşte.

[10 decembrie 1877]

HORAŢ JIDAN

Directorul liceului comunal din Triesta, d. dr. Wilhelm Braun, a făcut ciudata descoperire filologico-confesională că poetul roman Quintus Horatius Flaccus, favoritul împăratului August şi amicul lui Mecena, e adică jidan din născare. D. director şi-au espus *per longum et latum* ideile într-o broşură italiană tipărită la Triesta. El susţine că tatăl lui Horaţ a fost un jidan evlavios şi învăţat care l-au crescut pe fiu-său în credinţa şi înţelepciunea părinţilor.

De aceea filozofia vieţii pe care Horaţ o rosteşte în poemele sale este aceeaşi pe care-o coprind cărţile sfinte ale evreilor, cunoscute sub numele *Cartea înţelepciunii,* şi anume *Proverbele, înţelepciunea* şi *Isus Sirah.* Această teorie d. Braun caută s-o dovedească prin numeroase citate.

Apoi el găseşte că epicureismul şi umorul lui Horaţ constituiesc o trăsătură caracteristică a jidanului şi într-această privire îl compară cu ... Heine !

Citatul cunoscut din satire *Credat Iudaeus Apella* d. Braun îl esplică şi zice că Apella nu-i nimic alta decât „Abeles".
Dar atunci şi Horatius Flaccus trebuie să se fi chemat Horatius Flekeles.

[16 decembrie 1877]

32

DOROBANŢII

Au sosit în Bucureşti dorobanţii de pe câmpul de război. Aceşti eroi, cu care gazetele radicale se laudă atâta, sunt, mulţumită guvernului, goi şi bolnavi. Mantalele lor sunt bucăţi, iar sub manta cămaşa pe piele, şi nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălţaţi sunt tot atât de rău, unul c-un papuc ş-o opincă, altul c-o bucată de manta înfăşurată împrejurul piciorului, toţi într-o stare de plâns, într-o stare care te revoltă în adâncul inimei.

O spunem de mai nainte, nici o scuză, nici o justificare, nici o esplicaţie nu ne poate mulţămi faţă cu această mizerie vădită şi strigătoare la cer. Canibali au fost acei ce i-au trimis iarna la război în asemenea stare? Nu mai întrebăm de au fost români sau nu. Suntem de mai nainte siguri că numai români n-au putut fi aceia cari i-au trimis pe ţăranii noştri în asemenea stare în Bulgaria. Dar am fi putut crede ca să fie cel puţin oameni. Turcii, despre cari se zicea că mor de foame şi de frig, au sosit la Bucureşti mai bine îmbrăcaţi şi mai îngrijiţi decât soldaţii noştri. Ruşii cari pleacă la câmpul de luptă sunt toţi îmbrăcaţi bine, cu cojoc şi cu manta sănătoasă, şi bine încălţaţi; la ai noştri îmbrăcămintea e curat ironia unor haine, e goliciunea parafrazată. Şi astfel au petrecut aceste victime ale radicaliei, ca să nu zicem un cuvânt mai rău, în zăpadă şi în ger, nemâncaţi, neîmbrăcaţi, decimaţi mult mai mult de frig şi de lipsă decât de gloanţele duşmanului. Nu sunt în toate limbile omeneşti la un loc epitete

îndestul de tari pentru a înfiera uşurinţa şi nelegiuirea cu care stârpiturile ce stăpânesc această ţară tratează cea din urmă, unica clasă pozitivă a României, pe acel ţăran care muncind dă o valoare pământului, plătind dări hrăneşte pe aceşti mizerabili, vărsându-şi sângele onorează această ţară. Şi pe când aceşti cumularzi netrebnici, această neagră masă de grecotei ignoranţi, această plebe franţuzită, aceste lepădături ale pământului, această lepră a lumii şi culmea a tot ce e mai rău, mai mincinos şi mai laş pe faţa întregului univers face politică şi fanfaronadă prin gazete şi se gerează de reprezentanţii unei naţii ai cărei fii aceste stârpituri nu sunt şi nu pot fi, tot pe atuncea soldatul nostru umblă gol şi desculţ, flămând şi bolnav pe câmpiile Bulgariei, îi degeră mâni şi picioare, de cad putrede de pe trupul viu al omului şi, veniţi înapoi în ţară, cad pe drumuri în ţara lor proprie de frig şi de hrană rea. Şi tot în această vreme vezi greci obraznici în mijlocul Bucureştilor refuzând de a-i primi în cartier. Am ajuns cu teoria de „om şi om" aşa de departe încât fiece grecotei, fiece veni-tură, fiece bulgăroi e mai om în această ţară decât acel ce-şi varsă sângele pentru ea. Scuzabil n-au fost acest război, dar esplicabil putea să devie purtat în condiţii normale, dar în modul în care s-au purtat, cu oameni goi şi flămânzi, au fost o adevărată crimă, un omor de oameni prin foame şi frig.

Consistă această ţară din călăi şi din victime?

[30 decembrie 1877]

1878

[„«PRESA» REPRODUCE..."]

„Presa" reproduce o serie de articole din 1870—1871 prin care se demonstră în modul cel mai pipăit că iniţiativa ideii independenţei aparţine *partidului conservator* al căruia „Presa" era pe atunci unicul organ. Această măreaţă şi nobilă idee care a fost pusă înainte de *conservatori,* aplicată de dânşii prin încheierea tratatelor de comerciu şi al cărui triumf definitiv se datoreşte oştirei, organizată, instruită şi armată tot de un ministru conservator, soarta oarbă şi nedreaptă a voit ca să se realizeze, graţie unor împrejurări estraordinare, sub guvernul acelor care nu numai n-au făcut nimica pentru dânsa, dar au luptat din răsputeri ca să-i împedice realizarea. Ei au combătut-o în ziarele lor, ei au ridiculizat-o în pamfletele lor[1], ci au atacat tratatele de comerciu şi, printr-o aberaţiune, o îndrăzneală nemaipomenită, au cutezat să înfăţişeze ea operă de trădare una din cele mai strălucite victorii diplomatice care s-a obţinut vreodată ; ci au combătut cheltuielile pentru armată, concentrările şi tot ce a făcut din soldaţii de paradă de altădată armata de la Plevna şi de la Griviţa. Ei, în fine, proclamau necesitatea de a ne ţine legaţi de Turcia, inventau o pretinsă politică occidentală, care de la 1870—1871 nu mai esista, ei trimeteau la Constantinopol pe Mazar Paşa; ei felicitau sus şi tare prin acte publice pe un ministru turc care se împotrivea din toate puterile, cum era datoria lui de turc, estensiunei drepturilor şi privilegielor naţiunei române guvernate de conservatori.

[1] Oricine îşi aduce aminte *regatul cu apă rece,* demn de cugetul patriotic şi de spiritul distins care s-au răsplătit cu medalia Bene merenti.

Ajunşi la guvern, desfiinţau armata prin buget, suprimau recrutaţiunea într-un an ca *1876* şi anunţau vînzarea prin mezat a efectelor de îmbrăcăminte, peste puţin poate şi a armelor pe care le ţineau mîni de români. În cîteva luni însă ordine, se vede venite din afară, şi dorinţa de a se menţine cu orice preţ la acea putere, izvor de beneficiuri băneşti pentru clica catilinară pe care o reprezintă, îi făcea să schimbe cu totul politica turcească în numele căreia ajunseseră la putere. Însă, ca toate fiinţele servile conduse de interese, iar nu de principiuri, ci fură tot aşa de esageraţi filoruşi cît fuseseră de supuşi şi umili filoturci. Intrară în războ, fapt care se putea foarte bine aproba şi sprijini, dară intrară cu o armată nepregătită cu nimic, graţie ineptei şi culpabilei lor administraţiuni, şi fără nici o convenţiune stipulînd şi marginea sacrificiurilor şi întinderea beneficiilor pentru români, mulţumită închinatei lor diplomaţii. Întrebaţi de presa conservatoare dacă au vreun tratat cu împărăţia alăturea de care luptau, ei răspunseră cu cutezanţă că acea împărăţie nu putea să trateze cu un stat care este încă vasal şi, adăogînd la această umilă mărturisire linguşiri faţarnice pentru puternicul suveran ce ocupa România şi Turcia cu cinci sute de mii de oameni, adăogau că ei nu fac insultă generosului ţar a-i cere *zapis, amanet* etc.; cu aceste îndrăzneţe cuvinte ei au voit să închiză gura conservatorilor, puindu-i între necesitatea de a tăcea şi pericolul de a vorbi, displăcînd astfel împăratului atotputernic care ţine în mîinile sale destinurile Orientului. *Parada* (apărarea) era dibace, demnă de acea slugărească abilitate în care cei mai mulţi dintr-înşii au fost crescuţi. Niciodată însă nu s-a pus înainte o tactică mai basă şi mai ineptă. Dacă eram un stat vasal cu care nu se putea trata, de ce Rusia a făcut cu noi tratatul de comerţ subscris sub ministerul Lascar Catargi de însuşi Maiestatea Sa împăratul Alexandru alăturea cu M. Sa Domnitorul? Ştim că s-a făcut pentru aceasta mari dificultăţi. Însă insistenţa respectuoasă, dară fermă a conservatorilor a învins atuncea scrupulurile cancelariei ruseşti şi apelul făcut la mărinimia împăratului a fost ascultat, şi cînd? Cînd Rusia tratînd cu noi ne acorda o concesiune diplomatică pur şi simplu, fără să ne ceară în schimb nici aur, nici sînge.

Dacă eram stat vasal, de ce înainte de intrarea noastră în acţiune guvernul rus a iscălit cu noi convenţiunea pentru trecerea armatei în care se stipulează condiţiuni curat politice, cum este integritatea teritoriului? Iată ce s-a făcut cînd era vorba din partea

noastră de o neutralitate binevoitoare.

Şi astăzi, cînd M. Sa Ţarul împărţeşte cu oştirea română pericolele şi privaţiunile războiului, cînd primeşte decoraţiunea şi medalia Virtuţei a statului român, cînd acordă suveranului nostru distincţiuni care nu se dau decît suveranului unui stat independent, cînd ni se prodigă onorurile şi decoraţiunile *(Trop de fleurs, trop de fleurs* am putea striga), diplomaţia roşie ne declară că sîntem stat vasal şi că nu putem trata. Aşadară cînd vine vorba de interese pozitive, la un tratat în formă, d-nii Cogălniceanu şi Rosetti ne spun neted, unul la tribună, altul în ziar, că nu putem trata, că sîntem un stat vasal şi că ce este mai prudent este să ne încredem generozităţei M. S. Ţarului. Şi noi avem cea mai deplină încredere în această generozitate şi bunăvoinţă proverbiale. Însă este oare sigur că bunavoinţa personală a Majestăţei Sale va putea totdeauna fi triumfătoare de dispoziţiunile guvernului său, de interesele Imperiului, de timidităţile diplomaţiei, de opinia poporului rus? Nu ne-a declarat însuşi „Românul", care de la un timp încoace are aerul d-a se face „Monitorul oficial" al simţimintelor celor mai intime şi celor mai personale Majestăţei Sale, că Majestatea [Sa] dorea acest război şi că a ced[at] [miş]cărei generale a opiniei în [aceasta]?

Iată dară un punct în care [vo]inţa personală a M. Sale a cedat unor înalte consideraţiuni. Pe lîngă aceasta, organul ultraconstituţional al d-lui C. A. Rosetti găseşte comod de a adăposti responsabilitatea guvernului roşu la nişte înălţimi unde crede că este greu de a veni cineva să o caute. Însă această tactică laşă nu trebuie să izbutească.

Românii cunosc pe M. Sa ca un nobil şi generos suveran. Asemenea cunosc guvernul rusesc ca guvernul unei puteri amice. Însă nimic mai mult. Ei n-au nimic a face nici cu o personalitate prea înaltă ca să fie pusă în joc şi a[l] cărui nume în aceste cestiuni ne-a silit să-l pronunţăm numai făţărnicia care nu respectă nimic a d-lui C. A. Rosetti. Asemenea românii n-au nici o vorbă cu guvernul rusesc care este, credem, însărcinat cu interesele Imperiului şi ale poporului rusesc, iar nicidecum cu afacerile României. Românii au a face cu guvernul românesc, cu d. Brătianu, ministru de război, cu d. Cogălniceanu, ministru al afacerilor străine, cu d. C. A. Rosetti, preşedinte al Camerei şi inspirator al guvernului.

Aveam dară dreptul să-i întrebăm şi erau datori să ne răspunză: Ce măsuri aţi luat? Ce convenţiuni aţi încheiat ? Cum credeţi la încheiarea păcei să apăraţi interesele ţării ? D-lor ne-au răspuns curat şi simplu că *nici una* şi ne-au trimis să ne adresăm la *generozitatea unui guvern străin. Ni* se pare că răspunsul a fost categoric. *Ne* pare şi nouă bine, *căci istoria îl va înregistra.* Dacă dar România nu va ieşi din acest război cu nici un avantagiu, sau cu avantagiuri disproporţionale cu riscurile şi cheltuielile sale, responsabilitatea va privi pe aceşti miniştri inepţi şi slugarnici, care n-au ştiut a vorbi şi a stipula în numele unui popor liber şi

---

stăpîn pe sine. Dar dacă, din contră, România va cîştiga ceva sau în privinţa teritoriului sau a drepturilor sale, dacă va ieşi pentru dînsa de aci integritatea sa ca teritoriu şi ca naţiune, *o independinţă asigurată şi garantată,* atunci iarăşi nu avem nici o recunoştinţă pentru miniştrii de astăzi, căci ei înşişi au declarat că n-au făcut nimic pentru aceasta şi că toate sînt datorite generozităţei unei puteri străine. Pentru dînsa dară în acest caz va fi recunoştinta ţărei.

[3 ianuarie 1878*]*

3. Frontspiciul ziarelor cu care polemizează Eminescu între 1877 şi 1880.

[„«ROMÂNUL» CONCEDE..."]

„Românul" concede că soldaţii au petrecut pe cîmpul de război rupţi şi desculţi, dar cu toate acestea ei s-au purtat vitejeşte; adică din nou confundă meritul dorobanţului cu meritele guvernului. Că soldatul a fost rupt, desculţ, rău îngrijit, adesea rău condus e meritul guvernului; că el s-a purtat bine şi vitejeşte este meritul soldatului. *Distinguendum est.*

Apoi se scuză liberalii că nu erau pregătiţi, că voiau neutralizarea teritoriului ş.a.ş.a. Si noi ne aducem aminte de inepţia d-lui Nicolae Ionescu, ne aducem aminte de ministrul Slăniceanu, care strîngea soldaţii cînd era a pace şi le dădea drumul cînd era a război. Ne aducem bine aminte că liberalii, veniţi la putere în urma flămînginii lor, n-aveau nici plan, nici idei, nici credit; c-a făcut tocmai contrariul de ceea ce promisese; că din prieteni turcilor s-au făcut duşmani lor; că din contrari războiului s-au făcut războinici nevoie mare, în sfîrşit, că n-au urmat cărare hotărîtă de mai nainte.

Acuzarea că conservatorii i-ar fi condus pe soldaţi la starea de sclavi ai străinilor, la disprețul general şi altele de acelaşi calibru, le-[o] întoarcem d-nilor liberali cu mulţumită înapoi. Dacă ţara aceasta există pînă astăzi are s-o mulţămească elementelor conservatoare, care, cu mijloacele lor minime, espuindu-şi numai capetele lor proprii, nu viețile a mii de oameni, au ţinut ţara neatîrnată prin mijlocul tuturor nevoilor, de stă pînă în ziua de astăzi. Slavă Domnului, cu grecoteii din Strada Doamnei ne putem măsura orişicînd.

[4 ianuarie 1878]

PRO DOMO [„IATĂ «SIMȚIMINTELE, IUBIREA DE ADEVĂR...»"]

Iată „Simțimintele, iubirea de adevăr, bună-creştere şi limbagiul ales al nobilei şi ilustrei partide a conservatorilor", exclamă „Românul", reproducînd notița noastră asupra dorobanților din numărul de vineri 30 decemvrie.

Nobili, nenobili — ştim că-i ustură rău cînd le spunem pe nume şi arătăm cîtă deosebire este între frazele liberale, între esploatarea simțirilor celor mai sfinte ale naţiei româneşti şi între realitatea crudă pe care au creat-o ţării.

Martor ne e unul Dumnezeu c-am fi dorit să n-avem cauză de a arunca în faţa radicalilor acele epitete pe cari, din nefericire, le merită pe deplin. Dar scriitorul acestor şiruri e însuşi neam de ţăran şi priveliştea acelor jertfe ale frazelor liberale l-au durut. Radicalii trebuiau să ştie că războaiele nu se fac cu palavre, ci cu bani, şi că vorbele goale din Dealul Mitropoliei nici îl îmbracă nici îl încălzesc pe dorobanț.

Iară dacă e vorba despre cuvintele aspre, apoi tot lucrul are numele său. Ticălos nu e decît acela care ticăloşeşte pe oamenii ce în-adevăr nu sînt ticăloşi; a le spune însă ticăloşilor că ticăloşi sînt nu e nici o cestie de „creştere", nici cestie de „limbagiu", ci o foarte tristă datorie a tuturor oamenilor care a luat neplăcuta sarcină de a judeca despre netrebniciile ce se fac în lumea aceasta.

Ba o foiță care-şi macină palavrele tot la moara „Românului" ajunge să se anine pînă şi de persoana colaboratorilor „Timpului". Ba unul e ungurean, ba cellalt a fost corist la teatru. Despre asta nu e supărare, pot să înşire mult şi bine asemenea filozofii şi să se intereseze prea cu de-amăruntul de viaţa noastră privată, în care nu vor găsi nici umbră de faptă rea. Că unu-i român din Ardeal, că cellalt în copilărie a legat cîtăva vreme cartea de gard şi şi-a făcut mendrele printre actori nu dovedeşte nimic rău nici în privirea caracterului, nici în privirea inteligenței lor. Dacă vor cerceta şi mai departe vor găsi că unul a legat araci în via părintească şi celălalt a ținut coarnele plugului pe moşia prințească şi, la urmă, că amîndoi sînt viță de ţăran românesc, pe care nu-1 faci străin nici în ruptul capului şi pace bună.

Cine n-a simțit pînă acum că în mucul condeiului nostru e mai multă naționalitate adevărată decît în vinele tuturor liberalilor la un loc acela sau sufere de boala din născare ce nici un leac nu are sau [î]şi închide ochii cu de-a sila şi nu vrea să vadă.

Cînd d-lor ne zic nouă că nu sîntem români rîde lumea care ştie că ne ținem grapă de părinți ce neam de neamul lor au fost români; dar cînd le zicem noi d-nealor că sînt rămăşiţe si pui de fanarioți atunci îi ustură rău, pentru că e adevărat şi se ştiu cu musca pe căciulă.

*[5*ianuarie 1878]

[„D-L CANDIANO POPESCU..."]

D-l Candiano Popescu, între atîția generali şi ofițeri care onorează armata română, a fost ales pentru a purta marelui duce Mihail cordonul ordinului Steaua României.

Eroul din noaptea de 11 fevruarie care a intrat cu revolverul în camera de culcare a suveranului său, răsculătorul de la 11 august 1866 care a proclamat pentru două ore ridicula republică de la Ploieşti este dară ales pentru a înfăţişa pe lîngă ilustrul comandant al armatelor ruse din Asia disciplina şi virtuțile ostăşeşti ale armatei române. Frumoasă şi nemerită alegere ! Dacă nu ne înşelăm, este a şasea răsplată pe care a obținut-o d-1 Candiano de la începutul campaniei; să numărăm : 1. Gradul de maior, 2. Virtutea militară, 3. Crucea S-tului George, 4. Steaua României, 5. Gradul de locotenent-colonel, 6. Misiunea la Tiflis.

Fericită idee a avut d-l Candiano de a proclama, acum şapte ani, detronarea suveranului său ! De altminterea, ce este drept, reprezintă foarte bine pe guvernul care-1 trimite.

[6 ianuarie 1878*]*

O NOTIȚĂ STRĂINĂ RELATIVĂ LA LITERATURA ROMÂNĂ

Cetim în „Vossische Zeitung" din Berlin, numărul de duminecă, 2 decemvrie 1877 :

Rumaenische Skizzen, introducere şi traducere de d-na M. Kremnitz (Bucureşti, 1977 la Socek şi C,-ie) este tillul unei cărți puțin voluminoase, care însă în limitele ce şi le-a tras ne face sa vedem cu o deosebită claritate situația intelectuală şi morală a României. Introducerea ne dă un scurt prospect istoric despre starea de mai-nainte şi despre starea de astăzi a ţării şi arată marea influență a elementului coreligionar în trecut, care însa în prezent nu mai are puterea ideilor moralizatoare. După introducere urmează un fragment din critica lui Titu Maiorescu *In contra direcției de astăzi în cultura română,,* în care se combat cu o asprime fără cruțare şi cu o logică incisivă dar totodată din impulsiunea celui mai înalt patriotism formele superficiale, lipsite de fundament organic, în dezvoltarea intelectuală a României.

Aici urmează citat în traducere pasagiul de la pag. 334 şi 335 din cartea d-lui Maiorescu *Critice.*

Însă ţara judecată cu această asprime posede în literatura ei mai nouă talente de o necontestabilă însemnătate, precum dovedeşte alegerea

următoare de novelete şi de schiţe din pana a diferiţi autori români. Aceste şapte schiţe, naraţiuni şi poveşti sunt toate ţinute în ton popular şi izvorîte din iubirea poporului şi a naturei lui adevărate! Unele din ele, precum este *Crucea. din sat* a d-lui Slavici, sînt de o frumuseţă încîntătoare si scrise cu atîta poezie încît se pot compara cu cele mai eminente produceri ce le are literatura tuturor popoarelor în sfera concepţiilor poetice populare.

Cartea d-nei Kremnitz cuprinde, pe lîngă citata naraţiune de I. Slavici, încă o istorie sătească *(Popa Tanda),* de acelaşi autor, două „copii de natură" *(Popa Gavril* şi *Cucoana Nastasia)* de I. Negruzzi, o novelă *(Mihnea cel rău)* de A. I. Odobescu, o novelă de N. Gane *(Şanta)* şi povestea populară a *Gemenilor cu stea în frunte.* Cu cît humor este scrisă şi cu ce plăcere se citeşte d.c. simpla istorie sătească a d-lui Ion Slavici ! Popa Tanda, prin caracterul lui cam prea drept, îşi atrage defavoarea mai marilor lui şi se vede strămutat în mizerul şi sălbăticitul sat Sărăcenii din Valea-Seacă. Aici preotul începe în anul dintîi să predice poporenilor săi cu multă seriozitate Evangelia îndreptării. Cînd vede că predica e în zadar încearcă in anul al doilea batjocura şi în anul al treilea dojana.

Toate însă sînt degeaba; în mijlocul sărăciei şi lenei obşteşti-se şi vede pierdut în mizerie cu nevastă si copii cînd, într-o dimineaţă, gîndindu-se ca amar la starea lui în mijlocul bisericuţei aproape ruinată [î]i vine deodată ca o inspiraţie de sus : el începe a munci însuşi, se pune pe lucru cu propriile sale braţe, [î]şi reparează casa preoţească, [î]şi aşează un gard în jurul curţii, [î]şi lucrează ogorul, [î]şi sădeşte o grădină. Poporenii la început dau din cap şi zic că e al dracului popa, dar încetul cu încetul se pun pe gînduri şi în scurt timp fac unul

---

după altul ceea ce au văzut că face popa. De abia trece un an şi satul a-a schimbat la faţă şi acum cînd ajunge un călător prin Valea-Seacă, pe şoseaua cea bună, şi întreabă de satul cel frumos pe care-1 zăreşte cu mirare, află că este satul Sărăcenii, adevăratul azil al săracilor.

[12 ianuarie *1878]*

ORIGINEA ROMÂNILOR

La 4/16 ianuarie d. dr. Fligier a ţinut la adunarea Societăţei antropologice din Viena o conferinţă prin care a combătut părerea românilor că poporul lor s-ar trage de la vechii romani. La intrarea lui Victor Emanuel în Roma au venit felicitările municipalităţilor Bucureşti şi Iaşi, în cari se zicea că Italia este muma comună şi a românilor, deci cu ocazia aceea mai mulţi învăţaţi italieni s-au pus să cerceteze originea lor. Rezultatul a fost că, precum formaţiunea craniului la români este cu totul deosebită de aceea a italienilor, tot astfel nu este nici o înrudire între aceste popoare. Originea susţinută de români de la colonişti soldaţi din Italia e un fantom, căci războaiele civile depopulase Italia însăşi încă înainte de Traian şi e istoric constatat(?) că, spre a coloniza ţările de la gurile Dunării, s-au luat populaţiuni semitice (?) din Asia Mică, din Siria ş.a. Dacă românii ar avea cuvînt să-şi deducă originea de la coloniştii romani, atunci ar fi înrudiţi prin sînge cu italienii, ci cu jidanii (?). D.. Fligier polemizează contra lui Mommsen şi a altor învăţaţi, cari iau limba română drept, dovadă a originei italiene, şi el susţine că românii sînt coborîtorii direcţi ai vechilor traci. Dintre popoarele Traciei însă au primit şi altele limba latină, şi d-sa a sprijinit această teză, arătînd că şi alte popoare barbare, cu care cele dintîi au venit în contact în vremea migraţiunii, şi-au aprop[r]iat cu uşurinţă limba latină.

La teza aceasta a d-lui dr. Fligier vom răspunde numai prin cîteva observări.

1. Limba română e unica în Europa care n-are proprie-vorbind dialecte. Pe-o întindere de pămînt atît de mare, despărţiţi prin munţi şi fluvii, românii vorbesc o singură limbă. Prin urmare elementele din cari s-au zămislit poporul românesc n-au putut să fie decît numai „două". În orice caz însa semiţii d-lui Fligier ar fi lăsat în limbă o urmă cît de slabă care însă nu se găseşte deloc. Să presupunem că toate cuvintele semitice au dispărut, n-ar fi dispărut însa gîtlejul, cerul gurii şi părătuşul lor, deci am găsi urme de „fonologie" semitică în limba româna, caz care asemenea nu se-ntîmplă.

Am trebui să avem azi o limbă latină pronunţată jidoveşte. Toţi ştiu însă că jidanii moderni de ex., chiar de-o sută de ani să fie în ţară, nu sînt în stare să pronunţe româneşte.

3. Nu ştim cum e istoric constatat că coloniştii ar fi fost semiţi. *Ex toto orbe Romano* a lui Entropius (singurul loc ce vorbeşte despre colonizare) nu poate fi interpretat prin Siria Asia Mică ş.a.

4. Dacă coloniştii ar fi fost străini, ei n-ar fi putut vorbi decît limba latină clasică.

În limba română se găsesc însă tocmai elementele unei latinităţi arhaice, ce nu se putuse păstra decît tocmai numai în Italia şi nu la cei ce-n-văţau limba clasică a statului. Cine-nvaţă azi franţuzeşte sau nemţeşte învaţă limba scrisă, nu cea vorbită prin ţinuturi depărtate, în care s-au păstrat urmele limbii vechi.

5. Coborîrea din traci o negăm pur şi simplu. *Affirmanti obstat probatio.* Daca n-ar exista această regulă salutară a logicei elementare, ne-am bălăbăni vecinic cu sute de mii de păreri. Poate c-am ieşi la urmă şi chineji şi turcomani şi tot ce ar pofti

cineva. Prin simplă afirmare nu se dovedeşte nimic.

Cine a[u] fost dacii, care au fost limba lor nu se ştie nici pînă astăzi. Sigur s-ar putea deduce numai un singur lucru. La popoarele din Dacia, neesceptînd pe cel român, trebuie să se afle urme de fonologie dacică.

[13 ianuarie 1878/

DIN VEACUL AL ZECELEA

Şesurile dintre Volga, Nistru şi Prut au fost totdauna bogate în populaţiuni războinice şi neliniştite cari, negăsind piedici pînă în Carpaţi şi pînă în Balcani, părăseau locuinţele lor şi porneau in lume spre a cuceri alte ţări. Istoria Daciei vechi după colonizare consistă

---

aproape numai din călcările roiurilor de popoare din răsărit, istoria Moldovei înscrie asemenea mulţime de războaie întîi cu tătarii, apoi cu cazacii, în fine istoria noastră nouă — cine n-o cunoaşte? Cine nu ştie cîte invazii despre răsărit am avut de la Petru cel Mare încoace?

Dar nu erau ţările noastre ţinta cuceririlor. Precum popoarele germanice tindeau la Roma, cetatea pe şapte munţi de lîngă Tibru, aşa popoarele slavice, care au primit religia creştină din Bizanţ, întindeau odinioară mîna lor spre Roma nouă, cetatea pe şapte dîmburi de lîngă Bosfor. Descendentul lui Rurik au făcut război Bizanţului la anul 907, dar n-au putut să coprindă puternica cetate. Un alt duce, Igor, au pornit pe cîteva mii corăbii mici de la gurile Dniprului ca să ia Bizanţul cu asalt, însă asemenea în zadar.

Sub urmaşul lui Igor, Svetoslav, ruşii au trecut Dunărea, însă în alte împrejurări.

Nicefor, împăratul bizantin, au fost atacat de către româno-bulgarii de dincoace de Balcani; deci se văzu silit de-a cere de la Svetoslav ajutor contra regelui bulgar Petru. împăratul bizantin le trimise ruşilor 1500 livre de aur (cam 2 şi jumătate milioane de franci) drept subsidii de război, şi în vara anului 968 ruşii intrară în Bulgaria, cuceriră şi dărîmară multe oraşe şi se întoarseră încărcaţi de pradă în ţara lor. Dar ţara dintre Balcani şi Dunăre le plăcu atît de mult încît la anul 969 se întoarseră iarăşi în Bulgaria, hotărîţi de-a se aşeza aici şi de-a apăra ţara cucerită chiar şi contra bizantinilor. Regele bulgar, Petru, murise; fiii săi nevrîsnici, Roman şi Boris, căzuse în mînile marelui duce rusesc, deci cucerirea provinţiei părea asigurată şi ei se aşezară în Bulgaria.

După moartea lui Nicefor au stătut împărat Bizanţului Ioan Cimisces, un armean. Acesta trimise lui Svetoslav solie să deşerteze fără întîrziere ţara, fiind parte a împărăţiei romane. Svetoslav zise scurt că în curînd îi va răspunde împăratului sub chiar zidurile Constantinopolei.

Svetoslav adună oaste mare de slavi; cîteva mii de unguri şi de pecenegi se uniră asemenea cu dînsul şi astfel trecu Balcanii, arse oraşele şi satele în drumul său, iar locuitorii luară cîmpii, fugind care încotro. Ruşii luară Filipopol puind in ţeapă 30000 de greci şi de bulgari şi îşi aşezară tabăra între Adrianopole şi Constantinopole, cam în locul în care se afla astăzi oraşul Ciadal-Borgas.

Împăratul bizantin trimise împotriva lui pe arhistrategul Bardas, c-o oştire mică, însă bine disciplinată. Prin marşuri bine chibzuite, Bardas [î]i ţinu pe ruşi în loc, amăgi cîteva detaşamente din tabără afară şi le bătu despărţite. Pe lîngă această mai veniră preste ruşi foametea şi boalele, încît Svetoslav se văzu silit să se-ntoarcă iar dincoace de Balcani. El nu s-ar fi întors nesupărat dacă Bardas n-ar fi fost trimis în Asia Mică să întîmpine o răscoală ce se ivise acolo.

Dar ţara între Balcani şi Dunăre, Bulgaria actuală, rămase totuşi în mînile ruşilor. Împăratul bizantin, temîndu-se de-a-i avea pururea în atîta apropiere, hotărî să-i atace din nou şi anume din două părţi. Flota grecească, de 300 de corăbii, avînd proiectile de foc grecesc, merse spre gurile Dunării, purtînd provizii multe pentru oastea ce se strîngea [la] Adrianopole, iar in primăvara anului 972 împăratul merse însuşi la Adrianopole şi trecu Balcanii pe la strîmtoarea apuseană numită Poarta lui Traian, nepoposind decît dincoace de Balcani, pe un şes înălţat dintre două ape, precum povesteşte Leon Diaconul.

După popas oastea bizantină apucă drumul spre Şumla de astăzi (Prestlava pe atunci). Svetoslav crezuse atacul flotei mult mai primejdios decît pe acela al oştirii greceşti, deci rămăsese cu partea cea mai mare a oştirilor sale lîngă Dunăre. El se întărise în Silistra de azi (pe atunci Dorystolum) lăsînd numai o garnizonă mică la Prestlava.

Ruşii din Prestlava facură o ieşire, fură însă respinşi. În Joia mare, 4 aprilie 972, bizantinii porniră asalt, suiră pe scări valurile întăriturelor şi siliră pe ruşi a se retrage în castelul întărit şi despărţit de oraş. Dar fiindcă acest castel era în mare parte durat din bîrne, grecii-1 aprinseră cu proiectile arzătoare. Siliţi de foc, ruşii (7000 la număr) ieşiră la larg şi căzură în luptă pînă la unul.

Cimisces reclădi zidurile Prestlavei şi o numi Ioanopoli, făcu Paştele aci şi apoi plecă spre Dorystolum, unde Svetoslav se întărise în capul a 60000 de oameni. În lupă grecii nu i-au putut învinge. Dar flota grecească, intrînd în albia Dunării, le tăie

aprovizionarea, boalele se răspîndiră între ruşi, încît în mijlocul verei, în iulie, Svetoslav trimise un sol la împăratul, propuindu-i pace.

Ruşii se legară a ceda împăratului Dorystolum, a libera prizonierii, a părăsi pentru totdauna Bulgaria; iar grecii se obligară a nu-i supăra în retragere, a le da provizii şi a trata bine pe negustorii ruşi cari vor petrece în Bizanţ.

Din 60 000 de ruşi nu mai rămăsese în Dorystolum decît 22 000 cu viaţă.

Acestora Cimisces le dădu provizii îndestule.

Dar abia trecură Dunărea spre a se întoarce în ţară şi locuitorii de dincoace, mai cu seamă pecenegii nomazi, năvăliră asupra lor si-i uciseră împreună cu ducele lor Svetoslav. Din suta de mii, cu cîţi venise întîi Svetoslav, prea puţini îşi revăzură patria.

Deci în veacul al X-lea, şi anume între anii 907—970, ruşii au încercat de trei ori a cuceri împărăţia bizantină, dar fără să poată izbuti. De la cea dintîi încercare sînt o mie fără treizeci de ani. Ce faţă vor avea oare aceste ţări cînd mia de ani va fi împlinită? Căci pe aceleaşi locuri prin care stăteau odată arcaşii lui Svetoslav sînt astăzi regimentele împăratului Alexandru II, dar în mai mare număr şi încununate de izbîndă. Din vechiul Mare Ducat de la Kiev au înflorit astăzi cea mai întinsă împărăţie a istoriei nouă, alte ape duce Dunărea, alţi stăpîni sînt la Bizanţ, alţi duşmani găseşte Rusia în cale. Dar va veni o vreme cînd alte neamuri, ce dorm în sînul viitorului, vor înlocui în lumea vecinicei schimbări şi pe învingător şi pe învins, cînd vremea ce curge acum va fi o depărtată poveste, cînd nu va fi rămas nici urmă din toate cîte ne mişcă acum, din toate cîte dorim.

[20 ianuarie 1878]

[„ÎN SFÎRŞIT VEDEM LIMPEDE..."]

În sfîrşit vedem limpede. Generalul Ignatieff a propus guvernului nostru retrocedarea Basarabiei în schimbul a nu ştiu căror petice de pămînt de preste Dunăre. România este singurul stat care azi e în primejdie de a fi dezmembrată de chiar aliatul ei, după ce au încheiat cu el o convenţie prin care i se garantează integritatea teritoriului. România vede zburînd ca pleava în vînt asigurările unei convenţii a cărei iscălituri sînt încă umede şi pe care a încheiat-o c-o împărăţie mare, pe a cărei cuvînt se credea în drept să se întemeieze.

Şi ce zice Austria la aceasta, Austria, pentru care gurile Dunării sînt o condiţie de existenţă mai mult decît poate pentru noi? După cît auzim, ea nu are nimic de zis daca i se asigurează neutralitatea întregei Dunări de Jos.

Dar cum să se asigure această neutralitate? Printr-un tratat? Ridicol! Tratările se scriu astăzi pentru ca să fie călcate de-a doua zi.

Dar cu ce drept pretinde Rusia bucata noastră de Basarabie, pe care am căpătat-o înapoi, drept din dreptul nostru şi pămînt din pămîntul nostru? Pe cuvîntul cum că onoarea Rusiei cere ca să se ia o bucată din România. Va să zică onoarea Rusiei cere ca să se ia pe nedrept o bucată din România şi aceeaşi onoare nu cere respectarea convenţiei iscălită de ieri. Ciudată onoare într-adevăr !

Şi pe ce se-ntemeiază acest *point d'hon[n]eur*?

Fost-au Basarabia cucerită cu sabia? Nu. Prin tratatul de Bucureşti de la 1812 s-a făcut această cesiune, nu ca preţ al păcii, căci Turcia n-avea nevoie de pace, ci tocmai Rusia.

Napoleon era asupra intrării în Rusia şi trupele ruseşti se-ntorceau în marş forţat, în ruptul capului, luînd faţa pămîntului românesc pe tălpile lor.

Cine i-a văzut întorcîndu-se, căzînd pe drumurile ţării de osteneală, nu putea zice că aceasta era o armie învingătoare, nici nu putea crede că peste curînd succesele acelei armii aveau a-i cîştiga o provincie. Se ştie că diplomaţia engleză, împreună cu vînzarea beiului grec Moruzi, a fost cauza cesiunii Basarabiei.

Beiul grec şi-au pierdut capul. Anglia e pedepsită abia astăzi. Şi cînd Moldova au căpătat îndărăt o parte din pămîntul ce pe nedrept i se luase, atunci s-a atins onoarea Rusiei şi acea onoare cere ca să se ia îndărăt de la noi ceea ce pe nedrept ni se luase?

Căci prin ce păcătuise Ţările româneşti Rusiei? Nu le-am hrănit într-atîtea rînduri oştirile, nu erau ţările noastre adăpostul lor, doveditu-ne-am vreodată duşmani ai ei? Într-adevăr nu găsim cuvinte pentru a califica această pretenţiune, necum împlinirea ei. Oare puterea cea mare a Rusiei i-ar da dreptul de a-şi bate joc de lume, de noi, de ea însăşi?

Pe cîtă vreme presa rusească comitea necuviinţa — căci altfel n-o putem numi — de a vorbi despre reluarea Basarabiei, pe atîta vreme am ignorat glasul unei prese care ştiam prea bine că n-are nici o însemnătate şi este liberă a se ocupa în mod platonic de toate cestiunile pe cari le permite poliţia de a fi discutate, fără de a-i creşte cuiva prin aceasta peri albi.

Dar astăzi nu mai este presa rusească care vorbeşte, ci guvernul, care acolo este tot.

Astfel dar am pierdut 15000 de oameni şi cîteva zeci de milioane cheltuieli de război, ani ajutat pe „mandatarul Europei" în îndeplinirea sacrei sale misiuni, pentru ca la urmă tot noi să fim cu pagubă, tot noi să plătim războiul Rusiei cu pierderea unei provinţii?

Pînă acuma noi am refuzat orice schimb, ne astupăm urechile la orice propunere de schimb în această privinţă. Drepturile noastre asupra *întregei* Basarabii sînt prea vechi şi prea bine întemeiate pentru a ni se putea vorbi cu umbră de cuvînt de onoarea Rusiei angajată prin Tratatul de Paris. Basarabia întreagă a fost a noastră pe cînd Rusia nici nu se megieşa cu noi, Basarabia întreagă ni se cuvine, căci e pămînt drept al nostru şi cucerit cu plugul, apărat cu arma a fost de la începutul veacului al patrusprezecelea încă şi pînă în veacul al nouăsprezecelea.

Mandatarul Europei vine să mîntuie popoarele creştine de sub jugul turcesc şi începe prin a-şi anexa o parte a unui pămînt stăpînit de creştini, în care nu-i vorba de jug turcesc? Ciudată mîntuire într-adevăr.

Cuvîntul nostru este: De bunăvoie niciodată, cu sila şi mai puţin.

Într-unul din numerii trecuţi am înregistrat zgomotul că în Basarabia s-ar fi luat deja măsuri administrative din partea Rusiei, care trec dincolo de marginile convenţiei încheiate. Cerem lămurire guvernului. Convenţia nu trebuie să rămîie literă moartă şi orice trecere peste ea trebuie respinsă în orice moment. Nu e permis nimănui a fi stăpîn în casa noastră decît în marginele în care noi îi dăm ospeţie. Daca naţia românească ar fi silită să piardă o luptă, va pierde-o, dar nimeni, fie acela oricine, să n-aibă dreptul a zice c-am suferit cu supunere orice măsură i-a trecut prin minte să ne impună.

Dar toate acestea sînt consideraţiuni făcute faţă cu o eventualitate asupra căreia stăruim a fi în îndoială.

Oricît de mulţi oameni răi s-ar găsi în această ţară, nu se găseşte nici unul care ar cuteza să puie numele său sub o învoială prin care am fi lipsiţi de o parte din vatra strămoşilor noştri. Guvernul rusesc a putut să facă o încercare, a trebuit însă să se încredinţeze că în zadar a făcut-o.

Mai departe nu va merge !

Noi nu pretindem, chiar nu cerem nimic de la puternicul nostru aliat; atît însă şi numai atît. Voim să păstrăm bune relaţiuni cu vecinii.

Ei bine! Rusia nu se va face vinovată de o faptă care ar fi pentru dînsa o vecinică pată în ochii lumei; ea nu va lua ce noi nu voim să dăm.

[25 ianuarie 1878]

[„FĂRĂ A PREJUDECA HOTĂRÎRILE ADUNĂRILOR..."]

Fără a prejudeca hotărîrile Adunărilor, credem cum că linia de purtare a conservatorilor va fi următoarea.

N-avem nici un schimb de făcut cu Rusia în particular şi nu-i dăm nimic ei, precum nu pretindem nimic de la ea în special decît ca să consfinţească cuvîntul împăratului ei. Numai toţi semnatarii Tratatului de Paris, care va servi de bază a deliberărilor Congresului, ne pot da ceva — lua nu ne pot nici ei nimic.

Se zice cumcă argumentarea unei părţi ar fi următoarea: împăratul nu voieşte să-şi calce cuvîntul şi, în marginele voinţei sale individuale, nici nu-l calcă vreodată, dar voinţa poporului rusesc cere reluarea Basarabiei.

Dar cu modul acesta orice tratat încheiat între două state se poate nimici. Caracterul individual al monarhului nu este decît o garanţie mai mult pentru respectarea unui tratat, nu este însă unica lui garanţie. Convenţia a fost încheiată între guverne, adică între oameni cu plenipotenţe din partea poporului lor, şi tocmai voinţa popoarelor este angajată prin convenţie. Deci nu înţelegem ca o voinţă angajată să vrea ceva contra angajamentelor ce le-au luat în mod formal. Ce deosebire mai este atunci între popor, ca personalitate juridică, şi nişte bande neorganizate?

Dacă am făcut odată greşala de a încheia convenţie cu ea, n-am încheiat-o pentru a servi politica rusească în special. însărcinată de Europa de a regula cestiuni ce nu ne privesc pe noi, nu i-am cerut decît să ne garanteze ea în special ceea ce toate puterile ne-au garantat

---

prin Tratatul de la Paris: integritatea şi neatîrnarea teritoriului nostru *actual.* Poate să fie în alte locuri obicei să se precupeţească pămîntul patriei şi cetăţenii statului, noi nu cunoaştem aceste obiceiuri şi nici voim a le cunoaşte.

Dacă Rusia ne propune un schimb — nu-l primim. Ba orice ne-ar propune Rusia îndeosebi nu primim.

Noi nu cunoaştem în ea decît pe mandatara Europei, care n-au declarat război Turciei pentru a schimba soarta noastră, ci pe aceea a bulgarilor, sîrbilor, muntenegrenilor, în sfîrşit a popoarelor de care a fost vorba la conferenţe. De noi n-a fost vorba la conferenţă; războiul ce 1-am purtat au fost poate o imprudenţă ce se iartă unui popor tînăr şi arzător, şi alianţa de fapt o măsură care să ne asigure succesul armelor *noastre,* iar încolo n-avem a împărţi nimic cu Rusia nici în clin, nici în mînecă. Poate din

partea noastră să cucerească toată țara turcească, dacă o vor lăsa alte puteri, cu noi n-a avut război, deci n-are a ne lua nici pămînt nici a ne da cu sila ceea ce nu-i cerem ei. Dacă avem a cere, nu Rusia este aceea de la care vom primi.

Nu cerem nimic, nu primim nimic, nu dăm nimic.

Vrea Rusia să ne dea independența? ‚N-o primim de la ea.

Vrea să ne dea Dobrogea? Asemenea n-o primim.

Cu un cuvînt, de la Rusia nu primim nimic. N-avem nevoie de patronagiul ei special şi nu-i cerem decît ceea ce sîntem în drept a-i cere ei, ca oricărui om de rînd, cu fața curată : să respecte pe deplin convenția încheiată cu noi. .Nici s-a bătut pentru noi, nici n-am poftit-o să se bată; deci nu are dreptul de a trata cu Turcia în numele nostru. Nici ea s-a luptat pentru noi, nici noi pentru dînsa, ci fiecare pentru sine şi ale sale; ea pentru a împlini mandatul Europei şi pentru confrații ei de peste Dunăre; noi pentru noi.

Deci încă o dată: Nu voim s-auzim de nici<de>un aranjament cu Rusia, nu-i concedem dreptul de a trata în numele nostru, căci n-am însărcinat-o nici noi cu aceasta, nici puterile europene.

[28 ianuarie 1878]

REPREZENTAȚIILE ROSSI

La 24 curent s-au reprezentat *Hamlet.* Dacă în Bucureşti am avea dreptul de-a fi exigenți şi n-am trebui să fim mulțămitori din inimă pentru orice scînteie de arte adevărată, am avea observații de făcut, nu lui Rossi însuşi, ci asupra reprezentației ca întreg. O piesă, dar mai cu seamă una de Shakespeare, este un op de arte în care toate caracterele sînt atît de însemnate încît merită jucate de artişti mari. Se înțelege de sine însă că nu se va găsi poate niciodată o trupă care să întrunească în sine atîția artişti escelenti încît întregul op de arte să se poată privi ca un bas-relief din care nici o figură să nu răsară prea afară de marginele care despart statua izolată de bas-relief. Deosebirea între trupă şi Rossi este prea mare, încît, pentru a stabili unitatea concepțiunii shakespeariene, am trebui să scădem mult din Rossi sau să adăugăm mult trupei.

În trupă avem "un orchestru în care un singur instrument prevalează cu mult. Nu-i vorba, celelalte instrumente acompaniază bine şi cu măsură, dar totuşi partitura unui singur instrument răsare mai mult. E o statuă izolată înaintea unui bas-relief. Cu multe schimbări făcute scrierii asemenea am trebui să nu fim înțeleşi. Dar mulțămitori precum sîntem pentru orice arte adevărată, renunțăm de mai nainte de a-l vedea pe Shakespeare interpretat ca întreg, aşa îl văd ochii sufletului nostru şi ne declarăm cu asupra de măsură învinşi de jocul puternic al marelui maestru italian.

[28 ianuarie 1878]

ARBOROASA [„CITITORII NOŞTRI..."]

Cititorii noştri îşi aduc desigur aminte de seama ce am da[t]-o despre procesul intentat tinerilor români, membri ai Societății Arboroasa de la Universitatea din Cernăuți.

Procesul s-a petrecut înaintea Curții cu jurați trei zile de-a rîndul, şi anume de la 20—23 ianuarie st.v. (1—3 fevr. st.n.). Tinerii au fost achitați cu „unanimitate" de voturi.

Pînă acum nu s-a mai întîmplat în Cernăuți un proces de asemenea natură, din care cauză publicul se îmbulzea nu numai în sala de şedințe, ci şi pe uliți, încît, pentru a păzi ordinea şi de teamă de turburări, ulițele era percurse de patrule de agenți polițieneşti.

Arestul preventiv al tinerilor ținuse unsprezece săptămîni. În ziua achitării ei au fost puşi pe picior liber.

[4 februarie 1878]

CONTESTAREA ALEGERII D-LUI MAIORESCU

Colegiul I din Iaşi au ales deputat în Cameră pe d. Titu Maiorescu şi aceasta din cauze binecuvîntate. Politica oarbă a roşiilor au adus soarta românimei întregi la marginea prăpăstiei. Prin buna chibzuință şi înțelepciunea generației reprezentate de Negri, Alesandri, Grigorie Ghica Vodă şi alții, Moldova a recăpătat acea bucată de pămînt din teritoriul ei strămoşesc care stăpîneşte gurile Dunării şi o parte a Mării Negre, Basarabia. Poporul românesc — deşi destul de numeros pe fața pămîntului — a rămas însă în urmă economiceşte şi în cultură, deci nu putea să întreprinză lupta pentru existență decît sub scutul unui rol istoric, recunoscut de Europa şi congruent cu interesele ei. Misiunea statului român în afară era ca să formeze o despărțire între

trei civilizații deosebite, între Austria şi Rusia pe de o parte, între Rusia şi Turcia pe de altă. Iar cît despre rolul intern, el e mai cu samă un rol de cultură temeinică, care să se răsfrîngă asupra tuturor românilor, oriunde ar fi trăind ei, şi să formeze oarecum stratul de căpetenie al unei culturi naționale comune. Partidul conservator din Iaşi, ştiind pe deplin că acel petec de pămînt de la Dunăre este rațiunea de a fi a statului român din punctul de vedere al Europei şi cunoscînd fățărnicia liberalilor, cari sînt în stare să joace comedia protestării pentru a o da totuşi ruşilor în schimbul unor foloase personale de tot soiul, au ales cu majoritate absolută pe d. Maiorescu în aceste momente grele, dînd astfel un vot de neîncredere purtării îndoielnice a guvernului şi a Camerei. Afară de aceia d. Maiorescu mai însemnează şi altceva : tendența pentru răspîndirea unei culturi naționale şi uniforme la țăranul românesc. Pedagog şi fiu de pedagog, el a văzut cu ochi limpede beția de fraze şi lipsa de cultura pozitivă a clasei de cenuşeri din România şi n-au găsit un alt antidot mai puternic contra epidemiei spirituale decît cultura țăranului. Dar pentru aceasta era de nevoie ca limba țăranului, fie el în România, fie în Ardeal, să fie pusă iar în scaunul de onoare ce i se cuvine, în locul în care o pusese cronicarii şi biserica. În lupta pentru limbă şi adevăr şi contra jargoanelor franțuzite sau nemțite şi a beției de cuvinte, d-sa a rămas învingător; autorii loviți de pana sa energică nu mai cutează a se întoarce la obiceiul lor de a înşira cuvinte nouă în loc de idei adevărate; limba, şi împreună cu ea mintea, se curăță şi se lămureşte, căci numai o limbă în care cuvintele sînt împreunate c-un înțeles hotărît de veacuri este clară şi numai o cugetare care se serveşte de o asemenea limbă e limpede şi cu temei.

Colegiul I de Iaşi a ştiut dar ce face cînd a ales pe d. Maiorescu. Organe — în genere foarte bine informate — din străinătate vorbesc că guvernul ne trădează. În memorandul colonelului Wellesley către lordul Derby cu data de 17 iulie 1877 se zice deja că împăratul Rusiei vrea să ia Basarabia.

„Corespondența politică" spune iar că măsura de a mobiliza pe toți cîți poartă arme în România (în contra Rusiei, dragă Doamne) e cu totul de prisos, căci, după informațiunile ce le are, „guvernul român, cu toate manifestațiile de formă" va da consimțirea la îndeplinirea dorințelor Rusiei.

Simțind deci că în dosul vorbelor d-lui V. Alexandrescu şi a altora nu e decît frază şi comedie, vechea capitală a Moldovei şi-a pus încrederea într-un om care nu se lasă amăgit nici prin lacrămile de crocodil ale d-nului C. A. Rosetti, nici prin declamațiile d-lor Holban & Comp.

La ştirea că Maiorescu şi Florescu sînt aleşi, Camera de astăzi, în care nu sînt decît vro doi-trei conservatori, a rămas îmărmurită de frică. Dosarul alegerii venise fără umbră de contestație, comisiunea de verificare n-a putut găsi motiv de învalidare nici măcar cît e negru sub unghie, deputatul trebuia proclamat. Ca cel ce se-neacă, Camera d-lui C. A. Rosetti trebuia să s-anine de un pai, de prerogativa de-a contesta fără motiv o alegere. Trebuia să se puie din nou în joc orice calomnie, orice neruşinare, doar s-ar găsi un pretext pentru amînarea acestei alegeri fatale frazei şi minciunii.

Cu misiunea de a contesta alegerea s-au însărcinat — cine?

Răspundem indirect spre caracterizarea lucrului. Meargă în Adunare un om care nu cunoaşte pe nici un deputat şi uite-se de jur împrejur cari sînt oamenii cei mai urîți fizicește— nu mai vorbim de suflet — şi dacă va găsi figuri a căror vedere să-i strice dispoziția pentru o săptămînă de zile, atunci să puie mîna pe ei. Căci numai chipuri cu totul neizbutite ale naturii se pot însărcina cu caricarea unui adevăr limpede ca lumina zilei

D. Holban a contestat alegerea, susțiiind că, deşi biuroul electoral n-ar fi îndeplinit toate formalitățile, d-sa ar trece cu „indulgență" peste aceasta dacă n-ar fi alte considerații, de „moralitate", care să-i dicteze contestarea.

Motivele sale sînt :

1) Listele electorale sînt tot cele vechi, făcute de conservatori, deci false.

2) D. Carp votează alternativ cînd la Iaşi, cînd la Vaslui, după cum [î]i convine şi d-sa a influințat de astă dată alegerea de la Iaşi.

3) D. Dim. Rosetti, care a declarat prin buletinul primăriei că n-are decît un cens de 78 de franci, a votat asemenea în colegiul I, deşi se cerea un cens de o sută de franci.

4) D. Maiorescu aparține unei şcoale filozofice periculoase, căci Schopenhauer şi Max Stimer spun că „forța primează dreptul" etc. Aicea d-sa citează o frază în franțuzeşte ce avea acest cuprins. întrebat de un deputat cine susține aceasta, d-sa răspunse : „Schopenhauer".

5) Primăria de Iaşi n-au făcut prin foaia oficială şi guvernul n-au făcut prin „Monitor" convocarea alegătorilor cu 21 de zile înainte de terminul alegerei.

La toate acestea vom răspunde rînd cu rînd, reproducînd în parte reflectările d-lui G. Vernescu.

1) Dacă listele electorale sînt false, toți deputații trebuie să plece acasă, căci toți au fost aleşi după ele.

2) D. Carp îşi poate declara domiciliul politic atît la Iaşi, cît şi la Vaslui, de vreme ce are avere imobiliară atît într-un loc, cît şi într-altul. N-au votat însă niciodată în două locuri pentru una şi aceiaşi alegere.

În faptă d-sa a făcut totdeauna parte din colegiul I din laşi şi, dacă i-a convenit o dată să voteze la Vaslui, a renunţat la colegiul de Iaşi. „însă deja de la august 1877, adică şase luni înaintea alegerii", au optat din nou prin buletinul primăriei pentru colegiul ieşan.

In fine Carp e un om cu avere ş-am înţelege ca d. Holban — care are atît pe cît ştie, adică nimic — să intre vătaf de moşie la Carp şi să-i asculte ordinile; dar nu-nţelegem ca un om cu neatîrnare economică ca d. Carp, care n-are nevoie să ia în arendă cu preţuri scăzute după hatîr moşiile statului, să asculte de poruncile d-lui Holban şi să-şi fixeze domiciliu politic acolo unde voieşte a i-1 [î]nsemna acest *curiosum* al naturii.

3) D. Dim. Rosetti, după cît ştim, n-a votat deloc. Dar, de ar fi votat, era în dreptul său, şi acest drept încetează abia la formarea nouăi liste electorale. Un om poate într-un an să scază sau să se urce de zece ori în avere—pînă ce se constată aceasta prin noua listă electorală rămîne alegător în colegiul în care e înscris. Dacă mişcarea averilor omeneşti ar putea fi *în orice moment* un motiv de contestare a dreptului de alegător s-ar întîmpla ca ţara să rămîie într-un moment dat fără putinţă de-a fi reprezentată. Listele electorale constată şi stabilesc dreptul de alegători. Cu afişarea lor înceată drepturi vechi, prin împuţinare de avere, şi încep altele nouă, produse prin îmulţire de avere. D. Holban a încercat să suspicioneze caracterul prob al d-lui Dim. Rosetti, deci au calomniat.

4) E absolut neadevărat că Schopenhauer ar fi zis vrodată în vrun pasagiu a numeroaselor sale scrieri că „forţa primează dreptul". D. Holban a citat în franţuzeşte un pasaj din Max Stirner şi cu neruşinare 1-a atribuit lui Schopenhauer, spre a amăgi o Adunare incultă, ce mi-i putea controla nici ignoranţa sa nici reaua sa credinţă.

Max Stirner, pseudonimul sub care un oarecare Caspar Schmidt (născ. la 25 oct. 1806), este hegelian, fost teolog, cunoscut prin traducerea *Economiei politice* a lui Say şi a cărţii despre *Bogăţia naţiunilor* a lui Adam Smith. După credinţe politice, acest filozof al egoismului, al dreptului ca creaţiune a forţei, este „liberal radical". Ca filozof au scris o caricatură ironică a filozofiei lui Fr. Feuerbach, în care neagă morala în favoarea egoismului (Vezi *Der Einzige und sein Eigenthum,* Lipsca, 1845).

Schopenhauer, care numeşte pe Hegel şarlatan şi şcoala sa o adunătură de stîrpituri, susţine tocmai „contrariul" de la cele zise de acest Caspar Schmidt.

Schopenhauer zice:

Dreptul poate fi suprimat prin forţă, niciodată nimicit (blos unterdruckt nie aufgehoben) (Vezi *Lumea ca Voinţă şi idee,* vol. II, pag. 680) Şi fiecine are dreptul a face tot ce nu atinge pe altul *(Parerga,* vol. II, pag. 257).

Aplicarea dreptului pur se face adesea cu privire la împrejurările deosebite ale poporului. Dar numai atunci cînd legile pozitive s-au făcut în esenţă şi preste tot după conducerea dreptului pur şi numai cînd pentru fiece dispoziţie a lor se poate găsi o raţiune în dreptul pur, numai atuncea legile sînt un „drept" pozitiv, iar statul o societate juridică. La din contra legile pozitive nu sînt decît „o nedreptate" pozitivă, o nedreptate proclamată în public şi susţinută cu d-a sila. Astfel este orice „despotie", constituţia celor mai multe state mahometane, ba chiar multe părţi din alte constituţii, precum sclavia, claca ş.a.a. (v. Scohopenhauer*, Lumea ca voinţă şi idee,* vol. *I,* pag. 409).

Rolul pe care cugetătorul îl dă forţei brute este următorul: într-o lume plină de fiinţe rele şi mincinoase precum este a noastră dreptatea este slabă şi trebuie susţinută cu puterea, iar tot geniul politic, toată munca seculară a statelor consistă numai şi numai într-o singură ţintă : a face ca dreptatea să stăpînească preste putere, iar nu puterea preste dreptate.

D. Holban atribuie deci lui Schopenhauer idei pe care acesta le numea şărlătăneşti şi idei de stîrpituri, insultă memoria unui geniu al cărui nume nu e vrednic să-1 pronunţe, dă o idee mincinoasă despre scrierile filozofului pentru ... pentru a contesta alegerea colegiului I de Iaşi.

A atribui lui Schopenhauer ideile lui Schmidt înseamnă tot atît ca şi cînd Praxiteles, sculptînd statua lui Apollo, ar fi luat drept model umerii d-lui Pantazi Ghica şi fizonomia d-lui Holban.

5) Art. 46 al Legei electorale zice : „Colegiile electorale se convoacă prin decret domnesc. Ministrul de interne comunică aceasta *primarilor oraşelor de reşedinţă,* cari, prin înţelegere cu primarii din celelalte comune ale districtului, convoacă pe alegători cu 21 de zile înainte de termenul fixat pentru alegeri". Convocarea prin placate, iscălite de d. Scarlat Pastia primar de Iaşi şi deputat, s-a făcut într-adevăr cu 21 de zile înainte de termen. Dar, de s-ar fi făcut în urmă, ce-ar dovedi alt decît reaua-credinţă a guvernului şi a primarului de Iaşi, pentru a pune piedici unei alegeri al cărei rezultat îl ştiau mai dinainte ?

Cu chipul acesta pot scăpa de orice opoziţie. N-are decît să convoace totdauna cu cîteva ceasuri mai tîrziu colegiile cari i-ar da deputaţi opoziţionali ş-atunci toate alegerile neplăcute ar fi nule.

Vă rugăm creaţi asemenea precedente !

După ce motivele d-lui Holban au fost combătute de d-nii Vernescu, P. Grădişteanu ş.a., d. Pantazi Ghica le-au mai rumegat încă o dată şi în urmă d. Holban a depus la biurou următoarea propunere:

Contest alegerea d-lui Maiorescu, nefiind expresia adevărată a colegiului I de Iaşi şi nefiind conform art. 46 a legii electorale, şi conclud la invalidarea ei.

Iscălit Holban şi alţii de aceeaşi teapă.

Această propunere s-a votat cu majoritate însă nu cu 2/3.

Ce urma?

Validarea alegerii, căci, oricînd se votează o propunere motivată, concluzia ei se votează. Dar altfel sună logica Parlamentului român. Nu s-a invalidat alegerea, ci s-a contestat numai.

Şi, fiindcă d-nia lor nu ştiuseră ce votase, s-au suspendat şedinţa pe 10 minute pentru a reveni asupra votului. D. Holban şi-a schimbat propunerea în mod radical, apoi s-au pus din nou la vot şi s-a votat — Dumnezeu mai ştie cum — căci mulţi deputaţi susţineau în gura mare că numai vro trei-patru liberali ridicaseră cîte amîndouă mîinile, pentru a părea mulţi. Dar ar fi o naivitate a crede că prima propunere a d-lui Holban ar fi fost făcută astfel numai din prostie. Daca ea întrunea voturile a 2/3 dintre deputaţi alegerea se invalida; neîntrunind atîtea, ea s-a contestat cel puţin. Va să zică n-a fost numai prostie, ci şi vicleşug la mijloc. Proştii sînt totdeauna vicleni. Apoi s-a trecut la ordinea zilei, adică la verificarea alegerii d-lui Marghiloman (Buzău).

Aici erau 21 de alegători contestaţi. Termenul era tocmai cel pus la alegerea d-lui Maiorescu, dar fiindcă era alt creştin, Adunarea n-a recunoscut absoluta identitate a cazului, ci, puindu-se la vot contestarea aceasta, a rămas nehotărîtă, din cauza parităţii de voturi.

Nu putem mîntui fără a mustra cum se cuvine încă o necuviinţă a d-lui Holban.

Citînd cazurile Carp şi Dim. Rosetti, d-sa s-a rugat de miniştrii să aibă indulgenţă, să nu dea în judecată pe aceşti doi domni.

Bunătatea d-sale !

Mai bine vorbea însă de scîrba pe care trebuie s-o producă în orice om întreg indulgenţa d-sale. Căci a suferi indulgenţa cuiva înseamnă a fi „inferior" celui indulgent. Ce urît, ce mărginit, ce scîrbos ar trebui să fie omul care ar avea nevoie de indulgenţa d-lui Holban !

Nouă ne pare rău că d. Vernescu îşi sacrifică talentul său oratoric voind să ridice nivelul acelei Adunări. D-sa îşi înnobilează contrarii, înjosindu-se de a disputa cu ei, căci e vrednic de contrari mai buni şi de ... amici mai buni. De ce nu-i lasă în ştirea Domnului să se zvîrcolească

---

după plac în mlaştina lor ? O sută de oameni cari nu ştiu ce votează şi după vot se întreabă un sfert de ceas că oare ce-or fi votat în absenţă ... de spirit, cari apoi răzvotează o altă propunere, contrarie celei dintîi ? ... E o superfluenţă de bunătate de a-i lua în serios. Şi toate acestea ... de „frica" unui singur om.

[8 februarie 1878]

[„À TOUT SEIGNEUR, TOUT HONNEUR!..."*]*

À*tout seigneur, tout honneur !* Cedăm astăzi primul loc în fruntea ziarului iubitului nostru poet V. Alexandri; trimiţîndu-i în aceste puţine rînduri tributul admiraţiunei noastre, ne simţim datori totodată a-i cere iertare dacă pe dînsul, care n-a aşteptat şi n-avea nevoie ca „indignarea să-1 facă poet", îl coborîm astăzi la prozaica meserie de prim-bucureştar.

[9 februarie 1878]

[„CESTIUNEA RETROCEDĂRII..."]

Cestiunea retrocedării Basarabiei cu încetul ajunge a fi o cestiune de existenţă pentru poporul român.

Puternicul împărat Alexandru II stăruieşte să cîştige cu orice preţ stăpînirea asupra acestei părţi din cea mai preţioasă parte a vetrei noastre strămoşeşti.

Înţelegem pe deplin această stăruinţă, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale şi materiale, orice stat face tot ce-i stă prin putinţă: Rusia este o împărăţie mare şi puternică, iară noi sîntem o ţară mică şi slabă; dacă dar ţarul Alexandru II este hotărît a lua Basarabia în stăpînirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdută.

Dar dacă ne dăm bine seamă, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia : vorba e *cum* o vom pierde ori *cum o* vom păstra.

Nenorocirea cea mare ce ni se poate întîmpla nu este că vom pierde şi rămăşiţa unei preţioase provincii pierdute; putem să pierdem chiar mai mult decît atîta, *încrederea în trăinicia poporului român.*

În viaţa sa îndelungată niciodată poporul român nu a fost la înălţimea la care se află astăzi, cînd cinci milioane de români sînt uniţi într-un singur stat.

Mihai Viteazul a izbutit să împreune sub stăpînirea sa trei ţări şi să pregătească întemeiarea unui stat român mai puternic; a fost însă destul ca Mihai Viteazul să moară pentru ca planul urzit de dînsul să se prăbuşească. Statul român de astăzi a trecut însă

prin mai multe zguduiri şi rămîne statoric, fiindcă are două temelii: conştiința românilor şi încrederea marilor națiuni europene.

Dacă vom cîştiga de trei ori atît pămînt pe cît avem şi vom pierde aceste temelii, statul român, fie el oricît de întins, va deveni o creațiune trecătoare; iar dacă ne vom păstra temeliile de existență socială, Rusia ne poate lua ce-i place şi pierderile ne vor fi trecătoare.

Astăzi e dar timpul ca să întărim, atît în români, cît şi în popoarele mari ale Apusului, credința în trăinicia poporului român.

Rusia voieşte să ia Basarabia cu orice preț : noi nu primim nici un preț.

Primind un preț, am vinde; şi noi nu vindem nimic !

Guvernul rusesc însuşi a pus cestiunea astfel încît românii sînt datori a rămînea pînă în sfîrşit consecuenți moțiunilor votate de către Corpurile legiuitoare; nu dăm nimic şi nu primim nimic.

Românul care ar cuteza să atingă acest principiu, ar fi un vînzător.

[10 februarie 1878]

[„FIINDCĂ NOI SÎNTEM..."]

Fiindcă noi sîntem atît de orbiți încît nu sîntem în stare de a vedea lămurit poziția în care ne aflăm față cu Rusia şi cu cererea ei pentru retrocesiunea Basarabiei, „Gazeta St. Petersburg" de la 2 (14) fevruarie are bunăvoință a ne lumina asupra acestor împrejurări.

Iată articolul.

Care-i motivul părerei negative a românilor în privirea cesiunii părții de sud a Basarabiei; interesul real al țărei şi al mîndriei naționale? Înainte de toate trebuie să relevăm că Rusiei nici prin gînd nu i-a trecut de a spolia România, că nu poate fi nici vorba măcar de pierderi materiale ale Principatului. Dacă România apreciază fruntarii naturale şi rătunzite, dacă înțelege că ignorarea acestor condiții în dezavantagiul unui vecin puternic nu duce niciodată la un bun rezultat final, atunci nu trebuie să fie zgîrcită cu cîteva mile pătrate de pămînt plin de lacuri şi malştine. Şi nouă ne trebuie o frontieră naturală ca şi României şi aceasta nu se poate stabili altfel decît primind noi Basarabia de sud, iar nu cedînd pe cea de nord, precum cerea mai deunăzi o foaie românească. Dacă pentru România e o cestiune de onoare națională şi militară de-a păstra partea respectivă de țară, e şi pentru noi o cestiune analogă de a restabili granițele noastre precum erau ele înainte de 1856.

Să admitem că de amîndouă părțile e amor-propriu la mijloc: dar un amor-propriu este acela al unui popor de 80000000, şi cellalt a unui popor de patru-cinci milioane.

Presa românească se laudă fără folos cu conlucrarea României la război, cu jertfele sale, cu ajutorul ce ni l-a adus. În faptă, România ne-a adus folos real, dar şi-a folosit sieşi cu mult mai mult încă. Au cheltuit zece milioane de franci cu războiul, dar armata noastră a plătit cu zece, ba cu douăzeci de milioane mai mult in România pentru toate necesitățile vieții. Nu voim să relevăm întrebarea care din cele două state e datornic celuilalt; dar i-am sfătui pe confrații noştri din Bucureşti să n-o releveze nici ei. Dacă România se arată implacabilă față cu noi, *ea contează desigur pe sprijinul puterilor; e apoi posibil ca să-şi găsească un asemenea sprijin chiar la amicii noştri cei mai buni, cari sînt totdauna gata de a nedreptăți pe Rusia; asemenea se poate ca Rusia să nu insiste asupra acestor pretenții, întîmpinând rezistență din partea fostului ei aliat. Frontiera noastră naturală trebuie s-o avem, acum ori mai târziu; de cîțiva ani mai mult ori mai puțin nu ne pasă.*

Ce se va întâmpla însă atuncea cînd, în momentul unor stipulațiuni internaționale, Rusia insultată nu va face nici un fel de pretenții în favorul României? Anglia şi Austria se vor face din proprie mărinimie procuratorii României? Anglia, care pledează atît de mult pentru rămăşițele puterii sultanului, Austria, care e contra unor state nouă şi puternice la marginile sale? Sîntem departe de a amenința pe români, şi amenințările nici n-ar folosi nimic față cu un popor viteaz care a dovedit lumei întregi îndreptățirea neatîrnării sale. Am voi să punem numai întrebarea pe baza ei justă şi s-o liberăm de complicațiunile care se creează prin presa română, ce se lasă a fi tîrîtă prea departe.

Noi, pentru a contribui asemenea la restabilirea întrebării pe bazele ei adevărate, vom răspunde următoarele :

1. Cestiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o cestiune de onoare militară, deşi după a noastră părere rău înțeleasă, este pentru noi nu numai o cestiune de onoare, ci una de existență. România, pierzînd pămîntul ce dominează gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea.

Acest interes ar fi indiferent dacă am fi destul de puternici sau dacă cel puțin am avea noi margini naturale spre vecini cari să ne înlesnească apărarea. Dar, cu țara deschisă spre nord şi față cu un vecin cu precovîrşire puternic, tăria noastră nu poate consista decît în interesul economic pe care Occidentu-1 are pentru drumul pe apă al Dunării şi Mării Negre. Deci pentru acest petec de pămînt în stînga Dunării, care-a fost al nostru de la 1300 începînd şi pe care Rusia nu 1-a posedat decît 44 ani, nu există nici un echivalent.

2. Presupuind că din parte-ne n-ar fi decît amor-propriu (ceea ce, în treacăt vorbind, nu e), nu înțelegem de unde ziarul

rusesc ia ciudata teorie că un popor de 4—5 milioane trebuie să aibă mai puțin amor-propriu decît unul de 80 de milioane? Statele, ca personalități politice, sînt egale de jure şi deosebirea facto stă numai în puterea pe care o dezvoltă într-o stare nejuridică şi anormală de lucruri, adică în război, şi în înrîurirea pe care o esercită prin frica ce inspiră cu amenințarea puterei fizice. Dar dacă e vorba ca puterea fizică a statelor să domnească, atunci nu mai e vorba nici de amor-propriu, nici de neamor-propriu, ci pur şi simplu de care pe care va bate. Dacă Rusia vrea să ia cu de-a sila ceea ce i se refuză de bunăvoie, vom rezista, ne va bate şi va lua ceea ce e al nostru, dar cel puțin nu ni se va putea imputa că am fost atît de decăzuți încît, de bunăvoie şi cunoscînd limpede una din principalele noastre condițiuni de viață, am dat-o de înjosiți ce sîntem în mînile Rusiei pentru ... bani sau altele.

3. Plîngerea că armata rusească ar fi plătit 10—20 de milioane mai mult decît se cădea pentru trebuințele ei şi cumcă țara s-ar fi folosit din aceasta e o plîngere foarte nelalocul ei de vreme ce nimenea nu poartă vina ei morală. E o lege economică, în China, Rusia, Anglia, ca si-n România, că, îmulțindu-se cererea unor obiecte, se urcă prețul lor. De se foloseşte sau

nu o țară dintr-aceasta este indiferent pe de o parte față cu chestiunea internațională de care e vorba, şi neevitabil pe de alta.

Turcii asemenea iau mai scump de la ruşi pentru obiectele ce le vînd. Oare turcii au cauză de a fi mulțămitori Rusiei pentru aceasta? Nu ne credem în drept a da lecții de economie politică ziarelor ruseşti, dar într-adevăr ne minunăm cum ni se poate face nouă o vină din trebuințele armatei ruseşti, pe cari, dacă şi le procura din Rusia, le plătea şi mai scump. Acest pretins cîştig al negustorilor din România nu constituie o pierdere pentru Rusia daca ea, procurîndu-şi obiecte de trai din alte locuri şi nu din România, le-ar fi plătit şi mai scump. Apoi să nu uităm că parte din aceste pierderi ale soldaților, individual vorbind, erau de atribuit neştiinței lor de-a se orienta, iar pe de alta că şi traiul românilor s-a scumpit, fără ca producțiunea să se augmenteze în mod considerabil. Din contra încă. Afară de aceea cheltuielile statului român ca atare, după cît ştim noi, nu sînt de 10, ci de 260 de milioane, ceea ce e o mare deosebire.

4. Cît despre granițele naturale ale Rusiei, să ne deie voie confrații noştri să le-o spunem că cu teoria granițelor naturale departe mergem. Granițe naturale îi trebuiesc unui stat slab ca România, ce are nevoie de ajutorul configurațiunii teritoriale spre a se apăra. Dar ce granițe naturale îi trebuiesc puternicei Rusii contra periculoasei si amenințătoarei Românii? Iar granițele naturale ale sistemului de stepe de peste Nistru sînt Carpații şi Dunărea, adică România întreagă. Dacă Rusia voieşte într-adevăr să realizeze teoria granițelor naturale, atuncea ar trebui să anexeze toată România, daca cerința de granițe naturale ar fi... un drept. Noi ştim că sub pretextul de-a avea graniți naturale s-ar putea cuceri universul întreg.

Din parte-ne ni se pare însă că nici onoarea de stat si cea militară a Rusiei nu poate pretinde de a se lua de la un popor un pămînt care de cinci sute de ani este al lui şi pe care de bunăvoie nu voieşte să-1 dea, nici Rusia n-are nevoie față cu ... amenințătoarea noastră putere de aşa-numitele granițe naturale, c-un cuvînt că nu e nici un motiv plauzibil pentru a face o asemenea cerere, pe cînd noi avem grave, foarte grave motive de a o refuza.

[14 februarie 1878]

[„DE CÎTE ORI S-A FĂCUT ÎN PARLAMENTUL NOSTRU..."]

De cîte ori s-a făcut in Parlamentul nostru întrebări guvernului asupra adevăratelor condiții de pace ale Rusiei, de cîte ori s-a ridicat prin presă cestiunea Basarabiei, de atîtea ori guvernul răspundea că nu ştie nimic, căci şi celelalte guverne nu ştiu nimic despre acestea, iar în privirea Basarabiei ne răspundea „Românul" : Calomnii de ale conservatorilor, ca să discrediteze guvernul, scorniri ca să amăgească opinia publică, cai verzi pe pereți şi invențiuni cari pun la îndoială loialitatea înaltului nostru aliat, fum care se va risipi la cea dintîi rază de adevăr.

Iată în fine că sosi generalul Ignatief, pentru a ne spune nouă tuturor că Dumnezeu a făcut lumea la 1812 şi că pentru Rusia numai aceea e drept ce s-a făcut de atunci încoace. Deci, fiindc-au anexat Basarabia la 1812, trebuie să reanexeze astăzi părticica ce-am recăpătat-o noi cu mare greu la 1856.

Ştiindu-se că lumea nu-i făcută la 1812 şi Basarabia a fost a nostră din veacul al patrusprezecelea, ba poartă chiar numele celei mai vechi dinastii româneşti, a dinastiei Basarabilor, care luase partea de loc de la tătari într-o vreme în care nu prea era vorba de împărția rusească şi fiindcă guvernul nostru ştie importanța împreunată cu această cucerire a lui Mircea cel Bătrîn era natural ca guvernul nostru ... să nu ştie nimic, absolut nimic despre intenția Rusiei, ba, mai mult încă, atît era de neştiutor asupra acestui punct, pe care celelalte puteri îl ştiau înaintea trecerii Dunări[i] a armatelor ruseşti, încît au intrat şi în război pentru ruşi. Ca să arătăm cîtă dreptate avea guvernul că nu ştie absolut nimic reproducem pasagele de mai jos din nota pe care contele Şuvalof a comunicat-o lui Lord Derby deja la 8 iulie 1877.

Această notă dă asigurări cumcă interesele engleze nu vor fi atinse nici în Egipet, la Canalul de Suez, nici la Golful Persan, nici în Dardanele, pentru că Rusia pune mare preț pe neutralitatea Angliei. Apoi spune condițiile unei păci care s-ar încheia înainte de a trece ruşii Balcanii. În aceste condiții se prevede reforma Bulgariei, rătunjirea frontierilor Serbiei, noua poziție a

Bosniei şi Herţegovinei şi în sfîrşit vine la România şi la pretenţiile proprii ale Rusiei.

Cît despre România, care şi-a proclamat neatîrnarea, împăratul e de părere că aceasta e o cestiune ce caută să fie regulată prin înţelegere comună.

Aceste condiţii fiind primite, cabinetele ar putea să eserciteze o presiune comună asupra Porţii, spuindu-i că, în caz de a refuza, rămîne răspunzătoare pentru toate urmările războiului.

Dacă Poarta ar cere pace şi ar primi condiţiunile pomenite mai sus înainte de a fi trecut armatele noastre Balcanii, Rusia ar primi pacea, dar şi-ar păstra dreptul de a condiţiona pentru sine cîteva foloase ca compensaţiune pentru cheltuielile de război. Aceste foloase n-ar întrece retrocesiunea Basarabiei cedată la a. 1856 pînă la malul de Nord al Dunării (esceptîndu-se aşadar Delta Dunării), şi cedarea Batumului împreună cu teritoriul. învecinat.

În asemenea caz România ar fi despăgubită prin înţelegere comună sau prin proclamaţiunea neatîrnării sale, sau, „rămîind vasală", prin cesiunea unei părţi din Dobrogea. Dacă Austro-Ungaria ar cere asemenea o compensaţie, fie pentru cîştigurile Rusiei, fie pentru siguranţă contra reformării făcute în favoarea principatelor creştine din Peninsula Balcanică, atunci Rusia nu se va împotrivi ca Austro-Ungaria să-şi afle această compensaţie în Bosnia şi, în parte, în Herţegovina.

Acestea sînt bazele pe care le-ar aproba împăratul cu intenţia de a stabili o înţelegere între sine, Europa şi Anglia şi de a ajunge în curînd la pace. Contele Şuvalof e împuternicit de a cerceta părerile lordului Derby in această privinţă, fără de a-i tăgădui cîtă valoare pune cabinetul imperial pe păstrarea bunei înţelegeri cu cabinetul din Londra.

Încolo Rusia ameninţă că, daca Turcia nu s-ar învoi cu aceste condiţii înainte de a trece oştirile ruseşti Balcanii, atunci condiţiile vor deveni mai grele etc.

Din aceste destăinuiri aflăm două lucruri aproape cu siguranţă. Întîi că Anglia a ştiut condiţiile adevărate de pace încă de la iulie 1877, al doilea că Austria le-a ştiut asemenea, de vreme ce i s-a propus, drept compensaţie pentru cîştigurile ruseşti, Bosnia şi parte din Herţegovina, al treilea că deja din iulie 1877 Rusia ceruse pentru sine Basarabia. Este verisimil ca Austria, care nu voieşte Bosnia şi Herţegovina, si Anglia, care ţine la existenţa Turciei, fără a face o cestiune capitală din această existenţă, să nu fi spus nimica ministeriului nostru de externe despre aceasta?

Dar să zicem, *posito sed non concesso,* cumcă într-adevăr nici una din puteri, nici binevoitoarea Italie, nici indiferenta Franţă n-au avut de zis nici un cuvînt în privirea integrităţii României şi c-am rămas cu totul izolaţi. Se potrivea oare cu rolul guvernului românesc să tăgăduiască acest lucru şi să ne joace pînă acuma trista figură a unui înşelător înşelat?

Ceea ce am fi cerut e ca guvernul liberal, presupuindu-1 chiar compus din oameni înstrăinaţi, să spuie sincer pericolele în care pluteşte ţara şi să se ducă în întunerecul din care a ieşit, pentru a lăsa să lucreze oamenii a cărora nume de la a. 1870 încoace e legat cu însuşi destinatele ţării şi a căror cea mai mare glorie ar fi ca să moară pentr-o ţară a cărui trecut şi mărire ei au creat-o. Prin urmare elementul istoric din România ar fi trebuit să predomnească în aceste momente, în care istoria întreagă a României e primejduită. Şi crează-se că cel din urmă răzaş din vremea lui Ştefan Vodă sau ai măriţilor Basarabi are mai mult simţ istoric şi mai multă iubire de ţară decît veniturile cari decid astăzi asupra ţării româneşti.

[15februarie1878]

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE VINERI..."]

În numărul nostru de vineri am publicat o corespondenţă din Bucureşti a ziarului „Nordul" Opinia acestui ziar este importantă. El reprezintă în Europa ideile şi tendinţele politicei ruseşti. El este pe lîngă aceasta un jurnal oficios, adică prudent şi cumpătat. Vom observa că mai întîi a păstrat asupra cestiunei Basarabiei cea mai adîncă tăcere şi numai după ce această ces-tiune a fost pusă oficial la ordinea zilei a diplomaţiei el în sfîrşit a deschis gura despre dînsa.

Nu putem a ne îndoi un moment că această corespondinţă să nu reproducă în mod fidel nu numai ideile, dar chiar limbagiul guvernului rusesc.

Ce zice dar organul cabinetului din St. Petersburg? Cum face istoricul cestiunei şi în ce mod poleieşte hapul pe care vrea să facă să-1 înghită România? Argumentaţiunea sa pare solidă pentru cei ce nu cunosc cestiunea, atitudinea sa pare binevoitoare României şi poveţile sale părinteşti: *Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule.* Mai întîi stabileşte că Basarabia a fost cucerită de ruşi în 1812 de la populaţiunile sălbatice locuind sub corturi, asemănate cu cerchezii, şi că. în 1856 ea n-a fost dar restituită legitimilor săi proprietari.

Atîtea cuvinte, atîtea erori istorice. Basarabia in 1812 făcea parte integrantă din Moldova, de care fusese alipită în curs de mai bine de *patru sute de ani.* Ea a urmat pînă la 1812 soarta acestui principat, a cărui a const[it]uit aproape jumătatea. Independentă la început, ca Moldova, şi sub dinastia Bogdanilor, a susţinut acea luptă eroică şi disproporţionată în contra isla-

mismului învingător a cărei culme strălucitoare au fost victoriile lui Ştefan cel Mare, lupta care, cu mult înainte de apariţiunea politică a Rusiei pe scena lumei, a oprit la Dunăre, parte prin arme, parte prin înţelepte tractate, progresele spăimîntătoare ale Semilunei. În sfîrşit, împreună cu Moldova, a intrat cu înalta Poartă în acele relaţii rău definite pe care diplomaţia modernă, în lipsa de alte cuvinte, le-a caracterizat prin numirile împrumutate dicţionarului feodalităţei, de *suzeranitate* şi *vasalitate,* dar care în drept constituiau mai mult un fel de independenţă a celui slab protegiată de cel tare, în schimbul a cîtorva îndatoriri precise. Se va zice poate că în limbagiul Porţei otomane, la acea epocă ,Valahia şi Moldova formau parte din Imperiul otoman cu toate privilegiurile şi imunităţile lor. Este adevărat. Dar nu trebuie a se uita că atunci padişahul lua titlul de împărat al împăraţilor şi considera tot pămîntul cunoscut ca fiind proprietatea sa, cel puţin în drept dacă nu în fapt. Orişicum, în 1813, ca în tot cursul istoriei sale, Moldova cu Basarabia împreună formau un stat deosebit, cu legile şi prinţul său, şi se aflau supuse numai la ceea ce diplomaţia a numit impropriu *suzeranitatea Porţei Otomane.* Basarabia fiind în această situaţiune în 1812 a fost, în *actul oficial de cesiune, dobîndită de către Rusia de la Poarta, otomană*, dar în realitate răpită de la legitimul şi adevăratul său proprietar, care era Moldova, şi transmisă de către acel ce nu avea drept s-o cedeze la acel ce nu avea drept s-o ia. În nici un caz n-a fost *cucerită,* căci Rusia, atuncea chemată îndărăt de invaziunea napoleoniană, se retrăgea în grabă, şi încă si mai puţin cucerită de la populaţiunea *musulmană-tătărască locuind sub corturi.*

Se poate ca în sudul Basarabiei, precum în Crimeea şi sudul Rusiei, precum în Dobrogea, să se fi aflat pe atunci cîteva pîlcuri de bandiţi nesupuşi, tătari musulmani ce înfruntară autoritatea guvernelor regulate ale acestor localităţi, care era, atunci ca şi acum, Moldova, Poarta otomană şi Rusia. Însă se poate oare serios susţine că de la dînşii Rusia a cucerit Basarabia, dacă este vorba de cucerire? Şi că dînsa revendică această provincie astăzi ca legitima lor moştenitoare? *Populaţiunea musulmană-tătărască locuind sub corturi,* formînd o entitate politică în mijlocul Europei si la începutul secolului al XIX-[lea],este o ingenioasă descoperire a corespondentului „Nordului", pentru care ar trebui să solicite un brevet de invenţiune.

În orice caz, dacă se aflau în mlaştinile Deltei Dunărei cîteva triburi vagaboande de tătări, imensa majoritate a populaţiunei era compusă de *români agricultori* cu portul, cu limba, cu tradiţiunile române. Chiar astăzi ei formează în Basarabia rămasă rusă o populaţiune compactă de aproape 700 000 locuitori.

Iată pentru ce susţinem că mica parte de Basarabie pe care o poseda România a fost într-adevăr restituită legitimului sau proprietar. Iată răspunsul nostru în privinţa dreptului României asupra Basarabiei.

Dar, adaogă corespondentul „Nordului", chiar aşa să fie, alta era în 1856 a da Basarabia micului principat al Moldovei, şi alta este a o lăsa astăzi în mîinele *unui puternic stat* de al doilea ordin, ca România. Va să zică motivul Rusiei principal ar fi temerea ce i-ar insufla puternica Române, al cărei teritoriu n-are nici sfertul din întinderea celei mai mici *guvernii ruseşti* care are astăzi 4 milioane şi jumătate locuitori, cam împuţinaţi la fiecare zece sau 15 ani prin războelările frecuente dintre vecinii săi puternici. Acest stat ar înspăimînta în viitor pe puternica Rusie, care numai astăzi numară 80 milioane de locuitori.

Pe lîngă aceasta se mai constituie în Orient pe flancul acestei teribile Românii două principate slave, *Serbia* şi *Bulgaria,* tot atît de importante fiecare din ele ca însăşi România. Şi cu toate astea România este de temut şi în contra ei trebuiesc luate măsuri de siguranţă ! Nu cre-dem a putea caracteriza mai bine un asemenea raţionament decît lasîndu-i numele ce însuşi corespondentul „Nordului" simte că-1 merită, adică acel de *panglicârie dialectică.*

Dacă România a violat Tratatul de Paris, adaugă ingeniosul corespondent, de ce Rusia să-1 respecteze? Apoi oricine poate opune României acest raţionament, afară de însuşi Rusia. Dacă România nu viola Tratatul din Paris, apoi Rusia putea să. treacă Prutul fără opunere, chiar armată? Apoi toate resursele României erau să fie puse la dispoziţiune Rusiei? Apoi însuşi armata română era in drept să treacă Dunărea şi să sosească sub întăriturile Plevnei, la un moment destul de oportun? Toate astea nu s-au putut face desigur fără violarea Tratatului din Paris. Dară Rusia, care a cerut aceste călcări de la România şi care s-a folosit de ele, este ea în drept astăzi să le reproşeze României şi să se bazeze pe ele spre a o dezmembra? Scrupulurile nu sînt prea la modă în diplomaţia de astăzi, dară toate au o margine în lumea asta şi chiar dreptul celui mai tare trebuie încă să se razime pe o umbră oarecare de raţiune şi de morală.

Sîntem siguri că diplomaţia rusească o va înţelege în cele din urmă. Cît pentru cuvîntul de *ingratitudine* pe care corespondentul Nordului" îl strecoară la sfîrşitul articolului său, sînt

---

multe de zis în privinţa aceasta. Nu negăm îndatoririle ce avem către Rusia, cînd acum vreo cincizeci de ani ea a făcut să reînvieze privilegiurile noastre călcate în picioare de Poartă, aceasta n-o uităm; însă, din nenorocire, trebuie să ne aducem aminte că această binefacere a fost răsplătită prin pierderea Basarabiei, care este a treia parte din teritoriul României, şi din care bucăţica restituită la 1856 este astăzi încă obiectul poftelor cabinetului din St. Petersburg. Pe lîngă asta, de cîte ori de atunci n-am plătit acest serviciu ?

Ţara noastră a fost călcată de vreo patru-cinci ori în acest secol de către Rusia; din această cauză comerciul şi agricultura noastră au trebuit să sufere nişte catastrofe aproape periodice, cari la fiece zece-cincisprezece ani ne fac a pierde tot fructul

muncei noastre. Noi sîntem baza de operaţuni a Rusiei în contra Imperiului turcesc. Noi îi servim de grînar, de cazarmă, de poziţiune înaintată. I-am dat în atîtea rînduri bogăţia noastră, fructul muncei noastre; de astă dată i-am dat şi sîngele nostru.

Daca s-ar trage o socoteală, nu ştim care ar rămîne dator, marea Rusie, sau mica Românie ? Însă noi nu insistăm asupra acestei comptabilităţi politice. Nu credem în proverbul francez că *les bons comptes font les bons amis.* Astăzi ne oferă o tocme ală, o compensaţiune, Dobrogea în locul Basarabiei. Darurile sale ni se par primejdioase.

Misiunea României este pe malul stîng al Dunărei, n-are ce căta pe malul drept, unde, deşi locuiesc mulţi români, totuşi majoritatea populaţiunei este de ginte slavă. A ne lăsa ceea ce avem, iată ce cerem de la stricta dreptate a Rusiei. De la echitatea şi înţelepciunea ei şi a Europei am putea cere numai Delta Dunărei, care a fost a noastră, şi indemnitatea pentru pagubele noastre de război. Atîta şi nimic mai mult. Dacă nici atîta nu putem obţine, ei bine, aceasta se va adăoga la partea activului nostru de recunoştinţă şi vom avea cel puţin mîndria de a fi îndatorat gratis o mare, bogată şi puternică împărăţie.

[19 februarie 1878]

[„DE CÎTEVA ZILE LIMBAGIUL ZIARELOR LIBERALE..."]

De cîteva zile limbagiul ziarelor liberale s-au înăsprit preste măsură; ele bat tolba cea mare şi ne învinovăţesc — ca totdauna — că unica noastră ţintă este de a compromite şi răsturna ministerul în momente atît de grele. O acuzare şi mai gravă este că, cu ajutorul Rusiei, am voi să înlăturăm Constituţia şi că pierdem ocazia de a ne recomanda învingătorilor, cedîndu-le Basarabia şi primind în schimb ... o altă constituţie.

În „Corespondinţa politică" găsim apoi ştirea că M.S. Domnul va abdica în caz daca ruşii ar insista în cererea lor pentru Basarabia, iar ruşii propun candidat pentru domnie pe prinţul Grigorie Mih. Sturdza. Prinţul Grigorie Mih. Sturdza este însă unul din cei cari au subsemnat petiţia de la Iaşi.

Alăturînd „Corespondenţa politică" cu acuzaţiunile „Românului" vedem că ştirile acestea trebuie să aibe unul şi acelaş izvor.

De aceea vom discuta punct cu punct aceste ştiri, nu pentru a răspunde „Românului", pentru că, o spunem de mai înainte, cine ne crede pe noi răi români, răi naţionalişti şi răi patrioţi nu merită ca sa discutăm cu dînsul. Cine este în stare să creadă că partidul conservator, a cărui existenţă este legată de existenţa ţării, a cărui istorie pînă ieri [era] însăşi istoria ţării, ar fi în stare să dea astăzi mîna cu ruşii, după esperienţele făcute cu Cantemir Vodă, după fanarioţi, după vînzarea Bucovinei, care s-a făcut printr-un general rus, după răpirea Basarabiei, făcută asemenea prin cumpărarea lui Moruzi, după Regulament, care au introdus începuturile de statornicie economică şi socială în clasele istorice ale ţării, cine ar crede deci că noi, cari vedem limpede toate înrîuririle rele şi toate dezastrele urmate din alianţele cu Rusia, am da astăzi mîna cu ea pentru a schimba legile interne ale ţării, acela ar trebui să-şi zică pe faţă :conservatorii sînt străini, trădători de ţară şi trebuie esterminaţi. Aceasta-i singura concluzie ce se poate face din acuzarea „Românului" şi-i rugăm s-o facă. Dar repetăm că asemenea acuzator nu merită nici un răspuns.

Noi le vom aduce aminte două lucruri. Cînd s-au anexat Bucovina nu s-a găsit un singur boier accesibil mituirii, cînd s-au răpit Basarabia asemenea nu s-a găsit nici unul care să fi consimţit cu ruşii. Protestul Divanului de la 1812 e faţă.

Dar la ce să mai răfoim istoria, a cărei pagine sînt pline de sîngele si de lacrimile noastre şi în care sînt înscrise vremi cînd neamul d-lui C.A. Rosetti petrecea sub cerul fericit al Greciei, iar a d-lui Voinov prin Bulgaria. Să venim la acuzările actuale.

Voim să schimbă[m] Constituţia, zice „Românul', confom cu stipulaţiunile petiţiei de la Iaşi.

Petiţia de la Iaşi era făcută în vreme de pace, cînd nu era vorba de invazie rusească:a fost adresată Măriei Sale Preaînălţatului nostru Domn, ca o formulare de dorinţe a căror realizare se căuta tot pe calea prevăzută de însuşi Constituţiunea ţării. De atunci încoace opiniele noastre s-au adîncit şi în orice caz repetarea acelei petiţii ar avea acelaş spirit, dar nu se ştie dacă ar mai conţinea aceleaşi puncte sau şi altele. Dar, dacă ea s-ar repeta, o spunem de mai-nainte, că aceasta s-ar întîmpla numai în vreme de pace şi, de voim o schimbare, e numai urmînd calea legiuită. Sîntem contra lovirilor de stat, pentru că ele împuţinează conştiinţa de drept a poporului, ba o nimicesc chiar. Această conştiinţă, atît de rău încurcată prin introducerea a sute de legi traduse din franţuzeşte, nu trebuie nimicită prin răsturnarea de legi fundamentale pe cari M. Sa Domnul a jurat. M. Sa Domnul trebuie dezlegat de jurămîntul său prin aceleaşi puteri cari 1-au legat cu jurămînt, deci tot prin naţia românească. Precumpănirea pe care Constituţia actuală o dă advocaţilor fără pricini şi claselor nepozitive asupra claselor istorice si pozitive nu ne place desigur nouă, căci într-un popor de ţărani, mari şi mici, am dori ca clasele ţărăneşti, fie sub forma de proprietar mare, fie sub forma de răzaş, moşnean, împroprietărit, să aibă de zis cuvîntul cel dîntîi şi cel de pe urmă. Am dori asemenea o poziţie materială mai bună pentru preoţime şi pentru învăţătorul sătesc, cu un cuvînt toate ramurile de activitate cîte au în vedere ridicarea şi emanciparea prin cultură a claselor agricole am dori să se bucure de o deosebită atenţie, ceea ce astăzi nu se întîmplă, căci Constituţia a creat un povîrniş fals, pe care se mişcă mai mult ori mai puţin toate guvernele. Am dori apoi statornicia în toate

ramurile administrației și justiției, neatîrnarea funcționarului onest și inteligent de capriciile ministrului, și toate acestea nu se pot introduce fără o schimbare a mecanismului actual, născut sub dictarea Constituției.

Dar de la aceste dorințe, pe care sperăm le putea împlini pe calea prescrisă de lege și în vreme de liniște și pace, pînă la înțelegerea cu Rusia ca să ne ajute a face lovire de stat și să-i dăm drept recompensă Basarabia, este deosebire cît cerul de pămînt. Rusia e prea puternică pentru ca s-o putem birui, dar Rusia nu e destul de puternică pentru a ne face să-i dăm de bunăvoie o palmă de loc din pămîntul patriei sau să-i cerem ajutorul pentru schimbarea legilor interne ale țării.

Venim acum la știrile „Corespondenței politice".

Dacă M. Sa voiește să abdice nu putem ști, deși am putea-o înțelege. După ce M. Sa s-a purtat atît de cavalerește cu Rusia și spera a fi tratat pe un picior egal, cum se și cuvine coborîtorului nobil dintr-o familie care și-a amestecat sîngele cu acela a lui Carol Magnu și caro e mai veche și istoric mai însemnată decît cea de Holstein (Romanof), înțelegem ca inima M. Sale să fie jignită de cererea Rusiei, care nu se poate justifica din nici un punct de vedere. Dar opinia noastră nu este ca M. Sa să abdice. Fratele M. Sale, care ar urma în mod firesc la tron, nu ar avea acele esperiențe dureroase ale M. Sale cari 1-ar prezerva pe viitor de esperimente primejdioase a partidului estrem, compus din oamenii ce nu știu nimic și nu au nimic, care nu cunosc istoria țării lor, nu au averi de pierdut, nici un nume istoric de păstrat și cari nu riscă decît cel mult ridicola lor personalitate individuală supuind țara la cele mai grele încercări.

Cît despre candidatul rusesc, care ar fi prințul Gr. M. Sturza, credem că știrea e o pură calomnie răspîndită poate de chiar inamicii naționalității noastre pentru a discredita pe aceia cari se opun astăzi mai mult pretențiilor Rusiei.

Prințul face parte din partidul conservator; prin urmare e dinastie și apoi e de-a dreptul absurd de a crede că ar primi să fie recomandat de ruși pentru junghiarea propriei sale patrii.

Noi avem credința că nu vom pierde Basarabia. Cererea Rusiei e strigătoare la cer, nemaipomenită, apoi pămîntul de care e vorba nu e rupt din trupul Rusiei, precum le place a susține, ci al nostru de pe la începutul veacului al patrusprezecilea, și n-a fost nici cincizeci de ani sub dominație rusească. Putem dovedi oricui cu documente și cu istoria în mînă că n-a fost nici cucerit cu sabia de ruși. Prin influență engleză, turcii au cedat un drum rușilor, pe care drum rușii, prin „mituirea" comisarilor turci 1-au prefăcut într-o țară. E aceeași istorie ca și în Buco-vina, numai sub alte împrejurări. Că comisarii turcești au vîndut pe ruble un pămînt ce *nu* era al lor nu e motiv ca românii să-și vînză pe ruble pămîntul patriei lor străveche.

Prin urmare vom ieși din război c-o mulțime de esperiențe dureroase, care vor servi de învățț M. Sale, cu pierderi de oameni și bani, ruinați poate — dar nu vom pierde Basarabia, și desigur nu cu bunăvoia noastră.

[21 februarie 1878]

[„VENIM ÎNCĂ O DATĂ ASUPRA SCRISORII..."]

Venim încă o dată asupra scrisorii adresate directorului ziarului „Le Nord" de către un domn X. din Bucureşti. Deci reproducem textul francez, ca să nu fie îndoială de autenticitate și ca să vedem argumentele de care se servește pentru a justifica cererea Rusiei.

De quoi s'agit-il en effet? De la restitution à la Russie d'un territoire qu'elle a du céder à la suite de la guerre de Crimée...

Je rechercherai l'historique de ce lambeau de terre, qui n'a pas été arraché à la Russie par la force des armes, ni conquis par la Roumanie...

La Bessarabie a été conquise à une grande époque et par des generaux au renom populaire, Roumiantsof, Soumarof, sur une population musulmane, tatare, campant sous la tente et reproduite assez fidèlement de nos jours par ces odieux Tcherkesses... Ainsi conquise sur ces peuplades à demi sauvages, la Bessarabie, a „aucun point de vue", n'a pu être considérée par le Traite de Paris „comme restituée à ses possesseurs legitimes".

Înainte de toate un preambul. „Basarabia" este numele medieval al Țării Românești și vine de la numele dinastiei Țarei Românești, a Basarabilor. În secolul al patrusprezecelea Mircea cel Bătrîn, vestitul domn al Țării Românești și despot al Dobrogei, domn al Silistrei și al țărilor tătărești pînă la mare, cel care a luat parte la bătălia de pe șesul Kossovo, la bătălia de la Nicopole, între luptătorii creștini între cari erau conetabilul Franței, regele Ungariei și marele prior Frideric de Hohenzollern, acest Mircea și-a întins domnia pînă în Nistru, de unde partea aceea de loc care e în posesiunea noastră a păstrat numele de Basarabia de la Mircea Basarab. Va să zică „le vrai possesseur" este Țara Românească, *Valachia magna.*

Ceea ce se numește Basarabie rusească au binevoit rușii s-o numească astfel, dar aceea, afară de părțile de la sud, e Moldovă curată și anume jumătatea țării Moldovei.

A cui a fost însă Basarabia noastră pînă în Nistru în veacul al patrusprezecelea? A unor tătari pe cari generalii vestiți (și ce trece oare peste un general vestit?) i-a cules de sub corturi, „roiuri" pe jumătate sălbatece, zice d. X.

Nu vorbim de ziua de astăzi. Românii sînt în majoritate absolută în Basarabia noastră și străinii sînt colonizați de Rusia de la 1812 încoace.

Să-i vedem pe tătarii d-lui X de la 1400-1500.

La anul 1407 Alexandru cel Bun regulează prin o convenție închieiată cu negustorii din Lemberg negoțul de import, esport şi tranzit. Acolo se zice :

Esportînd mărfurile spre părțile tătăreşti (Crimeea) se va plăti de la 12 cîntare: în Suceava 1 rublă de argint, în Iaşi 30 groşi, în *Cetatea Albă* (Akkermann) jum. rublă de argint; iar mergînd nu prin Cetatea Albă, ci prin *Tighina,* se va plăti aicea vama Cetatea Albe.

Alexandru cel Bun era tătar!

La anul 1420, ierodiaconul rusesc Zosima, călătorind către Sfintele Locuri prin Moldova, spune următoarele:

De la Kiev, cu neguțători şi cu boieri mari, am mers treizeci de mile, iară o milă e ceva peste cinci verste, şi am ajuns departe la un fluviu numit Bug, unde stă oraşul Braslav, şi am stătut acolo o săptămînă. De aci am purces prin cîmpul tătăresc, mergînd cincizeci de mile prin acel şleah tătăresc numit drum spre Dunăre; iară lîngă locul Mitirevi-kămini am dat peste fluviul numit Nistru. Aici fu trecătoare şi graniță moldovenească; din cealaltă parte a Nistrului se plăteşte pentru trecătoare moldovenilor, iar din ceastă parte marelui duce litvan Vitold, adecă totalitatea dării se ia din partea din care se începe trecerea şi apoi moldovenii şi litvanii şi-o împart pe jumătate. De acolo cale de trei zile pînă la Cetatea Albă pe teritoriul Moldovei. Şezurăm la Cetatea Albă două săptămîni. De la Cetatea Albă pînă la mare este o distanță de nouă verste. Chiar la gura Nistrului stă un stîlp numit Fonar (fănariu), aci e şchelea pentru corăbii.

Publicat de Saharof în *Skazaniia russkavo naroda,* Petersburg 1849.

Cetatea Albă era deci ... tătărască !

La anul 1421 cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasador din partea regelui Franciei Carol VI şi a regelui Angliei Enric V, descrie n cartea sa *Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399—1450* întîlnirea cu Alexandru cel Bun şi călătoria la Cetatea Albă. Mergînd, a ajuns la *une ville fermée et port sur la ditte mer Majour, nommée Mancastre ou Bellegrad* ou *il habitent Genevis, Wallakea et Hermins* — adică a ajuns la Bielograd (Cetatea Albă) unde locuiesc genoveji, români şi armeni. Cavaleriul, prădat de hoți lîngă apa Nistrului, se adresează lui Alexandru Vodă, „care este Domn al Cetății Albe", şi este satisfăcut, căci hoții prinşi au fost aduşi cu lanțuri de gît înaintea cavalerului şi i-au înapoiat banii.

Deci tot tătari sub corturi ... din Genova, Moldova şi țara armenească.

Ciudați tătari !

La anul 1453 Alexandru Vodă, fiul lui Iliaş dăruieşte prin hrisov din Suceava mănăstirii Pobrata mai multe regalii. Hrisovul e iscălit si [de] d-nia lui Stanciu, pîrcălab de Cetatea Albă. Tot tătar!

La anul 1475 un arhitect grec, anume Theodor, face, din porunca lui Ştefan cel Mare şi sub privegherea pîrcălabului, un turn nou şi un zid la Cetatea Albă. El o spune aceasta prin o inscripțiune grecească *care stă şi ASTĂZI pe rămăşițele vechilor tării din actualul Akkermann.* Textul pe zid zice : „Această cetate s-a zidit în zilele preavlaviosului Domn Io Ştefan Voievod prin îngrijirea magistrului provinciei şi comandantului cetății (TOU pi&ŢtCTTpou T?^ a<psvTi&(; xalTW ItaCTTpOU eTtI.TTaTOU).

Ştefan Vodă se ştie că-i tătar, iar magistrul era asupra unei *provincii* tătăreşti şi comandant peste o cetate de tatari din Genova.

La anul 1480 Ştefan Vodă întăreşte prin hrisov lui Mihu Buzatul o moşie. Iscălit e hrisovul de d-nia lor Gherman şi Oană *pîrcălabi de Cetatea Albă* Ivaşcu şi Maxim, *pîrcalabi de Chilia.* Boierii aceştia sînt tătari, ca şi Ştefan Vodă!

Anul 1513. În cartea geografică publicată de Essler şi George Ubelin, la Strassburg, şi intitulată *Tabula moderna Sarmatiae sive Hungariae, Poloniae, Russiae, Prussiae et Valachiae* (reprodusă de Lelewel în *Géographie du Moyen-âge)* se vede toată Basarabia pînă la mare, deci Moncastro (actualul Akkermann), Istropolis (Kilia) ca făcînd parte din Moldova.

Dar Strassburg e în Tataria !

Prin urmare:

La Bessarabie, à *aucun point de vue* , n'a *pu être considérée par le Traite de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes.*

Dar, adevărat, dacă a fost la mijloc nişte generali aşa de vestiți ca Rumianțof şi Sumorov, cum să nu se poată?

Ei au luat cu sabia țara de la populațiuni sălbatice cari nu existau. A te bate cu inamici ce există este faptă omenească de general, dar a te bate cu inamici ce nu există ... asta-i meşteşugul, şi numai generali aşa de vestiți ca Rumianțof şi Sumarof a putut s-o facă.

Dar încă una foarte actuală. D. baron Stuart a iscălit convenția renumită alături c-un tătar, căci Cogălniceanu, al cărui bun e cronicar moldovenesc, s-a sălbăticit în urmă ş-a trebuit cules de sub corturi de vestiții Rumianțof şi Sumarof de lîngă apa Cogălnicului, care curge de-a lungul prin mijlocul părții de sud a Basarabiei.

Et voila, comment on recherche l'historique de ce lambeau de terre!

[22 februarie 1878]

[„ARGUMENTUL DE CĂPETENIE..."]

Argumentul de căpetenie care ne întîmpină, atît în „Le Nord", cît şi în „Viedomosti", întru cît priveşte cestiunea de drept a Basarabiei este următorul: ruşii nu a luat Basarabia de la Moldova ci de la turci şi de la tătari, nu prin convenţiune, ci cu sabia; la 1856 nu a dat-o înapoi adevăraţior ei proprietari, ci Moldovei, n-au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipulaţiune care azi şi-a pierdut raţiunea de-a fi şi în fine Moldova n-a contribuit întru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexată numai pentru că ea era cea mai apropiata vecină şi cel mai inofensiv stat. Daca Moldova era un stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia etc.

Îngustimea spaţiului nu ne permite să dezbatem în mînă. Într-unul din numerile viitoare vom face-o însă. Deocamdată ne mărginim a schiţa cestiuneă astfel.

Însuşi numele „Basarabia" ţipă sub condeiele ruseşti. Căci Basarabia nu însemnează decît ţara Basarabilor, precum Prusia înseamnă ţara ruşilor, România ţara românilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab, care se intitula *Despota Dobrodicii* adică despotul Dobrogei, Domn al Silistrei şi al ţărilor tătăreşti, întinsese marginile domniei sale pînă la Nistru de-a lungul ţărmului Mării Negre, cucerind aceste locuri de la tătari. Pentru capătul veacului al *patrusprezecelea* stăpînirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabilă.

La începutul veacului al *cincispezecelea,* sub Alexandru cel bun avem dovezi sigure şi autentice că Basarabia era a Moldovei. Şi pentru ca să nu fie nici un fel de îndoială asupra acestei stăpîniri, întîmplarea a vrut ca întreg cursul veacului pîrcălabii Cetăţii Albe, *a Chiliei si a*

Hotinului să iscălească alături cu Domnii tării hrisoavele Sfatului coroanei moldoveneşti. Hotinul e însă tocmai în vîrful cel mai spre nord al Basarabiei actuale ruseşti. Cetatea Albă se află la gurile Nistrului. Chilia la gurile Dunării, încît orice document din acea vreme rezumă în aceste trei nume carta Basarabiei întregi şi proprietatea Moldovei asupră-i.

În veacul al şaisprezecelea Moldova intră sub protecţia Porţii. Tot în acest veac această ţară are nenorocirea că se stinge dinastia Dragoşizilor, cum o numeşte Dim. Cantemir, a Muşatinilor, dacă ne luăm după cercetările mai nouă.

Cu fiii lui Petru Rareş se stinge sau, mai drept zicînd, se-nstrăinează chiar linia nelegitimă a familiei domneşti. Se-ncepe în Moldova o vreme neliniştită, un veac de turburări care a permis turcilor de a lua în posesiune — nu în proprietate — Cetatea Albă şi Chilia. Voind să-şi întărească drepturile asupra Moldovei ei îşi crează două puncte de razim în aceste două cetăţi, în care au garnizoane turceşti şi pentru a căror hrănire ei însemnează şi un raion împrejurul cetăţilor. Dar atît în raion cît şi în cetate vechile autorităţi civile moldoveneşti funcţionează mai departe.

Posesiunea locurilor era uzurpată de turci, proprietatea Moldovei nu era contestată nici acum.

La începutul veacului al şaptesprezecelea în fine, turcii îşi crează un al treilea razim, atît asupra Moldovei cît şi în contra Poloniei, ocupînd milităreşte cetatea Hotinului. Această cetate trece ades în mîinele moldovenilor, apoi iar o reocupă turcii, dar proprietatea şi a acestei cetăţi n-a fost înstrăinată prin nici un tratat formal. Tot în acest veac Domnii moldoveneşti colonizează ei înşii o parte din Basarabia, adică *Buceagul,* cu tătari, pe o întindere de *două* ceasuri lăţime. Aceşti tătari se aşază însă cu condiţia de a se judeca singuri ei între ei, numai avînd judecăţi cu moldovenii să aibă a se judeca înaintea autorităţilor moldoveneşti.

În veacul al optsprezecelea nefericitul Dimitrie Cantemir se aliază cu ruşii. Toma Contacuzin, generalul de cavalerie al Domnului Valahiei, trece asemenea la ruşi. Turcia pierde încrederea în Domnii pămînteni şi trimite *fanarioţi.* Această alianţă cu Rusia ne-a făcut să pierdem Domnia, armata, dezvoltarea noastră intelectuală şi economică. Domnii fanarioţi sînt numai umbrele domniei vechi. Atunci turcii pun ţările noastre sub o atîrnare foarte grea. Deşi ele aveau autonomia lor veche în toate punctele esenţiale, deşi proprietatea lor n-a fost alterată, totuşi, lipsiţi de armată, adică de puterea fizică, lipsiţi de domnia naţională, adică de puterea noastră morală, noi nu puteam rezista loviturilor ce ni le da Poarta.

Deşi la pacea de la Passarowitz Poarta declară că nu poate ceda Austriei Moldova, fiind ţară închinată, nu supusă cu sabia, totuşi ea mai tîrziu cedează Bucovina, iar în anul 1812 Basarabia, adică ţinutul Hotinului, o parte bună a Moldovei, şi Basarabia proprie pînă în Dunăre.

Cu sabia n-a fost luată însă nici Bucovina de austriaci, nici Basarabia de ruşi, ci prin fraudă.

Pentru Bucovina s-a cumpărat delegaţii turci şi un general rus, pentru Basarabia asemenea; căci delegaţii Rusiei primise ordin din San-Petersburg să-ncheie pace cu orice preţ, de vreme ce intrase Napoleon I în Rusia. Dragomanul Porţii, fanariotul Moruzi, cumpărat şi sperînd a veni la domnie prin ajutorul Rusiei, a-ncheiat pacea de la Bucureşti. Moldova întreagă n-o putea ceda ruşilor, că atunci n-ar fi avut unde domni, cedă deci jumătatea ei dintre Prut şi Nistru.

O flotă engleză stătea în Bosfor şi sili pe sultan să încheie pacea de la Bucureşti. Sultanul ridică mucul condeiului de pe tratat şi trecu pe o altă hîrtie : sentinţa de moarte a lui Moruzi.

Iată în cîteva linii generale cestiunea de drept pe care ne-o rezervăm a o espune pe larg în alte numere.

[1 martie 1878]

UN RĂSPUNS RUSESC

Un cititor rus al gazetei „Le Nord" din Bruselles trămite acelei redacțiuni o scrisoare deschisă, ca răspuns la scrisoarea asemenea deschisă, pe care d. locotenent-colonel Alecsandri a adresat-o principelui Gorciacoff în privirea cererii de reanexare a Basarabiei.

C. 832

Foaia noastră a fost una din cele dîntîi cărora d. locotenent-colonel a binevoit a comunica acea scrisoare şi pe care am şi publicat-o românește la vremea ei. Acum reproducem mai la vale şi răspunsul cititorului rus şi observăm numai că acestuia i s-a întîmplat un lapsus, adică a alunecat a adresa răspunsul său poetului Vasile Alecsandri, pe cînd autorul scrisoarei către principele Gorciacoff e fratele poetului, Ioan Alecsandri.

Confundînd pe poet cu omul politic, cititorul rus crede că, fiind însuşi om politic, poate da lecții poetului, de aceea răspunde cu un ton oarecum magistral, pe cînd în adevăr i s-ar fi cuvenit mai de grabă tonul colegial a unui om ce voieşte să măsure argumente, nu să împartă învățăminte. Relevăm acest lapsus, nu din altă cauză, ci numai pentru că el e obiectul unui fin paralogism. Ctitorul rus voieşte să zică că, fiind Alecsandri poet, adică mişcîndu-se pe un teren paralel, nu congruent cu acela al politicei, răspunsul din pana diplomatică ar fi oarecum superior adresei din pana cea de poet.

Ne permitem a releva că acest punct de plecare, pretinsul paralelism între poezie şi politică, nu este exact. Poeți se găsesc foarte rar — politici cît frunză şi iarbă.

Bunătatea sau netrebnicia unui om politic atîrnă de împrejurări, de mediul social, de constelațiunea puterilor cari îşi țin echilibru. Un om mediocru poate fi un politic mare în împrejurări date, dar un om mediocru nu va fi sub nici o împrejurare un poet mare.

Politica este a crea sau stîrpi condițiunile de existență a unei culturi; lucrul în sine însă al dezvoltărei intelectuale consiste ea în arte, consiste în ştiință, se naşte şi creşte neatîrnat de politică şi politici. Ar fi grozav a admite că activitatea cea mai pură şi mai nobilă a omenirii are aceleaşi ținte şi se serveşte de aceleaşi mijloace fără scrupul, de cari se servesc şi politicii.

Stabilim deci că, dacă autorul rus e într-adevăr om politic, el răspunde asemenea numai unui om politic, nu poetului, care atare se bucură pe scara omenirii de un rang înnăscut atît de mare încît pe lîngă dînsul mulți dintre principii cei reali sînt numai nişte bieți comedianți şi tragi-comedia mizeriei, înjosirei şi meschinătății omeneşti, al căror corelat în politic este răpirea prin putere şi amăgirea prin cuvînt.

[2 martie 1878]

BASARABIA

I. NUMELE ŞI ÎNTINDEREA EI

În toate întîmpinările de pînă acum, în scrisoarea d-lui X, din „Le Nord", în articolul puțin politicos a gazetei ruseşti „Viedomosti", în răspunsul unui rus către Alecsandri găsim repetîndu-se cu stăruință că Basarabia este din numărul provinciilor cucerite de ruşi cu sabia de la tătari şi de la turci. Convingerea noastră este însă că, din veacul al patrusprezecelea începînd, Basarabia n-a fost nici întreagă, nici în parte a turcilor sau a tătarilor, ci a unui stat constituit, neatîrnat, deşi slăbit şi încălcat în posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului si dacă reprezentanții statului moldovenesc, Domnii, ajunseseră atît de slabi încît dreptul nostru era dezbrăcat de putere şi nu putea să se apere aceasta nu e o dovadă că Moldova a renunțat vrodată la dînsul. Căci un drept nu se pierde decît prin învoirea formală de a-l pierde. Dar fie această învoire smulsă cu de-a sila, fie dictată de rațiuni de stat, fie izvorîtă din orice alte considerații, nu se modifică şi nu se nimiceşte decît din momentul în care renunțăm la el.

Cumcă aceasta nu e numai opinia noastră, ci chiar aceea a diplomației ruseşti se dovedeşte din istoria celor din urmă 150 de ani. De cîte ori Rusia stipula ceva în favorul Principatelor în tratatele ei cu Turcia, ea se provoca totdauna la drepturile imprescriptibile, *ab antiquo,* la capitulațiunile Principatelor. Acelaşi *Rumianțof* de care d. X pretinde c-ar fi cucerit Basarabia de la tătari realipeşte Basarabia şi Hotinul la Moldova, Giurgiu şi Brăila la Valahia.

Rumianțof se învoieşte cu desființarea mitropoliei Proilabului (Brăila), creată de greci pentru părțile pe cari, din cauze militare, turcii le ocupase, şi permite mitropolitului Moldovei să alipească din nou, precum era din vechime, Basarabia la eparhia Huşilor, Hotinul la eparhia Rădăuților, Giurgiul şi Brăila la eparhia Rîmnicului.

Prin urmare Rumianțof, contimporan cu acele cuceriri, el însuşi cuceritorul, ştia mai bine ale cui erau acele locuri, ştia mai bine că tătarii n-ar fi avut nevoie de mitropolit şi de episcop, ştia cu un cuvînt că locurile erau ale Moldovei. Cumcă această conştiință de drept nu s-a stins niciodată în Moldova vom avea ocazia de a o dovedi pas cu pas. Pas cu pas vom dovedi totodată că ocuparea părților din Moldova şi Țara Românească n-a fost decît militară, că ea avea cel mult caracterul administrației trecătoare pe care şi ruşii o introduc în campanie prin provinciele inamice şi că, oriunde erau a se hotărî cestiuni de proprietate unde puterea juridică a statului se manifesta, statu1 moldovenesc hotăra pe acest pămînt ocupat de turci. Cazurile de reclamații sînt tocmai cu tătarii ce locuiau în Buceag, cărora domnia Moldovei le hotăraşte locul unde le este învoit a fi aşezați, măsură acel loc şi-1 hotărniceşte, deşi domnia era fanariotă, deşi slabă, deşi locul era ocupat de trupe turceşti.

Dar pînă a sosi la capătul veacului al 17-lea şi la începutul veacului al 18-lea, la slăbiciunea statelor noastre sub fanarioți, a cărei cauză e tocmai Rusia şi alianța nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare, vom stabili mai întîi drepturile țărilor pentru timpii în cari nu era vorba de precumpănire turcească la noi.

Acest petec de pămînt, precum îl numesc corespondenții ziarului „Le Nord", locuit de tătari sub corturi şi de alte neamuri pe jumătate sălbatece, care-şi datoreşte scoaterea lui din întuneric unor generali d'*un renom populaire",* ca Rumianțof şi Sumarow, are cu toate acestea un nume care țipă sub condeiele ruseşti.

A rosti numele *Basarabia* e una cu a protesta contra dominațiunii ruseşti. Numele *Basarab* şi *Basarabeni* exista cu mult înaintea vremii în care acest pămînt devenise românesc; acest nume singur este o istorie întreagă.

D'Ohsson, în *Histoire de[s] Mongols* (T. I, p. XXXV), ne spune că existau în arhivele hanului mongol din Persia fragmente istorice de o recunoscută autenticitate, scrise în limba şi cu caractere mongole, pe cari însă prea puțini oameni le puteau citi. Pentru ca aceste fragmente să fie pricepute şi de public, sultanul Mahmud Gazon Khan au voit ca ele să fie adunate într-un trup de istorie şi au însărcinat cu această lucrare în anul 1303 pe medicul Fazel-Ullah, poreclit Rasid.

Medicul Fazel-Ullah-Rasid compilează deci cronica lui după fragmente mongolice, şi sub anul *1240* povesteşte următoarele :

În primăvara anului 1240 principii mongoli trecură munții Gadiții, pentru a intra în țara bulgarilor şi a ungurilor, Orda care merge spre dreapta, după ce a trecu țara Aluta, îi ieşi înainte Bazaran-bam cu o armată, dar e bătut. Cadan şi Buri au mers asupra saşilor şi i-au învins în trei bătălii. Bugek trecu din țara saşilor peste munți, intrînd la Kara-Ulaghi şi a bătut popoarele ulaghice.

Aşadar principii tătari au bătut pe *Kara-* Ulaghi, adică pe negri-valahi (Kara-iflak piaup6<; p^a^o<;)?, ba înaintea unuia i-a ieşit o armată comandată de *Basarab-ban.*

În *Annales Polonorum vetustiores,* scrise se vede între anii *1248—1282* (publicate întîi de Sommersberg, analizate de Lelewel) se găseşte însemnat pentru anul 1259 :

Tătarii, după ce subjugaseră pe besarabeni, pe litvani, pe ruteni şi alte neamuri, au luat cetatea „Sandomir", sau, *latineşte;* Thartari, subiugatis Bessarabenis, Lithvanis, Ruthenis *etc.*

Regele maghiar *Carol-Robert,* într-o diplomă din a[nul] *1332,* povesteşte bătaia ce o pățise de la Basarab, fiul lui Tugomir, în țara noastră: *In terra transalpina per Bazarab, ilium Thocomery* (Féjer VIII, 3, 625).

Din acest *Tugomir-Basarab,* care trăia pe la 1300 şi ceva, s-a născut Alexandru, cel pomenit în diploma de mai sus, care a trăit pînă la 1360; din Alexandru s-a născut Vladislav şi Radu Negru, din Radu Negru Dan şi *Mircea cel Mare* (—1418).

Cam într-o sută de ani, de la Tugomir pînă la capătul domniei lui Mircea, Țara Românească ajunsese la cea mai mare întindere teritorială, căci cuprindea Oltenia, Valahia Mare, ducatele Făgăraşului şi Omlaşului din Ardeal, mare parte a Bulgariei, Dobrogea cu cetatea Silistra, Chilia cu gurile Dunării şi țări tătăreşti nenumite mai de aproape. În această vreme Valahia întreagă, împreună cu toate posesiunile ei, se numea în bulele papale, în documentele cele scrise latineşte ale domnilor, în scrieri contimporane : *Basarabia.* Una din aceste posesiuni a fost şi acest *lambeau de terre* de pe care Rumianțof şi Sumarov pretind a fi cules tătari de sub corturi.

E destul a pomeni că, deşi acea familie de Domni s-a stins în linie bărbătească, numele vechi domnesc de *Bassaraba,* se mai poartă şi astăzi prin adopțiune de către un boier mare din Țara Românească.

Tot în vremea aceasta a înfloririi voievozilor Basarabi şi a țării Basarabia, *id est* Valahia Moldova poseda teritoriul de la Hotin pînă în Cetatea Albă, căci la începutul veacului a

---

cincisprezecelea cavalerul *Guillebert de Lannoy* se întîlneşte cu Alexandru cel Bun, merge la Cetatea Albă, care e a Domnului moldovenesc şi găseşte aici un oraş stăpânit de un pîrcălab (Burggraf) moldovenesc şi populat cu genoveji, moldoveni şi armeni.

Dar despre acestea mai tîrziu.

Destul numai că, într-o vreme în care abia era viață istorică prin împrejurimi, Basarabia actuală era pămînt românesc stăpînit de Domni români. Şi ace[a]sta n-o deduc numai istoricii de astăzi, ci Miron Costin însuşi; cronicarul cel învățat şi mare logofăt în Moldova povesteşte aceasta în versurile dedicate regelui Poloniei.

Pentru a nu anticipa, reproducem acestea numai pentru a esplica numele şi a arăta că el este puțin ceva mai vechi decît tătarii de sub corturi ai lui Rumianțof, iar pe acest general rus îl vom găsi, cum am zis, la vremea lui, susțiind cu act iscălit de dînsul tocmai teoria contrară celei espuse de corespondenții ziarului „Le .Nord".

Dar lăsînd Valahia de o parte, ce se numeşte astăzi Basarabia?

Trăgînd o linie de la Hotin, din Nistru pînă în Prut, avem o lature, de la amîndouă capetele ei tragem cîte o linie pînă în Marea Neagră, una de-a lungul Nistrului, cealaltă de-a lungul Prutului; iar capetele acestor două linii le încheiem cu o a patra linie formată prin țărmurii Mării Negre. Acest cuadrilater cam neregulat se numeşte azi *Basarabia,* deşi fără cuvînt.

După ce Ştefan cel Mare a luat de la Valahia, între anii 1465—1475, părțile de sud, cîte le aveau Basarabii între Prut şi Nistru, aceste părți a păstrat numele distinctiv a dinastiei *primae ocupantis,* a Basarabilor. Deci *nu* întreaga țară dintre Prut şi Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o fîşie spre sud, hotărîtă şi mică, aşa cum ne-o arată Cantemir în *Descriptio Moldaviae.*

Iată deci marginile reale ale Basarabiei reale : Trage o linie curmezişă de lîngă Nistru de la Bender pînă în vîrful lacului Ialpug la Bolgrad şi ai o lature, apoi ia-o de la Bolgrad pînă în Reni, ai a doua lature, de la Reni pe Dunăre în sus pînă la Chilia, a treia lature, apoi luînd malul Mării Negre pînă la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra lature; apoi în sus pe Nistru de la Cetatea Albă pînă la Bender, a cincea lature. Numai pămîntul coprins între aceste cinci linii s-a numit cu drept cuvînt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldovă curată, războtezată de la 1812 încoace.

Pămîntul cuprins între aceste cinci linii era împărțit în patru ținuturi: *Bugeacul, Cetatea* Alba, *Chilia* şi *Ismail.* Numai în ținutul Bugeacului au locuit tătari cu învoirea Domnilor Moldovei, în celelalte se vor fi răsfirat cîte unul-doi, căci nimeni nu poate opri în mod hermetic trecerea unui om, mai ales tătar fiind, peste marginele moşiei lui; dar în sfîrşit numai în Bugeac tătarii colonizați s-au bucurat de oarecari privilegii, concese de proprietarul locului, care era statul Moldovei.

Cu acest pămînt ne vom ocupa în numerii viitori. Statornicind, după cercetările mai noi, *originea numelui* după *Cantemir,* marginele pămîntului de care e vorba, vom arăta ce soi de tătari a putut culege de sub corturi generalii ziarului „Le Nord", de la anul 1400 începînd şi pînă la 1812, adică în curs de patru sute şi mai bine de ani. În treacăt ne vom ocupa şi cu cetatea Hotinului.

II. VEACUL AL CINCISPREZECELEA

În n[umă]rul nostru de la 20 fevruarie am răspuns deja unui domn X, care adresase din Bucureşti o scrisoare către directorul ziarului „Le Nord", spuind în ea că Rusia cucerise Basarabia de la nişte cîrduri *(peuplades)* cari locuiau sub corturi şi erau pe jumătate sălbatice, de la un soi de başibuzuci odioşi, şi că din *nici un punct de vedere* Basarabia prin Tractatul de Paris n-a putut fi considerată ca fiind restituită posesorilor ei legitimi.

Prin documente publicate în mare parte în arhive slave chiar am arătat că tătarii d-lui X, cari ar fi fost în trecut *les possesseurs legitimes,* erau cam ciudați în felul lor.

În Suceava domneşte Alexandru Vodă cel Bun, care prescrie la anul *1407* ce vămi au să plătească negustorii poloni la Tighina (Bender) şi la Cetatea Albă (Akkermann). Tot în vremea lui Alexandru trece la 1420 ierodiaconul rus Zosima prin Cetatea Albă şi ne spune că, voind să treacă Nistrul, a trebuit să plătească pentru trecătoare un bir, pe care moldovenii şi litvanii şi-l împart la încheierea socotelelor. Ierodiaconul şade la Cetatea Albă două săptămîni şi apoi pleacă de la fînarul aşezat chiar la gura Nistrului pe o corabie către Sfintele Locuri.

Peste un an (1421) mai vine alt călător, cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasadorul a doi regi apuseni, care asemenea petrece în Cetatea Albă, ce este sub stăpînirea lui Alexandru Vodă, pe care l-a văzut şi-l cunoaşte cavalerul.

Ba cavalerul are şi ocazia de a afla că moldovenii din Cetatea Albă sînt minunat de bine administrați, căci, singur călărind pe lîngă Nistru, a fost prădat şi poliția de atunci i-a aflat în cîteva zile pe hoți şi i-au adus legați înaintea lui. Cavalerul, mirat de această justiție expeditivă, se roagă lui Vodă să-i ierte, căci i-au dat banii toți înapoi.

În fine, la a[nul] *1475,* Ştefan Vodă cel Mare trimite la Cetatea Albă pe un arhitect grec, anume Teodor, ca să facă un turn nou şi un zid nou la întăriri, iar arhitectul le spune acestea prin inscripții care stau şi *astăzi* pe zidurile cetății.

Totodată vedem în hrisoavele domneşti de pe acea vreme, iscăliți deodată cu Domnul regulat, pîrcălabii Chiliei, ai Cetății Albe şi ai Hotinului, cari erau *boieri mari,* încît se vede cumcă tătarii de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci.

Numai numiri ciudate aveau acei boieri tătari. Pentru că vedem din hrisoave că lîngă boierul Manoil, pîrcălab de Hotin, şi Stanciu, de Cetatea Albă, sînt iscăliți d-nialor : Albul Spătar, Ioan Băiceanu, Hodco Crețul, Oanea Pîntece, Tudor Vascanu, Giurgea lui Gaură, tot nume ... tătăreşti de boieri de a lui Alexandru Vodă.

Dar Cetatea Albă devine şi mai ciudată prin o altă împrejurare. În aşezămîntul ce-1 dă Alexandru cel Bun la 1407 negustorilor poloni se vede şi ce mărfuri importau acele *peuplades* à demi *sauvages.* Negustorii aduc din Lemberg *postav,* din Brăila *peşte,* din Podolia *cai* şi *vite albe ;* ce or fi aducînd ei oare din Cetatea Albă ? Poate corturi tătăreşti ? Ei aduc din Cetatea

Albă stofe cusute cu fir de aur, stofe de mătasă şi vinuri din Grecia, pe care prozaicul aşezământ le numeşte cvas grecesc. Erau luxoşi tătarii din Basarabia.

Se ştie că după moartea lui Alexandru cel Bun a rămas doi fii, *Ştefan* şi *Ilie,* cari şi-au împărţit ţara în două. *Matci Strykcowski,* în cronica sa polonă-litvană, tipărită întîi şi întîi la Koenigsberg la *1582,* ne spune cum şi-au împărţit-o ei. *Ilie* a luat regiunea Nistrului, Hotinul, Suceava, Iaşii, Huşii, Tecuciul etc.

Ce-i mai rămăsese bietului *Ştefan?*

Trei ţinuturi : Cetatea Albă, Tighina şi Chilia, care erau echivalente cu tot restul Moldovei. Se vede că Ştefan ştia importanţa acestui *lambeau de terre,* căci n-a cerut nici Iaşii, nici Suceava, ci s-a mulţumit cu aceşti *tătari,* cari locuiau sub corturi şi purtau stofe lucrate cu fir de aur şi mătăsării, beau vinuri din Grecia şi stăteau în relaţiuni directe cu Genova şi cu Veneţia, Această împărţeală si împăcăciune între fraţi a pus-o la cale regele Poloniei la anul *1436.*

Nu-i vorba de cronici, geografii şi atlasuri. Nici una din ele nu contestă proprietatea deplină şi neturburată a Moldovei asupra Basarabiei. Dar, avînd a face cu diplomaţi de soiul celor cari scriu în ,,Le Nord", am adus, ca Toma necrediciosul, dovezi scrise de oameni trăitori în veacul al cincisprezecelea, oameni cari au vorbit cu Alexandru cel Bun, cu fiii săi Ilie şi Ştefan, cu Ştefan cel Mare. Aici nu se poate spune că este o vreme ca aceea a lui Rurik sau a lui Oleg, în care istoria e mit şi mitul istorie, ci, din contra, o vreme în care negustorul ce aducea peşte de la Brăila trebuia să plătească vamă, importînd iepe şi vaci plătea vamă, trecînd Nistrui plătea vamă; o vreme în care poliţia de Cetatea Albă prindea pe tîlhari, încît, din contra, vremea de astăzi, cu nesiguranţa ei caracteristică, e o licenţă poetică pe lîngă epoca sănătoasă a lui Alexandru Vodă cel Bun. N-avem a face cu poveşti şi drepturi închipuite, ci cu oameni cari au fost, cum sîntem noi astăzi de ne vedem cu ochi, cari se îmbrăcau ei cu postav adus din Lemberg, iar cucoanele cu mătase din Cetatea Albă; şi, de cîte ori voim a spune poveşti de tătari sub corturi şi oameni jumătate sălbatici, protestează boierul Manoil, pârcălab de Hotin, Stanciu de la Cetatea Albă şi-mpreună cu ei Tudor Vascanu, Ioan Băiceanu, Oane Pîntece, Albu Spătaru şi ceilalţi.

Din acest triunghi format în documentele noastre de pîrcălabul de Hotin, cel de Cetate Albă şi cel de Chilia nu te scapă nici un soi de subtilitate diplomatică, nici un soi de apucătură. Nu-i ieşire precum nu-i intrare şi, păgîn să fie omul, trebuie să zică: Adevărat, a Moldovei e Basarabia.

De cînd există românii pe pămînt, Basarabia noastră actuală, acest *lambeau de terre,* a avut şi el onoarea de a forma un stat deosebit, deşi foarte trecător, sub Ştefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Altfel e pururea parte integrantă, sau a Vlahiei în veacul al paisprezecelea, sau a Moldovei din veacul al cinsprezecelea şi pînă la luarea ei prin ruşi.

Faţă cu aceste lucruri pozitive, cu aceşti pîrcălabi, stofe cusute cu fir, vămi plătite de negustori, turnuri şi ziduri făcute de Ştefan Vodă, nu ştim zău dac-ar mai cuteza cineva să zică cumcă *La Bessarabie à aucun point de vue n'a été considérée par le Traite de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes!*

Hotinul-nord extrem, Chilia-gura Dunării, Cetatea Albă — gura Nistrului şi tot teritoriul dintre liniile ce le-am putea trage între ele a fost al nostru şi este de drept al nostru şi astăzi, căci *nu nouă* ni s-a luat, *nu cu noi* s-au bătut ruşii, *nu pămîntul nostru* 1-au putut ceda turcii.

Ştim prea bine că diplomaţii sînt isteţi întru prefacerea dreptăţii în terfeloage fără valoare. Dar tăria unui popor mic a stat totdauna în *drept.* Oare nu-i era mai uşor la inimă d-lui X,

---

sau cititorului rus a lui ,,Le Nord", dacă afacerea se regula între noi şi noi renunţam la dreptul nostru de bună voie? Nu-i părea mai bine dacă tăceam molcom şi jucam după cum ni se cînta?

Sigur că da.

De aceea, oricît de slab ar fi dreptul lipsit de arme şi de putere, el e tot mai tare decît nedreptatea, tot mai tare decît neadevărul.

Cu un cuvînt tătarii d-lui X şi ai lui Rumianţof (a cărui nume d. X îl citează fără cuvînt, pentru că acest general n-a susţinut niciodată de a fi eliberat Moldova de sub tătari, ci din contra el a dat Moldovei, pe lîngă proprietatea şi posesiunea liniştită a Basarabiei şi a Hotinului, acei tătari n-au trecere, ci sînt pure invenţiuni pentru a arunca praf în ochi Europei, neştiutoare de lucrurile noastre de la Dunăre.

Acest petec de pămînt pe care ,,Le Nord" ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră.

La intrarea sultanului Mohamet în Ţara Românească contra lui Vlad Ţepeş Voievod se afla între ostaşii lui şi un sîrb, anume *Constantin Milialovicz de Ostroviţa.* El ne spune că pe atunci opinia publică era că oricine s-ar războ cu românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are. Aceasta-i foarte natural, pentru că românii nu sînt popor cuceritor, de aceea şi apără ce-i al lor cu îndărătnicie, pentru că ce au cu drept au şi al lor este.

Oricînd însă turcii sfătuiau pe sultan să nu facă războ cu românii, pentru că n-aduce nici un folos, ci pier numai o mulţime

de turci în zadar, atunci sultanul le răspundea : „Pînă cînd românii stăpînesc *Chilia* şi *Cetatea-Albă,* iară ungurii Belgradul sîrbesc, pînă atunci nu vom putea birui pe creştini!" (Vezi *Sbior pisarzow polskich* sec. II. tom. V, Warszawa 1828).

Prin urmare sultanul Mahomet ştia bine că acest *lambeau de terre* nu-i de despreţuit, şi dacă el zicea aceasta la *1490,* de ce să n-o zicem noi la 1878 ?

Mutatis mutandis zicem :

Pe cîtă vreme Basarabia este în mînile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul. Căci, după cît dăm noi cu socoteala din ciudatele teorii a frontierelor naturale, a barierelor ostile de învins şi a victoriilor repurtate la Cahul şi Ismail, cam asta este intenţia puternicului nostru vecin.

III. VEACUL AL ŞAISPREZECELEA

Pentru a înţelege tăcerea ce domneşte în cronici în privirea Basarabiei în veacul al şaisprezecelea vom trebui să premitem cîteva consideraţiuni de o natură mai generală.

Centrul vieţii istorice sînt oraşele, nu şesul dimprejurul lor, nici satele. Îndată ce turcii au pus mîna pe oraşele Chilia şi Cetatea Albă nu se mai vorbeşte nimic despre viaţa împrejurimilor lor.

Am încheiat articolul trecut cu cuvintele lui Mohomet II rostite la a[nul] 1462, că : „pînă cînd românii stăpînesc Chilia şi Cetatea Albă, pînă atunci nu vom putea birui pe creştini".

În dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intră cu oşti mari în ţara Moldovei şi bate Chilia şi Cetatea Albă, pentru a realiza o politică oarecum tradiţională. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea Chilia, comandată de pîrcălabii Ivaşcu şi Maxim, iar la 5 august acelaş an ia Cetatea Albă, comandată de pîrcălabii Gherman şi Oană (la Urechi: Ioan).

şi ar fi apucat şi alte cetăţi, că Ştefan Vodă la gol nu îndrăznea să iasă; ci numai la strîmtoare nevoia, de le făcea sminteală. Ci văzînd turcii ajutorul lui Ştefan Vodă din Ţara leşească ce-i venise, sau însuşi craiul, cum scriu unii, că au tras de la Rusia şi de la Litfa ţeara toată, de se strînsese oameni de treabă mai mult de 20000 şi, trecînd craiul cu dînşii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de şi-au pus tabăra, unde şi Ştefan Vodă au mers de s-au împreunat cu craiul în anul 6993 septemvrie 1 (1485). Şi toate ce au avut mai de treabă au hotărît şi apoi şi ospătatu-au pe Ştefan Vodă şi 3000 oameni i-au dat de oaste, cu cari s-au întors Ştefan Vodă la Moldova şi, împreunînd oastea cea străină cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, *de le-au căutat o ieşire din ţară.*

Aşa Ştefan Vodă au curăţit ţara de vrăjmaşi, iar cetăţile care le-au luat turcii, *Chilia* şi *Cetatea Albă, nu au putut să le mai scoată de la turci,* că ei mai înainte de ce au ieşit din ţară le-au îngrijit cu oameni, cu puşti şi cu bucate de ajuns; şi aşa au rămas pe mîna turcilor pînă astăzi. (Urechi)

Tot în anul acesta 1485 Ştefan Vodă

dacă au scos vrăjmaşii din ţară şi dacă au răcit vremea şi caii turcilor au slăbit, au lovit pe Malcoci la Catlabuga (lac şi rîu în judeţul Bolgrad) în 16 zile a lunei noiemvrie, de au topit toată oastea turcească.

Adaogăm numai că fiecine trebuie să se păzească de eroarea de a privi şi judeca vremile trecute după împrejurările de astăzi, de a da numirilor ce există astăzi aceeaşi greutate pe care o aveau atunci. Puterea în istorie este o noţiune relativă. Veneţia de ex. nu avea întindere mare, dar era una din puterile mari ale Europei. Acelaş Ştefan Vodă căruia turcu (pe atunci cea dîntîi putere militară în Europa) îi iau Chilia şi Cetatea Albă, acelaş Ştefan Vodă bate de-l stinge mai tîrziu pe regele Albert în Codrii Cosminului, încît rămîne proverb în ţara leşească „în zilele lui Albert au pierit şleahta" şi acelaş Malcoci a cărui oaste turcească Ştefan au topit-o în ţinutul Bolgradului a pătruns mai tîrziu în Polonia şi prădă şi arse pînă la Lemberg fără ca regatul să-1 poată opri.

De aceea trebuie s-o spunem de pe acuma că, oricît de viteaz să fi fost bătrînul domn a1 Moldovei, oricît de puternic să fi fost pentru vremea lui, în care alte state cu întindere de zece ori mai mare erau mai slabe decît Moldova, contra Turciei sau a Spaniei din vremea aceea n-ar fi putut rezista decît în defensivă, decît *nevoind la strîmtoare, pentru a le face sminteală,* căci la gol nu *îndrăznea*.

În sfîrşit, la anul 1504 Ştefan Vodă se coborî în mormînt, gîrbovit de greutăţi şi de vîrstă, după 47 şi mai bine de ani de domnie, iar poporul în urmă-i i-a zis cu dragă inimă şi Bun şi Sfînt şi Mare, căci aşa Domn nici n-avusese pînă atunci, nici poate că va mai avea de acum si pururi.

Deşi în gîndul lui statornicise de-a închina ţara turcilor, dar lui însuşi, biruitorului tuturor vecinilor, nu i se cădea să se plece ; vrea ca numele lui să însemne *însuşi ţiitor preste toată ţara ;*ci numai

înaintea săvîrşirii sale el chemă la sine pe boieri mari şi alţii cîţi s-au prilejit, arătîndu-le cum nu vor putea ţinea ţara precum o au ţinut el; ci socotind decît toţi mai puternic pre turc şi mai înţelept au dat învăţătură să se închine turcului.

Într-adevăr, în anul :1511, Bogdan, voievodul Moldovei, încheie capitulaţiunea întîia cu turcii. În această capitulaţiune Poarta recunoaşte :

(Arl. 1) că Moldova e țară liberă şi nu cucerită; (art. 3) că Poarta e obligată de-a apăra Moldova contra oricării agresiuni eventuale şi de-a o mănținea în starea în care se găsea de mai-nainte, fără ca să i se facă cea mai mică ştirbire a teritoriului ei: (art. 6) că stăpînirea voievozilor se va întinde asupra *întregului* teritoriu al Moldovei; că (art. 8) turcii nu vor putea cumpăra pămînturi în Moldova, nici vor putea clădi geamii, nici se vor putea aşeza în orice mod ar fi. Drept semn de supunere Domnii Moldovei vor da în fiece an Porții 4.000 de galbeni turceşti, 40 de şoimi şi 40 de iepe fătătoare, toate însă sub titlu de dar.

Avînd Domnii Moldovei stăpînire pe toată întinderea țării, recunoscută *de jure* prin acest tratat formal, avutu-l-au şi *de facto ?*

Pentru a lămuri şi acest lucru consultăm tratatul lui Petru Rareş de la *1529.*

Art. 5. Granițele Moldovei se vor păstra intacte în toată întinderea lor.

Art. 6 Exercițiul cultului musulman e oprit pe toată întinderea țărei.

Art. 7 Nici un musulman nu va putea avea, sub titlu de *proprietar* în Moldova, nici pămînt, nici casă, nici prăvălie.

Art. 9 Negoțul Moldovei e deschis pentru toate națiile comerciante.

Cu toate acestea turcii vor avea preferență înainte[a] celorlalte nații pentru cumpărarea de producte pe cari le vor tocmi în porturile *Galați, Ismail* şi *Chilia ;* dar ei nu vor pătrunde *mai departe* înlăuntrul țărei, fără autorizarea espresă a lui Vodă. Aceasta e cestiunea de drept. *De jure* s-au restituit Moldovei toate cîte i se luase, s-a recunoscut că nici un turc nu poate fi *proprietar* al vrunui imobil în Moldova, *de facto* însă turcii au ținut ocupate milităreşte atît Cetatea Albă cît şi Chilia.

Aceasta ne lămureşte şi atitudinea febrilă şi neliniştită a lui Petru Rareş; tratatul lui secret cu marchizul de Brandenburg, subscris la Suceava [în] *1542* şi motivat anume prin voința de-a recăpăta părticelele Moldovei răpite de turci.

Tot în vremea lui Petru Rareş, la 1535, turcii ocupară şi Tighina (Bender). Într-adevăr, ce să ne închipuim sub aceste ocupări turceşti? O cucerire? Pentru a răspunde la această întrebare şi a arăta totodată continuitatea dreptului Moldovei preste aceste locuri, vom întinde mîna pe deasupra veacului al 17-lea tocmai pînă la Ecaterina II, la stipulațiunile Tratatului de la *Cuciuc-Cainardgi,* 10 (24) iulie 1774. Ce se zice în el?

L'Empire de Russie restitue à la Sublime Porte toute la Bessarabie avec les villes d'Ackerman, Kilija, Ismaîl et avec les bourgs et villages et tout ce que contient cette province etc.

---

iar mai jos următoarea obligație pentru Poartă;

3) De restituer aux couvents et aux autres particuliers les terres et possessions ci-devant à eux appartenent, qui leur ont été prises, contre toute justice, situées aux environs de Brahilow, de Choczim, de Bender, etc. appelées aujourd'hui *Rayes.*

TERRES ET POSSESSIONS CI-DEVANT A EUX APPARTENENT, QUI LEUR ONT ETE PRISES CONTRE TOUTE JUSTICE, iată adevărata definiție pentru toate ocupările turceşti din trupul Moldovei o definiție făcută de chiar Ecaterina II.

Cumcă prin această restituțiune nu se înțelegea nimic mai puțin decît restituțiunea către chiar statul Moldovei vedem din corespondența ambasadorului austriac Thugut, care scrie aceste amănunțimi la Viena.

Într-un raport din *Pera,* lîngă Constantinopole, 3 dec. 1774, Thugut zice:

Între altele, Poarta e ocupată de a pune la cale obiectul cererilor deputaților moldoveni şi munteni. Cu această ocazie voivodul Valahiei, Alexandru, şi Iacovachi Rizo, în numele lui Ghica Vodă, au făcut de curînd propunerea ca Poarta să elibereze națiunilor amândurora un aşa-numit hatişerif, adică o scrisoare publică. iscălită de însuşi sultanul, prin care să li se confirme Principatelor drepturile şi prerogativele stipulate pentru ele prin cel din urmă tratat oarecum din propriul impuls al grației sultanului. Fiindcă această idee e sprijinită de pretextul aparent că în acest mod se va putea înconjura pe viitor stăruința Rusiei şi amestecul ei în trebile nației moldovenești şi valahiene, de aceea Poarta pare dispusă a primi această propunere şi nu e alta la mijloc decît *Inlăturarea oarecăror greutăți,* pentru oarecare *întinderi cari pînă acum s-au ținut de fortărețele Ibraila şi Hotin* şi, cari conform coprinsului tratatului, trebuie să. se înapoiască locuiorilor Moldovei şi Valahiei.

În alt raport de la 10 şi 11 dec[embrie] 1775, Thugut spune cumcă, la delimitarea Bucovinei, Reis Effendi se împotriveşte de-a da o palmă de loc din ținutul Hotinului, căci, deşi e stipulat espres „ca teritoriul Hotinului, a Benderului, a Brăilei etc. etc. să fie reîntrupate cu Moldova şi Valahia ..." totuşi Poarta stăruieşte pe lîngă Rusia să nu fie silită a îndeplini acest articol.

În raportul de la 1776, 3 ianuarie, Thugut repetă clar :

Între piedecele ce se opun (delimitării Bucovinei) cea mai însemnată este că în cel din urmă tratat de pace cu Rusia s-au stipulat espres ca toate (sämmtliche) regiunile cetăților turceşti de la graniță, Hotin, Bender, Ibraila etc., fiind părți cari din vechime (ursprunglich) s-au ținut de Moldova şi Valahia, să fie reîntrupate(zuruckeinverleibet) cele două Principale. Poarta, precum am aflat cu *siguranță,* a fost silită de a introduce în hatişerifurile pe cari le-a dat moldovenilor şi valahienilor în urma stăruinței Rusiei făgăduința expresă cumcă pretențiile Principatului valahian şi moldovenesc asupra aşa-numitelor ținuturi a Hotinuluî, Benderului, Ibrăilei etc. vor fi cercetate la vremea lor şi cererile temenice vor fi satisfăcute.

În fine la 1784 sultanul şi eliberează hatişeriful în cestiune, care, afară de o mulțime de amănunțimi cari confirmă suveranitatea internă a Moldovei, repetă că nici un turc nu va putea avea avere imobilă în țările noastre şi promite a restitui ținuturile în chestiune.

Aceste toate le dezvoltăm numai pentru a stabili un singur lucru. Daca înainte de o sută de ani, pe la capătul veacului al optsprezecelea, drepturile Moldovei erau aşa de tari că puteau fi dovedite de boieri şi de mănăstiri, încît Turcia să recunoască

prin Tratatul de la Cuciuc-Cainardgi şi prin hatişeriful de la 1784 temeinicia lor, daca acele drepturi nu se învechiseră şi nu se prescrisese atunci, pututu-s-au ele prescrie în veacul al şaisprezecelea, în vremea lui Bogdan cel Chior, lui Ştefan cel Tînăr sau în zilele lui Petru Rareş, voievodul bogat, influent şi plin de învăţătură?

Desigur că nu.

Ceea ce ţineau turcii pe atunci erau cele trei oraşe, Chilia, Cetatea Albă şi Thiginea, *'avec les terrains affectées,* căci aşa numeşte Thugut circumspecţia militară a oraşului *spre deosebire de districtul lui.* Aceste *terrains affectées* erau însă pentru păscutul cailor ienicereşti şi nu vor fi întrecut cu mult suta de pogoane împrejurul zidurilor cetăţii şi poate vor fi ajuns atît de departe pe cît ajungea săgeata din arcul tătăresc şi glontele din puşca ienicerului.

Într-adevăr, Matei Strykowski povesteşte, după cum văzuse însuşi cu ochii, cum este d.e. Hotinul şi de ce soi e ocupaţiunea turcească.

Hotinul e o frumoasă şi puternică cetate, aşezată pe o stîncă, avînd aspectul fortereţei Koekenhausen din Liflanda, căci le văzui pe amîndouă. în 1574 găsii Hotinul deja în posesiune turcească; totuşi domnul moldovenesc *mai păstrează acolo un pîrcălab,* ce-1 reprezintă şi carele ne primi de două ori în numele stăpînului său ...

E drept că Hotinul trece în urmă din nou în posesiunea Moldovei şi abia în secolul al 17-lea turcii îl reocupă şi-1 întăresc. Dar, ca un fel de probă de cucerire şi de *legitime possession,* putem cita acest caz, în care vedem doi stăpîni trăind alături într-unul şi acelaş loc : Dommu Moldovei, stăpîn legitim, însă slab, alături cu sultanul, stapîn neligitim, însă puternic.

Nu tăgăduim că o picătură de silă în dreptul limpede al Moldovei îl întunecă, precum o picătură de sînge întunecă limpezimea unui izvor; dar dreptul viu reîntinereşte cu spor, pe cînd sila, tocmai contrariul lui, vremea o mînă cu sine ş-o mistuie, de nu se mai cunoaşte c-au fost.

De-a mirarea lucru cum s-au păstrat conştiinţa vie a dreptului pînă în ziua de astăzi prin vremi atît de turburate precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea şi al XVII-lea, căci jumătatea din urmă a celui dintîi si întreg al doilea nu sînt decît o lungă şi sîngeroasă tragedie.

Din afară încep a veni tătarii şi cazacii, de preste Dunăre vin turcii cu vecinicele lor războaie ba asupra unuia, ba asupra altuia; înlăuntru, după stingerea dinastiei, se împerechează boierii în partizi, rădică Domni efemeri spre a-i răsturna iarăşi, iar din cînd în cînd cîte un tiran îneacă si revoltele, dar şi dreptatea, într-o mlaştină de sînge şi fărădelegi.

Şi cu toate acestea, cu toată grozăvia acestor vremi, ele nu sînt nimic pe lîngă epoca fanarioţilor, în care toate acele patimi urieşeşti cari mistuiau pe oamenii din ţară, în loc de a fi conduse într-o albie comună spre folosul ţării, au fost secate, nimicite prin mişelie, moliciune, venalitate; în care toate instinctele barbare însă nobile au făcut loc instinctelor ipercivilizate ale Bizanţului, acelui amestec de viclenie meschină, răutate meschină şi nespusă făţărnicie.

IV. VEACUL AL ŞAPTESPREZECELEA

Bugeac în limba tătărească — zice Cantemir — va să zică unghi, un colţ de pămînt. Cam pe la anul 1568 se începe roirea tătarilor înspre ţara Moldovei, precum ne-o spune Cantemir însuşi, care era de origină din cea mai însemnată familie a tatarilor nohai din cîte s-au aşezat în ţara noastră, ba chiar, în vremea în care Dimitrie era Domn creştin în Moldova, în Bugeac stăpînea preste tătari asemenea un Cantemir.

Tătarii, după cum ni-i descriu cronicarii, nu se ocupau cu plugăria, ci se ţineau cu turmele de cai şi cu prădatul. Sate nu aveau, ci numai tîrguri, se hrăneau cu lapte de iapă şi nu era nici una din ţările învecinate cu care să nu aibă bocluc.

La începutul veacului al şaptesprezecelea Ieremia Movilă dăruieşte lui Kazigherei han in din Crîm şapte sate în Bugeac, să-i fie de cîşle, adecă de păscut şi de strînsul fruptului, aceasta pentru a-1 împăca pe han cu Polonia, căci Ieremia avea nevoie şi de prietenia Poloniei şi de mijlocirea hanului tătăresc pe lîngă Poartă.

Se vede însă că curînd după aceea tătarii Bugeacului, sub căpetenia lor Cantemir Paşa, au fost rechemaţi în Crîm.

Să nu uităm că cronicarii noştri trăiesc toţi în veacul al şaptesprezecelea, că Nistor Ureche, de pe a cărui izvoade au scris fiul său Grigore, e boier mare la curtea lui Ieremia Movilă şi partizan al Movileştilor, că Miron Costin moare de sabia lui Cantemir, că ei toţi cunoşteau istoria colonizării tătarilor în Basarabia ; ba, Miron Costin vorbeşte de ei cu acel ton nepreo-cupat al contimporanului, care nu găseşte de cuvi[i]nţă a mai esplica lucruri cunoscute de toată lumea; precum am vorbi noi astăzi de pahonţii ruseşti prin gazete, fără a ne mai interesa cum au venit şi cum se duc.

Destul că, după ce vedem cum la începutul veacului Ieremia Movilă le dăruieşte nouă sate, aflăm că deja la 1637 ei nu mai erau in Bugeac şi aceasta în urma unui tratat între Polonia şi hanul de Crîm.

Iată ce zice Miron Costin:

Tot în acelaşi an *(1637),* Cantemir Paşa cu oardele sale, peste voia hanului, au ieşit din Crim şi s-au aşezat iar în Bugeac, care lucru

nesuferind hanul şi mergînd dodăială şi de la leşi, care legase a doua legătură prin Koneţ-Polski cu Mustafa Paşa vizirul, *să nu fie slobozi tătarii a locui în Bugeac,* făcînd dodăială crăiei lor. Au ieşit poruncă la hanul şi la Vasile Vodă (Lupu), domnul ţarii noastre, şi la Matei Vodă (Basarab), domnul muntenesc, să meargă cu hanul asupra lui Cantemir. Deci au venit hanul cu oşti şi au purces şi Domnii cu îmbe ţările asupra lui Cantemir care, temîndu-se de hanul, au fugit în Ţarigrad, *iar oardele lui le-au luat hanul cu sine la Crim,* şi de pîra lui au pierit şi Cantemir zugrumat în Ţarigrad.

După ce-au pornit din Bugeac hanul pe tătari, au lăsat pe doi sultani, fraţi ai săi, să vie cu dînşii; iară el au purces spre Crîm înainte. Iară cînd au fost la trecătoarea Niprului s-au ridicat nohaii şi au lovit fără veste pe sultani şi i-au omorît pe amîndoi şi după această faptă au purces cu coşurile sale spre ţara leşească, pohtind *de la leşi loc*

---

să se aşeze sub ascultarea lor. Îmbla pre la tîrguri şi prin sate toţi cu cîte o cruce de lemn la piept, semn de închinăciune. Ci leşii aşa loc deşert fără oameni mai înlăuntrul ţării sale neavînd, le-au dat cîmp pre Nipru între Krilav şi între Kodin: şi era aproape de 20 000 de nohai oarda aceea.

Nu-i vorbă, peste un secol îi întîlnim iar în Buceag, cerînd acum loc de la moldoveni, cari, neavînd ce să-şi facă capului, le măsura un petec de pămînt de 32 ceasuri lungime şi două lăţime tot pe locurile pe unde mai fusese înainte de un veac, iar mîrzacii toţi se obligă printr-un lung înscris, dat la mîna lui Grigore Vodă Ghica, să plătească arendă pentru locurile de păşunat, iar de unde le-or spune pîrcălabii să se retragă cu turmele, de acolo să se şi retragă fără a face bucluc. Dar despre acestea mai pe larg la veacul al optsprezecelea.

A vorbi despre aceşti oameni ca despre nişte possesseurs legitimes ai Basarabiei ni se pare cel puţin curios şi tot atît de curioasă este deci si teoria cumcă Basarabia s-a cucerit de Rusia de la turci şi de la tătari.

Teritoriul pe care locuiau în Moldova le era dat în arendă, plăteau hacul pămîntului, cum zice învoiala, era o colonie de străini pe pămîntul moldovenesc, cari n-aveau proprietate, ba nici capacitatea juridică de a o avea.

Dar cea mai vie dovadă că în acest veac erau în Basarabia români este desigur existenţa eparhiei Brăilei. Vechiul Proilabum, a cărui nume turcii 1-au prefăcut în Ibrăila, a încăput pe la jumătatea veacului al 15-lea sub domnia turcească, deci, nemaiputîndu-se administra bisericeşte de episcopia de Buzău, s-a format o nouă eparhie, atîrnătoare direct de patriarhul din Constantinopol, avînd sub sine toate cuceririle lui Mircea cel Bătrîn de pe malul drept al Dunării. Astfel, încă pe la anul 1622 un om al bisericei, totdauna conservatoare, înseamnă la finele mineiului lui iulie:

Să se ştie că a venit părintele Ignatie de la părintele vlădica Calinic etc., care acest Calinic era mai înainte aici la Brăila Metropolit Drist(Dorystolum-Silistria) şi Proilav (Proilabum-Brăila).

În anul 1641 părinţii călugări de la mănăstirea Caracal, din Sfîntul Munte, cer de la Ioanichie, patriarhul Constantinopolei, permisiunea de a repara vechea biserică din Ismail.

Din actul eliberat de patriarh la 2 iunie 1611 se vede însă 1) că eparhia Proilaviei se administra de un mitropolit numit mitropolitul Proilavului 2) că biserica Sf. Niculaie din Ismail se învechise şi se dărîmase, de vreme ce călugării din mănăstirea Caracal cer voie s-o reconstruiască.

Prin urmare, biserica din Ismail fiind cel puţin din veacul al 16-lea, şi oraşul a trebuit să fie fondat de moldoveni, încît Miron Costin în Descrierea Moldovei şi Ţării Româneşti (scrisă la 1674 în versuri polone) greşeşte cînd zice că Ismailul e de fundaţiune turcească.

Cantemir nu comite această greşală, el zice lămurit: Ismail Moldavis olium Smil dictus..." Se vede că Ismailul a avut aceeaşi soarta ca şi Brăila. Turcii au făcut din Smil Ismail, ca şi din Proilabum, Ibrăila.

Dar să venim iar la vorba noastră, la mitropolia Proilavici.

De eparhia acestei mitropolii se ţinea:

I. Silistra, Brăila, Chilia. Trăgînd o linie din Silistra la Marea Neagră ajungem tocmai la Chiustenge, încît întreaga Dobroge a lui Mircea cel Bătrîn intră în eparhie.

II. Reni, Ismail, Aeherman (Cetatea Alba), Bender (Tighina). Trăgînd o linie de la Bender la Reni avem toată Basarabia în cestiune.

III. Toate satele şi oraşele româneşti dintre Nistru şi Bug, adică din Podolia şi Cherson. Citat anume e oraşul Dubăsarii, dincolo de Nistru, care se ţinuse de episcopia Huşilor. Dar la sud de Dubăsari sînt Mălaieşti, la nord de ei e oraşul Balta, apoi oraşul Ocna şi încă foarte multe sate, rămase pînă azi româneşti.

La Dubăsari — dincolo de Nistru — era la 1791 pînă şi o tipografie românească din care au ieşit mai multe cărţi bisericeşti.

Tătarii d-lui X devin foarte interesanţi. Ei au nevoie de mitropolit, de biserici, de cărţi româneşti, ba pe la anul 1640 Vasile Vvd Lupul le zideşte o biserică în Chilia, iar la 1641 călugării din mînăstirea Caracal le reparează biserica lor cea veche din Ismail.

În faptă însă se vede şi-n cursul acestui veac de ce aveau nevoie tătarii şi de ce moldovenii. Tătarilor le trebuia păşune pentru cai, moldovenilor, poporului statornicit de veacuri şi creştin, le trebuia biserici, cărţi, mitropolit.

Ce ilustraţie pentru fraza: „la Bessarabie à acun point de vue n'a pu être considérée comme restituée à ses possesseurs légitimes !"

Să mulţumim bisericei noastre care, prin dumnezeiasca linişte şi statornicie pe care a avut-o în vremile cele mai turburate, ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument zdrobitor faţă cu orice subtilitate diplomatică. Întrebarea posesiunei legitime nu mai poate fi controversată. Dar acest argument devine si mai tare în veacul al optsprezecelea, cînd graful Rumianţof

lui-même — aprobă desfiinţarea (deşi numai trecătoare) a mitropoliei Proilabului şi împarte eparhia, dînd toată Basarabia pînă la Bender eparhiei de huşi, de care s-a ţinut mai înainte, şi Brăila eparhiei de Buzău. Dar despre acestea. mai tîrziu.

V. VEACUL AL OPTSPREZECELEA

Am zis într-un rînd că, oricîte picături de silnicie ar fi căzut în izvorul limpede al dreptului nostru istoric asupra Basarabiei, vremea a trebuit să le mistuie şi să le aşeze si că de la un rînd de vreme încoace, izvorul a trebuit să curgă din nou limpede, ca şi mai înainte.

În veacul al 14-lea vedem pe Mircea întinzîndu-şi domnia pînă la Nistru, în al 15-lea vedem pe moldoveni coprinzînd cu cetăţi însemnate şi avute întreg teritoriul dintre Prut şi Nistru, în al 16-lea cetăţile Chilia şi Cetatea Albă sînt sub dominaţie turcească, însă numai cu circumscripţia militară, în al 17-lea tătarii apar şi dispar din Bugeac, iar, paralel cu viaţa călătoare şi nestatornică a acestor nomazi, vedem cum românii din aceste locuri îşi urmează înainte viaţa lor de popor statornic, avînd o mitropolie proprie la Brăila, zidind biserici, trăind cum trăiseră înainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri.

Ce ne va mai dovedi veacul al optsprezecelea ?

Izvoarele istorice ale acestui veac apropiat trebuie să fie neapărat foarte limpezi şi asupra oricărei îndoieli. Cronicarii noştri cari descriu acest veac au trăit în lăuntrul lui, ei nu sînt copiatori de izvoade bătrîne, ci martori oculari ai evenimentelor; luptele şi învoielile Ecaterinei a II [-a] cu împărăţia turcească stau deschise şi pe faţă, nefiind nici un punct care ar admite controversă; în predmetul cesiunei Bucovinei avem corespondenţa dintre Thugut, ambasadorul austriac la Constantinopole, şi Kaunitz, cancelariul Imperiului habsburgic; cu un cuvînt materialul se grămădeşte înaintea noastră şi nu mai avem nevoie de a face judecăţi prin analogie de cazuri, căci evenimentele înşile poartă pe ele pecetea valorei lor intrinsece, evenimente cari nu se pot nici nega, nici discuta chiar.

În acest *embarras de richesse* trebuie cu toate acestea să ne mărginim la puţine.

La 1716 urmează cearta între Iorest, episcopul Huşilor, şi Ioanichie, mitropolitul Proilavului, pentru *hotarele* eparhielor acestor două scaune.

Cearta e anume pentru Dubăsari — dincolo de Nistru — şi satele *Sultan-Cîşlaşi* şi *Musaip-Cîşîaşi* din *Bugeag.* Numele satelor sînt evident tătăreşti, dar populaţia e creştină, deci română, îndată ce vedem doi episcopi creştini purtînd proces pentru ele.

Dar înaintea cui se judecă procesul? Poate înaintea sultanului sau a ... hanului tătărăsc?

Ioanichie, mitropolitul Brăilei, vine la *Iaşi* şi se tînguieşte domnului *Moldovei* Mavrocordat în această chestie. Mavrocordat dă cazul în tratarea unei feţe bisericeşti, a patriarhului Samuil. Patriarhul, în prezenţa sfatului ţării şi a părţilor litigante, găseşte cu cale că Dubăsarii, nefiind din hotarul Moldovei, să rămînă sub jurisdicţia mitropolitului de Brăila, iar cele două sate din Bugeac să rămînă sub ascultarea episcopului de Huşi.

Amîndoi episcopii îşi dau înscrisuri conform acestei hotărîri :

Iată înscrisul lui Iorest, episcop de Huşi:

Venind Sfinţia Sa Părintele Ioanichie aici la Iaşi au ieşit la Măria Sa luminatul nostru Domn Nicolai Alexandru Voievod (Mavrocordat) şi Măria Sa ne-au poruncit să mergem la fericitul Părintele Papa şi Patriarh de la Alexandria, Kyr Samuil, ca să ne îndreptăm şi, mergînd înaintea Sfinţiei Sale, fiind acolo şi *dumnealor boiarii cei mari* şi luîndu-ne seama Sfinţia Sa Patriarhul, ne-am aşezat frăţeşte şi cu pace într-acelaş chip, cum pentru Dubăsari să lipsească de sub ascultarea a episcopiei de Huşi şi să rămîie sub ascultarea a mitropoliei de Brăila, *nefiind pe hotarul Moldovei,* nici să le dăm mirul, nici blagoslovenia. iară pentru Sultan-Cîşlaşi şi pentru Musaip-Cîşlaşi ca să fie tot sub ascultarea Huşilor precum a fost şi până acum, şi aşa am primit amîndoi pe această aşezare de împărţeală etc.

Peste patrusprezece ani, la 1730, domneşte în Moldova Grigorie Ghica bătrînul. În acest an urmează punerea la cale a tătarilor din Bugeac. Mangli-Gherei Han din Crîm cere de la Poartă să mijlocească pe lîngă scaunul Moldovei ca tătarii să capete Bugeacul în *arendă,* căci n-au nici un fel de rost. Printr-un înscris, iscălit de toţi mîrzacii din Bugeac, adică de toate căpeteniile, ei lămuresc raportul în care stau cu Moldova.

Pentru mai mare vădire a lucrului, reproducem întreg zapisul tătarilor nohai dat la mîna lui Grigore Vodă:

Pricina acestui zapis este precum în anul 1141 (al Hegirei, de la Hristos 1730) Măria Sa înălţatul şi milostivul stăpînul nostru MengIi-Gherei Han, trimiţînd arz la Împărăţie *pentru ca să ni se orînduiască* din pămîntul Moldovei loc *de aşezămînt şi de păşunarea bucatelor,* după arzul Măriei Sale şi *cu ştiinţa Măriei Sale,* Domnului Moldovei orînduindu-ni-se cu ferman împărătesc din pămîntul *Moldovei 32 ceasuri de-a lungul şi două ceasuri de-a curmezişul,* care loc *fiind din început chiar loc moldovenesc şi de folosul şi hrana pămîntului Moldovei:* Măria Sa

Sa paşa, *păzitorul* Tighinel, cu hatişerif împărătesc au hotărît şi au măsurat şi au lămurit hotarul acestui loc mal sus pomenit; [au] *orînduit pentru cei ce vor locui pe acel loc al Moldovei, 32 ceasuri de-a lungul şi două ceasuri de-a curmezişul,* să dea, osebit *de uşurul ce este obicinuit plată, chirie pentru loc.* Care legătură noi am primit, adică pentru nohaii ce vor locui pe acel loc al Moldovei să-şi dea *uşurul* şi hacul pămîntului şi toată plata deplin, şi cu învoinţa noastră şi a tuturor bătrînilor noştri făcutu-s-au şi hoget după legea noastră, întru care s-au însemnat toate legăturile acestea cu carele noi toţi ne-am legat şi am primit; după cum însemnează hogetul, aşezate fiind aceste tocmele şi orînduiele, noi toţi aşezîndu-ne ca să locuim pe *partea locului Moldovei* unde ni s-au poruncit.

Însa cunoscînd noi că pentru păşunatul dobitoacelor noastre, om avea lipsă şi strîmtoare, ajuns-am cu rugăminte divanul Măriei Sale hanului stăpînului nostru, rugîndînd şi cucerindu-ne ca să ne isprăvească puţină nevoie numai pentru dobitoace, şi păstorii noştri să se poată păşuna pe *unde părţi de loc a Moldovei de pe care ne-am rădicat noi,* fiind acele părţi de loc de această dată nelocuite de raiaua Moldovei, şi, deşerte aflîndu-se acele părţi de loc, ne-am rugat ca să avem voie a ne păşuna dobitoacele noastre o samă de vreme. Deci Măria Sa hanul, milostivindu-se asupra noastră, triimes-au către Măria Sa Domnul Moldovei cinste iarlicul Măriei Sale şi despre partea noastră, a nohailor, pe Kaspolat-mîrza anume şi pe Cantemir-mîrza şi pe Iş-mîrza şi pe sultanul Mambet-mîrza, împreună cu omul Măriei Sale, cu pofta pentru această ispravă; cari, împreunîndu-se cu Măria Sa Domnul Moldovei şi arătîndu-se pofta şi rugămintea noastră, răspunsu-le-au Măria Sa cumcă acele locuri sînt pentru trebuinţa locuitorilor Moldovei şi pe urmă pe acele locuri este să se aşeze şi să lăcuiască raiaua Moldovei.

Într-acesta chip arătîndu-le Măria Sa Domnul Moldovei, marzacii acei de mai sus pomeniţi, vechilii noştri, răspunzînd într-acesta chip, s-au apucat, de vreme că acele părţi de loc pe care noi să ne păşunăm dobitoacele se află deşerte de această dată de lăcuitori, pe acele părţi de loc poftim să ni se dea voie de păşunat o samă de vreme; iară în părţile ce-or fi trebuitoare pentru lăcuiturii Moldovei să nu ne atingem, ce numai să păşunăm în părţile *unde ne vor arăta ispravnicii* şi zapcii marginilor Moldovei, *iară peste voia lor să nu avem a călca aiurile, şi despre car[e] ne-ar arăta ci că este de trebuinţă lăcuitorilor Moldovei îndată fără nici o întârziere să avem a ne rădica dobitoacele.*

Şi, osebit de aceasta, apucîndu-ne noi să *dăm Măriei Sale Domnului Moldovei alîm îndoit pe bucatele noastre,* Măria Sa plecînd către poftă şi porunca (?) Măriei Sale hanului şi sfătuindu-se la aceasta şi cu ai săi boieri ai Moldovei, într-acest chip au dat răspuns, zicînd: precum pentru păşunea dobitoacelor de-om cumva păşi noi peste legăturile şi aşezămîntul ce se însemnează mai jos, nici un *ceas să nu ne lase dobitoacele pe locurile Moldovei să le păşunăm;* aşijderea şi dobitoacele noastre să aibă a se păşuna *numai* pe acele părţi de loc *care ne-ar arăta domnealui sărdarul* şi dumnealui *căpitanul de codru şi afară din cuvîntul acestor boieri a Măriei Sale nici un pas să nu păşim,* nici să facem cît de puţină supărare cuiva, nici să *cutezăm a face pe pămîntul Moldovei lăcaş* au *sălaş* pentru păstorii noştri, *ce numai să aibă a-şi purta păstorii noştri după obiceiul* lor cîte o *oba* în care; iară din oba afară pe locurile *acele să nu fim volnici a bate par sau ţăruş,* fără decît vitele noastre, fiind la iernatec şi fiind trebuinţă pentru viţeii noştri, să stea supt acoperămînt, numai pentru viţeii noştri să avem voie, din ceputul iernii pînă în sfîrşit, a ne urzi pe locurile *unde ne-ar arăta zapcii Măriei Sale cîte o colibă ce se cheamă tătăreşte aran;* noi singuri să avem a le urzi la începutul iernii *şi iară noi singuri să avem a le strica la sfîrşitul iernii.* Iară de nu le-am strica pe cum ne apucăm oamenii Măriei Sale *să aibă a le da foc şi a ne ridica cu totul.*

Aşijderea şi din stăpînii dobitoacelor, cari ar avea dobitoace la iernatic sau la văratic, mîrzaci fiind sau karatătari, fiind trebuinţă să-şi cerceteze dobitoacele, de ar vrea să meargă la dobitoace să le vadă, să albă *întîi a merge la boierii Măriei Sale diregătorii marginilor,* adică la serdarul şi la căpitanul de codru şi la pîrcălabul de Lăpuşna, şi, arătîndu-şi nevoia şi trebuinţa lor ca să meargă să-şi vadă dobitoacele colo unde se păşunează, aşa cu ştiinţa lor să aibă voie a merge, iară *fără de voia şi cuvîntul acestor boieri nimeni din noi să nu aibă voie a călca pe părţile Moldovei.*

Iară de s-ar afla cineva din nohai cu pricina dobitoacelor să vie pe locurile Moldovei ori păstorii noştri cu vreun chip de s-ar ispiti a face vreun supăr odăilor sau fînaţelor răielii locuitorilor Moldovei sau de s-ar afla cineva din nohai sau dintr-alţii şi *s-ar ispiti a face cît de puţin val* sau cît de puţină stricăciune fînaţelor, odăilor, dobitoacelor, pînilor sau semănăturilor, unul ca acela să *aibă a se prinde şi legal să se trimiţă la Iaşi şi acolo să i se dea certare precum se cade.*

Şi pe locurile unde s-ar păşuna vitele noastre, oricînd *ne-ar arăta şi ne-ar zice boierii* ce s-au zis mai sus cumcă *părţile acele sînt trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovei, îndată să avem a ne rădica dobitoacelor de acolo fără nici o întîrziere şi price.*

Iar pentru *alîmul îndoit* apucîndu-ne noi ca să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei, Măria Sa n-au primit a ne lua alîm îndoit şi ne-au arătat că gîndul M[ăriei] S[ale] nu este să ia de la noi alîm îndoit, nici să lăcomeşte a lua de la noi bani îndoiţi pentru păşunatul vitelor noastre; ce numai pe cît însemnează în hoget atîta primeşte şi Măria Sa să ia de la noi. Pentru care şi noi ne-am apucat ca să dăm deplin precum însemnează în hoget, toate deplin fără nici o pricină şi preget, şi afară din hotarul acesta la nimică să nu păşim, nici *cîtu-i o palmă de loc,* nici prin dobitoacele noastre să nu avem a supune şi a tăinui *dobitoacele răielii sau a neguţitorilor.*

Şi dintr-aceste legături, din toate cîte s-au pomenit mai sus, de-om păşi cît de puțin şi de n-am păzi aceste legături toate, să aibă voie Măria Sa a ne scoate toate dobitoacele afară de pe locul Moldovei.

Deci într-acest chip ca acela ce ne este nouă în folos după bună şi înaltă socoteală a Măriei Sale Hanului, vechilii noştri viind cu răspuns înaintea Măriei Sale Hanului, înaintea divanului Măriei Sale noi toți am primit această legătură şi acest răspuns ce ni 1-au dat despre partea Măriei Sale Domnului Moldovei şi toate le-am primit noi cu toți mîrzacii şi bătrînii nohailor şi ne-am apucat că, de-om păşi cît de puțin din hotarul acestui zapis, *Măria Sa Domnul*

Moldovei să aibă a ne goni dobitoacele peste hotarul cel de două ceasuri. Într-acest chip ne-am legat cu toții cu acest temesuk al nostru, carele, pentru ca să fie tare şi încredințat că cu ştiința şi cu pofta noastră a tuturor s-au scris şi s-au alcătuit şi s-au dat la mîna Măriei Sale Domnului Moldovei lui Grigorie Vodă, la mijlocul luminei lui Sefer în anul 1142.

Iscăliți:— Şitak-bci. Ismail-mîrza. Batîr-mîrza Kelmehmet. Dokuz-olu. Aslan-olu. Nevrut-mîrza. Hagi-bci-mîrza. Aslan-mîrza. Giaun-mîrza. Mamai-olu. Kazi-olu. Azamet-olu. Ali-olu. Iskender-mîrza. Iusuf-beior. Hagi-bei-mîrza. Kan-mîrza-olu. Mehemet-olu. Bei-mîrza-olu.

Din acest document neprețuit, plin de naivitate şi de tautologie, se văd următoarele lucruri:

1) că tătarii erau supuşi străini al hanului din Crîm;

2) că li se orînduieşte loc de aşezămînt şi de păşunare lung de 32 ceasuri, lat de 2 ceasuri, drept care ei îi şi zic Buceag, adică colț de pămînt;

3) că pînă la acest înscris ei plăteau Moldovei două dări numite : *uşurul* si *hacul,* fiind, din început chiar, loc moldovenesc şi de folosul şi hrana pămîntului Moldovei;

4) că de acum vor plăti deosebit şi *chirie* pentru loc, va să zică o a treia dare;

5) că afară de aceste locuri de aşezare (60 de mile pătrate) mai cer permisiunea de a păşuna şi pe alte locuri deşerte şi că pentru un asemenea beneficiu vor să plătească *alîm* îndoit;

6) că li se dă permisiune, însă să n-aibă voie a zidi lăcaş sau sălaş, nici a bate par sau țăruş în pămînt,ci numai sub *cort* să poată locui. Făcînd bordei pentru iarnă, să-1 ridice primăvara, căci altfel diregătorii Domnului moldovenesc vor da foc bordeielor şi-i vor alunga;

7) că fără voia dumisale serdarului şi a căpitanului de codru să n-aibă voie nici să-şi viziteze vitele;

8) că, îndată ce li s-ar porunci să părăsească păşunea, s-o şi părăsească fără întîrziere şi price;

9) că, făcînd stricăciune sau val fînațelor, dobitoacelor, odăilor, pînilor sau semnăturilor, să fie prinşi, legați, trimişi la Iaşi şi pedepsiți;

10) că nu vor mai tăinui (vorbă subțire pentru *fura)* vitele raielii gau neguțitorilor;

11) că, oricînd n-ar îndeplini obligațiunile lor, dobitoacele lor să fie alungate peste hotarul cel de două ceasuri.

Ciudați *possesseurs légitimes*?

Sub aceste condițiuni grele tătarii rămîn ca arendaşi ai Buceagului, pe un petec de pămîmt de 60 de mile pătrate, pentru care plătesc dări domniei Moldovei. Pe acest petec se judecă între ei, dar, făcînd neajunsuri cît de mici moldovenilor, sînt judecați la Iaşi de judecătorii ordinari ai țării. Păşunîndu-şi vitele, n-au voie nici țăruş în pămînt să bată, necum să-şi facă casă.

De aceea nu-i mirare că renumiții generali Rumianțof şi Şumarof i-a găsit sub corturi. Numai cortul pe care-1 ducea în car avea permisiunea de a-l întinde dincolo de petecul Bugeacului.

În sfîrşit ruşii i-au dat pe bieții noştri arendaşi afară, făcînd astfel pagubă visteriei. Daca exista pe atunci o administrație a domeniilor statului, ar fi protestat şi i-ar fi luat sub scutul articolului cutăruia din Codul civil. *Dar* bietul Chiel-Mehmet, iscălit al patrulea în înscris, nu ştia să-şi ia advocați şi să se judece pe la curți şi tribunale; de aceea 1-au şi tuns ruşii. E drept că Chiel-Mehmet nici n-avea mare cheltuială la tuns.

Dar să lăsăm pe tătari de o parte şi să ne-ntoarcem la alt şir de idei. în veacul al optsprezecelea se începe înrîurirea politicei ruseşti în provinciile turceşti sau atîrnătoare de Turcia.

După ce Petru cel Mare cîştigase bătălia de la Pultava, Constantin Basarab Brîncoveanu trimite soli la dînsul şi-i promite ajutor în contra turcilor. Constantin Brîncoveanu era în genere un om care promitea multe şi voia să aibă în toate părțile razim. El sta în corespondență secretă cu toată lumea, pînă ce Poarta i-a aflat aceste din urmă uneltiri şi a hotărît stingerea celor din urmă Basarabi. Dimitrie Cantemir, crescut la Constantinopole şi crezut credincios turcilor, e trimis domn în Moldova ; dar acesta, în loc să lucreze în favorul Turciei, încheie cu Petru cel Mare un tratat de alianță, ratificat la Lusk (13 aprilie 1711). Prin acest tratat de alianță Petru se obligă de a restabili vechile margini ale Moldovei. La 14 mai acelaş an Cantemir publică proclamația sa, în care zice că Petru s-a obligat a restitui Moldovei părțile uzurpate de turci şi a întreține cu cheltuiala sa o armată moldovenească de 10000 de oameni. Se ştie ce trist sfîrşit au avut acea campanie rusească, care s-au încheiat printr-o umilitoare pace prin care Rusia a consimțit a înapoia Azovul, a distruge portul de Taganrok, a risipi toate cetățile de la granițele Turciei.

Dar pe români i-a costat şi mai mult pasul pripit al învățatului Cantemir. Constantin Brîncoveanu a fost tăiat împreună cu

toată familia, iar de la 1716 încoace veni pentru noi veacul de tină al fanarioților. Tot in acest veac înrîurirea Rusiei în Principate creşte din ce în ce.

Deja prin art. 2 al Tratatului de la Constantinopole (5 noiemvrie 1728) Petru cel Mare îşi asigură oarecare înrîurire asupra creştinilor din Orient. În vremea împărătesei Anei (1730— 1741) emisarii mareşalului Münich răspîndesc aur şi proclamaţiuni prin provinciile Turciei, sub domnia Elisabetei (1741—1762) emisarii se îmulțesc, pînă ce în sfîrşit, sub Ecaterina II (1763—96), politica rusească în Orient s-au copt cu desăvîrşire.

În 1769 Rusia declară război Turciei, Galiţin ocupă Hotinul; în fevruarie 1770 boierii moldoveni şi munteni jură credinţă Ecaterinei, în 1771 feldmareşalul Rumianţof stabileşte cîte un guvern provizoriu în fiecare Principat, iar Ecaterina doreşte unirea Principatelor sub un rege care era să fie *Stanislaus August Poniatowski.* În congresul de la Focşani din 1772 Rusia pretinde ca Principatele să fie declarate independente sub garanţia mai multor puteri ale Europei. În fine la 1774 se încheie pacea de la Cuciuc-Cainargi, în care (art. 16) se stabileşte că Principatele vor primi înapoi terenurile pe nedrept uzurpate de turci dimprejurul cetăţilor Hotin, Bender, Akerman, Chilia, Brăila ş.a.

În genere interregnul din vremea ocupaţiei ruseşti de la 1769—1774 e cel mai caracteristic pentru vederile de atunci a Rusiei. Ea voia o Românie *unită* care s-ajungă de la Nistru pînă în Carpaţi. Pe monetele bătute pentru Principate marca Moldovei şi a Ţării Româneşti sînt împreunate sub o *singură* coroană. Rusia cerea dărîmarea întăriturilor de la Hotin, Bender şi Cetatea Albă şi împreunarea acestor oraşe cu Moldova, iar a Brăilei cu Ţara Românească. Corespondenţa lui Thugut cu Kaunitz dovedeşte aceasta cu asupra de măsură, ca şi tratările din congresul de la Focşani, ca şi candidatura lui Stanislaus August care — *si fata favissent*— era să fie cel dintîi rege al României unite. Deosebirea numai e că României de pe atunci i s-ar fi lăsat cu dragă inimă petecul de pămînt de la gurile Dunării, pe cînd, celei de azi —nu.

Dar politica înaltă nu ne preocupă. Noi am urmărit pînă acuma firul roşu al dreptului neschimbat a Moldovei asupra Basarabiei întrucît el trăia în chiar conştiinţa ţării. De aceea venim iar la mitropolia Proilavei. În vremea acestui interregn, Gavril, mitropolitul Moldovei, în înţelegere cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, desfiinţează Proilavia şi reintegrează vechile eparhii române. Ţinutul Brăilei se dă episcopiei de Buzău; ţinuturile Ismail, Reni, Chilia, Acher-man şi Bender episcopiei de Huşi, iar ţinutul Hotinului episcopiei de Rădăuţi. Mitropoliţii au şi aplicat hotărîrea lor, înainte chiar de a supune dispoziţia şi grafului Rumianţof, de la care însă a primit în această privinţă următoarea deslegare printr-o scrisoare *(româneşte* şi ruseşte).

Prea Sfinţite Arhiepiscope şi Mitropolite al Moldovei.

Al meu milostiv Arhipăstoriu,

După socotinţa înştiinţărilor Preasfinţii Tale şi a Preasfinţitului Mitropolit al Ungro-Vlahiei pentru eparhia Brăilei, şi eu aşa socotesc că, pînă se va face hotărîre de la marea stăpînire, povăţuirea cea duhovnicească a acelor ţinuturi, a Ismailului, a Renilor, a Chiliei, a Achermanului şi a Benderului, s-au fost dat episcopului de Huşi. Iar ţinutul Brăilei, episcopului de Buzău. Deci întru împlinirea acestora şi Preasfinţia Ta să binevoieşti a scri celui mai mare povăţuitor a eparhiei aceea, după hotărîrea bisericească şi *politicească.* Iar eu pentru înştiinţarea la comandirii acelor ţinuturi am scris.

Al Preasfinţiei Tale plecat slugă:

1773, aprilie 25 subscris; Graf *Rumianţof*

În urmarea acestei epistole mitropolitul înştiinţează prin enciclică pe toată tagma bisericească şi pe toţi creştinii ortodoxi din ţinuturile anexate la eparhia de Huşi (Ismail, Eeni, Achennan şi Bender) că, după înţelegerea cu graful Petru Alexandrovici Rumianţof, ei pe viitor au a asculta de Inochentie, episcopul de Huşi.

Iată dar o vădită continuitate de drept şi în veacul al optsprezecelea şi o dovadă că românii au persistat pe acele locuri, adică în Basarabia noastră de astăzi.

VI. VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA. IZVOARE

În iunie anul *1812* Napoleon 1 stătea gata să treacă preste Niemen cu o armată cum n-o mai văzuse pămîntul pînă atunci, de 640000, (zi *sase sute patruzeci de mii)* de oameni cu 3370 tunuri (zi *una mie trei sute şaptezeci).*

Ce avea a le opune Alexandru I al Rusiei?

Barclay de Tolly stătea la Vilna cu 112000 de oameni, avînd a se împotrivi la peste de jumătatea de milion a armiei celei mari, comandată în prima linie de însuşi Napoleon I.

În momentul acesta Rusia avea 53000 de oameni sub Cutusof în Moldova, cari-i trebuiau ca aerul pentru a nu fi înăduşită şi înecată de precumpănirea puterii lui Napoleon.

Spuie oricine drept: Era atunci Rusia în poziţia de a anexa Basarabia ? Cînd delegaţii ei din Bucureşti aveau avizul de a încheia pace cu orice preţ, poate cineva visa că afacerea Basarabiei a fost curată, a fost o afacere de cucerire ?

Dumnezeu să ne ierte, dar nu ştim într-adevăr cum ar trebui să fie conformat acel cap omenesc care ar putea să vadă în

retragerea grabnică a oştirii ruseşti din Moldova o armată învingătoare. Oamenii bătrîni care au văzut pe atunci armata lui Kutusof povestesc că, demersurile forţate, bieţii soldaţi cădeau în şanţurile drumurilor de ţară şi pe paveaua de lemn a Iaşilor şi, cu toată cumplita grabă, i-a trebuit patru luni ca să ajungă în faţa aripei drepte a armiei împăratului francez; în faţa corpului auxiliar de 34000 de austriaci de sub generalul Seliwarzemberg.

Noi am spus-o încă în cel dîntîi articoli că Anglia au stăruit pentru încheierea acestei păci, că ea a silit pe sultan s-o iscălească. O flotă engleză era în Bosfor, care a silit pe turci de a nu se folosi de cumplita poziţie în care se afla Rusia atunci. Dar nici influenţa engleză n-ar fi fost în stare de-a cuceri Rusiei o provincie dacă nu era angajată o altă armă, rubla rusească şi trădarea dragomanului Moruzi.

În orice caz, ştiind că adevărata putere care a silit pe turci să-ncheie pace e Anglia şi nu Rusia, trebuie să admitem că diplomaţii engleji erau în deplină cunoştinţă de cauză şi că ei ne vor da ştiinţele cele mai exacte despre această ... ciudată cucerire cu sabia.

Consulul general al Angliei de la Bucureşti, W. Wilkinson, în cartea sa Tablou istoric, geografic şi politic al Moldovei şi Valahiei, ne dă o descriere clară a acelei cesiuni, făcute în împrejurări atît de nefavorabile Rusiei. Iată acea relaţiune:

Galib Efendi care, după schimbările mari întîmplate la Constantinopole, reluase funcţiunile de ministru al afacerilor străine a fost principalul plenipotenţiar la Bucureşti în anii 1811 şi 1812: însă prinţul grec Dimitrie Moruzi, dragoman al statului, era faţă la negociaţiuni, au dat direcţie celei mai mari părţi a lor şi era în realitate revestit cu foarte întinse puteri. Ca şi cei doi fraţi ai săi, el fusese cu nestrămutare ataşat de partidul rusesc de la începutul carierei sale politice; şi speranţa ce o concepuse, de a fi înălţat la domnia unuia din cele două Principate, cel mai mare obiect al ambiţiunii sale, îi părea foarte întemeiată după restabilirea păcii. Caracterul său public, serviciile la Congres, sprijinul Rusiei, erau într-adevăr consideraţiuni care păreau a face sigură numirea lui.

Cesiunea Valahiei şi a Moldovei nu putea în nici un fel să intre în vederile sale şi el o combătu cu energie şi succes; dar, făcînd Porţii un serviciu atît de important, era necesar ca, pe de altă parte, să deie Rusiei o probă de ataşamentul său. Dacă el ar fi insistat să se restituie cele două Principate în întregul lor (restitution intégrale), plenipotenţiarii ruşi ar fi consimţit fără nici o îndoială, căci aveau ordin a grăbi încheierea păcii şi de a o subscrie sub orice condiţie care nu s-ar fi întins dincolo de această restituţiune. Dar Moruzi, care avea cunoştinţă perfectă despre aceste dispoziţiuni, au hotărît definitiv condiţiunile tratatului, cedînd Rusiei cea mai frumoasă parte a Moldovei, care e siluată între rîurile Nistru şi Prut, şi făcînd astfel pentru viitor din acest din urmă rîu linia de demarcaţiune a frontierelor ruseşti.

Agenţii vigilenţi ai lui Buonaparte la Constantinopole nu pregetară de a face cunoscută purtarea lui Moruzi. Cînd, după încheierea păcii, ei s-au văzut frustraţi în speranţa de-a determina pe Poartă să continue războiul au căutat să facă să cadă în dizgraţie familia acestui prinţ grec, pentru a putea cel puţin să hotărască pe guvernul otoman de a pune în capul Principatelor persoane alese de dînşii. Ei îl arătară pe prinţul Dimitrie că e trădător, căci fusese cumpărat (suborné) de Rusia pentru a-i servi interesele, în momentul în care era în puterea sa de a obţine condiţiile cele mai avantagioase.

Între acestea se-ncepură ostilităţile între Franţa şi Rusia; şi Poarta, arătînd rezoluţia sa tare de-a rămîne neutră şi nevoind să dea nici umbră de îndoială celor două puteri beligerante prin alegerea noilor hospodari, hotărî a o fixa asupra a doi indivizi a căror principii politice nu fusese niciodată în contact cu curţile străine (Scarlat Calimah pentru Moldova. Iancu Caragea pentru Valahia)...Dimitrie Moruzi, care se afla încă în Valahia cu Galib Eţfendi, află noutatea acestor două numiri într-un moment în care s-aştepta de-a primi numirea sa. Totodată el fu informat în taină că, întorcîndu-se la Constantinopole, s-ar expune la cele mai mari pericole şi i s-au dat sfatul de a se retrage într-un stat creştin. I s-a oferit un azil în Rusia, cu o pensiune considerabilă din partea acestui guvern, însă, temîndu-se că fuga sa ar face pe guvernul otoman de a se răzbuna asupra familiei sale, care rămăsese în puterea turcilor, şi în speranţa de a justifica purtarea sa, pentru că toată responsabilitatea afacerilor tratate la Congres trebuia, proprie vorbind, să cadă asupra lui Galib Effendi, el se determină de a însoţi pe acest ministru pînă în capitală. El era departe de a presupune că acest ministru turc, a cărui purtare fusese dezaprobată, ştersese din spiritul sultanului toate impresiile defavorabile pe cari le-ar fi putut concepe în socoteala lui, atribuind condiţiile păcii ce le subscrise intrigilor şi trădării lui Moruzi şi că primise în consecinţă ordine secrete de a aresta pe acest prinţ, îndată ce vor fi trecut amîndoi Dunărea şi a-1 trimite prins marelui vizir, care avea încă cartierul său general la Şumla.

Moruzi, încuragiat din ce în ce mai mult de protestaţiunile de amiciţie a lui Galib Effendi, părăsi Bucureştiul în luna lui septemvrie. Ajungînd la Rusciuc a fost condus cu escortă la Şumla; dar abia intră în locuinţa marelui vizir cînd mai mulţi ceauşi se aruncară asupra lui îl tăiară în bucăţi cu lovituri de sabie. Capul său a fost trimis la Constantinopol

---

, unde a fost espus trei zile la porţile seraiului împreună cu capul fratelui său Panaiot Moruzi, care, în absenţa lui Dimitrie, suplinise postul (de dragoman) pe lîngă Poartă şi-a fost acuzat de a fi complice la trădarea sa în contra imperiului otoman.

Iată dar sfîrşitul binemeritat al aceluia care a trădat Basarabia pentru ca s-ajungă Domn, povestită de un contimporan, de un consul general englez care era la Bucureşti în vremea tratărilor şi, fiind interesată chiar Anglia la încheierea acestei păci, e sigur că trebuie să fi fost în cunoştinţă deplină despre toate firele care se torceau şi se ţeseau la noi, pe socoteala noastră.

Este oare cu putință de-a admite că onoarea marelui nostru vecin ar fi fost angajată în această ... cucerire? Posibil de-a zice astăzi cumcă împăratul ar lua-o ca o insultă făcută lui dacă această cestiune ar veni înaintea Congresului? Am înțelege ca ziaristica rusească să vorbească de interesul Rusiei de a o recăpăta; atunci discuțiunea s-ar învîrti pe un teren propriu şi le-am opune asemenea arma interesului. Dar a mesteca în toată afacerea numele celui mai puternic monarc, pe care ne-am obicinuit a-1 crede generos şi bun întru cît priveşte persoana ga, noi, în simplitatea noastră, credem că nu se cuvine.

Toate elementele morale în această afacere sînt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de-a înstrăina pămînt românesc, trădarea unui dragoman al Porții, recăpătarea acelui pămînt printr-un tratat european semnat de şapte puteri şi obligatoriu pentru ele, garantarea integrității *actuale* a României prin convenția ruso-română, ajutorul dezinteresat ce 1-am dat Rusiei în momente grele, toate acestea fac ca partea morală şi de drept să fie pe deplin în partea noastră.

Mai vine însă în partea noastră împrejurarea că acel pămînt nu 1-am cucerit, n-am alungat pe nimenea de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărțitului şi nenorocitului popor românesc.

Ni se scoate ochii cu binele ce 1-am avut din partea ruşilor. Pentru a răspunde şi la aceasta ne-ar trebui să împlem un volum întreg. Destul numai să pomenim că alianța de la Lusc dintre Petru cel Mare şi Dim. Cantemir ne-a costat domnia națională şi un veac de înjosire şi de mizerie, iar cea mai nouă alianță dintre Rusia şi noi a început a aduna nouri grei deasupra noastră. Basarabia, mănăstirile închinate, mii de oameni pierduți în bătălie, zeci de milioane de lei aruncate în Dunăre şi în fine poate existența poporului românesc pusă în joc, iată binele de care ni se cere a ne bucura şi a fi mulțămitori.

Ce ni se opune?

Interesul a 80 de milioane de oameni față cu slabele noastre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii legați spre a nu vedea părțile ce se judecă înaintea ei şi, în loc de cumpănă în care să se cumpănească deosebirea de greutate între 80 şi 5 milioane, ea ar trebui să ia cîntarul. De brațul scurt sau prezent al cîntarului ar atîrna în greu Rusia, de brațul cel lung al unei istorii de 500 de ani atîrnă România cu drepturile sale străvechi şi nouă.

Înainte de a încheia, avem a împlini un act de gratitudine, nu pentru noi, asupra cărora nu pretindem ca să se reflecte meritul acestei lucrări, ci pentru țară în genere, căreia puținii lucrători pe ogorul istoriei naționale îi oferă azi mijloace de a se apăra.

Pentru veacul al XIV[-lea] şi al XV-lea am cercetat cu mult folos *Istoria critică a românilor* de d. B. P. Hajdeu şi *Arhiva istorica a României,* editată de acelaşi, apoi *Beitrage zur Geschichte der Romunen* V. Eudoxius, Frhrn. v. Hurmuzaki; pentru veacul al XVI-lea materialul cel mai prețios sînt capitulațiunile Domnilor moldoveni cu Poarta; pentru al XVII-lea, textul cronicelor editate de d. Mihail Cogălniceanu, iar, în privirea eparhiei Proilaviei, *Cronica Huşilor* de P.S.S. Părintele Melchisedec, episcopul Dunărei de Jos ; pentru al XVIII-lea aceeaşi colecție de cronici, cu deosebire însă cronica tradusă după ordinul lui Grigorie Vodă în greceşte de un *Amiras,* în care e cuprins şi textul autentic al înscrisului tătarilor din Bugeac, apoi colecțiunea de documente a lui Hurmuzaki, vol. VII; pentru veacul al XIX [-lea] în fine mai sus citata carte al consului general englez Wilkinson. Asupra lui Amiras şi Wilkinson ne-au atras atenția d. Al. Odobescu.

[3, 4, 7, 8,10, 14 martie 1878]

[„D. HASDEU NE TRIMITE O SCRISOARE..."]

D. Hasdeu ne trimite o scrisoare în care se plînge că, în articolele noastre despre Basarabia, nu constatăm că arsenalul nostru de citațiuni îl datorim *Istoriei critice* şi *Arhivei istorice.* Rugăm din parte-ne să binevoiască a constata, întîi, că articolele noastre nu s-a sfîrşit încă, al doilea,

---

că meritul lor nu se reflectă personal asupra nimănui, al treilea, că e-n chiar interesul politic ai lucrării noastre de a cita la capăt toate izvoarele de care ne-am servit. Rugăm deci să ni se îngăduie de a cita izvoarele abia la capătul studiului nostru, care se termină cu cesiunea de la 1812.

[5 martie 1878]

CONCESIUNI ECONOMICE

O telegramă a agenției Havas ne vesteşte sosirea d-lui Brătianu în Viena, solicitarea sa pentru sprijinul Austriei în afacerile noastre şi răspunsul Austriei, care se zice că ar fi egal cu încuviințarea acelui sprijin, dacă i se vor face concesiuni economice. Nu putem şti nici de ce natură pot fi acele concesiuni, nici întru cît prim-ministrul nostru este în stare de a pricepe însemnătatea lor. Cu toate acestea, tărîmul economiei politice fiind circumscris şi putîndu-se împărți în cele două ramuri mari ale producției brute şi a celei industriale, e uşor de presupus că Austria va fi cerînd avantage nouă pentru înlesnirea desfacerei industriei sale în

România, avantaje pe care în mare parte le posedă şi astăzi şi le-a avut de mult.

Fără a prejudeca lucrurile, vom premite numai următoarea întrebare : Are Austria interes politic ca noi să existăm ? în decursul lungei şi mult încercatei noastre vieţi istorice am putut observa un lucru. De cîte<va> ori i se propunea Poloniei să anexeze Moldova, de atîtea ori Polonia răspundea că desfiinţarea statului moldovenesc ar fi un pericol, pentru că această perdea între Turcia şi Polonia era cel dintîi zid de apărare, cea dintîi stavilă de înlăturat în înaintarea armelor osmane. Pe atunci Turcia era cea dentîi putere militară în Europa, neîntrecută decît de Spania, care, sub Casa de Austria, ajunsese la culmea mărirei sale. Polonia avea un interes ca Moldova să existe, precum Ungaria avea unul pentru ca Valahia să existe.

Regii Ungariei şi ai Poloniei aveau pentru Domnii acestor ţări o deosebită bunăvoinţă. Citäm numai cîteva cazuri. Vladislav Iagello şi soţia sa Hedviga îl dăruiesc pe Vlad Dracul, fiul lui Mircea cel Bătrîn, cu foarte întinse posesiuni în Ungaria şi în Ardeal, Petru Muşat căpătă de la poloni Pocuţia pe o cale cu totul prietenească, Movileştii sînt principi egali în Polonia cu cei mai mari magnaţi ai acestei ţări, lui Miron de pe Bîrnova (Barnoschi Vvod) i se dau, pentru ca pierduse Moldova, cîteva mici principate în Polonia, pe cari el domneşte în acelaş mod semisuveran ca şi ceilalţi principi, c-un cuvînt marele regat slav căuta să întărească pe cît putea, prin simpatii, prin daruri, prin ajutoare contra turcilor şi tatarilor perdeaua Moldovei şi a Ţării Româneşti contra puterii osmane. Cei ce vor să se încredinţeze despre aceasta pot cerceta Tratatul de la Karlovitz, şi anume stipulaţiunile privitoare la Polonia şi la Moldova.

Polonia îşi deschisese totodată o cale bătută şi sigura pentru comerciul său cu înfloritele oraşe italiane prin intermediul coloniilor genoveze din Cetatea Albă, Chilia şi Tighina. Această cale comercială se ramifica lîngă Prut în două drumuri, al Dunării şi al Mării Negre, respective a gurilor Nistrului.

Dar pe acea vreme industria omenească era mărginită la lucru cu mîna, produsă cu unelte care prefăceau în obiect de consumaţiune tot numai putere omenească. Căci războiul pînzarului şi al postavarului, ciocanul şi dalta, gelăul şi strugul sînt pîrghii şi suprafeţe înclinate care prefac la un capăt al lor în muncă industrială puterea omenească aplicată la cellalt capăt.

Afară de aceea, lipsind drumurile de fier, transportul scumpea marfa manufacturată în mod considerabil şi o făcea accesibilă numai claselor bogate, încît alături cu industria subţire, care era pusă în schimb de o negustorime internaţională, alături cu lucrarea capetelor culte a industrialilor străinătăţii, aceleaşi instrumente, acelaşi război, ciocan, daltă, gelău produceau la noi cu folos o industrie groasă pentru trebuinţele claselor de jos ale ţării, producţie care se dovedeşte prin organizarea medievală a breslelor din oraşe. Românii aveau o clasă de mijloc nu atît de puternică ca cele din străinătate, dar în orice caz populaţia oraşelor avea o piaţă în care să-şi vînză munca, avea pînea de toate zilele cu îndestulare. Dacă domnea un deplin *liber s*chimb între ţările noastre şi celelalte, el scădea poate ceva din bunăstarea clasei noastre de mijloc, dar esistenţa ei modestă, traiul cu îndestulare [î]i era asigurat, încît zeci de mii de braţe erau puse în mişcare printr-o muncă folositoare, care-i ferea în mod egal şi de moleşirea produsă prin prea mari bogăţii şi de istovirea şi imoralitatea produsă prin sărăcie şi lipsă. Animalul făcător de unelte, precum defineşte Aristotel pe om, era un animal liniştit şi neturburat de grija pentru a doua zi.

1 - C. 832

În veacul nostru însă lucrurile iau o formă foarte ameninţătoare pentru cel economiceşte slab, pentru cel necult, cînd concurenţa e pe deplin liberă. Nu aducem exemplul nostru, dar pînzarii din Silezia, ba chiar băiaşii din Boemia, care au găurit pămîntul mult mai adînc decît toţi băiaşii altor munţi, fără ca munca lor să poată concura, cu toată greutatea ei, cu munca lesnicioasă a altora, sînt o dovadă demnă de plîns pentru tristele împrejurări ce se nasc cînd i se ia unei populaţii piaţa pe care să-şi desfacă munca prin absoluta libertate de schimb între productele omeneşti. Atîrnarea economică de altădată se schimbă din nefericire în veacul nostru în esterminarea economică a aceluia căruia locul unde munceşte sau nivelul său de cultură nu-i dau aceleaşi avantage ca vecinului său mai fericit.

Capătul pîrghiei, care odată era ridicat şi plecat de puterea omenească, e astăzi pus în mişcare de o putere elementară, care nu osteneşte niciodată, care se hrăneşte cu jăratic, asemenea cailor năzdrăvani din poveste, care produce în minute ceea ce omul singur ar produce în ceasuri sau în zile, puterea oarbă a aburului întemniţată în cilindrul maşinei cu vapor ridică pîrghia la un capăt, iar acea ridicătură se preface la cellalt capăt în rotaţiune, în izbiri cu ciocanul, în imprimări în metal, în zbor de suveică, c-un cuvînt puterea individuală nu e mai nimic faţă cu această neadormită putere care n-are nevoie pentru hrana ei decît de cărbuni şi de apă. Unde apare productul fabricei de postav sau de pînză, războiul postavarului şi al pînzarului încetează. Ba Maiestatea Sa aburul şi-a creat un anume popor în toate ţările, o a patra clasă care, datorindu-şi naşterea unei puteri oarbe şi elementare, ameninţă c-o elementară orbire vechile clădiri ale civilizaţiei omeneşti.

N-avem nevoie a o mai spune că România e asemenea în mare parte jerfa acestei întunecoase maiestăţi. Breslaşii, creştini şi evrei, şi-a zvîrlit uneltele la apropiarea lui, cu deosebirea că creştinii fac politică, se sfîşie şi se mănîncă între ei şi ridică în cer pe d. C. A. Rosetti, pe cînd evreii, mai practici şi mai oameni de pace, ştiu a se despăgubi de stîngerea breslelor prin precupeţirea întinsă a obiectelor de consumaţiune, scumpind în mod artificial traiul zilnic.

Cumcă acest soi de viață economică nu poate duce decît la discompunerea deplină a societății române nu mai poate fi îndoială. Mai poate însă o asemenea societate să formeze renumita perdea polonă între Austria şi ... grațiosul nostru aliat ?

Nu pomenim decît un lucru. Istovirea noastră economică ne-a oprit de-a avea o armată mai mare ; această istovire a făcut ca, cu toată vitejia şi cu tot patriotismul celei ce o avem, ea să îmble goală şi flămîndă în această campanie de iarnă în care răbdarea soldatului român a fost poate mai de admirat decît curajul său.

Noi credem că împărăția învecinată, care-nțelege atît de bine toate acestea, ar trebui să chibzuiască cu noi în această privire un *modus vivendi* care pe de o parte să ne facă cu putință — nu zic să ne înlesnească — de a ne crea o piață pentru munca populațiilor noastre din tîrguri. *Leben und lehen lassen* este un bun proverb german care se tîlcuieşte ; „Trăieşte tu, dar lasă şi pe altul să trăiască". O deplină subjugare economică în condițiile de astăzi ale muncii e egală cu sărăcirea, demoralizarea şi moartea.

Tocmai pentru că ştim prețui înțelepciunea politică a oamenilor de stat din împărăția învecinată, de aceea nici credem că acele concesiuni cerute să fie de natură a compromite viitorul nostru economic.

[25 martie 1878]

[„NU DE MULT UN DOCTOR..."]

Nu de mult un doctor însemnat, director al unui mare stabiliment de alienați (adică, pe bună românească, de nebuni), a avut o idee din cele mai originale : voind a arăta publicului vienez bunătatea sistemului său de psihiatrie, el a convocat, fără alegeri, pe toți pensionarii săi la o adunare unde erau slobozi să facă toate după capul lor.

Cine a fost de față la şedința de sîmbăta trecută, 1 aprilie, a Camerei, a avut fericirea de a vedea o a doua edițiune, revăzută, însă nu îndreptată, a adunării din balamucul vienez. Cînd am aflat cele petrecute în Dealul Mitropoliei am gîndit deocamdată că, fiind 1 aprilie, este vorba numai de o glumă, cum se obicinuieşte după o deprindere universală,

şi a trebuit să citim darea de seamă *in extenso* din „Monitorul oficial", pe care o şi reproducem aci îndată, ca să ne încredințăm de seriozitatea lucrurilor.

La ordinea zilei era dezbaterea raportului comisiunei de cercetare parlamentară asupra alegerii colegiului I de Iaşi. D. raportor, Pantazi Ghica, dă citire raportului său, pe care d. Maniu îl califică de „Cîntul unei sirene", confundînd astfel pe autorul cu o dihanie fabuloasă. Nu ne vom opri mult asupra analizării acestui document, lucrat cu „zel şi eleganță de stil", tot după d. Maniu, care este om competent. Singurul argument constituțional sau mai bine zicînd juridic, adică acel a nerespectării termenului de 21 zile pentru convocarea colegiului electoral, care se invocă, a fost de mai nainte răsturnat de ministrul şi de cei puțini bărbați cu mintea sănătoasă ce s-au strecurat în această Adunare.

Considerațiunile *morale* invocate de acel raport le vom apreția cînd va veni rîndul d-lui Holban.

Ceea ce nu ne putem opri de a observa este că atunci cînd un om aduce atîta patimă în silințele ce-şi dă pentru a culege motive de invalidarea alegerii unui adversar politic încît merge pînă a susține absurda teză că d. Mîrzescu a influențat alegerea, acel om către lipsa de nepărtinire adaugă ipocrizia cînd, la sfîrşitul raportului său, zice că are „regretul de a conchide" pentru invalidare.

D. Maniu, care admiră forma stilistică a raportului, a avut vitejia de a combate fondul.

După aceea, un deputat, înzestrat cu o figură care reflectează ca o oglindă toate pasiunile înjosite ce-i frămîntă inima, unde stau întipărite în trăsuri idoase invidia şi mai ales ura pentru tot ce este bun şi frumos, d. Holban în fine, ia cuvîntul şi atunci începe acea scenă burlescă care aminteşte scena citată mai sus de la institutul de alienați din Viena. Acel domn combate moralitatea alesului colegiului I de Iaşi pentru că : 1) d-sa este fondatorul *Direcției nouă,* care prin foaia ei „Convorbirile literare" a tratat pe d. Holban de *ignorant* şi *de prost ;*— 2) pentru că locuitorii *Lacului Sărat* nu se pot alege în Camera de la Washington (aici se zburleşte preşedintele Adunării şi protestează); 3) pentru că d-sa, adică oratorul, se teme de bătaia cu biciul, care este bună pentru sălbateci, iar nu pentru dînsul. Şi, spre a întemeia toate argumentele sale, citeşte o scrisoare a d-lui P. P. Carp unde tînărul şi spiritualul senator scrie comisiunei de cercetare că : dacă ar fi ştiut că d. Maiorescu propagă ideile filozofice ale lui Schopenhauer, adică că este de opinie că d. Holban este un ignorant şi un prost şi că ar fi bine să i se poată aplica penalitatea filozofică lăudată de Schopenhauer, niciodată nu ar fi votat pentru vechiul său amic.

Cerem iertare cititorilor „Timpului", un ziar serios, dacă, pentru astă dată, am împrumutat tonul articolului nostru de la „Charivari" sau mai bine de la „Tintamarre". Este întîia şi cea de pe urmă oară că o facem; scuza noastră este că nu am putut urma altfel, de vreme ce aveam a da seama despre o comedie bufonă, ale cărei personajiuri de căpetenie erau d-nii Pantazi şi Holban.

[5 aprilie 1878]

TENDENȚE DE CUCERIRE

Situația persistă a rămînea nehotărîtă, cu toate acestea noi credem că limba cumpenei înclină spre război. Într-adevăr, daca Rusia ar face concesiunile cerute de Anglia, daca ar supune deliberării Europei Tratatul de la San-Stefano în întregul lui, ea ar renunța la foloasele materiale în a cărora prevedere a declarat război. Căci cine va mai lua acum la serios declarațiile diplomatice făcute înaintea trecerii Prutului ? Erau declarații îmbunătoare, de care noi credem că nimeni n-a fost înşelat decît acel ce au voit să fie.

Aceasta o spunem despre guverne, nu despre popoare. Guvernele au fost în stare să cunoască foarte bine politica rusească şi țintele ce ea le urmărește de-o sută şi mai bine de ani. Răsărită din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, aşezate pe stepe întinse a căror mon[o]-tonie are înrîurire asupra inteligenței omeneşti, lipsind-o de mlădioşie şi dîndu-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreție, Rusia e în mod egal muma mîndriei şi a lipsei de cultură, a fanatismului şi a despotiei. Frumosul e înlocuit prin măreț, precum colinele undoiate şi

---

munții cu dumbrăvi a țărilor apusene sînt acolo înlocuite prin şesuri fără de capăt. În tendențele de cucerire, în aşa-numitele misiuni istorice cari-şi caută marginile naturale nu e nimic dedesupt decît pur şi simplu neştiința şi gustul de spoliare. În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipseşte în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat sau mai bine zicînd ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru.

Căci stă oare destoinicia unei națiii în vrun raport cu întinderea teritoriului pe care ea-1 ocupă?

Mica Veneție era odată o putere mare europeană prin cultura ei intensivă, prin arte, prin industrie, prin judecata sănătoasă a aristocrației ei. Dar toate aceste condiții de mărire erau cîştigate prin muncă îndelungată, deprinderea şi priceperea se moştenea apoi din neam în neam, încît chiar astăzi ciceronii venețieni au păstrat mai mult gust în judecarea tablourilor decum au mulți profesori de estetică.

Un rol analog 1-a avut Olanda în istorie, şi astăzi încă sînt state mici care se bucură de-o înflorire estraordinară; pe un pămînt de mică întindere se află mai multe averi decît în Rusia întreagă. Astfel sîntem aproape siguri că în cumpăna economică Rusia, cîtu-i de mare, trage mai uşor decît mica Belgie.

De aceea ni se pare că din nefericire ruşii sînt sub dominarea unui desert sufletesc, a unui urît care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înlăuntrul lor. Nouă ni se pare că cercurile culte, în loc de a stăvili acest *horror vacui,* în loc de a-1 împlea prin muncă şi cultură, îl sumuță contra Europei, pe care o numesc îmbătrînită şi enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominație rusească.

Europa le pare astăzi în starea în care era Bizanțul la aparițiunea un[ui] neam asemenea mongolic, a turcilor.

În locul civilizației grece înflorit-au în Bizanț o cultură turcească? Deloc. Tocmai aşa nu va înflori o cultură moscovită pe pămînturile supuse ruşilor, pentru că lipseşte rădăcina subiectivă a unei asemenea culturi. În Rusia chiar miezul culturii e în Ingermanland şi în cele trei provinții baltice, în mînele şi capetele a poate două sute de mii de oameni de origine germană, pe cînd populațiile străvechi a acelor provinții, leții, livii, crevinii şi cum [î]i mai cheamă, nu se vor fi aflînd cu mult mai sus decum îi va fi găsit episcopul Albrecht la a[nul] 1200.

Astfel misiunea istorică de care se face atîta vorbă nu-i o misiune care-şi are originea în afară, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac şi mănuşi, a unui deşert care, de-ar stăpîni pămîntul, tot nu s-ar umple.

Cerul deasupra-1 schimbi, nu sufletul, marea trecînd-o.

Pot să treacă şi Dunărea şi Carpații şi Adrianopol, să ia Roma veche, precum amenință pe cea nouă, pot să presure Europa întreagă cu cenuşă şi cadavre, nu se va naşte din milioanele de oameni nici un Rafael, nici un Bethoven, nici un Kant, ba tocmai lipsa unor asemenea spirite de adîncă înțelepciune şi de un adînc sentiment pentru bunurile ce înnobilează omenirea este cauza acelui gol sufletesc care-şi caută compensație în glorii sîngeroase şi în cuceriri.

De mult, dar mai cu seamă de o sută cincizeci de ani încoace, ținta cuceririlor ruseşti sînt țările răsăritene ale Europei. Nu mai vorbim despre cuvîntul d-lui Aksalvof, care vede întinzîndu-se panslavismul în miezul Europei, în țările coroanei habsburgice pînă la Marea Adriatică. C-un cuvînt în loc de-a desfăşura activitatea înlăuntru, ochii vecinului nostru sînt pironiți cu flămînginue asupra Apusului, cercurile culte umplu golul sufletesc cu fantasmagoria unui imperiu care ar ajunge de la Sibir pînă sub zidurile Veneției şi apoi mai departe... tot mai departe.

Şi această misiune tainică o împlinesc apoi diplomații şi baionetele. Existe testamentul lui Petru cel Mare sau nu existe, el există în capetele a mii de oameni visători cari dau tonul în Rusia.

Războiul a fost declarat Porții pentru a elibera pe creştini — în formă — în fond însă pentru a cuceri întreg Imperiul otoman într-un mod care să poată fi înghițit, mai de voie, mai de nevoie, de Europa. După Turcia urmează Imperiul habsburgic, după

dînsul cine mai ştie cine. Scopul fictiv al războiului şi scopul adevărat sînt diametral opuse.

Astfel se dăruie un regat splendid celui mai neînsemnat popor din Peninsula Balcanică, bulgarilor.

Se stabileşte în Tratatul de la San-Stefano independenţa României şi c-un rînd după aceea se stabileşte c-un al treilea, fără de noi, *dreptul de a-şi trece trupele prin ţara noastră,* de a o ocupa cu alte cuvinte doi ani de zile. Doi ani — văzînd şi făcînd — s-ar preface apoi în zece şi în o sută, pentru că splendidul regat bulgar e plăsmuit aşa de frumos pentru ca să rămîie proprietatea ohavnică rusească.

Se stabileşte principiul ca Basarabia să fie cedată prin liberă învoială, ceea ce presupune că sîntem în drept de a o ceda sau de a n-o ceda. Ne hotărîm de a n-o ceda şi Rusia *a ocupat-o astăzi pe deplin.*

În fine, susţiind dreptul nostru, vedem ivindu-se colţii prieteşugului. Bucureştii sînt împresuraţi de trupe, în Vlaşca cazacii îşi bat joc de populaţie dînd oamenii afară din case, trenurile noastre cu muniţiuni sînt oprite în drum, c-un cuvînt Rusia a început a întrebuinţa mijloacele ci civilizatrice pentru a ne intimida.

Nu deprindem frica şi pace bună.

Teamă ne e numai ca Imperiul habsburgic să nu cadă la învoială cu Rusia, căci despre Anglia nu e vorbă. Ea este în stare a ţinea război pînă ce Rusia-si va fi zvîrlit în vînt cea din urmă rublă metalică.

Dar contele Andrassy a făcut propuneri de împărţeală şi aceste propuneri prefac înţelegerea în complicitate şi complicitatea cu Rusia e tot[dea]una fatală.

N-avem nevoie a pomeni exemplul nostru. Oamenii fără simţ istoric, liberalii consmopoliţi c-un foarte incolor sentiment de patrie s-au dat în apele Rusiei şi a declarat un război care ne-a costat mii de suflete viteze, zeci de milioane şi poate o provincie.

Zicem *poate,* pentru că Europa e interesată ca si noi în cestiune. Se poate ca Rusiei să i se întîmple soarta pe care ne-o pregăteşte nouă.

Guvernul a ales o politică pe care o aprobăm ca directivă, deşi-l găsim foarte inept pentru a o executa. Guvernul liberal a intrat în iţele Rusiei şi e prea angajat, încît vecinii se găsesc în drept de a se rosti nediplomatic faţă de cei ce reprezintă ţara, coroana ei şi pe augustul purtător. Aducem aminte convorbirile dintre principele Gorciacof şi generalul Ioan Ghica, care convorbiri aveau un aer deja neînmănuşat.

Nu mai vorbim de altele şi mai rele, dar destul că, în momentul în care Gorciacof se răsteşte, cazacul pradă în Vlaşca. Răstirile diplomatului se traduc în acte de brutalitate cînd ajung în rîndurile din urmă.

Deşi nu s-a născut încă rusul care să fie în stare a ne insufla frică, grijă tot ne inspiră, ba putem zice siguranţa că ne aşteaptă vremi grele. Despre biruinţa cauzei drepte nu ne îndoim, precum nu ne îndoim că, oricare ar fi curentul ce se mişcă în contra civilizatiei, el trebuie să fie nimicit cu vremea. Dar acea vreme e adesea foarte departe.

Deviza noastră este : a nu spera nimic şi a nu ne teme de nimic. Nesperînd nimic, n-avem nevoie de a ne mai încrede în alţii precum ne-am încrezut, ci numai în noi înşine şi în aceia care sînt nevoiţi să ţie cu noi; netemîndu-ne de nimic, n-avem nevoie de a implora, generozitatea în locuri unde ea e plantă exotică.

[7 aprilie 1878]

DOMNUL HOLBAN ŞI ARTHUR SCHOPENHAUER

După ce d. Holban şi-a primit platca de la noi cînd, în rîndul trecut, au atribuit în mod tendenţios şi pe faţă neadevărat nişte fraze ale lui Max Stirner lui Arthur Schopenhauer, toate acestea pentru a combate o alegere, d-nia lui vine din nou şi ajunge cu cutezarea de-a atribui din nou înţeleptului de la Frankfurt ideile lui Max Stirner, plîngîndu-se că, indicînd printr-o citaţiune (mincinoasă) doctrinile (ce d. Holban voieşte a atribui) candidatului, şi-au atras critice şi graţiozităţi incivile din partea noastră, taxîndu-l noi de ignorant.

Dăm din nou pasagele din cuvîntul d-lui Holban, întrucît ating această materie :

Intre consideraţiunile cari le-am adus ca să combat această alegere am adus şi oarecari consideraţiuni morale şi cred că, ori de cîte ori este vorba de o alegere de mandatar al ţărei şi de trămiterea lui într-o Cameră care se numeşte Adunarea naţională a unui stat, este bine de a şti dacă credinţele lui sînt pentru mănţinerea naţionalităţei poporului în cestiune, căci este absurd a se admite că un client ş-ar alege un advocat care să fie inamicul cauzei sale. Ei bine, eu în privinţa aceasta mulţumesc onor d-lui P. Carp, care, în patriotismul său, a fost nevoit să declare că doctrinele d-lui Maiorescu sînt funeste societăţei româneşti şi statului nostru politic... căci aceasta însemnează declaraţia sa, cînd zice că, dacă ar fi cunoscut mai înainte aceste doctrine, n-ar fi votat pentru d. Maiorescu. ..

D. Carp, ca om care-şi iubeşte ţara, s-a găsit nevoit să ne facă această declaraţiune, care-i face onoare din toate punctele de vedere. Eu în rîndul trecut v-am indicat, *printr-o citaţiune, care erau doctrinele acelui candidat şi* acea indicare mi-a atras critice şi graţiozităţi incivile din partea d-lui Maiorescu într-o foaie a sa, taxîndu-mă de *ignorent.* D-lor,

nu voi să *trec nici de filozof, nici de învățat universal,* dar țin să *constat că tot ceea ce zic este esact,* țin să probez că am dat o interpretare justă, veridică, înaintea d-voastră în privirea doctrinei acestei şcoale funeste care în Moldova se numeşte Noua *direcție* şi al căria d. Maiorescu este şi fondatorul şi marele profet. Iată am aicea evanghelia acestei şcoale, „Convorbirile literare", unde sînt traduse şi propagate de d. Maiorescu principiile lui Schopenhauer. D. preşedinte: Nu ştiu dacă este bine să discutăm aci opiniunile filozofice ale alesului.

D. A. Holban: La această observație a d-lui preşedinte, aş voi să ştiu un lucru: dacă în Țara Românească ar fi o localitate care să se numească *Le Lac Salé şi* dacă acolo ar trăi o sectă de mormoni ca în America şi dacă prin rătăcire un colegiu electoral ar alege un mormon, s-ar găsi loc pentru el în Camera noastră, cînd în Parlamentul statului celui mai liberal, în Camera StateIor-Unite, n-a putut să intre niciodată un mormon?

Inainte de toate, partidul național democratic şi liberal are de cea întîi datorie să apere *proprietatea, onoarea şi castitatea familiei, patria...,* are de datorie să propage în popor *onoarea, moralitatea, virtutea...,* iară nu MATERIALISMUL a[b]jectului Schopenhauer, care propagă *concubinatul, dreptul bătăii cu biciul, disprețul amorului de patrie* şi *sentimentelor de onoare...* Aceste lucrări sînt bune la sălbatici, nu la noi. . .

Înainte de toate constatăm că nu 1-am taxat pe d. Holban *numai* de ignorant. Citînd fals, atribuind ideile lui Stirner unui alt autor, d-sa a fost de *rea-credință* şi acest din urmă calificativ dorim să se cunoască. D-sa a spus neadevărul despre un autor cu renume european şi 1-a spus cu intenția de a-1 spune. Ignoranța este o nenorocire, nu o vină, minciuna este o vină pozitivă; ignoranța arată că capul este deşert, minciuna arată că inima şi caracterul sînt de nimic. Un om ignorant poate fi de treabă, unul c-un asemenea caracter niciodată.

D-nia sa, țiind să constate şi de astă dată că ceea ce a zis e exact, spune în fiece vorbă ce-o pronunță un nou neadevăr, şi aceasta ştiind bine că-i neadevăr.

D. Holban zice că filozoful în cestiune e contra *proprietății.*

Neadevărat.

Că e contra *castității familiei.*

Neadevărat.

Contra *onorii, a virtuții,* a *moralității.*

De trei ori neadevărat.

Şi-n fine — *finis coronat opus* — d-nia lui mai susține că abjectul Schopenhauer e *materialist.* În şapte rînduri de şpalt a „Monitorului" d-sa aruncă 7 (zi: şapte) neadevăruri, nemaiauzite prin colosala lor sfruntare, prin lipsa de ruşine a aceluia ce cutează să le pronunțe.

Schopenhauer e unul din cei mai aprigi apărători ai proprietății; castitatea o arată ca o virtute principală şi ca temeiul familiei; sentimentul de patrie e-n ochii lui atît de mare încît în scara virtuților omeneşti sacrificarea pentru patrie e aproape de sfințenia deplină, de asceză; el cere aspre legiuiri pentru păstrarea onorii cetățeneşti, combate însă *le point d'honneur* al evului mediu, care-ți comandă să nu-ți plăteşti datoriele contractate legitim, ci numai pe cele de la jocuri de hazard, iar, cînd cineva îți spune adevărul, să-1 ucizi. În fine în veacul nostru nu există nici un singur filozof care să fi stabilit atît de înalte ideale de moralitate ca tocmai înțeleptul de la Frankfurt.

Disprețul amorului de patrie şi a sentimentelor de onoare nu le-a propagat niciodată. Ceea ce combate este acea mîndrie deşartă națională care face pe nişte secături să se laude c-o calitate la care cel mult părinții lor poartă meritul şi pe care o împărtăşesc cu alte milioane de oameni.

O dovadă ne dă însuşi d. Holban. Într-o cumpănă pune 12 ani de muncă literară a „Convorbirilor" şi într-alta ridicola sa personalitate, şi, pentru că e român, crede a putea contesta meritul unor lucrări stăruitoare. D. Holban n-a produs nimic, nu ştie nimic, nu însemnează nimic, cu toate acestea, fiindcă e român, ține cumpănă la toate.

Apoi nu e aşa.

Ceilalți sînt asemenea români — desigur că după origine, limbă şi mutre mult mai curați decît d. Holban — dar pe lîngă acest aşa-zis merit mai au şi altele, pe care d. Holban nu le are.

În fine Schopenhauer e materialist.

Dar ştiu astăzi pînă şi copiii, si orice enciclopedie îl poate lumina pe d. Holban, că Schopenhauer e idealist *pur sang.* Ceea ce produce iluzia în capul d-lui Holban e că d-lui îşi închipuieşte că idealişti se numesc aceia care-şi bagă degetul în gură şi apoi scriu la cai verzi pe pereți.

Sch[openhauer] ştia carte, asta e deosebirea între el şi alții. El era în curentul ştiințelor naturale, era fiziolog, era anatom şi-ntr-o viață lungă el totdeauna a căutat probe pentru teoriile lui idealiste în ştiințele naturale. Dar faptul că Sch[openhauer] ştie mai multă fiziologie decît mulți profesori de acest obiect nu-1 prefac[e] încă într-un .. .abject materialist.

Pedeapsa cu moartea a susținut-o pentru că el a dovedit că, cine e născut canalie şi om de nimic, om de nimic şi duşman omenirii rămîne întotdeauna. Tot prin această idee

---

însă el arată totdodată că n-o primeşte pentru crime comise din nevoie sau din patimi mai puternice decît natura omului. Dar el nu voieşte neapărat pedeapsa cu moartea. Lucrul principal este înlăturarea radicală a răului, deci propune în locul acestei pedepse

: *scopirea,* pentru a nu se mai îmulți canaliile.

Este aceasta poate cauza din care d. Holban urăşte pe Schopenhauer ?

[9 aprilie 1878]

[„ÎN AFACEREA HOLBAN-SCHOPENHAUER...”]

În afacerea *Holban-Schopenhauer* am uitat a releva o aserțiune inesactă a d-lui deputat. D-sa se plînge cum că d. Maiorescu, într-o foaie a sa („Timpul"), i-ar fi adresat epitete care în dicționarul de sinonime într-adevăr nu se găsesc sub vorba *compliment.* Dar tocmai împrejurarea aceasta ar fi trebuit să-1 facă pe d. Holban să judece că articolele „Timpului" nu sînt şi nu puteau fi scrise sau inspirate de d. Maiorescu.

Cel mai elegant scriitor român — care este fără contestare d. Maiorescu — se mişcă în genere pe un nivel pe care d. Holban nu e de găsit şi fiindcă d. Maiorescu nu avea nici o trebuință să se coboare, precum nici d. Holban nu are putința de-a se urca, rolul de a se ocupa cu *filosofia* d-lui Holban cade asupra altcuiva, mai puțin însemnat decît d. Maiorescu. D. Maiorescu se află, din contra, în poziția vrednică de invidiat de-a nu trebui să se ocupe deloc de ceea ce d. Holban, sau alții de aceeaşi țeapă, zic sau fac.

[11 aprilie 1878]

PAŞTELE

Să mînecăm dis-de-dimineață şi în loc de mir cîntare să aducem stăpînului, şi să vedem pe Christos, soarele dreptății, viața tuturor răsărind!

Şi la sunetele vechei legende despre suferințele, moartea si învierea blîndului nazarinean, inimile a milioane de oameni se bucură, ca şi cînd ieri proconsulul Pilat din Pont şi-ar fi spălat mînile ş-ar fi rostit acea mare, vecinică îndoială a omenirii : „Ce este adevărul?".

Ce este adevărul?

De două mii de ani aproape ni se predică să ne iubim, şi noi ne sfîşiem. De mai multe mii de ani Buddha-Cakya-Muni visează împăcarea omenirii, liniştea inimei şi minții, îndurarea şi nepizmuirea, si cu toate aceste de tot atîtea mii de ani, de la începutul lumii, războaiele presură pămîntul cu sînge şi cu cenuşă. În locurile pe unde au înflorit odinioară cetăți frumoase pasc pe risipe turmele, şi ceea ce necesitatea au ridicat, ura au dărîmat; ba, chiar în numele celuia care propovăduia iubire, s-a ridicat în nenumărate rînduri sabia şi chiar astăzi aceiaşi cruce, acelaşi simbol de mîntuire e în ajunul de a încurca (ca pretest, nu negain) Europa într-un război al cărui sfîrşit nici un muritor nu-1 poate prevedea.

La întrebarea ce şi-o face David Strauss, scriitorul vieții lui Isus, de mai sîntem noi creştini sau ba, o întrebare la care răspunde negativ, noi adăogăm alta: fost-am vreodată creştini? — şi sîntem dispuşi a răspunde *nu.*

Mai adevărate sînt cuvintele lui Calist, patriarhul de Constantinopol, care, într-o fierbinte rugăciune pentru încetarea secetei, descrie caracterul omenesc :

Nu numai dragostea ta am lepădat, ci şi ca fiarele unul asupra altuia ne purtăm şi unul altuia trupurile mîncăm prin feluri de lăcomii şi prin nedireaptă voința noastră. Deci, cum sîntem vrednici a lua facerile de bine ale Tale? Că Tu eşti direpț, noi nedirepți; Tu iubeşti, noi vrăjmăşuim; Tu eşti îndurat, noi neîndurați; Tu făcător de bine, noi răpitori! Ce împărtăşire avem cu tine, ca să ne şi împărtăşim bunătăților Tale? Mărturisim direptatea Ta; cunoaştem judecata cea de istov a noastră; propovăduim facerile Tale de bine; a mii de morți sîntem vinovați; iată, sub mîna Ta *cea* lucrătoare şi care ținea toate petrecem. Lesne este mîniei Tale celei atotputernice ca într-o clipeală să

---

ne piarză pe noi şi, cît este despre gîndul şi viața noastră, cu direptul este nouă să ne dăm pierzării, prea direpte judecătoriule! Dar... îndurării cei nebiruite şi bunătății cei negrăite nu este acest lucru cu *totul vrednic,* prea iubitorule de oameni stăpîne!

Rar ni s-a întîmplat să vedem şiruri scrise cu atîta cunoştință de caracterul omenesc :Tu eşti bun, recunoaştem că noi sîntem răii-răilor, dar bagă de seamă că nu-i vrednic de tine să-ți răsplăteşti asupra noastră pentru că ai sta în contrazicere cu calitățile tale de atotbun îndelung răbdător, lesne iertător.

„Video meliora proboqne, deteriora sequor"

„Vedem cele bune şi le aprobăm, dar urmăm cele rele."

Astfel, cu multă umilire strigăm :

Călcînd aceste porunci ale tale şi în urma poftelor şi a voilor noastre îmblînd, tot păcatul în fieştecare zi cu osîrdie facem: clevetire, hulă, ținere în minte de rău, călcare de jurămînt, vorba mincinoasă, vorbă de ruşine firească şi afară de fire, şi ceea ce nu se află nici în dobitoacele cele necuvîntătoare, acestea foarte pagîneşte, de nou le izvodim. Stinsu-s-au întru deşertăciune zilele noastre; de ajutorul tău ne-am golit; batjocură si rîs ne-am făcut celor dimprejurul nostru; numele Tău cel prea sfînt şi Inchinat prin noi a se huli de păgîn l-am făcut. Învechindu-ne în răutate; şi in cărări neînțelepțeşte şchiopătînd, toți ne-am abătut, împreună netrebnici ne-am făcut; nu este cine să înțe1eagă, nu este pînă la

unul. Ciuma şi robia şi îmbulzeala şi sărăcia şi multe feluri de morţi şi dese pre noi de trei ori ticăloşii! ne-au despărţit ca prin nişte bătăi ca acestea să *ne tragi la tine macar nevrînd noi;* ci nici aşa nu s-au făcut ceva mai mult despre noi. Datu-ne-ai pe noi păgînilor spre robie şi spre pradă si spre junghiere şi spre jefuire celor fără de lege şi nici aşa n-am înţeles, nici ne-am depărtat de la vicleşugurile noaste şi de la fără-de-legile noastre. Nici prin cele de întristare, nici prin cele rele nu ne-am înţelepţit, nici prin facerile tale de bine si prin darurile tale nu ne-am făcut mai buni!

Şi astfel a fost totdeuna.

În loc de a urma prescripţiunile unei morale aproape tot atît de veche ca si omenirea, în loc de a urma pe Dumnezeu, omenirea necorigibilă nu-1 urmează deloc; ci, întemeiată pe bunătatea lui, s-aşterne la pămînt în nevoi mari şi cerşeşte scăpare. Si toate formele cerşirei le-a întrebuinţat faţă cu acea putere înaintea căreia individul se simte a fi ca o umbră fără fiinţă şi un vis al înşelăciunii. Conştie despre nimicnicia bunurilor lumii, înţelegînd că această viaţă cu trebuinţele ei prime e deja destul de grea pentru a o mai îngreuia cu alte scopuri deşerte decît cele pe care le are din natură, omul totuşi pune o deosebită valoare pe împrejurarea de a domni asupra altora, de a robi pe alţii, de a-şi întinde stăpînirea peste tot pămîntul, de s-ar putea.

Ce-i ajută lui Cezar c-a fost un om mare? Astăzi poate cenuşa lui lipeşte un zid vechi împotriva ploii şi furtunei.

Stau oare în vrun raport mijloacele ce le punem în mişcare cu rezultatele la cari ajungem?

Într-adevăr, privită prea de aproape, ce ne prezintă viaţa decît împlinirea normală a unor trebuinţe din cele mai simple? A bea, a mînca, a dormi, a se îmbrăca, adică a-şi hrăni existenţa şi a o apăra contra intemperiilor. Conform cu acest scop, albina adună vara ca să aibă iarna; furnicile îşi zidesc locuinţele lor simple grămădind în ele merinde; bursucul îşi adună provizii pentru iarnă, şi încolo fiecare din aceste animale lasă lumea lui Dumnezeu să fie precumu-i, neinteresîndu-se mai departe nici de politică nici de nimica.

Omul, pentru îndeplinirea tot a acestor trebuinţe primare, are nevoie de un stat cu zeci de mii de funcţionari, de o oaste cu sute de mii de oameni, de drumuri de fier, de cai de comunicaţie, universităţi şi şcoale, diplomaţi, adunări legiuitoare, biruri, advocaţi, societăţi academice, gazete, marşandemode, teatruri, bani de hîrtie, tunuri, corăbii, prafuri de dinti, mînuşi, cîini de vînat, biblioteci, cazarme, filozofi, cafea, spitale si altele ca acestea.

Nu-i asta o socoteală de mofluz?

De aceea Faust, în care se întrupează omenirea cu poftele, ambiţia şi deşertăciunea ei, dar şi cu geniul şi setea ei de ştiinţă, stînd înaintea ultimei probleme, îşi toarnă venin dintr-o fiolă veche într-un pahar şi voieşte să-1 bea... cînd iată că sună încet clopotele şi cîntecele de la Înviere... şi paharul îi cade din mînă...el e recîştigat pentru viaţă.

Înviere — renaştere ?

Paralel cu istoria reală a faptei, războiului, cruzimii şi răutăţii, paralel cu acea ţesătură de egoism, vicleşug, tiranie de uliţă şi tiranie personală, din care cea din urmă e de preferat, alături cu voinţa acelui soi de oameni pe cari Calist îi descrie aşa de bine în rugăciunea lui — trăieşte creierul omenirii o mică parte din viaţă deosebită, nesupus nici politicei, nici diplomaţiei, nici războaielor şi, în acele puţine momente ale lui proprii, el măsură depărtarea stelelor şi adîncul mărei, greutatea pamîntului şi uşurinţa eterului, aude florile crescînd, întrupează în marmură frumuseţea liniilor şi în pictură a colorilor, discompune lumina soarelui, află limba ce au vorbit-o asirienii, numără biblioteca lui Ptolomeu şi desleagă un vechi papyros ce cuprinde leacuri egiptene.

E în aceasta ... mîntuirea ?

Fi-va omenirea cultă, omenirea ştiutoare mai bună decît cea neştiutoare?

După cîte ştim din trecut şi vedem azi, nu.

Va rămînea într-adevăr un tezaur în urma generaţiilor, însă totuşi, omul armei si acela al vicleşugului, ostaşul şi diplomatul, vor însemna mai mult în vremea lor, vor fi mai mult vieţuind decît pictorul Rafael sau muzicantul Mozart sau astronomul Newton.

De aceea, la ademenirea muzicei cereşti, Faust răspuude :

„Aud solia, dar îmi lipseşte credinţa în ea!"

Vin zile de înviere şi trec. Ici se salută oamenii cu *„Surrexit ! Verc Surrexit* !", dincoace cu *„Hristos Voscres* !" şi în toate limbele pămîntului se repetă acest cuvînt, dar noi zicem ca Faust:

„Die *Botschaft hőr'ich wohl, allein mir fehlt der Glaube* /"

Ba credem c-a înviat în inimele sincere cari s-au jertfit pentru învăţătura lui, credem c-a înviat pentru cei drepţi şi buni, al căror număr mic este ; dar pentru acea neagră mulţime, cu pretexte mari şi scopuri mici, cu cuvînt dulce pe gură şi cu ura în inimă, cu faţa zîmbind si cu sufletul înrăutăţit, el n-a înviat niciodată, cu toate că si ei se închină la acelaşi Dumnezeu. Tiranul ce mînă la moarte sute de mii fără de nici un scrupul, demagogul ce prin vorbe măsluite trezeşte patimile cele mai negre şi mai uricioase ale mulţimii sînt adesea mai credincioşi vechei legende religioase decît Faust; poate că, după orice crimă comit, s-aruncă înaintea icoanei şi şoptesc cuvintele lui Calist, cerşind iertare de la lesne iertătorul Dumnezeu. Dar cu aceştia chemaţi, cari

sînt mulți, nesfîrşit de mulți, nu sporeşte comunitatea creştină: puțini sînt cei aleşi şi puțini au fost de-apururi.

Dar rămîie datina şi înțelesul ei sfînt, aşa cum e de mult; şi, de nu va sosi niciodată acea zi din care să se-nceapă veacul de aur al adevărului şi al iubirii de oameni, totuşi e bine să se creadă în sosirea ei, pentru ca să se bucure cei buni în „ziua învierii"., cînd ne luminăm prin sărbătoare şi ne primim unul pe altul şi zicem *frați* celor ce ne urăsc pe noi şi iertăm pe toți pentru înviere, strigînd cu toții:

„Christos au înviat!"

[16 aprilie 1878]

ZIAR NOU [„VINERI 14(26) APRILIE AU APĂRUT..."]

Vineri 14 (26) aprilie au apărut primul număr al unui nou ziar german în Bucureşti care promite a ieşi în toate zilele (afară de luni) şi poartă titlul „Deutsche Orient-Zeitung". Pentru a însemna poziția noului ziar față cu politica dinlăuntru reproducem următoarele şiruri din articolul întitulat *'Zur Lage* (Situațiunea):

Presupuind că aceste ştiri (despre o nouă cerere a Rusiei în privirea Basarabiei) s-ar confirma, am esprima guvernului dorința ca, intrînd în asemenea tratări, să puie la cale un aranjament care să (ie seamă nu numai de interesele țării noastre, ci şi de onoarea ei, şi aşteptăm, după o eventuală învoire cu Rusia, că şi opoziția noastră va înceta cu tactica, puțin îndemînatică, de pînă acuma, de a împunge şi irita guvernul prin interpelații necontenite. Poate că pentru cazul nostru se potriveşte exemplul micului stat al Belgiei, care, în. anul 1870, se afla într-o poziție atît de grea, dar a cărui opoziție din Cameră, judecînd drept greutatea crizei, se abținu cu totul de la orice amestec în politica esterna, punînd astfel binele țării mai presus de orice ură de partid. Noi, din contra, avem din nefericire trista convingere că fără de purtarea lipsită de tact a opoziției noastre, care în şedința vestită a Camerei de la 26 fevruarie l-a silit pe minister să rupă tratările cu Rusia, pentru ca îndată după ivirea conflictului să atace mereu pe minister tocmai pentru îndeplinirea acestei dorințe a opoziței, fără cea purtare lipsită de tact zicem, relațiile noastre cu Rusia n-ar fi luat niciodată un caracter atît de acut dușmănesc, şi dorim ca acuma, pe cît mai e vreme, să se imiteze exemplul nației belgiene.

Vestita şedință de la 26 fevruarie — să ne dea voie confrații noştri să le spunem —s-a petrecut într-o Cameră în care opoziția n-a deschis gura, ci a tăcut ca peştele — pentru că e prea puțin numeroasă.

Guvernul însuşi şi-a *comandat* interpelantul în persoana d-lui V. A. Urechia, recte Popovici, şi după aceea a dus-o strună pînă ce i-o veni gustul să se scalde în alte ape.

Opoziția adevărată, care s-a luptat foarte serios contra tendințelor Rusiei şi va lupta şi de acum înainte, n-a întrebuințat niciodată contra puternicului vecin expresiile de cari foiesc tocmai gazetele guvernamentale. Opoziția a fost rezervată în cuvinte şi puternică în argumente, presa guvernamentală a fost puternică în fraze şi vorbe late şi slabă în argumente.

Noi pe oamenii de la guvern nu-i credem pe atît de răi patrioți pe cît sînt de uşori, nu pe atît de uşori pe cît sînt de meschini şi nu pe atît de meschini pe cît sînt de laşi. Ştim foarte bine că au avut nevoie de glasul opoziției pentru a zice *nu* în această cauză şi i 1-am dat pentru că singuri erau prea laşi pentru a se rosti. Cu un cuvînt laşitatea e cea dentîi, patriotismul cea din urmă calitate a acestor oameni, care se înțelege că e bine să rămîie la guvern, pentru ca opoziția *adevărată,* (nu comandată) să nu fie silită a lua pe umerele ei o sarcină, pe care tocmai guvernul a creat-o prin inepția lui şi care azi întrece puterile oamenilor cari se respectă, căci acei cari au creat această situațiune a[u] abuza[t] de dînsa, pentru ca în opoziție, combătînd urmările faptelor lor proprii, să facă peste putință orice acțiune înțeleaptă şi energică.

[16 aprilie 1878]

[„DE CÎTE ORI FĂCEAM OBSERVĂRILE NOASTRE..."]

De cîte ori făceam observările noastre asupra infructuozității intrării în război a românilor contra Turciei, liberalii şi alții de un gînd cu ei ne înşirau marile avantaje *morale,* pe care nația le-a cîştigat trimițîndu-şi floarea fiilor săi ca să moară de frig, de foame si de gloanțe înaintea valurilor de pămînt a întăriturilor Plevnei.

Cînd le spuneam că o asemenea conlucrare, ce pentru ai noştri era un fel de martiriu, trebuia să fie ținut[ă] în cumpănă de foloase, chezăşuite în scris şi legate cu noduri, foile liberale rîdeau de zapis si chezăşie, vorbeau de generozitatea aliatului nostru, de vitejia cu care se bat dorobanții, de „A ! bravii mei copii!" exclamat de cutare ori cutare ofițer străin, de laudele jurnalelor străine. Cu un cuvînt, amăgitoarea glorie, vorbele mari la cari aplaudă necunoscătoarea mulțime se îmflaseră ca rîul de munte, înecînd glasurile celor puțini cari, cunoscători ai istoriei naționale şi a istoriei marelui vecin, prevedeau de mai înainte ce frumuseți or să se întîmple cînd vremile se vor limpezi.

Nu ştim de ce, dar de cîte ori gîndim la războiul ce 1-am purtat si la roadele ce le-am cules ne vine în minte vestitul monolog al lui Sir John Falstaff, în care el dă definiția onorii.

Gloria nu se bea, nu se mănîncă, nu se îmbracă, ea nu vindecă oasele sfărmate de ghiulele, nu cîrpeşte mantalele rupte prin care suflă amorţitorul crivăţ, nu-nlocuieşte porumbul crud pe care 1-au mîncat soldaţii noştri cu pîne caldă, c-un cuvînt gloria ce-o cîştigi e frumos lucru, dar pentru dînsa e bine ca omul să nu rişte nici măcar degetul cel mic, necum zeci de mii de oameni şi zeci de milioane de bani, storşi la urma urmelor tot din spinarea muncii productive a ţăranului.

La anul 1392 regele Sigismund al Ungariei încheiase alianţă cu Mircea cel Bătrîn în contra turcilor. Sigismund trece Dunărea şi ia Nicopoli, apoi, auzind de turburări în propria lui ţară, se întoarce cu oaste cu tot din campanie, lăsînd pe Mircea singur cu ţara în faţa dreptului ce-1 aveau. turcii de a se răzbuna. Ce face însă Mircea ? Poate că, mişcat de nenorocirile nobilului său aliat, s-au despărţit cu lacrimile în ochi de dînsul, urîndu-i izbîndă bună în Ungaria ? Ba de loc. Mircea, întemeiat pe tratatul de alianţă, îl somează pe rege să continue războiul, căci altfel va fi rău. Regele nu urmează, se întoarce prin Oltenia, e încunjurat de oastea uşoară a Ţării Româneşti şi scapă abia cu puţini oameni ca prin urechile acului în Ardeal. Stricatu-s-au poate prieteşugul pentru vecinicie prin acest act de răzbunare ? Ba nu, căci doi ani după aceea încheie o nouă alianţă cu acelaşi rege al Ungariei. În sfîrşit această alianţă îl duce pe Mircea din nou înaintea Nicopolei, unde în faţa strălucitei oşti creştine stătea Baiazid Fulgerul. După planul cuminte de război trebuia ca lupta s-o înceapă românii cu oaste uşoară şi abia după aceea să intre în luptă greaua cavalerie franţuzească. Dar cavalerii franţuji, setoşi de glorie şi plini de ambiţie, nu vor să stea în urma moldovenilor şi muntenilor, ci vor în frunte să dea năvală vitejască, să spulbere pe turci. Ce face Mircea ? Recunoscînd

---

poate generozitatea cavalerimei, s-a plecat acestui plan glorios şi s-a învoit să rămîie el în urmă? El a tuns-o binişor cu oaste cu tot peste Dunăre, lăsînd oastea Crucii în ştirea lui Dumnezeu şi a unei sorţi pe care el o prevedea foarte clar. Şi cum prezisese el în consiliul de război, aşa s-a întîmplat.

Creştinii conduşi de entuziasm, de dorinţa de glorie, de cavalerism şi generozitate, au fost cumplit bătuţi în urma planului pe dos, dictat numai de sentimente frumoase, iar Mircea şi-a scăpat oastea sa intactă în urma planului său cuminte; o oaste mică, însă preţioasă, cu care peste un an el a stins pe acelaşi Baiazid care sfărîmase frumoasa oaste creştină, în care erau faţă cele mai nobile şi mai glorioase nume ale Europei.

Dar Mircea era un biet român cu mintea coaptă, care ştia că popoarele au lucruri mai scumpe de apărat decît gloria.

Nouă ni se pare deci că, de-am fi urmat cum urmau bătrînii, de ne-am fi păstrat pentru vremi în care într-adevăr existenţa ţării ar fi fost în joc, mai bine am fi făcut. Apoi am mai adăoga că, în schimbul suferinţelor reale, a morţii reale, a banilor reali cheltuiţi cu războiul, ar fi trebuit să căpătăm bunuri reale, nu cuvinte frumoase prin gazete străine. Acesta-i lucru aproape de mintea omului, încît toate foloasele morale puse în cumpănă cu ceea ce am fi trebuit să cîştigăm după o campanie victorioasă sînt te miri ce şi mai nimica.

Acum situaţiunea e cu totul alta şi mult mai nefavorabilă; o mulţime de lucruri sînt cu putinţă. Se vorbeşte de o nouă convenţie ruso-română. Această convenţie n-ar avea pentru noi nici un folos real, dar mulţime de pagube. Presupunînd că, în schimbul unei nouă convenţii, Rusia ar renunţa la Basarabia, ce se va întîmpla ? Rusia învingătoare; va sta faţă cu Austria. armată şi se va învoi să împartă şi ţara noastră; ruşii vor lua Moldova, austriacii Ţara Românească sau, în cazul cel mai bun, Austria le va lua pe amîndouă şi vom fi buni-bucuroşi că încăpem sub un stat în care cnutul nu joacă nici un rol. Rusia învinsă va trebui să renunţe ş-aşa la Basarabia, silită de un al treilea, încît toate sacrificele noastre de pînă acum şi viitoare nu ne vor aduce decît ceea ce timpul ar fi trebuit să ne aducă prin puterea lucrurilor.

C-un cuvînt poziţia noastră e mai grea decît orişicînd, dar aceasta ar fi foarte puţin dac-am fi ştiut a ne păstra şi dacă n-am fi contribuit noi înşine de-a o-ncurca şi mai rău.

[26 aprilie 1878]

[„DE CÎND GUVERNUL CONSERVATOR S-A RETRAS..."]

De cînd guvernul conservator s-a retras, partidul conservator observă o atitudine foarte rezervată, dar statornică. Înainte de a fi izbucnit războiul, cu ocaziunea încheierii convenţiunei, în cursul războiului, după încheiarea păcii, în sfîrşit totdeauna şi faţă cu toate chestiunile mari, partidul conservator a combătut guvernul, dar niciodată nu i-a făcut greutăţi. În deosebi „Timpul", organul partidului conservator, a combătut mereu pe guvern, 1-a combătut adeseori chiar cu multă amărăciune; niciodată însă nu a uitat că, fie oricît de rău, acest guvern din nenorocire reprezentă statul român.

Dovadă ne sînt coloanele acestui ziar. Ca opoziţie, am dat părerea noastră asupra faptelor guvernului ne-am rostit asupra politicei ce credeam că este bine de a se urma din partea statului român şi adeseori, plini de amărăciune, am mustrat pe aceia cari nu voiau să înţeleagă sfaturile bărbaţilor politici din partidul conservator.

Atunci cînd era vorba să se încheie o convenţie cu Rusia, ne-am rostit în cuvinte lămurite că atitudinea statului român faţă cu Rusia trebuie să fie rezervată, plină de respect, dar demnă şi hotărîtă.

Cu toate aceste guvernul a încheiat convenția de la 4 aprilie, care ne impunea imense sacrificii *morale* şi, în urmă, a încheiat alianța morală, care ne-a impus imense sacrificii *materiale.*

Am combătut guvernul pentru aceste fapte, dar noi înşine am rămas consecuenți în atitudinea noastră față cu Rusia; totdeauna rezervați, plin[i] de respect, dar demni şi hotărîți

În urmă, la încheiarea păcii, s-au adeverit temerile noastre, exprimate încă din vreme cu atîta stăruință.

Guvernul şi organele sale au căzut acum din o extremitate într-alta şi au început să ieie o atitudine violentă față cu Rusia ; noi însă am rămas consecuenți, adică rezervați, plini de respect, dar demni si hotărîți.

„Românul" dezmințea încă ştirea despre cererea de retrocedare a Rusiei, predica încă cetitorilor săi încredere în generozitatea țarului, pe cînd, luînd act despre zgomotul răspîndit, noi puneam la îndoială temeinicia lui, dar în acea vreme declaram scurt, cuprinzător, cu demnitate şi hotărît: *„Nu dăm nimic Rusiei si nu primim nimic de la Rusia. Voim să întreținem relațiuni de bună vecinătate cu ruşii, dar nu putem jertfi nimic de dragul* lor".

Iară atunci cînd organele ruseşti au început să pună la îndoială drepturile României asupra Basarabiei, nu ne-am pierdut răbdarea, nu am devenit insolenți față cu o puternică invazie, ci am răsfoit cărți, ne-am folosit de munca altora, am adunat dovezi si am arătat că poporul român niciodată nu a renunțat la drepturile sale asupra Basarabiei şi că prin urmare nici astăzi nu are dreptul de a renunța.

De la început deci pînă în ziua de astăzi „Timpul" a umblat pe o cale croită de iubire de țară, de buna chibzuință şi de cunoştința trecutului şi prezentului acestei țări; de la început pînă în ziua de astăzi el şi-a rămas consecuent şi la 4 aprilie nu susținea decît aceea ce susține şi astăzi.

Dovadă ne sînt coloanele acestui ziar.

De cîtva timp însă protivnicii noştri au adoptat programul nostru politic şi, voind să-l aplice, nu numai îl duc *ad absurdum,* ci îşi mai dau silință de a încredința lumea că noi combatem acest program, în vreme ce nu combatem decît lipsa de capacitate a oamenilor ce vor să-1 aplice.

Astfel „Românul", în numărul de la 27 aprilie, arată cetitorilor săi cari sînt faptele patriotice ale guvernului. După aceea întreabă :

Ce făcură şi ce fac în acest timp membrii şi aderenții ministerului Catargi?

Membrii ai ministerului Catargi nu sînt decît bărbații politici al căror organ e „Timpul", deoarece chiar o parte din partidul conservator a părăsit pe ministerul Catargi. Organ deci al aderenților ministerului Catargi e „Timpul" îndeosebi „Timpul".

Ei bine! Ce au făcut „Timpul" pe cînd guvernul muncea pentru fericirea patriei?

Orice lovire din partea guvernului rusesc, susțin că cu dînsul este dreptatea şi cu noi nedreptatea.

Aşa zice „Românul" !

Am zis demult că oamenii cari scriu în ziarul „Românul" nu sînt vrednici de a sta de vorbă cu noi: nu-i mai putem dar mustra pentru grosimea obrazului lor. Ne cuprinde însă o uimire cu totul obiectivă cînd ne vedem față cu fenomenala îndrăzneală de a rosti astfel nişte cuvinte atît de grave, cu toate că acela care le rosteşte trebuie să ştie că ele cuprind un neadevăr.

„Ne cere Basarabia : BINE FACE, zic ei PRIN BROŞURE".

Zic ei ?! —

În o singură broşură s-a zis ceva de asemeni, şi „Timpul" a declarat scurt şi lămurit că scrietorul acestei broşuri nu e membru al partidului conservator şi că acest partid combate vederile cuprinse în acea *una* singură broşură.

„BINE FACE, zic ei prin ZIARE !" urmează „Românul".

În care anume ziar însă? Cînd? Cum ?

Cu care anume cuvinte s-a zis din partea „aderenților ministerului Catargi" că „BINE FACE RUSIA DE NE CERE BASARABIA?"

Îndeosebi „Timpul", adevăratul organ al „aderenților ministerului Catargi", cînd anume a rostit cuvinte din cari ar putea rezulta ceea ce zice organul sibariților?

Nu se ştie şi nici nu-i nevoie să se ştie : „Românul" nu voieşte să producă decît un efect trecător.

Am dori însă ca în sufletul cetitorilor acest efect să fie temerea ca nu cumva „Românul" să-şi facă socoteală astfel :

„Dacă vom face ca mulțimea să crează că partidul conservator, fiind la putere, ar ceda Basarabia, ea va găsi că e mai bine să o cedăm noi, fiindcă sîntem mai buni patrioți".

Dar nu credem de cuviință a mai spune unde ajung oamenii cu asemenea socoteli.

Fără îndoială ... nu la Panteon.

[30 aprilie 1878]

NOU A-B-C-DAR ROMÂNESC DE VASILE PETRI

Sîbiiu, 1878, Tipografia lui Ios Drotleff & Comp., 1 vol. 8° — Preţul 25 cr. v. a.

Abcdarul d-lui Petri e compus amăsurat cu cererile pedagogiei moderne. Urmînd principiile scriptologiei, adică a învăţării citirii prin scriere, el cuprinde o parte (întîia) numai cu litere de scrisoare. Învăţînd de timpuriu a scrie, şi anume deodată cu cititul, şcolarii sînt de-a pururea activi şi, pe cînd învăţătorul (mai ales cel sătesc) se ocupă cu cei mai înaintaţi, cei începători se pot pune la scris. Alt folos al învăţării cititului scriind e că se face de prisos silabizarea şi se întroduce de sine insonarea.

Pe întîiele pagini sînt elementele desemnului şi a scrisorii, adică puncte, linii drepte şi figuri construite din linii drepte, apoi linii strîmbe şi trăsăturile subţiri, cele groase şi îndoite, cari constituie elementele materiale ale scrisorii. În urmă vin toate literile mici cu sonul *original,* rînduite genetic, adică astfel încît după cel mai uşor de scris, de ex. i, urmează o, apoi a, *u,* e, apoi din consoane n, *m* şi a.m.d. Copilul nu citeşte nicăieri silabe izolate fără de înţeles, ci pretutindenea împreunează cu sunetele ce le rosteşte un înţeles concret, încît se evită învăţătura mecanică. Rostind cuvinte cu înţeles concret, i se prezintă o icoană în minte; el învaţă cugetînd.

Abecedarul d-lui Petri e scris cu semne, adică cu ortografia de dincoace de Carpaţi. Zicem ortografie pentru ca să fim înţeleşi, deşi aplicat la modurile noastre de a scrie cuvîntul cuprinde o *contradictio in adjecto.* Cum se pot numi într-adevăr mai multe moduri de-a scrie ortografii cînd între toate nici una nu e bună sau esclusiv numai una ar putea fi bună?

Cauzele cari 1-au făcut să admită scrierea de dincoace le spune însuşi în prospectul alăturat cărţii.

Ortografia, zice d-sa, este cea cu ,,semne" pentru că:

1. Aşa scrie astăzi majoritatea românilor şi nu avem presemne că ea se va acomoda minorităţii, iar unitatea ,,ortografică" este pentru noi românii un bun mare, la care trebuie să tindem cu toţi cu orice preţ.

2. În cărţile cu ortografie fără semne şcolarii începători sînt nevoiţi a ceti cuvintele cari conţin sonuri derivate ,,de două ori", o dată aşa cum ele se prezintă ochiului d.e. *saratura,* apoi aşa cum le dictează auzul românesc: ,,sărătură". Chiar şi etimologişti pronunţaţi ca d. Bariţ încă recunosc ,,că pentru începători este greu a ceti fără semne" („Observatorul", nr. 8).

3. Cuvintele nouă sau adecă „neologismii" se pronunţă adeseori cu totul fals, mai ales cînd învăţătorii nu ştiu latineşte. Astfel am auzit însumi cum elevi şi învăţători pronunţau: *timpurii* în loc de *timpuriu, amiciţiă* în loc de ami*ceaţă (amiciţie)* etc., pentru că era scris, *timpuriu, amicetia.* Unii mai pronunţau ,,gerunz", alţi ,,gerundiu", unii ,,concoarză", alţii „concordie" etc. Tot aşa, de nu mai rău, o păţim cu *numele proprie;* R. D. canonic Şerban din Gherla cetea la un esamen în Năsăud consecinţe *Ţîşeni* în loc de *Titieni* (numele unui învăţător).

Autorul ne spune şi greutăţile administrative cu care au a lupta cărţile româneşti dincolo.

O grijă deosebită am avut — zice — la compunerea acestui *Abcdar,* ca să nu cadă şi el sub interdicţiunea guvernului, şi am cuvinte a crede că mi-a succes a încunjura în pace această stîncă periculoasă. În adevăr insp[ectorul] r[egesc] de şcoală, d. Fr. Koos, din Bistriţa, a publicat în ziarul ,,KeIet" din Cluş (nr. 284 de la 12 dec. 1877) asupra noului *Abcdar* o recenziune în termini prea măgulitori pentru mine, terminînd prin a-1 recomanda colegilor săi şi autorităţilor scolastice cu toată căldura, ceea ce se poate lua drept ,,aprobare din partea guvernului".

Recenziunea ziarului unguresc e următoarea :

Scoţînd la lumină noul său abcdar — *,,oprit în amîndouă ediţiunile de mai înainte"* — autorul a eliminat cu îngrijire toate pasagele dificultate de guvern, manţinînd însă, ba chiar emendînd împărţirea, pe care însuşi guvernul a numit-o ,,metodică".

...*Abcdarul* are două părţi, una scrisă, alta tipărită. Cuprinsul şi planul abcdarului vădesc îndată pe eminentul bărbat de specialitate. Esteriorul cărţii este aşa de elegant încît face onoare tipografiei Drotleff & Comp. Preţul e numai 25 cr., care cu privire la ediţiunea elegantă şi estetică este moderat. Din parte-mi recomand cu cea mai mare căldură colegilor mei inspectori şi autorităţilor şcolare acest *Abcdar,* cu atît mai vîrtos, căci, în cît ştiu eu, un Abcdar românesc mai eminent decît acesta nu esistă nici unul. Doresc, în interesul învăţămîntului şi al eminentului autor, cu această ediţiune să treacă cît mai curînd.

Daca nu ne înşelăm, d. Fr. Koos, inspectorul şcolar în ţinutul Bistriţei, este identic cu preotul maghiar care petrecea într-o vreme în Bucureşti şi a avut neplăceri cu chiar poporenii (maghiari) ai bisericei sale din cauza înfocatului său naţionalism, care neliniştea viaţa pacinică a micei colonii maghiare din oraşul nostru. *Tempi passati.*

Pe noi ne interesează mai cu seamă pasul ortografic făcut de autor.

Mergem mai departe şi zicem că nu unitatea ortografică e un bun mare pentru români, ci unitatea limbei. Într-adevăr, pe la a. 1640 şi ceva, în urma ridicării lui Luther, s-a introdus în bisericele reformate limba naţională şi această tipărire de cărţi clerice în limbele deosebite a fost întrebuinţată ca mijloc pentru a calviniza pe români. Atunci biserica română, în ramura ei cea cu totul neatîrnată, mitropolia Moldovei şi a Sucevei, a luat iniţiativa unui sinod pentru părţile locuite de români şi a admis, ca măsură

contrarie reformațiunii, tipărirea de cărți românești ortodoxe, pentru a feri poporul și preoțimea de a se adăpa la izvoare eretice. Din reforma protestantă a răsărit această reformă în biserica română, care și-a imprimat pe de-a pururea urma ei binefăcătoare în dezvoltarea noastră.

Cel mai mare noroc pentru bătrîni a fost desigur acela de a nu ști latinește. Luînd limba astfel cum crescuse ea în propria ei individualitate, bătrînii au creat o ortografie pentru români cum ea nu are păreche în nici una din limbile moderne. Înzestrați cu o finețâ nemaipomenită a auzului și cu un bun-simț de care noi ne-am înstrăinat de mult, ei au simțit care dialect anume — daca putem numi dialecte deosebirile dintre noi — este acela ce trebuie cultivat. Moldoveni și munteni au tipărit în veacul al șaptesprezecelea cărți care, ca oglindă a pronunției vie, admise ca clasică, nu lasă nimic de adaos și nimic de scăzut. Abia în epoca fanarioților, sub înrîurirea nimicitoare a lor, limba începe a-și pierde unitatea ortoepică și tinerețea ei naivă care strălucește în cronicari. Dar pe la capătul domniei fanariote românii de peste Carpați încep să învețe latinește și, mișcați de o ură neînțeleasă contra bietelor semne cari nu le păcătuise nimic și a bietelor cuvinte cu care poporul în curs de atîtea veacuri își făcuse locuțiuni, proverbe, cîntece și povești, învățații au năvălit să stingă de pe fața pămîntului acea minunată operă la care contribuise milioane de capete, în mare parte foarte bine formate, și zeci de cărturari cu bun-simț și cu auz credincios.

Ce-a putut ieși dintr-asta decît o adevărată vavilonie?

Sîntem și azi încă departe de restabilirea vechei noastre unități ortoepice. Dar încercările de a ajunge la ea sînt multe, unele mai izbutite, altele mai slabe. Astfel vedem pe chiar autorul abecedarului întrebuințînd încă ó și é în loc de *oa* și ea, deși în aceste unități sunetare partea pe care cade tonul e tocmai *a* și nu o sau *e.* O și *e* nu sînt decît 1/4 a sonului deplin, iar *a* e întreg. Aceste pătrimi de son au aceeași cantitate ca și ĭ consonans în *iată, iapă zarbă.* Un semn că e astfel e pronunția vie, care a eliminat aceste pătrimi de sonuri; căci din *țeară* s-au făcut *țară,* din *feată —fată,* din *afoară — afară* ș.a.m.d.

Tot astfel de greșită ni se pare scrierea așa-numitelor sunete derivate cu semnul sunetului originar din care derivă. Așa *d* cînd avem echivalentul lui în z ni se pare de prisos. În genere întrebăm ce are a face *originea, etimologia* unui sunet cu scrierea lui? Nimic. Cum va scrie autorul — pentru a pune în evidență — sunetul j, cînd se derivă din z + ĭ consonans? Astfel *englez* face pluralul *engleji,* verbul o *putrezi* dă naștere substantivului *putrejune,* verbul *a repezi* — substantivului *repejune;* apoi sînt mulțime de numiri colective cari se termină în *ez* sau *az* și au regulat *ej* la plural precum *genoveji, franțuji, olandeji, engleji, portugeji,* apoi *praz/praji, obraslobraji, viteaz/viteji* etc.

Un exemplu și mai ciudat. *Ch* (x) se preface în limba noastră înaintea lui *i* consonans în *ș* de ex.: *Leach, Leși; Ierarch, Ierarși,* ș.a. Dorim a ști cum ar scrie d. Petri pe acest ș ca să se vadă din ce sunet *originar* derivă.

Rezumăm opinia noastră în privirea ortografiei astfel. A cerceta vorbirea vie a poporului din toate părțile și a suma fenomenele sub legi generale fonologice e treaba filologiei române; tot astfel e treaba ei de-a căuta originile cuvintelor. Dar în ortografie ca atare n-are să se răsfrîngă munca filologilor, căci nu e treaba ei de-a oglindi originile cuvintelor. Ca oglindă a pronunției aceleia care s-a recunoscut de către poporul întreg ca ortoepică, și aceasta nu prin convenție, ci în mod *istoric,* ea trebuie să păstreze acest caracter. Filologia poate schimba întru-cîtva *ortoepia,* și atunci ortografia [î]i urmează pe această cale. Mai departe nu merge, nu trebuie să meargă legătura între acea știință abstractă și-ntre scriere, care trebuie să fie accesibilă cu înlesnire poporului întreg.

Cu toate acestea noul *Abecedar* este un progres spre bine și de aceea-i dorim bună izbutire.

[28 aprilie 1878]

NECROLOG [DIMITRIE PETRINO]

Dimitrie Petrino, cunoscut și sub epitetul de bard al Bucovinei, a încetat din viață sîmbătă 29 aprilie la 1 oră după amiazăzi în spitalul Brîncovenesc. Luni la 4 ore i s-a făcut înmormîntarea la cimitirul Șerban-Vodă, după un serviciu funebru oficiat în biserica Doamna Bălașa.

Familia sa e originară din Moldova, de unde trecu în Basarabia rusească și de aci în Bucovina, unde a fost născut Dimitrie. Însurat foarte de tînăr cu frumoasa fiică a baronului de Buchenthal — boier român din Bucovina — fu adînc lovit de moartea soției sale, în amintirea căreia a scris cele dintîi și cele mai bune poezii: *Florile de mormînt*. Micei broșuri îi urmă în curînd un volum mai mare, *Lumine și umbre*, apoi un poem epic, scris sub impresia lui *Rolla* al lui Alfred de Musset, intitulat *Raul*. Puțin după aceasta trecu din Bucovina în Moldova. Un defect, rezultat din tifos, adecă surzirea deplină de amîndouă urechile, îl făcea impropriu pentru însărcinări publice de o activitate mai întinsă. Încă ministrul Maiorescu îl numise director al bibliotecei din Iași. Precum merg lucrurile la noi, unde orice talent, fie poetic, fie artistic în genere, e atras în vîrtejul jucăriilor politice, tot astfel s-a întîmplat că si Petrino a fost ademenit prin făgăduințe, tîrît în vîrtejul vieții politice și tot prin instigațiile coteriei politice care îl captivase, a fost împins la publicarea mai multor lucruri ce erau mai prejos de demnitatea unui adevărat talent. În această vreme a publicat două poeme din care una, *La gura sobei*, e bună, cealaltă, *Legenda nurului*, e slabă. Cea din urmă poezie a sa a fost

publicată în „România liberă" şi cuprinde o persiflare a unei poezii a lui Vasile Alecsandri, încît se vede că înrîurirea noilor săi amici îl dusese din rău în mai rău. Dar, în sfîrşit, *de mortuis nil nisi bene*. Talent a avut, poet era ! Cît despre celelalte calităţi ale caracterului, nu a inteligenţei, ele astăzi nu mai sînt. E bine chiar că de la cei mai mulţi oameni cari se deosibesc întrucîtva de turma cea mare şi neagră, de turma celor răi şi mărginiţi totodată, nu rămîn în urmă decît faptele inteligenţei.

Înmormîntarea poetului Dimitrie Petrino a fost simplă şi tristă. Cîţiva amici politici şi cîţiva stimatori ai talentelor lui, cu totul vreo douăzeci de persoane, erau adunate împrejurul cosciugului. D. N. Ionescu a rostit un discurs funebru plin de vervă declamatorie; a vorbit despre drepturile României asupra Bucovinei, despre regimentul al treisprezecelea de dorobanţi, despre hotărîrea românilor de a nu ceda Basarabia; ne-a spus că raposatul, fost milionar de mai multe ori şi născut baron, a risipit avere, a lepădat titlu şi rang, şi-a părăsit ţara, fiindcă era democrat şi voia să trăiască ca democrat, fiindcă despreţuia deşertăciunea lumească şi îşi iubea naţiunea.

Cît de trist e a vedea un poet mort şi a-i asculta panegiricul, în care numai despre poet nu se vorbeşte ! ?

În o viaţă atît de bogată si atît de zbuciumată, d. N. Ionescu nu a găsit decît un hîrb democratic !

[4 mai 1878]

O RECTIFICARE [„«RĂZBOIUL» ŞI DUPĂ DÎNSUL «PRESA»..."]

„Războiul" şi după dînsul „Presa" publică urmatoarea poezie, pe care o atribuie răposatului Ioan Eliad :

Meritul astăzi e fără nume,
Plebeu, patriciu nu mai e-n lume,
Progresul toate le-a sfărmat
Şi-ntr-un amestec le-a frămîntat.
Astăzi patricii sînt contraccii,
Şi vezi miniştrii pe toptangii;
Omul ştiinţei e bojogar

Şi medic mare un potcovar'
Ateul astăzi e teolog,
Giuvargiul arheolog;
Azi ucigaşul e dregător
Furul de frunte judecători;
Azi criminalul e virtuos
Şi virtuosul om viţios;
Tot veneticul proprietar
Şi răspopitul funcţionar;
Vizionarii sînt diplomaţi
Şi ceaslovarii mari literaţi;
Toţi intriganţii alegători,
Toţi patentarii legiuitori,
Toţi veneticii mari patrioţi,
Toţi fanfaronii Mircii nepoţi,
Toţi desfrînaţii mari moralişti
Şi toţi bancherii mari publicişti.
Toate veniră cu susu-n jos
Şi lumea geme de mult folos.
Aceste toate nu sînt dovezi
De-naintare? ... Şi-ncă să vezi!

Ioan Eliad (sau, după cum se numea mai tîrziu, Heliade-Rădulescu) a fost într-adevăr un om însemnat, dar poezia aceasta n-a făcut-o el. Ea e din pana lui C. Bălăcescu, scriitor cu mai puţin renume, dar cu mai mult talent poetic decît Eliad.

Poezia în original e intitulată *Progresul* şi se află tipărită în biblioteca portativă editată de Eliad. E caracteristic pentru multe din reputaţiunile noastre literare că toţi îi citează dar nimeni nu-i citeşte.

[6 mai 1878]

[„DE-O SEAMĂ DE VREME..."]

De-o seamă de vreme „Românul" năvăleşte aprig asupra „Presei", inculpînd-o că s-ar fi contrazicînd, că ar fi susţinut odată primirea Dobrogei, iar azi pledează contra ei. Lucrul stă astfel. „Presa" în realitate nu s-a rostit pînă astăzi nici *pro* nici *contra,* dar a ţinut seama de opiniile amînduror taberilor. În unul din ultimii ei numeri organul conservator a găsit de cuviinţă a da o deosebită atenţiune moţatei moţiuni a celor patruzeci şi şase din Cameră, spre a arăta, zice „Presa", respectul nostru pentru orice opiniune care este rezultatul unei convicţiuni onorabile, iar pe de altă parte ca să supunem aprecierii publice modul de a vedea al unor barbaţi distinşi asupra unei aşa de grave cestiuni.

C-un cuvînt „Presa" nu s-a rostit încă, dar a comunicat publicului ei moţiunea, lucru ce-am făcut şi noi, dar între ... varietăţi. Opiniunea celor patruzeci şi şase, departe de a fi rezultatul unei convingeri, e rezultatul fricei. Cei patruzeci şi şase, cu puţine escepţii, fac parte din acel partid de cumularzi din Moldova numit fracţiune, oameni foarte viteji cînd e vorba de-a da năvală la posturile şi la moşiile statului, foarte sfioşi însă faţă cu orice împrejurare care ne-ar sili la muncă serioasă şi la gîndire serioasă, iar în fruntea lor e iscălit d. Vernescu, adică un advocat bun, un om de ispravă şi un orator simpatic în dealtmintrelea, dar ale căruia calităţi ca om de stat sînt pînă acuma foarte problematice. După opinia noastră intimă d. Vernescu pare a fi singurul care a iscălit din convingere moţiunea.

„Românul", căruia opinia celor patruzeci şi şase din *orta motio belferorum* îi era foarte neplăcută, în loc de-a se lega de ei de-a dreptul, se leagă de „Presa", ca şi cînd „Presa" ar fi susţinut ca ale sale opiniile d-lor Holban, Pantazi Ghica, Anghel Rachierui, Misail, Fulger Şoarec ş.a.

Vom lua şi noi motivele acelei moţiuni precum sînt reproduse în „Presa" şi credem că răsfrîngerea lor ne va fi foarte uşoară. Iată-le:

1) Ceea ce a făcut, ceea ce face importanţa noastră politică şi istorică în această parte a Europei orientale este că sîntem o naţiune de rasă latină omogenă, ce rupem formidabila unitate a rasei slave.

Mergînd a ne pune în contact, a ne amesteca cu rasa slavă din Bulgaria, pierdem această importanţa.

2) Serbia a protestat cînd armata română s-a îndreptat ca să ocupe Vidinul, formulînd pretenţiuni etnografice şi istorice asupra Vidinului. Nu mai este îndoială că guvernul Bulgariei va vedea cu un ochi foarte defavorabil ocupaţiunea Dobrogei de către români; nu mai este îndoială că se vor ivi certuri continue între dînsul şi guvernul român; Rusia, naturalmente, va interveni continuu ca să ne împace. Deci intervenţiunea unui stat mare în afacerile unui stat mic, va să zică pierderea libertăţei şi independinţei de acţiune a acestuia din urmă

3) Pentru a ţine în respect şi în ordine populaţiunile sălbatice ale Dobrogei, ne va trebui sa întreţinem acolo o armată considerabilă.

O armată considerabilă în Dobrogea va să zică mai multe milioane ce se vor cheltui pe fiecare an, va să zică o cauză de slăbiciune economică a statului român.

4) Pentru a face şederea în această ţară băltoasă posibilă, pentru a o face productivă, trebuie să cheltuim zecimi şi poate sutimi de milioane. Cheltuielile ce vom face pentru Dobrogea vor fi mult mai considerabile decît veniturile ce ne va putea da.

5) Cînd, în fine, după 10 ani 15 ani, vom fi cheltuit sutimi de milioane pentru a face Dobrogea productivă, guvernul Bulgariei va găsi cu înlesnire un pretest ca să ne ceară Dobrogea şi ... daca aceasta va conveni şi Rusiei ... Dobrogea ne va fi luată cu mult mai mare înlesnire decît ni se ia astăzi Basarabia.

Ad 1 observăm că neluînd Dobrogea nu mai întrerupem formidabila unitate a rasei slave şi pierdem importanţa noastră politică şi istorică. Neluînd-o tocmai, lăsăm drum liber Rusiei în Peninsula Balcanică. Iar amestecul şi contactul cu rasa slavă e nedovedit, de vreme ce Dobrogea nu e locuită de bulgari, ci în cea mai mare parte de români, turci şi tătari.

Ad 2 observăm că pretenţiunile etnografice şi istorice asupra Vidinului formulate de serbi sînt naturale, dar nu sînt c-o iotă mai îndreptăţite decît cele ale României. În special Vidinul, înainte de a deveni turcesc, a fost cînd sîrbesc, cînd românesc, cînd unguresc. Întreg malul drept al Dunării, de la Vidin pînă în Marea Neagră, turcii 1-au luat de la români si nu de la bulgari, nici de la sîrbi. În bătălia de la Kossowo craiul Lazăr al Serbiei fusese pe deplin bătut (1389), pe cînd la 1390 Mircea cel Bătrîn e tot încă stăpînitor al malului drept al Dunării pînă în Marea Neagră, despot al Dobrogei şi Domn al Silistrei.

Ad 3 observăm că populaţiunile Dobrogei nu sînt sălbatece. Românii îndeosebi au mai multe mănăstiri în Dobrogea ,în carii tagma călugărească e în mare parte chiar din ţara noastră, au un mitropolit propriu (mitropolitul Proilaviei şi al Dristului), iar tătarii sînt în cea mai mare parte emigraţi din stepele Cubanului, adecă din Rusia, şi sînt agricultori, care chiar din epoca aşezării lor produceau însemnate cantităţi de grîu pentru *export,* ceea ce dovedeşte o regulată muncă agricolă, ce întrece cu mult trebuinţele zilnice. Cine lucrează însă pentru *export* şi devine producător şi consumator în economia întreagă a Europei nu poate fi numit sălbatec. Tot cu aceşti tătari o companie engleză a lucrat drumul de fier de la Cernavoda pînă la Kiustengé şi tot aceşti sălbateci au înfiinţat în cîţiva ani înfloritorul oraş Medgidie, care în mai puţin de 10 ani ajunsese la 20000 de locuitori şi 5000 de clădiri. Dd. Holban şi Şoarec sînt cel puţin de zece ori mai sălbateci decît aceşti tătari. În fine lui Mircea Vodă nu-i era ruşine de a se numi Domn al ţărilor tartarice, lui Carol Vodă asemenea nu-i va fi ruşine de a fi în parte şi *princeps Thartarorum Dobrodicii.*

Punctul patru nu dovedeşte decît sfiala de muncă a fracţiunii. Ţara este deja productivă, şi o administraţie compusă din oameni speciali, nu din cumularzi, postulanţi şi diurnaşi, o administraţie din oameni cu cunoştinţe economice şi tecnice nu va cheltui un ban peste ceea ce poate da provincia însăşi şi va ajunge totuşi la rezultatele cele mai bune. Roşii se înţelege că sînt incapabili de a introduce o asemenea administraţie, care să procedeze cu cumpăt şi să introducă pe rînd şi gradat reformele necesare, dar incapacitatea roşilor nu dovedeşte imposibilitatea lucrului.

Cît despre punctul 5 (că guvernul Bulgariei va găsi pretexte să ne ceară Dobrogea), el e copilăresc şi ridicol. Mai întîi *quo jure* ar face-o aceasta invidiabilul guvern al Bulgariei ?

Bulgaria fino-tartarică a hanului Boris (Mihail) nu poseda Dobrogea, Asanizii au avut-o, dar Asanizii erau, precum se ştie foarte bine, români, iar după stingerea Asanizilor malul drept al Dunării au fost al Ţării Româneşti. Etnologiceşte e o ţară locuită de români, tătari şi turci. Cîteşitrele elementele însă sînt opuse slavilor şi formează la un loc tocmai bariera ce rumpe formidabila unitate etc.

Din punct de vedere istoric, dreptul nostru asupra Dobrogei e incontestabil. Romană în vremea împăratului August şi loc de exiliu a poetului Ovid, bizantină în urmă, trecînd de la

Asanizi la Ţara Românească, ea a rămas a Ţării Romaneşti pînă ce ne-au fost luata de turci şi de nimeni altul. Dan II (1374—1386), după Engel unul din cei mai buni generali ai vremii sale, începuse război cu Şişman, regele cel din urmă al Bulgariei, pentru marginele adevărate ale Ţării Româneşti de dincolo de Dunăre, un război căruia Mircea 1 [î]i pune capăt printr-un tratat de pace primit şi încheiat cu bună-credinţă. Mircea, bătut la Cossovo, ca aliat al gerbilor, de către Baiazid 1 Fulgerul, se supune osmanilor la 1391, păstrînd însă Silistra, Siştovul, Nicopole şi Vidinul. în plină pace şi fără nici un motiv, Baiazid ocupă la 1394 aceste locuri întărite, ceea ce-1 face pe Mircea să ia parte la cruciata pornită de regele Ungariei, unde însă creştinii fură pe deplin bătuţi la 1396. La 1398 Baiazid trece Dunărea şi întră în Ţara Românească, dar, hârţuit într-una de oştirile româneşti, el se retrage cu ruşine peste Dunăre. După moartea în prinsoare a lui Baiazid, ajunge în Europa împărat turcesc Suleiman, pe care Mircea îl subminează sistematic şi-1 răstoarnă cu trupele şi banii săi, puind în locu-i pe Musa, tot fiu al lui Baiazid, dar prieten personal şi frate de cruce al lui.

În tot timpul acesta Bulgaria proprie este numai un vilaiet turcesc, desfiinţată cu totul ca stat.

În fine, după ce Mohamed 1 învinge şi omoară pe Musa, Mircea se vede silit a se pleca definitiv (1414) înaintea acestui Mohamed, a acestui Noe care a mîntuit chivotul împărăţiei turceşti din potopul tătarilor şi din stîncele sfîşierilor dinlăuntru. De la 1414 încetează deci formal stăpînirea malului drept al Dunării, şi Mircea e redus iar numai la titlul de comite al Severinului, voievod al Valahiei şi duce de Făgăraş şi Amlaş [1].

Cu toate consideraţiile acestea sau mai bine zicînd tocmai în puterea lor nu înţelegem panglicăriile presei roşie.

Organul ministrului de externe vorbeşte de compensaţii suficiente. Noi am zis de la început că nu există compensaţii pentru Basarabia, precum nu există niciodată vro plată pentru o palmă măcar din pămîntul patriei. Aceste sînt lucruri sfinte, cari se pierd sau se cîştigă prin împrejurări istorice, dar nici se vînd, nici se cumpără, nici se schimbă.

Cumcă am ajuns de-a vedea trecut în protocoalele de la Berlin terminul umilitor de *schimb* e un fruct al domniei radicalilor care, nepuind nici un preţ (amanet, chezăşie, zapis) pe sîngele vărsat al românilor, era neapărat ca uşurinţa lor să aibă drept urmare dispreţul din partea Congresului. *Clara pacta, boni amici.* C-un tratat în regulă cu Rusia în momentul intrării în luptă nu mai era vorba de schimb, compensaţie etc., şi Basarabia ar fi rămas a noastră împreună cu Dobrogea.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

[2 august 1878]

[1] Cf. Eudoxius v. Hunnuzaki. *Fragmente zur GeschtcMe der Romanen.*

[„ŞTIM PREA BINE..."]

Ştim prea bine că pînă acuma guvernanţii noştri nu au nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă în Dobrogea. Ştim de ex. că înţelepciunea guvernamentală aşteaptă ca englejii să organizeze Ciprul, austriacii Bosnia şi Herţegovina, Rusia provinciile din Asia Mică şi apoi să întrebe prin agenţii săi diplomatici ce-au făcut aceste trei puteri, pentru ca apoi şi guvernul nostru să facă un conglomerat electic de măsurile cele mai diverse, a căror binefaceri să le reverse cu de prisos asupra populaţiunilor Dobrogei.

Deocamdată ministeriul mai are şi alt proiect *in petto.* Mai mulţi bancheri din Viena ar fi propus să cumpere pămînturile,

numite ale statului, din Dobrogea, şi să se parceleze între evrei, adecă să agricolizeze evreii precupeţi din ţară.

Nu ne îndoim că îndărătul acestei agricolizări mai sînt şi intenţii politice ale unei mari puteri care în virtutea împrejurărilor devine din zi în zi mai favorabilă atît statului român al Dunării cît şi propriilor sale populaţiuni române. Această putere e Austria. De pe cînd încă gurile Dunării şi Dobrogea erau turceşti s-au făcut şi repetat adesea cererea către Înalta Poartă de-a încuviinţa colonizarea deltei cu supuşi austriaci, ceea ce Poarta a refuzat cu stăruinţă. Ţinta politicei austriace de-a se întinde cel puţin cu influenţa sa politică de la Adria pîn'la Marea Neagră, necesitatea de pieţe orientale pentru desfacerea mărfurilor sale, teama

---

justă de precumpănirea elementelor slăveneşti, toate acestea sîmt armonizabile cu instinctul de conservare al neamului românesc şi, avînd conştiinţă limpede despre rolul modest ce sîntem meniţi a juca în istoria acestei lumi din cauza izolării noastre depline de celelalte popoare romanice, e lesne de înţeles că razimul nostru viitor va fi o putere mai puţin esclusivă decît Rusia care, cu vrerea lui Dumnezeu şi aşa fiind scris în cartea sorţii, ajungînd stăpînă pe Basarabia bunăoară, a ştiut să scoată pînă şi din biserică limba românească, deşi pravoslavia ar trebui să ştie că un asemenea lucru e cu desăvîrşire anticanonic şi necreştinesc. ;Nu e vorbă, patriarhatul ecumenic al Constantinopolei au făcut tot astfel, biserica romană a urmat aceeaşi cale, dar urmările sînt cunoscute. Cu toate protestele şi opunerea patriarhatulu iecumenic ‚preoţii greci», sfinţii Metodie şi Cyrill, au introdus limba slăveană la creştinatele naţii slave, iar scaunul roman au avut şi mai grele înfrîngeri, căci biserica protestantă, în special Luther, au introdus în biserică limba naţională. Şi această respectare a limbii naţionale în biserică e nu numai permisă, ci este de-a dreptul un postulat al Noului Testament. Naţiile cari nu-1 respectă ar trebui să şteargă din calendarul lor sărbătoarea *Coborîrei Sf. Duh* asupra apostolilor, care în frumoasa concepţie a Noului Testament pluti în *limbi de foc* asupra lor, arătînd că în multe limbi vorbeşte *spiritul sfînt* al îngăduirii creştineşti şi al iubirii aproapelui. E cunoscut că după C*oborîre* apostolii au ştiut toate limbile pămîntului. Pomenim în treacăt că noi românii în special am fost în toţi timpii un model de toleranţă religioasă : episcopiile atîrnătoare de scaunul papal, al Siretului (mai tîrziu al Băcăului) şi al Milcovului, petrecerea fără supărare a armenilor şi evreilor în ţările noastre, libertatea de cult, garantată acestora prin anume hrisov de către Ştefan cel Mare, desele raporturi ale episcopilor catolici despre desăvîrşita toleranţă şi respectul dovedit pentru cultul apusean de către popor, boieri şi Domn (la sărbători mari Vodă şi boierii luau parte la serviciul divin din bisericele catolice), toate acestea dovedesc că — cel puţin în această privinţă — n-am făcut niciodată ceea ce dorim să nu ni se facă nouă. E dar sigur că, în urma izolărn noastre între elementele străine, acela din ele ne va părea mai preferabil şi stîlp mai bun de razim pentru zile grele care respectează individualitatea noastră, altfel îndestul de inofensivă şi tolerantă.

Cine ne alungă limba din biserică şi din instrucţia educativă (a şcoalelor elementare şi secundare), cine nu ne lasă să fim ceea ce sîntem a rupt-o cu conştiinţa noastră naţională şi cu simpatiile noastre intime, oricît de bune ar fi relaţiile lui internaţionale cu statul nostru. Numai o sectă fără de patrie şi fără de simţ istoric, numai cetăţenii liberi, egali şi înfrăţiţi ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmaşii fanarioţilor, C. A. Rosetti ş.a., a putut da mînă de ajutor unui element străin a cărui tendinţă este nimicirea noastră naţională.

Am premis toate acestea nu pentru a repeta dreptele învinuiri contra republicanilor de la guvern, căci lucrul e ştiut de toată lumea şi abia mai are nevoie de a fi repetat; dar pentru a arăta că, întru cît interesele Austro-Ungariei şi României sînt armonizabile, neatingîndu-se nici una din rădăcinele existenţei noastre, buna-înţelegere şi o sinceră simpatie, bazată pe reciprocitatea intereselor, e nu numai cu putinţă, ci chiar foarte probabilă pentru viitor.

Aşadar n-am avea nimic de zis în contra unei apropieri în relaţiunile statului nostru cu statul austriac. Lucrul însă de care ni e teamă este că guvernul radical, fără experienţă şi fără cunoştinţa lucrurilor după cum îl cunoaştem, în loc de a armoniza interesele Austrii de la gurile Dunării cu ale noastre, să nu ne strice şi mai rău, făcîndu-i aceleia promisiuni cari nu va fi în stare să le ţină, căci împrejurările din Dobrogea sînt departe de a fi atît de lămurite decum li se par capetelor seci de la noi.

Comparînd începuturile tuturor statelor, observăm la cel dîntîi pas un lucru ce se repetă aproape în mod identic la toate şi pretutindenea. Teritoriul întreg ocupat de un popor se priveşte ca aparţinînd statului. Aşa sub regii romani şi la începutul republicei tot pămîntul era considerat ca fiind al statului. Ceea ce aveau cetăţenii romani era numai posesiunea bunurilor imobile. În vechiul stat germanic lucrul stă tot astfel. *Speculum saxonicum* şi mai tîrziu *Sctiwaben-spiegel* păstrează în ordinea feudalităţii urmele unui drept originar conform căruia tot teritoriul era al statului, iar oamenii liberi stătea după o deosebită ordine în legătură cu capul suprem al statului, cu împăratul. în cronicele româneşti ne întîmpină asemenea memorabila frază: La început tot pămîntul ţării era pămînt domnesc. În ţările slave lucrul e acelaş, deşi poate sub altă formă ... c-un cuvînt originea proprietăţii imobiliare e pretutindeni posesiunea conferită de stat, pentru servicii anumite, mai cu geamă însă râzboinice. În acelaş spirit se aplica la noi bunăoară pînă mai ieri alaltăieri, adecă pînă la introducerea orbească a Codului Napoleon, împărţeala de pămînt între membrii unei comunităţi răzăşeşti care descindea adesea de-a dreptul dintr-o singură familie. Precum Cănteştii, Bălşeştii, Sturzeştii nu sînt decît membrii unei familii răsărite din bătrînul Canta, Balş, Sturza, tot aşa Bucureştii nu sînt decît membrii

familiei lui Bucur, Stoieneştii ai lui Stoian, Floreştii ai lui Florea ş.a.m.d. Se înţelege că între membrii egali îndreptăţiţi ai unei familii care s-a înmulţit la 3—400 de inşi trebuia să existe un alt

drept de moştenire decît acolo unde originea proprietăţii era cu totul alta, încît totalitatea moşiei răzăşeşti era privită ca aparţinînd personalităţii juridice abstracte a bătrînului cutăruia ori cutăruia, iar membrii acelei personalităţi juridice, înrudiţi de-a dreptul şi răsărind dintr-o mamă şi dintr-un tată, aveau părticelile lor de pămînt *în posesiune numai.*

Această esplicare lungă a fost de nevoie pentru a lămuri că românii, ocupînd noua provincie, să nu procedeze în mod barbar, apucînd şi stîrpind rădăcina existenţei economice a populaţiunii, să nu crează că ceea ce se numeşte pămînt al statului e într-adevăr al statului, căci acolo proprietatea e în acel stadiu genetic în care statul e privit ca personalitatea abstractă a cărui proprietate e teritoriul întreg, pe cînd elementele proprietăţii individuale sînt reprezentate sub forma posesiunei, conferite de stat pentru servicii ostăşeşti. E caracteristic pentru statele primitive, că numai persoane abstracte pot fi proprietare în sensul dreptului nostru civil: adică biserica şi statul. În faptă lucrul stă astfel: a statului român sînt numai acele locuri cari nu sînt a nimărui, *res nullius;* oriunde însă se iveşte un posesor, fie colectiv, fie individual, la intrarea steagului român în acea ţară el devine proprietar pe ceea ce posede, rămîind a se regula numai *modus vivendi* pe proprietăţile colective (păşuni, cîşle etc.).

Astfel numai s-ar realiza de la cel dîntîi pas în Dobrogea un progres real în viaţa juridică a poporului. Dar a procede în mod barbar, a lua *vorba* turcească de proprietate a statului în înţelesul strict şi definit al proprietăţii private a statului, precum stă lucrul la noi în România, a deposeda turci, tătari, români şi bulgari pentru a parcela pămîntul lor, cîştigat cu sudori şi cu sînge, la colonişti ar însemna a-şi atrage de la început ura populaţiunilor, ba a ajunge la conflicte sîngeroase chiar. Elementele turanice din Dobrogea ne trebuiesc tocmai pentru că nu sînt slave. Ele trebuiesc cruţate, trebuie să se simtă în patria lor veche, dar într-o mai bună stare, sub o mai bună administraţie. Cumcă prin aceasta slavii de acolo n-ar fi nedreptăţiţi se înţelege de sine.

Din nefericire superficialitatea şi pospăiala în toate a radicalilor, cunoscuta lor lipsă de respect pentru orice rezultat al unei dezvoltări istorice, cultura lor mai mică decît a lucrătorilor de rînd din Apus, ne dau şi acum ca totdeuna o rea prevestire despre modul barbar în care vor procede. Dea Dumnezeu să ne înşelăm noi şi să fie ei mai buni de cum îi cunoaştem.

Acum venim iar la punctul de la care am pornit. Numai pe locurile acelea cari nu sînt *într-adevăr* ale nimărui s-ar putea aşeza colonii. Auzim că lumea noastră oficială e încîntată de propunerea bancherilor de la Viena şi că guvernanţii noştri aşteaptă proiectele de organizaţie ale Angliei, Rusiei şi Austriei pentru a *aranja* administraţia Dobrogei, care ar avea a se face de o comisie de *diurnaşi.*

Părerea noastră este alta. Ar trebui trimis un om cu foarte întinse cunoştinţe administrative, financiare şi economice, înzestrat cu puteri discreţionare, care să unifice încet-încet ţara cu patria mumă. Şi ar trebui sa fie un om mai în vîrstă, nu un Pache, Mache sau Sache, scos din cutia unei curtizane pariziene şi cules de pe uliţele Bucureştilor *"pour civiliser en deux jours la sauvage Dobroudja".* Cel din urmă hamal turc ori tătar e un om mai preţios şi mai folositor decît tot comitetul de redacţie al „Românului" bunăoară, nemaivorbind de alte ziare liberale.

Alţi oameni trebuiesc acolo.

[4 august 1878]

[„DIN PETERSBURG NE SOSEŞTE ŞTIREA...”]

Din Petersburg ne soseşte ştirea că în ziua de 4 (16) august, adică ieri, doi indivizi au tras cu revolverul asupra generalului Mezenzow, şeful secţiunii a treia (al înaltei poliţii), si că generalul a fost greu rănit.

Ştirea are nevoie de confirmare şi noi ne îndoim încă daca s-a întîmplat într-adevăr acest atentat, care n-ar fi decît o repetare a celui comis asupra generalului Trepof de către Viera Sasulici, căci Mezenzow e urmaşul în funcţiune al lui Trepof. Dar de s-a întîmplat sau nu e deocamdată lucru secundar. Ceea ce e caracteristic sînt ştirile tot de această natură de care e încărcat aerul. Mai zilele trecute ziarele pariziane şi cele din Viena cuprindeau ştirea că s-ar fi atentat asupra vieţii principelui de Bismarck.

O serioasă turburare socialistă ameninţă Europa. Cetăţenii liberi, independenţi şi înfrăţiţi ai republicei universale, cari la noi sînt reprezentaţi prin partidul roşu, încearcă a răsturna toate formaţiunile pozitive de stat, şi dacă n-o vor putea face aceasta, ceea ce e de mai nainte sigur, totuşi vor încerca s-o facă pe calea lor obicinuită a atentatelor, scenelor de uliţe, turburărilor etc., iar acele încercări încep a-şi arunca umbrele de pe acum.

Noi, cari sîntem siguri că victoria principiilor liberale-socialiste însemnează moartea oricării culturi şi recăderea în vechea barbarie, vom combate tendenţele lor, ori în ce punct s-ar fi ivind. Lucrul stă astfel. Cultura omenirii, adecă grămădirea unui capital intelectual şi moral nu seamănă cu grămădirea capitalelor în bani. E drept că cei ce trăiesc astăzi se folosesc de rezultatele dobândite de alţi cugetători înaintea lor, însă acele rezultate ei nu le capătă deodată, ca o strânsură părinţească, ci trebuie să şi le aproprieze prin o nouă muncă individuală, prin studiu. Civilizaţia omenească se-ncepe oarecum din nou şi din fundament cu

orice generaţie nouă, care, daca nu e silită a repeta anevoioasele cercetări făcute de părinţi totuşi trebuie să-şi cîştige prin propria memorie şi judecată cunoştinţele lor. Prin urmare cercul de oameni într-adevăr culţi cari conduc societatea şi au fost în stare să-şi aproprieze suma de cunoştinţe grămădite de părinţi, acest cerc e relativ foarte mic; împrejurul acestui cerc e unul mai mare, al publicului cult, care poate să priceapă şi să aprecieze munca învăţaţilor, fără însă de-a produce ceva pe acest teren. În afară de aceste cercuri e masa sau incultă sau pe jumătate cultă, lesne crezătoare, vanitoasă şi lesne de amăgit, pe care oameni cu cunoştinţe jumătăţite, gemidocţi sau inculţi cu totul, caută a o amuţa asupra claselor superioare, a căror superioritate consistă în naştere, avere sau ştiinţă. Cultura oricărei naţii e împresurată de-o mulţime oarbă, gata a recădea în orice moment în barbarie. Această mulţime nu se recrutează mai niciodată la ţară, între ţărani, ci tocmai în oraşe, între acei oameni produşi în condiţii nefavorabile şi trăind în ele, cari [sânt] crescuţi închirciţi fiziceşte şi intelectual, cari n-au mintea clară şi sănătoasă a omului născut şi crescut în condiţii normale. Chiar în oraşe însă ei s-au înmulţit prin căderea micei manufacturi şi victoria capitalului mare, reprezentat prin fabricele cu maşine de vapor.

Romanii şi în vremea noastră englejii caută a înlătura aceste nevoi sociale printr-un sistem practic de colonizare, căci colonia e un canal de abatere a superfluenţei populaţiei care, rămasă în ţară, ar îneca în valurile ei şi statul şi cultura.

În Rusia însă ne-ntâmpină ciudatul fenomen al tendenţelor comuniste agrarii. Daca socialismul oraşelor industriale e esplicabil, deşi nu justificat, cel agrar în vremile noastre nu are înţeles şi mai ales nu într-o ţară în care pământ nempărţit există cu prisosinţă şi populaţia e rară.

Socialismul industrial porneşte de la o iluzie economică. El ignorează pe deplin faptul că, chiar de s-ar împărţi averea toată a claselor bogate între cele sărace, chiar de s-ar organiza altfel munca, mijloacele prime de existenţă nu se pot înmulţi în infinit şi că nevoile sociale trebuie neapărat să consiste în renumita disproporţie formulată de Malthus, conform căreia populaţia se-nmulţeşte în progresie geometrică, adecă în patrat, pe cînd mijloacele de trai se-nmulţesc numai în progresie aritmetică. Contra acestei legi, în temeiul căreia omul e condamnat la muncă aspră pentru a putea să-şi întreţie existenţa fizică, nu există remediu. Dar omul se distinge tocmai prin aceasta de lumea animalelor, că are o existenţă deosebită morală, că are o cultură a minţii şi a inimei ai cării hrănitoare sânt puţin numeroasele clase avute. A le răsturna pe acestea sau a le face existenţa imposibilă însemnează a dărâma temelia culturei.

Iluziile economice a sectei socialiste s-a lăţit însă şi în state în care n-au raţiune de a fi.

În Rusia, comunismul are o mulţime de adepţi, şi unora dintr-aceştia pare a fi căzut jertfă şi generalul Metzentzow.

La noi în ţară socialismul are asemenea adepţi. A început a apărea foi periodice care, scrise fără ortografie şi fără primele cunoştinţe gramaticale, totuşi cred că cu acest minim capital de creieri şi învăţătură se poate reforma universul.

Cumcă liberalii noştri se bucură de *progresul* ideilor lor se înţelege de sine.

Mai la vale comunicăm proiectul de lege îndreptat contra socialiştilor din Germania, proiect destinat a se propune Reichstagului, care e convocat deja pe ziua de 9 septembrie anul curent.

[6 august 1878]

[„«ROMÂNUL» REPETEAZĂ MEREU... ″]

„Românul" repetează mereu fraza pe care a rostit-o de, astă iarnă încă, cumcă la intrarea noastră în acţiune nu mai trebuia un alt tratat cu Rusia, de vreme ce convenţia era cu totul suficientă şi un nou tratat n-ar fi fost decât repetarea, *id est* un al doilea exemplar al convenţiei.

Discuţiunea, pusă pe acest teren; pe care-1 pune „Românul", desigur că nu va înainta deloc dacă nu se va arăta geneza convenţiei. În faptă hagiul de la Livadia sau c-a făcut promisiuni pozitive, cumcă Basarabia se va retroceda, sau c-a păzit o ţinută îndoielnică, nici a zis *da,* nici *ba,* lucru ce trebuia neapărat să convie ruşilor. În vremea hagialâcului la Livadia era ministru de externe d. N. Ionescu, cel de incapabilă memorie.

Acet om cu puţine cunoştinţe şi cu mai puţin talent de om de stat, profesor slab şi orator bombastic, în dealtfel prototipul tuturor acelor nulităţi din Moldova cari se botează fracţiune liberă şi independentă, văzându-se pus în capul trebilor, începuse a împăna posturile diplomatice, câte sânt, cu feciori de popă cari toată viaţa lor se ocupaseră cu advocatura de mîna a doua pe la tribunale şi judecătorii de pace din provincie şi acum, fără ştirea lui Dmnnezeu, erau chemaţi să reprezinte maiestatea poporului român lângă celelalte maiestăţi. În faptă politica d-lui N. Ionescu nu era nici una.

Politica externă a ţării era în realitate purtată de d. I. C. Brătianu, iar d. Ionescu nici visa de ce se petrece la spatele sale şi găsea numai că diplomatica e un lucru plăcut şi uşor chiar în vremi furtunoase. Cum începură a se limpezi lucrurile, d. Brătianu îi trimise d-lui Ionescu demisia scrisă gata acasă, neavînd domnia lui decât s-o iscălească, iar primirea acelei demisii din partea M. Sale era deja gata în buzunarul d-lui prim-ministru, înainte de a fi gândit d. lonescu să şi-o dea.

În această vreme în care la Ministeriul de Externe era o păpuşă care nu ştia nimic din cîte se petrec şi care era pus în jeţul de ministru tocmai pentru că nu ştia să dea nici o informaţiune, hagiul de la Livadia a compromis pe deplin cestiunea Basarabiei şi a României în genere. Purtarea d-lor pare a fi fost astfel încât Rusia era în drept de a-i considera sau mai bine de a-i deconsidera ca pe nişte instrumente ale politicei ruseşti. Pe această clină primejdioasă, ministeriul român, nu din patriotism pe cât de ochii lumii, căuta un pretext ca să intre în acţiune, îşi oferea alianţa etc. pe care Rusia o respingea cu stăruinţă. Ei bine, iată că sosi momentul, singurul moment avantagios în care puteau îndrepta colosalele greşeli ce le făcuse, puteau şterge promisiunile verbale ce le vor fi rostit, şi liberalii noştri sânt din nou traşi pe sfoară — cu voia lor proprie poate — puind temei pe vorbe măgulitoare în loc de-a încheia un tratat cu punctele pe i, în care să se garanteze fără înconjur şi de-a dreptul Basarabia.

Acesta este istoricul pe scurt al fazelor cari au precedat misiunea Ignatief. Câtă vină şi câtă greşeală a fost în procedarea guvernului va notărî viitorul, noi putem şti numai atâta, că un tratat în regulă la intrarea noastră în acţiune era neapărat necesar, căci această intrare însemna alianţa timporală cu Rusia, şi acea alianţă nu se putea face fără compensaţiuni şi fără garanta-rea, cu de-amănuntul stipulată, a integrităţii noastre teritoriale.

De aceea am strigat noi de pe atunci: zapis, chezăşie, amanet. Tot de atuncea încă am spus că Rusia e hotărâtă să ne ia Basarabia, iar „Românul" ne scotea ochii cu *generozitatea* aliatului nostru şi cu *admiraţiunea* care o are pentru armata şi diplomaţia română.

E o adevărată nenorocire de-a prevedea tot şi de-a nu putea împiedeca nimic. Tot ce s-a întâmplat în urmă am prevăzut şi, încărcaţi cu hulă şi cu ocară din partea presei liberale, ne duceam păsul liniştiţi, ştiind că vremea ne va da dreptate şi cuprinşi de durera că, puşi afară din cercul vieţii publice, nu puteam mişca nici degetul cel mic pentru a opri dezastrul.

[9 august 1878]

[„DIN ISTORIA MÂNĂSTIRILOR INCHINATE..."]

Din istoria mănăstirilor închinate ştim cîtă însemnătate avea odată pentru noi românii muntele Athos sau Sf. Munte, acea limbă de pământ a Peninsulei Chalkidice din Marea Egeică, care, purtând şi astăzi numele unui gigant din mitologia grecească, a devenit în suta a zecea după Christos minunatul loc de convieţuire a mii de călugări. Republica de astăzi a călugărilor numără douăzeci de mănăstiri mari, 10 sate (skele), 250 de chilii izolate şi la 150 de sihăstrii. Fiecare naţie de lege greco-orientală are una sau mai multe mănăstiri, în care şi azi vin în fiecare an vizitatori din Rusia, de la noi, din Ardeal, din Sîrbia, din Bulgaria, Grecia, Asia Mică, Constantinopole ş.a. Gălugării înşii, astăzi în număr de 10000, între cari o *mie* de români, se recrutează din toate naţiile de lege răsăriteană şi trăiesc după regula Sf. Vasilie în deplină singurătate.

92

Sfântul Munte se bucură şi astăzi de privilegiile foarte largi acordate de Murad II, pentru că i se supusese încă înainte de luarea Constantinopolei. Astfel nici un musulman nu se poate aşeza în sfîntul ţinut afară de Bostangi-Aga, care întreţine relaţiile între călugări şi sultanul. Guvernul acestei republici eclesiastice în mîna Sf. Sinod din Karias, frumoasa capitală a peninsulei; acest sinod e compus din 20 de delegaţi (de fiecare mănăstire unul) şi patru prezidenţi, cari în fiece an se iau tot din alte patru mănăstiri. Acest sinod ţine disciplina şi dispune cele de trebuinţă pentru anevoioasa administrare a averii mănăstirilor. Toate mănăstirile sânt închinate Pururea-Fecioarei şi se împart în cultul lor astfel încât fiecare stadiu al vieţii Maicii-Domnului e mai cu seamă serbat în una din mănăstiri.

Din vremi nemaipomenit de vechi există însă o deosebire între guvernul şi administraţia deosebitelor mănăstiri. Unele, chinoviile proprii, au un egumen, iar membrii lor au renunţat la propria lor voinţă şi la averea lor şi trebuie să se supuie necondiţionat; pe cînd celelalte mănăstiri, *monastira idiorhythma,* au constituţie republicană, îşi aleg în fiece an starețul şi hotărăsc asupra afacerilor generale în soboare, la cari iau parte toţi cei ce au dreptul de-a vota. În chinovii călugării trăiesc în comun, în celelalte mănăstiri trăiesc după plac, neprimind din partea mănăstirii decât pîne şi vin. Altfel regula e-ndestul de aspră. Dar toate aceste sânt mai mult ori mai puţin cunoscute; ceea ce voim a face acuma este de-a atrage atenţia asupra unei tendenţe, ce merită toată lauda precum şi toată încurajarea din partea publicului român.

După căderea împărăţiilor ortodoxe a Bizanţului şi a Trapezuntului, Sf. Munte a devenit obiectul unei deosebite îngrijiri din partea voivozilor români şi a poporului românesc. N-avem decît a aminti că dintre cele 21 de abaţii mare, *şase* numai sânt fundaţiuni ruso-bulgare, *opt* sânt fondaţiuni româneşti şi anume : *St. Grigorie, Caracal Dochiarion, Cotlomuşul, Xeropotamul, Pantokratoros, S. Dionis de Trapezunt* şi în fine însăşi frumoasa şi splendida *Lavra.* Nenumărate moşii se dăruiseră de către Domnii şi boierii din ţările noastre, bani şi odoare şi cu toate acestea până astăzi nu s-a văzut o mişcare de viaţă intelectuală între membrii români ai marii comunităţi religioase.

Acuma pentru întâia dată ne întâmpină o tendenţă într-adevăr vrednică de toată lauda. S.S. Arhimandritul Chiriac, român născut în Botoşani, a întreprins o călătorie prin ţările noastre spre a aduna mai cu seamă cărţi pentru înfiinţarea unei biblioteci la schitul Cotlomuşului, al cărui stareţ este.

„Războiul", espuind pe scurt remarcabila biografie a arhimandritului, acesta a răspuns prin scrisoarea de mai la vale, pe care o reproducem şi noi.

Domnule Redactor

Mai multe organe de publicitate, între cari stimabilul ziar ce redigiaţi mai cu deosebire, au avut bunavoinţă a vorbi de modesta mea persoană, anunţând venirea mea în ţară şi scopul pios şi românesc ce m-a adus.

Este foarte adevărat, domnule redactor, că unica mea ţintă este să adun mijloace cu care să înavuţesc biserica română cu hramul *Întîmpinarea Domnului,* în schitul Cotlomuşului de la Sântul Munte al Athosului, unde pronia cerească a voit să fiu stareţ.

Această faptă, pentru mine, nu constituie, domnule redactor, un mare sacrificiu, ci o mare datorie ce schima de monah şi cualitate[a] de creştin şi de român îmi impun. Laudele, deci, ce mi se fac le privesc numai ca bunăvoinţă din partea presei române şi încurajare pentru calea în care am pornit.

La rândul meu, mă simt dator, domnule redactor, a exprima, prin stimabilul dv. organ, gratitudinea mea tuturor acelor domni redactori, cari au găsit şi vor mai găsi cuvinte binevoitoare pentru întreprinderea mea românească şi creştinească şi a vă ruga cu această ocazie, dacă este cu putinţă să luaţi iniţiativa *ca unii din dd. redactori şi oricari alţi cetăţeni de o valoare oarecare să formeze un comitet, unde să se adune tot ceea ce dărnicia românească, în bani, cărţi şi obiecte,* va contribui voluntar pentru biserica de la Sfîntul Munte, română cu hramul *Întîmpinarea Domnului.*

Cred că cu modul acesta scopul se va atinge cu mai multă înlesnire. În adăstarea rezultatului propunerei ce luai curagiul a face, profit de ocazie, domnule redactor, a ruga Cerul să lumineze presa română ca să fie tot un focar luminător pentru scumpa noastră ţară; iar d-voastră primiţi binecuvântările duhovniceşti.

de la smeritul în Hristos
Arhimandritul Chiriac,
stareţul bisericei *Întîmpinarea Domnului*

Pînă la formarea unui anume comitet, care să se ocupe cu strângerea de bani, cărţi şi obiecte, redacţia „Timpului" primeşte

asemenea în păstrare cărțile, banii ş.a., pe cari cititorii noştri ori alte persoane din public ar dori să le ofere în folosul schitului şi a bibliotecei, ce se va înființa.

Vom reveni asupra cestiunii.

[10 august 1878]

93

[„ANUNȚĂM CU PLĂCERE..."]

Anunțăm cu plăcere tuturor cititorilor cari se interesează personal de soarta bărbaților ce aparțin la opoziție că am scăpat şi de astă dată cu pielea curată. Generoşii noştri adversari nu ne acuză de trădare, cu toate că ar putea s-o facă atît de lesne.

Este într-adevăr o plăcere de a avea a face cu adversari politici atît de nobili, atît de buni şi, înainte de toate, atît de sinceri, cari-ți arată de mai nainte primejdia ce te amenință, cursa în care ai putea cădea. „Românul" în revista sa de alaltăieri dovedeşte lămurit că sîntem nişte trădători, nişte oameni fără nici un simțimînt de patriotism, şi că nu ne sfiim a lucra fățiş şi în toate zilele în interesul Rusiei, şi cu toate acestea nu ne acuză de trădare, numai şi numai din cauza patriotismului orb, căci este bun „Românul" ăla, bun patriot, atît de patriot, încît nu-i poate trece nici prin gînd măcar că ar putea exista trădători între români. Simți-minte atît de nobile, întotdauna frumoase, chiar atunci cînd nu le poți înțelege. Căci trebuie să mărturisim că noi, asupritorii patentați ai poporului, nu prea înțelegem de ce oamenii cari *au aruncat la picioarele contelui Andrassy cadavrul sîngerînd al României cu cunoscutul cuțit înfipt în pieptul ei pînă la mîner* să nu comploteze acuma şi cu Rusia pentru a-i arunca şi ei o bucată de cadavru.

Contele Şuvaloff a declarat el însuşi

qu'il est fermement persuadé que la Roumanie elle-méme est interessée a ce que cette queslion soit resolue dans le sens des aspimtions de la Russie [1].

Adică guvernul radical şi patriot a crezut de cuviință să-1 convingă pe contele Suvaloff că România are un interes special a se lăpăda odată de blăstămata aia de Basarabia.

Contele Şuvaloff a înțeles-o după multă strădanie şi a fost atît de bun să pledeze înaintea Congresului pentru interesul acesta eminent al României.

Opoziția susține acuma că guvernul n-ar fi trebuit să dea Basarabia; *ergo* lucrează în contra unui interes al țării. Oricine lucrează în contra unui interes al țării este un trădător; *ergo* opoziția este trădătoare. Orice trădător trebuie pedepsit; *ergo* opoziția trebuie pedepsită. Şi cu toate acestea guvernul cste atît de bun încît nici nu-i vine a crede că un român ar putea fi trădător.

Ce oameni buni! Ce inimi de creştin !

Foarte bine fac că ne iau aşa dulce şi cu bunătate. Este mijlocul cel mai bun de a ne face şi pe noi roşi — roşi de ruşine şi mînie despre nemernicia şi îndrăzneala cu cari nu se sfiesc a ne imputa lucruri de cari sînt capabili numai ei.

Să ne acuze şi de trădare ~ am avea ceva de rîs.

[12 august 1878]

---

[1] Protocol n^{0}. 9 al Congr., şedința de 29 iunie.

TEODOR DÖRING

Alaltăieri, marți, toți artiştii din Berlin au condus pe un amic al lor la cel din urmă loc de odihnă. Oricine a trăit cîtva timp la Berlin trebuie să fi văzut o dată pe bătrînul Döring, unu din cei mai însemnați membri ai personalului Teatrului de Curte din Berlin, repre-zentatorul ilustru de caractere bine pronunțate, care sîmbătă, trei ceasuri după-amiază, căzuse victima unei suferințe ce-1 ajunsese în vremea vacanțelor din anul acesta. În persoana lui se săvîrşi din viață un actor a cărui ideal fusese a realiza întotdauna intențiele scriitorilor drama-tici, o țintă pe care şi-o şi ajungea în mod neîntrecut, mai cu seamă în crearea rolurilor vesele. El s-a născut în 19 ianuarie 1803 la Varşovia. Părinții lui hotărîseră a-1 face negustor, dar el părăsi în curînd cariera aceasta pentru cea spinoasă de artist dramatic. În anul 1825 debută în rolul *luliu* în piesa *Poetul sărac ;* în anul 1826 veni la Breslau şi de aci la Mainz. Între anii 1832 pînă la 36 jucă la Mannheim, Carlsruhe şi Hamburg. De la 1840 încoace a fost membru al Teatrului de Curte din Berlin.

94

Acu patru ani el serbă iubileul său artistic al unei activități de 50 de ani şi cu ocazia aceasta a primit onoruri şi distincțiuni nu numai din partea colegilor şi amicilor săi, ci şi din partea împăratului german, precum şi din partea multor principi. La 15 iunie anul corent el jucă pentru cea din urmă dată rolul lui *Attinghausen* în *Wilhelm Tell.* În curs de aproape 54 de ani Döring a jucat aproape 300 de roluri deosebite, între cari cele mai principale sînt Mefistofiles, Natan, Attinghausen, Iust, Falstaf, Iago, Shylock, Şeva în *Evreul* lui Cumberland, Polonius ş.a.m. în vremea cît a stat la teatrul curții a jucat, după propria sa mărturisire, de 4900 de ori în 295 de roluri diferite. Teatrul Curții pierde într-însul unul din cei mai distinşi actori, care va fi cu greu înlocuit.

[12 august 1878]

ANEXAREA DOBROGEI

În ajunul de-a pierde o parte din patria noastră, Basarabia, şi a adaoge la pămîntul strămoşesc ţinuturile de peste Dunăre ale Dobrogei, credem că cestiunea aceasta trebuie cercetată mai cu deamăruntul şi din mai multe puncte de vedere.

Cunoscînd odată stipulaţiunile respective ale Tratatului de Berlin, vom cerceta deci întru cît avem *datoria* şi întru cît *dreptul* de a le urma.

Consideraţia care ni se impune chiar de la început este că actele noastre cari vor avea de obiect realizarea stipulaţiunilor Tratatului sînt acte ce le vom face de astădată şi pentru prima oară după sute de ani pe răspunderea noastră proprie. Oricîte ne-am fi închipuit în trecut despre drepturile noastre *ab antiquo,* fie cu, fie fără cuvînt, totuşi marile puteri europene ne considerau parte ca pe nişte vasali ai Turciei, parte ca pe nişte epitropisiţi ai Europei, şi răspunderea pentru faptele noastre era adeseori ale suzeranului, dar şi mai adesea ale epitropilor, aşa încît părtinirea părinţească a unuia ne scăpa adesea de supărul poate mai puţin părinţesc al celuilalt din ei. Legaţi de-o împărăţie pusă sub epitropie din cauza bătrîneţii ei, noi, popor tînăr de ciobani, deveniţi plugari abia de la 1830 încoace, croirăm cu uşurinţa ce ne caracteri-zează planuri de politică europeană şi ne amestecarăm în certele celor mari, fără a pricepe poli- tica lor, urmărită de veacuri cu stăruinţă de fier şi cu mijloace uriaşe, căşunîndu-le, de nu primejdii serioase, ceea ce nu sîntem în stare, totuşi însă vexaţiuni pe cari ei le treceau cu vederea tocmai din cauza atîrnării noastre relative.

Mai este însă acelaşi caz şi astăzi ? Ca şi fiul pierdut din parabola evangheliei, noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adevărate, am cheltuit în mare parte moştenirea părintească pe formele goale ale unei civilizaţii străine pe care n-am avut nici timpul, nici mijloace îndeajuns spre a ne-o apropria, şi azi, cu mult mai săraci în puteri decît acuma douăzeci de ani, noi ne vedem puşi înaintea unor întrebări, pe care *trebuie* să le dezlegăm, deşi viaţa uşoară de pînă acuma nu ne-a înţelepţit decît prea puţin.

Nu e vremea de a ne face unul altuia imputări : cel puţin nu în această privire. Naţiunea va judeca la momentul oportun pe cei ce merită să fie judecaţi şi va mustra pe cei ce s-au jucat cu interesele ei. Noi, abstrăgînd deocamdată de la orice polemică, vom privi cestiunea cedării Basarabiei şi luării în posesiune a Dobrogei într-un mod cu totul obiectiv şi fără a face fraze.

Premisa de la care pornim şi pe care credem că ne-o consiliază orice român cu minte este că trebuie să ne supunem Tratatului de Berlin, mai ales acum şi după cîte s-a întîmplat. Ar fi fost mai demn poate dacă de la început urmam o altă cale şi ne îndeplineam cu sfinţenie şi curaj misiunea ce ni se impunea de către Tratatul de Paris, ar fi fost mai cu minte poate de a face cauză comună cu popoarele de peste Dunăre abia atuncea cînd am fi putut regula cestiunea singuri şi fără costisitorul ajutor de peste Prut, dar în sfîrşit în cartea sorţii a fost scris, ca să fim împresuraţi de mreaja ademenirilor de dinafară şi a vanităţii dinlăuntru şi să jertfim bunuri cîştigate şi sigure pe bunuri necîştigate încă şi închipuite poate. Înainte de un an eram poate în stare de a schimba multe din cursul evenimentelor; astăzi evenimentele petrecute în mod fatal ne silesc sub jugul lor. Ieri încă puteri egale îşi ţineau cumpăna şi micul nostru adaos ar fi înclinat limba într-o parte ori într-alta, astăzi nu mai avem nimic din importanţa ce ne-o dăduse un moment mare şi solemn din viaţa noastră. Nefiind ieri cu dreptatea, astăzi dreptatea nu e cu noi.

Deci să ne supunem certării, adecă Tratatului de la Berlin.

Întîi: Basarabia ni se dăduse pentru a ne indica rolul nostru la gurile Dunării şi ţinerea acelei fîşii de pămînt era pentru noi o misiune europeană. Aceeaşi Europă care ne-a redat-o a găsit de cuviinţă să ne-o reia şi ne-a oferit Dobrogea, reînnoind un mandat dat pe tăcute prin Tratatul de la Paris, mandatul adecă de-a păzi libertatea celei mai importante artere a negoţului răsăritean, nu atît prin puterea noastră proprie, pre cît prin lipsa de amestec a unei puteri mari, oricare ar fi aceea, a cărei preponderanţă ar deveni hotărîtoare prin posesiunea exclusivă a gurilor Dunării. Meniţi a fi proprietarii unui bun asupra căruia toate puterile mari vor să aibă servitutea liberei întrebuinţări, slăbiciunea noastră e o garanţie ; pe cînd o putere mare în locul nostru, legată chiar prin tratate juruite, ar şti cu vremea să dispună în mod discreţionar de un bun atît de preţios pentru toţi sau cel puţin ar ţine legaţi pe mulţi şi i-ar paraliza în acţiunea lor politică prin gingăşia unei libertăţi de navigaţie garantată numai prin şiruri negre pe hîrtie albă. Deosebirea între noi şi dispuitorii Europei e că ei ne iau o provincie şi ne dau alta, privind lucrul în sine ca foarte indiferent, pe cînd noi simţim cu vioiciune că ni se rupe o bucată din patria noastră străveche, lucru ce nu se poate compenza nici prin bani, nici prin drepturi nouă, nici prin cesiuni de teritoriu.

Durerea noastră e drept că nu mişcă pe nimeni, dar presupunem totodată că nici un om înţelept din diplomaţia europeană, nici chiar aciia ce ne sînt contrari, nu ne vor lua a nume de rău un resentiment ce e natural şi care-şi poartă justificarea în sine însuşi.

Vederat e asemenea că, deşi stăm înaintea unor hotărîri a căror întreagă răspundere cade asupra noastră, totuşi libertatea noastră de deciziune şi de acţiune e departe de a fi atît de largă precum ar cere-o gingăşia momentului. Obiectele stipulaţiunilor

Tratatului de Berlin, Basarabia şi Dobrogea, sînt ocupate de trupele împărăteşti; ba chiar mijlocul ţării e pentru un an calea deschisă pentru mişcarea din şi înspre Bulgaria a acelor trupe. Şi cu toate acestea trebuie să ne hotărîm. Mai mult încă. Pe cînd sîntem siguri de simpatiile populaţiunii noastre din Basarabia, nu sîntem încă siguri de acelea ale dobrogenilor, încît s-ar putea repeta şi faţă cu noi scenele ce se petrec, cu austriacii în Bosnia, cu ruşii în Lazistan şi poate în curînd cu muntenegrenii în părţile anexate ale Albaniei, cu sîrbii în ţinuturile locuite de moametani. Acest lucru ne-ar fi indiferent dacă noi, ca stat şi ca naţiune, am împărtăşi punctele de vedere cari au hotărît acţiunea tuturor beligeranţilor în cestiune; dar noi — precum am declarat-o solemn de la început — n-am întreprins un război de cucerire trecînd Dunărea, ci am întins numai preste Dunăre acţiunea noastră defensivă. Dacă n-am putut fi consecinţi în lucruri pe cari ni le-a impus alţii, să fim cel puţin consecinţi în lucruri în care sîntem liberi de a fi.

Deci dacă pe de o parte noi ne supunem şi *primim* Dobrogea, pe de altă parte cestiunea *cum* s-o primim, adecă a modului luărei în posesiune, e mai grea decum s-ar pare la prima vedere, grea din cauza împrejurărilor, grea prin necesitatea de a fi consecuenţi cu declaraţiunea făcută la intrarea în luptă, grea în fine prin modul de-a armoniza o anexiune de teritoriu pe care de aproape 500 de ani am pierdut-o către turci cu întreaga noastră manieră de-a privi lucrurile, cu moralitatea noastră politică, cu sentimentul nostru de dreptate.

Să nu se uite *un* lucru. Tratatul de Berlin însemnează într-adevăr o înţelegere între toate puterile cele mari, dar acea înţelegere e numai *formală.* Sub forma netedă a articolelor aşezate pe o hîrtie care nici se supăra nici bănuieşte fierb totuşi duşmăniile şi esclusivitatea intereselor; din cutele păcii, decretate în mod formal şi solemn, se scutură insurgenţii din Bosnia, liga albaneză, nemulţămirile din Rumelia, revolta lazilor, rezistenţa Porţii contra cererilor greceşti, iar pentru noi: concediarea cu nepusă în masă a colonelului Fălcoianu şi repatriarea cerchezilor în Dobrogea. Să ne înţelegem. N-am fi avut nimic contra repatrierii sub auspiciile noastre sau sub auspiciile voinţei liber exprimate a provincialilor dobrogeni, însă repatriarea energicului dar turburătorului element sub scutul ocupaţiei ruseşti poate avea o altă semnificaţie cînd cunoaştem înlesnirea cu care aceşti oameni, mercenari de meserie, se pun la serviciul orişicui şi cînd din cazurile citate, avem dreptul de-a ne îndoi despre sinceritatea omnilaterală a stipulaţunilor Tratatului de Berlin.

Nu ne e frică de aceşti oameni, precum austriacilor nu le e frică de bosniaci sau ruşilor de lazi, căci Dobrogea e departe de a avea prin natura ei fizică o atît de însemnată putere defensivă ca Bosnia şi Lazistanul. Dar a împuşca în oameni ar însemna a preface anexiunea pacinică în cucerire, ar însemna a împărtăşi puntul de vedere a tutulor celora cari s-a lupta cu turcii în acest război, ar însemna a deveni complici cu ei şi a consfinţi prin această complicitate pierderea pe de-a pururea a Basarabiei. Cu ce drept ne-am plînge de-o nedreptate, pe care am comite-o noi înşine de a doua zi chiar? Cu ce drept ne-am plînge că poporul nostru se-mparte ca o turmă necuvîntătoare, cînd noi înşine am trata ca pe-o turmă necuvîntătoare părţile unui popor care şi el are mari calităţi şi mai cu samă o mare şi nu tocmai neîntemeiată susceptibilitate naţională? Sau poate turcii din Dobrogea, cu strălucitul lor trecut militar, ei, cuceritori în trei continente, se pot privi ca o turmă făr'de voinţă, căreia nu-i pasă sub ce stăpîn încape?

Într-alt număr al „Timpului" am anticipat cestiunea de principiu caşi cînd ar fi fost hotărîtă deja, pentru că ştirea, adusă de bine informata „Corespondenţă politică", cumcă guvernul nostru umblă să precupeţească de pe acum pămîntul Dobrogei, ne indignase. Acelaşi principiu moral care ne dictase respect pentru averea privată din Dobrogea ne dictează şi şirurile acestea, cari ating modul politic al luării în posesiune. A face ce fac toţi, adecă a lua şi stăpîni cu baioneta, e lucru uşor; a păstra însă acest Orient în miniatură, cu tot amestecul său de popoară, a dovedi că sîntem destul de drepţi şi destul de cumpătareţi ca să ţinem în ecuilibru şi în bună pace elementele cele mai diverse este o artă, este adevărată politică pe lîngă care politica forţei brute e o jucărie.

Dar, înainte de a hotărî definitiv datoriile ce ni le impune nouă în special anexarea Dobrogei, ne abatem puţin pentru a arăta *dreptul* nostru la aceasta. Dreptul nostru este istoric. Dacă împrejurările sînt de natură a-1 sprijini, cu atît mai bine; însă în orice caz, fără acest sprijin, ar fi un drept nud, de a căruia întrebuinţare ar trebui să ne ferim.

Într-adevăr, încă în vremea lui Herodot, Dobrogea era stăpînită de geţi, cari, îngemănaţi într-un singur stat cu dacii, ţineau amîndouă malurile Dunării. În vremea lui Cezar Dobrogea e în mînile românilor, iar dacii şi geţii trecuseră de mult dincoace de Dunăre şi se aşezase definitiv aicea. Pe timpul împăraţilor Dobrogea era populată, în oraşe, de comercianţi greci, pe şes, de sciţii plugari şi făcea parte din provincia Moesia inferioară. Poate că în vremea aceasta a fost epoca dezvoltării celei mai mari a provinciei. Cosmografia anonimului din Ravenna, o compilaţie din veacul al 7-lea după Crist, dar a cărei autenticitate e fără de nici o îndoială, ne citează oraşele *Dionisopolis, Bisoi, Timum, Tirissa, Callatis, Stratonis, Tomis* (locul de exil al lui Ovid), în fine *Istriopolis,* toate colonii greceşti de negoţ (Cf. *Ravennatis anonymi cosmographia,* IV. 6) iar Pliniu bătrînul citează ca oraşe scitice *Afrodiaias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania.* Pe itinerariul lui Antonin numărăm de la Silistra (Durostoro) pînă la Noviodunum (Tulcea) şase oraşe mai însemnate ; *Transmarisca (Turtuoaia), Capidava, Carso,* Cio, *Beroe,*

Troimis; iar de la *Novoiodunum* (Tulcea) pînă la *Callatis* (Mangalia?) două oraşe : *ad Salices* şi Tomi[s] *(Küstengè ? ?).* Daca mai adăogăm încă o parte din oraşele Mesiei inferioare tot la Dobrogea, vom avea însemnatul număr de 20 de oraşe în acea provinție, dintre cari cele mai multe a pierit fără de nici o urmă. Rămîind moştenire împărăției Răsăritului, Dobrogea a fost cutreierată, ca şi Principatele româneşti, de roiuri de popoare, de huni, avari, pecenegi, cumani şi în fine de tătari. Într-adevăr, pe la începutul veacului al XI-lea, cumanii sau polovții, un neam fino-tartaric, îşi părăsi aşezarea de lîngă Volga şi ocupă țările române, din cari au gonit pe chazari şi pecenegi. Cumcă în veacul al unsprezecelea, cu mult în urma venirii bulgarilor, stăpînea în Dobrogea pecenegii se dovedeşte prin multe nume actuale de pîrîuri şi localități. Scoşi au fost pecenegii de cumani, aliații viguroşi ai Asanizilor contra Bizanțului. În fine, în veacul al treisprezecelea, epoca fondării principatului Valahiei, cumanii sînt scoşi din țară de către tătari, cari se aşezară cu predilecțiune în Dobrogea si sînt pînă azi acolo. Existența lor în acele părți îl face pe Mircea I să se numească, prin crisoave, în toată forma, *domn al țărilor tătăreşti.* Astfel provincia a fost stăpînită succesiv de toate roiurile de popoare barbare care a trecut prin țările noastre, deşi această stăpînire n-au întrerupt continuitatea de drept a împărăției bizantine, care-şi mănținea garnizoanile şi organizația provincială mai cu seamă în oraşele țărmurene şi în olatele mai mult puțin întinse ale acelor oraşe. Cu succes au fost luate oraşele țărmurene de către Asanizi, pe cînd şesul însuşi pare a fi rămas tătăresc. De la tătari a luat Mircea, domnul țărilor tătăreşti, Dobrogea, de la Şişman Vidinul şi malul drept pînă la Silistra şi le-a şi ținut toate acestea, pînă ce la 1413 sultanul Mohamed I, ocupînd cetățile româneşti Isaccea, Silistra şi Giurgiul, precum ocupase Nicopolul şi Vidinul, puse capăt domniei Basarabilor pe malul drept al Dunării. În vremea lui Mircea populația Dobrogei se vede a fi fost în majoritate tătărască.

În vremea migrațiunii popoarelor, deci şi în vremea venirii bulgarilor cît şi mai tîrziu, atît Dobrogea şi țările române se considerau ca aparținînd împărăției bizantine şi anume Țara Românească şi Moldova făceau parte, adesea numai nominală, din Mesia inferioară. Anonimul din Ravenna zice :

Asemenea *peste* fluviul Dunării sînt următoarele cetăți ale Mesiei inferioare; Porolissos etc., între cari *Sacidaba, Ponti Aluti, Romulos, Zarmisegethusa* ş.a. cari, după tabla Pentingeriană şi după Ptolomei, se află fără contestare dincoace de Dunăre.

Urmaşi ai dacilor şi romanilor şi cei din urmă posesori ai Dobrogei înaintea cuceririi prin Mohamed I, dreptul nostru istoric este întemeiat; dar sprijinul cel mai bun al acestui drept sînt împrejurările chiar.

Într-adevăr, petițiunile uniforme ale bulgarilor din Rumelia, cari declară că nu vor a trăi alături cu mohametanii, şi că or unii or alții trebuie să iasă din țară, aprobarea indirectă a acestor petițiuni cuprinsă în răspunsul principelui Dondukof-Korsakof ; vestita programă

---

despre organizarea Bulgariei, trimisă din Belgrad către „Norddeutsche Allgemeine Zeitung", în care se stabileşte confiscarea averilor geamiilor şi vînzarea cu toptanul şi pe prețuri de nimica a bunurilor imobile ale musulmanilor din Bulgaria, toate acestea sînt de natură a face pe mohametanii din Dobrogea să piardă orice gust de a fi lipiți de o provincie în care majoritatea generală ar estermina majoritatea locală.

Dar daca dreptul nostru istoric şi împrejurările sînt îndestul de puternice față cu Bulgaria şi cu alte puteri, lucrul nu stă tot astfel față cu chiar populația Dobrogei. În privirea acesteia maxima *jus posterius derogat priori* e-n vigoare. Locuitorii Dobrogei sînt adevărații proprietari ai ei şi dreptul nostru istoric alături cu posesiunea lor de fapt se poate compara cu un hrisov vechi domnesc alăturea cu proprietatea reală, mai ales cînd n-a fost acest drept istoric cauza intrării noastre în război, mai ales cînd am declarat că nu trecem Dunărea ca să cucerim.

Afară de Delta Dunării şi insulele, care sînt incontestabil ale noastre, căci ne-au fost hărăzite şi prin Tratatul de la Paris şi se țin de noi prin chiar natura teritoriului, apoi, fiind nelocuite, nu ne impun datoria de-a ține seamă de voința legitimă a altuia, celalalt teritoriu al Dobrogei îl primim într-adevăr, dar numai c-un titlu veritabil de drept, cu *consimțămîntul populațiunilor.*

Cum se vor întreba populațiunile, prin plebiscit sau pe altă cale, e o cestiune de detaliu. În orice caz n-ar fi o cestiune de dominare ci de convieţuire, căci nu e vorba de cucerire, ci de *uniune.*

Această atitudine credem că ar fi pe deplin corectă. Ar fi corectă din punctul de vedere al moralității politice, ar fi conformă cu maniera de a vedea [a] unui popor care, fiind însuşi în mare parte apăsat şi supus sub popoare străine, nu voieşte a face şi el cea ce doreşte să nu i se facă.

Apoi ni s-ar dovedi în mod pipăit cumcă stipulațiunea respectivă a Tratatului de Berlin e sinceră şi în fine n-ar mai fi vorba de *schimbul* Basarabiei, cel puțin *nu pentru conştiința noastră națională.*

Se înțelege că nu dăm numărui lecțiuni de morală politică şi de dreptate. Dar pentru un popor mic e primejdios de a imita procederea celor mari şi singura sa tărie e dreptul, dreptul legătuit, juruit, întărit cu şapte peceți.

Cazul consultării populațiunii în privirea aceasta nu e cel dintîi, deci nu e unic. Nizza şi Savoia, cedate Franței printr-un tratat în regulă, au fost consultate şi au primit a fi anexate ; într-un mod asemănător se poate consulta Dobrogea. Sau, dacă acest mod s-ar părea nepotrivite cu starea Dobrogei, atunci se va găsi o altă formă legală corespunzătoare. Cu această ocazie s-ar dovedi totodată şi dorințele speciale ale provinciei şi prerogativele cari le-ar cere ginții deosebite pentru a-şi păstra

individualitatea.

S-ar dovedi c-un cuvînt modul de convieţuire pe care-1 doresc populaţiunile. Raţionamentul nostru trebuie să fie următorul:

În război am pierdut o provincie şi n-am cîştigat nimic; să vedem acuma daca avem destul sentiment de dreptate şi daca inspirăm destulă încredere pentru a cîştiga o provincie pe cale pacinică şi *numai* pe cale pacinică.

Acesta e singurul protest pe care-1 putem ridica fără a jicni pe nimenea, dar şi fără a lovi în noi. Sentimentul de naţionalitate a poporului român e prea viu pentru ca guvernul lui să poată face abstracţiune de dînsul. Deci, constrînşi a fi înţelepţi în procedarea noastră şi independenţi fiind acuma, adecă liberi de a muri de arma celui mai tare, să păstrăm cel puţin pîn'în ultimul moment mîndria şi sentimentul dreptăţii noastre, cari ne sînt absolut trebuitoare pentru momentul cînd existenţa noastră, de astă dată atîrnînd ca frunza pe apă, ar fi din nou pusă în cestiune. Greutatea e : de a împăca exigenţele simţului nostru naţional cu succeptibilitatea, asemenea naturală, a fostului nostru aliat.

În cazul cînd populaţiunile Dobrogei ar fi contra anexiunei în forma ei cea mai blîndă chiar, de ex. contra uniunii personale, atunci ar fi un semn : 1) că stipulaţiunea Tratatului de Berlin relativă la aceasta a fost subminată de mult de contralucrările unei puteri mari; 2) că ni s-a preparat o mreajă care să ne consume puterile şi mijloacele în lupte sterile, al căror rezultat— cel mai bun chiar — ar fi cucerirea unei provincii c-un climat în mare parte nesănătos şi care nu ne-ar aduce nici un folos pentru cincizeci de ani; căci n-avem nevoie a spune, ceea ce toţi ştiu, cumcă de cînd Dobrogea e cunoscută — adică de 2500 de ani aproape, de la Herodot şi pînă azi — ea a fost o provincie mlăştinoasă, puţin populată, foarte fertilă, dar şi foarte nesănătoasă, care numai sub cîrma de fier a poporului roman putuse ajunge la un grad de înflorire relativă. Dar cum a căzut cauza acelei înfloriri, adică Roma, toată suprafaţa Dobrogei, lăsată la discreţiunea agenţilor naturei, cari-o stăpînesc, redeveni repede pustiul care-a fost întotdauna, un pustiu care atrage prin fertilitatea lui mereu colonii nouă, dar pe care le şi stinge cu aceeaşi repejune cu care le atrage.

[19 august 1878]

[„AM SPUS-O ÎN NUMĂRUL TRECUT..."]

Am spus-o în numărul trecut că, pentru prima oară după sute de ani, sîntem chemaţi a hotărî cestiuni a cărora rezolvare va determina pe de-a pururea soarta naţiei româneşti în genere, a statului român îndeosebi. Cele trei mari întrebări: cestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice evreilor, anexarea Dobrogei, atîrnă ca o sabie cu trei tăişuri asupra noastră, şi va depinde de la înţelepciunea noastră de a le face inofensive în marginile putinţei.

Ştim foarte bine, pentru noi şi între noi, întîi că Basarabia ce ni se ia e o parte străveche a ţării Moldovei şi c-a fost a noastră de la 1300 şi ceva pînă la 1812, ştim asemenea că evreii nici au fost nici sînt persecutaţi în ţările noastre şi că îngrădirile ce li s-au impus a fost dictate de un natural instinct de conservaţiune.

Asupra cestiunii a treia ştim că, întru cît poate fi vorba de drept istoric, continuarea Deltei de pe malul drept al Dunării, adică Dobrogea, e o dependenţă naturală a Ţării Româneşti, care a şi fost a Ţării Româneşti curînd după întemeiarea acestui principat.

Dar nu ajunge că le ştim noi acestea.

Basarabia se retrocedează de Congres cu supoziţia tacită că ar fi o parte a Rusiei ce i se luase pe nedrept; Dobrogea ni se dă în *schimb;* în fine restricţiunile îndreptate contra unei prea copioase imigrări a unor elemente cu totul străine Congresul le interpretează ca o restricţiune a libertăţii conştiinţei şi, sub condiţia de a fi sau de a nu fi, ni se dictează de mai nainte hotărîrile ce trebuie să le luăm.

E cumplit de nedrept acest lucru, dar cu toate acestea nu e mai puţin adevărat că el ni se impune şi că o rezistenţă de-a dreptul nu-i cu putinţă. Pe de altă parte însă e tot aşa de sigur că cu sistemul şovăirii, nedomiririlor, anxietăţilor şi paliativelor nu vom ieşi la nici un capăt si că ne vom crea numai izvoare de continue neplăceri, încît claritatea hotărîrilor noastre trebuie de astă dată să înlăture pe deapururea chiar pretextul pentru un viitor amestec al cuiva în afacerile statului român.

În privirea modificării art. 7 din Constituţie, toată ziaristica recunoaşte necesitatea convocării unei Constituante. Nu tot astfel e însă cu art. 2 din Constituţie, care face obiectul unei discuţii vii în ziaristică.

Noi facem deocamdată abstracţiune de la principiul convocării sau neconvocării unei Constituante şi ne restrîngem pentru astă una dată la răsfrîngerea polemică a argumentelor aduse contra convocării.

Constituţia zice :

Art. 2. Teritoriul *R*omâniei este nealienabil.

Limitele *statului nu pot fi* schimbate sau rectificate *decît în virtutea unei legi.*

„Românul " crede a putea comenta lucrul astfel:

Teritoriul României este într-adevăr sfînt şi inalienabil, pînă la o palmă de pămînt, dar prin o lege votată de Camere limitele statului pot fi *schimbate* sau *rectificate, ergo* cesiunea a trei judeţe ale ţărei fiind o schimbare de limite, Camera ordinară poate s-o voteze.

Ciudată ideie de schimbare şi rectificare are ziarul guvernamental!

Sofisma e atît de vederată şi de pipăită încît un copil o poate duce *ad absurdum.* Căci într-adevăr, daca cesiunea a trei judeţe întregi nu-i decît o *schimbare de limite,* atunci şi cesiunea a 10,15,20 de judeţe nu-i decît o schimbare de limite, *ergo* rectificîndu-se şi schimbîndu-se mereu limitele prin Camere ordinare, am putea ajunge să vedem rectificat teritoriul României la circumscripţiunea Fefeleiului.

Sofisma „Românului", departe de a fi de o fineţă deosebită, e din contra atît de ordinară încît, stabilindu-se odată clar şi bine *status controversiae,* argumentaţiunea „Românului" devine absurdă.

Stabilindu-se în mod absolut inalienabilitatea teritoriului României, e de sine înţeles că nu poate urma în alinea a doua o dispoziţie care să facă iluzoriu principiul general, căci între două dispoziţii contradictorii dintre care una susţine inalienabilitatea cealaltă alienabilitatea, e sau una sau alta adevărată, nici cînd însă amîndouă dodată. Ar trebui să se admită ca legiuitorul n-a ştiut ce vorbeşte, că-n şirul de întîi stabileşte un lucru pe care îl anulează prin şirul al doilea. Dar e cunoscut atît de oameni în genere, cît şi de psihiatri în deosebi, că o asemenea anomalie, adecă o contrazicere, nu se poate petrece într-un cap sănătos omenesc şi că toate contrazicerile sînt numai aparente. C-un cuvînt un om nu poate susţine în aceeaşi vreme despre unul şi acelaşi lucru că şi există, şi nu există. Sferele inalienabilităţii şi schimbării (rectificării) teritoriului nu pot fi deci contradictorii, ci una, inalienabilitatea, e sfera mare, care cuprinde în sine sfera a doua, a schimbării sau rectificării.

„Românul" ia *schimbare* şi rectificare în sensul cel mai larg al cuvîntului, care sens larg esclude inalienabilitatea sau o preface într-o simplă frază banală; pe cînd legiuitorul o ia în sens restrîns. Omul e schimbător, va să zică că o mulţime de lucruri accidentale se modifică, rămîind totuşi el ceea ce-a fost în privirea celor esenţiale ale existenţei sale. El rămîne identic acelaş cu toate schimbările. Şi moartea e o schimbare, şi decompoziţiunea organismului în elementele chemice e o schimbare, dar nu o schimbare în înţelesul tezei de mai sus.

C-un cuvînt inalienabilitatea teritoriului statului ca principiu general nu admite şi nu poate admite decît schimbări sau rectificări *neesenţiale,* nu însă esenţiale, precum e pierderea a trei judeţe, a unei porţiuni din malul Mării Negre, a unei guri a Dunării.

Cari pot fi însă aceste schimbări neesenţiale?

Teritoriul statului este *inalienabil.* Dar acest teritoriu, măsurat şi hotărnicit de oameni ce pot *greşi* nu e în toate punctele pe deplin *cert.* Se pot descoperi documente cari să arate că în cutare loc limita se întindea mai departe şi a fost uzurpată, că dincoace era mai aproape şi am uzurpat noi teritor străin. Aceste uzurpări pot fi mari sau mici; *mari* fiind aduc după sine schimbări de limite, *mici* fiind condiţionează rectificări neînsemnate.

Asemenea schimbări sau rectificări au de presupunere fundamentală că statele învecinate au rămas *idealiter* proprietari ai locurilor *inalienabile* pe care le-a uzurpat unul de la altul. Deci nu e vorba de *schimb (échange)* al teritoriilor uzurpate, ci unul, recunoscînd prin bună învoială şi cu bună-credinţă drepturile celuilalt, îşi rectifică graniţele, restrîngîndu-le ici, lărgindu-le dincolo. Asemenea schimbări sau rectificări nu se fac însă niciodată pe locuri unde graniţa e bine determinată prin rîuri, prin valuri de pămînt etc., ci numai pe acolo unde semnele ce deosebesc un teritoriu de celălalt au fost deteriorate. Astfel graniţa între Austria şi Moldova era însemnată la munte prin şir de stejari, în al cărora lemn era săpat bourul Dragoşizilor. Dar parte a crescut coajă peste săpătură, parte rău-voitorii au tăiat acei copaci, încît limitele, devenind nesigure, au trebuit rectificate. Posesiunea de fapt a cedat atuncea proprietăţii inalienabile de drept. Proprietatea statului asupra teritoriului său e inalienabilă, posesiunea de fapt poate fi uzurpată, deci schimbată şi rectificată. Schimbare şi rectificare presupun totdauna o uzurpaţiune.

Vedem deci că un teritoriu *inalienabil* nu se poate *aliena.* Ceea ce se poate aliena sînt *posesiuni uzurpate.*

Uzurpat-am noi Basarabia?

Sînt graniţele atît de nesigure între noi şi Rusia încît să aibă nevoie de aşa o răşluitoare schimbare sau rectificare?

Tocmai contrariul e adevărat. N-am uzurpat Basarabia şi graniţele ei sînt foarte sigure.

De aci însă rezultă că teritoriul statului, declarat inalienabil de către o Constituantă, trei mari părţi ale lui nu se pot declara alienabile decît iar printr-o Constituantă.

De va voi Constituanta s-o facă aceasta sau nu e altă cestiune, care desigur că e foarte grea şi merită un studiu separat.

Pe lîngă aceste întrebări mai vine o alta. În vremea alegerii actualelor Adunări erau cu totul alte cestiuni la ordinea zilei. Darea în judecată a cabinetului Catargiu, economia în finanţe etc.

Poporul român, consultat, a crezut de cuviinţă a-şi rosti atitudinea faţă cu cabinetul trecut prin alegerea oamenilor ce ne reprezintă astăzi. Oare tot aceleaşi cestiuni sînt de hotărît astăzi ? Procesul contra foştilor miniştri a rămas fără acuzatori, economiile în finanţe au degenerat în cheltuieli de război etc. Fost-au oare alegătorii consultaţi în privirea unor cestiuni cari nu li s-au făcut încă şi pe cari ei nici nu le presupuneau la începerea evenimentelor ? Apoi pot Camerele să se mai pronunţe în cestiuni pe cari le-au hotărît odată?

[20 august 1878]

[„«ROMÂNUL» PUNE ÎN REVISTA SA..."]

„Românul" pune în revista sa de la 21 august următorul neadevăr:

Organele opoziției cer convocarea unei Constituante *care să introducă Dobrogea din capul locului fără nici o tranziţiune în viaţa constituţionala a României ...* (opoziția) fiind sigură că nici un guvern nu va putea să aplice din capul locului în Dobrogea Constituțiunea şi întreaga noastră legislațiune ; că prin urmare în această privire nici guvernul actual nu

va putea face astfel, ea începe de pe acum a cere imposibilul, pentru ca în urmă să aibă aerul de a fi mai liberală şi mai constituțională decît partida liberală şi constituțională şi să-şi facă din această cestiune o armă de opoziţiune.

Ziarul „Românul" spune pur şi simplu neadevărul şi-l spune cu intenție, ştiind că-l spune, cînd ne atribuie nouă panglicării de care el numai ar fi capabil.

Din contra, o repetăm că nimic din legile noastre nu se potriveşte cu starea actuală a Dobrogei, pentru că instituțiile noastre sînt în parte nedrepte, sînt coruptorii, sînt creațiuni în mare parte a coteriei liberale, sînt un mijloc pentru esploatarea claselor de jos prin grecotei vicleni, prin advocați fără pricini, prin dascăli proşti cari fac politică, în fine, instituțiile noastre nepotrivindu-se cu România, sînt şi mai departe de a se potrivi cu Dobrogea mai primitivă.

Dar faptul că instituțiile noastre, copiate de pe cele străine, care sînt rezultatul cu totul altor raporturi, nu se potrivesc, nu e deloc o dovadă cumcă noua provincie trebuie dată pradă acelui soi de funcționari netrebnici, acelor proletari cu cîte patru clase primare din care roşii vor scoate elita cu care-i va năpusti pe bieții oameni primitivi, secătuindu-le toată puterea lor vitală prin spoliațiune, delapidare şi venalitate.

Să citățm un exemplu d. Stătescu dă pe mai mulți judecători afară pentru că au judecat un proces după cum credeau că e drept. Aci în România împricinații vor avea un adăpost în Apel, la Casație, în sfîrşit la oameni ai dreptului de care se sfieşte acest palavragiu ministru să se atingă. Procedura d-lui Stătescu ne face a crede că d-nia lui va fi aşteptat ca împricinații să-l *mituiască* pentru a dispune el însuşi pe judecători în favorul lor, dar, neîndeplinindu-se aceasta, d-sa a influințat contra lor.

Ce apărare ar avea însă populațiuni mai primitive a cărora justiție ar fi administrată de oameni de soiul d-lui Stătescu?

Iată dar sub ce *elită* liberală ar încăpea Dobrogea, şi de aceea noi spunem că n-avem dreptul a o anexa decît cu consimțimîntul populațiunilor. Noi am fost cei dentîi cari am susținut că în Dobrogea trebuie să se mănție intactă viața juridică şi socială a acelor populațiuni, pentru ca ei să se poată apăra în contra unor mutre de codru de soiul d-lui Stătescu şi a clicei liberale. Noi în România avem încă mijloace de a ne apăra pacinic de instinctele unor oameni de nimic, populații mai primitive ar trebui să apeleze la apărarea cu pistolul şi o spunem verde : le-am da tot dreptul să-mpuşte în canalia liberală care-ar cerca să-i esploateze în modul barbar în care esploatează pe țăranul român.

A introduce starea noastră de lucruri în Dobrogea am zis de la început că ar fi o *barbarie.*

Să citățm un alt exemplu. În țara aceasta s-a făcut rechiziții şi pentru ruşi şi pentru ... liberali. Nu zicem pentru armată, căci armata n-au văzut aproape nimic din rechizițiile roşilor. S-au înțolit şi din ele pe cînd armata umbla flămîndă şi goală. Ei bine, ruşii au plătit ceea ce au luat, grecoteii barbari cari ne guvernă n-au plătit nimic decît la adepți de-ai lor. La mii de oameni le-au pierit boii, încît n-au cu ce ara la toamnă şi sînt ruinați pe mulți ani înainte, şi aceasta pentru că a fost siliți a merge în Bulgaria cu carul şi cu boii, de unde s-au întors cu palmele, fără că mulți din ei să aibă măcar o fițuică pentru prestațiunile care-i costă bunăstarea lor economică.

E destul ca să-şi închipuie cineva că şi populațiile străine prin limbă şi origine din Dobrogea ar fi supuse aceluiaşi tratament barbar ca şi poporul românesc pentru a putea prooroci ce ură ar prinde acei oameni primitivi în contra unei țări în care e cu putință ca s-ajungă a-i guverna gunoaiele ulițelor, oamenii netrebnici al cărora prototip şi cristalizațiune e Stan Popescu.

Dacă sîntem oameni oneşti am trebui să le-o spunem verde: „Băgați bine de samă, oameni buni, țara de care vă alipiți e locuită de un popor pacinic şi de treabă, dar în orice pădure sînt şi uscături. Ei bine, legile fundamentale a acestei țări permit ca din cînd în cînd să vie la putere *ulița,* aşa-numiții roşii, adică oamenii fără de lege cari nu cunosc nimic sfînt în lume şi cari ar fi în stare să vă despoaie ziua-n-amiază mare fără ca să găsiți nicăiri un razim, căci Domnul în țara aceasta nici are, nici voieşte să aibă vreo putere. Se poate întîmpla ca s-aveți miniştrii cărora voi, privindu-le mutra numai, nu le-ați încredința nici cînii voştri, necum soarta voastră".

Se înțelege că toate acestea le spunem ca întîmpinare la obrăznicia „Românului" care, întorcînd lucrurile după cum îi convine, cearcă a arăta că noi voim să trecem de mai liberali decît liberalii, adică decît domnia lor. Da, într-adevăr sîntem mai liberali, dar din *umanitate,* nu din punctul d-lor de vedere, care voieşte ca stîrpitura să stăpînească pe omul întreg, cel prost şi bezmetic pe cel cuminte, cel sărac pe cel bogat, cel neştiutor pe cel învățat. Cultura liberalilor e însă cu totul egală cu cea a

tătarilor din Dobrogea, iar caracterul liberalilor e cu mult mai corupt şi mai netrebnic decît chiar al cerchejilor. Aceşti oameni prădători şi pe jumătate sălbateci sînt adevăraţii confraţi ai liberalilor; ei sînt liberi, egali, fraţi şi cu mare poftă după ceea ce nu e a lor.

Acestea ni s-a părut neapărate spre a pedepsi pe adversarii noştri pentru neobrăzarea de a ne atribui lucruri pe cari numai ei ar fi în stare a le face.

Acum *ad rem.* Daca pe de o parte nu e vorba de a introduce spoielele noastre franţuzeşti în Dobrogea, pe de alta oamenii aceştia — de se vor învoi a trăi alături cu noi — vor trebui neapărat să trăiască în raporturi bine hotărîte, legiuite, drepte. A stabili aceste raporturi însă nu e treaba unei Camere ordinare şi încă foarte ordinare, ci a unei Constituante.

Camera de astăzi a fost aleasă sub alte împrejurări, alegătorii aveau în vedere cu totul alte chestiuni, nu cesiunea unei bucăţi din pămîntul patriei, nu anexarea unui teritoriu de preste Dunăre. Întreg sistemul reprezentativ, dacă e vorba ca să nu fie numai un pretext de exploataţie pentru o clică fără de patrie certă şi fără de naţionalitate certă, se bazează pe consultarea naţiei în cestiuni vitale. Ridicola dare în judecată a cabinetului Catargi, iată de ce a fost capabilă Camera actuală; cu cestiunile serioase a cărora hotărîre ni se impune acum ea nu are dreptul de-a se ocupa şi nici capacitatea cerută.

[23 august 1878]

[„«ROMÂNUL», DE CÎTE ORI SE ÎNFUNDĂ..."]

„Românul", de cîte ori se înfundă cu sofismele faţă cu nişte adevăruri limpezi ca lumina soarelui, aleargă numaidecît la mijlocul cel mai ieften şi totodată cel mai puţin onest de a discuta, la citate din autori străini.

În faptă citatele sînt de două feliuri. De acelea cari în mod istoric (povestitor) sau descriptiv constată existenţa sau neexistenţa unui lucru, şi atunci citatele se numesc *date* şi, adunate cu conştiinţă, formează materialul ştiinţelor istorice şi a celor naturale. Dar nu citate de acestea ia „Românul". El ia *comentarii* străine (nu. fapte sau date) la constituţiuni străine şi voieşte a dovedi că *înstrăinarea a trei ţinuturi ale ţării nu-i decît o rectificare de graniţă.*

Citarea de autorităţi dovedeşte însă trei lucruri: 1. lipsa de cugetare proprie 2. specularea asupra neştiinţei publicului, căruia nu i se dă nici i se poate da cartea întreagă cu spiritul ei, ci numai bucăţele cari se potrivesc cu panglicăria argumentatorului 3. evidenţa adevărului combătut, de vreme [ce] ploaia de citate e egală cu capitulaţiunea.

Citarea gîndirii altor oameni nu dovedeşte şi n-a dovedit de cînd lumea nimic în privirea obiectului în discuţiune. Argumentaţiunea trebuie să fie adevărată şi evidentă prin sine însăşi, fără ajutorul zeilor de teatru *(deorum ex machina).*

Noi am argumentat astfel: dacă înstrăinarea a trei ţinuturi nu e decît o rectificare de fruntarii, atunci înstrăinarea a 4, 5, 10, 20 de ţinuturi e asemenea o rectificare de fruntarii.

Contra acestei duceri *ad absurdum* nu poate sta nici o autoritate, nici Vatell, nici Moser, nici Martens, nici Bluntschli, nici Klüber, nici Hugo Grotius, cu un cuvînt nimenea.

Cît despre citatele din tratate străine, provocăm pe liberali să declare cu mîna pe inimă dacă la statornicirea Constituţiei noastre au fost un singur deputat care, votînd alinea a doua a acelui articol, să-i fi trecut prin gînd măcar că schimbare sau rectificare de fruntarii va să zică pierderea a trei ţinuturi, a unei porţiuni a Mării Negre, a unei guri a Dunării? Nimeni, absolut nimeni n-au gîndit la aceasta, ci fiecine au gîndit cel mult la rectificările de graniţă cu Austria, nu la pierderea unei bucăţi însemnate a ţării.

A căuta în nori ceea ce-i dinaintea ta, a aduce sofisme şi citaţiuni unde lucrul e evident va să zică a arunca pulbere în ochii publicului. Scriitorii „Românului" nu cred ei singuri ceea ce spun cînd susţin că înstrăinarea *Ismailului, Bolgradului* şi *Cahulului* nu-i decît o rectificare de fruntarii.

Totdauna la comentarea unui articol de lege trebuie să se ţie seamă de intenţia legiuitorului şi de ocazia legii, de obiectul care i-au dat naştere. Intenţia Constituantei n-au fost de-a prevedea înstrăinarea Basarabiei, iar obiectul care au dat naştere acelui articol n-au fost un război pierdut sau o provinţie pierdută.

Acum trecem însă şi mai departe. Ce are a face dreptul public european cu Constituţiunea noastră internă?

Dreptul public european e în mare parte ceva nedefinit, o ştiinţă el nu este pînă astăzi, ci cel mult încercarea unei ştiinţe. El cuprinde raporturile schimbăcioase intre popoare, stabilite în mod trecător de tratate sau alte titluri de drept însă sînt totdeuna încheiate cu

clauzula tacită *rebus sic stantibus,* adecă pînă ce lucrurile vor rămînea aşa ca în momentul încheierii. Produse a unor împrejurări politice, ele sînt primejduite în orice moment.

Constituţia noastră e o lege pozitivă internă care n-are a face nimic nici cu dreptul ginţilor, nici cu tractatele dintre puteri,

aşadar nici cu Tractatul de la Berlin.

Dar precum Constituțiunea esclude o cesiune de teritoriu, tot aşa ea esclude o anexiune si mai cu seamă o anexiune complicată, care cere pentru Dobrogea o organizațiune specială.

Dar cine e în drept de a legifera principiul unei organizări speciale pentru o parte a țării ? Cine e în drept de a dispune ca locuitorii cutărei părți a țării să fie supuşi cutărui sistem, iar ceilalți altui sistem?

Camera ordinară? Prevede oare Constituția ca o Cameră aleasă în împrejurări normale să decidă asemenea cestiuni?

E aproape de mintea omului că, națiunea română fiind chemată a se rosti în nişte cestiuni cari-i ating Constituțiunea, răspunsul nu-l poate da decît un corp care ar avea puterea de a o modifica, de va voi. Se poate prea bine ca Constituanta să nu admită nimic din stipulațiunile Tratatului de la Berlin, se poate să admită pe unele, să respingă pe altele, se poate în fine să le admită pe toate; dar chiar pentru a le respinge pur şi simplu trebuie convocarea unei Constituante, căci numai ea ar fi în drept a se rosti, fie pozitiv, fie negativ, asupra acelor stipulațiuni. Tot ce ar face o Cameră în această privire ar fi nul şi neavenit.

C-un cuvînt, nici un fel de sofismă şi de apucătură advocățească, nici un *argumentum (id hominem,* nici o citare de autorități nu ne poate face să ocolim adevărul clar că aceste schimbări esențiale au nevoie de-a fi regulate în mod definitiv. M. Sa Domnul e legat prin jurămînt dinaintea țării de a mănținea integritatea teritoriului şi numai țara îl poate dezlega de acest jurămînt, chiar în caz de forță majoră, şi țara printr-un organ care să aibă aceleaşi puteri pe care le avea organul înaintea căruia M. S. a depus acel jurămînt. Apoi e un act de înțelepciune politică de-a nu face ca noua stare a țării să atîrne de Camere, cari votează, răzvotează şi exvotează cu uşurința unor păpuşi pe cari guvernul le ține de ațele arenzilor moşiilor statului şi altor interese private. Trebuie ca noua stare de lucruri să fie clară, notărită, statornică.

[25 august 1878]

DR. BARBU CONSTANTINESCU, PROBE DE LIMBA ŞI LITERATURA ȚIGANILOR DIN ROMÂNIA

Bucureşti, Tipografia Societății Academice, 1878, 1 vol. 8°, 112 pag.

De mult încă, eruditul slavist Fratz Miklosich, care în anii din urmă s-a ocupat cu deosebită atenție de dialectele şi migrațiunea țiganilor, ceruse în convorbiri private şi prin scrisori de la cunoscuții săi din România detalii asupra limbei țiganilor de la noi. Presupunem că şi adunarea aceasta de cîntece şi poveşti o datorim impulsului marelui învățat. Din introducerea foarte scurtă a cărții, aflăm că țiganii, emigrînd din India în timpuri necunoscute, se află locuind pe la noi din suta a paisprezecea încă şi că din țările noastre au trecut în celelalte părți ale Europei. Limba lor are mare asemănare cu dialectele indice moderne, deşi se găsesc într-însa multe elemente împrumutate de la acele popoare, cu cari ei au fost în contact. Parte din cîntece au fost publicate şi prin „Columna lui Traian". Apoi mai urmează o scurtă însemnare despre proveniența probelor şi despre modul transcrierei lor, apoi imediat după această scurtă introducere, urmează cîntecele şi basmele cu adnotațiuni.

Colecția e în sine prețioasă, dar cartea nu îndeplineşte condițiunile care s-ar cere de la ea. Înainte de toate colecția de probe ar fi trebuit să formeze textul pus în urma unei gramatici elementare şi urmat de un glosariu după alfabet şi în toată regula.

În acest mod s-ar fi uşurat citirea nu numai pentru publicul mare, ci chiar pentru aceia cari ar voi să se ocupe mai de aproape cu acest obiect. Dacă am putea spera că d. dr. Constantinescu ar mai edita a doua oară cartea sa, am fi în drept să credem că d-sa va ține seamă de acest consiliu şi ne va introduce în textul colecției sale printr-o scurtă gramatică, care săi conție fonologia şi flexiunea măcar, iar în urma colecției am trebui să găsim un glosariu alfabetic, lesne de mînuit.

[27 august 1878]

[„LA PROPUNEREA NOASTRĂ..."]

La propunerea noastră de a nu se anexa Dobrogea fără consimțămîntul populațiunilor n-am găsit pîn-acuma întîmpinări decît din partea unui singur organ guvernamental, adecă a „României libere", pe cînd celelalte păziră o adîncă tăcere.

„România liberă" îndeosebi are norocirea sau nenorocirea de-a nu reprezenta nici un partid, nici un grup de oameni politici, ci numai părerile izolate a cîtorva tineri, păreri cari ş-acelea nu sînt de-o deplină statornicie.

Deşi dar am avea dreptul de-a ignora opiniile emise de confrații noştri de la acea foaie, forma care li s-a dat şi interesul prea general al lucrului ne face totuşi să revenim asupra lor.

Nu vorbim de forma exterioară a stilului, ci de forma logică, rezultată din împrejurarea că ideea noastră a fost pusă între

două acuzări, una privind trecutul, alta timpul de față. Întîi ni se fac complimente că noi, cari tocmai respect de personalitatea omenească şi de voința cetățeanului român n-am avut, astăzi am făcut progres teoretic în această privire, iar a doua acuzare, cu toate că acoperită, e că ne-am pus pe terenul Rusiei.

„România Liberă" s-ar fi putut scuti de întîmpinarea noastră vehementă daca ar fi voit a fi dreaptă. Ororile electorale despre care vorbeşte sînt departe de a fi o născocire a conservatorilor sau o metodă întrebuințată esclusiv de ei. Se ştie că sub guvernul d-lor Brătianu et comp. s-a inventat şi adus la perfecțiune alegerile cu reteveiul, şi bandele electorale de reteveişti sînt părinții spirituali ai părintelui Tache, la care reteveiul lui Musceleanu se încîrjise în bîtă. Nu ne e dat nouă a cerne mijloacele economicoase ale poliției bucureştene pentru influențarea alegerilor, mijloace cari rămîn aceleaşi sub toate guvernele, fie ele albe, fie roşii, dar existența lor atît de comună tuturor partidelor ne dă dreptul de a crede că nu tocmai individualitatea omenească şi voința cetățeanului român au fost aceea ce n-am respectat noi. Din contra, existența unor asemenea mijloace dă şi mai multă consistență ideei noastre fundamentale că poporul românesc nu este încă matur pentru libertățile sale constituționale şi că alegerile, departe de a-i esprima individualitatea şi voința, i-o falsifică, i-o întunecă şi i-o corup. Era nouă a guvernului liberal a fost inaugurată cu un mijloc, daca voiți, mai subțire, însă cu mult mai corupător, pe lîngă care reteveiul şi bîta se bucură oarecum de privilegiul unei naive sinceretăți. Acest mijloc nou sînt aşa-numitele comitete de salut public, acele adunături oculte de naturi catilinare cari țin liste de moşiile statului şi de funcțiile publice şi le împart azi la adepți ai partidului sau la cei cari plătesc o taxă mai mare, încît statul, care trebuie să fie impersonal, a devenit sub mîna liberală firma unei companii generale de exploatație care contractează orice principii, orice puncte noi de vedere cu prețul de-a rămîne la putere.

Din nefericire partidul conservator nu e asemenea decît un partid. Singurul său merit e că interesele membrilor săi sînt strîns legate cu chiar natura statului, cu mersul liniştit şi regulat al afacerilor, cu ordinea şi stabilitatea; apoi o cultură cu mult mai înaltă, efectul unei creşteri mai îngrijite şi mai omnilaterale, e un accesoriu în viața statului care devine în practică esențial, în fine neatîrnarea economică a celor mai mulți îi face să nu fie lacomi de cîştig, să nu privească statul ca pe-o materie exploatabilă în interesul lor privat. Din aceste cauze partidul conservator nu se lasă amăgit prin fraze bombastice şi declamațiuni ca şi vecinic amăgitul popor de-a cărui simplitate se folosesc demagogii pentru a înnegri şi a descredita tot ce se opune la instinctele lor de rapacitate înnăscută.

Prin sistemul minciunii constituționale, prin mascarea urelor şi intereselor individuale cu masca intereselor statului, prin formarea de comitete de esploatare în tot lungul țării, statul român e cuprins de putrejunea unei adînci corupțiuni, ce roade în mod egal cercurile cele mai nalte guvernamentale pînă la cel din urmă postulant din sat. Chiar dacă sentimentul statului revoltă pe mulți din cei cu mintea şi inima limpede, poporul a pierdut de mult încrederea că lucrurile se pot schimba în mai bine şi, cu acel fatalism al raselor nefericite, duce nepăsător greul unei vieți fără bucurie şi fără ticnă.

Fără îndoială că nici un partid, tocmai pentru că e partid, nu e în stare de a pune capăt unei stări de lucruri care, văzînd cu ochii, apropie statul român de prăpastia unei depline descompuneri. Dar între partizi e desigur acela mai preferabil care nu amăgeşte pe nimeni, ale căruia interese sînt identice cu ale bunei orînduieli, care prin averea, dar mai cu seamă prin cultura sa, dă mai multe garanții contra coruptibilității. Un remediu radical ar fi numai o mînă de fier, dreaptă şi conştie de țelurile ei bine hotărîte, care să inspire *tuturor* partidelor convingerea că statul român, moştenit de la zeci de generații care au luptat şi suferit pentru existența lui, formează moştenirea altor zeci de generații viitoare şi că nu e jucăria şi proprietatea esclusivă a generației actuale. Acest sentiment istoric al naturei intrinsece a statului şi trebuitoarea mînă de fier lipsesc însă din nefericire, încît, departe de-a vedea existența statului

---

asigurată prin cîrma puternică şi prevăzătoare a tot ce poate produce națiа mai viguros, mai onest şi mai inteligent, sîntem din contra avizați de-a aştepta siguranța acestei existențe de la mila sortii, de la pomana împrejurărilor esterne, cari să postuleze ființa statului român ca pe un fel de necesitate internațională.

Cumcă acea necesitate internațională n-are nevoie de-a ține seamă de sentimentele noastre intime, de existența rasei latine, ci numai de un petec de pămînt cuasi neutru lîngă Dunăre ne-a dovedit-o cu de prisos Congresul. Ce-i pasă Congresului că se răpeşte o parte din patria străveche a neamului românesc ca atare? Ce li-e lor Hecuba? Ce-i pasă cine va locui pe pămîntul românesc? Materialul de oameni îi e indiferent, cestiunea europeană e ca să existe o fîşie de pămînt între Rusia, Austria şi nouăle formațiuni ale foastei Turcii, încolo lucrul le e totuna.

Cînd guvernul conservator a crezut că trebuie să confunde interesul european cu acela al naționalității române, cînd bătrînul Lascar Catargiu, care simțise de mult că începuse a se pregăti ştreangul pentru gîtuirea Turciei, s-a opus, politicos însă foarte hotărîtor, la tentativele de a complica şi România în politica orientală a Rusiei, soarta guvernului şi a partidului conservator era hotărîtă. Trebuia să cadă cu orice preț. Vecini cari privesc cu bucurie neaşezarea şi netocmirea vieții publice de la noi au ştiut să stîrnească cu mîna lungă acea furtună dinlăuntru şi au ştiut să găsească instrumente mai docile pentru politica lor.

Mai avem nevoie a continua espunerea acestui argument? Promitem că, atunci cînd cerul nostru va fi mai senin, vom da

istoria pe larg a acelor tentative. Deocamdată asigurăm — „România liberă" ştie prea bine că noi în deosebi vorbim totdauna adevărul — că cele relatate sînt pe deplin adevărate.

Dar relaţia noastră e totodată cel mai bun argument contra celor două acuzări şi o dovadă că numai pe terenul Rusiei nu putem sta.

[31 august 1878]

[„NU NE PARE BINE..."]

Nu ne pare bine că sîntem atraşi pe terenul teoriilor elementare ale vieţii statului, căci discuţiuni asupra unor asemenea materii dovedesc totdauna nematuritatea politică a celor ce le pun pe tapet. Politiceşte nematur e oricine susţine adevărul absolut al unor teorii aplicabile la viaţa statului, căci acele teorii, departe de a fi absolut adevărate, nu sînt decît rezultatul, cristalizaţiunea, formula matematică oarecum a unei stări certe a societăţii, care stare iarăşi e condiţionată prin o mulţime de factori economici, climatici, etnologici ş.a.m.d.

Precum haina se îndreptează după climă şi e în ţările calde un obiect de lux, supus unor schimbări foarte fantastic, pe cînd la nord devine un apărător foarte neschimbat contra frigului, adaptîndu-se agenţilor naturii, tot astfel legile şi instituţiile nu sînt decît espresia acelui instinct de conservaţiune al popoarelor, instinct în toate popoarele acelaşi şi totuşi manifestat în sute de forme deosebite, căci un popor, ca societate organizată prin natură contra agenţilor destructori ai naturii, are a se lupta ici cu arşiţa, dincolo cu apa mării, colo cu nefertilitatea pămîntului, colo iar cu invaziuni repetate, şi avînd toate acelaşi scop, adică conservarea existenţei proprie, popoarele se folosesc pentru ajungerea lui de cele mai deosebite mijloace.

Greutatea eu care viaţa organică se desface din moartea statornică a naturii anorganice, mulţimea de condiţiuni pe care o are cea dîntîi şi lupta pentru cîştigarea lor, confirmă teoria neuitatului fiziolog Bichat despre caracterul negativ al vieţii fiind o luptă contra morţii ca ceva pozitiv şi statornic. Tot ce vedem viu pe pămînt, începînd de la cele dentîi formaţiuni organice cu condiţiuni puţine, pînă la organismul cel mai nalt, cu o mulţime de condiţiuni de existenţă, omul, ne reprezintă miile de forme ale acestei negaţiuni. Ceea ce o fiinţă *nu* vrea e lesne de ştiut, ceea ce vrea *pozitiv* e foarte greu de hotărît. Tot astfel e, se înţelege, şi cu popoarele, căci natura e una şi aceeaşi pretutindenea şi de-a pururea, cu toate formele ei atît de deosibite.

De aceea însă e clar că nici un popor nu e destul de sălbatic sau destul de civilizat pentru a nu mai şti ce *nu* vrea. Deosebirile mari se nasc abia acolo unde e vorba ca în faţa negaţiunii făcute să se stabilească o voinţă pozitivă bine formulată. Aci *quot capita tot sensus ...*

E în orice caz ciudat ca un organ de publicitate care se numeşte liberal si democrat ca „România liberă" să denege dobrogenilor pînă şi această formă infimă a instinctului lor de viaţă, a voinţei lor libere.

Trebuie oare să-i aducem exemple pentru a dovedi că suveranitatea unei populaţiuni e pe calea *negaţiunii* totdeauna sigură şi hotărîtă, şi nehotărîtă numai pe calea *afirmaţiumi* ?

Germania nu vrea slăbiciunea, nu vrea împărţirea în state mici, nu vrea influenţa franceză în politica ei dinlăuntru. Această voinţă negativă, existînd în popor de mai bine de o sută de ani, s-a manifestat într-un mod strălucit prin războiul de la 1870. Ştiu însă germanii, cu aceeaşi siguranţă ce vor? Nici un parlament nu e atît de împărţit în bucăţi şi nuanţe de bucăţi ale voinţei pozitive ca cel german.

Exemple mai apropiate de cercul nostru găsim în proximă vecinătate. Românii din Austro-Ungaria *nu* vor să fie absorbiţi de elemente străine. Ştiu ei însă cu atîta siguranţă ce vor? Pe terenul voinţei pozitive întîlnim activişti, pasivişti, deakişti etc.

Noi n-am voit a trece de rasă slavă. C-o uşurinţă foarte mare, negaţiunea s-au introdus în scriere prin alungarea cirilelor, în limbă prin alungarea elementelor lexicale slavone. Ştim însă ce voim? Din contra, cîţi oameni, atîtea ortografii — sau mai drept vorbind cacografii.

Ni se pare deci că „România liberă" renegă cu desăvîrşire principiile ei liberale şi democratice cînd binevoieşte a-mpărţi neamul românesc în rase ce au privilegiul de a-si putea exprima voinţa şi rase *sălbatece,* cari n-au acest privilegiu. Fiecine ştie mai bine unde-1 doare, şi tătarul din Dobrogea ştie mai bine decît confraţii noştri dacă vrea sau *nu* vrea unirea cu România.

Cît de puternică şi sigură e voinţa negativă se dovedeşte în mod foarte pipăit în Bosnia şi Erzegovina. Poporul musulman nu vrea unirea cu Austria şi îndată vedem cum cei mai vechi şi aristocratici begi, mînă în mînă cu *Hagi Loio,* conducătorul fanatic al maselor, ş.a.m.d. Exemplele se pot înmulţi în infinit pentru a dovedi că orice popor, sălbatec sau civilizat, e foarte sigur despre suveranitatea lui şi se crede în drept, cu deplin cuvînt, a o manifesta pe cale *negativă.*

Toate cele zise dovedesc însă că, admiţînd chiar cumcă populaţiunea e sălbatecă — ceea ce noi, protestînd, nu admitem — totuşi ea este consultabilă şi cu siguranţă consultabilă.

Acum vom cerceta mai de aproape afirmarea sălbăticiunii populaţiei.

Populația Dobrogei consistă din români, bulgari, ruşi, tătari nogai, turci (parte osmani, parte pomaci), cerchezi, germani din Basarabia şi ținutul Odesei, greci, țigani, armeni şi evrei (numai în oraşe).

Aceste populațiuni foarte amestecate trăiau sub regimul asa-numitului *pateni de colonizațiune* al Înaltei Porți, una din legile cele mai *liberale* si mai *democratice* nu numai a Împărăției otomane, ci a Europei în genere.

Pămînturile se dau locuitorilor *gratis.* În cei dentîi şase ani ai posesiunii locuitorii erau liberi de orice dare fonciară, ba chiar de darea numită a răscumpărării serviciului militar. După douăzeci de ani coloniştii devin proprietari definitivi ai pămînturilor ocupate. Trăind sub regimul unei absolute libertăți a conştiinței, puindu-li-se la dispoziție pămînturi roditoare fără de nici o plată, neavînd a plăti decît o dată pe an darea pentru turme, dobrogenii, după a lor proprie mărturisire, au avut sub guvernul Porții traiul cel mai fericit cu putință. Daca aceasta n-ar fi fost astfel, n-ar fi emigrat moldoveni, ruşi, germani, tătari cu miile în acele ținuturi. Iată dar sălbăticia afirmată de „R.L.", redusă la o organizațiune foarte liberală si la o stare de lucruri fericită.

Românii (moldoveni 33000 plus cîteva mii de ardeleni) cuprind şi oraşe şi sate. În Tulcea sînt 5000 şi asemenea în număr mare sînt în Măcin (1000), Mahmudie, Isacce (Vadul lui Isac). În frumosul sat *Grecii* sînt 400—500, apoi aproape neamestecați sînt în marile sate *Niculițel, Topală* şi *Rasova.* Aproape neamestecați mai sînt în satele: Saranus, Caraibel, Sarighiol (Lacul galben), Agighiol (Lacul amar), Calica, Sabangi, Cătăluiu, Nălbant, Cîşla, Samova, Părchiş, Răchel, Lungavița; la munte în Țufirca şi Iaița; în fata Galaților în Văcăreni, Garbina şi Jijila; spre sud de Măcin în Turcoaia, Satu-Nou şi Peceneaga. Amestecați cu mocanii sînt moldovenii în marele sat Doienii, la Fîntîna Berbecelui (Koiunbunar), la Igrumat, Cemşilęr, Araklar ş.a.m.d. Împrejurul Rasovei sînt curat românești Cocîrlenii şi Satul-Român (Ohlakioi). Apoi se întind departe în țară amestecați mai mult sau mai puțin cu tătarii şi bulgarii.

În fine ardelenii (mocani), întru cît sînt aşezați şi nu umblă cu turmele, ocupă satele Văruş, Gîrlice şi Groapa-Ciobanului. Pe lîngă multe biserici şi o seamă de şcoli române au două mănăstiri: *Cucoşul* şi *Niculițelul.*

Tatarii formează majoritatea relativă a populațiunii din țară. Parte sînt aşezați de mult, partea mai mare însă (60000) au fost izgoniți din Rusia la 1856 şi au ocupat în Dobrogea un

---

teritoriu de vro patruzeci de mile pătrate. Ei se ocupă cu plugăria, creşterea de cai şi cămile şi sînt chirigii pentru mărfuri dinlăuntrul țării spre țărmul Mării Negre.

Osmanii sînt în paşalîcul Tulcei abia vro 2500.

Cerchejii fuseseră aduşi în număr de 20000; germanii locuiesc în patru sate: la Malcociu vro 30 de familii catolice din Germania de sud, [la] Cataloiu 20 familii, la Ciucarova 30 familii amestecate cu români, ruşi şi tătari, la *Falkenhain* (Atmage) 50 de familii cu biserică nouă si preot din Prusia.

Grecii nu sînt plugarii decît într-un singur sat, Alibeikioi, cam 30—40 de familii. Ceilalți sînt negustori, cîrciumari, cafegii în oraşe şi prin sate.

Ruşii de toate cultele şi bulgarii vor fi asemenea în număr de 22—23000; bulgarii se ocupă cu negoțul şi plugăria, ruşii în mare parte cu păscuitul morunilor şi prepararea icrelor.

Şi o țară în care atîtea elemente trăiesc pacinic lîngăolaltă, sub regimul unor legi mult mai liberale decît cele din restul împărăției, o țară unde n-au fost conflicte sîngeroase, nici revoluții, unde populațiunea e în parte foarte bogată, „R.L." o numeşte o țară sălbatecă. Dobrogea e o țară pustie şi nesănătoasă, însă e departe de a fi sălbatecă. Pustie din cauza mlăştinelor, mocirlelor, din cauza frigurilor, cu un cuvînt o tară unde omul e mai mult decît înalte locuri expus agenților destructori ai naturii. Dar acest om care locuieşte acolo nu e deloc sălbatec.

„România liberă" ştie regula : *affirmanti obstat probatio.* Să probeze sălbătăcimea locuitorilor Dobrogei; noi o negăm şi susținem din nou că populațiunea este consultabilă şi că trebuie consultată.

De nu va voi să se unească cu noi nu e de loc probabil că va voi să se unească cu Rusia sau Bulgaria. Nu e îndoială cumcă formularea unor voințe pozitive e cu mult mai grea si mai şovăitoare decît aceea a voinței negative, însă nu credem că nagaica ce domneşte în Bulgaria, împreunată cu fanatismul unei populațiuni reînviate la existență proprie, să exercite o atragere tocmai mare asupra dobrogenilor.

Părăsind terenul general al cestiunii, sîntem siliți a ne întoarce la discuțiile *pro domo.*

Puntul de vedere pe care ne-am pus în articolele noastre, neavînd a face numai cu interesele partidului conservator, ci cu acelea ale tuturor românilor, era natural ca să nu păcătuim prin reticențe, pentru a ne cruța pe noi, ci să spunem adevărul întreg. Dar cînd 1-am spus şi cu ocazia în. care 1-am spus am fi avut dreptul de a aştepta, ca şi adversarii noştri, care ne reproduc şirurile : 1. să ni le reproducă *întregi* şi nu numai părți cari le convin; 2. să nu facă deduceri pripite şi forțate, cari, nici sînt cuprinse în şirurile noastre, nici ne-au trecut prin gînd. Nu aceasta însă pare a fi linia de purtare a confraților noştri de la „România liberă", cari cu o fericită grabă, folosindu-se de pasage din articolul nostru, stabilesc îndată că „«Timpul» nu neagă ororile electorale comise de conservatori", drept care „România liberă" se miră din nou cum noi, cari am nesocotit voința

cetățenilor din România, profesăm față cu Dobrogea principiul consimțimîntului poporațiunilor, apoi ziarul liberal mai afirmă monstruozitatea că noi ne-am fi manifestat preferința pentru retevei şi bîtă.

Mai întîi ce am avea de negat în privirea aşa-numitelor orori electorale? Cumcă cutare ori cutare cetățean liberal n-ar fi mîncat bătaie de la cutare sau cutare cetățean conservator? Nici prin gînd nu ne-a trecut una ca aceasta. Oameni din popor şi unii şi alții, deosebirea e numai că sub d. Brătianu conservatorii erau tratați cu reteveiul, pe cînd în urmă liberalii au fost tratați cu bîta. Am spus însă că tocmai existența unor asemenea mijloace electorale ne dovedeşte că nu individualitatea şi voința cetățenilor e ceea ce n-am respectat noi. Dacă „România liberă" ar fi binevoit a reproduce întreg articolul oricine ar fi văzut că importațiunea cu deridicata de legiuiri organice *străine* în mijlocul poporului românesc a introdus o corupțiune care nu poate fi atribuită întru nimic partidului conservator şi anume nu i se poate atribui ca faptă *positivă.* Vina partidului nu este alta decît că nu s-a opus cu toate puterile la introducerea înnoiturelor ci, cedînd fără împrotivire, au contribuit fără de voie prin *păcat de omisiune,* la starea deplorabilă de astăzi. Cît despre preferința ce am dat-o reteveiului, aceasta e o aserțiune cu totul gratuită. Comitetele de salut public sînt culmea imoralității, pe lîngă cari bîta şi reteveiul sînt mijloace naive. Atîta am susținut nimic mai mult. Amîndouă mijloacele însă sînt condamnabile. A deduce din zisele noastre preferența pentru vreunul din aceste mijloace este a imputa unui iurist că preferă furtul în locul tîlhăriei dac-a stabilit că cel dentîi e o crimă mai mică decît cea de-a doua.

[2 septembrie 1878]

[„ACU CÎTEVA ZILE..."]

Acu cîteva zile, anunțînd convocarea Corpurilor legiuitoare, „Românul" zise că afară de cestiile privitoare la executarea Tratatului de la Berlin, reprezentanții țării vor avea a se ocupa şi cu *bugetul.*

N-am voit să-1 întrebăm atuncea în ce legătură stă bugetul cu sesiunea extraordinară si cum se face că guvernul, care se îngrijeşte atît de mult de *interesele personale* ale domnilor deputați şi senatori, mai cu seamă în momentul de față, cînd fiecare dintre aceşti domni are gîndurile sale acasă *la munca cîmpului,* să vie tocmai acuma, cu două luni înaintea deschiderii sesiunii ordinare, impunînd oamenilor să renunțe, la *munca cîmpului* şi la gîndurile lor şi să se mai ocupe în treacăt şi *ex tempore* şi de buget.

N-am vrut să-1 întrebăm despre aceasta, fiindcă am gîndit că este mai bine să deschiză el însuşi vorba pentru a nu putea zice în urmă că este iar o calomnie a opoziției. Văzînd că nimeni nu vorbeştc despre aceasta, „Românul" de azi atinge iar cestiunea.

După obiceiul lui învăluieşte hapul amar într-o bucată mare de hîrtie acoperită cu literi negre, adică într-o revistă lungă.

Vorbind despre anexarea Dobrogei, despre care, după părerea lui, Corpurile legiuitoare se vor pronunța în curînd, şi enumerînd lucrările cari vor fi necesare în noua provincie, precum sunt construirea unui port pe mare la Chiustenge, o rețea de drumuri de fier, un pod peste Dunăre la Cernavodă etc., zice : „Acestea sînt primele lucrări publice de întreprins în Dobrogea. *Pentru acoperirea* lor, *va trebui să se consacre nu numai tot escedentul de venituri al acelei provincie, escedent care mulți ani nu va trebui să fie întrebuințat în întregul său decît numai pentru îmbunătățiri locale,* dar şi o sumă oarecare din veniturile proprie ale României, căci întreaga țară va avea să retragă multe foloase din acele lucrări."

Adică aci e buba : bani, trebuşoare, un nou cîmp de exploatat.

Dar de ce atâta grabă'? Nu va fi destul timp pentru aceasta în sesiunea ordinară? Sau nu este asta oare o momeală vădită pentru nevrîstnicii cu duhul, ca să voteze iute cedarea Basarabiei şi primirea Dobrogei, pentru a găsi acolo un isvor de afaceri mai atrăgătoare decît, *munca, cîmpului,* care cea. mai mare parte dintre deputații actuali îl are în lună, încît este foarte ostenitor de a-1 munci"?

Trebuie să se voteze doar imediat o sumă oarecare din veniturile proprii ale României, pentru executarea unei mulțimi de proiecte în Dobrogea, înainte de a şti măcar cum vom merge cu ocuparea ei?

Noi însă nu credem că sîntem deja atât de departe. Noi un credem că M.S. Vodă Carol I se va lăsa a fi condus de consilierii lui actuali pînă a nu-şi ține seamă de jurămîntul lui de *a păzi Constituțiunea şi integritatea teritoriului românesc.*

Țara întreagă are jurămîntul lui, şi numai țara întreagă, iar nu o mînă de oameni, îl poate deslega.

[6 septembrie 1878]

[„«ROMÂNUL» ÎN NUMĂRUL DE VINERI..."]

„Românul" în numărul de vineri 1 septemvrie începe prin a contesta buna-credință a organelor conservatoare, combate maniera noastră de a vedea în privirea modului de sancțiune al stipulațiunilor Tratatului de la Berlin si în urmă vine în favorul teoriei sale, că o simplă Cameră poate ceda Basarabia şi primi Dobrogea — cu citate din Bluntschli.

Noi am fost aciia cari am susținut că citate de socotințe, păreri, opinii *(jugements Urtheile)* din autori străini dovedesc lipsa de cugetare proprie si abuzarea de buna-credință a publicului, căruia nu i se dă spiritul întregei cărți, prin urmare nici spiritul locurilor citate, ci numai petece de fraze ce se potrivesc cu ceea ce voim a dovedi.

Lăsînd doparte acuzările de rea-credință,vorba ceea: „el dă, el țipă", prin care „Românul" voieşte să inducă de mai înainte pe public în eroare, prevenim numai pe confrații de la „Românul" de a nu ne sili să ne întoarcem la argumenta ad baculum cu cari am fost adesea nevoiți a ne servi față de aceşti iubitori de adevăr confrați. În fapt însă daca renunțăm de a întrebuința o manieră mai viguroasă de a discuta n-o facem doar pentru că „Românul" ar fi încetat de a merita un tratament părintesc, ci pentru că ne-am săturat noi înşine de a mai îndrepta un lucru strîmb prin chiar firea lui.

Deci, lăsînd la o parte buna sau reaua-credință cu care discută „Românul", venim la citatele din Bluntschli:

Iată-le:

Fiindcă am invocat pe Bluntschli şi fiindcă „Presa" a admis autoritatea acestui eminent jurisconsult, să ne referim din nou la dînsul:

În Dreptul internațională codificat *Bluntschli zice :*

„Art. 706. Cînd o parte de teritoriu este cedată printr-un tratat de pace, această cesiune este valabilă în dreptul internațional chiar dacă constituțiunea statului care cedează ar interzice acest act".

Dar se va zice că aceasta priveşte dreptul internațional şi nu răspunde direct la dorința opoziținii.

Să dăm dar „Presei" răspunsul otărîtor ce cere

Bluntschli, în Teoria generală a stalului *zice :*

..Astăzi teritoriul e zis inalienabil şi indivizibil: nu poate fi alienat decît printr-un mod escepțional şi în formele dreptului public, în virtutea unei legi."

Şi, ca comentariu, Bluntschli adauge :

„Constituțiunea prusiană de la 1850, care stabileşte inalienabilitatea teritoriului, otărăşte la art. 2 că limitele teritoriului nu pot fi schimbate decît printr-o anume lege".

Iacă un autor, şi un autor de o autoritate universale, care susține întocmai teza noastră. Aşteptăm acum de la „Presa" să-şi ție cuvîntul măcar o dată în esistența ei.

Ca să ajungă la această eroică deciziune, o rugăm să puie alături art. 2 al Constituțiunii prusiane cu art. 2 al Constituțiunii române şi să-şi aducă apoi aminte [că] acest articol n-a oprit de loc pe Prusia de a-şi modifica de mai multe ori fruntariele fără să convoce pentru aceasta o Constituantă.

În privirea dreptului internațional codificat renunțăm de-a urma citatul: 1. pentru că „Românul" însuşi prin fraza „dar se va zice etc." recunoaşte că citatul nu e ad rem; 2. pentru că nu există nici un drept internațional, dar şi mai puțin încă unul codificat (cartea lui Bluntschli nefiind decît o încercare individuală); 3. pentru că acel art. 706 spune cu drept cuvînt că, dacă noi am fi încheiat un tratat de pace, am fi legați prin el chiar daca Constituția noastră ar interzice actul cesiunii. Noi neîncheind nici un tratat de pace cu nimenea, art. 706 din codificarea lui Bluntschli nu poate fi invocat în contra noastră.

Acum venim la opul pe care „Românul" îl numeşte Teoria generală a statului şi al cărui titlu adevărat e Allgemeines Staatsrecht.

Vom reproduce întreg pasagiul din capitolul XXIV (pag. 223), ca să se vază înc-o dată în ce fel „Românul" escamotează toate părțile cîte nu-i convin, citînd numai bucățele cari, izolate, nu reprezintă spiritul textului.

Iata-1:

În fine înstrăinarea *teritoriului statului sau a unor părți a lui în formele şi după noțiunile dreptului privat, precum au obicinuit a o face în evul mediu toți regenții cari vindeau, amanetau, sau împărțeau*[1] *teritoriul lor ca nişte moşii nu mai e astăzi compatibilă cu caracterul public al suveranității teritoriale. Dreptul public modern. mănține din contra ca* regulă[2] *principiul* nealienabilității *şi* indivizibilității *teritoriului statului. Numai prin escepție se poate admite o înstrăinare în forma dreptului public, în temeiul unei legi sau în urma unor tratate internaționale, la cari se numără şi încheierile de pace.* [3]

Hugo Grotius mai cere după dreptul natural, daca o parte a teritoriului statului are să fie înstrăinat, să nu fie de ajuns numai consimțimentul întregului corp al statului, ci *şi* consentimentul locuitorilor acelei părți de teritoriu : o *cerere foarte dreaptă, de vreme ce e vorba de întreaga existentă de stat a acelor locuitori şi de vreme ce e peste putință ca ci să fie reprezentați într-un mod suficient în legislațiunea statului întreg, în momentul în care aceasta e dispusă pentru disoluțiunea comunității. Dar sila împrejurărilor va fi în cele mai multe cazuri de acest fel mai tare decît acel principiu al dreptului natural.*

Nota 2. Rectificări de graniță *nu cad sub noțiunea înstrăinării teritoriului statului. Prin ele nu se înstrăinează o parte a teritoriului statului,* ci se determină numai mai de aproape cuprinsul adevăratului teritoriu al statului. *Dar daca, pentru*

[1] Aşa se-întîmpla şi în anticitate, dar numai la statele a căror principi aveau putere absolută asupra ţării şi oamenilor. Cf. exemplele aduse de Hugo Grotius I, 3, 13.

" Constituţia franceză de la 1791, II, § 11 „Le royaume e[s]t *un* et *indivisible".* Pentru statele germane vezi Zachariae *Deutsches Sta[a]ts-und-Bundesrechl, I, §83.*

[3] Constituţia prusiană de la 1850, art. 2. „Frontierele acestui teritoriu de stat nu se pot schimba decît printr-o lege."

scopul arondării unui stat, se dezlipesc şi se dau în schimb întregi întinderi de teritoriu, locuite mai cu seamă, cari fără de nici o îndoială au aparţinut pîn-acum statului, atunci aceasta nu mai este o rectificare de graniţă.

Iată dar cum citează „Românul" cu *bună-credinţă* pe Bluntschli şi cum îl citäm noi cu rea-credinţă. Mai ales alinea ultimă triumfătoare a „Românului", în care ne provoacă să comparăm art. 2 al Constituţiei prusiane cu cea română, e un model de bună-credinţă.

În faptă Bluntschli cere ca *înstrăinarea* teritoriului statului să nu se facă decît în formele dreptului public, prin o lege.

Neapărat că prin o lege, căci şi Constituanta face legi. Dar forma dreptului *nostru* public nu e o Cameră ordinară.

Constituţia noastră nu dă competinţă Camerei decît în privirea rectificărilor de granițe. În nota 2 Bluntschli arată foarte clar ceea ce e rectificare de graniţă, pe cînd „Românul" asuda s-arate din textul tratatelor că cedarea Basarabiei e o rectificare de graniţă.

Noi am definit demult că nu e o rectificare sau schimbare de graniţă, ci o înstrăinare a teritoriului statului, şi că pentru o asemenea înstrăinare dreptul *nostru* public nu admite competenţa Camerei ordinare.

Cît despre art. 2 a Constituţiei prusiene, el poate fi oricît de identic cu art. 2 a Constituţiei noastre, argumentul „Românului" va fi tot absurd de vreme ce Prusia nici nu are altă cale de a hotărî decît aceea prin Camerile ordinare. Prusia n-a avut nici Constituante, nici Adunări de revizuire — puterea legiuitoare nu emană de la popor, ci de la *rege.* Camera Prusiei n-are dreptul de iniţiativă, voturile ei de blam nu influenţează puterea executivă a statului, a treia parte din membrii Senatului sînt numiţi de *rege,* cu un cuvînt ori de cîte ori se naşte vreun conflict între coroană şi Adunări coroana face ce vrea si Adunările merg acasă, deşi membrii acelor Adunări sînt oameni cari ar putea cu mai mult cuvînt să pretinză că sînt naţia decît adunătura de stîlpi de cafenele şi de cartofori din Dealul Mitropoliei.

[7 septembrie 1878]

CA LA NOI LA NIMENEA

Proverbul acesta, moştenit din moşi strămoşi, e rezultatul unui dureroase istorii, în cursul căreia poporul nostru, pierzänd orice speranţă de îndreptare, ia lucrurile mai mult în bătaie de joc, ca şi cînd lui Dumnezeu i-ar fi plăcut să drapeze tragedia sorţii noastre cu foarte multe scene comice.

Realitatea tragică a vieţii noastre de stat e nespusa mizerie a populaţiunilor de jos, e stoarcerea lor prin nemăsuratele clase improductive, compuse mai cu seamă din străini, e uşurinţa şi lipsa de caracter în viaţa publică, e putrejunea bizantină a puilor de fanarioţi care, sub masca interesului general, fură de sting, fie pe calea diurnelor şi lefilor nemeritate, fie prin arendarea moşiilor statului, fie pe alte mii de căi. Comedia consistă însă în minciuna vecinică a constituţionalismului, în pretextarea diferitelor libertăţi publice, a civilizaţiei şi a altor mofturi pentru a acoperi unica tendenţă a acelei negre mulţimi de liberali care nu caută, nu visează decît puterea statului, pentru ca prin mijlocul ei să prade.

O mulţime de oameni mari se mişcă pe această scenă bizară, pe care toate sînt cu putinţă afară de un singur lucru : *onestitatea.*

Autori cari nu ştiu a scrie o frază corectă (vezi Pseudo-Ureche), oameni de stat cari nu pot justifica nici săvîrşirea şcoalei primare, advocaţi fără ştirea lui Dumnezeu, pictori orbi şi sculptori fără de mîni, generali cari nu ştiu citi o hartă, subprefecţi ieşiţi din puşcărie, legiuitori recrutaţi dintre stîlpi de cafenele, jucători de cărţi şi oameni cu darul beţiei, caraghioşi cari înaintea erei liberale vindeau bilete la *café chantant,* iată banda ocultă care guvernează azi România, bandă care, pînă mai ieri republicană pînă la comunism, astăzi crează decoraţii, împărţindu-le între ei cu profuziune ; ieri voind să răstoarne pe Domn, azi îl titluiesc rege; ieri proclamînd republică la Ploieşti, azi joacă cu aceeaşi măiestrie pe linguşitorii Curţii.

Din focarul Bucureştilor putrejunea morală şi socială se mănţine metodic asupra întregei ţări; din painjinişul *hidoasei* pocituri se-ntind firele în filialele societăţii de exploataţie ce au forma de comitete de salut public. Pe cînd nici o îndreptare nu se face nici şcolii, nici bisericii, nici ramurilor de producţiune materială, tot pe atunci presa vecinicei minciuni, presa radicală, discută subtilităţi despre cea mai bună organizare a statului. Militari cari au pus pistolul în

pieptul lui Vodă Cuza azi au reintrat în rangurile lor militare şi sînt decoraţi; omul care a proclamat la Ploieşti republica si 1-a

detronat pe Vodă e-naintat, primeşte decoraţii şi reprezintă azi pe monarhul pe care l-a trădat ieri înaintea altor principi. *A-şi călca jurămîntul a devenit în România un titlu de înaintare.* Plebea de sus, slugarnică cătră cei mari, de neomenoasă cruzime si trufie cu clasele de jos, esploatează poziţia ei oficială în interesul ci privat. Un meschin egoism, o lăcomie de cîştig ca orice mijloace, lipsa de buna-credinţă în afacerile publice şi în cele private, făţărnicia şi amăgirea ca busolă a presei, iată cumplitele efecte ale unui guvern liberal de cîţiva ani. Încă alţi cîţiva ani şi societatea va începe a plesni din toate încheieturile.

Elemente străine vor inunda România ca valurile potopului, după ce vor fi subminat terenul pe care hidoasa pocitură conduce ca regisor comedia meschină jucată de bufonii partidului său.

Mai mult încă. Noi credem că mîni-poimîne, desfiinţîndu-se si justiţia, va începe deplina anarhie.

„Românul?"? crede de pe acum că trebuie să-şi pregătească terenul pentru a lovi în judecători şi a aduce din nou pe delapidatorii de bani publici înaintea juraţilor.

Cumcă radicalii se pregăteşte a nimici orice garanţie în contra urmăririi hoţiilor ce le comit ei în prezent se dovedeşte din articolul de mai jos al "Românului". Cu făţărnicia cu care e scris s-ar crede că pe foaia bizantină o doare inima de interesele ţării. În faptă însă judecătorii nu-i plac şi vrea să vază iar reintroducîndu-se tratarea proceselor pentru delapidare de bani publici în mîna juraţilor, unde totul se va face muşama. Condamnarea de către tribunalele ordinare a vestitului Arion îi stă „Românului" şi azi pe inimă, el ştie ce soartă ar avea corelegionarii lui politici înaintea tribunalelor ordinare.

Să ne aşteptăm dar curînd la desfiinţarea justiţiei, la darea frîului slobod tuturor hoţiilor, la corupţiunea deplină, sub pretext că tribunalele sînt părtinitoare. Oricît de părtinitoare ar fi însă, ele sînt mai bune decît curţile cu juraţi, căci în orice caz e mai preferabilă o justiţie nedeprinsă încă bine cu cercetări criminale, deci îngăduitoare, decît nici o justiţie. Juraţii însă nu sînt nici o justiţie.

Articolul tendenţios al „Românului", vro inspiraţiune a d-lui Stătescu, cel care permută şi destituie judecătorii pentru opiniile lor, cel care a propus graţiarea de vinovaţi făţişi, dar exercită presiune asupra judecătorilor ca să condamne oameni nevinovaţi, merită a fi reprodus ca un model de făţărnicie, amăgire şi lipsă de pudoare.

Iată-l dar:

Administraţiunea unei ţări formează un tot nedivizibil; diferitele ei ramure fac parte din aceeaşi sistemă şi sînt neapărate una alteia tocmai după cum o bucata a unei machine este neapărată celeilalte şi mecanismului întreg. Cînd o bucată a mecanismului merge rău, toată sistema din care face parte sufere.

Această observaţiune, de mii de ori repetită şi devenită un loc comun din cele mai mult întrebuinţate, dar totdauna adevărat, ne-am făcut-o văzînd ce fel de concurs dă justiţia, pentru înfrînarea delapidărilor, hoţiilor, bătăilor de tot felul.

Ne-am plîns de escesele si de abuzurile comise în armată, ne-am plîns de cele comise în administraţiune; ar fi trebuit poate să începem prin a ne plînge de modul în care justiţia, şi mai cu osebire juzii instructori înţeleg a-şi face datoria faţă cu delapidatorii, cu hoţii, cu cei ce comit felurite abuzuri, şi pe care celelalte ramure de administraţiune îi trămit înaintea tribunalelor.

Ar fi trebuit, zicem, să începem prin a ne plînge de justiţie, fiindcă un delapidator, un hoţ dovedit, trimis înaintea justiţiei şi achitat sau liberat prin ordonanţă de neurmărire, este o mare încurajare, un puternic îndemn pentru alţi hoţi, pentru alţi delapidator

Ne plîngem că unii subprefecţi fură şi bat, că unii vameşi fura, că unii perceptori şi casieri fură. Aşa este, din nenorocire. Dar, pe de altă parte, meargă oricine la ministerul de financie, şi vază cîţi funcţionari culpabili au fost dovediţi şi daţi de aceste administraţiuni în judecată, şi cîţi au fost condamnaţi.

Faptul e deplorabil; el arată o tristă stare morală, chiar la aceia a căror instrucţiune ne dădea dreptul să-i privim ca pe agenţii cei mai activi şi mai luminaţi ai rădicării nivelului moral în ţară.

Sînt cîţiva ani, guvernul trecut luă pe delapidatori de la juriu şi-i dete tribunalelor. Care fu resultatul ? Astăzi, delapidatori condamnaţi mai că nu se mai văd ; nu numai că tribunalele îi achită şi-i absolv cu cea mai mare uşurinţă, dar mai înainte de-a ajunge la tribunale, juzii instructori sînt aci spre a găsi mijlocul de-a declara că nu e caz de urmărire.

Vom face în alt număr o enumerare mai lungă de funcţionarii culpabili daţi judecăţii de diferite administraţiuni si achitaţi, absolviţi, sau făcuţi scăpaţi sub toate formele de către justiţie. Pentru astăzi, ne vom mărgini a cita numai cîteva cazuri.

Nu vom face decît să amintim că chiar o bandă de hoţi, cu căpetenia lor, s-a prins în toamna trecută în judeţul Putna şi a fost liberată prin ordonanţă de neurmărire.

Nu de mult se descoperă la Vama Predeal hoţii enorme. Vameşul, dovedit culpabil, este dat judecăţii; faptele sînt constatate, judele instructor nu poate da ordonanţă de neurmărire, dar tribunalul colorează hoţia astfel încît absolvă pe culpabil, sub cuvînt că „*nu e articol de lege "* în temeiul căruia să se poată rosti condamnarea.

În judetul Prahova, administraţiunea descopere că un subprefect a comis o faptă odioasa de a alcătui liste de subscripţiune

de la sine şi de a aduna bani de prin plasa sa, sub cuvînt de subscripţiune pentru răniţi sau pentru cumpărarea de arme. Faptul se dovedeşte pe deplin de administraţiune ; ea sileşte pe subprefect să înapoieze o parte din sumele adunate, îl destituie si îl trămite naintea justiţiei.

Judele instructor declar[ă] ca *nu e un caz de urmărire.*

În fine, chiar zilele trecute, după cum este ştiut, se dovedeşte la Ploieşti, de către procuror şi de către preşedintele juraţilor, că directorele penitenciarului bate crunt cu biciul pe arestaţi. Ministrul de interne suspendă pe director, rămînînd ca justiţia să-şi facă datoria. Însă, după cît ni se asigură, şi de astă dată judele instructor ar fi declarat că *nu e caz de urmărire.*

Această procedere ar fi atît de cutezătoare din partea judelui instructor, în urma svonului ce s-a făcut asupra bătăielor, încît stăm la îndoială a-i da crezămînt şi aşteptăm o nouă confirmare.

Atragem luarea aminte a d-lui ministru de justiţie asupra acestei deplorabile şi penibile stări de lucruri. Sîntem încredinţaţi că d-sa se va gîndi serios la mijloacele de vindecare, căci, atunci cînd justiţia nu-si face datoria, nu esistă justiţie în ţară, prin urmare nu esistă nici moralitate, nici progres real.

[12 septembrie 1878]

CU OCAZIA PREMIULUI ACADEMIC...

Societatea Academică e-n ajunul de-a conferi premiul Năsturel de 4000 franci pentru cea mai bună carte tipărită în cursul anului acestuia.

Auzim — ceea ce se şi putea presupune — cumcă concurenţii vor fi numai membrii de-ai Academiei. O putem presupune, pentru că ne cunoaştem ţara. În oricare altă ţară din lume conferirea de premii între colegi ar fi o monstruozitate, la noi ne aşteptăm ca toţi membri Academiei pe rînd să fie împodobiţi cu premiul Năsturel şi la sfîrşitul şirului să se-nceapă *da capo.*

Astfel numai se poate păstra acea unitate în instituţiile noastre publice, cari, cu prea puţine escepţiuni, sînt societăţi economice-comerciale de esploatare. Just ar fi fost ca asemenea premii să se confere unor autori cari nu fac parte din Academie, iar în caz cînd asemenea autori n-ar exista, să nu se dea defel, ci să se treacă la economii. Dar o asemenea măsură justă nu se potriveşte cu instinctele renumitului Pseudo-Ureche, de ex., care anume cu scopul de-a cîştiga cei 4000 de franci a şi început în anul acesta publicarea operelor sale *spurii.*

Pentru a reîmprospăta în memoria cititorilor noştri judecata despre valoarea prezumptivilor premianţi retipărim parte din studiul de patologie literară intitulat *Beţia de cuvinte*[1].

[12 septembrie 1878]

[1] *Beţia de cuvinte,* în „Revista contimporană?". Studii de patologie literară de Titu Maiorescu. Iaşi, 1873.

[„ASTĂZI SE DESCHIDE ADUNAREA..."]

Astăzi se deschide Adunarea din Dealul Mitropoliei Guvernul, precum a zis-o organul fanariot, deşi pregeta a-şi aduna deputaţii săi ocupaţi cu interesele lor private, se vede totuşi silit a apela la patriotismul lor şi a-i convoca, deci iată că toţi şi-au părăsit interesele, unul

stosul, altul proslăvirea zeului Bacchus, moşiile pe cari nu le au şi tacurile de biliard, pentru a se aduna şi a dezbate interese grave. Aci capetele şi inimele cultivate la focariul canţonetelor alcazarului Ionescu, frunţile înăsprite la cruzimile de hazard ale jocului cu cărţi măsluite, diurnaşii şi cumularzii, oamenii ce nu ştiu nimic, nu au nimic, nu cred în nimic, naturile catilinare scoase la maidan de comitetele de salut public, indivizi a căror nume dovedesc în mare parte că nu aparţin nici unei ţări certe, nici unei naţiuni certe se vor aduna ca să consfinţească pierderea unei bucăţi a patrii noastre româneşti, ei, cari n-au patrie, n-au lege, n-au Dumnezeu şi cari consideră pămîntul nostru ca lucru străin, ce-1 pot precupeţi numai să rămîie la putere.

În zadar am spus că asupra unei întrebări atît de grele ţara trebuia consultată din nou, căci aceştia, veniţi la putere prin influenţa Rusiei, primiseră cu buchete de flori pe aceia pe cari pururea i-am numit inamicii naturali ai poporului românesc. Nu. Aleşii comitetelor de salut public se cred în drept a hotărî din nou şi în senz contrariu cestiuni pe cari, de ochii lumii şi de zgomotul nostru, au fost *siliţi* de-a le rezolva în mod negativ.

Acuma însă, cînd cred că opinia publică e-ndestul de ameţită prin frazele şi minciunile lor, acuma cînd prin Tratatul de la Berlin poporul românesc e legat şi de mîni şi de picioare, ei cred de cuviinţă a-i pune şi căluş în gură, pentru ca fără protest să se consume o vînzare de ţară convenită de mult.

Cînd s-a luat Bucovina nu s-a găsit un singur român, de la Domn pîn-la plugar, de la mitropolit pîn-la pupa cu opinci care să consimtă a o da, încît guvernul austriac s-a văzut silit să dispenseze pe români de jurămîntul de fidelitate către împăratul.

Cînd la 1812 ruşii au luat Basarabia nu s-a găsit un singur român carele să fi căzut sub ispitele Rusiei. Un fanariot a vîndut-o, trădînd Poarta şi Moldova totdodată.

Un fanariot, C. A. Rosetti, o dă şi astăzi muscalilor sub o ploaie de decoraţii ruseşti; dar n-o dă singur. Azi puii de fanarioţi şi tot ce uliţa au avut mai corupt si mai înrăutăţit se unesc spre a consfinţi în mod îndoit vînzarea pămîntului patriei.

Da, în mod îndoit. O dată prin învoire, apoi prin luarea în mod silnic a Dobrogei, fără a ţinea seamă de dorinţele populaţiei, făcîndu-se ţara noastră nevinovată complicea Rusiei, justificînd răpirea prin răpire, dînd drept Rusiei de-a ne trata şi pe viitor aşa cum ne tratează astăzi.

Ce-i pasă fanariotului al cărui tată nu ştia o vorbă românească, ce-i pasă lui că se vinde un pămînt pe care el, cosmopolitul, cetăţeanul universului, antichrist, s-au născut din *întîmplare* numai?

Nu sînt dezmoşteniţi cei cari prin munca mînilor lor contribuie la înflorirea unei societăţi naţionale, a căreia cultură şi vază se răsfrînge şi asupra lor; nu sînt dezmoşteniţi acei ce se pot lăuda că au o patrie de iubit, un popor de apărat, o cultură de înaintat. Nu-s dezmoşteniţi acei cari iubesc trecutul poporului lor, cei cari au în suflet tezaurul de amintiri care îl face pe omul singuratec să se simţă şi el o parte, un rezultat al istoriei ţării sale. Dezmoşteniţi sînt acei ce nu mai cred în nimic, dezmoşteniţi sînt acei cetăţeni ai universului întreg, ce, neavînd patrie, îşi aleg pe cea mai ieftenă din toate : *universul;* cei cari neavînd popor, îşi aleg pe cel mai lesne de avut: *omenirea toată.*

Ce le pasă lor că se ia o bucată din Ţara Românească Patria lor, universul, rămîne intact. Ce le pasă că se robeşte o parte a poporului românesc? Poporul lor, omenirea, rămîne intactă. Ce-i pasă fanariotului, ce nu este nici grec, nici român, nici francez, nici neamţ, că se rupe patria *noastră* în bucăţi, poporul *nostru* în fîşii? A găsi destui de o seamă şi de o origine cu dînsul cari, pentru diurna de doi galbeni pe zi, vor fi salahorii votanţi ai monstruozităţilor sale.

Dar nu-i numai atîta. Între duşmanii noştri şi între ei s-a pus la cale ca România să sîngere din nou. Nu destul s-au purtat soldaţii noştri degeraţi şi flămînzi pe cîmpiile Bulgariei, nu destul că şi-au vărsat sîngele pentru cauze şi interese străine; acum România e menită a intra în cuibul de viespi pregătit în Dobrogea, unde tot după zisa fanariotului se vor vărsa milioanele noastre pentru a face şosele pe apă şi poduri pe uscat, căci visteria geme de bani, birnicul nostru nu mai ştie ce să-şi facă capului de mulţimea bogăţiei şi nu mai avem altă treabă decît de a răspîndi civilizaţia, reprezentată prin vestitul Chiţu sau prin Pseudo-Ureche, plagiatorul, şi prin alte multe celebrităţi de soiul acesta.

Tot pentru această sesiune estraordinară se mai păstrează şi un alt proiect: acela al emisiunii de *bani adevăraţi de hîrtie,* de astă dată prin crearea unei aşa-numite *bance de fiţuici.* împrumutul silit cu bilete ipotecare nu ajunge pentru acoperirea colosalelor rezultate politice obţinute de radicali. Mai trebuiesc 60—70 de milioane de fiţuici fără de nici o garanţie, emise de guvern chiar, printr-o bancă înfiinţată de el, cu guvernor şi viceguvernor ca la banca Londrei.

Fiindcă nimeni nu va primi fiţuicile noastre în străinătate, tot numerariul din ţară va fugi pe mărfurile industriale ce ne trebuiesc, încît vom rămînea numai cu gologani de aramă

şi franci de hîrtie ; căci modelul după care se formează banca e cel din Austria, unde-ntr-adevăr nu te mai învredniceşti să vezi circulînd galbeni de aur şi fiorini de argint şi unde există mii de oameni bătrîni cari nu ţin minte să fi văzut vrodată ban de metal.

Invidiînd starea înfloritoare a finanţelor austro-ungare, d. C. A. Rosetti & Comp. ne vor ferici şi pe noi cu milioane de hîrtii făr' de valoare, mai depreciate decît bumaştele ruseşti, fiorinul emisiunii de stat al Austriei şi cam deopotrivă cu caimelele turceşti.

Făr-a înţelege cîtuşi de puţin cumcă hîrtia e un reprezentant al banului *numai* in statele industriale, unde, sporindu-se, prin mulţimea braţelor disponibile, munca, e nevoie de un mijloc de schimb pentru ea : un mijloc ce se-nmulţeşte cu-mulţirea muncii şi scade cu scăderea ei, roşii noştri, ignoranţi în toate şi intervertind şirul cauzei şi efectului, uită că noi n-avem braţe destule pentru. agricultură, chiar şi că vom deprecia de la întîiul moment un mijloc de schimb prea numeros, ieftenind banul şi scumpind munca, încît productele noastre vor deveni inexportabile prin scumpetea cu care se vor produce.

Dar nici abecedarul economiei politice roşii nu-1 ştiu. Ei nu-nvaţă nimic din exemplul trist al Austro-Ungariei, al Rusiei, al Turciei, ci vor să no fericească numaidecît cu hîrtii cari nu valorează nimic pe cîtă vreme lipseşte munca industrială. Pentru a acoperi falimentul moral şi material al ţării vor mai încerca si acest ultim mijloc desperat de a se ţinea la putere. Iată banii mulţi ai visteriei cu cari voiesc să facă poduri peste Dunăre şi să civilizeze Dobrogea.

Odinioară la Mazar Paşa rusofagi, au dat faliment si s-a-nvoit cu creditorul ce i-a adus la putere, cu Rusia.

Odată neprimind nimic în schimbul Basarabiei, au dat faliment si vor să ia cu orice preţ Dobrogea, ca teren nou de antreprize patriotice, ca pretext pentru a smulge ţării cel din urmă ban.

Odată, numindu-ne calomniatori cînd i-am denunţat că vor emite bani de hîrtie, azi le-a căzut pînă şi masca hipotecarelor şi

vin la ideea falită de-a înființa bancă de caimele.

Mergeți dar înainte pe această cale şi căderi în prăpastia ce vă aşteaptă, nulităţi pe cari poporul românesc, pentru ruşinea lui, v-a suferit atît de mult la cîrmă. Votaţi cu amîndouă mînile, după obicei, oricînd va clipi din ochi bătrînul fanariot care vă hrăneşte şi fără de care aţi fi rămas în întunerecul cafenelelor şi al tavernelor de jocuri oprite. Adunaţi-vă în capiştea minciunii, ascultaţi pe preotul minciunii, nesfinţiţi cu suflarea voastră necurată acea culme pe care părinţii noştri legiuiau înţelepţeşte si păstrau avutul ţării cu şapte noduri.

Prin fuga voastră de muncă aţi desfiinţat statul şi aţi dat ţara în prada urelor de partid, pentru ca voi să puteţi avea rînd la pita lui Vodă, voi cari altfel nu sînteţi vrednici să călcaţi pe pămînt. Prin instinctele voastre de neorînduială veţi desfiinţa armată ! Împinşi de cumplita voastră frică de justiţia ordinară, veţi desfiinţa justiţia.

Organul fanariot coprinde deja articole din care se vede că voieşte înlocuirea oştirii prin gardă; prin nişte bieţi oameni cu griji şi familii, luaţi de la ocupaţiile lor pentru a fi conduşi la vifleim de toţi crăcănaţii şi cocoşaţii din ţara Românească.

Tot organul fanariot, speriat de condamnarea confratelui Arion, cere ca procesele de delapidare de bani publici să vie iar înaintea juraţilor, adică a unor oameni privaţi cari, neavînd ochii ageri de judecător, nu vor putea descoperi subţietatea nelegiuirilor ce le comiteţi si se vor lăsa ameţiti de advocaţi guralivi.

[16 septembrie 1878]

B. PETRICEICU HASDEU, CUVENTE DEN BETRĂNI-LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ ÎNTRE 1550-1600

tomul I, Bucureşti, 1878, 1 vol. 8° mare, 432 pagine

Crestomaţia sau *Analectele* canonicului Cipariu (Blaj, 1858) coprind transcrieri exacte din vechi tipărituri româneşti. Texturile cărţilor bisericeşti din suta a XVI-ea şi a XVII-ea i-au servit învăţatului filolog la compunerea gramaticei sale istorice, cunoscute sub titlul de *Principie de limbă.* în faptă însă ideea fundamentală a autorului *Principielor,* de-a generaliza pronunţii mărginite la o samă de ţinuturi, de-a reintroduce în scriere rostirea veche, trebuia să fie o

încercare nu tocmai norocită Limba Principielor n-a fost. vorbită niciodată. de *un* om, necum de o ţară întreagă; ci, adunîndu-se într-un mozaic bucăţele de elemente linguistice risipite în cîteşipatru părţile Daciei s-a făcut încercarea de-a reprezenta acest mozaic de piatră ca ceva viu şi organic. Tipăriturile vechi mai aveau însă şi alt defect. Fiind texte bisericeşti traduse din greceşte ori slavoneşte, textul român urma din cuvînt în cuvînt şi virgulă după virgulă originalul, încît de sintaxă, deci de spiritul limbii române, nu putea fi nici vorbă măcar. Tot astfel se urmează astăzi în şcoalele evreieşti pentru copii mici, în cari aceştia traduc, din cuvînt în cuvînt şi-n acelaş şir, originalul ebraic într-o nemţească de două ori stricată — şi fonetic şi sintactic — din care cauză evreii, chiar cei mai civilizaţi, se cunosc în vorbă prin guturalizarea semitică a limbei pe care o vorbesc şi prin greşeli de sintaxă ce SE pot reduce la obiceiul, contractat în copilărie, de-a rîndui cuvinte germane după consecuţiunea pe care o au cuvintele în biblia ebraică.

Ideea cumcă vechile tipărituri sînt departe de [a] avea importanţa care li s-a dat de către d. Cipariu şi că ele, fiind traduceri *ad lieram* din slavoneşte şi greceşte, coprind şi cuvinte slavoneşti cu de prisos şi o sintaxă cu totul străină a esprimat-o întîi d. Cihac într-o polemică cu d. Hasdeu, cînd acest din urmă imputase celui dentîi că nu le-ar fi citit. Acum însă d. Hasdeu dezvoltă şi mai pre larg în prefaţă ideea lui Cihac, spuindu-ne că „modeluri de neromânie ne întîmpină la fiecare pas în orice veche tipăritură română", drept care dumnealui în colecţia de faţă ne dă graiul viu al românului din a doua jumătate a sutei a XVI-ea. Acte oficiale sau particulare scrise în România după trebuinţe locale şi momentane de nişte autori români, oameni din popor, care nu ştiau multă carte şi scriau aşa cum [se] vorbea în zilele lor în oraşul sau chiar în satul în care trăiau, vor avea o importanţă *dialectologică,* arătînd diferinţele ce existau în acelaşi timp, dar în locuri deosebite; *fonetică,* pentru că scriitorii, lipsiţi de cultura ortografică, se sileau a reda în scris pronunţia lor; *sintactică,* pentru că espresiunea liberă a cugetării nu era împiedecată prin tirania vreunui text străin.

D. Hasdeu ne dă seamă în introducere despre mijloacele ce le-a întrebuinţat pentru a fi cît se poate de credincios în transcrierea texturilor.

Pentru a caracteriza importanţa scrierii ne vom servi de o comparaţie. Ceea ce există într-adevăr nu este limba scrisă şi vorbită de clasele culte, ci tocmai dialectele. Deşi noi nu avem dialecte în înţelesul strict al cuvîntului, totuşi plantele reale ale graiului viu sînt tocmai acele moduri de a vorbi din deosebitele părţi ale românimii întregi. Aceste dialecte stau în acelaşi raport cu limba scrisă ca şi mulţimea concretă de fiinţe organice de acelaş fel, însă totuşi deosebite între ele, cu chipul zugrăvit într-un

atlante în care caută a se rezuma toate semnele caracteristice ale speciei ca atare, lăsîndu-se la [o] parte ceea ce e individual sau accidental. Limba cultă a unui popor e aşadar o abstracţiune şi o unealtă artificială comparată cu dialectele vii şi totdeuna în mişcare a poporului. Îndată ce se scrie limba începe a se pietrifica. Limba scrisă are ceva determinat, nemişcător, mort: dialectile produc cu asupra de măsură formaţiuni nouă, cari cîteodată trec în scriere, cîteodată nu.

A aduna rămăşiţele graiului viu din documente private este deci o lucrare care dă cel mai sigur material pentru o gramatică istorică a limbii.

Dar lucrarea nu este deplină fără cercetarea paralelă a graiului *actual.* Dacă profesorii de limba latină şi greacă de pe la liceele din ţară ar avea umbră de cunoştinţe filologice, dacă ar cunoaşte metoda exactă de a transcrie diferitele pronunţii din părţile deosebite alte ţării, lucrarea cea din urmă s-ar putea face cu succes, dar un nivel mai înălţat al personalului didactic din şcoalele secundare nu se poate aştepta decît de la o nouă lege a instrucţiei, care să nu permită intrarea în corpul didactic secundar decît la învăţaţi tineri. Apoi atîrnă şi mai mult încă de la curăţirea facultăţilor de litere şi de ştiinţe de profesorii paraziţi, cari nu ştiu nimic. Exemple cîţi peri-n cap. Astfel de ex. faimosul Vizanti de la Iaşi susţine pînă în ziua de astăzi în prelegerile sale autenticitatea cronicei lui Hurul şi un alt lefegiu de la Iaşi, anume Leonardescu, profesor de filozofie, a publicat o broşură în care-1 numeşte pe Schopenhauer materialist, iar numele lui Kant îl scrie cu *u* scurt la sfîrşit (Kantu). Să mai pomenim pe vestitul Pseudo-Ureche şi pe alţii? Destul că elevii unor asemenea profesori îşi pierd vremea în zadar şi niciodată nu va ieşi din ei un personal ca lumea care, prin analiza deosebitelor nuanţe ale graiului provincial, să dea mîna de ajutor filologului sintetic ce ar încerca a construi în ştiinţă teoretică organismul viu al limbii.

Cartea d-lui Hăsdău împlineşte un gol simţit între materialele cercetărilor istorice asupra limbei şi ca atare merită recunoaşterea cuvenită.

Rămîne a mai adăoga că ediţia e foarte îngrijită şi că, afară de accente, care nu s-au reprodus din cauza lipsei materiale de caractere tipografice, toate celelalte particularităţi ale textelor sînt reproduse cu multă credinţă.

Lucrul prin care d. Hăsdău îşi înstrăinează însă simpatiile cititorilor celor cunoscători e [o] nemărginită închipuire despre sine însuşi. Deşi scrierea e-n orice caz meritoasă, ea totuşi

---

nu întrece lucrarea unui simplu învăţat care copiază în bună-credinţă texte vechi şi pune în evidenţă însemnătatea lor istorică şi filologică; o lucrare în fine pe care un bun elev al unei facultăţi de litere din străinătate ar putea-o face tot aşa de bine ca şi d. Hăsdău.

Se înţelege cumcă în special pentru noi românii, la cari asemenea culegători si comentatori conştiinţioşi lipsesc, meritul e mai mare, dar în orice caz nu e atît de mare încît să-i dea autorului dreptul de a se lăuda prin superlative în prefaţă.

Iată ce zice de exemplu d. Hăsdău în prefaţă :

În privinţa filologică mai în specie, pentru a ne asigura după putinţă în contra erorii, am supus primele două părţi ale publicaţiunii la apreciarea *amicului* nostru Hugo Schuchardt, unul din cei mai *celebri* linguişti contimporani, pe care *ilustrul* Ascoli nu se sfieşte de a-1 pune dimpreună cu Mussafia ca cei doi succesori mai de frunte ai *marelui* Diez.

Răspunsul lui Schuchardt, scris nemţeşte, căci tinde a atrage mai cu dinadinsul atenţiunea publicului străin asupra filologiei române, are în vedere mai cu deosebire specimentul nostru de dicţionar etimologic al limbei române, ca partea cărţii cea mai importantă pentru linguişti, făcîndu-ne totodată onoarea de a adăoga: *„Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glanzendster Weise hervor”.*

"Pătrunderea şi erudiţiunea lui Hăsdău se manifestă în modul cel mai strălucit".

Nu noi vom [fi] aciia cari să contestăm autoritatea *in philologicis* a autorului *Vocalismul[ui] latinei* vulgare dar totuşi modesta noastră părere este că nu tocmai părerea *amicului* său e aceea pe care d. Hăsdău ar trebui s-o citeze.

Pentru ca d. Hasdeu să fie *pătrunzător* şi *erudit,* Schuchardt trebuie numit celebru linguist, Ascoli *ilustru,* Diez *mare.* Argument cu autorităţi, cel mai rău argument.

Din note în fine respiră o vederată animozitate contra d-lui Cihac, care, cu toate împunsăturile — permită-ne d. Hasdeu să i-o spunem — a scris totuşi cel dintîi dicţionar comparativ al limbelor romanice luînd de temei limba română.

A doua scădere accidentală este, împrejurarea că d-sa a concurat pentru premiul academic cu cartea sa. Ne-am spus deja opiniunea în privirea aceasta. E un rău şi periculos precedent ce se creează acuma, acela a1 împărţirii de premii între colegi, care ar preface Academia într-un fel de institut de industrie literară, concepţiune ce o are deja d. Pseudo-Ureche.

Cît, despre scăderile esenţiale ale cărţii, ele sînt cele comune tuturor scrierilor d-lui Hasdeu si cauzate prin o mare pripire a judecăţii. Astfel de ex. sentenţa (dintre a. 1583- 1585) publicată pe pag. 31 ş.c.l. ne inspiră nouă o mare neîncredere şi sîntem departe de a trage din ele concluziile întinse ale d-lui Hăsdeu. Un caz atît de izolat de scriere nu ne-ndreptăţeşte niciodată la generalizări atît de îndrăzneţe ca existenţa *cantităţii prozodice* în judeţul Muscel, lungimea silabelor fără accent tonic şi a.m.d. Un caz izolat rămîne un caz izolat şi, fără a se găsi analogii în alte documente, nu se pot trage din el decît deduceri primejduite.

[17 septembrie 1878]

[„CIUDATĂ E PRETENȚIUNEA..."]

Ciudată, e pretenţiunea a o samă de ziare liberale ca, după toate cîte sufere ţara, şi anume ţara adevărată, cea cu opinci, noi să mai fim şi politicoşi cu d-nii gentelmani din Cameră, din minister, din demnităţile responsabile ale ţării.

După, un război biruitor, d-nia lor pierd una din acele provincii ale României a căreia posesiune e strîns legată cu chiar începuturile amîndoror Principatelor româneşti de la Dunăre, provincie care-n mîna noastră însemna o misiune europeană în Orient şi valora cît neutralitatea garantată de toate puterile. D-nia lor o pierd după ce au avut ocazie a o asigura şi noi să fim politicoşi.

Poziţia bine definită a Tratatului de Paris dumnealor o schimbă, declarînd independenţa si război Turciei, şi ne creează o situaţie din cele mai nesigure cu putinţă — şi noi... să fim politicoşi, se-nţelege.

Domnia lor nu numai că duc război în Bulgaria pentru interese străine şi duşmane două, dar încă chinuiesc zeci de mii de oameni din tot ce ţara are mai tînăr şi mai cu vîrtute, îi chinuie cu frigul şi cu foamea, cu lipsurile şi neajunsurile cele mai înfiorătoare — si noi ... noi să fim politicoşi.

C-un cuvînt, d-nia lor joacă *va banque* cu toată soarta unor ţări care, fără preţiosul d-niei lor concurs, a avut puterea de-a exista şapte veacuri de-a rîndul — şi noi... noi să fim politicoşi, pentru că prin acte nesocotite şi prin aventuri copilăroase şi neprevăzătoare pun în primejdie o formaţiune istorică care trăieşte de şapte sute şi mai bine de ani, şi trăieşte numai prin încordarea cea mai mare, fie a braţelor, fie a isteţiei poporului românesc.

Tot d-nia lor sînt aceia cari, printr-un exagerat liberalism şi prin legiuiri cosmopolite, au prefăcut ţara într-un loc neutru de colonizare pentru toate elementele străine de primprejur; cari, prin favorizarea culpabilelor comitete revoluţionare bulgăreşti, au grăbit soluţiunea unei cestiuni ce trebuia să se rezolve *numai* de către noi şi de către celelalte elemente constitutive ale foastei împărăţii turceşti. D-lor au contribuit la prefacerea întregei Peninsule Balcanice şi a ţărei noastre într-o reţea de halte şi conacuri ale politicei ruseşti — şi noi ... noi să fim politicoşi şi să le mulţumim poate pentru aceasta.

Tot d-nialor, pretextînd la Mazar Paşa cea mai mare rusofobie şi mergînd cu jalba-n proţap la M. Sa, pentru a-1 conjura, în numele lui Dumnezeu, să mănţie vechile noastre legături cu Înalta Poartă, acuzau cabinetul Catargiu de complicitate cu ruşii, şi tot d-nialor amăgiră prin această purtare pe alegători, pentru ca în urmă să ajungă la convenţie, la conlucrare, la complicitate cu Rusia.

Dar relelă acăstea sînt numai preludiul altora si mai mari. Curînd va-ncepe a funcţiona banca de fituici care va împle ţara cu caimele, va face să dispară numerariul, va scumpi munca prin înmulţirea unui mijloc de schimb prea numeros şi fără valoare intrinsecă, va face productele noastre brute, cari prin natura lor nu sînt accesibile de o esenţială sporire de preţ, să devie inexportabile, şi în fine tot d-nia lor vor ajunge să vînză moşiile statului cu toba la companii de cumpărători străini, încît tocmai societatea noastră superioară va fi compusă din străini, din oameni ce nu vor mai avea nici un fel de durere pentru ţară sau pentru păsul plugarilor ei. Aceştia vor fi reduşi la proletariat, adică la un instrument brut şi inert de muncă, fără nici o însemnătate pentru stat. Şi noi — văzînd cu ochii apropiindu-se relele — noi să fim politicoşi.

Şi pe cînd o extremă mizerie se pregăteşte acestei ţări, o mizerie care a început a se manifesta deja, noi să aplaudăm spusele organului fanariot din Strada Doamnei, că visteria geme de bani, că poporul nu mai ştie ce să facă de fericire.

Pentru a ilustra extrema fericire a poporului şi metodul dumnealor de a-1 administra, vom reproduce raportul către Domn al ministrului de finanţe, în care se expune prin prozaice ţifre bunăstarea unuia din cele mai laborioase judeţe ale ţării.

Iată ce zice acel raport:

Cu ocaziunea inspecţiunei făcută casieriei generale a districtului Dolji de d. secretar general al acestui minister, însoţit de d. inspector financiar Danielopolu, la 22 iulie trecut, s-a constatat că arendaşii moşiilor statului, în mare parte, nu erau *urmăriţi* pentru sumele datorite de ei.

Din corespondenţa urmată între casierie cu administraţiunea domenielor relativ la productele secuestrate domnului Coslopolo, fost arendaş al moşiei Segarcea, pentru sumele datorite din arenda acelei moşii pe anul 1876, se constată asemenea ca cea mai mare parte a productelor în cestiune se înstrăinaseră înainte de a se fi plătit sumele datorite, a căror răfuire a avut loc tocmai la 12 august 1878.

La intrarea în funcţiune a actualului casier general, d.I. Lupaşcu, rămăşiţele din toate dările către stat se urcau, după listele de rămăşiţe din 1875, la cifra de lei 3 606 024, în vreme ce astăzi ele ating enorma sumă de lei 6 832 325.

Din cele ce preced, convingîndu-mă că d. Lupaşcu nu este apt pentru funcţiunea ce ocupă, vă rog, cu profund respect, Prea Înălţate Doamne, să binevoiţi a aproba depărtarea d-lui Lupaşcu şi înlocuirea sa, în postul de casier general al districtului Dolji, cu d. Constantinescu, actual cămăraş la salina Tîrgul-Ocna.

Făr-a cerceta cauzele adevărate ale colosalelor restanţe într-un *singur* judeţ, ministrul crede că persoana casierului şi un caz izolat de neîncasare e cauza răului.

Nici cunoaştem pe d. Lupaşcu, nici ne interesează în cestiune.

Dar iată cum stă lucrul:

Mare parte a județului a fost cumplit de bîntuită de grindină, care a nimicit recolta cu desăvîrşire. Iar plugarii, luați peste Dunăre cu boi şi care, nu numai c-au pierdut boii acolo şi şi-au lăsat carele în cîmp, ci puținele vite pe cari le-au readus au umplut județul de epizootie, încît oamenii, cu toată voința din parte-le, n-au avut cu ce să are şi nu vor avea nici la anul. Se-nțelege de sine că nici arendaş, nici plugar nu se pot înjuga ei înşii la plug şi c-au ajuns la sapă de lemn cu toții aproape.

Iată cauza sigură a restanțelor.

Pentru a le încasa va trebui să li se vînză oamenilor ceaunele de mămăligă şi cenuşa din vatră. Ce le pasă d-lor roşii de starea economică a unui județ pricinuită de chiar dumnealor ? Regula fanarioților este : să scoți lapte din piatră. Se va găsi deci ienicerul care să aplice

---

administrația d-lor financiară şi acestui județ, secătuit pînă la măduvă de rechiziții, de epizootie şi de nenorociri elementare.

Nu persoanele d-lor liberali sînt acelea ce nu ne convin, nu. Lipsa de conştiință unită cu lipsa de orice cunoştințe serioase, superficialitatea cu care tratează orice cestiune cît de gravă, sistemul de-a face o mulțime de promisiuni amăgitoare alegătorilor pentru a le fura voturile, promisiuni ce nu le îndeplinesc nicicînd, c-un cuvînt *minciuna* introdusă sistematiceşte în viața statului, iată ceea ce ne face să-i combatem din răsputeri.

D-nia lor, în mare parte săraci de ştiință şi de bani, găsesc în organismul impersonal al statului singurul mijloc de trai, de aceea luptă fără scrupul; pentru noi însă lupta pentru ideea statului nu este o luptă pentru existența individuală. N-avem nevoie a ne căciuli la nimenea, nici a linguşi mulțimea sau tronul, nici a fi politicoşi cu oameni cari nu merită a fi tratați mai bine. Spuind adevărul, verde şi fără încunjur, ne simțim în drept de a scrie cu litere de foc, şi dispensați de politețe, datorită unui adversar de principii abstracte numai.

Mizeria reală a populațiunilor de jos, amenințarea reală cu banca de fițuici, pierderea reală a unei bucăți din pămîntul strămoşesc nu sînt o materie pentru discuțiuni academice, pe cari, daca le-am face, d-nia lor, în fundul inimii, ne-ar taxa de simpli.

Într-un car de oale nu se dă cu argumente metafizice.

[19 septembrie 1878]

ELEMENTE DE ARITMETICĂ PENTRU UZUL ŞCOALELOR SECUNDARE DE DIMITRIE PETRESCU

profesor la Universitatea din Bucureşti. Op aprobat de Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, Bucureşti, 1878, 1 vol. 8°, 262 pag.

În urma recenziunii făcute manuscrisului d-lui Petrescu, ministerul, văzînd claritatea şi preciziunea cu care este lucrat şi îngrijirea ce a pus-o *domnul profesor de universitate* de a-1 face să răspunză programului oficial, a aprobat cartea pentru şcoalele secundare din țară.

Nu sîntem dispuşi a urma şi noi drumul d-lui Gr. Ştefănescu sau al consiliului permanent, pentru că deocamdată nu ne interesează practicitatea cărții, ci onestitatea literară. Adevărat că o carte de şcoală nu poate fi originală. Ea va fi totdeuna mai mult ori mai puțin un mozaic de definițiunile cele mai bune, date în forma cea scurtă, mai hotărîtă, mai lesne de înțeles. Dar în acest caz autorul va trebui să citeze neapărat literatura întreagă de care s-a servit, fie în prefață, fie într-un adaos bibliografic, fie în text chiar. Nu e permis de a copia autori străini fără a-i cita, fără a pomeni că ne-am servit de definițiunile, de exemplele, de comparațiile lor chiar.

Maniera de a-şi aprop[r]ia cugetări străine în mod conştiut şi a le da drept ale sale a devenit la noi calea ieftină de a ajunge la renume şi la bani. Vestitul Pseudo-Ureche, reprezentantul-prototip al furtişagului literar şi coleg cu d. Petrescu, Pseudo-Ureche, care îşi ia operile dramatice din Lope de Vega, ştiința filologică de la un băiat de 15 ani (Ascoli) şi care n-are nimic al lui, de la nume începînd, escamotat de la un cronicar vechi, pînă la zecile de volume ce promite a le publica, acest prototip, zicem, n-a putut rămîne fără imitatori mai mult ori mai puțin îndrăzneți.

În prefața Aritmeticei sale d. Petrescu zice că, profitînd de experiența făcută de *d-sa* ca profesor, a lucrat opul său în scop de a veni cu slabele *d-sale* cunoştinți în ajutorul junimei studioase, *fără a avea, pretențiunea de a, fi făcut ceva perfect.*

Pentru a demonstra însă de ce fel de experiențe a profitat d. profesor de universitate şi ale cui cunoştințe slabe vin în ajutorul junimei, fără a avea pretențiunea de a fi făcut ceva perfect, vom deschide următoarea carte *franceză: Eléments d'arithmétique,* par J. A. Serret, membre de l'Institut, 3-ème édition, Paris, 1861 (editor : Mallet-Bachelier, Quai des Augustins, 55).

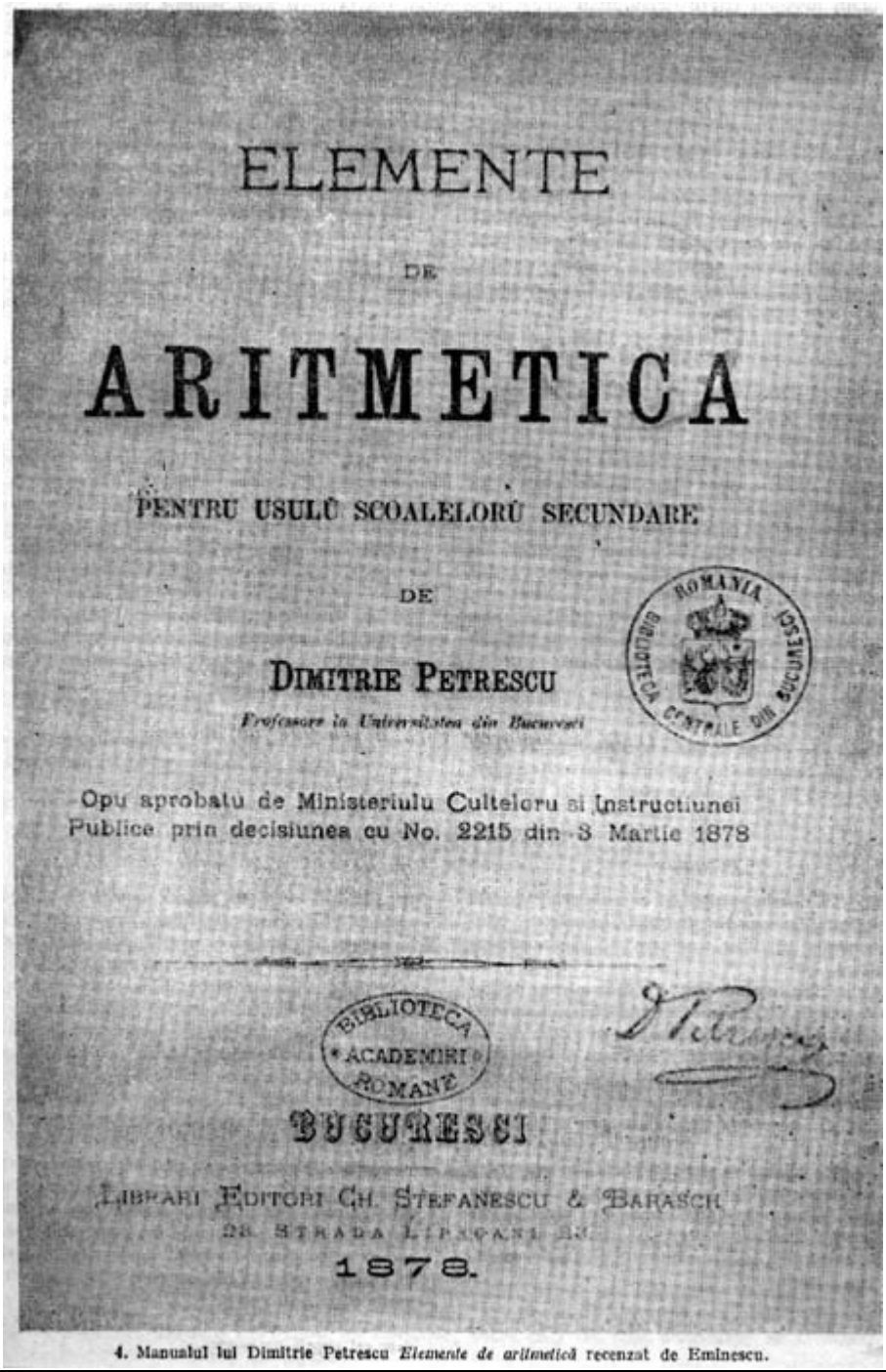

ELEMENTE

DE

ARITMETICA

PENTRU USULŬ SCOALELORŬ SECUNDARE

DE

DIMITRIE PETRESCU

Profesoare la Universitatea din Bucuresci

ROMANIA
BIBLIOTECA CENTRALE DIN BUCURESCI

Opu aprobatu de Ministeriulu Cultelorŭ si Instructiunei Publice prin decisiunea cu No. 2215 din 3 Martie 1878

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMANE

BUCURESCI

LIBRARI EDITORI CH. STEFANESCU & BARASCH

28 STRADA LIPSCANI 28

1878.

4. Manualul lui Dimitrie Petrescu *Elemente de aritmetică* recenzat de Eminescu.

Din această carte deschidem orice față vom voi şi vom găsi îndată cuvînt din cuvînt experiența profitată de d. Petrescu, slabele d-sale cunoştințe şi modestia sa de a nu fi făcut ceva perfect.

Iată dar cîteva exemple:

Petrescu

Pag. 7: Întrebuințăm cuvîntul unitate pentru a arăta un obiect oarecare făcînd abstracțiune de calitățile sale; şi numim în general număr sau totalitatea de mai multe unități sau unitatea însăşi. Aritmetica este ştiința numerelor. Ea are drept obiect principal operațiunile ce putem săvîrşi asupra numerelor şi a cărora totalitate constituie calculul. Numerațiunea are drept obiect a numi şi a scrie numerele.

Petrescu

Pag. 9 alin. 5—Orice număr este reunirea a mai multor părți compuse, fiecare de unități de un oarecare ordin în număr mai mic decît zece.

Rezultă din acest principiu că pentru a rosti un număr oarecare este destul a spune cîte unități de fiecare ordin

cuprinde acest număr. De exemplu: un număr ne va fi cu totul cunoscut daca ni se va spune că el cuprinde cinci sutimi de mii, douăzecimi de mii, patru sutimi, şase zecimi şi cinci unităţi. Considerarea unităţilor de diferite ordine constituie sistema noastră de numeraţiune; numărul zece, care arată cîte unităţi de un oarecare ordin trebuiesc pentru a forma unitatea de ordinul următor se numeşte baza sistemului, şi sistemul se numeşte sistem zecimal.

Petrescu

Pag. 13 al. 1 — Adunarea este o operaţie care are drept obiect a reuni toate unităţile cuprinse în mai multe numere date de acelaş fel în un singur număr numit sumă sau total.

*Petresc*u

Pag. 63 — 72. Numim mărime tot ce poate primi creştere sau micşorare. De exemplu : lungimile, suprafeţele, volumele, greutatea corpurilor, repejunea unui corp în mişcare sînt mărimi.

Cînd o mărime cuprinde esact o a doua mărime las fel de 2, 3 etc. ori, zicem că întîia mărime este un multiplu a celei de a doua. În reciproc, cea de a doua este un submultiplu sau o parte alicotă a celei întîi.

Numim unitate o mărime luată după voie, dar bine cunoscută şi care servă a măsura mărimile de acelaş fel cu dînsa.

A măsura o mărime va să zică a căuta cîte unităţi sau părţi alicote ale unităţii coprinde această mărime. Nu vom considera acum decît următoarele două cazuri simple ale măsurei mărimilor: 1° Mărimea este un multiplu al unităţii; 2° mărimea este un multiplu al unei parţi alicote oarecare a unităţii.

In toate cazurile, numim număr rezultatul măsurii unei mărimi.

Serret

Pag. 1: On emploie le mot unité pour désigner un objet quelconque, faisant ainsi abstraction de ses qualités particulières, et l'on comprend sous le nom general de *nombre,* soit l'assemblage de plusieurs unités, soit l'unité elle-même. L'arithmétique est la science des nombres. Elle a pour objet principal les opérations que l'on peut exécuter sur les nombres et dont l'ensemble constitue le calcul. La numération a pour but d'énoncer et d'écrire les nombres.

Serret

Pag. 3 alin. 1 — Tout nombre est la réunion de plusieurs parties, composées chacune d'unités d'un certain ordre, en nombre inférieure a dix.

D'après ce principe il suffira, pour énoncer un nombre quelconque, d'indiquer combien d'unités de chaque ordre ce nombre contient. Par exemple un nombre nous sera parfaitement connu si l'on nous dit qu'il renferme trois centaines de mille, neuf centaines, quatre dizaines, deux unités. C'est la considération de ces unités des différents ordres qui constitue notre système de numération, le nombre dix, qui exprime combien il faut d'unités d'un certain ordre pour former une unité de l'ordre suivant, se nomme la base du système, et celui-ci est dit système décimal.

Serret

Pag. 7 al. 1 — L'addition est une opération qui a pour but de réunir en un seul nombre toutes les unités contenues dans plusieurs nombres donnés.

Serret

Pag. 52 al. 1 — 77. On nomme *grandeur* tout ce qui est susceptible d'augmentation. Par exemple, les *longueurs,* les *surfaces,* les *volumes,* le *poids* d'un des corps, la *vittesse* d'un corps en mouvement sont des grandeurs.

Si une grandeur contient exactement une seconde grandeur de même espèce 2, 3, etc. fois, on dit que la première grandeur est un *multiple* de la deuxième. Réciproquement, la seconde grandeur est un *sous-multiple* ou une *partie aliquote* de la première.

On nomme *unité* une grandeur arbitraire, mais bien connue et qui sert à *mesurer* les grandeurs de même espèce qu'elle.

Mesurer une grandeur c'est chercher combien cette grandeur renferme d'unités et de parties aliquotes de l'unité. Nous ne considérerons pour le moment que les deux cas les plus simples de la mesure des grandeurs, savoir: le cas où la grandeur qu'on veut mesurer est un multiple de l'unité, et celui où elle est un multiple d'une certaine partie aliquote de l'unité.

Dans tous les cas, le résultat de la mesure d'une grandeur est appelé un *nombre.*

Numim număr întreg sau un întreg numărul care măsoară o mărime care este un multiplu al unității.

Pînă aci noi am studiat numai numerele întregi, pe care le-am considerat ca arătând colecțiuni de obiecte asemenea, dar distincte.

Numim număr fracționar sau fracțiune numărul care măsoară o mărime, care este un multiplu al unei oarecare părți alicote a unității.

Cînd prețuim astfel mărimile în numere, le numim cantități. Matematicile, a cărora Aritmetica constituie cea dintâi parte, sânt ştiința mărimilor.

Quand une grandeur est un multiple de l'unité, le nombre qui la mesure est dit *un nombre entier* ou un *entier.* Ce sont les nombres entiers que nous avons étudiés jusqu'ici exclusivement, en les considérant comme exprimant des collections d'objets semblables, mais distincts.

Quand une grandeur est multiple d'une certaine partie aliquote de l'unité, le nombre qui la mesure est dit un *nombre fractionnaire* ou une *fraction.*

Lorsque les grandeurs sont ainsi évaluées en nombres, elles portent le nom de *quantités.* Les *Mathématiques,* dont l'Arithmétique constitue la premiére partie, sont la science des grandeurs.

Cu modul acesta profesorii noştri de *universitate,* cu munca *lor* proprie, cu esperienţa *lor* proprie, vin în ajutorul tinerimei cu scrieri despre cari sânt destul de modeşti a zice că nu sânt perfecte.

Dar ne putem aştepta la mai mult ? Cartea e aprobată de consiliul permanent din care fac parte atît d. Petrescu cât şi d. Pseudo-Ureche, un coleg; director al ministerului e d. Ştefănescu, asemenea un coleg, ministru în fine este un om ce nu pricepe nimic, un bulgar pripăşit de ieri-alaltăieri prin Ţara Românească.

Toată cartea e plină de asemenea concordanţe biblice, şi chiar acolo unde textul român se abate de la cel francez, această abatere e numai aparentă, pentru că profesorul nostru mai sare câteva rânduri, mai circumscrie pe ici, pe colo.

Felicităm deci pe ministrul instrucţiei şi pe copiatorul român că nu se abat de la spiritul general al partidului d-lor şi că mănţin acel admirabil *esprit de corps* conform căruia toţi liberalii fură, unii diurne nemeritate, alţii premii, alţii statul, arendând moşii de ale lui, alţii numele unor vechi familii boiereşti cari s-au stins de mult (v. Pseudo-Ureche) şi în fine alţii esperienţa şi lucrările literare a unor autori străini (v. tot Pseudo-Ureche şi alţii).

Aceasta este elita roşie care va civiliza şi moraliza Dobrogea, aceste sânt căpeteniile cari vor cultiva in populaţiunile necorupte de dincolo de Dunăre instinctul onestităţii, cu acest capital de respect al proprietăţii altuia trec roşii Dunărea.

[19 septembrie 1878]

[„AM SUSŢINUT..."]

Am susţinut şi încă susţinem categoric că guvernul are de gând a înfiinţa o bancă de fiţuici (Zettelbank) şi că aceea are să umple ţara cu caimele. La aceasta „Românu" ne dă următorul *dementi:*

Voind a da deodată mai multe lovituri în creditul statului, *atît de sus rădicat de guvernul actual,* opoziţiunea inventă zilele din urmă un *neadevăr mai cutezător, mai sfruntat decât toate.* Guvernul, după zisele opoziţiunii, ar fi în aju-nul de a emite încă 60 sau 70 de milioane de hârtie monetă, *fără nici o garanţie,* deoarece biletele Ipotecare n-ar ajunge spre a acoperi *golul din finanţe.*

Câte cuvinte, atâtea *criminale neadevăruri* în aceste afirmări. Zicem criminale, fiindcă opoziţiunea, izbind creditul statului, nu face rău guvernului, ci ţărei întregi. Creditul nu este al guvernului, ci al ţărei, şi cine izbeşte într-însul este NU numai inamic al guvernului, ci şi al ţărei.

Mai întîi, întrebăm în treacăt pe scamatorii din Strada Doamnei să ne spuie anume cât *de sus* a ridicat guvernul actual creditul statului? Nu cumva l-o fi ridicat şi mai sus decât „situaţia cea strălucită" de mai zilele trecute? Ferească-ne numai bunul Dumnezeu de atâta ridicare a creditului nostru, că despre d. C. A. Rosetti şi cârdăşia puţină nădejde a mai rămas!...

Apoi, la fraza: „Opoziţia inventă zilele din urmă un neadevăr mai cutezător *decât toate"...* ne luăm voia a întreba pe „Românul" să ne spuie vreunul sau două din acele *toate* neadevăruri cutezătoare inventate de opoziţie, între cari cel mai cutezător ar fi alarma dată de noi în privinţa băncii de fiţuici.

Cu toată dezminţirea „"Românului" repeţim încă o dată că guvernul are de gînd să înfiinţeze o asemenea bancă şi, chiar în această sesiune extraordinară — dacă tăceam-noi— era să vie cu proiectul în Camere.

Noi ne-am obicinuit cu neobrăzatele dezminţiri ale „Românului", şi nu pentru noi sau pentru el, ci numai şi numai pentru publicul cititor mai căutăm a-i spulbera pe aceasta din urmă, şi poate cea mai neobrăzată.

Ne aducem bine aminte cu ce lipsă de ruşine „Românul" ne arunca cuvîntul *calomnie* cînd noi dădeam alarma că guvernul ctitorilor de la Alcazarul Ionescu are să aducă în Camere proiectul de hîrtie-monedă. Noi nu ne-am pălit atunci dezminţirea „Românului" şi, cu toată *calomnia* lui, am susţinut necontenit că *hîrtia-monedă* vine, şi *hîrtia-monedă* a venit. Cine dar a rămas *calomniato*r?

Păţind de bună-credinţă aşa ruşine ca cei de la „Românul" cu *calomnia* d-lor, nişte oameni de treabă desigur s-ar fi spînzurat: dar cine *merită* spînzurătoarea niciodată nu se spînzură, şi mai ales democraţii-socialişti, ca cei de la şcoala d-lui C. A. Rosetti, cărora, fiind foarte modeşti, nu le place să-şi afirme singuri *meritele,* ci lasă mai bine să capete în zăstîmpuri o solemnă şi *mai înaltă* afirmare de la dreptatea publică.

Acum, cu banca de fiţuici, îi făgăduim cu siguranţă „Românului", cutezătorului nostru dezminţitor, aceeaşi păţeală ca şi cînd cu hîrtia-monedă şi sperăm pentru viitorul socialismului în Orient, că şi de astă dată atît meşterul cît şi ucenicii din Strada Doamnei n-au să se spînzure de ruşine.

[20 septembrie 1878]

[„CRONICILE NOASTRE VECHI..."]

Cronicile noastre vechi vorbesc despre nişte *domnişori,* adecă pretendenţi la coroană cari turburau vreun colţ al ţării, îşi

puneau cizme roşii în picioare şi cucă în cap, distribuiau după placul lor în ținutul uzurpat moşiile şi veniturile domniei, se ridicau apoi cu oaste de strînsură asupra domniei, pînă ce, lîngă vrun vad, ori vrun cot de moară ori pod, oştile domniei țării puneau capăt cizmelor roşii şi crisoavelor scrise în cerneală roşie.

Credeam că cel puțin de 300 de ani au dispărut epoca lui Papură Vodă, a lui Ciubăr Vodă şi a multor altora cari amărau viața bietului Petrea cel Şchiop.

Iată însă că un raport către Domn al ministrului nostru de interne ne arată că în ținutul Bacăului din Moldova au subzistat în timpul cel mai nou dinastia d-lui inginer Tetoianu, care în comuna Berzunțu au luat pămînturile unui arendaş şi le-a împărțit la locuitori şi că abia acuma, reintrînd domnia legitimă în drepturile ei, s-au reintrodus *statu quo ante bellum,* scoțîndu-se de către d. prefect locuitorii de pe pămînturile uzurpate.

Iată raportul în cestiune:

D. prefect al județului Bacău, prin raportul cu no. 21674, îmi face cunoscut că, cu ocazia mergerii d-sale în comuna Berzunțu, *spre a pune pe arendaşul moşiei statului în posesiunea pămîntului care i se luase din stăpînire de către d. inginer Tetoianu şi se dase locuitorilor din acea comună,* observînd şi lucrările relative aflate în cancelaria acelei comune, a văzut că ajutorul de primar, care gera afacerile comunale în locul primarului demisionat, n-a fost la înălțimea chemării sale de cap al administrației comunale şi că unul dintre consilieri este interesat în această cestiune şi că a fost chiar conducătorul cetei locuitorilor cari au arătat împotrivire de a abandona posesia acelui pămînt.

Asemenea a mai constatat că administrația comunală este rău condusă şi că consilierii nu sînt în stare a face o ameliorare.

Pentru aceste motive şi pe baza art. 71 din legea comunală, vin respectuos a ruga pe Măria Ta să binevoieşti a aproba dizolvarea acelui consiliu şi a semna anexatul proiect de decret.

C-o mirare de cronicar întrebăm cine a fost acel d. Tetoianu care a avut puterea de a deposeda pe un arendaş şi de a pune în stăpînirea pămînturilor pe locuitori?

În faptă însă lucrul stă astfel: d. inginer, ca reprezentant al statului, proprietar al acelor pămînturi, nu le-a dat în posesiunea, ci în *proprietatea* locuitorilor. Daca d. inginer a comis erori, acestea-l privesc pe d-sa şi pe statul păgubaş, nicidecum pe locuitori, cari erau în drept a da cu puşca atît în prefect cît şi în arendaş şi în d. C. A. Rosetti, care cutează a le răpi pămînturi ce sînt cu bună-credință a lor; şi în orice caz, chiar daca locuitorii n-ar

---

fi avut dreptate, pămînturile nu li se puteau lua decît în urma unei hotărîri *judecătoreşti* şi pe calea legiuită, nicidecum însă prin bunul plac al unui prefect sau al unui ministru. Chiar o posesiune uzurpată nu se poate lua aşa ca din senin şi fără ştirea lui Dumnezeu din mîinile unui om ce o posede cu bună-credință.

[23 septembrie 1878]

ROMÂNII PENINSULEI BALCANICE

Unul din defectele cele mari ale noastre e că, departe de a ne ocupa cu fondul lucrurilor, credem că [e] deajuns să avem numai forma lor, asemenea copiilor cari, voind a-şi face o florărie, smulg plante din cîmp şi le aşează fără rădăcini în straturi, improvizîndu-şi pentru cîteva ceasuri o grădină, în aparență frumoasă, însă fără de trăinicie. Nerăbdători cum sîntem, nu ne-am deprins a cunoaşte cumcă lucrurile luate din temei ar fi şi mai trainice şi mai folositoare şi totodată cu mult mai ieftine decît mulțimea de forme goale care, neavînd înțeles şi vitalitate, cer mereu muncă de Sizif de a fi reînnoite.

Nestatornicia noastră, iubirea de schimbări, deasa răsturnare a tutulor temeliilor statului şi rivalitatea copilărească de a întrece pe toată lumea a făcut, atît în trecut, cît şi în prezent, ca să irosim o mulțime de puteri vie, care se puteau utiliza pe un teren folositor, pe lucruri de nimic sau de-a dreptul stricăcioase.

Aceste defecte mari ale caracterului nostru național sînt, pe lîngă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic atît de răspîndit ca al nostru să nu ajungă la nici o însemnătate în lume, ci, bucățit între zeci de stăpîni, să reziste ici şi colo, să fie absorbit însă în multe locuri.

Nu există un stat în Europa orientală, nu există o țară de la Adriatică pînă la Marea Neagră care să nu cuprinză bucăți din naționalitatea noastră. Începînd de la ciobanii din Istria, de la morlacii din Bosnia şi Erțegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unități etnice în munții Albaniei, în Macedonia şi Tesalia, în Pind ca şi în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia pînă sub zidurile Atenei, apoi, de dincolo de Tisa începînd, în toată regiunea Daciei Traiane pînă dincolo de Nistru, pînă aproape de Odesa şi de Kiev.

Pe cînd ruşii au cea mai mare îngrijire pentru triburile cele mai neînsemnate chiar care se țin de marea familie slavă, pe cînd germanii stăruiesc prin autoritățile lor consulare pentru cele mai neînsemnate colonii ale lor din Orient şi pe cînd fiecare popor apusan dezvoltă o deosebită îngrijire pentru naționalii săi din aceste locuri, singuri noi ne zbuciumăm în lupte interne pentru cea mai bună formă posibilă a organizării omeneşti, neavînd un ideal de cultură, ci cel mult idealuri politice cari nu stau

în proporţii cu puterile noastre şi cari, în loc de a da naştere la fapte, vor fi cel mult cauza unor aventuri periculoase.

Cu ocazia Congresului de la Berlin aproape toate popoarele Peninsulei Balcanice au dat semne de viaţă, numai românii transdanubieni nu. Cauza e lesne de înţeles. Toate celelalte fragmente de populaţiuni stau în legături de cultură cu acele centre politice create de naţionalităţile lor. Grecii din Turcia europeană citesc şi scriu limba care se vorbeşte la Atena; sîrbii din Turcia înţeleg foarte bine instituţiile şi cultura confraţilor lor liberi; numai noi, cu maniera noastră de a vedea, sîntem străini în Orient şi rămînem neînţeleşi chiar pentru cei de un neam cu noi. Cum ne-am putea esplica în alt mod fenomenul întru adevăr ciudat ca fragmente atît de însemnate de străveche populaţie precum sînt românii din Tesalia şi Macedonia să nu dea absolut nici un semn de viaţă, cu tot trecutul lor cel strălucit, cu toate că pînă astăzi şi-au păstrat şi apărat limba şi datinele mai bine decît slavii, dintre cari mulţi s-au grecit, decît albanejii, dintre cari asemenea mulţi .s-au făcut turci.

Vlahii Tesaliei, zice Fallmerayer în Fragmentele sale asupra Orientului, se numesc români, ca şi conaţionalii lor din Principatele dunărene, vorbesc o italienească stricată şi locuiesc în creierii munţilor Pindului şi pe cele două laturi ale lui, în popoarele din care izvorăşte Peneios şi rîurile afluente, pe unde îi pomeneşte pentru întîia dată istoria bizantină a sutei a unsprezecea.

Fie rămăşiţe a coloniilor militare romane, fie barbari autohtoni latinizaţi, ei se întind şi se ramifică de-a lungul şirului de munţi prin Macedonia Superioară pînă sus în Balcani şi au stat odată în legătură cu conaţionalii lor de pe malul stîng (al Dunării. Ei păzesc şi domină porţile dintre Tesalia şi Albania, iar Mezzovo, oraş zidit din piatră tocmai în creierul

---

munţilor, acolo unde dintr-o parte şi dintr-alta trecătoarea se coboară în direcţii opuse, este locul de căpetenie al românilor tesalieni.

Malacaşi, Lesinița, dar în deosebi Kalarites, Kataki şi Klinovo şî douăzeci şi cîteva sate în ponoarele Pindului şi pe lingă ele sînt asemenea ale acestui popor, care, din cauza temperaturii aspre a patriei sale, se ocupă puţin cu agricultura, dar cu atît mai mult cu cultura vitelor şi cu cîşlile, aceasta într-un stil mare şi cu succes însemnat, încît, prin bogăţia turmelor lor de oi, sînt vestiţi în Rumelia toată. În vremea iernii, cînd omătul acopere înălţimile munţilor, ei[î]şi mînă turmele în văile cu o climă mai blindă şi le pasc, nomadizînd pe şesurile pline de iarbă pînă chiar înlăuntrul Greciei libere, iar, cînd se întoarce primăvara, negrile sate de corturi ale pribegilor ciobani români dispar din cîmpie, căci ei se întorc la munte.

Sobri, avînd instinct de căsnicie şi industrie, românii sînt în privirea acestor calităţi cu mult superiori celora ce vorbesc greceşte; sînt însă inferiori greco-slavilor în spirit şi în şiretlic. Totuşi aceşti ciobani, simpli şi de rînd, au o eminenţă aptitudine pentru lucrări în metal. Armele şi armăturile lucrate în aur şi argint pe cari le admirăm la arnăuţi şi palicari au ieşit din atelierile vlahilor. Asemenea mantalele cu glugă nepătrunse de ploaie şi foarte bine cunoscute în toate oraşele de portale Mării Mediterane sub denumirea de cappa, greco şi marinero sînt în cea mai mare parte un product al industriei postăvarilor vlahi. Băcani şi breslaşi vlahi se află în toate oraşele Turciei europene, ba chiar şi în Ungaria şi în Austria îi duce iubirea de cîştig. Că se pricep şi la negustoria în mare o dovedeşte bogatul Sina din Viena, vlah născut, de nu ne înşelăm, în Klinovo, sau totuşi în una din localităţile Pindului numite mai sus.

Din această viaţă călătoare se esplică familiarizarea generală a vlahilor cu dialectul neogrecesc, dialect pe care-l întrebuinţează şi în.biserică, care formează mijlocul comun de înţelegere şi de legătură a diverselor naţionalităţi din laturile amîndouă ale Mării Egeice. Femeile în multe sate nu pricep decât româneşte. Ca toţi locuitorii de munte, vlahul nu-şi poate uita patria nici in ţările cele mai depărtate chiar şi se întoarce adesea la bătrîneţe în Pind cu ceea ce a agonisit, prin osteneala unei vieţi întregi, pentru a fi înmormîntat în acelaşi pămînt în care odihnesc strămoşii săi.

Dar poporul vlahilor, atît de pacinic astăzi şi dedat numai la muncă şi cîştig, n-a fost însufleţit întotdeauna de un spirit atît de liniştit, nici a fost strîmtorat şi mărginit la aşezările sale prezente prin. munţii apuseni ai Tesaliei. Vlahii iesalieni, ca şi mai tîrziu vecinii lor albanejii, au avut perioada lor de strălucire şi de mărime politică, scurt şi trecător ca mărimea tebanilor; dar, în epoca bizantinilor, nu fără însemnătate. Lîngă comunele Vlaho-Libadi şi Vlaho-Iani, cari există încă astăzi în promontoriile de sud ale munţilor Cambunici, nu departe de Tîrnova, Ana Comnena (1083) pomeneşte un tîrg de vlahi, Exebas, în văile muntelui Pelion, la marginea răsăriteană a Tesaliei; iar Beniamin de Tudela, care în suta a douăsprezecea a călătorit prin Grecia, spune cumcă, la sud, Zitun era oraşul de margine şi intrare în ţara vlahilor. Ca şi Peloponezul, pierduse şi Tesalia în veacul de mijloc numele ei vechi şi s-a numit, mai multe sute de ani după olaltă, numai MεγαiQ 'Bhy.y^y., adecă Valahia Mare, spre a se deosebi de Acarnania şi Etolia care, după bizantinul George Phrantzes, se numea Valahia Mică. George Pachymeres, istoricul de curte al întîiului Paleolog Mihail, zice lămurit că tesalienii, comandaţi odată de Achil şi numiţi în vechime elini, se numesc în vremea lui vlachiţi mari (G. Pachymeres în Mich. Paleol[og], I, 30)

Nicetas din Chonae mărgineşte Megale Vlachia la inelul de munţi şi la ţara de coline care se rădică deasupra şesului, iar şesul central, locuit de fricoşii şi nerăzboinicii greco-slavi, îi place să-l numească. Tesalia. Dar oare rabinul Beniamin nu spune lămurit cumcă vlahii locuiesc la munţi şi se coboară în regiunea grecilor pentru a-i prăda? În sprintenie, călătorul acela îi compară cu căprioarele, curajul lor războinic e neînfrînat, şi nici un rege n-a fost în stare de a-i domoli.

Omul din Tudela pricepuse bine impresiele veacului său, căci, curînd după călătoria rabinului Beniamin (1186), toți românii din lanțul de munți al Pindului, pînă sus în văile Balcanilor, se ridicară. sub conducătorii lor Petru şi Asan contra domniei apăsătoare, neoneste şi tîlhăreşti a Curții bizantine, fondară un regat cu capitala Tîinova pe clina nordică a Emului (Balcan).

Marginea cea mai în spre sud a regatuli româno-bulgar erau munții Tesaliet) sub un căpitan neatîrnat care se numea [Megas],Vlachos (adică Marele Român) şi străluceşte sub acest nume în cronicele contimporanale francilor şi bizantinilor.

Astfel vorbeşte Fallmerayer.

Noi mai ştim că tot aceşti români luase Tracia, Macedonia şi Tesalia, că au biruit de nenumărate ori oştirile greceşti şi pe acelea ale împărăției latine din Orient, că au prins pe Baldovin I, că au răpus floarea cavalerilor apuseni, ca Asanizii au fost recunoscuți de papa ca dinastie regală a Europei, ca domni legitimi Blacorum et Bulgarorum, cu un cuvînt că acest fragment de popor, atît de nebăgat în seamă astăzi, cînd nici în ziaristică, nici la congres nu s-a pomenit de el, are îndărătul lui un trecut strălucit cîştigat prin proprie vitejie față cu nişte duşmani cu mult superiori în cultură şi în arta războiului.

Şi cu toate astea aceşti oameni, la noi în țară chiar adecă între conaționalii lor, n-au fost cunoscuți decît sub porecla ridicolă de cuțovlahi. Iar pe cînd averile boierilor noştri şi ale monastirilor se închinau fără scrupul la biserici greceşti şi se esploatau pentru scopuri greceşti, nu se găsea în tot largul acelei regiuni o singură biserică măcar în care să se fi auzit graiul românesc.

Astăzi, cînd acele averi, închinate totuşi unei misiuni de cultură, s-au luat de către statul român, pentru ca să stîrnească aviditatea acelei clase de hoți semidocți carii stăpînesc România, astăzi speranța unei întrebuințări raționale a acelor bunuri pentru deşteptarea

---

risipitelor părți ale poporului românesc e mai mică decît oricînd. Pe cînd sute de mii de oameni ce fac parte din neamul nostru sînt coprinse de un adînc întuneric, pe cînd mintea lor naturală, curajul lor înnăscut şi iubirea lor de muncă îi face vrednici pentru un viitor mai mare, tot pe atuncea noi nu mişcăm nici degetul cel mic măcar în favorul lor, ci ne frămîntăm în turburări interne, amețiți de orgia palavrelor bizantine şi putrezind de vii prin corupțiunea unor parveniți din Fanar carii sub pretextul a chiar ideilor naționale irosesc în vînt puterile noastre.

[26 septembrie 1878]

[„E CIUDAT CĂ TOCMAI NOI..."]

E ciudat că tocmai noi, aceia cari n-am susținut niciodată valoarea absolută a Constituției române, noi, cari am dovedit de atîtea ori că organizația la care ea dă naştere, potrivită numai cu națiuni c-o dezvoltată industrie, e prea costisitoare pentru un popor agricol ca cel românesc, sîntem astăzi în poziția de a o apăra față cu acei cari au creat-o, față cu elementele acelea cărora Constituția de astăzi le-a dat viață.

Fără îndoială Constituția noastră liberală a anticipat într-o direcție formarea unei clase de mijloc care nu exista şi, admițînd existența ei, a stabilit o organizație în care această clasă formează organul cel mai important al vieții statului. Constituția, negăsind însă nici industrie națională, nici negoț național, a trebuit să-şi umple golul cu acel noian de profesii liberale, adică de oameni fără de nici o ocupație, advocați, aspiranți la funcțiuni şi funcționari în disponibilitate la acel proletariat al condeiului care *de jure* face parte din colegiul al III-lea din oraşe, dar cari *de facto* nu plătesc nici dările şi nu împlinesc nici datoriile colegiului IV, şi apelează mereu la aceşti oameni, dîndu-le preponderența şi dominațiunea în stat.

E lesne de înțeles de ce aceste elemente trebuiau să fie liberale şi să ție la Constituție ca la pînea de toate zilele, pentru că, într-adevăr, ce-ar fi ei fără de Constituție? N-ar fi nimic, pentru că nici nu merită de a fi nimic; pentru că nici avere au, nici ştiință au, nici vro altă calitate care să-i facă apți de a juca vreun rol în statul român.

Cu toate acestea, abia s-au văzut la putere şi călcările legii fundamentale au fost atît de dese încît noi, cari sîntem departe de-a fi amici ai Constituției, în înțelesul absolut şi apostolic al cuvîntului, ne-am văzut siliți a o lua în apărare.

Într-adevăr, conservatorii, pentru cari statul şi participarea la guvern nu sînt deloc condiții de existență, ci pentru unii implică sacrificii personale, pentru alții împlinirea unor datorii către patrie ca o sfîntă moştenire de la părinți, conservatorii, zicem, izbutiseră a ține guvernul țării în linişte şi cu orînduială cinci ani de zile de-a rîndul, lucru neauzit de la introducerea Constituției încoace, de cînd toate ministeriile avuseră un trai efemer. În cinci ani însă suferințele personale ale tuturor doritorilor de posturi, a tuturor advocaților de provincie se sporiseră într-un mod înspăimîntător. *Putere cu orice preț* era deviza lor.

Într-adevăr, cu grozav şi ruşinos preț au cumpărat puterea. Nici un partid, nici cea din urmă nuanță de partid conservator n-a fost în stare de-a cumpăra cu *aşa* ,preț puterea.

Turcofili la Mazar Paşa au încheiat alianță cu ruşii; duşmani sîngerînzi ai convenției comerciale cu Austro-Ungaria, ei au

iscălit-o cu propriile lor mîini; ei, duşmani ai militarismului, au îndoit regimentele de dorobanţi, făcînd din 16 treizeci şi două şi, urmînd acea vestită lege fizică conform căreia corpurile cad în orice clipă următoare în pătrat, liberalii noştri au confundat justiţie, administraţie şi legislaţiune, devenind ei judecători, legiuitori şi putere administrativă (cu ocazia renumitului proces contra cabinetului Catargiu de ex.), apoi ei au declarat război turcilor, ei vor înstrăina mîne Basarabia, ei au dispus contra legilor rechiziţii, adică atingerea proprietăţii private din partea statului ş.a.ş.a.

Ce dezmințire mai grozavă i se putea da liberalismului de la noi decît tocmai faptele d-lor de doi ani şi mai bine ? A ajunge tocmai la *contrariul* celor ce susţinuseră nu este oare dezmințire destulă? Promiteau desfiinţarea dărilor pe băuturi spirtoase, a monopolului tutunurilor, a capitaţiei, a timbrelor? Desfiinţat-au vro dare? Din contra. Capitaţia au sporit sub altă formă. Protestat-au cu jalba-n proţap la M. Sa Domnul contra convenţiunii comerciale ? Ce au făcut? Au iscălit-o.

Cîştigat-a oare poporul românesc minte destulă pentru a vedea ce făgăduinţe deşerte, ce fraze de nimic, ce laude bombastice sînt acelea cu cari liberalii ajung la putere ?

Asta e nenorocirea acestor oameni şi nenorocirea tuturor demagogilor din lume. Promit ceea ce nimenea nu poate face.

Ei uită că viaţa unui popor, afară de legile scrise, e supusă la legi fizice pe cari nu le poate clăti nimeni din loc, apoi la legi economice, a căror urmări nu se abat prin fraze, ci numai prin muncă; ei uită în fine că orice fenomen social e foarte complicat şi întreţesut c-o mulţime de amănunţimi cari trebuiesc studiate şi că înlăturarea răului nu atîrnă numai de la bunăvoinţă, ci în cele mai multe cazuri de la adînca înţelegere a problemei.

Dar dacă tendenţele partidului liberal ar fi numai teoretice, de a rezolva adecă cu bună-credinţă problemele vieţii statului, ele n-ar fi atît de periculoase. Răul stă într-altă parte.

Toţi aceşti oameni vor ca ideile liberale să-i şi hrănească, să le dea de mîncare şi de băut.

În momentul în care cei nevinovaţi dintre ei se conving că nu sînt în stare de-a face nimic, ei devin tot atît de corupţi şi de făţarnici ca şi şefii lor. Atunci fac concluzia următoare: Nu putem face nimic, dar totuşi putem rămîne la putere. Ţara păgubeşte în orice zi, dar noi cîştigăm; aşadar, ţara ca ţara, noi să stăm bine.

La acest punt au ajuns acuma partidul liberal.

Mulţimea nesucceselor politice înlăuntru şi în afară apasă greu asupra lor, situaţiunea a devenit mai puternică decît dînşii, ei sînt zdrobiţi de propria lor incapacitate.

Dar pentru moment nu dispoziţia mahmuriei morale a liberalilor ne interesează, ci altceva. Învăţat-a poporul românesc minte destulă pentru a vedea unde duce încrederea în oameni cari nu ştiu nimic, nu au nimic şi nu trăiesc decît din amăgirea naţiei?

Aducă-şi aminte că noi n-am făgăduit niciodată decît orînduială şi statornicie şi seriozitate în afacerile statului. Orice am făgădui preste aceasta ar fi o apucătură demagogică. Noi nu putem făgădui decît o mînuire a puterii statului care să asigure o dezvoltare liniştită economică şi intelectuală. Nici glorie, nici cucerire, nici reduceri de biruri, nici poduri peste Dunăre, nici drumuri de fier prin Dobrogea, nici canaluri navigabile între Dunăre şi Marea Neagră, nici bănci naţionale cu milioane de fiţuici de hîrtie, c-un cuvînt nimic din toate astea nu promitem; ci ordine, legalitate şi, vrînd Dumnezeu, mai multă cultură temeinică şi generală (nu sporadică), astea lipsesc la noi în ţară. Acestea ce le spunem nu sînt un program, ci pur şi simplu călăuza oricărui om cu vedere limpede, care cunoaşte de ce avem nevoie mai mult.

Ceea ce am dori să se stabilească în convingerea poporului românesc e că, departe de a ne putea juca cu puterile noastre vii şi departe de a ne fi permis să le risipim, noi n-avem vrun prisos de puteri nici chiar pentru întreţinerea vieţii normale a statului român şi că trebuie să fim zgîrciţi cu puţinul ce-l avem. Convingerea însă că sîntem economiceşte săraci şi ca popor relativ slabi ne va face cruţători cu banul şi cu sîngele nostru; ne va face să cunoaştem că armata noastră nu există pentru a apăra creştinătatea ameninţată, ci pentru a ne apăra pe noi înşine; că veniturile statului nu sînt pentru a hrăni clase numeroase de paraziţi, ci pentru a ţine în regulă viaţa statului prin organe serioase şi cu ştiinţă de carte şi, în fine, că întreg organismul nostru trebuie simplificat în măsură cu simplele trebuinţe ale unui popor sărac.

[27 septembrie 1878]

[„TRIST ESTE CÎND O NAŢIE MICĂ…”]

Trist este cînd o naţie mică, în loc de a sta cuminte şi a căuta să tragă folos dintr-o situaţie pacinică garantată de toate puterile, îşi iese din minţi şi sfîşie ea însăşi tractatul ce-i asigură acea situaţie. Trist este cînd acea naţie, săracă de bani, azvîrle nebuneşte pe apa Dunării milioane pentru aventuri războinice; trist este cînd acea naţie, săracă de braţe muncitoare şi bogată, prea bogată, de guri flămînde, de speculanţi şi gheşeftari, îşi trimite zece mii de muncitori peste graniţă să moară în ţară străină, de foc, de ger şi de foame, fără vreun folos, fără un anume scop decît, poate, a ajuta interesele unui element etnic dujman

elementului ei național. Trist este pentru acea nație cînd, netrăgînd nici un folos din

nebuneştile ei jertfe, nu poate barem să-şi mănție neatinsă întregimea pămîntului strămoşesc şi, deşi biruitoare, este silită a ceda trei ținuturi unui puternic şi neîndurat aliat şi trebuie umilită să se supuie poruncei dinafară întru reorganizarea ei dinlăuntru. Trist este cînd o aşa nație, după atîtea nefericiri de care în nici un chip nu este răspunzătoare nu ştie a cere socoteală sumară guvernului smintit ce a împins-o în aşa ticăloşenie. Trist. Însă e şi mai trist, e ruşinos ca atunci cînd i se cere a se rosti în privința stării ce i s-a creat, atunci cînd e chemată a-şi spune şi ea părerea asupra osîndei nedrepte dar nerevocabile ce i s-a dat, să fie reprezentată, să se rostească prin graiul unei haite netrebnice de oameni fără nume sau cu nume furat, fără merite, fără nici o garanție de legătură cu pămîntul țării, fără nici un pic de demnitate omenească. O adunătură de pe poduri, oameni fără altă meserie decît deputația, samsarii moşiilor statului, pamfletari fără să ştie alfabetul cum se cade, plagiatori neruşinați, oameni cu nume şi cu titluri de contrabandă, profesori fără pic de ştiință, patrioți-calpuzani, toată lepădătura socială, cu atît mai primejdioasă cu cît a ştiut mai bine para dispozițiile din condica penală, e chemată azi a se rosti asupra competenței sale proprii în materie de revizuire a legii temeinice, asupra cedării a trei ținuturi şi asupra dării de drepturi la jidani.

O nație întreagă, care şi-a vărsat milioane şi a înecat cu sîngele ei pămîntul Bulgariei fără să ştie pentru ce şi numai pe răspunderea guvernului, stă şi aşteaptă consternată să vază ce hotărîre vor lua Camerile în privința stării nenorocite ce i s-a creat prin Tractatul de pace, la a cărei dezbatere n-a fost admisă a lua parte.

O nație întreagă aşteaptă consternată, şi în Cameră un smintit paralitic se ridică şi aiureşte trei ceasuri, citînd pasaje bombaste din producțiile sale proprii. Un caraghioz strigă că el nu vrea să dea Basarabia cu nici un preț, odată cu capul, şi că e de părere să ne opunem cu armele oricui va voi să ne-o ia, adică Europei întregi. Iar un şarlatan, un escroc literar (ale cărui escrochieri le vom publica amănunțit în curînd), un om care a furat numele venerabil al unei familii istorice româneşti fără moştenitori, un d. Pseudo-Ureche se scoală şi insultă cu tirade şarlatăneşti situația de solemnă durere în care se găseşte țara. El, d. Pseudo-Ureche, pe care guvernul radical şi naivitatea cîtorva alegători 1-au ales a fi deputat tocmai al unui ținut din Basarabia, cînd se discută asupra competinței Camerilor actuale în privința celor trei ținuturi basarabene, el se scoală şi, fără ruşine, cum e din firea lui, se proclamă competent a vota pentru acea retrocedare.

Întocmai ca meşterii de discursuri funebre, cari caută a se străluci şi folosi ei înşii pe cadavrul de-abia coborît în groapă, haita netrebnică ce compune majoritatea radicalilor din Dealul Mitropoliei, cu Misail şi Pseudo-Ureche în frunte, caută, în discursuri stupide sau şarlatăneşti, să se apoteozeze pe sine plîngînd Basarabia, pentru a cărei retrocedare însă la urma urmelor se proclamă competenți.

În adevăr, orice român cu inima dreaptă şi cu mintea sănătoasă trebuie să fie coprins de un adînc sentiment de durere văzînd scîrboasa comedie ce se joacă în Dealul Mitropoliei.

[28 septembrie 1878]

[„COMISIUNEA ALEASĂ DE SENAT..."]

Comisiunea aleasă de Senat pentru a face *încheieri* asupra dispoziținilor din Tratatul de la Berlin care ne priveşte pe noi şi-au mîntuit în sfîrşit lucrarea prin propunerea unei moțiuni de următorul cuprins : guvernul să fie *autorizat* a se conforma Tratatului din Berlin. Totodată să fie autorizat a lua în posesiune Dobrogea şi s-o administreze prin regulamente de administrație publică pînă la *convocarea Adunării constituante.*

Totodată comisia propune Senatului de a angaja pe guvern ca, atît pentru soluțiunea definitivă a cestiunii Dobrogei, cît şi pentru celelalte cestiuni ce rezultă din Tratatul de la Berlin să convoace cel mult în cursul sesiunii viitoare ordinare de *trei* luni o *Adunare constituantă de revizuire,* conform art. 129 din Constituțiune.

E prea adevărat cumcă moțiunea aceasta cuprinde în sine capitulația liberalilor în privi-rea dreptului ce îl pretindeau pentru Camerele lor, că pot ceda, lua, face şi desface toate celea după plac.

„Românul" a rămas pe jos cu citațiile sale false din Bluntschli, cu vestitele sale rectificări de graniță prin care se răşluesc trei ținuturi întregi, cu toate. sofismele şi mofturile ce le toca zilnic de luni întregi încoace.

Adevărul, ca totdauna, a pătruns încet, dar a pătruns. Cestiuni cari ating atît de mult viața de stat a României, care-i modifică Constituțiunea, care-i schimbă condițiile de existență, nu pot fi rezolvate decît consultîndu-se din nou nația şi întrebînd-o de primeşte sau nu primeşte stipulațiunile Tratatului de la Berlin; de vreme ce toate cestiunile acestea nici nu erau cunoscute nației pe timpul alegerei actualelor Camere, de vreme ce ea nu şi-au făcut alegerile în prevederea sau fiind la ordinea zilei asemenea cestiuni, şi în fine pentru că, chiar în cunoştință de cauză alese, totuşi Camerele ordinare n-au *dreptul* de-a rezolva asemenea cestiuni.

Dar ca totdauna capitulația liberalilor e *nesinceră.* Ce nevoie avea guvernul de autorizația acestor Camere de a ocupa Dobrogea şi de a ceda Basarabia, cînd ele n-au dreptul de a se pronunța nici afirmativ nici negativ în cestiune. Voturile Adunărilor sînt nişte pleonasme, nişte voturi fără de nici o valoare, pentru că autorizarea de a executa provizoriu şi din cauze de imediată oportunitate sau de imediat pericol lucruri care se impun, acest drept îl are guvernul cu şi fără Camere.

Sau autorizarea Adunărilor este un pleonasm, o formalitate de prisos, sau, ceea ce credem noi, este un *tertip* pentru a prejudeca votul Adunărilor de revizuire.

Şi un tertip este. Guvernul vrea cu. orice preț ca viitoarea Adunare de revizuire să aibă numai a aproba *post festa* fapte îndeplinite, de a cărora răspundere voieşte să se spele de pe acuma prin *autorizarea* ce o cere de la Adunări.

Tot un tertip e termenul de trei luni pentru convocarea unei Constituante. Interesul cel mai mare al statului nostru ar fi să aibă cît se poate de curînd o poziție definitivă, întărită printr-un tratat internațional, mai ales cînd acel tratat internațional poate fi mîni sau poimîni controversat şi cînd atuncea situațiunea noastră provizorie sau suspensivă va fi în detrimentul nostru.

Se ştie de ex. cumcă Tratatul de Paris ne acordase gurile Dunării. N-am avut grija de-a le ocupa repede şi Turcia s-au folosit de răgazul dat pentru a revizui tratatul în acea privință şi a ne lua gurile Dunării.

În sfîrşit, de va primi Adunarea de revizuire sau nu va primi stipulațiunile Tratatului de Berlin, ea trebuie convocată imediat pentru a şti definitiv ce avem de făcut.

[29 septembrie 1878]

[„NU SÎNTEM DISPUŞI A REVENI..."]

Nu sîntem dispuşi a reveni la umilitul apel pentru unire al „Românului", la mutra blîndă şi supusă pe care o face hidoasa pocitură cînd vede cumcă ştreangul politice: şărlătăneşti pe care o face ş-o dictează de doi ani şi mai bine a început să-l gîtuie. Nu ne pasă asemenea de mîntuirea ce-o caută, tinzînd mînile în dreapta şi în stînga, pentru a găsi razim în primejdia sa.

Ceea ce ne preocupă acuma este falimentul de idei şi de acțiune al partidului roşu si ultima încercare de a scăpa printr-un tertip, printr-o apucătură; termenul de trei luni cerut pentru convocarea Adunărilor de revizuire.

De ce nu se convoacă imediat aceste Adunări? Ce discuții grave preocupă pe cele actuale?

Într-adevăr, legea prezentată de d. ministru de finanțe pentru înființare de băi publice, în a cării expunere de motive se zice cumcă igiena este *arta prin care sănătatea, se perfecționează,* legea aceasta, care cere ca-n băile publice să se puie două zile pe săptămînă *la dispoziția guvernului băi gratis din compartimentul destinat poporațiunei sărace,* arătîndu-se, în naivitatea stilului *cîmpenesc,* că guvernul are nevoie de spălătură şi Camera de lăutoare; apoi proiectul d-lui Chițu despre Academie, în a căruia espunere de motive vorbeşte despre *generozități* particulare; toate aceste încercări de stil sînt de o natură atît de gravă şi de importantă, atît de neînlăturabilă, încît e de neapărată nevoie de a ține Camerele acestea convocate si de a nu apela la conştiința țării în cestiunile de înaltă gravitate care o preocupă.

Trebuie să se mîntuie odată comedia aceasta jucată de incapacitate şi de perfidia morală. Nu e adevărat că aceşti domni stau adunați în Dealul Mitropoliei pentru că gravitatea intereselor țării îi cheamă; ei stau aci pentru a se mănține la cîrma statului, ca singurul lor mijloc de trai. De aceea, deşi bătuți de argumentarea opoziției, deşi recunosc cumcă nu sînt competenți

tenți a lua nici[o] hotărâre, totuşi cutează a se susține competenți, totuşi cutează a se autoriza, când înşii au. nevoie de autorizație pentru a-şi mai deschide gura astăzi.

N-au dreptul de-a autoriza pe nimeni în privirea dispozițiunilor cuprinse în Tratatul de la Berlin. N-au acest drept cât de depărtat măcar, pentru că la alegerea d-lor era vorba de darea iu judecată a cabinetului Catargiu, de desființarea convenției cu Austro-Ungaria, de desființarea armatei permanente, de ridicarea monopolului tutunurilor si a băuturilor spirtoase, lucruri pe cari le-au promis pe toate la Mazar Paşa şi din cari n-au ținut pe nici unul, pentru că n-au putut să le ție. N-au dreptul, pentru că au mințit în toate cestiunile de pe atunci, precum mint în toate cestiunile actuale, pentru că toată tendența lor este diurna şi bugetul, iar mijlocul minciuna. Trebuie odată ca poporul românesc să înțeleagă cumcă totdeuna omul ce are ceva, omul care are ce pierde, fie nume istoric, fie avere, fie razimul moral al unei mari inteligențe sau a unei mari culturi, numai acela cumpăneşte când face legi, judecă cu precauțiune şi nu are interes de a sta neapărat la putere, numai şi numai pentru a se hrăni din budget.

De aceea trebuie un nou apel la țară, întâi, pentru că Adunările actuale sânt pe deplin incompetente de a se rosti în alte cestiuni decât în punerea la dispoziținea lor a băilor gratis din compartimentul populației sărace; al doilea, pentru ca Adunările să se curețe de diurnaşi, cumularzi, cartofori de meserie, vânzători de bilete de la „Caffe chantant" şi advocați fără pricini cum şi fără ştiință de carte.

Puțin ne pasă nouă cine se va alege. Fie negustori cinstiți, țărani, proprietari mari, numai elemente sociale pozitive să fie, nu de acelea cari trăiesc din putrejunea corupțiunii publice, nu de acelea pentru cari diurna de doi galbeni şi gheşefturile cu moşiile statului sânt idealele vieții.

Respingem dar *tertipul* autorizării de prisos din partea Camerelor, o autorizare prin care guvernul voieşte să scape de răspunderea ce cade asupră-i şi prin care totodată voieşte să lege libera părere a Adunărilor de revizuire.

Respingem termenul de trei luni, pentru că nu suntem în stare a vedea importanța băilor gratis pe care le cere guvernul în

compartimentul poporațiunii sărace.

Ameţiți de gravitatea unei situațiuni pe care au creat-o prin uşurința şi incapacitatea lor, simțindu-şi apa la gură şi aproape a se îneca, mai încearcă din răsputeri a amăgi prin tertipuri opinia publică.

Dar a sosit momentul grav în care unul care vorbeşte adevărul e mai ascultat decât o sută cari mint.

A sosit momentul mare in care apa se limpezeşte şi gunoaiele pe cari le purta vijelia trecătoare sânt aruncate la mal sau cad în fund; a sosit momentul în care nulitatea, incapacitatea, corupțiunea şi venalitatea trebuiesc să reintre în întunericul din care au ieşit, să se coboare în ulița de pe care s-au ridicat.

[„DIN CAPUL LOCULUI..."]

Din capul locului politica esterioară a guvernului nostru a fost şovăitoare, nehotărâtă, lipsită de energie având numai **şi** numai de scop de-a mănține popularitatea oamenilor ce-l compun, nimic mai mult. Ceea ce s-a făcut in mod hotărâtor s-a făcut întotdeauna prea târziu.

Înainte de toate nu mai e nici o îndoială cumcă guvernul a lucrat întotdeauna fără ştirea şi consimțământul prealabil al Parlamentului.

Acest guvern anihilat — precum îi zice d. Cogălniceanu — ştia în iunie anul trecut că ruşii vor cere îndărăt Basarabia, o ştia din gura a chiar principelui Gorciacof, precum a mărturisit-o ministrul nostru de externe, şi cu toate acestea a trecut Dunărea cu armata, fără a semna CU ruşii cel mai mic act internațional, lucru nemaipomenit de când lumea. Tot acest guvern anihilat a dat Basarabia, a primit Dobrogea şi s-a declarat că se supune dispozițiilor Tratatului din Berlin, *convocând post festa* Parlamentul, ca să-i dea un bil de indemnitate.

Camera aceasta, împreună cu guvernul, ştiind bine că nu sînt, nici pot fi espresia voinței naționale şi-au intervertit rolurile. Camera protesta în toate privințele, guvernul făcea după spatele ei tot ce poftea şi în urmă-şi primea absoluțiunea.

Cel puțin daca guvernul ar fi fost consecințe de la început pînă în capăt; daca, puindu-se odată deasupra opiniei publice şi a voturilor esprese ale Camerei, ar fi lucrat cu energie, ar fi considerat votul țării ca prejudițiabil intereselor ci adevărate, daca — intrat odată în apele ruseşti — s-ar fi aranjat cu această putere şi ar fi primit tot ce ea voia să dea de la început; adică o sută de milioane despăgubire de război, ținutul şi cetatea Vidinului, Dobrogea împreună [cu] Silistra, dacă ar fi primit fără rezervă sfatul unui mare şi energic diplomat, care le-a spus *Arrangez-vous avec la Russie !* atunci ... ei bine atunci ar fi comis greşală, nu o negăm, dar o greşală consecuentă, pentru moment folositoare, c-un cuvînt ar fi riscat ceea ce pierde şi astăzi, dar ar fi cîştigat cu mult mai mult. Dar a căuta şi popularitate şi succese, a se teme de incriminările opoziției, pentru că reprezintă alte punte de vedere; a înota în ape ruseşti şi a se strica cu ea, a repeta apoi greşelele şi astăzi cu aceeaşi duplicitate şi lipsă de statornicie este sau incapacitate, sau — ceva mai rău — trădare, sau amîndouă deodată.

Care va fi purtarea guvernului cu luarea Dobrogei? înainte de trei săptămîni încă, sub interimul d-lui Câmpineanu, guvernul a părut dispus de-a se pune pe terenul occidental, de-a primi Dobrogea *numai* din mînile comisiei europene, ca o zestre europeană.

Ce se va întîmpla în realitate?

Nota din urmă a Rusiei a spus curat că acele comisii însărcinate cu predarea dintr-o parte şi luare în primire de alta a Basarabiei vor putea servi şi pentru luarea în posesiune a Dobrogei. Guvernul n-a răspuns nimic la aceasta. *Quis tacet consentire videtur* ... vom primi deci Dobrogea din mîini ruseşti; schimbul, atît de mult combătut prin vorba de d-l Cogălniceanu, se va consuma în faptă.

Într-adevăr la 12 ale lunei curente, înainte de a fi vorba de o comisiune europeană de delimitare, armata noastră va intra în Dobrogea şi va primi-o din mînile unei comisii ruseşti.

Astfel guvernul nostru înoată în ape ruseşti fără de-a trage din acest raport nici un folos, iar Camera zeloasă dezice ceea ce a zis, dezvotează ceea ce a votat, [î]şi mînjeşte existența ei cu cea mai mare lipsă de consecuență care e cu putință şi toate acestea numai pentru a se ține la putere împreună cu toată ceata flămînzilor.

A presupune că toate acestea se fac din patriotism ar fi absurd. Se fac din interes. Cine n-are nimic, nici avere, nici nume, nici inteligență, nu poate fi patriot; e un om de rînd şi nimic mai mult.

Primirea în acest chip a Dobrogei, anexarea unei țări şi cesiunea unei provincii prin o *moțiune* lucru nemaipomenit, nu e decît masca sub care se ascunde *carte blanche,* mîna liberă de a cheltui cu milioanele, rapacitatea partidului liberal.

Dobrogea — după cît auzim — (o) [va] fi administrată de Ministerul de Esterne, avînd mîna liberă în privirea cheltuielelor si fiecine ştie cît de liberă e mîna d-lui Cogălniceanu. Prefecții viitoarei provincii se vor recruta asemenea din tot ce țara românească are mai flămînd şi mai lacom ; auzim de ex. de d. Holban, care pentru a fi numit prefect şi-a renegat solidaritatea cu *fracția* din laşi şi a votat pentru moțiune, pe cînd d. Ionescu, privit pîn-acum drept şef al fracției, a votat *contra* ei.

Cu prețul de-a rămîne la putere vor mai face multe d-nii liberali. Astfel după o depeşă din Viena, „Daily Telegraph" ne

spune că guvernul rus solicită deja de la cel român subscrierea unei convenţii care să acorde trupelor ruseşti dreptul de-a trece prin teritoriul României pentru doi ani minimum de la espirarea terminului stipulat prin Tratatul de Berlin pentru deşertarea ţării de trupe ruseşti.

Cunoscînd deja cu cine avem a face, prevestim că, <de> la început, vor refuza înjurînd, pentru a lua ţării orice drept de compensaţie, şi în urmă guvernul *anihilat* va semna totuşi o asemenea convenţie, convocînd în urmă Camerele pentru ca să-i dea un bil de indemnitate. Şi Camerele îl vor da negreşit.

Astfel din rău în mai rău, pînă ce vom ajunge în starea Chinei. Nu ne îndoim că pînă atuncea roşii se vor fi înţolit toţi; şi, cetăţeni ai universului întreg, cosmopoliţi precum sînt, se vor aşeza cu preţul vînzării la Paris, toţi cavaleri ai ordinelor Sf. Anne, Sf. Stanislas etc.

Bătrînul C.A. Rosetti va fi ajuns ţinta vieţii întregi: *nimicirea României.*

[4 octombrie 1878.]

[„ESTE ISTORICEŞTE INEXACT ..."]

Este istoriceşte inexact cumcă plaga funcţionarismului datează de la regimul constituţional, adeca suirea pe tron a lui Cuza Vodă. Această plagă e foarte veche. Ea exista şi sub Regimul Vechi, unde *slujba* făcea pe om să intre în ierarhia aristocratică şi-1 elibera de *serviciul militar,* de *biruri, de pedepsele trupeşti.* Mai cu seamă Regulamentul Organic a făcut să răsară funcţionarismul după exemplul Rusiei. Îndealtmintrelea e prea adevărat cumcă înaintea regimului constituţional funcţiunile erau căutate din cauza titlurilor şi avantajelor ce dădeau, nu însă pentru *leafă.* Apoi mai trebuie s-adăogăm că pe atunci un singur om — Vodă — era distribuitorul, pe cînd azi 159 de deputaţi si 76 de senatori, adecă 235 suverani, în mare parte hămesiţi, fără. scrupul şi fără responsabilitate sînt distribuitorii. Iată răul.

[4 octombrie 1878]

[„AM AVUT ADESEORI OCAZIA..."]

Am avut adeseori ocazia de-a spune în ziarul nostru că valoarea întregei activităţi omeneşti nu atîrnă de la ceea *ce* face omul, ci de la *cum o* face. Ce, adică substratul acţiunii poate fi combătut, însă daca modul de aplicaţiune e în toate părţile sale complet, consecuent şi puternic atunci el poartă tiparul onestităţii. Ideea poate fi greşită, dar e respectabilă, şi-n orice caz discuţia asupră-i rămîne teoretică şi rezervată, precum e orice discuţie asupra unor principii generale. În acest *cum,* în modul aplicaţiunii unei idei se reflectă totdauna caracterul oamenilor cari o aplică, şi cînd acest caracter e hotărît şi mare, fie cineva chiar duşmanul ideei, totuşi impresia ce-o face asupra lui aplicarea este binefăcătoare.

Din nefericire tocmai esenţialul acţiunii omeneşti, caracterul statornic şi hotărît lipseşte multora din oamenii noştri de stat, iar axioma generală pe care un român trebuie să şi-o puie cînd judecă asupra oamenilor ţării sale este că vor face tocmai contrariul de ceea ce-au făgăduit să facă. Altfel, luîndu-se după vorbele lor, va greşi în totdauna.

N-am admis nicicînd convenţia cu Rusia, nici trecerea Dunării, pentru. că n-am susţinut niciodată că naţia românească e moleşită şi trebuie să i se lase sînge, precum zicea „Românul". Dar, neadmiţînd-o ca idee, ne puteam aştepta că, daca guvernul va trimite armata, o va îmbrăca, o va hrăni, o va comanda cum se cuvine. În locul acestora ce a făcut guvernul? A trimis-o ca o jertfă pentru care ţara n-are dreptul de a cere nici o compensaţie, căci n-au iscălit nici două linii cu împărăţia Rusiei, a trimis-o îmbrăcată în zdrenţe pentru că comisese deja crima de a vinde mantalele şi căciulele cumpărate de ministrul Florescu; au lăsat-o fără provizii, încît era silită de a se hrăni cu porumbii cruzi de pe cîmp, în fine a purtat-o cîmpiile, fiind în parte rău comandată, şi daca această armată n-ar fi avut curagiul personal şi sîngele rece moştenit de la strămunii ei, adecă de la nişte rase mult mai nobile decît guvernanţii noştri, campania ar fi fost o mare ruşine.

Să judecăm în analogie ocuparea Dobrogei. Ministrul nostru de esterne a promis că nu va face mari cheltuieli, că ele se vor acoperi din chiar venitul provinciei.

Permită-mi-se a crede tocmai contrariul.

Anexarea Dobrogei poate să fie pentru mulţi o idee admisibilă, a căreia combatere nu va trece dincolo de marginele unei discuţii teoretice. Prevedem însă de pe acuma — să dea D-zeu să nu avem dreptate — cumcă aplicaţia are să fie revoltătoare.

Deja ni se spune despre lefile mari pe cari au de gînd să şi le croiască patrioţii; deja a început a se ivi prin ziare planuri de poduri peste Dunăre, canaluri între Dunăre şi Marea Neagră, deja, cu ficţiunea şi sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli cari vor fi enorme, Vom vedea în curînd cum partidul roşu va umplea provincia cu ciracii d-lui C. A. Rosetti, cu netrebnicii cari nu se pot hrăni şi îmbogăţi altfel decît pe spinarea şi în

paguba statului român. Apoi vor urma întreprinderi de milioane pentru poduri pe uscat şi şosele pe apă şi cîte comedii toate.

De aceea revenim la ideea noastră emisă de a se consulta populaţia şi de a vedea sub ce condiţii voieşte să se ţină de statul român. Să fie o învoială, nu o cucerire. Departe de a

---

voi să deznaţionalizăm deosebitele elemente de acolo, noi sîntem din contra, de părere că şcoala elementară trebuie să fie confesională şi că în ea turcii să înveţe turceşte, tătarii tătăreşte; căci aceasta e singura cale pe care pot înainta. Să nu repetăm noi, popor mic şi necuceritor, nedreptăţile ce se fac naţionalităţii noastre chiar în ţările învecinate, să nu impunem nimănui limba şi instituţiile noastre.

Nu exista o Românie transdanubiană, ci o provincie populată mare parte cu elemente străine cari, alipite de ţara noastră, trebuie să se simtă, în patria lor străveche, nesupăraţi întru ale religiei, limbei, dreptului. A face însă din Dobrogea o colonie de netrebnici, în care să trimitem o pletoră de funcţionari fără ştiinţă de carte şi lipsiţi de omenie, precum împlusem la rîndul ei Basarabia cu tot ce avea România mai inept şi mai corupt, ar fi un dezastru pentru acea provincie şi cel mai nimerit mijloc de a o pierde cît se poate de curînd.

Sînt relaţii de drept acolo ce trebuiesc cunoscute bine şi mănţinute; sînt relaţii economice care trebuiesc cruţate. Administraţia din România e tot ce se poate mai rău pe pămînt. Voim s-o dăm şi acelei provincii ? Voim să sărăcească şi [să] scadă populaţia de acolo precum sărăceşte şi scade la număr populaţia agricolă din România ? Ne îngrozim la ideea că s-ar introduce şi acolo acele mii de lipitori şi de cenuşeri cari umplu ţara noastră, acei vandali cari nu ştiu nici abecedarul şi aspiră de-a deveni prefecţi, acele lăcuste ale visteriei şi ale averii ţăranului cari ne-au înfundat ţara în datorii şi au adus pe sătean la sapă de lemn.

Ştim că vorbele noastre sînt ca celea ale prorocului din pustii. Contra instinctelor de rapacitate a unei societăţi putrede şi corupte, contra Bizanţului modern cuvintele nu ajută nimic, ci numai biciul şi baioneta; dar ne îndeplinim datoria, deşi ştim bine că, în loc ca Dobrogea să devie un Eldorado al unei bune şi părinteşti administraţii, al dreptăţii şi muncii regulate, va deveni din contra un Eldorado al tuturor cavalerilor de industrie, al diurnaşilor şi cumularzilor pe cari patrioţii nu i-au căpătuit încă.

[5 octombrie 1878]

[„ACEST ARTICOL..."]

Acest articol se vede a fi scris de o inteligenţă care caută sincer mijloacele de a îmbunătăţi soarta sătenilor noştri; şi cu toate astea, în pasajul care precede, începînd de la cuvintele „nu ştiţi că orice lege relativă la veniturile şi cheltuielile statului ...", ideea autorului nu ni se pare lămurită. Daca autorul voieşte să zică că Constituţiunea dă, în Adunarea Deputaţilor, preponderanţă burgeziei şi sătenilor şi că aceste elemente din nenorocire nefiind încă destul de dezvoltate la noi, influenţa pe care legea le-o atribuie se exercită nu de ele, *ci de o categorie de oameni care se prefac, pentru interesul deputăţiei, că sînt protectori ai burgeziei şi ai sătenilor;* dar care, în realitate, *nu înţeleg interesele* şi *nu* simt trebuinţele acestora şi nu ştiu prin urmare să îndeplinească rolul ce Constituţiunea atribuie burgheziei şi sătenilor în mecanismul nostru constituţional; daca aceasta este ideea autorului, atunci ideea este esactă şi acest fapt constituie un rău pe care sîntem datori să-l constatăm. Dacă însă ideea autorului este, după cum s-ar părea din cîteva cuvinte întrebuinţate în acest pasaj, că nu se cade ca Adunarea Deputaţilor să voteze ea întîi legile finanţiare, ci Senatul să aibe cea mai mare influenţă în privirea acestor legi, nu împărtăşim această părere. Credem din contră că Adunarea Deputaţilor trebuie să păstreze o influenţă predomnitoare în afacerile finanţiare.

[5 octombrie 1878]

[„«PE ARBORUL TĂCERII...»"]

„Pe arborul tăcerii creşte fructul ei, pacea" — zice un frumos proverb arab, care se aplică întrucîtva la atitudinea modestă de astăzi a presei române.

Întradevăr, pare că s-ar fi dat un *mot d'ordre* ziarelor liberale şi afiliaţilor de a păzi un silenţiu tăcut sau o tăcere silenţioasă, după cum ar zice d. Pantazi Ghica, asupra activităţii acestei sesiuni estraordinare, în care s-a pus la cale cestiunile cele mai grave pentru viitorul României.

Această tăcere se manifestă prin deosebitul interes etnologic ce-l arată ziaristica pentru regiuni depărate, unele pentru Bosnia şi Erţegovina, altele pentru Afganistan şi pentru îndrăznetul Şir-Ali, încît, urmîndu-se acest metod de-a discuta cestiunile, vom ajunge mai departe, pînă ce concertul penelor oficioase va ajunge la o simfonie asupra descoperirilor din Africa

centrală; iar triburile negrilor vor avea onoarea de a întuneca prin importanța lor pierderea unei bucăți din pămîntul patriei.

Astfel, pe cînd turcii împresurau Bizanțul, înlăuntru se discutau şi se certau asupra unor subtilități teologice, iar azi, cînd slavismul loveşte cu talazurile sale de invaziune corabia statului român, pasagerii acestei corăbii fără busolă şi fără ancoră, corupta generație de astăzi începe a avea un semnificativ interes pentru cestiuni de pură etnologie. În zadar s-au ridicat glasuri spre a arăta că într-altă direcție ar fi trebuit să pornească corabia, că vîslaşii au apucat pe unde talazurile sînt mai mari şi stîncile mai primejdioase; societatea din corabie, superficială şi plină de zădărnicii, nu încetează sau de a se certa pentru cea mai bună formă a organizației omeneşti, pe cînd nu are nici pe cea mai rea, sau tace atîrnîndu-se de cîte o cruciuliță rusească.

Deci Basarabia s-a dus de unde nu se va mai întoarce, în surul negrei străinătăți. în zadar moldovanul va mai privi în zile senine din vîrful Ceahlăului în zarea depărtată Ismailul, Cahulul, Bolgradul şi țărmii Mării Negre, în zadar va vedea departe, ca margine a orizontului său, Cetatea Albă şi Chilia; ceea ce va vedea din punctul din care Alexandru Voevod cel Bun va fi rotit ochii pentru a-şi măsura țara cu agerimea lor, ceea ce va vedea va fi pămînt înstrăinat. În zadar îşi va aduce aminte omul cunoscător de cele trecute, cumcă, tari ori slabi, în trecut nu s-a găsit unul dintre noi care să consfințească pierderea pămîntului sfînt al patriei, astăzi va găsi sute de oameni, aleşi în Sfatul țării, cari au căutat zile întregi formula ca să scape de acel pămînt, căutînd a masca cu fraze patriotice lipsa lor de statornicie şi de bărbăție, lipsa lor de adevărat şi energic patriotism.

Iar poporul ? Poporul tace, petrece cu jucării, cu părăzi, cu intrări triumfale; poporul, care şi-a vărsat sîngele şi aurul pentru a ține pe umere o politică nesocotită şi criminală, va găsi în fraze jurnalistice, în laudele linguşitorilor săi, în panglicăriile demagogiei fățişe şi a celei mascate o despăgubire meritata pentru pierderi reale şi ireparabile.

Aceiaşi oameni cari vorbesc totdauna de dînsul, se numesc reprezentanții lui *par excellence* şi găsesc neapărată consultarea lui dacă un profesor ignorant a fost dat afară sau un cetățean beţiv a mîncat bătaie la alegeri, aceiaşi oameni găsesc cu totul de prisos de a-1 consulta cînd e în joc soarta lui întreagă. Pentru România cestiunea că d-nii Vizanti sau Daniileanu îşi pierd posturile sau că un guvern a avut candidaturi oficiale sînt lucruri de zece ori mai importante decît pierderea a trei ținuturi şi anexarea unei țări a cărei cultură va costa minimum două sute de milioane.

Şi care e motivul că nu se consultă țara tocmai cînd e mai mare trebuință de aceasta ? Pentru că sînt ruşii în țară — răspunde d. Holban, viitorul prefect din Dobrogea ca 1500 de franci pe lună.

Pentru că sînt ruşii în țară. Dar oare Senatul n-a fost dizolvat asupra intrării ruşilor, iar actualul Senat n-a fost ales pe cînd talazurile invaziei acoperise Moldova ? Oare nu tocmai corpul acela, care ar fi putut rezista, care ar fi putut împiedeca acțiunea fatală a unui guvern vitreg, a fost dizolvat spre a se convoca altul într-un termen mai scurt decum prevede legea şi sub imediata impresie a invaziei?

Fost-a cineva care să spuie poporului în ce stare vor ajunge frații lui din Basarabia cedată, pentru a-i trezi instinctul de conservare şi bărbăție ?

Rusia a intervenit cu generozitate în neliniştele agrării din Bulgaria şi Erțegovina, căci substratul material al neorînduielilor din Turcia a fost, ca totdeuna, o cestiune economică. Dar oare ştie d. Holban, prefectul de Tulcea, ce e în Rusia?

Nu e acolo poporul supt şi istovit de tot felul de dări nedrepte, nu a devenit țăranul rusesc chiar o adevărată raia ?Nu e arbitrariul agenților guvernului mai mare decît a celor turceşti, nu lipsesc toate garanțiile siguranței şi libertății personale?

Relele Turciei moscovite, sub care încape Basarabia, sînt cu mult mai mari decît ale Turciei balcanice. Neliniştele din Bosnia, Erțegovina şi Bulgaria sînt pe zece părți întrecute de cele din ținuturile Cirigin din gubernia Vorones, Cernîgov şi altele din Rusia. E destul ca țăranul să fie acolo nemulțămit cu soarta lui pentru ca guvernul rusesc să prefacă țara într-un pustiu. În momentul în care ruşii au plecat spre a elibera Orientul limba polonă se alunga din oficiile Poloniei, tipărirea de cărți în limba ruteană era oprită; era oprit chiar de-a cita în note

---

la scrieri istorice textul unor documente vechi, scrise în limbă malorosiană; era oprit cu asprime de a cînta concerte *arii* malorosiane.

Sub forma monarhiei absolute domneşte cel mai mare arbitrariu administrativ; se rusifică cu sila tot ce nu e moscovit; biserica a devenit o poliție a conştiinței care închide în temniți mii de oameni de alta religie; pentru o vorbă liberă sau un şir liber tribunalele dictează pedepse neomenoase, condamnă la munca silnică în minele de plumb fete în vîrstă aproape copilărească şi băietani de pe băncile şcolii, pentru nimicuri, pentru credințe cari au trebuit să se nască ca idealuri nerealizabile în întunericul acelor internate în care semicultura şi pospăiala e un mijloc pentru o mai adîncă barbarie decît aceea a unui popor primitiv.

Şi acestea nu le spunem noi; le spune un rus chiar, un profesor de universitate, d. Dragomanov, care a fost destituit din catedra sa de la Chiev pentru că a încercat a scrie asupra limbii malorosiane.

Şi dacă o asemenea soartă aşteaptă pe slavi chiar în împărăția Moscului, ce soartă va aştepta oare pe bieții români din Basarabia!

Cu toate că o străinătate neagră şi nendurătoare, barbară şi robită şi-a întins ghearele asupra unei părţi din ţara noastră, Camerele actuale au autorizat, neautorizate ele înşile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviinţa de a consulta poporul. La ce trebuie să ştie poporul sub ce soi de stăpîni va ajunge o parte a lui, sub ce stăpîni e ameninţat de a cădea întreg?

Cîteva numiri schimbate ale uliţelor Bucureştilor, cîteva cîntece ale muzicei militare, o reprezentaţie gratis la teatru şi căpătuirea patrioţilor în Dobrogea îi vor lua ochii. Apoi mai e cestiunea Afganistanului şi a Africei centrale, care ne interesează pe toţi într-un grad cu mult mai mare, alcazarul Ionescu, unde vor veni celebrităţi care să netezească neplăcutele încreţituri ale frunţilor sibarite şi să readucă rîsul pe buzele stîlpilor de cafenele care pun la cale ţara şi soarta naţiei.

[6 octombrie 1878]

LA VOCE D' ITALIA

D. Cavaler Enrico Croce şi-a propus a scoate un ziar italiano-român pentru a face Ro-mânia cunoscută conaţionalilor săi.

Nu discutăm necesitatea ziarului, căci în urma urmelor aceasta va atîrna în mare parte de la modul cum va fi redigeat. E adevărat îndealmintrelea că tocmai în Italia am fost calomniaţi îndestul, că chiar astăzi cercurile oficiale ale noului regat nu ne dau un sprijin îndestul de puternic şi că în special Italia ne cunoaşte foarte puţin, deşi naţiunea italiană ne e cea mai înrudită prin limbă dintre toate celelalte naţiuni romanice.

Ceea ce am dori însă cu tot dinadinsul e ca noua foaie — căreia îi dorim mult succes şi viaţă îndelungată — să fie pătrunsă de spiritul adevărului.

Destule ziare avem în ţară, a căror singură ocupaţiune este de-a lăuda naţiunea, a-i măguli instinctele sale, a-i demonstra lucruri indiferente ca periculoase, <iar pericoloase>, iar pericolele, ca lucruri vrednice de dorit. Destul ni s-a vorbit de glorie, de tărie, de primatul nostru în Orient, pe cînd ar fi trebuit să ni se dea sfatul serios de-a cumpăni puterile noastre şi de-a nu aspira la lucruri himerice, foarte costisitoare şi foarte zădarnice pentru stadiul nostru cel mic de cultură.

Desigur că ţinem la simpatiile Italiei şi am fi foarte bucuroşi ca să se reînoiască acele relaţiuni amicale şi de solidaritate de interese, cari predominau în veacul nostru de aur sub coborîtorii Basarabilor şi ai viţei Muşatin, pe.cînd Cetatea Albă şi Chilia erau pline de negustori genovezi şi veneţieni, pe cînd galbenul *venetic* era o monetă cunoscută, pe cînd republica Veneţiei întreţinea atît de puternice relaţiuni cu Ştefan Vodă pomenească-1!

E drept că un ziar nu e vrun lucru mare, — puţin schimbă din cursul fatal al evenimentelor, ba este adesea un fruct al acelui curs. Dar de bine de rău tot e mai mult decît nimica şi poate da direcţie unei mişcări oarecare. Astfel planul de colonizaţiune a Dobrogei prin italieni ar fi vrednic de-o atenţie unui ziar italian român; şi dacă ar succede o dată de-a porni curentul unei colonizări latine spre România, nu ne îndoim că chiar latifundiile României proprie ar fi un teren roditor pentru o asemenea lăudabilă operă .

Nu ne facem mari iluzii asupra acestui plan — din contra sîntem mai aplecaţi de-a crede că nu va reuşi decît că va reuşi. Dar bine cercetîndu-se terenul şi avînd ţinte limpezi înaintea ochilor, lucrul n-ar fi cu neputinţă şi ne-ar fi folositor şi nouă şi cauzei romanice în genere.

Iată dar un orizon larg, care se deschide noii întreprinderi ziaristice. Istoriceşte s-ar putea ocupa cu relaţiile tradiţionale, deşi ajunse în desuetudine dintre Italia şi ţările dunărene române, politiceşte ar putea milita în favorul întărirei elementului nostru izolat din răsăritul Europei printr-o nouă influenţă de sînge romanic.

După programă nu ne putem rosti încă, dar sperăm că foaia nu va fi pur şi simplu un vestitor de noutăţi şi de complimente, făcute nouă, cari nu le prea meritărm, ci va îndeplini un scop serios şi bine hotărît.

„La voce d'Italia" va apărea joile şi duminicile; preţul pe an 20 franci, pe şase luni 12; direcţia si administraţia e în strada Academiei nr. 24 la Tipografia naţională.

[7octombrie 1878]

MIŞCĂRILE ÎN RUSIA

„Journal des débats" primeşte din Petersburg următoarele şiruri:

Dacă revoluţionarii se abţin pentru moment de la noi acte sîngeroase şi nu fac să urmeze uciderii generalului Mezenţof' alte fărădelegi asemănătoare, ei se despăgubesc dînd un avînt mult mai mare literaturii lor; oprite prin legi şi înmulţind proclamaţiile şi broşurile lor, pe cari le iubesc într-un mod atît de particular. E curios că toate silinţele celor două poliţii, cea oficială şi cea secretă, cu care Petersburgul e cu deprisos aprovizionat, nu izbutesc a descoperi ascunzătorile misterioase

unde se fabrică şi se imprimă productele lor şi că continuă a da piept cu autoritatea făcîndu-le să circuleze liber prin mijlocul poştei mici. Proclamaţiile nu se mai numără printre raritǎţi şi orice persoană, cît de puţin notabilă, primeşte mai multe cum ar dori; cum e cu putinţă deci ca poliţia să fie în neputinţă de-a pune mîna pe autorii lor, cît şi pe presele tipografice, de sub cari ele iese la lumină? Tipografiile sînt supuse în Rusia unei inspecţii mai riguroase, care pare a face cu neputinţă orice contravenţie; sfinţenia domiciliului nu se respectă mai mult decît libertatea cetăţenilor; arestările nu atîrnă decît de buna chibzuinţă a agenţilor şi cu toate înlesnirile acestea, perchiziţiile nu ajung la nici un rezultat.

Efectul cel mai limpede a acestei literaturi subterane e că-ntreţine panica-n societate. Citind profesiile de credinţă a acestui partid pus la index şi care nu pierde nimic din superba sa mîndrie, partid ce amestecă ameninţările cu blestemele şi în cari un tribunal, avîndu-şi scaunul în întuneric şi arogîndu-şi cu toate astea drepturile unui judecător suprem, rosteşte hotărîri neîndurate atît contra unor clase întregi ale societăţii, cît şi contra unor indivizi izolaţi, citind zic acele profesii de credinţă e natural că funcţionarul public cît şi burgezul nu se simt tocmai în apele lor şi se-ntreabă ce trebuie să crează. Dacă aceste foi n-ar fi cu asprime proibite, ei s-ar îngriji cu mult mai puţin şi nu le-ar da mai multă importanţă decît altor rătăciri ale spiritului omenesc ; însă faptul că apărarea guvernului e-n neputinţă de-a opri circularea acestor foi, trezesc ideea că duşmanul se razimă pe puteri însemnate şi că neapărat cată să se ţie seama de el. Mii de zgomote stranii circulează în privirea aceasta şi s-acreditează pe zi ce merge mai mult: se asigură, de pildă, că această organizaţie revoluţionară are afiliaţi pretutindenea, că-i are în toate ramurile administraţiei publice, ba pînă şi-n sînul corporaţiunilor, destinate anume pentru a urmări pe revoluţionari şi că prin această conivenţă secretă se esplică imunitatea relativă, de care s-au bucurat pîn-acuma. La aceste descoperiri îngrozitoare se mai adaogă povestiri nu mai puţin îngrozitoare asupra proiectelor grandioase ce li se atribuie contra societăţii. Se vorbeşte de esterminarea personalului guvernamental, a bogaţilor şi a burgejilor şi oamenii îşi şoptesc la ureche că întreaga capitală sau măcar unele cartiere vor zbura în aer prin mijlocul dinamitului pe care hornarii îl vor pune pe drumuri. Toate acestea se spun fireşte într-un ton pe jumătate glumeţ: însă bagi în curînd de seamă că această veselie prefăcută ascunde o nelinişte reală şi că vii-torul se anunţă plin de nouri grei.

În aceste proclamaţii, dintre cari una din cele din urmă poartă titlul Moarte pentru moarte, se găseşte esplicarea şi justificarea uciderii şefului jandarmeriei. Dacă o credem, atunci fără cuvînt s-au atribuit acest act unei simple răzbunări pentru esecuţiunea lui Kovalski, răzbunare esercitată asupra unui nevinovat. Generalul Mezenţof a fost condamnat la moarte pentru că a meritat-o el în persoană. în zilele prefectului capitalei Trepof el îşi permisese procedări crude şi ilegale către diţinuţii politici şi a primit răsplătirea. Revoluţionarii nu sînt atît de răi, precum ar voi cineva să-i facă în aparenţă, si nu sacrifică vieţi omeneşti fără deosebire. Ducă generalul Mesenţof n-ar fi călcat datoriile sale, nimeni nu l-ar fi făcut răspunzător pentru ofense comise de alţii şi el ca persoană, nu ca şef al jandarmilor a suferit pedeapsa decretată.

[8 octombrie 1878]

11 - 6.832

[„MÎNE, DUMINICĂ, E ZIUA HOTĂRÎTĂ..."]

Mîne, duminică, e ziua hotărîtă pentru intrarea triumfală a trupelor noastre în Bucureşti.

Într-adevăr, daca este vreun organ al naţiunii care-n aceste vremi triste, cînd totul e ameninţat, să prezinte o privelişte mai mîndră şi mai întăritoare de suflet, e organul puterii fizice a poporului românesc, ostaşul, care azi, cînd Camerile s-a dezonorat, revenind asupra voturilor solemne din trecut şi rumpîndu-le, au ţinut singur drapelul sus, gata a se bate pe Argeş cu ruşii, precum a fost gata a se bate în Bulgaria cu turcii.

Pe cînd o generaţie coruptă, fără de mîndrie şi statornicie, formează publicul privitor, oştirea, această singură reprezentantă a poporului românesc adevărat, cum este el la plaiuri şi la şes, dovedeşte încă urmele unor virtuţi cari în restul societăţii s-au pierdut.

E drept că toată organizarea noastră politică, tot aparatul de legi şi instituţii introduse cu deridicata, toată neîngrijirea de pîn-acuma pentru clasa agricolă română tind a o nimici cu desăvîrşire.

Nu e număr din „Monitor" care să nu cuprindă liste lungi de dări directe si indirecte, judeţene, comunale şi de alt soi, cari toate în linia din urmă se percep din punga ţăranului, de vreme ce el formează singura clasă productivă în România. Munca *lui o* precupeţesc negustorii şi o schimbă pe mărfuri străine, munca lui dă valoare latifundiilor statului şi celor particulare, dările plătite direct şi indirect de către dînsul susţin legiunile de funcţionari ai statului, ai comunelor, ai judeţelor; c-un cuvînt o organizaţie în care vorbeşte şi pe care-o influenţează toţi aceia cari nu produc în economia naţiei nici măcar valoarea unui capăt de aţă ; pe cînd ţăranul, care singur produce întreg substratul vieţii noastre economice, nu are nici un glas care să-1 reprezinte pe el, să vorbească în numele lui.

Şi cînd voim a ne făli şi a ascunde cu vălul gloriei mizeria acestei generaţii fără razim moral şi intelectual, atunci cu ce ne vom făli decît cu vitejia personală a aceluiaşi ţăran?

El merită într-adevăr să intre în triumf în Sybaris, el care în mijlocul veacului al nouăsprezecelea, ce pentru noi însemnează domnia frazei şi a pospăielii străine, reprezintă încă cu aceeaşi bărbăţie frumoasele pagine ale unui trecut cînd toată ţara era ca dînsul. Dar vremile s-au schimbat din veacul al cincisprezecelea şi pînă azi. Astăzi graţie liberalismului am izbutit a face din România o nouă Americă, un teren pentru colonii, pe cînd poporul românesc se stinge prin simplificarea muncii, prin pierderea pieţei în care să şi-o ofere, prin mizeria cauzată de mulţimea dărilor, prin sărăcirea cauzată de introducerea unor costisitoare forme goale fără nici un cuprins real. Astăzi ca niciodată putem vorbi de o plebe de sus şi de un popor de jos.

Să-descoperim oare toate păcatele cîte s-au comis pînă în ziua de astăzi contra elementului celui mai conservator din ţară, contra săteanului? Dar nu e lege introdusă care să nu fi distrus sau să fi încercat a distruge sentimentul lui de drept, ce se păstrase de bătrîni ca obicei al pămîntului, ca datină moştenită; nu e şcoală înfiinţată care să nu fi fost o unealtă contra limbei lui şi a bunului său simţ, nu e instituţie care să fi răspuns la adevăratele lui trebuinţe. În mijlocul formelor cosmopolite, introduse la noi fără alegere, el e singurul ce si-a păstrat frumoasa limbă stăveche, frumoasele datine, cari şi ele pier din zi în zi sub suflarea îngheţată a unui veac străin de toată fiinţa noastră.

Ştim prea bine că nici Dumnezeu din cer, nici om de pe pămînt nu mai e în stare a opri repedea cădere pe povîrnişul fatal pe care am apucat. Peste douăzeci şi cinci de ani românul în România chiar va fi o curiozitate etnologică precum e astăzi în munţii Emului, unde-a stăpînit cu glorie două veacuri. Ştim prea bine că am făcut drumuri comode de fier şi poduri peste rîuri invaziei veacului modern şi că stăpînii viitori ai pămîntul[ui] nostru trec în fiece zi graniţele cu sutele şi eu miile. Noua Americă, America răsăriteană de lîngă Dunăre, a deschis de mult porţile ei imigraţiunii care ne-aduce civilizaţia şi stingerea.

Dacă le spunem toate acestea n-o facem pentru că ar fi ceva nou, pentru că am putea spune remedii contra răului, ci pentru a arăta că, daca e un element care să mai merite recunoştinţa noastră deplină, pentru că dă oarecare strălucire celor din urmă pagine ale istoriei noastre, este tocmai acel popor din sate, care a rămas inaccesibil tuturor înnoiturelor noaste nenorocite, dar care se stinge prin munca de Sisif ce i s-a impus, pentru ca tocmai el şi nu altul să susţie uneltele care-l estermineză.

Dar chiar bucuria şi recunoştinţa noastră sinceră este înveninată de un eveniment care se petrece în aceeaşi zi în care se petrece intrarea triumfală. într-adevăr, între comisarii ruşi si cei români s-a fixat aceeaşi duminecă, aceeaşi zi de 8 octomvrie pentru schimbarea autorităţilor române din Basarabia cu cele ruseşti. Deci în aceeaşi zi in care Bucureştii vor fi împodobiţi

cu flamuri tricolore si se vor ilumina, un alt colţ al pămîntului românesc va intra într-un întuneric vecinic poate. *"Nu* există o mai mare ironie decît aceea a sorţii.

[8 octombrie 1878]

[„«ROMÂNUL» COMBATE IDEILE EMISE DE NOI..."]

„Românul" combate ideile emise de noi în privirea organizării viitoare a Dobrogei. Noi am cerut ca şcolile primare din Dobrogea să fie confesionale, să nu impunem populaţiunilor limba si instituţiile noastre, în fine ca Dobrogea să fie tratată ca o provincie deosebită, respectîndu-se legile, datinele, individualitatea lor locală, iar nu ca Românie transdanubiană.

Cuvintele pentru cari am făcut acele propuneri sînt multe şi varii; cel mai grav însă e că, cu toate drepturile noastre istorice necontestabile asupra acelei părţi de ţară, ea este azi *de facto o* ţară străină şi nici nu putea fi altfel de vreme ce dominaţiunea română a încetat acolo de aproape cinci sute de ani. Al doilea cuvînt e că am voi să nu ne fie ruşine într-o zi de starea în care administraţia ineptă, imorală şi vîndută a generaţiei liberale de astăzi a adus România Întreagă.

De aceea unirea personală a provinciei cu România ar fi poate expedientul cel mai bun pentru a o scăpa de lăcustele diurnaşillor, cumularzilor şi postulanţilor flămînzi care cotropesc si vestejesc în România totul — instrucţie, administraţie, advocatura, justiţia chiar.

Acuma venim la răspunsurile „Românului".

„Românul" numeşte ideile noastre erezii. Să vedem ce erezii sînt:

Ziarul guvernamental zice că noi nu ştim sau uităm că deja Luther a stigmatizat identificarea ş*tiinţei* cu biserica, o identificare la stîrpirea căreia n-a încetat, nu încetează de-a lucra *pedagogia* modernă.

Înainte de toate „Românul" trebuie să ştie că şcoala primară n-are a face nimic cu *ştiinţa,* precum pe de altă parte *ştiinţa* n-are a face nimic cu pedagogia.

Şcoalele primare nu sînt institute pentru propagarea ştiinţei, ci institute de creştere (educaţiune). Pe de altă parte biserica este asemenea un institut de creştere, şi influenţa ei asupra şcolii primare este cea mai folositoare. Cititul, scrisul şi socoteala nu sînt ştiinţe, sînt mijloace numai, cele dentîi pentru a-şi fixa memoria şi a ajunge la cunoştinţe, cea din urmă pentru a uşura

judecata asupra valorilor. Materia adevărată ce caută a se preda în şcolile primare trebuie să fie educativă. Tocmai acesta e defectul şcoalelor din România, că atît cele primare cît şi cele secundare îngreuie memoria şi judecata copiilor c-o mulţime de cunoştinţe nefolositoare — nici o programă de studii nu-i aşa de încărcată ca cea din România — lăsînd caracterul şi sentimentele paragină. Ştiinţa începe abia acolo unde judecata e coaptă, disciplina caracterului deplină, înainte de aceasta epocă nu există decît creştere prin deosebite mijloace, din cari religia e cel mai puternic. Partea pur dogmatică a religiei se pierde cu vremea, dar sîmburul ei moral rămîne şi formează tăria caracterului. Institutele noastre de educaţie—interconfesionale — produc pehlivanii şi papugii cari de la 15-16 ani încep a aspira la funcţiile statului, împlu — privelişte greţoasă — localele obscene de petrecere şi ne inspiră de pe acum dezgust şi o mare nelinişte în privirea viitorului României.

Dar dovada cea mai limpede că tocmai ideea „Românului" este o erezie sînt şcoalele confesionale din Austro-Ungaria, singurele institute vrednice de toată lauda, care disciplinează în mod riguros caracterul populaţiunilor *române* de acolo. O altă dovadă sînt şcoalele *catolice* din Bucureşti, vizitate de copii *români,* ba de *evrei* chiar. Şi de ce ? Pentru că şcoalele interconfesionale corup. C-un cuvînt şcoalele elementare sînt institute de *educaţie,* iar mijloacele sînt cunoştinţe fie practice, fie religioase.

Îndealmintrelea „Românul" greşeşte rău citînd în această privire pe Luther ca autoritate. În realitate obscurantismul introdus în Germania prin reformaţi a fost mult mai mare şi mai cumplit de cum l-au introdus vreodată catolicii. Reformaţii au ars şi spînzurat eretici mai rău decît catolicii, şi tocmai contra acestui obscurantism barbar catolicii au introdus şcoala primară populară, care este o invenţiune a lor, dacă se poate întrebuinţa acest cuvînt. Tocmai ordinul cel mai calomniat — iezuiţii — sînt creatorii şi răspînditorii învăţămîntului popular gratuit, care înaintea lor nu exista.

Lăsăm la o parte pedagogia d-lor modernă, care se vede că e atît de *modernă* încît n-o cunoaşte încă nimenea. Pedagogia nu are a impune materia cutare ori cutare ce e a se preda, ci

---

numai modul de-a o preda pentru a înrîuri asupra caracterului şi a disciplina mintea. E o ştiinţă formală sau mai bine o artă pentru a face mai priceput copilului ceea ce voim să-i spunem şi a-i imprima mai adînc ideile morale şi, cîte puţin, a deveni directivele vieţii sale. În materie chiar ea nu decide nimic.

De aceea am ruga pe „Românul" să nu confunde pedagogia adevărată cu ideile secăturilor republicane cari vor să puie mîna pe şcoala primară şi a căror pedagogie consistă întru a nu avea nici o pedagogie. Atît pentru instrucţia publică a dobrogenilor.

Ideile „Românului" sînt greşite ori tendenţioase, în tot cazul idei din care nimeni nu va putea să tragă folos.

Iată ce zice însă „Românul" despre limba administraţiei din Dobrogea :

Fiecare ţară are o limbă a statului, o limbă a *cetăţeanului,* un instrument de înţelegere comună care poate să difere de graiul naţional al individului cutare sau cutare. Statul n-are dreptul d-a persecuta graiurile locale. Ele pot şi trebuie chiar să figureze în şcoalele respective. Turcii din Dobrogea vor învăţa turceşte, tătari tătăreşte, mai bine încă decît sub dominaţiunea otomană. Toţi cetăţenii români însă, fără distincţiune de origine sau de religiune, sunt *datori a cunoaşte limba comună a statului, limba prin intermediul căreia* ei *se pot înţelege unii cu alţii ca membri ai unei singure* familii politice.

Aceste idei nu sînt greşite, nu sînt tendenţioase : ele sînt primejdioase.

Asupra acestor idei nu mai încape nici un fel de discuţiune : este în vecinătatea noastră un stat în care ele sînt aplicate şi nu avem decît să căutăm urmările acestei aplicaţiuni pentru ca să ne încredinţăm despre aceasta. Cuvintele pe cari le extragem din „Românul" par a fi estrase din foile maghiare ; din cuvînt în cuvînt argumentele cu care „Românul" combate cererile noastre sînt argumentele cu care politicii maghiari combat cererile românilor din Ardeal. Într-un cuvînt, politica pe care „Românul" ne sfătuieşte s-o urmăm faţă cu dobrogenii este politica pe care maghiarii o urmează faţă cu românii din Ardeal.

E înţeleaptă această politică ?

Întrebaţi pe ardeleni, ca ei să vă răspundă.

„Românul" zice : „România transdanubiană există, *dar trebuie să ştim a o iubi, ca şi ea să ne iubească"* Aşa este, trebuie să ştim a o iubi, pentru ca si ea să ne iubească. Dacă însă vom procede faţă cu dobrogenii cum maghiarii proced faţă cu ardelenii, dobrogenii ne vor iubi cum ardelenii iubesc pe maghiari.

Mai avem nevoie de alte dovezi? Rusia urmează aceeaşi cale a introducerii silnice a limbii statului, apoi o urmează Prusia în provinţia Posen, în Alsas şi Lorena, c-un cuvînt toate statele cuceritoare. E o armă periculoasă aceasta în mînile celui slab, căci se-ntoarce mai în genere contra lui la urma-urmelor. Pasajul din „Românul" e evanghelia tiraniei maghiare, ruseşti, prusiene .Noi concedem ca limba românească să fie obiect de studiu obligatoriu, însă predarea tuturor obiectelor să se facă în limba maternă a copiilor, căci numai aşa vor pricepe ce-nvaţă şi numai aşa vor învaţă a iubi România.

Acum venim la instituţiile noastre *liberale,* pe cari n-am voi să le vedem introduse în noua provincie. Am voi să se respecte adică *statu quo ante* bellum relaţiunile de proprietate şi de posesiune, administraţia comunală cum a fost, jurisdicţiunea matrimonială exercitată de cler, sentinţele de pace dictate părţilor prin persoane clerice, c-un cuvînt toată organizaţia primitivă,

însă morală şi de bună-credinţă a unui popor primitiv. Pentru aceasta ar trebui un studiu îndelungat făcut la faţa locului asupra obiceielor pământului, asupra acelui drept viu, recunoscut de toţi şi necontestat de nimenea, care cuprinde puterea sa coercitivă în sine însuşi şi în conştiinţa omului. Dacă „Românul" se teme de veacul de mijloc, să-şi aducă aminte că amîndouă ţările noastre dunărene n-au avut de la fondarea lor şi pînă în suta a optsprezece nici un cod scris (codicele Vasile Lupu şi Matei Basarab nu s-au aplicat niciodată) şi că abia fanarioţii, stricînd ţara din temelie şi corumpînd pînă în măduvă simţul de drept al românului, au fost siliţi să-ntroducă norme scrise într-o societate în care totul era putred, iar şiretlicul, sofisma şi neadevărul se introdusese în locul sentimentului înnăscut de dreptate şi de adevăr.

[11 octombrie 1878]

[„ERA LESNE DE PREVĂZUT..."]

Era lesne de prevăzut că acel compromis din Senat, ce formează astăzi puntul de purcedere al multor articole politice în ziarul „Presa" să fie o ocazie binevenită pentru organele radicale de-a se bucura de închipuita dezbinare în partidul conservator şi de-a ironiza slăbirea acestuia.

Noi din parte-ne credem că o furtună de hârtie nu e în stare nicicând să risipească convingeri bine formate şi unitatea aceea care se naşte din comunitate de interese şi de vederi. De aceea, oricât de mare ar fi bucuria „Românului", ştim că ea nu e deloc justificată şi cel puţin nu ne atinge pe noi, cară de la-nceput şi până acuma am rămas consecuenţi, descoperind pas cu pas minciuna şi duplicitatea politicei radicale şi neamăgindu-ne prin nici una din apucăturile partidului radical.

Limpede şi în mod neândoios a dovedit d. Maiorescu în Cameră că ministrul nostru de externe ştia despre pretenţiile Rusiei asupra Basarabiei şi cu toate astea n-a spus Camerei nimic, şi cu toate astea a dus armata peste Dunăre, ca să se lupte în interesul celora cari aveau să ne sfâşie ţara.

Şi când ţineam seamă de ştirile ce ne veneau din ziare străine, din Rusia chiar, în privinţa aceasta, eram numiţi calomniatori; şi când ne rugam lui Dumnezeu să facă a trece păharul acesta de dinaintea noastră şi a nu ne împlini ceea ce vedeam apropiindu-se ca fatalitatea, în [ale] cărei unde pluteau cu mulţumire roşii, atunci eram acuzaţi că vorbim rău de partidul fanarioţilor şi de nobilul său aliat.

De aceea era evident că oricât de identice ar fi îndealtmintrelea principiile fundamentale ale partidului conservator, numească-se el dreapta, numească-se centru, nu ne-am putut asocia la darea unui bil de indemnitate pentru actele acestui ministeriu care-a făcut atât de bine trebile Rusiei şi atât de rău pe-ale României.

Ceea ce e mai hazliu însă e desigur ştirea ce-o comunică „Românul" cititorilor săi cumcă „Timpul", zi „Timpul", a devenit socialist. Pentru că arătăm cum ţăranul nostru, fie proprietar mare, fie mic, e singurul producător real în această ţară şi cum din spinarea acestui ţăran se nutresc toţi paraziţii liberali, impuindu-i statului netrebnicia lor intelectuală şi morală, de aceea noi am devenit socialişti, ba, mai mult, comunişti şi nihilişti.

Dacă arătăm că prin calamităţi economice ţăranul, care e proprietar şi producător, dă îndărăt şi se stinge prin greutatea birurilor, că fiecare număr din „Monitor" cuprinde liste lungi de dări comunale, judeţene etc. cari-n ultima linie se plătesc din punga ţăranului pentru a întreţine o administraţie hoţească, atunci noi ... sântem socialişti, se-nţelege. Şi daca vom spune că populaţiile noastre orăşeneşti au pierdut — prin importarea mărfurilor străine de tot soiul — pânea zilnic[ă] şi sânt reduse parte la proletariat, parte la precupeţirea băuturilor spirtoase şi a obiectelor de consumaţie zilnică, adecă trăiesc din scumpirea artificială a acestor obiecte, atunci „Românul" va zice că suntem socialişti.

Tot atât de nepotrivită e citarea în această privire a unui alt articol din „Timpul".

Despre articolul întitulat Mişcările din Rusia n-avem decât a repeta că este o corespondenţă din „Journal des debats", ziar, care în orice caz numai socialist nu e. E de sine înţeles că, oricât de criminale ar fi mişcările din Rusia, noi nici le combatem, nici le aprobăm. Împărăţia vecină s-a izolat atât de mult de restul lumii încât mişcările dinlăuntrul ei nu înrâuresc întru nimic spiritul public al Europei şi sânt afaceri curat ruseşti. Pentru străinătate ele au valoare numai întru cât împiedecă sau înaintează scopurile guvernului rusesc şi poate că acest din urmă, ocupat îndestul înlăuntrul ţării sale, va exercita un amestec mai puţin simţitor în afacerile altora în afară. Interesul ce-l au ziarele străine — putem zice toată presa europeană — pentru acele mişcări e cu totul identic cu al nostru şi nu priveşte decât influenţa pe care ele ar putea-o avea asupra politicei esterne a Rusiei. Asta-i destul de lămurit pentru a arăta deplina noastră neinteresare, fie în afirmativ, fie în negativ, pentru mişcările dintr-o ţară care am dori să ne inspire pe de-a pururea tot atât interes pre cât ne inspiră Afganistanul de ex., chiar dac-am trebui să renunţăm la onoarea de-a vedea pe d. Slăniceanu ministru plenipotenţiar la Curtea din Cabul.

Nu ştim pentru a câtea oară cată să repetăm că reflecţiunile noastre nu le mai facem „Românului" îndeosebi.

Acest ziar a minţit de atâtea ori pe socoteala noastră, când cu bandele de săcui, când cu dezminţirile în privinţa banilor de hârtie şi în cestiunea Basarabiei, cari toate s-au dovedit din parte-i ca nevrednice apucături, încât noi faţă cu ziarul fanariot nu mai suntem în poziţie de apărare. Suntem prea sus pentru ca să ne poată atinge. Am spus totdeuna adevărul şi nu ne-am înjosit a întrebuinţa apucăturile coţcăreşti ale foilor fanariote. Deplângem că generaţia de astăzi ne dă ocazie de a spune atâtea adevăruri dureroase şi că mai ales partidul aşa-numit liberal ne impune, prin netrebnicia sa intelectuală şi morală, datoria sfântă de a-l contesta zi cu zi. Dar dacă poziţia noastră prin apărarea fără încunjur a adevărului devine grea din cauza alianţei naturale a celor mărginiţi şi a celor răi contra noastră, de pe altă parte calomnia şi minciuna nu ne pot atinge. Săgeţile neputincioase ale progeniturei importate a Fanarului se frâng fără putere de pavăza noastră. Statornici şi consecuenţi de la început, nimeni nu ne poate arăta o singură deviare din calea ce ne-am prescris-o.

[12 octombrie 1878]

[„«ROMÂNUL» SE GRĂBEŞTE A REPRODUCE..."]

„Românul" se grăbeşte a reproduce din ziarul francez „La Presse" un articol intitulat *România* în care se aduc laude senatorilor guvernamentali, deputaților şi guvernului pentru buna lor purtare în cestiunile cele trei impuse de Tratatul de la Berlin.

Aceasta n-ar fi nimic. Un articol de jurnal, mai cu seamă într-o depărtată străinătate care nu se interesează de noi, se cîştigă lesne, mai ales cu motive sunătoare. Guvernul se poate lăuda prin presa străină — i-o permit mijloacele deocamdată. Noi în genere n-am prea dat şi nu prea dăm mult pe părerea străinilor, părere care e sau unilaterală şi formată cu acel prisos de suficien-ță individuală pe care în țara noastră — şi în cea turcească — se crede în drept de a o avea orice gazetar străin, pe de alta cu acea superfluență de linguşire care dovedeşte ceva şi mai rău şi aduce aminte de casele de binefacere. Pîn-acum ni s-a întîmplat foarte adeseori să nu ne supărăm cîtuşi de puțin de opinia cea rea a ziaristicei străine şi să nu ne bucurăm de părerea ei cea bună. Prea adeseori s-a întîmplat ca cea dîntîi să fie falsă, cea din urmă plătită, iar fabrica unora şi altora e mai adeseori țara noastră chiar, în care vestiții corespondenți se pun uşor la serviciul cutărei persoane sau cutărui interes. Dar daca cunoştința originei multor producte intelectuale de asemenea natură nu ne inspiră nici vun respect deosebit, nici vro temere în privința relei opinii căreia i-ar putea da naştere, pe de alta ne bucurăm oricînd daca vedem aprecieri adevărate, fie-n rău, fie-n bine ; căci adevărul — atingînd susceptibilitatea noastră națională şi dureros fiind chiar — e tot mai bun decît minciuna aurită.

Atîta despre ziare în genere, cărora nu le dăm o importanță mai mare decum au într-adevăr.

Aşadar guvernul poate să-şi scrie laude în ziarele străine pe cît îi va plăcea, n-avem nimic în contra, ba ne pare chiar bine dacă caută a inspira încredere acolo unde are nevoie de ea, cu condiția numai ca acea încredere să nu coste prea scump.

Dar ceea ce nu putem trece cu vederea este calomniarea opoziției şi confundarea tuturor nuanțelor ei sub eticheta de conservatori. Astfel de ex. moțiunea negativă din Cameră, propusă de d. Vernescu, i se atribuie asemenea opoziției în genere.

Propunerea d-lui Vernescu — zice „La Presse" — ia aparența unei manopere care tinde a lăsa să se piardă într-adins pentru România provincia care-i era atribuită, ca să poată învinovăți pe cabinetul actual c-a lăsai să se mutileze teritoriul fără nici o despăgubire.

Acest macihiavelism — urmează „La Presse" — intră cu totul în mijloacele conservatorilor din Bucureşti care, în timpul crizei de acum un an, găseau totdeauna oficioşi grăbiți, gata să sufle la urechile principelui sfatul că luînd un minister din dreapta va îndrepta ca printr-un farmec reaua dispoziție a țarului.

Principele Carol ... a avut destulă perspicacitate şi lealitate ca să recunoască că, luînd un cabinet reacționar, urît de țară, riscă să provoace sub ochii roşilor un război civil. Un minister compus de oameni cari fuseseră loviți într-un mod atît de otărîtor de toate scrutinele care s-au urmat de la 1875, un minisiter ai căror membri scăpaseră numai prin războl de darea în judecată ar fi fost nu pacea cu ruşii, ci intervenirea ruşilor în afacerile României. Principele Carol a refuzat de-a intra în vederile ce voiau să-i dicteze ; a cruțat țării sale durerea şi ruşinea de-a vedea ordinea restabilită de baionetele ruseşti în folosul cîtorva ambițioşi.

……

Bucurîndu-se de aclamările cari izbucneau în calea sa şi ascultînd mulțămirile meritate pe cari i le exprima bărbătească elocință a d-lui C. A. Rosetti, principele Carol a putut compara situațiunea actuală cu aceea în care era acum trei ani. Atunci, prizonier al camarilei conservatoare, trăia în cea mai mare izolare. La fiecare moment se vorbea de demisia sa şi trebuia toate silințele şi toată puterea de persuadare a miniştrilor cari se serveau de dînsul pentru ca să-l țină. Daca ieşea din palatul său, trecătorii îşi întorceau capul şi nimeni nu se ascundea ca să-şi exprime opiniunea asupra încercărilor sale dictatoriale.

Trebuie să concedăm că, între multele exemple de onestitate inversă şi de iubire de adevăr intervertită, acest nou Brutus care a scris liniile de mai sus merită un loc deosebit în memoria noastră, precum ar merita un locuşor asemenea deosebit, foarte deosebit, în societate, sau mai bine în afară de ea.

Propunerea d-lui Vernescu e un machiavelism care intră cu totul în mijluacele conser-vatorilor. S-a suflat M. Sale sfatul de a lua un minister din dreapta ca să îndrepte răua dispoziție a țarului.

D. Vernescu e un om de treabă, căci toți aliații de la Mazar Paşa sînt oameni de treabă, dar nu-i conservator, ci liberal, tot atît de liberal ca d. C. A. Rosetti, iar cît despre sfatul dat M. Sale ne declarăm în imposibilitate de a-1 judeca, pur şi simplu din cauză pentru că, după încheierea convenției, M. Sa *n-ar fi găsit un ministeriu din dreapta.* Iar cît despre M. Sa țarul, noi sîntem aceia cari am prețuit după adevărata ei valoare purtarea Rusiei față cu România şi tocmai fiindcă am prețuit-o îndestul şi nu sîntem în fericita poziție de a retrage nici cîtu-i negru sub unghie din aprecierile noastre, ne simțim incapabili de a îndrepta răua dispoziție a

---

țarului, lucru care ar fi de prisos pentru că e cu neputință, şi e cu neputință tocmai pentru că există multe lucruri de prisos în lumea aceasta de la cari renunțăm cu dragă inimă. Avem din contra perspectiva de a nu plăcea niciodinioară înaltelor personaje

cărora roşii le plac atîta.

Atîta despre rolul în stat al dreptei de la convenţie şi pînă azi.

Cît despre războiul civil pe care 1-ar fi adus rămînerea la putere a conservatorilor, sîntem pe deplin de acord cu scriitorul articolului din „La Presse", adecă nu ne îndoim defel că roşii, a căror singură perspectivă de trai sînt funcţiunile statului, ar fi fost în stare, chiar în timpul unei invazii, chiar daca România s-ar fi opus invaziei cu arma în mînă, să turbure liniştea Bucureştilor prin manifestări de uliţă, să ameninţe pe domn cu detronarea, precum 1-au mai ameninţat, să prezinte spectacolul unui război civil în momentul în care am fi avut război cu străinii.

Despre asta nu ne îndoim, pentru că cunoaştem înaltul patriotism de care sînt insuflaţi aceşti copii mai mult *importaţi* decît importanţi ai nefericitei noastre ţări.

Cît despre estrema noastră fericire de-a fi scăpat prin război de darea m judecată, declarăm că nu sîntem în stare de-a înţelege de ce ni se perpetuează fericirea. Lucrul se poate corige foarte lesne — rugăm pe roşii să ne dea din nou în judecată. O pot face, de nu prin Camere, totuşi însă pe altă cale şi, dacă roşii ar fi oameni oneşti, ar trebui să vadă că ne datoresc darea în judecată.

Nici nu ştim alt mijloc care ar răsturna pe deplin toate rămăşiţele acestei bande de esploatatori ai averii şi puterilor statului decît tocmai darea noastră în judecată. Ceea ce dorim de la d-nii roşii şi de la organele lor de publicitate este ca să rămînem totdauna atît de respectuoşi unul pentru altul precum am fost pînă acum şi am fi desperaţi de a vedea că schimbă tonul faţă cu noi, alterîndu-ne astfel acea dulce uniformitate a vieţii cu care ne-am deprins atît de bine prin dovezi de iubire la cari nu sîntem în stare a răspunde.

Într-adevăr, reproducţiunea articolului din „La Presse" în nr. de luni-marţi 16-17 brumărel nu-1 opreşte pe „Românul" de a face în numărul său de miercuri 18 brumărel declaraţii de iubire partidului conservator si — ceea ce mai lipsea — lecţii de politeţă „Timpului". Într-adevăr noi, cari nu sîntem admiratorii elocinţei bărbăteşti a d-lui C. A. Rosetti, găsisem că glumele făcute de „Românul" asupra partidului conservator sînt de rău gust şi le dădusem epitetele cari le meritau, de vreme ce nu meritau un răspuns serios.

Guvernul, adică întreg partidul liberal azi la putere, iubeşte *opositiunea.* Dar nu ne ştim vinovaţi cu nimic. Nu s-ar putea să ne scutiţi cu dovezi de iubire ? Iată, sîntem gata să ne declarăm nevrednici de iubirea voastră, numai daţi-ne bună pace, să rămînem aşa cum sîntem.

Dar nu numai din astă cauză ne simţim neliniştiţi. E drept că iubirea guvernului radical e o ... fericire insuportabilă, dar în sfîrşit multe lucruri sînt insuportabile şi totuşi omul trebuie să le ducă. Vorba ceea : să nu dea Dumnezeu omului cît poate purta. Ceea ce ne-ngrijeşte serios e că toată iubirea aceasta a liberalilor cată neapărat să fi ascunzînd vro nouă nenorocire a ţării. Se zice că d. Brătianu a fost din nou la vie la vestita sa vie din Livadia.

Este oare petrecerea aceasta la aer curat care pricinuieşte focul dragostei pentru noi?

Noi am crede c-ar fi mult mai demn de-a spune verde ce vor. Bani vor? Oaste vor? Spuie-o curat şi nu mai umble cu tertipuri diplomatice şi cu dovezi de iubire pe care nu le pricepem tocmai de teamă că le-am priceput prea bine.

[19 octombrie 1878]

[„CHIAR ÎN CESTIUNEA ADMINISTRĂRII..."]

Chiar în cestiunea administrării Dobrogei nu e unitate în vederile cabinetului actual. Cel puţin hotărîrea ca fiecare ministru în parte să-si facă regulamentul *său* de administraţie publică dovedeşte că întreg cabinetul nu are nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă. Cauza este simplă. La noi în România nu există miniştri de resort, cari, să-şi înţeleagă ramura lor de administraţie, căci toţi d-nia lor au găsit de cuviinţă de-a administra patria lor proprie ca regulamente şi legi traduse cuvînt din cuvînt din franţuzeşte, pe cînd toată activitatea mintii individuale a d-lor, cîtă va fi binevoit a le-o da Dumnezeu, se consumă pur şi simplu în ambiţia de-a rămînea miniştri, iar mintea ciracilor d-lor se consumă în tendenţa de-a ajunge cît mai în grabă la o poziţie cît de bine plătită, cu condiţia ca să coste muncă puţină. Generaţia actuală de postulanţi, cumularzi şi diurnaşi se găseşte deodată faţă cu stări de lucruri care — *mirabile dictu* — nu se pot administra cu regulamente traduse şi la tratarea cărora se cere gîndire *proprie* şi muncă *proprie* din greu.

Aci le stă mintea locului. Gîndire *proprie !* Dar n-au avut-o niciodată.

Făcîndu-şi prin Piza, Belgia şi Elveţia doctoratele în drept în cîte 10—15 luni sau poate chiar în tot atîtea săptămîni, tăind cînilor frunză prin Paris, unde cîteva săptămîni înaintea examenelor se pun sub *repetitori* să-nveţe pe de rost răspunsurile la întrebări certe, precum se învaţă căţeii la aportare, şi cîştigînd titluri fără vreo muncă a inteligenţei, fără ca vreodată să fi învăţat a judeca, a gîndi, a cerceta, ne vin cu droaia şi aspiră toţi de a deveni miniştri, membri la Curţi, academici etc. încît nu ştim ce

să admirăm mai mult, ignoranța sau tupeul lor.

Un ciudat mod de mişcare în societate se observă de mai mult timp încoace. Tocmai băieții cei mai blegi şi mai tîrzii la minte, cari se strecură sau nu se strecură cu chiu cu vai prin şcoalele secundare, au norocul de a pleca în străinătate, de unde se întorc ca viţelul din fabulă, adecă mai blegi — dar cu titluri şi cu aspirațiuni nemărginite. Cea dîntîi aspirațiune a acestor tineri plini de speranță este o zestre de 10—20000 de galbeni; a doua, deputația; a treia, funcțiunile înalte ale statului şi, în fine, fotoliul ministerial. Astfel vedem oameni cari n-au nici atîta judecată proprie cîtu-i negru sub unghie grămădindu-se în Corpurile legiuitoare, în justiție, la universități. O cultură cîştigată prin cafenelele Parisului dă tinerilor români dreptul de a aspira oricît de sus. Fiindcă însă pe calea regulată a unui stat bine organizat lucrul n-ar fi cu putință, întrebuințează alte mijloace, se fac ciraci politici ai cutării sau cutării persoane, cîştigă o importanță nemeritată de oameni de partid şi deodată numai ce vezi răsărind cutare ori cutare reputație uzurpată, pe cari organele gaştei o laudă şi o ridică in ceruri, iar cetitorii cred, reputația se întemeiază, pînă ce la urma urmelor avem leit-poleit înainte-ne pe candidatul la minister. Cazuri s-ar putea cita o mulțime, ba chiar ar fi practic de a se face o statistică, a putrejunii sociale, atît de numeroase şi instructive sînt ele.

Pentru România cel întîi şi cel mai mare bine ar fi o curățire a universităților noastre de semidocții si simplii postulanți cari îi ocupă catedrele şi introducerea unui alt mod de numire la ele, bazat pe incontestabile cunoştințe, dovedite prin scrieri însemnate şi printr-un trecut ştiințific însemnat, nu numai pe titluri academice cari dovedesc foarte puțin şi în multe cazuri nimic chiar. Apoi ar trebui ca de la o epocă fixată să nu se mai admită în funcțiuni publice cei cari studiază în străinătate. Nicăiri în lume nu se întîmplă aceasta. În Germania şi Austria nu s-ar primi nimeni în vro funcțiune a statului dacă a studiat în Franța şi viceversa.

Dar această cestiune e de cea mai mare greutate; ea este izvorul reputațiilor uzurpate, a meritelor imaginare, şi cultura în străinătate va fi încă multă vreme rana cea mai adîncă a acestei țări. Ea ne face să nu ne cunoaştem țara, să judecăm toate după calupuri străine, admițînd pe acestea ca pe nişte valori absolute, ca pe nişte adevăruri nerăsturnabile, pe cînd ele nu sînt decît cristalizațiunea unor stări de lucruri cari *n-au nici o asemănare cu ale noastre.*

îşi poate imagina cineva că oricare din aceasta generație de avocați şi intriganți de meserie va înțelege cu atît mai puțin starea Dobrogei cu cît n-au fost capabili de-a înțelege starea propriei lor țări, în care s-au născut şi a cării limbă de bine de rău o vorbesc.

Tot aceşti oameni vor trece în Dobrogea spre a o civiliza. Oricine îşi poate închipui în ce fel va ieşi această civilizare. Lefuri mari, trîndăvie absolută, înfumurare şi aroganță față cu muncitoarele elemente din acea țară, ruinarea cît mai curîndă a ei prin invențiunea copioasă de dări către stat, județene, comunale etc. etc.

Noi din parte-ne am făcut oarecari propuneri pozitive şi, deşi ştim că nu vom fi ascultați, le repetăm din nou.

Şcoalele primare ar trebui să fie confesionale, în cari însă se poate învăța în mod obligatoriu şi limba statului, dacă se va crede de cuviință. Mijloacele pentru întreținerea acestor şcoale ar trebui să le dea averile bisericeşti, fie creştine, fie moametane, constituite în fonduri religionare şi administrate de chiar membri — clerici si mireni — ai comunității religioase. Limba maternă a copiilor să fie neapărat limba de propunere în şcoala

Căsătoria fiind pentru toate elementele din Dobrogea o afacere religioasă si nu juridică, cauzele matrimoniale trebuie judecate de către forurile de cari s-au judecat si pînă acuma.

Organizarea administrației comunale să se lase aşa cum era înaintea războiului.

Să nu se impuie nici o dare peste celea cari existau înaintea războiului.

Tratînd Dobrogea cu aceeaşi lipsă de respect a trecutului ei precum am tratat patria noastră proprie de douăzeci şi mai bine de ani încoace vom face populațiile să regrete trecutul si să ne urască. Numai complectînd sau dînd ocazie de a se complecta formele deja existente ale vieții publice îi vom face pe oameni să se simță tot în patria lor veche, să se simță la ei acasă, iar nu sub o dominațiune străină.

[21 octombrie 1878]

[„«ROMÂNUL» AFLĂ CĂ..."]

„Românul" află că d. George Chițu, ministrul instrucțiunii publice, şi-ar fi dat demisiunea.

Înțelegem, urmează „Românul", că d-sa, ca unul din cei mai distinşi avocați de peste Olt, a făcut un însemnat sacrificiu material prin lunga sa şedere in minister, un sacrificiu pe care îl impunea greaua situațiune a țării, cînd fiece român, lăsînd la o parte interesele sale particulare, trebuia sa nu se gîndească decît numai la binele cel mare al națiunii.

Timpul începind a se limpezi, d. Chițu va fi crezut momentul sosit pentru a curma sacrificiul.

Deie-ni-se voie a admite că timpul a început în genere a se limpezi, aşa încît a sosit momentul în care nu numai d. Chițu îşi

va curma sacrificiul, ci şi alţii.

E prea adevărat ca roşii aleg tocmai timpurile cele mai nefavorabile pentru ţara, cînd e război în zare, cînd e vorba de o mare prefacere undeva, cînd se poate face paradă de vorbe late, ca să ajungă la putere, căci în timpuri normale nu *pot* ajunge. Dacă un ministeriu conservator ar fi făcut una măcar din greşelele comise de dd. roşii în politică, d-nia-lor, cu toate c-am fi avut oştire străină în ţară, ar fi făcut manifestaţii pe uliţă, ar fi îmblat cu jalbe în proţap la M. Sa sau poate la consulul ştiut, cu un cuvînt şi-ar fi pus în mişcare toate apucăturile cari ar fi fost numai în stare de-a aduce cele mai mari greutăţi asupra ţârii. A spune că d-nia-lor fac sacrificii stînd la ministeriu e absurd. D-lor cată a veni oricînd *pot* şi se duc cînd *trebuie* să se ducă, cînd adecă li se arată uşa.

Cauza pentru care d. Chiţu e trimis la primblare nu ne e cunoscută dar desigur ca *nu* numeroasele sale greşeli ca ministru sînt motivul retragerii sale. Se vede că se face loc cuiva pentru vreo tranzacţiune politică şi de aceea i s-a dat vînt sa-şi vază de trebile advocaţeşti.

„Românul" urmează:

Oricum ar fi, această retragere este cu atît mai regretabilă cu cît nimeni la noi nu înţelesese mai bine decît d-sa unul din puntele cele mai însemnate din ramura instrucţiunii publice.

Am spus într-unul din numerii trecuţi ai „Românului" cât de prejudiţioasă este pentru noi, sub toate raporturile, migraţiunea cea periodică a mii de tineri români care se duc a împopora diferitele şcoale din străinătate.

Milioanele cheltuite acolo pentru a aduce în schimb cîte o diplomă de doctor sau licenţiat, adesea numai diploma fără ştiinţa, acele milioane, dacă s-ar întrebuinţa în ţară, ar putea să rădice la noi foarte sus nivelul instrucţiunii publice, iar prin însăşi aceasta şi prestigiul nostru naţional.

Cauza migraţiunii tinerilor, motivul ce se invoca necontenit, pe drept sau pe nedrept, este starea cea defectuoasă, necompletă, neîngrijită a învăţământului superior.

Avem nişte fragmente de facultăţi, nişte cadre aşa-zicînd universitare, dar nu avem nici o universitate care să poată rivaliza măcar cu universităţile cele de a doua mînă de prin oraşele cele mai mici ale Germaniei.

Într-o asemenea stare de lucruri, dacă sînt studenţi puţini, nu c de mirare, căci studenţii cei mulţi văzînd că în ţara nu pot învăţa mai nimic, se duc în străinătate.

Într-adevăr cestiunea stă aşa — ceea ce contestăm însă e că d. Chiţu ar fi înţeles-o vreodată.

D. chiţu, ca şi „Românul" si ca toţi roşii în genere, pun mîna pe idei emise de alţii, pentru a abuza de ele nepricepîndu-le pe deplin. Cauza că facultăţile noastre sunt rele stă în modul numirii profesorilor. Şi catedrele de la facultăţi nu sunt nimic alta în România decît un obiect vrednic de invidia postulanţilor. Legea instrucţiei iar e în privinţa numirilor de-a dreptul rea. Titluri academice se cer şi nimic mai mult. Dar simple titluri academice se cer de la un advocat, de la un medic, de la un judecător, de la un amploiat de administraţie chiar, nu de la un profesor de facultate. Acesta ar trebui să-şi fi dovedit calificarea ştiinţifică în alt mod, prin scrieri însemnate de valoare necontestabilă.

E drept că acest titlu e asemenea admis de consiliile examinătoare. Dar cum ? O mică monografie fără nici o valoare e de ajuns pentru a-l numi pe un asemenea postulant la o catedră, care adesea-şi prezintă *teza sa de licenţă* ca o scriere de merit?

Facultăţile noastre sînt atît de slabe şi de puţin frecuentate încît adesea profesorii sînt mai numeroşi decît elevii. N-ar fi oare mai bine ca Facultatea de Litere din Iaşi de ex. să se desfiinţeze cu totul, să se creeze catedre la Bucureşti pentru unul sau doi din profesorii mai buni de acolo, iar din restul fondurilor să se dea stipendii la buni absolvenţi de liceu, ca să se prepare în străinătate pentru studii superioare speciale? Aceasta ar fi practic şi financiar şi în privirea fondului. S-ar desfiinţa o sumă de sinecure pentru a pune temelie unui corp adevărat de învăţaţi. Aceşti tineri s-ar putea numi apoi la licee şi, dovedind mai tîrziu o deose-bită aptitudine personală, şi la facultăţi.

Căci migraţiunea tinerilor pentru ştiinţele istorice şi cele exacte nu e atît de mare precum [î]şi închipuie „Românul". Din contra. Cei mai mulţi tineri cari se duc in străinătate sînt dresaţi a aporta cestiunile codului civil francez, se fac jurişti. Deci tocmai în privirea facultăţilor de drept ar trebui o radicală prefacere si lărgire a învăţământului superior. Aci e singurul teren în care s-ar putea specializa munca, s-ar putea crea catedre nouă, s-ar putea impune prin lege că, de la epoca cutare ori cutare, numai tinerii cari vor fi studiat dreptul în ţara lor proprie vor putea ocupa funcţiuni judecătoreşti şi administrative.

E necontestabil că emigrarea studenţilor în drept e o adevărată calamitate pentru ţară. Abstracţie făcînd de la milioanele pe cari le cheltuiesc în străinătate şi pe cari le-ar putea cheltui în ţară, mai vin alte rele nu mai puţin esenţiale. Întîi se deprind în centrele cele mari c-o mulţime de trebuinţe, îndeplinite ieften acolo, scump la noi, trebuinţe cari aci nu se pot satisface cu leafa de judecător la Piatra, Cîmpulung sau Tîrgul-Jiului. Al doilea, ne vin aproape toţi c-o omeopatică doză de cunoştinţe, dar cu pretenţia de-a se face de-a doua zi deputaţi, miniştri, profesori de universitate. Aceiaşi advocaţi apoi, cari nu ştiu nici dreptul cum se cuvine, nu se dau îndărăt dela concursuri pentru licee, pentru catedre de la facultatea de litere chiar. Afară de asta mai e un alt inconvenient şi mai mare. Facultăţile străine, foarte riguroase pentru indigenii lor, nu sînt deloc riguroase, ci din contra foarte îngăduitoare pentru străini. Tineri rău preparaţi, adesea fără studii liceale complete, pleacă în străinătate, unde după 10—

15 luni de dresură li se dă vînt cu vorba : *Assez fait pour l'Orient.*

Întorşi în ţară — cu obiceiuri mult mai orientale de cum s-ar crede — însă ca scoşi de cutie, încep a se forma în grupuri politice şi a pune la cale ţara. Astfel se sporesc pe zi ce merge oamenii cari nu ştiu munci, dar cu o mulţime de necesităţi, fără ca producţiunea naţională să poată ţinea pas cu acea sporire, se-mulţesc consumatorii puri, ba încă rafinaţi şi costisitori, fără ca inteligenţa acestor tineri să compenseze cît de puţin măcar munca reală şi suferinţele reale ale poporului lor.

Gîndit-a d. Chiţu la toate acestea? Defel.

Şi cu toate acestea „Românul" o susţine, căci iată ce zice : -

Unul din meritele cele mai necontestabile ale d-lui Chiţu a fost d-a se fi gîndit cu multă stăruinţă la îmbunătăţirea facultăţilor române şi mai ales a celor *de Litere şi ştiinţe,* mai părăsite decît celelalte, .silindu-se însă totodată d-a da mai multă soliditate învăţămîntului primar si secundar, fără care, ca un edificiu lipsit de bază, instrucţiunea superioară nu poate lua o dezvoltare matură, un avînt serios. ,

Sperăm că succesorul d-sale la Ministerul Instrucţiunii Publice, oricare ar fi, va şti să profite de începutul făcut şi va duce opera la capăt, avînd necontenit in vedere mijloacele d-a împuţina cu încetul, d-a reduce la minimum trista deşertare a şcoalelor române în favoarea celor din străinătate.

Facultăţile de litere şi de ştiinţe !

Apoi tocmai acestea au nevoie de concursul străinătăţii. Cele de *drept* ar fi trebuit să atragă atenţia d-lui ministru.

Ştim foarte bine la ce vrea să facă aluzie „Românul". La numirea celor trei distinşi învăţaţi — Odobescu, Hîsdeu şi Frollo — ceea ce nu 1-a oprit însă pe d. Chiţu de-a găsi foarte suficient si pe d. Crăciunescu, numit pe baza unei teze de licenţă (în treacăt vorbind, fără de nici o valoare reală).

Măsura cea mai nimerită pentru popularea acestor facultăţi ar fi fost *o lege* prin care să se stabilească o dată pentru totdeauna că nu se vor numi profesori de licee, de gimnazii şi de şcoli secundare în genere decît cei ce vor fi absolvit cu succes cursurile universitare.

A doua măsură ar fi fost curăţirea acestor facultăţi de postulanţii ce le ocupă catedrele, cari nu ştiu nimic si pentru cari catedra e o sinecură. D. ministru ar fi trebuit să găsească mijlocul pentru aceasta dacă nu vrea să prefacă facultăţile în spitale de nevolnici cu mintea..

Astfel e la facultatea din Bucureşti d. P. Cernătescu, numit prin surprindere de către locotenenţa domnească profesor; sînt la Iaşi, d. Vizanti, Leonardescu ş.a., sînt la facultatea de medicină d. Protici si alţi bulgari, buni de salahorie, nu de catedre.

Dar d. Chiţu n-a gîndit la toate acestea. A pune la loc pe profesorii de facultăţi depărtaţi de predecesorul său pentru ignoranţă sau pentru neglijenţă absolută a fost grija sa cea dentîi. Daca şi acesta e un merit, el e necontestabil.

D. Chiţu a binevoit a crede că toţi oamenii aceştia erau victime politice, mari învăţaţi persecutaţi pentru adevărurile ce le propagă, descendinţi direcţi ai lui Galilei, pe cînd din contra nu erau decît sau ignoranţi sau negligenţi pe care o defectuoasă lege a instrucţiei îi făcuse în aparenţă sacrosanţi.

Adevăratele merite ale d-lui Chiţu ca ministru al instrucţiei sînt următoarele :

A-mpuţinat şcoalele rurale. La ce să înveţe mojicul carte, a socotit d-nia-lui. A retras aprobarea esclusivă pe care predecesorul său o dedese unor cărţi pentru învăţământul primar, pentru ca buruiana cărţilor rele să înece planta mai gingaşă a acelor bune. Dacă

---

acele cărţi aprobate esclusiv de predecesorul său au pătruns, cauza e plivirea generală ce se făcuse puţin înainte, încît se dăduse plantelor folositoare spaţiul necesar ca să prinză rădăcină.

Un alt merit necontestabil al d-lui Chiţu este încărcarea şi încurcarea programelor. Desfidem pe cineva de a ne arăta programe atît de monstruos încărcate ca cele actuale din România. Uitînd vechiul şi nestrămutatul adevăr pedagogic *non multa sed multum, d.* Chiţu a presupus că copiii români sînt toţi excepţionali prin memorie şi judecată şi i-a încărcat cu materii atît de multe şi atît de diverse încît nici profesorii, nici şcolarii nu se pot orienta in capetele lor. D-sa a crezut că, daca copiii învaţă vorbe, apoi învaţă în genere ceva. Nimic nu învaţă, pentru că memoria nu păstrează nimic nepriceput, nerumegat, unde interesul viu şi judecata copilului n-a jucat nici un rol.

Singurul efect al încărcării memoriei cu lucruri pe cari nu le poate mistui e sila şi scîrba copilului de carte. La acest rezultat au ajuns aproape toate şcoalele la noi. Vezi tineri cari au învăţat latineşte, greceşte, istoria universală, logică şi psicologie, ştiinţe naturale, geografie în toate clasele, drept administrativ, economie politică, au trecut bacalaureatul şi ... cu toate astea nu ştiu a scrie o frază corectă, iar a doua zi după ce a părăsit şcoala a uitat tot.

Meritul d-lui Chiţu e că sau a distrus sau a încercat măcar a distruge orice început bun şi temeinic în şcoalele noastre. Că n-a stricat şi mai mult nu e vina d-sale.

[25 octombrie 1878]

[„ÎN NUMĂRUL DE VINERI..."]

În numărul de vineri al ziarului „Războiul" un domn care iscăleşte numai cu iniţiala T. şi se numeşte vechi conservator găseşte de cuviinţă a imputa „Timpului" tonul ce 1-am avut faţă cu Rusia şi că venim azi a învenina relaţiile dintre noi şi ruşi.

Ni se va permite a nu răspunde direct la această imputare. Am spus adeseori că, relaţiile dintre stat şi stat fiind întemeiate numai pe interese, pot fi foarte *cordiale,* fără ca prin aceasta sentimentele intime ale naţiunii să ia parte la acea cordialitate.
.

Dovezi despre bunele relaţiuni dintre România şi Rusia ne dau mulţimea decoraţiunilor pe care guvernul puternicei împărăţii vecine găseşte de cuviinţă a le împărţi la noi spre a împodobi piepturile patrioţilor şi dovezi şi mai temeinice credem că ni se dau pe cale diplomatică. Prin urmare în predmetul acesta sîntem la limpeziş si nu mai imputăm nimărui nimic, pentru că credem de prisos a o mai face cînd cunoaştem înaltele virtuţi civice ale luminatelor noastre sfere dirigente.

Contestăm asemenea că noi am fi înveninat vro relaţie bună existentă, căci, chiar daca am fi voit s-o facem, antidoturile puternice cari se administrează naţiei ar face veninul nostru foarte neputincios, precum nici nu poate fi altfel, precum ar fi nenatural daca ar fi altfel.

Asemenea avem şi noi principiul *cazuistic,* nu absolut, că trebuie să stăm foarte bine cu toţi vecinii noştri, şi avem acest principiu tocmai din cauza înaltelor calităţi de tărie, statornicie, prevedere si patriotism care caracterizează partidul astăzi la putere, şi numai cînd n-am avea cunoştinţă despre acele calităţi am fi de opinia contrarie a lui Machiavel.

Prin urmare e o necontestată identitate de principii în politica practică intre noi şi d. T.; sîntem adecă ţară mică si săracă şi trebuie să cunoaştem puţina noastră însemnătate, să nu ne amestecăm în certurile celor mari şi să mărturisim, mai ales, anemia noastră. Ceea ce contestăm însă e ca oricine să se recunoască atins de anemia generală, mai vîrtos cînd ştim că relaţii atît de trainice şi de bine întemeiate pe reciprocitatea intereselor ca cele însemnate mai sus nu se pot învenina prin o furtună de hîrtie. într-adevăr, ce politică ar fi aceea şi ce adîncime de vederi ar trebui să aibă ca să se modifice aşa, numaidecît şi în mod esenţial, prin atitudinea unui ziar? Am spus-o noi înşine de mai multe ori că e un guvern rău acela care-şi poate schimba politica sa după polemici jurnalistice, şi e rea, absolut rea politica ce se poate modifica după articolul de fond al cutărui jurnal. Privilegiul, daca voiţi, pe care ni-l păstrăm în situaţiunea de faţă e ca să mărturisim că nu sîntem vrednici de a recunoaşte adîncimea şi siguranţa de vederi a politicei guvemului, că nu ne intră în cap, poate că sîntem prea tîrzii la minte, şi acest privilegiu nu-l cerem pentru ca să cîştigăm o popularitate de care n-am fost vrednici niciodată de a o căpăta nici prin linguşiri, nici prin îngîmfata încredere în puterile noastre, ci pentru că aşa este făcută mintea noastră, că nu înţelegem adecă prăpăstiile, nici să credem orbeşte vorbe ale căror cuprins real nu se pipăie şi nu se vede.

Aşadar nu se teamă d. T. că ne deosebim tocmai mult în privirea politicei esterioare, factorii reali ai acestei politice fiindu-ne prea bine cunoscuţi pentru ca să sperăm că prin atitudinea noastră vom schimba ceva din mersul ei fatal, inaugurat de la începutul războiului.

Ceea ce ne credem însă datori a rectifica sînt unele chestiuni de fapt în întîmpinarea d-lui T., precum cea privitoare la art. 2 din convenţie despre care d. T. zice că n-ar fi garantînd integritatea; *actuală* a României şi despre partea Rusiei; apoi depeşa marelui duce Nicolae, pe care d. T. o declară de falsă.

Să ne ierte d. T., dar adevărul înainte de toate. *Amicus Plato, magis amica veritas.* Articolul 2 garantează integritatea teritoriului român *şi* despre Rusia, aceasta-i opinia lumii întregi; opinia contrară e pur şi simplu o sofismă foarte străvezie.

Iară faptul că o telegrama a marelui duce a fost trimisă M. S. Domnitorului, cerînd ajutorul armatei române, este un fapt autentic. Însuşi guvernul a declarat-o în şedinţele secrete ale Adunărilor şi, pînă cînd nu se va dezminţi în mod limpede, mănţinem afirmaţiunea noastră

În faţa afirmaţiunei d-lui T. Trebuie să observăm însă că aceasta nu opreşte ca şi cealaltă depeşă, publicată de ziarul „Le Nord", poate să fie asemenea autentică.

Un singur pasaj ne mai rămîne în întîmpinarea d-lui T. la care avem ceva de zis. El e atît de caracteristic şi de neaşteptat încît nu-i vom refuza spaţiul cuvenit. Iată-l.

Fost-a cineva la 1856 care să spuie acestor fraţi din Basarabia în ce stare ei — cari erau cu averi, respectaţi în interesele, onoarea şi familia lor sub ruşi—vor ajunge sub guvernul român?

Pînă în cele din urmă zile ale despărţirei lor de noi, ei fură jăfuiţi, torturaţi de bunii lor fraţi ale căror guverne succesive i-a adus la sapă de lemn. Să fim drepţi !... Nu numai roşii s-au purtat astfel cu Basarabia, dar şi albii!

Iată acum şi răspunsul nostru.

Dacă domnul T. este român, ceea ce cam ne vine a nu o crede, îi vom aduce aminte că cele trei judeţe basarabiene ce ni s-au răpit astăzi sînt numai o parte dintr-un mare trup numit Basarabia şi că acest trup se află acum de 66 de ani sub

administrațiunea împărătescului nostru vecin. Aşa fiind, binevoiască d. T. a ne spune la ce stare de prosperitate materială, finanțiară, economică şi intelectuală a ajuns Basarabia în acest interval de 66 de ani de cînd a avut fericirea de a fi dezlipit[ă] de muma-patrie. Dacă d-sa poate să ne răspundă în cunoştință de cauză că mama poate rîvni pe fiica pentru bunăstarea ei în toate privințele enumerate, atunci nu avem decît a ne închina înaintea celor zise de d-sa în pasajul citat mai sus.

Daca însă, precum ştim, nu ne poate face această mărturisire, atunci declarăm că d. T. poate să fie român prin întîmplarea naşterei, dar desigur nu este nici prin cugetul său, nici prin inima sa.

[28 octombrie 1878]

O CURIOZITATE

Primim din Vaslui următoarea foarte minunată telegramă:

Ziarului „Timpul".

Nişte indivizi; unii paraponisiți, alții fără greutate socială, a *atribuit* d-lui prefect Holban *nişte infame calomnii.* Subsemnații cetățeni indignați *dezmințim că faptul atribuit* d-lui Holban prin ziarele „Steaua României" şi „Timpul" *sînt pure invențiuni* demne numai de calomniatori, lucru constatat de însuşi procurorul.

Rugăm pe înaltul guvern şi pe oamenii de onoare a nu mai da crezămînt *acestor* infami calomniatori :

Iorgu Papafil; Iancu, advocat; Ion, proprietar; Pavel Gorgas; Ion Racoviță, proprietar mare; Gh. Mironescu, advocat; Inginer Vincler; Mirea N. Florescu; C. Florescu; Părcălabul D. Fruiu; Vasile Pamfil; D. Vasiliu; G.Puşcaşul; Ilie Maglianu; I. Botez; G. Bălănescu; V. Bușilă ; G. Chrisoscoleu; M. Radovici; D. Selveanu; Ion G. Popescu; N. A. Bercan şi Ion Gheorghiu.

Lucrul pare cam încurcat; dar putem să ne desluşim pe calea analizei gramaticale despre cele ce zice minunata telegramă.

Prin urmare:

„Aceşti infami calomniatori: iscăliții" roagă chiar ei „pe înaltul guvern şi pe oamenii de onoare să nu le mai dea crezămînt."

Dînşii spun în capul telegramei, că *„s-a atribuit nişte calomnii* d-lui Holban de către nişte indivizi, unii paraponisiți, alții fără greutate socială". Noi ştiam că d-lui Holban i s-a atribuit cu totul altă vină decît vina calomniei.

Apoi, dînşii *„dezmint că faptul atribuit prefectului sînt* (adică *este) pure invențiuni"* şi zic că dezmințirea lor este întărită şi „prin constatarea procurorului".

P. S. între iscălituri se află şi numele directorului şcoalei din Vaslui, d. Chrisoscoleu, profesor de gramatica românească. Bănuim că, fiind cărturar distins al democrației vasluiene, dumnealui trebuie să fi aşternut pe hîrtie această hazlie telegramă. Notăm cu bucurie că stilul democratic face progrese la Vaslui. Democrații vasluieni s-au hotărît, se vede, a se ține la înălțimea diapazonului stilistic al fraților întru Constituție din Capitală. Începutul, după cum văzurăm din telegrama de mai sus, merită laude şi încurajare şi de aceea ne-am hotărît a insera producția democraților vasluieni chiar pe a treia pagină. Înainte dar, democrații vasluieni! Dați-i zor cu stilul! Deviza vă este mare : condeile democratice nu admit nici o pudoare, şi mai ales pe cea gramaticală !

[5 noiembrie 1878]

[„SPIRITUL PUBLIC MODERN..."]

Spiritul public modern sufere de-o boală pînă la oarecare grad nepricepută pentru noi, născută fiind din împrejurări şi din stări de lucruri fără analogie în viața noastră internă. Nu e vorba, internaționaliştii din Germania, Franța şi Anglia sînt prieteni buni şi personali cu d. C. A. Rosetti, cu d. Brătianu, dar ideile politice profesate de cosmopoliții apuseni sînt, pentru stadiul de dezvoltare în care trăim, utopii în care nu cred nici cei ce le profesează la noi. Religia, cu credințele ei fericite, care stabilea în mod dogmatic toate răspunsurile la întrebările cele mari ce preocupă o minte omenească, a suferit grele lovituri, însă numai negative — din partea unor ultime raționamente materialiste, cari în sine sînt tot atît de neîntemeiate ca şi mitologia grecească.

Dar raționamentele materialiste, brutale fiind, lesne de priceput si apelînd oarecum la bestia din om, găsesc în suta a nouăsprezecea o mulțime de aprigi apărători, încît viața noastră modernă pare a se apropia de povîrnişul fatal pe care istoricii latini îl presupun, fără cuvînt, a fi existat înaintea constituirii statelor, adecă acea stare de vecinică vrajbă însemnată cu vorbele *bellum omnium contra omnes,* războiul tuturor contra tuturor.

Fără cuvînt s-a admis această stare de lucruri pentru omul primitiv, din cauză că există un sentiment de drept înnăscut.

Nu doar că oamenii s-ar fi adunînd din impuls propriu şi ar fi stabilind un *modus vivendi* prin discuție şi punere la cale. Acest stadiu vine cu mult mai tîrziu. Dar precum în roiul de albine sau în muşinoiul de furnici nu esistă legi scrise şi facultăți de

drept, deşi toate fiinţele cîte compun un roi trăiesc într-o rînduială stabilită prin instincte înnăscute, tot astfel omul primitiv trăieşte din cele dintîi momente în societate, iar cînd începe a-şi da seamă şi a căuta să esplice modul de conviețuire şi de conlucrare se nasc religiile, cari stabilesc adevăruri morale, sub forme adevărat că dogmatice sau mitologice, religii cari sînt totodată şi codici.

Cu începutul însă omul perfectibil se desprinde din totalitatea organizației naturale şi-şi lărgeşte din ce în ce cercul său de activitate individuală şi atunci abia începe pentru el viața într-adevăr omenească, viața liberă. Dar totuşi în lărgirea individualității sale omul poate atinge o margine în care pune în cestiune individualitatea şi libertatea semenilor săi şi în cele mai multe cazuri a semenilor acelora cari sînt mai buni, mai capabili, mai de inimă.

Astfel s-ar putea spune că întreaga luptă între taberele opuse, numite una liberală, care ajunge la comunism, alta conservatoare, care poate ajunge într-adevăr la osificarea statului, e pe de o parte lupta pentru drepturi, pe de alta lupta pentru datorii.

Conservatismul luptă pentru datorii. Pentru el împlinirea datoriilor către semenii săi, solidaritatea de bunăvoie sau impusă prin legi a cetățenilor unui stat, o organizare strictă, în care individul e numai mijloc pentru întreținerea şi înflorirea colectivității, cruțarea economică a tuturor claselor pe cari le priveşte ca organe vii ale societății, cu un cuvînt organizarea naturală, înțeleasă de toți, moştenită adesea prin tradiție, prin obiceiul pămîntului, recunoscută de toți fără legi scrise chiar, iată starea de lucruri la care aspiră conservatismul estrem.

Dar şi această direcție are primejdiile ei. Vecinica tutelă exercitată asupra claselor de jos le dă într-adevăr pînea de toate zilele, dar le lipseşte de energie individuală, le face indolente.

Pe altă parte sistemul libertății, totodată a individualismului, cuprinde primejdii şi mai mari. El preface viața într-o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluțiunea completă a statului. Şi într-acolo tind ideile comuniste internaționale de azi. între acestea două extreme e poate meşteşugul adevăratei politice. A împreuna exigențele existenței neapărate a statului cu exigențele libertății individuale, a nu permite ca asociații de indivizi răpitori să facă din stat o unealtă a lor şi a nu lăsa pe de altă parte ca statul impersonal să lege cu totul mînile individului, asta e problema pe care mulți s-a încercat s-o dezlege, dar de la cezarii Romei şi pînă la cezarii moderni nu s-a găsit încă remedii radicale, ci numai paliative.

Un nemărginit individualism s-a lățit peste toată Europa. Individul e scopul căruia i s-au sacrificat toate elementele cari formau încheieturile organizației vechi. Teoria că viața un drept <drept la> a prins rădăcini în toți şi cu durere trebuie s-o mărturisim că în multe locuri chiar clasele superioare au încetat a crede că au datorii către cele de jos, precum şi cele de jos nu mai vor să aibă datorii către cele de sus.

Un nou atentat — al patrulea pîn-acuma — comis asupra unui cap încoronat, a regelui Umbert al Italiei, dovedeşte pe ce povîrniş fatal se află ideile a o samă de lucrători din Europa. Un oarecare Passamente a dat cu cuțitul în regele Italiei, pe care 1-a rănit uşor la braț. Prins, s-a găsit în domiciliul lui hîrtii cari dovedesc că stă în legături cu internaționalii.

E caracteristic că în momentele în care asemenea atentate se-ntîmplă în Berlin, în Madrid, la Neapole, în fotoliile ministeriale din Bucureşti să stea oameni cari au şi au avut legături intime cu oamenii de frunte ai internaționalei.

[8 noiembrie 1878]

[„VORBE, VORBE, VORBE!...”]

Vorbe, vorbe, vorbe ! esclamă Hamlet, melancolicul principe al Danemarcei, citind un pasaj dintr-o carte. *Fraze!* esclamăm noi de cîte ori vorbeşte d. C. A. Rosetti. Fraze îmflate, spuse fără convingere internă, fraze de uliță, de-o confuză generalitate, plănuite pentru a ameți mintea celor ce n-au puterea a cîntări valoarea unei abstracții, formule mistice cari nu spun absolut nimic tocmai pentru a produce iluzia că spun ceva.

Cel mai nou product al muzei d-lui C. A. Rosetti este cuvîntul ce 1-a ținut la realegerea sa în Cameră şi pe care-1 dăm întreg atît ca o curiozitate de valoare comică, cît şi ca semn caracteristic al generației ce ne guvernă.

D. C. A. Rosetti, ocupînd fotoliul preşedenției in aplauzele se înțelege frenetice ale Camerii, a rostit următoarele cuvinte :

Domnilor deputați,

Trămițîndu-mă din nou la acest biurou, care este pentru mine un *altar* politic, şi amintindu-mi de unde plecarăm, prin ce evenimente trecurăm si unde ajunserăm, îmi pare ca percurserăm împreună nu trei, ci una sută ani.

Ce iritațiuni, ce temeri, ce ure chiar la naşterea acestei legislature, şi iacă-ne ajunşi, ca *indivizi* şi ca națiune, la liniște şi la cea mai deplină independență.

Printr-o credință nestrămutată, prin puternica disciplină a oamenilor într-adevăr liberi şi prin vitejia fiilor ei, România luîndu-şi locul în familia europeană, ați *percurs* astfel un *ciclu* întreg ce este d-ajuns d-a onora nu numai viața unei legislaturi ci chiar a mai multor generațiuni. Acestei Camere însă, acestui Parlament i s-a dat şi mai mult.

La înălțimea la care ajunserăm Europa toată ne vede si are ochii țintiți asupră-ne. Dobîndind stima şi încrederea ei pe cîmpul de bătaie, avem acum fericita ocaziune d-a o face să ne-o acorde şi pe tărîmul politic.

Mult, foarte mult este de făcut şi n-avem înainte-ne decît trei luni. *Lungi* însă sînt aceste trei luni pentru *aleşii națiunii,* carii prin suferințe şi lupte au învățat a sta uniți, a *iubi* şi a lucra. Se pare în adevăr o minune d-a face o parte din ce datori sîntem a face; veți face însă, căci români sînteți şi *prin minuni a trăit 18 secule această colonie a lui Traian.*

Iubitoare, inteligințe, nobilă, generoasă şi muncitoare este națiunea română. Ce dar poate fi peste putința d-a face aleşilor ei, care au încă şi fericirea d-a avea un Domn care cu vitejie luptă pe cîmpul de onoare în capul națiunii, în toate şi pe deplin liberă. Europa a admirat acest fapt unic în asemenea timp. Trebuie dar să dovedim pe toată ziua că ştim a fi liberi.

Onorat d-a conduce lucrările voastre şi în această sesiune, care este încoronarea edificiului ce-ați început, primesc cu recunoştință şi cu credință aceasta frumoasă sarcină.

O primesc, căci ea-mi dă dreptul să v-aduc aminte cuvintele zise de Thiers Camerei în mijlocul luptelor celor mai crîn-cene:

„Partida care pînă în fine va triumfa şi va guverna va fi partida cea mai dreaptă şi mai înțeleaptă".

O primesc, în fine, fiindcă este foarte uşor d-a preşede o Cameră a căreia maioritate înțelege, cumpăneşte, *iubeşte* şi este hotărîtă d-a nu cruța nici un sacrificiu, nici unul, pentru triumful dreptății şi al libertății, pentru gloria şi mărirea națiunii.

Un biurou ... altar politic? De ce numaidecît altar şi nu clopotniță? Are chiar mai multă asemănare cu aceasta din urmă. În fine, d-lui C. A. Rosetti i se pare că petrecu nu trei, ci o sută de ani. De ce nu mai bine o mie, căci nu-i deosebire decît de-o nulă, si în nule sînt foarte bogați liberalii, încît pot să-şi permită acest lux.

Noi ştiam din contra că oameni, animale şi lucruri sînt supuse cu toate aceluiaşi mers absolut şi exact al timpului, căruia nu-i putem cumpăra o clipă mai mult din ceea ce ne dă, şi că un prezident de Cameră ar trebui să fie cel puțin un om serios, care să nu facă fraze sentimentale şi să vorbească nerozii copilăreşti.

„Ce iritațiuni, ce temeri la început, zice d. Rosetti, şi iată-ne ajunşi ca indivizi şi ca națiune la linişte şi la deplină independență".

Ca națiune, înțelegem — dar ca indivizi ? Ce are a face liniştea si independența individuală cu cea a nației? Liniştea individuală e în oameni deosebiți efectul unor cauze foarte deosebite. Astfel de ex. vorbele d-lui C. A. Rosetti pe alții îi mişcă, pe noi ne linişteşte, tocmai pentru că nu sînt decît vorbe goale cari nu găsesc în noi nici un fel de rezonanță.

„Ați percurs un ciclu întreg ..." Ciclu de ce anume? De evenimente, de piese muzicale, de tablouri?

„Lungi sînt trei luni pentru aleşii națiunii, cari au învățat a *iubi* şi a lucra ".

Aici reamintim ce-am zis mai sus. Pentr-un om serios trei luni sînt trei luni, nici mai mult nici mai puțin, încît nu înțelegem absolut cum ele pot fi lungi, cu mult mai lungi pentru nişte aleşi ai națiunii cari au învățat a *iubi.* Dar permită-ni-se a întreba *ce*? A iubi *[ce]?* Vinul? Jocul de cărți? Alcazarul Ionescu şi pe cuvioasele lui mironosițe?

„Se pare o minune de a face o parte din ce datori sîntem a face; veți face însă, căci români sînteți, şi prin *minuni* a trăit 18 secole colonia lui Traian". Noi, din contră, ştim că numai prin minuni n-am trăit, şi tocmai de cînd începurăm a face la minuni şi a avea proroci şi rabini liberali ne merge cumplit de rău.

„Iubitoare, inteligentă etc. e nația română". Am întreba din nou ce vrea să zică d. C.A. Rosetti prin această vorbă care, dezlipită de un compliment necesar, are în limba românească un înțeles prost şi urît. O femeie care iubeşte *pe cineva* e cinstită, dar una care iubeşte *în genere* fără a se spune pe cine sau ce ... O nație poate fi iubitoare de muncă, de libertate, de arte, de industrie, dar o nație iubitoare numai aşa ... e poate iubitoare de muscali.

În fine d. C.A. Rosetti încheie prin declarația că primeşte prezidența, pentru că e uşor de a prezida o maioritate care iubeşte. Ce iubeşte ne întregim noi înşine cu uşurință şi cititorul asemenea.

[24 noiembrie 1878]

NOTIȚĂ BIBLIOGRAFICĂ [„LA ÎNDEMNUL..."]

La îndemnul şi insistența mai multor învățători şi bărbați de şcoală, d. Vasile Petri a făcut să reapară în Sibii foaia sa pedagogică „Şcoala română". Deocamdată foaia va apărea în făsicioare lunare de cîte 3 coale şi învălitoarea, cu prețul de 4 fl. pe un an întreg sau de 2 fl. pe o jumătate. Pentru România foaia va costa un galben sau 12 lei noi. Programa rămîne aceeaşi, numai cît tractatele practice vor ocupa pe viitor un loc mai estins. Anul foaiei, pentru a se acomoda mai mult anului scolastic, se va începe cu luna lui octomvrie şi să va încheia cu luna lui septemvrie.

Din făscioara l reproducem următoarele considerațiuni care au făcut pe redactor a primi în scrierea sa ortografia cu semne.

Adoptînd şi noi, în locul ortografiei „etimologice" de pînă acum, ortografia „cu semne", ne simțim de obligați a îndica motivele cari ne-au îndemnat a face aceasta. Ele sînt pe scurt următoarele :

1. Ortografia etimologică nu este destul de *precisă,* în ceea ce priveşte mai ales scrierea sunetelor derivare ; de unde urmează că multe cuvinte nici nu să pot ceti îndată corect. Cum să va scrie după ortografia etimologică d.e. *muşcă,* ca să nu să citească nici *muscă,* nici *musică?* Tot aşa e cu cuvintele: *pişcă* şi *pisică, moşie* şi *moaşă, pasiune* şi *păşune, mană* şi *mînâ, paturi* şl *pături, satul* şi *sătul, urzeau* şi *urdeau (a urdi, a face urdă), coseau* (iarba) şi *să coşeau* (pînile tn cuptor), *minţeau* şi *aminteau* etc. Cum să vor scrie, tot cu acea ortografie, cuvinte ca: *eşti, foşti, aştept, puşcă, triţcă, ştiucă, şder* etc. Şi mai rău stăm cu numele proprii, în privinţa cărora nu putem consulta nici legătura cuvintelor, nici simţul nostru limbistic. Am păţit-o înşine nu o dată că, asistînd la esamenele publice chemînd şcolarii să răspunză, am fost coreşi de către preot sau învăţător, sau de către amîndoi deodată, fiindcă cetisem fals numele cutare. Acesta s-a întîmplat însă şi să întîmplă şi altora. D. canonic Şerban din Gherla d.e. cetea, la un esamen în Năsăud, numele *Titieni* cînd Tiţeni, cînd *Ţiţeni,* numai nu aşa cum trebuia să-1 cetească : *Ti-ti-e-ni.* În adevăr, cum să se scrie fără semne nume ca *Roşca, Bosian, Cadian, Cîţiu, Mintiu* etc. ca să nu să cetească *Rosca, Boşian, Cînzan, Caţ, Minţ*?

2. Lîngă acest neajuns să mai adaogă unul cu mult mai greu în consecinţele sale, căci priveşte *frumuseţea* şi chiar *unitatea* limbei române, înţelegem neajunsul că ortografia etimologică, după natura ei, nu regulează întru nimic *pronunţarea limbei.* Astfel noi românii ,,ungureni" ne-am deprins a pronunţa : *năciune, educăciune, enărăciune, comişune* etc., în credinţă negreşit că tot astfel pronunţă şi ceialalţi români fără escepţiune. După ce însă am început a ceti cărţi şi foi din România, scrise cu semne, am aflat spre surprinderea noastră că ei urmează alt mod de pronunţare, şi adecă : *naţiune, educaţiune, enaraţiune, comisiune* etc. Ei mai pronunţă ; *Zeu, zi, zic, şi, ieşire, singur* etc., iar nu ca noi: *Zău,* si. zîc, *şi, ieşire, singur* etc.; în un cuvînt: la ei nu să aud atîtea sunete guturale ca la noi. Va admite orişicine al lor mod de pronunţare este mai frumos, mai fin, mai elegant.

Una din problemele şcoalelor noastre cu privire la limba maternă este de a face ca să dispară din limbă cu desăvîrşire toate formele corupte, barbare şi neestetice şi în locul lor a introduce forme corecte şi frumoase, Aceasta însă nu să poate decît pe lîngă ortografia cu semne, căci ortografia etimologica, lăsînd pronunţarea în voia fiecărui lector, departe de a ne sprijini întru rezolvarea acestei probleme, mai vîrtos ne încurcă. Am auzit cu urechile noastre cum elevii şi învăţătorii pronunţau : *timpuriu* în loc de *timpurîu, amiceţie* în loc de *amiceaţă* (?) etc., pentru că sta scris : *timpuriu, amicetia.* Unii mai pronunţau : *gerunz,* alţii *gerundiu,* unii *concorză,* alţii *concordie,* şi aşa mai departe,

Ce să va alege de limba noastră urmînd mai încolo pe calea aceasta?

3. Majoritatea precumpănitoare a românilor respinge *[în original:* prohorescează) ortografia etimologică şi nu sînt pe semne că aceasta majoritate să va supune minorităţii; din contră, ortografia etimologică pierde pe zi ce merge tot mai mult din terenul avut. Nici că este mirare, deoarece :

4. Ortografia cu semne este neasemănat mai *precisă,* prin urmare şi mai *simplă* şi mai *uşoară.* Însuşi d. Bariţ, etimologist pronunţat, recunoaşte că ,,pentru începători este greu a ceti fără semne" (,,Observatorul", nr. 8). Odată acest adevăr recunoscut, pentru noi cestiunea ortografică este definitiv decisă; căci doară nu vom introduce, ca vechii egipteni, trei moduri de scriere, unul pentru începători şi popor, altul pentru învăţi şi al treile pentru monumente?

Iacă motivele pentru care am primit noi ortografia cu semne !

Sumarul fascioarei I-a e următorul:

Ioan Amos Comenius. — Băncile de şcoală (cu ilustraţiuni). — Importanţa şi utilitatea studiului limbei române. — Geometria în şcoala poporală — Din calculul *[în original:* computul] cu frîngeri vulgare. — Pentru primul învăţămînt din istorie. — Cîteva observaţiuni relative la orele de lectură în şcoala poporală. — Regule de toate zilele pentru învăţători începători (în *original:* incipienţit. — Ortografia cu semne. — Pentru ,,Şcoala română". — Varietăţi. — Bibliografie.

Ceea ce ne cam miră în foaia pedagogică a d-lui Petri e reproducerea nimicurilor d-lui A. Vizanti. Dar, în sfîrşit, multor scriitori de peste Carpaţi li se întîmplă nenorocirea de a lua la serios tagma Pseudo-Urechea et Comp.

Îndealtmintrelea recomandăm cu căldură învăţătorilor noştri aceasta foaie. Prenumeraţiunile sînt a se adresa la: Redacţiunea Şcoalei române în Sibiu (Hermanstadt), Transilvania.

[24 noiembrie 1878]

[„ASTRONOMIA CORPURILOR CEREŞTI..."]

Astronomia corpurilor cereşti n-ar fi o ştiinţă atît de sigură daca fundamentul ei n-ar fi descoperirea unei legi nestrămutate: a gravitaţiunii. Avînd însă cheia întregei ordini cereşti, cuvîntul scurt care explică toată minunea, observi că întreaga complicaţiune nu e decît aparentă, iar în fond lucrurile se mişcă după o orînduială fatală.

Daca cineva ar încerca să-ntemeieze ştiinţa unei astronomii a stelelor politice ar trebui să găsească asemenea cuvîntul

tainic. Căci într-adevăr există ceva tăinuit care dă consistență stelelor căzute în Dealul Mitropoliei, care le ține la un loc, pe cînd cuvinte de ordine superioară constituțională ar fi trebuit s-o facă să se risipească de mult, ca scînteile de zgură cînd faurul bate cu ciocanul în nicovală.

De mult adunarea din Dealul Mitropoliei şi emanațiunea ei, ministeriul, sînt neadevăruri întrupate. Camera a hotărît cestiuni asupra cărora nația n-a fost consultată nicicînd, precum cestiunea Basarabiei şi încorporarea Dobrogei, ea se pregătește a anticipa judecata nației şi asupra cestiunii a treia, a evreilor. Rațiunea de-a fi a acestei Camere a încetat din ziua cînd s-a prezintat cestiuni asupra cărora nația trebuia consultată din nou şi neapărat. Ba, ce e mai mult, Senatul a recunoscut-o aceasta, puind un termin de trei luni pentru convocarea unei Adunări de revizuire, ministeriul a recunoscut-o aceasta, admițînd moțiunea din senat, coroana a recunoscut-o, rostind în mesagiul de deschidere necesitatea convocării unei asemenea Adunări.

Si, deşi de la rezolvarea cestiunii a treia atîrnă recunoaşterea definitivă a neatîrnării noastre, deşi orice întîrziere e prejudițioasă poziției noastre internaționale, deşi Camera aceasta însăşi a recunoscut că nu e-n drept a rezolva cestiunea, ea totuşi stă la un loc primindu-şi consistența de la un ce necunoscut, cu toate că sînt o mulțime de cuvinte constituționale contra ei.

Ce să fie acel ce necunoscut ? Ministeriul e cuprins de friguri perpetue şi criza nu e rezolvată. Se iveşte cînd o constelațiune, cînd alta, şi roşii în special au făcut deja apel la membrii tuturor nuanțelor politice, dar fără succes pînă acuma. Lupta între roza roşie şi roza albă nu mai e o luptă —steaua rozei albe răsare frumoasă şi liniştită pe cerul acestei țări, aşa de liniştită precum au fost în toți timpii, de cîte ori țara şi-a venit în fire din visurile turburi ale himerelor liberale.

Dar nu aceasta e întrebarea. De ce Camera mai stă, de ce va astărui a sta? O cercetare anatomică a Camerei actuale ne va conduce poate la adevăr.

Camera e compusă din oameni cari şi-au făcut din politică o meserie, pentru cari politica însemnează pînea de toate zilele, însemnează diurnă, buget, domenii ale statului, însemnează îmbogățirea prin esploatarea poporului. E drept că mai toți şi-au făcut trebuşoarele, încît trebuie să fi existînd un gheşeft de tot important care să-i ție la un loc cu magnetul cîştigului material. Această Cameră, iubitoare în genere, e şi iubitoare de arginți, căci se compune cam tot din sfinți *fără de arginți.*

Care e dar punctul împrejurul căruia gravitează buzunările maiorității iubitoare'? Care e formula ce ne rezolvă misterul existenței unei Adunări care de mult ar fi trebuit să se risipească în întunericul din care a ieşit?

E răscumpărarea drumurilor de fier, aşa-zisa răscumpărare.

Rugăm pe cititor să ție seamă de prevestirea noastră. Pentru a realiza acest gheşeft roşii vor fi în stare să facă compromis cu orişicine, de orice nuanță politică ar fi. De acolo mîna frățească pe care-o întind în toate părțile, de acolo durerea de țară a Camerei iubitoare: hinc illae lacrimae.

[25 noiembrie 1878]

[„Aşadar ieri…”]

Aşadar ieri a trecut un an de cînd a căzut Plevna. Vremea e muma ironiei; ea, care a fost sufletul marilor evenimente, trecînd nu ne-a lăsat în mîini decît coji deşerte cari azi sînt departe de-a ne mai atinge sufletul cum ni-1 atingea odată.

Cine nu-şi aduce aminte de bucuria febrilă de acum un an la căderea Plevnei, deşi de-a doua zi politica rusească s-a întors în contra noastră ? Bucuria de atunci era pentru un eveniment în defavorul nostru. Cine nu-şi aduce aminte că d. C. A. Rosetti, primind tinerimea academică, zicea cu glasul său patetic-prefăcut: „A căzut Plevna — dar mai rămîne o altă Plevnă de luat, Plevna internă a reacțiunii!".

Ce impresie mai fac astăzi vorbele d-lui C. A. Rosetti ? În Cameră, unde era atotputernic, şi-a luat inima-n dinți şi a primit totuşi o prezidență oferită numai de membri roşii puri ai Adunării şi de doi trei din partidul gheşeftarilor liberi şi independenți, cari-şi caracterizează ideile independente printr-o suspectă iubire pentru moşiile pendente ... de mănăstiri. În Senat în fine era să se aleagă prezident d. M. K. Epureanu din opoziție şi numai voturile

---

conservatorilor au făcut ca să s-aleagă c-o mică maioritate persoana agreată de roşii, I. P. S. S. Mitropolitul primat. Situația în Senat e pierdută deja pentru liberali şi intr-o bună dimineață, tocmai cînd le-o fi viața mai dragă, se pot simți puşi în eşec de Senatul acela pe care 1-au ales în momentul cînd erau purtați de alianța de la Mazar Paşa.

În fine, luni d. Brătianu apăru în fruntea unui nou cabinet, însemnat prin lipsa lui de însemnătate, un cabinet compus în două din trei părți din advocați mai mult sau mai puțin dibaci, dintre cari unii plouați ca din senin. în locul d-lui Cogălniceanu, singurul om de o inteligență estraordinară din cabinetul trecut, îl vedem pe d. Cîmpineanu, care pînă acuma n-a avut nicicînd ocazia de a-şi dovedi calitățile sale estraordinare, apoi vedem pe d. Ferichidi, asemenea fără nici o însemnătate politică, pe d. Cantili în fine, de la care nu se poate aştepta nimic în resortul pe care şi 1-a ales. Ce mi-e Chițu, ce mi-e Cantili. D. prim-

ministru Brătianu a citit în amîndouă Adunările un fel de program care zice tot atît de puțin ca și numele noilor săi colegi, căci din nimic nimic nu iese.

Programul și indivizii au fost primiți în amîndouă Adunările cu un mare sentiment de deziluzie. Deputații roșii își ziceau fiecare în inimă : "de ce Cantili și Ferichidi și nu eu ? Și trebuie s-o mărturisim că fiecare din ei, chiar d. Holban de ex. sau d. Pantazi Ghica, aveau cuvînt. Dar nu numai partidul guvernamental e deziluzionat — căci aceasta n-ar însemna nimic — dar opoziția asemenea. Căci, într-adevăr, ori de cîte ori te lupți îți place a avea cu cine te lupta. Celor tari le place a se lupta cu cei tari, nu cu căsulii făcute din cărți de joc, cu combinațiuni cari tremură la orice suflare de vînt.

Ce mai face oare Plevna internă a d-lui C. A. Rosetti ? Oare bătrînul cap al demgogiei române a început a vedea că, oricît de amețită ar fi lumea prin fraze, ea totuși se trezește pînă în sfîrșit ? Neadevărul și duplicitatea politică sînt lovite de un fel de nulitate dinlăuntru care le face să se risipească curînd. Astfel și liberalii noștri simt cum le piere în mod fatal pămîntul de sub picioare, fără ca cineva să contribuie la aceasta decît ei înșii prin greșelile lor. Oriunde încearcă a se răzima simt că se razimă de o umbră, de o închipuire a lor. Nimic nu le rezistă și tocmai din cauza asta nu se pot ținea, pentru că, spre a putea merge, trebuie un pămînt vîrtos care să reziste picioarelor, un razim tare care să reziste mînilor.

Dacă ne mîngîie ceva de relele lumii acesteia, dacă credem într-o providență răsplătitoare, e legea constantă că ceea ce e neadevărat piere prin sine însuși. Toată alianța de la Mazar Paşa era un neadevăr — a dispărut. Acuzațiunea adusă cabinetului conservator era un neadevăr și a sfîrșit prin faptul că nu se mai găsea nimeni care s-o susție; acuzarea ce ni se face c-am fi reacționari e neadevărată și cade de sine.

Elementele pe cari un neadevăr le conglomerează pentru un moment se îndreptează unul contra altuia și se mănîncă între sine, aducîndu-și reciproc pieirea pe cînd elementele cari sînt ținute la un loc printr-o idee adevărată se țin la un loc fără silințe personale. Conglomerată prin neadevăruri, coaliținea de la Mazar Paşa s-a fărmăturit în sine, ca toate coaliținile unde nu interese generale, ci lăcomia personală și ambiții smintite sînt sigurele cauze ale unei uniri momentane.

[30 noiembrie 1878]

[„CURÎND SE VA PREZINTA..."]

Curînd se va prezinta în Cameră următorul *proiect de lege* de o importanță de căpetenie.

Art. I. Clauza penală este prohibită în orice fel de contract fără nici o distincțiune și fără considerațiune dacă obligațiunea care naște dintr-însul este civilă sau comercială.

Judecătorul este ținut a pronunța nulitatea și nu a condamna în caz de obligațiune bănească decît la dobînda legală prevăzută de art. 1589 Cod civil, iar pentru obligațiunile de *a da* sau de *a face,* la daunele interese prevăzute de art. 1089 Codul civil.

Art. II. Se adaogă la art. 1089 Codul civil aliniatul următor :

Clauza prin care s-ar ştipula de mai nainte dobîndă la dobînzi sau la venituri viitoare este nulă.

Din espunerea de motive a d-lui raportor D. Giani estragem următoarele :

Nu mă voi ocupa de importanța și necesitatea acestei legi mai cu deosebire cînd privim la populațiunea noastră rurală, pentru care fatala clauză penală, cînd constă în bani, aduce mizeria și perspectiva unui proletariat, iară cînd constă

în prestațiuni în natură, atunci efectul este. vexațiunea, degradațiunea omului și încătenarea libertății lucrului. Toate aceste considerațiuni sînt atît de bine puse în vedere prin espunerea de motive a guvernului încît ne-a determinat pe toți a lua proiectul în considerațiune. Ceea ce îmi voi permite a arăta printr-acest raport sînt cuvintele care m-au autorizat să merg dimpreună cu onorabilul comitet al delegaților ceva mai departe în această privință decît proiectul guvernului.

Toată lumea va conveni *că* în materia aceasta două mari principii sînt puse în joc : *principiul libertății conveniunilor și principiul libertății omului ; toată lumea asemenea va conveni cu cel dintîi este subordonat celui din urmă; fără oameni nu pot exista convențiuni.*Guvernul recunoaşte cu noi dimpreună acest adevăr cînd spune că o *persoană care subscrie o clauză penală nu poate avea consimțimîntul liber. Cum într-adevăr se poate susține că cineva ar consimți la ceea ce nu poate intra în prevederile sale la epoca cînd contractează* ? Orice om onest se obligă în credință de a plăti și cu toate acestea clauza penală îl sileşte a prevedea neplata. Sila nu *este voință* și *nevoința este negațiunea libertății.* Dacă pe lîngă aceste considerațiuni filozofice ne-am uita că în sistemul actual al legislației noastre este posibilă o clauză penală care să curgă de drept, fără somațiune sau chemare în judecată, tot în virtutea libertății convențiunilor, atunci spectacolul ar deveni înfiorător.

Proiectul ca proiectul, dar considerațiunile *filozofice* ale d-lui Giani sînt într-adevăr admirabile !

Poate ni s-ar objecta — urmează d-sa — că nu am făcut nimic cu această prohibițiune, deoarece clauza penală poate fi înglobată în capital chiar cînd se contractează obligațiunea. Răspunsul însă este uşor de făcut: anevoie consimte cineva să subscrie pentru o sumă *pe care nu o pipăie,* dar uşor subscrie pentru ceea ce ia în realitate; în cazul dîntîi dezastrul, calamitatea este înaintea ochilor săi, în cel de al doilea el este mai depărtat și de ochii și de credința sa, *care este totdauna pentru plată.*

Să venim acum la considerațiunile filozofice ale d-lui D. Giani. înainte de toate ne-am întreba ce scop urmăresc ele într-o prozaică dare de seamă asupra unui proiect de lege relativ la clauza penală, dare de seamă în care date statistice și

considerațiuni economice ar fi fost mai cu cale decît fraze ieftene, pe care d. D. Giani, cu sentimentul său de modestie, binevoieşte a le numi *filosofice.* „Principiul libertății convențiunilor e subordonat principiului libertății omului" ! Asta s-ar părea că vrea să zică ceva, dar în fond nu zice nimic. În realitate omul e tot aşa de puțin liber precum e picătura de ploaie ce cade sau unda ce curge la vale, iar nu la deal, aşadar despre o libertate absolută, în sens metafizic, nu poate fi nici vorba, prin urmare nici despre o libertate a omului supraordinată *libertăților* lui. Foarte cu greu ni s-ar putea da definiția unei asemenea libertăți abstracte şi absolute şi, chiar daca ni s-ar da, ea n-ar putea fi exactă, căci ar trata despre un obiect a cărui existență nu s-a putut dovedi pînă acuma. Libertatea omului e mai mult o noțiune istorică decît filozofică, o serie de acte de eliberare succesivă, un şir de libertăți coordonate şi cîştigate în curgerea timpurilor şi în acest şir e cuprinsă şi libertatea tranzacțiunilor.

Vorbind *sans phrases* proiectul este o *mărginire* a libertății tranzacțiunilor şi o mărginire salutară, pentru că nici averea noastră, nici cultura generală nu ne-a făcut încă maturi pentru exercițiul deplin al acestei libertăți.

D. D. Giani ar fi făcut mai bine să consulte pentru darea sa de seamă dezbaterile Reichsratului din Viena şi a Dietei galițiene asupra legei cametelor, precum şi escelena scriere a d-rului Platter asupra *Cametei în Bucovina.* Cel puțin în cestiuni practice am trebui să renunțăm de la fraze ieftene, care aleargă ulițele rostite de toți şi nepricepute pe deplin de nimenea.

[5 decembrie 1878]

DEPUTATUL AVRAM BURĂH

Cine este cel mai fierbinte apărător al romanismului ? — Jupîn *Avram sin Moişe.* Cine este cel mai nepot dintre toți nepoții divului Traian ? — Jupîn *Avram sin Moişe Leiba.*

Cine este cel mai mare patriot român? — Jupîn *Avram sin Moişe Leiba Roşu.* Cine a făcut rechizitorul şi actele de acuzare împotriva miniştrilor conservatori români ? — Jupîn *Avram sin Moişe Leiba Roşu sin Dreicop Burah.*

Şi ce este şi cine acest jupîn *Avram Burăh?* Deputat radical sub pseudonumele *George Misail.*

Iată în adevăr următoarea interesantă notiță biografică, pe care am mai publicat-o şi acum o lună după un ziar din Iaşi:

Domnule redactor,

Ca să puteți avea lumină despre naşterea şi creşterea d-lui *Misail* vă voi descrie cele următoare, despre care am exactă ştiință ca conşcolar ce am fost cu d-lui.

În anul 1837, cînd pe atunci se numea *Avram Burăh,* cu ochii încrucişați, am avut ocaziune, ca mahalagiu, de a merge împreună la un *Heder* (şcoala de băieți), la *belferul* (dascălul) *Moişe Feleşler,* unde am început a învăța *Himeş* (Biblia).

D. *Avram Burăh,,* acum Misail, s-a născut în Roman la anul 1832, făcîndu-i-se operațiunea *brismila* de către psaltul *Leizer Mendel.*

Dumnealui este născut din tatăl *Moişe Leiba Roşu sin Burăh Dreicop* şi din muma *Ana Riva* născută *Menea rugea,* şi a fost unic fiu la părinți.

Surorile mumii sale, cu domiciliul în Roman, se numesc una *Hene* şi alta *Ghitla;* fiii lor ce trăiesc în Roman se numesc *Moişe* şi *Lipe,* supranumiți *Cocoşi;* mai au şi un frate la Bucureşti, ce se numeşte *Altăr Mărunțişarul.*

În anul 1838, în luna iulie, cînd tatăl său, *Moişe Leiba,* ca negustor talpalar (tabacar) s-a fost dus la iarmarocul de Sfîntul Ilie în tîrgul Folticeni, atunci, în noaptea de *Tişebof* (post de 24 ore) muma sa *Ana Riva,* prin concursul d-lui *Ienache Misail,* fost pe atunci polițmaistru în Roman, cu care s-a amorezat, a fugit la moşia Trifeşti, în apropiare de Roman, unde s-a botezat; şi apoi a furat din şcoală pe unicul el fiu, *Avram Burăh* ducîndu-se cu el la tîrgul Tecuci, unde au trăit cu d. Ienache Misail. Băiatul însă, *Avram Burăh,* s-a opus, n-a primit botezul, ținîndu-se de învățătura belferului, rămasă în memoria sa mult timp. De atunci n-a mai avut ocaziune a se mai întîlni cu tatăl său pînă în anul 1855 sau 1857, cînd d. *Avram Burăh,* acum *Misail,* era ca cinovnic al ministerului de justiție din Iaşi. A făcut atunci revizie în arhiva tribunalului de Roman şi în acest oraş a găsit pe adevăratul său părinte, *Moişe Leiba,* In mizerie, In calitate de otelier şi, după cum zice proverbul, sîngele apă nu se face, 1-a ajutat cu cîțiva galbeni, asigurîndu-1 să nu se îngrijască, căci el, *Avram Burăh,* nu este botezat, şi la masa cea mare, în lumea viitoare, vor mînca amîndoi din *Leviatan* şi *Şorobor.*

Domnule redactor, primiți vă rog deocamdată aceste cîteva rînduri, pe cari cred veți binevoi a le publica etc.

Al d-voastre *I. Sodescu* din Roman.

La această prețioasă notiță biografică n-am primit, de cînd am publicat-o şi pînă astăzi, nici o dezmințire sau întîmpinare. Prin urmare datele din cuprinsul ei rămîn adevărate, de-oarece partea interesată nu caută să le răstoarne. Cum rămîne dar cu jupîn *Avram sin Moişe -Leiba Roşu Dreicop Burăh,* cum am zice cu d. *Paeudo-Misail?* Care va să zică în Camera românească, înainte chiar de Tractatul de la Berlin, ne-a învrednicit Iehova să vedem şi un român cu cusur pe banca de deputat; căci, după

cum vedem în documentul de mai sus, feciorul lui *Moişe Leiba Roşu sin Dreicop Burăh* a asigurat pe tatăl său, cînd l-a găsit în proastă stare la Roman, că el, *Avram, nu s-a botezat* şi i-a făgăduit prin urmare că pe ceea lume, la masa cea mare, au să mănînce amîndoi din Leviatan si Şorobor, ca toţi ovreii drept-credincioşi ai Talmudnlui. Jupîn *Avram Burăh* ar fi deci nebotezat; atunci cum ar rămîne cu voturile pe cari jupîn *Avram Burăh* le-a dat în Camera românească?

Noi, din parte-ne, deşi d. *Pseudo-Misail* a tăcut pînă acuma, încă nu credem că n-ar fi botezat şi aşteptăm de la Jupîn *Avram-Burăh-Misail* să ne trimeaţă acte prin cari să dovedească: că dumnealui s-a fost lepădat de *Himeş,* ce a învăţat-o la belferul *Moişe Feleşler,* că, măcar că nu mai e leac, îi pare rău de ce i-a făcut psaltul *Leiser Mendel* şi că, pentru a fi nepot al lui Traian şi deputat radical, a renunţat la tacîmul cu care l-o fi asteptînd la masa vecniciei venerabilul său părinte, *Moişe Rosu sin Dreicop Leiba.*

[5 decembrie 1878]

[„ÎNTR-UN STUDIU DE POLITICĂ..."]

Într-un studiu de politică contimporană intitulat *Martirii de la 48 şi salvatorii de la 66* d. *G.* Mîrzescu espune pe 37 de pagine cicero istoricul scurt al ministerielor perîndate dela suirea Măriei Sale pe tron şi pînă astăzi.

Nervus probationis espus în broşura d-sale este că pricina agitărilor şi răsturnărilor ministeriale provine nu atît din deosebirea de principii cît mai cu seama din pasiunea meschină ce a esistat şi există încă între bărbaţii ce joacă la noi rolul de oameni politici şi de bărbaţi de stat. Aceşti oameni — martirii de la 1848 şi salvatorii de la 1866 — sînt după d-sa : fraţii Brătianu, C. A. Rosetti, Ioan Ghica, Cogălniceanu, Principele Dimitrie Ghica, Manolache Costache, Lascar Catargiu, Mavrogheni, General Ioan Florescu, General Tell, Neculae Creţulescu şi încă alţi vro cîţiva.

E un sîmbure de adevăr în teza pe care voieşte a o dovedi d. Mîrzescu şi e asupra oricării îndoieli că cele mai multe grupuri politice de la noi din ţară sînt strînse împrejurul unor firme personale, nu împrejurul unor principii. Cînd ne aducem aminte de înaltele făgăduinţe şi de programa stabilită la Mazar Paşa, apoi de deplina deviare de la ea, atît în viaţa interioară a statului, cît şi în politica esterioară, nu ne putem împotrivi a admite teza că mai toate, deşi nu toate grupurile politice sînt conduse nu de o programă sigură, statornică, nestrămutată, ci de dorul unui număr de persoane de a ajunge la putere şi de a se mănţine. Cumcă pentru scopul acesta se iau drept deviză toate principiile posibile şi ... imposibile, cumcă cutare grup se porecleşte cu cutare nume de fantezie, iar altul cu cutare, e asemenea adevărat. Dar ceea ce d. Mîrzescu nu espune în broşura d-sale, ba poate nici cutează a espune, sînt cauzele acestor simptome de bizantinism.

Un medic nu se va opri la simptomele exterioare ale unei boale, ci va căuta cauza lor internă. *Mutatis mutandis,* vom lua un alt exemplu de aiurea. Un Mîrzescu german ar zice poate că socialismul din Germania există pentru că 10—20 de persoane citate anume, precum Marx, Lasalle, Bebel, Liebknecht ş.a. au voit să ajungă la însemnătate în viaţa statului exploatînd mizeriile poporului. Aceasta ar fi poate adevărat pentru unii din ei, dar n-ar fi cauza adevărată a răului. Existînd cauza socială, efectul trebuia să vie de sine încît e cu desăvîrşire indiferent numele individual care ar fi ieşit deasupra pentru a cristaliza în el soiul de mizerie socială în cestiune.

Cauza proprie a relelor noastre însă e lipsa de cultură adevărată, şi sub cultura adevărată înţelegem pe cea productivă. Exceptînd cîteva centre din ţară, tinerimea română nu se mai ocupă cu nici o ramură a producţiei naţionale; ea emigrează cu miile prin Paris, Bruxelles, Piza etc. pentru a-şi menaja un doctorat în drept şi toţi aceştia se-ntorc apoi în ţară cu pretenţia de-a deveni de-a doua zi oameni mari. Uite-se d. Mîrzescu în toate laturile şi vază din cine se compun grupurile adunate împrejurul oamenilor politici şi va vedea că sînt în cea mai mare parte tineri *advocaţi.* Şi, fiindcă pita lui Vodă nu-i încape pe toţi deodată, încearcă de-a veni cel puţin pe rînd la ea şi a se folosi pe cît se poate de mult din scurtul timp pe care li-1 acordă păpuşeria constituţională.

Şi, fiindcă nu există între aceşti oameni deosebiri aievea, de vreme ce mai toţi au aceleaşi nevoi de căpătuire şi aceleaşi tendenţe, inventează cel puţin deosebiri *factice,* porecle nouă pentru aceeaşi marfă veche. Între capi iar sînt o mulţime de oameni — de o necontestată inteligenţă, n-o negăm -— dar pentru cari statul e o unealtă pentru a-şi mai re-mprospăta averile sau cel puţin numele şi influenţa personală. Şi, dacă sînt deosebiri reale, acelea nu sînt în genere dictate de grupuri de interese naţionale, precum ar trebui să fie, ci mai mult de temperament, de-o minte mai clară înnăscută şi de un caracter mai onest asemenea înnăscut. Fiind însă că mintea şi caracterul sînt totdeuna mai rare decît stupiditatea şi lipsa de caracter, de aceea vom vedea ca partidul cel mai numeros din ţară, *roşii,* e totodată acela care reuneşte în sînul său mai multă incapacitate, perversitate morală, lăcomie de avere publică şi invidie pentru tot ce răsare cu un cap peste masă, peste cei ce nu gîndesc nimic şi nu au nimic.

În jucăria parlamentară care se desfăşură înaintea noastră oamenii pentru care nimic nu e îndestul de sus pentru a ajunge, oricît de lipsiți ar fi de cunoştinţe speciale şi de resort, sînt advocați. Nu ne-am mira să vedem într-o zi pe un advocat făcîndu-se mitropolit şi pe altul general de brigada, căci unde-i leafă apare şi advocatul; restul *îndatoririlor* şi-1 aranjează apoi într-un chip cît se poate de comod. O societate ca a noastră, care nu se întemeiază pe muncă, e o societate coruptă. Grupurile politice ar trebui să aibă drept corelat grupuri economice şi în cea mai mare parte nu le au.

Organizația de astăzi a favorizat fuga de muncă; ea a ridicat elemente cari n-au nimic în fruntea statului, ca sa trăiască sau [să] se îmbogățească din averea lui, şi tot organizația aceasta a făcut şi pe alte clase să crează că numai prin politică poți ajunge la ceva. Astfel profesorii de universitate, în loc să-şi caute de treabă, fac politică; profesorii de licee şi de şcoale primare asemenea; ingineri, medici, scriitori, muzicanți, actori chiar, toți fac politică, pentru a parveni. Şi acesta e răul cu desăvîrşire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar conrupîndu-se însuşi nervul vieții oricării societăți, iubirea de muncă, nu mai e nici măcar speranța de îndreptare. Armata noastră poate cîştiga bătălii, Alecsandri poate scrie versuri

---

nemuritoare, un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemaipomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al esistenții noastre dar acest lux nu va opri discompunerea sîngelui nostru social, pieirea noastră prin pieirea muncii.

[9 decembrie 1878]

STUDII EXEGETICE ASUPRA UNEI PARABOLE CARE LIPSEŞTE ÎN SFÎNTA-SCRIPTURĂ

Odată Afganistanul juca un rol cu desăvîşirea preponderant în primii Bucureşti ale unei foi oarecari, iar Emirul Şir-Ali, relațiile cu nenorocitul om şi fiul neascultător, Iacub-Han, era oarecum centrul împrejurul căruia gravita centrul însuşi.

Deşi lucrul e cam încurcat, noi, simpli muritori cari nu vedem legăturile intime dintre cauză şi efect, vom spune numai că afganii, acest popor primitiv, însă se vede că foarte simpatic, aveau în Asia rolul de-a acoperi cu neagra lor mulțime tendențele Rusiei, iar Franța orientală acopereau cu vitezele lor regimente *o poartă mare,* pe care cineva se-ncerca sa intre.

E ciudat cum o poartă mare poate deveni o *cheie* pentru dezlegarea interesantelor cestiuni... din Asia centrală.

Dar Afganistanul s-a cam învechit ... precum e în genere greu de-a vorbi mult timp într-aiurea, chiar cînd eşti advocat. O formă mai poetică se puse la dispoziție pentru urmărirea aceleiaşi porți mari şi acea formă este ... parabola.

Vestita parabolă a profetului Nută către David-împăratul, povestirea lui Hristos despre fiul risipitor şi despre lucrătorii din via Domnului şi altele de asemenea natură n-au putut a nu face victime din naturile simțitoare ale unei depărtate posterități.

E bine ca augurii să se-nțeleagă *sub rosa,* iar noi, ucenici umiliți, vom încerca numai să facem o exegeză plină de admirațiune asupra unei adînci parabole, ce-o găsim în „Presa".

Încă în numărul de la 26 noiemvrie „Presa" prevestise că ministeriul d-lui Cairoli va cădea, o prevestire atît de sigură încît se-ntîmplase deja cu cîteva zile mai nainte.

Nimeni nu a contestat fostului ministru italian nici buna-voință, nici sinceritatea intențiunilor sale, — zice „Presa" — dar toți 1-au acuzat de o slăbiciune fără margine față cu societățile primejdioase ale socialiştilor internaționalişti.

Au fost foarte instructive, sub mai multe puncturi de vedere, discuțiunile ce s-au urmat în Camera din Roma, cu ocaziunea combaterii ministerului Cairoli.

Au vorbit contra ministerului şi d. Depretis, şi d. Sella, şi d. Crispi, şi d. Minghetti, ca să nu mai amintim pe domnii Peruzzi, Bonghi, Finzi, Mari şi alții. Toți întruniți au dărîmat cabinetul din stînga.

Aşa e. Ce să mai facem atîta vorbă de d-nii Peruzzi, Bonghi, Finzi, Mari şi alții! Importantă e întrebarea ce-au făcut regele Italiei în cazul acesta.

Chemat-au la minister pe d. Finzi?

Aş, de unde.

Dar poate d. Mari sau d-nii Bonghi şi Paruzzi vor fi fost chemați ?

Nu, ferească Dumnezeiu ! Pe cine altul putea regele să cheme decît pe d. Depretis — *numai* pe d. Depretis. Şi de ce?

Iată de ce.

În numărul de la 26 noiembrie trecut, „Presa", cercetînd posibilitatea chemării domnului Depretis, arăta calitățile eminente ale acestui bărbat de stat, *luminat, progresist şi liberal-moderat,* membru al *centrului cum am zice la* noi, *plin de idei practice şi de vederi nemeritate.*

Mulți pretind că d. Crispi reprezintă în Italia credințele politice ale principelui Bismarck şi dar regele, binecugetînd, nu s-a

adresat la dînsul, voind să facă în țara Italiei o politică *pură italiană,* iar nicidecum o politică agreată străinilor.

Vedeți, cam tot lucrul acesta s-ar putea întîmpla și în România. Pentru a face o politică pură românească, iar nu una agreată străinilor, M. Sa Domnul, binecugetînd, nu se va adresa la cutare ori cutare, ci neapărat la un om

luminat,

progresist,

---

liberal-moderat,

membru al centrului, cum am zice la noi,

plin de idei practice,

de vederi nimerite.

Partidul *centrul, nuanța partidului liberal,* a dat dar *și* în Italia ministerul Depretis.

De vreme ce partidul centru — această nuanță a partidului liberal — a dat *și* în Italia ministerul Depretis, de ce nu 1-ar da *și* în România?

Nu e nimic de criticat în această privință și mersul instituțiunilor constituționale a putut da foarte bine rezultatul acesta.

Dar, daca am zis că regele nu a chemat pe d. Crispi, fiindcă a voit să urmeze o politică *numai naționale,* ne putem întreba totdodată : care a fost cauza de nu a chemat oare pe d. Sella, căci și concursul cestui din urmă a contribuit la căderea domnului Cairoli?

Așa e. Dacă regele, voind a urma o politică *numai* națională, n-a chemat pe d. Crispi, pe acest om vîndut la Bismarck —, care să fi fost pricina că Maiestatea Sa a uitat pe d. *Sella?* Bine, ăsta n-a stat umăr la umăr pentru a răsturna pe d. Cairoli? Ba da ! a stat umăr la umăr, dar vedeți

Sella este șeful dreptei și, ca atare, regele nu a crezut că-1 poate chema azi la putere, în fața sureccitațiunei poporului și a aprinderei spiritelor în Italia. D. Sella are idei *cam învechite;* azi trebuiesc *vederi democratice* și *pur liberale.* Spiritul timpului din zilele noastre ne cere *moderațiune în libertate,* dar nu *comprimarea și restrîngerea libertăților.*

Așa e. Sella e, *cum am zice la noi,* ca dumnealui arhon slugeriul Sandu Napoilă, giubeliu, și-n zilele de azi nu mai merge. Alte mofturi a ieșit la modă pe vrema noastră. Azi trebuie să ai vederi democratice,

pur liberale,

moderațiune în libertate,

c-un cuvînt să fii:

un om din partidul centru, cum am zice la noi.

Și dar în fața acestor împrejurări d. Sella a trebuit să lase locul d-lui Depretis, care reprezintă ideile liberale-moderate în Italia. Și cu modul acesta s-a dovedit prin urmare și cu această ocaziune că într-o țară, *în multe asemănată nouă, nici vederile radicale nu mai pot fi primite, nici estrema opoziție nu mai este agreată.* Dacă d. Cairoli — și-ar fi schimbat sistema; daca în locul d-lor Conforti și Zanardelli, miniștri de justiție și interne, partizani ai principielor radicale, d. Cairoli s-ar fi adresat la *bărbați politici cu altă greutate și altă pricepere,* poate că regretabilul atentat din Neapole nu s-ar fi petrecut și fostul prim-ministru *nu ar fi fost constrîns* să demisioneze.

Adecă bate șeaua să priceapă — d. Brătianu. la pildă, d-le Brătiene, de la nenorocitul Cairoli. Italia ne e în multe asemănată nouă. Italia a avut pe Dante, noi pe Prodănescu, ea o papalitate celebră, noi pe părintele Gr. Musceleanu, ea pe Beccaria, noi pe Athanasiad. Ce mai vrei dar d-le Brătiene ? în țări cari se aseamănă atît de mult, nu mai merge nici cu vederile radicale, nici cu reacția ruginită. Nu mai sînt agreate. Daca d-ta ți-ai schimba sistema, daca în locul unor domni ca Conforti și Zanardelli, te-ai adresa la bărbați politici cu altă greutate și altă pricepere, la un om luminat,

progresist,

liberal-moderat,

membru al centrului, *cum am zice la noi,*

atunci poate, poate că n-ai fi constrîns să-ți dai demisia.

Mai înțelept se vede decît d. Cairoli la Roma, d. *Canovas del Castilio la Madrid,* prevăzînd o mică neînțelegere, voiește să preîntîmpine răul; și, ca să nu sufere ce alții au suferit în Italia, se pregătește a chema, se zice, la minister bărbați de stat *liberali-moderați,* ca d-nii Bugallal, don Francisco Silvela și generalul Yovellar, în locul domnilor Robledo, Colantes și Ceballos. Cu modul acesta spiritele s-ar împăca și d. Canovas del Castilo, cu spiritul său practic, ar preîntîmpina zdruncinarea sa din minister.

Iată dar o altă pildă luminoasă : d. Canovas del Castillo. Ce Robledo, Colantes, Ceballos ? — Nu ! Bugalal, Silvella și Yovellar, adecă liberali-moderați, membri ai centrului cum am zice la noi.

De aceea ca să preîntîmpine zdruncinarea sa din minister, d. Brătianu trebuie să fie mai înțelept decît Cairoli de la Roma şi să se pregătească a chema la minister bărbați de stat liberali-moderați ca don Francesco Silvela.

Căci:

Astfel lucrează adevărații bărbați de stat; acei cari se ridică mai presus de politica mică şi cari, privind *în depărtare, numai* la binele şi prosperitatea națiunei, nu se opresc la prejudecăți zadarnice, *nici la invidii nedemne de un adevărat om de stat.*

Cînd este vorba să lucrăm *numai* pentru binele țârei nu *căutăm decît combinațiunea cea mai nemerită* şi cea mai conformă bunelor rezultaturi ce ne propunem, lăsând *criticilor mici* şi unor *vederi strîmte si înguste* grija de a combate stăruințele noastre, ce tind a consolida întărirea nouăi noastre constituiri şi a viitorului țărei.

Bărbați cu înțelegere dreaptă şi corectă, ca d. Canovas del Castillo, ca să scape țara, preschimbă întocmirile *sale* ministeriale. Bărbați ca d. Cairoli, *scurți la vedere,* compromit liniştea statului, compromițînd cu desăvîrşire şi esistența cabinetului lor!...

*

Toată parabola aceasta alegorică, în care se vorbeşte mereu de Cairoli şi de Canovas del Castillo, de Sela, Robledo, Yovellar şi de patriile mîntuite sau mîntuibile prin centrele respective, cari nu există în realitate, pe cînd în adevăr e vorba de D. Brătianu, Boerescu etc., toată parabola, zicem, ne-au mişcat atît de mult şi ne-au descoperit calități pînă acum atît de ascunse în fundul inimei privighitorii respective de la „Presa" încît, daca ne-a mai rămas o mîngîiere şi am comprimat începutul unei lacrimi, precum Sella ar comprima libertatea, e că ne-am adus aminte cumcă, asemenea tiradelor din tragedie, lucrurile *par* foarte jalnice, dar nu sînt adevărate. Nomenclatura chiar de dreaptă, stîngă, centru are în alte țări cu totul alt înțeles. Centru în Germania de ex. însemnează tocmai partidul cel mai reacționar; lăudabil prin tăria convingerilor lui... dar reacționar.

Iar cît despre Italia şi Spania — acolo nici nu există centre în sensul „Presei". .Nu e nici o deosebire bunăoară între d-nii Cairoli şi Depretis, decît că unul reprezintă foasta stîngă a unei provincii, iar altul foasta stîngă a altei provincii, din cele acum întrunite în o singură Italie. Deosebirea dintre aceşti domni, precum trebuie s-o fi ştiind „Presa", e cestiunea drumurilor de fier — din Italia se-nțelege. Iar nuanțele din Spania sînt pentru publicul nostru tot atît de interesante ca şi nuanțele de partid din Afganistan şi, fiind noi oameni buni, nu voim a ocupa pînă şi această branşă a istoriei contimporane, care poate fi atît de folositoare pe viitor organului, aliat cu noi; destul numai că nici aicea nu e vorba de centru.

Singura țară, în care există două centre şi a căror maimuțare, cam incoloră, vor fi precum prevedem şi superfetațiunile din viitoarea adunare turcească din Stambul, e Franța; cu deosebirea — mică neapărt — că centrul din Franța e compus — nu din persoane, care se împrumută la alegorii şi joacă în mai multe fețe, ci din oameni, pe cari [t]e poți întemeia si a căror vorbă e vorbă.

Izbutita alegorie a „Presei" e atît de bună încît ne e teamă că va şi rămîne un model de alegorie şi nimic mai mult. Ca toate capodoperile promite a nu se preface niciodată în realitate — de aceea ne şi inspiră acelaşi sentiment de siguranță personală, pe care-1 avem cînd privim din colțul nostru o jalnică tragedie, jucată pe scenă.

Şi în priveliştea lumii aceştia oamenii se poartă după temperamentul lor. Cel melancolic plînge, cel vesel rîde — cel născut cu caracter statornic şi predispoziții skepticoase fluieră.

[12 decembrie 1878]

[„NU ŞTIM PENTRU A CÎTA OARĂ..."]

Nu ştim pentru a cîta oară sîntem nevoiți a întreba pe guvern de ce ține ascunse toate neajunsurile ce le întîmpină în Dobrogea. Ştirile de mai jos, pe care le-a primit ziarul gălățean „Vocea Covurluiului", în genere foarte bine informat, sînt de o îngrijitoare gravitate.

Cu toate misiunile militare ce s-au trimis şi retrimis prin Dobrogea — zice foaia citată — totuşi cunoştința ezactă de situațiunea localităților ca mijloace de aprovizionare a lipsit şi lipseşte cu desăvîrşire, iar pretinsa organizare a nouăi provincii nu e decît pe coloanele „Monitorului oficial", în realitate însă cea mai tristă expresiune.

Ca să venim la fapte, vom spune că prefectura ce se decretase la Noua Silistră a trebuit prin forța lucrurilor să se retragă şi să se aşeze la Cernavodă, căci în locul dîntîi impiegații, începînd de la prefect pînă la cel din urmă, nu aveau nu o casă unde să şează, dar nici chiar un bordei. Nici o masă, nici un scaun, nici un registru, nici un sigiliu, nimic nu au autoritățile cu cari să-şi poată începe lucrările lor. Pînea chiar şi carnea lipsesc cu desăvîrşire. La o parte din trupe li se trimite pentru hrană pesmeți de la Rusciuc, dar şi aci fatalitatea a trebuit să ne lovească; vaporului JIUL ce era însărcinat a transporta proviziunile, i-a crăpat maşina.

În atare mod, lumea ce au trimis acolo se găseşte în condițiune dezesperată; cu banii în mână, în multe locuri nu-şi găsesc o pîne şi o

ştreaşină unde să se adăpostească. Casierii şi perceptorii n-au o ladă şi un registru spre a încasa puţinele taxe de pe unde au de luat, iar prefecţii se găsesc în cea mai deplină încurcătură, neştiind reioanele cercului lor de administrare şi comunele ce le aparţin.

Corespondenţa se face cu cea mai mare anevoinţă. Bulgarii, aroganţi şi ingraţi, nu vor să recunoască linia de de-marcare fixată de Comisiunea europeană; ci ameninţă, şi se zice că sentinelele noastre ar fi primit ordin să se retragă cu 10 chilometre îndărăt de la linia însemnată de Comisiune.

Din toate aceste vedem că starea de dincolo este din cele mai de plîns şi neprevederea în organizare a fost din cele mai neiertate.

Dacă, în loc de a pierde timpul cu atîte parade de misiuni, guvernul s-ar fi pus să facă baratce, să fi deschis în cîteva locuri brutării şi debite de carne, astăzi trupele noastre n-ar sta sub corturi în luna lui decembre şi împiegaţii n-ar umbla rătăcind din loc în loc, flămînzi şi lipsiţi de locuinţă. Cestiunea este serioasă şi guvernul, fără o oră de întîrziare, trebuie să se pună îndată pe lucru spre a remedia lucrul, că ne compromitem de tot.

Fiecine-şi aduce aminte starea îngrozitoare în care s-au întors soldaţii noştri din campania trecuta. Mantalele, povestea cîntecului, postav de trei parale şi aţă de cinci galbeni, nemaipomenind că în puterea iernei nu mai avea nimic pe ei decît numai ferfenita de manta, care ajunsese scurteică. Cine nu i-a văzut pe acei bieţi soldaţi cu picioarele goale în opinci rupte şi cu părul ieşit prin căciulă şi cine nu s-a indignat de criminala negligenţă a oblăduitorilor noştri, cari porniseră război cu uşurinţa cu care s-ar face o paradă la Capu-Podului Mogoşoaii—toate acestea, nu pentru a da ocazie armatei române ca să-şi arate vitejia, ci pentru ca sub umbra steagului încărcat de glorie, să se poată lustrui, pieptăna şi decora d-lor, fraţii liberali, această sectă de deturnători de bani publici şi de incapabili.

Şi luarea Dobrogei s-a făcut cu aceeaşi criminală uşurinţă şi lipsă de prevedere. Nu-i vorba : misiuni şi paramisiuni, toate cu diurne însemnate, răspunse pînă la un ban fraţilor căuzaşi, s-au făcut, se înţelege. Căci şi în afacerea Dobrogei, ca în toate celelalte, diurna e pentru roşii totul, iar datoria nimica toată. Fumînd o ţigară pe malul drept al Dunărei şi-a împlinit misiunea şi, bînd o cafea turcească la Babadagh, conştiinţa misionarului apostolic al rabinatului universal se linişteşte dimpreună cu spiritele populaţiei transdanubiene.

Şi de astă dată misiunile au fost de căpetenie. Ba auzim că până şi Ministerul instrucţiei are de gînd a trimite-n misiune pe mai mult decît vestitul domn Pseudo-Urechia, ca să aranjeze instrucţia publică în Dobrogea după cum l-ajunge capul şi ştim deja la cîte l-ajunge capul pe acest domn.

Cînd ne-am arătat indignarea asupra stării triste a armatei întoarse din campanie, ni se tot cînta că aşa-i războiul, că în aşa stare cată s-ajungă eroii pentru a face impresie asupra demoazelelor; dar oare mai e şi acuma război, pentru ca soldaţii noştri să fie nevoiţi a sta în puterea iernii sub corturi? Soldaţii noştri pot avea speranţa ca prin iulie viitor li se vor trimite din Bucureşti cojoacele şi lemne de durat case: iar pînă atunci să se-nvălească cu aţele, să tremure sub cort şi să roază pesmeţi din Rusciuc, pesmeţi desigur începuţi de şoareci, vro rămăşiţă ale oştirii ruseşti.

Dar cine-i cunoaşte pe roşii poate oare să s-aştepte la altceva din partea lor? Vorbă multă şi lucru nimic — iată caracterizarea lor în două cuvinte. Repetăm din nou cererea ca guvernul să dea publicului lămuriri asupra neajunsurilor ce le întîmpină şi să nu ne lase sub sarcina de-a ne-nchipui răul şi mai rău decum e.

În cît despre misionarul apostolic, d. Pseudo-Urechia, cestiunea e atît de interesantă încît promitem a ne întoarce asupră-i şi a descrie pe acest domn cu toate calităţile sale care-l fac propriu şi bun pentru-o asemenea însărcinare.

[16 decembrie 1878]

[„AFLĂM CĂ ACTUALUL MINISTRU..."]

Aflăm că actualul ministru al instrucţiei publice, d. Cantilli, ar fi însărcinat cu organizarea instrucţiei în Dobrogea pe un ilustru personaj al cărui nume adevărat mărturisim că nu l-am putut afla nici pînă azi, dar care a sfeterisit porecla unei vechi şi de mult stinse familii boiereşti din Moldova pentru a-şi împodobi mutra cu ea, după ce mai nainte a mai fost purtat încă vro patru-cinci porecle, parte îndreptăţite, parte de fantazie.

Toată lumea ghiceşte că nu poate fi vorba decît despre d.Pseudo-Urechia

Singura mîngîiare ce ne mai rămîne e că acest domn n-a sfeterisit exact numele boierului moldovenesc care se iscălea Ureki, ci a adăogat la trupina cuvîntului sufixul *-i-a* (Urechia), foarte semnificativ pentru strigătele metamorfozatului rege Midas.

L-am luat de atîtea ori pe domnul acesta în zeflemea în cît ne pare rău că i-am creat chiar acest soi de popularitate, căci dumnealui e din oamenii aceia cărora, asemenea vestitulni Barnum, confratelui său american, nu le prea pasă dacă reputaţia e bună sau rea, numai să se vorbească în genere de dînşii. Zgomotul odată făcut, ştie d-lui să-l abată pe căile ce-i priesc.

Să vorbim oare de renumele său de autor ? Am trebui atunci să facem un curs întreg de literatură furată, să pomenim de Lope de Vega, de Gozzi, de Ascoli, de Gothe, cari toţi aceştia în România s-a metamorfozat în chipul pomenit mai sus şi poartă

pseudonimul Urechea. Toate scrierile sale sînt sfeterisite din autori străini, căci dumnealui obicinueşte a nume imitaţie liberă or prelucrare sau traducerea *ad literam* sau cel mult bădărănirea nesărată a unui text străin. Ceea ce ar putea dovedi că e original al său va fi sau o platitudine sau un nonsens, regulă generală pentru producţiunile *proprii* ale acestei celebrităţi După orice şir original al acestui domn am întinde mîna, întîmpinăm numaidecît sau una din cele două calităţi sau pe amîndouă la un loc. Astfel, bunăoară nu mai departe decît în no. de la 5 decemvrie al „României libere" d-sa anunţă cum că la institutul său de băieţi se va da o reprezentaţie cuasiteatrală. Preţul locurilor : *aplauze şi iubire.*

Stă scris negru pe alb : „Preţul locurilor : aplauze şi iubire" !

Ex ungue leonem !

Noi din parte-ne sîntem de mult la limpeziş cu d-sa. Din propriile sale mijloace nu e în stare să construiască una singură frază corectă sau c-un înţeles lămurit. Îşi ascunde grozava goliciune a capului şi a inimei cu întortocheri de cuvinte şi cu iperbole ridicole. Neputînd dovedi că-n viaţă ar fi urmat vrun studiu serios, a pretins într-un rînd că şi-ar fi pierdut diploma de doctor în litere în Dunăre, deşi n-a avut-o niciodată. Şi unui asemenea om i se conferă catedre la Universitate, scaune la Academie, ba i se încredinţează încă şi creşterea copiilor, ca şi cînd copiii de creştin ar fi animale ce trebuiesc dresate pentru a sări peste bețe şi a aporta, căci tot un fel de dresură li se dă copiilor în institutul său; se deprind a aporta răspunsurile la cestiunile de bacalaureat în mod mecanic, fără a fi temeinic preparaţi.

De ar fi să pomenim toate din trecutul d-sale, uşor ne-ar fi a dovedi că d-sa e acela care a corupt învăţămîntul public în România. Poate că-n toată ţara aceasta nu e om care să hrănească o invidie mai înverşunată contra oricărui merit adevărat şi care să fie mai accesibil pentru linguşirile naturelor de rînd decît omul al cărui nume adevărat pînă în ziua de azi nu l-am putut afla. Las' că de cîte ori a putut a stăruit pentru numirea personalului didactic celui mai rău posibil, las' că nu există rudă de a sa, oricît de depărtată, care să nu fie căpătuită prin d-sa în posturi publice, dar pînă şi membrii familiei sale cari sufer de boale de creieri au funcţii plătite de stat. Astfel un unchi al d-sale, om de care sub regimul legilor vechi desigur că şi-ar fi făcut vrun creştin pomană de a-l duce şi interna la balamuc ,e de o mulţime de ani conservator al pinacotecei din Iaşi, deşi e recunoscut ca pătimaş de perpetuă alienaţiune mentală.

Dar în cazul de faţă nu ne interesează pe atîta nepotismul său pe cît uneltirile sale politice.

Se ştie că-n totdauna îşi punea candidatura între bulgarii din Basarabia, cărora, în schimb cu alegerea, le mijlocea concesiunile cele mai mari. Avînd o influenţă cu desăvîrşire nemeritată în administraţia învăţăturilor publice, d-sa stăruia să se numească pe acolo tot profesori pe sprînceană, de se putea de origine bulgari şi cu sentimente bulgăreşti, încît Basarabia noastră, în loc de-a redeveni ceea ce-a fost cinci sute de ani de-a rîndul, adică pămînt românesc, devenise din contra vatra agitaţiunilor panslaviste — cu concursul d-lui Urechia, care-a fost în acest chip, cu sau fără voinţă, un instrument al tendenţelor ruseşti. Iar cînd au sosit urmările complicităţii sale, a crezut că-nşirînd cinci ceasuri verzi şi uscate în Cameră şi prefăcîndu-se că plînge, răspunderea d-sale s-a mîntuit.

Am fi fost în drept de-a aştepta ca acest domn, periculos in cel mai mare grad prin ignoranţia lui dovedită, prin lipsa dovedită de judecată, prin lipsa asemenea dovedită de orice calitate superioară omenească, să aibă de nu pudoarea, cel puţin frica de a se mai amesteca în afaceri publice.

Ei, nu şi nu ! Cum se iveşte ocazia dea-şi crea alegători din populaţii rămase îndărăt, se prezintă dumnealui ca să le dreseze şi tot acest prieten şi promotor al bulgarilor din Basarabia umblă azi după însărcinarea apostolică de-a organiza instrucţia în Dobrogea.

Oricine-şi poate închipui ce o să se aleagă de acea instrucţie. Daca va fi astfel, prorocim de mai nainte că tot instrucţie de soiul celei din Basarabia o să iasă, instrucţie la ordinile panslaviştilor.

Indignaţi de cutezarea reînnoită a acestui domn, conjurăm pe guvern ca, oricît de roşu ar fi, cel puţin de astădată să-şi dovedească intenţia de-a face cum e mai bine. Daca n-are oameni speciali pentru lucrul acesta, însărcineze cu organizarea instrucţiei acolo pe un ofiţer superior de artilerie sau de geniu — fiecare din ei are mai multe cunoştinţe pozitive si-nainte de toate mai multă judecată decît d. Urechiă.

[17 decembrie 1878]

[„ÎN REVISTA ZIARULUI «PRESA»...”]

În revista ziarului „Presa" din 15 decembrie citim următoarele rînduri:

Dezbinarea şi animozitatea diferitelor partide, în timpuri critice ca cele de astăzi, departe de a aduce un folos ţărei, pot produce, din nenorocire, cel mai mare rău, făcînd sa profite de aceste neînţelegeri aceia cari numai prin ele pot să ajungă la scopuri negreşit dezavantagioase României.

În aste zile de grea încercare prin cari trece țara noastră, în noua sa poziţiune de "țară independentă", ținta dar a organelor de publicitate, fie din orice partidă, trebuie să fie lucrarea sinceră şi nepărtinitoare la întărirea statului.

Nu prin insinuări mai mult sau mai puțin sarcastice, nu prin parabole născute de imaginațiuni fecunde, nu cântînd pai tu ochii vecinilor vom aduce vreun folos țărei noastre, vom putea conlucra la ridicarea şi fericirea ei.

Deşi numele ziarului nostru nu se rosteşte în aceste rînduri, nu putem să nu recunoaştem că acele cuvinte de *"insinuări sarcastice",* de *"parabole născute din imaginațiuni fecunde"* se adresează „Timpului".

Acele reflecțiuni mai mult sau mai puțin melancolice nu ne ating deloc; nu înțelegem însă cîtuşi de puțin gravitatea imputărilor ce ele conțin. Ne întrebăm întru ce aprețierile noastre umoristice asupra considerațiunelor foarte transparente ale „Presei" cu ocaziunea înlocuirei ministeriului Cairoli prin ministeriul Depretis ar constitui o crimă în contra intereselor țărei „în *aceste zile de grea încercare"* precum zice „Presa" ?

Sîntem cu totul de părerea că *"dezbin[rile şi animozitatea diferitelor partide pot produce cel mai mare rău, mai ales în timpi critici".* Dar „Presa" uită un lucru pe care trebuie să i-1 aducem aminte : adică cine a sădit acele adînci dezbinări şi în care împrejurări.

Cu mîna pe conştiință întrebăm dacă *timpii nu erau critici* cînd radicalii, venind la putere, au semănat, prin prigoniri nedemne şi sistematice, ura şi discordia? Dacă ei nu jurase distrugerea partidului conservator nu cînd era în capul ocîrmuirei, ci *după căderea lui de la putere?* În curgere de doi ani, în fața împrejurărilor celor mai critice pentru țară, cu un război ce se pregătea şi, în cursul acelui război, sub povara şi primejdia invaziunei unei armate străine, s-a urmat, in contra partidului învins, acel sistem de persecutare odioasă care nu tindea la mai puțin decît la uciderea lui politică şi morală.

„Presa", imputîndu-ne nouă dezbinările şi animozitățile partidelor, pare a fi uitat toate aceste. Odinioară însă era şi dînsa pătrunsă de indignarea generală ce se manifestase atunci. Volume întregi am putea alcătui cu articole în cari acel ziar îşi rostea, cu o dreaptă vehemență, părerea asupra urei pasionate cu care radicalii de la putere, în curs de doi ani, urmăreau stingerea desăvîrşită a adversarilor lor. Şi atunci erau *zile de grea încercare* pentru România, si atunci timpii erau critici, cu toate aceste cine, fiind sincer, ar fi putut imputa „Presei" că atitudinea ei era vătămătoare intereselor țărei? Şi pentru ce, dacă noi astăzi tot nu putem uita toate acele, pentru ce să fim învinovățiți că lovim în binele țărei pentru că nu putem înțelege, nu putem admite nici o apropiare, necum nici o alianță cu făptuitorii acelor persecuțiuni ?

„Presa" încheie articolul său prin următoarele cuvinte bine simțite :

Binele, vină el ori de unde ar veni, cînd îl întîlnim trebuie să ne punem toate silințele noastre spre a-l face să devie o realitate. Aceasta, credem noi, se numeşte a lucra în interesul țărei, iar nu cînd facem opoziţiune continuă pe singurul motiv că binele propus nu derivă de la noi! ...

Incriminarea ascunsă printre aceste rînduri nu putem crede că poate fi îndreptată la adresa noastră. „Presa" nu poate insinua că opoziţiunea noastră împotriva guvernului radical este întemeiată pe *singurul motiv că binele propus nu derivă de la noi,* pentru că lovitura aruncată ar începe prin a cădea pe însuşi capul al acelui organ care, în curs de doi ani şi în vremuri din

---

cele mai critice, alăturea cu „Timpul", a atacat pe acel guvern pentru aceleaşi cauze, pentru aceleaşi greşeli pentru care îl combatem noi încă şi astăzi.

Dacă ar fi nevoie de o dovadă şi mai pipăita despre aprecierile noastre le-am găsi în articolul ce a apărut în numărul de duminică a ziarului „România liberă"; acest ziar, din punctul său de vedere şi pentru motive ce n-avem noi a le cerceta, se miră de ceea ce numeşte el « *apropiarea, dacă nu şi unirea* între guvern şi „Presa"». În uimirea sa, sinceră sau prefăcută, el exclamă:

Nu te mira, Românie, căci toate aceste împerechieri, sînt pentru fericirea ta !

Ei bine, daca chiar organul recunoscut al unui bărbat care pînă ieri făcea parte din guvernul pe care îl combatem nu înțelege apropierea ce ni se impută vouă că nu voim a o face, cum poate „Presa" să ne acuze că facem *„opoziţiune continuă"* ?

Nu ! Şi „Presa" şi „Românul", cari astăzi stau alăturea pentru a ne ataca direct, au convieţuirea că „Timpul", în combaterea sa a guvernului actual, urmează o luptă leală şi ne interesată, fără a-i cere nimic, fără a-i rîvni moştenirea sau împărțirea puterei.

Cu toată prigonirea la care a fost supus partidul conservator din partea adversarilor săi radicali, *făcă-se binele* chiar şi de dînşii, dacă sînt capabili de a-1 face, şi vom fi cei dîntii nimeni nu se poate îndoi despre aceasta — cari vom fi fericiți de a putea aplauda măsurile binefăcătoare pentru patria noastră.

[19 decembrie l878]

[„ORGANELE DE PUBLICITATE... ″]

Organele de publicitate ale tuturor partidelor sau grupurilor politice fac a suna zilnic în polemicele lor *"principiile liberale, moderate sau nemoderate"* de cari se cîrmuiesc.

Ca programă teoretică, ca mărturisiri de credință, asemenea declarațiuni ne sînt foarte indiferente şi din parte-ne acordăm bucuros orcui facultatea de a întrebuința acest lesnicios mijloc de popularizare, rezervîndu-ne numai, firește, dreptul de a arăta la vremea cuvenită, prin logica esperienței, prin autoritatea faptelor săvîrşite, sinceritatea acelor protestațiuni

Cînd însă acel liberalism se revendică, ca să zicem aşa, ca o deviză de război, atunci cînd este vorba de a ne ataca pe noi, conservatorii opozanți, organul ce are onoarea de a-i reprezinta are de datorie să ridice glasul, aşezînd pe fiecare la locul său şi arătînd lucrurile în adevărata lor lumină,

Reacțiune! Reacționari! Iată cuvintele magice ce trebuie să ne spulbere în ochii țării, iată acuzarea, pururea reînnoită pe care, deşi s-a discutat de atîtea ori de noi, nu ne vom obosi de a-i arăta adevărata valoare, adică *deşertăciunea.*

Noi declarăm, şi aceasta din toată puterea convieţiunii noastre, că sîntem *liberali* în toată întinderea cuvîntului şi în tot adevărul său.

Toate libertățile înscrise în Constituția noastră le iubim şi le sprijinim; departe de-a urmări răsturnarea lor, le-am apăra, din contra, împotriva acelor ce ar voi să se atingă de ele. Ni s-a imputat că am vorbit în ziarul noastru de modificarea legei electorale. Însă am făcut-o nu pentru a răpi sau a restrînge drepturile alegătorilor, ci tocmai pentru a ne întoarce la spiritul Constituției, ce este strîmbat, şi pentru a garanta pe cît se poate mai mult *libertatea alegerilor.*

Noi, inițiatorii şi propagatorii acelor libertăți de a căror dezvoltare ne bucurăm astăzi, n-avem nimic de căutat înapoi. În țara noastră nu există legitimişti, nici orleanişti, sau imperialişti sau clericali; nu avem o nobleță, nici privilegiuri de reconstituit. De asemenea, nu avem republică de răsturnat, nici monarhie de restabilit. Posedăm din fericire o Constituțiune şi o dinastie la care ținem.

Aceea ce nu voim este sufragiul universal, sînt aspirațiunile republicane, despotismul şi opresiunea prin mulțime, radicalismul şi demagogia.

Este incapacitatea erigiată în titlu de merit, prostia şi neştiința brevetate ca titluri de recomandare.

Ceea ce combatem este împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, cari nu mai sînt supuse nici unui control mai presus de dînsele, şi în genere împresurarea atribuțiunilor reciproce ale puterilor statului precum sînt stabilite de Constituție.

Este violarea legii fundamentale prin înțelegeri, după convenienţele momentului, între miniştrii şi reprezentanții din Adunări, anulînd astfel răspunderea miniştrilor, furişați tiptil la dosul Corpurilor legiuitoare.

Respingem încercările de a reduce rolul înalt al suveranului la acel al unui preşedinte vremelnic de republică, mărginit la subsemnarea şi sancționarea decretelor, respingem forma republicană şi, mănținînd neatinse toate prerogativele şi toate mărginirile constituționale ale puterii domnului, cerem totodată cea mai deplină şi cea mai largă întrebuințare a dreptului su veran de **veto**, atunci mai ales cînd miniştri şi Camere, în înțelegere, calcă Constituția.

În rezumat, *respingerea* a tot ce este *republică,* mai mult sau mai puțin deghizată, şi *conservarea* Constituției cu monarhia constituțională ce avem, iată statornicele noastre principii.

Dacă acei ce zilnic proclamă *liberalismul* lor au principii mai liberale decît aceste, atunci recunoaştem că sîntem rămaşi înapoi, dar totodată cată să mărturisim că, de cîte ori se vor face încercări de a păşi peste limitele libertăților şi aşezămintelor noastre constituționale, noi ne vom face **reacționari**, în adevăratul si binefăcătorul înțeles al cuvîtului.

[20 decembrie 1878]

[„«ROMÂNUL» GĂSEŞTE OCAZIE..."]

„Românul" găseşte ocazie a da lămuriri în privirea stării de lucruri din Dobrogea. Se înțelege că, îndată ce e-n stare a da lămuriri asigurătoare, trebuie neapărat să-nceapă prin a ponegri intențiile acelora cari au semnalat neorînduieli şi a le numi *invențiuni* cu care se speculă asupra situațiunii ce-ar fi avînd-o trupele şi autoritățile noastre dincolo de Dunăre.

Noi, cari am urmărit toate ştirile acestea, fie în presa pămînteană, fie-n cea străină, n-am putut descoperi nicăieri o asemenea speculă cu situațiunea, şi, dacă lămuririle pe cari le dă „Românul" ar fi tot atît de adevărate ca şi insinuațiunile cu care-şi începe articolul, atunci am sta rău de tot în Dobrogea. Dar să sperăm că e altfel. Ceea ce e caracteristic pentru lămuririle date de organul oficios e generalitatea lor. Turcii, tătarii, românii, grecii şi alții sînt mulțumiți cu noi, bulgarii nu, căci li s-au luat dominațiunea de care s-au bucurat cîtva timp sub ocrotirea armelor ruseşti.

Cazurile speciale pe care le-am citat noi nu sînt dezmințite însă. Adevărat e de ex. că bande de bulgari de la margine au intrat în Dobrogea, au prădat turme de vite şi le-a vîndut în cetatea Silistriei sub ochii autorităților de aco1o, cari nu le-a pus nici o piedică la înstrăinarea unor averi cari nu erau ale vînzătorilor? Adevărat că după intrarea românilor perceptorii bulgari au strîns înainte dări şi le-au vărsat la casieria din Silistria şi că între aceste dări era una de două ruble de cap, pentru înarmarea

ţării? Bine ar fi fost că, la asemenea puncte speciale să se răspundă asemenea de-a dreptul, nu prin generalităţi, nu lăudîndu-se legile, instituţiile şi civilizaţia noastră, pe cari noi toţi le ştim ce plătesc la, noi acasă, încît nu mai e nevoie de-a mai şti frumoasele perspective ce le aşteaptă sub ceriul Dobrogei.

După noi statul este un product al naturii şi nu a1 instituţiilor convenţionale şi, precum un om poate fi bolnav avînd ideile cele mai sublime în cap, tot aşa nici sănătatea sau trăinicia unui stat nu atîrnă de la legile scrise pe cari le are. Un stat poate fi sănătos şi trainic cu instituţiuni barbare, un altul poate fi putred cu toate instituţiunile lui frumoase, încît toate laudele ce se aduc misiunii, scrise pe hîrtie, nu ne încălzesc pe noi.

Apoi mai e o altă chestiune, asupra căreia „Românul" a vorbit într-un rînd în treacăt, dar mai tîrziu a tăcut cu desăvîrşire : vînzarea veniturilor publice pe ani întregi înainte de către gospodăria ruso-bulgară care ne-au precedat. Cum am ajuns „Românul" a pomenit odată abuzurile acestea, dar nu s-a mai întors la ele, încît sîntem siliţi a judeca prin analogie.

Comisia financiară pentru Rumelia răsăriteană de ex. a dat asemenea de-o mulţime de fapte împlinite care i-au legat mîinele. Înainte de a sosi comisia în Filipopoli toate dările directe pentru anul financiar 1878 erau încasate deja de către ruşi. Astfel şi despre Dobrogea s-a susţinut de-un organ, în genere bine informat, că agenţilor noştri fiscali nu le-au rămas de perceput decît o seamă de dări indirecte, vamale, iar celelalte venituri şi-au luat drumul la Silistria sau în buzunările vreunui zugrav oarecare, căci veniturile Rumeliei răsăritene s-au dovedit că nu pot rezista picturii, mai ales cînd această artă e-n alianţă cu doi ochi pe care civilizatorul Bulgariei i-a iubit în a sa viaţă.

Iată dar iarăşi o cestiune care se putea lămuri într-un mod mai pozitiv : întrucît statul român e angajat prin gestiunea financiară a diferiţilor Maréchali şi Donducofi cari s-au strecurat după (vremuri) [venituri] în anii din urmă şi *prin Dobrogea.*

[22 decembrie 1878]

[„MINISTERIUL AGRICULTUREI ..."]

Ministeriul Agriculturei, Comerţului şi Lucrărilor Publice a inventat un meşteşug sau o negustorie nouă — nu ştim bine ce o fi — care se numeşte „pomologia" D. W. Knechtel e numit profesor de acest meşteşug la şcoala de la Herestrău.

Daca ministeriul voieşte să zică cultura pomilor prin acel cuvînt, atunci îi recomandăm încă cîteva compuneri tot atît de ingenioase. În loc de **pato**logie să se zică **bolo**gie (de la *boală),* în loc de ***cranio****scopie-****capo****logie,* în loc de *botanică*- **tufo**- sau ***buruien****ologie* şi în fine în loc de zoo*logie-****dobitoco****logie.* Mai cu seamă această din urmă ştiinţă e foarte necesară pentru a cunoaste regnul liberalilor.

Dascăli de felul nostru, sîntem atît de buni a da învăţături pozitive pomologilor noştri.

În limba românească se întrebuinţează pentru însemnarea meşteşugurilor sufixul *-ar,* pentru lucrarea lor — sufixul verbal derivat -ărire, pentru meşteşug în fine — *participium praeteriti* substantivat *-ărit,* precum

cism-**ar**, *cism-****ărit***

văc-**ar**, văc-**ărit**

*mor-****ar,*** mor-**ărit**

apoi prisăcărit (şi prisăcărie), pădurărit şi a.a. Tot acest sufix, care dă verbelor un caracter frecurentativ se-ntrebuinţează şi pentru biruri şi taxe: *oierit, ierbărit* etc.

Escelenta carte de cultura pomilor a d-lui Dim. Comşa se-ntitulează deci cu drept cuvînt *Pomărit* — şi nu *Pomologie.*

Numai meşteşugul advocaţilor se servă de un sufix mai bizantin si se cheamă advocat-lîc !

[20 decembrie 1878]

PANDARUS, VORNICEL DE NUNTĂ

Sînt misiuni şi misiuni. Pe lîngă misiunile de înaltă gravitate, încredinţate capacităţii cunoscute a d-lui C. A. Rosetti şi celei şi mai cunoscute a d-lui Dim. Brătianu, mai avem de înregistrat încă una d-o deosebită delicateţă. România, sau persoanele Măriilor Lor, nu ştim bine, va fi reprezentată la însurătoarea Maiestăţei Sale Wilhelm III rege al Olandei cu tînăra şi-ntr-adevăr graţioasa prinţesă Ema de Waldeck-Pyrmont. E drept că împărăţia pe pămînt a descendenţilor contelui Widekind de Schwalenberg— mai tîrziu principi de Waldeck — nu este tocmai mare; principatul Waldeck are 19 1/5 mile pătrate, iar principatul Pyrmont chiar numai 1 1/5 milă pătrată. Dar întîi aceleaşi lucruri se petrec în Roma ca şi într-un sat, căci micul stat şi-a avut luptele sale dinastice, feudalism, constituţie, ba chiar *un coup d'état* care au tulburat spiritele cetăţenilor la a. 1814; şi al doilea, nu e vorba de asta. Lăsăm istoriografiei viitorului rolul de a lumina începuturile acestui stat. Mai însemnat pe scara

lumii acesteia e Maiestatea Sa Regele Țărilor de Jos, țări cari la rîndul lor au fost putere mare în Europa şi cam de greutatea de care e Englitera astăzi; ba se poate chiar ca de acuma-nainte o țară de averea şi de puterea intelectuală a Olandei să aibă o influență hotărîtoare în o samă de afaceri europene, şi chiar în vederea acestora, va să zică din pure rațiuni de stat, Maiestatea Sa se zice că s-ar fi hotărît a se căsători din nou.

Dar nu e vorba de asta.

Regele e născut la 10 fevruarie 1817, e aşadar de 62 de ani; princesa Emma e născută la 2 august 1858, e aşa dar numai de 20 de ani, încît între mire şi mireasă e o deosebire de 42 de ani.

Dar nu e vorba nici de asta, ci de cine reprezintă România — sau pe suveranii ei — la ceremonia căsătoririi.

D. Ştefan Belu.

Toată lumea se va întreba : Cum ajunge Pandarus — pardon — d. Ştefan Belu să reprezinte o țară cinstită la o cununie cinstită.

I s-o fi părut d-lui Belu că deosebirea de vrîste e atît de mare încît să fie oarecum nevoie de prezența d-sale în Arolsen, capitala principatului Waldeck ... pînă acum nu îl ştiam pe d. Ştefan Belu ambasador de nuntă, ci mai mult de contranuntă, şi în această ramură a activității omeneşti d-sa nici măcar n-avea ambiția de a reprezenta capete încoronate, ci se mărginea a fi ambasadorul celor ... cornorate.

Daca Maiestatea Sa Regele Olandei ar afla ce onoare îi facem, Maiestatea Sa ar putea s-o ia anume de rău. Auzi, Pandarus ambasador?

Dar cititorii vor fi întrebînd cine e Pandarus? într-o dramă mai puțin cunoscută a lui Shak[e]speare intitulată *Troilus şi Cressida* e un boier cam bătrîior care izbuteşte a linişti inimele celor două suspinătoare turturele din Troia primindu-i întru casa sa. Nu e vorba, şi în Biblie se zice : „În vremea aceea mers-au Isus într-un sat, iar o femeie, numele ei Marfta, 1-au primit pre el întru casa sa". Dar primirea acelei femei, numele ei Marfta, era pentru cuvîntul Domnului, nu pentru cuvintele lui Pandarus. Ospitalitatea femeii era o virtute antică, pe cînd la boierul Pandarus era un viciu antic.

Nu ştim cui i-a venit nefericita idee de-a recomanda pe d. Ştefan Belu pentru îndeplinirea unei aşa de delicate misiuni, dar presupunem că d-lui ministru de esterne Câmpineanu trebuie să-i fi venit. Am fi dorit din suflet să n-avem a-i imputa şi aceasta, nu din cauza d-sale, ci din cauza țării.

[30 decembrie 1878]

1879

[„NU ŞTIM DE UNDE ŞI PÎNĂ UNDE..."]

Nu ştim de unde şi pînă unde partidul conservator din țară a ajuns să aibă onoarea de-a fi numit reacționar. Spunem onoarea tocmai pentru că ceea ce se numeşte reacțiune în alte țări e atît de departe la noi şi pentru că elementele unei reacțiuni lipsesc — din nefericire — atît de mult, încît putem privi această stafie cu ochii reci ai unor judecători şi să vedem întîi dacă are vro realitate, al doilea dacă, existînd într-adevăr, ar fi un rău pentru dezvoltarea nației româneşti şi al treilea dacă, stinsă fiind, ar mai putea fi renviată.

Aşadar cari sînt bazele unui partid reacționar?

O nobilime ereditară şi istorică, bogată şi puternică prin maiorate, adică prin dreptul de moştenire al celui dentîi născut; o dinastie asemenea istorică, răsărită din acea nobilime şi identificîndu-se oarecum cu ea; în fine prerogative politice ereditare, de ex. un Senat compus numai sau aproape numai din privilegiați. Această clasă privilegiată ar trebui să lupte sau pentru măn ținerea drepturilor ei față cu tendențe de uzurpațiune fie din partea altor clase, fie din partea coroanei, sau ar trebui să tindă a recîştiga prerogative pierdute.

Deie-ni-se voie a spune că toate aceste premise ale unui partid reacționar nu există la noi. Clasa privilegiată de mai nainte ajunsese un fel de nobilime de serviciu mai mult decît de naştere, iar despre ereditate nu era nici vorbă. Se-nțelege că existau familii influente şi bogate, cari mănțineau un fel de ereditate *de facto* a prerogativelor în familie, dar acea ereditate nu exista *de jure,* precum o ştie aceasta orice copil mic. Cauza pentru care boierimea în țările noastre n-au ajuns niciodată la acea formă

strictă şi <nestrăbătută> [nestrămutată] a instituției din alte țări, au fost vecinica neaşezare a lucrurilor de la noi [din] țară, vecinicele schimbări de domnie cari se făceau în urma influențelor polone, ungare şi turceşti, căci cîteşitrei marile puteri vecine căutau să absoarbă pe socoteala lor patria noastră, iar aceasta căuta să pareze tendințele lor prin alegerea unui Domn cît se poate de plăcut vecinului aceluia care pentru moment era mai puternic. Nu tăgăduim că aceasta era o politică de slăbiciune, dar, bunărea cum era, a prezervat țara de lucrul cel mai rău din toate, de căderea pe mîni străine, şi tot politica aceasta a fost cauza

neaşezării dinlăuntru, cauza pentru care nu s-au cristalizat din fierberea vieții istorice un miez statornic al unei nobilimi naționale care să aibă voința şi puterea de-a rezista tuturor încercărilor necoapte şi costisitoare de înnoire şi de pospăială apuseană. Dacă ar fi existat o asemenea clasă nobilitară, nu se teamă d-nii liberali, altfel le mergeau reformele, nu aşa cum au mers; atunci se convingeau că revoluțiile nu se fac de pe saltea ca la 1848, nici mîntuirea patriei nu se face prin intrigi de palat şi stîrnind din somn pe un om vîndut de cei ce prin jurămîntul lor erau obligați să-l apere şi să-l păzească.

Cînd mişcările revoluționare dau de rezistența puternică a unei reacțiuni compuse din elemente istorice, acele mişcări sau pier prin oameni mari, sau dau naştere la oameni mari, a căror mărime nici nu stă în raport cu întinderea teritorială a țării măcar. Au trebuit într-adevăr ca două capete vîrtoase ca cel spaniol cu cel olandez să se ciocnească ca să dea naştere acelei înflorite şi puternice Olande din veacul al XVI [-lea] şi al XVII-lea; au trebuit ca două capete vîrtoase ca acela al nobilimii engleze şi a poporului englez să se ciocnească pentru a da naştere lui Cromwell, acelui întemeietor al actualei puteri mari, care-a prefăcut o aproape neînsemnată țară agricolă în cel întîi stat al pămîntului, căci, ca să-ntrebuințăm o expresiune aplicată la cel din urmă, „ca să goneşti dracii, [î]ți trebuie tatăl dracilor". Dar aşa? Ieşi cu masalaua pe miță, strigă „Jos cutare, Sus cutare !", zi-i revoluție şi te-ai mîntuit. Apoi deie-ni-se voie, asta nu-i revoluție, ci comedie.

Ş-apoi să nu creadă cineva că toate istoriile astea au ieşit din poporul românesc. Unde foc poporul... pentru toate ticăloşiile astea el e prea cuminte şi prea aşezat de felul lui. Si nici să nu crează cineva că o singură reformă măcar s-a făcut în favorul poporului — singurele reforme mai mult sau mai puțin priitoare treptei țărăneşti le-a făcut un Domn absolutist, Cuza Vodă, Dumnezeu să-l ierte.

Dar aşa? Ba Stan Popescu face republică la Ploieşti, ba d.C.A. Rosetti pleacă-n exil... la Paris, ca să petreacă acolo mîncînd pînea neagră a străinătății, stropită cu vin de şampanie şi lacrimi de crocodil, ba s-adună toți boierii bucluc[c]ii la Mazar Paşa să răstoarne domnia, ba d. Cămpineanu găseşte o prăpastie între tron şi țară, care se umple numaidecît c-un portofoliu, ba fagăduieşti nației suverane că te ții grapă de turcul suzeran, c-ai să desființezi toate dările şi armata, şi în urmă declari război turcului şi pui peste dări rechiziții şi peste oaste paraoaste, ş-apoi cînd vine vrun creştin mai aşezat şi zice : „Ia stați rogu-vă, mie-mi pare că treaba asta are cusur. Sau e pehlivănie sau e nebuneală sau şi una şi alta la un loc" — atunci ştiți cum se cheamă acel sărman întrebător? Reacționar, rugină paraponisită, austro-maghiar sau rusofil, vînzător de țară. Noi [î]i zicem conservator. Liberal în România nu va să zică ceea ce se zice cu acest cuvînt în alte țări. Dar cînd cineva n-a învățat carte şi-i cam zevzec de felul lui, s-apucă şi el de negustoria cea mai uşoară, se face liberal.

Dar între conservatori se află mulți coborîtori din familii boiereşti, se va zice. Ei, se află ! Şi ? Toată omenimea să aibă neapărat fericirea de-a se chema Serurie sau Fundescu ? Mai trebuie să se cheme oamenii şi altfel.

Adevărata cauză a necontenitei revoluții — dacă putem s-o numim astfel — e următoarea ; mişcarea n-a pornit de jos în sus, precum se cuvenea, ci de sus în jos. Cine erau purtători de steag la revoluția de la 1848 ? Poporul ? Am spus că poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri, rău preparați în țară, cari, apucînd de ici şi de colo în străinătate cînd o aşchie de cunoştință, cînd alta, s-au întors cu surcelele în poală să dea foc țării şi nu altceva. Să fi văzut apoi luptă între giubelii şi bonjuriştii de moda veche cu mustața bătută şi în frac civit cu nasturi de aur. Dar lupta n-a ținut mult, pentru că numiții bonjurişti erau chiar fiii giubeliilor, cari, mai murind, după vremuri, mai dîndu-se în lături de bunăvoie, era libertăților şi pospăielii importate a-nceput la largul ei. Şi deodată cu era libertăților şi a nouălor legi încurcate, în cari paragrafii se bat în capete, a-nceput să emigreze o generație de tineri în străinătate, ca să învețe... teologia? Nu. Ştiințele naturale, tehnica, medicina, filologia. Nu, nimic din toate aceste. Dreptul. În sfîrşit, a sosit o droaie de doctori în drept şi-n strîmb, cărora le trebuie pînea de toate zilele şi, cuconaşi scoşi ca din cutie precum sînt, deveniseră şi cam exigenți de felul lor. Pita lui Vodă nu-i tocmai mare în Țara românească. Mai drumuri de fier pe unde şi-a-nțărcat dracu copiii, mai poduri pe uscat, mai şcoli prin sate unde populația stă din trei creştini şi-un şoarece, c-un cuvînt, mai una, mai alta, au împuținat rău de tot pita lui Vodă şi lefurile nu sînt tocmai mari. Au credeți cumcă e vreuna din aceste somități care să-nțeleagă că trăim în țară săracă? Aş, ferit-a sfîntul! Propune-i unui asemenea geniu ticluit la Paris— la Piza chiar — un post de subprefect sau de judecătoraş la tîrgul Hîrlăului. Se va crede insultat în demnitatea lui democratică. Alte visuri îi umblă prin cap. Nu-i vorba, ca judecător de pace în tîrgul Hîrlăului omul poate face mult bine şi, mai cu munca, mai cu vrerea lui Dumnezeu, poate asemenea ajunge departe — membru la Casație sau ministru de justiție chiar.

De ce nu ? Nici o lege n-o opreşte aceasta şi societatea noastră — orice s-ar zice — chiar cea mai naltă societate e pe

deplin democratică. Dar pentru o asemenea înaintare regulată prin

merit, prin ştiinţă, prin onestitate se cere muncă şi răbdare, iar cuconaşii nu iubesc munca şi sînt nerăbdători de-a parveni. Aceasta e adevărata corupţie : tendenţa de-a cîştiga lesne şi fără muncă, tendenţa de-a se gera în om mare fără merit, aceasta e corupţia adevărată, ale cării urmări sînt ura şi invidia contra oricărui merit adevărat şi cocoţarea nulităţilor în acele locuri la cari numai o înaltă inteligenţă sau un caracter estraordinar dau un drept.

Dar spune vrunuia : „Măi creştine, vezi-ţi de treabă ! Ce te amesteci la un lucru cînd nu ştii seama şi rostul lui ? Ce te amesteci la învăţăturile publice bunăoară dacă nu ştii cum se dresează cap de berbece, necum cap de creştin?" Ştii ce-ţi va răspunde? Că eşti reacţionar, austro-maghiar, vînzător de ţară.

Zi-i altuia ce s-amestecă la războiu cînd nu ştie a deosebi puşca cu cremene de tunul Krupp tot aşa îţi va răspunde. Apoi de te-o mai prinde şi necazul şi-i zice, în pilda lor, că Dumnezeu biet umple lumea cu ce poate, atunci eşti chiar retrograd.

Ei bine, iată în ce consistă reacţie şi liberalism în România. Dacă un om îşi mai are toate sîmbetele la un loc, atunci e reacţionar, se-nţelege. Dacă i-a mai rămas vrunuia niscaiva brumă de avere şi crede a putea pretinde ca la decretarea de legi organice să nu se voteze cu drumul de fier, ci să se mai oprească pe ici pe colo, ca să vază de nu sînt interese atinse, atunci e reacţionar.

Atîta-i deosebirea. Ar fi de dorit, nu pentru aceşti reacţionari, ci pentru naţia românească preste tot, ca această deosebire să fie mai mare, dar din nenorocire nu este. Se simte adînc lipsa acelei clase istorice care să fie păstrătoarea tradiţiilor şi a bunului-simţ, pîrguit prin lupte seculare şi suferinţe seculare.

Multă-puţină cît mai era, s-au tot dat şi dat într-însa, pentru a pune în locu-i o generaţie de advocaţi, şi azi, cînd în fine visul democraţiei române s-au îndeplinit, stăm mai bine ? Abstracţie făcînd de la împrejurarea că-n urmarea înnoiturelor croite şi răscroite de advocaţi poporul românesc în toate clasele lui sărăceşte pe zi ce merge, e poate vro deosebire atît de mare în[tre] cultura de azi şi cea de alaltăieri? Deie-ni-se voie a o contesta aceasta. Estensiv poate c-a cîştigat cultura naţională, intensiv însă desigur că nu. Cît de puţini tineri se disting, şi chiar astăzi un Cogălniceanu sau un Epureanu se deosebesc aproape de tot tineretul nou cît cerul de pămînt, în vorbă, în spirit, în toată atitudinea. Am fi curioşi într-adevăr să ştim care-i acel Sefendache, Holban, Chiţu, Pătărlăgeanu, Cantilli *e tutti quanti* care ar putea suferi o comparaţie cu aceşti doi oameni, nemaivorbind de alţi bătrîni, o comparaţie cît de depărtată măcar?

Aşadar — unde e reacţia şi unde reacţionarii ?

Trăieşte vrun descendent al Basarabilor sau al neamului Muşatin din Moldova sau ca să fim completi — al Asanizilor din regatul româno-bulgar al Emului care să petreacă în ţări străine ca ducele de Cumberland, fial regelui Hanoverei, iar partizanii lui să frămînte ţara, căutînd a răsturna dinastia actuală şi readuce pe cea veche ?

Nu!

Este vro castă aristocratică care şi-au pierdut drepturile ei ereditare şi istorice, jurisdicţiunea şi dreptul esclusiv de-a administra cutare ori cutare judeţ, şi care acuma caută a le recîştiga cu orice preţ ?

Asemenea nu. Ar fi bine să fie, căci în orice stat o clasă puternică e folositoare, dar nu există şi nici poate exista.

Aşadar ţinem la dinastie şi la Constituţie aşa cum sînt şi fiindcă Constituţia e liberală, sîntem şi noi liberali.

Orice încercare de-a reînvia clasele vechi e astăzi zadarnică dintr-o cauză simplă. Alte împrejurări au dat naştere boierimei vechi, împrejurări cari nu se repetă nicicînd de două ori în lume. Dacă România ar avea o epocă mare, atunci ea ar avea şi o aristocraţie nouă, dar fără o asemenea epocă hotărîtor mare nu se poate aştepta nici reînvierea unei clase aristocratice.

Conservatismul reprezentat prin organul nostru nu înseamnă aşadar altceva decît menţinerea Constituţiei actuale *tale quale,* adecă bună-rea cum este şi împiedicarea de-a nu merge cu dezvoltarea constituţională şi mai departe, de pildă la sufrajul universal, la republică, la ostracism, la despotismul mulţimii. Constituţia actuală e adecă destul de liberală şi nu mai trebuie lărgită de cum este.

Nu făgăduim c-ar fi fost mai bine dacă ideea statului avea putere mai mare, ca să fie-n stare a înfrîna costisitoarele şi nemărginitele ambiţii personale ale nulităţilor de-a ajunge la cîrma ţării. Şi aceasta ar fi fost mai bine, NU absolut ci relativ, pentru că la noi oamenii nu-şi cîntăresc încă pe deplin bine interesele. Dar o lungă esperienţă învaţă că pasuri îndărăt nu se pot face. Vom pierde multă vreme încă pentru a împlea formele civilizaţiunii pe cari le-am împrumutat, dar ele trebuiesc împlute, nu nimicite. Deocamdată — mi-i vorba — cam ciudaţi crai de la răsărit se-mbracă cu ele, însă, convins odată poporul că numai munca şi meritul adevărat îndreptăţesc la ceva în viaţa publică, lucrul va fi pe jumătate îndreptat.

Repetăm deci cele spuse în numărul de 20 decembrie : *Respingerea* a tot ce este republică mai mult sau mai puţin

deghizată şi *conservarea* Constituţiei cu monarhia constituţională, iată statornicele noastre principii.

[5 ianuarie 1879]

[„CREDEM CĂ DESTUL AM VORBIT..."]

Credem că destul am vorbit despre liberalismul nostru adevărat si sincer. Odată calea croită prin chiar legea fundamentală a ţării, toate inconvenientele unui sistem liberal, care — precum bine ştie orice birnic— este cu mult mai scump decît primitivul şi patriarhalul sistem de mai nainte, toate acele inconveniente zicem se pot înlătura prin muncă, căci sistemul libertăţilor e sistemul muncii. Asta am dori să intre odată în convingerea oricăruia; trebuie ca cetăţeanul să vază că fără muncă şi fără capitalizarea ei, adecă fără economie, nu există nici libertate. Cel[ui] care n-are nimic şi nu ştie să s-apuce de nici un meşteşug dă-i toate libertăţile posibile, tot rob e, robul nevoilor lui, robul celui dintîi care ţine o bucată de pîne în mînă, căci e cu totul indiferent dacă închizi o pasăre în colivie sau dacă ai strîns de pretutindeni grăunţele din care ea se hrăneşte.

Şi cam aşa-i cu omul: brutarul nu coace pentru cel ce n-are nimic, măcelarul nu taie pentru cel ce n-are cu ce cumpăra.

Sîntem deci liberali în puterea cuvîntului, dar nu înţelegem ca cineva, exploatînd ideile liberale, amăgind mulţimea, promiţîndu-i munţi de aur şi rîuri de lapte fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulţime chiar şi a o conduce din rău în mai râu.

De aceea privim cu oarecare nevinovăţie şi cu mînile-n sîn la vecinica discuţie între ziarele române asupra principiilor politice pretinse că conduc pe unul sau pe altul. Ba unu-i liberal moderat, ba altu-i liberal nemoderat, ba al treilea e liberal-conservator. Ca şi cînd dd. Holban-Tacu-Anghel-Fleva etc. ar fi mai buni, mai de treabă sau mai cu minţi dacă ar fi liberali-moderaţi sau dacă ar da o altă poreclă aspiraţiunilor lor personale !

Caracterul general al acelor oameni e că vor să cîştige fără muncă, că statul pentru ei e o materie de exploatat şi că ideile chiar ce le profesează în fiece zi sînt asemenea mijloace de exploatare a ţării şi a naţiei. Astfel se iveşte azi un grup, mîne alt grup, cari nu sînt în fond decît societăţi anonime ce pun un mic capital la mijloc pentru a izbuti într-o mare afacere: a veni la putere.

E drept că sînt grupuri a căror ţintă nu este aceasta, pe cari le dezgustează acea febrilă activitate de a se mănţine sau de a ajunge la putere şi cari, chiar daca doresc a veni la ea pentru a-şi realiza ideile şi a pune lucrurile p-o cale mai naturală şi mai cumpătată, nu sînt în stare a face mii de promisiuni mincinoase pentru a amăgi mulţimea.

Astfel de ex. toată programa de la Mazar Paşa e de sus pînă jos *un mare neadevăr.* Ei bine, sînt grupuri politice cari nu sînt în stare a spune acel *mare [ne] adevăr* şi cărora deci calea aceasta a înrîuririi asupra opiniei publice, calea neadevărului şi a amăgirii, le este şi le rămîne închisă.

Acesta e răul fără leac al partidului conservator : neputinţa de-a spune minciuni, de-a face promisiuni deşerte, deşi prin ele mulţimea se amăgeşte. Adevărat că acest defect al partidului este o virtute, dar în orice caz e o virtute care-ngreuiază calea în loc de-a o netezi, căci poporul crede lesne celor ce-1 amăgesc, e lesne măgulit de linguşirile demagogilor şi se lasă dezbrăcat de cel ce-i aruncă o frază frumoasă şi-1 numeşte la tot momentul suveran, generos, mare, neîntrecut, unic pe faţa pămîntului.

Contra acestui rău a credinţei uşoare a mulţimii există un remediu, un singur remediu pe care binevoitoarea natură a dat-o, şi acest dar neprețuit e deosebirea între oameni. A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, dar a mai făcut şi deosebiri; sînt legile şi instituţiile peutru toţi d-opotrivă, dar niciodată egalitatea legală nu va şterge inegalitatea înnăscută sau pe cea cîştigată cu munca.

Clasele avute şi culte se amăgesc o dată, de două ori, nu pururea.

Cînd există cens şi deosebire de clase bazată pe el amăgirea nu mai e atît de lesne şi chiar daca o parte a celor aleşi sînt ieşiţi din urnă prin amăgirea colegiilor numeroase sau prin influenţa guvernului, totuşi rămîne o parte rezultată din alegerea unor oameni cari ştiu a-şi cumpăni interesele şi a deosebi adevărul de prăpăstii.

De ce mulţimea e lesne crezătoare....? Nu tocmai greu de explicat. Ea uită zicala : „Să nu dea Dumnezeu omului atîta rău cît poate purta" şi, pentru a scăpa de suferinţi actuale, relativ mici, face orice i s-ar cere, necunoscînd că din ceea ce face ar putea rezulta ceva şi mat rău. Din nefericire nevoia e tovarăşa oamenilor, a tuturor oamenilor, deşi în alte proporţii şi în altă măsură. Numai unul e în stare să judece daca cutare sau cutare schimbare i-ar putea-o alina, iar alţii nu sînt în stare. Afară de aceea nevoia perpetuă mai are şi o cauză obiectivă, în natură chiar, pe care-a formulat-o Malthus : populaţia se-mulţeşte în pătrat, iar mijloacele de existenţă se-ndoiesc numai. Cînd o populaţie găseşte mijloace de existenţă ea se sporeşte foarte repede, dar, sporită odată, îmulţirea mijloacelor de existenţă n-au ţinut pas cu acel spor şi iată nevoia la loc în toată asprimea ei. Apoi nu numai atîta, dar cu cît o populaţie se-mulţeşte, cu atîta se civilizează mai mult, şi cu cît înaintează în cultură, cu atîta exigenţele ei devin mai mari, cu atîta devine mai simţitoare pentru lipse şi pentru trebuinţi care pentr-un om primitiv sînt mai mult un lux.

Pentru regina Engliterei, marea Elisabetă, o pereche de ciorapi de mătase era un prezent neprețuit ce i se putea face; azi orice *commis voyageur* simte trebuința lor ; iar împărăteasa lui Carol cel Mare fierbea la bucătărie, ceea ce nu face azi nici nevasta unui şef de biurou măcar. Astfel o nouă trebuință se-nvață lesne şi se dezvață greu, şi învățu-i dulce iar dezvățul amar.

Ei bine, pe nevoile — din nenorocire vecinice — şi pe lesnea crezare a mulțimii se-ntemeiază demagogii cari, neştiind nimic, neavînd nimic, vor să se ridice deasupra tuturora şi să trăiască din obolul nemeritat al săracului. Şi fiindcă demagogii, fiind în genere oameni de rînd, [sînt] înzestrați în loc de minte cu vicleşug numai, stăpînirea lor însemnează domnia brutalității, a viciilor şi a uşurinței.

Singura chezăşie însă contra domniei demagogiei este *censul,* e împărțirea alegătorilor în categorii după importanța lor economică sau intelectuală. De aceea sîntem contra sufrajului universal, căci acesta ridică deosebirea de clase, face ca votul celui cu minte să aibă aceeaşi greutate cu a celui nerod, c-un cuvînt e exploatarea celui ce are ceva prin cel ce n-are nimic, a celui învățat prin cel ignorant, a celui drept prin cel nedrept. Urmările sufrajului universal se văd în America, unde într-adevăr tot ce nația are mai rău, mai coruptabil, mai mincinos ajunge în Parlament şi la putere, pe cînd elementele cuminți şi drepte, dezgustate de priveliştea aceasta, nici nu se mai amestecă în viața publică. Şi care e urmarea demagogiei ?

Dezbinare şi ură între cetățenii statului, pentru ficțiuni şi pentru cinstitele obraze ale d-lor demagogi.

Shakespeare nemuritorul pune următoarele vorbe în gura cumintelui Ulis :

Dacă planeții în vălmăşag rău ar rătăci fără regulă, ce grozăvie ar fi ! Ce furtună ar fi. pe mare, cum ar tremura pămîntul, cum ar turba vînturile ! Frica, răsturnarea, groaza şi dezbinarea ar rupe la pămînt, ar submina, sparge, dezrădăcina din încheieturi concordia şi liniştea dintre state.

Dacă ar lipsi treptele între oameni, această scară a tuturor planurilor mari, tînjeşte executarea acestor. Fără aceste trepte cum ar putea să se ție în dreptul lor vecinic breslele, demnitățile în şcoli, frăția în oraşe, pacinica legătură de negoț între țărmuri despărțite, respectul pentru bătrînețe, sceptru, coroană şi laur? Ia treptele dintre oameni, discordează această singură coardă şi auzi apoi dizarmonia !

Toate celea ar găsi împrotivire fățişă : puterea ar fi tiranul slăbiciunii timide, fiul crud ar ucide pe tatăl său. Puterea ar fi drept, ba nu, chiar dreptul şi strîmbătatea, a căror vecinică ceartă o mijloceşte justiția, şi-ar pierde nu mele împreună cu justiția însăşi. Atunci toate s-ar desface în sila celui mai tare, sila în arbitrariu, arbitrariul în lăcomie, şi lăcomia, un lup obştesc, îndoit de tare prin putere şi arbitrariu va rupe în sfîrşit lumea la sine şi va înghiți-o. Acestei uciderи urmează apoi haosul, îndată ce se şterg treptele. Nerespectarea acestor trepte ne dă pas cu pas îndărăt, *pe cînd socotim de a urca.* De căpetenia cea mai înaltă îşi rîde cel ce stă nemijlocit sub el, pe acesta-l batjocoreşte al doilea, pe cel următor cel de sub el: şi-nveninat astfel de la cel dintîi pas care s-a îndărătnicit căpeteniei, fiece pas următor e zguduit de frigurile invidioase ale unei rivalități impotente şi galbene la față.

Astfel se răzbună ignorarea adevărului: că statul, cu treptele şi deosebirile lui, e un product al naturii, nu al rațiunii omeneşti.

Iar cînd punem sufrajul universal în locu-i, cu teza abstractă: toți oamenii sînt egali, deci toți cată să aibă o egală înrîurire în viața statului, atunci ajungem că cei mulți, cari nu-şi cunosc interesele, aleg pe cei ce-i amăgesc mai bine, iar aceştia, odată sus, se duşmănesc ei în de ei, se batjocoresc ei în de ei, încît ajungem că rîde om de om — şi dracul de toți. Atunci se pierde deosebirea între judecata dreaptă şi judecata strîmbă, atunci d. Fleva propune emanciparea femeilor şi d. P. Ghica pe a tuturor femeilor fără deosebire, atunci dăm pas cu pas îndărăt, părîndu-ni-se că înaintăm.

Căci de această iluzie sînt bolnavi liberalii noştri, că înaintăm. Într-adevăr, grozav înaintăm îndărăt în toate celea.

În teorie nimic mai frumos decît sufrajul universal, dar în practică nu este decît opresiunea mulțimei, a ignoranței, a pasiunilor măgulite şi linguşite de demagogi. Cînd ştie cineva că toată

---

civilizația şi cultura omenească e neapărat mărginită la cercurile acelea cari au destul timp şi destulă neatîrnare pentru a le învăța şi pricepe, cînd ştie că nimicind capul unui învățat ai nimicit învățătura lui, care era poate rezultatul unei dezvoltări de sute de ani, cînd ştie apoi că nulitatea demagogică nu sufere nici un merit adevărat lîngă sine şi că ea şi cu semenii ei voieşte a fi tot, atuncea vede lesne că radicalismul şi demagogia, sub scutul teoretic al sufrajului universal şi al principiilor liberale (de care ştiu a se servi cu mare succes mulțămită credulității maselor şi slăbiciunei sau sentimentalismului oamenilor luminați) conduc lumea europeană la distrugerea civilizațiunii — la haos.

[9 ianuarie 1879]

DIONISIE, MITROPOLIT AL DRISTULUI

Joi la 4 ianuarie a adormit întru fericire aici în Bucureşti o persoană care reprezinta o veche eparhie, a cării interesantă istorie am schițat-o cu cîteva trăsături de condei în articolele privitoare la Basarabia. Acea persoană a fost Dionisie, mitropolitul Dristului şi exarhul Dunării întregi.

Cînd turcii, la-nceputul veacului al XV-lea, au luat toate cetățile de pe malul drept al Dunării cîte stăteau în stăpînirea lui

Mircea cel Bătrîn, autoritatea bisericească a Țărei Româneşti au încetat dincolo de Dunăre, însă credincioşii — pe malul Mării Negre greci, iar pe malul Dunării români — ştiindu-se fii ai scaunului ecumenic, se vede că vor fi cerut anume capi bisericeşti ai lor, drept care pentru lungul întreg al Dunărei de Jos s-a înfiinţat mitropolia Proilaviei (Proilabum) cu reşedința în actuala Brăilă, căci şi acest din urmă oraş avea garnizoană turcească.

Mai tîrziu, şi anume în timpul lui Ştefan Mare, turcii au ocupat Cetatea Albă de la gura Nistrului, precum şi Chilia, iar mitropolitul Proilaviei şi-a întins şi asupra acestor oraşe jurisdicțiunea sa bisericească. Iar cînd turcii au ocupat Hotinul, ba chiar Cameniţa din Podolia, mitropolitul Brăilei şi-a întins şi asupra lor autoritatea, deşi-i veneau foarte peste mînă locurile acelea.

Dar cînd s-a restituit Țării Româneşti Brăila şi Giurgiu, cînd Hotinul, Cetatea Albă şi Chilia au încăput pe mîna ruşilor, atunci şi mitropolitul Proilavici a scăzut numai la eparhia Silistrei dincolo de Dunăre, încît el era suprema autoritate bisericească în Dobrogea noastră.

În secolul nostru a încetat însă abia a exista eparhia Proilaviei.

Dionisie venise la Bucureşti pentru a pune la cale poziția bisericei din Dobrogea şi a intra cu eparhia sa în organizația bisericei autocefale române.

El era de 67 ani, fusese vicar al Patriarhiei şi a administrat optsprezece ani eparhia.

În vremea ivirii schismei bulgare — căci se ştie că bulgarii s-au rupt de scaunul ecumenic în mod necanonic — Dionisie şi colegul său, mitropolitul de la Varna, n-au voit să recunoască autoritatea exarcului bulgar schismatic şi în această atitudine a sa a fost sprijinit de populația românească şi de cea grecească de pe malul drept al Dunării. De gînd avea să-şi întindă autoritatea asupra tuturor creştinilor ortodoxi, partea locului cari nu voiesc să recunoască schisma. Venit la Bucureşti pentru a recunoaşte autoritatea bisericească şi politică a României, el a fost foarte bine primit de I. P. S. S. Mitropolitul primat, iar în ziua de 1 ianuarie a oficiat chiar LA Mitropolie. C-o zi înainte de-a merge la palat, unde fusese invitat anume, a răposat.

[9 ianuarie 1879]

MOFTURI ŞTIINȚIFICE

,,Românul" (numărul de la 6 ianuarie) ne surprinde cu ştirea că d.T.0. Griuvara a descoperit în Biblioteca Națională din *capitala Franciei* două manuscripte de *interes național.* Foaia publică *cu plăcere o* scrisoare şi un articol al d-lui Giuvara, *felicitîndu-l pentru lăudabila osteneală*

---

ce-şi dă de-a dezmormînta documentele privitoare *la ţara noastră* şi recomandă ca exemplul acestui domn să fie *imitat de orice bun român.*

Iar modestul d. Giuvara, „cunoscînd zelul cu care bătrînul « Românul», stîlpul ziaristicei noastre, apără şi încurajează cu părintească *binevoință* tot ce-ar putea face să propăşească, fie *întru cît* de puțin, *scumpa noastră literatură națională născîndă,* [î]i trimite *cu preferință* notița sa."

Articolul învățatului tînăr e intitulat *Două manuscripte romane ale Biblioteci Naționale din Paris* necunoscute pînă acum şi începe astfel :

Veste bun*ă*

În cursul cercetărilor mele ... am avut norocul să dau *ast*ă*-var*ă peste două manuscripte române despre a căror existență nimeni nu ştie nimic, nici chiar iscusitul bibliograf şi profesor de românește, d. Picot.

Lucrul pare cam ciudat într-un oraş unde mii de români au trecut şi trec încă. *Totul se esplică însă* cînd voi zice că ar fi trebuit cineva să petreacă, *ca mine",* luni de zile în Biblioteca Națională şi să răsfoiască nu numai cataloagele, dar încă şi etc.

Apoi d.. Giuvara povestește, cu aceeaşi prisosință de satisfacțiune personală, cîtă trudă şi-a dat ca să afle manuscriptele, cum bibliotecarul (care se-nțelege că nu ştie românește) 1-a rugat să-i indice titlurile exact în franțuzește, cum a făcut-o d-lui fără zăbava, cum a făcut pe file unse facsimile de pe pagine şi cum a copiat unul din manuscripte, păstrînd numărul şirurilor şi numerotarea paginelor din original.

Cînd aude cineva de dezmormîntare de documente privitoare la țara noastră, de un interes național, de felicitări pentru lăudabila osteneală ce trebuie imitată de orice bun român, prin care se îmbogățește, *întru cît* de puțin, scumpa noastră literatură națională născîndă, apoi mai văzînd şi articolul care începe cu esclamația „Veste bună !" (de astă-vară) şi de norocul de-a fi întrecut pe Picot, s-aşteaptă ... la ce"?

Cel puțin la documente din suta a X sau a XI sau la vreun manuscript din epoca lui Mircea cel Bătrîn, căci, deja din vremea lui Vasile Lupu să fie, n-ar merita atîta şfara.

Ei bine, manuscriptele d-lui Giuvara sînt unul din veacul trecut, altul *o copie* de cronici din veacul nostru, al nouăsprezecelea, şi anume tot lucruri cunoscute şi cari se găsesc la noi în țară, dar mai cu samă la anticuari evrei din Moldova

foarte des.

Unul din acele manuscripte, acela de care modestul tînăr face mai multă vorbă, cuprinde *Vămile văzduhului,* carte care se află ca manuscris în biblioteca oricărui boier bătrîn, legat în genere împreună cu *Minunile Maicii Domnului,* iar al doilea manuscript cuprinde o copie scrisă cu cerdace de pe cronicele lui Urechi, Miron Costin şi Niculae Costin.

Iată ceea ce voia d. Giuvara „să aducă la cunoştinţa publicului român, şi în special *tutor* acelora ce iubesc bătrînele noastre tradiţiuni naţionale şi rămăşiţele ce strămoşii ne-au lăsat împrăştiate pe ici pe acolo".

Tant de bruit pour une omelette !

Cogălniceanu a tipărit acele cronici de pe copiile cele mai vechi ce s-au putut găsi (1700 şi ceva); Şincai a publicat sute de documente, Hurmuzachi a cules cîteva mii, Hîjdeu asemene, dar nici unuia din aceştia nu i-a venit în minte să facă atîta vorbă zadanică. Mai adăogăm, ca pentru a constata vechimea manuscriptelor, învăţatul d. Giuvara a avut nevoie de ... Tocilescu.

Sfatul ce avem noi a-1 da d-lui Giuvara este că scumpa noastră literatură naţională născîndă, care pînă acuma — slavă Domnului — n-a ajuns încă la halul de-a fi apărată şi încurajată de bătrînul „Românul", are nevoie de mai puţină suficienţă şi de mai multă modestie, mai ales din partea acelora cari *prin sine* nu însemnează nimic şi cari vor să-şi cîştige un modest nume prin copiarea *Vămilor văzduhului.*

Iar cît despre rămăşiţele ce strămoşii ne-au lăsat împrăştiate pe ici pe colo, primejdia ase menea nu-i tocmai mare. D. Giuvara e cam tot de o origine cu d. C.A.Rosetti, încît strămoşii d-sale nu ne-au împrăştiat nimic, cel puţin în limba românească nu.

Apoi îl mai rugăm să nu prea generalizeze ignoranţa sa, atribuind-o *tutor*; căci, înainte de-a manifesta o asemenea grozavă bucurie asupra unor descoperiri imaginare, ar fi putut să-ntrebe şi pe alţi creştini cîtă importanţă pot avea.

Acolo unde s-a ivit o adevărată greutate s-a-ncurcat şi d. Giuvara şi anume la *Descrierea Chinei,* scrisă slavoneşte de spătarul Nicolae Milescu, pe care d. Giuvara îl numeşte, c-o consecuenţă demnă de o cauză mai bună, Miclescu, deşi vestitul spătari nu pare a fi fost rudă cu liberalul Sandu Miclescu, supranumit *Păgînul,* din ţinutul Vasluiului.

Despre acest manuscript — zice d. Giuvara — a vorbit deja Urechiă (adecă Pseudo-Urechia). Vestitul anonim a vorbit multe şi mărunte în viaţa sa, numai NU prea de seamă, ceea ce se dovedeşte şi din cazul de faţă, căci manuscriptul spătarului a rămas necitit, de vreme ce

---

nici d. Giuvara, nici colegul său, ilustrul anonim, nu ştiu încurcata de slavonească - iar la *Vămile Văzduhului* se pricep amândoi.

[11 ianuarie 1879]

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE LA 20 DECEMVRIE ..."]

În numărul nostru de la 20 decemvrie anul trecut am spus că ceea ce nu voim este *incapacitatea erijată în titlu de merit; prostia şi neştiinţa brevetate ca titluri de recomandaţie.*

Ce se mai cere azi în România pentru a deveni om mare ? Merit? Ştiinţă ? Avere ? Caracter ? Nimic din toate acestea.

Se cere să fii războtezat în numele tatălui: C. A. Rosetti, a fiului: I. Brătianu, a Sfîntului Duh : Carada, atunci le ai pe toate cu de prisos, şi merit, şi ştiinţă, şi avere.

A nu şti carte, a nu fi învăţat nimic serios în viaţă nu este, în sine privit, nici nenorocire, nici defect, ci o împrejurare indiferentă pentru viaţa statului, căci marea mulţime a activităţilor omeneşti nu exige decît puţină ştiinţă teoretică. Dar lucrul se schimbă foarte cînd braţele cari ar trebui să fie consacrate unei munci folositoare şi lor şi societăţii, în loc de daltă, mistrie, coarnele plugului, bardă şi gelău apucă condeiul şi vor să stăpînească un popor. Ei bine, sînt o mulţime de oameni, mai cu seamă liberali, în România cari n-au mai multă ştiinţă teoretică decît un ţăran din Saxa sau un lucrător din Prusia. Şi, ca să citäm un caz concret şi foarte caracteristic, spunem că şeful diviziei ş*coalelor* în Ministeriul *Învăţăturilor* Publice este un funcţionar care nu va putea să dovedească mai multe studii decît un ţăran sau un lucrător.

Acest caz nu-1 citäm pentru că ar fi rar — toate ramurile administraţiei publice gem de asemenea înţelepţi — ci numai pentru că e caracteristic, căci în orice caz e foarte ciudat ca şcoala şi învăţăturile publice — de la universitate începînd şi pînă la şcoala rurală - să fie administrate de oameni cari nici la şcoală au îmblat, nici vro învăţătură acătării au.

Daca cineva nu se pricepe în ţara noastră la nimic, tot se mai pricepe încă la ceva: se face liberal, strigă prin mahalale contra reacţionarilor, jură în numele trinităţii Rosetti-Brătianu-Carada, se face luntre şi punte la alegeri, făgăduind unuia că-i va pune nepotul în slujbă, altuia că i se va arenda o moşie a statului fără parale şi — *patria e mîntuită.*

Putem zice de-a dreptul că partidul liberal (roşu) reprezintă la noi o sumă de oameni, parte ignoranţi, parte şi ignoranţi şi tîrzii la minte, şi că acest partid formează la noi în ţară, ca şi fracţioniştii în Moldova, acea coaliţiune vecinică pe care cei scăpătaţi pe scara naturii şi a muncii o formează pururea contra cuminţiei, a învăţăturii şi a meritului.

Şi cu toate astea ce fin, ce gingaş organism e statul, ca tot ce produce înţeleapta natură! Cum în consecuţiunea de generaţii şi într-o dezvoltare sănătoasă ajung sus tocmai elementele de care societatea are mai multă necesitate ! În epoce eroice, cînd lupta pentru existenţă e grea, curajul, puterea de sacrificiu, caracterul nestrămutat care nu cunoaşte frica de moarte, ajung la cîrmă şi mănţin cu tărie existenţa statului; cînd, din contra, viaţa fizică a statului e întrucîtva asigurată şi cînd munca şi tendenţa de economie ajunge a fi firul roşu al vieţii naţionale, ajunge sus ştiinţa disciplinată şi cunoscătoare, căci ştiinţele nu sînt decît ochii muncii.

Nu se poate aştepta — se-nţelege — ca-ntr-o ţară ca a noastră, care a admis toate formele de organizaţie a celor mai înaintate ţări, aceste forme să se întrupeze numaidecît în oameni pe deplin potriviţi cu statura intelectuală, cu grelele şi gingaşele probleme cu cari sînt însărcinaţi. Nivelul culturii generale a naţiei nu-1 poate ridica nimeni cu umărul — timpul şi munca împlu neajunsurile. Dar ceea ce ar trebui să se observe e tendenţa spre bine, voinţa de-a numi oameni cari se pricep în cutare ramură, începutul unei luări în serios a vieţii statului.

Conservatorii, oricîte rele s-ar zice despre ei, sînt singurul element neesclusivist din ţară. Nu s-a aflat judecător bun pe care ei 1-ar fi depărtat pentru că profesează cutare credinţă politică, nici profesor, nici vameş, nici casier cari, buni fiind, ar fi fost înlăturaţi pentru motive politice, dacă îşi vedeau numai de lucru şi nu prefăceau dreptul lor politic într-o unealtă de agitaţie scandaloasă, de turburare şi de ambiţie neînfrînată.

Un guvern conservator, cu toate defectele inerente mai mult epocei decît persoanelor dominante, alege totdauna grîul din neghină şi, dacă rămîne neghină pe ici pe colo, e semn că grîu nu e îndestul. În adunări conservatoare se va vedea totdauna floarea naţiei, tot ce ea are mai însemnat ca ştiinţă, avere, caracter sau experienţă întru ale ţării, ba într-o asemenea adunare opoziţia chiar e reprezentată prin oamenii cei mai însemnaţi pe cari-i are.

Singură deosebirea numai că, sub conservatori ambiţia personală e restrînsă prin puterea lucrurilor la valoarea individului, e destulă deja pentru a da partidului conservator o înzecită importanţă asupra celorlalte. Liberalii, din contra, se folosesc de ambiţia exagerată a oamenilor de puţină valoare pentru a ajunge şi a se mănţine la putere. Dar precum un venin, oricît de plăcut ar fi la gust, rămîne venin şi distruge organismul căruia pentru cîtva timp i-a sporit prin surescitaţiune febrilă puterile, tot aşa şi ambiţiile diverse ale liberalilor au condus partidul la descompunere.

De la începutul alcătuirii ministerului Brătianu, el s-a transformat într-un caleidoscop care ne-a arătat pe rînd prefacerea personalului chemat a-1 compune prin trecerea la minister, fie-care la rîndul său, a tuturor corifeilor din ortaua roşiilor de toate nuanţele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti-Brătianu din cauza neputinţei în care se află de-a satisface îndestul de repede nerăbdarea tuturor nulităţilor marelui partid.

Supărarea celora ce rămîn în aşteptare devine din ce în ce mai marc şi nu puţină turburare provoacă în rîndurile majorităţii din Cameră.

Şi cu toate acestea d-nii Rosetti-Brătianu nu dispun de alt mijloc pentru a se mănţinea. Astfel incapacitatea — numai cu ambiţie şi cu lăcomie să fie unite — devine neapărat în ochii capilor liberali un titlu de merit; iar nulităţile, ajungînd miniştri ai M. Sale, pentru a se simţi în minister ca acasă negreşit că vor căuta să se înconjure cu ipochimene după chip şi asemănare, încît pe această cale prostia şi neştiinţa sînt brevetate ca titluri de recomandaţie.

[12 ianuarie 1879]

[„TOT ÎN N-RUL NOSTRU DE LA 20 DECEMVRIE..."]

Tot în n-rul nostru de la 20 decemvrie, în care am arătat din nou cele ce am zis de atîtea ori, că reacţie în adevăratul înţeles al cuvîntului nu există şi nici poate exista în ţara noastră, am spus între altele că combatem împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, combatem violarea legii fundamentale prin înţelegeri, după convenienţele momentului, între miniştri şi reprezentanţii din Adunări, spre a se eschiva responsabilitatea miniştrilor, adăpostiţi în dosul Corpurilor legiuitoare.

Care este îndealtmintrelea înţelesul constituţionalismului dacă nu neatîrnarea puterilor statului şi responsabilitatea fiecăreia din ele? Şi care e înţelesul unei Camere legiuitoare dacă ea face pe sub mînă tot ce-i cere ministrul şi-1 acoperă cu figura ei, ea care n-are nici o responsabilitate ?

Înainte toate puterile statului erau împreunate într-o mînă : coroana era supremul legiuitor, administrator şi judecător.

Se-nţelege că atunci se putea întîmpla cazul ca judecat şi judecător, administrator şi administrat, controlor şi controlat să fie una ş-aceeaş persoană şi că cel ce avea puterea-n mînă să-şi croiască legi după bunul lui plac.

Dar astăzi naţia, care nu numeşte nici funcţionari, nici miniştri, şi care nu-i în stare a-i controla şi a-i trage la răspundere direct, îşi alege mandatarii pe cari-i însărcinează cu această afacere importantă sub presupunerea *bona fide* cumcă aceşti

mandatari formează într-adevăr un corp deosebit de puterea executivă, nu însă o companie de controlori cumpărați de către cei controlabili şi înțelegîndu-se cu ei pe sub mînă, pentru a face treburi împreună. Afară de asta mai e şi un alt inconvenient: guvernul trebuie să fie al țării întregi, fără deosebire de partizi, pe cînd Camera va lucra mai totdauna în sensul unilateral al unei partizi.

Inconvenientul cel mai mare din toate însă este că Adunările nu pot fi făcute răspunzătoare de voturile şi actele lor şi că nația, singurul lor judecător, nu e-n stare direct a face altceva decît a alege alți oameni atunci cînd actele şi voturile rele sînt consumate de mult; pe cînd guvernul, de la miniştri începînd şi pîn-la copist, e şi trebuie să rămîie răspunzător de tot ceea ce face. A confunda însă atît de rău lucrurile precum se-ntîmplă astăzi, a se anihila guvernul în favorul Camerelor şi Camerele în folosul guvernului este o dovadă mai mult că n-avem a face nici cu guvern într-adevăr responsabil, nici cu Camere într-adevăr controlatoare a actelor lui, ci c-o societate de exploatație în care unii joacă pe miniştri, alții pe legiuitori.

Din capul locului am văzut că Adunarea actuală a împreunat toate puterile statului: puterea Domnului, atribuțiile executivei, a justiției. Din cazul locului onorata Adunare s-a numit *suverană,* pe deplin stăpînă pe oameni, pămînt, bani, oştire, pe toate celea, ca şi cînd ar fi luat țara în arendă sau în otcup şi ca şi cînd, afară de Adunări, nu mai e suflet de mu-ritor care are dreptul de a zice şi el cuvîntul său în privirea acestei țări.

Cu toate acestea Domnul are drepturi mult mai mari decît Adunarea. El are liberul *veto* în toate împrejurările, el poate da pe miniştri în judecată ca şi Camera, consiliarii lui sînt răspunzători înainte-i ca şi înaintea Camerei. Pentru a scăpa însă de această responsabilitate Camera si d-nii miniştri ce fac ? Se înțeleg, după convenințele momentului, acum într-un chip, acum într-altul cu totul contrariu, şi înaintea M. Sale cabinetul apare totdauna curat ca zăpada şi ocrotit de voturile neconstituționale ale unei Adunări care, la rîndul ei, nu poate fi apucată şi trasă înaintea judecății de nimenea.

Acesta e sistemul cel mai nou, inventat anume de d. C. A. Rosetti, întîi pentru a scăpa de orice responsabilitate pe confrații din ministeriu, al doilea pentru a escamota coroanei dreptul ei de control legiuit asupra actelor guveniului, al treilea pentru a face iluzoriu dreptul pe care îl are nația de a-şi exercita controlul în afacerile publice. Pe această cale de nelegiuită suveranitate d. C. A. Rosetti a condus sistematic Adunarea spre... republică.

Căci în republică aşa este. Capul statului e şeful, nominal adesea, al unui partid si n-are nici un control ai nici o putere, iar majoritatea *întîmplătoare* e stăpînă pe destinele țării.

Căci majoritățile sînt întîmplătoare, adesea absurde chiar, pe cînd statul ca ființă organică şi răsărită pe cale istorică are nevoie de puternice elemente de stabilitate. Îşi poate oricine închipui în ce stare ar ajunge un stat guvernat azi de-o părere, mîne de alta, guvernat de fluctuațiunea numărului într-o Adunare. Căci majoritatea ce-o capătă un proiect nu dovedeşte că acel proiect e bun, pentru că numărul aderenților nu e inspirat numai de dreptul cuvînt, ci de interese de grup, de fotoliu, ba adesea de interese personale chiar.

Cîteva cazuri de amestecul Adunării în tot ce n-o priveşte vor ajunge pentru a ilustra linia ei de purtare. Astfel, cu ocazia formării bugetului pentru anul 1877, Camera a luat inițiativa facerii lui, şi aceasta fără de nici un drept, căci dreptul este al ministrului; el are să-1 elaboreze, să primească aprobarea domnească şi să-1 aducă în Cameră pe singura cale constituțională, aceea a mesajului domnesc. Daca în buget ar fi cifre fictive şi erori intenționate, cine e răspunzător? Camera Am arătat că ea se sustrage oricărei responsabilități. Ministerul? Se ascunde dindărătul Camerii şi astfel buna-credință în cheltuielele statului rămîne o iluzie.

Asemenea am văzut Camera servindu-se de dreptul ei de interpelare, adecă de dreptul de-a cere lămuriri, pentru a lua hotărîri politice de cea mai mare gravitate prin votarea de moțiuni de trecere la ordinea zilei. Astfel, de ex. Camera a refuzat de a retroceda Basarabia şi a primi Dobrogea şi în urmă tot acea Cameră a cedat Basarabia şi a primit Dobrogea tot prin o moțiune, toate pentru a scăpa pe miniştri de sub responsabilitatea cuvenită. Pentru a vota o pensie de 100 de franci unei văduve se cere o anume lege, pentru a primi pe un singur om în cetățenia statului român se cere o lege trecută prin Camera şi prin Senat şi sancționată de Domn; pentru a ceda o bucata mare a țării, pentru a primi o provincie e de ajuns... o moțiune.

Lucrul e absurd, însă în Camera suverană a d-lui C. A. Rosetti toate sînt cu putință.

Să mai pomenim oare alte amestecuri ? Dar Camera aceasta şi-a arogat dreptul de-a indica persoanele ce sînt a se trimite cu misiuni în străinătate sau a cerut revocarea de agenți diplomatici, deşi lucrul e de-o estremă gingăşie. Asemenea am văzut Camera desfințînd prin o lege sentința dată de Curtea de Casație în privirea maiorului Pilat (ginerile d-lui C. A. Rosetti), am văzut pe comitetul de acuzare în contra fostului cabinet arogîndu-şi atribuțiile procurorilor şi a judecătorilor de instrucție, am văzut pe acei d-ni făcînd perchiziții, despecetluind şi publicînd scrisori private, violînd domicilii; am văzut cu un cuvînt Camera dîndu-şi aerul de Convent național, iar comitetul ei luîndu-şi rolul şi puterile unui Comitet de Salut Public.

Astfel statul român devine în mîna aşa-numiților liberali o unealtă pentru ca indivizi obscuri să-şi realizeze urele şi duşmăniile ,să-şi sature lăcomia, pentru a da vînt în sus nulităților, iar, spre a scăpa de urmările legiuite a unor asemenea

turpitudini, tot guvernul, de la ministru pînă la copist, se ascund îndărătul unei majorități care ca mîni ți se va părea că n-au existat de cînd lumea.

Şi toate acestea se acopăr cu fraza că între guvern şi Camera e înțelegere. Apoi să ne ierte: între înțelegere şi complicitate e deosebire cît cerul de pămînt. Complici sînt toți la comiterea de crime chiar, dar înțelegere cinstită nu se poate numi aceasta.

[18 ianuarie 1879]

[„ESTE MIŞCAREA DIN MOLDOVA FACTICE..."]

Este mişcarea din Moldova factice şi o operă a d-lui Cogălniceanu, precum zice „Românul", sau este un sîmbure real în ea — iată întrebarea. Văzînd că cestiunea servă ca argument *pro* si *contra* unui om, am fi într-adevăr ademeniți a crede că mişcarea e factice, ca multe lucruri de la noi din țară ; dar din nenorocire d. Cogălniceanu nu este inspiratorul nemulțămirilor generale din Moldova, ci d-sa le dă numai accentul cuvenit prin organul amicilor săi politici. „Românul" este aşadar desigur inexact cînd atribuie d-lui X sau „României libere" începătura mişcării semnalate, căci aceasta e împărtăşită de organe de cea mai deosebită nuanță politică.

Semnalul 1-a dat „Vocea Covurluiului", organ mai mult conservator. Apoi a urmat „Steaua României", organul tuturor oamenilor oneşti din Iaşi, pe cari gospodăria bandei fracționiste i-a înspăimîntat şi i-a îngrămădit la un loc spre comună apărare. S-au asociat la mişcare „Curierul intereselor generale", care. nu e de nici o nuanță politică; în fine însăşi „Ştafeta", organul fracționiştilor, sprijină nemulțămirile moldovenilor.

Între gazetele din Moldova, cea mai mica, dar nu cea mai rea, „Muncitorul", redijat de d. Rosetti-Teţcanu, care n-a avut niciodată simpatii tocmai pronunțate pentru d. Cogălniceanu, scrie în termeni mult mai aspri despre starea rea a Moldovei decît chiar "România liberă".

Se înțelege că prin asta noi nu ne facem cîtuşi de puțin apărătorii d-lui Cogălniceanu. Constatăm numai, în interesul adevărului, că acum ca totdeauna „Românul" caută a da lucrurilor un caracter neadevărat, prefăcînd cestiuni într-adevăr grele în cestiuni de coterie şi de persoane.

[20 ianuarie 1879]

CIUMA

Profesorul dr. A. Drasche din Viena publică amănunte asupra ciumei, din care estragem următoarele.

<După> Cronişti vrednici de crezare, spun, că ciuma s-ar fi ivit înaintea erei creştine încă (125 ani înaintea lui Cristos) şi anume pe țărmii de nord al Africei. Totuşi începutul istoric al epidemiilor de ciumă datează de la 543 după Cristos, anul în care această ucizătoare boală s-a ivit pentru întîia oară pe pămînt european — la Constantinopole — sub numele de ciuma lui Justinian, iar de atuncea-ncoace s-a şi mănținut pe pămînt european cu întreruperi mai lungi sau mai scurte timp de o mie de ani aproape, adecă pînă la 1841.

Stările politice şi sociale de pe atunci, degenerarea deplină a medicinei, necunoştința deplină şi neaplicarea celor mai simple măsuri sanitare, apoi extraordinara mişcare religioasă, cruciatele şi războaiele cu turcii au favorizat mult introducerea şi răspîndirea epidemiei în Europa.

În jumătatea a doua a sutei a şasea ciuma se lăți în Împărăția romană a răsăritului, asupra Europei de sud, de vest şi de nord (Italia 543, Gallia 555, Germania 565, Scandinavia 589). Din suta a şaptea pîn-într-a treisprezecea epidemiile europene de ciumă se îmulțiră într-un mod înspăimîntător.

Pustiitoarea moarte neagră a sutei a paisprezecea era asemenea ciumă. Deşi în suta a cinsprezecea şi a şaisprezecea se iviră încă multe epidemii, totuşi fură şi lungi intervale libere de boală.

În mijlocul sutei a şaptesprezecea — cu tot războiul de treizeci de ani —- ciuma scăzu în Europa. În suta a optsprezecea a mai fost cîteva epidemii izolate (Viena 1713, Marsilia 1720,Messina 1743, Dalmația 1783, Polonia 1797).

În suta a nouăsprezecea epidemia, afară de țara turcească, a izbucnit aproape esclusiv numai în țările megieşite cu Turcia, la Dunărea de Jos, lîngă Marea Neagră şi pe Peninsula Balcanică, deci in Muntenia şi Ardeal la 1813, 1828, 1829 ; la Silistria 1834 ; la Odessa 1837 ; în Rumelia 1838.

Cu cea din urmă epidemie din Constantinopol, la anul 1841, ciuma pieri din Europa. La l843 ea pieri şi din Turcia asiatică, iar la 1844 s-au mai ivit cîteva cazuri izolate în Egipet.

D. Drasche urmează descriind în cîteva linii epidemiile din Viena, cari s-au-nceput la 1197 si s-au repetat la 1224, 1227, 1270, 1271, 1282. Dar mai cu seamă între anii 1348 şi 1350 ciuma a bîntuit atît de cumplit încît familii întregi s-au stins cu desăvîrşire, stradele erau pustiite, iar din cauza lipsei de lucrători recolta mănoasă din anul 1319 a rămas nestrînsă. Sute de oameni mureau pe zi, toţi morţii — bogaţi şi săraci împreună - erau aruncaţi într-o groapa comună.

În suta a XV şi a XVI Viena a avut douăsprezece epidemii. în cea de la 1410 muriră o mie de studenţi.

În suta a XVII epidemia se ivi numai de două ori în Viena, însă a fost foarte rea de soiul ei. Mai cu seamă la 1679 şi la 1680 turburarea şi frica erau atît de mari încît nimeni nu cuteza să îngrijească de nenorociţii bolnavi. Se făcu un apel public cu trîmbiţe şi surle, dar în zadar. Atunci bărbierii fură legaţi şi criminalii fură scoşi din temniţe şi puşi cu de-a sila să îngrijească de bolnavi. Peste 12000 de locuitori — desigur a patra parte a populaţiei oraşului — muri atuncea.

Cea din urmă epidemie a izbucnit în Viena la 7 fevruarie 1713, introdusă, ca mai toate celelalte, din Ungaria. Numărul morţilor a fost 8644 din 9565 îmbolnăviţi.

*

Precum delta rîului Gange e locul originar al holerei, tot astfel orientul — Africa de Nord poate împreună cu Siria şi Asia Mică — e patria ciumei. Dar nici aicea nu e o boală permanentă, provenind în mod endemic, ci asemenea o epidemie.

Toate epidemiile cari umplu istoria omenirii într-un chip nepilduit de acolo şi-au luat începutul. Europa a fost totdauna infectată despre Orient. Pe cînd în alte veacuri ciuma se întindea asupra unei mari părţi a Asiei şi preste tot continentul european, în Africa se mărginea numai la ţărmuri. Niciodată n-a intrat în Nubia, în Sahara, în Senegambia. Deşi epidemia e cam indiferentă faţă cu climatul sau cu gradele de căldură şi de frig, totuşi o prea mare căldură sau un frig prea mare o împiedecă. În regiuni tropice n-au fost nicicînd ciumă. Sezonul ciumei în Egipt bunăoară e aproape totdauna de la noiemvrie pînă la ianuarie, adecă în timp mai mult răcoros. Pe cînd acolo încetează în lunile calde, iulie, august şi septemvrie, în Europa e tocmai atunci mai primejdioasă. Înălţimile îi sînt indiferente — ca urcă Atlamb şi tapşanele din Curdistan.

Ciuma în patria ei — la Nilul de jos - nu se iveşte în tot anul, ci cam tot după patru, cinci, adesea şi mai mulţi ani şi atuncea ţine uneori cîteva luni, alteori ani dupăolaltă.

*

Răspîndirea ciumei se întîmplă prin infecţiune anume prin cei bolnavi. Aceştia sînt obiectele de căpetenie ale infecţiunii. Totdauna s-a observat c-a fost adusă de cazuri izolate din Orient. Numeroase şi incontestabile exemple dovedesc introducerea boalei numai prin contagiu. Nu se poate spune sigur dacă şi cadavrele sînt contagioase, deşi credinţa aceasta a existat, căci era oprit, sub pedeapsă de moarte, de-a deschide mormintele celor ciumaţi.

Dovedită este asemenea infecţiunea prin obiecte purtate de bolnavi, precum cămăşi şi pînze de aşternut; prin mărfuri şi scrisori însă nu. Contagiul e lipit de obicet pentru uz mai îndelungat, nu de acelea cari se ating în treacăt.

Deşi ciumatul poartă în sine şi cu sine materia contagioasă, totuşi aceasta nu se trece prin contact, adecă prin atingere, deşi aceasta e credinţa generală. Tocmai credinţa asta a contagiozităţii formează paginele cele mai negre în istoria ciumei. Această credinţă aducea stagnaţiune în comerţ şi industrie, rumpea legăturile cele mai gingaşe şi mai sfinte, degenera în egoism şi în adevărată barbarie.

[21 ianuarie 1879]

[„VORBIND ÎN UNUL DIN N-RII NOŞTRI TRECUŢI..."]

Vorbind în unul din n-rii noştri trecuţi despre ceea ce se numeşte mişcarea din Moldova am spus ca nu d. Cogălniceanu a inventat-o, ci d-nia lui s-a făcut numai organul ace-lei frămîntări.

Noi nu combatem şi nu apărăm pe ilustrul om de stat, a căruia specialitate, cînd se află-n opoziţie, sînt durerile Moldovei, dar, ca istorici credincioşi, ne vom întreba cînd îi vin d-lui Cogălniceanu accesele de moldovenism, cît îl ţin şi ce rezultat practic au.

Pe cînd d. Cogălniceanu nu intrase încă în cabinet interpela guvernul în privirea redusei stări a Universităţii de Iaşi şi... avea cuvînt. Într-adevăr, nime-n lume nu-şi poate închipui ceva mai decăzut şi mai netrebnic decît Universitatea din Iaşi ca întreg. Pe lîngă o samă de profesori buni, sînt alţii pentru cari scrisul şi cititul deja prezintă greutăţi neinvincibile, între cari citäm de ex. pe actualul profesor de filozofie de acolo, care nu-i în stare a construi o frază corectă şi e atît de mărginit încît numele filozofilor celor mai vestiţi, germani sau franceji, îl scrie cu *u* scurt la sfîrşit (de ex. Kantu, Descartesu*)*, necum să fi înţelegînd ce zic acei oameni. Pe aceeaşi scară de ignoranţă e d. Vizanti, profesorul de limbă română, şi alţi ipochimeni.

Dar pe lîngă prostia şi ignoranţa multora din ei se adaogă si alte rele. Dacă, buni răi cum sînt, şi-ar vedea de lucru, poate că cu vremea ar deveni nişte profesori mediocri cari ar împlini şi ei, cu greu, un gol. Dar, numiţi printr-un concurs la care

întîmplarea joacă rolul de căpetenie, inamovibili cu toate acestea, cum au ajuns să aibă o catedră leagă cartea de gard şi nu se mai ocupă cu ştiinţa ce au a o preda, ci cu... politica. Căci d-nia lor aspiră la lucruri mari — la senatorie, deputăţie, ministerie; la posturi diplomatice, misiuni ştiinţifice plătite din buget etc. etc. etc.

C-un cuvînt statul plăteşte acolo o sumă de individe cari iscălesc în condica de prezenţă fără a fi ţinut clas, cari cîteodată n-au nici un elev, pentru că nu se găseşte om care să voiască a-şi pierde vremea cu dînşii, cari nu ştiu studiile ce le predau, pentru că nu ştiu scrie, cari au prefăcut catedrele în sinecure, nu-nvaţă nici singuri nimic şi nimic nu predau elevilor, din care cauză Universitatea e dispopulată, şi la unele facultăţi, de ex. la litere, sînt 5—6 profesori şi 3 elevi poate. Nu zicem că toţi profesorii sînt astfel, căci sînt şi oameni vrednici, pe deplin serioşi si cu învăţătură la acea Universitate, dar despre numele acelora nici n-auzi vorbindu-se, tocmai pentru că-şi văd pur şi simplu de catedrele lor şi nu s-amestecă în politică.

Aşadar d. Cogălniceanu avea dreptate cînd se plîngea de starea pustie de părăginire a Universităţii din Iaşi, dar care a fost rezultatul practic al interpelărilor sale? Intrarea sa în minister. Universitatea a rămas în ştirea lui Dumnezeu, ca şi mai nainte; d-nii Vizanti, Climescu, Ionescu, Leonardescu, Gheorghiu, Şendrea au continuat a face politică si a-şi neglija catedrele; iar d. Cogălniceanu, puternic ministru la externe, nu se mai preocupa de fel de nulităţile despre cari făcuse atîta vorbă.

Dar daca *rezultatul* interpelării n-a fost decît intrarea sa în minister, oare acest rezultat n-a fost cumva *scopul* interpelării?

Acum să venim la Moldova. Vorbele „Romînului" despre durerea mare ce o are pentru pierderea Basarabiei, despre adînca îngrijire ce-1 preocupă în cestiunea evreilor, sînt şi acum, ca totdeauna, mofturi. Basarabia e din zestrea şi teritoriul străvechi al Moldovei, deci fiecare moldovean simte mult mai adînc acea pierdere. Dacă în Moldova va arde un sat, desigur că vor compătimi şi alţi români d-această întîmplare, însă cei cărora le-au ars satul vor avea durerea imediată. Tot aşa e şi cu cestiunea evreilor, care e mult mai gingaşă, mai primejdioasă si mai imediată în Moldova decît în Muntenia.

C-un cuvînt d. Cogălniceanu are dreptate cînd apasă asupra acelor stări de lucruri, dar — care va fi rezultatul practic al acestei înduioşări ? Intrarea sa în minister. Atunci Moldova va rămîne în ştirea lui Dumnezeu ca şi pînă acuma şi d-sa — puternic ministru de exteme — nu se va preocupa mai mult de acele dureri.

Oare acest rezultat practic nu este cumva *scopul* d-lui Cogălniceanu? *Non bis in idem*; mijlocul, odată tocit cînd cu interpelarea în privinţa Universităţii, nu mai prinde astăzi loc.

Nemaiauzită însă şi necalificabilă e purtarea „Românului" cu fostul ministru, care, orice s-ar zice, a fost singurul om c-o inteligenţă superioară în cabinetul de nulităţi a d-lui I. Brătianu. Iată ce zice numărul de joi al „Românului" :

Avem a face c-o personalitate care nu e tare în ceea ce priveşte aritmetica ; afară doară numai de cazul cînd e vorba să-şi asigure foloase de natură a fi socotite prin regulele aritmeticei şi mai cu osebire prin acea operaţiune ce se numeşte *sustracţiune.*

Va să zică fostul coleg al d-lui Brătianu e un *sustractor.* Deie-ni-se voie a întreba, oare colegii săi rămaşi în minister ce sînt, ce pot fi, cînd au servit doi ani şi mai bine alături ?

Cînd d. Cogălniceanu reprezinta ţara la Congresul de la Berlin, atunci d. C. A. Rosetti declama în Cameră că ministrul de externe e sublim ; astăzi ştiţi ce zice „Românul" ?

Vom răspunde astăzi printr-un simplu avertisment la această necalifîcabilă exploatare a celei mai delicate şi periculoase cestiuni (a evreilor).

După cît ştim este în dosarele ministerului de externe o *oarecare hîrtie* — considerată un moment ca dispărută — de natură a arăta lămurit ţării *cine o poate servi cu credinţă şi patriotism în cestiunea curcilor* şi *cine* şi în *ce scopuri* este *capabil de a o* compromite.

Va să zică, din *sublim*, d. Cogălniceanu a devenit un om ce nu poate servi cu *credinţă* şi *patriotism* interesele ţării, a devenit... *trădător.*

Duobus litigantibus tertius gaudet. Nouă ne poate fi indiferentă aceasta în familia liberalilor; ceea ce nu e însă indiferent e priveliştea dezgustătoare ce ne-o prezintă astăzi orga-nul guvernamental.

Doi ani şi mai bine d. Cogălniceanu a fost sufletul cabinetului Brătianu ; astăzi ministrul abia demisionat e numit în coloanele „Românului" hoţ şi trădător. Dar dacă este astfel de ce nu 1-au dat în judecata Curţii de Casaţie. Cine e „Românul", că ameninţă cu avertismente cînd, fiind numai simplă bănuială de vină, colegii săi ar fi trebuit să-1 trimiţă în judecată?

Şi dacă n-au făcut-o pîn-acuma, ce sînt atunci d-nii Rosetti şi Brătianu, foştii săi colegi. Nu sînt complici deopotrivă condamnabili ?

Acuzările aduse sînt atît de grave încît credem că e datoria celui învinovăţit de-a răspunde limpede la ele.

[23 ianuarie 1879]

[„CESTIUNEA SCĂDERII..."]

Cestiunea scăderii rublelor sau, mai bine zicînd, a impunerii lor cu curs obligatoriu de patru franci e asemenea una din cele

mai simțitoare spolieri de care s-a făcut vinovat guvernul radical față cu țara.

Nu-1 combatem pe d. Dim. Sturza îndeosebi in privirea aceasta, pentru că numele d-sale e numai victima acelei măsuri; pentru că roşii au ştiut totdeauna sa ademenească pe un om mai bun şi mai conştiințios decît ei ca să le scoată castanele din foc, pentru că şi d-sa este unul dintre aceia cari, pentr-o ambiție rău înțeleasă, se pun la serviciul acelei bande, ponegrindu-se pe sine şi mîntuind popularitatea, cîştigată prin amăgire, a d-lor Rosetti-Brătianu.

Căci iată care e sentimentul publicului mare.

Cel care s-a culcat ca aseară c-o mie de franci avere şi se scoală a doua zi numai cu nouă sute douăzeci şi cinci de franci, ca şi cînd cineva i-ar fi spart lada peste noapte, numeşte aceasta sau o hoție sau un impozit. Publicul mare îndeosebi o priveşte cu drept cuvînt ca pe-o hoție, deşi nu ştie că ea s-a comis acum trei ani, nu ieri alaltăieri, că s-a comis în momentul în care cursul rublei s-a fixat la patru franci şi s-a continuat asupra țării întregi pînă în momentul reducerii.

Şi toate acestea pentru ce? Spre a se arăta slugarnici şi supuşi puterii vecine, pe care o batjocoriseră la Mazar Paşa, pentru ca îndată ce au venit la putere să-i facă cele mai mari concesiuni. Căci, îndată ce armiile ruseşti au început a lua fața pămîntului românesc pe tălpile lor, decanul ziaristicei liberale afirma că valoarea rublei e ştiințific stabilită la 4 franci şi nimeni să nu ducă grijă, căci reacția face din rublă numai o armă de opoziție. Iar cînd Rusia a dat guvernului, sub titlu de venituri ale moşiilor din Basarabia, un milion de ruble subsidiu de război, „Românul" spunea că un cal de dar nu se caută la măsele.

Iată dar calul de dar costîndu-ne într-o singură noapte douăsprezece sau treisprezece milioane, căci, departe de-a fi un cal de dar, e asemenea calului pierzător pe care Ulis l-a introdus înlăuntrul Troiei pentru a aduce asupră-i dezordine şi ruină.

Reducerea, considerată ca impozit, e însă atît de apăsătoare încît nu se poate asemăna cu nici una din dările actuale, nici prin înălțimea ei, nici prin rigoarea şi spontaneitatea perceperei, nici prin nedreptatea repartiționii.

Căci această dare, percepută intr-o *singură noapte,* e mai mare decît venitul tutunurilor perceput în cursul unui an, mai mare decît toate dările directe către stat şi, în fine, e egală cu pretinsul deficit lăsat de conservatori după cinci ani de guvernare, deficit scornit atunci de liberali pentru a acuza pe cabinetul Catargiu c-ar fi ruinat finanțele țării, deşi rămăşițele încasate puțin mai tîrziu l-au acoperit şi întrecut.

C-un cuvînt ca impozit e mare, pentru că întrece pe toate celelalte, şi e de-o înălțime pe care e putem cel mult presupune, nu cunoaşte.

E riguroasă, pentru că se percepe c-o repejune ruinătoare, fără ca cineva s-o poată preîntîmpina sau ocoli, şi asemănătoare cu contribuțiile de război sau a birurilor impuse peste noapte de turci sau de tătari.

În fine e nedreaptă, pentru că nu loveşte venitul sau averea reală a omului, ci posesiunea vremelnică, adecă pe cel ce se-ntîmplă a avea rubla în mînă, fără ca să fie a lui.

Acuma d. Dim. Sturdza poate vedea singur cît de plăcută e acuzarea ce a ridicat-o în privirea pretinsului deficit al conservatorilor, acuma cînd d-sa, fără de vină, se vede acuzat de public c-ar fi adus această pierdere şi poate vedea totodată cum lucrurile se răzbună prin ele înşile în lumea aceasta, cum d-sa e numit autorul unei pierderi egale cu deficitul conservatorilor, pe care-1 ilustra prin țifre şi socoteli iscodite. Dac-am fi atît de nedrepți ca şi d-sa am putea să ne bucurăm de ceea ce i se-ntîmplă, dar cu prețul neadevărului nu avem obicei a ne cumpăra popularitate. Destul numai să spunem adevărul pentru a se vedea în ce grad e şi d-sa vinovat si complice cu roşii.

Întîia vină este ordinul dat, se vede, caselor publice de-a se desface pe cît cu putință de ruble.

Plata cupoanelor obligațiilor domeniale s-au făcut înainte de scădere; bonurile de tezaur nu s-au preschimbat, pentru ca lumea să fie silită a primi rublele înainte de scăderea lor; afară de asta s-au făcut plăți enorme, s-au plătit lefile toate pînă în ajunul zilei în care s-a publicat decretul. Apoi măsura nu rămăsese pe deplin secretă. Bancherii cei mari se vede c-o aflaseră, pentru că galopinii lor au umblat toată noaptea prin cafenele şi birturi oferind rubla c-un mic scăzămînt pe hîrtie; iar lumea, aducîndu-şi aminte cumcă „Românul" cu cîteva zile înainte asigurase că rubla valorează ştiințific patru franci, au căzut în cursa întinsă de speculă, o speculă la care visteria a luat parte activă.

O altă nedibăcie este scăderea rublei într-un chip încît părțile ei la un loc nu dau un întreg. Patru piese de cîte 92 bani (25 capeici) nu fac la un loc 3 franci 70 bani; în fine moneta de 5 capeici (3/4: rublă) nu e trecută în decretul domnesc, deci nu e cotată defel.

Într-adevăr imputabilă din punctul de vedere al moralității politice este participarea visteriei la specula asupra scăderii rublelor; scădere pe care cercurile oficiale o ştiau de mai nainte, iar publicul nu. Din momentul în care se vorbise despre scădere în Consiliul de Miniştri visteria trebuia să-şi păstreze rublele, cîte le avea, şi să nu caute a se folosi de bună-credința publicului.

Cauza pentru care d-nii liberali au prefăcut visteria în Zaraflîc este îndoită : 1) pentru ca pierderea încercată de poporul întreg să nu se reflecteze asupra visteriei 2) pentru ca să scape de orice răspundere directă şi controlabilă. Amîndouă scopurile acestea le-au ajuns prin amăgire şi prin spoliare.

Scăderea în sine nu este răul cel mare. Adevărata hoție consistă în primirea din capul locului a rublei pe patru franci, iar imoralitatea consistă în specula făcută de casele publice asupra scăderii ce-avea să se-ntîmple c-o zi sau două mai tîrziu.

Dar-asupra tuturor acestora vom mai reveni.

[24 ianuarie 1870]

[„ALALTĂIERI S-A ÎNTÎMPLAT O MINUNE ...”]

Alaltăieri s-a întîmplat o minune.

Nu mai sîntem pe vremea făcătorilor de minuni, pe a lui Nevtinav împărat din Egipt, de pildă, despre care vorbeşte povestea ciobănească a lui Alexandru Machedon că făcea, zice, ostaşi de ceară; îi punea în şir pe o tavă şi îi topea şi numaidecît, într-o clipeală de ochi, se topea oastea lui Darie împărat trimisă împotriva lui. Nevtinav era un mare fermecător ,dar minunea ce s-a întîmplat alaltăieri tot n-ar fi putut-o face.

„Românul" a vorbit adevărul — se poate mai mare minune? Şi încă aşa de neted, aşa de cu prisosință, încît articolul guvernamental care a văzut lumina zilii la 23 călindar (4 făurar) pare ieşit dintr-altă pană, nu din cele obicinuite. Deci fiind aproape cu desăvîrşire identic

---

cu vederile noastre, îi dăm locul de onoare şi-1 publicăm mai întreg, atîrnînd de el un mic rezumat si un scurt comentar.

*

Iată dar ce zice primul Bucureşti al „Românului" de la 23 călindar (4 făurar).

Esistența Camerelor actuale ,se scurtează din ce în ce mai mult prin necesitatea de a ajunge la alegerea şi convocarea Camerelor de revizuire. Propunerea de declarațiune că e trebuința a se revizui art. 7 din Constituțiune este şi depusă de guvern de mai multe zile pe biuroul Corpurilor legiuitoare; în curînd va trebui a se face întîia citire şi apoi, dacă propunerea va fi adoptată, în 30 zile Camerele vor înceta fatalmente de a mai esista.

Cu toate aceste, trebuie să o spunem cu adîncă părere de rău, Camera *pare a nu prea avea conştiință de poziținea în care se află şi de greutatea sarcinei ce mai are de îndeplinit pînă la espirarea mandatului său.*

În loc de a se folosi de fiecare oră ce mai are de trăit spre a săvîrşi lucrări utile, care ar recomanda-o țarii şi ar face-o să merite bine de la dînsa ; în loc de a căuta să termine cît s-ar putea mai repede votarea legilor urgente ce sînt supuse dezbaterilor ei; în loc de a se sili să îndeplinească cel puțin în parte programa de îmbunătățiri supusă ci prin discursul tronului la deschiderea sesiunii actuale şi primită cu fericire de dînsa prin răspunsul făcut tronului, *îşi pierde din. contra un timp prețios în nesfîrşite discuțiuni chiar asupra cestiunilor celor mai neînsemnate.*

Din cel mai neînsemnat articol de lege, din orice interpelare, din oricare cestiune de regulament ce-i *place* vreunui membru al acestei Camere s-o ridice se face materia unor *neterminabile* discursuri, nu numai *fără un interes real pentru cestiunea ce le serveşte de prelest,* dar şi de cel mai *nenorocit efect* pentru prestijul regimului nostru parlamenlar şi pentru îndeplinirea datoriilor ce are acest Corp legiuitor către țara ce 1-a ales.

Simțul măsurii pare a *îi* cu totul necunoscut *multora din oratorii* ale cărora discursuri umplu dările de seamă oficiale ale şedințelor Camerei. Nu mai zicem nimic despre simțul datoriei. *Dorința de a străluci pare a esercita singură cea mai funestă tiranie asupra multor spirite.* Dacă cel puțin această dorință ar fi servită cu *inteligență şi cu bun simț,* dar *vai* !

Înamorați de laurii tribunii, pot sa fie siguri că țara nu le va fi recunoscătoare de *stearpa lor muncă oratorică,* care opreşte în loc munca producătoare. Publicul, ce are mult bun simț, îşi *rîde,* cînd nu se revoltează de *arguțiele* şi de *subtilitățile ce servesc de bază la mai toate discuțiunile* ce mistuiesc şedințele Camerei; el se indignează cînd vede cum cei setoşi de vorbă *caută nod în papură* spre a putea vorbi şi cum *îşi pierd timpul pentru lucruri cu totul neînsemnate,* care, chiar de ar rămînea greşite, n-ar compromite nimic; el prețuieşte cu drept cuvînt că cele mai multe din dezbaterile ce absorb *în deşert* activitatea Camerei şi chiar a guvernului, nevoit să urmeze toate discuțiunile şi chiar toate *capriție*le parlamentare, nu valorează de bunăseamă nici *jumătate cît diurna* deputaților, pentru timpul cît sînt ocupați în acele *seci* dezbateri.

Avem convingerea că n-a esistat pînă astăzi nici o Cameră cu mai bune simțiminte, cu mai mult patriotism şi cu mai mare dorință de a face binele pentru țară. Din nenorocire aceste minunate simțiminte sînt în cea mai mare parte *neutralizate* prin *lipsa* de orice *tact* parlamentar, prin *uşurința* cu care se *cere* şi se *ține cuvîntul* ore întregi şi uneori prin *lipsa conştiinții* despre gravitatea unor dispoziținni ce se iau şi despre consecințele lor în practică.

Plini *de idei greşite,* considerăm libertatea cuvîntului ca un *drept ce l-ar avea fiecare ființă vorbitoare de a rosti pe lung şi pe lat tot ce-i trece prin gînd, cu îndatorirea pentru toți aceia ce nu vorbesc să-l lase să povestească pînă în capăt tot ce naşte spontaneu în creierii săi*; nu băgăm de seamă că, practicînd în acest mod regimul parlamentar, *compromitem interesele* țării şi risipim chiar averea contribuabililor în diurne plătite pentru serviții foarte minime.

Şi în Englitera, şi în Helveţia, şi în Belgia se practică regimul parlamentar, în toată puritatea lui; dar ia să cuteze un orator, şi mai cu seamă unul de a doua sau de a treia mînă, să ţie un Corp legiuitor în loc cu discursuri nemăsurate şi va fi îndată pus la regulă de colegii săi. Însuşi d. Disraeli, astăzi lord Beaconsfield, la începutul carierii sale parlamentare, cutezînd a se arunca în discursuri ce treceau peste măsura obicinuită, fu silit de mai multe ori să tacă prin protestările colegilor săi şi chiar să iasă din Camera Comunelor. La noi însă oricare vorbitor ce nu promite cîtuşi de puţin a deveni un lord Beaconsfield absoarbe timpul Camerei în discursuri ce ţin oare întregi; o sută de deputaţi aşteaptă în nelucrare, ţara reclamă în deşert îngrijirea intereselor sale şi *contribuabilii plătesc la diurne pentru ca d. cutare să vorbească.*

Nu astfel vom răspunde la aşteptarea ţării; nu astfel vom întări în România regimul parlamentar şi instituţiunile libere; din contra, *le compromitem.*

Conjurăm pa toţi deputaţii ce au conştiinţă de gravitatea situaţiunii pe care o desemnarăm să se întrunească şi să se concerteze spre a lua o'altă direcţiune; să se hotărască fiecare a pune frîu *mîncărimii sale de vorbă,* cel puţin în *ces-tiunile ce nu le cunoaşte şi nu le-a studiat,* căci alttel vom ajunge la espirarea mandatului legislaturei actuale fără ca ea să aibă înscrise la activul ei acte care s-o recomande naţiunii.

*

Pînă aci, "Românul" de la 23 călindar (4 făurar).

Va să zică „Românul" constată cu adîncă părere de rău că actuala Cameră :

n-are conştiinţă de poziţia în care se află şi de greutatea sarcinei de îndeplinit;

îşi pierde timpul preţios în nesfîrşite discuţiuni asupra cestiunilor celor mai netrebnice;

deputaţilor le place a lua cestiuni făr'de nici un interes drept *pretext* pentru a ţine discursuri ce nu se mai mîntuie şi de cel mai nenorocit efect;

oratorii vorbesc numai *de dorinţă de a străluci,* fără *inteligenţă* şi fără *bun-simţ*,

---

înamoraţi de laurii tribunei fac munca stearpă; şi publicul rîde, ba se revoltează de arguţiile şi subtilităţile ce servesc de bază la *mai toate* discuţiunile; în fine publicul se indignează, văzînd pe setoşii de vorbă căutînd nod în papură pentru a pierde timpul pe nimicuri;

se pierde timpul cu capriţii parlamentare, cu dezbateri seci, cari nu valorează nici jumătate cît diurna; Camera, prin lipsa de orice tact parlamentar, prin uşurinţa, cu care cere cuvîntul, prin lipsa de conştiinţă prin mulţimea de idei greşite, prin aceea că orice fiinţă vorbitoare spune pe lung şi pe lat tot ce-i trece prin gînd şi povesteşte pînă în capăt tot ce-i născoceşte crierul, prin toate astea compromite interesul ţării şi risipeşte averea contribuabililor;

cu mîncărimea lor de vorbă deputaţii tratează cestiuni ce *nu le cunosc* şi nu *le-a studiat,* compromiţînd regimul parlamentar şi instituţiunile libere ş.a.m.d.

Ei bine, o Cameră care n-are conştiinţă de datoria ei şi risipeşte timpul pe nimicuri, se servă de cestiuni ca de pretexte de vorbă deşartă, are numai dorinţa de a străluci fără inteligenţă şi fără bun-simţ, o Cameră care se serveşte în mai toate discuţiunile de arguţii şi subtilităţi ridicole ce indignează publicul, ca care caută nod în papură şi-şi pierde timpul cu secături ce nu fac cît jumătatea diurnei, o Cameră care tratează cestiuni ce nu le cunoaşte şi nu le-a studiat, care *compromite* interesul ţării, regimul parlamentar şi instituţiile libere, o Cameră care risipeşte averea contribuabililor — ştiţi ce este cu *toate* acestea o asemenea Cameră în ochii „Românului" ? Nesimţitoare"? Nepatriotică'?

Nu.

Cea mai bine simţitoare, *cea mai* patriotică, cu dorinţa *cea mai* mare de a face binele ţării, precum n-a esistat de cînd lumea una mai bună şi mai de treabă.

Daca „Românul" poate atribui patriotism, abnegare şi cele mai bune simţiminte la oameni de care publicul rîde pentru arguţiile, subtilităţile, pretextele de vorbă lungă şi lipsa lor de inteligenţă şi de bun-simţ, daca o poate aceasta „Românul", fac-o sănătos şi să-i fie de bine. Noi nu putem.

[26 ianuarie 1879]

[„ÎN N-RUL DE JOI...”]

În n-rul de joi (25 ian.) al „"Românului" găsim un pasaj pe care declarăm că nu-1 înţelegem. Vorbind despre tot felul de acuzări ce se aruncă d-lui ministru de finanţe pentru reducerea rublelor, acuzări pe cari noi nu le-am împărtăşit decît în privirea unor cestiuni de amănunţime şi de aplicaţie, „Românul" cuprinde deodată următorul pasaj uimitor :

Generalitatea (adică naţia) pierde din vedere că, dacă guvernul n-ar fi primit rublele pe preţ de 4 lei la intrarea lor în ţară, Rusia ar fi *impus* cursul rublelor sale de *hîrtie.* În acest caz ţara n-ar fi pierdut o *singură dată* 7 şi jumătate la sută asupra rublelor de argint, ci de patru-

cinci ori cîte atîta la sută asupra fiecării scăderi a cursului rublelor de hîrtie.

În treacăt constatăm că poporul românesc, cînd liberalii au nevoie de el, se numeşte naţiunea suverană, iar cînd acel popor exploatat devine neplăcut companiei Brătianu & Rosetti el se cheamă *generalitate.*

Apoi se zice că această generalitate *uită* un lucru, că Rusia ar fi impus rubla sa de hîrtie.

Dar generalitatea n-a putut uita un asemenea lucru din cauză simplă că... nu l-au ştiut niciodată. Cine a dat Rusiei dreptul de-a cere ca vînzătorul român să recunoască de bun şi vrednic de credinţă un sinet iscălit la o bancă din Petersburg pe care se zice că acea bancă va plăti o rublă de argint pentru petecul de hîrtie ?

Generalitatea e în orice caz în drept de-a întreba *quo jure* s-ar fi cerut o asemenea monstruozitate din partea statului vecin, căci atunci s-ar putea ca şi turcii să pretinză să le primim *al pari* caimelele, austriacii să le primim Staats-bancnotele şi, odată erijată teoria aceasta în drept public, s-ar putea pretinde ca să primim *al pari* oricîte bancnote ni s-ar trimite din puternicele împărăţii *Schaumburg-Lippe* şi *Monaco.*

C-un cuvînt generalitatea e-n dreptul său de-a crede că acea impunere se poate face neapărat la... Astrahan, dar de la Astrahan pînă la Prut mai e o bucată bună de cale.

Cumcă ruşii au putut să impuie în Turcia moneta de hîrtie e o mare nedreptate, din cauză că locuitorul singular nu poate fi făcut răspunzător pentru învingerile suferite de statul său, dar... Rusia era în război cu Turcia şi războiul explică multe. Eram însă noi în război cu Rusia?

Nu. Din contră: prieteni, aliaţi chiar, o alianţă a căreia extremă onoare am plătit-o cinstit, cum se cuvine unor capete înţelepte ca ale noastre, cu Basarabia. Se mai cuvenea oare să plătim onoarea aceasta fiecare din noi în parte cu 50 la sută ? Ruşii că-s ruşi şi tot nu credem c-ar fi pretins atîta veneraţiune din partea noastră, pentru că pravoslavnici sîntem şi noi „dar la rublă de hîrtie nu este pravoslavie".

Dar precum mi vedem de unde ar fi putut porni impunerea rublei de hîrtie, adecă a sinetului mic emis de un stat ruinat, tot astfel nu vedem nici necesitatea de-a se primi rubla de argint pe patru franci, căci această monetă de metal este în parte un sinet *au porteur,* adică un sinet pentru cusurul cît nu s-ajunge pînă la 4 franci.

Şi într-adevăr aşa s-a şi întîmplat. Pîn-a nu ieşi decretul domnesc prin care se fixa cursul rublei de argint această din urmă era primită de negustori pe 3 şi jumătate franci, iar pentru restul pieţii era tinichea, încît cine avea poli imperiali de aur bea şi mînca, iar cine nu se uita şi răbda. Asta s-a întîmplat cele dîntîi două, trei zile după intrarea glorioaselor armii în ţară, adecă pînă în momentul în care s-a obştit carte domnească în toată ţara prin care se dispunea altfel.

Cu un cuvînt generalităţii nu i se putea impune nimic de către ruşi şi nici i s-a impus. Cine a impus generalităţii este tocmai guvernul roşu, care ne-a constituit trei ani de zile în cumpă[ră]tori unici ai rublei de argint şi ne-au cauzat prin aceasta un rău ce e departe de-a se mîntui prin reducere, deşi aceasta era neapărat necesară. Căci nu o *singură dată* ţara pierde 7 şi jumătate procente, ci ea va mai pierde încă, chiar atunci cînd s-ar face o reducere pînă la valoarea adevărată a rublei. D. Dim. Sturza, care o ştie foarte bine aceasta a spus-o în Cameră că bine ştie cumcă reducerea nu e mijlocul radical pentru stîrpirea răului şi că adevăratul leac e *demonetizarea desăvîrşită.*

Cauza pentru care rubla va rămîne pe multă vreme o calamitate ce nu se va putea lecui decît prin demonetizarea deplină este că argintul în genere scade la preţ din cauza înmulţirii lui şi va scădea mereu, pînă se vor istovi minele acum lucrătoare. În formă de ban argintul se mănţine la o oarecare înălţime numai atunci cînd s-a bătut în analogie cu numărul contribuabililor.

Afară de asta mai toate statele mari au demonetizat argintul şi au monetă curantă de aur. Între acestea sînt Anglia, Franţa *(de facto)* şi Germania, încît o mulţime de argint a devenit marfă care-şi caută stăpîn. Deci în momentul în care era prisos de marfă şi *nici* un cumpărător, d-nii roşii, din slugărnicie către ruşi, constituiesc ţara noastră în *unic* cum-părător al rublei cu preţul cel mai bun. Rezultatul a fost un adevărat potop de ruble, despre cari nu ştim pînă la ce punct vor scădea şi cari, cu cît mai multe sînt, cu atît mai puţină putere circulativă au.

Căci valoarea argintului se fixează prin proporţia în care el există pe piaţa universală alături cu aurul. Îndată ce prin supraproducţiune acea proporţie se clatină şi şovăieşte, argintul merge repede-napoi şi şovăieşte în mod primejdios, pînă ce producerea va înceta şi mulţimea lui va fi determinată şi neaugmentabilă, încît numai atunci se va restabili o proporţie oarecare şi vom şti din nou la cîtă valoare a-ncremenit argintul. Pînă atunci argintul se va potrivi numai pentru batere de mărunţiş, nu pentru monetă de valoare.

N-a fost totdeauna astfel, pentru că înainte vreme, argintul fiind rar, se potrivea asemenea pentru monetă curantă; astăzi însă banii albi sînt mai mult ori mai puţin o monetă fiduciară sau de credit, deşi într-un grad mai mic decît hîrtia. Neavînd destulă valoare intrinsecă, ca marfă sau ca metal, banul alb e cu atît mai preţios cu cît mai puţin este şi, dacă mulţimea banilor de argint e prea mică în raport cu necesităţile circulaţiei, atunci provine cazul că argintul are *agio* faţa cu aurul, că pentru patru piese de cîte 5 franci capeţi un napoleon şi ceva deasupra — caz care s-a întîmplat în Franţa. Dar acest spor de valoare nu e

intrinsec, ci circulativ. La aşa căutare poate ajunge altfel si banul de hîrtie, cînd nu se emite pe cît trebuieşte.

Dar este oare acesta cazul nostru?

Un ministru conservator (d. P. Mavrogheni) a emis 25 milioane de bani de argint româneşti, calculînd de fiecare contribuabil cîte 25 de franci. Destul şi prea destul. Liberalii, în momentul inundării cu ruble, au găsit că prea e puţin şi au mai emis 18 milioane bani de hîrtie. Dar alături cu aceşti bani de hîrtie avem azi cîteva milioane de ruble în ţară, pe cari le-am cumpărat cu *aur* şi din cari se vor schimba parte în 24 milioane mărunţiş naţional.

Avem însă nevoie de *atîta* mărunţiş, de atîta monetă fiduciară şi semifiduciară ?

Noi credem că nu şi ne temem că politica financiară a roşilor se va sfîrşi cu un dezastru.

[28 ianuarie 1879]

[„PENTRU ÎNȚELEGEREA ACESTEI METAFORE..."]

Pentru înţelegerea acestei metafore anunţăm cititorilor că Ceres, zeiţa agriculturii, găsindu-şi pe iubita sa fiică Proserpina în iad hrăpită de Pluton, reclamă lui Jupiter spre a o elibera. Jupiter decise ca să i se libereze dacă nu va fi gustat nimic din iad. Ascalpheo purtă mărturie că ar fi văzut pe Proserpina gustînd dintr-o rodie. Pe baza acestei mărturii destul de clasice Jupiter hotărî ca Proserpina să petreacă 6 luni în infern şi 6 luni în Olimp. Pentru a-şi răsbuna, Ceres prefăcu pe Ascalpheu în bufniţă, pasăre sinistră de urît augur, din *Metamorfozele* lui Ovidie, cartea IV.

[28 ianuarie 1879]

[„ÎN ZĂDAR AR ÎNCERCA CINEVA..."]

În zădar ar încerca cineva să dovedească că statul e un rezultat al convenţiunii şi al punerii la cale prin teorii; el este şi rămîne un product al naturii, un organ al societăţii şi, precum omul nu-i liber de a-şi schimba inima sau creierul sau plămînii după plac, asemenea nici societatea, într-o stare anumită de lucruri economică şi de cultură, nu poate să schimbe după plac forma şi funcţiunile statului, nu poate să se joace nepedepsită de-a parlamentul şi de-a guvernul.

De cînd însă a venit roşii la putere, a-nceput jucăriile pe toate terenurile si-n toate ramurile vieţii publice, jucării costisitoare şi cu atît mai primejdioase cu cît ele ameninţă a distruge şi restul de bun-simţ al publicului şi a-1 face să ia jucării şi giumbuşuri drept lucruri serioase.

Partidul conservator — neesclusiv şi nefanatic ca totdauna şi singurul partid care n-are de loc nerăbdarea de a veni la putere, de vreme ce membrii săi n-au fost nicicînd avizaţi la pînea bugetului — partidul conservator zicem nu-şi prea bate capul de-a vedea numaidecît răsturnîndu-se guvernul actual sau de a veni numaidecît conservatorii la putere. Aceasta ne e indiferent.

Dar ceea ce dorim e ca să avem un guvern serios şi o Cameră serioasă, oricari ar fi elementele din cari ar fi compuse. Cînd aşa-numiţii liberali erau în ajunul de-a veni la putere se ştie că regimul vechi a susţinut pe roşii în alegerile senatoriale faţă cu candidaţii altor nuanţe liberale, aceasta nu din iubire pentru roşii, ci pentru că roşii, fiind mai numeroşi şi mai bine organizaţi, îndreptăţeau la prezumpţiunea că vor putea da un guvern serios şi cu autoritate.

Se-nţelege că nimeni nu poate judeca un partid înainte de venirea lui la putere decît din declaraţiile lui orale şi înscrise. Roşii promiteau marea cu sarea, dar promisiuni de astea sînt comune tuturor partidelor cari vor să facă efect momentan asupra mulţimii. Din acele promisiuni noi nu culesesem decît două-trei, pe care am îndrăznit a le crede : în afară o politică de pace, înlăuntru o politica de împăciuire şi de ordine.

În locul păcii înlăuntru şi în afară ştim cu toţii ce-a venit : călătoria la Livadia, războiul cu turcii, martiriul bietei noastre armate prin foame şi prin frig şi toate grozăviile unui război întreprins iarna, fără bani şi fără a fi fost pregătiţi pentru el, precum rechiziţii de oameni şi vite ş.a.m.d.

Iar împăciuirea înlăuntru s-a tradus prin darea în judecată a unsprezece miniştri, în perse cutarea învierşunată a tot ce nu e suflare radicală în ţară.

În locul unui guvern serios şi cu autoritate am avut, din contra, un guvern cu minte copilăroasă şi cu apucături tiranice, însă ridicole, cari în loc de-a inspira respect, produc scîrbă.

De atunci greşeli peste greşeli, produse din uşurătate de minte, din neştiinţă de carte, adeseori din rea-credinţă. A le enumera pe toate ar fi greu şi ar trece peste marginele unui articol de fond.

Destul numai a arăta că răul principal este lipsa de responsabilitate a guvernului, care-n toate cestiunile, chiar în cele curat administrative şi de căderea sa, s-ascunde în dosul Camerei.

Cu acest chip am ajuns că naţia nu mai are pe cine trage la răspundere în cestiunile cele mai grave pe cari le-a compromis

guvernul.

Vedem de ex. că, după două luni trecute, Camera nu s-a ocupat încă cu bugetul pe anul 1879. Astfel nici ştim cum ne aflăm; poate că în faţa unei prăpăstii. Pe cînd d. N. Ionescu vorbeşte în Cameră de un deficit mare, de emisiune de hîrtie-monedă peste suma votată de Cameră, d. Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, declară că d-sa se ocupă cu bugetul, că de dragul bugetului a părăsit cu inimă grea balonul captiv din Paris şi s-a grăbit a veni în patrie.

Iată dar balonul captiv şi poate *bal Mabille* jucînd un rol de străgănire în afacerile statului român.

Ca şi bugetul stă cestiunea monopolului tutunurilor, o cestiune care ameninţă un venit sigur al statului de aproape zece milioane. Tot astfel stă cestiunea juncţiunilor de la Predeal şi Vîrciorova, tot astfel calamitatea şi remediile rublei; toate cestiunile arzătoare, gingaşe şi bogate în consecuenţe sînt la dispoziţia balonului captiv şi a înţelepciunii deosebiţilor Sihleni cari populează Adunarea actuală.

Nu mai avem nevoie a caracteriza mai de aproape această Cameră. „'Românul" însuşi a făcut-o cu prisosinţă; foaia guvernamentală a zugrăvit cu colori veridice cum adunarea pierde vremea cu nimicuri, cum tratează cestiuni ce nu le cunoaşte şi nu le-a studiat, cum fiecare *dobrîi cialavec,* numai din dorinţa de a străluci, povesteşte pe lung şi pe larg tot ce-i trece prin minte.

Copii bătrîni şi plini de patimi, zicem noi.

Patimi rele şi uricioase, conduse de minţi nebunatece de copil, iată caracterele care hotărăsc pentru moment soarta statului român.

Nu vom zice că toţi sînt astfel, căci am fi nedrepţi, dar desigur majoritatea e astfel.

În faţa alegerilor pentru Adunările de revizuire nu vom spune dar alegătorilor: căutaţi s-alegeţi numaidecît candidaţi conservatori; ci le vom spune : principiile abstracte, oricare ar fi, nu sînt nici bune nici rele, precum o formulă matematică nu e moraliceşte bună sau rea. Cu aplicarea în practică abia ele devin bune sau rele. De aceea alegeţi oameni de treabă şi cuminţi, alegeţi oameni într-adevăr serioşi şi nepătimaşi şi nu vă temeţi, conservatori fie, liberali fie, în înţelegere şi cu pace vor trăi şi vor dezbate.

[30 ianuarie 1879]

[„MAŞINELE MÎNATE..."]

Maşinele mînate de-o putere elementară, ba chiar acele puse în mişcare de puterea omenească numai, posed o parte foarte esenţială fără de care maşina ar lucra lipsită de orice regulă, ar deveni incalculabilă în privirea repejunii cu care se mişcă, şi-ar toci toate părţile şi peste puţin s-ar face netrebuincioasă. Deşi această parte nu pare esenţială la prima vedere, deşi ea nici produce putere, nici îndeplineşte o muncă, totuşi fără de dînsa maşina ar fi de o regretabilă imperfecţiune şi de puţin folos. Această parte a mecanismului se numeşte *regulator.* Ceasornicele ar merge fără de socoteală şi rost de n-ar avea pendula, maşina cu vapor ar plezni sau ar sta pe loc fără regulatorul centrifugal.

Şi cu toate acestea am zis mai sus că la prima vedere acea parte a mecanismului întreg pare neînsemnată, neesenţială.

Tot aşa priveşte Camera actuală facerea bugetului. Cestiuni cari par cu mult mai mari, precum reorganizarea judecătoriilor de pace, reorganizarea Ministeriului de esterne, balonul captiv ş.a. o preocupă atît de mult încît uită că mecanismul statului nu poate merge fără regulatorul lui, fără buget.

Tocmai pentru că lucrul e cu mult mai important decum pare la prima vedere, Constituţia prevede ca bugetul să fie elaborat şi votat c-un an înainte de punerea lui în aplicare; cu toate acestea Camera actuală, în pretinsa ei suveranitate, calcă legea şi nici de gînd are, precum se vede, de-a începe odată cu discutarea bugetului.

Am spus-o într-alt rînd că întîrzierea aceasta inspiră prepusuri grave.

Guvernul, care e vaca cu lapte a liberalilor, pentru a scăpa de orice răspundere şi control şi pentru a putea da ţării un buget fictiv, a cărui responsabilitate să nu se răsfrîngă direct asupra nimărui, a însărcinat Camera cu lucrarea aceasta, iar Camera 1-au însărcinat pe balonul captiv. De vom avea un buget rău făcut sau de nu 1-om avea defel, scuza guvernului liberal e gata: balonul captiv a fost cauza întîrzierii, el plăteşte paguba. În caz cînd ţara ar ajunge cumva prin nouăle alegeri să aibă iar un guvern regulat, care să tragă la răspundere pe politicii

actuali, ei şi-au pregătit deja dosul după care să se ascundă : Camera şi sminteala de minte a celui însărcinat cu elaborarea bugetului.

Cu toate acestea elaborarea bugetului este un drept exclusiv al ministrului de finanțe, el e cel care cere și Camera are dreptul de-a da sau de-a refuza. Și dacă această Cameră ar fi liberală — precum pretinde — ar trebui să-și aducă aminte că acest drept al ei de-a vota bugetul este originea tuturor libertăților publice, căci parlamentele vechi nu se convocau pentru a face legi, ci numai pentru a vota regilor și guvernelor mijloacele trebuincioase fie pentru război, fie pentru lucrări de pace.

Dar ce vorbim noi de liberal sau neliberal. Scopul acestei întîrzieri este ca guvernul, împreună cu ciracii lui din Cameră, să lase lucrul încurcat și ca, oricine ar veni în urmă-le, să-și pună mînile în cap de prăpastia ce va găsi-o. E o conspirație între guvern și Cameră pentru a zădărnici în cestiunea aceasta, ca în toate celelalte, orice răspundere reală.

Al doilea prepus grav pe care ni-l inspiră întîrzierea aceasta este că Adunarea actuală se teme a arăta limpede și prin cifre situația noastră financiară, se teme de-a spune adevărul, pentru că atunci n-ar mai fi reală; pe cînd, fără buget votat, deputații de azi și candidații de mîine tot mai pot amăgi poporul prin strălucite situații fictive, născocite de fantaziile ciumate ale redactorilor „Românului".

Un ministru conservator — d. P. Mavrogheni — introdusese o regulă statornică în privirea bugetelor; ele erau elaborate și votate gata cu mult înainte de a se-ncepe exercițiul anului respectiv; iar condeie cari rămăsese neprevăzute sau a căror necesitate se impunea peste an se treceau într-un buget rectificativ, încît, de mergea bine sau rău încasarea veniturilor, regulă și orînduială era totdeauna, situația finanțiară, bună-rea, era limpede. Cu toată lipsa de esport și cu toată împuținarea izvoarelor de venituri, cauzată prin concurența grînelor ruseşti și americane și descrisă atît de bine în nepărtinitorul raport al cavalerului de Bosizio, bugetul statului, încărcat într-adevăr prin mulțimea de cheltuieli introduse de organizarea liberală a țării, își păstra echilibrul său pururea amenințat. Dar acest echilibru și-l păstra numai prin prevederea și regularitatea cu care se elabora și numai regularitatea aceasta a fost cauza pentru care gestiunea afacerilor statului sub conservatori s-a sfîrșit fără deficit.

Dar orînduială și liberalism sînt în România lucruri contradictorii!

[1 februarie 1879]

VÎRFUL CU DOR [„UN FOILETON..."]

Un foileton, publicat în „Binele public", cuprinde un mic fragment (din memorie) a baladei populare *Vîrful cu Dor* ținut în metrul *Mioarei,* a lui *Mihu-Haiducul* și a *Meşterului Manole.*

Iată acel fragment:

Bădiță, bădiță,
Zise bietul Niță,
Dă-mi a ta fetiță
Să-mi fie soție.
Mult mi-e dragă mie !
Eu că ți-o voi da,
Zise baciul Preda,
Dacă vei ierna
Colo-n munticel
Singur, singurel,
Pînă ce-om veni,
Eu și mîndra ta,
Spre a mi te lua.
Pe un pisc tăcut,
De vînturi bătut,
Șade singurel
Tristul ciobănel,

Tot cătînd spre văi
Să vază pe-ai săi.

Balada aceasta, dacă va fi existînd întreagă, nu e cuprinsă nici în culegerea lui Alexandri, nici în altele mai nouă.

[1 februarie 1879]

[„LIBER-CUGETĂTOR, LIBERĂ-CUGETARE.."]

Liber-cugetător, liberă-cugetare iată fraza cea nouă cu care organul de căpetenie al guvernului înfrumusețează fărădelegea de la Curtea de Argeş, fraza pe care se-ntemeiază pentru a lăuda purtarea unui prefect netrebnic şi pentru a ponegri atitudinea unui principe al bisericii române.

Întîmplarea e foarte simplă, de-o netăgăduită evidență. Un tânăr, anume Nicolae Codreanu, fiu de preot din ținutul Iaşilor, moare la Curtea de Argeş, în casa unui evreu galițian, fără să fi dispus nici în scris, nici prin viu grai cu limbă de moarte ceva în privirea înmormîntării sale sau a averii ce-o fi avut-o.

Preoții vin să-l îngroape şi sînt daţi afară de evreul galițian sub pretextul că răposatul ar fi fost liber-cugetător; şi pe cînd episcopia dispune înmormîntarea după ritualele bisericii răsăritene, al cărei fiu sufletesc era răposatul, autoritatea mireană, anume prefectul, pune numaidecît temei pe declarația unui venetic şi susține înmormîntarea după ritualul liber cugetătorilor, şi aceasta nu în cimitirul comunei mirene, adecă al oraşului, ci într-acela al unei biserici de lege răsăriteană.

Şi „Românul", foaie ce se pretinde, dragă Doamne, națională, susține purtarea necuviincioasă şi nelegiuită a prefectului față cu dreapta indignare a P.S.S. Episcopului de Argeş.

Înainte de toate „Românul" pare a nu ştie [ce] însemnează cuvîntul „liber-cugetător". Religia, pe lîngă vecinicile ei adevăruri morale, pe cari nimeni nu le tăgăduieşte, nici le contestă, cuprinde şi teze curat teoretice de cosmogonie pe cari biserica însăşi nu le ia decît în mod simbolic, abstracție făcînd că aproape toate tezele acelea sînt cuprinse în *Vechiul Testament* şi cuprind maniera de a vedea iudaică. *Noul Testament,* adică temelia bisericii creştine, mai nici nu coprinde teze de cosmogonie sau de teogonie, încît nici aşa-numita liberă-cugetare, care substituie *Cărții Facerii* doctrine naturaliste, nu are a face de-a dreptul cu miezul bisericii creştine, ci cu accesoriul dogmatic al *Testamentului Vechi.* Ieie cineva în mod cît de superficial ideea despre Dumnezeu din *Testamentul Vechi* în care creatorul se mînie, cere jertfe crunte şi porunceşte prin judecători şi proroci ca poporul ales să nu ucidă numai pe duşmanul armat ci şi pe femeea, copiii, ba pînă şi animalele lui, şi compare apoi ideea de mai sus cu aceea a dumnezeirii blînde, îngăduitoare şi îndelung răbdătoare a concepțiunii creştine şi va vedea numaidecît că deosebirea dintre maniera de a vedea a bibliei iudaice şi concepțiunea celei creştine sînt departe cît cerul de pămînt, căci în ordinea întîia de idei dăm de-o antropomorfi-zare a calităților poporului evreiesc, fanatic şi esclusiv, pe cînd în a doua ordine ne întîmpină spiritul Dumnezeului păcii, îndurării şi iubirii de oameni.

Libera-cugetare, admițînd-o chiar în cazul de față, consistă din substituirea cosmogoniei biblice prin idei de altă natură, şi fiindcă asemene idei, ca toate tezele curat teoretice, ca formulele din matematică sau axiomele geometriei, au a face numai cu adevăruri logice, iar nu cu convingeri şi adevăruri morale, de aceea ele, neavînd a împărți nimic cu inima şi cu caracterul omului, adecă neputîndu-le nici strica, nici îndrepta, nu inspiră nimărui dispoziții odioase ca acelea despre cari se pretinde că le-ar fi avut răposatul, dispoziții cari jignesc ca din senin fără nici un motiv învederat credințele şi datinele religioase pe cari poporul nostru le urmează de optsprezece sute de ani.

Nu cugetarea liberă, ci absoluta *lipsă* de cugetare ar fi putut dicta aşadar acea pretinsă dorință ultimă pe care „Românul" o apără cu atîta foc în contra istoriei noastre de veacuri, opuind toleranței noastre recunoscute intoleranța greoaie şi ignorantă a unor instincte de neorînduială şi de barbarie spirituală şi morală.

În epoca noastră de nedisciplină a minților, în care mulți rostesc cuvinte ce nu le pricep, se-ntîmplă într-adevăr ca liberi-cugetători să fie numiți acei ce sufăr de halucinațiuni dezordonate, dar acel nume se aplică în mod impropriu, căci nu e vorba de oameni cari gîndesc liber, ci de indivizi cari nu gîndesc în genere *nimic.*

Dar nu aceasta e teza noastră, căci daca am şti că „Românul" e-n stare a ne-nțelege precum ştim bine că nu e în stare, atunci n-am avea decît să-i repetăm întrebarea lui Pilat din Pont „Ce e adevărul?" pentru a-l face să înțeleagă că o cugetare într-adevăr liberă prin natura ei chiar esclude orice măsuri cari ar jigni conştiinta şi convingerile intime ale altuia şi că pe de altă parte rezultatele unei libere-cugetări — numai cugetare şi nu sminteală să fie — nu se opun defel ritualelor bisericei răsăritene. Daca a bate cîmpii şi a vorbi în dodii va să zică a cugeta liber, atunci şi d. Sihleanu bunioară ar fi liber cugetător, pe cînd d-sa nu-i decît candidat la academia de înțelepți de la Sadagura, unde rîvneşte a intra în virtutea ingenioaselor sale libere-cugetări asupra bisericei şi a balonului captiv.

Dar ce să mai vorbim zădarnic în privirea aceasta? Ferice de cel căruia-i spui o vorbă şi pricepe zece şi vai de acela căruia-i spui zece şi nu pricepe nici una. A vorbi deja despre o religie a liberei - cugetări e ceea ce se numeşte în logică o *contradictio in adjecto,* e ca şi cînd ai zice „oțel de lemn".

Noi, puindu-ne pe terenul de drept şi istoric, ne vom esprima părerea de bine că ni s-a dat ocazia de-a constata din nou cu cine avem a face.

Biserica răsăriteană e de optsprezece sute de ani păstrătoarea elementului latin de lîngă Dunăre. Ea a stabilit şi unificat limba noastră într-un mod atît de admirabil încît sîntem singurul popor fără dialecte propriu-zise; ea ne-a ferit în mod egal de

înghițirea prin poloni, unguri, tătari şi turci, ea este încă astăzi singura armă de apărare şi singurul sprijin al milioanelor de români cari trăiesc dincolo de hotarele noastre.

Gine-o combate pe ea şi ritualele ei poate fi cosmopolit, socialist, nihilist, republican universal şi orice i-o veni în minte dar numai *român* nu e.

Puterile cer abrogarea art. 7 din Constituție ?

De mult e abrogat, de vreme ce un evreu galițian impune lecțiile sale de nihilism episcopului de Argeş, iar ritul, asemenea necreştin, al redactorilor şi liber-cugetătorilor de la „Românul" țin hangul impertinenței ovreieşti față cu biserica noastră, ba încă în numele păgînilor de la guvern, în numele sectarilor necreştini ai demagogiei universale, pe cari nefericita noastră țară e osîndită a-i purta în spate şi a-i hrăni cu munca ei ca pe nişte lipitori veninoase cari, cu gura lor fără de lege, ofilesc şi discompun tot ce ating.

[2 februarie 1879]

[„ŞEDINȚA DE IERI A SENATULUI..."]

Şedința de ieri a Senatului a fost una din cele mai interesante şi mai instructive.

Galerii şi tribune gemeau de public, căci se ştia cumcă era la ordinea zilei dezvoltarea a două interpelații una, anunțată de d. Carp, cu privire la un ciudat comunicat al guvernului, publicat în Monitoru care se renunța la dreptul de-a scădea rubla la adevărata ei valoare, a doua anunțată de d. V. Boerescu în privirea scandalului întîmplat la Curtea de Argeş. Lungi mea şi vioiciunea discuțiunii asupra cestiunei a doua ne face să-i dăm preferența în şirurile de față.

D. Vasile Boerescu a dovedit cu acte autentice în mînă şi a pus afară de orice îndoială faptul în sine şi funestele lui urmări daca va servi de precedent şi pentru alte cazuri.

Tînărul Codreanu, fost medic al plăşii Gălăşeşti din județul Argeş, era român, fiu de preot din ținutul Iaşilor, studiase seminariul şi nu numai că n-a refuzat ajutoarele religiei, ci le-au cerut chiar înainte de a muri. Cu toate acestea d-rul Russel ştiu sa zădărnicească confesia şi împărtăşirea şi-1 lăsă să moară pe oaspele său fără sprijinul religios, ba i-a făcut autopsie fără autorizație, răspîndi vorba c-a fi fost liber-cugetător şi nihilist, încercă să mituiască pe preotul bis[ericii] Sf. Gheorghe pentru a-i concede îngroparea unui necreştin, au întîmpinat pe secretarul episcopiei şi pe cei trei preoți trimişi de P.S.S.Episcopul de Argeş cu declarația că răposatul a fost nihilist, închizînd cu cheia uşa camerei în care era cadavrul, a susținut că răposatul dispusese înmormîntare civilă prin viu grai şi a invocat de martori pe sine, pe soția sa şi pe d-rul Stăncescu, au încercat a îngropa cadavrul fără preot, ținind deasupră-i un discurs scandalos şi anarhic, în care a spus că societatea actuală e împiată de cîțiva despoți ce sug necontenit din sîngele şi sudoarea omenirii, şi n-au cedat decît după ce ajutorul de subprefectură, asistat de un singur călăraş, 1-au oprit de a înmormînta cadavrul fără rugăciunile cuvenite,

---

deoarece d-rul Russel n-a putut să probeze legalmente aceea ce susținea decît invocîndu-se de martor pe sine, pe soția sa şi pe d. Stăncescu; iar acest din urmă, singurul a căruia mărturie putea fi de valoare, declarase c-o zi înainte contrariul.

Şi care a fost purtarea prefectului şi a guvernului față cu acest scandal ?

D. prefect Racoviță, departe de-a numi cel puțin o anchetă care să constate la fața locului adevărul, a cerut şi obținut *destituirea* ajutorului de subprefect şi permutarea subprefectului pe temeiul unor informațiuni date *numai* de d-rul Russel. În acelaş timp era vorba în cercurile guvernamentale de-a mai însărcina pe d-rul Russel cu îngrijirea sanitară peste mai multe plăşi din județul Argeş drept răsplată pentru purtarea sa eroică față cu P.S.S. Episcopul şi tot atunci au apărut în „Românul", organ al guvernului si îndeosebi al d-lor Brătianu şi Rosetti, un articol fulgerător, prin care purtarea prefectului şi a d-rului Russel era lăudat[ă], iar acea a episcopului de Argeş precum şi a funcționarului administrativ ce-i sprijinise acțiunea era criticată cu asprime liber-cugetătoare.

Ne-am fi aşteptat deci ca faptele petrecute astfel, lăudate de „Românul" si de ortaua roşie, d. Brătianu le va lua pe mînecă împreună cu întreaga lor responsabilitate şi va avea, de nu mai mult, cel puțin curajul opiniilor sale şi ale confraților săi nihilişti.

Dar curajul opiniunilor e o virtute cetățenească, necunoscută în tabăra roşiilor.

Cu o mlădioşie vrednică de diplomații bizantini şi cu un spirit de neadevăr care cu greu şi-ar găsi pereche, d. Brătianu a negat pur şi simplu toate celea. Prefectul de Argeş n-a ştiut *nimic* de toate împrejurările şi s-a luat numai după informațiunile eronate ale dr. Russel.

Oare d. Brătianu nu vede că simplul fapt al ascultării aserțiunilor unui străin contra unei autorități eclesiastice a țării e îndestul de caracteristic?

În urmă d-sa a declarat că nu dispusese nici o destituire, nici o permutare, deşi prefectul i le-a *cerut,* şi că, în urma refuzului său de-a îndeplini cererea prefectului, acesta şi-a dat demisia, care a fost primită, numindu-i-se un succesor.

Cine nu vede că toate acestea erau făcute c-o zi înainte pentru a conjura furtuna care se ridicase prin presă şi în public contra turpitudinei liberale? Nu, d-sa, departe de a-şi susţinea ideile ce le urmase în fapt c-o zi înainte, dispusese de frică şi *peste noapte,* ca o surprindere, demisia prefectului şi menţinerea persoanelor a căror destituire o hotărîse. Şi o dovadă şi mai limpede că toată declaraţia sa din Senat era neadevărată este că n-a voit să voteze sau să susţie moţiunea d-lui Boerescu, prin care nu i se cerea decît să dezaprobe în public pe prefect şi să aprobe pe cei ce-şi urmaseră datoria.

Dovada sincerităţii declaraţiunii sale o putea da şi n-a dat-o, deci rămînea. numai ca declaraţiunile ca atari să fie combătute si arătate ca fiind cu totul neverisimile, ceea ce s-a şi întîmplat prin cuvintele I.P.S.S. Mitropolitului Moldovei şi al Sucevei.

În aceeaşi zi în care d. Brătianu făcea declaraţii sumise de supunere şi respect pentru biserică tratase cu dispreţ pe mitropolitul Moldovei, zicîndu-i că nu vrea s-audă de popi.

I.P.S.S. Mitropolitul a dovedit apoi cum guvernul liberal întrece orice margine în nerespectarea bisericei, cum a prefăcut localul episcopiei de Huşi în cazarmă, iar localele din Buzău şi Craiova în tribunale, cum i s-a trimis în seminarul de clerici de la Iaşi un profesor care e călugăr fugit din mănăstire şi însurat fără dispens, cum la seminarul de clerici de la Curtea de Argeş s-a numit profesor... cine? Chiar acest doctor Russel.

Efectul cuvintelor I.P.S. Sale a fost zdrobitor; d. Brătianu n-a răspuns, a îngînat cu glasul înecat şi tremurător scuze, întrebuinţînd subterfugiul că toate acestea se fac pentru a-l răsturna de la guvern.

Şi ce poate oare zice d. Brătianu decît atîta? Are mai multă minte, mai multă seriozitate, mai multă nobleţă de suflet pentru a vedea că *nu* politica putea fi motivul vorbirii bătrînului archiepiscop al Moldovei? Dar chiar prin această banalitate înţelege, nici respectă biserica, mai dovedind pe deasupra că toată tendenţa şi tot gîndul d-sale şi a acelei odioase şi înjosite bande de esploataţie ce o reprezintă nu este — ziua şi noaptea — decît puterea, puterea şi iarăşi puterea, iar mai cu seamă bugetul. Nici o altă gîndire mai înaltă, nici un interes de ordine superioară nu poate fi înţeles de ei.

De aceea se şi vedea că, pe cînd public şi Senat ascultau în adîncă tăcere cuvintele spuse lin şi cu blîndeţe de arhipăstorul Moldovei, cîteva naturi catilinare, cîţiva roşii din Senat, cîţiva indivizi, a căror ignoranţă şi înjosire morală îi împiedică de-a avea vro credinţă în lume, întrerupeau cu vorbe necuviincioase pe bătrînul şi venerabilul mitropolit, ba-l înjuriau chiar [cu] jumătate glas.

Oricare ar fi opinia cuiva asupra libertăţei religioase şi a liberei-cugetări, va îi trebuit să rămîie indignat de cinismul roşilor, de lipsa de pudoare cu care a doua zi retrag cuvinte şi acte spuse c-o zi înainte.

Fără caracter, fără convingeri, fără curajul opiniilor susţinute şi puse-n lucrare, c-un cuvînt fără umbră de demnitate omenească sînt şi rămân sectarii roşii, această nouă religie

---

politică şi socială din România, al cărei scop e banul şi esploatarea naţiei, iar mijlocul minciuna şi amăgirea.

[7 februarie 1879]

[„SE ŞTIE CĂ NOI..."]

Se ştie că noi pînă acum n-am vorbit un cuvînt măcar în cestiunea evreilor şi aceasta din două cauze : suprimarea art. 7 ne e impusă de străini şi, deşi cuvinte practice, consideraţiuni de atîrnarea noastră internaţională ne-au făcut din capul locului să enunţăm că trebuie a ne supune stipulaţiunilor Tractatului de la Berlin — şi aceasta cît se poate de repede — pe de altă parte faptul că acea suprimare era comandată de străini, era un amestec direct în afacerile interioare ale statului nostru, un amestec care pînă acum nu şi-l permisese nici turcii măcar, acest fapt ne oprea de-a sprijini acea modificare a Constituţiei, chiar bună şi echitabilă să fi fost. A o combate nu ne permiteam, pentru că am fi turnat untdelemn în foc şi am fi prefăcut un rău mare în unul şi mai mare. Ţara mai este ocupată de oştire străină şi o seamă de puteri, ai căror interese nu sînt armoniabile cu existenţa statului român, sperau a avea în cestiunea evreilor un mîner cu care să ne poată mişca în direcţia ce le convine.

Pe lîngă aceste două consideraţiuni, se mai adaogă o altă nu mai puţin importantă: duplicitatea recunoscută şi spiritul de neadevăr al partidului radical. Ştim de exemplu că înlăuntrul ţării vor promite a nu concede nimic, iar în afară a concede tot, şi după aceea vor fi în stare a rezolva cestiunea în vrun mod nemaipomenit, pentru a o încurca şi mai mult şi a o compromite cu desăvîrşire. Acesta e blestemul ce urmăreşte partidele radicale din toate ţările : promit lucruri ce nu le pot ţinea nicicînd, pentru a amăgi poporul; la noi răul însă devine şi mai mare, împreunat fiind cu rara lipsă de tărie, de cultură temeinică şi de iubire de adevăr ce caracterizează generaţia liberală din ţară.

Şi azi avem de gînd a ne mărgini numai la rolul de cronicari.

*

„România liberă", în numărul ei de duminică 11 fevruarie, ne dă următoarele amănunte asupra cestiunii, după cum ea a fost tratată în sînul cabinetului actual şi a partidului liberal.

Dacă străinii au intervenit în această cestiune interioară — zice ,,R.l." — cauza este d. Brătianu, care n-a avut niciodată curajul de-a lua taurul de coarne.

Convenția comercială austro-română da supușilor austro-maghiari — deci și celor de rit mozaic — dreptul de-a cumpăra imobile urbane. Era drept ca și izraeliții pământeni s-o poată face. Un referat și o-ncheiere a Consiliului de Miniștri, provocate de fostul ministru de externe, recomanda ministrului de justiție să prezinte un proiect de lege în acest înțeles.

Acel proiect stă încă în cutiile Ministerului de Justiție.

Unele tribunale, discutînd înțelesul vorbei ,,supus austro-ungar", au stabilit că numai cetățenii înscriși în vro comună a Austro-Ungariei se pot bucura de drepturile acordate prin convenție, nu însă și cei de sub protecție austriacă *(Schutzbefohlene)*. Ministrul de justiție a adresat tribunalelor o circulară în sens contrariu, dar unele nu s-au ținut de circulară. Atunci tot d. Cogălniceanu a cerut colegilor săi o lege specială.

Și acest proiect a rămas în cartoanele Ministerului de Justiție.

În ajunul deschiderii Congresului d. Cogălniceanu a spus într-o adunare de deputați și senatori că la Berlin se va trata și cestiunea izraelită, deci țara să rezolve din proprie inițiativă cestiunea pentru a-i rupe ascuțișul.

Dar degeaba a vorbit.

În acest timp guvernul mănținea în capul consiliului comunal din Iași pe d. Scarlat Pastia, carele împiedeca pe evrei de-a avea carne cușer oprindu-i să taie oile după practicele ritului lor. Tribunalul din Bacău refuză unui sergent evreu , decorat cu Steaua României și Virtutea militară, dreptul de-a cumpăra o casă ce-i era ipotecată. Alianța izraelită s-a servit de faptele acestea la Congres, iar acesta a otărît cestiunea într-un mod zdrobitor pentru interesele și demnitatea României.

Guvernanții își pierdură capul. D.C.A. Rosetti, ad-interim la interne, primi o deputație izraelită căreia, amintindu-i actele sale de la 1848, îi dete asigurare despre sentimentele sale ebreofile și promise votarea unei legi de către Camerile *actuale,* prin care ar fi a se da tuturor izraeliților fără deosebire exercițiul deplin al tuturor drepturilor civile, între acestea și dreptul de-a cumpăra moșii.

Pentru art. 7 din Constituție d. Cogălniceanu și-a dat demisia din minister. Noul minister, schimbat prin retragerea d-sale, trimise în misiuni extraordinare la Viena, Paris, Roma și Londra pe dd. Rosetti și Dimitrie Brătianu, cu îndoite și întreite promisiuni în privirea cestiunii evreilor. Dar și acum aceeași duplicitate. în afară se promitea mai mult decît se putea ținea, înlăuntru se trîmbița pe toate tonurile că guvernul era hotărît de a refuza tot.

Dovadă de duplicitate e misiunea d-lui G. A. Rosetti. A fost ales de preferință pentru misiunea aceasta în vederea antecedentelor sale în favoarea izraeliților : emanciparea evreilor spanioli, pronunțată de guvernul provizor din 1848;

Introducerea d-lui Cremieux în Constituanta de la 1866; titlul de *rabin* dobîndit în acea vreme. Ei bine, În ajunul plecării sale, d. C.A. Rosetti publică în ,,Românul" un articol de fond în care declară că între izraeliți nu se găsește nici o categorie cari ar fi devenit români de *fapt,* spre a putea aspira a deveni români de *drept.* Ca dovadă lua pe izraeliții spanioli chiar, pe care-i declară asemenea neapți pentru emancipare, neavînd sentimente românești.

Acest articol a fost destul pentru a-i zădărnici misiunea.

Regula generală de purtare a guvernului a rămas dar : în afară a promite tot, înlăuntru a promite ca nu va da nimic.

În Cameră și Senat tăcere sau promisiuni estreine : în afară articole de ziare, depeșe inspirate ale agenției Havas, Instrucțiuni și note confidențiale în care se zice că cestiunea e ca și rezolvată, lucrul c ca și făcut. Mai deunăzi ziarele engleze, franceze, germane, italiene publicau o telegramă din sorginte oficială, datată din București, prin care se zicea că d. ministru de esterne Câmpineanu a ținut în Senat un cuvînt foarte dezvoltător, foarte energic în favoarea izraeliților și că elocuentul cuvînt a produs în Senat și în țară o senzațiune foarte mare și utilă.

Acest faimos cuvînt nu s-a ținut *nicicind* și *nicăiri.* Cuvîntul este cu desăvîrșire apocrif, nici d. Câmpineanu, nici colegii săi, chiar la somațiunile făcute de-a se rosti, n-au zis un cuvînt în cestiunea izraelită.

Cu toate acestea ,,Neue freie Presse", organ care primește inspirațiunile guvernului român, publica pînă și textul a acelui pretins discurs din Senat al d-lui Câmpineanu, pe care nu l-a ținut nimeni, nicăiri, nicicînd.

*

Pînă aci ,,România liberă", pe care o credem foarte bine informată. Acestea sînt acuzările pe cari d. Cogălniceanu, colegul de ieri al d-lui Brătianu, le aduce acestuia. Aceste acuzări cată să fie adevărate dintr-o cauză. ,,Românul" n-a răspuns la ele, ci a pus pe ciracul său să răspundă cu înjurături. Deși nu ne punem niciodată în polemică cu acel cirac, nici avem obicei a-l cita, totuși trebuie să concedem că în ziaristică joacă cel puțin rolul pe care d. Dimancea-l joacă în Parlament! Cînd guvernului [î]ie rușine să propuie ceva, [î]i poruncește d-lui Dimancea să propuie; cînd ziarului ,,Românul" [î]i e rușine să atingă o cestiune, pune pe cirac s-o rezolve cu sabia lui Faraon.

Așadar ziarul ,,Vocea lui Faraon", ca să nu-i zicem pe nume, numește articolul din ,,R.l." al cărui rezumat l-am dat mai sus

infam din toate punctele de vedere. Cerem scuze confraților de la „R.l." că citǎm organul lor alături cu „Vocea lui Faraon", dar n-avem ce face; asigurăm numai că *nu* pentru acea ingenioasă şi sumară calificaţiune ne servim de acest izvor ordinar şi estraordinar al guvernului, ci din cauza indiciilor ce conține.

Ciracul *afirmă* că articolul din „B.l." e scris de d. Cogălniceanu însuşi.

Apoi mai afirmă ca d. Cogălniceanu e în înțelegere cu evreii şi că s-a tocmit cu ei să apere interesele lor în țară şi afară. „Românul" a vorbit zilele trecute de un *aci,* ce se credea pierdut şi care s-a reaflat la Ministeriul de Esterne, act care compromite pe d. Cogălniceanu în cestiunea evreilor.

Noi mai ştim încă şi altceva, adaugă ciracul. Cînd ne aflam vara trecută la Paris era şi d. Cogălniceanu acolo. D-sa a întrunit la *Grand Hotel w* număr de evrei influenți şi cu *bani* şi le-a declarat că vine ca ministru de esterne în numele guvernului român să trateze cu ei pentru bazele pe cari se vor da drepturi evreilor din România deşi .., deşi d-sa era la Paris în *congediu.*

Alăturînd talentul de sustracțiune ce i-1 atribuia „Românul" zilele trecute, conchidem că d. Gogălniceanu ar trebui să reintre în ministeriu.

*

Comparînd astăzi opiniile pe cari grupurile foastei alianțe de la Mazar Paşa şi le fac una despre alta ne-ar mai rămîne oare un cuvînt de adaos? Poate avea țara încredere în oameni cari reciproc, ieri fiind colegi, se tractează astăzi cu epitete de hoți, sustractori, mincinoşi, oameni de rea-credință cari una spun, alta fac? Noi totdeuna am presupus că aşa e partidul liberal din țară, adecă în mare parte de rea-credință; cine n-a voit să ne crează ne va crede desigur acuma, căci nu noi o spunem, ei şi-o spun întreoaltă şi „gura păcătoşilor adevăr grăieşte" zice Sf. Scriptură.

[17 februarie 1879]

[„TREI ZILE DE-A RÎNDUL..."]

Trei zile de-a rîndul Cameră şi Senat, întrunindu-se în şedințe secrete, din cari una pînă tîrziu după miezul nopții, au dezbătut asupra modului în care are a se propune revizuirea Constituției.

Trei păreri deosebite s-au ivit în sînul Adunărilor întrunite : centrul propunea revizuirea a patru articole din Constituție, fracțiunea şi grupul Vernescu propuneau ca necesitatea revizuirii să fie *motivată,* în fine conservatorii propuneau a se rosti pur şi simplu necesitatea revizuirii, fără nici un fel de motivare. Cu aceasta din urmă propunere (a d-lui Carp) s-a declarat unit guvernul şi majoritățile amîndoror Corpurilor legiuitoare. Deci se apropie ziua în care se vor face citirile necesare şi se va pune un capăt stării de nesiguranță de pînă acuma.

Propunerea d-lui Carp are avantajul că nu prejudecă de loc cestiunea, că din soluțiunea ci nu se face o armă de partid şi un program electoral, că țara rămîne liberă a se rosti cum va voi, fie afirmativ, fie negativ.

E drept că această voință nu e pe deplin liberă. Atîrnarea politica de voturile Europei, necesitățile şi pericolele momentului, logica principiilor constituționale admise în viața noastră publică, teoria de „om şi om", cîntată pe toate tonurile de demagogia noastră mare si mică, au prejudecat deja într-un înțeles oarecare cestiunea, şi semințele veninoase semănate în țara aceasta de generațiile crescute în străinătate aduc astăzi pe cale naturală fructele lor.

Era teoriilor liberale, a acelor teorii a cărora rezultat este Constituția noastră, ajunge la punctul ei de culminațiune. Constituția aceea, care după „Românul" şi presa liberală în genere este apogeul naționalității, e dusă *ad absurdum* prin puterea ei proprie generatrice, prin rezultatele la cari dă naştere, prin revizuirea hotărîtă a articolului 7.

Noi n-avem în cestiunea aceasta decît o atitudine pasivă şi, abia reprezentați prin cîțiva inşi în Cameră şi Senat în urma alegerilor brătieneşti, în urma suspecțiunii aruncate asupra partidului conservator prin darea în judecată a căpeteniilor lui, sîntem reduşi la rolul de cronicari şi, dacă am avea ambiția de a deveni celebri în această ramură a istoriografiei, desigur că am găsi colori de flăcări pentru a ilustra această ultimă pagină de liberalism în România, care nu e decît continuarea şi rezultatul firesc şi logic al celor dintîi. Dar, oricît de pornit ne-ar fi stilul şi de puternică limba, toate acestea n-ar fi în stare de-a readuce acea stare de lucruri, primitivă dar sănătoasă, care exista. înainte de a fi existat umbra măcar a unei cestiuni evreeşti.

A trebuit să se dărîme toate îngrădirile cu cari se încunjurase clasele vechei Românii: fie tagme spirituale, fie bresle economice, fie în fine avere imobiliară; a trebuit ca în locul tuturor acelor *prejudicii* din evul mediu, *naționale* să se puie drept măsurătoare banul *cosmopolit,* pentru a deosebi om de om; a trebuit în fine ca ideile marii Revoluții franțeze să se introducă pe deplin în țara noastră şi în organizarea noastră socială pentru ca, în puterea acelor principii admise şi aplaudate de noi, de demagogia mare şi mică, să ajungem a ni se impune de dinafară, prin străini, legi organice pentru țara noastră proprie; şi a trebuit într-adevăr un guvern liberal de doi ani pentru ca prin tractate internaționale să ni se dicteze cu sila lucruri pe care nu ni le-au dictat Baiazid Ilderim, învingătorul creştinătății; a trebuit ca libera-cugetare să fie cult erijat în public şi apărat de guvern şi de organele lui în contra unei biserici ce domneşte de-o mie de ani pe pămîntul nostru; a trebuit ca organul din Strada

Doamnei să numească mincinos pe un arhipăstor al bisericii, pentru ca ultima consecuență a discompunerii spiritului public să fie americanismul, teoria de om şi om fără deosebire de rasă, origine şi limbă, statul rațional al mizeriei şi ambițiilor personale în locul statului național şi natural, în locul societății naționale, răsărite pe baze istorice, în locul limbei romanice şi a originei traco-latine.

Nu facem nimărui imputări în privirea aceasta, imputări tîrzie, cari nu pot readuce nici epoca dinaintea Constituției, nici domniile răsturnate prin trădare, nici timpul de aur în care nu era nici vorbă de cestiune izraelită. Timp de aur într-adevăr, în care economie publică şi privată stăteau în raport cu veniturile fiecăruia, în care nici se scria, nici se vorbea altă limbă decît a noastră, în care dările erau minime şi averile mari, în care în locul egalității era probitatea, în locul libertății de palavre, munca liniştită şi cîştigul liniştit, munca pămînteană, apărată în toate ramurile ci de chiar clasele muncitoare organizate în bresle.

Astfel teoriile liberale îşi găsesc astăzi cea mai amară ducere *ad absurdum* prin chiar puterea lor. Li s-a părut prea greu demagogilor noştri dominațiunea acelor oropsiți boieri cari erau români înainte de toate ? Ei bine, — vor avea de de-acuma dominația banului internațional, o domnie străină impusă de străini. Li s-a părut grele si jignitoare demagogilor noştri îngrădirile cu care munca națională se încunjurase față cu concurența străină ? Vor avea acuma libertatea

absolută de muncă şi tranzacțiuni, teoria de om şi om, de luptă pe picior în aparență egal, în realitate inegal. Şi în această luptă nu învinge cine-i tare, nobil, sau eroic; învinge cel pentru care orice mijloc de cîştig e bun, cel fără de scrupul față cu concetățenii săi, cel pentru care orice apărare a muncii e o piedică pe care va tinde a o răsturna pe cale legiuită sau pe cale piezişă.

Iată rezultatul strălucit, falimentul cu care se încheie socotelele liberalismului american din România. Nu ne facem nici o iluzie nici în privirea rezultatului revizuirii, nici în privirea viitorului în genere. Se constată numai pentru a suta oara că nici un popor nu erige nepedepsit neadevărul şi pospăiala în principii conducătoare ale vieții sale publice.

[20 februarie 1879]

[„ASEARĂ, DUMINICĂ, D. MATEI MILLO..."]

Aseară, duminică, d. Matei Millo a jucat din nou cu toată verva neistovită rolul lui Jean Grivel în piesa *33.333 de franci.* Seara de ieri a fost cu totul escepțională în stagiunea de estimp a teatrului românesc. Încă o dată am putut constata cu durere că în locul lui Millo nu va veni nimenea care să-i ajungă mă[car] la umăr, necum să-l întreacă. Talentul de caracterizare, bogăția mimicei, uşurința mişcărilor, vorbirea atît de naturală şi atît de spirituală încît se pare o improvizațiune momentană, toate calitățile acestea care-i dau bătrînului artist o netăgăduită superioritate şi o dominare deplină a scenei nu sînt ajunse de nici unul din colegii săi. Cînd comparăm pe bătrînul încă tînăr cu tinerii deja bătrîni ai scenei române recunoaştem lesne pe omul care face parte din generația unui Alecsandri, Cogălniceanu, C. Negruzzi ş.a., generație care răsare atît de sus asupra Misaililor, Urechilor şi a altora ce-au venit imediat în urmă şi a căror adîncă şi vădită inferioritate ne este neexplicabilă.

[20 februarie 1879]

[„IERI D. D. GIANI..."]

Ieri d. D. Giani, raportorul comitetului de delegați ai secțiunilor, a citit în Camera raportul ce coprinde declarațiunea că este trebuință a se revizui art. 7.

Raportul spune că în comitetul delegaților s-au produs două opiniuni, una a majorității, cerînd declarațiunea fără motive, cealaltă a minorității (Vernescu şi Codrescu), propunînd declarațiunea motivată.

Declarațiunea majorității, cea propusă de d. Carp, e astfel formulată:

Avînd în vedere art. 129 din Constituțiune, Camera, uzînd de dreptul ce-i acordă acest articol, declară: că este trebuință a se supune revizuirii dispozițiunile art. 7 din Constituțiune.

Declarațiunea motivată a minorității se poate vedea în darea de seamă asupra şedinței de ieri.

*

Ne-am esprimat deja opinia în privirea aceasta, relatînd pe scurt şi întrucît se cuvenea cele întîmplate în şedințele secrete ale amînduror Adunărilor întrunite. Propunerea majorității comitetului e acea făcută de d. Carp înainte de zece zile încă, cu care s-a unit pe rînd toate elementele opoziționale, şi în urmă guvernul, silit de împrejurări şi de logica lucrului. Deşi mai întîi centrul arătase dorința de-a se propune modificarea şi a altor articole din Constituție, a revenit mai tîrziu pentru buna pace şi din motive patriotice lesne de înțeles.

Noi nu ne-am închinat vrodată Constituției ca neamul lui Izrail vițelului de aur din pustie şi am esprimat adesea păreri aspre în privința aceasta, nu din prevenţiune contra principiilor ce cuprinde, pentru că principiile nu sînt nici bune nici rele înaintea aplicării lor, ci mult mai mult din cauze de conservare națională şi pentru cuvinte economice. Era într-adevăr ciudat de-a vedea un popor eminamente plugar ca al nostru şi a cărui rațiune de-a fi este tocmai origina lui traco-romană, cum, din chiar seniu şi într-o singură noapte, erige teoria de „om şi om" în teorie absolută de stat şi face din banul internațional şi din posesiunea întîmplătoare a acestuia singura măsurătoare pentru a deosebi înrîurirea unui om de a celuilalt în viața statului. Nici e lesne de înțeles cum un popor de plugari, ba încă unul care s-a lăsat de păstorie de ieri-alaltăieri şi s-a apucat de plug înainte de abia cincizeci de ani, putea să se creadă îndestul de bogat pentru a introduce la el forme de civilizație şi instituții pe cari țările apusene, bogate prin industrie şi prin o dezvoltare economică de sute de ani, abia le pot plăti.

Cea mai superficială socoteală din lume ar dovedi îndestul că puterea productivă a nației româneşti n-a crescut, n-a putut să crească în raport cu groaza de cheltuieli pe cari le-a impus formele de civilizație străină introduse cu grămada în țara noastră. Care de esemplu era venitul Moldovii în veacul trecut?

Exact: 1368599 lei vechi, strînşi de pe Moldova întreagă cu ținuturile acum pierdute: Suceava, Cîmpulungul-Moldovenesc, Codrul, Grecenii, Lăpuşna, Orheiul, Soroca, Cernăuțul, Cîmpulungul rusesc — adecă cu Bucovina şi Basarabia. Pe atunci Moldova era singură aproape atît de mare cît Romania actuală întreagă.

Cari sînt azi veniturile statului?

111000000 lei noi (333 milioane lei vechi) adecă de *două sute cincizeci* de ori pe atîta. Dar ce vorbim de secolul trecut? În secolul nostru chiar, acum 30—40 de ani, venitul amînduror țărilor erau de vro *zece* milioane lei vechi, deşi țara era administrată şi judecată de un personal aproape tot atît de mare cît şi astăzi, căci fiecare ținut avea judecătoria, prefectura şi subprefecturile lui.

Înzecitu-s-au şi însutitu-s-au oare averea românului şi veniturile lui pentru a plăti instituții de o sută de ori mai scumpe?

Desigur că nu. Ba s-a întîmplat tocmai contrariul. Clasele productive au dat îndărăt; proprietarii mari şi țăranii au sărăcit; industria de casă şi meşteşugurile s-au stins cu desăvîrşire ori au trecut în mîni străine; iar clasele improductive, proletarii condeiului, cenuşerii, oameni ce încurcă două buchi pe hîrtie şi aspiră a deveni deputați şi miniştri, advocații, s-au înmulțit cu asupra de măsură, dau tonul, conduc opinia publică, fericesc nația în fiecare zi — pe hîrtie.

Nu ne vom face noi apărătorii vremilor trecute — *laudatores temporis acti* — dar în orice caz vom întreba: avem azi o cultură de *o sută* de ori mai intensivă, o armată de o *sută* de ori mai numeroasă, o administrație de o *sută* de ori mai îngrijitoare, o justiție de o *sută* de ori mai dreaptă?

Nu.

Oricît de rea ar fi fost administrația acelor oropsiți boieri, ea avea un *bun* neprețuit pentru orice țară agricolă, adică săracă: era *ieftină,* cum mai ieftină nu se putea.

Despre cultură nu mai vorbim. Nici azi — credem — învățatele odrasle ale d-lui C. A. Rosetti, Mircea, Cloşca şi cum i-o mai fi chemînd, nu se vor putea compara cu ignorantul Cogălniceanu bunăoară, nemaivorbind de Alecsandri, Bălcescu, C. Negruzzi ş.a. Deosebirea între învățații generațiilor trecute şi cei actuali e-ndealtmintrelea foarte mare şi caracteristică.

Cei dentîi nu costau pe nație o para roşie, cei noi costă parale, cu miile, cu zecile de mii de franci. Miron Costin, de ex., cronicarul Moldovei, scria minunat de bine şi avea 100, zi o *sută* de moşii; Pseudo-Ureche n-are moşii, dar pentru asta scrie de o sută de ori mai rău decît Costin şi costă pe stat o mulțime de bani.

Aşadar părerile aspre pe cari le-am emis noi asupra liberalismului şi instituțiilor liberale nu erau răsărite din spirit de reacțiune, ci din claritate de vederi. Nației nu i se dă, în schimbul banului ei, adică a muncii ei, un ecuivalent de bunuri, ci i se ia mereu fără a i se da aproape nimic în schimb, decît cel mult cultura, pe care i-o poate da „Vocea lui Faraon" şi Horia sau Cloşca în *Scrisorile către dezmoşteniți.* Dacă înainte i se da puțin, i se şi lua puțin, şi socoteala era totdauna limpede, fără deficit, fără datorii.

Dar pe de altă parte, oricît de factice, de falsă şi fantastică ar fi fost revoluțiunea socială de la noi, această reacție a cosmopolitismului liberal şi fără patrie contra vechii societăți naționale, pasul făcut înainte nu se mai poate face nefăcut, şi trebuie să ne-nghițim amarul şi să ne culcăm cum ne-am aşternut, toate astea de frică de mai rău.

Ferească Dumnezeu de republică! Oricît de puțină putere ar avea un monarh constituțional, totuşi are mai multă decît un prezident de republică. Mai ales cînd ne închipuim că d. Pantazi Ghica ar ajunge prezident, şi că, dînd drepturi femeilor, am avea, în loc de

---

Adunare legiuitoare, două haremuri, ne prind fiorii, mai ales că gîndim şi la proverbul românesc, cumcă la Dumnezeu şi la noi toate sînt cu putință. Îndealtminterelea, republica — foarte provizorie — de la Ploieşti, pe care reacția[a] avut nepoliteța de

a o desființa repede-repede, puind chiar mîna pe inviolabila persoană a capului statului ploieştean, ne-a dat deja un exemplu viu, oarecum istoric, al ferici[ri]lor republicane, şi n-am voi să vedem în mare ceea ce în mic fusese deja atît de gentil. Republicanii de la Ploieşti au făcut sprafcă la casierie, la cutia comunei şi la cutiile de pe la răspăurile[1] bisericilor, în mermetiseală, în tejgheaua telegrafului şi a poştei, aşa încît, în şase ceasuri numai de existenţă cu desăvîrşire republicană, veniturile statului ploieştean s-au evaporat — ca roua de pe flori — pentru a vorbi ca autorul colecţiei de poezii făcute *cînd n-avea ce face.* Ştim deja ce a făcut cînd *avea* ce face.

Aşadar, pentru a scăpa de o ediţie *in folio* a republicei în octav mic de la Ploieşti, sîntem constituţionali, ultraconstituţionali.

„Românul" nu neagă sinceritatea noastră — cel puţin atîta merit ne lasă. Dacă guvernul conservator lupta în alegeri, bătrînul Lascăr Catargi o spunea verde că guvernul, ca partidă politică, are dreptul să lupte şi nu s-ascundea după paravanul comitetelor oculte de gheşeftari de provinţie şi de advocaţi fără pricini. Guvernul liberal luptă asemenea în alegeri, numai nu leal, nu pe faţă, ci prin tertipuri, apucături, promisiuni, mizerii.

Acest merit al sincerităţii îl mănţinem pentru noi. Ţinem la Constituţie aşa cum este şi nu suferim să se modifice o iotă din ea, afară de art.7, supus revizuirii în urma unei sile internaţionale.

O dovadă despre aceasta este tocmai propunerea făcută de noi, în divergenţă cu alţii, de-a nu se supune revizuirii decît numai şi numai art. 7, iar o altă dovadă că nu voim turburare sau răsturnare este c-am renunţat din capul locului de a preface cestiunea aceasta într-o armă de partid, într-o unealtă electorală.

Iar o dovadă cît de vînduţi sîntem străinilor o dăm desigur prin aceea că nu admitem defel ca să se folosească cineva de o nenorocire precum este sila ce ni se face prin Tractatul de Berlin pentru a modifica — spre folosul nostru chiar — articole din legea fundamentală a ţării. Această declaraţie e destul de sinceră şi, fiindcă cel puţin meritul sincerităţii ni-l lasă „Românul", de aceea îl rugăm să ţie seamă de ea.

Respectăm Constituţia *sans phrase* şi, oricine ne-ar imputa contrariul, ne calomniază. Că a costat mult, prea mult pe un popor sărac ca al nostru, nu e vina noastră. Şi biserica de la Gurtea de Argeş a costat prea mult, dar asta nu-i un cuvînt pentru a o dărîma şi a construi în locu-i una mai ieftină.

*

După aceste lămuriri avem o mică socoteală de regulat cu „Românul".

După ce guvernul liberal a primit propunerea elementelor conservatoare din Adunări, de-a nu se supune reviziunii decît art. 7 şi numai acesta, evitîndu-se orice motivare, pentru a evita ca cestiunea să devie o armă de partid în alegeri; după ce, c-un cuvînt, tocmai opoziţia conservatoare s-au arătat atît de leală, nepunînd piedici nici chiar guvernului demagogic întru rezolvarea eventuală a cestiunii, oare mai au loc insinuările perfide, vorbele lunecoase, acuzările de înaltă trădare ce ni se fac?

Cu toate acestea „Românul" de luni-marţi 19 făurar (3 mărţişor) ne mai vine încă c-o claie de insinuaţiuni pentru care nu găsim cuvînt destul de aspru ca să le calificăm.

„Românul" ameninţă că conservatorii ar lua guvernul în condiţiunile cele mai favorabile pentru scopurile lor de întindere a unei reacţiuni teroriste în toată ţara şi de modificare a Constituţiunii pe *bazele faimoasei petiţiuni de la Iaşi.* Aceste condiţiuni ar fi cu atît mai favorabile cu cît ţara ar fi în pericol de a fi absorbită de vecini, iar liberalii, din patriotism, s-ar abţine de la alegeri.

„Românul" uită însă un lucru.

Petiţia „faimoasă" de la Iaşi a fost concepută pe cînd era linişte în toată Europa şi pe cînd nu era nici vorbă ca străinii să se folosească de mişcările din ţară. Ea, bună-rea cum o fi fost, căci n-o judecăm, pentru că n-o admitem, avea să meargă calea tuturor drepţilor, calea legiuită pe care s-a şi înfundat, soartă pe care, în treacăt vorbind, o merita în mare parte.

Republica de la Ploieşti însă, aruncarea cu pietre în capul consulului german, încercările de revoltă de uliţă înscenate de fraţii liberali pentru a sili pe Domn să abdice erau făcute în timpul unui război cumplit între două naţii uriaşe şi de natură a ne atrage pe de-a apururea ura unuia din beligeranţi, fără ca ţara să aibă vun interes de-a se strica cu cea dentîi

[1].Lapsus calami *pentru:* răspetiile

---

putere militară din Europa, fără ca să fie vro perspectivă de folos în acele manifestaţii pe cît de criminale pe atît de smintite.

Deosebirea între petiţia de la Iaşi şi scenele de dinaintea salei Slătinenanului e în orice caz mare.

În timpul războiului ruso-turcesc ne-am rostit contra participării cu vehemenţă, cu asprime, mărturisim, căci lucrul merita o asprime estraordinară. Mii de copii ai ţării piereau prin şanţuri pentru o cauză *străină,* zeci de mii degerau de frig în toiul unei ierne cumplite, ba au murit soldaţi de ai noştri de foame chiar. Cînd i-am văzut întorşi acei bieţi oameni, palizi, hămisiţi, goi în toată puterea cuvîntului pe o iarnă grea, ne-am spăimîntat de uşurinţa soiului de liberali ce ne guvernă şi n-am găsit destule

cuvinte aspre de mustrare. Dar acestea le scriam, şi cuvîntul scris e departe de-a avea efectul graiului viu.

Dar oare d. c. A. Rosetti a scris numai în contra noastră?

D-sa, din balconul casei sale, a spus *mulţimii* adunate că mai rămîne o Plevnă de luat mai duşmană, mai rea decît cetatea lui Osman, Plevna reacţiunii.

Pe cînd fiii şi fraţii ... reacţiunii mureau pe cîmpul de bătălie, d. C. A. Rosetti n-a găsit altă *plaisanterie* mai potrivită de zis decît să compare pe nişte cetăţeni ai statului român, pe nişte oameni cu stare, oneşti, neatîrnaţi prin caracter, cu tunurile omorîtoare şi cu puştele unei oştiri inamice.

Ce merita oare d. C. A. Rosetti pentru aceasta? O cingătoare de laur împrejurul frunţii sau o cingătoare de cînepă împrejurul gîtului ? Asta-i întrebarea.

Numai împrejurarea că d. C. A. Rosetti era *după masă* ne face să-i iertăm şi aceasta, dar iertarea nu va să zică uitare.

Poetul cel mai mare al naţiunii 1-au înfierat cu epitetul homeric de ,,hidoasă pocitură", şi aceasta este şi va rămîne în zisele şi actele sale. Cu toate acestea nici ură demagogică, nici calomnie, nici insinuaţiunile perfide şi lipsite de bun-simţ chiar ale presei radicale nu ne vor abate o clipă din calea noastră. Iubim ţara şi naţia noastră astfel cum n-o iubeşte nimeni, cum nimeni n-are puterea de-a o iubi. în noi trăieşte restul de energie şi de caracter pe care voi în viaţa publică aţi ştiut a-1 nimici. Credeţi voi că v-am trata cu dispreţul ce vi se cuvine cînd aţi fi oameni? Dacă — precum ziceţi — sîntem atît de periculoşi, atît de vînduţi străinilor, atît de răi, de ce n-aveţi curajul de-a ne nimici? De ce nu ridicaţi un eşafod pe care să-1 încrunte sîngele nostru? Cînd aţi avea atîta, cel puţin atîta curaj, fiecare dintre noi ar muri fericit! Căci ar vedea că rămîn oameni în urmă, oameni energici, cari au tăria opiniilor pînă la ultima consecuenţă.

Dar aşa nu-nţelegem să vă facem de bună-voie loc, cînd nu vedem în voi decît nişte stîrpituri cu gura largă.

[22 februarie 1879]

[„O CESTIUNE MAI MULT CARACTERISTICĂ..."]

O cestiune mai mult caracteristică decît însemnată ocupă de cîteva săptămîni încoace lumea maghiară şi română de peste Carpaţi şi, fiindcă presa cea străină amînduror acestor naţionalităţi, bunăoară cea germană, intervine asemenea în lupta aceasta, fie pentru unul, fie pentru cellalt şi aruncă suspecţiunea chiar dincolo de marginele teritorielor supuse coroanei Sf. Ştefan, simţim că n-ar fi de prisos a pune şi noi cestiunea pe terenul pe care-1 credem adevărat.

Neiubitori de ceartă şi ştiind bine rolul modest pe care poporul românesc din Principatele dunărene e menit a-1 juca în istoria acestei lumi, nu ne-am aruncat niciodată ochii dincolo de graniţe, nici cu speranţa, nici cu dorinţa; ba convinşi că, prin orice mişcare făcută la noi în favorul consîngenilor din monarhia habsburgică, nu le facem acestora decît rău, deşteptînd prevenţiunile şi prepusurile neîntemeiate ale concetăţenilor lor de altă limbă, am evitat cu îngrijire de-a vorbi în bine or în rău despre ei, decît prea arareori, cînd se întîmplau cazuri de-o monstruoasă exagerăţiune.

Iată de ce e vorba în momentul de faţa.

Ministrul învăţăturilor publice din Ungaria, d. Trefort, avea de gînd a propune deputaţilor din Pesta un proiect de lege prin care să se impuie în şcoalele confesionale ca obiect obligatoriu limba maghiară. Şcoalele acelea nu *sînt* plătite de stat, ci de comunităţile religioase.

Proiectul în sine n-ar avea nici o gravitate dacă n-ar reprezenta implicite un scop îndoit, acela de-a maghiariza populaţiunile de altă limbă şi de-a pune totodată la discreţiunea ministrului personalul învăţătoresc al şcoalelor confesionale.

Pentru a preîntîmpina lovirea pe care această lege ar fi adus-o şcoalei confesionale, mai ales celei elementare, o deputaţiune de mireni şi clerici, condusă de Esc. Sa Miron Romanul, mitropolitul românilor greco-răsăriteni din Ungaria şi Transilvania, a mers la Viena să ceară de la Maiestatea Sa Împăratul şi Regele abaterea răului, iar Maiestatea Sa au liniştit deputaţiunea c-un răspuns binevoitor.

De acolo articole peste articole în ziarele maghiare, unele mai nepoliticoase decît altele, în care s-aruncă cele mai grave acuzări asupra deputaţiunii; i se suspectează patriotismul ci, ba s-a găsit chiar un deputat în Camera Ungariei — c-un nume foarte nemaghiar — care nu s-a sfiit a declara toate naţionalităţile de duşmane ale patriei, va să zică de trădătoare, încît, dacă s-ar face substracţiune după teoria emisă de acel deputat, n-ar mai rămîne alţi patrioţi cinstiţi în Ungaria de[cît] Bela Fleckeles, Arpad Mandelbaum sau Ianoş ... Popescu.

Nu criticăm nici proiectul de lege, nici tendenţa lui, căci la urma urmelor critica şi măsurătoarea tuturor tendenţelor politice e succesul pe care au fost în stare a-1 ajunge, iar tendenţa de-a omogeniza populaţia întinsului regat — maghiarii o pot mărturisi —- a fost în toţi timpii minim[ă] si nu compensează defel osteneala patriotică şi sacrificiile materiale la care au dat loc.

Proiectul în cestiune, dacă s-ar fi votat n-ar [fi] ajuns defel la rezultatul scoposit, ci ar fi fost numai un mijloc nou de vexare, o unealtă nouă de nelinişte şi de nemulţumire, spre paguba culturii naţionalităţilor şi fără vrun folos real pentru naţionalitatea egemonă. Cauzele sînt deosebite. Întîi, limba maghiară, fiind radical deosebită de limbile ario-europee, e în privire lexicală, sintactică şi fonologică foarte grea, încît pentru învăţarea ei se cer opt, nouă ani de zile, aşa că în cercul restrîns al şcoalei primare rurale ea ar juca rolul pe care limba germană <o> [îl] joacă în şcoalele rurale din Bucovina. De zeci de ani fii de ţărani români din acea provinţie învaţă a citi şi a scrie limba germană fără nici un folos vădit decît acel îndoielnic de a neglija alte obiecte neapărat trebuitoare vieţii zilnice, de dragul unei limbi a cărei învăţare completă nu e posibilă, iar cea incompletă de prisos, şi pe care n-o ştiu decît cei cari au mijloace destule pentru a vizita şcoale secundare, ba încă nici aceia, pentru că adesea nici profesorii de şcoală secundară n-o vorbesc corect.

Deşi românii îndeosebi au mare talent pentru limbi, din cauza mlădioşiei fonetice a propriei lor limbi, totuşi talentul acesta încetează în faţa unor idiome c-o fonologie opusă şi c-un spirit cu totul străin.

A doua cauză de insucces al tentativelor de maghiarizare e însă deosebirea de rasă şi de religie. Superficială idee de stat şi de oameni [î]şi face acela care crede că prin legi decretate se pot şterge într-o bună dimineaţă rezultate istorice grămădite în curs de veacuri. Chinejii sau negrii din America nu se schimbă printr-un proiect de lege în rasă anglosaxonă chiar dacă ar vorbi englezeasca americană, pe care negrii bunăoară o şi vorbesc; românii din contra element vechi, de nu cel mai vechi pe teritoriul unguresc, într-o mie şi mai bine de ani nu şi-au luat osteneala de a învăţa ungureşte. Comparaţia şchiopătează, ca oricare comparaţie, dar pentru a arăta că deosebirea de rasă e o piedecă de contopire adesea neînvinsă, pe cînd unitatea de rasă o favorizează, vom aminti numai de cumani, cari au descălecat în ţările dunărene sute de ani după maghiari, cari încă în suta a treisprezecea, în vremea lui Bela IV şi a lui Ladislaus IV Chunus, erau păgîni şi sălbatici, pe cînd rasa maghiară era relativ într-un stadiu înalt de civilizaţie. Ei bine, acesti cumani, fiind de viţă finică, s-au contopit repede cu maghiarii, de nu le-au rămas nici urma măcar, pe cînd românii au rămas şi astăzi ceea ce erau pe atunci, cu toate că regii Ungariei încercau cu sabie şi foc să-i convertească la catolicism şi să stabilească omogenitatea statului prin unitatea religiei.

Papii Onorie III, Grigorie IX, Inocenţiu IV, Bonifaciu VIII, Benedict al XII[-lea] trimiteau scrisori peste scrisori regilor ungureşti ca să convertească cu sila pe români la legea catolică şi regii [î]şi dădeau în direcţia aceasta silinţe demne de o cauză mai bună, toate acestea fără de nici un folos.

Lucrul ajunsese atît de departe încît sub Ludovic cel Mare o parte a românilor din Maramureş se lehamitiseră cu totul de vexaţiunle continue şi, conduşi de Dragoş Vodă, ieşiră din ţară şi fondară principatul Moldovei.

E netăgăduit însă că, daca omogeneitatea în limbă, obiceiuri, religie nu s-au putut stabili într-o vreme în care elementul maghiar dispunea de sila deplină, de foc şi sabie, de proscriere şi confiscare de averi, într-o vreme în care a deveni maghiar era un privilegiu şi o fericire, e netăgăduit, zicem, că stabilirea acestei omogeneităţi e şi mai grea într-o vreme în care nimeni nu poate fi silit de-a deveni maghiar daca nu voieşte. Colecţia de documente a lui Theiner — *Monumenta historica ad hungariam sacram spectantia* — e plină de bulele papale şi de

---

ordinele regilor date în acest sens şi rămase zadarnice. Pergamentul pe cari au fost scrise a fost mai trainic decît ideea ce-o urmăreau şi e tot atît de probabil că hîrtia pe care-i scris proiectul de lege al d-lui Trefort e mai trainică decît suma de încercări zadarnice la cari ar fi dat loc.

Toate cele spuse pînă acuma nu le zicem pentru a apăra pe românii din Ardeal şi Ungaria, căci, una, n-au nevoie de apărarea noastră, al doilea, chiar de-am voi n-am putea. Le zicem acestea în. chiar interesul nostru, pentru că statul vecin al Austro-Ungariei ne este razim în grelele împrejurări prin care trecem şi pentru că toate dezbinările între elementele neslavone ale monarhiei vecine nu servesc decît o cauză primejdioasă Europei întregi, cauza Nordului. Tendenţele zădarnice de-a unifica prin limbă rasele din regatul unguresc nu ni se par îndestul de importante pentru ca prin ele să se compromită un alt bun, şi mai mare, liniştita convieţuire a populaţiunilor întinsului regat.

*

Uu cuvînt ciudat invocat în contra românilor transcarpatini este acuzarea că doresc unitatea politică a elementului latin din Orient, aşa numitul *dacoromânism, o* acuzare agravată încă prin atracţiunea care se pretinde că România ar fi exercitînd-o asupra conaţionalilor din statele învecinate.

Ar fi făţărnicie din parte-ne de-a nega existenţa acestei idei în o seamă de capete. Dar originea ei nu este a se căuta la noi, în principatele dunărene, căci ideea „Daco-României" e o idee politică austriacă, zămislită nu pentru ca românia să exercite atracţiune asupra Ardealului, ci viceversa, pentru ca Ardealul să exercite atracţiune asupra Principatelor dunărene. Noi din parte-ne am protestat totdauna contra ideii acesteia. Născută la Blaj, în secolul trecut, pe cînd la noi domneau încă fanarioţii şi nu era umbră de şcoală şi de cultură naţională, literaţi catolici crescuţi în colegiul *De propaganda fide,* în faţa cetăţii zidite pe şapte pături de ruine, în faţa Romei, au dat-o poporului de dincolo de Carpaţi ca o învăţătură protejată pe atunci de guvernul

central, căci avea scopul îndoit, întîi de-a opune o rezistență nouă maghiarilor pe atunci în opozitie, al doilea, de-a crea în Principatele noastre o stavilă contra Rusiei prin redeşteptarea conştiinţei naţionale amorţite. Fanatica iubire a anteluptătorilor blajeni şi a poporului lor pentru Casa de Austria e o dovadă în trecut şi în prezent pentru aserţiunea noastră, că Şincai, Petru Maior şi ceilalţi nu şi-au închipuit niciodată „Daco-România" într-alt chip decît ca o unire a tuturor provinciilor române sub sceptrul Casei de Austria. Cumcă aceeaşi idee bate cîmpii în o seamă de capete nu e vina noastră, mai cu seamă nu a celora cari au protestat pururea contra esperimentelor periculoase cari s-au încercat pînă acuma cu această idee.

Dar ascuțișul acestei idei care şi-au făcut traiul se poate rupe o dată pentru totdauna îndată ce guvernul din Pesta ar înceta a combate tendențele legitime ale populațiunilor, căci deie-ni-se voie a susține că, precum statul şi națiunea maghiară au existat sute de ani fără unitatea de religie şi de limbă, mai poate exista şi de acuma înainte sute de ani fără a urmări idealul *regnum unius lingnae.* Unitatea de limbă e un fapt ce rezultă din deosibite împrejurări etnice şi în urma unor legi istorice, nu însă rezultatul unor legi scrise pe hîrtie şi menite a nu se realiza nicicînd, tocmai pentru c-au fost stabilite.

Nici legi restrictive, însă cele coercitive nu se pot opune pe de-a pururea unor stări de lucruri de o putere elementară. Omul înțelept de stat lasă cursul natural al lucrurilor şi nu opreşte decît abaterile periculoase ale curentului.

Noi credem că nici în Ungaria ideile politice estreme şi exagerate nu sînt ideile naturale ale poporului maghiar. Pretutindeni demagogia, avidă după putere şi după voturile alegătorilor, exagerează toate cestiunile în paguba țărei lor respective şi, c-o superficialitate vrednică de inferioritatea intelectuală şi fizică a acestui soi de oameni, crede a putea săca mări şi pustii țări printr-o trăsătură de condei. Rasa maghiară, tolerantă de feliul ei, n-ar trebui să lunece pe acest povîrniş pericolos, căci ura şi dezbinarea înlăuntru, iată ceea ce doresc inamicii regatului unguresc pentru a-şi crea unelte lesne de mînuit în contra existenței acelui stat: o existență la care ținem şi noi de dincoace de Carpați pentru multe şi varii cuvinte.

[24februarie 1879]

[„UN ZIAR CU AL CĂRUI NUME..."]

Un ziar cu al cărui nume ne-am ferit mai întotdeuna d-a mînji coloanele noastre aruncă iarăşi nişte insinuări neomenoase în privința partidului conservator. Dacă numitul ziar n-ar înfățişa decît numai părerile indivizilor ce-l dau la lumină, ar fi destul de obscur ca să nu ne

---

putem împiedeca de zisele lui, şi nu ne plecăm să ne murdărim mîna pînă la a pomeni despre dînsul decît pentru că el este astăzi singurul ecou, singurul canal de scurgere ce i-a mai rămas stărostiei politice din Ulița Doamnii: necurățenia demagogică pe care n-o poate arunca în public „Românul", precum am mai zis, îşi găseşte cale de ieşire la lumină prin coloanele „Vocii lui Faraon". În adevăr acest organ ultraradical insinuează ca „o parte din opoziție ar fi făcînd propagande pentru o agitație împotriva guvernului şi partidului liberal de la putere; că ar fi vărsat chiar 22000 lei noi în acest scop, ca să mai facă un scandal ca acela de la 1866, să insulte pe evrei şi să atace sinagoga. Apoi, *în interesul general al țării* (care plăteşte foarte regulat lefurile, diurnele şi toate foloasele jețului de deputat radical), „Vocea lui Faraon" roagă pe cetățeni a nu cădea în cursa acelora cari întotdeuna au nesocotit binele României; roagă pe guvern a lua măsuri energice spre a împiedeca orice scandal şi spune, ca de obicei, că sînt bani străini şi chiar români cari lucrează ca să răstoarne guvernul liberal, căci, zice numita foaie, „ei ştiu că nu-l pot răsturna decît printr-un scandal ca cel de la 1866".

Mai întîi — şi vorbim stăpînilor din Str. Doamnei, iar nu slugilor de la „V[ocea] lui Faraon", — fie-ne permis a pune cîteva întrebări. Sînt în această țară două partide, partidul conservator şi partidul radical; care dintre aceste partide, socotind de la ivirea lor pe arena politică, a întrebuințat mijloacele demagogice pentru a se urca şi a se ține la putere? Care dintre aceste două partide a găsit că drumul cel mai scurt şi cel mai practic, de la dînsul pînă la jețul puterii, este calea agitațiilor şi scandalurilor de uliță? Care din aceste două partide a ales drept arme, în lupta poltică, desfrînarea şi agitarea maselor de mahalale, prin mijloace ultrademagogice, prin conspirații, prin urziri ascunse şi prin turburări populare? Care partid, partidul conservator sau cel radical?

Partidul conservator, tocmai în interesul general al țării, a crezut de cuviință, în tot decursul guvernului radical, să stea cît se poate mai liniştit, considerînd că țara se afla în complicații internaționale, şi opoziția cumpătată şi patriotică ce a făcut-o guvernului atunci cînd țara se afla în paralelă acțiune cu Rusia a trebuit să facă bine iar nu rău guvernului. Daca radicalii s-ar fi aflat ei în opoziție şi, fiind conservatorii la putere ar fi căzut în greşelile săvîrşite pînă acuma de radicali, partidul radical ar fi păstrat atitudinea cumpătată pe care au păstrat-o conservatorii în opoziție? Oricine poate răspunde cu siguranță la această întrebare. Oamenii scandalului de la Slătineanu, atunci cînd Europa se zguduia de o complicare internațională uriaşă, oamenii republicii de la Ploieşti, oamenii agitărilor şi urzirilor de la Mazar Paşa, oamenii cari au amenințat în atîtea rînduri dinastia şi aşezămîntul monarhic statornicit prin Constituție şi în deosebi personal chiar pe M. Sa Domnitorul; acei oameni insinuează

astăzi că partidul conservator este partidul ce voieşte a veni la putere prin violenţe, prin turburări şi scandaluri de uliţă. Adevărat este că partidul conservator a luat odată cîrma ţării în urma unui scandal de uliţă; dar acel scandal de la 10 martie 71 n-or fi avînd radicalii cutezanţa să-1 impute conservatorilor! Nu cumva partidul conservator urzise tripla conspiraţie de la 10 martie? Nu cumva vor fi pretinzînd radicalii că partidul conservator a luat cu asalt sala Slătineanu şi a ameninţat viaţa celor de la banchetul consulului german? Partidul conservator a venit la putere în urma acelui scandal tocmai pentru că radicalii în ziua aceea trecuseră peste toate marginile, şi venirea lui la putere a fost un sacrificiu adus patriei şi dinastiei, ameninţate de desfrîul demagogiei. Şi oamenii cari la 10 martie, împărţiţi în trei grupe — guvernul, stărostia de la „Românul" şi cîţiva ciraci nedisciplinaţi — urzind o triplă conspiraţie, erau gata să răstoarne pe Domnitor şi să proclame fiecare grup cîte un guvern al său provizoriu, aceşti oameni insinuează că partidul conservator ar fi alergînd la mijloacele scandalurilor de stradă pentru ca să răstoarne pe radicali de la putere.

În adevăr, trebuie o neruşinare prea mare pentru asta, aşa de mare încît „Românul" nu se simte în stare sau nu crede oportun a o face şi de aceea împinge la această treabă pe alte obraze, obrazele ciracilor de la „Vocea lui Faron" cari duc la orice tăvăleală.

[25 februarie 1879]

["IERI ŞI ALALTĂIERI CAMERA ..."]

Ieri şi alaltăieri Camera nu s-a ocupat aproape cu nimic altceva decît cu cestiunea art. 7, iar discuţiunea lungă, aprinsă, uneori entuziastă chiar, s-a sfîrşit prin aceea că Adunarea a primit cu o majoritate de 70 şi cîteva voturi declaraţiunea nemotivată de revizuire pentru care am pledat şi noi.

Spre a nu se da un înţeles greşit pledării noastre, mai ales pentru că vedem că se fac asemenea încercări din partea unora din ziare, ba chiar din partea unor deputaţi, ca d-nii Vernescu, Daniileanu ş.a., cari admit că, în taină şi cu rezervaţiune mentală, am fi pentru acordarea de drepturi evreilor, credem necesar a face următoarea declaraţiune.

Propunerea de revizuire nemotivată am susţinut-o: întîi, pentru că nu prejudecă cestiunea, ci lasă totul la discreţiunea Adunărilor de revizuire, cari sînt în drept de-a declara chiar că nu e defel caz de revizuire şi că mănţin intact art.7; al doilea, pentru ca să punem ţara la adăpost în contra esploatării acestei cestiuni ca armă de partid; al treilea, pentru că Adunarea actuală nu are dreptul de a propune o motivare care ar cuprinde în sine o soluţiune, oricare ar fi aceea; al patrulea, pentru că e parlamentar un nonsens de a vota o espunere de motive, mai ales de motive false; al cincilea în fine, pentru că acea soluţiune, propusă de fracţie, nu e nici la locul, nici la timpul ei.

Motivele şi considerantele invocate de fracţie sînt false. Singurul motiv real, pe care-l ştie toată lumea şi orice alegător, e art. 44 din Tractatul de la Berlin, iar singura soluţiune posibilă e de a primi sau a nu primi acel articol. Ar fi fost deci demn din partea fracţiei de-a susţine că nu e caz de revizuire, că trebuie a se mănţinea art.7 şi pentru aceasta ar fi putut invoca argumente puternice.

Aceste argumente, de cari azi se poate folosi cu drept cuvînt numai bătrînul d. Docan, proprietarul moşiei Dimăchenii din ţinutul Dorohoiului, singurul care-a avut curajul de-a susţine că nu-i trebuinţă de revizuire şi că trebuie mănţinut art.7, sînt următoarele: acel articol din Constituţie, sub cuvîntul c-ar fi lovind o confesie religioasă necreştină, pune în realitate o piedecă absolută unei rase străine, de origine şi limbă străină, de-a lua parte la viaţa statului român.

Acea rasă avînd imediat tendenţa de-a pune mîna pe proprietatea nemişcătoare a românului, iar mediat de a pune mîna pe statul lui, adică pe ţara lui, piedica absolută pusă de Constituţie poate fi numită bună, pentru că în cazul de faţă religia necreştină şi rasa străină sînt două lucruri ce se acoper pe deplin, sînt în realitate unul şi acelaş lucru. Art.7 e fără contestare sabia lui Alexandru împărat, care taie nodul gordian fără a încerca de a-1 descîlci, şi consecuent, demn ar fi fost din partea fracţiei <ca>, în loc de a motiva o declaraţie de revizuire în genere, de a nu face deloc o asemenea declaraţie şi de a se asocia fără rezervă cu opinia d-lui Docan. Mulţi în Cameră au rîs cînd d. Docan şi-a spus votul pe faţă, dar în acel rîs se ascundea duplicitatea şi mizeria advocăţească faţă cu o părere statornică, onestă şi care se poate întemeia pe destule argumente puternice. Ea are înainte de toate meritul unei depline sincerităţi. Manţinerea art.7 e o opunere la dorinţele Europei întregi, e apelul la arme şi la o politică energică şi — daca ne puneţi în evidenţă perspectiva unui succes — nu sîntem contra unei asemenea politice; abstracţie făcînd de la împrejurarea că declaraţiunea nemotivată şi nesoluţionistă nu exclude nici politica aceasta, de vreme ce Camerele de revizuire, ba nici majoritatea lor, ci a treia parte plus unul a acelor Camere, pot să mănţie art.7, pot să dea un răspuns negativ la condiţia de recunoaştere a Europei.

Fracţia, punîndu-se însă din capul locului pe povîrnişul apucăturilor şi tertipurilor advocăţeşti, voind să mistifice şi ţara şi Europa, şi simţind cu toate astea că n-o poate face, era învinsă înainte de a începe a vorbi, a fost cu totul învinsă îndată ce şi-a

deschis gura.

A admite declarația, a pretinde însă totodată ca Adunarea să-i voteze motivele ei false, insuficiente, de o deplină duplicitate, era un nonsens parlamentar; căci, îndată ce fracțiunea a admis *necesitatea* revizuirii, evident că trebuia să voteze propunerea însuşită de guvern oricari i-ar fi fost motivele de vreme ce concluzia, adică declarațiunea nemotivată, nu exclude nici motivele fracției, precum nu excludea nici motivele individuale, de grup sau de partid a fiecărui din deputați.

Într-un splendid şi scurt discurs de vro douăzeci de minute d. Maiorescu a espus aceasta, nimicind cu o singură lovitură toate apucăturile, toate arguțiile, toate tertipurile fracției, care într-adevăr ar fi avut ocazia de a-şi alege un rol mai demn, deşi mai greu decît acela de a-şi pierde vremea cu un torent de vorbe, cari toate se înfundau în absurda cerere ca Adunarea să voteze un schelet de motive factice şi nelalocul lor.

Nu ni se răspundă cu bănuieli şi fraze la limbajul nostru sincer şi fățiş. Sîntem aceia cari ne facem mai puțină iluzie în cestiunea izraelită şi cari vedem mai limpede lucrul.

Organizația noastră liberală, teoria de „om şi om" erijată în teorie absolută de stat a îngreuiat peste măsură lupta economică pentru existența între elementul român, nedeprins cu asprimea luptei la cuțit, şi elementul evreiesc, cari la noi în țară e în mare parte format din scursura cea mai flămîndă, cea mai lipsită de scrupul, cea mai neomenoasă a populației din împărățiile vecine.

Organizația liberală-cosmopolită a prefăcut România în mocirla în care se scurg murdăriile sociale ale Apusului şi Răsăritului.

Dacă statul român ar fi puternic —ceea ce un stat *liberal* nu poate fi, căci el renunță la puterile sale în favoarea individului — dacă nația română ar fi economiceşte puternică — ceea ce o nație agricolă nu poate fi, căci valoarea producerii ei e mărginită într-un mod fatal — atunci cestiunea izraelită n-ar fi un pericol, ba nu s-ar fi născut niciodată. Cestiunea izraelită e ducerea *ad absurdum* a liberalismului din România şi, dacă liberalii sînt patrioți, sînt naționalişti, vor trebui să renunțe la principiile lor cosmopolite şi să admită principiul romanilor : *salus* rei *publicae summa lex,* vor trebui să creeze un guvern autoritar şi statornic, un guvern puternic, care să lupte alături cu nația întreagă în contra unui pericol, cu un cuvînt vor trebui să sprijine şi să asigure *domma elementelor conservatoare din țară.* Dacă liberalii sînt patrioți şi naționalişti, vor trebui să devie reacționari şi să împărtăşească cu noi acest titlu cu care azi ne fac imputări.

Căci dacă statul renunță de-a apăra el în mod absolut individul, atunci individul trebuie să fie însuşi foarte puternic. Dacă statul englez a renunțat la puterile lui a făcut-o pentru că are cetățeni a căror venit *personal* întrece veniturile României, cetățeni cari, unul din ei, ar putea să lupte economic cu jumătate de milion de evrei. Dar cînd statul român a renunțat la puterile lui, în favoarea cui a făcut-o? În favoarea fracționiştilor, cari strigă şi țipă, iar acasă la ei, siliți de sărăcie, de nevoie şi de trebuințele dumnealor boiereşti, îşi împrumută numele la evrei pentru a cumpăra moşii, a lua proprietăți ale statului în arendă, precum şi debite de tutunuri şi licențe de băuturi spirtoase. Căci ce-a folosit legea conservatoare ca în comunele rurale să fie cîrciumari numai alegători din comnuă? Nimic. Sub titlu de servitori, tot evreii sînt cîrciumari. Ce-a folosit restricțiunea, introdusă tot de conservatori, în Convenția austro-română în privirea cumpărării imobilelor rurale? Totdeuna se găseşte cîte un fracționist să-şi împrumute numele la o cumpărătură ovreiască. Cu un cuvînt, individul în România prea e liber politiceşte şi prea neliber economiceşte, iar îngrădiri economice sînt în cele mai multe cazuri *libertăți* economice. Cine îngrădeşte biserica în contra tentativelor de subminare o eliberează, cine îngrădeşte averea şi munca românului contra tentativelor de esploatare, [î]l eliberează. Dar aceste îngrădiri statul trebuie să aibă puterea a le manține, legea fundamentală trebuie să-i dea acea putere, nu să-i lege mînile față cu oricine.

*

Cestiunea în fond este dar nespus de grea ; ea implică critica unui întreg sistem de guvernare, duce *ad absurdum* liberalismul din România, arată de pe acuma că avem nevoie de stabilitate mai mare, de organizație mai solidă, de-o augmentare a autorității statului în defavorul nelimitatei libertăți individuale.

În privire formală însă cestiunea, curățită de toate sofismele şi apucăturile advocățeşti, se prezintă astfel precum au lămurit-o în Cameră dd. Maiorescu şi Chițu.

Tratatul de la Berlin pune o condiție *negativă* pentru a recunoaşte independența țării. Credința religioasă să *nu* mai fie o piedecă pentru ca cineva să se bucure de drepturi civile şi politice. Cari alte piedici poate pune nația românească pentru a se apăra contra invaziei evreieşti rămâne la discreția ei; piedeca religioasă însă cată să dispară, rămîind a se pune în locu-i ceea ce se va socoti mai bine. Merită acum ca această condiție să fie comunicată țării pe cale legiuită, merită ca ea să se pronunțe de e cu cale a se revizui Constituția?

D. Docan răspunde că Tractatul de la Berlin nu merită această onoare. O0 părere onorabilă, dar a căreia răspundere e prea grea pentru oricine din noi, judecînd starea precarie a relațiilor noastre internaționale şi lipsa noastră de putere. Fracțiunea nu

zice nici nu, nici da, şi spală lucrul in şapte ape, fără a-l face mai alb.

În fine majoritatea Adunărilor zice *da,* Tratatul merită onoarea unui apel extraordinar la ţară, este caz de a se revizui art. 7.

A se vota motive pentru aceasta e cu totul de prisos. *Unicul* motiv şi *unicul* considerant e Tratatul de la Berlin, şi orice substituire a unui alt motiv e o nelealitate faţă cu alegătorii. *Miss Wanda* a fracţiunii, acrobatul hazliu al retoricei advocăţeşti, d. Daniileanu, n-a putut dovedi contrariul.

Justă s-ar părea şi aserţiunea dd-lor Brătianu şi Chiţu că principele de Bismarck ne-a favorizat în cestiunea evreilor cînd a exclus orice revenire asupra ei în Congres, şi anume cînd un membru al Congresului, d. conte de Launay, reprezentantul Italiei, a propus o soluţiune pozitivă. Cancelarul a persistat atunci asupra soluţiunii negative. Dar d. Brătianu să ia bine seama ca aserţiunea aceasta s-o poată întemeia pe acte diplomatice, pe corespondenţa cu Ministeriul de Externe al Germaniei şi să nu confunde ceea ce voieşte principele-cancelar cu ceea ce ne place nouă a crede.

[27februarie 1879]

[„DEOSEBIREA ÎNTRE ACESTE DOUĂ DECLARAŢII..."]

Deosebirea între aceste două declaraţii e simplitatea extremă a celei dentîi, insuficienţa împovărată a celei de-a doua. E bineînţeles că declaraţia întîia nu esclude nici unul din motivele şi nici soluţiunea propusă de fracţie.

Dacă vom lua considerantele fracţiei pe rînd, vom vedea uşor că unele sînt de prisos, altele nesuficiente.

Astfel se zice întîi că intoleranţă religioasă n-a existat niciodată în România. Acest considerant e de prisos, pentru că-1 ştiu nu numai copiii, ci pînă şi Alianţa izraelită, căreia nu-i place a-1 şti.

E dar curat zădarnic de-a repeta acest adevăr pentru a suta oară. Catolici, protestanţi, calvini, armeni, lipoveni, turci şi în fine evrei, toate confesiile creştine şi necreştine, posibile şi imposibile, s-au bucurat pururea de cea mai mare toleranţă *religioasă* pe pămîntul nostru. Străvechile biserici armeneşti din Botoşani şi din Suceava, bisericele catolice întemeiate de principi români chiar, templele sectarilor alungaţi din Rusia şi, asupra tuturora, sinagogele evreieşti sînt tot atîtea semne de piatră că persecuţiunea religioasă a fost şi este un neadevăr, necalificabil neadevăr; ba faptul însuşi că evreii, de la 1848 şi pînă astăzi, din 30000 s-au înmulţit prin imigraţiune la 550000, e o dovadă vie şi strigătoare la cer contra acestei nedemne calomnii. Cu aceeaşi stăruinţă cu care românii au ţinut la legea lor, ei au respectat credinţele altora. Un singur act s-ar putea invoca în favorul alungării evreilor din Moldova, o scrisoare a lui Petru Vodă cel Şchiop adresată consiliului comunal din Lemberg la anul 1579, dar şi în acela se citează anume cauza alungării lor, care nu e religia, nici rasa, nici faptul că sînt străini, ci numai concurenţa ce-o fac negustorilor moldoveni în *esportul de vite* albe. În acel act se spune anume că alungarea evreilor poloni nu se face din vreo altă cauză, ci numai din cea economică citată mai sus.

Al doilea considerant al fracţiei ni se pare asemenea de prisos, căci, deşi art. 16 al Codicelui civil dispune pentru străinii de orice lege condiţiile sub cari pot dobîndi naturalizaţiunea, simplul fapt că acea naturalizaţiune n-a fost cerută de nici un evreu e o dovadă destulă că art. 16 n-a contribuit întru nimic la soluţiunea cestiunii acesteia.

Al treilea considerant, că restricţiunea adusă prin art. 7 s-a introdus din cauze politice şi sociale, pune neapărat pe fracţionişti într-o dilemă îndată ce ei propun revizuirea; căci sau acele cauze politice şi sociale nu mai există, ş-atunci art. 7 trebuie şters, sans *phrases,* iar motivele toate sînt de prisos, sau acele cauze există încă şi atunci art. 7 trebuie manţinut tocmai în puterea acestui considerant.

În fine, al patrulea considerant nu mai e un motiv, ci o soluţiune. El stabileşte că e necesar ca condiţiunile pentru acordarea naturalizării să fie şterse din Cod şi trecute în textul Constituţiei chiar. Dar o asemenea propunere — abstracţie făcînd dacă e bună sau rea — Camerele actuale nu au dreptul de o a face, prin urmare ea e lovită de nulitate înainte de a se fi pus.

Defectul cel mai mare însă al moţiunii fracţioniste e desigur acela că n-a găsit nici o formulă reală, nici un remediu real contra pericululuui social şi economic.

Împămîntenirea acordă drepturi politice, dar oare de drepturi politice ne arde nouă şi le arde lor? Pentru România e cu desăvîrşire indiferent dacă în locul d-lor Pantazi Ghica, Holban, Anghel ş.a. vor veni deputaţi evrei, ba credem chiar că ţara ar fi mai cîştigată. Periculul adevărat consistă în nelimitatele libertăţi civile şi remediul contra acestui pericul numai liberalismul nu poate fi. Puşi pe terenul reacţiunii, am fi în stare de a da sfaturi foarte folositoare, dar pentru ca aceste sfaturi să aibă vrun efect ar trebui să n-avem mii de liberali cari trăiesc din politică şi douăzeci de ani de liberalism în urma noastră. Cu libertăţile absolute de astăzi, cu *laissez faire* şi *laissez aller,* cu teorie de „om *şi* om" n-ajungem departe. Sfaturi în vînt, cari să nu fie ascultate decît de cei cari le ştiu deja, n-avem obicei de a da.

Aşadar, ce caută recunoscuta toleranţă religioasă? Cred fracţioniştii într-adevăr că există un singur diplomat, unul singur, care să nu ştie pe deplin starea de lucruri de la noi? Cred poate că comitele Andrassy sau principele Bismarck sînt rău informaţi şi ne ţin pe noi de evreofagi? Dar ... ne cunosc de zece ori mai bine de cum ne ştim noi înşine. Consulii generali şi viceconsulii

nici n-au altă treabă în capitală şi prin provincie decît că numere chilele de grîu cîte se produc, mărfurile cîte se esportează, populaţia cîtă se naşte şi moare. „Norddeutsche allgemeine Zeitung", organul cunoscut al principelui-cancelar, a spus-o limpede de ce se tem românii. Şi-au ipotecat averile la evrei şi, neputînd plăti, ipoteca ar trebui să treacă de-a dreptul în mînele creditorului. De acolo restricţiunile. Esplicabilă este, se-nţelege, această ipotecare generală, din Moldova mai cu seamă. Cultura importată, trebuinţele importate, cari nu stăteau în raport cu averile, scumpetea banului şi ieftinătatea grîului, concurenţa Americei si a Rusiei, în fine

---

netrebnicia costisitorului sistem liberal, fiecare îndeosebi şi toate împreună au trebuit să ne ducă acolo unde sîntem şi să facă din fiece evreu o cestiune europeană.

D. Brătianu a încercat să treacă odată în Turcia un convoi de vagabonzi evrei. De acolo ţipete şi vaiete în toată Europa. Mihai Vodă (Sturza) scotea în fiece zi zeci de evrei din ţară, tot peste Dunăre, şi nimeni nu zicea o vorbă, D. Cogălniceanu, care era pe atunci redactor al „Foii (oficiale) săteşti", poate să mărturisească cîte sentenţe de scoatere preste otar s-au tipărit în „Foaia sătească". Dar pe atunci exista autoritate: Domnul era Domn, judecătorul judecător, poliţia poliţie. Astăzi sînt lăsate în ştirea lui Dumnezeu, iar fraza sforăitoare şi cîrciocul advocăţesc sînt chemate a înlocui şi minte, şi prevedere, şi autoritate, şi tot.

Astfel, vestita fracţie stă în faţa ţării fără a şti cum şi încotro, fără a şti ce voieşte şi ce nu voieşte. Nu e vorbă, nici guvernul nu ştie ce voieşte, cel puţin nu s-a rostit pîn-acuma, ca să se aleagă lucrul într-un fel. Iar purtarea individuală şi daraverile obicinuite ale fracţioniştilor, împrumutul ce-l fac cu numele evreilor pentru cumpărare de imobile rurale şi urbane (d. Pake Protopopescu e un viu exemplu, în mare parte, pentru aceasta) e o dezminţire *ad oculos* a tuturor protestaţiunilor dumnealor din Cameră.

Dintre toate frazele periculoase inventate *ad hoc* de fracţiune în cestiunea aceasta desigur cea mai periculoasă e provocarea la voinţa Europei...

„Nu. *Europa* nu poate voi să ne sinucidem".

"Europa luminată" etc. nu poate voi cutare şi cutare lucru.

Pe această Europă d. Daniileanu a secuestrat-o de zeci de ori în discursul său.

Noi din parte-ne ştim bine că Europa cunoaşte pe deplin cestiunea evreilor din România; o cunoaşte mai cu seamă Europa cea chemată a o cunoaşte, lumea diplomatică şi cea oficială, încît art. 44 al Tratatului de Berlin a fost înscris în instrumentul păcii cu deplină cunoştinţă de cauză, cu deplină conştiinţă a greutăţilor şi a relelor ce va produce. Din toate amăgirile, amăgirea asupra voinţei Europei ar fi cea mai rea, de aceea n-am voi să mai vedem invocîndu-se probabilitatea că Europa ar voi ceea ce ne place nonă a crede că voieşte.

*

Declaraţiunea propusă de d. V. Boierescu e de sine stătătoare şi recomandă revizuirea următoarelor articole din Constituţiune :

Art. 1, pentru a se înlocui numele Principatele-Unite cu cel oficial şi recunoscut de „România" şi pentru a se trece în legea fundamentală întinderea actuală a teritoriului statului.

Art. 2, privitor la rectificările de fruntarii, pentru că-n privirea aceasta s-au ivit divergînţe de păreri.

Art. 3, privitor la colonizare, pentru a se putea coloniza Dobrogea cu străini.

Art. 7, din cauze cunoscute.

Art. 44, pentru a se putea spori numărul vicepreşedinţilor Senatului.

Art. 77, pentru a se putea face diurnă senatorilor.

Art. 113, privitor la buget, pentru ca şi Senatul să aibă căderea de-a vota bugetul, respective creditele extraordinare.

Dispoziţiunile tranzitorii şi suplimentare ale Constituţiei, pentru a se putea reînfiinţa, la caz de nevoie, *Consiliul de Stat.*

În şedinţa de ieri a Senatului d. V. Boierescu a dezvoltat într-un discurs lung motivele cari l-au făcut să propuie o revizuire atît de multilaterală.

[1 martie 1879]

VÎRFUL CU DOR [„CANTATA COMPUSĂ..."]

Cantata compusă de d. Sdislav Lubicz şi purtînd titlul *Vîrful cu Dor,* care a găsit o apreţiare atît de diversă în ziarele române, se va reprezenta încă în stagiunea aceasta la Londra, de către societatea „International Dramatic Authors and Musical Composers Association". Opera muzicală se va executa sub conducerea a chiar directorul societăţii, d. Edmund Gerson.

Din satisfacerea aceasta care i se dă compozitorului bucureştean se poate conchide cît de competentă a fost opinia a o sumă

de pene ziaristice din fericita capitală a României.

[1 martie 1870]

[„CESTIUNEA ART. 7 A ÎNLĂTURAT..."]

Cestiunea art. 7 a înlăturat pe cîtva timp interesul pentru alte cestiuni dinlăuntru şi din afară. Deşi toate ziarele par a se fi înţeles între ele de a călca ca pe ouă, adică de a o trata cu toată răceala posibilă, nimeni nu-şi tăgăduieşte extrema ei importanţă. În Parlament vorbele au fost cu mult mai aprinse decît în presă, mai cu seamă fracţia de dincoace şi de dincolo de Milcov au scăpat în buruiana vorbelor multe, deşi a făcut tuturor impresia c-ar fi căutînd ceea ce nu voieşte să găsească, adecă o soluţiune.

Guvernul vede, aude şi *tace,* tace mai mult decum s-ar cuveni. Lungul discurs ţinut în Cameră de d. I. Brătianu nu conţine nici o lămurire, ci numai asigurări despre onorabilitatea d-sale personală, despre patriotismul şi bunavoinţă de care este inspirat, dar nici cel mai slab indiciu asupra perspectivelor, bune sau rele, cari ni se impun din afară în privirea soluţiunii.

Căpetenia partidului liberal, d. C.A. Rosetti, ca Odiseu cel mult meşteşugareţ, rătăceşte departe de Itaca cea înconjurată de valuri, de patria sa iubită, multe cetăţi de oameni şi multe datini deprinde, chibzuind să-şi mîntuie sufletul şi pe tovarăşi, cum ar zice bătrînul Homer. Dar toate silinţele sale sînt zădarnice, căci pe cînd meşteşugareţul grec din anticitate lua lumea înainte cu poveşti, Odiseu cel modern întîlneşte în cale-i o lume care-i cunoaşte patria sa mai bine decît el însuşi.

La Viena a fost primit rece şi, pe cînd petrecea încă pe malurile albastrei Dunări, îi veni ştirea politicoasă ca pe la Berlin nici să mai încerce a trece. Diplomaţia germană, mai puţin şovăitoare, îi făcu noului Odiseus destăinuirea că geaba ar veni, geaba s-ar duce şi, fiindcă totuşi e mai demn pentru prezidentul unei Camere şi şeful unui partid de-a nu bate pe la uşi ce nu i se vor deschide şi de-a nu cere ceea ce nu i se va da, să-şi caute mai bine de drum şi să-şi încerce norocul într-altă parte.

Mărunţişarul nostru liberal a trecut dar cu lacrimele-n ochi pe lîngă stînca aceasta mai departe la Paris. Aci a fost primit în audienţă de prezidentul viitor al republicei franceze, de d. Leon Gambetta, care i-ar fi declarat că nu poate spera nici un sprijin pentru partidul şi pentru ţara sa de vreme ce-a trădat marea republică universală ajutînd pe Rusia, ţară despotică, în războiul contra turcilor. Precum un maistru mustră pe-o calfă rău nărăvită, astfel d. Gambetta a mustrat pe viitorul prezident al republicei de lîngă Dîmboviţa, spuindu-i verde că ţinta omenirii nu este a juca căzăceşte cu cazacii. E drept că o sumă de pene cari tratau cestiunea Afganistanului şi a harapilor zulu cu un entuziasm vrednic de toată lauda au fost mişcate de către d. C. A. Rosetti să-şi mute acest entuziasm asupra unui alt sujet: asupra nenorociţilor români. Şi penele au făcut-o, încît o zi întreagă, ba poate două chiar, presa franceză g-a ocupat de România şi de nedreptatea ce i se face. După aceea toate au reintrat în cursul lor liniştit, harapii zulu şi Afganistanul a ieşit din nou la maidan — căzuse o pietricică în lacul liniştit şi-i speriase pentru-un moment suprafaţa într-un cerc de valuri. Apoi se făcu iar linişte, ca şi cînd pietricica nu fusese de cînd lumea.

Dar d. C. A. Rosetti nu se sperie cu una cu două. Toate căile duc la Roma — zice proverbul — cum putea dar d-lui să nu se ducă acolo unde duc toate căile? Acolo d-sa s-a recomandat ca strănepot al unui negustor genovez, anume Giorgio, care la anul una mie o sută unu a deschis prăvălie de mărunţişuri lîngă. Dunăre şi că de atunci acel loc se cheamă Giurgiu. După ce în fiecare italian a găsit o rudă mai de aproape sau depărtată, şi-a propus cererea. *Niente, i* s-a răspuns din toate părţile. E drept că marele organ, „Il Picolo", ne-a dat spornic ajutor în război, dar acele succese strălucite totuşi nu aduc în minte-ne decît întrebarea : cît timp pot guverna liberalii la noi fără a aduce ţara la marginea prăpastiei? Noi credem că nici o zi.

În rîndul întîi al guvernării lor au lăsat cestiunea Strusberg, bandele bulgare — adecă cestiunea Orientului şi cestiunea evreilor în floare.

Cu greu guvernul conservator a regulat cestiunea Strusberg, bandele bulgare le-au regulat turcii, de nu le-au rămas nici sfîntă de urmă, iar evreii s-au regulat ei în de ei, făr-a mai face pretenţii.

Astăzi iar, daca ar cădea liberalii, ne lasă c-o minunată moştenire, ţara c-o poziţie nedefinită în cestiunea Orientului, nici dependentă, nici independentă, cu cestiunea evreilor mai arzătoare decît oricînd, cu un război făcut în zadar, cu Basarabia pierdută, c-un cuvînt c-o mulţime de bunătăţi pe cari numai noi românii cei tîrzii la minte nu le ştim preţui cum se cuvine, dar cari fac multe parale.

Să mai ţie guvernul liberal încă vrun an-doi şi apoi n-avem s-avem încotro de multele bunătăţi revărsate asupră-ne, încît nu ne va rămîne altceva decît să ne luăm în spate ceea ce

ne va fi rămas şi să schimbăm America de lîngă Dunăre pentru America de peste Ocean. Atunci Plevna internă — adecă naţionalitatea română a acestei ţări — va fi luată.

[3 martie 1879]

[„«ROMÂNUL» DE VINERI, 2 MARTIE..."]

„Românul" de vineri, 2 martie, cuprinde un ciudat articol iscălit „un ofițer milițian antifebruarist", care adresează o mulțime de grațiozități d-lui general Florescu, iar drept pretext pentru a o putea [face] să ia un articol din „Ecoul țării", de nu ne înșelăm ziar care criticase acordarea unei recompense naționale d-lui general Haralamb.

Oricum s-ar fi pus cestiunea și oricari ar fi acuzările aduse generalului Florescu, nu rămîne mai puțin adevărat că generalul Haralamb este unul din acei militari cari, călcîndu-și jurămîntul și pătînd drapelul, au răsturnat, nu prin revoltă fățișă, care ar fi scuzabilă, ci prin trădare nocturnă pe Vodă Cuza. Puțin ne pasă nouă de motivele d-lui general Haralamb. Poate să fi fost mari, poate să fi fost înjosite; în cestiuni de asemenea natură nu decid intențiile și motivele, ci *fapta.* Fapta a fost, este, va fi în vecii vecilor o trădare neespiată, neespiată decît într-un singur chip. Daca generalul Haralamb s-ar fi sinucis a doua zi după răsturnarea lui Vodă Cuza, *greșala* (cum o numește ofițerul milițian) era espiată; în alt chip însă, ea nu are iertare nici din partea oamenilor bine cugetători, nici din partea lui Dumnezeu.

Și toți ofițerii cari au luat parte la răsturnarea nocturnă a lui Vodă Cuza cată s-o știe o dată pentru totdauna că, în ochii istoricului și în ochii celor drepți, singura lor espiare nu poate fi decît nimicirea. Nu se confunde aci datoriile cetățeanului cu datoria soldatului; cetățeanul negustor, proprietar, lucrător poate fi nemulțămit cu forma guvernului țării sale, poate comite crime politice, cari vor fi pedepsite neapărat, dar înalta trădare din partea unui civil e o crimă *politică,* din partea unui militar e o crimă *comună.* Militarul e dator supunere oarbă, devotament orb. Aci nu încape nici o discuțiune, nici o sofismă. Cu esplicări a lui 11 fevruarie pot veni mulți; se înțelege că au fost cauze; ar trebui să fie cineva idiot pentru a admite că ceva se poate întîmplă în lume fără cauze. Deci și 11 fevruarie a avut neapărat cauzele sale.

Dar între esplicare și *justificare* e o deosebire cît cerul de pămînt. Cauze pot fi multe, *scuze* și justificare nu există deloc pentru militarii cari au luat parte la răsturnarea lui Vodă Cuza.

Știm asemenea foarte bine că, pentru a face a se uita neștersul, nepieritorul 11 fevruarie, d-nii militari în cestiune, sprijiniți de partidul politic corupt și corumpător al roșiilor, au luat comande în armată, pentru a cîștiga bătălii în contra turcului nevinovat, pe care d-nii liberali au încă și astăzi neobrăzarea de a-l numi dușmanul țării. Dar a căuta cu lumînarea bătălii și a pierde vieți de soldați pentru a face să se uite 11 fevruarie e o nouă apucătură, care poate amăgi mulțimea, pe oamenii luminați niciodată.

Noi nu criticăm, nici admitem recompensa națională votată de Cameră, de la o Cameră roșie nici se puteau aștepta scrupule. Sîntem însă siguri că o adunare de militari în locul celei din Dealul Mitropoliei ar fi refuzat recompensa în *unanimitate.*

În fine acel articol mai conține un ciudat argument: „Întrebați — zice ofițerul milițian antifebruarist — întrebați pe statul-maior al lui Luders cum se face ca un trădător ca Haralamb să fie cavaler al Crucii Sf. Gheorghe".

Dați-ne voie. Nu-ntrebăm, pentru că n-avem nevoie s-o știm.

După 11 fevruarie, d. Haralamb și ceilalți sînt pentru noi morți și noi nu ținem seamă nici de zilele celor morți, nici de zilele celor cari nu s-au născut încă.

[3 martie 1879]

[„DEZILUZII ŞI DEZAMĂGIRI !..."]

Deziluzii și dezamăgiri! așa le-a fost ursita mazariștilor.

A prezinta în modul cel mai formal un proiect de lege ca acela despre înrăutățirea monopolului de tutunuri, a cere să fie cercetat de urgență, dar a dobîndi un refuz categoric, a mai aștepta cîteva săptămîni ș-a vedea ca Adunarea îl respinge în unanimitatea secțiunilor și prin unanimitatea delegaților, iar că țara îl condamnă cu indignare, a lăsa ca

---

raportul să se prezente, să se distribuie și să se puie la ordinea zilei, apoi a retrage proiectul pe furiș, făr-a o declara formal și a-l prezinta din nou cu modificări ridicule, sub cuvînt că e altăceva : iată o procedere nemaipomenită, fără pre cedent și *din cele mai abătute de la uzurile constituționale.* Pe lîngă aceasta o asemenea conduită nu însemnează decît dispreț aruncat Adunării Deputaților, fără a cărei încunoștiințare s-a retras proiectul, desfiderea ce i se aruncă prin noua lui prezentare sub numele de nouă lege. Pare se că d. Sturdza e atît de mult *interesat* în această *nenorocită* și *odioasă* afacere, încît uită pînă și convenințele, încît renunța a salva cel puțin aparența.

Să nu crează cineva că aceste aspre mustrări le adresăm d-lui Sturdza noi, nu ; i le adresează organul unui frate mai mare de la Mazar Paşa, i le adresează organul aceluia împreună cu care d. Sturdza se făcuse apărătorul înflăcărat al constituționalismului și în acelaș timp detractorul aprig al monopolului de tutunuri. Pe cînd dd. Sturdza și Vernescu erau stîlpii companiei de la Mazar Paşa, monopolul era groaza lumii, nenorocirea țării, un jaf, o tîlhărie; și d. Sturdza, care se pricepe la

socoteală şi care era ca atare contabilul titular al companiei, arăta bob numărat că ţara e ruinată prin monopol. Venind însă d. Sturdza la minister, s-a convins că, pentru plata datoriilor, ţara nu poate întrebuinţa vorbele cele late şi banalităţile din „Alegătorul liber", a făcut din nou socoteală şi de astă dată a văzut că nu sînt de lepădat cele cîteva milioane pe cari le dă monopolul tutunului. D. Vernescu însă, care în orice caz nu se pricepe la socoteală de catastife ca d. Sturdza, crede pe fratele de la Mazar Paşa rătăcit, şi astfel, cum văzurăm, îl mustră amar prin organul d-sale. Cum? Însuşi d. Sturdza, constituţionalistul englez, astăzi, după ce a retras pe furiş proiectul căzut odată, îl prezintă iarăşi cu modificări ridicule? Dar aceasta este o procedare nemaipomenită, fără precedent, din cele mai abătute de la uzurile constituţionale; se pare, în adevăr, că d. Sturdza, odinioară vrăjmaş de moarte al monopolului, este astăzi atît de interesat în această odioasă afacere încît uită că trebuie să se mai gîndească şi la ochii lumii. Ce deziluzie ! Ce dezamăgire pentru bietul d. Vernescu, care se vede că la Mazar Paşa a fost luat de bani buni basmele finanţiare ale actualului ministru de finanţe !

Să lăsăm însă d-o parte paraponul dezamăgiţilor fraţi de la Mazar Paşa; ceea ce este adevărat este că proiectul pentru prefacerea legii monopolului, a cărui cădere iarna trecută în Cameră a fost un adevărat scandal constituţional, astăzi, modificat aşa cum zice organul d-lui Vernescu, s-a prezentat din nou în Cameră şi majoritatea se zice c-ar fi hotărîtă să-1 respingă din nou. Sîntem curioşi să vedem şi după această a doua cădere, mai nenorocită decît cea dîntîi, ce va face ultraconstituţionalul d. Sturdza.

[4 martie 1879]

[„CAMERA FRANCEZĂ A RESPINS..."]

Camera franceză a respins prin 319 voturi contra 159 propunerea de dare în judecată a ministerului conservator din 16 mai. Această Adunare, prin asemenea hotărîre, a dat o dovadă de înţelepciune care, drept spuind, nu se prea aştepta de la dînsa. Crima cea mare a ministerului de Broglie fusese, se înţelege, că sprijinise în alegeri candidaturi conservatoare, opuse candi daturilor radicale care au triumfat. De aci, după modul cum se înţelege în unele ţări regimul parlamentar şi libertatea opiniilor, s-a cerut capul miniştrilor învinşi, şi învingătorii, care erau, ca în toate cestiunile politice, şi judecători şi parte, au vrut să pedepsească pe acei ce încercaseră, fără succes este adevărat, de a lipsi pe Franţa de fericirea nespusă ca d-lor s-o reprezinte. Se înţelege că aceeaşi radicali, cînd sînt la putere, nu se sfiesc cîtuşi de puţin de a combate alegerea adversarilor lor politici cu o înverşunare mult mai mare şi prin arme încă mai neleale.

Aşa în 1871 prefecţii guvernului revoluţionar s-au prezentat pretutindinea ca candidaţi în însuşi judeţul pe care-1 administrau. Astfel, în ancheta asupra revoluţiunii de la 4 septemvrie s-au publicat depeşi ale dictatorilor şi miniştrilor de atunci, recomandînd curat prefecţilor lor cutare şi cutare candidatură. Dar nu face nimic ! *Quod licet Jovi non licet bovi.* Jupiterul republican poate să facă ceea ce nu este permis unui simplu conservator.

De aceea Camera radicală hotărîse darea în judecată a ministerului de la 16 mai. Noroc că preşedintele republicei, d-1 I. Grévy, şi ministerul actual, condus de un om moderat şi înţelept ca d. Waddington, ţinînd seamă şi de manifestaţia unanimă a guvernelor şi a presei străine, au priceput imensul ridicol a unei asemenea acuzaţiuni şi au izbutit a pune un frîu poftelor necurate şi urelor meschine a tutulor nulităţilor invidioase care compun partida radicală estremă din Camera franceză.

Ne aducem aminte că în 1876 prezidentul Consiliului de atunci, d. Manolache Costache, fu mai puţin fericit într-o tentativă de asemenea natură. Şi d-lui, cu toate că rătăcit în mijlocul acelei administraţiuni multicolore, încercă să facă să se audă glasul bunului-simţ şi ceru, dacă nu părăsirea acuzaţiunei, cel puţin respectarea Constituţiunei de către vestitul comitet de acuzare. Pretenţiunea d-sale, deşi mai modestă decît a d-lui Waddington, n-a avut norocul să fie ascultată de capul statului, care, adus să se pronunţe între două teorii contrarii, alese teoria susţinută de d. I. Brătianu, căruia îi încredinţă şi prezidenţa Consiliului şi urmarea acuzaţiunii, pe cale anticonstituţională, în contra foştilor săi consilieri. Fiecare ştie rezultatul acestei hotărîri, care nu şi-a dat încă toate roadele sale pînă astăzi. Alta a fost purtarea d-lor I. Grévy şi Waddington; şi nu ne îndoim că moderaţiunea, energia şi înţelepciunea de care au dat probe va contribui mult a întări guvernul pe care-1 prezidează.

Dară să terminăm printr-o ciudată observaţiune. Teoria susţinută în 1876 de către d. I. Brătianu şi aprobată de M. Sa Domnitorul, adică *dreptul pentru Cameră de a, face chiar instrucţiunea procesului miniştrilor,* n-a fost aprobată nici chiar de minoritatea violentă şi ultrarevoluţionară a Camerei franceze — căci iată concluziunile raportului d-lui Brisson.

Art. 1. Conform arf. ... din Constituţiune, Camera deputaţilor dă în judecată înaintea Senatului pe membrii ministerului din 16 mai 1877, prezidat de d. duce de Broglie, şi ai ministerului din 23 noiemvrie 1877, prezidat de d. de Rochebouct.

Art. 2. Trei comisari, luaţi din sînul Camerei şi numiţi prin alegere, vor fi însărcinaţi să facă recuizitoriile necesare, să urmărească, să susţină şi să termine acuzaţiunea înaintea Senatului.

Va să zică cei 3 membri numiţi de Cameră n-au altă misiune decît aceea de acuzatori, de procurori, iar *instrucţiunea*

judiciară, cu toate urmările ei, adică perchiziţiuni, ascultări de martori cu jurămînt, interogatoriu al acuzaţilor, arestări, aparţine, după chiar d. Brisson, Senatului, căruia aparţine şi judecata.

Iată dară teoria d-lui I. Brătianu, aprobată în 1876 de M. Sa Domnitorul, respinsă şi combătută de cei mai violenţi între cei violenţi din Camera cea mai violentă din Europa, de partizani deghizaţi ai Comunei. Aceşti veterani ai revoluţiunii, aceşti copii de suflet a lui Robespierre n-au cutezat astăzi să-şi însuşească *instrucţiunea judiciară propriu-zisă,* să se facă într-un timp acuzatori şi judecători în despreţul tutulor legilor şi a celei mai simple echităţi.

Să se felicite dară d-nii Brătianu, Rosetti, Missail etc. Fraţii şi mai marii lor din Franţa au rămas mai pe jos decît ei.

Este adevărat că Franţa este o republică, că în capul ei se află un simplu advocat, d. I. Grévy, pe cînd România este o monarhie înzestrată cu o Constituţiune a cărei pază este încredinţată jurămîntului şi onoarei unui principe dintr-o veche şi strălucită viţă. Se vede însă că advocaţii au şi ei pe ici pe colo meritul lor şi ca nu trebuie despreţuiţi.

[6 martie 1879]

TEATRU ROMÂNESC [„MÎNE, MARŢI 6 MARTIE..."]

Teatru românesc. Mîne, marţi 6 martie, se va reprezenta în teatrul românesc comedia lui V. Alecsandri *Boierii şi ciocoii.* Comedia aceasta e un tablou de obiceiuri dintre anii 1830—1848 şi arată cu fidelitate multă starea de lucruri şi relele sociale ale timpului aceluia. Pentru mulţi din generaţia actuală piesa va fi cu totul nouă în privirea cuprinsului, căci astăzi boieri nu mai sînt, iar ciocoii au devenit cu toţii liberali şi patrioţi ... pe hîrtie. Din *crisalida* ciocoi s-a dezvoltat fără îndoială *fluturul* liberal.

Cine voieşte să vază cum s-a operat acea schimbare şi din ce elemente s-a operat să privească marţi reprezentarea piesei lui Alecsandri.

[6 martie 1879]

[„«POLITISCHE CORRESPONDENZ» PUBLICĂ..."]

„Politische Correspondenz" publică o circulară a d-lui Câmpineanu cu data de 3 martie. Acest act ne face curioasa descoperire că ştiri oficiale, sosite din Rusia, susţin : 1. că România trebuie să mulţumească pentru independenţa sa armelor ruseşti; 2. că cîştigarea Dobrogei este o urmare a mărinimiei Rusiei şi 3. că autorităţile române din Dobrogea au maltratat pe bulgarii de acolo numai din cauza naţionalităţii lor.

La aceste trei teze d. Câmpineanu răspunde într-un ton foarte moderat, obiectînd la punctul 1 că România datorează independenţa propriilor sale arme; la punctul al 2-lea, că Dobrogea a fost luată de turci de la români în secolul al XV-lea, cînd nu mai exista de mult Bulgaria, la punctul al 3-lea în fine, că bulgarii nu sînt maltrataţi din cauza naţionalităţii lor. Puntul 1 şi al 3-lea nu ne privesc cîtuşi de puţin, pentru că independenţa, datorită sau nedatorită armelor ruseşti, nu există deplină nici pînă azi şi pentru că Europa a legat-o de condiţii care n-o privesc pe Rusia. Din faptul însuşi că recunoaşterea din partea Rusiei e departe de a fi suficientă rezultă că nu putem mulţămi pentru un lucru pe care nu-l avem, chiar dacă împărăţia vecină ne-ar fi dat cu de prisos ceea ce noi nu i-am cerut niciodată. Iar punctul al 3-lea nu ni se pare îndestul de serios. Trupele române n-au găsit nici o rezistenţă în Dobrogea, din contra au fost bine primite, şi dacă locuitorii bulgari au crezut a avea motiv de nemulţămire, din cauza atracţiei ce-o exercita împărăţia de la Tîrnova, vina asemenea nu e a noastră. Sperăm însă că timpul va vindeca şi durerea aceasta, mai cu seamă pentru că n-are cuvînt de-a fi, iar pe de altă parte prevedem, din nefericire, că stările de lucruri din noul stat nu vor fi tocmai atît de ademenitoare încît neaparţinerea la statul bulgar să pară o nenorocire mare.

Punctul al 2-lea însă merită discutat, pentru a se vedea o dată pentru totdauna cîtă consistenţă are mitul despre bulgarismul Dobrogei.

A aminti istoria tragică a *unghiului,* precum e numit în cele mai vechi monumente slave, ar fi a repeta în memorie toată istoria migraţiunii popoarelor. Căci cine n-a fost prin Dobrogea, cine n-a trecut vadul lui Isaac (Isaccea) de la Darius Hystaspes începînd şi pînă astăzi?

Avarii, cazarii, pecenegii, bulgarii, tătarii din Ural, ruşii din Chiev sub Svietoslav, cumanii, tătarii lui Ugetai şi în fine aciia ai Hanului Noga. Cei din urmă par a fi fost hantatarii lui Ţakas, fiul lui Noga, care, împreună cu Sfentislav, un cuman, au domnit asupra regatului româno-bulgar. A stabili însă drepturi după aceste dominaţiuni ar fi lucru zădarnic. Cestiunea principală va ramîne a se şti din a cui mînă Dobrogea a fost anexată de turci.

Autori slavi caută a dovedi cumcă Dobrogea şi-ar fi avînd numele ei actual de la un anume Dobrotici, stăpînitor al cetăţii Varna de lîngă mare (în a. 1360).

Dar, întîi, acest Dobrotici nu se ştie de unde se trage, încît e greu de admis cumcă el ar fi dat numele unei provincii, al

doilea, nici acest Dobrotici, nici fiul său Ivanco nu s-au intitulat vrodată despoți ai Dobrogei. De la Mircea 1 însă, de la domnul Țării Românești, mai există unicele documente în care provine acest titlu. La 1390 Mircea încheie un tractat de alianță cu Vladislav al II, regele Poloniei, contra lui Sigismund, regele Ungariei. În acesta Domnul român se numește „terrarum Dobrodicii despotus et Tristri dominus". La 1399, adecă peste nouă ani, patru ani după luarea Tîrnovei de către turci și omorîrea lui Ioan Sișman III, ultimul rege al Bulgariei, trei ani după cumplita bătălie de la Nicopoli, în care toată creștinătatea fu cumplit bătută împreună cu Mircea, și în zilele aceluiaș înfrîngător Baiazid Ilderim, domnul Țării Românești, într-un document datat din Giurgiu relativ la mănăstirea Strugalea, se numește voievod al Ungro-Vlahiei, Domn al ținuturilor de dincolo de munți (Făgăraș și Amlaș), al amînduror malurilor Dunării pînă la marea cea mare și stăpînitor (vladaleț) al orașului Drîstor. Acelaș titlu se repetează la 1406.

În acest an însă — 1406 — vine Musa, fiul lui Baiazid II derim, ce căzuse prins în bătălia de la Angora (1402) în mînile biruitorului Timur Lenk. Acest Musa, mai tîrziu sultan, vine chemat din Asia de către Mircea, e ajutat de el în lupta pentru tron, ajunge împărat și cade, răsturnat de frate-său Mohamed I la 1412. Sub acest din urmă toți principii creștini ai Peninsulei Balcanice sînt siliți a se pleca sub jugul osman, afară de Mircea. Abia la 1416 bătrînul voievod e împresurat cu război și trebuie să se supuie asemenea. Deci abia la anul 1416 a putut să cadă Dobrogea, Silistria, Vidinul, Sișstovul, Nicopole definitiv în mînile turcilor, luate de la români.

*

În genere istoria Bulgariei nu e tocmai aptă pentru stabilirea unor drepturi pozitive asupra provinciilor în care ei locuiesc. Statul bulgar a fost înființat pentru întîia oară de un neam de tătari din Ural, cari au domnit în Tîrnova pînă la 1014, cînd împăratul Basilios II Bulgaroctonos (ucizătorul bulgarilor) i-au pus capăt. Acești tătari se creștinaseră și se slavizaseră în cursul timpului.

Amintim că în vremea aceasta, la 1014 și mai tîrziu, tot acest împărat Basilios II, într-un hrisov formal, vorbește despre românii din ținutul Vidinului, din Bulgaria toată și de pe lîngă mare, va să zică din Dobrogea, și-i supune jurisdictiunii bisericești a patriarhului din Ohrida. De aci bulgarii au stat în atîrnare completă de împărăția bizantină o sută șaptezeci de ani.

După asta, adecă la 1186, apar în scenă frații Petru și Asan. După mărturia tuturor contimporanilor fără escepție, ei erau *români,* poporul lor — românesc, limba lor — românească. Elementul românesc era atît de răspîndit în suta a douăsprezecea și pîn-într-a cincisprezecea încît Tesalia actuală se chema Marea Românie,(???) Etolia — România Mică;

Epirul — Țara Vlahioților; Moesia — România Albă; Țara Românească actuală - România Neagră (Mauro Vlachia). În fine asanizii se numesc ei înșii în documente ,,domini Blacorum et Bulgarorum". După stingerea liniei bărbătești a asanizilor (1257), noul regat pierde către împărăția bizantină toate provinciile c-o populație precumpănitor românească, iar statul *Cetății de spini* (Tîrnova) mai duce o exiatență precarie și fără consistentă pînă ce cade fără scăpare în mîna turcilor.

Într-adevăr, în zilele lui Murad I redusul stat care purta numele Bulgaria era împărțit în trei: la Vidin domnea Ioan Sratimir, cumnatul lui Vladislav Basarab și nepotul lui Alexandru Basarab, la Tîrnova - fratele vitreg lui Sratimir, Ioan Sișman III, la Varna sus-amintitul Dobrotici. Dan I, nepot de frate a lui Vladislav Basarab și frate bun ca urmașul său Mircea I, era în război cu Sișman pentru marginele țării sale de dincolo de Dunăre. Cari vor fi fost acele margini nu putem ști exact din cauza lipsei de documente; sigur este numai că sub Mircea I nu mai e vorba de domnie bulgară în cetățile de pe malul drept al Dunării și în Dobrogea.

La 1389 e bătălia din Cîmpul Mierlei, după care toți cei ce-au luat parte în contra turcilor devin vasali, afară de Mircea.

La 1393 — cinci ani în urmă — se desființează și umbra regatului vasal din Tirnova, si Bulgaria devine pașalîc, afară de Dobrogea și cetățile de pe Dunăre.

La 1394 bulgarii, statul și biserica națională, sînt desființați, patriarhul lor Euthimie e tîrît în robie.

În starea aceasta de dezolațiune scaunul ecumenic din Constantinopol însărcinează pe mitropolitul din România Neagră (????????) cu exercitarea tuturor drepturilor episcop ale în Tîrnova, iar la 1395 mitropolitul Țării Românești petrece în capitala Bulgariei. Fiul ultimului rege, Sișman, anume Alexandru, se turcește și e numit guvernator la Samsun în Asia Mică.

La 1396, adică doi ani în urmă, e cumplita bătălie de la Nicopolis ad Haemum, care se mîntuie prin înfrîngerea Europei întregi de către Baiazid Ilderim. Din eroare unii au admis că locul acestei bătălii ar fi fost lîngă Dunăre la Nicopolis ad Danubium, numit Micul Nicopol, care era în mînile lui Mircea. Bătălia aceasta de o epică măreție a avut loc lîngă Marele Nicopol, ale cărui ruine se văd azi în satul *Nichiup,* 4 ceasuri depărtare de Tîrnova, 12 ceasuri de la Dunăre, unde rîul Rușița se varsă în Iantra.

Am arătat mai sus că, cu toată victoria turcească de la Nicopolul Mare, Mircea se numește încă la 1399, adică trei ani în urmă, domn al întregului țărm drept al Dunării pînă la mare și vladaleț al Dristului.

La 1402 Baiazid e învins și lănțuit de Timur Lenk în bătălia de la Angora. Despre o invazie a Țării Românești nu mai

poate fi vorba, căci împărăția osmană era sfîşiată prin lupta între fraţi, între fiii lui Baiazid.

Dobrogea şi Dristul, precum şi întregul mal drept n-a putut fi luat de la români decît de Mohamed I şi anume la 1416, cînd Mircea, încărcat de ani şi slăbit de lupte necontenite, a trebuit să se supuie, deşi în condiţii cu mult mai bune decît toţi principii slavi şi greci ai Peninsulei Balcanice împreună.

[8 martie 1879]

[„ÎNTRE MULTELE NEPLĂCERI ALE VIEȚII..."]

Între multele neplăceri ale vieţii desigur că polemizarea cu minţi radicale e una din cele mai mari.

În orice discuţiune serioasă şi onestă sînt cu putinţă numai două moduri: unul *ad rem,* care dovedeşte adevărul tezei în sine, altul *ad hominem,* care arată că adversarul a susţinut sau făcut însuşi luciul pe care azi îl combate.

Argumente *ad rem* nu s-au adus nicicînd în contra noastră, pentru că secta liberală consistă din oameni absolut incapabili, născuţi cu neputinţa de-a pricepe cel mai elementar adevăr chiar. Daca le spui că o alianţă ofensivă nu se face fără tractat în regulă ei răspund c-ar fi nedemn de-a cere de la un împărat zapis şi chezăşie; daca le spui că teoria de „om şi om", o teorie curat filantropică şi un rezultat al compătimirii ce omul o are nu numai cu semenul său ci chiar cu animalele, devine o stupiditate erijîndu-se în *teorie de stat,* căci preface tara moştenită, apărată cu vărsare de sînge şi cu privaţiuni, într-o mlaştină americană pentru scurgerea elementelor nesănătoase din alte ţări, atunci domnii liberali te numesc *evreofag.*

Un comunard alungat din Paris, care-şi are învăţătura toată din academia „Le crapaud volant", devine redactor al „Românului", organul unui partid numeros; o facultate a Universităţii din Bucureşti e împuiată cu bulgari tîrzii la minte cari-n viaţa lor nu şi-au bătut capul decît cu cămătăria şi cărora omul prevăzător nu le-ar încredinţa viaţa unui cal, necum a unui creştin; aceşti bulgari cresc apoi la noi în ţară o generaţie diplomată şi privilegiată de ucigaşi, iar noi, dacă arătăm toate acestea, atunci... sîntem evreofagi. Ba unul din geniile acestea, născut în Bosnia şi care-a învăţat meşteşugul doftoricesc de la felceri turceşti, e pînă şi ... senator, ales în capitala României, în centrul luminelor, dragă Doamne, şi în focarul naţionalităţii, ca o adevărată ilustraţie a libertăţii alegerilor. Să zicem că i-am fi opus acestui felcer turcesc tot ce-avem noi mai bun în ţara noastră, pe un prinţ de neam, pe un fiu de Domn de ex. al cărui tată să fi fost o glorie a paginelor istoriei ţării, ale cărui antecedente să fi fost cele mai nobile, mai curate şi mai generoase, ei bine, sîntem siguri că prinţul cădea şi că roşii alegeau tot pe doftorul Bosnagi.

Oare evreii sînt *singurele* elemente economiceşte şi moraliceşte nesănătoase care se scurg la noi în urma extremului liberalism al instituţiilor noastre, care nu cer altă calitate pentru aşezarea în ţară decît ca cel venit să fie animal vertebrat biman şi nimic mai mult? Evreii sînt elementul cel mai numeros, nu însă *unic:* diferiţii bosnagii şi redactori ai „Românului" intră în aceeaşi categorie a elementelor nesănătoase scurse de aiurea în ţară.

Repetăm deci că, îndată ce e vorba de întîmpinări *ad* rem, cari să se refere la teza în sine, niciodată nu le vom putea primi de la minţile radicale, pentru că acestea nu sînt în stare de-a recunoaşte nici chiar cele mai elementare adevăruri, nici chiar pe acela că, introducînd într-un stat eminamente naţional un sistem de instituţii cosmopolite şi americane, prefaci ţara cu necesitate într-o Americă nouă, într-o mlaştină de scurgere. Liberalii nu sînt nici măcar în stare de a vedea că aserţiunea noastră rămîne adevărată, abstracţie făcînd de la cestiunea evreilor şi de la soluţiunea ce-am propune-o noi, că e un adevăr neatîrnat de consideraţium sau de opinii de partid şi că, rostindu-1, nu devenim nici evreofagi, nici evreofili.

Aşadar cu argumente *ad rem* nu avem a ne ocupa, ci numai cu cele *ad hominem,* pe care „Românul" îndeosebi se încearcă a le aduce în cele din urmă două numere ale sale în contra noastră.

Dintr-un pasaj al nostru, scris în sensul celui de mai sus şi agravat totodată prin citarea art. 44 din Tractatul de la Berlin, „Românul" conclude că sîntem evreofagi.

Asta n-ar fi nimic, ar dovedi numai slăbiciune de judecată din partea adversarilor noştri şi nimic mai mult. Dar organul radical merge şi mai departe: neimpută că ne-am fi contrazis, c-am fi fost cîndva *evreofili.*

Apelăm la onestitatea „Românului" să ne spuie *cînd*?

Şi în ce mod se face imputarea aceasta? „Această tactică — zice „Românul" — deşi odioasă din punctul de vedere naţional, pentru că se adresează nu ţării, ci **străinilor, al căror ajutor [î]l imploră în luptele interioare de partidă,** nu e totuşi lipsită de oarecare dibăcie: ea constă în a susţine că guvernul şi cu partida liberală s-ar fi unit cu fracţiunea spre a rezolve cestiunea izraelită astfel cum voieşte fracţiunea".

Cînd am implorat noi ajutorul străinilor în luptele interioare?

Cînd am susţinut că guvernul s-a unit cu fracţiunea spre a rezolve cestiunea în sensul fracţiunii?

Noi am imputat guvernului duplicitate şi fracţiunii asemenea duplicitate. Antecedentele cosmopolite ale d-lor Rosetti-

Brătianu, drepturile femeilor, republica universală, participarea la atentatul Orsim, gheşeftăria proverbială a fraților fracționiști, promisiunile şi înțelegerile d-lui C. A. Rosetti prin străinătate şi tonul semeț înlăuntru, toate acestea ne făceau a crede că avem a face c-o nouă mistificație din partea roşiilor şi a fracționiștilor. Ceea ce ne confirma şi mai mult în părerea aceasta este intimitatea vădită între fracție şi guvern, cu toată logomahia din Adunări. Deci n-am putut vorbi despre o rezolvare a cestiunii în înțelesul fracției, pentru că această din urmă e bună-bucuroasă să-şi păstreze deputățiile, advocaturile statului, prefecturele şi tribunalele-i, să fie păsuită la arenzile moşiilor statului. Cu acest preț ea se mulțumeşte de a juca dublul rol de opoziție din gură şi de votare pentru guvern la toate voturile pe față. Fracția face opoziție numai cînd ştie că opoziția ei e inocentă; cum se clatină însă

---

guvernul, ea sare îndată în ajutorul lui. Apoi fracția mai are încă un drept de a fi ignorată: e puțin numeroasă şi compusă din nulități patente. C-un cuvînt fracțiune e un nume foarte potrivit, căci totul la ea e fragmentar : minte, caracter, avere, număr.

Din toate cauzele acestea nu putem crede că guvernul ar fi voind să rezolve cestiunea evreilor în sensul fracției, pentru că fracția n-are nici un sens; ea n-a ştiut niciodată ce vrea şi e cel mult o companie de postulanți şi arendaşi păsuiți, nicicînd însă un partid serios, despre care s-ar putea zice că-n cestiunea cutare gîndeşte aşa sau altfel.

Dar să lăsăm acestea. N-am susținut că guvernul a dat mîna cu fracționiştii, ci din contra, că fracționiştii au dat mîna cu guvernul — pe sub mînă, nu pe față. Indealtmintrelea fracționişti sînt ai oricui le va da slujbe şi îi va păsui cu arenzile; noi ştim cazuri în cari capi ai fracțiunii au venit cu capul pe tipsie la miniştri conservatori, asigurîndu-i despre nestrămutata lor fidelitate. Aşadar la altceva.

[*22 martie 1879]*

[„IERI S-A CITIT..."]

Ieri s-a citit pentru a treia şi cea din urmă oară în Cameră declarația de revizuire a art. 7 din Constituție, însă, deşi d. Furculescu a cerut a se deschide numaidecît discuția asupra acestui obiect, majoritatea, de astă dată zgomotoasă, a Camerii a cerut continuarea votării bugetului, încît e probabil că discuția a treia la mînă asupra articolului 7 se va începe abia sîmbătă, iar după votul al treilea Camera va fi de drept dizolvată.

Va să zică sîntem la spartul tîrgului.

Deşi sîntem departe a împărtăşi părerile esențiale ale d-lui Furculescu, ne unim totuşi în părerea formală ce a emis-o d-sa, că graba în privirea bugetului ar fi fost cu cale acum cinci luni de zile, iar nu cu două zile înaintea dizolvării. Dar în zadar; unde cîntă cucoşi mulți întîrzie a se face ziua.

Nu degeaba sînt în Cameră atîtea recunoscute capacități financiare precum d-nii Pană, Buescu, Sihleanu, Costinescu; trebuia neapărat ca existența acestor ilustrațiuni, acestor oameni mari ai României să aibă efectul ei şi la plăsmuirea bugetului, trebuia lucrul să se tărăgănească atît de mult pînă ce votarea va fi devenit cu totul de prisos, în sine vorbind, şi numai o formalitate goală de împlinit. O formalitate, da!, care zădărniceşte cu totul dreptul de control al Adunării asupra sămilor visteriei şi n-are alt scop decît de a acoperi prin *nimenea* responsabilitatea ministerului, oricît de pripite, oricît de factice ar fi sumele trecute la venituri, oricît de oneroase sau nejustificabile ar fi condeiele la cheltuieli.

Pe cînd Camera era la largul ei şi avea atîta timp înainte-i, pe atunci nu găsea vreme pentru bugete. Ba se discutau drepturile politice ale femeilor, ba atracțiunea pe care balonul captiv o exercita asupra d-lui Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, ba negustoria de principii era la ordinea zilei. Mai ales acuma, înaintea desfacerii totale, fiecare din d-nii deputați liberali scotea cu atîta ieftinătate principiile sale pe piața alegerilor viitoare încît ajunsese cîte zece mărturisiri de pur liberalism la leţcaia roşie; Camera ajunsese o prăvălie în care fiece panglicar cu mîncărime de limbă scotea cîte o panglică de un ceas şi jumătate de lungă, aceasta nu pentru a lumina pe cineva sau a lămuri cestiunea, ci pentru a poza în această atitudine înaintea țării alegătoare. Verzi şi uscate, vrute şi nevrute, poveşti scrise pe apă, proorocii despre lucruri trecute, c-un cuvînt negustorie grea ca fulgul pe apă, iată zilnica ocupație a Camerei luni întregi dupăolaltă.

Şi acum, cînd e la adecă, cînd s-ar fi căzut ca bugetul să fie de mult discutat şi votat, articolele bugetului zboară şi sfîrie unul după altul ca spițele de la roată sau de la vîrtelniță: vicepreşedintele somnoros, Camera somnoroasă, raportorul somnoros petrec ca prin vis condei după condei fără ca cineva să mai deschiză gura. Toată grija Camerei nu mai e ca bugetul să fie corect, bine chibzuit, neîncărcat, ci să se mîntuie odată comedia; răspunderea ministeriului să fie acoperită prin votul unei Camere *neresponsabile* ... şi-atunci toate vor fi bune.

De se vor realege d-nii roşii, vor zice vorba celuia: „an n-am cîştigat, est timp am păgubit, la anul trag nădejde". Dar de se va împlini nădejdea, de nu, puțin le pasă; țara să trăiască, datoriile curg.

De nu se vor realege, atunci „prinde orbul, scoate-i ochii", căci cine-i va putea trage la răspundere pentru votarea bugetelor şi pentru toate cîte-au păcătuit ?

Asfef se exercită în România *suveranitatea naţională,* controlul ce naţiunea e chemată a-1 exercita în afacerile ei, seriozitatea reprezentanţilor ei, c-un cuvînt astfel se joacă la noi *farsa* constituţională. Dar ea nu va mai ţine mult; numai pînă duminecă şi apoi ... adio viaţă!

Sperăm că providenţa ne va scuti de-a revedea în viitoarele Adunări o seamă măcar din acele fizionomii a căror pecete e o neştearsă, înrădăcinată banalitate; sperăm că alegătorii îşi vor fi deschis ochii şi nu vor mai trimite în Adunări nici naturi catilinare, despre cari ni meni în lume nu poate şti cu ce trăiesc de pe o zi pe alta, nici palavragii şi advocăţei fără pricini, cari pierd vremea Adunărilor cu discursuri nesărate, dezgustătoare prin lipsa lor de cel mai comun bun-simţ.

De cînd există Obştească Adunare în ţările noastre o strînsură mai nevrednică de palavragii şi de naturi catilinare nu s-au mai văzut. Cartofori de profesie, stîlpi de cafenele fără rost şi mesteşug, indivizi cari au accese de *delirium tremens,* iată unele din elementele constitutive ale actualei Adunări, încît toate darurile şi podoabele sale natura pare a le fi grămădit asupra a o samă din deputaţii actuali. O slugărnicie necondiţionată la ordinele stăpînilor miniştri, o deplină absenţă de spirit şi o buimăceală necontenită la discutarea legilor, o înfiorătoare lipsă do patriotism la tratarea cestiunilor naţionale, iată atmosfera generală, iar asupra unor discuţii mlăştinoase, insipide, lipsite de spirit şi de voinţă spre bine, vezi răsărind cîte un chip ciudat şi baroc, cîte-o stîrpitură radicală în a cărei fiziognomie se concentrează oarecum toate trăsurile neplăcute ale tutulor naţiilor semibarbare din Orient, vezi tipuri atît de pocite încît abia [o] fantazie de caricaturist le-ar putea inventa, punîndu-se într-adins să le iscodească, iar etnologul ar sta cu braţele încrucişate înaintea acelor specimine, neştiind, nu între ce oameni, dar în genere între ce soi de fiinţe organice să le claseze.

E curios într-adevăr de-a se vedea cum un popor ca al nostru, căruia Dumnezeu i-a dat oase destul de proporţionate şi o isteciune îndestul de vie, şi-a prefăcut tocmai Adunarea în care ar fi trebuit să trimită tot ce are mai bun într-un fel de menajerie de curiozităţi etnologice şi zoologice, a cărei exemplare gîndesc şi vorbesc tot atît de ciudat pe cît de ciudate arată. Se vede că teoria de „om şi om" a fost pricepută la noi cu totul conform spiritului naturalist al secolului nostru, şi naţia a voit să trimeaţă un şir de specimine omeneşti dintre acelea cărora nu le lipseşte, pentru a fi pure expresii vertebrate ale regnului respectiv, decît deosebirea unui fir de păr aruncat într-o cumpănă. *Ecce homo ... Darwini,* omul redus la ultima, la cea mai simplă expresie cu putinţă.

Dar ce să mai vorbim ! Uh proverb turcesc zice că, pentru cel ce înţelege, un ţînţar sună ca o trîmbiţă, iar pentru cel ce nu înţelege tobele şi surlele sînt în zadar ; şi în orice caz lumina nu se aprinde decît pentru cei ce văd, nu pentru orbi. Domni-va aceeaşi orbire la alegerile viitoare ca la cele trecute, trimite-se-vor din nou aceleaşi incapacităţi personificate, aceleaşi ambiţiuni meschine, aceleaşi mutre imposibile în Adunările viitoare sau poporul rumânesc îşi va deschide ochii şi va refuza concursul la încercarea de-a se forma un nou cabinet de curiozităţi — iată întrebarea pe care noi, cîţi n-am pierdut pe deplin speranţa unui viitor mai bun, îndrăznim a o nega.

[24 martie 1879]

[„ALALTĂIERI, SÎMBĂTĂ..."]

Alaltăieri, sîmbătă spre duminica Floriilor, la 21/4 noaptea, Camera a ajuns în fine la votarea a treia a declaraţiunii de revizuire; era deci din momentul acela dizolvată de drept, încît mesajul domnesc, citit a doua zi de către M.S. Domnitorul, a fost mai mult un act de graţie către Camerele actuale.

Despre actul formal al dizolvării vom relata mai jos. Deocamdată ne mărginim a spune că dicţionarele limbelor europene nu cuprind cuvînt care să însemne pe deplin monstruozitatea sedinţei de sîmbătă seară a Adunării deputaţilor.

Foaia oficioasă se plînge uneori că nu poate discuta cu noi serios.

Să admitem ipoteza aceasta şi totodata extrema noastră bunăvoinţă de a fi cît se poate de moderaţi în vorbe.

Ei bine, spună-ne un muritor din lume daca o Cameră care votează de la 9 şi pînă la 2 ore după miezul nopţii, adicăi în cinci ceasuri,

bugetul statului,

bugetul Casei de dotaţiune a oastei,

legea pentru împrumutul oraşului Bucureşti,

legea responsabilităţii ministeriale,

reziliarea contractului cu monopolul tutunurilor

ş.a.m.d.,

spună-ni-se dacă cu o asemenea Cameră şi cu guvernul răsărit din ea mai poate fi vorba de discuţiune *serioasă*?

Dar orice expresii am întrebuinţa, dac-am numi-o bufonerie constituţională sau panglicărie parlamentară, orice vorbă am întrebuinţa ea n-ar fi îndestul de tare pentru a înfiera această extremă uşurinţă, care nu credem să fi avînd seamăn în analele nici unui parlament de pe faţa pămîntului.

Şi daca renunţăm la caracterizarea mai de aproape a acestei memorabile şedinţe de sîmbătă seara o facem nu pentru c-ar fi loc de cruţare, ci numai pentru că nu ne-a făcut efectul unei şedinţe, ci pe acela al unui dezastru, a unei lavine prăvălită asupra ţării.

*

În buimăcirea generală, discursul lăudăros şi încriminător totodată al d-lui ministru de finanţe ni s-a părut un lung şi îndărătnic şuier de ironie. Cînd am auzit pe d . Dim. Sturdza lăudînd exactitatea bugetului pe anul 1879 şi comparîndu-o cu defectuozitatea bugetelor guvernului conservator, cînd 1-am auzit atribuindu-şi războiul ruso-turcesc o dată ca o scuză pentru cheltuiala de 56 şi jum. milioane aruncate în apa Dunării, a doua oară ca un merit pentru spori rea neprevăzută a cîtorva venituri, ni s-a părut mai întîi o glumă nu la locul ei, mai ales în faţa acelei Camere care vota bugetul cu drumul de fier fără nici o cercetare a condeielor, faţă cu o Cameră care peste o jumătate de oră avea să rezilieze contractul cu regia şi să voteze o convenţie de tarife cu Austro-Ungaria, ne frecam ochii ca să ne trezim din acest vis aievea, care ne făcea impresia unui dezastru, însoţit de o muzică plină de suficienţă şi de satisfacţiune personală.

Şi, cu toate acestea, azi trebuie s-o spunem c-a fost cu putinţă. La Dumnezeu şi la noi toate sînt cu putinţă.

Şi nu sîntem numai noi aceia cari avem de ce ne mira. Ziare liberale ale partidului chiar, „Binele public" bunăoară, se uneşte în această privire cu noi.

Votarea bugetelor c-o pripă necunoscută încă de cînd avem regim parlamentar, angajarea de a termina la epoce fixe linia de juncţiune Predeal, *uciderea* liniei ferate Vîrciorova cel puţin în privirea tranzitului, nedreptăţirea şi asuprirea încercată asupra corpului didactic prin manifesta călcare a legii instrucţhinii, reziliarea contractului Regiei monopolului de tutunuri prin surprindere, toate acestea fură acte de natură a convinge pe toţi că lipsa de independenţă şi esclusivismul de partidă sînt în stare a cauza cele mai mari rele.

Şi toate acestea ... în patru ceasuri.

Ei bine, Vezuvul a fost mai îngăduitor cu orasul Pompei cînd 1-a acoperit cu o pătură de lavă; el a avut nevoie de mai mult timp pentru rostogolirea valurilor sale de foc.

D. ministru de finanţe n-a fost găsit o altă ocazie mai bună, un alt ceas mai senin, o altă situaţie mai puţin îngrămădită pentru a-şi espune meritele sale şi o statistică comparativă a bugetelor de la 1873 încoace.

Acuma, cînd membrii Adunării erau obosiţi de peste zi, cînd asupra acestei şedinţe de seară se grămădise toate legile cele mai importante ale sesiunii, cînd nimeni nu era preparat a-i răspunde, d-sa a găsit ocazie a declara că de acum-nainte bugetele vor fi echilibrate, pentru că de astă dată evaluările veniturilor se fac cu exactitate, pe cînd conservatorii falsificau bugetele prin evaluări umflate. Liberalii n-ar fi greşit decît la evaluarea cheltuielelor ministrului de război, unde s-a întîmplat neînsemnatul plus de 56 şi jumătate, încolo toate sînt în regulă.

La acest discurs al d-lui Sturdza a răspuns d. Maiorescu.

Deşi ca toţi colegii săi— nepreparat şi neaşteptîndu-se la discursul ca din senin al d-lui ministru, d. Maiorescu a arătat lipsa de fundament a aserţiunilor finanţiare ale d-lui Sturdza.

În adevăr, dacă s-a întîmpat sub conservatori ca unele venituri să fie trecute in buget cu cifre mai urcate decît cele pe cari le-au produs într-adevăr, cată a nu se uita că acele venituri rezultau din dări nouă indirecte, care în lipsa unei statistice exacte nu se puteau prevedea ce vor produce. Îndealtmintrelea evaluările actualului ministru nu sînt cu mult mai exacte. Astfel pentru anul espirat s-au evaluat la 8 milioane venitul vămilor, pe cînd acesta a adus 16 milioane, adecă cu 8 milioane mai mult. Cumcă a ieşit în plus şi nu m minus e o împrejurare fericită, care

---

nu diminuează de fel eroarea de calcul, căci ciudată într-adevăr ar fi evaluarea aceea care ar fixa veniturile la o sută de milioane, pe cînd ele în realitate ar aduce două sute de milioane.

În realitate însă acest spor considerabil a o seamă de venituri e de atribuit aceloraşi împrejurări cărora cată a se atribui cheltuiala în plus de 56 1/2 milioane — adecă războiului. Şi dacă d. ministru poate invoca războiul ca justificare, tot acest război îi ridică pe de altă parte orice merit în privirea sporurilor de la venituri, căci drum de fier, vămi, poştă şi telegraf, toate acestea a produs mai mult tocmai în urma acelor împrejurări estraordinare, sporitoare a unor venituri, dar sporitoare şi în cheltuieli şi anume în acelea ale Ministeriului de Război.

Dar daca d-nul ministru a găsit de cuviinţă a face o statistică comparativă a deosebitelor bugete, de ce s-a oprit oare la 1873? Pentru că înainte de 1873 tot guvern liberal a fost, pentru că de atuncea datează dezordinea în finanţe, de atuncea

încărcarea spontană a statului cu cheltuieli în dreptul cărora nu era prevăzută nici o resursă.

*

La discursul d-lui Maiorescu a răspuns d. Brătianu. E în genere cunoscut obiceiul actualului ministru-prezident de-a invoca mărturia unor persoane răposate de mult. Cavour, Napoleon, Victor Emanoil, c-un cuvînt toți potentații și miniștrii morți au norocirea de a fi invocați că ar fi vorbit între patru ochi cu d-sa cutare și cutare adevăruri pentru cari-l place a pleda.

Și de astă dată, spre a dovedi că evaluările bugetelor conservatoare ar fi fost într-adevăr false, d-sa a invocat mărturia unui funcționar răposat, anume Racoviceanu.

Dar, lăsînd pe răposatul în pace, să luăm noi din parte-ne mărturisirea unui om viu și deputat liberal, a d-lui I. Ionescu, făcută în numărul de azi al „Binelui public".

D-sa spune că în anul 1879 veniturile scad și cheltuielile cresc și, pentru ca să li se dea acestora o nălucire de acoperire, se umflă veniturile. În loc de 19 milioane ce au fost în anul trecut la poște, drumuri de fier și diverse, s-au pus în anul acesta 29 de milioane. Rezumatul general e acesta:

Cheltuieli	108 376 539
Venituri	101 673 316
Deficit	7 703 223
Veni[turi] umfl[ate]	7 300 065
Deficitul întreg	15 004 008

Va să zică în anul l879 se cheltuiesc 16 milioane mai mult decît veniturile. Iată dară lăudătorul discurs al d-lui ministru de finanțe redus la adevărata lui valoare, la un deficit real de 15 milioane pentru anul curent.

*

Puține mai avem de adaos. În aceeași noapte de sîmbătă spre duminecă în care s-a votat cu asalt cele mai grele proiecte de legi fără de nici o discuție, d. Stolojan a propus ridicarea unui monument în amintirea războiului, s-a citit o scrisoare a M. Sale Domnului prin care se conferă tuturor deputaților și senatorilor medalia comemorativă a *Apărătorilor Independenței* și s-a votat în fine pentru a treia oară declarațiunea de modificare a articolului 7.

[27 martie 1879]

[„ALALTĂIERI, LUNI DIMINEAȚA..."]

Alaltăieri, luni dimineața, la 9 ore, un individ a descărcat de patru ori un revolver asupra împăratului Rusiei, pe cînd M. Sa se primbla pe jos. Împăratul n-a fost atins; făptuitorul a fost arestat.

Iată știrea cea mai însemnată care a alarmat pe oameni în cursul sfintelor sărbători ale Paștilor. Ea e cu atît mai gravă cu cît formează încheierea unei serii întregi de fapte

---

întunecoase al căror teatru a fost în timpul din urmă Rusia. Mișcarea revoluționară din Rusia fierbe înfundat; pe ici pe colo se-ndreptează pistoale contra șefilor administrațiunii de gubernie, se descopăr amploiați, sergenți de poliție, ba chiar persoane din societatea înaltă cari iau parte și dau impulsiune mișcării. Siberia se populează cu adepții noualor idei și cu toate acestea tot mai rămîn destui cari să atenteze la viața împăratului chiar. În Germania mișcarea socialistă analoagă a încetat în urma introducerii unor legi escepționale; în Rusia asemenea legi excepționale există în permanență; în Germania se urmăresc ideile socialiste numai, în Rusia s-au urmărit orice soi de idee mai liberă, încît sub presiunea cea mai mare, cu umilirea patentă a corpului didactic și a studenților, universitățile rușești au crescut o tinerime pururea supravegheată în toate mișcările ei. Oricît de regretabil și de odios e dar faptul atentatului, izolat și restrîns la responsabilitatea morală a făptuitorului, și oricît îl dezaprobăm, el totuși rămîne un semn caracteristic al timpului, un simptom al unor cauze cu mult mai întinse și mai generale. Faptul nu are caracterul unei răzbunări private, al unei crime individuale, el e precursorul unei mișcări de discompunerea socială al căreia obiect e colosala împărăție slavă.

Dar nu numai la Rusia e mărginită acea discompunere. Preste tot credințele vechi mor, un materialism brutal le ia locul, cultura secolului mînă-n mînă cu sărăcia claselor lucrătoare amenință toată clădirea măreață a civilizației creștine. Stilul elegant al arhitecturei Renașterii, cel măreț gotic cedează stilului monoton al cazarmelor de închiriat, Shak[e]speare și Molière cedează bufonăriel or și dramelor de incest și adulteriu, cancanul și Offenbach alungă pe Beethoven și pe Mozart, — e o epocă în care ideile mari asfințesc, în care zeii mor. Pe lîngă aceasta se mai adaogă o generală corupțiune economică. Capitalul, care ar trebui să fie și să rămînă ceea ce este prin natura lui, adecă un rezultat al muncii și totodată un instrument al ei, e adesea, ca posesiune individuală, rezultatul unor uneltiri vinovate, a esploatării publicului prin întreprinderi hazardate și fără trăinicie, a jocului de bursă, a minciunei. Elemente economice nesănătoase, uzurari și jucători la bursă, cavaleri de industrie și întreprinzători șarlatani

se urcă cu repejune în clasele superioare ale societății omeneşti, în locurile cari înainte erau rezervate naşterii ilustre, averii seculare, inteligenței celei mai dezvoltate, caracterului celui mai drept şi mai statornic.

Fără îndoială că alături cu germenii de discompunere generală se vor fi aflînd şi germenii unei noi vieți fecunde de un caracter într-adevăr uman; dar totuşi nu este mai puțin adevărat că în momentul de față ideile bune se află în linie coborîtoare şi aparțin toate fără escepție trecutului, iar cele rele se află pe linie suitoare.

[5 aprilie 1879]

[„UN CENUŞAR ROMÂN..."]

Un cenuşar român rătăcit ca amploiat, nu ştim de-a cîta mînă, prin Dobrogea se pusese într-una din zile să esplice unui turc sistemul liberal. Turcul nu cam pricepea de la-nceput, căci el căuta şi în România autorități analoage cu cele din Stambul: astfel sub principe el îşi închipuia ceva analog cu padişahul, sub ministru ceva analog cu vizirul ş.a.m.d. — Nu — îi zicea amploiatul — *poporul* este suveran. Uite-te ici în cafenea la toți cîți sînt față. Toți sînt suverani, ei pun țara la cale.

Abia acuma turcul înțelesese — Acu ştim, guvernul vostru *genabet-tacîm* (tacîm de haimanale, de stîlpi de cafenea).

Această espresie *genabet-tacîm* se lăți repede în toată Dobrogea, se va regăsi şi în corespondența pe care un efendi ne-o trimite din Cernavodă şi unde se va vedea ce tacîm de oameni d. Brătianu a găsit de cuviință să trimiță ca să administreze şi să lumineze Dobrogea. Atragem atenția tuturor, a d-lui Brătianu asemenea, asupra scandaloasei purtări a o seamă de funcționari români din Cernavoda, care e atît de bine descrisă în corespondența ce-o publicăm în n-rul de astăzi.

*

Poporul? Națiunea? Iată două espresii pentru una şi aceeaşi noțiune despre care liberalii nu-şi dau niciodată seamă cînd vorbesc de ea. În gura *genabet-tacîmului* nostru poporul este ceva nedefinit, monstruos, incert, zgomotos, ceva căruia nu-i mai dai de capăt.

Pentru, noi însă lucrul e mult mai clar: popor, națiune e complexul de clase sociale al unei ginți, adecă a unor oameni de aceeaşi origine etnică. Proprietarul mare, țăranul, negustorul, breslaşul sînt în acelaşi mod popor; nimeni din aceştia nu e mai mult ori mai puțin *popor* decît fiecare din ei. D. de Bismarck e tot atît de bine popor german ca şi d. Liebknecht, şi popor român e tot atît de mult badea Toader ca şi cutare ori cutare prinț sau proprietar mare.

Dar alături cu clasele pozitive ale societății române mai există şi oameni cari nici au ceva, nici au învățat vro carte acătării, nici ştii de unde pînă unde a răsărit pe aici prin țară, iar aceşti oameni pretind a fi popor *par excellence,* numai ei sînt națiunea, şi pe aceştia turcul şi noi îi numim *genabet-tacîm,* adecă roşii.

*

Aşadar poporul, națiunea *par excellence,* în număr de vro 120 de inşi, s-au adunat la Herdan. Proprietari şi negustori se rătăcise asemenea vro cîțiva pe acolo, dar nici unul din ei nu s-a amestecat în vorbă. Dar pentru aceasta erau mulți profesori de soiul d-lui Cernătescu (numit fără concurs în noaptea de 11 fevruarie), mulți advocați fără pricini (numiți de liberali în sinecurile de advocatură ale statului), mulți arendaşi de moşii ale statului, adecă de cei eterna mente datori cu ratele, c-un cuvînt, pe lîngă națiunea adevărată, reprezentată prin doi-trei inşi, era o sută şi mai bine de *genabet-tacîm,* de oameni cari au nevoie să stea cei de-o seamă cu ei la guvern pentru ca să aibă cu ce trăi, oameni pentru cari buget şi domenii ale statului sînt singurele mijloace de existență.

Dintre foştii aliați de la Mazar Paşa au vorbit mai întîi d. Ioan Ghica. D-sa a arătat că, legăturile noastre cu Europa fiind rupte, sîntem avizați pentru apărarea şi garantarea noastră la noi înşine. De la alegerile acestea va depinde existența naționalității noastre. Ele trebuie să fie libere de orice influență şi, dacă cetățeanul va da de un prefect ori subprefect care s-amestecă în alegeri, să-l *ia de piept (ipsissima verba)* şi să-l ducă înaintea procurorului.

*

D. C.A. Rosetti a fost foarte nemulțumit cu discursul d-lui Ioan Ghica. D-sa a cerut ca tot partidul liberal-național să se unească, căci conservatorii sînt uniți, deci libertatea e compromisă, Constituția e-n primejdie. Partidul liberal trebuie înainte de toate să aibă o *disciplină* oarbă, supunere pasivă ca *o armată de soldați,* căci libertatea nu se cîştigă decît prin *sclavia sub autoritatea partidului.*

Aceste faimoase teorii trebuiesc ținute minte; trebuie ca românii să ştie şi teoreticeşte ce este libertatea roşie, căci practic o ştiu de mult.

Dar un caz cu mult mai grav s-a-ntîmplat în adunarea aceasta. Un membru al Curții de Casațiune, d. Alex. Petrescu, s-au amestecat asemenea în tacîm şi a vorbit ca om de partid în sensul partidului roşu.

Cu toate astea acest domn, ca judecător, va avea în curînd să judece sute de procese electorale; de aceea e în orice caz

interesant a se şti pînă unde va merge *disciplina, solidaritatea, supunerea sa pacinică* ca-n armata de soldaţi şi *sclavia sub autoritatea partidului* cînd d-sa va judeca procesele electorale.

Atragem asemenea atenţia d-lui prim-preşedinte al Curţii de Casaţiune, căci voim a şti într-adevăr dacă membrii unei Curţi a cărei raţiune de a fi e tocmai imparţialitatea şi depărtarea de orice partid, daca acei membri zicem pot lua parte în dragă voie la adunări de partide politice, ba să agiteze cu vorba şi în faptă sub disciplină, supunere soldăţească, sclavie sub autoritatea partidului în favorul cutărui sau cutărui.

*

Iată dar un buchet de teorii şi de fapte cules din adunarea de la Herdan; adunare *a* partidului liberal-naţional.

Naţional. Citiţi numele membrilor comitetului electoral; mulţimea de nume fanariote şi bulgăreşti vă va încredinţa ce *naţional* e partidul roşu.

[8 aprilie 1879]

[„D. FREDERIC DAME NE TRIMITE..."]

D. Frederic Dame ne trimite o întîmpinare lungă, căreia-i dăm loc mai jos, relativă la menţiunea făcută în una din revistele noastre despre un redactor al „Românului", nenumit, care ar fi luat parte la Comuna din Paris. D-sa arată deci prin şirele de mai jos că n-a luat parte la acea mişcare şi întăreşte aserţiunea sa cu acte gospod.

Iată dar acea întîmpinare, asupra căreia facem mai la vale observaţiile noastre.

Bucureşti, 25 martie, 1879

D-lui Redactor al ziarului „Timpul"

Domnule redactor,

Vorbind de mine vă permiteţi din nou să adăugaţi lîngă numele meu epiteta de „comunard alungat din ţara sa". Ştiţi, d-le, că, dacă „Timpul" ar fi un ziar serios în alegaţiunile sale, această acuzaţiune aruncată în treacăt, după ce a fost dezminţită de atîtea ori, ar constitui ceva mai mult decît o calomnie.

Însă, fără a cerceta mobilul unui fapt pe care nu voiesc să-l calific, cred de datoria mea să vă adresez spre ştiinţă copia de pe două scrisori, una iscălită de un fost subsecretar de stat la departamentul justiţiei, cealată emanînd de la actualul ministru al comerciului. Sper, d-le, că nu veţi refuza publicarea lor în ziarul d-stră.

Versailles, 21 ianuarie 1877

Scumpul meu domn,

N-am uitat nici numele d-tale nici serviciie ce ai adus guvernului în zilele grele cînd ne luptam în contra comitetului central. Se poate zice că ai fost ajutorul primăriilor noastre şi ştiu cîte misiuni periculoase ţi-au fost încredinţate de noi şi că le-ai îndeplinit pe toate cu curagiu şi inteligenţă ... Primeşte încredinţarea stimei ce mi-a inspirat purtarea d-tale.

Încrezi-te, scumpul meu domn, în simţimintele mele devotate.

Jules Meline

Primar al arond[ismentului] 1 din Paris în 1870— 71.

Deputat al depart[amentului] Vosges.

Subsecretar de stat la depart[amentul] Justiţiei. Minister. Dufaure.

Iată scrisoarea a doua, care mi-a fost adresată tocmai ca să răspundă unor atacuri îndreptate, tot cu ace[e]aşi bună credinţă, de d-voastră în contra mea pe la finele anului 1876.

Paris, 23 ianuarie 1877

Subsemnatul, deputat al arond[ismeniului] I din Paris, fost primar al arond[ismentului] II (1870—1871), certifică că d. Frederic Dame, născut la Tonnerre (Yonne) în 1849, a fost secretarul meu în timpul războlului şi al asediului capitalei în 1870— 71 şi că şi-a îndeplinit totdauna funcţiunele sale cu zel, inteligenţă şi devotament. Atest între altele că în momentul insurecţiunei comunaliste din martie1871 nu m-a părăsit în zilele cît am rezistat cu primarii Parisului la propăşirea acestei insurecţiuni. A venit cu mine la Versailles şi n-a încetat să fie credincios cauzei ordinei şi a păcei.

Pentru ce i-am dat această atestare, autorizîndu-l să facă de dînsa uzul ce-i va conveni mai bine.

P. Tirard

actualmente ministru al comerciului şi agriculturei

Originalele acestor două scrisori sînt la dispoziţiunea d-voastră ca să le consultaţi. Asemenea pun la dispoziţiunea d-voastră cartea ce am publicat la Paris în septembrie 1871, *La Resistance,* în care am făcut istoricul mişcărei comunaliste, şi *Istoria revoluţiunei din 1870— 71* a lui Jules Clarétie, ca să constataţi că acest eminent scriitor n-a găsit alte teorii mai bune decît ale mele, astfel încît ancheta Camerei asupra evenimentelor din martie s-au răzimat tot asupra acestor teorii, care au fost din nou sancţionate de Jules Simon şi Camille Pelletan în ultimele lor publicări privitoare la insurecţiunea din 1871.

Cred acum că nu voi mai găsi în „Timpul" epitete nedrepte acolate la numele meu, deşi era simplu să vă asiguraţi înainte d-a vorbi, cu atît mai simplu cu cît persoana mea e prea neînsemnată ca să poată figura în primele Bucureşti ale ziarului d-voastră.

Şi pentru că ocaziunea-mi este dată, adaug că ar fi bine să se piardă în presa română obiceiul d-a se arunca unul la altul acuzări nefundate, căci dezminţirea lor azvîrlă discre[di]tul asupra acelora care le-au scormonit.

Vă rog, domnule, să binevoiţi a publica această scrisoare în coloanele ziarului d-voastră şi să primiţi salutările mele.

Frederic Dame
48. Calea Victoriei

Toate acestea sînt bune şi frumoase, păcat numai că nu dovedesc nimic. Cată să reamintim pe scurt coprinsul acelei reviste a noastre. „Românul" ne făcea o imputare oarecum că numisem cererea de drepturi a evreilor, adresată Congresului, un act de înaltă trădare; ne imputa asemenea plîngerea noastră că prin sistemul de legi liberale cosmopolite, prin americanismul

demagogiei, bazat pe teoria rosettească „om şi om", ţara noastră a devenit o mlaştină de scurgere a elementelor economiceşte şi moraliceşte nesănătoase din Apusul şi Răsăritul Europei.

Noi am răspuns la aceasta că n-am vorbit numai de evrei şi că aceştia nu sînt *singurul* element nesănătos venit în ţară. Făr-a cita nume proprii, am pomenit numai exemplul unei facultăţi din Bucureşti, un fel de stup de bulgari ignoranţi şi cămătari, de un senator bosniac (felcer turcesc) ales în colegiul *întîi* de Bucureşti şi candidat al roşiilor şi de redactorul unei foi răspîndite, despre care se zicea c-ar fi luat parte la Comuna din Paris.

D. Frédéric Damé ne spune că d-sa n-a luat parte la Comună şi o dovedeşte.

Îl credem; retragem aserţiunea cum a fost, fără a schimba însă teoria generală emisă şi fără a-1 scoate din rîndul în care s-a simţit a fi. Căci nu faptul că a luat sau n-a luat parte la Comună e pentru noi important, ci mediocritatea şi nematuritatea scrierilor sale, cari nu-1 îndreptăţesc a juca un rol de cultură în România.

D. .Frédéric Damé a scris un dicţionar de medicină ni se pare. Cu toate acestea nu ştim să fie nici fiziolog, nici anatom, nici patolog special.

Tot d-sa a scris un fel de manual pentru învăţarea limbei ruseşti.

Cunoaşte limbile slave sau măcar pe cea rusească atît de bine ca pe cea franceză ?

Ne-ndoim asemenea.

A scris apoi o *Călăuză a Bucureştilor*; un *Dicţionar al dialectului provensal în comparare cu limba română,* în care pune cuvinte româneşti de gazetă, introduse de ieri-alaltăieri, alături cu fondul vechi romanic al limbei provinciale, d-sa mai primejduieşte apoi vizitarea Teatrului Naţional prin piese scrise fără pic de talent şi citirea „Românului" prin foiletoane. C-un cuvînt se foloseşte de zece căi pentru a se face... nemuritor şi va pretinde poate ca să-1 numărăm între elementele sănătoase de cultură?

Aşadară, cu tot *transitus per falsum medium,* cu toată eroarea noastră în privirea participării la Comună, atît teoria noastră generală cît si exemplele citate rămîn bune, precum teoria lui Galilei ar rămîne adevărată chiar dacă el ar fi citat între argumente şi vrun pasaj din Biblie.

Oricine ne va putea crede că d. Frédéric Damé e pentru noi o persoană indiferentă, ca oricare alta, încît, pe cîtă vreme nu va voi a se face observat, n-am fi crezut de-a avea destul *talent* de-a ne ocupa de d-sa. Poate că autorul *Nopţii furtunoase* ar fi singurul care să-mbogăţească specia „Rica Venturianu" cu încă un tip. Dumnezeu umple lumea cu ce poate şi n-avem ceartă cu cerul. Dar pe terenul vieţii publice credem din contra că orice mediocritate trebuie descurajată din capul locului şi în tot felul, pentru ca nici să cuteze a căuta pe seama noastră a tuturora o importanţă ce nu i se cuvine, chiar dacă acea importanţă s-ar mărgini la scrierea de piese rele.

Oare dacă d. coredactor al „Românului" ar fi avut în realitate talentul lucrurilor pe cari le-a întreprins, adecă talentul de-a compune enciclopedii medicale, dicţionare comparative a limbelor romanice, gramatici pentru limbele slavone şi tragedii bune totdodată, Franţa n-ar *fi* salutat în d-sa pe un nou Voltaire, n-ar fi fost încîntată de-a posede un spirit atît de universal ?

Din punctul nostru de vedere e aşadar indiferent dacă mediocritatea se cheamă Urechiă sau X sau Y. E o buruiană rea ce trebuie plivită, pentru a se face loc la soare plantelor celor de folos. Prisosul de puteri pe care o naţie îl posedă e îndestul de mic pentru întreţinerea culturii *adevărate;* dacă însă în locul acesteia se grămădeşte cea falsă, se grămădesc enciclopedii medicale, furtografia urechească sau *Scrisorile către demoşteniţi,* nu mai e loc pentru cultura cea adevărată şi sănătoasă.

D. Damé în fine are modestia de-a zice că d-sa e prea neînsemnat pentru ca să ne ocupăm de d-sa. Dar tocmai motivul acesta ne face pe noi să vorbim, căci atunci am trebui să tăcem şi despre d. Urechilă. Îndealtmintrelea fraza aceasta ne-aduce

aminte o epigramă a lui C. Bălăcescu :

Din modestie se vede
Zici că nu-nsemnezi nimic;
Tu o zici făr-a o crede,
Eu o crez fără s-o zic.

[8 aprilie 1879]

CESTIUNEA ORIENTULUI [„DUPĂ CUM ŞTIM..."]

După cum ştim, o telegramă din Constantinopol ne-a anunţat numirea lui Aleco Paşa ca guvernator al Rumeliei. Poarta într-atîta a făcut bine numind guvernator pentru această provincie întru cît ea a îndeplinit şi ultima condiţie ce mai pretextau ruşii pentru deşertarea Rumeliei. Se-nţelege că Poarta nu a numit ca guvernator pe Aleco Paşa pînă nu s-a înţeles cu el cu privire la modul de administrare şi să sperăm că Alexandru Vogorides, adică Alecu Paşa, ca partizan al lui Midhat Paşa, adică ca partizan al „reformatorilor", va şti să-şi împlinească misiunea, împăciuind spiritele atît de agitate ale populaţiunei Rumeliei răsăritene. Aleco Paşa pînă acum a petrecut la Paris şi probabil că se va fi înţeles cu actualul ambasador turc de acolo şi fostul mare vizir, Savfet Paşa, asupra celor mai de aproape modalităţi ale guvernării sale. Ca demnitar otoman, Alexandru Vogorides — Aleco Paşa nu credem că va lucra în contra intereselor suveranului său, şi, dacă n-ar plana asupra capului său fumul bănuitor ieşit din cădelniţa Agenţiei ruse, am putea zice că Poarta nu a greşit făcînd această alegere. Numirea noului guvernator este o dovadă mai mult ca proiectul de ocupare mixtă a căzut şi că contraproiectul Porţei nu numai că s-a primit, dar a şi început să fie pus în aplicare. După acest contraproiect, Poarta are să numească un guvernator; prelungindu-se totdodată încă pe un an împuternicirile comisiei ostrumelice, pe cînd Poarta va abzice docamdată de dreptul ei d-a ocupa liniile Balcanilor. O brigadă din miliţia Rumeliei răsăritene a ocupat portul Burgas. După retragerea trupelor ruse aceste miliţii vor fi chemate a îngriji de buna ordine în provincie, rămîind totdodată lui Aleco Paşa dreptul d-a aduce noi trupe turceşti, conform articolului 16 din Tratatul de Berlin, dacă aceste miliţii nu vor fi îndestulătoare.

[10 aprilie 1879]

[„UNA DIN FRAZELE FAVORITE..."]

Una din frazele favorite ale demagogiei noastre, pusă chiar în gura M.S. Domnitorului în mesajul de închidere a Corpurilor legiuitoare, e aceea că în tot timpul războiului şi în urmă, pe cît ţinu ocupaţiunea rusească, libertăţile publice n-au fost defel înlăturate prin stare de asediu, ci toţi am urmat a ne bucura de toate drepturile publice şi private.

Caz nemaipomenit în altă ţară, strigă ruşii.

De mirare lucru ca tocmai guvernul nostru să aibă atîta dibăcie şi circumspecţiune, atîta tact şi cumpătare încît în timpuri cu totul extraordinare să n-aibă defel nevoie de măsuri extraordinare.

Dar să ne punem în altă ipoteză. Să presupunem că Germania ar fi în război cu Franţa şi că amîndouă ţările, pentru a evita turburări înlăuntru, ar dispune următorul lucru: la Berlin s-ar numi Liebknecht director al Domeniilor, Bebel secretar de stat la învăţăturile Publice, Hodel, prefect de poliţie şi Nobiling şef gardei palatului împărătesc, apoi toată secta liberalilor internaţionali s-ar pune în cele mai bune funcţii publice, fără a se întreba daca ştiu carte sau pricep cîtu-i negru sub unghie din serviciul public ce li se încredinţează. Oare s-ar întîmpla turburare în timpul războiului? Desigur că nu. E drept că această linişte ar fi cumpărată cu dezordinea financiară, cu destrăbălarea administrativă, cu o mulţime de rele cari s-ar prăsi şi înrădăcina repede în vechea societate germană, dar turburări nu s-ar întîmpla, tocmai pentru că elementele nesănătoase, revoluţionare, ar fi la guvern.

Iar daca în Franţa ar fi, în acelaşi caz ipotetic, la Ministeriul de Interne d. Rochefort la Justiţie un Raoul Rigault ş.a.m.d., fire-ar turburări în Paris? Desigur că nu. Elementele sănătoase s-ar ţinea în linişte tocmai prin primejdia generală care ar ameninţa patria, iar cele nesănătoase s-ar împlea cu de prisos din toate foloasele poziţiei lor oficiale si ar tăcea asemenea

Tocmai aşa însă s-au întîmplat la noi. Omul care a insultat persoana M. Sale şi pe membrii familiei domneşti prin scrieri obscene şi cuplete de *cafe chantant* şi care a ponegri tot ce ţara aceasta are mai onest şi mai independent capătă medalia *Bene-merenti* pentru scrieri literare si luminează publicul *ex officio.* Revoluţionari de meserie, amestecaţi în mişcările cele mai puţin curate de prin Franţa si Italia, d-nii Rosetti-Brătianu sînt în capul afacerilor

unul şef al partidului, altul ministru prezident; în fine cel ce detronează pe Domn şi proclamă republica europeană

federativă la Ploieşti veghează astăzi de siguranţa capitalei şi a persoanei M. Sale.

Fost-a dar cu putinţă turburări la noi, ori fost-au necesară decretarea stării de asediu?

Contra cui să se fi decretat dacă tocmai aciia contra cărora se putea decreta erau ei înşişi însărcinaţi cu mănţinerea ordinii, erau ei înşii guvern?

Aşadar faptul în sine că s-au mănţinut ceea ce numesc dd-lor Constituţia fără a se fi turburat ordinea nu dovedeşte încă nimic; căci elementele pozitive ale naţiei, cu toate rechiziţiile neomenoase, cu toate comitetele de salut public, cu toate perchiziţiile, cu tot jaful, cu toate cele 56 milioane franci cheltuite pentru a pierde o provincie, cu toate miile de oameni stinşi prin foame, frig şi glonţi, elementele pozitive, conservatoare ale ţării au rămas liniştite, căci era în ţară o armie străină, aliată cu demagogia noastră : un îndoit pericol.

Dar ia să fi fost conservatorii la guvern în vremea războiului ruso-turcesc !

Aveam la Piteşti *una* republică. Prezident d. I. Brătianu.

Aveam la Ploieşti o a doua republică. Prezident Stan Popescu.

La Mizil a treia republică. Prezident E. Carada ... şi aşa *cum dulci jubilo in infinitum.*

De aceea fie buni d-nii roşii şi nu se laude cu ceea ce nu e un merit al lor. Ţara a cumpărat scump, foarte scump această linişte internă şi mănţinerea drepturilor constituţionale. Ţara a cumpărat-o cu moartea zadarnică a mii de oameni, cu 56 de milioane bani buni aruncaţi în Dunăre, cu dezorganizarea completă a serviciilor publice, cu ruina financiară. Douăzeci de ani să fi stăpînit un alt partid, n-ar fi lăsat în urmă golurile şi dezorganizarea pe care ni le arată d-nii liberali după doi ani de guvenare.

Partidul liberal-internaţional de la noi n-a avut aşadar decît foloasele, nicidecum meritul situaţiunii.

[12 aprilie 1879]

[„ATRAGEM ATENŢIUNEA TUTUROR..."]

Atragem atenţiunea tuturor asupra importantei scrisori ce publicăm astăzi, precum şi a documentelor de cea mai mare gravitate cari se cuprind într-însa. Aceste documente sînt legalizate şi *subscriitorul răspunde de autenticitatea lor.* Încetul cu încetul vălul care-a ascuns criminalele şi întunecoasele procedări ale guvernului roşu se ridică. Faptele vorbesc aşa de tare încît orice comentariu ar fi de prisos.

În contra convenţiunii de la aprilie, ţăranii români cu carăle şi cu vitele lor au fost transportaţi între cazaci peste Dunăre în toiul iernei pînă la poalele Balcanilor, de unde nu s-au mai întors decît cu braţele. Aceasta s-a făcut, după cum reiese din aceste documente, nu după impunerea unui guvern puternic ca cel rusesc, ci după simpla mijlocirea unui contracciu ovrei. Ce i-a trebuit acestuia pentru a izbuti acolo unde statul major rusesc fusese neputincios? Nimic altceva decît acea cheie de aur care, după Filip al Macedoniei, deschide porţile de fier ale celor mai tari cetăţi. Ministrul care refuzase cu mîndrie rechiziţiile de peste Dunăre cînd i se cereau de capii armatei imperiale se-nchină înaintea ovreiului Warszawsky; dînsul subsemnează fără sfială şi fără mustrare de cuget sentinţa de moarte a agriculturii române şi decretează sărăcia, pe timp îndelungat, a unui întreg popor.

Citească oricine aceste acte cari nu destăinuiesc, se zice, decît o mică parte din jafurile pe trecute în acest an de nenorocire, 1877. El va rămînea îngrozit de lăcomia oamenilor de la putere pe care numai un lucru o întrece : îndrăzneala lor.

[15 aprilie 1879]

PESTE CÎT TIMP VA PIERI LUMEA?

Profesorul Dulbois Reymond ţinu în 19 martie curent o disertaţie înaintea unui public foarte numeros din Bremen din care reproducem şi noi după „Voss. Ztg." următoarele:

După ce schiţează observaţiunile indienilor, parţilor, grecilor, romanilor şi vechilor germani asupra originei lumei şi finitul ei, oratorul expune ipotezele cristianismului asupra pieirei lumei, aşa-numită ultima judecată, ipoteze ce au mişcat

---

pînă în ultimii secoli spiritele lumei creştine şi cari au determinat finitul lumei la un *număr hotărît de ani; aceste ipoteze şi profeţii s-au arătat în acelaşi timp ca înşelătoare. Cu înflorirea ştiinţelor naturale s-a asigurat şi durabilitatea stării genului uman. Dar nici ştiinţele naturale nu s-au putut sustrage de la opinia că Pămîntul, suspendat în gol şi învîrtitor într-un zbor repede în giurul Soarelui, ar fi supus într-un mod oarecare pericolului pieirei. Laplace văzu* un *atare pericol în ciocni rea Pămîntului cu un comet, o frică pe care noi nu o mai avem astăzi deoarece ştim că Pămîntul are dese ciocniri cu cometi şi că substanţa cometilor are o densitate mult mai mică decît aceea a aerului atmosferic. Un alt pericol se vede în erupţiunea*

puternică a hidrogenului Soarelui, care se aseamănă cu erupțiunile pietrelor temporare. Cu această erupțiune se va produce o căldură foarte mare, care va avea de consecință aprinderea lumei, aprindere căreia va trebui să fie sacrificat şi Pământul nostru. Un al treilea pericol ar sta în deranjarea sistemului solar, căci stelele fixe nu *sînt de tot fixe, pentru că fac mişcări foarte mici din axa paralelă spre constelațiunea lui Hercule, astfel că în cele din urmă o ciocnire nu ar fi de tot inevitabilă. Al patrulea pericol pentru Pământ ar sta în miezul său tare şi aprins şi raportul acestuia cu crusta Pământului subțire asemenea unei coji de ou, care nu-l poate scăpa de pericolul de a crăpa şi a se sfărîma. Toate aceste temeri însă sînt bazate numai pe ipoteze, cu toate că cea mai nouă ştiință asupra naturei a arătat cu siguranță că starea actuală a Pământului nostru nu poate fi durabilă.*

Noi ne procurăm toată provizia noastră de căldură de la Soare şi, după teoria lui Iulius Robert Mayer asupra conservărei forței, fiecare mişcare, afară de forța atractivă a Lunei, care face fluxul şi refluxul apelor mărei, este numai o lumină solară transformată. Din căldura solară însă ce trebuie să atingă suprafața Pământului nostru se pierde în nemărginitul spațiu prin radiere atît de multă că numai o mică părticică 1/2300000000 mai ajunge la noi.

Soarele pierde în fiecare an cîte ceva din căldura sa şi ştiința ne învață că el va mai lumina încă 17000000 de ani. În apropierea acestui timp suprafața Pământului va începe a se acoperi de gheață de la un pol la altul; omenirea se va grămădi din ce în ce spre ecuator ; mişcarea Pământului va înceta cu încetul şi Soarele va apare locuitorilor Pământului numai ca un glob roşat, pînă cînd ei vor fi siliți în fine să se retragă în caverne şi să se nutrească cu peşti.

În orice *caz însă ne rămîne mîngîierea că materia nu va putea avea niciodată un sfîrşit şi că împrejurarea înghețului va începe intr-un timp infinit, adecă practic niciodată.*

[17 aprilie 1879]

[„D. SIMEON MIHĂLESCU PUBLICĂ..."]

D. Simeon Mihălescu publică, în calitatea sa de prim-ministru (căci d. Brătianu e numai cu numele), două adrese, una către Ministerul de Justiție, alta către cel de Externe, adrese prin care ni se asigură că d. Simeon Mihălescu, ministrul, va lua toate măsurile ce-i incumbă pentru a descoperi adevărul în privirea prevenitului Simeon Mihălescu.

Totodată d. Simeon Mihălescu provoacă pe ministrul justiției să someze pe d. Moldoveanu ca să publice şi celelalte acte mai grave, iar pe Ministeriul de Externe ca să întrebe pe d. Warszawsky dacă scrisoarea d-sale e autentică.

Publicăm în întregul lor aceste adrese :

Adresa d-lui ministru de interne către d. ministru [al] justiției.

Ziarul„Timpul", în numărul său de duminică 15 aprilie, reproduce pe lîngă o scrisoare subscrisă A. M. Warchavsky, adresată Escelenței Sale Evsevie Adreivici (Rosinscky), din care pare că ar rezulta avizare de mituire şi o falsificare de ordine din partea directorului Ministerului de interne, d. Simeon Mihălescu.

Scrisoarea subscrisă Moldoveanu se termină cu amenințarea următoare: „Vă voi comunica, d-le redactor, şi alte acte spre publicitate, mult mai grave".

Ministerul, în această cestiune, avînd a lua măsurile ce-i incumbă spre restabilirea adevărului, are nevoie şi de actele cele „mult mai grave" promise de Moldoveanu şi pentru aceea vă roagă să invitați Parchetul să-1 someze să publice imediat actele promise sau să le depună la Parchet, care pe baza lor să poată consulta dosarele aflate în Ministerul de interne.

Dispozițiunile ce veți binevoi a lua, vă rog, d-le ministru, să le comunicați şi acestui minister.

Primiți etc.

p. ministru de interne, S. Mihăilescu.

Adresa aceluiaşi d. ministru către d. ministru de externe.

Ziarul „Timpul", în numărul său de duminecă 15 aprilie, pe lîngă o scrisoare subscrisă Moldoveanu, publică şi o scrisoare subscrisă A. M. Warchavsky, din care pare că ar rezulta mituire şi falsificare de ordine din partea directorului Ministerului de interne, d. Simeon Mihălescu.

Ministerul de Interne, căruia [îi] incumbă datoria a restabili adevărul, vă roagă, d-le ministru, ca prin intermediul autorităților ruse să obțineți de la acel domn A.M. Warchavsky declarațiunea categorică dacă scrisoarea în cestiune este a sa, dacă a dat-o acelui domn Moldoveanu ca să facă uz de dînsa, dacă a mituit pe cineva în afacerea de care se face mențiune în acea epistolă, cine este mituitul sau dacă face aluzii şi se plînge de pierderile a mai mulți bani ca comerciante care a avut alte promisiuni de la intendența rusă şi căruia guvernul român nu a cedat a da cară pentru înlesnirea transporturilor necesare hranei armatei ruseşti decît în momentele critice cînd armata era amenințată de lipsa, şi atunci cu prețurile cari convenea intereselor sătenilor, prețuri mult mai mari decît se cerea pentru ceilalți însărcinați ai intendenței.

Răspunsul ce veți obține, vă rog, d-le ministru, să-1 comunicați şi acestui minister.

Primiți etc.

p.ministru dc interne, S. Mihălescu.

Ceea ce e dar caracteristic în aceste două adrese este că d. Simeon Mihălescu dispune cercetări asupra d-lui Simeon Mihălescu.

În loc de-a suspenda la moment pe acest domn din funcțiune, în urma unei atît de grave acuzări, de vreme ce un om care ar fi fost în stare să facă cele espuse în scrisoarea d-lui Moldoveanu ar fi totodată în stare de-a nimici acte publice şi de-a falsifica registre, d. Brătianu persistă a-1 ține în funcțiune, ba ironia merge atît de departe încît d. Simeon Mihălescu încredințează prin *Monitor* publicul că Ministerul de Interne va lua măsurile ce-i incumbă pentru a restabili adevărul.

De asemenea asigurări ridicole nu avem a ne preocupa. Această înfruntare a celei mai elementare cuviințe e poate din contra o dovadă mai mult în favorul celor susținute de scrisoarea d-lui Moldoveanu. În loc ca d. director al Ministerului de Interne să se retragă imediat din post, pentru a nimici pînă şi umbra unei bănuieli şi a lăsa curs liber cercetărilor parchetului, d-sa promite că va face ce-i incumbă pentru a restabili adevărul în afacerea sa proprie.

Noi n-avem de adaos nimic la cele publicate — decît că d. Simeon Mihălescu nu ni se mai pare în calitate de-a cere cuiva lămuriri dintr-o poziție oficială.

Ediția numărului „Timpului" ce cuprindea scrisoarea d-lui Moldoveanu fiind cu desăvîrşire sleită, reproducem scrisoarea şi în numărul de astăzi.

Bucureşti, 1879, 12 (24) aprilie

D-le redactor al ziarului „Timpul",

În urma atîtor vorbe făcute cu ocaziunea căruțelor de rechiziție române date evreilor ruseşti, am onoare a arăta cele următoare:

În septemvrie 1877 fiind însărcinat de intendența imperială rusă (ariergardă) a face transpoartele proviziunilor de hrană armatei imperiale, s-a făcut cerere guvernului român atît de intendența de ariergardă cît şi de intendentul armatei (generalul Ahrens) a ni se da căruțe de rechiziție române; în urma cărei cereri de ministru afacerilor străine ni se acordase, dar cari căruțe, pînă să vie la destinație pentru începerea transpoartelor, d. Brătianu, ministrul de interne, le-au poprit, telegrafiind d-lui Cogălniceanu, că o să mă puie în puşcărie, dacă voi mai stărui în a lua căruțe de rechiziții.

Îndată după întoarcerea d-lui Brătianu în Bucureşti, a mers la d. Brătianu o persoană, arătîndu-i că rău face de opreşte căruțele de rechiziție antreprenorilor români, pentru cari intendența imperială rusă cere, căci pînă acum antreprenori-lor e*vrei ruseşti* li s-a dat şi adică Horwitz, Gregr şi Cohen etc, pentru cari intendența nu a cerut.

Răspunsul d-lui Brătianu a fost că mai bine *preferă a i se tăia mîinile decît a iscăli rechiziția de căruțe române pentru armata imperială.*

Intendența, văzînd că noi nu putem obține rechiziția, fără care transpoartele deveneau imposibile, a trecut contractul nostru antreprenorului Warszawsky, resilindu-1, *cărui antreprenor în adevăr la moment i s-a şi pus la dispoziție cîte 1700 căruțe pe zi de rechiziție, măcar că pentru el intendența nu a cerut; numind ministerul de interne şi comisari români pentru acest sfîrşit, plătiți cu leafă lunară de antreprenorul evreu.* Warszawsky (Această rechiziție, măcar că în consiliul de miniştri s-a hotărît numai pînă la Zimnicea, dar s-au trecut şi peste Dunăre la Selvia, Lovcea, Gabrova, Tîrnova, Şîştov, Biela etc., locuri unde vitele cărăuşilor s-au pierdut, pe cari vite antreprenorul Warszawsky le-au plătit cu 240 franci perechea, conform convenirii cu guvernul român ; nu *ştiu însă dacă şi cărăuşilor li s-au plătit).*

În urma reclamării mele prințului Emeritinsky, şeful ştabului major rus, că rău intendența ne-au reziliat contractul şi ne-au confiscat suma de 65 000 franci, căci şi noi puteam continua transpoartele, dacă intendența stăruia pe lîngă guvernul român a nu ni se popri rechiziția, cerîndu-se deslușiri de şeful ştabului major generalului Russisky, intendantul armatei, prin raportul nr. 1479 din 20 mai 1878 răspunde formal următoarele:

„La trecerea armatei peste Dunăre, eu am primit ordin de la Marele Duce Nicolae, şeful armatei, prin intendentul armatei , a face transpoartele cu căruțe de rechiziție române, dară cari nu au durat mult, căci guvernul român, în urma multor plîngeri ale populației, a poprit a-mi mai da. Eu în nenumărate rînduri m-am adresat la guvernul român şi direct, şi prin comisarul nostru, prințul Obelensky, pentru a ni se da căruțe de rechiziție, cari cereri se probează şi la intendența de ariergardă, şi la intendența de mijloc, dară am întîmpinat piedeci la Ministeriul de Interne, căci numai d. Cogălniceanu, cu care aveam cunoştință, nu a refuzat a da ordine esplicînd populației neapărata trebuință ce este pentru transpoartele hranei armatei imperiale, însă piedecile întîmpinate la Ministeriul de Interne a făcut ca nici explicațiunile

---

d-lui Cogălniceanu să nu reuşească. În astfel de poziținne pus, am fost nevoit a mă adresa d-lui Warszawsky, consilierul de comerț, ca el să mă scape făcînd şi luînd asupra sa transpoartele, căci *numai el cu legăturile lui cu administrația şi guvernul român putea să-mi fie de ajutor pe asemenea vremi grele de bătălie şi cu ploi cari devastau pămîntul.*

Încît priveşte că eu am cerut căruţe de rechiziţie române pentru antreprenorul Warszawsky, ar fi sălbatec din parte-mi, cînd mie, *reprezentantul guvernului rus, guvernul român mi-au refuzat. Însă legăturile lui Warszawsky cu guvernul şi administraţia română au putut obţinea căruţele de rechiziţie prin personalele sale mijloace".*

Pe lîngă care raport intendentul armatei, ca să motiveze raportul său, anexează în original alăturata scrisoare:

1 decembre 1877 Bucureşti

Excelentie Evsevie Andreivici (Rossisky),

„Din depeşa mea şi din depeşa ministrului Cogălniceanu vă este deja cunoscut că, după multe împrejurări, eu am profitat a birui toate împiedecările şi astăzi deja s-au dat porunci prin telegraf tuturor prefecţilor din opt districte, că să puie la dispoziţiunea mea cîte 1200 cară pe zi pentru Bucureşti şi 500 pentru Frateşti şi acum puteţi fi liniştiţi că transportul deja va urma întocmai după dorinţa d-voastră. Mult m-au costat pe mine BANI, *vreme şi trudă ca să împac pe directorul Ministerului de Interne, Simion Mihăilescu,* cu prietenul nostru *, fiindcă numai el era, nu Brătianu era, care împiedica această cestie. De trei ori s-au raportat această afacere şi, numai *cînd cu dînsul am sfîrşit,* atuncea numai afacerea s-au adus la sfîrşit şi aceea cu condiţii foarte grele. Vă trimit d-voastră copia declaraţiunii mele ce am dat aseară ministrului, după care deja astăzi s-au dat împlinire. Eu expre am declarat că-mi las drept a propune vreo cîteva condiţii grele relativ la afacerea care negreşit trebuie să se schimbe; dară deodată sînt silit să le primesc avînd în vedere neapărata trebuinţă de a forţa transportul productelor pentru armată, mai ales acuma după luarea Plevnei, cînd proviziunea hranei se iveşte mai trebuitoare. Declaraţiunea aceasta am făcut după sfatul ce am avut cu amîndoi miniştri[i] cari mi-au făgăduit că, la al doilea consiliu de miniştri ce va fi, vor schimba condiţiile şi vor aproba pe ale mele pentru care eu m-am îngrijit. Cele mai mari şi necuviincioase condiţii sînt: ca să plătesc cu 240 franci perechia de boi dacă va muri şi că chirigii trebuie să ducă marfa numai pînă la Zimnicea ; aceasta însă din urmă, *măcar că hîrtia sfatului zice numai pînă la Zimnicea,* **eu însă am făcut de s-au schimbat poruncile către prefecţi şi împlinirea se face pentru toate punctele arătate în declaraţiunea mea adecă Tîrnova, Gabrova, Şiştov, Lovcea, Selvia şi Biela.** În sfatul miniştrilor hotărîrea nu s-au putut redacta decît numai pentru Zimnicea, **dară ordinele s-au dat către prefecţi cum îmi trebuie mie care se şi împlinesc".**

Acuma repetez plecata şi serioasa mea rugăciune pentru înlesnire mie de bani. Aveţi în vedere că toată reuşirea depandă de la aceasta. Eu oi avea oricîte căruţe va fi de trebuinţă pentru oricît transport şi oriunde veţi voi a se transporta, măcar că *pînă acuma cărăuşii de bună voie tocmiţi nu voiau a merge decît la Şiştov;* acuma însă s-a schimbat chestia şi merg **siliţi** oriunde vreau. Astfel vedeţi că neapărat trebuie să am bani pentru care este cinci zile de cînd eu şi intendantul am telegrafiat Excelenţiei voastre şi răspuns nu am primit. Afară de aceasta faceţi cunoscut cu telegramă, **ca să se dea cîte doi cazaci şi doi soldaţi la fiecare (transport, ca cărăuşii să nu se poprească pe drum** şi să binevoiţi a porunci ca aicea la încărcat să nu zăbovească şi la descărcat asemenea nenorociţii cărăuşi, precum acuma fără milă se face aceasta.

Banii ce m-au costat pe mine această reuşită nu-i pun la socoteli; aceasta mă priveşte pe mine. Această scrisoare eu am voit să vă trimit prin ajutorul comisarului Ruban, care însă s-a mai oprit şi de aceea v-o trimit cu polcovnicul Petrovsky, care vă va raporta verbal sau în scris lămurirea acestei afaceri.

Al Excelenţiei Voastre plecat slugă

(Semnat) A. M. Warszawsky.

(Înregistrat la no. 35 541 în dosarul intendenţei generale de companie din 1877 no, 129 din ordinul intendantului armatei, generalul Rossisky).

Toate actele cu cari se constată cele sus-zise le posed în toată regula spre a putea da cont oricui şi oricînd necesitatea va pretinde, adăogînd, domnule redactor, că vă voi mai comunica şi alte acte spre publicitate, mult mai grave.

Al d-voastră cu stimă,

Moldoveanu

Avem atîtea de imputat guvernului roşu, atîtea falsificări, atîtea calomnii aruncate asupră-ne, atîtea acte nesocotite, atîta lipsă de simţ de dreptate încît adeseori ne lipseau cuvintele şi proprii, şi figurate, pentru a însemna putrejunea bizantină ce-au răspîndit-o oamenii aceştia asupra ţării, ne lipseau locuţiunile pentru a reduce la adevărata lor espresie zădărnica logomahie cu care ameţesc publicul român şi falsifică bunul lui simţ, atît de vestit odată, pentru a arăta, în fine, şi a face lumea să se convingă că neadevărul, fraza umflată, lipsa de sentimente şi de idei e singurul mijloc de care roşii dispun pentru a amăgi o naţie întreagă.

* adecă Cogălniceano

Dar, cum vedem, toate acestea nu sînt încă nimic. Fraza, măgulirea patimelor de rînd, duplicitatea şi neadevărul sînt defecte atît de neînsemnate pe lîngă altele ale lor încît par a fi virtuţi.

Aci nu mai e vorba de fraze, de libertate, egalitate şi fraternitate sau de republică europeană ploieşteană, e vorba de crimă goală, de hoţie pe şleau; nu mai avem a face cu balamucul, ci cu puşcăria.

Scrisoarea d-lui Moldoveanu, care arată că guvernul rusesc renunţase de-a ne cere cară de rechiziţie şi că ceea ce n-au putut autoritatea marelui duce Nicolaie, a principelui Obelensky, a generalului Eossisky, a izbutit a scoate banul sunător, plătit ca mită de Warszawsky, scrisoarea aceasta, îndată ce se va adeveri pe deplin, va rămîne un stigmat în istoria României, va fi un semn că în suta a nouăsprezecea după Hristos au domnit în România lepădăturile societăţii, simpli puşcăriaşi, nedeosebiţi prin nimic de eroii de la Cayenn

Față cu faptul înfiorător că mita e-n stare să pătrunză orişiunde în țara aceasta, că pentru mită capetele cele mai de sus ale administrației vînd sîngele şi averea unei generații, fața cu acest fapt înfiorător nu mai există retorică, nici stil, nici joc de spirit, spiritul stă uimit şi nu află cuvinte, pana devine o armă slabă, aci începe funcția temnicerului şi, în țări mai primitive, unde însă monstruozitatea se şi pedepseşte monstruos, începe funcția călăului. Siberia e un salon comod cînd e vorba de a se pedepsi această nemaipomenită crimă, o crimă atît de mare, comisă asupra unei întregi populații, încît însuşi acela care-a cumpărat serviciile prevenitului esclamă : sărmanii cărăuşi, sînt tratați fără de milă !

Mînați de cnutul cazacului, pe un frig de crăpa lemnele şi pietrele, cetățenii liberi ai României mergeau *siliți* cu carele lor la Gabrova, la Tîrnova, la Selvi, la Biela, şi s-au întors unii cu palmele, alții cu vitele bolnave, pentru a întinde epizootia asupra țării întregi; astăzi țăranii au ajuns aşa încît trei-patru case trebuie să puie mînă de la mînă ca să înjghebe un plug, 5—6 ani cată să treacă pînă ce vom avea alte instrumente vii de muncă, iar pînă atunci munca întreagă a nației va fi paralizată — şi toate acestea pentru ce ? Pentru ca un om sau doi să se îmbogățească din vînzarea aceasta de viață şi de muncă omenească, pentru ca criminali de rînd să trăiască în lux şi în desfătări, pe cînd soldații noştri mureau de goliciune şi foame pe cîmpiile ninse ale Bulgariei, pe cînd țăranii noştri lăsau care şi boi întroienite în drum şi-şi luau lumea-n cap.

Va să zică la acest punct a ajuns deja demagogia noastră ? La maturitatea deplină pentru a împle ocnele? Ei, pentru Dumnezeu, dar duceți-o încalte în capăt, domnilor roşii! Faceți din acest om ministru-prezident sau Domn, căci merită pe deplin să vă conducă. Arion, pe care l-ați grațiat, nu e decît un ucenic nemernic pe lîngă atleții crimei şi ai înjosirei pe cari sînteți în stare a-i produce.

[18 aprilie 1879]

[„PE ZI CE MERGE ACUZAȚIA..."]

Pe zi ce merge acuzația aruncată în publicitate de scrisoarea d-lui Moldoveanu devine tot mai verisimilă dacă se uită cineva la apucăturile prevenitului şi ale amicilor, poate a complicilor lui, precum şi la subterfugiile presei radicale.

Din scrisoarea d-lui Moldoveanu — publicată de noi — rezultă următoarele:

1. Generalul intendant Russisky declară de-a dreptul că nici mijlocirile sale, nici acelea ale principelui Obelensky, nici în fine stăruințele comandantului suprem, marele duce Nicolae, n-a fost în stare a scoate cară de rechiziție de la guvernul român.

2. Generalul intendant declară că n-a intervenit nicicînd pe lîngă guvern pentru ca Warszawsky să capete cară, căci ar fi fost *sălbatec* din partea sa de-a le mai cere, cînd lui, reprezentantului oficial al guvernului imperial, i se refuzase.

3. Că nevoind nici a mai cere cară, nici a se mai ocupa cu guvernul român, a cedat contractul transpoartelor d-lui Warszawsky, care prin *personalele sale mijloace* promitea a face tot.

Amintim în treacăt că generalul Russisky e un om pe deplin onest, încît cuvintele sale nu sînt supuse nici unei îndoieli; iar după noi aceste declarațiuni ale generalului sînt indiciile cele mai grave care arată ca *personalele* mijloace ale d-lui Warszawky şi numai acestea au fost

---

cauza directă a prestării de cară de rechiziție şi indirectă a epizootiei care a bîntuit şi bîntuie încă toată țara, a sărăcirii țăranului nostru, a mizeriei generale.

Dar atît prevenitul Simeon Mihălescu cît şi foile radicale înconjură cu desăvîrşire scrisoarea generalului Russisky şi se ocupă numai de scrisoarea bancherului Warszawsky. Trei persoane, deosebite cu totul, afirmă unul şi acelaşi lucru, iar d-nialor nu au a face decît cu declarația unuia singur.

Acele trei persoane sînt:

Un general, care se bucură de încrederea nelimitată a guvernului său.

Un milionar rus, pe care radicalii îl numesc samsar; si în fine:

Un antreprenor român al transpoartelor.

E dar un cumul de dovezi din părți deosebite, argumentele se adună concentric într-un singur focar .

*

Ce ar fi făcut acuma în locul d-lui Sîmeon Mihălescu un simplu om năpăstuit față cu aceste zdrobitoare declarații ale generalului pe de-o parte, ale bancherului pe de alta?

S-ar fi retras de-a doua zi din post, pentru ca organele justiției să poată face cercetări asupra cărora să nu planeze nici umbră de bănuială şi, sigur de nevinovăția sa, ar fi aşteptat cu răbdare ca să se facă lumină. Cu aceasta presa ar fi fost liniştită, opinia publică împăcată în mod provizoriu; lumea ar fi aşteptat în linişte la ce capăt o să iasă lucrul.

Dar, în locul acestei purtări corecte de om onest, d-nia lui ne dă în două zile *trei* grave indicii de suspiciune.

Întîi, rămîne *ostentativ* în post şi anume la ministeriul acela unde trebuie să fie toate dovezile în contra sa, daca ele există,

dînd loc la bănuiala că, în cazul unei eventuale cercetări, are de gînd a induce justiția în eroare prin asistența şi manoperele sale.

Ăl doilea, d-nialui dictează ministrului de justiție şi celui de esterne măsurile ce trebuiesc luate în privirea d-sale însuşi. Această cutezare e un indiciu şi mai grav.

Al treilea : în adresa către Ministerul de Esterne îi dictează lui Warszawsky din cuvînt în cuvînt ceea ce are să raspunză în privirea aceasta, să spuie adecă că face aluzi[e] si se plînge pentru pierderile *a mai mu1ți* bani

> care a avut alte promisiuni de la Intendența rusă şi căruia guvernul român nu a cedat a da cară pentru înlesnirea trans-poartelor ... decât în momentele critice cînd armata era amenințată de lipsă etc.

Acest al treilea indiciu, cel mai grav din toate, arată că d. Simeon Mihălescu şi-a pierdut cumpătul si nu mai ştie ce spune. Acelea *alte* promisiuni sînt escluse prin declarația intendentului armatei, care arată că n-a promis nimic lui Warszawsky şi nu l-a sprijinit deloc în afacerile sale.

Apoi scrisoarea lui Warszawsky nu face defel aluzie la pierderile ca *comerciante* amăgit prin promisiunile intendenței, de vreme ce urcarea prețurilor de cărăuşie priveau pe guvernul imperial şi aveau. a-i fi restituite, ci de-o mulțime de bani pierduți *pe socoteala sa* pentru a împăca conştiința liberală a d-lui S. Mihălescu, bani pe care nu-i putea trece în conturile guvernului rusesc, de vreme ce acesta n-are paragraf în buget pentru *mite.* Va să zică pagube prin diferență de prețuri sînt escluse cu totul şi nu poate fi vorba de ele.

*

Ceea ce pretindem noi după cele premise e ca d. Simeon Mihălescu să fie imediat suspendat din funcție şi arestat preventiv. E vorba de afaceri scabroase de milioane, de exploatarea şi maltratarea neomenoasă a unei populații întregi, de o acuzare ce nu are seamăn, iar purtarea acestui domn agravează acuzarea pe zi ce merge.

Rămîind d-sa în funcție, ba prezidînd oarecum cercetările făcute în chiar cauza sa, aceste cercetări cad sub legitima suspiciune de a fi fost influențate şi falsificate. Toate apucăturile necorecte de pîn-acuma, toate instrucțiile date procurorului de cum să se poarte şi de ce are să facă afirmă şi mai mult părerea că roşii, înțeleşi între sine fie prin spirit de gaşcă fie prin complicitate, vor să facă lucrul muşama.

*

Presa radicală aduce întîmpinări pentru care n-avem nume.

Românul" susține că d. Moldoveanu s-ar fi încercat să vînză aceste scrisori d-lor radicali. Noi ştim din contra că d-lor s-au făcut luntre si punte ca să le cumpere şi n-au putut. În fine „Cobza lui Faraon" zice că Warszawsky s-ar fi plîngînd de cheltuielile ce le-a făcut cu baluri şi soarele date spre distrarea preocupațiunilor d-lui Sim. Mihălescu. N-am mai cita acest argument daca n-ar fi atît de hazliu. Iată dar un milionar plîngîndu-se de

---

cîteva sute de ruble cheltuite pe vinuri şi pe lumînări. Tare-i nostimă şi cu duh şi straşnice vorbe dau din „Cobză".

Repetăm încă o dată, că suspendarea imediată din funcțiune a d-lui Sim. Mihălescu e *unicul* mijloc pentru a abate bănuiala publică de pe clina pe care a apucat, căci ea merge cu mult mai departe decum le place a presupune d-lor radicali, ea se întinde asupra cabinetului îndeobşte, asupra d-lui Brătianu îndeosebi. Dacă d. Brătianu nu voieşte ca publicul să crează că a fost părtaş, dacă ceilalți miniştri nu vor să fie *a priori* suspectați de complicitate în această afacere, trebuie neapărat să înlăture din calea justiției şi a cercetării piedeca vie, creată prin rămînerea la post a unui om asupra căruia atîrnă o acuzare atît de gravă.

[20 aprilie 1879]

[„D. AL. A. MACEDONSKY..."]

D. Al. A. Macedonsky, fost director al prefecturei Silistra Nouă, în care calitate a comis escrocherii şi falsuri în acte publice (precum ne spunea o corespondență ce am publicat), în loc de-a fi trimis înaintea justiției pentru acele acte scandaloase spre a-şi lua pedeapsa meritată, printr-un decret ce publică „Monitorul" de azi vedem cu mirare că e numit administrator al plăşii Sulina din jud[ețul] Tulcea.

[21 aprilie 1879]

[„S-AU ÎMPLINIT OPT ZILE..."]

S-au împlinit opt zile de cînd în coloanele ziarului nostru s-au făcut oarecare distăinuiri asupra afacerii scandaloase privitoare la rechizițiile de care pentru armata rusească şi pînă în ziua de astăzi nu s-a făcut nimic pentru ca țara să primească satisfacția cuvenită cît mai curînd.

Aşteptăm ca puterea publică să-şi facă datoria.

Sperăm totodată că-şi vor face datoria toţi oamenii oneşti în mînele cărora se află dovezi privitoare la această afacere, căci vorba e de a repara buna reputaţie a ţării.

Îndeosebi sperăm că d. C. Caramanlău va binevoi să lămurească opinia publică asupra motivelor pentru care şi-a dat demisiunea din postul de prefect al districtului Vlaşca, deoarece se asigura chiar pe atunci că această afacere scandaloasă ar fi fost cauza demisionării d-sale şi că d-sa posede acte privitoare la rechiziţiile de care şi la activitatea d. Andrescu, comisarul antreprenorului Warşavschi. Onestitatea d-lui C. Caramanlău e mai presus de orice bănuială şi nu ne îndoim că şi cu această ocazie vom avea mulţumirea de a constata că sînt şi între „liberali" oameni de caracter. A tăcea acum, după distăinuirile făcute, ar fi un fel de complicitate şi sperăm că d. Caramanlău va respinge orice bănuială privitoare la persoana d-sale.

[22 aprilie 1879]

[„SPERĂM A PUTEA ADUCE ÎN CURÎND..."]

Sperăm a putea aduce în curînd un răspuns amănunţit la lunga întîmpinare Mihălescu publicată în suplimentul „Românului". Deocamdată ne mărginim la reproducerea scrisorii d-lui N. T. Moldoveanu trimisă „Binelui public". Din capul locului cititorii suplimentului Mihălescu

---

a cătat să rămîie surprinşi de stilul împodobit cu flori retorice împrumutate de la prostituţie, de coordonarea arbitrară a datelor şi de tăcerea ca piticul asupra scrisorii generalului Russisky.

A alege din mulţime de documente pe acelea cari convin momentan, a nu pune la unele ziua în care ele au fost eliberate, a şterge ca cu buretele toate deosebirile de timp si de altă na-tură, a anticipa şi prejudeca cercetările legale începute, a *insulta,* pe contrarii cărora n-ai nimic a le *imputa* iată asemenea un mod de discuţie, pe care însă nu-1 vom urma noi. Dată după dată, act după act, observînd pretutindenea din fir în păr legătura între cauza sunătoare şi efectul monstruos, astfel sperăm a urma noi discuţiunea.

Iată deocamdată scrisoarea d-lui Moldoveanu.

[25 aprilie 1879]

[„ZILELE DIN URMĂ S-A RĂSPÎNDIT..."]

Zilele din urmă s-a răspîndit prin Bucureşti şi provincie şi s-a lipit de strade o proclamaţie apocrifă, iscălită cu numele plin a generalului Florescu. Se înţelege că, după obiceiul onestităţii radicale, nu s-a pus nici tipografia în care acest pamflet trivial a fost tipărit, necum numele autorului liberal. Roşii, simţindu-şi căderea aproape, vor să răspîndească înaintea dezastrului acel miros de puşcărie atît de propriu existenţei lor. De la iscălirea unui nume străin sub o proclamaţie pînă la falsificarea de înscrisuri şi la plastografie pură nu e nici un pas deosebire, încît nobilul cavaler de industrie care a compus şi răspîndit acea proclamaţie e pe deplin matur pentru izolarea celulară, în care să urmeze a-şi pune pe hîrtie, în toată taina şi fără a jena pe nimeni, meseria de-a contraface iscăliturі străine.

Se vede că s-apropie ziua în care cuvintele *roşu* şi *escroc* să fie identice. Atragem atenţia Parchetului asupra acestui act, care nu mai are a face deloc cu libertatea presei, ci cu libertatea caracteristică, pedepsită de Codul penal, de-a contraface iscăliturile altora.

[25 aprilie 1879]

[„TOŢI ŞTIU..."]

Toţi ştiu estrema moderaţiune cu care s-a esprimat pîn-acuma în manifestele lor comitetele electorale conservatoare.

În aceste manifeste era vorba de gravele cestiuni ce sînt a se rezolva de către Camerele de revizuire, de cumpătul şi moderaţiunea ce trebuie să predomine ca să se dea o soluţiune care să-mpace exigenţele Tractatului de la Berlin cu interesele economice şi sociale ale României, în fine în unele manifeste se vorbeşte despre greutăţile şi neajunsurile ce întîmpină agricultura noastră — ramul principal de producţiune — din partea concurenţei americane şi ruseşti şi despre mijloacele la care am trebui să ne gîndim pentru a combate aceste rele. În toate se vedea o idee clară, se vedea priceperea intereselor ţării, rostită în tonul moderat al omului convins. Manifestul comitetului electoral din Bucureşti recunoştea necesitatea de-a se vedea în Adunări toate nuanţele de partid, prin urmare şi roşii.

Noi în fine am sfătuit de atîtea ori în „Timpul" pe alegători de-a alege pe cine vor, negustori, meseriaşi, ţărani fie — numai oameni oneşti şi neatîrnaţi să fie, oameni cari să nu fie avizaţi la resursele bugetului pentru a trăi. Aceasta este părerea noastră statornică. *Noi* sîntem siguri că oamenii cu capitaluri sau cu învăţătură temeinică pe care curentul i-ar fi aruncat în partidul roşu şi cari sînt liberali din convingere pură şi dezinteresată se pot consfătui şi înţelege prea bine în toate cestiunile cu partidele opuse. Cu cine nu ne putem înţelege dintre roşii e lesne de spus : nu ne putem înţelege cu aceia cari sînt roşii nu pentru că sînt convinşi, ci pentru că n-au nimic şi nu ştiu nimic, pentru cari stăpînirea roşie e *singura* cale de-a-şi întreţine existenţa,

cu elementele economiceşte şi social nesănătoase, cu cumularzii, semidocţii, advocaţii fără pricini, vînătorii de posturi şi de moşii ale statului, cu toţi cei ce nu pot trăi decît din buget, fie direct, fie indirect.

Desi această idee o avem în mod statornic, totuşi n-a fost esprimată în manifestele electorale, înţelegîndu-se de sine că prin ele nu ne adresam decît la elementele pozitive ale naţiunii, la cei ce au sau ştiu ceva, în sfîrşit la naţiune în adevăratul înţeles al cuvîntului.

Comitetul partidului internaţional-liberal publică şi el un manifest, contrariu prin toată atitudinea şi maniera de-a vedea la manifestele noastre.

Iată pasaje în care comitetul acesta vorbeşte la adresa adversarilor lui politici:

Pe cine veţi alege?

Aveţi în faţa voastră de o parte partida *naţională liberali.* Aceasta e o partidă constituită şi organizată, cu drapelul şi programa sa.

De altă parte aveţi cîteva *personalităţi,* chiar însemnate, dar *divizate* între dînsele şi prin urmare fără sprijin spre a forma o partidă în naţiune. Un singur interes [î]i trage, *interesul puterii; o* singură dorinţă-i munceşte, aceea de a *apuca această putere.* Îşi cunosc bine neputinţa; ştiu *bine că ţara îi respinge;* dar *pasiunea* lor *pentru putere-i* orbeşte într-atît încît, disperînd de a veni la guvern prin voinţa naţiunii, au mers pînă a face o moţiune în Senat prin care cereau chiar guvernului partidei naţionale-liberale să-i primească în sînul său. Aceşti oameni însă au trebuinţă de un nume şi s-au intitulat conservatori; simt bine necesitatea unei programe fundate pe principie şi cînd cîţiva dintr-înşii voiră să le formuleze o dată în viaţa lor politică, în petiţiunea de la Iaşi, au consemnat într-însa negaţiunea chiar a principielor care servesc de bază constituţiunii noastre sociale şi politice. Iacă cine sînt cei ce pretind a se numi conservatori şi cari nu sînt decît *reacţionari.*

Dar faptele vorbesc îndestul. Reacţiunea s-a năpustit la aproape şapte ani asupra ţării. Vă aduceţi aminte cum a lucrat. A *înlăturat Constituţiunea,* pactul nostru fundamental, şi a *falsificat reprezentaţiunea naţională,* numindu-şi mai în toate judeţele deputaţi cu forţa. Excesele ei în alegeri au mers pînă la vărsări de sînge. Nici una din libertăţile publice n-a fost respectată de dînsa: libertatea individuală, libertatea presei şi a cuvîntului, inviolabilitatea domiciliului, toate au fost lovite prin perchiziţiuni şi prin întemniţarea ziariştilor opoziţiunii. Înjosise magistratura prin influinţa ce guvernul căta să exercite asupra deciziunilor ei. Umilise oştirea întrebuinţînd pe soldat la sugrumarea drepturilor cetăţeanului. Finanţele ţării erau sleite; legile statului destinate a crea şi a constata veniturile şi cheltuielele erau făcute spre a înşela opiniunea publică şi chiar *compturile definitive erau falsificate.* Creditul statului era ruinat. Concesiunile oneroase şi impozitele necumpănite secaseră aproape sorginţile economice ale ţării.

Spiritul de neadevăr şi, să zicem odată vorba proprie, obrăznicia unei coterii de nimic nu poate merge mai departe decît în aceste acuzaţiuni.

Concesiunea Stroussberg votată de ei, dezordinea şi dezechilibrarea finanţelor introdusă de ei, alegerile cu reteveiul şi cu influinţa morală introduse de ei, falsificarea reprezentaţiunii naţionale erijată în sistem tot de ei, perchezţiunile neumane din partea unor oameni cari nu erau judecători practicate de ei, c-un cuvînt toate păcatele comise de această bandă de exploataţie le aruncă azi asupra conservatorilor.

Cît despre organizarea partidului internaţional-liberal, n-o negăm.

Cauza acestei organizări stricte e interesul bănesc — nu comunitatea de idei — organizare egală cu cea a partidei ilustre Mafia şi Camorra, care miroase de departe a puşcărie. Din cauza asta vi se pare într-adevăr, onorabililor, că oamenii pe cari-i leagă comunitatea de cultură, de avere si de principii sînt dezbinaţi între ei, căci între conservatori nu sînt stăpîni şi slugi cum sînt la voi, nu e Catilina şi bande catilinare, ci sînt oameni egali prin avere şi cultură, oameni cari, daca voiesc puterea, n-o voiesc pentru ei, ca mijloc de trai, ci pentru ca să scape ţara de voi, de sterilitatea voastră de gîndire şi sentiment, de lăcomia şi corupţiunea voastră.

Ceea ce voi numiţi organizarea voastră nu însemnează decît disciplina oarbă a unei societăţi de esploataţie sub comunii şefi de bandă. Voi sînteţi înainte de toate o societate secretă şi după aceea un partid politic.

Vai de aceia din societatea voastră secretă care ar îndrăzni să aibă o altă părere decît şefii. Din cauza aceasta nici nu sînteţi legaţi prin principii. Acum republicani-federalişti de Ploieşti, acum monarhişti-lingăi, sărutînd praful de pe urmele monarhului, acum rusofili şi-ndată după aceea rusofobi, acum de gît cu Cremieux şi cu Montefiore apoi evreofagi, admiţînd pe rînd toate principiile, după cum credeţi c-aţi putea amăgi opinia poporului pe care-l esploataţi, în fond însă neavînd nici un principiu statornic decît numai acela de-a răsturna cu orice preţ orice organizare solidă a societăţii române şi de-a mănţine puşcăria voastră în sferele puterii statului.

[27 aprilie 1879]

[„D. S. MIHĂLESCU ŞI-A DAT DEMISIUNEA..."]

D. S. Mihălescu şi-a dat demisiunea după cum se zice, deşi nu ştim dacă toată retragerea aceasta nu este numai pe hîrtie. Intimitatea d-sale cu corifeii politici ai roşilor mergea atît de departe încît în vremea din urmă trecuse zvon prin lume că d-sa va adopta pe un fiu al d-lui I. Brătianu, cînd iată că veni deodată istoria Warszawsky, ca un nor greu asupra întîmplărilor idilice.

Pentru a nu lăsa să se trezească lucrul, d. N. Moldoveanu ne trimite un răspuns la întîmpinarea lungă a d-lui Simeon Mihălescu. Acea întîmpinare, publicată într-un suplement al „Românului", încunjură cu pază raportul no. 1479 din 20 mai 1878 a intendentului armatei ruseşti, general Rassisky, şi, spre a se şterge ca cu buretele declarația acestui general că *nu* a cerut care de rechiziție *nici* pentru guvernul imperial, *nici* pentru Warszawsky, d. Simeon Mihălescu caută a atribui stăruințelor d-sale urcarea tarifului de transporturi şi aceasta prin următoarele cuvinte:

Îmi permit a vă ruga să publicați cele ce am onoare a vă alătura, ca publicul să poată compara valoarea acuzațiunilor ce mi s-au adus personal cu atîta sfruntare şi să poată să-şi facă convingerea dacă intendența, prin reprezintanții ei, putea să mă mai şi mituiască cu bani, pentru că am contribuit din răsputeri ca să plătească prețurile din ultimul tarif şi cu modul de control cum s-a plătit, şi să poată, în fine, să se domirească că drept a avut Varşavschi să se plîngă, chiar dacă ar fi adevărat că s-a plîns, că mult l-a costat, ca bani, ca trudă, ca osteneală, *ca să mă facă să stau încă în minister, din care am fost rugat pe d. Brătianu să mă lase a mă retrage dacă nu s-ar fi admis ultimul tarif, ca să lase altuia locul de a tolera antreprenori ca Moldoveanu şi Botezatu,* să exploateze pe bieții țărani cu preț mai de nimic în *comparațiune cu cele ce au fost nevoiți a plăti.*

Va să zică rezultatul contribuirii d-sale din răsputeri, a amenințării că va demisiona daca nu s-ar fi admis noul tarif, este articolul V din convenția cu Warszawsky, care se rosteşte astfel:

V. Plata unei zile de lucru să se fixeze la zece lei noi şi întorsul deşert la 5 lei.

Într-adevăr mare *merit* ar fi acesta dacă ar fi a se atribui d-sale. Din scrisoarea ce urmează însă cititorii vor vedea că tocmai contrariul e adevărat: că adecă intendența imperială a urcat *de la sine* prețul zilei de lucru la 16 franci, pe cînd d-nii Brătianu-Mihălescu l-au redus, în deplină cunoştință de cauză, la 10 fr.; că intendența n-a cerut rechiziție şi că guvernul i-a dat-o lui Warszawsky ş.a.m.d.

Dar despre toate acestea vorbeşte mai pe larg scrisoarea pe care iat-o.

[29 aprilie 1879]

[„AM DOVEDIT ADESEORI..."]

Am dovedit adeseori că liberalismul estrem al legilor noastre au prefăcut pămîntul României în mlaştină de scurgere pentru toate elementele de prisos din țările de prin prejur şi că liberalii au fost aciia cari au creat cestiunea izraelită, întîi voind să le dea drepturi la toți *en masse,* apoi pentru că, spre a nu-şi pierde popularitatea, au introdus, cu duplicitatea ce-i caracterizează, pro ibițiunea absolută a articolului 7.

„Românul" zice că nu-i aşa, că noi calomniem ; d. Brătianu spune la Dorohoi că la *1848* d-sa avuse de gînd a introduce legi cari să stîrpească pe toți evreii dacă nu l-ar fi împiedicat *conservatorii* în această operă.

Ca să se vază acum cine spune adevărul şi cine nu, reproducem din proclamația d-nilor liberali de la 1848, adresată *popolului,* următoarele :

Pe scurt, popolul român recapitulînd decretă :

21) *Emanciparea izraeliților şi drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință.*

……..

Apoi pasajul următor.

Cetățeni în general, preoți, boieri, ostaşi, negustori, meseriaşi de orice treaptă, *de orice nație, de orice religie* ce vă aflați în capitală şi prin oraşe, *greci, sîrbi, bulgari, germani, armeni, izraeliți,* armați-vă spre a ține buna orînduială şi a ajuta la fapta cea mare. Patria este a noastră şi a *voastră,* vouă vă place a şedea într-însa şi ea vă primeşte. *Sistema cea veche nu v-a chemat şi pe voi la masa de obşte.* De azi înainte o masă avem cu toții; un ospăț de frăție ni se întinde, *aceleaşi drepturi vom avea cu toții"*

Asta e de ajuns.

Sînt cunoscute apoi intimitățile d-nilor liberali cu Crémieux, Montefiore şi alți evrei însemnați, intimități prea naturale, pentru căi evreii tuturor țărilor sînt liberali şi ultraliberali, republicam etc., lucru lesne de esplicat dacă considerăm că evreii,

neavînd nici patrie, nici tradiții, firește că nu vor ține la patria și la tradițiile poporului pe lîngă care trăiesc.

Discursuri de ocazie ale d-lui Brătianu nu dovedesc din nefericire nimic. Căci acuzarea noastră principală pe care-o facem roșiilor nu este că au fost și sînt amici ai ovreilor; la urmă fiecine e stăpîn pe cugetările și voința lui. Dar ceea ce n-au drept a face e de-a induce poporul în eroare și de-a se gera la ocazie de adversari ai ovreilor.

[1 mai 1879]

[„« ROMÂNUL » ÎN AJUNUL ALEGERILOR..."]

„Românul" în ajunul alegerilor a ajuns în doaga copiilor. Fie frica ce-o are de alegeri, cari promit a nu ieși pe placul radicalilor cu toate influențele și numirile de funcționari *ad* hoc, fie lipsa de judecată înnăscută și moștenită de la stîrpiturile transdanubiane cari au prestat rolul de părinți radicalilor din România, fie din cauze psicologice sau fiziologice, destul că-n doaga copiilor a ajuns și se leagă de vorbele noastre chiar acolo unde ele nu au o însemnătate politică, ci se referă la descrierea realistă a oamenilor și împrejurărilor.

Dacă îndrăznim a zice că generalul Florescu de ex. are nu numai o arătare simpatică, ci și aristocratică, ni se spune că răspîndim un aer de servilism. Mai știm încă și alte mistere despre general, care asemenea sînt în stare a-l compromite în ochii liberalilor. Generalul are totdauna o îmbrăcăminte îngrijită, pe cînd liberalii nu-și pot permite acest lux decît atunci cînd sînt la putere. Daca și aserțiunea aceasta e o crimă contra libertății, o mărturisim cu căință, dar nu ne putem îndrepta. E vina generalului dacă nu poate semăna, nici în privirea arătărei sale esteri oare, nici în privirea culturei și manierelor, cu d-nii radicali, ba că s-a-nfruptat într-atîta de blestemata de civilizație încît după ce s-a atins de un radical simte trebuința foarte esplicabilă de a-și spăla mînile; dar toate aceste mici crime contra libertății, egalității și fraternității sînt atît de naturale încît, departe de a le condamna, noi aflăm din contră cuvinte de-a le esplica în mod firesc.

Cît despre arhondologie și Regulamentul Organic al muscalilor, declarăm de mai nainte că le dăruim pe amîndouă dd-lor radicali, ca fiind foarte potrivite cu firea d-lor. Tocmai vremea Regulamentului este aceea care au favorizat boierirea lichelelor a căror fii sînt liberalii de astăzi. Regulamentul a fost acea legiuire impusă de muscali care era îndreptată contra elementelor istorice din țară și avea scopul de-a desființa puternica clasă superioară din România, pentru a substitui în locu-i caracudă semiliberală. Regulamentul Organic — deși încă destul de restrîns — inaugurează deja epoca domniei ciocoiești și a căderii claselor istorice din țară.

A doua aiurire a „Românului" pare a zice că *noi* declarăm a fi foarte liberi sub regimul radical. Deie-ni-se voie a o spune că noi nu sîntem numai *acuma* liberi, ci am fost totdauna neam de neamul nostru, încît actele de eliberare succesivă au privit pe grecii, bulgarii, sîrbii, albanezii și deosebiții redactori ai „Telegrafului". Pururea românul a fost în țara românească pe deplin liber. Claca sau boierescul n-a fost decît o formă de învoială economică; dar nu se știe caz ca un clăcaș la noi în țară, în orice timpi ar fi trăit, să nu poată ajunge la cele mai nalte vrednicii ale statului, numai vrednic să fi fost. *Egali* nu erau românii, dar liberi au fost totdauna. Dacă ne plîngem de libertatea prea mare a acelora cari împiedica lucrarea sănătoasă, fie intelectuală, fie economică a nației, noi știm foarte bine ce zicem și vom ilustra-o oricînd cu cazuri dacă liberalii poftesc.

Sînt oameni cari au comis crime grave și cu toate astea rămîn somități roșii, se primblă pe strade, ocupă funcțiuni înalte, în loc de-a-și petrece viața la pușcărie. Sînt militari cari și-au călcat jurămîntul făcut Domnului lor și i-au pus pistolul în piept, sînt alții cari au

---

proclamat răsturnarea lui și republica. sînt iar alții asupra cărora planează bănuiala verisimilă de-a fi fost mituiți și de-a fi vîndut pe bani viața și munca oamenilor la străini, c-un cuvînt oameni, precum unul din ei s-a definit însusi, „cari mănîncă carne de om și gura-i miroase a *eau de Cologne",* și aceștia ne .sînt nouă *prea liberi,* pe cînd după toate legile omenești și dumnezeiești ar trebui să putrezească la ocne. Libertate *materială* au românii destulă; nimeni nu e-mpiedecat de-a se ocupa cu orice ramură productivă, fie plugărie, fie meșteșug, fie negustorie, fie artă sau știință ; ceea ce împiedecă însă și face a se închirci libertatea materială este impunitatea crimelor, este necesara lipsă de respect către autoritatea statului născută din această impunitate, din care rezultă apoi slăbiciunea absolută a statului înlăuntru și-n afară.

Noi susținem că slăbiciunea statului român înlăuntru e mai mare decît în vremea fanarioților și cu mult mai mare decît în zilele lui Mihai Sturdza sau a lui Vodă Știrbei.

Citățm un caz din vremea lui Vodă Caragea. Vestitul George Lazăr trecuse în Țara Românească, deschisese școală și i se deduse numaidecît o boierie. Nu știm acuma cum se făcea pe atuncea dezlipirea de cetățenia austriacă, destul că consulul austriac îl pretindea ca pe un supus al guvernului imperial, l-au ademenit între zidurile consulatului și l-au închis. Vodă Caragea, auzind, a poruncit prefectului de poliție ca pe orice austriac va întîlni pe uliță să-l bată la falangă, ceea ce s-au și întîmplat întocmai. Numaidecît George Lazăr a fost liber, căci ope-rația polițienească nu era să se oprească la *un* austriac.

Astăzi — întîmplîndu-se aşa caz — el ar da loc la un lung conflict diplomatic, pe cînd atuncea falanga era de ajuns pentru a mănține autonomia internă a românilor, iar notele diplomatice erau floare la ureche.

În zilele lui Mihai Sturdza în fine „Foaia sătească", al cărei redactor era d. M. Cogălniceanu, cuprindea zilnic decrete de esmitere peste Dunăre de vagabonți şi escrochi ovrei, încît cu sutele îi luau slujitorii din urmă şi-i depuneau pe pămîntul fericit al Dobrogei. Astăzi ar țipa toată Europa, escitată de Alianța izraelită, de liberalii lumei întregi şi de jurnalele acestora.

Ei bine, această estremă slăbiciune înlăuntru şi înafară s-a născut din ura şi vrajba introdusă în pămîntul nostru de secta roşie, din discompunerea vechei societăți române prin legi de-un estrem liberalism, din impunitatea crimelor, din împrejurarea că ne guvernă oameni cari nu pot impune respectul autorității nici prin naştere, nici prin ştiință şi inteligență, nici prin avere.

[3 mai 1879]

[„PUȚINE ZILE INCĂ..."]

Puține zile încă şi țara va fi ales mandatarii ei ce noi, trimişi anume pentru rezolvarea cestiunii izraelite.

Mai puțin decît oricare din ziarele opoziționii, noi am lăsat cestiunea aceasta afară de orice discuțiune, noi am fost aceia cari n-am făcut o armă de partidă din ea.

Liberă e țara să nu dea nimic ovreilor, să mănție articolul 7. să respingă stipulațiunea art. 44 din Tractatul de la Berlin. Şi într-adevăr aceasta ar fi fost opinia noastră, de-a mănține articolul 7, de-a respinge art. 44 al Tractatului de la Berlin; asta ar fi fost opinia noastră statornică, nestrămutată, dacă am mai trăi în vechea Românie, cu organizația ei de bresle, cu solidaritatea de interese, cu obiceiurile ei drepte, cu datinele ei naționale. Dar din acea epocă încoace s-au prăsit în țara noastră, împreună cu ideile demagogice, şi reprezentanții acestor idei, s-au prăsit soiul de oameni fără pic de simț istoric, cari au stricat tot rîndul şi tot bunul trai din țara aceasta, s-au prăsit secta roşie, care nu dă-ndărăt nici înaintea crimei, secta în mijlocul căreia ignoranța şi smintirea sînt titluri de recomandație, trădarea de Domn un merit răsplătit cu recompense naționale, revolta şi răsturnarea un brevet, un privilegiu pentru a deveni om mare.

Iată dar ceea ce face țara noastră slabă înlăuntru şi în afară. Toate puterile apusene ştiu că posedăm deja, înlăuntrul nostru veninul discompunerii sociale, că la noi domneşte demagogia, domnesc naturile catilnare, toată lumea ştie că prezidentul Consiliului de Miniştri a fost amestecat în conspirațiile contra împăratului Napoleon III şi în multe altele, că şeful partidului ce ne guvernă face parte din demagogia internațională care împînzeşte Europa, c-un cuvînt că aceşti oameni sînt ei înşii promotorii tuturor tendențelor de distrugere şi de anarhie.

Ce-i pasă, ce-i poate păsa Europei de o țară căzută în asemenea stare ?

Prin decăderea dinlăuntru sîntem siliți a transige.

Ceea ce am cerut aşadar de la partidul roşu nu mai este de a nu transige, ci de a spune lămurit, pe față, ce voieşte să facă.

La aceasta n-am căpătat pînă acuma decît răspunsuri evazive. Chiar acuma, imediat înaintea alegerilor, „Românul", organul demagogiei noastre, nu găseşte decît vorbe late, pentru a amăgi buna-credință a românilor.

El ne citează cuvinte din discursul d-lui Brătianu cari nu susțin nimic, precum nu dovedesc nimic, şi pe cari le reproducem, spre a se vedea cum fraza înlocuieşte la aceşti oameni orice cugetare pozitivă.

Iată-le dar:

Europa poate oare să exige de la noi ca dintr-o trăsătură de condei să rezolvăm această cestiune?

Dar cîte secole n-au trebuit Europei ca s-o rezolve ea însăşi ! Şi cînd a rezolvat-o? După ani de progrese şi numai după ce mai toate statele, trecînd prin foc şi prin sabie, se scăpaseră de mare parte de evrei. Nu vă miraţi dar că, atunci cînd a venit un plenipotențiar în Congres şi a propus o soluțiune, Congresul a respins-o şi a pus un articol în care este numai un principiu, iar nicidecum o soluțiune. Mai întîi, membrii Congresului ştiau gravitatea cestiunii şi aveau credință că națiunea română întreagă, dacă Congresul ar fi dat în cunoştință de cauză o soluțiune cestiunii prin Tratat, ar fi respins Tratatul din cauza acelui articol.

Credeți oare, d-lor, că Europa nu va înțelege, nu a înțeles chiar, cu toate uneltirile unora, că ar fi a ne sinucide dacă am da astăzi împămîntenirea la toți izraeliții în masă, aşa cum pare că le e frică, la cîțiva, că unii români ar fi dispuşi să o facă ? Aceasta este o supozițione monstruoasă, inadmisibilă, care nu poate fi rădicată aci decît ca o armă de partidă.

Cum ați putea crede că Europa ar veni a ne impune să deschidem deodată porțile țărei şi să dăm drepturi în masă la toți aceşti izraeliți?

Cînd ar veni *deputații izraeliții în Cameră,* ei care nu au încă dezvoltate simțimîntele româneşti, ei care sînt mai toți străini de țara aceasta, şi prin limbă, şi prin moravuri, şi prin viața lor, nu s-ar rezuma decît pe acei 500 000 de coreligionari, cari mai toți sînt cu totul străini de această țară. *Credeți d-voastră că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol național? Care din marile puteri ar putea cere de la noi ca, pentru amorul unui principiu, să ne ucidem naționalitatea?*

Toți sîntem de opiniune să facem omagiul acestui principiu ; trebuie ca religiunea să nu mai fie un obstacol la împă mîntenire. Diferim numai în privința mijloacelor, în privința precauțiunilor de luat ca să îngrădim naționalitatea noastră şi interesele noastre economice şi sociale.

Dezlegarea cestiunii izraelite este o *operă foarte laborioasă,* care nu se poate rezolva într-un mod definitiv decît în timp, poate de o jumătate secol.

Trebuie să vă chibzuiți şi să luați măsuri de apărare, fără însă a se mai putea zice de inamicii noştri că facem per secuțiune religioasă.

Iată dar programa d-lui I.C. Brătianu, o programă care consistă din *întrebări.*

Poate oare Europa exige?

Credeți oare d-lor că Europa nu va înțelege?

Cum ați putea crede că Europa ar veni a ne impune ?

Credeți că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol național?

Şi această mizerie intelectuală, acest joc cu *credeți* sau *puteți crede,* e în ochii roşiilor un răspuns pozitiv, un program ? Dar de cînd întrebările sînt în lumea aceasta un răspuns ?

Cel mai ieftin răspuns al nostru, al căruia contrariu nu ni-l va putea proba d. Brătianu, este aceasta, că Europa se moque de d. Brătianu şi de toți radicalii din România şi le-a impus imposibilul, ştiind că numai oamenii mincinoşi, fără de caracter şi tărie, numai parveniți şi naturi catilinare pot amăgi o nație cu neruşinare, pot realiza imposibilul. Dar se-nțelege că pe asemenea oameni nu-i poate crede nimenea pe cuvînt, ci numai pe fapta împlinită. Alianța izraelită este aceea care susține în România pe radicali şi-i susține ca să-şi facă treburile.

Şi ştiți cum microcefalii redactori ai „Românului" numesc acea jucărie de cuvinte?

Iacă o programă lămurită; ea este programa partidei naționale, care face omagiu principiului, dar îngrădeşte în acelaşi timp naționalitatea, îngrădeşte interesele politice, sociale, economice şi chiar morale, cu garanții care să le proteagă în contra oricărei atingeri, în contra oricărei slăbiri periculoase pentru viitor.

Pe temeiul acestei programe şi sprijinită pe *mărețul ei trecut de luptă* pentru ideile naționale, se prezintă partida liberală înaintea alegătorilor şi cere a-i reînnoi încrederea de care s-a bucurat pînă acum, în tot cursul vieței noastre politice de la 1848.

Iacă o programă lămurită; ea este a partidei naționale !

Nu ştim, zău, să rîdem sau să plîngem. Am rîde într-adevăr, dar ni se strînge inima cînd gîndim că asemenea capete, care dovedesc prin făptura lor semnele cele mai caracteristice a decăderii fiziologice şi anatomice, înmuierea de creieri şi atrofia oaselor craniului, conduc Soarta nației aceştia.

Iar cît despre mărețul trecut de luptă, îl vom ilustra numaidecît prin citeva fraze din Proclamația de la 22 iulie 1848 (no. 338), din care se va vedea cum vorba goală şi sforăitoare acopere lipsa de curaj, laşitatea liberalilor.

Iată acele fraze:

Popolul din capitală, asemenea mare şi sublim ca totdeuna, îşi apără şi astăzi drepturile cu eroismul timpilor primitivi ai creştinismului, care în inimile lor este şi astăzi tare şi puternic ca şi atunci, şi popolul român va birui, căci Dumnezeu ne-a zis că cu credința vom strămuta munții !

Înalta Poartă iarăşi ne făgăduieşte ne-ncetat prin glasul *Excelenței Sale Paşa* că va face tot pentru fericirea noastră.

Iscălit C. A. ROSETTI

Acesta e protestul la intrarea turcilor în țară sub paşa de la Rusciuc. Iată dar un popol mare şi sublim, care strămută munții şi pentru fericirea căruia glasul Escelenței Sale Paşa face tot!

Acesta este mărețul trecut de luptă al partidului radical.

[4 mai 1879]

[„ÎN URMA CONSTATĂRILOR FĂCUTE..."]

În urma constatărilor făcute de Parchet d. Simeon Mihălescu şi-a dat demisiunea din postul de director al Ministeriului de Interne, rămîind, se înțelege, pe timpul alegerilor la postul său. Dar se ştie că nu va putea să rămînă la acest post decît pînă în ziua cînd Parchetul va lua măsurile cuvenite.

Supărat de presimțirea acestei necesități fatale, „Românul" de la 5 mai atacă în mod pieziş pe magistrații însărcinați a arunca lumină asupra scandaloasei afaceri al cărei mijlocitor a fost d. S. Mihălescu. Dar în loc de a stărui asupra cestiunei

adevărate, le zice magistraților următoarele:

După cîte ştim — şi dorim să ne înşelăm — Parchetul nu se ocupă nicidecum despre cele ce a făcut acuzatorele şi despre relațiunile sale intime şi publice; ceea ce credem că este şi nedrept şi vătămător pentru nişte bărbați cari desigur caută cu căldură adevărul şi numai adevărul, fără nici o altă preocupare.

În orice caz, bărbații cari compun Parchetul sînt datori să descopere, cît mai curînd, cu cine a fost şi este în relațiuni intime şi publice d. Moldoveanu, ce valoare are acuzarea sa, ceea ce o poate lesne afla de va binevoi a cerceta şi a cere *ca şi poliția să îl ajute în cercetările sale,* şi ce coprind dosarele Ministerului de Interne şi ale prefecturelor, ce a ordonat să se facă d. Mihălescu şi ce s-a făcut.

Fie „Românul" liniştit, deoarece după cele ce ştim că trebuiau să se constate, îl putem în credința că moralitatea publică în curînd va fi satisfăcută. Iar cît pentru d. Moldoveanu, d-sa e un om destul de inteligent spre a nu fi început fără de a fi convins de reuşită, şi „Românul" insultă magistratura cînd vine să-i spună ce este şi ce nu este datoare a face.

[6 mai 1879]

[„LUCRU DE CARE TREBUIE..."]

Lucru de care trebuie să fie desigur acru sufletul cititorilor sînt fără îndoială vecinicele espuneri de teorii constituționale, de principii şi paraprincipii politice, de profesii de credință şi alte producte intelectuale de soiul acesta, cari dovedesc numai starea de nematuritate a educațiunii politice.

Au ideile şi principiile carne şi oase ? Sînt ele ceva real şi de pipăit, încît daca unul susține din gură că le are să-l şi credem pe cuvînt, încît să zicem : „De treabă om, căci frumos *vorbeşte* !".

Ideile şi principiile sînt cuvinte cari se pot învăța pe de rost, fără ca să fi trecut în sucul şi sîngele celui care le recitează ca pe un rol învățat în teatru. Oare cînd un actor joacă pe un rege într-o piesă el a devenit rege printr-asta sau rămîne acelaşi actor sărac asupra căruia iluzia unei ore aruncă splendoarea regalității ?

De aceea nu cată să-ntrebăm ce anume principii profesează cutare şi cutare, deşi ele au însemnătatea lor, ci cine şi cum este. Munceşte acest om ? Are ceva? A-nvățat carte? E cinstit în daraverile lui ? Iată întrebările de căpetenie cari în ultima linie hotăresc cît cîntăreşte un om în bine şi în rău — nu însă profesii de credință, tipărite pe-o hîrtie răbdătoare, vorbe late şi mari, escursiuni prin țările depărtate, cari nu se potrivesc în nici o privire cu țara noastră, verzi şi uscate pe cari publicul le ia drept adevăruri profetice şi revelațiuni incontestabile.

De douăzeci şi mai bine de ani presa roşie ameţeşte publicul român c-o mulțime de subtilități şi de idei foarte controversate, cu sisteme de organizare şi reorganizare, cu articole copiate din franțuzeşte, englezeşte şi nemțeşte şi cu toate astea publicul mi se-ntreabă : dovedesc toate acestea ceva?

Nu ceea ce zic aceşti domni, ceea ce fac e important.

Să luăm cîteva exemple cari vor ilustra prăpastia dintre cele zise şi cele făcute. Ne vom feri de vorbe mari, de libertate, fraternitate, egalitate, dreptate etc. şi ne vom ține pe şleau de ideile cele mai elementare, pe care le pricepe orice creştin c-un cap normal şi făcut ca al tuturor celorlalți.

De ce militarul e dator supunere oarbă, de ce el e legat prin jurămîntul lui mai mult decît oricine? Pentru că toate legile şi instituțiile omeneşti, pentru că existența statului în afară are nevoie de apărare prin putere fizică. Se-nțelege că n-ai nevoie să aplici legile prin soldați, nici să te bați într-una la granițe. E destul că puterea fizică a statului să existe în reprezentarea ei armată, e destul ca inamicii ordinei publice dinlăuntru şi inamicii cei dinafară s-o ştie că există, pentru ca să nu tulbure liniştea. Nu întrebuințezi bățul, dar îl ai la-ndemînă oricînd.

Birul acesta al cetățenilor unui stat, birul de sînge e cel mai greu din toate şi orice om o simte aceasta. Ca militar omul e legat orbeşte de ordinul superiorilor şi de jurămîntul ascultării absolute, al credinței absolute către Domn. Ar fi într-adevăr ciudat a se vedea că tocmai ultima rațiune de care statul dispune pentru existența lui, apărarea lui fizică, să se revolte în contra-i în momentul suprem al pericolului, să lepede arma sau s-o îndrepte în contra statului chiar. Aceasta e ceva atît de elementar încît oricine o pricepe.

Ei bine, ce s-a-ntîmplat la noi ? Rugăm să se facă distingerile necesare. Două partizi con spiră în contra lui Vodă Cuza, contra D[omnu]lui ales, recunoscut, inviolabil al țării.

Persoanele private cari conspirau puneau în joc persoana şi libertatea lor, pentru că statul cu puterea lui fizică existentă putea să-i sfarăme în momentul în care ar fi încercat să-şi realizeze scopul.

Dar ce se întîmplă? Ofițeri roşii şi *numai roşii* predau această putere fizică fără luptă în mîna conspiratorilor şi Dommul cade. Drapelul se dezonorează, asupra armatei s-aruncă o pată pe care n-a putut-o spăla decît cu sîngele ei în cel din urmă război.

Dar oare cu ofițerii călcători de jurămînt ce s-a întîmplat ? De vină toți ştiu că a rămas intacți, ba unul din ei, ruda onorată a sefului partidului roşu, [e] deputat, poate ministru, mai ştim noi?

Un altul proclamă răsturnarea Domnului şi republică în Ploieşti. Care i-a fost răsplată ? Capătă o comandă în armată, e umplut cu decorațiuni, se alege deputat, e trimis extraordinar şi de onoare al Domnului, intră în funcțiunea celei mai nalte siguranțe publice.

Iată dar trădarea şi călcarea de jurămînt, *erijate de roşii în titluri de merit.*

Să nu uităm că în acelaşi timp mulți ofițeri credincioşi lui Vodă Cuza, care au păzit cu sfințenie jurămîntul lor, au fost dați în judecată *pentru* fidelitatea din armată.

Iată dar fidelitatea şi credința nestrămutată degradată de roşii la un fapt ce merită pedeapsă

Tot ei sînt aceia cari strigă mereu : ştiință lumină civilizație ş.a.m.d.

Dar oare cum le aplică

Astăzi chir şeful diviziei şcoalelor din Ministeriul Învățăturilor Publice care nu ştie scrie şi citi cum se cade un rutinar cu patru clase primare

Iată ştiința, lumina, civilizația oficială roşie atîrnînd de un om cu patru clase primare.

Se înființează o medalie pentru recompensarea meritelor literare artistice. Există Bucureşti însă o natură catilinară, lipsită de spirit şi de talent, al cărei singur merit e că înjură în mod odios tot ce țara are onorabil începînd cu M.S. Domnul. El tîrîie în noroi familia domnească batjocoreşte pînă şi umbra copilului mort toate acestea într-un stil scîrbos, c-un cinism care n-are a face de fel cu cinismul antic; apoi strofele sale fără pudoare se cîntă prin cafenelele

---

plebei, sînt aplaudate şi urlete bestiale de aprobare se ridică cînd s-azvîrle cu noroi in umbra unui înger !

Care e răsplata acestui om ?

O funcție însemnată şi medalia *Bene merenti* pentru merite literare.

Nu mai vorbim de incapacitate şi de ignoranță. Ieie-se pe rînd şefii de servicii ai roşilor şi se va vedea că aproape toți sînt oameni cu desăvîrşire ignoranți, cari nu posedă nici un fel de studii, cari nu pricep nimic din natura serviciilor ce au a le îndeplini.

Statul posedă de ex. o a cincea parte a teritoriului României. De se va întreba cine e şef la Domenii, răspunsul va fi numele unui om fără învățătură, a cărui singur merit este că e liberal-roşu.

Şi aşa în totul şi în toate.

Toate calitățile rele: ignoranță, venalitate, trădare, prostie sînt în ochii roşilor singurele titluri de merit, după cari ei fac numirile în funcțiunile statului. Şi aceşti oameni apoi sînt împluți cu decorațiuni, cumulează cîte 5—6 funcțiuni importante, îşi creează misiuni şi diurne, se aleg deputați în colegiul III şi IV — au încrederea țării cum am zice.

Dar daca țara are neapărata nevoie de-a fi guvernată în modul cel mai liberal posibil, nu are destui liberali cinstiți ? Nu există mulți, foarte mulți oameni oneşti într-adevăr, în mare parte tineri, pe cari educația în străinătate i-a făcut liberali, şi cari au numai calitățile acestui sistem? Noi nu-i aprobăm, căci regula şi principiul nostru intim rămîne că existența şi buna stare a țării şi a poporului nostru sînt lucrurile de căpetenie, iar principiile după care el se guvernă sînt pentru noi un lucru secundar.

Pozitiv şi necontestabil este că de cînd domnesc principii liberale birurile se-nmulțesc, datoriile publice tot aşa, populația din oraşe şi sate moare şi scade văzînd cu ochii, străinii se nmulțesc şi se-mbogățesc, iar românii scad şi sărăcesc, c-un cuvînt toate relele au căzut ca grindina asupra țării de cînd ne-am lăsat de obiceiele vechi, precum le apucasem, şi de organizația noastră veche, sănătoasă, potrivită cu starea țării.

Sub domniile naționale ale sutei a nouăsprezecea mai nu era an bugetar să nu se-ncheie c-un escedent de vro cîteva milioane, nu era an în care populația să nu sporească cu vro cîteva zeci de mii de suflete, precum nu era an în care să nu se scrie o carte bună şi înțeleasă de toată nația de la Tisa pîn' la Marea Neagră.

A ne-ntoarce îndărăt adevărat că nu mai putem. Sîntem osîndiți a purta de acuma-nainte greutățile unei organizațiuni *factice*; teamă ne e numai că asupra acestei munci zadarnice de Sisif nația va fi oprită cel puțin o sută de ani în dezvoltarea ei naturală, daca nu va pieri chiar.

Astfel am văzut cum sub degetele magice ale roşilor trădătorii devin oameni mari şi respectați, bîrfitorii de cafenele — literatori, ignoranții şi proştii—administratori ai statului român, cum în ochii lor e merit tot ce-n ochii omului cuminte e rău şi vrednic de despreț şi de pedeapsă.

Pînă cînd aceasta?

Noi nu ne-ndoim că adevărurile noastre vor pătrunde în societatea română. La ce le-am şi scrie daca n-am avea această convingere? Fără a transige aşadar în privirea principiului nostru fundamental şi nestrămutat că, în loc de a subordona țara şi împrejurările unor teorii abstracte, din contra, teoriile trebuie să rezulte din starea şi necesitățile țării, noi totuşi nu sîntem

inamicii nici unei idei politice susținute de oameni onești, chiar daca acea idee n-ar fi potrivită cu starea de lucruri.

Ceea ce am fi așteptat dar de la alegerile pentru Cameră nu e ca ideile noastre să prevaleze, căci nu le putem impune oricît de bune și temeinice ar fi, ci ca elementele libera le alese să fie din cele curate, din cele cari n-au amăgit poporul cu vorbe și au un trecut curat.

Deși mulțumiți cu rezultatul general al alegerilor, am fi dorit să avem adversari în genere mai demni decît aciia pe cari administrația roșie i-a trimis în Cameră.

[15 mai 1879]

[„DEOCAMDATĂ FOILE RADICALE..."]

Deocamdată foile radicale nu simt altă trebuință mai urgentă decît aceea de a-și număra amicii din Cameră și din Senat; ocupațiune în care nu prea sînt jenați nici de regulele adevărului, nici de considerațiuni de onestitate politică. Înainte-mergătorul acestor numărători pe răboj e, ca-n toate afacerile de pură invențiune, ziarul „Românul".

Temele de aritmetică *vulgară* și de „uite popa, nu e popa", practicate cu atîta succes la Dîmbovița și-n alte locuri și așternute cu aceeași virtuozitate în revistele de acuma a foilor radicale, culminează apoi, după cum se-ntîmplă a fi căpătîna scriitorului radical, în una din două aserțiuni cari se esclud una pe alta.

Unii strigă : Conservatorii nu mai pot de bucurie.

Alții: Conservatorii nu mai pot de necaz.

Îndeosebi „Românul" ne atribuie o bucurie estraordinară, precum ar avea-o roșii bunăoară daca Fundescu ar ajunge împărat în țara cazalbașilor sau Dame prezident al Republicei Franceze, pe cînd ciracii „Românului" ne prezenta publicului lor ca pe niște oameni cărora li s-a necat corăbiile.

În faptă amîndouă aserțiunile sînt egal de greșite. Cine a citit „Timpul" știe că noi am prezis rezultatul alegerilor, daca nu din fir în păr, totuși în genere. Ne cunoaștem țara, n-am exagerat nicicînd valoarea opiniei publice, știm defectele legii electorale, care pune soarta țării în mînile orașelor, deși acestea sînt departe de a purta sarcinile publice ale satelor și a proprietății mari de pămînt, mai știm preste aceasta că amovibilitatea funcționarilor și arenzile moșiilor statului pun în mînă guvernului două puternice mijloace de ingerințe, știm în fine că cel din urmă și cel mai netrebnic subprefect poate ruina, de voiește, pe un arendaș sau pe un proprietar mic, prin urmare din capul locului noi, oamenii adevărului, cari vedem limpede și vorbim tot atît de limpede, nu ne-am făcut iluziuni tocmai mari în privirea alegerilor.

Am avut o singură bucurie: că colegiul I din toată țara, apoi îndeosebi unele județe, acelea cari au dat și regimentele cele mai încărcate cu glorie în cel din urmă război, a dat o strălucită satisfacțiune tuturor bărbaților pe cari roșii au avut lipsa de rușine de a-i da în judecată precum și lipsa de curaj de-a mănținea acuzarea, bucuria c-un cuvînt că clasa cea mai puternică, mai cultă și mai bogată din România a ales, fie-n Cameră fie-n Senat, pe acei bărbați, în genere cu foarte însemnată majoritate.

Am avut apoi o părere de rău; nu aceea că partidul conservator n-a ieșit cu majoritate în amîndouă Camerele, căci rezultatul a ieșit conform prevederilor noastre, ci că țara n-a avut destulă putere de-a respinge pe ciracii lui Warșawsky și de-a alege liberali mai cinstiți decum sînt roșii. Ne-am întristat văzînd că bunăoară un dr. Severin cutează a se opune contracandidat d-lui G. Bosianu.

Succesul ideilor noastre proprii nu 1-am sperat la moment, deși ele singure ne par mîntuitoare; dar în orice caz aveam dreptul de-a spera ca să avem înainte-ne adversari onești, nu oameni cu cari nici n-am sta vrodată la vorbă în afaceri private și pe cari numai starea țării ne silește de-a-i combate din răsputeri, precum Cicero combate pe Catilina.

„Românul" poate deci să esclame „triumf", poate să ne atribuie bucurie ori întristare; lucrul e irelevant. Noi știm ce știm și nu ne preocupăm de aceste ace cu care radicalii se apără de ghiulele. Sînt foarte contrariați d-nii radicali de cum au ieșit alegerile în Senat; acesta e adevărul. Știm asemenea că majoritățile de votatori și Severini nu sînt în stare de-a ține guvernul deasupra apei și că se vor întîmpla remanieri, iar acestea vor fi începutul sfîrșitului domniei roșie în România. Știm asemenea că n-au curajul de-a dizolva Senatul, că atunci cînd vor cădea pentru totdauna vor amenința pe Domn cu răsturnarea, c-un cuvînt știm multe, căci pentru cel cu auzul fin țînțarul e trîmbiță, după cum zice turcul.

Dar, pînă una alta, n-ar fi oare bine ca „Românul" să ne spuie ce atitudine va avea guvernul în cestiunea evreilor?

Declarațiunile d-lui I. C. Brătianu, pe care „Românul" avea extrema bunăvoință de-a le numi un program clar, am avut ocazie de a le arăta cît plătesc. „Domnilor, credeți d-voastră că Europa ... Puteți crede că puterile occidentale vor voi etc. etc.". Apoi tot șirul acesta de întrebări se mîntuia prin observația nespus de profundă că cestiunea evreilor e o *cestiune foarte gravă.*

Ni se va permite dar a spune că cu asemenea vorbe nu se pot împăca decît copiii și cititorii „Românului". Ce are de gînd cabinetul a propune Camerelor, ce are de gînd a susține și ce a combate, asta e cestiunea.

Cui dintre evrei şi cum se vor da drepturile politice, cestiunea secundară.

Cui dintre evrei şi cum se vor da drepturile *civile* în deplinătatea lor, cestiunea principală.

Am auzit într-adevăr că într-o adunare electorală ar fi vorbit un d. Costinescu asupra cestiunii evreilor: dar ni se va îngădui de-a nu ţinea deloc seamă de discursurile de candidatură ale caracudei roşie. Ele nu obligă pe nimenea, ba nici aciia cari le-au rostit nu se ţin obligaţi prin ele, de aceea din principiu nici n-am citit acele ingenioase espuneri, pentru că din nimic nimic nu iese şi pentru că ne-am făcut regulă de-a nu da importanţă decît oamenilor c-o însemnătate reală, nu acelora cari la căderea roşilor vor fi dispărut fără de urmă, unii în umbra notiţelor de prin mahalale ale „Românului", alţii după tejgheaua cîntăreţelor de şansonete, alţii în fine prin cafenele oculte unde ziua, dar mai cu seama noaptea, răsună prin

obloanele închise misteriosul dialect, sărac în cuvinte, dar semnificativ, de setleva, chenzleva, mazu etc.

Aşadar nu cu d. Costinescu vom sta de vorbă.

Voim ca ziarul „Românul", în numele partidului şi a guvernului pe care-l reprezintă, să vorbească limpede în cestiunea aceasta.

[17 mai 1879]

[„CINE CUNOAŞTE CÎTUŞI DE PUŢIN ISTORIA..."]

Cine cunoaşte cîtuşi de puţin istoria Ţărilor româneşti nu poate să se mire de cele ce se petrec în zilele noastre.

Pe timpul fanarioţilor, mai nainte, ba chiar numaidecît după epoca lui Ştefan cel Mare, scaunele domneşti au început a fi cumpărate cu bani. Fanarioţii nu erau decît oamenii care au luat acest principiu al cumpărării scaunului domnesc drept bază pentru organizarea unui sistem de exploatare publică.

Mai mulţi greci din Constantinopol şi din ţară se uneau între dînşii, compuneau din economiile lor un capital însemnat, se grupau pe lîngă vreun fanariot cu oarecare trecere la Poartă şi cumpărau tronul vreuneia dintre Ţările româneşti. Venind apoi în ţară, Domnul înde obşte nu înapoia banii, ci lua cu sine pe membrii companiei şi le da funcţiuni înalte, din care să-şi poată scoate capetele cu camete cu tot. Aceştia, la rîndul lor, luau biruri legiuite şi nelegiuite, vindeau funcţiunile şi făceau negoţ cu posturile atîrnate de dînşii.

Acest sistem s-a păstrat în Ţările româneşti aproape una sută şi cincizeci de ani.

După documentele istorice cari ne sînt cunoscute, la companiile de exploatare ale fanarioţilor au luat parte şi alţi străini, zarafi din Constantinopol, mai mulţi ambasadori ai Franţei şi ai Veneţiei; nu ne este însă cunoscut nici un caz în care boieri pămînteni, fie chiar şi de origine străină, să-şi fi băgat capitalurile în asemenea întreprinderi. S-a întîmplat însă în mai multe rînduri că vreuna dintre partidele din ţară s-a folosit de asemenea companii, constituite fără de concursul lor, ca să răstoarne pe vreun Domn. Astfel a fost răsturnat, între altele, voivodul Constantin Brîncoveanu.

Acelaşi lucru se întîmplă în zilele noastre.

Elementele pentru organizarea unei societăţi de exploatare au existat totdeauna în ţara noastră şi era un lucru firesc să se găsească şi oameni capabili de a le organiza. Liberalii mai avansaţi de la 1848 au crezut că se pot folosi de ele în lupta pentru principiile egalitare ce propovăduiau şi, dacă elementele mai sănătoase de la 1848 nu ar fi făcut această greşală, niciodată compania de exploatare organizată de d-nii C. A. Rosetti şi I. C. Brătianu nu ar fi ajuns la înrîurire hotărîtoare în viaţa noastră publică.

La 1848 oamenii luminaţi au pus la dispoziţia acestei companii o armă puternică: fraza liberală şi patriotică, dreptul de a pretinde să fie încungiuraţi cu nimbul unor oameni ce au luat parte la o acţiune de reorganizare naţională. În zadar N. Bălcescu, Eliad Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Cost. Negri, Ch. Tell şi ceilalţi inauguratori ai epocei noastre moderne au înfierat pe sufletele problematice pe cari le toleraseră la 1848, căci ele pînă în ziua de astăzi se pretind, cu oarecare trecere, creatori ai epocei.

Vodă Cuza, inteligent mai presus de toate, a căutat să-i ducă *ad absurdum* şi a izbutit. Dar era destul ca compania să vie o dată la putere pentru ca să se sporească şi să prinză putere.

În urma revoluţiei de la 1866 compania a putut să-şi găsească noi membri şi nouă resurse. Ceea ce-i lipsea mai nainte, capitalul, acum îi sta la dispoziţie, deoarece în timp scurt rentabilitatea întreprinderei s-a dat pe faţă şi creditul companiei s-a întemeiat. Compania şi-a creat un capital de rezervă parte prin fondarea ziarului „Românul", parte prin îmbogăţirea celor mai hotărîţi dintre membrii ei, şi îndată ce lumea a văzut că a fi roşu este o negoţătorie ce se rentează bine, numărul roşilor s-a sporit.

Chiar nici aşa însă roşii nu ar mai fi putut ajunge să dispună din nou de averile ţării, dacă nu s-ar fi găsit încă odată conservatori gata de a se folosi în mînia lor de compania Rosetti-Brătianu.

în două rînduri s-au încercat să răstoarne pe Domnitorul Carol I şi să vie la putere şi nu au izbutit, precum nu vor putea izbuti niciodată, fără de ajutorul, fie chiar pasiv, al altora.

Încetul cu încetul ei au sărăcit şi şi-au pierdut creditul astfel că, dacă nu ar fi venit coaliția de la Mazar Paşa, ca să-i reabiliteze, astăzi d. C. A. Rosetti ar fi tot la Paris, d. I. C. Brătianu ar fi rămas un cetățean folositor prin rachiul, vinurile şi untul ce produce, d. Pantazi Ghica ar satisface o trebuință publică, organizînd vreun *Caffé chantant* apelpisit, iară partea cea mare a roşiilor ar fi postulanți supuşi.

În trei ani de zile însă compania a crescut şi s-a întărit ca niciodată. S-au strecurat bani prin mînele ei, în acest timp, şi banul e putere.

Dară vom trece cu vederea vina celor ce au pus nouă şi puternice arme la dispoziția modernei companii de exploatare şi ne vom mărgini a constata cum roşii ştiu a se întări prin slăbirea altora.

Toți foştii miniştri conservatori dați în judecată au ieşit cu maiorități însemnate din urnele electorale.

A fi adversar al roşilor, a-i combate şi a fi combătut de către dînşii este un titlu de încredere.

D. G. Vernescu, d. Mihail Cogălniceanu, d. Manolache Costache Epureanu şi d. N. Ionescu, membrii fostei coaliținuni de la Mazar Paşa, de asemenea sînt aleşi ca opoziție. Alegătorii le zic: „Voi i-ați adus pe roşii; vă alegem, ca tot voi să scăpați țara de dînşii".

Dar d. Dimitrie Sturdza, ministru de finanțe al actualului cabinet, nu a fost ales, şi nu a fost ales tocmai pentru că face parte din cabinetul Brătianu.

Astfel ştiu roşii să omoare pe oamenii ce le dau mînă de ajutor.

*

Şi oricine astăzi ar îndrăzni să se unească cu roşii o pate ca d-1 D. Sturdza, căci cu dinadins omoară pe oamenii ce se amestecă în trebile lor şi nu-i primesc decît spre a-i putea omorî.

Ca dovadă că şi această apucătură e una dintre tradițiunile lor istorice vom pune în vederea cetitorului o parte din istoria lui Matei Vodă Basarab.

Matei Vodă Basarab, cel mai național şi mai popular dintre toți Domnii Munteniei, acela care creă cea mai națională epocă în istoria noastră, întorcîndu-se de la Constantinopol fu primit, după cum ne spune un istoric, ca numai puțini Domni pe fața pămîntului.

Peste trei zile, pe la 1 martie 1634, a venit şi Matei Vodă. O mulțime de *popor* şi toți boierii au ieşit întru întîmpinarea sa la malul Dunării; şi, drept semn de bucurie şi fericire, poporul lî]şi dezbrăca hainele şi le aşternea la pămînt, de a venit Domnul peste ele pînă în Bucureşti călare.

Dar cum s-a sfîrşit viața acestui Domn iubit, care a creat cea mai frumoasă epocă de prosperare națională? Cum şi-au răzbunat vrăjmaşii lui de dînsul?

I s-au făcut slugi plecate, spre a-1 face urît de popor şi spre a-1 putea apoi răsturna, punînd capăt şi epocii create de dînsul.

La bătrînețe, el ajunsese de batjocora lumii şi a oştirei care:

[î]i zicea fără de ruşinare că, fiindcă a ajuns bătrîn şi în doaga copiilor, era bine să-şi lase tronul şi să se facă călugăr. Aceste toate au rezultat *din cauza a doi oameni înrăutățiți,* anume vistierul Ginea, numit şi Olariul său Cicală, şi Radu Armaşul, numit şi Vărzariul. Aceştia, avînd în mînă cîrma statului şi încrederea absolută a Domnului, făceau abuzurile cele mai revoltante. Boierii, ajungînd fără putere şi văzîndu-şi viețele în mînile acestor doi ticăloşi, sufereau toate în tăcere.

Astfel a ajuns oamenii răi de pe timpul lui Matei Basarab să mînjească viața uuui om îmbătrînit în fapte mărețe.

Dar cine erau aceşti doi ce organizaseră pe timpul lui Matei Basarab compania de esploatare?

Unul, Ginea, zice istoria:

era din Rumelia, om prost şi neînsemnat, de meserie fierar. Venit de foarte june în țară şi făcîndu-şi avere, se însură la satul Brătăşeşti, lîngă Olteț, în județul Romanați. Cu viclenia sa cea iscusită, ajungînd a se înainti în diregătoriile civile şi apropiindu-se adesea de Domn, [î]i zicea totdeauna să-1 facă pe el vistier şi-i promitea că va afla mijloace să-i sporească veniturile, încît să poată cuprinde şi alte țări. Matei Vodă, ajungînd la bătrînețe a fi dominat de ideea înavuțireii şi a iubirei de argint, 1-a crezut şi 1-a făcut vistier plenipotent. Acesta îndată a lepădat pielea mielului şi se arătă în adevăr lup: trimitea în toate părțile şi dezbrăca oamenii cu felurite cuvinte; inventa feluri de dări şi de abuzuri care ajunseră a înegri faima şi numele cel glorios al Domnului.

Cine era celălalt?

Acesta era român din Ploieşti, fiul unui grădinar (bulgar) care cultiva varză ; de aceea îl şi numiră Vărzarul. Ajungînd din tinerețe a înainti în diregătoriile civile, se făcu şi armaş mare, o dată cu Cicală, cînd s-a făcut vistier. Înzestrat cu un suflet răutăcios şi neomenos, îndată ce-a ajuns la postul acesta a început a revărsa asupra tuturora veninul răutății sale; nici boier, nici preot nu scăpa nesupărat şi nejăfuit de puterea lui.

Astfel aceşti doi venetici, strîns uniți între dînşii şi profitînd de slăbiciunea unui Domn cu trecut glorios, au ştiut să curme o viață atît de binecuvîntată cum a fost cea începută pe timpul lui Matei Basarab şi să pregătească țara pentru epoca fanarioților.

Nu-i vorbă, oricare alt Domn cu trecut mai puțin glorios ar fi căzut jertfă slăbiciunei sale.

*

Nimic nou sub soare !

Ce se petrece astăzi s-a petrecut sub forme deosebite mereu în timp de mai multe sute de ani. Cînd elementele sănătoase au avut destulă energie, cînd ele s-au arătat hotărîte, exploatatorii de meserie *„s-au făcut nevăzuți de frică şi de ruşine"* iară cei amăgiți s-au pocăit şi s-au întors pe căile bune. Şi dacă noi, astăzi, voim că scăpăm de nevoile cu care ne luptăm, e destul să ne arătăm hotărîți pentru ca urmaşii lui Cicală şi ai Vărzarului să dispară ca fumul, goniți de frică şi de ruşine.

Să facem astăzi ceea ce au făcut strămunii noştri la începutul epocii lui Matei Basarab, să ne arătăm hotărîți, pentru ca fiii noştri să nu cază victimă celor ce exploatează țara şi de treizeci de ani să trudesc să curme dezvoltarea noastră națională şi să facă pe pămîntul românesc un stat cosmopolit.

Nu e vorba de boieri şi de reacție; vrăjmaşii noştri de la „Românul" dau în sec cînd vor să sperie lumea cu momeli de felul acesta : lupta se urmează pentru românitatea țării noastre, pe care liberalii intern[ație]ali o neagă prin aspirațiile, prin faptele şi prin activitatea lor de treizeci de ani, lupta se urmează pe tărîm național între noi, care ținem la obiceiurile şi tradițiile poporului român, şi între oamenii veniți de ieri de alaltăieri în țară ce, uniți cu nişte români slabi de înger, [î]şi dau silința să ne abată de pe căile fireşti ale dezvoltării noastre şi să întemeieze stăpînirea străinilor pe pămîntul românesc.

Nu mai e vorba chiar nici de conservatori şi liberali, toți oamenii cumsecade şi toți românii trebuie să-şi deie mîna ca să scape țara de primejdia în care vor s-o arunce roşii, ce azi caută să se întărească prin un nou element străin.

[18 mai 1879]

[„DACA TONUL FOII NOASTRE..."]

Daca tonul foii noastre e uneori de-o estraordinară asprime, cititorii desigur că nu vor fi uitînd ce cumplită e starea de lucruri în care se află țara şi că pana lui Tacit şi limba Duhului Sfînt abia ar ajunge ca să zugrăvească estrema decădere socială a României şi primejdiile care atîrnă asupra țării, nedîndu-i răgaz de-a-şi veni în fire.

În altă țară de am trăi, în care mai e credință, onestitate, respect ca bunuri obşteşti ale spiritului public, relele ni s-ar pare trecătoare şi nicicînd condeiul nostru nu ar fi înmuiat în fiere; dar aici, unde, dacă-i vizita ministeriile sau Văcăreştii, aceleaşi fizionomii şi caractere întîlneşti, aici unde un parvenit bulgar ca d. I. C. Brătianu şi un grec parvenit ca d. C. A. Rosetti conduc destinele acestei nefericite țări, aici unde oameni ca aceştia, fără pic de patriotism, radicali cosmopoliți, stăteau ieri la învoială cu Warszawsky ca să-i vînză sufletele din opt ținuturi, stau azi la învoială cu Alianța izraelită ca să-i vînză țara toată şi să desființeze printr-un trafic mîrşav o nație şi un stat pe cari zeci de popoare barbare nu le-au putut desființa, aici nici un cuvînt nu e destul de aspru, nici o lovitură nu e destul de tare, încît, am mai spus-o încă o dată, rolul scriitorului ar trebui să-nceteze şi să-nceapă rolul călăului.

Într-un termin de patru zile, care nu e de ajuns nici pentru că „Monitorul" să ajungă prin toate comunele, guvernul convoacă Adunările pentru ca să se folosească de întîrzierea unora şi altora şi să le smulgă prin surprindere cine ştie ce voturi de cari are trebuință.

Nu ştim încă ce ne păstrează viitorul cel mai apropiat chiar. Prin promisiuni şi amenințări, prin introducerea în listele colegiului I a sute de amploiați fără de avere, înscrişi în mod fraudulos, prin cerşitoria sistematică de voturi, profesată săptămîni întregi de şeful cabinetului şi de colegii săi, prin mituire şi terorism roşii au ajuns să-şi înjghebe majorități servile, cu cari vor face tot ce vor voi.

Aceste majorități vor fi în curînd la un loc ca să se-nțeleagă cu ce preț se poate vinde țara aceasta, pe cît aur jidovesc trebuie vîndut sîngele eroilor căzuți înaintea Plevnei şi Vidinului, pentru ca istoria să scrie că în suta a nouăsprezecea, sub guvernul d-lor Rosetti-Brătianu-Warszawski, regimentele munților şi şesurilor României s-au luptat cu frigul, foamea şi glonții ca să treacă țara lor din stăpînirea nominală a vitejilor osmani sub stăpînirea reală şi ucigaşă a idrei jidoveşti.

Din capul locului am întrebat pe „Românul" ce are de gînd guvernul să propuie în cestiunea izraelită, cari sînt opiniunile lui.

Pînă acum tăcere absolută.

D. Brătianu ne asigură că e cestiune *foarte gravă,* ca şi cînd cu asta ne-ar fi descoperit ceva nou.

Întrebăm dar încă o dată :

Cui dintre evrei şi cum voieşte guvernul a se da drepturi politice. Cestiune secundară.

Cui dintre evrei şi cum voieşte ale da plenitudinea drepturilor civile. Cestiune principală.

Pînă la acest răspuns însă arătăm din nou, prin scrisoarea ce ne-o trimite d. N. T. Moldoveanu, în ce mîni a încăput țara întreagă, deci şi cestiunea izraelită. Din scrisoarea de mai la vale se va vedea că între dd. Brătianu şi Simeon Mihălescu nu e o

mai mare deosebire decît între Anna şi Caiafa.

[20 mai 1879]

CESTIUNEA IZRAELITĂ

I. UZURA

Nu demult, în toate statele Europei stipularea dobînzei era mărginită: creditorul care şi-ar fi stipulat dobîndă nelegiuită era obligat de a restitui dobînda primită şi pe lîngă aceasta el era şi supus unor penalităţi. Dar de pe la finea secolului trecut, legile contra uzurei au fost combătute şi s-a cerut înlăturarea lor, ca fiind neutile. Întru combaterea legilor contra uzurei s-a susţinut că statul n-are a interveni a regula relaţiile creditului, acestea avînd a fi regulate numai de particulari, fără nici un amestec; că capitalul e liber şi esploatarea lui nu poate fi supusă unei restricţii din partea legiuitorului; că moneta, nefiind decît o marfă, precum preţul mărfei aseminea şi mărimea dobînzei are a se determina prin legea economică de cerere şi ofertă; că această lege şi concurenţă vor contribui la regularea mări mei dobînzei în mod normal şi priincios, iar după înlăturarea oricării restricţii legale se lăsa a se spera micşorarea dobînzei. Mai ales în urna influinţei şcoalei manchesteriane şi a cercurilor finanţiare influente, precum şi a tutulor cari credeau că abrogarea legilor contra uzurei ar fi o cerinţă absolută a progresului, legile contra uzurei au dispărut în ultimele două decenii. Singură Franţa a persistat a se opune curentelui pretins liberal şi continuă pînă astăzi d-a mănţine legea din 1807 contra uzurei, cu toate că în diferite rînduri s-a cerut abrogarea ei chiar şi-n Corpurile legiuitoare.

De mai mult de 10 ani s-a făcut o esperienţă cu libertatea capitalului şi ni se pare că nu a fost destul a înlătura numai restricţiile legale pentru ca pretutindeni să urmeze o stare priincioasă. Sub regimul libertăţii s-au produs fapte cari dovedesc că, indivizii [fiind] lăsaţi prada concurenţei universale, cei mai puţini şi mai abili se fac cei mai bogaţi şi mai puternici, încît concurenţa şi libertatea nu folosesc decît acestora.

Astfel, pentru Germania, aflăm din scrieri, din presă, din dezbaterile din Cameră, că toate clasele, dar mai ales micii industriaşi şi micul proprietar de la ţară sufăr de greutatea dobînzilor ce li se iau de capitalişti.

Nici micul industriaş, nici micul proprietar nu sînt în stare de a găsi credit pentru industria lor, pentru cultivarea pămîntului, decît în condiţii ruinătoare pentru esistenţa lor. Micul

---

industriaş e redus a se face simplu lucrător, micul proprietar e silit a-şi vinde pămîntul capitalistului. Operaţiile capitaliştilor, a institutelor de credit, a băncilor, sînt descrise ca operaţii uzurare (Vezi Perrot, *In zwolfter Stunde,* pag. 84 sqq.) Şi spre a mărgini abuzurile uzurei, în Camerele legiuitoare din Prusia şi din alte state ale Germaniei s-au întocmit comisii spre a propune măsurile necesare contra esploatării uzurare.

Şi Austria a urmat curentului general, desfiinţînd în an. 1868 legea contra uzurei, dar de atunci s-au produs fapte şi împrejurări economice atît de anormale şi de înspăimîntătoare încît legiuitorul a fost silit a introduce în iulie 1877 pentru Galiţia şi Bucovina o lege specială spre a înfrîna şi a pedepsi abuzurile uzurare.

Faptele produse sub regimul libertăţii, efectele acestei libertăţi într-o ţară ca Galiţia şi Bucovina, procedările şi uneltirile practicate de către uzurari şi scopul ce ei urmăresc, cine sînt debitorii esploataţi, ce sînt creditorii uzurari, precum şi influenţa ce esercită uzura desfrînată asupra societăţii în general, toate acestea le cunoaştem prin cercetările ce s-au făcut anume în Galiţia şi Bucovina de către autorităţile publice administrative şi judecătoreşti, prin revelă rile produse cu ocazia dezbaterii legii aceleia din iulie 1877 în Corpurile legiuitoare ale Austriei şi prin diferite scrieri[1]. În special pentru Bucovina ne referim cu deosebire la un studiu instructiv şi foarte însemnat asupra naturei şi efectelor uzurei, făcut de Platter, profesor la Universitatea din Cernăuţi *(Der Wucher in der Bucovina),* lucrare pe care o recomandăm şi pentru a cării răspîndire am dori ca să fie tradusă.

Acea lege escepţională s-a promulgat numai pentru Galiţia şi Bucovina, dar deputaţii din diferite provincii, precum din Silezia, Moravia, Garmolia, au dezvălit mizeria în care se află micii proprietari de la ţară şi industriaşii şi în alte provincii ale Imperiului prin exploatarea lor în mod uzurar de către capitalişti şi au cerut pentru aceasta aplicarea legii şi în acele provincii. Între alţii deputatul Wurm a susţinut că capitaliştii omnipotenţi şi lacomi storc populaţiile şi guvernul îi vede şi-i lasă să facă. Uzurarii sînt organizaţi ca o ceată de tîlhari. Agenţii lor descoperă pe industriaşul sau pe ţăranul nevoiaş, îi înşeală fără sfială şi fără nici o piedică, iau ţăranului averea şi meseria şi ţăranul ajunge a fi proletar. În anul 1874 cel puţin 10000 ţărani din provinciile de dincolo de Leitha şi-au pierdut proprietăţile. În acelaşi an s-a îngreuiat averea lor cu datorii în sumă de 195 milioane florini. Daca vor continua astfel lucrurile, a adăogat acel deputat, vor dispărea ţăranii, cari sînt o condiţiune pentru puterea şi pentru existenţa statului.

Spre a înţelege natura şi efectele uzurei astfel cum se practică în Galiţia şi Bucovina, nu putem fără a ţine seamă şi de condiţiile sociale şi economice a acestor provincii, precum şi de condiţiile morale şi intelectuale a poporului din acele provincii.

Galiția şi Bucovina sînt țări agricole, învederat că țăranii, micii proprietari, vor fi aceia în privința cărora vor avea a se constata şi cunoaşte efectele uzurei.

În urma legilor de la 1848 şi 1855 regulîndu-se cestiunea agrară, țăranii dobîndiră dreptul de proprietate şi libertatea, fără însă ca legiuitorul să se fi gîndit la măsurile tutelare în ve derea stării lor şi la măsurile necesare pentru ridicarea lor morală şi intelectuală spre a putea susține lupta mai ales cu capitalistul. Avînd multe defecte morale, dedat beției sau îndemnat la beție chiar de speculanți, fără experiență, fără instrucție şi lipsit de protecția proprietarului de care fusese dezrobit, țăranul e chemat a deveni prada uneltirilor uzurare a speculanților la cari el e nevoit a se adresa. Însuşi ministrul de justiție Glaser a zis că trebuie să fim cuprinşi de spaimă cînd ne închipuim care poate fi starea intelectuală a multor persoane cu cari-şi pot face speculanții manipulările cele mai de necrezut. Galiția e superioară Bucovinei sub raportul intelectual. Ce trebuie însă să fie în Bucovina? Cu ocazia aniversării de 100 ani a anexării Bucovinei s-au publicat scrieri de ocazie care vroiau a arăta cum toate progresele po sibile s-au realizat în acea provincie, cum tot e în cea mai bună regulă. Cît însă diferă de acest tablou tabloul ce ni-1 depinge Platter despre starea morală şi întelectuală a poporului din Bucovina. După Platter, nu e nici o deosebire între țăranul de acum şi între țăranul dinainte de 100 ani! Țăranul e o ființă cu totul nedezvoltată sub raportul moral şi intelectual, care are trebuință de ajutor față mai ales cu speculantul rafinat. Pentru celebrarea acelei aniversări s-a înființat o universitate, ca şi cînd s-ar fi putut simți necesitatea unui asemenea institut cînd, din copiii ce-ar fi trebuit să frecuenteze şcoale, nu o frecuentează decît 15,7% din cauza lipsei de şcoale, pentru a căror introducere ar fi fost mai mare necesitate. Lipsit țăranul astfel de instrucție, nu ne putem mira că el nu e în stare a pricepe socotelile şi manipulările speculantului.

Datoriile ce contractează țăranul în Galiția şi în Bucovina nu sînt numai pentru scopuri economice, ci în mare parte ele sînt datorii de lux, de consumpțiune. Cîrciuma e locul de predilecție

1)Vezi: Das Gesetz vom 19 Juli 1877 zur Abhilfe wider unredliche Vorgaenge bei Creditgeschaeften mit Materialien herausgegeben *von dr. Jos. Kaserer.*

în care se contractează datoriile. Țăranul e învitat de speculant la cîrciumă, i se arată spre cumpărare lucruri pentru femeie sau pentru copii şi i se spune că, dacă el nu are mijloace spre a le cumpăra sau spre a ospăta la nuntă sau la botez pe vecini după obiceiul de la țară, i se vor da pe credit lucrurile şi băutura. Astfel se suscită trebuințe pe care țăranul nu le poate satisface din mijloacele ce are. Pentru aseminea trebuințe se contractează datorii, se stipulează dobînzi pe lună, pe săptămînă, se răfuieşte socoteala din timp în timp, se adaogă şi se socotesc dobînzi la dobînzi, se stipulează clauză penală şi apoi se prezentă creditorul *şi debitorul la notar spre a încheia un act sau se cere debitorului o poliță. Actul ce constată datoria cuprinde o sumă care reprezintă de mai multe ori suma primitivă datorită.*

Forma ce o preferă speculantul pentru constatarea datoriei e polița; se cere debitorului o poliță; acea formă e plăcută speculantului fiindcă ea ascunde manipulările uzurare, apoi din cauza procedurei sumare şi din cauză că debitorul în general nu e în stare a se înfățişa la tribunalul depărtat comercial spre a face contestațiile.

Ani munceşte țăranul cu nevasta şi copiii spre a scăpa de creditor, însă adeseori în zadar. Dar era o margine pentru speculanți care prezerva pe țărani. Speculanții fiind, precum vom vedea, în cea mai mare parte izraeliți, ei nu puteau a-şi însuşi imobilele debitorilor lor si erau amenințați de legea contra uzurei.

În anul 1867 izraeliții dobîndesc dreptul de a putea avea imobile şi-n anul 1868 se înlătură legea contra uzurei. Se pare că deodată în urma acestor legi ar fi sporit posibilitatea de a dobîndi credit, căci se înmulțesc vînzările silite a imobilelor debitorilor.

Dar din sporirea vînzărilor silite în urma legii din 68 nu se poate conchide că a sporit creditul. Cu înlăturarea acelor legi restrictive s-a creat numai facultatea de a exploata populația m mod uzurar; pe cît înainte marea majoritate era lipsită de credite, asemenea şi în urmă ea e lipsită de credit. Ceea ce constituie sporirea creditului e înlesnirea de a găsi credite în condiții favorabile, astfel ca dobînda de plătit să nu covîrşească folosul normal ce poate avea debitorul ca industriaş şi ca mic proprietar; şi, dacă aflăm că condițiile sub care în Galiția şi in Bucovina debitorul îşi poate procura credit sînt astfel încît minarea lui ca meseriaş sau ca mic proprietar e sigură, vom admite că prin înlăturarea acelor legi nu a sporit creditul.

Astfel, de vreme ce sub regimul legii contra uzurei în Bucovina s-au efectuat vînzări silite 57 în anul 1864, iar 68 în anul 1865, cu toate că a fost în anul 1865 cea mai mare mizerie din cauza relei recolte, în urma introducerii libertății prin legea din 14: iuniu 68 se înmulțesc vînzările silite; aşa se efectuează vînzări silite 253 în anul 1875, 375 în 1876 şi 817 în anul 1877. Iar în Galiția, de vreme ce în anul 1867, sub regimul legii contra uzurei, se făcuse publicații numai pentru 164 vînzări silite, deodată numărul publicațiilor sporeşte în anul 1868 cu 65%, în anul 1873 cu 273%, în 1874 cu 525%, în anul 1875 cu 814%.

Dr. Eydzowski, în raportul său către Cameră în privința legii din iuliu 1877, afirmă „că folosul capitalistului în Galiția întrece de 3, 4, 5 şi de 10 ori cîştigul ce-1 poate avea agricultorul din pămîntul său sau industriaşul din industria sa". În unele districte ale Galiției nici nu se poate încheia o afacere cu mai puțin de 20% şi m general se stipulează cîte 30 sau 40%. Sînt

cazuri, afirmă acelaşi raportor, m care datoriile primitivo de 300 sau de 400 florini, în urma prelungirilor, a adăogirii dobînzilor la dobînda şi a clauzelor penale, s-au urcat după trei ani la suma de *15 000 sau 20 000 florini* cazuri în care pentru 60 florini s-a dat o poliță de 600 florini de plătit după 6 luni (Kaserer, p. 23). Ministrul de justiție declară că stipularea de 75 sau 80% e ceva obicinuit în Galiția (Kaserer, p. 85). Şi cei mai mulți care sînt astfel esploatați şi în urmă espropriați sînt cei mai săraci. Eaportorul constată că din imobilele anunțate spre a fi vîndute silit, a căror număr 1-am arătat mai sus, 71% sînt imobile de o valoare mai mică de 1000 florini, 22 % sînt de o valoare de la 1000 pînă la 5000 florini şi numai 3 % sînt de o valoare mai mare de 5000 florini (Kaserer, p. 22).

Dar ceea ce e înspăimîntător e că multe din vînzările silite sînt pentru plata unor creanțe în sumă numai de 3 fl. 69 kr., de 3 fl. 30 k[r]., de 2 fl. 30 k[r]., precum constată ministrul de justiție (Kaserer, p. 85). Ce mizerie economică nu se revelează cu aceasta !

Şi, pentru Bucovina, Platter dovedeşte în mod peremptoriu cît de falşă ar fi concluzia de a crede că, în urma înlăturării legii contra uzurei, condițiile sub care se poate procura credit ar fi uşoare sau că ar fi putință de a găsi credite.

În anul 1875 s-a vîndut un imobil în valoare de 250 florini pentru o datorie de 90 creițari (!!); în anul 1876 s-au săvîrşit vînzări silite pentru datorii de 1 fl. 36 creiț[ari], de 2 fl. 50 cr., de 3 £1., de 20 florini (v. Platter, p. 32). Din cei espropriați în anii 1876 şi 1877, 245 nu datorau decît numai cîte 33 fL, apoi alți 533 datorau numai cîte 88 fl. şi 1047 datorau cîte 240 fl. Ceea ce dovedeşte că espropriații sînt cei mai săraci! Şi să nu uităm ca în acele sume pentru care s-au săvîrşit vînzările silite e nu numai capitalul datorit, ci şi toate adăogirile prin dobîndă, prin dobîndă la dobîndă.

Platter calculează că acei cari nu datoreau mai mult de 1000 florini au plătit în anul 1876 ca dobîndă minimum 33,96% şi în anul 1877,33,95%; dar uitîndu-ne mai de aproape la dobînda plătită în fiecare caz, aflăm că, din 600 espropriați, 44 au plătit cîte 36%, 5 cîte 40%, 12 cîte 42%, 79 cîte 48%, 9 cîte 50%, 15 cîte 57%, 63 cîte 60%, 27 cîte 72%, 5 cîte 96% şi unii au plătit cîte 100%, 109%, pînă la 185%! (V. Platter, p. 17 şi 18).

Şi datoriile, îngreuiate prin dobînzi în aseminea mod, mai se măresc prin clauze penale, prin cheltuieli de judecată, care sînt cu atît mai mari cu cît debitorii sînt mai săraci.

Calculînd dobînzile şi cheltuielile, găsim că peste tot s-au plătit pentru datorii pînă la 50 fl.

în anul 1876 ..... 118,13%

iar în anul 1877 ..... 121,39%

Pentru datorii de la 50 pînă la 100 fl.:

în 1876 ..... 74,66%

şi în 1877 ..... 80,05%

S-ar putea zice că cei mai mici debitori au plătit cele mai mari dobînzi din cauza lipsei unei siguranțe suficiente pentru creditor; dar ne convingem de contrariu cînd aflăm că s-au vîndut silit în anul 1876 :

1. pentru datorii pînă la 50 fl. în sumă totală de 2357 fl. 45 imobile în valoare de 24578 fl.
2. pentru datorii de la 50 pînă la 100 FL., în sumă totală de 6927 fl., 66 imobile în valoare de 38 638 fl.
3. pentru datorii de la 100 pînă la 500 fl., în sumă totală de 37883 fl., 47 imobile în valoare de 175207 fl. iar în anul 1877:
1. pentru datorii pînă la 50 fl., în sumă totală de 5035 fl. 65 kr., imobile în valoare de 54570 fl.
2. pentru datorii de la 50 pînă la 100 fl., în sumă totală de 16709 fl. 22 kr., imobile în valoare de 89291 fl.
3. pentru datorii de la 100 pînă la 500 fl., în sumă totală de 78655 fl. 07 [kr.], imobile în valoare de 396955 fl.

Astfel că valoarea imobilelor vîndute a fost mai mare decît sumele datorite,

în anul 1876 pentru datoriile de la 1, de 10,4 ori, iar

în anul 1877 pentru datoriile de la 1, de 10,8 ori;

în anul 1876 pentru datoriile de la 2, de 5,6 ori;

în anul 1877 pentru datoriile de la 2, de 5,3 ori;

în anul 1876 pentru datoriile de la 3, de 4,6 ori;

în anul 1877 pentru datoriile de la 3, de 5,0 ori.

Cu toate dar că siguranța oferită de debitor era mai mult decît suficientă, totuşi el e silit a plăti acele dobînzi esorbitante.

Astfel mărimea dobînzei şi a foloaselor ce are un speculant nu se determină, precum zice Platter (p.17), prin riscul ce prezentă afacerea pentru care se dă suma împrumut, nici prin împrejurările băneşti ale debitorului, nici prin gradul de încredere a debitorului, ci pe deoparte prin gradul de uşurință a debitorului, prin nevoia momentană în care el se află, prin stupiditatea, prin starea lui de beție, iar pe de altă parte prin lăcomia creditorului de a se îmbogăți, prin neruşinarea, prin perversitatea şi prin gradul de a şti a înşela *("Von dem Grade der Gaunerhaftigkeit")*.

Capitalistul în Galiția şi în Bucovina, după ce a stors în tot felul pe debitor, îl despoaie la urmă pe cale legală de averea

imobiliară, şi esproprierea ţăranului, acesta e scopul capitalistului uzurar. "Căci cine speculează în modul precum văzurăm trebuie să voiască ceea ce neapărat el a trebuit să prevază" (Platter). Ce trebuie să mai zicem cînd aflăm din jurnalul oficial „Lemberger Zeitung" că, în timp de 5 ani, s-a publicat vînzarea silită a 800000 mici imobile, situate în 6371 locuri, care toate s-au cumpărat, în lipsă de doritori, sau de însuşi creditorii uzurari sau de alţi uzurari, căci uzurarii se ajută între dînşii.

Dar ne-am face o mărginită idee cînd am crede că esproprierea se săvîrşeşte numai prin vînzări silite. "Uzurarul, dacă poate, evită publicitatea vînzărilor silite şi preferă a cumpăra imobilul de bunăvoie. Şi se pare într-adevăr că în Galiţia uzurarii-şi însuşesc cele mai multe imobile de la ţăranii debitori prin cumpărări de bunăvoie. Deputatul Naumovici afirmă că sînt locuri unde uzurarii şi-au apropriat peste jumătate din imobilele locuitorilor prin acest mod.

Speculanţii de care sînt înzestrate Galiţia şi Bucovina, spre a stoarce pe locuitorul de la ţară şi spre a realiza esproprierea lui, nu se sfiesc a întrebuinţa mijloace proibite de legea penală,

---

Pe cînd ţăranul e în stare de beţie, acei speculanţi obţin iscălitura pe polițe, pe înscrisuri falşe, ei falsifică polițe, acte de vînzare, ci se folosesc de marturi falşi în judecată, ci depun jurăminte falşe (V. Kaserer, p. 24).

Legiuitorul căutînd prin legea din 1872 a împiedica obţinerea iscăliturei ţăranului pe polițe prin surprindere, speculanţi rafinaţi, spre a nu mai fi expuşi la contestări, obţin hotărîri arbitrale contra ţăranului, încît acesta nu se mai poate opune la esecutarea lor. Mai mult: s-au falsificat chiar hotărîri arbitrale care constatau o închipuită judecată şi, spre a înlesni lucrarea, aceste hotărîri arbitrale sînt litografiate sau tipărite, încît nu are a se înscri[e] în ele decît numele pretinsului debitor ce are a fi espropriat. Judecătorii cari au pronunţat asemenea hotărîri sînt indivizi cari au fost condamnaţi pentru înşelăciune la mai mulţi ani de închisoare sau cari erau urmăriţi pentru o serie de delicte.

Toate aceste procedări nelicite se constată de către raportorul Rydzowski şi de ministrul de justiţie (V. Kaserer, p. 24 şi p. 84). Cu asemenea hotărîri arbitrale au fost espropiaţi într-un singur an, în circumscripţia unui tribunal, peste 315 locuitori, precum a declarat ministrul de justiţie *(eodem l[oco])*. Raportorul Rydzowski afirmă că, prin procedările enunţate mai sus, toţi locuitorii din comunele unor districte au fost espropriaţi, „reduşi a fi arendaşi ai pămînturilor ce avusese şi sclavi perpetui ai uzurarilor înşelători" (Kaserer, p. 24).

În asemenea condiţii nu e mirare a vedea producîndu-se un fenomen neaşteptat pentru o ţară curat agricolă cu pămînt destul, precum e Galiţia. Locuitorul, în desperarea sa, părăseşte „statul care l-a făcut cetăţean liber, care i-a acordat folosinţa tutulor drepturilor politice, cari îi apără religiunea" (Dr. Rydzowski în raportul său) şi emigrează în America.

Spre ilustrarea practicei uzurare, e important a şti care este naţionalitatea debitorilor şi a creditorilor uzurari.

Pentru Galiţia, atît raportul, cît şi diferiţii deputaţi poloni au observat oarecare rezervă asupra acestei importante împrejurări; însă prin combaterea legii din 1877 de către deputatul Menger s-a lăsat a înţelege că legea ce se discută e îndreptată contra uzurarilor izraeliţi (v. Kaserer, p. 45, 46) şi deputatul din Silezia, Cienciola, a zis chiar că mulţi oratori nu ar fi vorbit cu atîta căldură contra proiectului de lege, dacă evreii n-ar fi cei cari bat, şi noi (adică creştinii) cei bătuţi (Wenn nicht die Iuden die Drescher und wir die Gedrischenen waeren). (Kaserer, p. 161). Dar acest punct important e şi dovedit de Platter pentru Bucovina prin date statistice. Populaţia Bucovinei consista în anul 1869 din 82,65 % români şi ruteni, 8,02 germani şi 9,33 evrei.

Din 1189 debitori espropriaţi în an 1876 si 1877 sînt:

1059 români şi ruteni, adică	89,06%
77 izraeliţi	6,48%
53 germani	4,46%
	100

Aceste ţifre dovedesc că mai toţi debitorii espropriati sînt români şi ruteni.

În privinţa naţionalităţii creditorilor cari au urmărit în anul 1876, aceştia au fost în număr de 369 din cari 51 creştini, cari nu erau germani, 5 germani şi 271 evrei; iar în anul 1877 ei au fost în număr de 702, din cari 105 creştini, cari nu erau germani, 25 germani şi 572 izraeliţi, - aşadar evreii ca creditori constituiau 82,9% în 1876 şi 81,5% în 1877.

Sau, din 1029 urmăriri silite ce s-au efectuat, 10000 izraeliţi au efectuat 177% urmăriri;

10000 ruteni români, 3,7 % urmăriri;

10000 germani, 7,3% urmăriri.

Şi chiar între aceşti desemnaţi ca germani sînt unii evrei. Se dovedeşte dar că mai numai evreii sînt aceia care speculează. Şi că evreii esercită uzura ca o profesie, aceasta se dovedeşte prin faptul că întîlnim între creditorii evrei aceleaşi nume (v. Platter, p. 44 şi 45). Evreii sînt uzurari şi ei sînt cari espropriază !

Dar să ne dăm seama ce influenţă esercită practica uzurară a evreilor asupra moralei publice, asupra conştiinţei dreptului. Justiţia fiind chemată după dreptul strict a pronunţa hotărîri şi a ordona esecutarea lor, esecutaţii, cînd ştiu că nu datoresc şi că pe nedrept sînt esecutaţi, încep a pierde încrederea în justiţie. Astfel că justiţia [î]şi pierde prestigiul şi autoritatea ce ea trebuie să aibă.

Deputatul Naumovici a spus în această privinţă că locuitorii presupun că judecătorii sînt uniţi cu uzurarii, pe care i-ar părtini fiindcă ar fi mituiţi. O consecuenţă e că şi simţul dreptului şi conştiinţa dreptului se corup în asemenea împrejurări; locuitorii, spre a scăpa de urmăririle uzurarilor, nu se sfiesc a depune jurăminte false, a face acte de înstrăinare simulate. Apoi numărul delictelor creşte din an în an şi această creştere a demoralizării criminale o constată raportorul prin date statistice (Kaserer, p. 24). Şi Naumovici asigură că mare parte din acei cari umplu închisorile sînt victimele uzurei şi a mizeriei cauzate prin uzură.

Coruperea conştiinţei dreptului ia aseminea proporţii încît la urmă şi clasele societăţi mai înalte prin cultură, prin poziţia socială, prin avere, sînt atinse. Acest simptom al practice uzurare-1 constată şi-1 ilustrează îndeosebi Platter (p. 48), prin următoarele :

Proprietarii mari esploatează pe ţăran în mod uzurar ; apoi institutele de credit naţionale înfiinţate în Bucovina iau dobînzi pînă la 24 %,— vrea să zică practică uzura, şi de aceea ele pot fi cualificate institute uzurare cu toate că membrii sînt persoane din societatea înaltă, funcţionarii cei mal înalţi, de altmintrelea persoane oneste şi morale.

Astfel dar, precum zice Platter(p. 50), evreul uzurar contribuie şi la corumperea conştiinţei dreptului — şi aceasta o partea socialo-etică a uzurei.

Iacă efectele libertăţii în ţări ca Galiţia şi Bucovina. Am văzut dar că în urma regimului libertăţii, inau[gu]rat prin legea din 1868 în Austria, rezultatele produse în Bucovina şi Galiţia sînt: sărăcirea, esproprierea şi ruinarea clasei muncitoare în folosul unui mic număr de uzurari, prin aceasta micşorarea mijloacelor de venit şi de putere a statului, apoi că Izraelul este [cel] care esercită practica uzurară, în fine corumperea conştiinţei dreptului şi a moralei publice.

Starea îngrozitoare cauzată prin uzură produsese o iritare în populaţia desnădăjduită a Galiţiei, încît raportor, ministrul de justiţie, deputaţi confirmă că o catastrofă socială din cele mai grozave e de temut; sub impresiunea nu numai a rezultatelor libertăţii capitalului, dar si a pericolului iminent, s-a adoptat şi promulgat in 1877 ca mijlocul cel mai grabnic şi mai eficace deocamdată spre a combate efectele şi abuzurile uzurei următoarea lege, pe care o reproducem în întregimea ei.

Se înţelege că această lege are numai scopul de a combate efectele uzurei, dar ea nu face să dispară mizeria socială şi morală a poporului, aceasta atîrnînd de la un concurs de măsuri cu totul de altă natură.

De altmintrelea observăm că legiuitorul a lăsat la o parte principiile dreptului comun în materie de procedură penală şi civilă şi el a făcut bine.

II. REZULTATE ALE UZUREI ÎN ROMÂNIA

Descrierea de mai la vale a urmărilor uzurei în România credem că va face pe orice român sa gîndească de zece ori înainte de a zice un cuvînt în cestiunea izraelită. Dacă cu efectele produse de domnia libertăţii se va combina apoi şi libertatea deplină de daraveri a evreilor, rezultatul final va veni atît de curînd încît chiar d. Brătianu ar ajunge să-şi vaza faptele mînilor sale, pieirea României.

Tuturor acelora însă, tineri sau bătrîni fie, cari jură în numele libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, le repetăm că aceste bunuri sînt întotdauna rezultatul unei înalte dezvoltări economice si că, fără de aceasta, sistemul liberal e un aparat şi scump şi rău care sfîrşeşte prin a nimici poporul ce 1-a primit înainte de vreme.

Între variile schimbări ce s-au săvîrşit în România de la 1859 în ordinea publică şi privată e şi libertatea absolută — consacrată pentru creditor prin noul Cod civil — de a-şi stipula, pentru lucrurile date împrumut, foloase de orice fel şi nelimitate.

Există acea libertate de 14 ani. Esperienţe s-au făcut, efecte s-au produs, şi ne putem întreba care a fost influenţa acelei libertăţi pentru locuitorul de la ţară, pentru meseriaş, pentru comerciant şi ce exerciţiu a făcut speculantul de acea libertate.

Şi mai întîi să vedem efectele produse asupra locuitorilor de la ţară. Înaintea legii rurale de la 1864 proprietarii îşi esploatau moşiile în cea mai mare parte cu capitalul în muncă şi în banii ce primeau de la săteni. De aceea se calcula venitul moşiilor după numărul clăcaşilor. Sătenii clăcaşi erau îndrituiţi de ex. după dispoziţiile Regulamentului Organic din Valahia a primi pogoane pentru case şi grădină, pentru cinci vite cîte jumătate pogon de islaz şi trei pogoane de fînețe, pogoane de arătură şi lemne de foc din pădure; iar pentru aceasta erau obligaţi a da proprietarului dijmă din rodul pogoanelor primite; a lucra 13 zile, din care o zi de plug, şi a-i aduce un car de lemne.

Prin legea din 1864 sătenii au fost emancipaţi de clacă şi de dijmă; pe lîngă libertate li s-a recunoscut dreptul de proprietate asupra unei mici părţi de pămînt pentru arătură şi fînaţ pentru cari însă ei sînt obligaţi a plăti o anuitate de despăgubire. Legiuitorul nu a avut prevederea a recunoaşte că nu era destul a consacra libertatea şi dreptul de proprietate pentru fostul clăcaş; în condiţiile morale şi intelectuale, în care se afla săteanul, în împrejurările economice create ar fi trebuit a se lua măsuri spre a-l instrui, spre a-l susţinea si a-l

---

apăra si mai ales a-l înlesni sumele de cari ar fi avut trebuinţă pentru diferite cauze şi la diferite ocaziuni. Legiuitorul avea cu atît mai mult să îngrijească pentru ridicarea şi pentru bunul trai al săteanului cu cît mulţimea dărilor ce s-au impus succesiv pentru trebuinţele necesare sau de lux ale statului, ale judeţelor, ale comunelor, apasă mai numai asupra populaţiunii agricole, principala clasă producătoare, şi se plătesc în cea mai mare parte de dînsa. Pentru proprietarul lipsit de capitalul în muncă, ce-l avea de la locuitor, legiuitorul cel puţin a căutat a îngriji prin inicua lege pentru tocmeli agricole din 1868, prin care, consacrîndu-se libertatea încheierii de tocmeli agricole fără nici o restricţie, s-a procurat proprietarului facultatea de a-şi obliga pe locuitorul de la ţară cu bani şi cu muncă în orice mod ; apoi legiuitorul a mai îngrijit de proprietar prin legea înfiinţării creditului funciar rural.

Pentru locuitorul sătean nu s-a făcut însă nimic. Săteanul e lipsit de orice protecţie si e lăsat la prada, la bunul simţ şi bunul-plac a diferitelor categorii de funcţionari administrativi şi judecătoreşti şi la discreţiunea proprietarului, arendaşului, a speculantului de la ţară, la care e nevoit a se adresa în caz de trebuinţă. Şi trebuinţe sînt multe. Fostul clăcaş, neavînd, în urma promulgării legii rurale, imaşul trebuitor pentru nutrirea numeroaselor sale vite — şi în vite consistă avuţia principală a săteanului — neavînd lemne pentru ars, neavînd bani spre a plăti impozitele, neavînd în urma unei recolte rele nutrimentul necesar pentru dînsul şi pentru familie, el a trebuit să se oblige prin tocmeli agricole către proprietarul sau arendaşul care i le procura, a-i plăti în zile de muncă, în dijmă, în bani, în paseri şi în cîte altele. Dreptul încheierii acestor tocmeli fiind nemărginit, proprietarul sau arendaşul nu s-au sfiit a impune locuitorului cele mai inice condiţii. Trebuie să vedem diferitele tocmeli agricole cu grelele condiţii pentru ca să înţelegem că ruinarea lor e sigură, că sub regimul libertăţii sătenii au trebuit să ajungă într-o stare mult mai rea decum fusese înaintea legii rurale.

Găsim învoieli după care săteanul se obligă: 1) *să lucreze numai trei pogoane din cele proprii (!!) ale sale,* iar pâmîntul ce-i va mai trebui să-l ia prisoase de la arendaşi; 2) să facă fiecare om cîte un pogon arătură fără plată; 3) din tot porumbul şi grîul făcut în prisoase să dea din 5 una, pusă în pătul; 4) din fîn din trei una; 5) cei cu boi să facă unul sau două transporturi, iar în lipsă de boi să lucreze două zile; 6) să plătească 2 lei noi de vită mare (v. I. Ionescu, *Agricultura din judeţul Mehedinţi,* p. 532).

Găsim că în judeţul Mehedinţi s-a *executat* următoarea învoială, deşi nu se primise de săteni în regulă : de-a da din toate sămănăturile de cereale din două una, pusă în magazie ; pentru iebrăritul de vită mare 7 sfanţi; fînul pe jumătate cărat şi îngrădit sau 40 sfanţi pogonul; pentru cînepă şi în cîte 2 galbeni de om ; pentru topitul cînepei în bălţi cîte trei zile de lucru; pentru un cazan de făcut rachiu cîte 24 sfanţi; pentru paie ce vor ţine pe moşie cîte 4 zile de lucru; pentru mărăcini şi buturugi cîte 18 sfanţi pe an; pentru fiecare stup de al-bine cîte o zi de lucru şi de la fiecare om cîte trei găini (vezi I. Ionescu, *eodem* loco,p.l49şi534).

Pentru asemenea tocmeli numite pentru munci agricole stoarse de la locuitorul nevoiaş sau constatate ca primite de săteni în urma înţelegerii frauduloase între arendaşi şi împiegaţii comunali, s-au instituit prin legea din 1868 pentru tocmeli agricole o jurisdicţie specială a consiliului comunal care, din cauza împrejurărilor cunoscute, nu oferă nici o garanţie pentru sătean şi o asemenea jurisdicţie s-a mănţinut de partidul dominant prin Camerele dizolvate în martie 1879 prin legea în privinţa judecătorilor comunali şi a judecătorilor de ocoale, cu toate că, *în aparenţă,* se manifestase intenţia de a lucra spre binele locuitorilor de la ţară prin organizarea unei justiţii care să inspire încredere sătenilor.

Dar mai mult. Prin aceeaşi lege din 1868, revăzută în anul 1872, s-au introdus şi un mod special de executare care e contrariu regulelor generale cuprinse în procedura civilă în privinţa executării silite. Dacă săteanul nu-şi îndeplineşte tocmeala, art. 13 din acea lege declară:

> În caz cînd, după îndemnul şi execuţiunea consiliului comunal, locuitorii vor arăta îndărătnicire sau vor dosi din comună, consiliul îndată va cere de la subprefectura locală a-i trimite ajutor de *dorobanţii necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari, în comptul vinovatului.*

Pentru executarea unor obligaţii private datornicul să fie considerat ca un vinovat şi *executat manu militari.* Şi aceasta se petrece nu sub regimul Regulamentului Organic, ci sub regimul celei mai liberale Constituţii, care garantează libertăţile individuale şi care recunoaşte şi săteanului dreptul pentru alegere de deputaţi, cari *să voteze,* între altele, *legi ca legea din 1868.* Astfel dar clasa cea mai mare este supusă unor asemenea legi în folosul clasei proprietarilor, dar mai cu seamă a arendaşilor. Şi pentru justificare se invoacă interesul producerii agricole, ca şi cînd aceasta ar fi reprezentată numai prin proprietari şi arendaşi.

Rezultatele economice a robirii țăranului prin tocmeli agricole le şi simțim. Condițiile în privința ierbăritului fiind atît de oneroase, săteanul e silit a-şi mărgini cultura şi caută să-şi vînză vitele ce le are. Micşorarea numărului vitelor în paguba agriculturei, aceasta e un fapt necontestabil, constatat nu numai prin cunoaşterea şi afirmarea oamenilor competenți, ci şi

prin cifrele oficiale. La 1860 s-au aflat în România 2751168 capete de vite mari şi mici, iar după recensimentul anului 1873 nu erau decît 1886990. Şi desigur că numărul vitelor s-a mai micşorat considerabil prin efectele epizootiei grozave din 1877 şi 1878 şi a rechizițiilor din acei ani care, numai pentru *trebuințele armatei române* în acei doi ani, după constatările făcute de directorul statisticei generale, au consistat în 264394 cară de transport cu 528788 de boi, cari au trebuit să percurgă 26143677 chilometre.

Dacă analizăm diferitele tocmeli agricole ce cunoaştem găsim că dobînda ce plăteşte săteanul pentru ceea ce primeşte în pămînt, în nutriment, nu e mai mică de 84,90%, dar în cele mai multe cazuri ea e de 164%, de 200%, de 250%, de 300%.

Ce să zicem cînd aflăm că arendaşi, persoane onorate în societate, şi *deputați* cer săteanului pentru 2 lei dați împrumut, *cîte 30 bani dobîndă pe lună şi o zi de muncă* ceea ce constituie, socotind ziua numai cu 11.40 bani, 250% pe an. Ce mizerie si lipsă de conştiință se revelează prin aceasta ! ! Nu e mirare să aflăm că săteanul munceşte numai pentru plata dobînzii şi capitalul rămîne datorat.

Şi, daca esploatarea mizeriei săteanului se săvîrşeşte în asemenea mod chiar de către arendaşi sau proprietari *creştini,* ce trebuie să fie în Moldova, unde acei cari esploatează pe țărani sînt izraeliții aşezați în sate ca arendaşi, ca cîrciumari sau ca prăvăliaşi? ! Se ştie că nu e sat în Moldova care să nu aibă speculanți izraeliți, mai ales sub forma de cîrciumari sau prăvăliaşi. însemnătatea numerică a izraeliților în satele numai a[le] Moldovei se constată prin cifrele oficiale.

În anul 1870 s-au încheiat în satele Moldovei 634 căsătorii între izraeliți, s-au născut 2048 copii izraeliți şi au murit 1268. În lipsa de supraveghere serioasă de către poliție, în dispreţul diferitelor legiuiri făcute în diferite timpuri în Moldova, izraeliții au fost îngăduiți a se aşeza ca cîrciumari şi a locui în sate, cu toate că prin legea din 1843 s-a recunoscut aceasta *ca o pricină de dărîmare a stării materiale şi morale a locuitorilor* ; ei au fost îngăduiți a lua moşii în arendă cu toate că, după vechiul obiceiu al Moldovei, izraeliții nu aveau un asemenea drept, obicei consacrat de Domnul Moruz la 1804, apoi prin oficia Es. S. D. vice-prezidentului din septemvrie 1830 către Divanul judecătoresc pentru motivele că *"jidovii, nesățioşi întru cîştig ... se silesc a face locuitorilor feluri de strîmtori ce sînt foarte mari şi zdruncinătoare pentru dînşii"* reprodus în *Manualul administrativ al Moldovei din 1855,* vol. I, pag. 525 şi avînd a servi ca normă de observat; iar executarea acestei dispoziții, — **astăzi încă în vigoare** — s-a împiedecat nu numai prin motive imorale prea cunoscute, ci si prin tertipuri advocățeşti.

Izraeliții, veniți mai ales din Galiția, calici lipiți pămîntului, reuşesc curînd a se îmbogăți, nu doar prin spiritul de economie, prin cunoştințe deosebite, ci prin abilitatea şi prin îngăduirea în exercițiul manoperelor celor mai nelegiuite şi mai ilicite, prin cari esploatează continuu şi cu conştiință pe locuitorii uşurei şi neprevăzători, prin silința ce ei pun de-a pîndi ziua şi noaptea ivirea mizeriei spre a o esploata.

Ce e drept, însuşi proprietarul, doritor a-şi mări venitul de la moşie, a contribuit la esploatarea prin evrei. Dînd izraelitului moşia sau cîrciuma în arendă cu un preț prea mare spre a putea fi plătit de un concurent creştin, proprietarul ştia bine că izraelitul va putea plăti prețul numai otrăvind pe țăran prin băuturi pernicioase şi esploatîndu-1 în tot felul.

Izraelitul nu a încetat a fi în Moldova ceea ce am văzut că este în Galiția. Şi în Moldova şi în Galiția aceleaşi manopere [sînt] întrebuințate pentru ruinarea săteanului. Sâteanul munceşte vecinic pentru speculantul izraelit. Tot ce are săteanul, recoltă, găină, unt, e luat de speculantul izraelit pentru plata datoriilor făcute sau pentru plata băuturilor [şi] sînt cumpărate cu prețuri de nimic.

Prin concentrarea perceperii venitului băuturilor spirtoase şi a tuturor accizelor județene şi comunale în mînile izraeliților, aceştia exercită şi puterea publică asupra săteanului, principalul plătitor al acelor biruri. Cîte neajunsuri şi nouă cauze de esploatare.

Daca izraelitul ar fi avut şi capacitatea de-a cumpăra imobile rurale am fi văzut şi la noi țăranul espropriat în acele proporții înspăimîntătoare în cari s-a săvîrşit espropriarea în Galiția !

Şi cu toate acestea, din cauza nepăsării şi neexecutării riguroase a legii, în cîte sate nu se constată că, pe lîngă case, şi-au însuşit izraeliții grădinele de lîngă case, ceea ce constată şi I. Ionescu în *Agricultura județului Putna.* De altmintrelea numai *necapacitatea,* iar nu proibițiunea, înscrisă în legea rurală, de a nu înstrăina pămînturile au împiedecat pe izraeliți de a-şi însuşi pămînturile locuitorilor, precum această proibițiune nu a împiedecat pe mulți uzurari şi speculanți creştini de a-şi însuşi — prin o formă ascunsă — chiar şi pămînturile sătenilor primite în virtutea legii rurale.

Trebuie să cunoaştem esploatarea săteanului în Moldova prin manoperele uzurare, prin beție, ca să înțelegem pentru ce el nu numai că n-a înaintat, dar a dat înapoi; pentru ce el ni se înfățişează abătut ca un idiot, fără viață şi fără plăcere pentru viață.

Dar nu numai în Moldova, ci şi dincoace de Milcov țăranului nu-i mai prisosesc mijloacele spre a-şi ameliora condițiile traiului. Sărăcia, reaua alimentare, locuința rea, nu pot decît să aibă influență asupra mortalității. Faptul marei mortalități a populației rurale şi prin urmare descreşterea populației în genere e constatat de un cunoscător al vieții populației rurale ca I. Ionescu *(Agricultura Putnei,* p. 138). Mizeria esplică şi imoralitatea crescîndă din an în an în România.

În anul 1863 în cele cincisprezece penitenciare centrale ale țării a fost populația mijlocie de 2130 şi numărul zilelor de arest

de 775374 ; iar în anul 1874 populația mijlocie a fost de 3945 şi zilele de arest de 1199448.

Sau, fiindcă aceste cifre nu pot să fie convingătoare, ne vom servi de următoarele cifre :

În anul 1872 au fost urmăriți pentru crime 664 inşi, între cari 425 țărani şi au fost condamnați 319.

În anul 1874 au fost urmăriți 1493 inşi pentru crime între cari 961 țărani şi au fost condamnați 701.

Iar pentru delicte corecționale :

În anul 1872 au fost urmăriți 37143 Intre cari 26473 agricoli şi au fost condamnați 18614.

În anul 1874 au fost urmăriți 47970 între cari 33918 agricoli şi au fost condamnați 24038.

Creşterea imoralității în decurs de trei ani e destul de considerabilă ca să provoace la gîndire.

Această creştere a numărului crimelor şi delictelor dovedeşte o micşorare a simțului moral şi împreună cu aceasta alterarea simțului dreptului. Şi desigur că instituțiile publice nu funcționează astfel ca încrederea săteanului în ele să se întărească sau să esiste. Esploatat şi schingiuit de multe ori de fiecare funcționăraş, cu o justiție cu forme de procedură nepricepute de el, judecat şi condemnat fără să fi avut cunoştință de terminele judicării, strămutat în mod arbitrar de pe pămînturile primite în virtutea legei rurale, fără ca de multe ori reclamațiile să fie ascultate din cauza influenței arendaşului sau a proprietarului, sub asemenea împrejurări ce idee trebuie sau poate să aibă săteanul de stat!

Dar încă un alt fenomen care nu poate fi trecut cu vederea — acesta e emigrarea populației din România în Bulgaria, în Serbia, chiar şi în Basarabia, săvîrşită chiar în urma legii rurale, la care locuitorul nu e îndemnat decît prin considerația găsirii unui trai mai bun şi mai uşor. Această emigrare, săvîrşită fie chiar în proporții cît de mici dintr-o țară ca România, dovedeşte mizeria în care se află populația agricolă şi constituie o condamnare a stării actuale de lucruri.

Regimul libertății — astfel precum e în România — izbuteşte la esploatarea în modul cel mai uzurar a celei mai principale clase, a populațiunii agricole, la sărăcirea, la mizeria ei, iar prin aceasta se micşorează puterea statului, veniturile fiscului şi avuția națională în genere

III. INDUSTRIE ŞI COMERȚ

Cari sînt acum condițiile pentru meseriaşi şi comercianți?

Că existența şi prosperarea acestor clase e o cestiune de mare însemnătate pentru economia unui stat, aceasta nu suferă nici o îndoială.

Plîngerea generală e că nu sînt bani la noi, că industria şi comerțul nu pot prospera fiindcă ele nu găsesc bani pentru trebuințele lor sau că nu-i pot găsi decît cu dobîndă prea scumpă si în general numai cu siguranță reală.

Este incontestabil că, în țară ca şi în Bucureşti, nu există o adevărată *bancă* care să înlesnească trebuințele comerțului şi ale industriei, că aceia în mînele cărora e concentrat numerariul, nu numai în Moldova dar şi în Țara Românească, dau bani împrumut c-o dobîndă a cărei plată trebuie să cauzeze ruinarea acelor clase.

Dar nu numai aceasta e cauza adevărată a neprosperării acelor clase.

Cauza principală e *lipsa de pricepere din partea statului* în privirea importanței industriei într-o țară, de acolo apoi neprevederea şi nepăsarea întru apărarea industriei şi a comerțului.

De la 1859 şi mai pînă dăunăzi am crezut, şi prin toate actele oficiale continuu am declarat, că România e o țară agricolă, că ea nu poate produce decît în sfera agricolă, că pro-ducerea industrială ar fi rezervată altor țări industriale. Sub influința unor asemenea idei am lăsat să dispară sau să cază în desuetudine restricțiile ce esistau şi cari puteau apăra industria din țară; instituția corporațiilor ni s-a părut o instituție învechită, contrarie libertății absolute în tot şi în toate, a trebuit dar să dispară. Nu numai înlesnirea comunicațiilor, nu numai trebuințele ivite pe cari pămîntenii, industriaşi şi comercianți nu ar fi fost în stare a le satisface, ci acele opinii împărtăşite de bărbații cari aveau direcția în țară, au înlesnit ca străinii şi mai ales izraeliții să năvălească în țară şi să se constituie în stat o pătură de industriaşi şi comercianți străini, mai ales izraeliți. Aceleaşi opinii ne-au împiedicat a ne gîndi la măsurile necesarii

---

de apărare nu numai contra năvălirii străine, ci şi contra importării obiectelor de industrie străină.

În cultul nostru pentru străini şi în nepăsarea de ce e național am lăsat nu numai să se facă ca naționalii să fie înlăturați de către străini prin simplul efect al abilității reale a străinilor, dar am făcut tot spre a susține pe străini şi industria străină. Nu era întreprindere, nu era licitație pentru procurare de obiecte pentru diferitele servicii ale statului, pentru armată între altele, la care să nu fi admis pe pămînteni deopotrivă cu oricare străin sau izraelit ce s-ar fi prezentat şi să nu se fi acordat concesiunea străinului sau mai ales izraelitului pentru... pentru că acesta ar fi lăsat cu preț mai ieften. Nu ne preocupăm că industriaşul şi comerciantul

român contribuie la toate sarcinele de tot feliul ale statului şi trebuia a fi preferit, că străinul ce se prezentă nu justificase nici cunoştinţă specială, nici solvabilitatea, nici în fine dacă concesiunea se mai putea îndeplini *întocmai* de către concesionarul străin sau izraelit după condiţiile con tractului cu preţul stipulat. Concesionarul caută a lua concesia *oricum,* căci ştie că prin corup ţie, prin falsificare, prin înşelăciune va pune lucrurile pe cale bună.

Aceeaşi preferinţă şi aceeaşi procedare la darea accizelor. Astăzi mai toate accizele comunale sînt în mînele izraeliţilor, nu numai în Moldova, dar şi dincoace de Milcov. Chiar perceperea de impozite indirecte ale statului, precum ale băuturilor spirtuoase au ajuns în mînile izraeliţilor, încît în materie de impozite indirecte izraeliţii au obţinut şi o jurisdicţie.

Astfel, preferîndu-se străinii şi îndeosebi izraeliţii, statul le-a oferit acestora putinţa **de-a mînui capitalul public, veniturile bugetului statului, al judeţelor şi al comunelor.**

Cu aceasta nu numai că s-au cauzat pierderi materiale industriaşilor şi comercianţilor români, dar izraeliţii şi străinii au fost înlesniţi a-şi face capitaluri cu *banii publici.*

Prin continua înlăturare a pămîntenilor li s-au luat însă *mijlocul de-a se susţinea şi dea volta practica şi inteligenţa afacerilor, spiritul de întreprindere, educaţiunea industrială şi comercială,* cu un cuvînt acea *cultură* ce se *dobîndeşte* prin exerciţiul industriei şi a comerţului; şi în aceasta consistă slăbiciunea românilor şi puterea izraeliţilor în România. Cu acest mod a trebuit să se constituie puterea industrială şi mai ales comercială a izraeliţilor, iar statul a mijlocit-o, şi prin aceasta a *contribuit la imigrarea străinilor şi a israeliţilor.*

Industriaşul şi comerciantul român, nesusţinut prin nici o măsură de statul pentru care plăteşte contribuţii şi îndeplineşte tot felul de sarcini, neavînd mijloace şi neputîndu-şi-le procura în lipsă de adevărate institute de bancă, a trebuit să renunţe la industrie, la comerţ şi, ca să nu piară, a trebuit să se facă funcţionar, fie oricît de rău plătit.

Mizeria ce este în clasa de mijloc din oraşe şi chiar în oraşul Bucureşti ni se revelează prin publicaţiile inserate în fiecare număr al „Monitorului" pentru vînzarea a cîte-o căsuţă a vreunui orăşan pentru impozit neplătit în sumă numai de cîte 20 lei noi.

Această mizerie esplică în parte şi marea mortalitate a populaţiunii ortodoxe din Bucureşti în comparaţie cu naşterile ; pe cînd la izraeliţi naşterile sînt mai numeroase decît cazurile de moarte.

Un simptom asemenea al mizeriei e numărul mic al căsătoriilor între locuitorii români din Bucureşti. Despre aceasta se pot vedea Raporturile d-rului Felix pe 1876, pag. 65, şi pe 1875, pag. 68. Chiar după recensimîntul făcut pe anul 1878, din 61859 capi de familie sînt căsătoriţi 27571; 23197 necăsătoriţi şi 11091 văduvi. Aşadar numai 44 la sută sînt căsătoriţi. La 1000 lo cuitori sînt 5 căsătorii, pe cînd în Paris sînt 9, în Londra 10 (Felix).

Că în oraşele Moldovei, precum Iaşi, Botoşani, Fălticeni ş.a., populaţia română descreşte din an în an şi că ne arată mai puţine naşteri şi mai multe cazuri de moarte decît populaţia izraelită, aceasta este un fapt necontestabil, dovedit prin cifrele oficiale. După statistica oficială pe anul 1875 s-au născut în oraşele :

Botoşani	571 ortodocşi	720 izrael[iţi]
Dorohoi	237	377
Iaşi	1224	1903
Neamţul	369	368
Suceava	132	243
Roman	259	218

Au murit:

Botoşani	811	677
Dorohoi	250	255
Iaşi	1775	1213
Neamţul	181	188
Suceava	362	206

Această decreştere a populaţiei române din oraşele Moldovei însemnează înlocuirea clasei de mijloc române prin izraeliţi. Spre a ne convinge de acest fapt mai mult invocăm după statistica lui N. Şuţu la 1849 următoarele :

La 1849 erau în Moldova încă 10695 de familii de negustori şi meseriaşi pămînteni ortodocşi, iar în Iaşi erau 33 de corporaţii de comercianţi şi industriaşi pămînteni ortodocşi cu 1661 patroni şi calfe. După comunicările obţinute prin actual[ul] d. primar al oraşului Iaşi, în acest oraş erau:

în 1866, patentabili români 613, izraeliţi 2909;

în 1877, patentabili români 488, izraeliţi 2326 ;

în 1866, patentabili ambulanţi români 187, izraeliţi 1092.

Aceste cifre dovedesc, aceea ce este deaminteri destul de cunoscut, că în Iaşi, ca şi în alte oraşe ale Moldovei, comerţul şi industria sînt concentrate în mîinile izraeliţilor.

Dar şi dincoace de Milcov putem urmări şi constata descreşterea românilor în ramurile cele mai principale ale industriei şi ale comerţului.

Nu de mult înfloreau în Bucureşti industrii însemnate: se fabricau testemele, se lucra mătase şi se făceau dintr-însa ţesături de tot felul, se argăseau piei, cari se exportau, blănăria din Bucureşti era căutată în seraiul din Constantinopol, apoi erau işlicăria, căldărăria, şelăria. Astăzi nu mai există acele industrii şi trebuinţele le satisfacem cu obiecte importate. În stradele unde erau aşezate acele industrii, de care ne amintesc încă numirile acelor strade, astăzi întîlnim mai cu seamă izraeliţi, comercianţi cari vînd haine gata aduse de la Viena şi Pesta, şi altele. Meseriaşii români ce mai există, precum tabaci, ciobotari, căldărari, dispar căci nu mai sînt în stare a se susţine.

În Bucureşti erau în anul 1859 meseriaşi 6886 capi de familie, în care număr nu sînt membri de familie, calfele, ucenicii. Din 6886, erau de religie ortodoxă 4963, iar pămîntenii 5058. În anul 1878 numărul meseriaşilor este de 16197 capi de familie din cari 5261 sînt imigraţi de vro 20 ani.

Din 63 ramuri de industrie arătate pe anul 1878, numărul izraeliţilor e mai mare decît a românilor ortodocşi în 17 ramuri. Astfel sînt capi şi membri de familie:

1. Croitori bărbăteşti din 1836 suflete, sînt 812 izraeliţi, 762 ortodocşi;
2. Croitori femeieşti din 872 : 689 israeliţi, 76 ortodocşi;
3. Alămari din 160: 65 izraeliţi, 34 ortodocşi;
4. Argintari din 242 suflete, 164 izraeliţi, 48 ortodocşi;
5. Ceaprăzari şi echipamente militare, din 392 sufl[ete], 251 izr[aeliţi], 97 ort[odocşi];
6. Ceasornicari, din 182 sufl[ete], 62 izr[aeliţi], 48 ort[odocşi];
7. Tinichegii, din 850 sufl[ete], 729 izr[aeliţi], 61 ort[odocşi];
8. Zugravi, poleitori, din 635 sufl[ete], 293 izr[aeliti], 204 ort[odocşi];
9. Vopsitori, din 128 sufl[ete], 61 izr[aeliţi], 11 ort[odocşi];
10. Strungari, din 181 sufl[ete], 61 izr[aeliţi], 41 ort[odocşi];
11. Lampişti, din 75 sufl[ete], 48 izr[aeliţi], 4 ort[odocşi];
12. Legători de cărţi, din 135 sufl[ete], 42 izr[aeliţi], 41 ort[odocşi];
13. Pălărieri, din 117 sufl[ete], 28 izr[aeliţi], 17 ort[odocşi];
14. Perieri, din 25 sufl[ete], 18 izr[aeliţi], ortodocşi nici unul;
15. Tapiţeri, din 192 sufl[ete], 57 izr[aeliţi], 30 ort[odocşi];
16. Litografi, din 55 sufl[ete], 5 izr[aeliţi], 4 ort[odocşi].

În alte ramuri industriale, izraeliţii figurează cu un număr considerabil; aşa sînt:

1. Cusătorese izr[aelite] 137, ort[odoxe] 342;
2. Măcelari, izr[aeliţi], 161, ort[odocşi] 925;
3. Şepcari, curelari, izr[aeliţi] 119, ort[odocşi] 207;
4. Coaferi, izr[aeliţi] 19, ort[odocşi] 49

Numai în unele industrii ostenitoare sau puţin lucrative constituiesc românii ortodocşi marea majoritate; astfel sînt: din 64732 totalul număr de suflete a meseriaşilor aflaţi în Bucureşti în 1878:

1. Muncitori cu ziua şi plugari, din 31700 suflete, 28704 ort[odocşi], 884 izraeliţi;
2. Dulgheri şi dogari, din 2727 sufl[ete], 2562 ort[odocşi], izr[aeliţi] nici unul;
3. Fierari, din 1797 sufl[ete], 1017 ort[odocşi], 26 izr[aeliţi];
4. Potcovari, din 470 sufl[ete], 420 ort[odocşi], izr[aeliţi] nici unul;
5. Coşari, din 65 sufl[ete], 52 ort[odocşi], izr[aeliţi] nici unul;
6. Pantofari, din 585 sufl[ete], 544 ort[odocşi], 9 izr[aeliţi];
7. Rotari, din 962 sufl[ete], 752 ort[odocşi], izr[aeliţi] nici unul;
8. Sacagii şi căruţaşi, din 5202 sufl[ete], ort[odocşi] 5145, izr[aeliţi] nici unul;
9. Zidari, din 1846 sufl[ete], 1648 ort[odocşi], izr[aeliţi] nici unul;
10. Cavafi, din 180 sufl[ete], 176 ort[odocşi], 4 izr[aeliţi];

---

11. Lăutari; din 1377 sufl[ete], 1354 ort[odocşi], 14 izr[aeliţi];
12. Bărbieri, din 542 sufl[ete], 512 ort[odocşi], 13 izr[aeliţi];
13. Cizmari bărbăteşti, din 2400 sufl[ete], 1869 ort[odocşi], 134 izr[aeliţi].

Să vedem acuma în ce număr sînt românii în comerciu.

În 1859 erau 4742 comercianţi capi de familie cari cu 12378 membri de familie constituiau 17120. Dintr-aceşti 4742 capi erau ortodocşi 3786, iar 3717 pămînteni.

În anul 1878 sînt 7024 capi de familie cari cu membri de familie constituiesc 27110 suflete. Dintr-aceşti 7024 capi, sînt 3834

supuşi protecţiei române, 1355 protecţiei ruse, 787 protecţiei austro-ungare şi 545 protecţiei elene ; celelalte protecţii cu un mic număr. După religie, din 27110 suflete sînt 16299 ortodocşi şi 8617 izraeliţi. În cît priveşte diferitele specii de comercianţi, toate în număr de 42 în Bucureşti sînt :

1. Bancheri şi zarafi, din 523 sufl[ete], 324 izr[aeliţi], 164 ort[odocşi];

2. Bijutieri şi giuvaergii, din 123 sufl[ete], 101 izr[aeliţi], 3 ort[odocşi];

3. Hăinari, din 203 sufl[ete], 185 izr[aeliţi], 11 ort[odocşi];

4.Comercianţi de diferite nespecificate, din 7225 sufl[ete], 5281 izr[aeliţi], 1576 ort[odocşi];

5. Marchitani, mănuşari, din 885 sufl[ete], 608 izr[aeliţi] 186 ort[odocşi];

6. Comercianţi de mobile, din 102 sufl[ete], 68 izr[aeliţi] 9 ort[odocşi];

7.Geamgii, din 126 sufl[ete], 119 izr[aeliţi], ort[odocşi] nici unul. Sînt alte ramuri de comerţ în care izraeliţii sînt în mare număr precum :

8. Birtaşi, din 324 sufl[ete], 153 ort[odocşi], 79 izr[aeliţi];

9. Bogasieri, din 374 sufl[ete], 230 ort[odocşi], 117 izr[aeliţi];

10. Cafegii, din 322 sufl[ete], 205 ort[odocşi], 65 izr[aeliţi];

11. Lipscani, din 99 sufl[ete], 65 ort[odocşi], 31 izr[aeliţi];

12. Comisionari, samsari, din 1190 *[sic]* sufl[ete], 952 ort[odocşi], 892 izr[aeliţi].

Numai în puţine specii de comerţ nu figurează izraeliţii, precum bumbăcarii, orzarii, rogojinarii, cherestegii, florarii, jucrărierii de copii, farfurigii, sticlarii şi olarii.

Că izraeliţii ocupă cele mai însemnate specii de comerţ aceasta se dovedeşte şi prin faptul că între 16299 suflete de comercianţi <ortodocşi> [izraeliţi] sînt 5353 cîrciumari, 2259 precupeţi, împreună 8617. Rămîn prin urmare 7682 ort[odocşi] faţă cu 8617 izr[aeliţi]. La acest număr , mai trebuie să adăugăm pe contabilii de comerţ înscrişi între profesiunile libere, cari, din 581 suflete, sînt 271 izr[aeliţi] şi 226 ort[odocşi].

Nu numai cifrele arătate dovedesc că izraeliţii domină. Spre a ne convinge de acest adevăr, n-avem decît să ne preumblăm pe stradele Bucureştilor, atît în zilele de lucru, cît şi în sărbătorile cele mari ale izraeliţilor, şi vom recunoaşte că au trecut timpurile cînd românii erau , puternici pe piaţa românească.

Apoi, prin îngăduinţa ce li s-a dat a se aşeza oriunde fără ca poliţia să se fi inchietat întru ceva spre a şti de unde vin, care e proveniența mărfei, care e natura operaţiilor ce fac, sau spre a combate mijloacele nelicite şi neoneste în exerciţiul comerciului, prin diferite moduri arătate şi prin diferite căi au trebuit să se concentreze capitalurile în mînile izraeliţilor. Mijloacele însă prin care au ajuns capitalurile în mînile lor nu au fost numai muncă reală şi cinstită în comerţ şi industrie, ci mai cu seamă operaţii cari nu produc valori, prin samsarlîcuri, prin, traficuri, prin operaţii îndoielnice, prin aşa-numite operaţii de bani ce ei fac esploatînd împrejurările, starea de strîmtorare sau mizerie sau prostia tutulor. Însemnătatea creditorilor pe piaţa comerciului o dovedeşte şi ocuparea ce se dă tribunalului comercial din Bucureşti de către izraeliţi. De la 1870 pînă la 1879 s-au declarat faliţi 259 comercianţi între cari 130 creştini şi 129 izraeliţi. La tribunalul comercial s-au intentat procese în anul 1875 în număr de 1806, dintre cari 780 de izraeliţi privaţi, 936 de creştini şi de institute de bancă; în anul 1876 : 2254 procese dintre care 1177 de către izraeliţi, 939 de creştini şi 138 de institute; în anul 1877 : 2012 procese, dintre cari de izraeliţi 1189, de către creştini 765 şi de institute 58. Au ajuns dar izraeliţii a fi o putere nu numai prin cualităţile cunoscute şi necontestabile, dar şi prin politica economică urmărită. De aceasta ne convingem cînd aflăm că în Bucureşti sînt 324 suflete de zarafi şi bancheri, 892 samsari şi comisionari, 172 înscrişi ca arendaşi şi antreprenori, a căror ; operaţii mai ales de uzură ne sînt prea cunoscute, apoi 347 rentieri, cari nu se mărginesc în traiul odihnit; apoi din 20749 izraeliţi constataţi ca aflători în 1878 în Bucureşti, sînt 797 capi de familie fără profesiune, sau 2032 suflete fără profesiune cari, dacă nu trăiesc ca muncitori cu ziua şi dacă nu sînt rentieri, industriaşi sau comercianţi, trăiesc desigur după urmele traficului şi a samsarlîcului, din operaţii cari desigur nu produc valori. Toţi aceştia constituie 3747 suflete. Acest număr ar putea fi augmentat prin mulţi cari, deşi înscrişi ca comercianţi, vor fi făcînd şi operaţii de altă natură decît cele indicate de comerciul ce ezercită.

Că toţi aceştia nu stau cu mînile în sîn şi că ei se îndeletnicesc cu operaţii de bani străine obicinuinţei, de aceasta ne putem lesne convinge văzînd registrele tribunalului comercial din Bucureşti, de constatarea protestelor.

Din 1025 polițe protestate în anul 1878 sînt 450 ale creditorilor izraeliţi, 208 ale băncilor, iar restul al <izraeliţilor> [creditorilor] de tot neamul. Şi între aceşti creditori izraeliţi nu figurează decît rar numele puţinelor institute de banca izraelite din Bucureşti, cunoscute prin soliditatea şi prin efectuarea operaţiilor de bani, legitime şi admisibile; ceea ce întîlnim adeseori sînt numele unora cari nu sînt decît samsari, antreprenori, rentieri etc.

Pe strada Lipscani, pe calea Mogoşoaii s-a îmulţit şi tot se îmulţeşte numărul caselor de schimb a zarafilor. Oare sînt într-adevăr în Bucureşti atîtea afaceri ca să fie trebuinţă de atîţia zarafi? În aparenţă; în realitate, toate acele suflete de zarafi, de samsari, de antreprenori, de rentieri, de oameni şi fără protesiune, sînt agenţii activi a practicei uzurare.

Operaţiile lor consistă între altele în împrumuturi cu cîte 48%, 60%, fiind asiguraţi nu numai prin cîte trei, patru giruri, la poliţie, ci mai cu seamă prin amaneturi.

Operaţiile lor consistă în scontarea titlurilor de pensie, a lefilor, cu un scăzămînt care reprezintă dobînda de 60%, 72%, 84%

pe an. Cunoaştem cazuri în cari procentele luate întrec orice închipuire.

La asemenea speculanţi sînt avizaţi aceia cari au trebuinţă; la ei se adresează funcţionarii, la ei se adresează proprietarul şi arendaşul, mulţimea locuitorilor din mahalalele fără ocupaţie, la ei trebuie să se adreseze meseriaşii, chiar şi comercianţii, întrucît lipseşte o adevărată bancă care să facă operaţii propriu-zise de bancă. Cu cît mizeria sau strîmtorarea e mai mare, cu atîta e şi esploatarea mai mare. Un proprietar e silit, spre a-şi plăti datoria sau polița, a vinde recolta încă neadunată sau cerealele ce are cu preţuri de nimic, atît în Bucureşti şi mai cu seamă în oraşele provinciale, încît mărimea dobînzilor plătite e în realitate de multe ori de 80% minimum. Folosindu-se de libertatea acordată, acei speculanţi nu se mulţumesc numai cu fo loasele exorbitante sub formă de dobîndă, ci-şi mai puteau stipula pînă la legea din 19 fevruarie 1879 şi alte foloase, prin mijlocul clauzei penale, încît astfel, prin mijlocul acestei clauze penale, capitalul primitiv datorat se mărea în cazuri ce cunoaştem de mai multe ori.

Practica uzurară îngăduită de legi, fiind consfinţită de judecători, efectul moral a trebuit să se producă în societate şi prin contagiunea ei. Nu e îndoială că uzura s-a lăţit în mod spăimîntător. Nu putem contesta, în interesul adevărului, că şi orăşenii români asemenea esercită practica uzurară. Nu ne mai mulţumim cu foloase mici de 8 la sută, de 10 la sută. Dăm bani împrumut, la români cu deosebire, cu ipotecă reală, cu dobîndă de cîte 18 şi 24 la sută şi cu clauzele penale!! Sînt persoane în societate cari prin poziţia, prin profesia ce esercită nu ar trebui să mărească numărul cămătarilor. Chiar profesori şi funcţionari, înalţi magistraţi participă la esercițiul practicei uzurare. Sînt funcţionari cari esploatează nevoia colegului rău plătit sau prea cheltuitor, luîndu-i de la un napoleon pe lună dobînda de 1 leu 50-60 bani, adică 18 lei pe un an, sau 90 la sută !!

S-au înfiinţat case de economie în diferite oraşe pe cari, prin modul organizării lor, le pu tem numi institute naţionale. Mai toate operaţiunile lor, dealtminterea mărginite, consistă în operaţii uzurare, de esploatare sau a deponenţilor lor sau a altor români cari se adresează, luîndu-li-se 18% 24,36 pe an. Citim în ,,Gazeta" pentru anunciuri judecătoreşti a Curţii de apel din Iaşi că are a se vinde silit casa unei d-ne, Safta Baronischi, de către Casa de economie de acolo pentru plata capitalului datorat, a dobînzei de 3% pe lună, plata onorarului de 20% şi se înţelege şi pentru plata cheltuielelor judecătoreşti. Vrea să zică un institut naţional cere 3 % pe lună sau 36% pe an.

Libertatea nu a înlesnit procurarea creditului în mod priincios. În mizeria socială în care se află agricolii, industriaşii şi comercianţii români, societatea română, libertatea în sine şi fără să se fi luat măsurile pentru instruire şi protegere a fost mijlocul de a esploata toate clasele societăţii, de a le stoarce cele mai multe foloase şi a le cauza ruinarea. De această libertate se folosesc proprietarii şi arendaşii faţa cu ţăranul; apoi unii orăşeni români, dar mai cu seamă se folosesc, faţă cu toate clasele societăţii, izraeliţii la cari sîntem reduşi a ne adresa.

În asemenea împrejurări, legitima întrebare e a se şti ce e de făcut?

IV. REGULAREA RELAŢIUNILOR EVREILOR ÎN PRUSIA

În ultimul articol am întrebat ce ar fi de făcut. Înainte de a cerceta complexul măsurilor necesare la cari ar trebui a ne gîndi şi ce ar trebui a lua pentru ameliorarea stării de lucruri, cestiunea izraeliţilor fiind pusă la ordinea zilei, aceasta ne sileşte a curma dezvoltările şi, rezervîndu-le pentru alt articol, a îndrepta acum atenţia asupra acestei proxime cestiuni.

Sînt unii cari, pornind de la cugetări zise umanitare şi de la idei generale de dreptate, cred că rezolvirea acestei cestiuni ar fi simplă, avînd a consista în înlăturarea art. 7 din Constituţie şi acordarea tuturor drepturilor la toţi izraeliţii fără de nici o deosebire şi fără luarea nici unei măsuri. A procede în asemenea mod general este a urma tradiţiilor uzitate în viaţa statului român de la 1859, însemnează a fi sclavi ai noţiunilor abstracte şi generale, fără considerarea împrejurărilor deosebite ale ţării. Pentru aceasta să ne întrebăm dacă condiţia nu numai socială, dar şi juridică a izrailiţilor s-a schimbat în alte părţi deodată ca din senin şi-n împrejurările cum se cere de la noi sau daca a fost o alta cale care s-a urmat.

Aşa-numita *emancipare* ce au dobîndit-o izraeliţii în alte părţi a fost un lung proces la care însişi izraeliţii au luat parte prin dovezile ce au dat de asimilarea cu naţia în mijlocul căreia se aflau şi prin participarea lor în tot feliul la lupta pentru bunurile cele mai înalte ale naţiunii. Acea emancipare nu s-au efectuat deodată. Francejii, cari ajunseseră la o dezvoltare cu care nu putem compara pe a noastră, abia în anul 1789 au admis egalitatea şi pentru izraeliţi. În urma exemplului Franţei, abia în secolul nostru unele state din Germania şi mai cu seamă Prusia au căutat a regula şi schimba condiţia juridică a izraeliţilor.

Cel întîi act de emancipare prin care s-au recunoscut oarecari drepturi izraeliţilor din Prusia e edictul din 11 martie 1812 şi abia la anul 1869, prin legea din 3 iulie, s-au abrogat toate dispoziţiile restrictive pentru izraeliţi, aşadar a trebuit să treacă 57 de ani. E de interes a cunoaşte care a fost condiţia juridică a izraeliţilor, cum s-a transfomat aceasta, ce restricţii au esistat în privinţa izraeliţilor încă în cursul secolului acestuia în Prusia, spre a ne convinge de un fapt, că legiuitorul prudent al Prusiei nu a crezut util a admite deodată pe izraeliţi la exerciţiul aceloraşi drepturi, ci, prin diferite măsuri combinate, care au variat în diferite provincii după împrejurările ce esistau şi care s-au ivit, el a căutat pe de o parte să proteagă populaţia creştină, pe de altă parte a căutat în mod treptat să pregătească pe însuşi izraeliţii stabiliţi spre a fi apţi a fi admişi la esercițiul tutulor drepturilor.

Condiţia juridică a evreilor reclama o regulare. De la sfîrşitul veacului de mijloc şi pînă la începutul secolului nostru evreii fiind consideraţi, din cauza religiei cît si din cauza naţionalităţii, ca străini în Germania ca şi aiure, ei nu puteau locui decît în virtutea protecţiei acordate, pentru care ei aveau a plăti diferite impozite. Dreptul d-a protege era rezervat împăratului în veacul

de mijloc, era un regal a cărui esploatare după împrejurări şi trebuinţe aducea foloase băneşti considerabile împăratului, precum şi principilor diferiţi ai Germaniei, oraşelor pe al căror teritoriu se aflau evrei şi întrucît împăratul acordase şi acestora esploatarea acelui regal.

Evreii erau desemnaţi *Kammerknechte,* obiecte de esploatat. Faţă cu împăratul şi faţă cu diferiţii principi, evreii în veacul de mijloc n-aveau nici un drept, nici în privinţa persoanei, nici în privinţa averei. Se credea că evreii n-ar putea avea avere cu titlu de proprietate şi că li se puteau lua totdauna. Ca obiecte de esploatat ei erau vînduţi împreună cu averea ade seori şi creanţele lor se reduceau sau se anulau de către împărat, de către principi sau de către autorităţile orăşene în interesul unui puternic favorit.

Dreptul de protecţie acordat se putea revoca şi nu se transmitea la moştenitori. Şi chiar acei evrei cari obţinuseră patenta de protecţie cu dreptul de a reşedea trebuiau să plătească impozit deosebit cînd călătoreau prin ţară *(Judenzoll).* Afară de dreptul de a reşedea, evreii nu aveau decît mai cu seamă privelegiul uzurei pînă la jumătate[a] secolului al 16-lea. Şi, cu toate schimbările urmate în secolul al 16-lea, 17-lea, 18-lea, totuşi evreii continuau a fi toţi numai străini îngăduiţi, esploataţi în tot felul de fisc şi fără doar alt drept decît a se deda pe lîngă operaţiile de bani unor ramure de comerciu sau de industrie. Aşa în Germania, aşa în Prusia pînă la începutul secolului nostru.

Printre multe reforme ce se săvîrşiră în Prusia în urma bătălii de la Jena, reforme cari au mărit puterile statului şi 1-au pregătit la lupta de emancipare, au fost şi ameliorarea condiţiei juridice a evreilor prin edictul din 11 martie 1812 în privinţa regulării relaţiilor evreilor.

Care este condiţia creată evreilor prin acest edict sub raportul dreptului public şi a dreptului civil? Sub raportul întîi, § 1 al edictului menţionat declară că evreii cari locuiesc în statele Prusiei în virtutea unui privilegiu general, unei patente de naturalizare, unei scrisori de protecţie sau unei concesiuni se vor considera ca pămînteni *(Einländer)* şi ca cetăţeni prusieni *(preussische Staatsbürger)*. Aşadar numai evreii cari locuiau în Prusia în virtutea unui act special ce emana de la puterea publică dobîndeau drepturile de pămînteni şi cetăţeni. Însă acea cualitate se acorda şi acelor evrei sub două condiţii: 1) de a purta nume de familie hotărît şi 2) de a se servi în registrele de comerţ, la redactarea diferitelor acte juridice, de limba germană sau de altă limbă vie şi să poată scrie numele lor cu caractere germane sau latine (v. § 2 al edictului).

Pentru îndeplinirea condiţiei întîia, evreii aveau a declara autorităţii locului în care au domiciulul, în timp de şase luni de la publicarea edictului, numele ce vor purta, după care guvernul provinciei în circumscripţia căruia se făcuse declaraţia avea a libera un certificat

---

enunţînd că cutare evreu este pămîntean şi cetăţean. Acest certificat avea să serve ca act justificativ pentru evreul care făcuse declaraţia, precum şi pentru familia lui (v. §§ 3 şi 4 ai edictului). Evreii cari nu se conformau acelor condiţii aveau a fi consideraţi şi trataţi ca evrei străini, oricare ar fi fost timpul de cînd locuiau (§ 6 al edictului). În urma acestui edict, evreii stră ini nu erau autorizaţi a se aşeza în Prusia decît după ce vor fi dobîndit dreptul de cetăţenie *(das preussische Staatsburgerrecht)*. Spre dobîndirea cualităţii de cetăţean se cerea autorizarea ministrului de interne, pe lîngă propunerea guvernului provinciei în care evreul străin voia a-şi alege domiciliul (§ 31 şi 32 ale edictului).

În cît priveşte pe evreii străini, ei nu pot intra şi călători decît pentru săvîrşirea de operaţii de comerciu licite, avînd a fi supuşi întru aceasta supravegherii autorităţilor poliţieneşti şi dispoziţiilor poliţieneşti (§ 36 al edictului). Chiar în timpul bîlciurilor însemnate de la Königsberg, Breslau şi Francfurt, evreii străini nu erau autorizaţi a se afla decît cu autorizaţia autorităţii (§ 38 al edictului).

Evreii străini nu pot fi admişi nici ca rabini, nici spre a îndeplini o funcţiune la sinagogă, nici ca meseriaşi, calfe, ucenici sau servitori (§ 34 al edictului). Evreii pămînteni cari contravin la această dispoziţie se pedepsesc cu amendă de 300 taleri (1125 lei noi) sau, în caz de insolvabilitate, cu închisoare, iar evreul străin se goneşte afară din ţară (v. § 35 al edictului, *„Der fremde Jude muss über die Grenze geschaft werden")*.

În privinţa intrării pe furiş a evreilor, edictul a menţinut dispoziţiile poliţieneşti ce erau în vigoare, precum e edictul de la 12 decemvrie 1780 în privinţa intrării pe furiş a evreilor cerşetori. Conform acestui edict, un evreu care nu era cetăţean nu putea reşedea decît avînd paşaport, precum aceasta s-a regulat şi prin edictul din 1817.

Ce drepturi aveau evreii cari dobîndeau dreptul de cetăţenie ?

După § 7 şi 33 al edictului, ei se pot bucura de aceleaşi drepturi cetăţeneşti, *„bürgerliche Rechete",* şi libertăţi ca şi creştinii, întru cît edictul nu conţine o dispoziţiune contrară. Astfel ei pot ocupa catedre la academii şi la şcoale, funcţiuni la comune pentru cari ar avea aptitudinea, dar în cît priveşte ocuparea de alte funcţiuni ale statului, edictul rezervă dispoziţii mai tîrziu de luat (v. § 8, 9 ai edictului).

De drepturi propriu-zise politice, de alegere şi de a fi ales la adunările cercuale *(Kreise)* şi la adunările provinciale nu numai că edictul nu face nici o menţiune, dar legile în privinţa cercurilor şi a provinciilor cereau pentru alegere, pe lîngă altele, *religiunea creştină* (v. *Schulze Staats recht der preussischen Staaten,* § 146, pag. 67 şi § 150, pag. 99). Chiar şi pentru alegere la comună se opuneau în multe cazuri statutele oraşelor şi ale comunelor rurale.

Edictul enumeră că evreii îşi pot alege domiciulul în oraş şi la ţară, că ei pot a se îndeletnici cu meseriile autorizate şi cu comerţul, însă la ţară ei nu pot esercita decît comerţul admis pentru toţi locuitorii (§§ 10, 12, 13 ale edictului). Prin această dispoziţiune cît şi prin § 37, edictul se referă la legile poliţieneşti în vigoare, cari, dimpreună cu dispoziţiile urmate, au a fi

consultate spre a se şti ce comerţ şi ce industrie nu putea esercita nici chiar evreul care era *Staatsbürger,* şi între altele le era proibit comerţul ambulant. Orice relaţii de drept privat ale evreilor cetăţeni au a fi judecate după legile ordinare (§ 20 al edictului), şi între altele li se recunoaşte dreptul anume de a cumpăra imobile (§ 11 al edictului). Continuă însă a se observa şi în urma edictului dispoziţiunile legale speciale, cari esista din cauza religiunei şi a cultului diferit al evreilor. De aceea evreii au a presta jurămîntul în materie civilă după formele speciale prescrise în procedura ordinară şi care sînt ca şi formele prescrise de colecţiile Moldovei. Asemenea, în privinţa jurămîntului evreilor în materie penală, continuă a fi în vigoare dispoziţiile anterioare, după cari evreul în materie criminală nu poate fi silit a jura, iar declaraţiile voluntare făcute în aceleaşi cazuri nu constituie o probă deplină (v. §§ 21, 22, 23 ai edictului şi *Allegemeine Gerichtsordnung,* Th. 1, Tit. 10, §§ 317—353).

În privinţa cultului şi instrucţiei evreilor edictul nu conţine nimic decît că pentru aceasta se vor lua dispoziţiuni după ce se vor consulta bărbaţi cari prin cunoştinţele lor şi prin onestitate inspiră încredere publică (§ 39 al edictului).

Aşadar, după dispoziţiunile edictului, numai evreii care dobîndiseră dreptul de cetăţeni aveau drept d-a ocupa catedre şi unele funcţiuni la comună, dreptul d-a face comerţ şi industrie, dreptul de a cumpăra imobile, erau însă lipsiţi de esercitiul drepturilor politice, de dreptul de a ocupa funcţii ale statului, aveau drepturi mărginite în comună şi continuau a fi supuşi restricţiilor speciale în privinţa jurămîntului.

Acest edict, deşi avea un caracter general, nu s-a aplicat în părţile anexate Prusiei în urma Congresului de Viena, în care părţi au continuat a fi în vigoare restricţiile de mai înainte în privinţa evreilor, de aceea, între altele, deşi după § 11 al edictului evreii cetăţeni puteau cumpăra imobile, cu toate acestea ei nu au avut dreptul d-a dobîndi imobile în provinciile dezlipite de Saxonia, în părţile anexate de la Hessen, Darmstadt şi Nassau precum şi în Neuvorpommern şi Rügen nu puteau dobîndi imobile decît cu autorizaţia guvernului pentru imobile

---

rurale, şi a autorităţilor orăşeneşti pentru imobilele urbane; iar în districtele Culm, Mechelau, în oraşul Thorn evreii erau cu totul lipsiţi de dreptul d-a dobîndi imobile rurale, iar imobile urbane ei nu puteau dobîndi decît dacă justificau că posed 40000 fl., că cunosc limba polonă sau franceză, că trimit copiii lor de la şapte ani la şcoală, nu au semne esterne distinctive şi nu se oferă un doritor creştin (v. *Staatsrecht der preussischen Monarchie,* I. p. 324).

Pe lîngă acestea, în urmă s-a mai mărginit capacitatea evreilor, luîndu-li-se dreptul d-a putea fi profesori prin ordinul cabinetului din 18 august 1822.

Aşezarea evreilor la ţară şi în oraşe a fost mărginită în urmă şi prin legea din 31 decemvrie 1842, în virtutea căreia comunele puteau să refuze primirea evreilor cetăţeni întru cît nu justificau că-şi pot procura locuinţa si întreţinerea. Mai mult, ivindu-se pericul pentru esistenţa ţăranilor din cauza contactului cu evreii ce se aşezaseră la ţară în patru districte ale guvernlui Minden, prin ordinul din 20 septemvrie 1836 s-a mărginit capacitatea evreilor ce o aveau după edict în următoarele privinţe:

1. Că evreii să nu mai poată cumpăra imobile ţărăneşti în acele circumscripţii decît sub condiţia ca să le esploateze ei singuri şi tot cu evreii, altmintrelea aceste imobile au a se vinde silit de tribunal numai după cererea guvernului provinciei şi fără altă cercetare;

2. Că evreii nu pot acţiona pe ţăranii acelor districte pentru sume datorite decît numai dacă se constată datoria prin un act făcut dinaintea judecătorului domiciliului debitorului, avînd judecătorul a cerceta de oficiu dacă nu este bănuială de uzură şi în acest caz el putea refuza încheierea actului.

Dar între dispoziţiile relative la condiţia juridică a evreilor urmate în urma edictului din 1812 e importantă ordonanţa din 1833, prin care s-au regulat relaţiile evreilor din provincia Posen, cari continuaseră a fi supuşi unor regule deosebite. Această ordonanţă regulează mai întîi relaţiile cultului şi ale instrucţiei evreilor, organizează sinagogile şi obligă pe fiecare evreu care se află în circumscripţia unei sinagoge să facă parte din această sinagogă, organizează administrarea sinagogelor ca corporaţii şi impune acestor corporaţii îndatorirea de a îngriji pe lîngă interesele cultului de acelea ale instrucţiei.

Sinagogele fiind organizate în terminul de 6 luni de la publicarea ordonanţei şi, dacă autorităţile administrative ale sinagogelor vor fi declarat că vor îndeplini îndatoririle impuse prin ordonanţă în privinţa întreţinerii cultului şi instrucţiei, toţi părinţii de familie şi persoanele cari vor întruni oarecari condiţiuni vor putea fi naturalizaţi (§ 16).

Condiţiile generale pentru naturalizare ce se cer sînt: 1) viaţă nepătată, 2) capacitatea şi îndatorirea de a se servi esclusiv de limba germană în toate afacerile publice, în acte şi socoteli, 3) de a adopta un nume de familie (§ 17). Pe lîngă acestea, evreii ce vor fi naturalizaţi trebuie să mai justifice: 1) că de la 1 iunie 1815 continuu au locuit în provincia Posen şi 2) că îndeplinesc una din condiţiile speciale în privinţa ocupaţiei, a averii sau a deosebitelor merite ce au (§ 18). Acelor evrei cari vor fi în condiţiile paragrafului 17 şi vor justifica condiţiile paragrafului 18 guvernul provinciei are a le da patente de naturalizare (§ 19). Capacitatea evreilor naturalizaţi e aceeaşi prevăzută prin edictul de mai sus. Se prevede în § 22 anume că ei nu au dreptul de a fi aleşi la funcţiunile statului sau ale comunei (ca *Magistratsdirigent),* deşi, pot dobîndi dreptul de cetăţenie în oraş *(das städtische Bürgerrecht) ;* că nu pot fi aleşi ca deputaţi la adunările cercuale şi privinciale, că, dacă posedează imobile numite *Rittergüter* (moşii nobilitare) de cari sînt lipite *drepturi onorifice,* acestea se vor exercita de către stat; că nu-şi pot strămuta domiciliul în altă provincie decît cu autorizarea ministrului de interne.

În opoziţie cu evreii naturalizaţi au a fi consideraţi ca nenaturalizaţi acei evrei cari locuiesc în provincia Posen de la 1 iunie 1815 sau cari locuiesc acolo în virtutea unei concesiuni posterioare însă nu întrunesc condiţiile indicate mai sus spre a fi

naturalizați (§ 23). Aceştia trebuie să se legitimeze prin certificate liberate de autoritatea polițienească a locului, după o listă ce se face de către autoritățile administrative a fiecării sinagoge. Evreii nenaturalizați nu pot să devie cetățeni într-un oraş, sînt opriți a-şi alege domiciliul la țară afară dacă au dobîndit un imobil rural sau l-au arendat sau[î]l esploatează singuri sau s-au vîrît la un proprietar; mai sînt opriți de a ține cîrciume la țară, iar la oraş numai în urma încuviințării poliției locului, asemenea a face comerț ambulant; actele pentru constatarea împrumuturilor trebuie să fie făcute dinaintea judecătoriei sub pedeapsă de nulitate; asemenea vor fi nule şi pretențiile lor pentru băuturi vîndute (cf. § 25). Atît evreii naturalizați cît si cei nenaturalizați nu se pot căsători cu o evreică străină decît dacă aceasta va avea o avere de 500 taleri (cf. §§ 15 şi 26); asemenea ei nu sînt obligați de a servi în armată (cf. § 14), trebuind însă pentru această scutire să plătească impozite deosebite. Toți evreii cari nu se pot legitima prin certificate sînt străini şi pot fi trimişi peste graniță la urma lor (§ 24).

În urma ordonanței din 1833 interveni importanta lege din 17 ianuarie 1845 în privința meseriilor, prin care evreii din toată monarhia erau excluşi de la vreo 18 meserii cari cer o deosebită încredere publică (v. §§ 51—55 a legii).

Dar regularea generală a condiției evreilor din întreaga monarhie, aşteptată de mult, se săvîrşi prin legea din 23 iulie 1847. Însă această lege nu face decît contopeşte dispozițiile edictului *de* la 1812 cu ale ordonanței din 1833.

În comparație cu edictul din 1812 legea din 1847 e chiar în unele privințe mai restrictivă, deşi § 1 al legii declară că toți supuşii evrei au aceleaşi drepturi si îndatoriri ca şi supuşii creştini. Cu toate acestea evreii nu pot ocupa la universități decît oarecari catedre anume indicate ; dealtminterea ei nu pot fi admişi ca membri ai senatului universității şi nu pot conduce şi supraveghea treburile cultului şi instrucțiunei creştine; nu pot ocupa nici o funcțiune a statului sau a comunei care ar consista în exercițiul unei puteri judecătoreşti, polițieneşti sau executive (§ 2 al legii); evreii nu sînt admişi la exercițiul drepturilor politice *(städnische Rechte),* de a fi alegători sau aleşi, precum şi tot astfel sînt excluşi de la exercițiul unor drepturi onorifice (§ 3). Se mănține dispoziția că registrele de comerț nefiind scrise în limba germană nu pot servi ca dovadă pentru evrei, conform § 6 al legii; se desființează însă restricțiile cuprinse în legea meseriilor din 1845, ianuarie 17, precum şi dispozițiile speciale în privința jurămîntului. Asemenea, în urma acestei legi evreii nestrăini cari nu ar fi fost naturalizați nu au trebuință de un pas-port spre a reşedea (cf. Rönne, *Staatsrecht,* II, § 333, pag. 503).

Cu toată generalitatea legii, în vederea împrejurărilor deosebite ale provinciei Posen, legea din 1847 a mănținut în cît priveşte evreii din acea provincie dispozițiile deosebite a ordonanței din 1833 şi, între altele, deosebirea între evreii naturalizați şi nenaturalizați, cu capacitate deosebită pentru unii şi alții (§ 24—33 a legii). În privința cultului şi a instrucției evreilor, în acea lege sînt dispoziții cari dovedesc prevederea şi solicitudinea legiuitorului pentru rădicarea nivelului moral şi intelectual al evreilor, dispoziții cari şi astăzi sînt în vigoare.

În cît priveşte însă pe evreii străini în general, § 71 din lege reproduce dispozițiile vechi din edictul din 1812 (§ § 34—36 a edictului) şi dispoziția § 30 a ordonanței din 1833. În virtutea acestor dispoziții evreii străini nu se pot stabili în Prusia fără a obține patenta de naturalizare, ce se dă, în urma încuviințării ministrului de interne, de autoritățile polițieneşti; că fără acea autorizație a ministrului de interne evreii străini nu pot fi admişi, sub pedeapsă de închisoare sau de amendă, a fi rabini san oficianți la o sinagogă, calfe, ucenici; că ei nu pot intra şi călători decît pentru a face comerț licit conf[orm] dispozițiilor polițieneşti ce s-au dat succesiv în această privință, fiind totodată obligați cu toții a avea paşaport.

Astfel au fost regulate relațiile evreilor pînă la 1848. Evreii nu dobîndiseră egalitatea nici sub raportul dreptului public nici sub raportul dreptului privat. În urma mişcării de la 1848, promulgîndu-se si în Prusia o Constituție (la 31 ianuarie 1850) al căreia § 4 declară că toți prusienii sînt deopotrivă înaintea legii, iar § 12 că folosința drepturilor civile şi politice este independentă de confesiunea religioasă, s-ar fi crezut că evreii ar fi trebuit să fie admişi la exercițiul tuturor drepturilor politice şi a ocupa orice fel de funcțiuni. Cu toate acestea — şi în urma Constituției — s-a contestat evreilor dreptul de a exercita oarecari drepturi politice, de a ocupa în sate funcțiunea de primar *(Schulzamt),* de a fi profesori nu numai la universități, ci şi la şcoalele inferioare, de a ocupa funcțiuni judecătoreşti ş.a.; guvernul persista a susține că legile speciale în privința evreilor nu s-ar fi abrogat prin dispozițiile Constituției şi că evreii continuau a fi supuşi restricțiilor ce conțineau acele legi (v. Rönne, *Staatsrecht,* § 106, pag. 429 text şi nota 1; *eodem,* § 449, nota 5).

Abia prin legea din 3 iulie 1869 s-au abrogat orice fel de restricții ce existau în privința evreilor pămînteni, recunoscîndu-li-se egalitatea perfectă cu creştinii sub toate raporturile.

Astfel, dar nu deodată, ci pas cu pas, cu multă greutate şi după un spațiu de mai [bine] de 60 ani de la memorabilul edict din 1812, s-a recunoscut evreilor din Prusia egalitatea perfectă.

În cît priveste pe evreii străini, şi între altele spre a opri năvălirea evreilor fără căpătîi, sînt varii dispoziții ce se execută de o vigilentă poliție. Între alte dispoziții continuă a *se* observa încă astăzi în privința lor : 1) dispoziția edictului din 1780 decemvrie 12 contra furişărei evreilor cerşetori; 2) dispozițiile edictului din 1817 pentru paspoarte; 3) dispozițiile ordinului cabinetului din 11 septemvrie 1823 pentru împiedecarea năvălirei evreilor din Polonia; 4) dispozițiile § 71 al legei din 1847 ; şi în privința evreilor ca şi a străinilor cerşetori fără ocupație sau cari fiind izgoniți s-au reîntors de nou, conform legii din 6 iunie 1843 autoritatea polițienească are dreptul a-i izgoni peste graniță, fie înainte, fie după pedepsirea lor, acum conform § 361 din Codul nou penal.

Pe lîngă supraveghearea ce esercită poliția în modul arătat, comunele însăşi au dreptul a se opune pînă astăzi, conform legei

din 31 decemvrie 1842, aşezărei cuiva în comună, fie cetăţean, fie străin, care nu ar avea mijloace spre a locui şi spre a se hrăni. Comunele mai au dreptul, conform art. 52 din legea pentru organizarea comunelor urbane din provinciile răsăritene din 30 mai 1853, a percepe o taxă de la toţi cari vor a se aşeza în comună şi a nu acorda

dreptul de cetăţean în oraş decît dacă acesta prestează o deosibită taxă (v. Rönne, *Staatsrecht, §* 90, pag. 309).

Toate aceste restricţii, cari se esecută cu rigoare de poliţie precum si de autorităţile comunale, nu constituie o persecuţie, şi nimeni nu le-a taxat astfel. Ceea ce e legitim aiurea de ce n-ar fi legitim şi la noi? Introducînd dispoziţii analoage cu ale Prusiei şi esecutîndu-le cu aceeaşi rigoare statul ar îndeplini o datorie ce o are în interesul siguranţei publice şi pentru care nu s-a făcut mai nimic.

Cu introducerea de dispoziţii în felul arătat, cu organizarea poliţiei generale în mod serios, am scăpa ţara şi comunele de evreii fără căpătîi cari astăzi ne inundează şi constituie o cauză de periclitare pentru populaţia urbană şi rurală.

[24 mai, 12, 13, 14, 21 iunie 1879]

[„DIN MAREA UNITATE ETNICĂ A TRACILOR..."]

Din marea unitate etnică a tracilor romanizaţi care ocupa în veacul de mijloc aproape întreg teritoriul Peninsulei Balcanice, începînd de sub zidurile Constantinopolei, a Atenei si a Triestului si ajungînd pînă la Nistru spre miazănoapte şi răsărit, pînă-n şesurile Tisei spre apus, n-a mai rămas decît mîna aceasta de popor românesc liber pe petecul de pămînt dintre Prut, Dunăre şi Carpaţi, şi pentru posesiunea acestui petec se vor arunca sorţii ca asupra cămăşii lui Hristos, de astădată nu în străinătate, ci în chiar Camerele României.

Nu e într-adevăr un popor megieş care să n-aibă români sub jugul său : sîrbi, bulgari, greci, turci, unguri, muscali, nemţi fiecare are, unii milioane, alţii sute de mii de suflete din acest popor osîndit de Dumnezeu spre nefericire şi robie, numai pămîntul acesta era de sine stătător în urma vitejiei si prevederii înţelepţilor bătrîni si acesta e acuma amerinţat a devenit prada tuturor adunăturilor fără de patrie din cîteşi patru colţurile lumii.

Înfiorătoare într-adevăr sînt amănuntele aduse de noi în numărul de ieri în privirea purtării evreilor din Galiţia şi Bucovina faţă cu populaţiunile autohtone, şi să nu uităm că acelaş soi de oameni, gonit de mizerie şi de noile legi restrictive, s-au pripăşit într-un număr zdrobitor pe pămîntul nostru, că de la trecerea ruşilor încoace au umplut toate mahalalele Bucureştilor, că au prins rădăcini chiar în Craiova, în ţara Oltului, unde locuiesc cei mai harnici si mai strîngători români, că pretutindenea unde-ţi întorci ochii îi zăreşti ca şi cînd ar fi răsărit din pămînt, toate acestea în perspectiva realizării articolului 44 a Tractatului de la Berlin. Aflăm asemenea că Rusia, precum închiderea mai alaltăieri graniţile contra întoarcerei rublelor ei, le-a închis de astă dată contra întoarcerii ovreilor ei.

Faţă cu această cestiune de viaţă şi de moarte şi încă de moarte laşă şi continuă, fără meritul de-a fi luptat cu bărbăţie, fără conştiinţa de a fi fost învins, care va fi atitudinea Camerelor române?

Călări-vor deputaţii iarăşi pe teorii umanitare şi juridice? Confirma-vor minciuna obraznică că ovreii au fost la noi persecutaţi din cauze religioase, la noi, unde se grămădesc cum nu s-au mai grămădit nicăiri?

Cînd vedem rezultatele fioroase a dominaţiunii jidoveşti în Galiţia, cînd gazeta *oficială a* regatului arată că în *cinci* ani numai s-a publicat vînzarea silită a **800 000** imobile ţărăneşti, cînd socotim că populaţia întreagă a acelei ţări e de vro trei milioane cu ovrei cu tot şi că acea cifră înspăimîntătoare reprezintă *totalitatea* capilor de familie creştine de prin sate, cînd vedem un întreg popor dezmoştenit pe cale de a-şi părăsi vetrele străbune spre a emigra în ... America, oare mai e îndoială că aceleaşi elemente de corupţie şi spoliarea tind a uza de aceleaşi mijloace, a ajunge la aceleaşi scopuri pe cari le-au atins în acea parte a nefericitei Polonii? Dacă astăzi, cînd n-au plenitudinea drepturilor civile şi nici pe cele politice, au pus mîna pe tot negoţul şi pe toată industria mică din Moldova, dacă astăzi se lăţesc înspăimîntător asupra şesului Ţării Româneşti, dacă azi se încuibă în vatra harnicilor olteni ce va fi oare mîne, cînd vor avea drepturi egale, cînd vor avea putinţa de a-şi zice români, cînd vor avea înscris în legi dreptul formal că patria aceasta este a lor tot deopotrivă cu noi?

Pe cîtă vreme cestiunea era pendentă, am promis a ne feri de ea ca de-o armă electorală, numai pentru că stătea prezumpţiunea că guvernul va lăsa alegerile libere, pentru ca cel puţin în această *unică* cestiune ţara aceasta să poată rosti ce voieşte. Dar nu. S-au încărcat

listele electorale a colegiului I şi al II[-lea]cu funcţionari şi arendaşi în restanţă, s-au făcut din alegeri cestiune de familie, de postomanie si de interes, s-au falsificat în ora supremă voinţa naţiei cum nu s-au mai falsificat niciodată. Numai Moldova pămînt înzecit de nefericit si înzecit de sfînt, ai cărei eroi dorm somnul de veci în umbra pajurilor străine, pe a cărei moaşte sfinte calcă picior străin, numai Moldova s-a scuturat ca un leu, menit spre junghiare o dată, poate pentru cea din urmă dată.

Astăzi au trecut timpul tăcerii şi putem espune limpede întreaga primejdie ce ne ameninţă.

Prezidentul Consiliului, organul său ,,Românul", în fine mesajul domnesc însuşi repetă aceeaşi întrebare, naivă, dacă e din neştiinţă, culpabilă, daca, e făcută în cunoştinţă de cauză.

Puteți crede d-lor, zicea ministrul, că Europa vrea, poate să vrea nimicirea noastră?

Iar mesajul zice: „În regularea cestiunilor de detaliu (puterile) n-au cugetat, ele nu puteau cugeta a ne impune condițiuni absolute contrarie intereselor noastre celor mai vitale".

Oare daca prezidentul Consiliului ştie ce voieşte Europa de ce nu ne-o spune şi nouă?

Noi, din nefericire, sîntem convinşi că Europa oficială ştie întreaga stare de lucruri de la noi, că cunoaşte din fir în păr toate relațiile noastre dinlăuntru, că agenții consulari au date statistice mai exacte decît noi înşine, că diplomația europeană ştie că noi sîntem cei amenințați şi persecutați şi evreii cei amenințători şi persecutori sau pentru a vorbi ca deputatul din Silezia, Cianciola, ovreii sînt îmblătitorii, noi îmblătiții *(die Juden die Drescher, wir die Gedrosschenen).*

De aceea, înainte de a ne dovedi ziarul guvernamental contrariul, nu prin fraze ci în realitate, pînă atunci susținem că Europa e pe deplin informată în privirea stării noastre şi în cunoştință de cauză ne-a dictat art. 44.

Ținem deci ca orice iluzie să dispară în privirea aceasta, să ne înfățişăm înaintea ochilor primejdia în toată întregimea ei si să luăm hotărîri conforme cu gravitatea supremă a momentului. Oricît de puține ar fi glasurile care ne vor sfătui să nu ne ucidem cu chiar mînile noastre, acelea vor trebui ascultate.

Deocamdată, pentru a arăta cum „Românul" tratează cestiunea, vom reproduce următoarea lecție de umanitarism cosmopolit pe care ne-o dă în numărul de la 18 (30) mai;

Adecă articolul 7 !

În contrazicere flagrantă cu spiritul de dreptate şi de înfrățire generală care a inspirat legile noastre, organice, lăsînd *într-o fatală părăsire deprinderile ospitaliere* ce disting dintre toți vecinii săi pe poporul nostru, noi ne-am apucat atunci orbeşte să rădicăm, chiar pe pragul pactului nostru social, un fel de meterez *neesplicabil,* care — drept să vorbim — nu avea, cînd s-a făcut, nici o rațiune plauzibilă de a fi şi care, în riguroasa lui formă, nu era nici prudent, nici *românesc,* nici nu dădea vro garanție.

Iertați-ne, milostivi stăpîni roşii, cel puțin dacă vom dovedi că lipsa noastră de ospitalitate o plătim cu viața noastră.

D-rul Flaişlen — care desigur numai vrun țuțuian fanatic de la Vrancea nu poate fi — ne spune în raportul general al consiliului de igienă că în anul 1878 în Iaşi

au murit 1454 creştini şi

s-au născut 1093,

adecă au murit cu 361 mai *mulți* decum s-au născut, pe cînd din mult persecutații evrei

s-au născut 1602 şi

au murit 1428

adecă s-au născut cu l74 mai *mulți* decum au murit. Fiecărui suflet de evreu în plus au trebuit să-i facă loc în lume doi creştini cari au murit.

Noi credem că ospitalitatea aceasta e atît de mare şi de întinsă încît nu numai alături li se face loc evreilor, dar românii se curăță în genere de pe fața pămîntului, doi pentru unul, ca să-i lase noului cetățean în perspectivă două pîni, nu una.

Noi credem că înainte de discutarea articolului 7 Camerele de revizuire ar trebui să gîndească la îmbunătățirea stării românilor.

Neînstrăinarea absolută şi indivizibilitatea pămînturilor țărăneşti, moştenirea imobilului indivizibil de către primul sau ultimul născut, împroprietărirea celorlalți fii pe moşiile parcelate sistematic ale statului sub aceeaşi lege de moştenire, iată măsuri ultraretrograde, dar românești, care ar asigura sporirea populației şi existența măcar a unei singure clase puternice, a țăranilor. După ce prin sporirea suficientă a populației, cultura pămîntului, din estensivă cum este, ar avea brațe destule pentru a deveni intensivă, am avea timp a ne gîndi şi la regularea poziției noilor cetățeni de rît mozaic.

În orice caz de la rezolvarea cestiunii sociale şi economice atîrnă existența poporului românesc. Cine cu ocazia aceasta nu se va arăta cu inima bărbată, asupra aceluia cad cuvintele lui Vasile Lupu VV. „Cine-şi vicleneşte moşia şi neamul, mai rău decît ucigaşii de părinți să se certe".

[25 mai 1879]

[„FIECE ZI ESTE MENITĂ..."]

Fiece zi este menită să aducă tot mai multă lumină asupra actelor săvîrşite de oamenii „regimului virtuții". Sacul nelegalităților, abuzurilor, crimelor se desfundă mereu şi daca, fiind chiar făptuitorii la putere, aceste monstruoase fapte tot străbat pe ici pe colo la cunoştința publică, închipuiască-şi cine cunoaşte pe radicali cîte minuni vor ieşi la maidan cînd făptuitorii nu vor mai avea mîna pe putere şi pe dosarele afacerilor publice. E peste putință să-şi facă cineva o idee justă de cît s-au jefuit statul şi particularii în vremea războiului şi de atunci încoace şi de cîtă mită a curs în buzunarele virtuoşilor republicani de la putere, mai nesăturate decît butea Danaidelor. Cine poate spune, de exemplu, cîte abuzuri, cîte crime s-au comis şi către stat şi către particulari prin faimoasele rechiziții? Daca înainte de a se descoperi scandalul Mihălescu —Warşawski şi-ar fi pus cineva această întrebare, ar fi putut răspunde, oricît de pesimist să fi fost, cumcă radicalii au mers cu nelegiuirea pînă la a da muscaililor de rechiziție nu numai vitele şi productele locuitorilor români de la țară, dar chiar pe locuitori ca pe nişte vite ! Şi cu toate astea

astăzi ştim cu toţi că aşa a fost. O populaţie muncitoare a fost vîndută pe bani evreului Warşawski de către unul din stîlpii partidului roşu. Acum procesul patriotului d. Mihălescu d-abia se instruieşte şi, tot în privinţa faimoaselor rechiziţii, încep a străbate la lumina publică alte nouă isprăvi ale d-lor de la putere, de un fel cu totul deosibit.

Nimica nu-i de mirare în toate astea. Masa partidului liberal este compusă din o droaie de funcţionari, oameni ce nu au drept orice industrie decît politica fiind ai d-lor în opoziţie, şi bugetul statului fiind ei la putere. Toţi aceşti oameni, cu cît produc mai puţin sau mai bine zis deloc, cu atît au şi-şi crează mai multe nevoi. La fiece pas ne lovim de aceşti patrioţi pe cari îi ştie toată lumea că n-au absolut alt venit decît o leafă modestă şi cari cu toate astea îi vedem trăind mai strălucit decît nişte bogătaşi chiaburi. De unde mijloace pentru satisfacerea atîtor nevoi cînd analog leafa lunară n-ar putea ajunge, cu un aşa fel de trai decît pentru trei-patru zile?

Abuzul şi mita — iată izvoarele nesecate de unde curg acele tainice mijloace cari satisfac nevoile şi poftele nemăsurate ale atîtor patrioţi de meserie. După scandalul Mihălescu — Warşawski, precum am zis, alte scandaluri nouă se descopăr.

Astfel primim dintr-un oraş însemnat al ţării o corespondenţă lungă, asupra căreia punem tot temeiul şi prin care ni se aduc la cunoştinţă nişte fapte în adevăr monstruoase ce s-au petrecut cu ocazia plăţii rechiziţiilor.

Zilele trecute iată ce se descopere în acel oraş. Un oarecare intendent al unui spital de nebuni din partea locului, om ce nu are nici după ce să bea apă şi cumnat al secretarului comisiei locale de rechiziţii, dă acestui cumnat al său un mandat ministerial de 14000 l.n. şi o procură ca să primească în locu-i această sumă *pentru nişte obiecte rechiziţionate de la moşiile sale* — pe cari *nu le-a avut niciodată.* Banii s-au primit d-a dreptul de la casier, şi acum se dovedeşte tîlhăria. Faptul se denunţă procurorului, însă acesta nu cutează să atace pe făptuitori deoarece sînt compromişi în această afacere vreo şapte sau opt patrioţi roşii din sferele mai înalte. Procurorul cere dezlegarea cestiunii de la ministru şi de aproape zece zile nu i se dă nici un răspuns.

Un alt fapt tot aşa de strigător. Un arendaş grec a primit plată de rechiziţii cu 25000 lei mai mult decît avea dreptul să primească. S-a denunţat faptul la minister şi s-a numit în consecenţă ca comisari de cercetare asupra acestui fapt un domn ales la colegiul II de Senat şi cumnatul alesului col[egiului] II de Cameră. Rezultatul cercetărilor a fost că faptul s-a făcut muşama şi acum se pot aduce dovezi că numiţii comisari cercetători s-au lăsat a fi *mituiţi.* Parchetul nu cutează să atace pe senatorul guvernamental şi pe cumnatul deputatului roşu.

Şi mai sînt încă multe alte fapte asupra cărora în curînd se va face lumină, poate chiar în Camere.

Care va să zică justiţia nu poate face nimica în contra tîlharilor de bani publici, contra mituiţilor, deoarece aceşti domni sînt patrioţi înregimentaţi ai partidului roşu. Justiţia nu poate să-şi facă datoria, pentru că abuzatorii şi mituiţii, de la notarul de sat pînă la treptele cele mai nalte administrative, sînt organizaţi şi constituiţi într-un fel de bandă împrăştiată pe tot pămîntul românesc, şi ai cărei membri se susţin şi se apără reciproc cînd sînt cumva ameninţaţi de loviturile dreptăţii.

Şi această bandă, cînd se află în opoziţie, poartă pe steagul său firma de „regimul virtuţii", iar după ce au luat cu asalt puterea se numeşte „guvernul partidului liberal-naţional".

[26 mai 1879]

[„DE CEEA CE NE TEMEM..."]

De ceea ce ne temem noi mai mult în împrejurările de faţă e ca nu cumva şi Camerele actuale să fie insuflate de acelaşi spirit de pospăială şi superficialitate care distinge generaţia actuală în defavorul ei de cele trecute.

Fără cele mai slabe cunoştinţe istorice, fără a fi recunoscut că, mai cu seamă în ştiinţele ce ating statul şi societatea, nu există nici un adevăr absolut şi că toate dispoziţiile cîte ating viaţa juridică si economică a naţiei trebuie să rezulte înainte de toate din suprema lege a conservării naţionalităţii şi a ţării, cu orice mijloc şi pe orice cale, chiar daca mijlocul şi calea n-ar fi conforme cu civilizaţia şi umanitarismul cari azi formează masca şi pretextul sub cari Apusul se luptă cu toate civilizaţiile rămase îndărăt sau eterogene, tinerii noştri au luat drept bun tot ce se poate, citi în cîţiva ani în autori franceji şi germani, dispensîndu-se cu desăvîrşire de a mai gîndi şi ei înşii ceva, de a mai cerceta şi ei înşii.

Astfel, fără a discuta sau gîndi, s-au introdus cu toptanul legi străine în toată puterea cuvîntului, cari substituie pretutindenea şi pururea în locul noţiunilor naţie, ţară, român, noţiunea *om,* cetăţean al universului, fie din Berber, din Nigritania, din China sau în fine extract de Galiţia. După capetele înţelepte şi stup de liberalism ale epocei noastre, o naţie ca a noastră, ieşită de ieri-alaltăieri din stadiul păstoriei, înzestrată, e drept, cu multe daruri, dar nedeprinsă la artele şi munca apusenilor, trebuia pusă neapărat pe aceeaşi linie cu apusul, trebuia ,să concureze ca egal cu egal cu toate naţiile şi toate civilizaţiile, trebuia să stea cu toată Europa în raporturile de liber schimb şi de liberă aşezare reciprocă, în cari stau întreolaltă Francia si Anglia bunăoară.

Ce s-au întîmplat în urma acestui americanism introdus ca sistem în viaţa statului nostru ?

Mai întîi s-a creat goluri artificiale în viaţa statului pentru cari se cereau cu totul alte individualităţi decît acelea cari s-au grămădit în ele. Un sistem reprezentativ, întins ca o reţea asupra ţării întregi, influinţat însă totdauna în mod absolut de guvernul central, şi-au format în fiece părticică organele sale, sub forma de consilii judeţene, consilii comunale, consilii de instrucţiune, consilii în sus şi în jos, care nici ştiau ce să consilieze, nici aveau ce reprezenta decît pe persoanele din care erau compuse. Mii de

funcțiuni noi s-au înființat cari să garanteze exercițiul libertăților publice şi private, dar s-au ocupat de oameni cari nici ştiau ce însemnează întreaga organizația aceasta. Toate brațele cît[e] puteau munci sau produce ceva folositor s-au detras ramurilor de activitate economică pentru a aspira la funcțiuni publice, încît, în locul întrecerii pe calea industriei şi a muncei în genere, viața nației se preface într-o întrecere în palavre, într-o luptă pentru puterea statului ca mijloc de existență. O deplasare generală începe în toată România. Oameni fără ştiință, fără onestitate şi fără avere se grupează în toate părțile țării în partid radical, şi fiecare din acești pitici se simte egal cu oamenii cei mai avuți şi cei mai inteligenți ai țării. Unde chiar roşilor nu le ajung indi vizi spre a umplea cu ei aceste goluri create în mod artificial, acolo ei întind mîna în puşcăriile țării sau în cele străine pentru a scoate deputați de coleg[iul] IV din ele, făcînd astfel, din vrun scriitor sătesc din Ardeal, urmărit pentru escrocherie, profesor de şcoală secundară şi deputat în Sfatul țării. Lista detaliată a alegătorilor colegiului I de Argeş, pe care o publicăm şi azi în capul foii, arată ce fel de nație este aceea în care noi n-avem încredere; este anume partea aceea a nației care trage pe sfoară clasele muncitoare şi pozitive ale poporului, trăind de pe spinarea lui fără a-1 compensa prin nimic, nici prin ştiință, nici prin onestitate nici prin avere.

Iată rezultatul pospăielii şi a superficialității de ieri.

Teamă ne e dar şi astăzi că asemenea o samă de advocați buni, cu darul vorbirii vor tranşa şi cestiunea arzătoare a evreilor, care poate deveni cestiunea complectei dezmoşteniri a poporului românesc, tot cu fraze umanitare şi cu finețe de distincțiuni juridice, fără a se ține seamă nici de trecutul acestui popor, nici de lipsa lui de experiență şi de slăbiciunea lui economică, nici de lipsa lui de cultură. Ne temem în sfîrşit ca nația cosmopolită a d-lui C. A. Rosetti să nu biruiască pe adevărata nație românească.

Nu cu fraze şi măguliri, nu cu garde naționale de florile mărului se iubeşte şi se creşte nația adevărată.

Noi o iubim aşa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare pînă în zilele noastre. O iubim *sans phrases.* În privința frazelor frumoase şi protestațiunilor de uliță şi de profesii de credință sîntem atît de săraci, încît însuşi d. Simeon Mihălescu şi bancherul Warşawsky ne-ar putea da lecții de, retorică; dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atît de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine şi la oameni străini. Şi chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremilor şi s-ar şterge din memoria tuturor, tot pe aceeaşi cale a conservării naționalității şi țării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră.

[27 mai 1879]

[„CESTIUNEA WARSZAWSKY- BRĂTIANU-MIHĂLESCU..."]

Cestiunea Warszawsky — Brătianu — Mihălescu e desigur pagina cea mai neagră din istoria celor din urmă ani ai României. "Neauzit va fi şi va rămîne pentru toți timpii ca tocmai capetele supreme ale administrației române, refuzînd pe de o parte cu stăruință rechizițiile convenite cu guvernul unui stat mare, să le acorde totuşi unui bancher; neauzit, ca ceea ce o împărăție nu cîştigă, să cîştige personalele mijloace ale unui gheşeftar.

Noua scrisoare pe care ne-o trimite d. Moldoveanu arată în sfîrşit că meschinăriile întrebuințate aici în țară contra intendenții imperiale a silit-o pe aceasta să acorde transpoarte aceluia cu care şi guvernanții noştri erau dispuşi a se înțelege prin personale mijloace.

Totodată ni se arată şi pagubele sau, mai bine zicînd, obiectul asupra căruia s-au tocmit. şi pe care 1-au împărțit între ei gheşeftarii ruşi cu capii liberalismului din România. Cincizeci şi una de milioane de franci erau la mijloc.

Dar lăsăm să vorbească scrisoarea însăşi.

[29 mai 1879]

[„ÎN ZADAR AM ÎNCERCAT..."]

În zadar am încercat a afla pîn-acuma ce au de gînd radicalii în cestiunea evreilor. Organul guvernului găseşte că pagina sa întîia stă prea sus ca producțiune literară pentru a se ocupa cu această cestiune de o greutate fără, seamăn şi numai în treacăt a catadicsit a ne spune că programa ziarului este aceea espusă de d. Emil Costinescu într-o adunare electorală şi tipărită într-un *suplement* al "Românului".

Acea programă însă e un discurs lung pe o coală-ntreagă de tipar cu garmond în care, *per longum et latum,* se debitează o mulțime de inexactități istorice şi de altă natură, cu cari nu ne vom ocupa, căci minima ştiință de carte a liberalului în cestiune ne dispensează de la

cercetarea teorilor sale si superficiale. "N'avem a face decît cu capătul acelui lung discurs, ce cuprinde soluțiunea pe care „Românul" si-o apropie ca program al marelui partid liberal. Tată dar soluțiunea d-lui Costinescu :

Asemene favoruri nu ni le pot cere nişte state civilizate ca Franța, Italia şi Anglia, ele nu ne pot pretinde să dăm străinilor de religiune mozaică neşte avantagie de care nu se pot bucura supuşii lor creştini.

Egalitatea cea mai perfecta pentru supuşii lor, de orice religie ar fi, iacă ce le *dăm*. Nici nu se poate cere mai mult, iar noi suntem destul de garantaţi.

Iată cum cred eu că trebuie să procedam

O dată aliniatul II al art. 7 din Constituţie suprimat, orice deosebire pentru cauză de regiune dispare. De aici înainte nu mai avem a face decăt cu străini, de orice religie ar fi ei. Toţi locuitorii ţării cari nu s-au bucurat în trecut de drepturile cetăţeneşti sînt din acel moment nişte străini cari pot dobîndi deopotrivă împămîntenirea, conform legilor ţărei.

Atunci declarăm că în termen de atîtea luni, şase luni spre esemplu, toţii străinii născuţi în ţară cari nu s-au bucurat niciodată de o protecţiune străină, după cum zice art. 8 din Codicele civil şi cari prin urmare *au tras pînă acum la sorţi, să* vie să-şi producă titlurile la cetăţenia română, deoarece *tragerea la sorţi să consideră ca o opţiune pentru naţionalitatea română.*

Toţi acei cari nu se vor prezinta în acest termen naintea autorităţilor sau comisiunilor instituite anume, după cum se va crede cu cale, vor fi consideraţi ca străini prin singurul fapt al neprezintării lor şi nu vor mai putea dobîndi drepturile cetăţeneşti decît conform art. 16 din Codicele civil.

Astfel am dat satisfacere Tratatului de la Berlin şi am rezolvat cestiunea evreilor pe baza unor principie de drept solide.

Dar aceasta nu este decît prima parte a soluţiunei ce susţin eu. Vin acum garanţiele ce trebuiesc date intereselor naţionale şi economice ale României. După cît am dezvoltat soluţiunea mea pînă aici, tot rămîne art. 8 în Codicele civil; tot rămîne proprietatea rurală, cea mare şi mai cu seamă cea mică, ameninţată.

Ei bine, eu cer ca art. 8 din Codicele civil, modificîndu-se, să se introducă în Constituţiune. Dacă-1 modificăm şi-1 lăsam tot în Codicele civil, poate să fie în urmă remodificat de o altă Cameră ordinară, şi atunci evreii iar vor putea să par vină în masă la cetăţenie prin simpla opţiune.

Eu cer dar suprimarea art. 8 din Codicele civil şi adoptarea unui alineat la art, 7 al Constituţiunei, după care străinul de orice religiune, născut în ţară şi care nu s-a bucurat niciodată de o protecţiune străină, să fie dispensat de stagiu, însă tot la Camere să vie să i se acorde drepturile de cetăţean. Prin aceasta am luat o garanţie puternică, fără să ni se poată striga ; persecuţiune religioasă.

Apoi, fiindcă trebuie să dăm timp poporaţiunilor noastre rurale de a se deştepta şi de a ajunge la acel grad de cultură prin care să-şi poată apăra singure interesele în contra cămătarilor şi esploatatorilor de tot felul, trebuie să cerem ca *pămînturile ţăranilor să fie declarate prin lege nealienabile încă pentru* ,30 *ani, sau vînzările să nu să poată face în acest period decît între foştii clăcaşi, şi fiindcă evreii şi străinii în genere n-au fost niciodată clăcaşi, ei nu vor putea să cumpere pămînturile sătenilor.*

Prin această a doua garanţie salvăm moşioara ţăranului, singura lui avere.

Rămîne acum proprietatea mare rurală.

În alte ţări, în Anglia spre exemplu, proprietatea rurală este un drept politic. Nu poate să fie proprietar rural decît cetăţeanul englez. Ar trebui să facem şi noi acelaş lucru, cu atît mai mult că la noi dreptul electoral, primul din toate drepturile politice, se regulează în colegie după proprietate. Zicîndu-se reprezintantul proprietăţii mari sau proprietăţii mici se zice reprezintantul pămîntului. Ar trebui dar ca pămîntul să nu poată aparţine decît cetăţeanului român, pentru ca să nu fie lipsit de dreptul politic ce este legat de dînsul. Prevăd însă că anevoie se va putea dobîndi aceasta ; greutatea cea mare avem s-o întîmpinăm tocmai din partea proprietarilor mari. Acei cari au să se rădice în contra acestei dispoziţiuni au să fie tocmai conservatorii, cari fac atîta paradă de patriotism astăzi; deja i-am auzit zicînd că printr-o asemenea măsură moşiele ar pierde din valoarea lor.

Mă tem dar că această garanţie vii fi foarte anevoie de luat. Afară de, aceasta ea nu este decît o jumătate de garanţie: din nenorocire se găsesc oameni, tocmai din aceia ce strigă mai tare, ce vor să monopolizeze tot patriotismul în această cestiune, cari se fac mijlocitorii evreilor şi cumpără moşii pe sub mîna pentru dînşii.

Prin urmare, chiar dacă am dobîndi-o, această garanţie nu va fi decît o jumătate de garanţie; garanţie reală şi eficace va fi numai cea luată în privirea proprietăţii ţăranului, care are în adevăr şi cea mai mare trebuinţă de a fi protegiată.

Este încă o garanţie de luat căreia eu unul [1]i dau o mare însemnătate. Comunele noastre rurale sînt esploatate într-un mod nedemn mai cu seama de cîrcumari străini. Nu mai zic evrei, căci din momentul ce se va modifica art. 7 din Constituţiune, nu va mai fi vorba de evrei ci de străini, de orice religiune.

Ei bine, pentru ca să punem pe cît se poate capăt acestei esploatări a poporaţiunilor rurale, am putea adopta ―nu negreşit prin Constituţiune, ci printr-o lege specială —o măsură împrumutată de la poporul cel mai liberal, de la englezi.

În Englitera nu poate nimeni să fie cîrcimar decît în virtutea unei patente reînnoite pe fiecare an de magistratul comitatului. Dacă se rădică vreo reclamaţiune în contra unui cîrciumar, magistratul coroitatului are dreptul de a-i refuza reînnoirea patentei.

Putem adopta şi noi această măsură, luînd-o de la poporul cel mai civilizat.

Dăm această atribuţiune a magistratului comitatuIui din Englilera consilielor noastre judeţene; şi dacă într-o comună d. Iţik, spre exemplu, se va purta rău, va ruina prin camete pe locuitori sau [l]i va învenina cu băuturi falsificate, consiliul judeţean va interzice fără apel acelui d. Iţik dreptul de a fi debitant de băuturi spirtoase.

Aslfel vom aplica la noi o lege din civilizată Angliei şi nimeni nu ne va putea zice nimic.

Mă rezum.

în ceea ce priveşte acordarea egalităţii tutulor drepturilor la evrei, cred că trebuie să ne mărginim numai la cei născuţi în ţară, cari nu s-au bucurat niciodată de o protecţiune străină şi cari şi-au dat impozitul sîngelui, trăgînd pînă acum la sorţi, căci de aci înainte mulţi ar trage la sorţi

dacă ar şti că aceasta este de ajuns spre a deveni cetăţeni români. Toţi ceilalţi sînt consideraţi ca străini, şi dacă voiesc să dobîndească împămîntenirea, n-au decît să vină a o cere individual de la Camera, ca şi străinii creştini.

Pe de altă parte, cred că trebuie să se înscrie în Constituţiune şi în alte legi garanţiile pe cari le-am enumerat şi altele cari s-ar mai crede necesare.

Aceasta este, d-lor, soluţiunea pe care o cred eu şi de natură a mulţămi pe Europa, şi echitabilă din toate punctele de vedere, şi conformă cu interesele ţărei.

Am o convingere atît de puternică în eficacitatea acestei soluţiuni încît, dacă aş fi partizan al guvernului sau în opoziţiune, dacă aş fi în Cameră sau simplu cetăţean publicist, în orice împrejurări ale vieţei mele, nu voi susţine nici o *altă* soluţiune, căci numai aceasta, după mine, poate salva naţionalitatea română de orice pericole, numai aceasta poate da satisfacere tutulor intereselor politice, naţionale şi economice ale României.

Ceea ce va fi observat orice cititor din şirurile de mai sus e că pe d. Costinescu *îl* preocupă drepturile politice, deşi sîntem de mai înainte singuri că evreii nici nu vor aceste drepturi, căci nu ţin deloc la onoarea de a fi concetăţenii d-lor Costinescu, Pătărlăgeanu, Mărgăritescu, Pundescu ş.a.

Iată o cestiune nespus de indiferentă şi pentru poporul român, căci totuna este pentru dînsul dacă palavragii politici ai Bucureştilor vor fi greci, bulgari sau ovrei.

Cît pentru deplinătatea drepturilor civile, cestiunea de căpetenie, d-nu[l] Costinescu admite egalitatea cea mai perfectă pentru toţi supuşii străini de orice religie ar fi.

Şi fiindcă supuşii străini sînt egali cu românii în această privire, iată egalitatea cea mai perfectă între români şi evrei.

Noi îl asigurăm pe d. Costinescu că Cremieux si Montefiore n-ar cere c-o iotă mai mult decît ceea ce dă d-lui evreilor.

Evreii sînt totdeuna gata de a recunoaşte d-lui Costinescu şi tutulor radicalilor privilegiul esclusiv de debitare de palavre politice, numai ei să poată cumpăra moşiile statului şi cele particulare, să puie mîna în oraş şi sate pe orice negoţ şi orice industrie, c-un cuvînt să aibă toate drepturile civile ale românului, fără a avea neplăcuta datorie de-a servi în armată.

Iată dar care va fi urmarea soluţiilor d-lui Costinescu :

1) Moşiile statului, a cincea parte a teritoriului României, scoasă deja în vînzare prin emiterea de bilete ipotecare, se vor cumpăra de evrei.

2) Moşiile răzăşeşti care nu sînt ale foştilor clăcaşi se vor cumpăra sistematic de evrei.

3) Moşiile particularilor vor fi, în Moldova cel puţin, pe aceeaşi cale.

Toate acestea sînt însă peste două din trei părţi din teritoriul României.

Să se mai adaoge, pe lîngă toate acestea, acapararea a tot negoţul şi industria şi rezultatul final al singurei soluţiuni care poate salva naţionalitatea română, după d. Costinescu, e lesne de prevăzut.

[30 mai 1879]

[„ORICUM AM ÎNTOARCE CESTIUNEA..."]

Oricum am întoarce cestiunea evreilor şi din orice lature am privi-o, caracterul ei adînc imoral nu i se poate lua şi, oricît de mici şi neînsemnate ar fi concesiile făcute în această privire, ele totuşi vor fi recompensa unui act de trădare, votată de către cei trădaţi. Puterile europene ştiau bine că aşa este : ba oricare din ele, în poziţia noastră, ar fi refuzat net de a da ascultare unor asemenea cereri, iar pe iniţiatorii unor asemenea cereri i-ar fi aşteptat în alte ţări, după loc şi oameni, ici spînzurătoare, dincolo Sibiria, dincolo iar închisoarea pe ani ori pe viaţă. Acest caracter îi păstrează cestiunea şi conştiinţa juridică a ţării, credinţa ei în

dreptate e adînc rănită, orice spirit onest e indignat de procedarea evreilor, cari răsplătesc ospitalitatea ce li s-a dat în ţara aceasta, fără ca ei s-o merite, prin cea mai neagră ingratitudine, atîrnînd cestiunea lor ca o sabie a lui Damocle asupra creştetului nostru.

Puterile europene însă au o scuză. Îndată ce am pune cestiunea pe acest tărîm, ne-ar putea răspunde: „De ce v-aţi înfierbînta oare atîta, cînd vedem că în ţara voastră *trădarea,* cea mai neagră trădare, e în genere recompensată ? Oare cei ce-au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza nu au căpătat recompense naţionale? Oare nu sînt ei bine văzuţi în societate, nu sînt ei senatori, deputaţi, nu pot ajunge miniştri? Dacă dar pînă şi oamenii ce şi-au călcat jurămîntul lor militar, cei cari au proclamat răsturnarea domniei şi republica, se bucură de deplină impunitate şi-şi împodobesc pieptul cu semnele de distincţiune cari nu se dau decît fidelităţii absolute, de ce evreii să nu aştepte asemenea justa recompensă a actului lor de înaltă trădare? Înţelegeţi dar o dată că voi nu intraţi nici în rîndul, nici în logica altor ţări. Pentru voi e bine ceea ce pentru alţii e rău : la voi adevărul e minciună şi minciuna adevăr, la voi amăgitorul cel mai mare e totodată omul cel mai mare; la voi o bandă cosmopolită de esploataţie se numeşte partid *naţional-liberal*; este dar în logica dezvoltării de la voi ca evreii să pretindă că ei sînt adevăraţii coloni ai lui Traian, adevăraţii români, şi că voi sînteţi cei cari uzurpaţi drepturile lor".

Şi acest răspuns nu ni 1-ar putea da numai puterile europene; ni-1 dă chiar „Românul", organul oficios al partidului Warszawsky—Mihălescu, în n-rul lui de la 30 mai, unde umple două coloane şi jumătate cu acuzări de înaltă trădare la adresa partidului conservator. Intră oarecum în logica acestor oameni de-a numi trădători tocmai pe bărbaţii aceia cari neam de neamul lor, prin veghearea şi fidelitatea lor nestrămutată, au mănţinut ţările acestea în independenţă aproape deplină de la 1290 începînd

şi pînă în zilele noastre, adecă curs de şase secole aproape.

Iată ce zice „Monitorul Văcăreştilor" la adresa noastră :

Chiar daca ne-ar lipsi orice informaţiune pozitivă despre întreaga urzire a complotului ale cărui unelte a primit a fi conservatorii, chiar daca nu am avea ştiinţe despre fapte şi nume cari joacă un rol în această întunecată istorie, înfăţişarea actuală a partidei conservatoare, apucăturile ei de astăzi în Camere şi în ziare ne-ar da cheia mecanismului secret care-1 face a se mişca.

Noi somăm pe onor. redactori ai „Monitorului Văcăreştilor" (alias „Românul") să binevoiască a ne împărtăşi în termen de 48 de ceasuri ce informaţiuni pozitive despre întreaga urzire a complotului au, ce ştiinţă au despre *fapte* şi *nume* care joacă un rol în această întunecată istorie?

Daca nu ne veţi răspunde clar şi fără încunjur sînteţi nişte infami calomniatori !

Iată calea de a vă reabilita în opinia publică. Daţi pe faţă toate scrisorile, toate actele, toate numele, pe cari negreşit trebuie să le fi avînd dacă cutezaţi a arunca asupra conservatorilor acuzarea înţelegerii cu străinii.

Cari sînt apoi apucăturile partidului conservator, cari sînt planurile lui ascunse, cari lovirile ce nu vrea a le distăinui ?

Ce avem de tăinuit, ce de destăinuit? Cum că conservatorii nu vor să stea de vorbă cu voi e foarte natural, căci aceasta ar presupune că voi sînteţi de bună-credinţă şi, nefiind decît amăgitori, oameni ai silei şi protectori de escrocherie, purtîndu-vă în Camere chiar ca bandiţii de codru, introducînd în mijlocul vostru oameni cari au fost aleşi prin călcarea unor texte pozitive de lege şi prin înşelăciune, vă daţi pe fiece zi testimoniul că un om onest nu poate sta la vorbă cu voi în înţelegere amicală, ci numai public, în faţa lumii, ca înaintea tribunalului.

Conservatorii, stînd cu voi de vorbă în particular, ar face efectul unor gazde de hoţi, ar acoperi cu numele lor turpitudinile voastre, v-ar da mîna ca să vindeţi Moldova cum aţi vîndut pe ţăranii din opt ţinuturi lui Warszawsky, precum aţi înstrăinat Basarabia, precum sînteţi în stare a vinde tot pentru ca să staţi la putere şi să aveţi pînea de toate zilele, pe care pe cale onestă nu sînteţi în stare a o cîştiga.

Şi vă miraţi de ce conservatorii sînt mîndri şi rezervaţi? Dar cum poate fi altfel un om onest care e silit de interesele supreme ale ţării de a sta alături cu partidul Warszawsky— Mihălescu ?

E, poate fi împărtăşire frăţească de opiniuni ? Aveţi voi opiniuni? Aveţi voi în genere pic de onoare care să dea tărie cuvintelor voastre, pentru ca un om să vă poată crede?

Vorbit-aţi de cînd sînteţi o singură dată adevărul? Mai aveţi voi, cei înfieraţi cu semnul lui Cain, cu semnul fratricizilor, dreptul de a pretinde lămuriri de la cineva ?

Aveţi voi dreptul de a suspecta pe cineva cînd toată existenţa voastră e o sumă de acte suspecte şi vrednice de pedepse ?

Am arătat pîn-acuma în ce consistă soluţiunea propusă de „Românul". D. Costinescu, după o coală de tipar de calificaţiuni rele la adresa evreilor, urmînd principiul sofistic că

---

cel pe care îl aperi cată să-1 batjocoreşti ca să nu bage de seamă lumea că-1 aperi, vine la concluziuni atît de evreofile cum nici *Alianţa izraelită* nu le-ar fi dictat mai cu asprime pentru români. Trece-va fără nici o rezervă, fără nici o tranziţiune deplina egalitate civilă prin Camerele actuale?

Nu ştim.

Ştim numai că pericolul e cumplit de mare şi radicalii cumplit de corupţi.

[1 iunie 1879]

[„AFLĂM CĂ D. N. T. MOLDOVEANU..."]

Aflăm că d. N. T. Moldoveanu ar fi fost arestat după avizul procurorului de la Turnu-Măgurele.

În sfîrşit administraţia bandiţilor roşii au căzut în mreaja foarte fină pe care d. Moldoveanu i-a întins-o de luni încoace. Deodată cu arestarea d-sale, care trebuie să-i fi cauzînd bucurie, se va descoperi o reţea întinsă de hoţii şi falsificări liberale, încît temniţele nu vor fi destul de largi pentru a încăpea pe marele partid.

În legătură indirectă cu arestarea aceasta stă şi încurînda sosire a unui comisar imp[erial] rusesc pentru regularea despăgubirilor.

[2 iunie 1879]

AFACEREA N. T. MOLDOVEANU

De cînd sînt roşii la putere administraţia întreagă s-a împînzit cu fel de fel de Mihăleşti şi numai pe ici pe colo justiţia descopere cîte ceva ca din întîmplare, pe cînd, dacă procedarea ar fi sistematică şi energică, nu ştim zău dacă marele partid naţional-liberal n-ar trebui să se bucure, aproape fără escepţii, de umbra blagoslovită a Văcăreştilor.

Mai zilele trecute auzirăm că sămeşia şi comisia de rechiziţie din judeţul Dolj s-a mutat la puşcărie, „fiind indicii grave de culpabilitate ca complici în falsificarea unor acte de rechiziţii" — zice „Monitorul oficial". Dar rechiziţiile noastre sînt încă o

jucărie pe lîngă falsificările de acte doveditoare de păgubi pe care armata rusească le-ar fi cauzat bogătaşilor de liberali. Un adevărat trafic s-a făcut cu aceste acte constatînd pagube fictive. Ba s-aude chiar că în multe judeţe guvernul central — sub inspiraţia directă a d-lui I. C. Brătianu —- a cumpărat voturi de alegători cu asemenea acte.

D. N. T. Moldoveanu, urmărind unul şi acelaşi scop de un timp încoace, de-a da pe faţă turpitudinile administrative ale roşiilor în timpul războiului, turpitudini care pe el personal 1-a ruinat, a voit să constate cu probe vădite şi pipăite cu cîtă uşurinţă şi neregularitate se fac din partea autorităţilor roşii acte de evaluaţiuni a pretinselor păgubi cauzate de armata rusească în diferite localităţi şi au cerut în martie, anul curent, primarului din comuna Orbeasca, ca procurator din partea arendaşului acelei moşii, să facă un asemenea act, ceea ce s-a si efectuat, fixîndu-se o sumă *fictivă* de 273000 lei.

Nu poate fi cea mai mică îndoială că de o asemenea despăgubire nu se putea folosi d. Moldoveanu, căci, nefigurînd ca suferitor al pagubei, nu i se poate atribui nici intenţiunea frauduloasă, prin urmare nici infracţiune a legei penale; cu atît mai puţin cu cît faptul s-a mărginit în obţinerea acelui act fără să se fi servit sau să fi avut de gînd a se servi cineva de dînsul spre a pretinde de la comisia respectivă *încuviinţarea* despăgubirii, conform regulelor stabilite în asemenea pricini.

Destul numai că d-sa a avut o probă evidentă cum că asemenea acte trebuie să se mai fi format, că pe baza lor trebuie să se fi făcut pretenţii de despăgubire aprobate de comisii

---

şi că nu s-a făcut nici o cercetare în privirele [acestea], fiind ele negreşit opera unor persoane cu înalte protecţiuni, ceea ce s-ar putea constata cu siguranţă daca s-ar depune aceeaşi ardoare şi acelaşi zel ce s-au depus cînd a fost vorba de Moldoveanu, acuzat de fals în acte publice.

O asemenea acuzaţie nu dă a se bănui că ea este recompensa ce i se menaja pentru c-a avut fericirea de a displace unora prin curajul cu care a dat la lumină daraverile rechiziţii Warszawsky et comp.?

Ceea ce ne confirmă şi mai mult în această opinie este modul cu care vedem că s-a procedat în privinţa d-lui Moldoveanu pentru acea acuzare.

Judecătorul de instrucţie de pe lîngă trib. Teleorman, sesizat de lucrarea primarului comunei Orbeasca relativă la actul de evaluaţiune în chestie, calificat de fals în acte publice, s-a adresat prin comisiune rogatorie la unul din d-nii judecători de instucţie al Trib. de Ilfov, spre a lua interogatoriu d-lui Moldoveanu, aflat în Bucureşti, cerînd totodată a fi şi depus.

După luarea interogatoriului, d. judecător, negăsind *bineînţeles o gravitate în acel fapt din partea inculpatului, l-a lăsat în libertate.*

D. judecător de instrucţie de pe lîngă Trib. Teleorman, văzînd cererea sa nesatisfăcută în parte, s-a gîndit după mai mult timp de chibzuire că-şi poate lesne îndeplini dorinţa, trimiţând de-a dreptul de la d-sa în contra d-lui Moldoveanu un mandat de aducere, şi astfel, pe baza unui asemenea [mandat], d. Moldoveanu în noaptea de la 31 mai a fost ridicat dintr-o grădină publică şi condus la poliţie unde a fost arestat sub sentinele fără a putea comunica cu nimeni pîn-a doua zi, *cu toate că nu există în contra sa nici măcar un mandat de depunere sau de arestare,* conf. art. 100 din proc[edura] pen[ală], ci numai un simplu mandat de aducere, căruia d. Moldoveanu nici a refuzat a se supune, nici a cercat să scape, încît să se întrebuinţeze măsura *constrîngerii,* prevăzută la art. 101, aceeaşi procedură.

D. Moldoveanu, în faţa unei asemenea urmări neregulate, a parvenit să se adreseze către d. ministru de justiţie şi către d. prim-procuror prin petiţiuni cu următoarea coprindere :

Domnule ministru,

D. judecător de instrucţie de pe lîngă Tribunalul de Teleorman, printr-un mandat ce a emis la 29 mai, ordonă aducerea mea din Bucureşti înaintea d-sale, sub motivul că urmează să mă interoge asupra unu falş pentru care aş fi inculpat.

Asupra acestui fapt am fost deja interogat, după o comisiune rogatorie, de d. judecător de instrucţie al cabinetului 5 de aici.

Avînd în vedere cele espuse,

În vedere că eu mă aflu constrîns la poliţia capitalei, fără să fi refuzat de-a mă supune la mandatul de aducere, nici să fi cercat să scap, precum la art. 101 pr[ocedura] pen[ală] se indică:

În vedere că eu mă aflu afară din judeţul ofiţerului care a dat acest mandat şi la o depărtare de mai mult de două miriametre, cer a se aplica în contră-mi dispoziţiile art. 102, adecă să fiu condus înaintea unui d. procuror al acestui judeţ unde mă aflu, spre a da un mandat de depunere şi a se îndeplini dispoziţiile art. 103 şi 104 din pr[ocedura] pen[ală].

Plin de încredere în iubirea de dreptate ce vă caracterizează, sper că legitima mea cerere se va îndeplini.

Primiţi etc.

Semnat. *N. Moldoveanu*

Legala însă cerere a d-lui Moldoveanu a rămas, nu ştim pentru ce, fără rezultat, trimiţîndu-se d-sa de la închisoarea poliţiei la prefectura de Ilfov, unde-a mai stat sub pază pînă a doua zi, la 1 iunie curent, cînd a fost pornit spre Turnu-Măgurele.

Vom vedea şi acolo ce-1 mai aşteaptă.

*

În n-rul de ieri al „Timpului" sub impresia celei întîi ştiri, ni s-a părut că d. Moldoveanu însuşi ar fi crezut că e timp a cere cercetare în privirea acelui act despre a cărui existenţă şi înţeles d-sa ne-a informat cu mult înainte de-a fi vorba despre vro cercetare în această cauză. Acest act de pagubă fictivă, împreună cu multe altele, va servi de probă cînd d-nii liberali se vor grămădi să ia despăgubiri pentru daune fictive.

[„NU NE ADUCEM AMINTE..."]

Nu ne aducem aminte ca în vro epocă România să fi avut în fruntea ei, ca astăzi, un guvern dușman intereselor şi existenței ei. Pentru întîia dată ni se-ntîmplă ca guvernul să reprezinte de-a dreptul străinătatea şi pretențiile ei zdrobitoare, să ție în fața țării art. 44 al Tractatului de la Berlin şi să ne zică „punga sau viața".

Guvernul Warszawsky—Mihălescu e însărcinat de a răsplăti cu de prisos un act de înaltă trădare, adresarea evreilor către străini ca, sau să li se dea drepturi, sau [să] nu mai existe România. Cine se putea însărcina mai bine cu această misiune decît oamenii cari răsplătesc cu decorații şi recompense naționale actele celei mai negre trădări?

Acești călăi ai Alianței izraelite se apropie dar de noi fără a spune ce vor şi ne spun de-a dreptul prin foile lor, redijate de greci şi de jidani: „Iată osînda de moarte! Ce ne dați să vă lăsăm cu suflet? Am scos pîn-acum a cincea parte a pămîntului României în vînzare prin emiterea de bani de hîrtie. Mai rămîn moşiile particulare, cele răzăşeşti, meseriile si negoțul în oraşele Țării Românești. Dați-le pe toate la dispoziția elementelor pripăşite din țări străine, proclamați egalitatea între român în țara lui şi orice venitură din lume şi atunci vă lăsăm cu suflet. Să vedem. Poate că de spaimă ne veți da mai mult decît ne trebuie. Ce-i dați sărmanei Alianțe ca să vă lase cu viață?".

Aceasta e atitudinea guvernului *patrioților,* după cum ne spune „Românul".

Tocmeală dușmănească, fără ca să s-arate ce voieşte guvernul.

Numai într-un singur rînd „Românul" declară că discursul electoral al d-lui Costinescu e programa lui. Cu două trăsături de condei însă se vedea că, după o coală plină de batjocuri mai cu seamă asupra feudalității creştine şi a boierilor din Moldova, d. Costinescu propunea *deplină egalitate civilă* şi numai restricțiuni în privirea drepturilor politice. Adecă, Alianța izraelită nu cere nici ea mai mult.

Dar acestor oameni nu le-i destul atîta. Pînă şi meritele domniei naționale ale lui Vodă Cuza, căruia ei i-au pus pistolul în piept, vor să şi le atribuie şie. Ei îşi atribuie secularizarea moşiilor mănăstirilor închinate, Unirea Principatelor, împroprietărirea țăranului şi apoi ei, pe care Vodă Cuza i-a tratat între patru ochi cu biciuşca de călărie şi cu izbituri cu piciorul pe uş-afară, mai cutează a zice că de la 1848 şi pîn-acuma orice idee de progres, de dreptate, de libertate şi de *naționalitate* de la ei [a] venit.

Adecă de la prăvălia bizantină C. A. Rosetti § Comp.

Şase sute de milioane de franci datorie publică — iată ce vi se datoreşte vouă.

Împlerea țării cu elementele străine, vînzarea ei prin concesiuni pe nouăzeci de ani, precupețirea Basarabiei, vărsarea în zadar a sîngelui oştirii noastre, rechizițiunile frauduloase, oamenii din opt ținuturi vînduți prin contract lui Warszawsky, împlerea listelor electorale cu rudele şi funcționarii voştri, batjocorirea şi ducerea *ad absurdum* a sistemului constituțional, înțelegerile pe sub mînă cu Alianța, omorîrea liniei Piteşti—Vîrciorova prin tarifele aşezate pentru linia Ploieşti—Predeal, hoția şi falsificarea de acte publice erijate în sistem administrativ, mănținerea în înalte funcțiuni a oamenilor cari au furat milioane, şi —*finis coronat opus* — vînzarea țării şi nației la jidani, iată meritele voastre de la 1848 încoace.

Se mai îndoieşte oare cineva de toate acestea?

Nu mai departe decît acum cinci zile, la 31 mai, o persoană care a avut ocazia de a fi bine informată ne-a înştiințat că vizitele primite de prezidentul Adunării, d. C. A. Rosetti, au fost următoarele:

D. *M. Rosenthal,* d. *Schönfeld,* d. *Samuel Marcus,* d. dr. *Mendelsohn,* d. *Solomon Halfon* şi d. *Elias,* adecă tot descendenți direcți ai colonilor lui Traian ca şi d. C. A. Rosetti.

A *doua zi — 1* iunie — s-a prezentat la Adunare petițiunea unui mare număr de evrei cari cer fără restricțiune drepturile politice şi civile.

Sapienti sat!

Ceea ce au Camerele de revizuire de făcut nu este, deocamdată, cestiunea evreilor.

Ele trebuie să judece mai întîi faptele ministeriului Brătianu. Ele trebuie să lucreze ca să dea țării un guvern în care toți să aibă încredere, să curețe atmosfera de mirosul Warszawsky-Mihălescu, să despartă puşcăria de guvern, şi apoi va putea fi vorba de-o cercetare liniştită a cestiunii izraelite.

[6 iunie 1879]

[„OARE ROADELE DEMAGOGIEI..."]

Oare roadele demagogiei noastre nu s-au pîrguit îndestul pentru ca poporului românesc să i se aplece de ele ?

Puțin timp — trei ani abia — a stat la putere partidul patrioților subliniați şi țara şi-a pierdut rostul de nu mai dă de capăt

complicațiunilor; ba existența țării şi a naționalității sînt în cumpănă. Încă trei ani şi întreg teritoriul României s-ar scoate la mezat pentru a se da celui ce va oferi mai mult pentru el. În locul unei autonomii depline, garantate de toate puterile, avem astăzi moftul independenței atîrnătoare de apostilul ruşinos şi ridicol totodată al Alianței izraelite, în locul răsplătirii drepte a sîngelui oştirii noastre avem pierderea unei părți din moşia străveche a Moldovei şi, preste toate acestea, primejdia de a fi inundați şi cotropiți de sute de mii de proletari flămînzi şi cu totul improductivi, al căror singur merit e o lăcomie rapace, a căror armă e vicleşugul şi corumperea, a căror patrie nu e nicăieri în lume şi cari nu-şi mai găsesc căpătîi decît în România, unde să se oploşească la umbra teoriei roseteşti de „om şi om".

Este aceasta sau nu o ducere *ad absurdum* a teoriilor demagogice?

Dar a trecut vremea imputărilor, acum e vorba de a scăpa pe cît se poate de mult de inundarea generală.

În treacăt doar mai pomenim că multe se spun despre complicitatea guvernului radical cu Alianța izraelită. E de ex. foarte semnificativă tăcerea deplină, lipsa oricărui protest a miniştrilor noştri cari au fost fața la deliberările Congresului de la Berlin, şi tăcerea aceasta este atît de semnificativă încît cercuri, în genere bine informate, susțin că art. 44 al Tractatului ar fi fost propus de unul dintre ei. E şi mai semnificativă tăcerea sistematică de azi a guvernului, căci nici în Adunări, nici în conventicule naționale-liberale guvernul nu spune ce voieşte, ce soluțiune ar înlătura greutățile internaționale, nimic c-un cuvînt.

Dacă guvernul pare a avea esplicări, apoi le are numai cu Alianța.

Mai mulți reprezentanți ai acestei noua puteri europene, mai mulți soli ai vitezei, iubitoarei de adevăr, lealei si generoasei nații izraelite petrec la Bucureşti, *mirabile dictu,* nu în arest corecțional pentru escrocherie, nici în detențiune pentru vagabondaj, ci gură-n gură cu Sf. Marele Prooroc C. A. Rosetti, pentru a pune la cale fericirea țării româneşti, amenințînd cu intervențiunea, avînd depline puteri de a cumpăra voturi în Adunări de va fi necesitate şi de a se-nțelege asupra gheşeftului, mai dînd unul, mai lăsînd cellalt. În loc ca aceşti indivizi să fie transportați cu dorobanți peste granițą,, ca o specie de spioni şi de agenți provocatori ai unei societăți internaționale organizate contra existenței statului român, ei se primblă prin Bucureşti, bucurîndu-se ca orice om cinstit şi neutru de umbra teoriei „om şi om". Nu mai lipseşte decît să li se dea şi banchete, iar masalagii marelui partid să facă o manifestație națională şi patriotică în onoarea Înălțimilor lor semitice.

Sperăm însă că a sosit deja timpul în care nația românească să se fi săturat în adînc de superficialele teorii demagogice-umanitare şi că reprezentanții acestor teorii, fie ei emisari ai Alianței, fie capi de partide numite în ironie naționale, vor reafla astăzi în noi acel vechi bun-simț, întunecat de cîteva timp, dar pentru care poporul nostru era vestit odată, care nu se lasă indus în eroare prin distincțiuni subțiri şi trageri pe sfoară de sistem superior.

Deşi nu ştim şi nici putem şti dacă o rezolvare a cestiunii în sens strict național şi fără nici o concesie făcută teoriilor roseteşti şi luminilor secolului, cum s-ar prinde, ar întîmpina sau nu greutăți internaționale, totuşi nu trebuie să exagerăm aceste greutăți şi, speriindu-ne de umbra noastră proprie şi de închipuiri deşerte hrănite de-o jurnalistică venală, să sărim din lac în puț.

Mai înainte de toate să nu crează cineva că esistă în lume vreo putere care de dragul evreilor va pune în mişcare vreun soldat, că se vor primejdui oasele unui singur creştin pentru această rasă desprețuită din adîncul inimei de toate popoarele europene. Dacă ar urma într-adevăr o intervențiune — ceea ce nu credem — cestiunea izraelită ar *fi pretextul nu* cauza adevărată a ei; iar, dacă e vorba de pretexte, cată să admitem că, îndată ce o înțelegere s-ar stabili între cei ce ar avea interes de a nimici statul român, pretextele nu vor lipsi; de nu va fi cestiunea izraelită, se va găsi altul şi totul s-ar reduce la o cestiune de timp şi de timp nu tocmai îndepărtat.

Dacă însă o asemenea înțelegere nu s-ar putea stabili, atunci nici cestiunea izraelită nu va fi mai primejdioasă, din punct de vedere internațional, decît aceea a deplinei uniri a Principatelor, a alegerii Domnului străin s.a.m.d., aceasta cu atît mai mult cu cît nimenea, absolut nimenea nu are dreptul de a se amesteca în afacerile noastre interioare şi a regula poziția nenumăratei mulțimi de proletari străini care au venit pe capul nostru.

Dacă dar un pericol internațional există, el există abstracție făcînd de la cestiunea izraelită, iar dacă nu există, cestiunea izraelită nu e în stare a-1 crea. În orice caz cestiunea aceasta n-ar servi decît ca pretext şi n-ar fi nicicînd cauza adevărată a unei politice duşmane nouă.

Mănținerea articolului 7 chiar n-ar adăoga şi n-ar scădea pericolul internațional daca el într-adevăr ar exista; numai că o asemenea mănținere ar însemna c-o luăm pe mînecă cu toată Europa, ceea ce nu ne-ar şedea bine ca popor mic ce sîntem şi ar avea aparența că căutăm pricina cu lumînarea. Avem în fața noastră un tractat internațional pe cari cei ce 1-au semnat sînt obligați a-1 respecta şi, oricît de binevoitoare ar fi unele din puteri pentru noi, oricît ar voi a recunoaşte greutățile cu cari avem a ne lupta, totuşi trebuie să le dăm posibilitatea de-a ne face concesiuni şi să ne punem şi noi pe terenul formal al Tractatului de la Berlin. Daca nu fără pericol, dar [nu] fără neplăceri continue o nație mică nu se poate face luntre şi punte contra Tractatului de la Berlin.

Aci e toată greutatea şi tot meşteşugul. A crea pentru evrei *posibilitatea* de-a ajunge la drepturi civile şi politice fără a compromite nici un interes național şi economic al românilor, a ridica piedeca absolută a religiei pentru a o-nlocui cu garanții şi mai puternice, iată ținta la care trebuie să aspirăm cu toții.

Ținta aceasta e însă mult mai complicată de cum s-ar părea. Se cer lucrări de organizare şi introducerea unor principii în legislațiunea noastră care, departe de a fi liberale-cosmopolite, vor fi binişor retrograde, dar vor avea meritul de a pune pe de a pururea la adăpost naționalitatea noastră şi a țării noastre.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

[8 iunie 1879]

["ROŞII, ÎNCEPÎND DE LA ORATORII LOR..."]

Roşii, începînd de la oratorii lor din Senat şi de la ministrul Învăţăturelor Publice şi sfîrşind cu redactorii „Românului" şi ai foii bărbierilor franţuji, sînt atît de neştiutori de carte încît adeseori dau ocazia la cel mai mare haz oricărui om cu oarecare cultură temeinică.

D. General Manu de ex. a întrebuinţat în şedinţa de joi a Senatului faţă cu guvernul actual epitetul de cinic. Deodată toată suflarea roşie din Senat, ministrul învăţăturilor de pe banca sa, d. Grădişteanu, oratorul roşilor, în fine ziarul „Românul", toţi într-un glas zic că acest epitet e neparlamentar, e o insultă gravă, iar ziarul „Românul" esplică cuvîntul — *ipsissimis vorbis* — astfel:

D. Manu merse pînă a-l numi (pe guvern) cinic; ceea ce se tălmaceşte în limbagiul poporar; *cîne nelegiuit, cîne spurcat.*

Este oare un singur cititor care să crează cumcă un om de condiţia socială şi de cultura d-lui general Manu ar putea întrebuinţa în Parlament un cuvînt care să nu fie strict parlamentar ?

Cuvîntul „cinic" are a face tot aşa de puţin cu cuvîntul grecesc Kucov (cîne, şi încă nelegiuit şi spurcat) precît de puţin are a face d-l C. A. Rosetti cu partidul Rozei Roşie din Anglia.

Iată cum stă lucrul. După moartea lui Socrat discipolii lui se împărţiră în două direcţiuni, unii căutînd a dezvolta mai departe principiul cunoştinţei (şcolile lui Euclid şi Phaedo) alţii căutînd a dezvolta principiile lui *morale* şi anume şcoala cinică a lui Antistene şi cea a lui Aristipp din Cyrenae.

De ce şcoala lui Antistene se numea cinică? Pentru că vechiul filozof, un model de virtute şi de înţelepciune, era un cîne nelegiuit şi spurcat, după esplicarea d-lui Grădişteanu şi a „Românului" Ciudată calificare pentru un discipol al lui Socrat!

Cauza poreclirii e următoarea : Antistene (născut la 444 înainte de Chr.) nu era copil legitim, deci nici cetăţean cu drepturi egale în Atena. Tatăl său fusese atenian, mumă-sa însă tracă. Ca discipol şi ca învăţător el era deci mărginit la locul de educaţiune (????); (cînele alb), un sat pe un deal spre nord de Atena, consfinţit lui Ercule şi loc de educaţiune a copiilor bastarzi. Aci-şi preda Antistene lecţiile şi de aici elevii lui au lat numele de cinici. Numele acestui

---

sat venea de acolo că, cu prilejul unei jertfe aduse lui Ercule, un cîne alb, răpind o bucată din cărnurile de jertfă, a dus-o în gură pe acel deal.

Iată originea cuvîntului „cinic". Însemnarea originară a cuvîntului este deci: discipol al filozofului socratic Antistene. Şcoala cinică e totodată muma şcoalei *stoice.*

Mai tîrziu, şi mai ales de pilda lui Diogen din Sinope, cuvîntul şi-a schimbat întru cîtva semnificaţiunea. Cinismul a degenerat în trufie şi lipsă de pudoare. În suta întîia după Christos, adecă 500 de ani după moartea întemeiatorului, cinismul devenise un fel de predicaţiune morală, însoţită în mod ostentativ de barbă lungă, păr lung, haine neîngrijite ş.a.m.d.

De aci înainte cinismul înseamnă *lipsă de pudoare* pînă în ziua de astăzi; nimic mai mult, nimic mai puţin.

Pe deplin corect a fost aşadar d. general Manu daca şi-a mănţinut espresia, pe deplin potrivită şi parlamentară, mai cu seamă fiind ilustrată cu exemple.

A propune Domnului un decret prin care se răsplătesc cu medalia *Bene Merenti* batjocuri îndreptate contra persoanei şi a familiei sale e lipsită de pudoare, e cinism.

A însărcina cu siguranţa capitalei şi a persoanei Măriei Sale pe omul care-a proclamat răsturnarea lui şi republica din Ploieşti e un act lipsit de pudoare, e cinism.

A striga pe toate uliţele că convenţia cu Austria e „cadavrul sîngerînd al României aruncat la picioarele contelui Andrassy" şi a iscăli apoi singur acea convenţie şi a deveni ministru pentru a o aplica e un act de lipsă de pudoare, e cinism.

Dacă d-lor redactori ai „Românului" le convine mai bine esplicarea pe care şi-o dau înşişi ca mai potrivită, noi vom sta tot aşa de puţin la ceartă cu dumnealor ca şi cu calfele de bărbierie de la „Renaşterea".

În fine d. Petre Grădişteanu a spus că ecuivalentul cuvîntului „cinic" e cuvîntul francez *canaille.*

Se înşală d-sa. Şi un om cinstit poate fi cinic. Dar cînd întruneşte cineva o exemplară tărie de caracter şi de convingeri, un talent oratoric (de klown) şi curăţie de moravuri, atunci amîndouă cuvintele, deşi nu s-apropie în sens lexical unul de altul, totuşi sînt strîns unite în unul şi acelaşi nobil piept.

În orice caz, faţă cu d. Grădişteanu nu se va întrebuinţa *numai* epitetul „cinic".

*

Interesante din orice punct de vedere au fost dezbaterile Senatului asupra răspunsului la mesajul tronului în zilele de 7 şi 8 iunie.

Vom da pe rînd toate discursurile membrilor opoziţiei conservatoare, din cari toate au strălucit prin farmecul adevărului şi prin acea artă oratorică fără meşteşugire şi panglicărie care e proprie oamenilor onesti şi serioşi.

În şedinţa de la 7 iunie au vorbit din partea opoziţiei dd. general Manu, Strat şi M. K. Epureanu, din partea partidului

guvernamental — d. P. Grădişteanu. În sedința de la 8 a vorbit dd. Dim. Ghica, generalul Florescu, Lascar Catargiu, iar din partea guvernamentalilor iarăşi d. P. Grădişteanu. La acest singur orator, demn, cum s-ar prinde, de parlamentele, dar şi mai mult încă de circurile Franciei şi a Angliei, se reduce tăria logică şi mai cu seamă cea morală a partidului guvernului din Senat.

Există un biet om nenorocit aici în Bucureşti pe care o soartă nemiloasă, hărăzindu-i un cap de mărimea unei măciulii de mac şi un trup închircit şi ridicol, 1-au zvîrlit totuşi pe scîndurile scenei, ba încă i-au mai inspirat şi nenorocita predilecție nu pentru farse de genul paiațelor, ci pentru tragedie înaltă, încît vizitarea teatrului e totdauna primejduită de către acest creştin.

Numele proverbial a acestui geniu ciudat în felul său e Crăcănel. Dacă se dă vro tragedie şi joacă şi el vrun rol, publicul se prăpădeşte toată seara de rîs de interpretarea ciudată pe care Crăcănel o dă rolului său tragic; daca se dă vro comedie, publicul plînge de interpretarea, vrednică de comizerațiune a rolelor sale comice.

Ei bine, Crăcănelul Parlamentului e d. Petre Grădişteanu. Pronunțînd cuvinte mari şi avînd o fizionomie nenorocită, care poartă sigiliul neşters a unei viclenii pronunțate, voind a vorbi cu sentiment şi căldură şi nefiind capabil de aceasta, domnia sa se umflă în mod artificial şi, cu sofismele cele mai netrebnice, de cari ar rîde şi copiii, cu întortocheri de cuvinte, cu tertipuri si cusururi subțiri de advocat, d-sa s-apropie de cestiuni mari şi de espunerea liberă şi clară a spiritelor oneste. Ca să lumineze flăcările, orbitoare prin claritatea lor, d-sa aprinde un chibrit şi, ca să liniştească oceanul mînios, varsă un degetar cu untdelemn în el.

Dar se-nțelege că precum e guvernul aşa şi apărătorii lui sau mai bine zicînd *unicul* lui apărător în Senat.

Dar să-l lăsăm în ştirea Domnului. Nici ne-am preocupat vreodată de stoicismul ciudat al acestui domn şi nici avem de gînd a ne preocupa de acuma-nainte.

*

Şedința de ieri a Senatului s-a început printr-un discurs al principelui Dim. Ghica. Ca şi în alte rînduri principele au atras atenția asupra primejdiei situațiunii şi au făcut un nou apel la înfrățire. D-sa a recunoscut că ministerul trebuie să rămîie la putere pentru a rezolva sub proprie responsabilitate cumplita cestiune la care a dat naştere. Cestiunea e destul de spinoasă ca să n-avem nevoie a ne irita unii pe alții, precum s-au întîmplat aceasta prin manifestul electoral al partidului național-liberal, care aruncă acuzări de trădare asupra conservatorilor. Între subsemnătorii acelui manifest sînt 10—12 străini, încetățeniți de ieri-alaltăieri. Numai astfel se poate esplica provenirea în manifest a unor asemenea nedemne acuzări la a-dresa celor mai vechi familii din România. în acelaşi manifest se vorbeşte şi de Basarabia.

În loc ca partidul guvernamental să se apere, ce face el ? Aruncă acuzări şi în această cestiune asupra adversarilor politici, schimbînd rolurile.

Noroc — adaose principele — că poporul nostru e înțelept, căci rar se va găsi un popor mai răbdător decît al nostru. Dar şi răbdarea lui cată să fi avînd o margine.

Principele au, încheiat cerînd guvernului un proiect de lege în cestiunea evreilor care, numai de va fi posibil pentru România, d-sa îl va vota împreună cu toată opoziția.

*

Dar la apelul de pace şi înfrățire d. Stătescu a răspuns prin insinuațiuni şi contraacuzări care de care mai neadevărat[e], învinuind pe conservatori de introducerea evreilor în țară, de voința de a le da drepturi, de complicitate la dărîmarea havrei, mai mult încă — de uciderea cetățenilor. În privirea alegerilor a spus că cele făcute sub conservatori erau mai rele decît cele făcute acum în perfectă legalitate.

Răspunsul d-lui general Florescu la acestea au fost scurt dar foarte cuprinzător.

Au avut loc în alegeri ilegalitățile cele mai monstruoase, cele mai culpabile ingerințe. Cît despre alegerile cu bîta, ele sînt o invențiune a liberalilor, îndeosebi a unui om foarte aproape de guvern (P. Grădişteanu). Cine nu-şi aduce aminte de barba şi de perii smulşi ai bătrînului prinț Constantin Ghica cu ocazia mişcărilor electorale roşii? Liniştea materială, ordinea care a domnit în alegeri a existat din cauză *că cei cari fac dezordine erau ei înşii la, puiere.* Era să mor — zise generalul — fără să ştiu că partidul conservator e susceptibil de-a turbura apa. De la dv. am trebuit s-o aflu aceasta. În realitate au fost ingerințe nespuse şi candidaturi oficiale; guvernul a făcut în orice colț al țării să lucească la ochii mizeriei şi ai slăbiciunii sau decretele domneşti de numiri în funcțiune, sau teroarea destituirilor.

Răspunzînd la acuzările d-lui Stătescu privitoare la liniştirea turburărilor de la 3 august, generalul a zis că nu de acuzat, dar de deplîns este că a fost silit să întrebuințeze armata, aceasta pentru că rămîne neclintit în credința juruită şi pentru că tot d-nii roşii erau să răstoarne atunci pe Vodă. Se miră însă în genere de cutezarea ce o au cei cari au pierdut Basarabia, cei cari au pățit ruşine la Arab-Tabia, cei cari n-au protestat cu nici un cuvînt la Berlin contra art. 44 şi au adus asupră-ne cestiunea evreilor, cum de mai pot acuza pe cineva. Vrednică de plîns este starea conştiinței publice, vrednice de plîns exemplele cari se dau tinerilor de către tinerii miniştri. Aceşti domni prin purtarea lor au dat exemplul că NU prin muncă, nu prin emulațiune, n-a prin învățătură se poate ajunge ceva în astă țară, ci prin lipsă de caracter. Alături cu d. Brătianu stau tinerii cari au numit convenția cu Austria cadavrul sîngerînd al României aruncat la picioarele contelui Andrassy, şi cari a doua zi, ajungînd miniştri, nu numai au promulgat şi iscălit convenția, dar s-au şi umplut de cordoane austriace.

Iată exemplele de moralitate publică ce le dă tinerimea liberală.

*

Pînă la publicarea darii de seamă stenografice a discursului d-lui Lascar Catargiu, foarte însemnat prin atitudine şi cuprins, dăm deocamdată în şirurile următoare un estras al acelui discurs.

[10 iunie 1879]

[„OCUPAȚI CU STRÎNGEREA DE MATERIAL..."]

Ocupați cu strîngerea de material în cestiunea izraelită şi tratînd-o noi înşine cu toată paza cuvenită, n-am avut de cîteva zile nici timpul material, nici spațiu destul în coloanele noastre pentru alte întîmplări.

De atunci a venit ştirea cumcă departe de continentul european şi de patria sa, Franța, s-a stins în luptă nobila şi cavalereasca inimă a lui Napoleon IV, al împăratului prin drept divin şi uman, şi noi n-am găsit timp a-i consacra cîteva şiruri, ba nu-l avem nici astăzi chiar. A fost într-adevăr o tainică legătură între steaua Napoleonizilor şi steaua statului latin de la Dunăre — cu îngălbinirea uneia a îngălbinit şi steaua naţiei româneşti pe cer. Dacă împăratul Napoleon III n-ar fi avut nenoricirile care le-au avut în anul din urmă al domniei sale, niciodată nu se punea în mişcare cestiunea orientală în modul în care s-a pus, niciodată nu cîştigau în Europa preponderanța acele puteri a căror înrîurire nu ne poate fi decît fatală.

Cît au pierdut naționalitățile cele slabe în genere, naționalitatea română îndeosebi prin moartea ocrotitorului lor nu se poate prevedea încă cu siguranță. Destul că în trecut ca şi în prezent nu Franța, nu Italia ne-au susținut în conflictele noastre internaționale, ci Napoleon în Franța, iar în Italia influința sa predominatoare. Concepînd el întîi ideea unei mai strînse legături între popoarele latine, pentru a ținea cumpănă mulțimii reînviate a popoarelor germane şi slave, ne acoperise şi pe noi, pe cît a trăit, cu umbra acestei idei înviitoare.

Atitudinea d-lui Waddington şi a d-lui conte Delaunay în Congresul de la Berlin ne-au dovedit că, cu sufletul marelui împărat deodată, s-au stins şi ideile sale şi că nu avem nici un razim de aşteptat de la Apusul latin al Europei. Avizați la noi înşine şi la propriele noastre puteri, sfîşiați prin efectele unor organizații premature şi corumpătoare, cu capetele stricate de o ideologie importată fără ştirea vameşilor, guvernați în momentul de față — cel mai periculos al existenței noastre — de ignoranță şi de rea-credință, moartea lui Napoleon IV e pentru noi îndoit de dureroasă. Nu doar că tînărul principe, urmînd calea croită de părintele său, ar fi putut să ne dea vrun ajutor imediat, dar poate că — întorcîndu-se roata lumii după cum din vechi obicinueşte — principele, ajuns la înălțimea ce i se cuvenea, ar fi ajutat generației din România care creştea deodată cu el, de a lupta cu urmările greşelelor de azi.

Popoarele lesne uitătoare i-au înnegrit fără de judecată memoria, ingrații care îi înconjurau odată tronul părintelui său au aruncat fiere în inima nenorocitei mume — nici ocazia asta nu putea trece fără ca o jurnalistică lipsită de demnitate şi de sentiment să nu bîrfească contra celui abia săvîrşit din viață; noi, descoperind încă o dată vălul negru ce acopere fața palidă, fină şi brăzdată de suferințe a împărătescului tînăr, dorim sufletului său repaosul ferice a celor buni!

[16 iunie 1879]

[„AFLĂM CĂ D. N. T. MOLDOVEANU A FOST LIBERAT..."!]

Aflăm că d .N.T .Moldoveanu a fost liberat. Cine ar trebui să îi ia locul? Noi nu credem că paşa din strada Armenească ar voi să schimbe palatul domniei sale cu altă chiliuță. Oricum ar fi, liberarea d-lui Moldoveanu ne-a surprins ieri. Azi însă, aflînd că un comisar rus a sosit în Bucureşti pentru a lua parte la cercetarea încurcatelor afaceri ale cinstitului Simion, am preceput totul. Parchetul însă, ca să evite orice bănuială, a declarat că *deocamdată* nu e caz de urmărire ! Bun ! Să aşteptăm acum şi vom mai vedea multe ! Bravo d-le Stătescu, dragă-ți este Themis, dar mai drag portofoliul!

[16 iunie 1879]

[„VECHEA IMPUTARE..."]

Vechea imputare pe care pururea ne-o făcea presa radicală e că nu credem în nație, pe cînd dd. radicali s-au identificat atît de mult cu ea încît partidul Mihălescu-Warszawsky reprezintă, ca o cristalizațiune geometriceşte exactă, toate aspirațiunile şi voințele nației.

Convingerea noastră intimă a fost însă cu totul contrarie. Am ştiut şi ştim că numai partidul conservator reprezintă şi poate reprezinta o țară agricolă ca a noastră în privirea adevăratelor ei interese şi că dd. radicali n-au alt rol decît de-a amăgi oraşele cu fraze ieftene şi a esploata țara în socoteala lor. Mofturile cele subțiri, şurupurile advocățesti, apocaliptica învățăturilor liberale-cosmopolite nația nu le pricepea, şi fiindcă tot ce nu e priceput exercită farmecul necunoscutului, de aceea capetele cu semicultură s-au luat cu droaia după ele, căci ce era mai lesne şi ce convenea mai mult deşertăciunii individuale a fiecăruia decît de-a se crede învățat citind coloanele „Românului", şi de-a crede că recitînd fraze de jurnal ai ajuns a întrece prin civilizație pe

statele cele mai vechi ale continentului european, pe Franța, pe Anglia, pe Germania.

Dar iată că a venit în rîndul acesta o cestiune pe care nația o pricepe îndestul şi ca prin minune nația nu mai este cu dd. radicali, şi aşa e de departe de-a mai fi cu ei încît fondatorii şi glorificatorii gardei orăşeneşti, adică dd. radicali, au trebuit să proceadă la dezarmarea nației, să-i ia îndărăt puştile şi cartuşele ce i le încredințase şi să-i zică : „Nație dragă, de astă dată tu nu pricepi nimic, deci te oprim de a te amesteca cumva în mod simțitor în daraverile noastre."

Şi cu toate acestea niciodată nația n-a avut mai multă dreptate şi radicalii mai puțină, niciodată pericolul unei dominațiuni străine sub forma ei cea mai scîrboasă n-a fost mai mare decît tocmai astăzi.

Dacă toți evreii — străini şi pămînteni — vor căpăta deplinătatea drepturilor civile, Moldova nu mai are de trăit decît zece ani, Țara Românească treizeci poate. Se va începe atunci acea luptă de exploatare fără de milă — atît de favorizată de legislațiunea liberală — care s-a operat înainte de cîteva decenii în California între rasa spaniolă si cea anglosaxonă şi care s-a sfîrşit prin esterminarea pe calea economică a rasei spaniole. Domnia fanarioților a fost o epocă de aur în comparație cu domnia de tină a evreilor şi să nu uite nimeni că , evreii fiind clasă de mijloc şi legislațiunea liberală fiind esclusiv în favorul acestei clase, ei vor deveni aci stăpînii privilegiați şi românul slugă la jidan.

Iar guvernul acestei țări merge atît de departe cu frica şi cu nedestoinicia, dacă nu cu trădarea, încît pe români îi amenință cu soarta chedivului din Egipet, detronat de puterile europene; deşi cazul se potriveşte cu noi ca nuca în perete. Chedivul era dator cu bani, era dator a avea miniştrii străini şi a supune finanțele țărei sale controlului străinătății. România nu e datoare nimic evreilor decît doar cu o bună recoltă de cînipă şi cu cîțiva țăruşi, ciopliți anume pentru membrii *pămînteni* ai Alianței izraelite.

Iar Europa însăşi nici ne amenință, nici pretinde ceva în favorul evreilor. Ea a făcut din cestiunea izraelită o cestiune de recunoaştere a independenței noastre. Dar, de va recunoaşte-o sau nu, pericolele internaționale ale existenței noastre naționale şi de stat rămîn aceleaşi.

Nimic n-a ajutat neutralitatea garantată, nimic nu va ajuta independența recunoscută dacă pericole într-adevăr există. Sau e organul guvernului atît de naiv să crează că, prin admiterea la drepturi civile a o jumătate milion de vagabonzi, teritorul României devine sacrosanct şi, dacă nu s-ar putea mănține un stat apărat de badea Toader, se va putea mănține unul trădat din capul locului de Ițic şi de Leiba?

Aşadar — cu sau fără evrei — pericolele internaționale există şi soluțiunea largă a cestiunii izraelite, propusă de Alianță şi de redactorii „Românului" le-ar adăuga numai prin anemizarea şi slăbirea elementului român, singurul în drept de a exista pe pămîntul nostru şi singurul apărător al lui.

Noi credem că dîndu-le evreilor putința de-a deveni români am fi făcut tot ce se poate face. E o concesie mare aceasta, căci pretutindene în Europa evreii emancipați, amestecîndu-se în cultura țării, au falsificat-o şi corupt-o, dar cultura în România e deja o semicultură atît de coruptă şi de radicală prin toate tendențele încît o picătură de otravă mai mult nu va schimba-o. Adevărata cultură națională merge ş-aşa alături cu cultura generală şi ea îşi va găsi temeliile numai atunci cînd fiecare țăran va şti a citi şi a scrie. Oraşele cari în locul sănătosului Anton Pan citesc dramele nesănătoase ale Parisului ş-aşa şi-au pierdut tot rostul unei culturi adevărate şi vor redeveni într-adevăr româneşti cînd vor începe a-şi reînvăța limba şi obiceiurile de la badea Toader.

În sfîrşit să mai lămurim încă o chestiune. Se face vorbă multă de evrei pămînteni, a căror existență o susțin mulți, între care şi d. dr. Bluntschli.

În realitate însă o seamă de evrei se pot *declara* pămînteni, deşi nu există, căci nu există evrei cari în familia lor să vorbească *româneşte.*

Legile prusiene pentru emanciparea evreilor au urmat aceeaşi cale. În principiu toți evreii erau considerați ca *străini,* deşi aşezați de sute de ani în statele regelui Prusiei, şi li s-a recunoscut dreptul de cetățenie numai acelora cari ştiau scrie şi citi limba germană şi îşi purta condicele de comerț, îşi făceau contractele şi corespondența în această limbă. Iar restul era considerat de străini, n-avea permisiunea de-a se aşeza nici la țară nici în oraşe, n-avea permisiunea de-a intra ca *slugi,* ucenici sau calfe, c-un cuvînt marea mulțime era amenințată cu alungarea peste graniță şi silită să emigreze.

Şi-n Prusia au existat asemenea legi, fie generale, fie provinciale, pînă la 1869.

Nici Prusia aşadar nu le-a dat evreilor decît *posibilitatea* de-a deveni germani şi cetățeni, nimic mai mult.

Dar chiar această posibilitate dată au fost şi este combătută de mințile mai luminate.

Învățatul profesor de drept şi economie politică Robert de Mohl contestă că evreii ar fi devenit într-adevăr germani şi propune escluderea celor pămînteni chiar de la drepturile politice.

Dar se-nțelege că Prusia nu are nici pe d. C. A. Rosetti, nici pe d. Brătianu şi de aceea acolo ideea statului e puternică şi esclude orice elemente putrede şi venetice din mersul dezvoltării ei.

[19 iunie 1879]

[„CAMERELE DE REVIZUIRE..."]

Camerele de revizuire, după aproape o lună de la întrunirea lor, s-au gîndit în fine că erau convocate pentru cestiunea

revizuirei *art. 7. Mai bine tîrziu decît niciodată.* La ce au întrebuințat aceste 25 zile Adunările radicale ? Puține la verificarea titlurilor, puține la discuțiunea adresei, și restul s-au închinat unuia din sfinții roșii numit Pierde-vară. "Nu pot acuza opoziționea că-i împiedică sau îi trăgăneşte. Nici o interpelațiune nu s-a făcut pînă astăzi, cu toate scandalurile zilnice ale unei administrațiuni unice, credem, în Europa. La verificarea titlurilor, opoziționea, prin micul ei număr, a fost condamnată la un rol neînsemnat. În discuțiunea adresei i s-a închis gura, după ce vreo doi-trei oratori din sînul ei au putut abia să se rostească în zgomotul și miorlăiturile Bueştilor et Comp.

Tot aşa s-a petrecut şi cu discuțiunea cestiunii atît de importante a numirii unei comisiuni în cestia izraelită. Opoziționea, prin glasul d-lui Vernescu, stabili cu multă forță și cu mult bun-simț că, dacă este vreo cestiune în care inițiativa aparține guvernului, este această reformă atît de capitală, care este cea mai îngrijitoare pentru viitorul naționalității noastre din toate cîte ne-au fost propuse sau impuse pînă astăzi. Totdeodată caracterul internațional pe care, grație art. 44 din Tratatul de Berlin, această cestiune 1-a căpătat impunea guvernului datoria cea mai strictă de a se rosti cu lealitate și cu francheță față cu reprezentațiunea țărei. Nu aşa i s-a părut guvernului că trebuie să lucreze; a stăruit să se numească de Cameră o comisiune, în maioritate compusă de Stolojeni şi Costineşti, şi dînsa, întrunită cu devotații guvernamentali din Senat, are să propuie țărei soluțiunea acestei mari afaceri. Aci este un joc copilăresc. Niminea, nici în puntul de vedere fizic, nici în punctul de vedere moral, nu se ascunde dindărătul *umbrei sale.* Dificultatea pentru guverne este că nu poate obține cele două treimi pentru a satisface angajamentele ce, cu toate denegările sale neruşinate, le-a luat şi faţă cu Alianța izraelită și față cu cîteva guverne europene. Dar maioritatea o poseda în Cameră și în Senat, și nici că se putea altminterea după alegeri săvîrşite prin asemenea mijloace. Oricine ştie dar că nimenea n-a intrat în aceste comisiuni, fie din minoritate, decît prin voința sa. Ce purtare însă trebuia să ție minoritatea?

Din momentul ce opoziția s-a pus pe singurul teren constituțional şi logic, adică de a cere guvernului să-şi ridice masca şi să spuie în fine țărei cum crede că această mare şi națională chestiune poate fi rezolvată fără a atinge interesele şi drepturile ei, şi totdodată împăcînd în marginile putincioase cerințele Tratatului de la Berlin, atitudinea sa era din cele mai simple: să

aştepte acest proiect de lege, fie ca guvernul să se hotărască a-1 propune direct ca guvern, fie ca, printr-un tertip copilăresc, să-1 propună sub vălul foarte subțire al unui proiect făcut de amicii săi din Cameră şi Senat.

Prin urmare opoziționea n-avea nici un rol în *acel consiliu de familie roşu* ce se numeşte comisiunea Camerei şi a Senatului. Astfel totalitatea opoziționii din Senat a înțeles rolul său. Aşa nu numai n-a luat parte la vot, dar doi membri ai opoziționei, dd. N. Boerescu şi N. Cretzulescu, aleşi în acea comisiune, s-au grăbit a-şi da demisiunea.

Astfel a lucrat şi opoziționea din Adunare, cu o singură escepțiune. Onor. d. P. Carp, ales de majoritate în această comisiune fără concursul niciunuia din amicii săi politici, a crezut că trebuie să ia parte la aceste lucrări.

Fără a osîndi în mod absolut această linie de purtare a onor. d. Carp, fără a contesta cîtuşi de puțin că dînsa a putut să-i fie inspirată prin considerațiuni destul de puternice, cum de exemplu necesitatea de a supraveghea mersul guvernului şi al comisarilor săi în această afacere, orişicum nu mai puțin stăruim a crede că d. P. Carp este în această afacere cu totul izolat şi în contradicțiune chiar cu amicii săi politici cei mai apropiați: d-sa nu reprezintă decît ideile sale personale, iar nu ale minorității Adunării. Această declarațiune era necesară. Cu bizantinismul lor cunoscut, prea adeseaori roşii s-au servit de opinia izolată a unui membru din partidul conservator pentru a-1 confunda cu întregul partid la răspunderea acestor opiniuni cu totul personale; şi cu toate astea orice membru al partidului conservator care a crezut că în cutare cestiune trebuie să se despartă de majoritatea grupului său a avut totdauna lealitatea să se rostească că lucrează în numele său personal. Dar aceasta nu a împiedicat pe onestul organ al partidului roşu să facă să atîrne asupra întregului partid conservator răspunderea unor opinii izolate. Pentru că dar de astă dată această tactică vicleană să nu aibă nici chiar un pretext de a se ivi, am crezut că trebuie să facem această declarațiune netedă.

Oricari ar fi opiniunile partidului conservator din Senat şi Cameră asupra soluțiunii definitive a gravei cestiuni a art. 7, într-un punct el a fost unanim, în punctul procedurei constituționale, adecă de a cere ca guvernul să se conforme şi Constituțiunii şi uzului parlamentar din toate țările, dîndu-şi opinia sa motivată şi aducînd sub responsabilitatea sa un proiect de lege în cestiunea de față. A lua parte în comisiunea numită din îndemnul guvernului pentru a-1 scuti (cel puțin aşa crede el) de sarcina constituțională care-1 priveşte numai pe dînsul este dară a reveni în mod indirect asupra acestei opinii. Pentru a nu se da loc deci la asemenea interpretațiuni, care ar aduce confuziune în spiritul public, sîntem autorizați a declara că partidul conservator stăruieşte în atitudinea care a luat-o de la început si că orice opinie sau demers al vreunuia din membrii săi contrarii acestei atitudini nu pot lega decît pe acel membru, iar nicidecum schimba sau ingaja politica întreagă a partidului.

[20 iunie 1879]

[„PUBLICĂM URMĂTOAREA EPISTOLĂ..."]

Publicăm următoarea epistolă ce primim de la amicul nostru d. P. Carp :

Domnule redactor,

În numărul de miercuri al ziarului „Timpul" îmi faceți onoarea de-a vă ocupa de persoana mea spre a condamna participarea mea la comisiunea mixtă, menită a da o dezlegare chestiunii evreieşti, şi vă grăbiți totodată de-a constata, nu fără amărăciune, deplina mea izolare în

mijlocul partidului conservator.

Mergeți chiar mai departe.

Dînd comisiunii numele de *consiliu de familie roşu,* aveți aerul de-a insinua că aş fi intrat şi eu în sînul acestei patriotice familii.

Îmi veți permite o mică întîmpinare.

Am afirmat în diferite rînduri, şi toți membrii partidului conservator au afirmat-o ca şi mine, că chestiunea evreiască nu este o chestiune de partid.

Dacă aceste declarațiuni erau fățarnice, nu am nimic de zis, dacă însă, precum o afirm, ele erau sincere, hotărîrile fiecărui sînt libere de orice legătură de partid.

Sub punctul de vedere deci al principiilor nu poate fi vorba de izolare, căci vă desfid să-mi arătați un program comun, afară numai dacă propunerea făcută de cîțiva *juni conservatori* dimpreună cu cîțiva *juni liberali* de-a nu revizui art. 7 constituie programul opoziționii. Pînă acum însă nu avem nici o probă despre aceasta.

Rămîne deci chestiunea de procedură constituțională, cum o numiți nu prea ştim pentru ce.

Dacă nu mă înşel, țara ne-a trimes să dezlegăm chestiunea evreiască, şi a căuta în o chestiune de procedură un motiv de abstențione este după mine a se gîndi prea mult la guvern şi prea puțin la datoria ce avem cu toții în această tristă împrejurare.

Am acuzat pe d. Brătianu că, prin lipsa lui de idei şi de vroință, a compromis cu desăvîrşire soluțiunea acestei chestiuni. Să fie oare aceasta un temei ca să arătăm la rîndul nostru o lipsă de vroință şi de idei nu mai puțin culpabilă?

Am crezut că nu, şi nu e vina mea dacă această credință a rămas izolată. Tot ce se poate zice este că poziționea unui membru al minorității este mai grea, căci, neavînd informațiunile guvernului, voința lui poate să meargă pe căi rătăcite. Aş înțelege deci să criticați ideile mele, pentru aceasta veți binevoi însă a aştepta ca părerea mea emisă în comisiune să iasă la lumină. Chiar rătăcite însă de ar fi, răspunderea nu este a mea, ci a celor cari, avînd a zice ceva, nu au zis nimic şi care, putînd să lumineze țara, nu au vroit să o facă.

Atît aveam de zis şi vă rog să-mi permiteți o ultimă observațiune.

Credeam că trecutul meu politic mă pune la adăpostul unor insinuațiuni ca acele de care am vorbit mai sus. Se vede ca m-am înşelat. Fiind însă că ați iertat pe conservatorii de la Mazar Paşa, sper că va veni o vreme în care veți ierta şi pe conservatorul *din consiliul de familie roşu.*

Primiți, vă rog, încredințarea distinsei mele considerațiuni.

P. P. Carp

D. P. Carp s-a crezut atins prin reflecțiunile ce foaia noastră a publicat în privința atitudinii sale în cestiunea izraelită. Cugetul nostru n-a fost de a osîndi sau critica această atitudine. Ştim foarte bine că orice opinii ar profesa un om ca d. P. Carp, ele nu proced decît din nişte sentimente onorabile şi din convincțiuni adînci. Însă aceste reflecțiuni ne-au fost impuse printr-un caz de *legitimă apărare. D.* Carp este nu numai un membru însemnat din partidul conservator, dar încă o persoană care în toate cestiunile se pune cu curaj înainte şi nu suferă a rămînea vrodată în umbră; astfel dar partidul conservator, dacă ar tăcea, i s-ar putea cu drept cuvînt imputa de adversarii săi că opiniile sale în cestiunea izraelită au fost reprezentate de unul din principalii săi membri, d. Carp. *Asta* nu *este, şi era si dreptul şi datoria noastră, ca organ al partiduluii conservator, a o constata.*

Nici unul din cei *optsprezece senatori* care reprezintă partidul conservator în Senat sau din cei *douăzeci şi doi deputați* care îl reprezintă în Cameră nu a fost de părere ca să luăm deocamdată parte la comisiunea *fără nume,* neprevăzută nici de Constituțiune, nici de regulament, care s-a substituit *inițiativei guvernamentale* şi care în spiritul ministerului trebuia să-i serve totdeodată de *eco* şi de *perdea* adică să-i traducă în mod fidel *adevărată voință si totdeodată să-i acopere responsabilitatea.*

Acesta cel puțin a fost calculul guvernului, deşi pînă astăzi ştim că nu a izbutit. Dorul unui membru al opoziționii, mai cu seamă al unui parlamentar corect ca d.P. Carp, care se ros-tise cu atîta talent în contra acestei machiavelice combinațiuni, nu era dar de a o absolvi prin prezența sa. Onor. d. Carp ne mai face o întrebare în epistola sa, întrebare care ni se pare cam neînțeleasă. Ne întreabă dacă din cestiunea izraelită facem *chestiune de partid.* Daca înțelege prin aceste cuvinte a face ,,chestiune de partid" a esploata o cestiune în interesul pur şi simplu al unor ambițiuni personale sau a unor interese de putere, nu numai din *cestiunea, izraelită* dară din *nici o cestiune* nu facem cestiune de partid. Din partea d-sale, care cunoaşte partidul conservator din care face parte de atîta timp, întrebarea era zadarnică; trebuia s-o lase coloanelor foilor roşii, unde era mai la locul său.

Dacă înțelege însă, ceea ce ne place a crede, prin această întrebare că partidul conservator are alte opiniuni decît partidul roşu în rezolvarea cestiunei izraelite, aci-i răspundem curat că *da;* este o deosebire între noi şi partidul roşu. Dar între noi şi *toți* membrii partidului roşu ? O ştie d-l Carp că *nu.* Ştie că chiar în partidul radical mulți se vor separa de restul partidului lor, acei cel puțin ce vor privi această cestiune dintr-un punct de vedere mai înalt şi mai larg decît interesul de gaşcă.

D. P. Carp ne mai face o întrebare. *Care* sînt opiniunile partidului conservator în această cestiune?

Ne pare rău că pînă acum onor. nostru amic n-a putut să-şi formeze o convicțiune în această privință. Opiniunile acestea au fost rostite în mod destul de clar pînă astăzi în presă prin diferitele organe. însă, dacă este vorba de opiniile reprezentanților din Cameră şi din Senat ai partidului conservator, numărul lor nu este aşa de însemnat încît să poată ajunge la un rezultat practic rostind o opiniune cu totul specială a grupului conservator.

Cu toate acestea, d-sa este în poziție a şti că în comisiunile parlamentare se propune o soluție care nu-i convine guvernului şi care cu toate acestea este un program stabilit de *conservatorii* din Moldova în unire cu liberalii-moderați, program la care a aderat, după cît ni se afirmă, şi fracțiunea, ba chiar mulți membri din partidul roşu. Dacă față cu tăcerea guvernului, adecă față cu *exigențe necunoscute,* nu se poate stabili un program *absolut* — ceea ce pare a fi în ochii d-sale o condiție indispensabilă pentru ca un partid să poată pretinde că are

---

idei şi iniţiativă — atunci desigur că vina acestei situaţiuni nu este a partidului conservator, carele tocmai prin procedura constituţională propusă aştepta să i se dea elementele necesare pentru ca acel program să se poată formula cu toată exactitatea cuvenită.

Într-un lucru deci au fost unanimi membrii partidului conservator, afară de d. P. Carp, în modul de a proceda la rezolvarea cestiunii şi în spiritul ce trebuia să dirigă lucrarea lor în aceasta. Iată puncturile ce s-au stabilit în comun acord : 1. A nu lua nici o parte într-o comisiune antiregulamentară şi anticonstituţională; 2. A aştepta ca guvernul sau să prezinte un proiect de lege sau să se rostească în mod serios *asupra chipului cum dînsul, guvern constituţional şi responsabil, crede că trebuie aplicat art. 44 al Tratatului de la Berlin*; 3. În urma acestor preliminări indispensabile şi cînd vom fi deplini luminaţi asupra cestiunii în toate puncturile de privire, a lua o rezoluţiune matură căutînd mai cu seamă a salva naţionalitatea română de pericolele la care o ar espune o invaziune de elemente străine introduse în proporţiuni necumpătate şi într-un mod precipitat în corpul ei; şi al 4-lea a nu face din aceasta o cestiune de esclusivism politic şi a primi pe acest tărîm, *dară numai pe acest tărîm,* concursul, nu numai al tuturor grupurilor din opoziţiune, dară şi chiar al membrilor partidului de la putere, cari vor voi să se unească cu noi, în fine chiar al guvernului dacă el se va ralia la aceste păreri.

Astfel partidul conservator a înţeles a nu face din cestia izraelită cestiune de partid, iar nu intrînd în comisiuni neconstituţionale şi venind a mai adăoga o notă discordantă la haosul de opiniuni ce purtarea fără demnitate şi fără curaj a guvernului a lăsat să se producă în Ada-nările de revizuire.

În treacăt vom vorbi şi de propoziţiunea d-lui Blaremberg. D. N. Blaremberg n-are, credem, pretenţiunea de a reprezinta partidul conservator şi de aceea n-am crezut căi trebuie să declinăm responsabilitatea propunerii d-sale, pe care a iscălit-o vreo doi-trei membri ai partidului conservator. Această propunere, deşi este izbucnirea legitimă a unui nobil sentiment de indignare în contra politicei mizerabile care ne-a condus a primi ordinile străinilor în cestiuni cu totul interioare, totuşi nu o credem practică în starea în care a ajuns cestiunea. Nu ne îndoim însă că d. N. Blaremberg şi subsemnatorii nu cred a avea mai multe şanse de izbîndă şi că au propus-o numai ca espresiunea unei nobile şi legitime indignări ce trebuia să găsească un glas în sînul unei Adunări române.

După înlăturarea ei, nu ne îndoim un moment că subsemnatorii se vor ralia la soluţiunea ce partidul independent din Cameră o va crede mai naţională şi mai practică.

Terminînd, noi credem că onor. d. Carp, fără să sacrifice nimic din opiniunile sale personale, putea, cel puţin în privinţa procedurei, a nu se despărţi cu zgomot de toţi amicii săi personali şi coreligionari politici.

Liber a fost să o facă, şi iarăşi am fi tăcut şi aci; dar, cînd am văzut că adversarii noştri comuni, şi în presă şi în Cameră, esploatează această tăcere şi că un Dimancea ne strigă că minoritatea este reprezintată în comisiune prin d. Carp şi că d. Carp nu ia cuvîntul spre a se ridica în contra acestei afirmări, a trebuit să vorbim; am făcut-o fără plăcere, dar fără şovăire.

[22 iunie 1879]

[„CU CÎT TREC UNA DUPĂ ALTA ZILELE..."]

Cu cît trec una după alta zilele, cu cît se prelungeşte fără nici un termen prevăzut sesiunea estraordinară, cu atîta cestiunea revizuirii se încîlceşte mai mult, cu atît neliniştea şi temerile cresc şi cuprind toate minţile, cu atît mai mult toată lumea îşi pierde cumpătul şi facultatea chibzuirii. O stare de nervozitate acută domneşte în toate cercurile. Judecata rece lipseşte de pretutindeni şi mai ales de acolo unde ar trebui neapărat să nu lipsească.

Trecem prin nişte zile în adevăr foarte grele şi trebuie în sfîrşit să ne dăm seama că aceasta este plata, foarte scumpă poate, a greşelilor şi rătăcirilor noastre politice săvîrşite de treizeci de ani încoace. De la mişcarea din 48 şi pînă astăzi naţiunea românească, pe tărîmul politic, n-a făcut alta decît a se lepăda sistematic de orice tradiţie, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s-ar fi putut numi original în viaţa ei naţională, şi-n acelaşi timp a

---

adopta, cu mai multă ardoare decît cuartalurile de coloni din America de miazănoapte şi pe o scară tot atît de înaltă, toate reformele, toate teoriile cosmopolite, toate calapoadele internaţionale, în viaţa politică şi intelectuală, în limbă, în moravuri, în tot. Libertate fără margini pentru orice individ, pentru toate necurăţeniile ce s-ar scurge din cele patru colţuri ale lumii, în România ca şi-n America; fraternitate şi egalitate între om şi om; republici mari şi mici şi prezidenţi de republică pe toate ulicele şi-n toate cafenelele, în România ca şi-n America; şiretenia, vicleşugul şi cinismul-virtuţi cetăţeneşti; gheşeftul — scopul; şi politica umanitară — mijlocul. Acestea pe tărîmul politic; pe cel economic, nimic, curat nimic; din nenorocire întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem, şi poate că aşa de tîrziu încît îl vedem în zadar.

Sîntem azi un popor de abia aproape cinci milioane de suflete. Nimic, aproape absolut nimic nu se produce în adevăratul înţeles al cuvîntului în ţara aceasta decît pe tărîmul agricol; în cea mai mare parte agricultura noastră se lucrează într-un chip cu totul rudimentar şi, mulţumită nestatorniciei de temperatură ce domneşte în valea dintre Carpaţi, Dunăre şi Marea Neagră, producţia noastră atîrnă mai mult de la bunăvoinţa cerului, de la mila elementelor lui. Două milioane şi jumătate de ţărani (cifră exagerată poate), populaţie în adevăr românească, lucrează pămîntul şi dau singura producţie reală în această ţară, pe cîtă vreme

restul locuitorilor români, cei din oraşe, tîrguri şi tîrguşoare, populaţie amestecată din curcituri asimilate românilor, din străini neasimilaţi încă şi din jidani neasimilaţi şi neasimilabili, fac negustorie, speculă, camătă, ocupă miile de funcţii publice, trăiesc din gheşefturi şi din politică.

Populaţia rurală în marea ei majoritate, mai ales cea mai depărtată de tîrguri, n-are drept hrană zilnică decît mămăligă cu oţet şi cu zarzavaturi, drept băutură spirt amestecat cu apă; foarte rar, la zile mari, şi nici chiar atunci în multe cazuri, se învredniceşte să mănînce carne şi să bea vin; trăind sub un regim alimentar aşa de mizerabil, ţăranul a ajuns la un grad de anemie şi de slăbiciune morală destul de întristătoare. Chipul unui ţăran român, om de la ţară, trăit în aer liber, seamănă cu al uvrierului stors de puteri în umbra fabricilor. Cine a umblat prin satele noastre, mai ales prin cele de cîmp şi de baltă, a putut constata că d-abia din trei în trei case se găseşte o familie care să aibă un copil, mult doi, şi aceia slabi, galbeni, ligniţi şi chinuiţi de friguri permanente. Această populaţie, pe lîngă toate necazurile ei, mai are unul ce pune vîrf la toate : administraţia. De Dumnezeu nu mai are nici o teamă muncitorul de la ţară, pentru că Dumnezeu l-a părăsit, pentru cine ştie ce păcate, în mîna acestei administraţii, compusă în cea mai mare parte din haitele de cafenegii, din ştrengarii şi necăpătuiţii de prin tîrguri. Această corporaţie liberală şi umanitară nedreptăţeşte, batjocoreşte şi jefoaie pe ţăran fără nici o milă; sînt membri în această onorabilă corporaţie al cărora numai numele bagă în năbădăi sate întregi. Aceasta ca stare normală şi constantă, fără să mai pomenim că pe la soroace vine şi cîte o împrejurare mai însemnată, ca de exemplu afacerea Mihlescu-Warszawschy.

În acelaşi timp, în oraşe mari şi mici, liberalismul şi umanitarismul ne prieşte foarte bine: în numele libertăţii se face camătă fără margine; în numele egalităţii şi fraternităţii deschidem braţele tutulor elementelor stricate pe care le rejectează chiar societăţile ipercivilizate şi, m numele *naţiunii române,* facem politică radicală, aspirînd la o republică, ba chiar şi la mai multe.

Toată mizeria noastră publică o îmbrăcăm în formele poleite ale unei civilizaţii calpe, precipitarea noastră spre fundul răului o numim progres, fierberea unor elemente necurate si lupta lor cu elementele ce au mai rămas încă sănătoase în ţară se numeşte politică. Acela ce cutează a se revolta faţă ca această stare de lucruri, acela care îndrăzneşte să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că progresul nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebuie să se conjure şi să facă o luptă supremă pentru mîntuirea acestei ţări este denunţat *opiniei publice* de către negustorii de principii liberale umanitare are ca barbar, ca antinaţional, ca reacţionar.

Rezultalul unei asemenea vieţe publice îl vedem astăzi: primejdia revizuirii art. 7 nu stă atît în însăşi cestiunea izraelită cît în starea în care ne aflăm cînd ni se pune această cestiune.

Cu multă greutate, cu destul chin, poate şi este speranţă că se va dezlega cestiunea evreilor, şi independenţa, deja destul de scump plătită, ne va fi recunoscută; va rămîne însă de dezlegat o cestiune cu mult mai gravă şi mai grăbitoare, cestiunea vieţii noastre publice, cestiunea dacă trebuie să urmăm calea pe care rătăcim de atîta vreme sau daca trebuie să mai putem apuca pe calea cea adevărată.

Vom fi un stat independent, cum vom face uz de această independenţă, aceasta e cestiunea cea mare.

[23 iunie 1879]

[„DE CÎND NAŢIA..."]

De cînd naţia nu mai este cu roşii, dînd a înţelege aceasta prin deosebite acte care de care mai semnificative, de atunci „Românul" a devenit ameninţător.

Într-un număr ameninţă ţara cu soarta chedivului din Egipet, într-altul cu o *lovitură de stat*; încît, dacă aceste ameninţări ar avea oarecari perspective de realizare, d. Cogălniceanu va putea să esclame, nu fără mîndrie: Două lovituri de stat s-a făcut în România, una de Cuza şi Cogălniceanu pentru a împroprietări ţăranii români, alta de roşii pentru împămîntenirea ovreilor. Alăturarea pur şi simplu a unor asemenea două antiteze ar cuprinde osînda roşilor în istoria României, ca a unor oameni cari au deschis porţile unei epoce cu mult mai triste, mai umilitoare, mai scîrboase decît epoca fanarioţilor.

Ce însemnează aceste ameninţări cu soarta chedivului şi cu lovitura de stat ? Sînt într-adevăr pericolele internaţionale atît de mari încît ţara, pentru a exista, să aibă neapărat nevoie de asemenea leacuri drastice?

Noi n-o credem sau cel puţin nu credem că asemenea pericole ar putea răsări din chestiunea evreilor. Am mai spus-o în alt rînd că, dacă asemenea pericole există, ele există abstracţie făcînd de la evrei şi ca cestiunea aceasta ar fi cel mult pretextul, nicicînd cauza adevărată a unui amestec din partea străinătăţei; încît singurul motiv serios care s-ar putea învoca în favorul unei soluţiuni rele a cestiunii nu e înlăturarea pericolului, ci numai *cîştigul de timp* şi probabilitatea cumcă în acest timp constelaţiunea politică generală s-ar fi schimbat în favorul nostru. Dar, dacă acesta e motivul purtării guvernului, el ar trebui să-l mărturisească, nu însă să amenînţe cu soarta chedivului sau cu lovitura de stat; şi n-ar trebui numai să-l mărturisească, ci să vie totodată c-un proiect de lege care să fie espresia acestei situaţiuni, căci guvernul ştie prea bine ceea ce noi toţi ştim, că ţara nu *voieşte să dea nimic* şi, pentru ca ea să fie înduplecată a da ceva, trebuiesc a i se da cuvinte cu mult mai puternice decît cazul de mofluzie de la Cairo. Căci lucrul în sine e foarte clar. Evreii sînt un pericol imediat, pipăit şi văzut; ei formează acea nenumărată populaţie cu desăvîrşire improductivă care trăieşte din precupeţirea muncii şi sănătăţii românului, încît, dacă în mod absolut s-ar ridica stavilele de pînă acum, soarta poporului nostru ar fi analoagă cu aceea a rasei spaniole din California : moartea prin mizerie şi

anemie. Populația evreiască creşte în pătrat, a noastră dă îndărăt; cea dentîi de la începutul secolului şi pîn-acuma a devenit de cincizeci de ori mai mare atît prin naşteri cît şi prin imigrațiune; ei au început a se aşeza prin locuri unde n-a călcat de secole picior de evreu, prin Cîmpu-Lung şi prin Tîrgul-Jiului bunăoară, ei amenință a împînzi toată țara şi a o preface într-o altă Galiție, încît numărul lor înspăimîntător vorbeşte de sine şi nația are oricînd înaintea ochilor pericolul întreg.

Nu este însă tot astfel cu pericolul internațional. Articolul 44 al Tratatului de la Berlin a fost introdus fără voia unora din puteri şi, dacă ele s-au unit, cauza e că într-un congres toate hotărîrile se iau cu unanimitate, iar care din ele ar vota contra ar declara printr-aceasta că e gata a-şi susține cu arma părerea contrarie. Care însă din puterile europene ar fi plecată de a sacrifica un singur soldat pentru evrei'? Desigur că nici una. Prin urmare cu toată *unitatea formală* de vederi în Congres, în sine vorbind lucrul nu este atît de limpede, nici puterile nu sînt atît de unite în această cestiune aşa-zisă umanitară. Noi mergem mai departe şi susținem că evreii nici nu sînt cauza măcar a introducerii art. 44. Ei sînt o unealtă în Tratatul de pace al cărei mănunchi nu ştim cine voieşte să-l ție în mînă; ei sînt un pretext de amestec, creat în favoarea nu ştim cui. Mai mult încă : rolurile în Congres erau împărțite de mai nainte, ca şi cele ale actorilor, şi ministrul de esterne al Franței a primit, ca toți ceilalți, să învețe pe de rost cestiunea evreilor şi cea grecească, numai pentru ca o putere mare precum e republica să nu joace pe figurantul mut în reprezentația de gală. Nu e îndoială că improviziunile nu erau permise defel, şi o pildă de aceasta ne-a dat contele Delaunay, care propunea şi *soluțiunea* cestiunii evreilor, lucru la care prezidentul Congresului, principele Bismarck, s-a opus.

Mergem şi mai departe. O notă colectivă a puterilor dacă ne-ar veni în cestiunea evreilor, ea încă n-ar fi decît *pro forma* colectivă : instrucțiunile paralele verbale şi confidențiale ar putea fi cu totul altele.

Deci într-o asemenea rețea fină de acțiuni şi contraacțiuni desigur că poporul românesc nu poate vedea un pericol imediat şi pipăit şi e lesne de înțeles de ce el nu voieşte să dea nimic.

Teama noastră nu este aşadar nici cestiunea evreilor ca atare, nici exigențele mai mari sau mai mici ale puterilor; teama noastră e că cestiunea este deja rezolvată gata de către guvernul roşu şi că actualele Adunări de revizuire au fost deschise cu neadevărul că cestiunea nu e de loc angajata. Teamă ne e că cestiunea evreilor e tot aşa de rău rezolvată gata precum era la vremea

---

ei convenția cu Rusia, trecerea peste Dunăre, cesiunea Basarabiei, pe cari Camerele n-au avut decît tristul şi umilitorul rol de a le înregistra, făcînd multe fraze mari se-nțelege, dar cari în sine nu mai însemnau nimica.

Înțelesul acesta par a-1 avea amenințările organului guvernamental. Daca Adunările nu vor înregistra şi ratifica soluțiunea gata propusă prin escamotare de către cinstiții ciraci ai roşiilor ca din proprie inițiativă, atunci ... atunci lovitura de stat.

Acelaşi sistem vicios se urmează necontenit. Guvernul face şi apoi s-acopere cu responsabilitatea anonimă şi ocultă a băieților din Adunări. „Sus băieți, jos băieți" şi nația s-a pronunțat în favorul evreilor, spre stupefacțiunea tuturor cari cunosc şi pericolul şi voința țării.

[24 iunie 1879]

[„«ROMÂNUL» SE PLÎNGE AMAR..."]

„Românul" se plînge amar de nedreptatea pe care Parchetul o face d-lui Simeon Mihăiescu nepuind capăt instrucțiunii şi invoacă ajutorul d-lui ministru de justiție, al preşedintelui cabinetului etc.

Această plîngere are aerul unei amenințări la adresa Parchetului.

Protestăm contra unor asemenea nedemne apucături.

Cine-i dă drept ziarului guvernamental de-a se amesteca în cercetări cari prin natura lor cată să rămîie secrete pînă ce magistratul se va fi convins că are în mîna lui rețeaua întreagă a crimei — daca ea s-a comis ?

Sau voieşte „Românul" să se prefacă într-un copilaş atît de naiv încît să nu înțeleagă că o afacere de milioane nu se poate pune în evidență în cîteva săptămîni de zile, mai ales cînd, în cursul cercetărilor, obiectul acestora, d. Mihălescu, a continuat a sta ca director la Ministerul de Interne şi a avut putința de a încurca ce se putea descurca şi de a turbura ce se putea limpezi? Pentru noi rămînerea la post în curs de două luni a d-lui S. Mihălescu este indiciul cel mai grav; iar al doilea indiciu e arestarea d-lui Moldoveanu tocmai în dricul afacerii. Prin urmare suspiciunea e mai gravă decît oricînd şi aşteptăm de la tinerii magistrați însărcinați cu afacerea că, cu cea mai mare minuțiozitate şi luîndu-şi oricît timp le va părea necesar, vor cerceta afacerea din fir în păr, ceea ce va contribui şi mai mult spre liniştea şi mîngîierea d-lui S. Mihălescu, dacă e nevinovat.

D. Mihălescu ar trebui să roage pe coreligionarii săi politici ca să nu-i compromită şi să nu-i îngreuieze poziția prin strigătele lor, căci publicul e în stare să-şi zică că acestea toate sînt ridicate anume spre a intimida justiția, şi se ştie căi asemenea intimidări au adesea tocmai efectul contrariu, de a încuraja pe magistrat si de a întări în el suspiciunea cînd cauza a [fost] apărată într-un mod atît de meschin.

[24 iunie 1879]

[„O LUNĂ DE ZILE A TRECUT..."]

O lună de zile a trecut de la deschiderea Camerelor chemate a revizui Constituția, spre a o pune în acord cu cerințele art. 44 al Tratatului de la Berlin, primit, fără nici o competență, în principiu, de către guvern şi Camerele lui dizolvate. Adunările de revizuire şi-au verificat titlurile şi întîia lucrare la care au procedat după constituirea lor în regulă a fost răspunsul la adresa tronului. O cestiune importantă s-a ridicat cu ocazia dezbaterii asupra acelui răspuns, cestiunea adică daca guvernul este sau nu dator a veni cu o propunere, cu un proiect asupra modificării art. 7 sau daca Adunările trebuiesc să facă acea propunere din propria lor inițiativă. Cu toate stăruințele minorităților din amîndouă Adunările, guvernul a refuzat cu încăpățînare

de a veni cu o propunere, ceva mai mult, a declarat ca, în cestiunea evreilor el nu are absolut nici o părere, n-a prejudecat nimic, n-a legat întru nimic țara la vreo soluție oarecare, şi că Adunările sînt libere a dezlega cestiunea cum vor crede mai bine.

Înainte de deschiderea Camerelor şi pînă la dezbaterea asupra răspunsului la mesaj întrebarea era aceasta : guvernul luat-a vreun angajament față cu Europa sau cu Alianța izraelită în privința art. 7? Nu se găsea aproape nimeni care să răspundă negativ la această întrebare, şi sentimentul general al țării era că guvernul luase nişte angajamente, atît numai că în privința acestor angajamente unii aveau temeri mai mari, alții mai mici. Veni apoi dezbaterea asupra răspunsului la mesaj : abținerea guvernului de la orice propunere, declarațiile lui categorice că țara nu este legată întru nimic şi că dînsa poate să propună şi să hotărască orice-i va plăcea pentru moment liniştiră oarecum temerile generale. Guvernul nu avea în Camere cele două treimi trebuitoare pentru un vot de revizuire, aşadar, deşi propunerea din inițiativă parlamentară trebuia să vie din partea majorităților sale drept credincioase, dacă ea nu era conformă intereselor generale, nu putea trece. Daca, prin urmare, guvernul lăsa soarta dezlegării cestiunii la bunul plac al Camerelor, fără ca să se amestece direct în afacere, dînsul nu putea avea angajamente luate în afară şi tertipul spălării de răspundere nu-l întrebuința decît pentru a nu-şi lega poziția ministerială de soarta problematică a unei oarecare soluțiuni. Astfel judeca publicul după întîia impresie; cele advenite însă în urmă erau menite a ne dovedi că lucrul stătea cu totul altfel.

Camerele îşi aleseră cîte o comisie care să elaboreze un proiect de modificare a art. 7. În sînul acestor comisiuni s-a dezbătut îndelung şi în fine comisia Camerii şi-a redactat raportul, pe lîngă care a alăturat şi un proiect pentru înlocuirea art. 7. În comisia Camerii, la redactarea proiectului s-a petrecut nişte scene foarte interesante. Prezidentul Consliului, d. I. C. Brătianu, a intervenit de mai multe ori în lucrarea comisiei, a făcut cîteva tirade patriotice, a arătat că țara e în primejdie mare şi, cu tonul cel mai desperat, a conjurat majoritatea să adopteze propunerea d-lui Costinescu pentru salvarea patriei prin împămîntenirea unei mase de evrei împărțită pe categorii. Maioritatea comisiei a refuzat, şi-a urmat lucrarea şi a hotărît să-şi citească raportul în şedință publică înaintea Adunării. Prezidentul Consiliului, în fața neizbîndei încercate în sînul comisiunii, a cerut ca Adunarea să țină şedință secretă. Şedința secretă sau intimă a fost foarte furtunoasă : d. I. C. Brătianu a repetat tiradele patriotice pe care le cîntase comisiei, însoțindu-le de astă dată cu lacrămi fierbinți; a spus că țara e amenințată de o primejdie de moarte în cazul cînd nu se va da împămîntenirea cum o cere d. Costinescu şi că guvernul va fi silit să se retragă daca comisia va stărui în hotărîrea ei. Mai mulți deputați au cerut d-lui prim-ministru să arate care anume este primejdia ce ne amenință, căci o simplă afirmare a d-lui I. C. Brătianu, neîntemeiată pe dovezi, nu mai plăteşte astăzi nimic; prezidentul Consiliului neputînd aduce nici o dovadă, comisia a rămas să-şi citească raportul în şedința de sîmbătă, cînd 1-a şi citit. Dăm mai la vale acest raport în întregul lui, împreună cu toate anexele.

În acelaşi timp cînd în comisia Camerii se petreceau cele arătate mai sus, „Românul", care a declarat de cu vreme că împărtăşeşte în cestiunea evreilor părerea redactorului său d. Costinescu, povățuia țara să fie cu minte şi să adopte soluția patronilor săi, amenințînd-o în caz contrariu cu toate relele închipuite şi neînchipuite, cu soarta chedivului, cu lovitura de stat, cu „însîngerarea țării" ş.c.l. Povețile şi amenințările gazetei personale a dd-lor Brătianu şi Rosetti au avut din partea țării răsunetul şi primirea pe care le meritau. Presa şi publicul au fost una nime în această privință: amenințarea cu soarta chedivului e neruşinată, cea cu lovitura de stat ridiculă, cea cu „însîngerarea țării" nebunească — pentru a judeca astfel nu-i trebuie cuiva decît simțul comun. A compara starea unei țări de sine stătătoare, oricît de nenorocită ar fi din cauza unei politice rătăcite, dar vitează şi onestă în relațiile ei exterioare, cu o provincie turcească care a disperat lumea prin neonestitatea şi neplata datoriilor sale, încît a ajuns să i se impună un minister internațional; a compara pe domnitorul onest, leal şi braval Țării Româneşti cu chedivul mufluz al Egiptului este în adevăr o mişelie, o neruşinare, mai ales cînd acel ce face această comparare infamă este organul personal al primului-ministru şi al prezidentului Camerii, cari poate că au cea mai mare parte de răspundere pentru starea unde a ajuns azi țara. A doua amenințare, cea cu lovitura de stat, a făcut o impresie mai puțin penibilă. Lovitură de stat? Cu ce? Cu plebiscit sau cu năbuşirea țării prin puterea armată? Sau poate, cine ştie, va fi trecînd prin capul „patrioților" de la putere să facă lovitura de stat cu oştire străină ? Este ridicul a crede măcar un moment că pentru darea drepturilor la evrei s-ar putea face o lovitură de stat *cu plebiscit*; e o nebunie a crede că pentru un aşa scop s-ar putea întrebuința puterea armată a țării sau că un stat vecin ar avea atît de puțină minte şi destule puteri disponibile pentru a le împrumuta d-lui Brătianu de dragostea evreilor. Cît pentru a treia amenințare, cu „însîngerarea țării", ea este asemenea o nebunie. În orice țară din lume se pot găsi o mînă de descreieraţi cari, fiind din nişte nenorocite împrejurări ajunşi la cîrma țării şi nesocotind nici dreptul, nici sentimentul național, nici rezultatele călcării

, să s-apuce a da promisiuni anticipate şi a se lega ca din partea ţării într-o cestiune intemaţională; ţara însă nefiind datoare să primească, întru cît o priveşte, decît ceea ce e legal, poate respinge îndeplinirea acelor promisii sau legăminte date fără competenţă şi, cînd din această respingere foarte legitimă ar fi să rezulte vreo mare dificultate, vreo primejdie internaţională pentru dînsa, ea are un mijloc sigur de a aplana dificultatea şi a conjura primejdia; însîngerarea ţării venind din afară cu care ne ameninţă foaia ministerială o poate ţara înlătura foarte uşor prin o procedare sumară faţă cu cei ce, fără nici un drept, au dat în numele naţiunii ceea ce ştiau bine că naţiunea nu voieşte a da odată cu capul. O repede spălare a necurăţeniilor în familie, şi ţara se poate prezenta iarăşi curată în faţa lumii.

Atît stăruinţele primului-ministru în comisie şi în şedinţele secrete ale Camerii, cît şi poveţele şi ameninţările „Românului" au tins a face să se adopte propunerea împămîntenirii unei mase de evrei împărţită pe categorii. Şi d. I.C. Brătianu şi foaia d-sale au mers cu pornirea lor, după cum văzurăm, pînă la uitarea de sine. Din toate acestea ce rezultă prin urmare? Luat-a sau nu guvernul angajamente în cestiunea evreilor? Nu mai încape îndoială, e mai mult decît sigur că da. Să vedem însă faţă cu cine le-a luat ? Faţă cu Europa nu se putea lua angajamente decît asupra principiului că „religia nu mai poate fi o piedecă" ş.c.l, principiu înscris în art. 44 al Tractatului de la Berlin. Prin urmare, dacă guvernul n-a luat angajamente decît numai faţă cu Europa, pentru ce se ridică din toate puterile în contra proiectului maiorităţii comisiei, care dă deplină satisfacere principiului din art. 44 al Tractatului? Pentru ce guvernul nu se mulţumeşte cu admiterea principiului? Pentru ce dînsul — care la începutul sesiunii a refuzat, cu încăpăţînarea cea mai îndărătnică, a veni cu o propunere în cestiune, a-şi da măcar o părere, declarînd că nu el, ci ţara este chemată a dezlega cestiunea cum ea va crede mai bine — astăzi stăruieşte cu vaiete şi cu disperare pentru a face să dea naţiunea mai mult decît cere litera Tratatului?

În o şedinţă intimă a Camerei d. I.C. Brătianu, ameninţînd pe deputaţi cu primejdie din partea Europei şi fiind întrebat care este anume acea primejdie, d-sa a răspuns că aşteaptă pe azi, pe mîine o notă colectivă a puterilor prin care să ni se impună o soluţiune à la d. Costinescu. A trecut o săptămînă la mijloc şi acea notă grozavă n-a mai sosit. Se afirmă că nota colectivă ar fi numai o dulce speranţă a guvernului, menită a nu se putea realiza, deoarece Europa nu poate face colectiv pasul greşit de a ne impune o anume soluţiune înainte de a da noi mia şi mai ales cînd Camera este în ajun de a da satisfacere *principiului* din art. 44 al Tratatului. Odată admis principiul în dreptul nostru public, Europa nu se mai poate amesteca în modul aplicării lui, aceasta fiind o cestiune de drept privat. Aşadar se naşte întrebarea: guvernul stăruie să dăm evreilor mai mult de cît pretind puterile prin Tractatul de la Berlin, care să fie cauza? Faţă cu cine a luat dînsul un angajament pentru a da mai mult decît putea Europa să-i fi pretins? Răspunsul este numai unul: angajamentul s-a luat faţă cu acea putere internaţională care a făcut să se înscrie în Tratat pe socoteala noastră art. 44, faţă cu Alianţa izraelită. Lucrul e lămurit, aşa de lămurit încît foarte puţini mai sînt aceia, atît în sînul naţiunii, cît şi în Camere, care să nu fie pe deplin convinşi de aceasta.

Din norocire pentru ţară e speranţă că angajamentul luat de guvern pentru împămîntenirea unei mase de evrei împărţită pe categorii nu se va putea îndeplini. Camerele de revizuire nu vor ratifica învoiala făcută între guvernul „patriotic şi naţional" al d-lui Brătianu şi Alianţa izraelită universală.

[26 iunie 1879]

[„MAREA MAJORITATE..."]

Marea majoritate, aproape unanimitatea românilor — zice organul oficios al guvernului— nu-şi dă încă seamă de mărimea pericolului în care şi-ar pune ţara dacă ar lua cam peste picior Tratatul din Berlin, adecă hotărîrea celor şapte mari puteri, întărită de voinţa de fier a d-lui de Bismark.

A lua peste picior Tratatul din Berlin! Dar cine-1 ia peste picior? Am călcat sau călcăm noi Tratatul neîndeplinind art. 44 *tale quale?* Spune Tratatul undeva că acea dispoziţie e absolut obligatorie pentru noi precum a fost pentru Turcia, este el o îndatorire ce ni se impune sub orice împrejurări ? Nu.

Tratatul zice :„Liberă sînt eu Europa de-a-ţi recunoaşte sau nu independenţa ; ţi-o recunosc dacă admiţi art. 44, nu ţi-o recunosc dacă nu-1 admiţi".

Unde vede „Românul" obligaţiunea absolută de-a îndeplini art. 44 numaidecît şi oricum ar propune-o guvernul?

Neadmiţînd art. 44, rămînem în poziţia în care am fost înaintea războiului, adecă vasali nominali ai Porţii, cu deosebirea numai că Poarta însăşi nu ne-a pus deloc această condiţie, că ea ne-a recunoscut independenţi din capul locului, încît am rămînea vasalii unei Puteri care s-a lepădat de vasalitatea noastră prin două tratate consecutive, prin cel de la San-Stefano şi prin cel de la Berlin.

Poziţia noastră ar fi aşadar o independenţă reală, fără atîrnare de nimenea, nerecunoscută însă de o parte dintre puteri. Acestea toate fără ca noi să fi călcat Tratatul de la Berlin, căci, neprimind un beneficiu ce ni se acordă sub o condiţie ce ni se cere, nu poate zice nimeni ca am fi călcat noi Tratatul, abstracţie făcînd de la împrejurarea că nici îl *putem* călca, de vreme ce, nefiind nici făcut, nici iscălit de noi, el nu poate coprinde nici îndatoriri, nici drepturi ale noastre proprii.

Astfel stă dar cestiunea din punct de vedere curat raţional şi, daca nu e altă primejdie decît ca independenţa noastră reală să nu fie recunoscută numaidecît, atunci ea nu e atît de mare pentru ca „Românul" să aibă dreptul a ameninţa cu lovirea de stat, cu soarta chedivului, ba cu a Poloniei chiar. Sîntem noi *datori* a primi art. 44? Am contractat noi vrodată obligaţiunea aceasta, ca chedivul datoria sa publică? Deloc. Nu sîntem datori nimănui nimic şi totul se reduce la o propunere de învoială între noi şi puteri, liberi fiind şi unii şi alţii de a voi sau de a nu voi. Voim art. 44, avem recunoaşterea independenţei; de nu, nu. Abia e nevoie de-a adăoga că independenţa este un fapt care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independenţa şi recunoaşterea regalităţii legitime atîrna de confirmarea papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari şi de-a fi într-adevăr independenţi şi fără binecuvîntarea specială a Santităţii Sale.

Dar se va zice că cestiunea, deşi logic vorbind e în favorul nostru, totuşi puterile — călcînd ele înşile Tractatul de la Berlin —ar voi a exige numaidecît admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigenţă ar exista într-adevăr, atunci vom trebui să ştim *cauza* adevărată a ei.

Dacă acuma e cea mărturisită de art. 44, adecă *pur umanitară,* atunci n-avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz in istorie, unul singur, în care o cauză pur umanitară să fi adus vrun amestec, vro ingerinţă din afară. Deşi aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuşi cauzele, în genere bine cunoscute, sînt cu totul altele şi n-au a împărţi cu pretextul nici în clin, nici în mînică. Cerneală şi hîrtie s-au întrebuinţat într-adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puţini, iar sînge nici o picătură măcar. În fine, daca e vorba de umanitarism, atunci poporul acela care întra-adevăr are nevoie de-o tratare umană este poporul nostru propriu, esploatat, nu neamul exploatator al evreilor, încît chiar din acest punct de vedere restricţiunile noastre sînt într-adevăr umane, iar art. 44 neuman. Singurul defect al art. 7 din Constituţia noastră e că, pe lîngă mulţimea nenumărată a evreilor cari nu merită drepturi, se loveau şi acele cîteva mii cari le merită şi această injustiţie sîntem oricînd gata de-a [0] recunoaşte şi de-a o drege, dînd deplină satisfacere exigenţei umanitare. Şi aceasta vom face-o de-ar exista art. 44 sau n-ar exista, adecă independent de orice amestec al străinătăţii. Daca Europa nu e mulţumită numai cu atîta, bine, daca este, şi mai bine. Mai mult decît posibilitatea pentru evrei de-a deveni români nu putem da, oricare ar fi sau n-ar fi intenţiile art. 44.

Lucrul s-ar schimba însă atunci cînd cestiunea umanitară n-ar fi decît pretextul cerinţelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi cea materială, a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admiţînd art. 44, adică înlăturînd pretextul, am fi departe de a fi înlăturat cauza şi am rămîne tot în cazul fabulei despre lup şi miel, adică tot noi la vale şi tot noi am turbura apa. Pretexte se vor găsi aşadar pentru a acoperi o cauză nedreaptă, căci pretextele bune pentru cauze rele sînt foarte ieftene în lumea aceasta.

Întorcîndu-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rînduri, repetăm : „Daca pericol există, el există abstracţie făcînd de cestiunea evreilor".

Iar daca el nu există şi daca cele şapte puteri mari şi voinţa de fier a d-lui de Bismark n-au alt scop decît cel umanitar, decît cel de a vedea că evreii nu sînt îngrădiţi pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da orişicînd.

După ce „Românul" recunoaşte însuşi că *majoritatea,* aproape *unanimitatea* poporului nostru nu-şi dă seamă de pericolele

fictive ce le inventează guvernul pentru a-1 speria, noi nu mai avem multe de zis. Pentru noi e de ajuns daca aproape *unanimitatea* poporului nu împărtăşeşte spaimele organului oficios, şi e şi natural că nu le împărtăşeşte, căci e un popor viteaz, drept, foarte tolerant, ba poate c-a început a recîştiga chiar vechea şi admirabila lui calitate

de a judeca toate lucrurile cu sînge rece şi de a nu da nimic pe vorbe goale. Dovezi istorice pentru acest bun-simţ, într-adevăr superior, sînt multe : evlavios fără a fi bigot, poporul românesc, cel mai numeros în Orientul Europei, *nu a produs un singur sfînt* din mijlocul lui; şi drept, fără finețe juristice, el s-a judecat fără *cod* civil şi penal 500 de ani aproape. Reîntoarcerea la acele calități ale strămoşilor, la vitejie, dreptate şi cuminție, va fi începutul unei epoce de adevărată regenerare şi numai atunci cînd cineva nu va fi numit bun sau rău după cum e alb sau roşu, ci abstracție făcînd de la opiniile lui politice, numai atunci cînd vom fi drepți față cu noi înşine şi nu ne vom sfîşia pentru vorbe scrise pe hîrtie de autori străini în țară străină, pentru alte popoare şi alte împrejurări, atunci cînd vorba adevărată va găsi ureche ascultătoare vom începe a ne respecta între noi şi a fi uniți.

Ministeriul, în neunire de astă dată cu *maioritatea,* ba aproape *unanimitatea* românilor, va pune, zice „Românul", cestiunea ministerială.

Dacă va pune-o, bine va face, căci sperăm că va face loc unui cabinet într-adevăr responsabil, care să se pună el însuşi cu propriul lui curaj în fața Europei, nu ca d. Brătianu care, din nefericire, se dă îndărătul Camerelor şi lasă săgețile să curgă asupra pieptului deschis al țării. Ceea ce dorim din adîncul inimei e ca viitorul cabinet, oricari ar fi ideile lui asupra marginilor libertăților publice, să fie compus din oameni cu desăvîrşire integri, cu caracter statornic şi cu mai multă iubire de țară decît de sine. Un cabinet *leal* va găsi oricînd concursul leal a tuturor partidelor.

[27 iunie 1879]

[„DACA APARENȚELE NU AMĂGESC.."]

Daca aparențele nu amăgesc, proiectul de soluțiune patronat de guvern nu numai că nu va avea două treimi, dar nici măcar majoritatea simplă în Adunare. Patru secții ale Camerii s-au pronunțat pîn-acuma pentru proiectul prezentat de opoziție, două pentru proiectul guvernului, iar votul uneia se va da astăzi.

Sătui de a mai face recriminări, repetăm numai pe cea principală, pe care am făcut-o în atîtea rînduri; lipsa de curaj şi de opinii a guvernului, care pîn-acuma s-a acoperit totdauna cu responsabilitatea *anonimă* a Camerelor în loc de-a o lua singur pe mînecă. Tot astfel a urmat în cestiunea evreilor. În loc de-a spune de mai nainte ce are de gînd să facă, pe ce cale doreşte rezolvarea, cari sînt exigențele puterilor, în loc de a veni c-un proiect de lege cu care să stea sau să cază, guvernul pune Camerele, deci reprezentațiunea țării, înainte şi-i spune :

„Tratează tu cu Europa !"

De aceea partidul conservator în Senat şi în Cameră s-a rostit contra acestei proceduri fricoase, care putea, care poate să compromită fondul cestiunii. Daca ministeriul formula un proiect şi daca acesta trecea, atunci compromisul ntre interesele noastre şi Tratatul din Berlin ar fi fost aflat şi era bine. Daca proiectul cădea — ceea ce e mai verisimil — el cădea pe cale negativă, lăsînd mînele libere atît Camerelor cît şi unui nou guvern, oricare ar fi fost acela, de-a face ce i se va părea mai de cuviință şi mai practic. E foarte clar că, avînd fiecare responsabilitatea lui bine definită, un proiect neadmis de țară cădea împreună cu guvernul actual, iar țara precum şi succesorii guvernului actual rămîneau degagiați din nou şi liberi a reîncepe tratările din capul locului.

Dar azi, presupunînd că guvernul cade, în fața cui rămîne țara cu voturile ei date în mod pozitiv? În fața Europei. Guvernul care ar lua locul cabinetului Brătianu ar sta cu mînele le gate printr-un vot pozitiv al Camerelor şi, în caz de estremă necesitate, Camerele ar trebui să revie asupra unui vot pozitiv, dat în toată forma, să se supună ele împreună cu țara unei umiliri, să treacă sub jugul caudin. Foile adversarilor noştri vor simți din tonul ce ținem că nu sîntem de loc dispuşi de a face recriminări şi, dacă totuşi începem cu recriminarea de căpetenie, cauza e pentru a arăta că partidul conservator şi astă dată s-a purtat pe deplin corect cînd a susținut o procedură strict constituțională, cînd a cerut un proiect din partea guvernului, pentru a-1 admite, a-1 modifica sau a-1 respinge. Acuma se va vedea de ce importanță era cestiunea de procedură constituțională şi de ce partidul conservator a trebuit să țină la ea pentru a ține pieptul țării acoperit de către avangarda guvernului.

A mai fost o cestiune în care cabinetul Brătianu a urmat aceeaşi cale greşită, punînd pieptul țării înainte în loc de a lucra din proprie inițiativă şi pe proprie răspundere: cestiunea

Basarabiei. Nu negăm că păhar mai amar decît acesta nici Mîntuitorul pe muntele Măslinilor n-a avut să-l beie, dar părerea noastră este că, odată guvernanții noştri văzînd că Basarabia va fi în orice caz pierdută şi că nu vor avea pe nimenea în Congres

pentru a-i susținea, trebuiau să-l beie, trebuiau să primească marile foloase materiale propuse de puternica, prea puternica noastră vecină, pentru ca în cestiunea art. 44 să aibă un sprijin măcar, un sprijin cu atît mai sigur cu cît acel articol al Tratatului era îndreptat şi contra Rusiei. E drept c-ar fi pierdut toată popularitatea şi că în alegeri ar fi căzut definitiv, dar ce ar fi însemnat această pierdere ca partid pe lîngă pavăza care ar fi creat-o contra art. 44?

Tocmai din contra a urmat însă. Iar a pus Adunările înainte, a făcut pe opoziție să crează că cine ştie de ce sprijin se bucură în străinătate şi a-ncheiat-o apoi cu ruşinea umilirii Corpurilor legiuitoare şi a țării întregi. În loc ca şapte persoane să treacă sub jugul caudin, a trecut țara sub el.

Opoziția, văzînd tonul sumeț al organelor guvernamentale, a contribuit a crea acelaş curent, crezînd că cine ştie de ce sprijin puternic se bucură dumnealor în străinătate; în zadar un ministru plenipotențiar al unui stat cu desăvîrşire amic ne-a scris din Berlin că Basarabia e pierdută, să nu fim copii, să căutăm a trage cel puțin foloasele cele mai multe posibile din această pierdere; noi am stăruit a crede că amicul nostru n-avea dreptate, că fusese amăgit şi că guvernul nostru trebuia să fie foarte tare în afară cînd vedeam tonul semeț şi insultător al organelor lui. Am tăcut deci, i-am dat spornic ajutor în senzul în care părea a-l voi guvernul, am comis greşala de-a crede pe d. Brătianu şi organele sale.

Cine nu-şi aduce aminte ce calificațiuni nu ne-am atras cu acea ocazie? Pe cînd armatele erau pe cîmpul de război, am spus deja : „Luați seama, ruşii vor Basarabia". Am fost numiți calomniatori ai împăratului pe de o parte, ai guvernului nostru pe de alta, pînă ce în sfîrşit s-a văzut cine a avut dreptate.

Dacă guvernul ar fi fost leal în cestiunea actuală, ar fi avut concursul nostru leal. Partidul brătienist ar fi trebuit să se convingă de mult că în toate cestiunile am fost de bună-credință, că tonul organului nostru n-a fost nicicînd acela de a căuta popularitate şi că-n orice cestiune națională am fost în realitate alături cu el şi numai în aparență contra lui, cu toată înverşunata ură cu care căpeteniile partidului nostru au fost tratate de diferiții Patărlăgeni ai Camerelor. Am crezut într-un rînd tăria închipuită a dd. Brătianu-Rosetti, dee-ni-se voie acum a nu mai crede pericolele închipuite de iest timp, asupra cărora vom reveni mai jos.

*

Articolelor de speriiciune ale „Românului" nu li se poate nega meritul de a merge *crescendo.*

Întîi chedivul, apoi lovirea de stat, în fine *intervențiunea.*

Pentru a ilustra pericolul intervențiunii „Românul" reproduce o parte din strălucitul într-adevăr discurs al d-lui T. Maiorescu din şedința de la 30 septemvrie 1878. Culminațiunea pasajului citat de „Românul" e următoarea:

D. Maiorescu. Eu vă întreb : care va fi poziținea noastră dacă nu vom primi Tratatul de la Berlin? Ei ! d-lor, am văzut că Rusia s-a grăbit de a numi la noi un ministru-reşedinte, deşi nu ne-a făcut onoarea a numi un ministru-plenipotențiar; nu putem totuşi, desigur, decît a fi recunoscători guvernului imperial rus pentru această bună-voință ce s-a grăbit a ne arăta. Am auzit chiar că şi guvernul austro-ungar a numit la noi un ministru-plenipotențiar. E curios lucrul acesta, *e curios de a vedea graba cu care cele două puteri vecine numesc miniştri-reşedinți în țara noastră, fără* să *aştept să vază dacă noi esecutăm Tratatul din Berlin sau nu;* şi cum puterile mai îndepărtate, care şi ele sînt *scutul nostru* şi poate *apărătorii mai fireşti ai noştri, Italia, Franța, Englitera, Germania,* după cum am aflat, *refuză de a ne recunoaşte independința pînă ce nu vom esecuta în întregul său tratatul.* Apoi, dacă pînă ce nu vom esecuta în totul tratatul, acele puteri protectoare naturale nu ne vor recunoaşte independința, nu ne vor susține drepturile noastre, la cine ne *vom adresa oare la 1 iulie spre a cere ca să efectueze slobozirea teritoriului nostru?* Nu pot adăoga niciun cuvînt mai mult pe acest tărîm. Cu toții ne înțelegem. Trag numai concluziunile că este neserios a se zice că putem să nu esecutăm Tratatul de la Berlin fiindcă situațiunea țărei s-ar lămuri foarte bine şi fără aceasta. Nu; situațiunea țărei va fi compromisă fără aceasta şi, neesecutînd complect tratatul, țara e în pericol.

Acea gravitate abstractă, anunțată mai înainte, are dară o *primă realitate, are o întrupare pipăită, fi acest corp real este îmbrăcat în uniforma soldatului rus care ne stă pe tertoriul nostru.*

Citatul „Românului" ar avea într-adevăr loc, dacă noi am fi negat vreodată că opunîndu-ne în mod absolut de a ne conforma cu tratatul, n-ar exista pericole pentru țară. Am spus-o şi repetat-o de atîtea ori că chestiunea evreilor poate forma oricînd un *pretext* de invaziune. Pe de altă parte însă organul guvernamental ne va concede cum că la 1 iulie 1879, adecă de astăzi peste *două zile, nu vom avea nevoie a ne adresa la nimeni spre a cere să se efectueze slobozirea teritoriului nostru,* căci *prima realitate, întruparea pipăită a gravității abstracte, acest corp real care este îmbrăcat în uniforma soldatului rus, care stătea pe teritoriul nostru,* toate acestea

---

au dispărut. Țara e de mult evacuată de ruşi de la Dorohoi pînă la Chiustenge; e evacuată *de facto* azi, va fi evacuată *de jure* poimîni.

Asemenea e cu desăvîrşire necunoscut ca guvernul austro-ungar să fi concentrat trupe în Ardeal pentru o eventuală intervențiune armată. Aşadar nici cel mai puternic motiv de intimidare al guvernului, intervențiunea, nu este atît de clar încît să primim orice soluțiune ne-ar propune d. Costinescu.

*

Reprezentanții congregațiunii izraelite de rit spaniol din capitală, precum şi reprezentanții templului choral de rit occidental

au adresat Camerei o petiție prin care cer egala îndreptățire a coreligionarilor lor pămînteni. Din această petiție reproducem următorul pasaj:

Iată un număr îndelungat de ani de cînd această țară se bucură de era constituțională, de cînd soarele libertății complecte a răsărit pentru toți românii. Un timp de înălțare pentru toți afară de noi. Atîția ani de viață și de propășire tuturor, iară pentru noi evreii români tot atîția ani de *durere și suferință sufletească.*

În momentul cînd s-a proclamat rădicarea tutulor, ni s-a creat nouă o *viață înjosită și amărîtă.*

Regenerîndu-se România, toți fiii ei au fost puși pe același picior de egalitate. Noi însă am fost lăsați în starea escepțională de mai nainte, care astăzi ne pare și mai grea rămînînd singuri noi supușii ei.

Reprezentanți ai națiunei ! cu umilință vă implorăm să dați ascultare strigătului de durere ce iese din adîncul inimei noastre. Faceți ca să dispară acele legi care ne țin pre noi într-o stare de escludere nepotrivită cu secolul în care trăim. *Și* noi *sîntem fii ai României. Și noi sîntem devotații ei.* Și noi ne rugăm pentru binele ei, precum contribuim și noi la toate sarcinele deopotrivă cu toți. *Ea este singura noastră Patrie, toate interesele și simțimintele noastre sînt legate cu și pentru ea, în solu1 ei sînt depuse osemintele părinților noștri.*

România, nobilă pentru toți și întru toate, nu poate fi decît nobilă și pentru noi. Ea nu poate îngădui ca libertatea și egalitatea să nu fie egal împărțite.

Libertatea implică echitate și dreptate pentru toți. Fiți dară, o, voi, aleșii acestei națiuni atît de nobilă, de tolerantă și de bună, drepți și generoși pentru noi, cari ne *iubim Patria ca și ceilalți.* Dați-ne și nouă loc în cetatea Patriei ca să putem și noi lucra cu vigoare pentru întărirea și strălucirea ei. Dați-ne și nouă voie să ne putem mîndri cu falnicul nume de cetățeni români.

Noi evreii pămînteni, pacinici industriași și muncitori, avem în sînul nostru o inimă *românească care tresare de bucurie cînd Patria prosperă și care se întristează cînd se află în nevoi.* Nu tolerați ca să fim numiți străini în această țară cînd istoria și rațiunea probează contrariul.

Am subtras asigurările de patriotism pentru că le credem. Știm prea bine că art. 7 al Constituției cuprinde o piedică absolută și ca mulți izraeliți, din cei cari ar fi meritat drepturi, au fost loviți de acel articol.

Deși durerea și suferința sufletească, viața înjosită și amărîtă ni se par, la dreptul vorbind, calificațiuni cam prea colorate pentru traiul apărat de legi al unei populațiuni care a avut în mod egal toate drepturile civile, afară de acela de a cumpăra moșii, totuși recunoaștem că legile noastre viitoare trebuie să dea posibilitatea de a se șterge rînduri-rînduri și inegalitatea aceasta.

O singură observație mai avem de făcut. Dacă izraeliții se simt într-adevăr fii ai României și sînt devotați ei, dacă țara noastră e singura lor patrie, dacă toate sentimentele lor sînt legate de acest pămînt sfînt pentru ei ca și pentru noi pentru că acoperă osemintele părinților lor, daca își iubesc patria ca și ceilalți, dacă inima lor se întristează cînd ea se află în nevoi, dacă toate acestea sînt, precum sîntem și noi bucuroși a crede că sînt, atuncea:

Hic Rhodus, hic salta !

Recunoască dar că restricțiunile de pîn-acum au existat tot pentru motivul apărării patriei și naționalității și declare-se mulțumiți cu începutul de emancipare oferit de Cameră, un început căruia din inimă îi dorim să dea roade bogate, să aibă de rezultat asimilarea a cît mai mulți izraeliți se va putea.

Izraeliții, deși nu le-ar fi cu putință să înlăture prin o asemenea declarație solemnă pericole reale, dacă ele ar exista, ar adăogi cel puțin la înlăturarea unui *pretext* de intervențiune și ar da o dovadă strălucită de patriotism, o dovadă care o datoresc chiar României în urma uneltirilor Alianței.

Pună-se în poziția românilor și spună-ne care ar fi românul ce n-ar renunța bucuros la orice drept politic și civil, ba la viața lui chiar pentru a înlătura umbra unui pericol dasupra patriei sale?

Aducă-și aminte că în Prusia civilizată nu mai departe decît acuma 8 ani jurămîntul evreului n-avea efect juridic, nu era crezut precum nu era jurămîntul ghiaurului înaintea cadiului turcesc. N-a fost legile noastre mai umane chiar înainte de regulament, [legi] cari admiteau pe evreu ca om de onoare și de conștiință, deși nu ca cetățean al statului ?

Despre o prea mare durere sufletească, despre înjosire și amărîre nu poate fi dar vorba.

Fiți drepți și cunoasteți-vă. Cei mai mulți din coreligionarii voștri — escepțiunile sînt atît de neînsemnate încît mai nu numără — aproape totalitatea voastră nu vorbește *românește* în familie; mulți, foarte mulți nici nu cunosc limba românească.

Oare o condiție pentru a fi fiu al României și o dovadă de iubire de patrie nu este a vorbi limba patriei?

Noi nu sîntem — izraeliții o știu bine — inamicii cauzei izraelite, dar amici încît să renegăm sîngele nostru și să periclităm interesele poporului, care de sute de ani au apărat și ținut aceste țări, așa amici nu sîntem. Noi credem că interesele reciproce sînt armonizabile, dar pentru aceasta se cere bunăvoință și abnegație reciprocă.

[29 iunie 1879]

[„DACA MAIORITATEA.."]

Daca maioritatea, aproape unanimitatea nației, după chiar mărturisirea „Românului", e în contra soluțiunii cestiunii

izraelite patronate de guvern, daca cestiunea e incontestabil cea mai însemnată care se iveşte în viaţa noastră publică de douăzeci de ani încoace, dacă divergința de opinii între naţie şi guvern e atît de mare încît garda civică a trebuit dezarmată, atuncea nu mai înţelegem cum un guvern ce se pretinde parlamentar mai ţine morţiş la putere şi nu face loc, de nu adversarilor săi politici, cel puţin nuanţei aceleia a partidului liberal care în cestiunea izraelită nu e în strigătoare divergenţă de opinii cu naţia întreagă.

În loc însă de a urma măcar asta singură dată o purtare corectă, în loc de a da pas unui ministeriu într-adevăr responsabil, neangajat în afară şi înlăuntru, în loc de a dezlega mînile puterii esecutive pe de o parte, a naţiei şi reprezentaţiunii naţionale pe de alta, organul care are maioritatea, aproape unanimitatea naţiei contra sa, urmează cu articolele ameninţătoare, cu tertipurile bizantine de pîn-acuma, adăogînd, pe lîngă formulele mistice din trecutul său de carbonar încă una, ultimele cuvinte pe cari Gothe, murînd şi lipsit deja de conştiinţă, le-a rostit: „Lumină, mai multă lumină !"

Dacă starea guvernului actual e ca a bătrînului poet de la Weimar în momentul în care a rostit acele cuvinte, atunci în zadar am repeta că lumină s-a făcut, căci n-ar mai fi în stare s-o vază.

Din capul locului am arătat că nu drepturile politice de acordat evreilor sînt periculoase, ci acel unic drept civil pe care nu-l aveau, acela de a cumpăra proprietăţi rurale; am arătat apoi cum acordarea acestui drept în Galiţia a avut de rezultat reducerea populaţiei autohtone la rolul de iloţi ai evreilor; am arătat cum greutăţile ce apasă pe ţăranul nostru în momentele de faţă din cauza costisitoarei organizaţiuni liberale îl fac accesibil la cea mai neumană esploatare din partea capitalului, cum terenul e pregătit pentru espropriarea naţiei româneşti din chiar ţara, din chiar pămîntul ei strămoşesc. Am arătat cum de la deplasarea generală a societăţii şi de la cumplita apăsare ce s-a născut în urma înmulţirii elementelor inproductive, elementul productiv al ţării, ţăranul, dă îndărăt, se corumpe, împle temniţele. Nu se poate zice că în lămurirea cestiunii am fi cruţat pe cineva. Drepţi şi cu unii şi cu alţii, am aruncat dungi largi de lumină asupra relelor ce discompun şi corup societatea română, dovedind totodată că elementul evreiesc, improductiv cu totul şi alungat de mizerie şi stricta organizare a statelor vecine în ţara noastră, e dintre toate cel mai uzurar, cel mai apăsător, cel mai corumpător. Nu credem aşadar că nu s-ar fi făcut lumină îndeajuns în privirea aceasta, căci presa opoziţiei liberale şi a celei conservatoare au fost harnică în descoperirea întregului pericol care ar ameninţa imediat naţia românească daca art. 44 al Tratatului de la Berlin s-ar primi *tale quale.*

În privinţa pericolului internaţional ce ar rezulta din refuzul net de a primi art. 44 am spus că, dacă un asemenea pericol există, el există abstracţie făcînd de la cestiunea izraelită şi că această cestiune va fi cel mult pretextul, nicicînd cauza unei intervenţiuni. Înainte de a se formula marginile în cari voim a primi articolul 44, semnatarii Tratatului s-au despărţit deja în două grupuri, în cei ce au recunoscut independenţa României şi-n cei ce n-au recunoscut-o încă. O scrisoare din Paris către „Corespondenţa politică" confirmă că puterile s-au adresat Austriei pentru ca aceasta să facă României reprezentaţiuni amicale asupra necesităţii de a executa Tratatul de la Berlin. D. conte de Hoyos, ministerul plenipotenţiar

---

al Austriei, a fost însărcinat să facă aceste reprezentaţiuni şi să declare că *puterile cari n-au recunoscut încă independenţa României* vor face demersuri colective pe lîngă guvernul român, în cazul cînd acesta ar întîrzia de a răspunde cererilor legitime ale puterilor.

Aşadar puterile cari n-au recunoscut *încă* independenţa s-au adresat la una care a recunoscut-o *deja,* pentru a face reprezentaţiuni în privirea aceasta.

Pîn-acum proporţia între cei ce recunosc şi cei ce nu recunosc independenţa e de 3:4; daca s-ar şterge principiul absolutei escluziuni din cauză de religie al art. 7, poate că pro-porţia ar deveni şi mai favorabilă, ea ar fi de 4 : 3, sau de 5 : 2.

Se-nţelege că în toate combinaţiunile acestea facem abstracţie de la a opta putere din Congres, de la Alianţa izraelită, sub a cărei influenţă esclusivă pare a sta guvernul nostru şi ziarul „Românul".

Dar, în genere, pentru ca cestiunea să devie *discutabilă* trebuie ca ţara să aibă un guvern leal şi inteligent", nu unul care a amăgit sistematic ţara, care înlăuntru promitea a nu da nimic, iar în afară promitea a da tot. Ţara a pierdut cu desăvîrşire încrederea in nuanţa Rosetti-Brătianu, căci a fost înşelată sistematic de la venirea la putere a acestei nuanţe şi pînă acuma, cînd amăgitorii s-au înfundat Necesitatea unui guvern leal şi neangajat în cestiunea izraelită e mai mare decît oricînd; e absolut necesar ca partidul Mihălescu-Dimancea, pentru care toate cestiunile au fost numai mijloace de a rămînea la putere, să facă loc unei alte nuanţe, pentru care rămînerea la putere să fie un mijloc de a rezolva în înţeles naţional cestiunea pendentă.

[3 iulie 1879]

[„UN NOU ZIAR..."]

Un nou ziar hebdomadar a apărut în capitală. În privinţa scopului ziarului „Fraternitatea" citim în program :

Scopul acestei foi este mai cu seamă a înzestra pe coreligionarii noştri izraeliţi cu cunoştinţele cele mai necesarii, pentru a forma dintr-înşii

cetăţeni buni şi folositori societăţii, cari să fie totdauna gata a-şi sacrifica puterile lor *materiale* şi *spirituale* pe altarul *patriei,* participînd cu corp şi cu suflet la interesele cele mari ale naţiunei.

Îi urăm viaţă lungă şi succes pe această cale într-adevăr grea şi spinoasă.

[3 iulie 1879]

[„TREBUIE SĂ AIBĂ CINEVA..."]

Trebuie să aibă cineva sînge mai rece decît reptilele şi un despreţ în adevăr suveran pentru mişeliile omeneşti, spre a nu se revolta în contra celor ce se urzesc şi se ţes de atîta vreme împrejurul sîmburelui numit cestiunea evreilor; toată tăria sufletească a unui sfînt n-ar putea opri pe cineva să nu-şi piarză azi pînă şi cel din urmă grăunte de speranţă în viitorul acestei ţări.

De la primele înfrîngeri suferite de guvern în Cameră, pe cînd încă cestiunea pendentă se afla în dezbaterea comisiunii de iniţiativă a revizuirii, s-a pornit din afară asupra ţării şi îndeosebi asupra Camerii noastre un potop de înjurii. Toate gazetele evreieşti din cele patru unghiuri ale lumii, cu insolenţa caracteristică şi tradiţională a neamului lor pribeag, au aruncat asupră-ne toată murdăria penelor lor neruşinate.

Daca lucrul s-ar fi mărginit aici, daca numai sectarii lui Mamona ar fi scuipat asupră-ne, n-am fi avut nimic de zis, am fi lăsat să, treacă lucrul nerelevat. Orice s-ar zice, între noi şi evrei este o deosebire de rasă, care nu ne permite nouă s-avem faţă cu dînşii în împrejurări

---

de onoare decît despreţ şi numai despreţ. *Noblesse oblige.* Oricît de nenorociţi am fi prin împrejurări istorice de deosebite naturi, sîntem un popor ce a ştiut şi va şti, oricînd va fi nevoie, să-şi plătească cu prisos datoria de sînge, sîntem un neam de oameni lipit, prin tradiţii, moravuri şi limbă, de un petec de pămînt, pe care, cu titluri netăgăduite, îl putem numi ţara noastră. Între noi prin urmare si un soi de oameni împrăştiaţi pe toată faţa pămîntului, a căror patrie sînt tîrgurile unde dobînda e mai mare, unde specula fără frîu găseşte mai puţine stavile, unde cuvîntul omenie are mai puţin înţeles ; între noi şi o rasă cosmopolită, care la Viena e vieneză, la Paris pariziană, la Veneţia venеţiană şi pretutindeni evreiască;

Între o naţie care cîştigă pe pămîntul său ca să trăiască apărîndu-1 cu sîngele ei oricînd şi o corporaţie lipsită de cel din urmă sentiment de demnitate bărbătească, care trăieşte pe tot pămîntul ca să cîştige, a cărei membri se ţin ca stolurile de pasări răpitoare pe urma oştirilor beligerante pentru a strînge avuţii din bălţile de sînge; între noi — zicem — şi această onorabilă corporaţie cestiune de onoare nu poate fi cît lumea, şi astfel n-am fi avut nimic de zis în privinţa insolenţei presei evreieşti daca n-ar fi găsit răsunet şi canal de scurgere la noi, chiar în coloanele foii ministeriale.

De aproape o lună Adunările de revizuire se zbat într-o luptă plină de dureri ; cu voinţa strivită de concursul împrejurărilor din afară, reprezentanţii independenţi ai ţării îşi frămîntă mintea căutînd de zor o soluţiune a cestiunii izraelite de natură a concilia cerinţele de principiu ale Tractatului cu interesele pozitive naţionale. Guvernul, care la începutul sesiunii s-a abţinut de la orice iniţiativă de revizuire, afirmînd categoric că n-a prejudecat în cestiune nimic faţă cu străinătatea, îndată ce comisiunea de iniţiativă ia o hotărîre, intervine în dezbatere, se face partizan al unei anume soluţiuni mai favorabilă decît toate evreilor, face din adoptarea acestei soluţiuni cestiune ministerială, ameninţă ţara cu primejdiile internaţionale cele mai grozave, întîrzie dezbaterea publică; toate însă rămîn zadarnice : hotărîrea majorităţii rămâne nestrămutată.

Atunci, ca la un semnal convenite, porneşte corul de insulte al gazetelor evreieşti. Afară de insolenţa lor caracteristică, în toate tiradele ce ni le consacră acele foi, în *toate* — subliniem cuvîntul — un lucru este foarte bătător la ochi, şi adică : pe cînd ţara legală şi, personal, reprezentanţii ei independenţi sînt insultaţi, pe cînd dezbaterea şi hotărîrea comisiunii Camerii române sînt numite cel puţin „o nouă impertinenţă orientală", guvernul, partizanii săi şi îndeosebi persoana d-lui Brătianu sînt nu numai cruţaţi, dar chiar ridicaţi pînă la cea mai înaltă slavă.

Din parte-i, foaia ministerială se grăbeşte a reproduce zilnic acele tirade, atrăgînd cu un ton de triumf asupră-le atenţia tutulor acelora ce nu vor să adopte soluţiunea Costinescu, adică atenţia *maiorităţii,* aproape *unanimităţii* românilor. Trebuie să mărturisim că o mai mare lipsă de pudoare nu s-a mai dat pîn-acuma nici chiar prin coloanele ziarului bizantinilor din Strada Doamnii.

Starea nenorocită în care se agită ţara azi este fără contestare rezultatul politicii acestor domni ; şi cînd naţiunea, zugrumată într-un cerc de fier pe care 1-au călit dînşii, este chemată să hotărască astfel despre viitorul ei economic şi naţional, cînd lupta ei de scăpare îi sleiesc "una cîte una toate puterile, patrioţii subliniaţi nu se pot opri d-a reproduce în întregul lor tiradele de insulte evreieşti la adresa ţării, declarînd că „deşi nu împărtăşesc din toate punctele de vedere acele *păreri,* totuşi ele conţin şi multe părţi din nefericire adevărate".

Nici un comentar nu-i de lipsă şi nu s-ar putea face în privinţa purtării foii ministeriale; noi, din parte-ne, mărginindu-ne numai a o releva, atragem asupră-i atenţia naţiunii, pentru ca dînsa să-şi poată întregi, barem cu această nenorocită ocazie,

opinia şi sentimentul în privinţa patrioţilor liberali şi naţionali din compania politică Mihălescu-Warszawski.

[4 iulie 1879]

[„ARTICOLELE DE SPERIICIUNE ALE «ROMÂNULUI»..."]

Articolele de speriiciune ale „Românului" încep a deveni nedemne şi odioase. Pîn-acuma era ameninţarea cu lovirea de stat, de care am rîs de vreme ce o asemenea lovire nu se poate răzima decît pe un interes al naţiei româneşti, iar nu a celei jidoveşti. O lovire de stat are totdeauna mulţi amici nemărturisiţi într-un popor şi se face numai cu consentimentul — fie

mutual, fie mărturisit — al populaţiunilor *muncitoare.* Regii Franţei, înlăturînd organizarea feudală din propria lor voinţă, Iosif II centralizînd puterea publică, Petru cel Mare întinzînd mîna de fier asupra Rusiei au avut amici în popoarele lor ; lovirea lor de stat au atins o clasă, pentru a emancipa popoarele proprii. E de prisos a adăuga că Vodă Cuza era în aceleaşi condiţii; el au lovit într-o clasă, dar au întins mîna pentru a ridica pe ţărani, clasa productivă a ţării.

Ameninţarea cu soarta chedivului asemenea nu ne-a speriat. E drept că liberalismul nostru estrem încearcă a preface şi România într-un fel de ţară internaţională, în faţa tuturor şi a nimărui, în mlaştina de scurgere a elementelor economiceşte şi moraliceşte nesănătoase a lumii întregi. Dar încercarea aceasta n-au succes pe deplin, şi în timpul din urmă s-au trezit în România o reacţie atît de vie şi de inteligentă în contra umanitarismului bărbieresc şi a înfrăţirii cu toate rasele posibile şi imposibile, încît am început a avea speranţa că D[umne]zeu şi propria noastră voinţă ne vor feri de soarta Egiptului.

A treia ameninţare, cu intervenţiunea, am combătut-o cu motive cari nouă ni se par neînlăturabile.

Am spus că cestiunea evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătăţi.

Dacă ea e *cauza,* acestui amestec, atuncea n-avem a ne teme de nimic. Cerneală şi hîrtie se vor cheltui pentru această cestiune, însă nimeni nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a evreilor în România. Daca însă cestiunea izraelită nu e decît *pretextul* de intervenţiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte de a sacrifica interesele economice şi naţionale a cinci milioane de oameni, pentru a înlătura un pretext, pe cînd cauza ar continua a exista.

Faţă cu articolele ameninţătoare ale „Românului", bazate pe articole de jurnale — şi încă de jurnale evreieşti precum e „Neue freie Presse" — aducem şi noi următoarea relaţie a corespondentului din Viena a ziarului „Daily Telegraph", care reduce la adevăratele lui proporţii pericolul internaţional, de care „Românul" nu se satură a vorbi.

Iată acea relaţie trimisă ziarului englez sub data de 9 iulie :

Cestiunea emancipării izraeliţilor din România a intrat acum într-o fază acută. *Sîmbătă* după-amiazăzi s-au ţinut o conferinţă la ambasada franceză din Viena, la care au luat parte d-nul Teisserene de Bort, sir Henry Elliot, principele Reuss şi însărcinatul cu afacerile Italiei.

Austria, Rusia şi Turcia nu erau reprezentate.

Sujetul în discuţiune s-au dezbătut cu de-amăruntul şi in unanimitate s-a găsit cu cale ca puterile să ducă afacerea pînă-n capăt *(poursuivre l'affaire jusqu'au bout).* Cele patru părţi ce erau de faţă *n-au fost însă* în *stare de a ajunge la o înţelegere în privirea mijloacelor de întrebuinţat sau,* precum s-a zis în adunare, la *modul de procedură.* Rezultatul tractărilor a fost ca ele să fie comunicate guvernului austriac. Contele Andrassy *nu e plecat de a duce lucrurile la extrem.* El e de părere că n-ar fi înţelept *de a se ocupa de o procedare care n-ar putea fi urmată dincolo de oarecari margini,* ceea ce în termeni mai clari va sa zică *că, dacă guvernul român ar opune o rezistenţă serioasă, puterile ar găsi că e peste putinţă de a lua refugiu la măsuri coercitive.* Deocamdată Austro-Ungaria e gata de a-şi oferi bunele ei servicii. Mîni dimineaţă contele Hogos, reprezentantul Austriei din Bucureşti, va fi primit deja instrucţii depline în privirea pasurilor ce va avea de făcut. Aceste pasuri sînt în esenţă următoarele: El va invita pe guvernul român ca fără întîrziere să vestească puterilor ce măsuri se vor lua pentru a îndeplini Tractatul de la Berlin în privirea egalităţii confesionale în Principat. Guvernul austriac, unindu-se cu acest mod de intervenţiune, *nu se uneşte însă cu politica silei,* pe care unele puteri par gata a o urma, ci procedează numai simplu ca un împreună-semnatar al Tractatului de la Berlin.

Această manieră de [a] vedea, corectă şi binevoitoare, o vor împărtăşi, credem, în curînd şi alte puteri. Căci nu trebuie să uităm că art. 44 nu e obligatoriu pentru România. Ni se oferă un beneficiu, daca vom îndeplini o condiţie. Neîmplinind condiţia, renunţăm la beneficiu şi atîta tot. Puterile cari ar voi să ne silească a îndeplini condiţia ne-ar face totodată cu de-a sila binefacerea de-a ne recunoaşte independenţa, şi bine nu-i poţi face omului cu de-a sila. Dar asupra marginilor acelei condiţii puterile înşile nu sînt de acord, de vreme ce pînă acuma s-au despărţit deja în două grupuri. Puterile ce ar voi să ne silească cu arma ar călca ele înşile Tratatul, de vreme ce art. 44 e facultativ pentru noi, precum pe de altă parte recunoaşterea independinţei noastre e facultativă pentru ele. Acest raţionament e de pe deplin valabil daca cestiunea izraelită e *cauza* amestecului; daca ea însă nu e decît *pretextul,* atunci o repetăm încă o dată că, înlăturînd un pretext, se vor găsi altele o mie dacă adevărata cauză, un plan de cucerire de exemplu, va continua să existe.

Tot în sensul corespondenţei de mai sus vorbeşte ziarul maghiar „Ellenör", organul ministrului prezident al Ungariei, Tisza. Acest ziar dezminte orice amestec din partea Austro Ungariei în cestiunea evreilor din România. El zice că Congresul a mers prea departe cînd s-a amestecat în afacerile interne ale ţării. Puterile nu pot lua în nume de rău României daca nu va executa din literă în literă Tractatul de la Berlin. Ziarul oficios maghiar aprobă proiectul Mârzescu, care în principiu face egale

toate confesiunile. Modul de împământenire are drept

Legistlativa română a-1 regula după cum pricepe mai bine. România din contra e ameninţată de invaziunea evreilor din Rusia şi ar ajunge la soarta Poloniei.

După toate cele de mai sus, e natural dar daca comisiunea delegaţilor Camerei nu ţine de loc seamă de spaimele închipuite ale ziarului „Românul", dacă mănţine proiectul prezintat de d. Mârzescu şi dacă a ales raportor pe d. Vasile Conta, carele în cestiunea izraelită e şi mai intransigent decît d. Mârzescu.

[5 iulie 1879]

[„ÎN ŞEDINŢA DE IERI..."]

În şedinţa de ieri a Adunării guvernul, împreună cu prezidentul Camerii, a făcut o ultimă tentativă, zadarnică după părerea noastră, pentru a-şi recîştiga echilibrul pierdut. D. C. A. Rosetti, pe cuvîntul că nu se mai simte a avea încrederea majorităţii, şi-a dat demisia din prezidenţa Camerii. Demisia aceasta a fost mai întîi respinsă, apoi primită, apoi încă o dată respinsă, toate acestea prin ridicare de mîni; d. prezident a declarat încă o dată că nu va primi cu nici un preţ a-şi mai păstra fotoliul pe cîtă vreme nu mai reprezintă vederile majorităţii. După acestea, d. prim-ministru, intrînd în Cameră, ceru cuvîntul pentru a declara că, înainte de a se citi raportul comisiunii delegaţilor în cestiunea revizuirii, ministerul are să-şi depună demisia în mîinile M. Sale. D. prim-ministru mai adaogă apoi că Adunarea ar trebui să-şi aleagă un prezident, spre a înlesni M. Sale mijloacele constituţionale pentru formarea unui nou cabinet. Sedinţa se suspendă pentru zece minute, spre a se consulta intim Camera. La redeschidere, d. Lahovari zice că, situaţia fiind destul de mare şi de însemnată, n-ar trebui guvernul să mai întrebuinţeze astăzi dibacii mici. Nici demisia d-lui C. A. Rosetti n-a fost primită de Cameră, nici demisia ministerului n-a fost primită de Domnitor. Aceste două demisii fiind paralele, una este strîns legată de cealaltă, şi trebuie a se vedea mai întîi ce va face Domnitorul cu demisia ministerului pentru ca Adunarea să poată proceda la ceva mai departe. D. Mârzescu este de aceeaşi părere şi mai crede că Adunarea ar trebui să invite pe d. prezident a-şi relua fotoliul. Se procede la votare pentru înlocuirea prezidentului; rezultatul votului este realegerea d-lui C. A. Rosetti cu 73 voturi din 121 deputaţi prezenţi, abţinîndu-se de la vot 42. După acest vot, d. prim-ministru, retrăgîndu-se din Cameră şi banca ministerială rămînînd goală, se ridică şedinţa.

Deosebite zgomote s-au împrăştiat de ieri, după închiderea şedinţei pînă azi, în privinţa cestiunii ministeriale. Le-nregistrăm pe cele mai importante şi mai verisimile, pornite din izvoare mai mult ori mai puţin demne de încredere.

D. I. C. Brătianu, plecînd din Cameră, se zice că a mers la palatul de la Cotroceni spre a da demisiunea cabinetului. M. S. Domnitorul a primit-o şi 1-a însărcinat tot pe d. Brătianu să formeze un nou cabinet din elementele majorităţii din Cameră şi Senat. Acest zgomot circulă de mult, încă de cînd cu întîiele lucrări ale comisiunii de iniţiativă. Zgomotul de remaniare s-a răspîndit mai întîi în cercurile guvernamentale şi acum în urmă se vorbea despre aceasta în aceleaşi cercuri. Să fie aceasta adevărat sau este numai o ultimă consolare ce-şi fac *patrioţii,* căutînd a-şi mai încropi nişte dulci iluziuni menite a se risipi definitiv în scurt timp ? Vom vedea. În privinţa acestui zgomot despre o remaniare ministerială cu elemente din majoritate noi ne-am mai spus părerea. Oricari ar fi persoanele din majoritate, cari ar părăsi vederile majorităţii asupra soluţiunii cestiunii evreieşti pentru a adera la soluţiunea guvernului, situaţia ministerială nu s-ar schimba decît în mai rău : majoritatea nu poate să-şi schimbe părerea şi hotărîrea oricum s-ar remania ministerul; mai clar, nu cestiunea evreilor atîrnă de la cestiunea ministerială, ci cu totul din contra.

Un alt zgomot ce s-a răspîndit este că, prezidentul Camerii, stăruind în hotărîrea sa d-a se demite şi M. Sa primind demisia ministeriului, noul cabinet se va forma dintre membrii majorităţii.

Se mai şopteşte încă că ministerul nici nu se va remania, nici nu se va retrage, ci va dizolva Adunările şi va consulta din nou ţara; este constituţional sau nu aceasta, nu discutăm acuma, constatăm numai că aceasta n-ar însemna decît o amînare, o temporizare a căderii pînă la toamnă. Purtarea ce a avut-o guvernul în cestiunea art. 7 nu este tocmai de natură a-i asigura în viitoarele alegeri un triumf, pe care nu 1-a putut avea nici în alegerile trecute

cu toată ingerenţa şi cu toată tactica de amăgire şi de false promisiuni pe cari le-a întrebuinţat faţă cu corpul electoral. Astăzi ştie ţara lămurit cari sînt tendinţele acestui guvern în cestiunea izraelită, aşa că un nou apel la ţară însemnează acuma o cădere hotărîtă şi zdrobitoare a acestui guvern.

Toate silinţele, toate stăruinţele, toate ameninţările ce guvernul le-a făcut în Cameră pentru a o aduce să adopte în secţiuni soluţiunea Costinescu au fost zadarnice. Acum în urmă s-a văzut la ce proporţii trebuiesc reduse ameninţările guvernului cu primejdiile din afară, s-a văzut limpede că acele ameninţări nu erau decît nişte tertipuri grosolane şi majoritatea, prin raportorul comisiei delegaţilor şi-a depus raportul şi proiectul de modificare. Sentimentul public general intern s-a pronunţat cu putere

pentru soluțiunea majorității, şi în străinătate se constata în opinia publică un curent reactiv puternic împotriva tendenţelor d-a ni se impune cumva o altă soluțiune decît a majorității. Cele publicate de noi ieri ne arată clar că în străinătate lucrurile sînt în privința noastră cu mult mai puțin negre decît îi plăcea imaginației d-lui Brătianu şi oficioşilor din Strada Doamnei a ni le zugrăvi. În urma acestora credem că guvernul nu si-a pierdut pînă într-atîta judecata încît de la o nouă consultare a țării să mai spere ceva pentru sine şi pentru soluțiunea sa. După cum stau astăzi lucrurile, în cazul cînd nu s-ar putea face două treimi asupra nici unei soluțiuni, nimeni n-ar putea consulta țara cu sorți siguri de reuşită, decît numai un minister al majorității.

În orice caz, după toate probabilitățile va fi cu neputință a se da în această sesiune o soluțiune cestiunii pendente, care va trebui amînată pentru sesiunea de toamnă.

[6 iulie 1879]

[„DACĂ PROIECTUL MAIORITĂȚII..."]

Dacă proiectul maiorității comisiei din Cameră n-ar avea alt merit, totuşi are pe acela de-a nu pripi soluțiunea unei cestiuni atît de grele şi de complicate cum e cea izraelită, complicate din cauze atît de varii încît coloanele unui ziar nu ajung pentru a le espune pe toate. Proteguiți înainte de jurisdicțiunea consulară, introdusă prin tratatele directe cu Poarta fără nici un drept în țara noastră, care în privința jurisdicțiunii avea deplină suveranitate, evreii s-au bucurat numai de drepturi timp îndelungat de ani fără a avea nici o altă datorie către stat şi către vechile clase privilegiate decît aceea de-a plăti o neînsemnată contribuție la cîteva mii de lei vechi, a cărei repartiție rămînea la libera voință a comunităților lor religioase. Dar poziția aceasta privilegiată la adăpost de toate datoriile, destul de grele pentru clasele vechi ale societății române, căci erau datorii ce se prestau *in natura,* apoi spiritul de esclusivism al rasei evreieşti ca atare, abstracție făcînd de la ritul ei religios, care a fost întotdeuna pe deplin liber în țară la noi, caracteristica lipsă de interes a evreilor pentru tot ce constituie viața noastră națională, sentimentul lor propriu că sînt o rasă străină, numirile desprețuitoare pe cari în limbagiul lor vulgar le dau creştinilor în genere, românilor în particular, toate acestea şi multe altele încă i-au făcut să rămîie un popor aparte, fără nici un fel de aplecare d-a împărtăşi vederile noastre naționale. Primiți în şcoalele noastre în mod cu totul egal cu românii, premiați şi distinşi dacă învățau bine tocmai acei cari au învățat carte de la noi, în şcoale nu întreținute din dările lor, ci din veniturile bunurilor mănăstireşti creştine, tocmai elevii şcoalelor noastre sînt mai aprigi duşmani ai naționalității române, tocmai ei fac parte din Alianța izraelită, căreia nu-i întru nimic de-a pune cestiunea de existența unui stat format în mod istoric şi durînd de sute de ani numai dacă nu se vor da drepturi egale la o minoritate de imigranți de-o dată foarte recentă.

Şi toată mişcarea aceasta se bazează pe teoria cu desăvîrşire neadevărată că există *români izraeliți,* români de confesiune mozaică.

Dar aceşti români vorbesc *româneşte* în familiile lor ? Nu.

Maghiarii admit această teorie, neplăcută naționalităților, că există maghiari de grai român, sîrb, slovac, deşi teoria aceasta este o mistificațiune. Nouă însă, care nu voim a o recunoaşte, de vreme ce e neadevărată, nouă ni se impune vederea aceasta anormală prin Tractatul de Berlin.

Nu există dar români de rit izraelit, pentru că nu există izraeliți cari-n familie să vorbească româneşte, pentru că nu există izraeliți cari să intre în relații de căsătorie cu românii,

---

c-un cuvînt pentru că evreul e evreu, se simte evreu şi pîn-acuma nici n-a voit să fie altceva decît evreu.

Daca numărul lor ar fi neînsemnat sau daca, mare fiind, ar fi asimilabil, atunci cestiunea n-ar fi gravă. Dar a face loc în sînul nostru unei naționalități străine, care se simte străină şi constituie prin organizarea ei un stat în stat ar fi a ne face jerfa unei mistificațiuni, a unei minciuni etnologice. Înțelegem prea bine că art. 7 era o piedecă absolută, care oprea încetățenirea chiar a evreilor ce au ferma voință de-a deveni români, înțelegem asemenea că o piedecă absolută, care nu permitea nici o concesie, trebuie înlăturată, cu sau fără art. 44, dar nu înțele gem a declara deodată de români sau de asimilabili o masă de oameni care înafară pretextează a fi română, iar înlăuntru continuă a cultiva un dialect barbar, care-n familii nu vorbeşte româneşte, care-n creştin şi-n român vede un duşman bun de esploatat şi nimic mai mult.

Ni se pare că lucrul e atît de evident încît nici nu merita discuție. Dar se va zice că străinătatea e amăgită. Ei bine, străinătatea se poate informa cu cea mai mare uşurință. Puterile n-au decît să trimită o comisie care să meargă din oraş în oraş şi să se convingă că nu există nici umbră de român izraelit, afară doar de cîteva rare, foarte rare escepții, pe care le-am putea cita anume.

Îndealtmintrelea statele mari ale Europei cugetă cu desăvîrşire tot în modul acesta cînd e vorba de evreii lor. Legile restrictive cari au existat pîn-acuma zece-cincisprezece ani în mai toate statele cele mai civilizate sînt dovezi clare că evreii au fost considerați pretutindenea ca străini neasimilabili, îngăduiți într-adevăr, dar numai îngăduiți. Admiterea evreilor în cetățenia

prusiană era pînă la 1869 foarte strict circumscrisă şi cu toate acestea nici această admitere nu era absolută : evreii totuşi rămîneau excluşi de la posturi cari cer încrederea publică.

Să vedem acuma cum cugetă Franţa republicană despre evreii ei proprii.

Reproducem deci din No. 225 al gazetei „Journal officiel de la République Française" proiectul dezbătut şi admis în şedinţa de la 21 iulie 1871, care a avut de obiect abrogarea decretului d-lui Créinieux din 24 octomvrie 1870 ce declara de cetăţeni franceji pe izraeliţii indigeni din Algeria, proiect prezentat de către d. Thiers şi de către ministrul de interne Lambrecht.

Iată espunerea de motive :

Numărul izraeliţilor s-au sporit în mod considerabil în regenţa Algeriei după cucerire: ei au venit din ţările vecine pentru a-şi pune bunurile şi persoanele lor sub garanţia unui guvern regular.

Îndealtmintrelea ei au păstrat obiceiurile şi instituţiile tradiţionale, cari au permis rasei lor, prin escepţie unică, de a trece prin veacuri fără a se confunda cu celealte rase, şi în genere ci nu se privesc ca făcînd parte din comunitatea politică. Interesele cu cari se ocupă le permit de a rămîne într-un chip străini de această comunitate şi nu-i leagă defel de pămîntul ţării în cari rezidează cu mai multă sau cu mai puţină fixitate. Această situaţie particulară face a se înţelege de ce evreii algerieni, cu tot numărul lor, n-au reclamat nicicînd naturalizaţiunea colectivă. Iniţiativa acestei măsuri a venit de la franceji chiar.

La începutul anului 1870 d. E. Ollivier, pe atunci ministru al justiţiei, au prezentat Consiliului de Stat, fără nici o instrucţie prealabilă, un proiect de lege cu scopul de a conferi naţionalitatea franceză izraeliţilor indigeni. Consiliul a provocat o anchetă locală, a cerut avizul mareşalului Mac-Mahon, guvernatorul general, pe al şefilor Curţii din Algeria, al prefecţilor, al generalilor comandanţi de divizie şi, după ce au constatat rezultatele, au amînat proiectul, care pe de altă0 parte fusese primit mai mult decît rece de către consistorii.

Cu toate astea cîteva luni după aceasta, sub domnia unor vederi cari e inutil a le mai preciza, delegaţiunea din Tours, printr-o măsură cu totul străină apărării naţionale a hotărît „ca evreii indigeni ai departamentelor din Algeria să fie declaraţi de cetăţeni franceji. Prin urmare — adăoga decretul — statul lor real şi statul lor personal vor fi regulate după legea franceză, de la promulgarea acestui decret începînd rămînînd inviolabile toate drepturile cîştigate.

Administraţia Algeriei nu fusese consultată; funcţionarii însărcinaţi cu aplicarea căutau a mărgini şi slăbi efectele unui act pe care-l dezaprobau, însă insurecţiunea arabilor n-a întîrziat de a dovedi neajunsul acestor paliative şi a demonstra cît era de periculos şi nepolitic acel decret. Abrogarea lui s-a cerut cu vioiciune pe acest îndoit motiv de către guvernămîntul general şi de către Ministeriul de Război.

Asimilaţiunea nu e susceptibilă de-a fi decretată, ea se realizează în puterea timpului şi încă a unui timp îndestul de scurt dacă este în voinţa şi în interesul populaţiunilor cărora li se acordă; dar aceea de care e vorba nici n-a fost dorită, nici a fost primită măcar cu toate consecuenţele ei.

Cînd a izbucnit insurecţiunea arabă, izraeliţii nu s-au dat la serviciul militar decît c-o estremă repugnantă. Toată lumea ştie că-n Algeria — afară de cîteva escepţiuni foarte puţin numeroase — temperamentul şi obiceiurile izraeliţilor se-mpotrivesc în mod absolut la încorporaţiunea folositoare în şirurile armatei noastre; aciia cari au intrat în armată, în mic număr, n-au voit a se acomoda cu ordinarul soldatului în campanie, pe motivul că legea lor religioasă se opune. A trebuit trimişi îndărăt şi aceasta cu atît mai repede cu cît tiraliorii musulmani, precum şi gumii (soldaţii triburilor arabe) nu puteau primi ideea de-a trage focuri în contra coreligionarilor lor arabi văzînd evrei în rîndurile noastre.

Astfel, pentru cuvinte cari le sînt proprii lor sau cari ating raporturile lor cu alte rase, evreii sînt incapabili de serviciul militar.

Prezenţa lor ca juraţi în tribunale este asemenea imposibilă; căci afară de aceea cu cel mai mare număr al lor nici înţelege, nici vorbeşte franţuzeşte decît într-un mod foarte imperfect, mai cată a se ţine în samă că arabii nu vor suferi niciodată cu răbdare de a vedea izraeliţi indigeni şezînd între judecătorii lor. Insurecţiunea a izbucnit în momentul chiar în care populaţiunile musulmane pe la finele lui ianuarie 1870 au văzut izraeliţi împlinind funcţiunea de juraţi. Atunci abia populaţiunile acelea, care nu fuseseră izbite de declaraţia teoretică de la 24 octomvrie, au înţeles ca puteau deveni justiţiabilii evreilor indigeni şi, daca această interpretaţie a faptelor s-ar contesta, aducem aminte că califul de la Medjana, Si-Mokhrani, retrimiţînd crucea sa de ofiţer al Legiunii de Onoare, ne-a dat de ştire că preferă a nuri cu armele-n mînă decît de a suferi afrontul adus rasei sale puindu-i pe izraeliţi deasupra ei. A li se atribui acestor din urmă dreptul de a fi juraţi e şi prematur şi periculos, şi a fost cel puţin una din cauzele insurecţiunii.

Din punctul de vedere al alegerilor inconvenienţele nu sînt mai mici; ele purced din cauze analoage celora pe cari le-am arătat mai sus.

Nu ne putem aştepta de la izraeliţi ca să dea voturi dictate, fie de consideraţiuni politice, fie prin apreciarea intereselor municipale văzute din punctul de vedere al generalităţii locuitorilor unei comune. Căci, precum am spus-o deja, ei formează şi vor forma un corp aparte, considerîndu-se ca înzestraţi c-o existenţă proprie şi, prin urmare, sub influenţa căpeteniilor religioase

care-i conduc astăzi, ei vor îndrepta totdauna într-o singură parte toate puterile de cari ei dispun. Această stare de lucruri nu poate fi fără gravitate.

De exemplu: la Oran populațiunea franceză e de 8958 suflete, populațiunea izraelită e de 5653 suflete; la Constantina populațiunea franceză e de 7887 suflete; populațiunea izraelită e de 4396 suflete. La Flemcen populațiunea franceză e de 3264 suflete, populațiunea izraelită e de 3185 suflete.

E lesne de văzut că voturile izraeliților, ne-mprăştiindu-se nicicînd ca celea ale francejilor, consiliile municipale ar putea să nu conție în realitate decît izraeliți indigeni sub titlul de consilieri franceji. Alături cu aceştia ar veni apoi să se aşeze consilierii străini şi musulmani, pentru că arabii şi străinii vor păstra totdauna numărul candidaților cari li se cuvin, şi nu e cu neputință ca naturalii franceji să se vază cu totul excluşi dintr-un consiliu municipal francez.

Acelaşi rezultat se poate prevedea şi pentru consiliile generale, cari dispun de jumătatea impozitelor arabe, adică de unica resursă a bugetelor departamentale.

Privită din punct de vedere francez, situația aceasta e rea; dar ea e şi mai rea din puntul de vedere al tradițiilor, datinelor şi antipatiilor populațiunilor musulmane, cari nu vor pricepe nicicînd cum se relegă 2500000 de musulmani la rangul de simpli supuşi, pe cînd 35000 izraeliți se ridică la demnitatea de cetățeni franceji. Această inegalitate nu e tolerabilă; ea trebuie să dispară prin retragerea drepturilor politice, neînțelepțeşte acordate. Trebuie oare mănținută, din contra, dispoziția decretului de la 24 octomvrie, în virtutea căreia statul real şi statul personal al izraeliților indigeni sînt regulate. după legea franceză? Noi credem că decretul delegațiunii din Tours trebuie abrogat în întregimea lui. Statul civil al izraeliților decurge din acelaşi izvor ca şi statul lor religios şi li se impune lor cu o autoritate aproape egală. Urmează de aci că a le lua acest stat prin o măsură generală însemnează a atenta pînă la un punct oarecare la libertatea conştiinței. Se-nțelege că nu poate intra în mintea nimărui de-a prefera, sub raportul dreptului civil, legea rabinică legei franceze; însă, refuzînd izraeliților dreptul de cetățeni, e just de-a le lăsa desigur ceea ce le place lor mai mult în condiția actuală, şi anume dreptul de-a-şi regula după tradiții tot ce se referă la căsătorie, despărțenie şi moştenire. Îndealtmintrelea putem spune înc-o dată că asimilarea nu se decretează şi că impunînd în privirea aceasta legi din capitală te espui de-a crea conflictul totdeuna primejdios între obiceiuri şi instituțiuni. Pentru a evita acest conflict e deajuns a şti să aştepți ca timpul şi progresul învățăturelor să facă pe evrei a dori naturalizarea, care trebuie a li se prezenta ca o favoare individuală.

Nu trebuie să uităm că în Algeria această favoare e încă mai lesne de obținut decît în Franța ; nu se cere admiterea la domiciliu, taxele de înregistrare sînt reduse la 1 franc şi oricine a rezidat 3 ani în colonie e în drept de-a obține, fără dificultăți şi cheltuieli, naturalizațiunea, cu singura condiție de a-şi justifica moralitatea. Aplicarea continuă şi rațională a acestei legislațiuni liberale este acea care trebuie să discompuie rînduri-rînduri clasa izraeliților indigeni şi să confunde elementele ei în marea unitate franceză, pe cînd naturalizația în masă nu țintește la alta decît de-a perpetua distincțiunile de origine şi pare a nu fi avut alt scop actual decît de-a crea un instrument în serviciul unor pasiuni şi interese contra cărora nu ne putem îngrădi îndestul de mult.

Această espunere de motive, clară ca toate lucrările de legislațiune franceză, conține, precum oricine vede, fotografia evreului nostru, care e întocmai cel algerian. Proiectul de lege care o însoțea e scurt şi coprinzător :

Articol unic. Se abrogă decretul dat la 24 octombrie 1870 de către delegațiunea din Tours, care declara de cetățeni franceji pe izraeliții indigeni din Algeria.

Se vede dar că puterile judecă foarte drept cînd e vorba de evreii lor şi că numai noi sîntem chemați a fi jertfa unei mistificațiuni.

[7 iulie 1879]

[„«FREMDENBLATT», ZIAR OFICIOS..."]

„Fremdenblatt", ziar oficios din Viena, se, ocupă în primul său de la 17 iulie de cestiunea izraelită din România. Concluziile ce le-ar face acel ziar sau sfaturile ce ni le-ar da pot să ne fie pînă la un grad oarecare indiferente, căci, fiind vorba de interesele noastre cele mai vitale, sfaturile unui ziar desigur că nu sînt în stare să modifice în mod esențial părerile noastre în cestiune. Interesul nostru de căpetenie față cu Europa era însă de-a vedea odată lămurindu-se fondul cestiunii, de-a vedea că dispare acel neadevăr debitat cu asiduitate de Alianța izraelită şi de amicii ei, cumcă la noi ar fi caz de *intoleranță religioasă.* Europa, mănținînd față cu noi acel punct de vedere lipsit de adevăr, pusese cestiunea pe un teren indiscutabil şi voia să facă din noi jertfa unei mistificațiuni. Era într-adevăr ciudat de-a vedea sustiindu-se ca Principatele româneşti dunărene încetaseră ca din senin de-a fi ceea ce-au fost sute de ani de-a rîndul, adecă un azil de toleranță, şi deveniseră deodată vatra zelotismului religios şi a unor înverşunate discuțiuni asupra marginelor în cari trebuie admisă sau nu legea lui Moisi. Pe de altă parte ni se părea cu neputință ca lumea diplomatică a Europei să fie atît de rău informată, ca consulii cari rezidă la noi, reprezentînd atîtea puteri, să

aibă toți vederi atît [de] puțin venețiene încît să contribuie a întări fabula despre persecuțiunile religioase din România. În vremea în care ambasadorii se ocupau numai cu intrigile de la curte şi-ncolo n-aveau nici habar de starea poporului în mijlocul căruia trăiau, o asemenea colosală mistificațiune ar fi fost, de nu scuzabilă, totuşi de esplicat pînă la un punct oarecare. Dar azi călăuza diplomației este acel minunat exemplu pe care în alte timpuri îl dădea diplomația republicei Veneției, diplomație care nu se ocupa numai de luxul şi intrigele curților, ci înainte de toate cerceta starea economică si socială a poporului în mijlocul căruia era trimisă, descoperind baza largă a fenomenelor politice, factorii adevărați cu cari trebuie a se calcula, iar nu jocul sclipitor şi schimbările personalităților ce reprezentau vrun rol oarecare în stat.

O dovadă despre exactitatea cu care diplomația e informată despre starea noastră socială şi economică ne-a dat acum cîțiva ani raportul d-lui cavaler de Bosizio. Era deci aproape de necrezut ca aceleaşi persoane cari văd atît de limpede cestiunile zilei să fie în cestiunea evreilor jertfa unei mistificațiuni. Din capul locului n-am crezut-o aceasta; de la început am susținut deci că diplomația europeană cunoaşte prea bine stările de lucruri de la noi, ca ea nu poate crede fabulele născocite de Alianță despre persecuțiuni *religioase,* că o lume întreagă nu poate fi indusă în eroare de presa evreiască şi semievreiască din centrele Europei. Din această aserțiune a noastră a rezultat apoi pentru noi credința înrădăcinată că cestiunea nu poate fi cauza unor pericole internaționale, ci cel mult pretextul; apoi norma că pentru înlăturarea unui pretext e nedemn şi nerațional de-a sacrifica cel mai mic interes al nației noastre.

Era uşor de-a presupune deci că întreaga cestiune *umanitară-religioasă* pe care presa guvernamentală călăreşte cu atîta ... inteligență era un moft inventat de Alianța izraelită şi că în fond lucrurile corespund cu interese materiale concrete.

Fiind deci de cel mai mare interes ca să ştim că străinătatea e lămurită asupra fondului cestiunii, reproducem după ziarul vienez următoarele şiruri:

Rezultă din toate celea că e îndestul de serioasă poziția în care România a fost adusă prin cestiunea izraelită şi ea e cu atît mai critică cu cît opoziția, în împotrivirea ei contra sfaturilor guvernului, e *în acord cu părerile ce le are majoritatea populațiunii româneşti.*

Antagonism național şi *interese materiale* îşi dau mîna pentru a întări pe români în rezistența lor contra egalei îndreptățiri politice şi sociale a izraeliților. *Se ştie că intoleranța religioasă nu joacă nici un rol în aceasta sau cel puțin un rol foarte subordinat;* dar emanciparea izraeliților e pentru Principatele dunărene o cestiune socială de cea mai mare gravitate practică. Majoritatea Camerelor române se zbate pentru a nu îndeplini art. 44 al Tratatului de la Berlin, de la care atîrnă independența României, însă nu din *considerațiuni confesionale :* ceea ce-i împinge pe deputații români, şi înainte de toate pe boieri, de a îngreuia cît se poate naționalizarea izraeliților în România nu e nimic alt decît grija de a nu cădea în deplină atîrnare financiară de evrei. „De aceea oare ne-am espus tuturor pericolelor şi vicisitudinelor războiului, de aceea ne-am vărsat sîngele la Plevna, pentru a da țara noastră pe mîna evreilor?" Prin aceste cuvinte ale unui însemnat deputat român se caracterizează dispoziția majorității populațiunii din Principatele dunărene. Cu toată exagerarea, e ceva *adevărat* în acest țipăt de durere. Nimeni care e cîtuşi de puțin familiarizat cu împrejurările în cestiune nu va nega că cestiunea izraelită are pentru România cu totul altă importanță decît pentru Serbia de exemplu. Cea din urmă putea lesne, fără a se teme de o răsturnare economică, să îndeplinească condițiile puse de Congres pentru independința ei, pe cînd emanciparea spontanee a evreilor din România ar avea de rezultat o revoluție în toată forma în toate raporturile de posesiune.

Deci daca nu se potriveşte ca cerințele echității de a trata după acelaşi calup Serbia şi România în cestiunea evreilor şi de a măsura cu aceeaşi măsură, totuşi pe de altă parte împrejurarea că clasele superioare din Principatele dunărene sînt îndatorate

---

la evrei nu e un cuvînt pentru a dispensa România de îndatoririle ce li s-au impus tuturor statelor Peninsulei Balcanice în privirea egalității civile a membrilor tuturor confesiunilor. Minimul pe care Europa îl poate pretinde de la România e ca să se facă un adevărat început în cestiunea egalității civile a evreilor.

Ziarul vienez, care din cînd în cînd îşi primeşte inspirațiunile de la ministerul de esterne al monarhiei, e aşadar bine informat, un semn că şi cercurile guvernamentale cu cari stă în legătură sînt bine informate.

Fără a ne preocupa aşadar de soluțiunea pe care ziarul citat o patronează, avem cuvînt de a ne părea bine că în sfîrşit cestiunea se mută de pe terenul nediscutabil şi şarlatanesc al teoriilor *umanitare* pe acel discutabil al intereselor *naționale* şi *economice.* Întru cît dar interesele noastre sînt armonizabile cu emanciparea, vom ceda, întru cît nu, nu.

*

De vro cîteva zile oamenii politici ne prezintă priveliştea alergărilor, căci fiecare pe întrecute au fost chemat pentru a da consilii.M. Sale Domnului în privirea chipului cu care gîndeşte că s-ar putea limpezi situațiunea.

Zilele trecute, cu ocazia realegerii d-lui C. A. Rosetti, am avut plăcerea de-a asista la numărătoarea mărgăriteştilor şi pătărlăgenilor şi, fiindcă rezultatul staulului au fost favorabil d-lui Rosetti, avînd adecă maioritatea simplă, de aceea „Românul" prezintă situația ca grozav de încurcată şi se vede că sfetnicii oficiali ai M. Sale asemenea.

În sine lucrurile stau astfel:

Camera nu se mai împarte în opoziție şi guvernamentali ci în : Moldova şi Țara Românească. Cumcă Moldova e în pericol, iar nu Muscelul, în care sînt numai *doi* evrei, e evident pentru oricine. Moldova, care are deplina conştiință a pericolului imediat, este aceea care nu-l crede pe d. Brătianu, şi Moldova cată să aibă pasul întîi în cestiune. E o dovadă de înalt patriotism din partea deputaților din Țara Românească că, măcar în această una cestiune, se lasă conduşi de opinia moldovenilor.

Cel mai practic mijloc pentru ca deputații din Tara Românească să vază cu ochii proprii pericolul ce amenință Moldova întîi, apoi țara întreagă, ar fi ca cu un tren espres să plece toți *in corpore* în Moldova, să vază odată de aproape Botoşanii, Bacăul, Tîrgul Frumos, Iaşii şi să treacă apoi în cîteva sate ca să vază halul la care a ajuns populația rurală. Atunci abia ar putea vorbi şi vota în cunoştință de cauză. Acest argument *ad oculos* e şi ieften şi lesne de avut şi ar lecui pe mulți de boala teoriilor umanitare.

Iar cît despre situație, ea ni se pare destul de simplă. Cabinetul care ar primi-o astfel cum ea se prezintă prin proiectul majorității comisiei Camerei va fi susținut de toți, încît d. Brătianu îşi poate da demisia în toată liniştea ; nici un pericol pentru țară n-ar rezulta din aceasta. Din contra, cele existente ar dispărea.

Iar pericolele care ar amenința nuanța Mărgăritescu-Pătărlăgeanu ni se par de prea puțină importanță pentru ca să mai vorbim despre ele.

[10 iulie 1879]

[„ÎNTRE DEOSEBITELE PERSONALITĂȚI..."]

Între deosebitele personalități politice cari în zilele din urmă au fost chemate la M. Sa Domnul pentru a-şi da opinia în privirea soluțiunii cestiunii evreieşti a fost şi d. A. Teriachiu, vicepreşedintele Adunării deputaților.

Acest d. deputat a fost şi este liberal, nu face parte din dreapta conservatoare şi e ales vicepreşedinte cu voturile *roşiilor,* deci nu se poate presupune că noi i-am fi inspirat consiliile ce avea de gînd a le da M. Sale.

Informațiile noastre, întru cît sînt exacte, atribuie d-lui Teriachiu rolul de a fi atras atenția M. Sale asupra faptului că în cestiunea izraelită deputații *moldoveni* stau aproape toți la un loc, căci esperiența de toate zilele le-au arătat ce greu pericol amenință în prima linie Moldova, apoi România întreagă din partea invaziei jidoveşti. A atras asemenea atenția M. Sale asupra împrejurării că în Adunarea României — în această unică cestiune cel puțin — majoritatea formală n-ar trebui să decidă pur şi simplu, căci se izbeşte mai cu seamă într-o parte a țării şi că ar fi o dovadă de patriotism daca deputații din Țara Românească ar urma opiniile moldovenilor şi ai acelor colegi cari sînt de o părere cu moldovenii. Aceşti colegi sînt grupul Vernescu şi mulți alți deputați roşii chiar, din județele însă unde populația e curat românească.

21-c. 832

Nu putem chezăşui că espunem din cuvînt în cuvînt şi în toate amănuntele ei opinia atribuită d-lui Teriachiu, căci ea, trecînd din gură în gură, s-a modificat poate şi a pierdut din vigoarea ei originară, destul numai că acesta a fost aproape înțelesul cuvintelor sale, comunicat nouă de amici politici.

Această opinie atribuită d-lui Teriachiu e adevărată.

Moldova are *sute de mii* de evrei, Țara Românească numai zeci de mii; în Moldova nu e oraş în care evreii să nu formeze majoritatea sau cel puțin jumătatea populației, în Țara Românească sînt orașe, ba județe întregi în care nu sînt decît 2-3 familii evreieşti; în Moldova nu e *sat* în care să nu fie cel puțin una, dar în genere mai multe familii evreieşti, în Tara Românească sînt *mii* de sate în care nu se află un picior de evreu. Cestiunea izraelită este dar o calamitate publică în privirea purtăm căreia cele două părți istorice ale României nu se aseamănă : Moldova e inundată, Tara Românească *încă* nu.

Cu privire deci la această opinie adevărată am scris în jurul nostru de marți următorul pasaj:

Camera nu se mai împarte în opoziție şi guvernamentali, ci în : *Moldova* şi Țara Românească. Cumcă Moldova e în pericol, iar nu Muscelul, în care sînt numai *doi* evrei, e evident pentru oricine. Moldova, care are deplina conştiință a pericolului imediat, este aceea care nu-l crede pe d. Brătianu, şi Moldova cată să aibă pasul întîi în cestiune. *E o dovadă de înalt patriotism din partea deputaților din Țara Românească că măcar în această una cestiune se lasă conduşi de opinia moldovenilor.*

Cel mai practic mijloc pentru ca *deputații din Țara Românească să* vază cu ochii proprii pericolul ce amenință Moldova întîi, apoi *țara întreagă,* ar fi ca cu un tren espres să plece toți in *corpore* în Moldova, să vază odată de aproape Botoşanii, Bacăul, Târgul-Frumos, Iaşii şi să treacă apoi în cîteva sate, ca să vază halul la care a ajuns populația rurală. Atunci abia ar putea vorbi şi vota în cunoştință de cauză. Acest argument *ad oculos* e şi ieftin şi lesne de avut şi ar lecui pe mulți de boala teoriilor umanitare.

Atîta am scris în privirea aceasta, nici o literă mai mult, nici una mai puțin. Din aceste rînduri, cari constată un adevăr, „Românul" de ieri scoate prăpăstiele următoare :

O apreciare, care este totdeodată o *teribilă şi imprudinte revelațiune,* ne-a învederat ieri, mai bine decît oricînd, vederile şi tendințele partidei care îşi esprimă ideile politice prin articolii din ziarul „Timpul".

Acolo să ziceau ieri următoarele cuvinte, care destăinuiesc una *din fazele cele mai pernicioase ale întinsului complot ce se*

urzeşte, în afară şi în întrul ţării, pe tărîmul arzător al cestiunii izraelite.

„Camera — zicea ieri cu o *stranie cutezanţă* organul partidei care cu tot dinadinsul ţine a afirma că nu este cîtuşi de puţin *naţională* — Camera nu se mai împarte în opoziţie şi guvernamentali, ci în : *Moldova* şi Ţara Românească !"

Aşa le-ar plăcea poate celor de la „Timpul" să fie.

Apoi urmează:

Toată lumea ştie că nu aceia au fost cei cari au luptat pentru realizarea marei idei naţionale a *Unirii.* Din contra, această idee n-a aflat antagonişti decît printre cei cari se mîndreau cu titlul de *conservatori.*

N-avem nevoie a spune că *toată lumea* ştie *contrariul.* Toate actele Divanului ad-hoc pentru unirea principatelor sînt iscălite de d-nii Lascar Catargiu şi P. Mavrogheni alături cu Anast. Panu şi A. Hurmuzachi, încît partidul *conservator de astăzi* nu e — în cea mai mare parte decît *partidul unionist* din vremea Tratatului de la Paris.

După cel de mai sus urmează apoi un *citat fals,* pe care iată-l :

Conservatori a ce?[î]i vom întreba. *„Conservatori — ne răspund ei astăzi* chiar prin cuvintele din „Timpul" — con servatori ai acelor privilegie pe care ni le garantează nouă, şi numai nouă, debilitarea patriei comune, reducerea *României independinte* la starea umilită de *Moldova* şi de *Ţara Românească !"*

După acest citat fals, care nicicînd n-a fost scris în „Timpul", necum *astăzi,* urmează apoi trei coloane de acuzări de înaltă trădare pe care nu le vom releva pentru că e cu totul de prisos.

E destul a arăta publicului din ce oameni de nimic, din ce oameni fără conştiinţă şi fără sentiment de demnitate omenească, din ce candidaţi de balamuc — daca nu şi de puşcărie — se compune redacţia, „Românului".

Căci cine din şirurile noastre, cu totul conforme cu adevărul, inspirate de un consiliu pe care *un deputat din partidul brătienist* 1-a dat M. Sale, poate scoate prăpăstiile din n-rul de ieri al „Românului" acela a pierdut dreptul la orice răspuns serios.

[12 iulie 1879]

[„DE CÎND A ÎNCEPUT ..."]

De cînd a început să se discute cestiunea izraelită în presa şi în Camerile de revizuire ni se prezintă un fenomen nou, care desigur că nu poate decît să sporească bucuria tuturor umanitarilor şi negustorilor de mofturi, fenomenul adecă al unei prese fondate esclusiv pentru interese evreieşti.

Cele mai puţin periculoase între aceste producţiuni ale muzei Sionului sînt desigur acelea cari în mod franc şi leal se declară de mai nainte de organe esclusive ale evreilor. De această categorie se ţine însă numai unul din organele apărute, anume „Fraternitatea". Ţinta acestui organ este de-a lăţi cultura, iar această cultură consistă în articole, studii, schiţe biografice şi istorice privitoare la judaism. Astfel profesia de credinţă. După aceasta urmează un apel către naţiunea română, care, ca toate plîngerile de pîn-acuma, e în mare parte inexact, căci se susţine de ex. că evreii nu s-au bucurat în România pîn-acuma de *nici un* drept, pe cînd noi ştim din contra că s-au bucurat de *toate,* afară de *unul.* Partea literară a primului număr e o monografie a botanistului M. I. Schleiden, tradusă în româneşte. În această monografie ni se spune că evreii sînt şi rămîn cel mai remarcabil popor, cu drept cuvînt „poporul ales al lui Dumnezeu" şi alte ... cestiuni de apreciaţie !

Acest studiu cuprinde următoarea mărturisire :

Evreii sucombară unei puteri materiale înspăimîntătoare. Naţionalitatea lor fu nimicită, poporul evreu fu împrăştiat în lumea întreagă, de la China şi Indii pînă la extremul Occident al lumii pe atunci cunoscute, trecînd prin Africa şi Europa. Dar acest popor rămase *unul, împreunînd pe toţi membrii săi prin legături indisolubile,* şi în dezvoltarea vieţii lor morale şi intelectuale se îndreptă totdauna către un *centru comun unde se întîlneau toţi izraeliţii.* Orunde venea evreul găsea fraţi ce împărtăşea credinţa şi sentimentele sale; era sigur că va fi primit şi ajutat cu simpatie.

Tocmai aceasta am susţinut şi noi pururea. Evreii au rămas *un* popor deosebit de toate popoarele, deci ei nu pot deveni decît prin o escepţie români, germani sau altceva. Ei rămîn evrei.

Acelaş mare adevăr spus de d. Schleiden şi „Fraternitatea" ni-1 spune ştiinţific, clar şi precis Robert de Mohl în cartea sa : *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik,* tom III, prin următoarele cuvinte :

Sîntem nevoiţi să arătăm—zice *Mohl—că* presupunerea despre o omogenitate completă între evrei şi între maioritatea populaţiunii a fost *cu totul falsă,* fiindcă s-a trecut cu vederea *duplicitatea* naţionalităţii lor. Masa populaţiunii—spre a vorbi aci numai de statele germane, cu toate că şi în Franţa, Anglia, Italia nu este altfel — masa populaţiunii are *o* singură, naţionalitate, cea germană. Absolut şi în singura fiinţă a acestei naţionalităţi concepem şi înţelegem noi relaţiunile noastre către stat, către toate afacerile şi interesele publice; vrînd-nevrînd, prin instict, pe nesimţite, Insă cu atît mai unitar şi mai concentrat. În această privinţă la noi nu se află sentimente împărţite, nici un interes alăturea sau peste cel german. Însă la evrei aceasta este cu totul altfel. Evreul nu este *numai* german, ci *totodată şi evreu; ba este evreu înainte de toate, înainte de a fi german sau de-a se simţi ca atare.* Chiar uzul limbei esprimă aceasta cu un tact fin de distingere. Căci nu se zice german-izraelit (german de religie izraelită), francez-izraelit (francez de religie izraelită) ci se zice: evreu nemţesc, evreu englezesc (evreu din Germania, Anglia). Pe

cuvîntul *evreu se* pune accentul, căci noi ştim că aceasta le este *adevărata naţionalitate,* particularitatea lor pronunţată, iar cealaltă nu este decît o uşure modificare a celei dîntîi.

Aşadar noi românii admitem teoria d-lui Schleiden, că într-adevăr evreii sînt un popor, adoptăm chiar că ei sînt cel mai remarcabil popor — din multe puncte de vedere — asemenea că sînt poporul ales al lui Dumnezeu; dar odată admise aceste teorii *ad majorem Dei gloriam* ni se va concede ca în asemenea condiţii să nu-i privim drept români şi să le refuzăm net drepturi cari în *această* ţară nu li se cuvin decît *numai* românilor şi cari li s-au îngăduit, cu multă imprudenţă, şi străinilor creştini.

Aşadar cu producţiuni intelectuale leal evreieşti discuţia e uşoară. N-avem decît a admite tot ce zic în acele producţiuni pentru ca concluzia de a nu li se da drepturi să reiasă de sine.

În fine, nu negăm că tocmai ziarul acesta, puritan în felul lui, e moderat în espresiuni şi cuviincios. Nu criticăm apariţiunea lui din mai multe puncte de vedere, dar cel de căpetenie este desigur considerantul că prin fondarea unei foi esclusiv izraelite lupta de idei devine legală, pe cînd pîn-acuma ea se mărginea din partea adversarilor la denunţări *oculte* prin ziare străine, la reclamaţiuni oculte către consuli, adecă la acte cari prin minciună şi calomnie căutau a face rău ţării în care izraeliţii trăiesc.

Deşi presa la noi e absolut liberă, deşi se pot debita în ea cele mai mari neadevăruri, totuşi chiar o presă curat izraelită n-ar putea avea curajul de-a repeta în coloanele sale acele comune calomnii, acele poveşti inventate, acele ilustraţiuni de fantazie din ziare străine

Staatsrecht. Völkerrecht und Politik.

Monographieen

von

Robert von Mohl.

Erster Band.

Staatsrecht und Völkerrecht.

Tübingen. 1860.

Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung.
Laupp & Siebeck.
2526/1942

5. Tratatul lui Robert von Mohl, *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*,

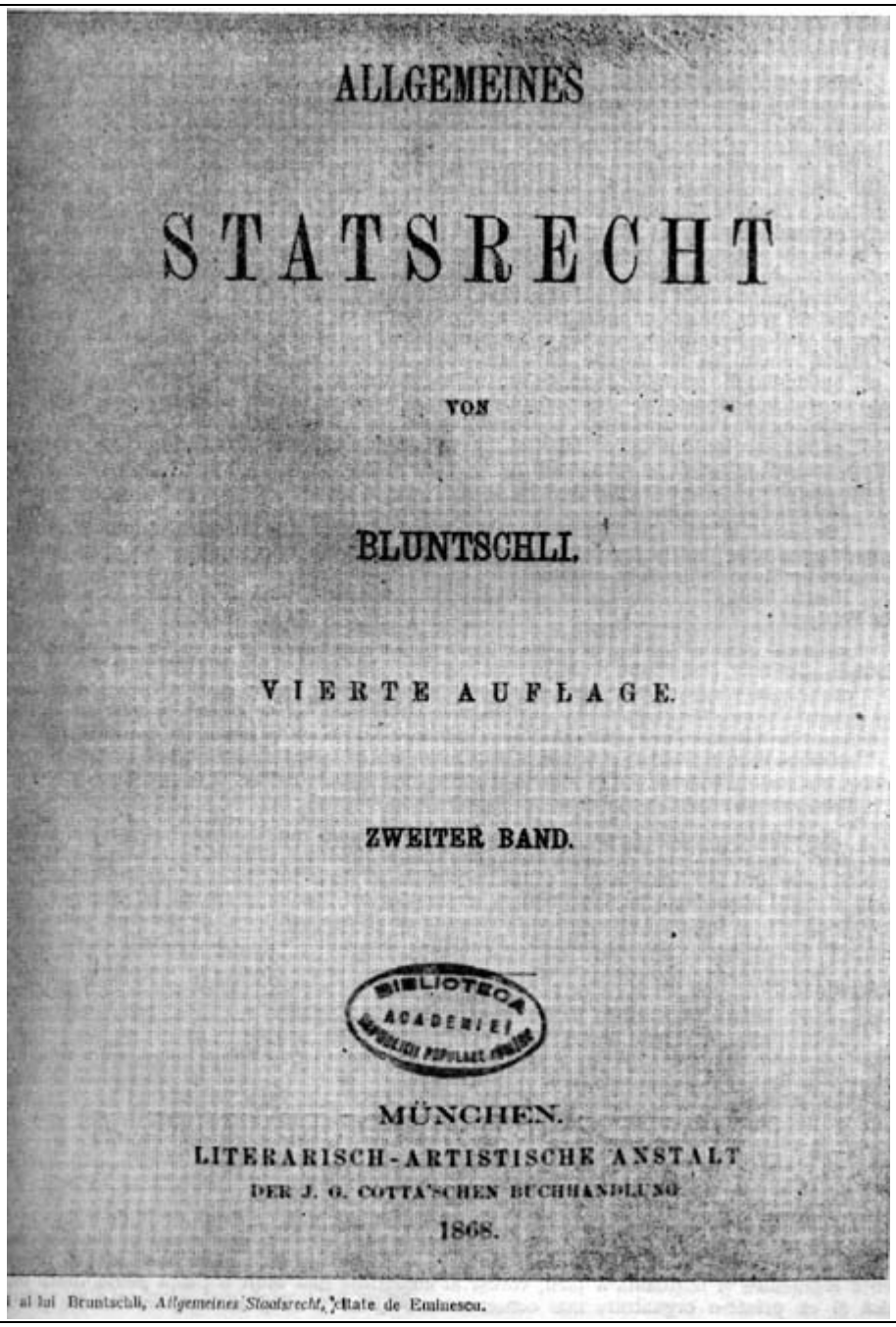

[illegible] al lui Bluntschli, *Allgemeines Staatsrecht*, ştiute de Eminescu.

cari prefăceau ţara noastră într-un fel de ţară tătărască. Presa izraelită va fi de acum înainte dovada cea mai bună că nu există persecuţiuni religioase.

*

Mai puţin sinceră şi mai greu de mistuit este categoria aceea de ziare evreieşti cari, sub masca apărării unor interese generale, deci sub masca românităţii, nu sînt în fond decît reprezentante ale intereselor evreieşti. Această categorie consistă pînacuma din două organe:

„Ştafeta", foaie ce apare zilnic în laşi; „Suceava", apărînd o dată pe săptămînă la Folticeni.

Nu se poate o deosebire mai mare decît între „Fraternitatea" şi „Ştafeta". „Fraternitatea" afirmă existenţa unei naţionalităţi izraelite, „Ştafeta" o neagă, c-un cuvînt acest din urmă ziar e campionul acelui neadevăr debitat de Alianţă că există români de confesie mozaică, deci e organul adevărat al Alianţei. Scris bine — poate de un român chiar — dar reprezentînd pur şi simplu punctul de vedere al Alianţei izraelite, afectînd în coloanele sale patriotismul şi sentimentul de naţionalitate, „Ştafeta" a fost un ziar cînd cogălnicenist, cînd fracţionst, şi n-a aruncat masca decît în timpul alegerilor. Abia atunci s-a văzut că e curat evreiesc.

Noi nu vom discuta cu acest ziar din simpla cauză că n-avem a face cu un reprezentant sincer al ideilor izraeliţilor, precum

e ,,Fraternitatea" bunăoară. Oricît de clar am dovedi că nu există români de rit mozaic, că o deosebire trebuie mănținută între străini asimilabili şi cei neasimilabili, oricît de limpede am arăta că teoria ,,om şi om" nu e admisă decît în state ce sînt la adăpostul a orice pericol esterior şi interior, iar nu in state unde teoria pusă în practică ar produce revoluțiuni economice şi sociale înlăuntru şi nimicirea din afară, ,,Ştafeta", ca reprezentantă a ideilor Alianței, nu se va abate nicicînd din calea ei şi va continua a afirma aceleaşi principii pe care însăşi nu le crede şi pe cari le debitează numai pentru ca în ochii românilor sa aibă o rațiune de a fi.

Stat prorațione voluntas.

,,Suceava" în fine e încă foarte modestă; acest organ se mărgineşte deocamdată numai la reproducerea unor notițe favorabile evreilor, iar propria lui atitudine încunjură cu grijă polemica arzătoare ridicată în cestiune.

Pentru iubitorii umorului neconştiut reproducem scurta profesie de credință a organului din Folticeni:

Necesitatea simțită în acest oraş de un jurnal a decis pe mai mulți membri al partidei liberale fondarea unui *ziar săptămînal.*

Căci în adevăr în timpul de față, cînd țara este într-o agitațiune politică, cînd Camerile de revizuire sînt convocate spre a regula o cestiune importantă impusă nouă prin Tractatul de Berlin, *vechea capitală a Moldovei* să nu-şi aibă şi ea un jurnal? Ar fi să arătăm țărei că folticenenii nu se mai interesează de cele ce se petrec în interiorul țărei.

Nu ne vom ocupa de polemicele ce se ținea tn *altele* jurnale care au mai fost în acest oraş, vom publica numai fapte pozitive, vom combate totdeuna răul de orişiunde ar proveni, vom căuta ca justiția să fie la înălțimea ei.

Bazați pe aceste principii, sperăm că onor. public ne va da tot concursul.

,,Necesitatea simțită *de un* jurnal, care a decis pe mai mulți membri *al* partidei *fondarea unui* ziar", apoi Folticenii declarat veche capitală a Moldovei sînt desigur lucruri cari dovedesc ca redactorii foii, înainte de a căuta ca justiția să fie la înălțimea ei, ar trebui să caute a citi şi reciti abecedarul lui Ion Creangă, gramatica lui Manliu şi istoria lui Xenopol. După ce redacțiunea va fi trecut prin acel curs superior de ştiințe politice şi de stat vom putea sta la vorbă cu ea, deşi cu oarecare rezervă. Pîn-atunci însă-i dorim numai sănătate şi voioşie!

[14 iulie 1879]

[„CAMERELE ACTUALE DE REVIZUIRE..."]

Camerele actuale de revizuire nu vor avea oare nimic alta de făcut decît de-a da o soluțiune oarecare cestiunii izraelite? Opinia noastră intimă este că, deşi evreii în numărul mare ce a inunndat tara — dar mai cu seamă Moldova — constituie un pericol imediat pentru existența economică şi națională a țării, totuşi ei constituie mai mult o boală acută decît organică şi că printr-o organizare mai conservatoare ei ar fi siliți să emigreze în alte țări ale

---

Orientului. Evreii se grămădesc în țările unde semicivilizația e unită cu pseudoliberalisnml şi fug de civilizația adevărată şi de libertatea adevărată.

Iar libertatea adevărată şi neatîrnarea economică sînt două noțiuni identice. Şi cînd vorbim de neatîrnarea economică înțelegem eliberarea continuă, prin cultură şi prin împroprietărire, a clasei celei mai numeroase şi esclusiv productive, a clasei țăranilor.

Observăm întîi că părticelele de pămînt acordate țăranilor sub domnia lui Vodă Cuza constituie pînă acuma în mod definitiv proprietatea țărănească şi o mărginesc prea de timpuriu la o cantitate oarecare, prea mică pentru epoca de astăzi, în care realul țării stă în disproporție cu populația. Daca țara ar fi locuită de altă rasă decît cea traco-latină răul n-ar fi mare. Dar noi trebuie neapărat să ținem seamă de calitățile şi defectele rasei noastre, de predispoziile ei psihologice de cîte ori croim legi generale. Evreul proletar, neavînd absolut nimic, nici capital în bani, nici meşteşug sigur, se-nsoară cu toate acestea foarte de timpuriu, face mulțime de copii; trăieşte cu ei în cea mai mare mizerie — adesea cîte două-trei familii într-o odăiță — şi astfel în aceste furnicare omeneşti se cresc apoi generații de hiene ale societății, copii reduşi şi închirciți în privința fizică şi intelectuală, în cari se dezvoltă un singur instinct, acela al speculării muncii altuia, al esploatării altuia. Țăranul român e departe de a fi atît de cutezător în maniera lui de a vedea. El, neavînd pămînt, nu se însoară defel; el renunță de bună-voie de a-şi întemeia un cămin dacă împrejurul casei sale n-are şi instrumentul necesar de muncă, care să asigure existența viitoarei sale familii. E evident însă că micile părți de pămînt, dacă vor fi din nou împărțite între descendenții familiilor foştilor clăcaşi, aceştia vor fi reduşi cu vremea la starea de proletari avînd fiecare cîte cîțiva stînjeni de pămînt, prea puțin pentru a trăi şi prea mult pentru a muri; se va naşte un fel de clasă ibridă, fără putere şi fără producțiune, incapabilă de a se înmulți din cauza sărăciei, sclavă absolută a capitalului. Puțini oameni cu mai multă energie economică îşi vor acapara apoi părticelele foştilor clăcaşi şi, deodată cu creşterea sau creiarea din nou a altor latifundii, populația agricolă va da mereu înapoi prin stingere, încît epoca n-ar fi departe în care n-am mai avea decît oraşe *străine* într-un deşert românesc.

Nouă ni se pare aşadar că un principiu care ar trebui admis în legislațiunea noastră, cel puțin pentru un număr anumit de ani,

este indivizibilitatea pămînturilor țărăneşti, pe lîngă neînstrăinarea lor către nesăteni, va să zică maioratul. Dar corolarul acestei măsuri generale trebuie să fie neapărat parcelarea sistematică a moşiilor statului între minorii familiilor, adecă formarea altor minorate, *minorum gentium,* pe moşiile statului. în sine, pentru stat e mult mai folositor de a avea mici proprietari cari să-şi muncească pămîntul singuri şi în mod intensiv decît de a-şi da moşiile pe mînile acelei neomenoase esploatări estensive care se sfîrşeşte cu ruinarea proprietăților şi a populațiilor, şi e asemenea mai folositor decît crearea unei proprietăți rurale de mijloc, căci aceasta din urmă se traduce în tirania capitalului mic asupra muncii. Capitalul mic are totdauna tendința de a fi uzurar şi un proprietar a o sută pogoane e mult mai apăsător în sat decît proprietarul a mii de pogoane.

În înlănțuirea măsurilor organice care trebuiesc luate pentru soluțiunea definitivă a cestiuni sociale sustragerea populației de la esploatarea de către cărciumari evrei formează o parte însemnată. Cîrciumăria evreiască în țară au ajuns un adevărat scandal, care n-ar fi suferit în nici o țară civilizată din lume; cîrciumele sînt locale de îndobitocire şi de prostituție sufletească şi libertatea de a le ține deschise dumineca şi sărbătorile face ca biserica să fie pustie la zile mari şi cîrciuma plină. Măsura cea mai nimerită pentru a înlătura acest adevărat scandal, această cangrenă a societății, e de a preface dreptul de debit al băuturilor spirtoase în drept al comunelor rurale, iar consiliul comunal să îngrijească ca debitantul să fie numai locuitor şi alegător în comuna rurală, îndepărtîndu-se cu strictețe orice subantreprenor ascuns sub titlul de servitor etc. Deodată cu aceste măsuri, cari ar avea de scop a pune la adăpost populația rurală în contra sărăcii, stingerii şi esploatării uzurare, ar trebui să se facă cei dintîi paşi pentru a introduce stabilitate în funcțiunile judecătoreşti şi administrative, căci numai o biurocrație stabilă garantează aplicarea strictă a legilor. întroducîndu-se stabilitatea în mod sistematic, ar înceta pînă la un grad oarecare alergarea după funcțiuni, calomniarea şi denigrarea funcționarilor publici, făcute cu scopul de a ocupa locurile, *pretextarea principii politice,* pentru a se persecuta oameni îndealtmintrelea oneşti şi muncitori, numai pentru că se pretinde că ar fi din partidul cutare ori cutare. Totodată ar înceta şi starea de lucruri de astăzi, în care orice liberal mai cu seamă, dat afară pentru incapacitate sau hoție, se constituie şi se gerează în victimă a principiilor sale politice, cerînd la reîntoarcerea la putere a camarazilor săi o recompensă pentru suferințele sale pătimite pentru nație şi libertate.

Nu mai pomenim de marele folos că o mulțime de inteligențe şi de brațe cari azi nu urmăresc decît munca stearpă a goanei funcțiunilor, luîndu-şi odată nădejdea de-a cîştiga prin schimbările din centru, ar fi silite a se aplica la o muncă mai productivă, folositoare în prima linie lor înşişi, în a doua, țării întregi.

Noi sîntem siguri că cu o organizare mai strictă, mai protectoare pentru munca materială şi cea intelectuală, le-ar pieri evreilor pămîntul de sub picioare şi ar emigra de la noi cum emigrează din alte țări într-adevăr civilizate, nerămînînd decît numărul strict necesar pentru mijlocirea schimbului în activitatea economică a țării.

Dar cu organizarea laxă de astăzi, cu corupțiunea erijată în principiu de administrare, cea mai bună şi mai națională soluțiune a cestiunii izraelite nu va fi decît un paliativ bun contra unui simptom acut nu însă, medicamentul special contra boalei organice de care suferim.

[17 iulie 1879]

[„CEEA CE A PIERDUT..."]

Ceea ce a pierdut partidul Warszawsky-Mihălescu cu ocazia dezbaterii în ziare şi în comisiile Parlamentului a cestiunii evreştii este restul de încredere a țării de care se mai bucura şi care sperăm că nu se va mai întoarce niciodată. Acesta este cîştigul net al nației româneşti din agitațiile şi frămîntările timpului din urmă. Trebuia în sfîrşit ca banda de esploatare să fie înghesuită la părete, trebuia să i se înfunde odată minciunile şi clevetirile, trebuia să se vază că aceşti oameni n-au în ei nici atîta onestitate politică cît e firul de muştar ; că amăgirea poporului cînd sînt în opoziție, jaful şi vînzarea cînd ajung la putere sînt singurele lor directive.

Văzînd starea de goliciune şi de mizerie în care s-au întors armata noastră de pe cîmpul de război oricine putea presupune cîte milioane trebuie să se fi furat în socoteala acestei brave şi nenoricite oştiri pentru ca ea să fie redusă la o asemenea stare; cu descoperirile îngrozitoare făcute în cestiunea Warszawsky a trebuit să se vază că hoția şi spoliarea averii poporului devenise în timpii cei mai grei principii de administrare în România; văzînd în fine cineva numirea unui Stolojan la Justiție ştie la ce are să se aştepte de acum înainte, căci Stolojan şi cocoloşirea furăturilor roşii sînt lucruri identice. Văzînd cineva numirea unui Lecca la Ministerul de Război, care, spre ironia amară a disciplinei şi onorii [î]şi începe zilele de ministru printr-o circulară în care recomandă armatei disciplina şi credința către Domn, el care, prin o trădare de care nu-i capabil decît un suflet înjosit, au răsturnat pe Vodă Cuza, văzînd cineva aceasta, rămîne convins că secta roşiilor nu poate fi numită un partid politic, ci o bandă de criminali cărora numai în țara noastră şi nici într-o alta din lume li se oferă portofolii de miniştri în locul temnițelor şi ocnei şi decorații în locul pedepselor.

Dar cine n-a văzut purtarea acestor oameni în vremea alegerilor? Ei spuneau alegătorilor că partidul conservator este cel care ține cu evreii, că partidul conservator e înțeles cu străinătatea; iar ei nu vor da nimic evreilor. Prin calomnie şi minciuni a fost în stare din nou, desigur, însă pentru cea din urmă dată, de-a amăgi pe alegători şi de-a-i face să crează făgăduințele lor de faliți politici.

Cum s-au adunat însă ce s-a văzut? Organul partidului, numit „Românul" spre batjocura numelui românesc, pledînd cestiunea acordării drepturilor politice la mii de evrei, a drepturilor civile la *toți* evreii fără deosebire, apoi şeful partidului, d. Brătianu, amenință țara care-i hrăneşte în loc de a-i zdrobi, o amenință cu soarta chedivului de Egipet, cu invaziunea străină, cu împărțirea, cu dezmembrarea, daca... nu se va da de bunăvoie în stăpînirea evreilor.

„Spuneți neadevărul" li s-a zis în Parlament şi în ziare, pericolele sînt invenții de ale voastre şi de ale Alianței izraelite; ele sînt mijloacele voastre de presiune asupra conştiinței şi bunului-simț al țării.

Atunci au început a se zvîrcoli idra şi a căuta scăpare într-un ministeriu de fuziune. În acest ministeriu au luat din secta roşie nu pe aceia cari sînt capabili de orişice, căci capabili de orice crimă e oricare din aceşti oameni, dar pe aceia cari, pe lîngă capacitatea de a face orice, mai au şi o deplină lipsă de pudoare; au luat pe un individ ca Lecca, gonit din armată pentru că i-au pătat onoarea prin trădare şi călcare de jurămînt, pe un nemernic gheşeftar ca acest Stolojan, capul Comitetului de salut public, care au aruncat calomnia, lipită în toate comunele rurale, contra unor bărbați cărora acest om de nimic nu e vrednic de a le rosti numele.

În fine la Lucrările Publice şi totodată prezident al Consiliului a rămas d. Brătianu însuşi, căci sînt drumuri de fier de cumpărat şi cîteva milioane de aruncat pe fereastră,

---

Cînd a văzut cineva amenințările cu soarta chedivului, cu împărțeala, cu invazia a organului roşiilor, atunci trebuie să conchidă neapărat că acel organ este vîndut Alianței izraelite.

Noi întrebăm însă ce caută Lecca-Stolojan-Brătianu în cabinetul de fuziune? Aceşti oameni s-au rostit deja pentru categorii, s-au rostit pentru a se da drepturi civile tuturor evreilor.

Ce însemnează oare noul program iscălit de toți aceştia şi citit în Cameră de col[onelul] Lecca? Colonelul va ține la cuvîntul dat în Adunare precum a ținut la jurămîntul militar făcut lui Vodă Cuza. Cu astfel de oameni, cu trădători de noapte, i se inspiră încredere țării?

[19 iulie 1879]

[„DE LA FORMAREA CABINETULUI..."]

De la formarea cabinetului nou încoace am aşteptat să se facă oarecari schimbări mai cu seamă în administrațiunea țării, care sub un om ca d. Mihălescu a trebuit să devie infectă. Chiar cetățeanul cel mai optimist, cînd a văzut părinteasca îngrijire cu care d. I. Brătianu a păstrat luni întregi pe cinstitul Mihălescu ca director la interne după ce d. Moldoveanu-şi făcuse destăinuirile sale publice, a putut înțelege că această pregetare şi trăgănire nu putea avea alt sens decît de-a cocoloşi ce se putea cocoloşi şi de-a întuneca atît actele din centru cît şi complicitatea de la periferii; de asemenea e aproape de înțelegerea oricui că prefecții aceia cari au putut fi mai cu seamă în complicitate cu societatea Warszawsky-Mihălescu sînt cei din județele de lîngă Dunăre, cari au căpătat la timpul cuvenit atît de temeinice instrucțiuni de ce să zică şi să nu zică înaintea judecătorilor. Arestarea ca din senin a d-lui Moldoveanu în urma mijlocirii vestitului Chirițescu, actual prefect de Teleorman, e un semn că roşii pe toată linia erau gata de-a închide prin arest gura celor ce vor găsi adevărul.

Dar floarea activității acestor prefecți roşii a fost — se-nțelege — în vremea alegerilor. Față cu neîncrederea generală a țării că guvernul roşu ar fi în stare de-a rezolva spre mulțumirea generală o cestiune atît de spinoasă ca cea izraelită, prefecții partidului Warszawsky-Mihălescu aveau misiunea specială de-a amăgi, de-a promite funcțiuni, de-a amenința, pentru a scoate cu de-a sila din urne cele două treimi a Camerilor de revizuire aşteptate cu atîta nerăbdare de Alianța izraelită, de presa evreiască din străinătate şi de toată suflarea trădătoare din țară.

Daca un Cortazzi totuşi n-a izbutit la Dorohoi cauza e numai estrema energie a alegătorilor, gata de a arunca pe fereastră atît pe ciracul partidului roşu, cît şi pe d. Brătianu însuşi.

În huiduituri şi în şuierături d. Brătianu a trebuit să ia tălpăşița din Dorohoi, din Bacău şi din alte oraşe ale Moldovei. Cine-şi aduce aminte de falsificarea listelor electorale, de trecerea unor postulanți comuni în listele colegiului întîi şi al doilea, de schimbările în funcțiuni administrative şi judecătoreşti după avizul acestor prefecți, de împlerea tutulor posturilor cu frați, cumnați, fii şi nepoți a eventualilor prefecți, pentru ca de acelaş soi să fie toată rețeaua infectă care acopere un județ întreg, acela lesne va conchide că o schimbare a administrației e strict necesară pentru a curăți țara de aspiratorii la coroana virtuții, fie puşi în funcție, fie ascunşi în tufişele drumurilor mari. Numai în centrele Iaşi şi Bucureşti se menaja întrucîtva opinia publică,

numindu-se oameni din partid, dar asupra cărora nu erau pete cari să-ntunece reputația onestității private. Iar încolo tot unul și unul, tot oameni cari se deosibeau de semenii lor prin vrun dar deosebit, fie adorarea zeului Bacchus, fie jocul de cărți, fie luarea de mită, fie în fine scandale fără un nume ce s-ar putea rosti, ca cele comise de un prefect de Vaslui, de care se revoltase însuși un ministru roșu, care în această materie poate suporta mult, precum era d. Stătescu.

Ce grozăvie cată să fie în toată țara, ce atmosferă de corupție și de venalitate, ce rețea de fără-de-legi și de silnicii cînd ne aducem aminte de cel care era adevăratul ministru de interne și totodată asociatul în afaceri a cinstitului Warszaw'sky ! De rechiziționile — fie pentru armata imperială, fie pentru cea română— abia cutezăm a pomeni. Sub auspiciile acestei administrații se dădeau bilete false, se constatau cînd prestațiuni, cînd pierderi de sute de mii de franci, se schimbau boii rechizi[ți]onați pe alții bolnavi, cari piereau în drum, se sus-trăgeau productele destinate pentru armata noastră, care în timpul acesta murea de foame și se hrănea cu coceni de porumb strînși în cîmpiile acoperite cu zăpadă ale Bulgariei.

De trei ori să fi prădat tătarii țara în lung și-n lat, de trei ori să fi căzut ca nuorii locustele pe lanurile înflorite ale României, totuși n-ar fi produs pagubele pe care le aduc doi-trei ani de administrație roșie.

Într-adevăr, dacă n-ar exista bietele tribunale cari de rău de bine tot sînt o amenințare permanentă pentru acești oameni și cari, cu toată starea precarie și pururea primejduită a judecătorilor, tot își fac datoria cînd lucrurile prea se deoache, am asista la anarhia cea mai deplină de la un capăt pînă la altul al României.

E o datorie imperioasă pentru d. Cogălniceanu de-a curăți atmosfera administrației județelor de mirosul de penitenciar răspîndit pretutindenea de partidul Warszawsky-Mihălescu. Pe calea acestor schimbări 1-ar binecuvînta poporul întreg, 1-ar sprijini presa și opinia publică în genere. Administrația a devenit o adevărată pată pentru țara aceasta, o pepinieră de candidați de penitenciare, un loc de refugiu și de impunitate pentru cei ce au părăsit temnițele sau pentru cei cari sînt în perspectivă de-a intra în ele de acuma-nainte. Știm că trebuie un curaj estraordinar, cînd ai pe un Lecca sau pe un Stolojan alături, de-a mătura fără cruțare lepădăturile societății cu cari roșii pretind a administra, știm că acest soi de oameni e-n stare a-ndrepta pistolul asupra pieptului unui ministru care ar încerca să-i înlăture, știm asemenea că nu d.Brătianu, ci acești oameni sînt cei cari stăpînesc țara, exercitînd o estremă tiranie asupra șefi-lor lor chiar; dar acest înalt curaj civic d. Cogălniceanu trebuie să-l aibă. Da, va avea în contră-i banda de esploatatori roșii, dar în tabăra sa ar fi țara întreagă, sugrumată de adepții lui Pazvantoglu.

Această satisfacere e datorită țării întregi. Celelalte ramuri de administrație publică, oricît de rău împînzite ar fi cu oamenii silei, au totuși legi organice cari le fac contrabile. Dar în administrația atîrnătoare de Ministeriul de Interne controlul lipsește cu desăvîrșire.

În privirea administrației în senzul restrîns al cuvîntului România e dată în prada unei esploatări și a unei silnicii nemaipomenite, pe care d. Cogălniceanu, ca om cu esperiență politică, trebuie si<n>gur să le fi cunoscînd.

Ne vine greu de-a vorbi de această administrație roșie, căci de rușinea și de cangrena țării noastre sîntem siliți a vorbi. Dorim din inimă ca d. Cogălniceanu să ne dea ocazie de a tăcea cel puțin despre ea; căci epoca în care am putea-o menționa cu laudă ne pare încă foarte depărtată.

[20 iulie 1879]

[„ZIARELE GUVERNULUI..."]

Ziarele guvernului nu încetează nici acuma de a atrage mereu atenția nației asupra articolelor speriitoare din jurnalistica străină, asupra cuvintelor nefavorabile a cutărui sau cutărui diplomat și, deși ar fi fost de așteptat ca, în urma fuziunii, presa guvernamentală să înceteze a mai întrebuința acest nedemn mijloc de influințare, totuși sîntem în trista poziție de a constata că pentru ziarul fanariot din Strada Doamnei nu există mai mare plăcere decît de-a reproduce cu o cuvioasă și smerită mutră de vulpe toate inspirațiunile superficiale ale unei prese și rău informate și rău voitoare și în fine prețioasele schimbări de idei între diplomați și reprezentanții Alianței izraelite.

Silă ne este de a vorbi de infecta cestiune izraelită, de acest act de înaltă imoralitate prin care atîtea puteri s-au constituit în judicătorii unui atentat de înaltă trădare comis de evreii noștri în unire cu cei ai Alianței, dînd dreptate trădătorului în contra trădatului și creînd un precedent care, admis odată ca normă de judecată, nu poate fi decît fatal tuturor semnatarilor Tractatului. Căci dacă li se recunoaște unor state străine dreptul de-a se amesteca în afacerile unui al treilea fără ca el să fie ascultat, atunci deie-ni-se voie a presupune că, precum lumea aceasta e schimbăcioasă, s-ar putea ivi o zi în care un alt congres european, în care puterile să fie reprezentate în proporții schimbate, să-și ia libertatea a stabili asupra drepturilor Irlandei și a Indiilor înlăuntrul monarhiei engleze, asupra drepturilor Hanoverei, Posenului, Alsasului înlăuntrul imperiului germanic, asupra poziției arabilor din Algeria ș.a.m.d.

În sine vorbind, puterile n-au avut nici un drept de-a se ocupa de noi fără de noi, nici un drept de-a pune condiții pentru

independența noastră; căci numai în epoca domniei fanariote a căzut în desuetudine, însă n-au încetat nicicînd deplina suveranitate internă şi în parte cea externă a Principatelor.

Numeroasele tractate de comerț a Domnilor vechi, încheiate după capitulațiunile lui Mircea cel Bătrîn şi a lui Bogdan cel Chior, deplina libertate de a stabili dreptul de cetățenie şi de aşezare în țările lor, o libertate mănținută contra osmanilor chiar, adecă contra poporului suzeran, dovedesc că nici un amestec nu putea avea loc din partea străinătății. Abia în epoca fanarioților se-ncheie tractatul de comerț de la Passarovitz, care formează începutul acelor tractate *de <nos>[nobis]sine nobis* prin care se stabileşte cînd dreptul de aşezare a străinilor pe pămîntul nostru, cînd jurisdicțiunea consulară, cînd instituția sudiților, adecă a vagabonzilor privilegiați, şi de atunci infuziunea cu elemente infecte ține necontenit şi fără stavilă.

Daca epoca începută prin Tractatul de la Paris şi încheiată cu războiul ruso-turcesc n-am fi pierdut-o pe povîrnişul unui stupid liberalism, unii căutînd să demagogizeze poporul din ce în ce, alții oprind acel proces de disoluțiune socială, dacă puterile cele mai bune ale gene rației trecute nu s-ar fi irosit în lupte sterpe pentru idei fără nici un cuprins real, daca statul nostru n-ar fi fost un adevărat Bizanț, în care logomachia, discuția asupra subtilităților constituționale şi de principii, să precumpănească orice întrecere pe terenul muncii oneste, intelectuale şi fizice, atunci niciodată n-am fi ajuns în trista stare ca străinătatea să aibă a ne dicta ceva în privirea dreptului nostru intern. Cu un popor ca al nostru, atît de lesene de organizat şi cu atîta bun-simț, ştiam a opune astăzi suma de puteri pierdute oricărei tentative de amestec din afară iar cestiunea de înaltă trădare s-ar fi mîntuit din capul locului prin pedepsirea aspră a acelei trădări, nu prin intrarea în apele ei.

S-a vorbit atîta în contra pedepsei cu moartea. După vechiul obicei al pămîntului pedeapsa cu moarte meritată pentru crime comune se putea răscumpăra cu gloabe, numai pentru crima de înaltă trădare nu. Dacă acei mizerabili agenți ai Alianței izraelite cari sînt în țară ar fi ştiut că pentru criminalele lor uneltiri cu Alianța, că pentru punerea în îndoială a existenței țării în care trăiesc, îi aşteptă ştreangul de cînepă sau securea călăului, n-ar fi cutezat nicicînd a trăda țara şi a bate acum la uşa Parlamentului nostru, pentru a-şi cere răsplata acestei trădări.

Ce-ar fi zis Rusia, Prusia şi Austria bunăoară dacă polonii lor, constituiți în Alianță universală ar fi cerut la Congres reconstituirea Poloniei; ce-ar fi zis Anglia daca inzii ei ar fi cerut de la congresul european dispărerea dominațiunii engleze în Indii? Amîndouă popoarele sînt cu toate acestea istoriceşte cu mult mai însemnate decît evreii, în contra uneltirilor şi perversității cărora aşteptăm îndealtmintrelea o reacțiune în toată Europa. Aştemptăm moartea demagogiei şi credem în ea. Pînă cînd un element care nu împărtăşeşte ba din contră sub minează şi urăşte tradițiile şi trecutul fiecărui din popoarele istorice ale Europei să aibă dreptul de-a le esploata un drept pe care nu-l răsplătesc prin nici o îndatorire pe care s-o simtă față cu societatea?

Lucrul acesta, această nesolidaritate a evreilor cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc, a mers atît de departe încît aceiaş evrei cari erau furnizori ai armatei imperiale ruseşti erau pe de altă parte furnisori de arme ai turcilor, deşi acele arme nu aveau altă destinație decît de a fi descărcate asupra ruşilor, adică asupra compatrioților acelor furnizori evrei.

În treacăt mai pomenim că evreii din țară, în timpul intrării armatelor ruseşti la noi, au scos cuie din şinele drumurilor de fier pentru a periclita viața soldaților ruşi din vagoane, aceasta ştiind bine că asemenea crime puteau să se descarce asupra țării în care ei trăiesc.

Iată dar patriotismul şi umanitatea elementului pentru care Europa a găsit de demnitatea ei a interveni, iată elementul pentru care boierul grec din Strada Doamnei luptă cu atîta foc de un timp încoace.

[22 iulie 1879]

[„NE E SILĂ..."]

Ne e silă de cestiunea izraelită, întrucît consistă din exigențe jidoveşti, şi ne rezervasem ca, măcar în timpul cît nu se reîntrunesc Corpurile legiuitoare să nu vorbim de ea decît atunci cînd țara noastră ar fi ținta unui atac, fie dinlăuntru, fie dinafară.

A solicita intervenirea diplomatică sau înarmată a străinilor contra țării în care trăieşti este un act de înaltă trădare comis împotriva acelei țări.

Alianța solicită pe toate căile această intervenire.

Mii de evrei din țară fac parte din Alianță.

Deci mii de evrei din țară sînt trădători.

În Rusia i-ar aştepta pe asemenea oameni Siberia, în Franța deportarea, în alte locuri închisoarea; la noi însă se bucură de deplină libertate, ne înjură prin presa evreiască cum poftesc şi noi îi lăsăm să-şi joace caii după cum le e voia şi dorința inimei.

Atacurile de care am vorbit la-nceput sînt numeroase.

La circulara d-lui Câmpineanu, Alianța a răspuns printr-o broşură compusă şi datată din *Bucureşti,* tipărită la Cernăuți şi espediată din Iaşi. Această broşură începe cu următorul neadevăr istoric:

După Regulamentul organic toți evreii cari plăteau bir erau priviți ca pămînteni şi se bucurau de drepturile unor atari, puteau fi primiți în coporațiile breslelor, puteau să cumpere proprietate imobilă întrucît nu era încărcată cu boieresc, aveau drept de alegere în comună, puteau să înainteze în armată pînă la gradul de ofițer, li se dădeau titluri nobilitare şi alte distincțiuni, cu un cuvînt se bucurau de deplina libertate a acțiunii, ba încă se bucurau şi de privilegii pe cari țăranii şi ceilalți burgeji nu le aveau.

Afară de deplina libertate a acțiunii, toate aserțiunile celelalte sînt neexacte. Adevărul e că *înaintea* Regulamentului organic obiceiul pămîntului permitea evreilor — pe atunci foarte puțini la număr — cumpărarea de *case în oraşe,* şi că tot acei evrei pămînteni aveau — nu dreptul de a intra încorporațiile breselelor orăşeneşti, de la care erau şi rămîneau excluşi — ci aveau ei înşii una singură corporație a lor proprie şi drept staroste pe rabin, tot aşa precum străinii formau asemenea o corporație, ca şi aceea a ciubotarilor sau tălpălarilor; avînd staroste pe ... consul. Sub această formă hibridă de corporație orăşenească s-au introdus, după Tractatul de la Passarovitz, consulatele la noi şi de acolo s-au numit şi se numesc încă *stărostii.*

De la priimirea în breselele creştine şi pînă la formarea unei bresle aparte e însă o mare deosibire, precum şi de la cumpărarea de case în oraşe pînă la cumpărarea de imobile întru cît nu erau încărcate cu boieresc. Căci nu erau încărcate cu boieresc moşiile şi casele răzăşeşti, dar ca mai ba să le poată cumpăra evreii! Nu erau încărcate viile şi pămînturile orăşenilor, adecă moşiile şi încunjurătoarea oraşelor, pe cari asemenea evreii n-aveau drept să le cumpere.

În fine sub Mihai Vodă Sturza li s-au luat evreilor, prin încheieri ale Divanelor, dreptul de-a se aşeza la țară şi de-a debita băuturi spirtoase; sub Grigore Ghica li s-a luat şi dreptul de-a cumpăra case în oraşe, încît tocmai în momentele în care Mihai Vodă elibera şi punea pe picior de egalitate cu ceilalți locuitori pe țiganii de pe moşiile sale proprii şi de pe cele mănăstireşti, el găsea de cuviință, pentru zdruncinul ce pricinuiesc locuitorilor, să restrîngă drepturile evreilor. Toți scriitorii timpului aceluia deplîng invaziunea evreilor din Galiția şi Rusia, cari, fugînd de serviciul militar, veneau ca roiurile de locuste, ca şi astăzi, fără paspoarte, fie pe vadurile Prutului, unde conrupeau granița rusească mai bine păzită, fie pe cărări de munte, necunoscute grănicerilor austriaci. Îndealtminterea şi ruşi şi austriaci erau bucuroşi să scape de ei, ca şi astăzi. Asemenea nu se va auzi din timpul Regulamentului şi pînă în epoca constituțională ca un evreu să fi căpătat titlu nobilitar sau să fi devenit ofițer în armată.

În realitate cel mai îngăduitor Domn față cu evreii au fost Cuza Vodă. El le-a deschis şcoalele româneşti din care a ieşit tinerimea evreiască care face cu atîta foc parte din Alianța izraelită, el le-a dat egalitatea drepturilor civile, el a început a înrola pe cîte unul în armată, dîndu-i ocazia de a deveni ofițer; el în sfîrşit dispusese prin Codul civil norma după care evreii pot deveni cetățeni români; bineînțelegîndu-se însă că n-avea aface decît cu evreii ca indivizi, nu cu ei ca rasă organizată şi strunită din partea Alianței.

Ex nihilo nil fit.

Cine n-a avut drepturi nu le are nici astăzi. Evreii, considerați pururea ca străini în țară şi fiind străini în realitate, căci nu vorbesc româneşte în familie, au o lege deosebită de aceea a celorlalți locuitori şi nu s-amestecă cu ci prin căsătorii, vor rămînea străini pînă ce nu vor deveni români. Deşi limba nu e singurul semn caracteristic al naționalității, totuşi el e un semn principal. Pe cîtă vreme nu vor vorbi în familie româneşte, nu-şi vor ținea socotelele şi registrele de comerț în româneşte, nu vor priimi în şcoale şi sinagoge limba românească — în sinagoge, de nu pentru partea strict rituală, cel puțin pentru predici — nu vor putea fi considerați ca români.

Dar pretinşi români cari [î]ncep activitatea lor de fii ai patriei prin a denunța şi calomnia patria lor şi prin a-i impune *condiții internaționale de existență,* sau neexistență asemenea români nu admitem noi şi nu-i admite nimeni.

Orice s-ar zice aşadar, uneltirile Alianței pe lîngă Congres constituie din partea membrilor pămînteni ai acelei Alianțe un act de înaltă trădare ; amenințarea cu intervenția străină, cu nerecunoaşterea independenței țarii.

Aceste uneltiri au făcut pe evrei să piarză pînă şi pe puținii lor amici sinceri dintre români, căci asemenea amici existau. Existau între români bărbați de bună-credință, bogați, cu desăvîrşire neatîrnați de capitalurile evreieşti, cari aspirau la soluțiunea cea mai favorabilă evreilor, pentru că aşteptau prin aceasta crearea unei puternice clase de mijloc în Moldova. Dar premiza acestor speranțe şi aspirațiuni era cel puțin *posibilitatea ca evreii să devie români.* Din momentul însă ce-i vedem aliați cu toți străinii de pe fața pămîntului contra țării în care trăiesc şi a poporului de pe spatele căruia subzistă, din acel moment chiar acei puțini trebuiau să piarză orice speranță. La străini s-au adresat pentru a căpăta drepturi, de la străini capetele: săi vedem cu ce se vor alege.

Evreii s-au amăgit asupra dorințelor Congresului precum şi asupra art. 44, ba chiar țara a fost amăgită de către roşii. Noi am spus-o însă din capul locului că nu înțelegem art. 44 şi că după el — un pretext cel mult — trebuie să se fi ascunzînd cauze politice de o greutate mai mare. Timpul din urmă a început să descopere puțin adevăratul înțeles al articolului menționat; şi, dacă ne impunem tăcere în privirea acelui înțeles, o facem pentru că istoria art. 44: e încă în deplină fierbere şi nu avem

rezultatele clare înaintea noastră.

În orice caz însă evreii vor fi aceia cari vor avea a regreta introducerea art. 44 în Tratatul de la Berlin.

[1 august 1879]

[„CARACTERUL OBŞTESC AL LUPTELOR..."]

Caracterul obştesc al luptelor din viaţa publică a românilor e că în mare parte nu sînt lupte de idei, ci de persoane, că cei mai mulţi, în deplină necunoştinţă de ceea ce combat, dau într-un principiu oarecare c-o orbire şi c-un curaj demn de-o cauză mai bună, condamnă ceea ce nu cunosc, batjocoresc ceea ce nu vor să cerceteze, trezindu-se prea tîrziu c-au fost induşi în eroare de ambiţiile vreunei gaşte şi că a lovit într-o ţintă pe care ar fi respectat-o dacă şi-ar fi dat osteneala de-a o privi mai de aproape.

Dacă un om e la noi într-adevăr atît de nefericit să profeseze o serie de idei, nu o listă de persoane, e în pericol de-a-şi vedea ideile întoarse şi răsucite de adversarii lui, pretinşi politici, după placul acestora, va vedea trăgîndu-se din ele concluzii nemaiauzite, cari lui nici prin minte i-au trecut vreodată, şi în fine se va vedea citat înaintea opiniei publice după şoapte, după calomnii acreditate prin repetarea papagalicească din partea celor uşori, nu însă în virtutea unor enunţări sau fapte determinate, cari pentru toată lumea rămîn aceleaşi. Căci în aceste discuţii nu e cestiunea de-a afla adevărul, ci din contra de-a acredita un neadevăr, nu de logică, ci de *eristică;* cestiunea e de a taxa pe adversar de ceea ce *vrei* să-l taxezi, potrivească-se epitetul sau nu. Aparenţa ţine locul adevărului, înduplecarea locul convingerii.

Unei asemenea maniere de-a vedea avem noi a mulţumi titlul de reacţionari.

În zădar am protesta, în zădar am cere să ni se probeze o singură tendenţă reacţionară în înţelesul adevărat al cuvîntului, adecă tendenţa de-a ne-ntoarce la teocraţia şi feudalismul evului mediu, în zădar am dovedi că nici prin vis nu ne-a trecut de-a fi ceea ce ni se impută că voim a fi şi că faptele noastre toate sînt contrarie acelei aserţiuni gratuite, adversarii noştri, dacă n-au minte, au cel puţin o gură, o gură ce pare a-şi fi arogat pe seamă-şi atribuţiunile tuturor celorlalte calităţi intelectuale pe care natura obicinuieşte a le dărui oamenilor. Dacă nu voieşti să crezi fără a cerceta, dacă nu juri că frazele apocaliptice, plivite din discursurile revoluţiilor franceze, sînt adevăruri absolute, nu meriţi a şedea alături cu unicii naţionalişti, unicii români, unicii patrioţi, cari se bucură de privilegiul de-a fi monopolizat pe seama lor toate ideile mari şi frumoase. Ei singuri au dreptul de-a face paradă cu patriotismul lor, căci dacă n-ar face atîta măcar, ar *şti* sau ar *putea* să facă altceva mai folositor ?

Dacă cineva se uită la teapa obicinuită a roşiilor, la Mihăleşti, Pătărlăgeni, Fundeşti etc., se întreabă cu drept cuvînt: mai au aceşti oameni şi alt merit, altă raţiune de-a juca vrun rol în viaţa statului decît pe acela că s-au întîmplat să fie români? Cam de contra bandă români, nu-i vorba, dar la aceasta se reduce toată îndreptăţirea lor de-a figura în viaţa publică a statului.

Iată cărui soi de oameni avem a mulţumi epitetul de reacţionari, iată oamenii esperimentelor cărora avem a mulţumi trista stare în care ţara a ajuns astăzi.

Domnia absurdă a frazei a mers atît de departe încît ei înşii şi-au deschis ochii şi merg pe calea pe care odinioară o numeau reacţionară.

Ziarele roşii scriu de ex[emplu] contra evreilor. Oare se poate o dezmînţire mai flagrantă a libertăţii, egalităţii, fraternităţii etc. ? Desigur că nu. Cu toate astea campionii acelor idei a devenit reacţionari şi combat în acest caz cu înverşunare principiile acelea cari, după evangelia Revoluţiei franceze, sînt mîntuirea popoarelor şi culmea tuturor fericirilor.

Cum se-ntîmplă dar că ceea ce ieri în toate cazurile era bun, mare, frumos şi folositor, aşa deodată să devie periculos ?

Iată dar că în acest caz reţeta Revoluţiei franceze s-au dovedit rea, ca şi în alte multe ocaziuni, că ideea statului concret a învins frazele; pericolele imediate ce ameninţă în mod invederat ţara au trebuit să le demonstre pînă şi roşilor că ideile politice cată să fie un rezultat al unei stări de lucruri nu viceversa.

Deosebirea între noi ai liberali, întru cît aceştia sînt de bună-credinţă — căci se-înţelege că nu vorbim aci de nuanţa Warszawsky-Mihălescu, care politiceşte ne e indiferentă, dîndu-ne numai ocazia de a discuta asupră-i pe terenul articolelor respective ale Codului penal, iar nu pe acela al intereselor publice — deosebirea este că liberalii iau în sens absolut ideile citite şi nerumegate din autori străini, pe cînd pentru noi adevărurile sociale, economice, juridice nu sînt decît adevăruri *istorice.*

Nu sîntem dar contra nici unei libertăţi, oricare ar fi aceea, întru cît ea e compatibilă cu existenţa statului nostru ca stat naţional-românesc şi întrucît s-adaptează în mod natural cu progresele reale făcute de noi pînă acuma. Numai pe terenul acesta găsim că o discuţie e cu putinţă. Cine susţine însă ca absolute şi neînlăturabile principii a căror aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea unui interes naţional, acela nu poate fi omul nostru.

Aşteptăm dar ca, pe multe terenuri ale vieţii publice, spiritele oneste, de orice opinii s-ar fi ţinut pîn-acuma, să simtă nevoia unei reacţiuni sănătoase şi conforme cu trebuinţele actuale ale ţării, aşa că reacţionar va fi un titlu de merit chiar pentru mulţi din aceia cari pînă astăzi dădeau acestui cuvînt senzul reînvierii privilegiilor şi feudalităţii. Reacţiunea noastră se intemeiază pe

convingerea că țara nu mai poate merge cu această organizare laxă, favorabilă naturilor catilinare și reputațiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie țară *românească,* pe convingerea în fine că statul e asemenea un produs al naturei, care are legile organice după care trăiește, și că daca se introduce o legislație artificială în locul celei care s-ar fi potrivit și ar fi rezultat din stadiul organic al lui, arbitrariul unei asemenea substituțiuni se traduce în crize acute, ce pot pune capăt esistenței noastre chiar.

[3 august 1879]

[„LA 7 AUGUST..."]

La 7 august st[il] n[ou] Alianța izraelită din Viena a trimis ziarelor de acolo următorul comunicat spre publicare :

Cele mai multe ziare reproduc în n-rul lor de azi dimineață un articol al „Cor[espondenței] pol[itice"] asupra cestiuniei izraelite care cuprinde mai multe date inexacte. Mai întîi aserțiunea înaintată acolo că evreii din Moldova cheamă la ei pe toți cunoscuții și pe toate rudele lor din Galiția, Bucovina ș.a.m.d. pentru că în cel mai scurt timp vor căpăta drepturi egale cu românii, apoi cu evreii, atrași de minciuna că vor deveni toți cetățeni liberi ai României, vin nu cu sutele, ci ca roiurile de lăcuste, aserțiunile acestea, zicem, sînt prin sine înșile neverisimile. Evreii din Gatiția și Bucovina desigur că mai nu au nevoie de-a dori libertatea ce li se promite în România. Abstracție făcînd însă de la caducitatea logică a aserțiunii de mai sus, sîntem în stare de a constata, pe baza unor informațiuni ce ne-au venit din parte autoritativă din orașul de căpetenie al Moldovei, că în județele Botoșani și Dorohoi, care desigur sînt celea despre care se poate menționa în prima linie, n-au intrat în curs de mai mult de un an nici o singură familie izraelită. Valoarea aserțiunilor produse în articolul menționat se ilustrează mai bine prin pasajul în care se zice că prefecții români ar fi primit ordine ca la aplicarea legii de vagabondaj să uzeze de cea mai mare cruțare. De ce soi e acea cruțare se poate vedea din fotografiile pe care izraeliții, pretinși fără pasport și mijloace de subsistență, încunjurați de pază militară, au cu toate astea o arătare atît de respectabilă încît mai nu ne putem închipui cum trebuie să fi arătînd în România burgejii respectabili sau boierii chiar. Toți indivizii sînt îmbrăcați

---

foarte cuviincios. Sînt de izraeliți, prinși în Focșani, cărora nu li s-a putut face nici o altă imputare decît că în momentul apărerii lor înaintea organelor autorității n-au fost în poziție de a se justifica asupra protecției de care se bucură și asupra plății birurilor și sînt, în parte, persoane cari trăiesc acolo de mai mult de 30 de ani cu familiile lor. Hrănitorii familiilor lor fură duși în chipul acesta, sub escortă, pînă la granița țării. Consulatul C[ezaro]-r[egesc] austriac din Focșani știe asemenea despre doi supuși austrieci cari petreceau vremelnic acolo pentru cumpărare de grîne și cari, cu toate paspoartele legale arătate, fură depărtați peste graniță.

Faptele citate, ce ni s-au comunicat dintr-o parte vrednică de crezare, vor ajunge pentru ca cineva să-și facă idee justă despre descrierea trecută în „Corespondența politică".

După ce Alianța din Viena a cîștigat primii lauri fotografici, trebuiau să urmeze și alți demni imitatori ai procedurei de mai sus.

D.A. Löwy, secretarul Alianței engleze, *Anglo-Jewish Association,* publică în „Times", sub data de 8 august, următoarea scrisoare :

Domnul meu! Consiliul societății Anglo-Jewish Association primește de la corespondenți vrednici de crezare din diferite parți ale României comunicațiuni care-l silesc a presupune că autoritățile esercitează contra evreilor aceeași barbarie cu inimă împietrită care s-au manifestat în anii 1868 și cei următori. Domnul Iassy, prefectul județului, au emis o circulară pentru suprimarea vagabondajului. Exmisiunea celor fără de căpătîi se-ndreptează mai cu seamă contra evreilor. Din Focșani societatea noastră a primit fotografia unui grup mare de bărbați cari au fost esmiși din acel district. Exilații vor fi espediați peste graniță. Între acei cari sînt siliți să părăsească în acest chip țara se află persoane așezate de mai mult de trei zeci de ani acolo. Unii dintre exilați sînt capii unor numeroase familii și se hrăneau prin muncă onestă. Apelurile către autoritățile române au rămas fără de rezultat. Amploiații declară c-au fost rînduiți de către superiorii lor să execute decretul de esmisiune cu toată asprimea.

*

„Fraternitatea" — organul bucureștean al Alianței — n-a putut să rămîie afară din corul vocal atît de frumos aranjat în plîngere și post universal de către coreligionari. La 27 iulie stil vechi, dată care coincide telegraficește cu data scrisorilor celor două Alianțe, „Fraternitatea" — deși cu mai multă modestie și c-un prefăcut sentiment de strictă legalitate — cuprinde, sub forma unei polemice cu „Războiul", următoarea revistă internă :

„Războiul" de la 19 iulie a.c. tună și fulgeră contra evreilor din țară și mai cu deosebire împotriva atitudinei pasive a celor din capitală, fiindcă sînt așa de nepăsători și nu se scoală toți ca un singur om să dezmințe într-un mod formal infamiile răspîndite de corespondenții ziarului „Izraelitul", din Maiența, că *mai mulți evrei care-și cîștigă hrana lor într-un mod onorabil sînt transportați peste hotare sub pretest că sînt vagabonzi.* „Războiu" se înșeală amar cînd susține cu atîta cutezanță că *însuși*

evreii cari locuiesc în țară au denunțat aceasta. Nouă ni se pare că şi onor. redactori ai ziarului în cestiune ştiu foarte bine că mai toate foile din străinătate au corespondenții lor în România şi că fiecare relatează după cum este informat. Ei bine, sînt oare evreii din țară răspunzători pentru faptele relatate de corespondenții foilor din străinătate, fie ele în *favoarea* sau în *nefavoarea* statului român? Trebuiesc ei oare să fie defăimați şi acuzați că sînt de rea-credință fiindcă nu protestează contra unor țipete de durere *fondate* sau *poate nefondate?* După cum sîntem noi informați, ştirile răspîndite în acele foi, dacă nu sînt exagerate, dar *nici cu totul inventate nu le putem numi.* Chiar dacă numai o parte din ele ar fi adevărate, tot ne umple *inima de oroare şi indignațiune.* Aceste fapte au mişcat poate şi *inima unui* bun *creştin* din corespondenții ziarelor din străinătate, care a găsit cu cale a face un apel la tribunalul cel mai înalt, adică la opiniunea liberală a Europei civilizate, pentru ca prin reprezentanții lor să se puie stavilă acestei persecutii înspăimîntătoare şi neomenoase.

Mai în toate numerile precedente ale „Fraternității" am semnalat mai multe cazuri de aceeaşi natură cari au avut loc în Galați, Bacău, şi Fălticeni, asupra cărora am şi atras atențiunea guvernului, dar pînă în momentul de față n-am primit nici un comunicat prin „Monitorul oficial" dacă guvernul are cunoştință despre faptele ce am relatat precum şi ce măsuri ar fi luat pentru reprimarea lor. Proba cea mai invederată că *aceste ştiri sînt adevărate* este faptul că guvernul nu s-a grăbit pînă în acest moment a le spulbera printr-o dezmințire formală. Chiar acum avem Ia dispoziție mai multe scrisori din Roman, Focşani, Buzău, Giurgiu, Rîmnicul-Sărat şi chiar din capitală cari se plîng de monstruoasa nedreptate ce au întîmpinat mulți din coreligionarii noştri sub pretext că sînt vagabonzi. Ni s-a trimis chiar o *poză* din *Adjud* care reprezintă pe vreo treizeci de izraeliți escortați ce au trecut prin acel oraş pentru a fi transportați peste graniță. Noi nu ne împotrivim măsurilor d-a trimite pe vagabonzi peste hotare. Cînd sînt aplicate numai conform legilor țărei, fiindcă în adevăr această clasă de oameni sînt pericoloşi societății. Guvernul voind a curăța țara de vagabonzi, mijlocul cel mai ne-merit ar fi fost, în ceea ce priveşte pe evrei, a *se adresa de-a dreptul la comunitățile izraelite din țară, cari, fiind mai bine informate, ar fi dat o mînă de ajutor în această privință.* După cum sîntem informați *vagabonzii sînt eliberați şi cei cinstiți, cari n-au mijloace de-a satisface pofta agenților, sînt transportați.*

*

După ce am reprodus ingenioasele probe de stil ale Alianței de toate treptele, vom con-stata un lucru

Deşi „Fraternitatea" [î]i spune „Războiului" că se-nşeală amar cînd are cutezanța de a susținea că înşişi evreii din țară ar fi denunțat străinătății pretinsele persecuțiuni, totuşi

---

sîntem în neplăcuta poziție de a constata, din cele trei texte chiar publicate mai sus, că denunțarea aceasta mincinoasă n-a putut să pornească decît numai de la evreii din țară, de vreme ce are aproape aceeaşi dată şi conține în părțile ei aproape aceleaşi lucruri.

Alianța din Viena posedă un grup de 28 evrei *fotografiați.*

Anglo-Jewish Association are un grup mare de evrei tot pe *fotografie.*

Inocenta „Fraternitate" are o *poza* cu aproape 30 de evrei şi e ştiut că 28 sînt *aproape* 30.

Apoi Alianțele străine indică *izvorul;* cea din Viena citează o parte autoritativă, adecă pe evreii din Iaşi, d. Löwy pe corespondenții Alianței din diferite părți ale României.

Iată dar că evreii din țară, pretinşii fii ai României, în vinele cărora, după d. Weinberg, curge sînge românesc, sînt complicii bine constatați ai denunțătorilor din străinătate, complici şi prin cele ce zic şi prin împrejurarea că tac şi nu dezmint ştirile odioase răspîndite cu telegrafică repejune.

„Fraternitatea" e chiar mai bine informată : ea ştie că poza e a unor evrei din *Agiud.*

Ce-i cu fotografia din Agiud? Cine sînt acei *respectabili* 28 ai Alianței vieneze, cine acei bieți persecutați pentru cari se alarmează o lume?

Sîntem în poziție a lămuri pe cititori.

Pe la finele lunei trecute o escortă de călăraşi conducea pe trei indivizi creştini, un secui, un german şi un rutean ni se pare, găsiți fără căpătîi în țară, pentru a-i preda în seama autorităților de graniță austriace, spre a fi duşi la urma lor.

Convoiul ajunse în orăşelul Agiud. În acest orăşel 28 de negustori evrei, *respectabili* cum vine vorba, invită pe călăraşii noştri să se fotografieze cu ei într-un grup. Călăraşii, avînd ş-aşa stație de popas acolo, nu se dau în lături, evreii se pun şir milităreşte, iar aripa stîngă şi cea dreaptă a grupului le formează călăraşii. Fotograful îşi aşază camera obscură şi eternizează, în folosul adevărului cu care se scriu istoria şi ziarele, grupul înfrățit al vechilor români şi a românilor noi cu cusur.

După ce călăraşii şi cei trei indivizi creştini s-au odihnit îndestul în Agiud, convoiul a plecat mai departe.

Iată originea fotografiei trimisă la Viena, la Londra, la redacția „Fraternității", despre care acum se vorbeşte în presa europeană.

În contra celor 28 de *respectabili* mincinoşi se urmează în acest moment instrucția în corecțional.

Ei bine, iată oamenii cari pretind că sînt fii ai României şi cari vor drepturi egale cu românii.

[5 august 1879]

[„CÎTEVA NUMERE CONSECUTIVE..."]

Cîteva numere consecutive ale organului fanariot din Strada Doamnei cuprind atîta superfluenţă de iubire şi de grijă pentru Dobrogea încît lucrul din capul locului nu ni se pare curat.

N-am văzut încă niciodată tratîndu-se vreo cestiune în acel ziar — cu durere o constatăm — fără ca după sentimentele şi discuţiile pretextate să nu se ascunză ori vrun interes esclusiv al gaştei sau unul şi mai esclusiv al unor membri ai partidului, de teapa Mihăleştilor.

De aceea, deşi nu putem cunoaşte încă adevărata cauză a acestui interes extraordinar, totuşi ni se răceşte inima cînd îl vedem apărînd în acel ziar care de cînd e n-a făcut decît propuneri ce aveau în vedere vreo speculă ilicită oarecare. Daca-şi aduce cineva aminte focul cu care după vremuri era apărată concesia Stroussberg, daca-şi aduce aminte fraza că „naţiunilor moleşite trebuie să li se ia sînge" cu care s-a introdus în scenă participarea la războiu, apoi memorabilele proceduri economicoase Warszawsky-Mihălescu, acela lesne va vedea că acest interes estraordinar cată să fi ascuzînd sau intenţia de a face treburile cuiva din demnul partid roşu sau în fine intenţia de a ruina noua provincie şi de a băga nepacea şi intriga între locuitorii actuali, un scop rău însă trebuie să fie la mijloc.

*

Amintim în treacăt că d. C. A. Rosetti, părintele spiritual al partidului roşu, a fost pururea cunoscut ca om sceptic, om cinic chiar. Rău român şi născut din părinţi greci, din tinereţea sa încă s-a distins prin purtare cinică, prin disprețul a orice convenţie socială sau de

---

tradiţie. Necrezînd în nimic decît în sine, el s-a unit cu acele principii egoiste cari pun individul şi interesele lui deasupra tutulor intereselor generale, naţionale sau economice. C-o mînă de Erostrat a dat apoi foc tutulor tendenţelor de conservare, fie pe terenul instituţiilor moştenite, fie pe acela al bunurilor materiale şi intelectuale ale naţiei. Gaşca roşie a prefăcut România în America, a făcut că în ţara noastră proprie începem a ne simţi străini.

Astfel — cosmopolit pînă în vîrful unghiilor — el şi ciracii săi au avut acea luptă lungă întreprinsă în contra generaţiei trecute (v. Eliad) care privea cu spaimă propăşirea spoielii şi feneantismului în ţară şi combătea prin pene oţelite a unor adevăraţi apostoli demoralizarea sistematică, cu care liberalismul cosmopolit, individualismul orb, scepticismul infiltrat în mod artificial în vinele tinerimei noastre prin centrele pline pe cît de lumină pe atît şi de corupţiune ale Apusului, începuse a împlea, ca buriana cea rea, straturile îngrijite pe atunci ale unei sănătoase dezvoltări. Astfel, sub auspiciile „hidoasei pocituri" s-a născut şi încurajat acea specie de numărători de pietre pe trotuare cari sînt totdeuna gata de-a se-nşira în rîndurile roşiilor dacă li se aruncă vrun os. Pe lîngă aceşti învăţaţi s-au adaos o masă nesfîrşită de oameni cu desăvîrşire inculţi, parte simpli şi de bună-credinţă, parte răi şi cu instincte neoneste, cărora noua evangelie a egalităţii depline a celor neînvăţaţi cu cei învăţaţi, a celor muncitori cu cei leneşi, a celor bogaţi cu cei săraci trebuia să le surîdă neapărat. Pe cînd acum treizeci de ani înaintarea în funcţiunile statului era condiţionată prin bună purtare, onestitate şi ani de serviciu, acum funcţionarii harnici şi cu cunoştinţe sînt daţi afară sau rămîn staţionari în locul ce 1-au ocupat zeci de ani, iar pleava partidului roşu, Mihăleştii, Pandravii, Stan Popeştii, Orăşenii ş.a. sînt numiţi de-a dreptul în funcţiunile cele mai importante, încît uşurinţa cu care sub roşii omul poate ajunge la vază şi averea dat naştere proverbului: „Numai cu roşii te poţi procopsi".

Şi toată suma aceasta de oameni ignoranţi, adesea necinstiţi, totdeuna comuni, nu trăieşte decît din traficul ideilor de naţionalitate şi libertate. Mare parte din ei bulgari sau greci de-a dreptul, totuşi ei pretind a fi unicii reprezentanţi demni ai colonilor lui Traian şi, neavînd nici măcar putinţa de a pricepe în ce consistă naţionalitatea pe de o parte, libertăţile pe de alta, ei totuşi n-au nici o altă ştiinţă, nici o altă avere, nici un alt merit decît pe acela de a se gera în reprezentanţii acestor idei şi de a juca cînd rolul de „mîntuitori ai patriei", adecă de trădători de noapte şi vînzători de domnie, cînd pe acela de victime ale libertăţii şi naţionalităţii.

Noi din parte-ne susţinem teoria că cine nu ştie nimic nu are nimic, nu munceşte nimic, nu e nici patriot, nici nepatriot, nici naţional, nici nenaţional, ci un biet nenorocit, carele în mod fatal cată să cază în sarcina societăţii, obligate fără ştirea lui Dumnezeu de a-1 hrăni. Deosebirea e numai că, pe cînd la alte ţări rolul acesta îl îndeplinesc casele de binefacere şi spitalele de nevolnici, la noi statul e spitalul general pentru neputincioşii cu duhul şi cu munca, pe care partidul roşu îi capătuieşte prin cîte o funcţie a cărei însemnătate aceşti indivizi nu sînt în stare s-o priceapă măcar.

Dar răul cel mai mare nu e acesta. Pe lîngă mulţimea actuală de postulanţi roşii, se creşte generaţia nouă sub aceleaşi auspicii neserioase, cu aceleaşi tendinţe de a trăi de-a gata şi nemuncind nimic, căci echivalentul pentru muncă e la roşii

supunerea oarbă sub poruncile gaştei şi nimic mai mult.

*

Cînd dar asemenea breaslă veselă şi uşoară de postulanţi se preocupă de Dobrogea trebuie să fie ceva rău la mijloc.

În n-rul de sîmbătă 4 august, „Românul" vorbeşte de regularea proprietăţii în Dobrogea — se vede că tot cu chipul cu care Stan Popescu a regulat sarea domnească. Apoi susţine teoria că proprietatea pămîntului în Dobrogea era a sultanului, deci a statului, şi că foştii locuitori n-au dreptul de a-şi vinde locurile pe care le aveau de la statul turcesc. În fine spune că turcii şi tătarii, fiind neasimilabili, trebuiesc înlocuiţi cu colonii române din ţinutul Vidinului.

Vederile noastre în privinţa aceasta sînt cunoscute. Admitem teoria ca, pentru cuvinte de *ordine publică,* turcii şi tătarii să nu poată vinde *orişicui* pămînturile lor, dar nu admitem teoria că acele pămînturi sînt ale statului. Nominal da, în realitate nu. Nominal în statele primitive tot pămîntul e considerat ca pămînt domnesc şi din această suveranitate asupra oamenilor şi averilor decurg pînă şi titulaturele monarhice. Astfel se zice rege al Prusiei, nu al prusianilor, regină a Angliei, nu a englejilor, ca şi cînd teritoriul întreg ar fi proprietate a coroanei.

Propietate în senzul modern al cuvîntului nu e în societăţile primitive şi în cele teocratice decît averea mobiliară; cea imobilă era privită în totalitatea ei ca bun public al ginţii, deci a reprezentaţiunii supreme a ginţii, a Domnului. Cu toate acestea, înlăuntrul acestei accepţiuni, nu juridice, ci *politice,* proprietatea imobilului exista în mod latent; se făceau vînzări, cumpărări, cesiuni, moşteniri, procese pentru hotărnicie etc. etc.

O analogie a acestui soi de proprietate latentă au fost la noi bunurile încărcate cu embatic. Dacă embaticul, adecă preţul posesiei *ereditare,* nu se plătea în curs de cîţiva ani, bunul retrecea în posesiunea proprietarului originar, a mănăstirii, a domniei, a boierului, dar pe cîtă vreme embaticul

---

se plătea, proprietarul încărcat cu el avea toată libertatea în privirea bunului; el îl putea vinde, schimba, imposesui fără nici o primejdie.

Înţelegem dar ca, admiţîndu-se teoria aceasta cu toate efectele ei, să se hotărască o dată pentru totdeauna că acele propietăţi sînt maiorate ce nu se pot înstrăina decît către români de ex[emplu], dar nu înţelegem ca ele să fie declarate de bunuri *private* ale statului. Pericolul unei asemenea maniere de-a vedea ar fi nemulţumirea generală a populaţiei de acolo.

Dar în ultima linie aceste pofte de espropriere şi colonizare se îndreptează contra românilor din Dobrogea chiar. Românii de acolo sînt elementul acela care stă mai bine şi e mai bogat, încît ţăranii de pe marginea Dunărei sînt oameni — în parte — mai cuprinşi decît negustorimea din Chiustenge. Ei n-au suferit încă de liberalism şi de urmările lui fatale, ci s-au dezvoltat în ştirea lui Dumnezeu sub guvernul turcesc, care pentru oameni pacinici şi muncitori însemna lipsă de guvern. Ei au trăit sub un regim analog cu cel ce era la noi înaintea Regulamentului, în zorile domniei naţionale reînviate. Dar condiţia *sine qua non* a bunei lor stări sînt tocmai locurile largi şi păşunile grase ce se cer pentru păstorie, încît din momentul parcelării pămîntului şi a distrucţiei averilor *comune,* nu ale statului, sărăcia ar începe a bate la uşile lor.

Constant este în istorie că bine cu greu faci oamenilor, rău foarte uşor, chiar avînd cele mai bune intenţii. Pe cîtă vreme dar nu există conflicte de proprietate pe cari statul să le aibă a le aplana, pe cîtă vreme oamenii în Dobrogea sînt la largul lor şi nu ne cer nimic, de ce să ne grăbim a încărca ţinuturi ce în parte se ocupă încă cu păstoria c-o organizaţie mai complexă, care le-ar îngreuia traiul, care ar crea dintr-odată alte condiţii de existenţă ?

Cînd locuitorii se vor înmulţi şi pămîntul le-ar deveni strîmt, proprietatea rurală fixă, încetarea păşunilor comune vor veni de la sine şi în mod fatal. În mod fatal plugul va înlocui pretutindenea toiagul păstoresc, în mod fatal o altă ordine a societăţii va răsari din chiar stadiul ei organic.

Singurele măsuri pe care statul român se cuvine a le lua sînt măsuri de apărare : apărare contra unor speculanţi venetici cari ar voi să esploateze neştiinţa locuitorilor, apărare contra unei imigraţiuni de oameni fără de căpătîi. Dar la aceasta se şi mărgineşte rolul statului; restul îl va face timpul şi dezvoltarea naturală a lucrurilor.

[11 august 1879]

[„DUPĂ TERMENUL MESAJULUI DE PROROGARE..."]

După termenul mesajului de prorogare, astăzi ar fi trebuit să se redeschiză Corpurile de revizuire. Termenul acesta însă s-a amînat prin forţa împrejurărilor; miniştrii cari lipsesc în străinătate, unul nu şi-a terminat băile, altul ocolul diplomatic. Pe cît se vorbeşte, d. I. C. Brătianu n-are să se întoarcă pînă la 20 sau 25 ale lunii; d. Boerescu asemenea. După întoarcere, tot le va mai trebui oarecare timp, cîteva zile, pentru a se acorda între dînşii, în consiliu, asupra formulării proiectului de modificare al art[icolului] 7. Nu se poate spune cu siguranţă care este anume rezultatul întreprinderii diplomatice a d-lui Boerescu; tot ce se ştie însă este că d-sa pretutindeni s-a bucurat de bună primire şi că sentimentele majorităţii cabinetelor europene nu sînt de

natură a ne face să ne temem cumva de o soartă identică cu a chedivului din Egipt, nici de vreo intervenție colectivă cu puteri armate, nici de însîngerarea țării. Spaimele acestea împrăştiate acum o lună de d. I. C. Brătianu şi de partizanii fierbinți ai soluțiunii pe categoni s-au risipit astăzi cu totul. Organele patriotice cari făceau multă larmă, zugrăvindu-ne în fraze grozave acea neagră perspectivă, astăzi şi-au domolit condeiul, rămîindu-le totuşi pe atît de multă dorință pe cît de puține speranțe că soluțiunea pe categorii ar putea cumva izbuti.

Curentul ostil nouă ce, după cum se ştie, se născuse în Europa şi pe care se întemeiau amenințările patriotice ale d-lui Brătianu sau era factice şi înjghebat numai în treacăt prin cîteva inserțiuni în presa străină, plătită de Alianța izraelită, sau că era un adevărat curent al opiniei publice europene, indusă în eroare asupra stării de lucruri din România. Oricum ar fi fost însă, nu importă, destul că acest curent a dat pînă în fine naştere la o reacție, şi astăzi vedem majoritatea organelor serioase şi independente din străinătate pledîndu-ne cauza şi dîndu-ne dreptate asupra măsurilor ce am luat şi voim a lua pentru apărarea naționalității noastre.

Neavînd alte temeiuri de drept întru apărarea cauzei sale, Alianța izraelită, prin organele sale, alesese ca temei umanitarismul. Noi, românii, cari vedem pe zi ce merge răpindu-ni-se tărîmul

---

nostru economic, în propria noastră țară, de invazia mereu crescîndă a evreilor străini şi cari, din nefericire, vedem şi pe evreii pretinşi pămînteni făcînd cu aceştia cauză comună într-un corp constituit şi organizat, noi ştiam bine ce însemnează umanitarismul, cuvîntul de ordine al Alianței izraelite şi al organelor sale, şi aceea ce ne indigna cu drept cuvînt era că opinia publică europeana se lăsa a fi amăgită de un înțeles cu totul fals al acelui cuvînt. Din fericire, astăzi bărbații de stat şi opinia publică din Europa au început să înțeleagă ca şi noi ce va să zică umanitarismul.

În adevăr, să vedem ce zice un ziar important din Paris într-o corespondență a sa din Viena, cu ocazia ocolului diplomatic al ministrului de externe român :

Toate popoarele orientale, zice corespondentul vienez al ziarului ,,Le Soleil", cele mai civilizate ca şi celelalte, sînt expuse, prin calitățile cît şi prin defectele lor, ajunge foarte lesne prada, dacă nu victima unei exploatări contra căreia trebuie a le protege pe cît e cu putință. Unele sînt încrezătoare şi darnice: cheltuiesc ca marii seniori, fără şi calcula cu destulă exactitate veniturile. Altele au pasiunea jocului. Țăranii se înfundă în datorii pentru a căpăta pămînt. Cei cari trăiesc cu ziua şi meşteşugarii, arşi de o căldură toridă, primesc în orice mînă nişte băuturi pe cari le cred răcoritoare şi cari prea adesea sînt ucigătoare. Am cunoscut personal pe un inginer francez stabilit în regiunile acele care-mi zicea cu o întristare adevărată: „Îmi e aproape cu neputință să țin mai mult timp pe aceiaşi lucrători. Îndată ce-i întrebuințez la lucrări cari constrîng să şază la cîmp, sînt pierduți. Evreii vin, le scontează cu mult înainte salariul săptămînii şi-i învenințează în toată puterea cuvîntului cu băuturi de toate felurile. Sînt printre lucrători unii cărora din aceasta li se trage moartea; alții pierd repede gustul muncei".

Desigur teoriile umanitare sînt un ce frumos şi nu mă mir că spiritele generoase sînt subjugate de ele. Dar mai trebuie să ştim cui se aplică aceste teorii şi să nu dăruim numele de om şi de cetățean unor ființe fără principie, fără naționalitate şi — aş putea zice — fără religiune. De mult timp cei cari cunosc fondul lucrurilor au stabilit două categorii bine deosebite:

1. Izraeliții (Israelites), cari sînt oameni inteligenți, instruiți cari se aşază într-o țară, se instalează acolo, întemeiază o casă de comerț ori se ocupă de profesiuni liberale şi devin cetățeni ai țării în care locuiesc, patrioți cu acelaşi titlu ca şi ceilalți.

2. Jidanii propriu-zişi (Juifs), cari cutreieră cîmpiile Poloniei, pe ale Ungariei şi pe ale României, rasă în adevăr puțin interesantă şi care merită cu mult mai mult blestemele al căror obiect este decît protecția atît de manifestă a diplomaților europeni

Mulțumindu-ne deocamdată cu lămurirea dată de ziarul francez în privința exploatării populației rurale de către evrei şi în privința teoriilor umanitare, ținem a afirma aci chiar că deosebirea ce o face între *israeliți* şi *jidanii* propriu-zişi esistă oarecum şi la noi şi o recunoaştem. însă nu trebuie să se uite un lucru. Izraeliții — cum zice ziarul francez — inteligenți, instruiți, cari să se fi aşezat în țara noastră de mult ocupîndu-se statornic şi onest de o meserie oarecare, sînt la noi puțini, iar despre patriotism, în interesul chiar al celor ce s-ar bucura de calitățile arătate mai sus, nici să nu se mai pomenească, afară numai dacă a aştepta cineva ocrotire de la străini în contra propriei sale țări, precum îi văzurăm făcînd acum în urmă pe izraeliți fără *nici o* excepție, se poate numi patriotism, iar nu cu totul altceva.

Acelora ce se bucură de calitățile de cari nu se bucură jidanii propriu-zişi, cum îi numeşte "Le Soleil", națiunea română, fără să le mai ceară testimonie de patriotism, ceea ce cunoscîndu-i d-aproape ar fi absurd să mai facă, le va acorda, pentru satisfacerea principiului umanitar înscris în art. 44 al Tractatului, cetățenia pe calea pe care se acordă aceasta la toți străinii în genere.

Aceasta este soluțiunea majorității Camerii de revizuire, a cărei tenacitate desigur nu se va fi încordat numai spre a ocaziona curat şi simplu o schimbare la față a băncii ministeriale. Mai cu seamă astăzi, cînd s-au risipit norii din cari se spunea că au să cază asupră-ne toate trăsnetele dacă nu vom admite soluțiunea pe categorii, astăzi, cînd ne-am lămurit că diplomația europeană nu e atît de nesăbuită pe cît spunea d. Brătianu, proiectul de soluțiune al guvernului nu va putea fi în fond altul decît proiectul majorității. Aminteri, cu toată remanierea cabinetului, cu toată prorogarea Adunărilor şi amînarea rezolvării cestiiunii art. 7, la redeschiderea Camerelor, ne vom reafla cu o lună şi jumătate înapoi, adică întocmai aceeaşi situație ca şi în ajunul demisionării ministerului trecut, silit fiind tot d. Brătianu poate a aviza iarăşi la o nouă coaliție sau fuziune, oricum ne va plăcea

s-o numim.

[12 august 1879]

[„SÎMBĂTĂ, 11AUGUST..."]

Sîmbătă, 11 august, d. Cogălniceanu a dat citire în Cameră, d. N. Crețulescu în Senat, următorului mesaj de deschidere :

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Astăzi se încheie amînarea sesiunii estraordinare a Corpurilor legiuitoare urmată potrivit mesagiului meu din 11 iuliu.

D-voastră reîncepți acum activitatea d-voastră legislativă.

Miniștrii mei vă vor supune actele atingătoare de reviziunea art. 7 din Constituțiune, cerută de art. 44 al Tratatului din Berlin, pe care, cu toate sacrificiele ce ne impune, România 1-a primit prin glasul reprezentanților săi.

D-voastră, d-lor deputați, ați profitat de timpul ce v-a lăsat prorogarea Camerelor, spre a studia mai de-aproape deosebitele împrejurări ale acestei grave cestiuni.

Am dar deplina convincțiune că astăzi Camera și guvernul vor pune tot zelul, tot patriotismul, toată prudența politică spre a ajunge la o soluțiune care pe de o parte să dea satisfacțiune principiului libertății religioase și al egalității civile și politice, proclamat de Europa întreagă, iar pe de alta să împace cu acest principiu necesitățile noastre naționale și economice.

Dumnezeu să binecuvinteze lucrările d-voastră.

Dat la Sinaia, 11 august 1879.

Senatul, nefiind în număr la citirea mesajului, d. președinte a anunțat ședința viitoare pe luni, deputații însă fiind un număr suficient, a trebuit o altă cale pentru a închide discuțiile înainte de ce ele ar fi început.

Simplu ar fi fost ca guvernul, pe cuvinte lesne de înțeles, să ceară Camerei amînarea ședințelor ei pînă la întoarcerea în București a d-lui Boerescu cel puțin, care călătorește în acest moment în cestiunea izraelită, dar ceea ce e simplu și lesne de înțeles n-ar semăna se vede a un act de înaltă politică, de aceea a trebuit să i se dea aparența ca și cînd Camera din propria inițiativă ar fi dorit o asemenea amînare.

Camera actuală are, precum se știe, o pronunțată duplicitate de caracter. Elementele patriotice și cu cultură din ea, adecă oameni pe cari te poți întemeia, sînt în minoritate, deși formează mai mult decît o a treia parte din Adunare, care a treia parte a făcut cu neputință pîn-acuma o soluțiune a cestiunii izraelite în sensul Alianței și a roșiilor. Elementele roșii însă, parte putrede de corupte, parte stupide, formează majoritatea simplă a Adunării, încît orice propunere patronată de gașcă e sigură de majoritatea simplă fără discuție și fără opunere.

Fără a da așadar lucrului o mai mare importanță de cum are, credem că apucătura ca esplicabila dorință de aminare din partea guvemului să fie reprezentată printr-un deputat era cu totul de prisos. Ar fi fost și mai simplu și mai demn ca guvernul să ceară el însuși amînarea, în loc de-a pune pe d. P. Ghica ca să-1 reprezenteze, căci (abstracție făcînd de la ominozitatea, unei propuneri pornite din partea unei persoane atît de demne și de respectabile din toate punctele de vedere precum e fără contestare meritosul vînzător de bilete al artistelor de cafenele) d. Cogălniceanu bunăoară, ca om cu practica lucrurilor, știa prea bine că nu e nevoie de o asemenea procedare estraordinară pentru ca maioritatea să voteze porunca stăpînilor ei.

Am fi dorit, din punctul de vedere al procedurelor deschise și clare, să putem zice că Adunarea și-a amînat ședințele pînă peste zece zile după cererea guvernului, nu după propunerea d-lui P. Ghica.

Din mesaj însuși relevăm următorul pasaj, care ni se pare a cuprinde o subrepțiune :

Miniștrii mei vă vor supune actele atingătoare de reviziunea art. 7 din Constituțiune cerute de art. *44 al Tratatului din. Berlin, pe care România l-a primit prin glasul reprezentanților săi.*

Acest pasaj — pe lîngă neclaritatea de stil, căci după el s-ar putea ca România să fi primit sau Tratatul în întreg sau art. 44 îndeosebi — mai are apoi meritul unei vădite neexactități.

România nu poate primi prin glasul reprezentanților săi decît legi cari ar fi trecut prin toată filiera constituțională. Voința țării nu se poate rosti și nu are valoare decît sub forma de lege. Nu există însă nici un text pozitiv de lege prin care România să fi sancționat din parte-și hotărîrile Tractatului de Berlin. Dacă România ar fi primit Tractatul sau art. 44 sub sin gura formăm care ea ca țară îl poate primi, adecă sub forma de lege, atunci dispozițiile în cestiune ar fi demult obligatorii pentru orice cetățean al statului. Dar moțiunile și momentele de entuziasm ale Pătărlăgenilor de toate categoriile n-au, pîn-acuma cel puțin și după cît știm, puterea unor legi pozitive. E într-adevăr una din frumoasele ținte ale republicei române ca chiar scrierile lui „Nichipercea" să treacă ca articole de lege în Cod și ca rugăciuni în cărțile

bisericești, dar pîn-acuma o asemenea veselă eventualitate n-au trecut încă in domeniul realității. Așadar, cu toată intima noastră speranță în viitorul republicei, să ni se îngăduie umilita observare că, pe cîtă vreme voința țării noastre nu se poate rosti decît prin legi trecute prin toată filiera constituțională și pe cîtă vreme asemenea legi cari să admită Tractatul nu există, e o

inexactitate cel puțin, o subrepțiune desigur, de-a pune în gura M. Sale R. cuvintele că România ar fi *primit deja* prin glasul reprezentanților ei Tractatul de la Berlin,

[14 august 1879]

[„ESPRIMATĂ ÎN TERMENII CEI MAI GENERALI..."]

Esprimată în termenii cei mai generali, deosibirea între liberali — întru cît e vorba de oameni oneşti şi cu principii stabile — şi între conservatori e că aceşti din urmă privesc statul, şi cu drept cuvînt, ca pe un product al naturii, determinat de o parte prin natura teritoriului statului, pe de alta prin proprietățile rasei locuitorilor, pe cînd pentru liberali statul e productul unui contract, răsărit din liberul-arbitriu al locuitorilor, indiferentă fiind originea, indiferentă istoria rasei, indiferentă în fine natura pămîntului chiar.

Manierele de-a vedea sînt atît de deosebite încît în ochii liberalilor statul nu e cu mult mai mult decît o maşină, în ai noştri el e un organism viu, susceptibil de sănătate şi de boală, de înflorire şi de decadență, care poate trăi lung timp dacă urmează legile sale interne de conservare, poate muri dacă urmează un trai contrariu celui prescris de însuşi natura lui.

Ideile liberale despre stat şi despre om sînt vechi. Ele sînt din veacul al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea, pe cînd inducțiunea amănunțită în studiul naturei era incomplectă, pe cînd i se dădea omului, deci şi statelor, o poziție cu totul excepțională în ordinea naturii, pe cînd ideea unității vieții organice nu era încă nici presupusă, necum dovedită.

Maniera noastră de-a vedea e pe deplin modernă : pentru noi statul e un obiect al naturii care trebuie studiat în mod individual, cu istoria, cu obiceiurile, cu rasa, cu natura teritoriu lui său, toate acestea deosebite şi neatîrnînd cîtuşi de puțin de la liberul arbitru al indivizilor din cari, într-un moment dat, se compune societatea. De aceea, dacă tendențele şi ideile noastre se pot numi reacționare, epitet cu care ne gratifică adversarii noştri, această reacțiune noi n-o admitem decît în înțelesul pe care i-1 dă fiziologia., reacțiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influențelor stricăcioase a elementelor străine introduse înlăuntrul său.

Apucătura sofistică a adversarilor noştri politici de-a substitui un mediu fals şi de a ne *numi reacționari* în sensul apusean al cuvîntului, adecă reprezentanți ai ordinei divine, e precît de cunoscută pre atît de lesne de invalidat. Reacțiunea în sensul apusean al cuvîntului are drept ideal un stadiu al societății, o vîrstă oarecum : stadiul feudalității. Întru cît acel stadiu conține însă elemente de adevăr, elemente de ordine *naturală* a lucrurilor, noi o admitem, întru cît nu, nu. Deosebirea de metod între reacțiunea al cărei rol ni-1 atribuim şi-ntre reacțiunea apuseană stabileşte totodată şi o deosebire fundamentală a *spiritului* de reacțiune.

Spiritul reacțiunii europene e în esență staționar, el nu face nici o concesie dezvoltării in terne a societății; noi, din contra, facem orice concesie pre cît ea se împacă cu existența statului național, pre cît ea nu înseamnă o risipă zadarnică de puteri vii, pre cît această concesie ni se pare indicată de mersul normal al dezvoltării naționale.

Ceea ce e ciudat însă e că aşa-numiții liberali, de cîte ori sînt siliți prin puterea lucrurilor de-a vedea clar, de cîte ori realitatea li se impune, nu se dau deloc îndărăt de-a vota legile cele mai reacționare.

Astfel supremul principiu liberal e că : individul e absolut liber de a-şi determina acțiunile prin voința sa proprie întru cît prin aceasta nu împiedecă libertatea de acțiune a altuia. Deci individul poate face cu averea şi persoana sa tot ce poftește. Dacă are pămînt, îl poate vinde, dacă-i trebuiesc bani se poate împrumuta sub orice condiții voieşte etc.

Cu toate acestea Camera trecută a votat o lege contra cametei şi contra înstrăinării pămînturilor sătenilor. Iată dar măsuri reacționare diametral opuse principiului suprem al liberalismului si măsuri cu cari partidul liberal se făleşte.

Dar destul despre aceasta. Noi prevedem că orice bun român va deveni cu timpul mai mult ori mai puțin *reacționar*. Asprimea luptei pentru existență va aduna neapărat împrejurul unor idei pozitive pe oamenii de bine în contra acelora al căror ideal este risipa puterilor societății

---

pe nimicuri şi pe jucării copilăreşti, cari au marele inconvenient că trebuiesc plătite cu bani peşin din sudoarea muncitorului. Dacă gustul de risipă şi de jucării, combinat cu ambițiile fără de margini ale nulităților partidului roş, ar fi pe deplin la largul lor, am vedea în curînd, sub pretextul unor idei politice răsărite în țări străine, împărțindu-se țara în treizeci sau mai multe republici ploieştene cu prezidenți improvizați, cu ministerii alese de poporul suveran, încît toți Stan Popeştii şi Pătărlăgenii ar avea ocazia de a sui în miniatură toate treptele măririi esterioare a oamenilor.

Daca cineva ar voi să înființeze un ministeriu de marină în Svițera desigur c-ar fi tratat cu viguroasa impolitețâ care i se cuvine. La noi, sub *pretextul* ideilor liberale, se înființează o sumedenie de ministerii de marină, bine plătite ; iar dacă cineva arată netrebnicia acestor organe fără funcțiuni naturale, zădărnicia risipei de puteri vii, cari se puteau întrebuința la ceva mai folositor, atunci e taxat de slugă boierească, de reacționar în sensul feudalității şi se apelează în contra lui la-nfrățirea tutulor

românilor. Românii *toți,* în înțelesul demagogiei, sînt însă toți prezidenții trecuți sau viitori ai republicelor ploieștene, şi înfrățirea cu aceste elemente nu ni se pare deloc necesară pentru o reformă sănătoasă în viața statului român.

[17 august 1879]

[„D. MINISTRU DE ESTERNE..."]

D. ministru de esterne nefiind încă întors din străinătate, Camerele, după propunerea d-lui I. C. Brătianu, se vor ocupa săptămîna aceasta de lucrările ordinare pentru cari s-au admis urgența în rîndul trecut al acestei sesiuni.

După întoarcerea d-lui ministru de esterne, care va fi în săptămîna viitoare, Camera va trebui să țină cîteva şedințe intime pentru a asculta comunicările d-lui Boerescu.

Avem prin urmare încă o întîrziere de zece sau chiar de cincisprezece zile pînă să vedem deschizîndu-se discuția publică asupra cestiunii revizuirii.

După cum se spune în ziarul radical al guvernului, d. Boerescu se află acuma la Paris. D-sa ar avea de gînd să se ducă şi la Roma, însă n-a luat pîn-acuma nici o hotărîre în această privință.

În orice caz d. Boerescu nu se întoarce cu izbîndă. Memoriul prezentat de d-sa, deşi cedînd pretențiilor cabinetelor mai mult decît soluțiunea majorității, n-a întîmpinat aprobare din partea acelora către cari a fost adresat.

Memoriul cedează în cestiunea izraelită mai mult decît soluțiunea majorității, însă la această soluțiune guvernul, prin o programă a lui, a aderat pe deplin; ce 1-a autorizat dar pe guvern ca prin d. Boerescu să promită mai mult decît ştie că va acorda majoritatea?

Majoritatea nefiind legată întru nimic față cu guvernul, ci cu totul din contră, va respinge şi de astă dată orice concesiune mai largă decît aceea făcută prin soluțiunea ei.

D-aci se va naşte o nouă criză ministerială, o remaniare, o cădere a guvernului. Guvernul următor va avea firește nevoie de o nouă amînare, spre a studia cestiunea şi a-şi găsi un punct de plecare.

Față cu străinătatea, acel guvern, oricît de destoinic ar fi, nu va putea avea nici o reuşită, nu va putea întoarce pe puteri de la hotărîrea luată, nu va mai putea drege aceea ce a stricat d-Brătianu prin purtarea d-sale falsă pe lîngă cabinete.

Două lucruri îi vor rămîne de făcut: să se retragă şi el sau să adopte soluțiunea majorității şi să renunțe deocamdată la recunoaşterea independenții noastre.

A se retrage este lucru uşor, a renunța la căpătarea recunoaşterii noastre de către puteri e foarte greu.

Acesta este rezultatul strălucit al politicei deşucheate care a condus destinele țării noastre de la trecerea oştirilor ruseşti şi pînă azi.

Este o vorbă veche, al cărei adevăr îl constatăm astăzi din nenorocire pe spatele noastre: un nebun aruncă piatra-n apă şi o mie de-nțelepți n-o pot scoate.

Grație politicii radicale ni se impune cestiunea izraelită; trebuie neapărat, fără doar sau poate, s-o dezlegăm; dezlege-o cine poate.

Ne aducem foarte bine aminte de cele ce zicea foaia ministerială a d-lor Brătianu şi Rosetti pe vremea războiului cînd era întrebată asupra rezultatului final al aventurilor noastre politice:

„De toate urmările acestui război, miniştrii vor să fie ei, numai ei şi nimeni altul, răspunzători".

Am voi să ştim şi i-am ruga să ne spună domnii de la stărostia patriotică din Ulița Doamnei dacă mai mănțin şi acum declarația acea solemnă.

Pierderea Basarabiei, cestiunea izraelită şi toate urmările ei sînt numai şi numai rezultatele politicei patronilor d-lor, consecențele fatale ale războiului în care am intrat noi românii ca nişte smintiți lipsiți de cel din urmă instinct de conservare.

Daca din cestiunea izraelită, urmare fatală a războiului, se vor naşte complicări, precum prevesteşte zilnic chiar foaia ministerială, întrebăm : cu *ce* vor răspunde dd. Brătianu si Comp. de acele nenorocite complicări datorite numai deşucheatei d-sale politice ?

Am vrea să avem un răspuns la această întrebare, răspuns clar, fără tirade întortocheate, fără blagomanie şi platitudini tocite, după cum le e obiceiul radicalilor oficioşi.

D. Brătianu, luînd odinioară asupră-şi platoniceşte răspunderea greutăților în care ne-a vîrît, astăzi se-nchină cu plecăciunea, se spală pe mîni de toate celea şi se retrage de la putere dacă nu vom primi soluția Alianței izraelite.

Cum rămîne însă țara ? E treaba ei. Atît mai rău pentru popoarele cari se-ncred orbeşte ici răspunderi platonice ; atît mai rău pentru țară daca nici acum nu va profita de o lecție plătită aşa de scump.

[23 august 1879]

[„DE CÎTE ORI.."]

De cîte ori se încurcă sforile politice ale stărostiei patriotice din Uliţa Doamnei aşa încît onor. corporaţie nu mai are destulă destoinicie şi putere ca să le descurce singură, organul radical începe a ne cînta un refren vechi, care sună cam aşa :

„Să ne unim cu toţii mînă-n mînă, împrejurul stindardului naţional, să lăsăm d-o parte micile pasiuni, neînţelegerile interioare, pentru ca să fim prin unire tari faţă cu vrăjmaşii din afară. Unire şi înfrăţire ! Să luăm exemplu de la strămoşii noştri!"

Un lucru este foarte caracteristic în acest refren. Invariabil, dînsul se adresează tot dauna către adversarii politici; poveţele patriotice ce dînsul cuprinde sînt îndreptate către aceia cari, cu o zi mai nainte, au fost insultaţi şi calomniaţi fără cea mai din urmă ruşine. Redactarea lui proprie, dacă redactorul n-ar fi un iscusit bizantin, ar trebui să sune dar astfel :

„Să vă uniţi cu noi mînă-n mînă, împrejurul redacţiei din Uliţa Doamnii, să lăsaţi d-o parte părerile şi credinţele voastre, pentru ca să ne putem noi descurca sforile. Unire şi înfrăţire ! Luaţi exemplu de la strămoşii noştri !"

Sărmanii strămoşi români! La cîte mişelii fanariotice numele lor serveşte de etichetă !

Înainte de a intra în război, toţi cei chemaţi a da sfatul lor M. Sale Domnitorului despre ce era de făcut fuseră de părere că nu trebuie să ne amestecăm deloc în lupta celor două colosuri, numai d. C.A. Rosetti, strănepotul strămoşilor noştri, fuse de părere să mergem ca orbeţii înainte. Merserăm, din nenorocire, după părerea d-lui, fiind la cîrma ţării ai d-lui; în curînd sforile politice li se încurcară rău de tot, şi organul stărostiei patriotice începu să strige :

„Am încurcat-o noi; acum trebuie toţi românii mînă-n mînă, uitînd micile pasiuni, neînţelegerile dinlăuntru, să o descurce. Unire, înfrăţire ! Să luăm esemplu de la strămoşii noştrii !"

Mai tîrziu vine Congresul de la Berlin, în care se-nscrie art. 44. D. Brătianu merge la masa cu postavul verde, la care e poftit să ia loc — în picioare — spre a face înaintea diplomaţilor cîteva tirade patriotice, presărate cu citate de blagomanii din literatura democratică şi stropite din cînd în cînd cu lacrămi. Cum a mers, aşa s-a întors d. Brătianu, nici citatele din Michelet, nici lacrămile, nici elocuenţa clasică a d-lui Brătianu n-au putut mişca pe auditoriu din palatul Radziwill, cari se vede că sînt mai puţin simţitori decît auditorii „suverani" ai întrunirilor electorale de la Mazar Paşa.

Ce-i oare de făcut? întreabă d. Brătianu; iar d. Rosetti începe prin organul său să ne cînte refrenul: „Unire, înfrăţire ! Să lăum esemplu de la strămoşii noştri !"

După aceea încep tratările guvernului d-lui Brătianu cu cabinetele; d-lui [se] tocmeşte, ca deplin împuternicit, şi tîrgul se opreşte la împămîntenirea evreilor pe categorii. Camera însă, chemată a modifica art. 7, se pronunţă în contra tîrgului făcut şi sforile politice radicale se încurcă de astă dată mai grozav ca totdauna. „Unire, înfrăţire ! Să imităm pe strămoşii noştri !" sînt vorbe frumoase, dar nu fac, din nenorocire, efectul dorit. Ministerul se remaniază; puterile, hotărîte odată asupra învoielii cu categoriile ori cu listele nominale, resping orice nouă tocmeală şi sforile se încurcă şi mai rău. Refrenul reîncepe, neavînd nici acum mai mult răsunet decît în rîndul trecut.

Majoritatea, nestrămutată şi dînsa în hotărîrea ei, răspunde: „Unire şi înfrăţire, voiţi? Uniţi-vă atunci cu soluţiunea noastră, noi nu ne putem uni, în numele strămoşilor ce-i invocaţi, cu soluţiunea Alianţei izraelite".

Majoritatea este îndreptăţită a zice aceasta, cu atît mai mult că la remaniarea ministerială nu a fost consultată şi dînsa, cu atît mai mult că ministerul cel nou a aderat dintru început, prin programa lui, la soluţiunea acestei majorităţi.

Dacă ministerul şi îndeosebi radicalii doresc unire şi înfrăţire, unească-se cu soluţiunea majorităţii; dacă nu, ducă-se şi lase răspunderea în mîinile acestei majorităţi, care a dovedit îndeajuns că asupră-i refrenurile tocite nu mai pot face nici un efect.

[24 august 1879]

[„DE CÎND CU ÎNCEPEREA..."]

De cînd cu începerea dezbaterilor asupra cestiunii izraelite, partidul roşu, prin organele sale, cu reaua lor credinţă proverbială, caută a insinua că partidul conservator ar fi avînd gînduri răsturnătoare în privinţa stării de lucruri actuale, că ar fi tinzînd la o modificare a Constituţiei spre a restrînge libertăţile publice. Aceste insinuări mişeleşti le fac scriitorii stărostiei radicale cu scopul de a rupe legătura elementelor de deosibite credinţe politice, aliate în cestiunea izraelită în contra vechililor de la putere ai Alianţei izraelite. Conservatorii sînt *reacţionari* şi, opunîndu-se împămîntenirii pe categorii, ei urmăresc visul lor de aur: *reacţiunea.* Şi, spre dovedirea acestora, radicalii întrebuinţează fel de fel de mijloace, care de care mai minunate : din îndreptarea făcută de un orator unei fraze din discursul său, din nişte rînduri, foarte clare de aminteri, scrise într-un ziar al opoziţiei şi răstălmăcite de dînşii, dintr-o destăinuire făcută lor de un bărbat însemnat dintre conservatori al cărui nume nu vor

să-l spună — din toate acestea rezultă că conservatorii vor să dărîme libertăţile publice.

A căuta să dezminţim la fiece pas insinuările radicalilor de la putere ar fi de prisos. Astăzi s-a cam domirit lumea de la noi asupra noastră şi adversarilor noştri, aşa încît nu mai e nevoie să urmărim din fir în fir aceea ce zic adversarii, pentru ca nu cumva neadevărurile lor să treacă drept bani buni în opinia publică. Cestiunea izraelită a avut atîta bun, cel puţin întru cît ne priveşte, cu toate că noi nu ne bucurăm a fi căpătat acest însemnat folos cu aşa preţ. Adevărul mai curînd sau mai tîrziu e menit să străbată la lumină, şi soarta, în viaţa publică, are pînă la urma urmelor o dreptate. Sîntem într-o stare politică, economică şi socială aşa de nenorocită încît, dacă i-a mai rămas poporului acestuia o schinteie măcar de vitalitate, ea trebuie să-l determine a părăsi hotărîtor calea falsă pe care rătăceşte de atîta vreme, risipindu-şi zadarnic toate puterile vii.

Toate tiradele negustorilor de principii liberale, umanitare şi cosmopolite prin cari dînşii caută să insinueze că noi am conspira în contra Constituţiunii nu le vor aduce nici un folos; ele sînt astăzi nişte bani tociţi, pe cari toată lumea îi vede în sfîrşit ce calpi şi ce fără valoare sînt. Vorbind odată despre reorganizarea statului nostru, ziceam că dînsa, pentru a ne garanta existenţa politică şi naţională, nu poate fi în adevăratul înţeles al cuvîntului decît o organizare conservatoare.

Orice om cu bun-simţ trebuie, după părerea noastră, să fie convins că slăbiciunea noastră internă, disoluţia economică şi socială în care facem progrese zilnice, nu sînt decît rezultatul organizaţiei noastre de pîn-acuma, nepotrivită nici cu firea, nici cu gradul de dezvoltare morală, intelectuală şi economică a poporului nostru.

Românii sînt, din nenorocire, un popor deprins a se îmbăta cu vorbe goale, a se amăgi cu forme deşarte, a crede că o circulară ministerială, numai prin faptul că a înregistrat patrioticeşte nevoile publice, le-a şi înlăturat, că cu un discurs democratic se poate tămădui de mizeria lui economică. Un aşa popor, pentru a putea s-o rupă odată cu relele-i deprinderi, trebuie să aibă multă tărie de caracter.

Pentru aceasta, greutatea cestiunii evreilor stă atît în cestiunea însăşi, cît şi în starea noastră de disoluţiune socială şi economică. Prin orişice soluţiune dată deocamdată cestiunii evreilor pe tărîmul politic, nu putem scoate pe evrei de pe tărîmul economic, pe care ei sînt aproape deplini stăpîni. Tăria de caracter, schinteia de vitalitate, credem că le are poporul românesc, şi astfel sperăm, pentru dînsul, că va putea să o rupă odată cu vechile deprinderi false şi bolnăvicioase şi să adopte o direcţie sănătoasă în viaţa publică.

Le-am zis şi le mai zicem acestea; acestea sînt ideile şi credinţele noastre asupra reorganizării statului nostru, a cărei nevoie grabnică, cu prilejul cestiunii izraelite, o simte astăzi toată lumea. Reacţiune ! strigă adversarii noştri. Reacţie, da, răspundem noi; nu însă reacţie prin răsturnare, nu reacţie politică în sensul feudal, cum insinuaţi d.v. cu rea-credinţă. Voim şi sperăm o reacţie socială şi economică determinată de rămăşiţa puterilor vii ale poporului, care, daca nu e preursit să piară aşa de grabă, trebuie să-şi vină în fire şi să vază unde l-a dus direcţia radicală. Prin reacţie nu înţelegem, — precum insinuaţi dvs. — o întoarcere la un sistem feudal ce nici n-a existat cîndva în ţara noastră, ci o mişcare de îndreptare a vieţii noastre publice, o mişcare al cărui punct de vedere să fie ideea de stat şi ideea de naţionalitate, sacrificate pînă astăzi sistematic principiilor abstracte de liberalism american şi de umanitarism cosmopolit. O asemenea mişcare ar pune stavile speculei de principii liberale şi umanitare, ar descărca bugetul statului de cifrele enorme ale sinecurelor patriotice şi ar condamna astfel pe mulţi patrioţi subliniaţi la o muncă mai onestă dar mai grea; ar apăra treptele înalte ale vieţii publice de năvala nulităţilor netrebnice şi triviale, garantînd meritului adevărat vaza ce i se cuvine; ar tinde la restabilirea respectului legii şi autorităţii, şi ar da astfel guvernului mijloacele şi morale şi economice pentru a cîrmui bine dezvoltarea normală şi cu folos a puterilor acestui popor.

Elementele sănătoase ale poporului român tind firește la această mişcare, şi, iarăşi firește, această tendenţă nu poate conveni acelora ce au trăit o viaţă întreagă exploatînd ignoranţa şi slăbiciunile tinerei noastre naţiuni. Nu e dar vorba de reacţiune prin răsturnare, ci prin înlăturarea elementelor bolnave şi străine din viaţa noastră publică de către elementele sănătoase coalizate. Orice ar căuta să insinueze, prin tertipuri uzate, aceia cărora nu le convine această tendenţă, ei nu vor putea împiedica mersul firesc al lucrurilor. Daca acestui popor i-a mai rămas cel din urmă instinct de conservare proprie, reacţia, în sensul arătat de noi mai sus, trebuie să se facă.

[19 septembrie 1879]

[„PARTIDUL CONSERVATOR..."]

Partidul conservator şi-a manifestat, prin organul d-lui Titu Maiorescu, vederile şi hotărîrile relative la cestiunea ovreilor.

D. Maiorescu nu a vorbit însă numai în numele partidului conservator. Discursul ce-a rostit a fost cea mai nobilă expresiune a vederilor şi hotărîrilor întregei ţări, a fost cuvîntul de apărare al unui popor ce se vede lovit în demnitatea sa, în interesele sale vitale.

Şi oricum s-ar rezolva cestiunea, acel discurs rămîne o faptă istorică, un act de acu-zare contra celor ce ar voi, ori poate chiar vor izbuti să o rezolve altfel decît aşa cum voieşte ţara.

Nu putem admite în mijlocul nostru noi cetăţeni decît cu buna primire a ţării: iată cuvîntul românesc şi totodată umanitar,

prin care d. T. Maiorescu a combătut orice idee de liste ori categorii.

Noi nu ne vom mai încerca să combatem ceea ce nici chiar d. Maiorescu nu a izbutit a combate cu succes. Înzestrat cu darul vorbei şi pătruns de greutatea situaţiunii, d. Maiorescu a desfăşurat comorile minţii sale ca să-i aducă pe stăpînii zilei la îndurare : n-a izbutit.

Cu atît mai puţin am putea să izbutim noi, cari nu avem şi nici nu putem avea alte argumente, decît pe acele pe cari le găsim în discursul d-lui Maiorescu, înfăţişate în cea mai sărbătorească haină.

Rămîne însă ca să punem în vederea ţării primejdiile ce pot să urmeze din primirea propunerilor de rezolvare ale guvernului.

Trecem simplu peste acel amestec confuz de cuvinte şi paragrafe pe care guvernul 1-a prezentat Camerei drept proiect.

Ministrul de externe a declarat în şedinţă publică că nici acest proiect nu satisface aşa-numitele exigenţe europene : atît e destul.

Ne oprim însă la *liste.*

Înţelegem ca guvernul să prezenteze Camerei un şir de petiţiuni de la evreii cumsecade, cari declară că vor să fie cetăţeni români şi cer ca să-i primim în mijlocul nostru.

Am putea să alegem atunci dintre petiţionari pe aceia cari ne convin, pe cari sîntem dispuşi a-i vedea alăturea cu noi.

Guvernul însă vine cu o minciună, cu o *listă de evrei asimilaţi,* de oameni cari ni se *impun,* oameni cari *pretind* onoarea de a fi primiţi în mijlocul nostru, în virtutea unei stipulaţiuni făcute între străini şi fără de a ne face onoarea să declare că cer *de la noi* această onoare.

Aproape toţi deputaţii din Moldova cer ca împămîntenirea să se admiţă numai individual: cum rămîne cu evreii din Moldova ce se află trecuţi pe listă?

Chiar din momentul intrării lor în familia română aceşti „noi români" sînt primiţi cu aversiune, poate chiar cu ură, deoarece fiecare dintr-înşii e cîte un „corpus delicti" cîte o vie dovadă despre triumful unei cauze, pe care întreaga Moldovă o combate direct prin petiţiuni şi indirect prin aproape unanimitatea deputaţilor ei.

Listele prezentate de guvern sînt nişte *liste de proscripţiune.*

Evreul pus pe acele liste, pînă ieri era bine primit în societatea română; din momentul în care românii îl văd însă pe acele liste, el începe a fi obiectul unei aversiuni obligate.

Şi totuşi guvernul ne prezentează o listă de „străini *asimilaţi".*

Asimilaţi aceşti oameni pe cari orice român se simte dator a-i respinge ca pe nişte apostoli ai puterii străinilor pe pămîntul românesc? !

Ei vor trăi în mijlocul nostru şi de cîte ori îi vom vedea, ne vom aduce aminte o *altă listă de proscripţiune :* aceea a deputaţilor, cari au votat pentru liste şi contra ţării insultate.

Este o voinţă esprimata de mii şi mii de cetăţeni români, ca împămîntenirea să se facă numai şi numai prin legi individuale; ura acestor cetăţeni români rămîne îndreptată contra deputaţilor ce au votat pentru liste şi. se redeşteaptă la vederea fiecărui evreu intrat în cetăţenia română fără ca el s-o fi cerut.

Nu ne pasă de evrei; nu ne pasă de deputaţi; ei sînt vrednici de sentimentele pe cari le ştiu deştepta în societatea noastră. Oameni ca Leibu Iancu, Mandel Miser, Alter Moritz, Pantazi Ghica, Pătîrlăgeanu, "Fundescu şi alţi asemeni nu prea ţin la părerile ce au alţii despre dînşii; şi bine fac !

Ne gîndim însă că e vorba de ţara noastră, şi ne cuprinde o adîncă întristare cînd vedem că se creează o permanentă cauză de perturbaţiuni sociale într-însa.

Cine poate să ne spună unde are să ne ducă această dezbinare făcută acum între români? cine, eu inima curată, poate să ia răspunderea pentru urmările unei *sfidări* aruncate ţării ?

Căci o sfidare e pentru ţară şi îndeosebi pentru Moldova proiectul guvernului cu listele alăturate la el. Alegătorii le spun aleşilor : „Astfel voim să rezolvaţi cestiunea voi, cari lucraţi pentru noi în numele nostru şi în interesul nostru", — şi altfel o rezolvă aleşii.

E ori nu e acesta un conflict constituţional, aceasta e indiferent.

Destul că e un motiv de neîncredere în sistemul nostru de organizaţie politică, destul că e o schinteie de învrăjbire aruncată în societatea română.

Nu credem şi deocamdată nici nu ne temem că alegătorii insultaţi vor pune mîna pe par: rămîne însă în ţară dezbinarea, învrăjbirea, capitalul de ură, care ne jigneşte dezvoltarea pacinică şi care poate să fie esploatat în paguba ţării; rămîne ţara despărţita în două tabere.

Cestiunea evreilor nu se rezolvă; ea se pune în o formă cu mult mai acută şi mai primejdioasă decît cum a fost pînă în ziua de astăzi.

De această înăsprire a cestiunii trebuie să scăpăm şi n-am putea scăpa decît primind proiectul la care aderă maioritatea ţării.

Guvernul ne spune că acest proiect e o sfidare pentru Europa.

Nu-1 credem ! El poate să fie o sfidare pentru Alianţa izraelită; popoarele europene sînt însă cu mult mai calme decît ca să stăruiască pentru crearea unei permanente cauze de perturbaţiuni în ţara noastră.

Chiar însă dacă unele cabinete ar fi dispuse să sprijinească pînă la urma urmelor exigenţele nedrepte ale Alianţei izraelite, ele niciodată nu vor reuşi să determine o pornire unanimă a puterilor europene în sprijinul acelor exigenţe. Ştim că, deşi unanime în dorinţa de a face să admită în dreptul public european principiele tractatului, puterile au deja deosebite vederi

în privinţa aplicării la noi a principiului din art. 44. Altfel vede în această privinţă Austria, Rusia, Turcia şi chiar Germania şi altfel Franţa, Englitera şi Italia.

Dacă guvernul şi amicii săi nu vor să înţeleagă aceasta, atunci nu ne rămîne decît să presupunem din două lucruri unul; ori că sînt slugi supuse şi plecate ale evreilor; ori că ei chiar dinadins caută să agiteze ţara, gîndindu-se la turburări, la schimbări, la prefaceri şi în genere la răsturnări.

Altfel nu se poate explica zelul cu care guvernul umblă să mai cumpere cele cîteva voturi cari-i lipsesc pînă la completarea celor două treimi.

[21 septembrie 1879]

[„FOAIA OFICIOASĂ A GUVERNULUI..."]

Foaia oficioasă a guvernului, în numărul său de ieri seara, scrie:

... Organul autorizat al partidei conservatoare, „Timpul", afirma în iunie trecut că *„cestiunea evreilor poate forma oricînd un pretext de invaziune".*

Citatul pe care-1 face foaia radicală este cu totul fals. N-am afirmat nicicînd că „cestiunea evreilor poate forma oricînd un pretext de invaziune".

Ca să se vază cîtă lipsă de bună-credinţă au adversarii noştri în viaţa lor politică, trebuie să amintim aceea ce ziceam în iunie cu privire la cestiunea revizuirii şi la starea noastră faţă cu puterile. Pe atunci foaia radicală ameninţa ţara cu invazie şi cu însîngerare şi pe Domnitor cu soarta chedivului daca nu ne vom închina impertinentelor pretenţii ale Alianţei izraelite. Noi, răspunzîndu-i la acestea, ziceam:

... Sîntem noi *datori a* primi art. 44 ? Am contractat noi vrodată obligaţiunea aceasta ca chedivul datoria sa publică? Deloc. Nu sîntem datori niminui nimic şi totul se reduce la o propunere de învoială între noi şi puteri, liberi fiind şi unii şi alţii de-a voi sau de-a nu voi. Voim art. 44, avem recunoaşterea independenţei; de nu, nu. Abia e nevoie de-a adăoga că independenţa este un *fapt* care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independenţa şi recunoaşterea regalităţii legitime atîrna de confirmarea papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari şi de-a fi într-adevăr independenţi şi fără de binecuvîntarea specială a Santităţii Sale.

Dar se va zice că cestiunea, deşi logic vorbind e în favorul nostru, totuşi puterile — călcînd ele înşile Tractatul de la Berlin — ar voi a exige numaidecît admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigenţă ar exista într-adevăr, atunci vom trebui să ştim *cauza* adevărată a ei.

Daca acum e cea mărturisită de art. 44, adecă o *cauză curat umanitară,* atunci n-avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz în istorie, unul singur, în care o cauză pur umanitară să fi adus vrun amestec, vro ingerinţă din afară. Deşi aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuşi *cauzele,* în genere bine cunoscute, sînt cu totul altele şi n-au a împărţi cu pretextul nici în clin, nici în mînică. Cerneală şi hîrtie s-au întrebuinţat într-adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puţini, iar sînge nici o picătură măcar.

În fine, dacă e vorba de umanitarism, atunci poporul acela care într-adevăr are nevoie de-o tratare umană este poporul nostru propriu, esploatat, iar nu neamul exploatator al evreilor, încît chiar din acest punct de vedere restricţiunile noastre sînt într-adevăr umane, iar art. 44 neuman.

Singurul defect al art. 7 din Constituţia noastră e că, pe lîngă mulţimea nenumărată a evreilor cari nu merită drepturi, se loveau şi acei cîţiva cari le-ar merita, şi această injustiţie sîntem oricînd gata de-a o recunoaşte şi de a o drege, dînd deplină satisfacere exigenţei umanitare.

Şi aceasta vom face-o, de-ar exista art. 44 sau de n-ar exista, adecă independent de orice amestec al străinătăţii. Dacă Europa nu e mulţumită numai cu atîta, bine, dacă este mulţumită, şi mai bine. Mai mult decît *posibilitatea* pentru evrei de a deveni români nu putem da, oricare ar fi sau n-ar fi intenţiile art. 44.

Lucrul s-ar schimba însă atunci cînd cestiunea umanitară *n-ar fi* decît *pretextul* cerinţelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi

cea materială a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admiţînd art. 44, adică *înlăturînd pretextul,* am fi departe de a fi înlăturat cauza şi am rămîne tot în cazul fabulei despre lup şi miel — adică tot noi la vale şi tot noi am turbura apa. *Pretexte se vor găsi* aşadar pentru a acoperi o cauză nedreaptă, căci *pretextele bune pentru cauze rele sînt foarte ieftine în lumea aceasta.*

Întorcîndu-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rînduri, repetăm : dacă pericol există, el există *abstracţie făcînd de cestiunea evreilor.* Iar dacă el nu există, şi dacă cele şapte puteri mari şi voinţa de fier a d-lui de Bismark n-au alt scop decît cel umanitar, decît cel de a vedea că evreii nu sînt îngrădiţi pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da orişicînd.

Acestea le ziceam în iunie în privinţa deosebirii pretextului de cauză în viaţa internaţională a puterilor. În cazul nostru, avînd şi exprimînd deplina convingere că pentru cestiunea izraelită nici ţara nu poate fi însîngerată de invazii străine, nici M. Sa n-are să se teamă cumva de o soartă ca a chedivului, adăogam :

Cestiunea evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătăţii. Dacă ea e *cauza* acestui amestec, atuncea n-avem a ne teme de nimic. Cerneală şi hîrtie se vor cheltui destule pentru această cestiune, *însă nimeni nu va arunca un singur ban al contribuabililor săi, nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a evreilor în România.* Daca însă cestiunea izraelită nu e decît *pretextul* de intervenţiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte de a sacrifica interesele economice şi naţionale a cinci milioane de oameni pentru a înlătura un *pretext* pe cînd *cauza* ar continua a exista.

Pe cînd scriam aceste rînduri încă am fi avut bănuială că cestiunea evreilor ar putea servi cumva de *pretext* la o intervenire. Astăzi însă, în urma atitudinii puterilor, ştim, precum ziceam şi ieri, că, deşi unanime în dorinţa de a face să se admită în dreptul public european principiele Tratatului, puterile au deja deosebite vederi în privinţa aplicării la noi a principiului din art. 44, că altfel văd în această privinţă Austria, Rusia, Turcia şi chiar Germania., şi altfel Franţa, Englitera şi Italia. Astăzi rugăm pe adversarii noştri să crează că noi ştim sigur, din izvor autorizat, cumcă în cestiunea izraelită nu e nici vreo *cauză* nici vreun *pretext* de intervenire a puterilor, ci totul este un *marafet* al Alianţei izraelite şi al acelora ce sînt slugile acestei Alianţe şi stăpînii României.

[22 septembrie 1879]

[„DUPĂ CUM SE POATE PREVEDEA..."]

După cum se poate prevedea din discuţiunile ce urmează în Cameră, proiectul de soluţiune al guvernului privitor la poziţiunea izraeliţilor nu va fi în stare de a întruni cele două treimi necesare şi va cădea.

Mulţi oratori sînt încă înscrişi, multe discursuri fericite prin concepţie şi formă vom mai auzi, şi se va face în cestiune aceasta măcar acea lumină care ar fi trebuit să domine la discutarea „tuturor" legilor organice a acestei ţări. Dacă din capul locului legile organice se discutau cu atîta frică de Dumnezeu, cu atîta îngrijire de interesele naţiei româneşti ca acest de astăzi, desigur că nici datorii publice, nici provincii pierdute, nici cestiune izraelită, nici în fine mizeria claselor de jos n-am fi avut-o; iar dacă pe de altă parte, conform teoriei compensaţiunii din natură, oricare rău trebuie să corespundă cu un bine oarecare, precum de ex[emplu], orbirea fizică are de rezultat ascuţirea simţului auzului ş.a.m.d., vom trebui să mărturisim că răul acut al cestiunii izraelite a avut meritul de a ne deschide ochii şi de a vedea garanţia existenţei noastre în munca reală, în apărarea muncii reale, nu în fraze şi principii generale, a căror bunătate sau răutate practică atîrnă de la *aplicare* deci de la progresul *real* pe care un popor 1-a făcut pe calea muncii fizice şi intelectuale.

Dacă însă Parlamentul, prin discursurile membrilor opoziţiei, prezintă un nivel atît de înălţat precum arareori 1-a mai avut, nu putem zice acelaş lucru nici despre proiectul guvernului, nici despre discursurile membrilor partidei pur guvernamentale, adecă roşie, nici despre studiile statistice pe baza cărora guvernul şi-a înjghebat listele.

Căci în acele liste vedem de ex[emplu] trecuţi cetăţeni români de lege răsăriteană, vedem supuşi străini care nicicînd n-au manifestat dorinţa de a fi cetăţeni români, vedem apoi o serie de oameni cari nu merită prin nimic favorul de a li se acorda cetăţenia română. Cel mai mare defect al listelor însă este fără îndoială acela că stau în contrazicere cu programul solemn al cabinetului de a înlătura orice categorii, de vreme ce aceste liste nu sînt decît categorii ascunse.

Căzînd proiectul guvernului, ce se va întîmpla? Sau guvernul se va retrage, ceea ce nu e verisimil, sau va dizolva Adunarea, ceea ce e şi mai puţin de crezut, sau în fine va lăsa să cază proiectul său şi se va uni cu fostul proiect al majorităţii, poruncind roşilor să-1 voteze asemenea. Deşi admiterea proiectului majorităţii ar fi cea mai crudă dezmînţire a existenţei pericolelor cu care „Românul" şi partidul său ameninţă ţara, totuşi este cu putinţă ca guvernul să se dezmintă pe sine însuşi, pe partidul roşu şi presa guvernamentală şi să

---

admită un proiect despre care zicea că ridică asupra României furtuna intervenţiunilor străine.

Departe de a fi vorba de intervenţiune, observăm din contră începutul unei reacţiuni în Europa întreagă, vedem că presa

odinioară ostilă nouă pe zi ce merge scade tonul, pe zi ce merge recunoaşte îndreptăţirea noastră de a regula în deplină libertate şi cumpănind, cu scumpătate toate interesele noastre naţionale, cestiunea aceasta; încît ameninţările ziaristicei guvernamentale, departe de a mai găsi un răsunet în străinătate, încep a ne inspira mirare prin strania lor izolare în cercul restrîns al redacţiunilor roşii.

În ajunul soluţiunii cestiunei izraelite, ţinem însă de datoria noastră de a reaminti cititorilor că această reformă cată să fie începutul unei reforme serioase a legiuirilor noastre organice. A apăra munca noastră naţională în contra exploatării uzurare de tot soiul trebuie să fie ţinta de căpetenie a măsurilor de luat.

Ţinem a reaminti deci că năvălirea elementului speculator al izraeliţilor în ţările noastre e mai mult simptomul unor rele existente în chiar mijlocul nostru, un simptom dureros într-adevăr, dar remediile în contra lui sînt departe de a înlătura boala organică de care suferim.

La noi liberalismul pretextat al naturelor catilinare, în loc de a democratiza clasa de sus, a avut din contra rezultatul de a aristocratiza o clasă nenumărată de indivizi cari, nevoind a munci, avînd chiar ruşine de muncă, aspiră de-a ajunge la vază şi de-a face avere pe calea demnităţilor statului, începînd [de] la miile de funcţiuni mici şi sfîrşind cu însuşi fotoliile ministeriale. Înmulţirea dar a claselor consumatoare şi scăderea claselor productive, iată răul organic, în contra căruia o organizare bună trebuie să găsească remedii. Îndealmintrelea toate măsurile de restricţiune contra simptomelor acestui rău vor avea un rezultat problematic.

În muncă e mîntuire: trebuie numai ca îngrijirea deşteptată a oamenilor de bine să creeze, prin legi practice, condiţiile unei munci cu spor şi putere de înflorire.

[2 octombrie 1879]

[„ŞEDINŢA DE IERI A CAMEREI.."]

Şedinţa de ieri a Camerei n-a fost consacrată decît ascultării unui lung discurs al d-lui Boerescu, cu care şedinţa s-a-nceput şi s-a sfîrşit. Acest discurs, care a ţinut patru ceasuri şi mai bine, a arătat duplicitatea în genere a proiectului guvernului care, după aserţiunea d-lui ministru de esterne, împacă exigenţele internaţionale cu trebuinţele dinlăuntru ale ţării. În urma unei lungi espuneri generale a acestei teze, în care d. ministru a spus că puterile nu sînt mulţumite cu înscrierea principiului, ci vor neapărat aplicarea lui, că, deşi părerile asupra marginelor aplicării sînt deosebite, totuşi aplicarea o cer toate cabinetele, că însuşi guvernul Rusiei, cel mai imparţial dintre toate, ne-au sfătuit de-a ne înţelege cu puterile şi de-a ne conforma Tratatului de la Berlin, d-sa a apărat pe rînd toţi paragrafii proiectului m contra atacurilor ce i-au venit din partea opoziţiunii din Cameră.

Deşi argumentaţiunea d-lui ministru de esterne nu era lipsită de oarecare fineţă, cată să mărturisim că acea argumentaţiune era atît de difuză şi incoerentă, atît de puţin concentrată şi atît de puţin energică, încît în locul d-sale un orator bun ar fi espus-o într-o jumătate de oră cu mai multă izbîndă. Din lungimea estraordinară, din prisosul de cuvinte, din apropourile rău alese răsărea pentru auditorii cei mai binevoitori chiar siguranţa că proiectul e susţinut mai mult din datoria formală de a-l susţinea decît prin opiniile intime ale oratorului.

Importantă ni s-a părut pentru lămurirea discuţiunii declararea d-lui ministru că tratînd asupra întinderii aplicării a admis întotdeauna punctul de vedere al naturalizării, nu pe acela al emancipării. Căci emanciparea, introdusă ca principiu, ar fio cauză înscrisă în legi a cărei urmare ar fi încetăţenirea de drept a tuturor celor cuprinşi sub acea dispoziţie, precum de ex[emplu] egalitatea drepturilor confesiilor creştine a fost *eo ipso* şi fără alte dispoziţii cauza emancipării armenilor.

Teza aceasta, apărată de d-nul ministru de esterne, face parte din programul opoziţiei şi cititorii [î]şi vor aduce bine aminte că partidul roşu e singurul care a susţinut cu mare foc *emanciparea pe categorii.*

Dar, odată admis că „naturalizarea individuală" e principiul pe care-1 introducem la noi m urma silei internaţionale a art. 44, d. ministru de esterne a trebuit însuşi să mărturisească

---

că listele sînt partea slabă a proiectului, de vreme ce naturalizarea nu se poate face, în sine vorbind, decît după cererea respectivă a celui ce voieşte a fi naturalizat.

Această mărturisire, făcută de chiar apărătorul natural al proiectului de lege, ne scuteşte pe noi de combaterea acestui defect intern. Metehnele celelalte ale lui sînt în genere cunoscute.

Efectul produs de discursul d-lui Boerescu asupra Adunării a fost rău, atît de rău încît membrii partidului guvernamental, convocîndu-se în şedinţă de partid, nu s-au adunat decît in număr de vro şasezeci; pe cînd, din contra, adunarea opoziţiei, făcută tot în scopul de a discuta discursul, a ajuns maximul ei pîn-acuma, adică numărul de 58 deputaţi.

În realitate singurul motiv coercitiv al apărătorilor guvernului este acela al ameninţării cu intervenirea puterilor. Se ştie că dacă cestiunea izraelită ar fi putut fi invocată ca pretext al vreunei intervenţiuni (cauză n-ar fi fost nicicînd) starea generală a

relațiunilor actuale dintre state fac[e] pretextul acesta cu neputință, căci această stare a neutralizat cauza probabilă a unei asemenea intervențiuni, adecă dorința de sporire a forței politice prin întinderea asupra teritoriului nostru. Poporul românesc, înzestrat cu atîta bun-simț, nu se va mai lăsa indus in eroare prin spaime deşerte, cînd nu există nici o cauză care să le justifice. Intervențiunea în favorul aplicării articolului 44 e o armă guvernamentală ajunsă la atîta discredit încît chiar pensionarii bătrîni ai statului o întrebuințează cu oarecare sfială, nu atît pentru meritul in sine al argumentului, cît pentru a da oarecare picanterie conversațiunilor de cafenea. A mai vedea apărînd acest argument in discursuri parlamentare e cel puțin hazardat şi această apucătură ar trebui lăsată cu totul în seama jurnalisticei roşie, unde puținătatea gîndirii are neapărat nevoie de fraze devenite atît de mult de domeniul ironiei publice încît merită a constitui zestrea intelectuală a unui scriitor roşu.

Daca dar țara e asigurată în contra unei soluțiuni prin surprindere a chestiunii izraelite, aceasta are a o mulțumi opoziției în genere, opoziției conservatoare îndeosebi. Daca-şi aduce cineva aminte cum „Românul", ca organ al guvernului, susține egalitatea de drepturi *civile,* deci şi facultatea pentru orice străin de a-şi cumpăra moşii mari şi pămînturi răzăşeşti, că susține emanciparea pe categorii etc., atunci va rămînea convins că proiectul guvernului chiar, deşi lax şi cu două înțelesuri, e un produs al presiunii opoziției, care-a silit pe guvern, a silit pe majoritatea roşie de-a merge, în aparență cel puțin, alături cu țara.

Cu atît mai mult ne miră atitudinea „Presei", al organului personal al d-lui ministru de esterne, cînd acuză opoziția ba de calomnie, ba de dorință de-a veni la putere, ba de trădare chiar, cînd scriitorii acelui organ ştiu mai bine decît oricine că daca țara a putut şi poate cîştiga o poziție sigură în cestiunea izraelită numai opoziției are a mulțumi, opoziției care din cestia evreilor n-a făcut nici armă de partid, nici cestiune ministerială, pe cînd, din contra, există o seamă de ilustre personaje, neesceptînd pe d. ministru de esterne, cari s-au folosit de această cestie pentru a urca scările măririi omeneşti. În orice caz „Presei" nu-i şed deloc bine lecțiile de patriotism cînd chiar naționalitatea a o seamă din scriitorii ei e atît de problematică încît au avut nevoie de-a fi trecuți în listele guvernului.

[3 octombrie 1879]

[„ÎN ŞEDINȚA DE IERI A CAMEREI..."]

În şedința de ieri a Camerei a vorbit d-nii Lascar Costin, Al. Sihleanu şi Nicolae Blaremberg.

D. Lascar Costin, orator de bun-simț şi cu multă energie în glas şi atitudine, s-a pronunțat contra proiectului guvernului, mai cu seamă pe baza pericolelor economice cari ar ameninția țara în urma primirii proiectului.

D. Alex. Sihleanu, unul din tipurile comice ale Adunării, a pledat şi acum din punctul de vedere al „balonului captiv" şi a vorbit înaintea unei sale deşerte de deputați, în care nu rămăsese prin scaune decît acei gurmanzi pentru cari orice discurs al d-lui Sihleanu e o reprezentație de teatru.

D. Sihleanu a vorbit de „învechimea veche" şi de anticitatea antică, de cei săraci cu duhul al cărora este împărăția Cerului, de doine şi de Ileana „Cosînzeana, în, „cosițe floarea-i cîntă", nelăsînd pe auditoriu în îndoială asupra păsărelelor cari cîntă mereu în colivia strîmtă a propiului craniu.

Dar d. Sihleanu nu joacă o canțonetă monodramatică numai, ci dă totdauna ocazie la dezvoltarea unei conversațiuni care are farmecele ei, cam de soiul acesta.

Oratorul. De cînd am auzit pe d. Conta vorbind istorie îmi vine să-mi cer banii îndărăt de la profesorul meu de istorie.

Oo voce. Numai de la cel de istorie?

Oratorul. Acum voi combate pe d. Vernescu.

O voce. D. Vernescu n-a vorbit încă.

Oratorul. Nu face nimic ; are să vorbească. D-nii din opoziție spun despre noi că toți sîntem nişte animale, nişte brute ...

O voce. Nu toți , numai unii.

Oratorul. D-lor invoacă asupra noastră Spiritul Sfînt, care să se coboare în formă de porumb sau de ...

O voce. Clondir.

Oratorul. D. Mîrzescu 1-a comparat pe d. ministru c-un idiot.

O voce. Protestez, nu-i adevărat.

Oratorul. L-ați comparat cu Cincinatus. Eu din discuțiile oratorilor n-am putut găsi cărarea ...

O voce. Ai rătăcit-o.

Oratorul. Dar voi eu singur, cu mintea mea, s-o găsesc ...

O voce. Aoleu !

Oratorul. Eu sînt membru la biurou.

O voce. La care biurou ?

Oratorul. La ăsta ! Nu ştii că sînt vicepreşedinte ? D. Sihleanu e într-adevăr vicepreşedinte al Adunării.

*

D. N. Blaramberg a început discursul său, care va continua şi astăzi, prin rugămintea făcuta majorității ca votul în cestiunea aceasta să se facă pe față şi prin apel nominal, pentru ca fiecare din deputați să nu aibă în fața țării decît responsabilitatea votului său propriu. Pentru cazul însă cînd Adunarea ar refuza această cerere foarte legitimă, d-sa depune la biurou o declarațiune iscălită de 56 de deputați, prin care aceştia prevestesc că vor vota contra luării în considerare a proiectului guvernului.

D-sa a continuat apoi combătînd pe doi din apărătorii proiectului, pe d. Carp şi pe d. mi-nistru de esterne, cari amîndoi acuzaseră opoziția de lipsă de argumente.

D-sa a dovedit că a fost un moment, acela al demisionărei cabinetului roşu, în care majoritatea Adunării, precum şi noul cabinet Brătianu, erau pentru proiectul revizioniştilor condiționali, deci a majorității delegaților. D-sa a rezumat din nou toate argumentele opoziținii, a arătat că în proiect, fiind vorba de exercitarea de drepturi, acest cuvînt „exercițiu" cuprinde în sine ideea emancipării, ideea unor drepturi preexistente reformei de față, de la al căror exercițiu evreii ar fi fost opriți.

Invazie ascunsă şi ca după un ordin secret al evreilor la noi, solidaritatea dintre aceştia şi evreii din lumea întreagă, a cărei dovadă este Alianța, *apelul la străini* făcut de evreii pretinşi pămînteni, pericolele economice analoge cu cele produse prin invaziunea chinezilor în California, toate aceste argumente să nu fie în stare a invalida singurul argument căzăcios al guvernului, presiunea esterioară? În orice caz însă rămîne dilema intactă, că cei cari au apelat la străini pentru drepturi sînt sau pămînteni, cum se pretind, sau străini. Dacă sînt pămînteni sînt trădători ce trebuie tratați ca nişte oameni cari conspiră contra statului român, dacă sînt străini, mai avem oare să stăm la sfat dacă trebuie să-i admitem , sau să-i respingem?

În orice caz însă singura sancțiune care ne aşteaptă este cel mult nerecunoaşterea independenței noastre de fapt, o nerecunoaştere care ar fi mai mult în paguba altora decît a noastră, mai cu seamă pentru că atît independența cît şi autonomia internă a țării nu au avut nevoie de a fi proclamate de către puteri, ci numai constatate prin stipulațiuni declarative.

*

Urmarea discuțiunilor din Cameră şi a depunerii declarațiunii celor 56 de deputați este că guvernul, presimțind căderea proiectului său, voieşte a intra pe calea tratării şi a concesiunilor.

Deputații opoziținii au fost invitați de a-şi alege o delegațiune a lor care, în unire cu delegații Camerei, să se concerteze asupra modificărilor necesare proiectului actual. După cît ştim opoziția a acceptat această propunere şi au ales o delegațiune de 9 membri, cari vor avea a trata în cestiune sau mai bine a da proiectului o redacțiune care să fie pe deplin conformă cu vederile opoziției.

Pe de altă parte auzim şi comunicăm sub rezervă că şi din partea izraeliților avem a ne aştepta la o manifestare.

Acum cîteva zile ni s-a pus în vedere o suplică, adresată Camerei, prin care mai mulți izraeliți din Dorohoi se rostesc în următorul mod :

Cu inima sfîşiată de durere venim subsemnații izraeliți, născuți şi crescuți în România, de-a aduce la cunoştința reprezintanților națiunii, ca să vadă ce piesă joacă confrații noştri *străini* şi prin ce fel de uneltiri vroiesc să dobîndească drepturile politice şi civile.

Comitetul izraelit din Bucureşti, pentru ca cu o mai mare înlesnire să introducă în sînul românilor un număr oarecare de străini, au chemat cîte un delegat izraelit din fiecare oraş, precum şi din Dorohoi pe d. Lupu Zarafu, carele s-a şi reîntors şi îndată au făcut o adunare de toți izraeliții de *protecțiune străină,* ținîndu-le acest limbaj :" S-a regulat în Bucureşti cu oamenii de la putere că toți aceia cari vor da 150 de franci fără ca să întîrzie vor fi acuma emancipați, acuma cînd se vor primi şi listele nominale".

Noi cari avem sentimente româneşti, noi cari privim de mult timp aceste meschinării, nu am putut şti tot pîn-acuma.

S-a şi format grabnic 200 de petițiuni în privința aceasta, pentru a cere drepturi, şi cu aceste petițiuni, împreună cu sumele adunate, pleacă d. Lupu Zarafu astăzi la Bucureşti, căci se şoptește că acuma e momentul cuvenit, căci, dacă va veni alt guvern, lucrul e pierdut.

Că sîntem pămînteni putem proba prin români chiar şi de aceea ne doare cînd vedem că străinii voiesc să înşele pe români.

Îngădui-va țara aceasta ? Trece-se-va cu vederea de către aceia în mîna cărora se află soarta României ? Lăsa-se va nepedepsit un asemenea abuz ?

Oricît informațiunile petiționarilor ar fi supuse erorii, aflăm totuşi că adunarea izraeliților despre care suplica vorbeşte a avut loc într-o casă alături cu hala vechiturilor. În acea adunare, compusă şi din delegați izraeliți de prin districte, s-ar fi hotărît de-a se adresa o petițiune Adunărilor legiuitoare prin care să se declare că izraeliții voiesc sau *tot* sau nimic.

Acesta este punctul de vedere apărat de „Fraternitatea", asupra căruia noi ne-am esprimat opinia, încît nu mai avem nevoie a reveni.

[4 octombrie 1879]

[„NUMĂRUL DE AZI ŞI CEL DE IERI AL «ROMÂNULUI»..."]

Numărul de azi şi cel de ieri al „Românului" au meritul de a trezi veselia publică prin declarațiile coprinse în ele, precum şi

prin prăpăstiile visate de onorabilii confraţi, cari văd pericole pentru ţară acolo unde nimeni nu vede decît cel mult căderea roşiilor de la putere.

Am spus-o adeseori în acest ziar că dreapta conservatoare e partidul acela în Parlament şi în ţară ai cărui membri nu au absolut nici o nevoie de-a veni la putere. Cu listele electorale şi cu rolurile de contribuţie în mînă am putea dovedi că clasa aceea de oameni din care partidul conservator îşi recrutează membrii poartă 2/3 din toate sarcinele statului, pe cînd celelalte clase poartă numai 1/3 parte. Din această proporţie se va vedea că, daca partidul conservator are vreun interes, e desigur acela al stabilităţii, al unui guvern regulat, conştiincios şi iubitor de ţară, nicidecum însă pe acela de a veni numaidecît la putere. Ce sînt însă dd. roşii cînd n-au puterea în mîini? Nimic decît palavragii de cafenele, ajunşi în trista stare de-a purta iarna pălării de paie şi hăinuţe de dril.

Am înţelege încă daca s-ar vorbi pur şi simplu de ambiţia de a veni la putere, o ambiţie de care pot fi succeptibile piepturile omeneşti. Dar această ambiţie, oricît de mare ar fi, nu este defel întreţesută cu interese de ordine curat individuală, deci e prea sus-pusă pentru a putea fi atinsă de prepusurile meschine ale roşiilor, prea sus pentru a putea fi confundată cu setea de putere pe care-o au dumnealor. Pentru conservatori lupta politică nu e o „luptă pentru existenţă" ca la roşii.

Noi le-am propune d-nilor roşii o reformă care i-ar face să se lepede de bunăvoie de a veni cîndva la putere şi anume : ca toate funcţiile administrative precum şi deputăţiile, avînd deplină şi garantată responsabilitate, să fie servicii benevole şi gratuite. Ar primi dumnealor aceasta?

Ne temem că de a doua zi statul român ar rămînea fără funcţionari şi fără deputaţi roşii.

Acuzarea *setei de putere* făcută conservatorilor e cel puţin absurdă, mai întotdauna însă de rea-credinţă.

Dar într-adevăr „Românul" nu mai ştie ce vorbeşte. Începînd revistele sale prin acuzarea că ţinta luptei politice a conservatorilor nu e decît puterea, că opoziţia e *învierşunată* după putere, cuprinde cu cîteva şiruri mai jos următoarea declaraţie.

Cine voieşte să mănţină *indefinit* guvernul actual la putere nu are decît să nu dea cestiunii în dezbatere o soluţiune acceptabilă pentru puterile europene. Preşedintele Consiliului de Miniştri a declarat precis şi categoric, în întrunirea de ieri seară, că, pe cît timp va fi susţinut de majoritatea Camerelor, *nu va primi nici a se da un vot negativ* care ar provoca o rezoluţiune din partea puterilor; nu va primi nici o soluţiune neacceptabilă pentru Europa; şi, nevoind nici a dizolva Camera *decît la ultima estremitate, va rămînea neclintit la putere* pînă cînd două treimi ale Camerei se vor înţelege asupra unei soluţiuni. Această declaraţiune a fost făcută de d. Ioan Brătianu în termeni atît de precişi şi cu tonul unei *hotărîri atît de nestră*mutate încît ne este şi nouă permis astăzi să afirmăm cu tărie că cine voieşte să menţină indefinit pe guvernul actual la putere nu are decît să refuze acestui guvern o soluţiune acceptabilă pentru puterile europene.

Apoi mai la vale pe acelaşi ton :

În tot cazul, ceea ce este *mai presus de orice îndoială* e că ministrul actual *nu poate să se clintească de la postul său* pînă ce cestiunea pendentă nu va fi rezolvată. El este impus, prin puterea lucrurilor în capul afacerilor; căci, în dată ce o criză ministerială s-ar produce şi, ca consecinţă neapărată, Camerele s-ar dizolva fără ca cestiunea să fie rezolvată, puterile vor da ele soluţiunea ce nu s-ar fi putut da de ţară şi i-o vor impune. Este dar o datorie *patriotică* de primul ordin pentru guvernul actual de *a ţinea cu energie puterea* pînă ce cestiunea pendentă va fi rezolvată. De aceea şi d. Ioan Brătianu a declarat ieri seară că, *chiar dacă ar trebui să-şi piarză viaţa* în împlinirea datoriei ce îi este impusă de puterea lucrurilor, va rămînea neclintit la putere pînă cînd cestiunea evreilor *va fi rezolvată* şi ţara admisă în concertul puterilor europene.

Deşi Camera e liberă de-a refuza chiar revizuirea Constituţiei cu o *minoritate* suficientă, totuşi ministeriul declară că nu se va retrage pînă ce soluţiunea lui nu va fi primită.

Într-adevăr, frumoase şi mai cu seamă constituţionale declaraţii face d. I. Brătianu, declaraţii cari nu-i vor ajuta nimic, din cauză că în toate cestiunile mari de pînă acuma d-sa au amăgit prin neadevăruri ţara. D. I. Brătianu, daca are vreo calitate eminentă, este aceea de-a spune foarte dezgheţat neadevărul. Ni se pare că a venit vremea ca nimeni să nu-l mai creadă.

Şi aceste declaraţii ale d-lui ministru nu însemnează o *înverşunată* sete de putere?

Dar aceasta e la urma urmelor afacerea d-sale. Daca această sete înverşunată ar avea drept corelat calităţi distinse de om de stat nici n-am avea de obiectat ceva în contra ei. Din nefericire însă această sete e în aşa disproporţie cu calităţile d-sale încît aproape toate nenorocirile şi toată sărăcia care de douăzeci de ani bîntuie aceste nefericite ţări avem a le mulţumi incapacităţii fenomenale cu care d-sa a condus partidul roşu.

Puţin am avea de zis asemenea asupra publicării acestor solemne declaratiuni în „Românul".

Dar alături cu ele vedem acuzaţiuni atît de nedemne făcute membrilor opoziţiunii încît le reproducem numai, fără a le mai întîmpina. Cu balamucul nu se discută. Iată dar prăpăstiile pe cari confraţii noştri, în superfluenţa lor de iubire de adevăr şi de

lealitate, le atribuie opoziţiunii conservatoare:

În noua şi dureroasa dramă ce se va desfăşura pe această cale actele vor fi împărţite precum urmează :

Actul I. Camerele lasă cestiunea nerezolvată sau dau o soluţiune neacceptabilă pentru Europa.

Actul II. Puterile se întrunesc în conferinţe, rezolv cestiunea şi chibzuiesc asupra mijloacelor de a o impune României.

Actul III. Ministerul Manolaki Kostaki, Maiorescu şi consorţii cer <e> aplicarea principiului că puterile au autoritatea de a decide despre România şi aceasta datoria de a se supune; această aplicare o cere de urgenţă spre a salva ţara de ezecuţiunea puterilor.

Actul IV. Deciziunea puterilor este aplicată şi strigătul ţărei amuţit cu puterea tunului şi a bionetei, în numele salvării ţărei.

Actul V. *Una sută mii* de evrei, cel puţin, sînt impuşi ca cetăţeni români, şi garantarea proprietăţii rurale dispare în loc de una mie de evrei cît propune astăzi guvernul şi de garantarea cea mai puternică a proprietăţei rurale.

Şi toate acestea le atribuie opoziţiei cine? „Românul", acelaş jurnal care propunea egalitatea drepturilor *civile* pentru toţi străinii, care le dădea tuturor dreptul de a cumpăra moşii; jurnalul în fine care susţinea emanciparea pe categorii, deci introducerea pe rînd a zeci de mii de evrei în cetăţenia română, fără un vot special al Camerei.

Se-nţelege că şi această capodoperă de decadenţă a inimei omeneşti se mîntuie prin declararea că:

în deşert vor face orice alte încercări spre a răsturna ministerul, căci el va rămînea neclintit la postul său, pînă cînd cestiunea va fi rezolvată.

Să vă fie de bine !

Faţă cu aceste turpitudini, cari răsar ca bureţii înveninaţi în foile roşii, ne cuprinde un sentiment trist care ne sileşte a zice : Nu cestiunea izraelită e răul principal, suferim de un rău adînc şi înrădăcinat care, nelecuindu-se, ne va duce la o sigură pieire. Cînd oameni cari sînt capabili de-a scrie dezgheţat asemenea minciuni şi calomnii la adresa adversarilor lor continuă a esercita influenţă asupra opiniei publice, continuă a fi miniştri, deputaţi, mai ştim noi ce, e o dovadă că acei oameni nu mai pot trăi prin o muncă cinstită, că sînt avizaţi de a trăi din amăgirea poporului, că-şi pîngăresc sufletul de zece ori pe ceas cu cele mai negre ca lomnii pentru a se mănţinea la puterea de care au nevoie, că sufletul ţării se-nveninează pentru a nu mai putea vedea adevărul.

O asemenea ţară e pierdută!

[5 octombrie 1879]

[„AM SPUS-O ÎN NUMĂRUL DE ALALTĂIERI..."]

-

Am spus-o în numărul de alaltăieri că guvernul a invitat opoziţiunea de-a alege o delegaţiune care, în unire cu delegaţiunea majorităţii Camerei, să discute modificările de introdus în proiectul de revizuire al Constituţiei.

Se vede că delegaţiunile nu au putut să stabilească un acord, de vreme ce guvernul a simţit trebuinţa de-a amîna prin o apucătură parlamentară discuţia asupra proiectului, cerînd ieri de urgenţă ca Adunarea să treacă în secţiuni pentru a studia proiectul de lege prin care douăsprezece consilii judeţene se autorizează a face împrumuturi de la Casa de Depuneri şi Consem naţiuni spre a veni în ajutorul ţăranilor a căror recoltă a fost compromisă prin secetă.

În zadar d. Alex. Lahovari a espus Camerei modul de-a face votarea acestei legi cît mai repede, de vreme ce din propria iniţiativă a Adunării există deja o delegaţiune însărcinată cu studiul cestiunii, încît proiectul de lege trimis în acea delegaţiune ar putea veni înaintea Adu nării a doua zi chiar; în van membrii opoziţiei s-au oferit de-a *aclama* proiectul de autorizare de împrumut fără nici o discuţie. Într-o dezordine completă, în care chiar darea unui vot a fost peste putinţă, Adunarea a trecut în secţiuni, întrerupîndu-se astfel discuţia asupra cestiunii izraelite, deşi oratorul cel întîi înscris pentru ziua de ieri era d. Titu Maiorescu.

Am ruga de pe acuma pe onor. confraţi de toată mîna de-a nu da trecerii în secţiuni o altă esplicare decît aceea pe care i-a dat-o d. I. Brătianu. Pe cînd d. Mihail Cogălniceanu spunea că într-adevăr gravitatea cestiunii împrumutului în sine face pe guvern să intercaleze în discuţia cestiunii evreilor discuţia proiectului de împrumut, pe cînd oratorii guvernamentali băteau aceeaşi coardă, deşi refuzau sa *aclame* proiectul, d. ministru prezident, într-unul din rarele sale momente de sinceritate, a spus-o, răspunzînd d-lui Lahovari, că guvernul are nevoie de amînarea cestiunii principale din cauza înţelegerilor dintre delegaţiunea majorităţii şi aceea a opoziţiei.

E justă deci obiecţiunea făcută de d. Mârzescu că guvernul, avînd nevoie de amînare, s-o ceară în mod net şi cinstit. La ce vecinica fineţă bizantină, la ce apucături diplomatice străvezii pentru oricine, la ce tertipuri în locul procedării deschise şi

oneste? Pentru a nu mărturisi că partidului guvernamental i-e frică de un orator ca d. Maiorescu? Dar ni se pare că tocmai tertipurile acestea sînt o dovadă şi mai mare despre frica ce le-o inspiră o voce atît de autorizată a opoziției conservatoare.

*

D. Boerescu a încetat de a fi un orator bun pentru cei de la „Timpul"? întreabă „Presa". Deie-ni-se voie a o declara că pentru cei de la „Timpul" d. Boerescu n-a fost nicicînd un orator *bun în toată puterea cuvîntului.* Fără îndoiala că actualul d. ministru de esterne are multă stofă pentru un orator, are o rară fineță de argumentațiune, are, în momentele sale fericite, talentul chiar de a-şi espune argumentele în mod concis şi-ntr-o ordine nu numai logică dar şi retorică, dar pe de altă parte nimeni nu va contesta că acele momente fericite nu sînt tocmai dese şi că meritul logic al argumentațiunei pierde adeseori prin difuziunea şi incoerența formei. A vorbi patru ore lucruri ce s-ar putea espune într-o jumătate de ceas nu va să zică a fi un orator bun. Confrații noştri nu trebuie să uite că oratoria este o artă şi că la toate artele partea tecnică trebuie să fi trecut în sîngele celui ce o profesează pentru ca el s-o exercite

---

bine, căci, oricît de mult talent ar avea, el se risipeşte şi se aplatizează fără disciplinarea riguroasă a acelui talent, fără economia puterii intelectuale puse în joc. Dar a se obosi pe sine şi Adunarea întreagă vorbind, vorbind şi mereu vorbind, nu va să zică a fi bun orator. Nu tăgăduim că-n acest fluviu de vorbe răsărea strălucind din cînd în cînd talentul oratoric al d-lui ministru de esterne, dar discursul ca întreg, ca „unitate" de concepție şi vederi, a fost slab, atît de slab încît nu ne îndoim că chiar redactorii „Presei" au aceeaşi părere, deşi n-o mărturisesc.

Gurele rele au mers atît de departe încît au zis că d. Boerescu ar fi vorbit *într-adins* rău, ceea ce noi nu credem. Ziceau c-ar fi vorbit într-adins rău, pentru că d. Brătianu îl alesese pe d. ministru de esterne ca jertfă de sacrificat împreună cu proiectul guvernului pe altarul opoziției şi că-n această situație psicologică, vrednică de părerile noastre de rău, d. ministru şi-ar fi pierdut motivul cel mai puternic pentru a susținea proiectul.

Repetăm că aceasta este o răutate pe care noi n-o credem, încît, în alternativa de a alege între argumente, ne-a venit, în chiar interesul d-lui ministru, mai lesne să credem în suspensiunea timporală a talentului său oratoric.

La rugămintea „Presei" de-a spune cine este acel redactor al ei care are nevoie de-a fi trecut în lista nominală de împământenire mărturisim că binefăcătorul întunerec care pluteşte asupra *Centrului* ne face să ignorăm dacă d. Grunberg continuă sau nu a contribui la primejdiile cari însoțesc totdauna citirea organului Centrului, dar ştim că acele primejdii, odi nioară cel puțin, erau agravate în mod esențial prin traduceri din nemțeşte, a căror perfidă dibăcie consista tocmai în trebuința ce au de-a fi ele înşile traduse în româneşte.

E o neagră ingratitudine din partea „Presei" de a-şi renega astfel pe unui din cei mai productivi scriitori ai ei.

„Ş-apoi cine face această imputare?" întreabă „Presa". „Un ziar, adică «Timpul», care este dat în antrepriză *unui domn* Weiss".

Firma Thiel & Weiss din tipografia cărei apare „Timpul" a cîştigat prin lucrările sale de arte de mult dreptul de-a nu mai fi citată cu cuvintele „un domn oarecare despre care habar n-avem cine-i".

Oare le-ar conveni redactorilor „Presei" dac-am începe un articol astfel:

Un domn oarecare, habar n-avem cine-i, dar care răspunde la numele Boerescu etc.?

Desigur că nu.

Destule reputații uzurpate esistă în țară, lăsați intacte cel puțin pe cele întemeiate.

Firma Thiel & Weiss, ca firmă tipografică, e în orice caz mai cunoscută în țară decît numele scriitorilor articolelor din „Presa". Şi cu drept cuvînt.

[6 octombrie 1879]

[„SÎNTEM ÎN AJUNUL UNEI SOLUȚIUNI..."]

Sîntem în ajunul unei soluțiuni definitive a cestiunii izraelite. Guvernul şi-a plecat armele, majoritatea roşie a primit programul întreg şi intact al opoziției, viitorul art. 7 al Constituției române va fi o stavilă şi mai puternică în contra înstrăinării decum a fost articolul actual.

E un moment atît de frumos acesta, în care ideile apărate de noi sînt purtătoare de biruință, încît lăsăm orice incriminări la o parte. Şi, dacă ne aducem aminte de scurtul trecut în care țara a fost agitată de această grea şi periculoasă cestiune, o facem numai în interesul adevărului istoric, fără ură şi patimă contra cuiva.

Acum un an art. 44 al Tractatului de Berlin atîrna ca sabia lui Damocles asupra țării, iar presa guvernamentală augmenta spaima, năzărindu-i-se în perspectivă nouri grei şi încărcați cu grindină pe care-i vedea adunîndu-se dinspre străinătate asupra noastră.

Cînd s-au escris alegerile pentru Camerele de revizuire agitația era la culme. Dar pe cînd ziaristica, cu puține escepții, se întrecea în cuvinte cari, oricît de frumoase ar fi fost, n-aveau puterea nici de-a convinge, nici de-a îndupleca, organul nostru au adus studii serioase asupra cestiunii, studii bazate pe date statistice, pe comparațiunea textelor de lege din diferite țări, cîştigînd opinia publică pentru singurul punct de vedere admisibil şi rațional, că reforma constituțională nu se poate face decît în marginele în care se poate concilia cu interesele economice şi naționale ale țării.

Ținem a reaminti solemna declarație făcută în acest organ că partidul conservator nu va face, precum nici au făcut, cestiune ministerială din cestiunea izraelită.

De unde presa europeană toată era în momentul întîi contra noastră, vedem astăzi cestiunea atît de lămurită încît o reacție analoagă cu cea de la noi se prepară în Germania şi Austria, că „Journal des Débats", publicînd scrisoarea d-lui Crémieux, se pronunță pentru noi, că generalul Garibaldi şi vestitul Kossuth găsesc de cuviință a se lupta cavalereşte pentru noi în publicitatea europeană.

Cu toate acestea, pe cînd presa străină nu era ostilă şi după a ei atitudine aveam grijă de chiar atitudinea sferelor influente ale diplomației, în mijlocul unei fierberi generale şi a unei generale incertitudini şi lipse de hotărîri, grupul conservator din Iaşi, unit cu un grup de bărbați independenți, liberali prin tendențe, dar moderați şi circumspecți în procedere, au stabilit lineamentele esențiale ale unei soluțiuni care astăzi poate se va vota ca definitivă şi sfîntă voință a țării.

Reamintim dar că, dacă biruință este, ea este a acestor două grupe, cărora, cu gratitudine adîncă o constatăm, nu le-au lipsit nici concursul fracțiunii, nici acel tot atît de prețios şi vrednic de laudă a liberalilor moderați din Țara Românească. Oricît de multicoloră ar fi fost dar opoziția, un singur merit are, că strîns unită şi-a pus pieptul pentru țară, că mica ei oştire a fost o oştire de eroi.

Ne aducem aminte de o duioasă legendă păstrată în memoria popoarelor din Peninsula Balcanică. Cînd Mohamed II s-a întîmpinat la Rovine cu mica oştire a lui Mircea cel Bătrîn, în partea turcilor era ca aliat vestitul Marcu Crăişorul, eroul legendelor slave. Cînd acesta a văzut mulțimea săgeților române întunecînd văzduhul ca nourii cerului, a căzut în genunchi, rugîndu-se: „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă creştinii".

Craiul Marcu a căzut în bătălie, dar Mircea a ieşit biruitor.

Tot astfel guvernul, patriotic fiind, au trebuit să se roage lui Dumnezeu : „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă țara!"

Dar n-avem numai bucuria de a vedea schimbată opinia Europei, de a vedea liniştindu-se țara din îngrijirea ei, o şi mai mare satisfacțiune ne este păstrată.

Izraeliții înşii, recunoscînd că nu cu Alianța, ci cu noi împreună or să trăiască, nu cer nimic alta decît ceea ce țara poate da. Oameni însemnați şi de talent părăsesc punctul de vedere al interpretării largi a art.44 şi vor cere împămîntenirea individuală.

În această oră de apropiere generală, cînd România dă într-adevăr din toată inima posibilitatea ca izraeliții să devină cetățeni ai ei, ne simțim datori a vorbi în spiritul păcii şi a reaminti că nu ura contra rasei izraelite, nu patima, nu prevențiuni religioase ne-au silit a menține un atît de strict punct de vedere, ci mai cu seamă natura ocupațiunilor economice ale evreilor, precum şi persistarea lor întru a vorbi în familie şi piață un dialect polono-german care-i face neasimilabili cu poporul nostru.

Daca, în locul muncii actuale, care nu consistă în mult mai mult decît în precupețirea de muncă străină, evreii se vor deda ei înşii cu ocupațiuni productive, dacă şcoalele noastre, în cari oricînd au fost primiți şi tratați pe picior de perfectă egalitate cu românii, vor avea de rezultat a-i face să vorbească şi să scrie româneşte, atunci viitorul art.7 nu va mai fi o piedică pentru ei, căci nimeni nu va contesta unui român adevărat, de orice rit ar fi, dreptul de cetățean român.

Fie zis într-un ceas bun şi împlinească-se binele cu prisosință!

[7 octombrie 1879]

[„CHIAR ÎN CELE MAI SOLEMNE MOMENTE..."]

Chiar în cele mai solemne momente, atunci cînd revizuirea art.7 se făcea pe baza unei înțelegeri comune între toate partidele, roşii nu puteau să încheie falimentul lor politic decît c-o faptă odioasă şi de rînd.

Astfel în ziua de 6 octomvrie, în loc ca d. Griani, raportorul comitetului delegaților, să constate prin darea sa de seamă atît acordul stabilit cît şi deosebirile esențiale ce există între proiectul primitiv şi acel supus votului Camerei, a început prin neadevărul că *dumnealor* au *cre*zut de cuviință a procede la *oarecari* modificațiuni în sensul diferitelor idei cari s-au emis şi că au constatat tot *dumnealor* că nu *în fond,* ci mai mult în formă au existat *oarecari* divergințe între opiniuni şi că au procedat la modificațiuni, cari nu alteră **întru nimic** esența sau spiritul proiectului prezintat.

Acest grosolan neadevăr, această escrocherie parlamentară, acest act de rea-credință nu putea să treacă nerelevat și nepedepsit.

E nedemn ca în viața statului minciuna să joace rolul cel mai însemnat, e nedemn ca ciracii Alianței izraelite — ceea ce au fost roșii în tot cursul dezbaterilor — să-și asume asupra lor meritul, pe care nu-1 au, de-a fi pus țara la adăpostul invaziei economice.

D. Maiorescu a trebuit să releveze înainte de toate adevărul. Daca organul nostru a avut contra vreunui rău o ură înverșunată a avut-o contra neadevărului, încît lupta noastră adesea penibilă și crudă e mai cu seamă o luptă pentru adevăr. În cazuri estreme și sub imperiul necesității omul poate tăcea, a minți nu-i e permis nicicînd și mai puțin se poate admite minciuna erijată sistematic în principiu de guvernare. Daca dar d. Giani se mărginea a propune cu două cuvinte, așa zicînd prin o semnificativă tăcere, proiectul cel nou, nimeni nu avea de întîmpinat o vorbă și proiectul trecea cu aproape unanimitatea voturilor, precum a și trecut, fără observații din partea opoziției.

În zadar mai caută dar „Românul" a drapa escrocheria parlamentară prin considerațiuni de înaltă politică esterioară și a-și da aerul că din pur patriotism d. Giani a căutat să asume asupra roșiilor victoria politică. Noi, cari într-adevăr știm mai multe decît spunem, sîntem convinși că însuși dispozițiile puterilor s-au schimbat în privința-ne și că noul proiect, votat de Adunare, are perspectiva de a fi admis în străinătate. Nu mai vie d-ni guvernamentali cu acel fitil uzat al intervențiunii străine, al dezaprobării străinătății, căci nu-i mai crede nimeni în țară, nimeni în străinătate chiar. Timpul amenințărilor a trecut ș-ar trebui să fi trecut și timpul acelora cari s-au servit de ele contra propriei lor patrii, pentru a o intimida și a o face să se arunce în prăpastie.

[10 octombrie 1879]

[„ÎN SENAT A ÎNCEPUT IERI..."]

În Senat a început ieri discuțiunea proiectului de revizuire adoptat cu aproape unanimitate de Adunarea deputaților. Victoria politică a țării și în deosebi a opoziției conservatoare ne e atît de scumpă încît, cu toate provocațiunile mascate ale presei guvernamentale, ne pare rău că purtarea roșiilor în memorabila ședință de la 6 octomvrie ne-a silit să polemizăm chiar în momentul în care bucuria pentru biruința națională ar fi trebuit să înlăture orice ceartă dintre noi. Într-adevăr, daca măcar aceasta una dată ni s-ar fi conces ocazia de a ne bucura în liniște de succesul dobîndit, o singură recriminare n-ar fi ieșit din pana noastră.

Cunoscînd țara și știind că tăria ei consistă în poziția geografică ca despărțire între mari puteri rivale, știind că ea asemenea unei limbe de cumpănă va fi tocmai atunci mai sigură cînd interesele și curenturile se vor contrabalansa, din capul locului ne-a venit greu a crede că cestiunea izraelită ar putea fi cîndva cauza reală a vreunui amestec de din afară în afacerile noastre interne. Avem din contra convingerea că această cestiune n-ar putea fi decît cel mult pretextul care să mascheze cauze și interese politice reale. Din momentul însă ce acele cauze, urmînd dintr-o parte și dintr-alta o direcție opusă, se neutralizau și-și țineau cumpăna, țara putea fi sigură în contra oricărui amestec de dinafară, care, oricît de dorit ar fi fost de unii, ar fi întîmpinat împrotivirea viguroasă a altora. Din acest punct de vedere cauza izraelită, astfel precum o reprezenta Alianța, era pentru noi din capul locului o cauză pierdută atît înaintea tribunalului Europei, cît și înaintea opiniei țării.

Pe de altă parte neîndeplinirea art.44 putea să formeze pretextul unei interveniri eventuale: era deci prudent de-a înlătura chiar și acest pretext. E asemenea adevărat că fostul art.7 al Constituției noastre era într-o privire nedrept. Religia unui om nu atîrnă de la libera sa alegere. Născîndu-se fără voința lui proprie, omul e înrolat din leagăn încă sub steagul unei credințe religioase cu mult înainte de-a putea avea vro opinie asupra binelui sau a răului coprins în legea pe care-o moștenește. Deși dar art. 7 avea numai în aparență caracterul unei escluziuni pe motive religioase, deși, în sine privit, el se îndrepta contra unei *rase* străine, nu contra ritului religios al acesteia, totuși se putea întîmpla ca un om, prin sentimente și cuget

---

cu totul român, să afle în el o piedică nestrăbătută pentru a lua parte la viața statului. Ar fi putut să se boteze —vor obiecta unii. Dar din parte-ne tocmai de încetățenirea acelora n-am fi fost bucuroși cari, cu ușurință și fără scrupule, s-ar fi botezat fără ca o adîncă schimbare în convingerile religioase să se fi operat înlăuntrul lor. Nu e îndoială că, sub regimul toleranței cunoscute și recunoscute a poporului nostru, asemenea oameni, pe care întîmplarea nașterei i-ar fi esclus de la drepturi pe deplin meritate, s-ar *fi* bucurat de stima societății și ar fi fost considerați ca egali între egali. Dar legea e lege si un articol pozitiv înscris în dreptul nostru i-ar fi esclus totuși în mod neînlăturabil de la exercițiul unor drepturi ce li s-ar fi cuvenit, și înlăuntrul conștiinței lor s-ar fi simțit nedreptățiți si umiliți fără cauză A fi esclus de la viată pentru că stăruiești a fi de altă limbă si de altă rasă decît acele a generalității locuitorilor nu este o umilire. Un chinez, un arab, un persian cari ar stărui a rămînea ceea ce sînt, ar recunoaște desigur dreptul unui stat străin de a-i esclude de la afaceri la cari sentimentul de omogenitate cu totalitatea locuitorilor trebuie să

fie pus afară de orice îndoială. Dar a fi esclus atunci cînd te simți omogen cu poporul şi cînd bucuros îndeplineşti orice condiții ce ți s-ar cere pentru a dovedi asimilarea este umilitor.

Deci trebuia dată posibilitatea ca aceia dintre izraeliți cari vor să fie cetățeni români să şi poată deveni ceea ce vor şi această posibilitate este, mulțumită Cerului, dată cu de prisos.

În Senat proiectul votat de Adunare nu va întîmpina multă opoziție. E drept că însuşi marele Alecsandri a ținut ieri un discurs nerevizionist, pe care îl aprobăm, fără a-1 putea urma, mai cu seamă dintr-un punct de vedere. Niciodată o reformă a legislațiunii noastre interne n-ar fi trebuit să, se opereze sub presiune străină, oricît de mică sau de binevoitoare ar fi fost ea. Dar alături cu acest principiu absolut, în privirea căruia sîntem mai intransigenți decît oricine, necesitățile conservării statului şi greutățile momentului silesc națiunea la concesii pe care cu bucurie am fi voit să le vedem evitate. Dacă revizuirea se făcea din chiar inițiativa țării în senzul în care s-a făcut n-am fi avut uimic de zis, căci ar fi fost un act şi de prudență, şi de justiție. Astăzi însă, pe lîngă prudența şi justiția cari-i sînt inerente proiectului, el mai poartă şi caracterul odios al siluirii, de care am fi dorit din adîncul inimei să-1 ştim dezbrăcat. Dar dacă n-a fost să fie după placul inimei noastre, să ne mulțumim cel puțin că, cu ajutorul lui Dumnezeu, sila esterioară şi necesitățile noastre s-au putut concilia în modul cel mai bun posibil.

[12 octombrie 1879]

[„PROMULGAT ŞI SANCȚIONAT..."]

Promulgat şi sancționat prin semnătura M. Sale Domnului, noul articol 7 al Constituției române a trecut deci prin toată filiera legislativă şi a devenit lege. Astăzi, în ziua publicării prin „Monitor" a noului articol constituțional, s-a mîntuit deci cestiunea izraelită din România. Dar daca ea s-a mîntuit în mod formal, întru cît adecă un pericol poate fi înlăturat prin dispoziții legislative, caracterul ei economic a rămas încă neatins şi o serie de măsuri organice trebuie să complecteze însemnata reformă. Sîntem departe de-a ne îndoi că toți românii — de orice partid ar fi ei, orice creştere ar fi avut şi orice aptitudini le-ar fi dăruit natura — doresc din inimă de-a vedea țara înflorind, de-a vedea progresul ei material şi intelectual asigurat pentru tot viitorul. Dar între intenție şi putință e o adevărată prăpastie, de aceea Dante a avut cuvînt cînd a zis că locaşul celor răi, iadul, e pardosit cu bune intenții. Tocmai într-asta consistă puterea tragică a răului, că cel care-1 comite găseşte mii de motive pentru a-1 scuza, într-asta consistă logica patimelor omeneşti, că fiecare individ din punctul sau de vedere, din neputința de-a voi altfel decum e osîndit a voi, are cuvînt. Dar uu punctul *său* de vedere c cel care foloseşte altora, nu acesta poate aduce pacea şi înflorirea între toți.

De-aceea nu ne îndoim că acum, după ce cestiunea, întru cît era formală, e înlăturată, guvernul şi organele lui vor propune fel de fel de reforme, unele din bună-credință, altele cu priviri personale şi pentru a îmbrobodi, cu pretextul interesului public, interese private, dar, oricum fie, asemenea proiecte vor ploua, vor fi poate chiar conforme cu cuvintele noastre, dar lipsite de înțelegerea noastră. *Non idem est si duo dicunt idem* zice un proverb latin, adică, „nu acelaş lucru este daca doi *zic* acelaşi lucru", căci de la zisa în treacăt, de la repetarea imitativă

---

a aceloraşi cuvinte pînă la reproducerea în alt creier a aceleiaşi gîndiri e o mare deosebire.

Am zis în mai multe rînduri că oricine doreşte vindecarea relelor cari bîntuie țara noastră va deveni mai mult ori mai puțin conservator, şi orice reformă s-ar introduce în legile noastre, pentru a fi bună, va trebui să fie conservatoare.

Aceasta este atît de adevărat încît chiar puținele legi de o valoare oarecare ale Camerelor actuale şi ale celor trecute sînt conservatoare în toată puterea cuvîntului şi n-au a face defel cu contractul social al lui Jean Jacques Rousseau. Astfel legea pentru neînstrăinarea pămînturilor țărăneşti ia celei mai numeroase şi mai folositoare clase de români dreptul de-a dispune de proprietățile ei. Din punct de vedere liberal această lege e o adevărată erezie, din punct de vedere conservator însă această lege e pe deplin conformă cu natura statului, căci acesta are nevoie de clase puternice, are nevoie mai cu seamă ca existența claselor ei productive să fie pe deplin şi afară de orice îndoială asigurată. Legea contra uzurei e tot conservatoare. Din punctul de vedere *al liberului-arbitru,* dogma supremă a liberalismului şi rațiunea lui de-a fi, o lege care opreşte pe cineva de-a se împrumuta sub orice condiții voieşte e o adevărată erezie. Din punct de vedere conservator însă această lege e bună, căci un capital împrumutat e o unealtă de muncă împrumutată şi nu se cade ca împrumutătorul să distrugă toată puterea de producție a împrumutatului numai pentru că pe un timp oarecare i-au procurat unelta de muncă.

Modificarea art. 7 din Constituție s-a făcut asemenea în senz conservator. Din punctul de vedere al liberalismului e injust ca un individ să nu ia parte la viața statului fiind de altă rasă. Cel mai mare exemplu citat de inteligențele liberale sînt Statele Unite ale Americei, unde într-adevăr diversitatea originei locuitorilor nu-i opreşte pe aceştia de a fi buni patrioți americani. Dar [românii] nu sînt engleji, vom răspunde. Pentru a ramînea ceea ce sîntem, adecă români, pentru a ne împlini misiunea istorică pe care Dumnezeu ne-au încredințat-o din ziua în care Traian împăratul a pus piciorul pe malul stîng al Dunării, trebuie să ținem ca

toți membrii statului nostru să fie de nu români de origine, cel puțin pe deplin românizați. Această teorie e cu totul conservatoare şi diametral opusă teoriei de „om şi om" profesată de liberali.

Tot în acest senz vor trebui a se face toate reformele necesare pentru a fi folositoare, încît nu e departe ziua în care toate sferele din țară vor deveni conservatoare. Nu trebuie să uităm că liberalismul cosmopolit, de care au suferit ca de o boală cronică pături întregi ale societății noastre, ne-a adus cele mai mari rele, din care cel mai mare e că nenumărate nulități, sub pretextul liberalismului şi al democrației, se servesc de stat şi de demnitățile lui pentru a cîştiga o pîne pe care pe calea muncii oneste n-ar putea-o cîştiga; să nu uităm asemenea că acest cîştig, la care oricine poate ajunge fără muncă, deprinde pe oameni de-a spera totul de la schimbările politice, demoralizîndu-i sistematic, făcîndu-i linguşitori şi servili către mărimile zilei, prefăcîndu-i adesea în denunțători şi calomniatori, încît liberalismul în România, în loc de-a avea de rezultat oțelirea caracterelor, a avut din contra pe acela de-a bizantiniza şi a veşteji oamenii ce erau încă neatinşi de acel rău.

De aceea direcția în care se vor face reformele trebuie să fie de-a scăpa statul şi organizația lui de luptă pentru existență şi de ambițiile individuale, de-a-1 pune la adăpostul asalturilor desperate a oamenilor cari nici au învățat ceva în viață, nici sînt în stare a cîştiga ceva prin munca lor proprie.

[14 octombrie 1879]

[„DUPĂ ATÎTEA DECLARAȚIUNI..."]

După atîtea declarațiuni formale ar fi poate de prisos a mai răspunde „Românului", care nici acum nu încetează de a confunda partidul conservator precum el este astăzi cu partidul boierilor bătrîni din timpul Unirii Principatelor. De prisos ar fi însă a răspunde şi pentru considerația că, orice cuvînt am rosti, îl vedem *pro primo* rău înțeles, apoi răstălmăcit cu intenții şi vederi cari nu sînt deloc coprinse în cuvintele noastre.

„Românul" face istoricul luptelor partidului roşu cu conservatorii de la 1848, cu cei de la 1858, cu cei din timpul domniei lui Cuza Vodă, şi apoi îşi asumă meritele Unirii, a împroprietăririi țăranilor etc. asupra partidului pe care-1 reprezintă.

Acestea sînt cu totul neexacte.

Întii, în partidul conservator de astăzi e în număr mare reprezentat partidul unionist din timpul domniei lui Grigorie Ghica VVd. Actele Divanului Ad-hoc din Moldova sînt deopotrivă iscălite de d-nii Lascar Catargiu şi Petru Movrogheni de ex., ca şi de Anastasie Panu şi de d. M. Cogălniceanu. E natural ca boierii din Țara Românească să se fi temut de roşii, de aceste elemente necunoscute cari încercau a pune mîna pe stat; în Moldova însă această luptă între liberali şi conservatori n-au existat în privirea cestiunilor mari, încît în timpul Divanului] Ad-hoc lupta era între unioniști şi antiunioniști, abstracție făcînd de la principiile lor de administrație internă.

Caracteristic este deci pentru partidul conservator că, din momentul Unirii, el s-a contopit în amîndouă țările, formînd un singur partid, pe cînd, din contra, liberalii din Moldova au păstrat caracterul lor deosebit de al roşiilor, căci în Moldova, din fericire pentru țară, nu există încă roşii.

Aşadar, daca roşii, cu titlul lor nou de partid naționale-liberale sau liberale-naționale, adoptat ca imitație a partidului judaico-oportunist din Germania, au avut vreo luptă de susținut, aceasta n-a fost îndreptată contra partidului conservator cu cultura lui modernă şi cu vederile lui exacte, ci contra a o seamă de boieri din Țara Românească cari țineau grapă la tradițiile țării lor şi nu voiau să sacrifice nimic sigur pe lucruri necunoscute. Boierii, din punctul lor de vedere, aveau dreptate. Țara Românească exista ca stat autonom de la 1260 — 70, va să zică bob numărat de şase secole, îşi avea deci viața ei aşezată, tradițiile ei deosebite, şi era natural că Unirea, deşi se făcea cu o țară tot românească, avînd deplină asemănare în datine şi obiceiuri, avea s-aducă mari schimbări, mai ales prin unificarea instituțiilor.

Altfel era cazul Moldovei. C-o sută de ani mai tînără decît Țara Românească, ea a avut totdauna o poziție mult mai espusă decît sora ei de peste Milcov. Doi vecini au avut aceasta, din cari cu unul s-a împăcat prin tractate, neutralizînd pe celalalt, care nu era pericolos prin împrejurarea că Ardealul era mai autonom față cu Ungaria decît Țara Românească față cu turcii chiar. Moldova însă avea Polonia la nord, dar mai cu seamă la răsărit avea pe neastîmpărații tatari, pe neînfrînații cazaci, şi pe deasupra acestora avea în contra ei împărăția turcească şi regatul Ungariei. Pe cînd însă un vecin al Țării Româneşti slăbea, adecă turcul, vecinul imediat al Moldovei, rusul, se împuternicea din zi în zi, căci se substituise turbulentei Polonii puternica Rusie pe de o parte, puternica Casă de Austria pe de alta. Rezultatul împuternicirii vecinilor a fost că Moldova a pierdut două provincii. Era evi dent deci că esperiențele dureroase trebuiau să facă instinctul de conservare națională mult mai susceptibil în Moldova decît în Țara Românească, care n-avusese a deplînge acele dureroase pierderi.

Iată dar de ce partidul conservator de astăzi nu mai poate fi identic cu acela pe care d-nii roşii 1-au combătut la 1848. D-nii roşii au fost şi au rămas liberalii *unei provincii,* conservatorii sînt un partid unul şi acelaşi în întreaga Românie. Nu există roşii

în Moldova, sînt însă conservatori cu aceleaşi vederi în ţinutul Sucevei ca şi-n Banatul Severinului.

Rolurile sînt aşadar cu totul schimbate.

E asemenea inexactă aserţiunea "Românului" că partidul conservator ar fi fost contra împroprietăririi. Contra modului propus da, contra ideei, nu. În sine vorbind, atît meritul cît şi demeritul e al lui Vodă Cuza şi a lovirii sale de stat. Cumcă modul de împroprietărire a fost vicios se vede însă din rezultate. Niciodată ţăranul român n-a stat mai rău decît după împroprietărire, astfel cum ea a fost făcută.

D-nii roşii însă, cari combat lovirea de stat, au cu toate acestea pe autorul lovirii ca ministru de interne, au în cabinet pe omul pe care acum cîteva luni îl numeau prin „Românul" meşter în *sustracţiune* şi trădător al ţării în cestiunea izraelită.

Acum venim la legile conservatoare, votate de roşii în plină contrazicere cu principiile lor fundamentale.

Punctul nostru de vedere e cu totul clar: rosii, ca partid politic consecuent şi onest, n-ar fi trebuit să le voteze.

Lupta noastră de căpetenie e o luptă pentru adevăr. Daca sînteţi liberali, fiţi ceea ce vă numiţi, conform proverbului „ori vorbeşte cum ţi-i portul, ori te poartă cum ţi-i vorba". Ceea ce combatem dar în roşii e lipsa de caracter, pişicherlicul erijat în teorie de guvernare.

Azi d. Cogălniceanu e numit sustractor şi trădător, mîni e ministru al roşilor.

Azi veniţi cu presiunea străină, cu categoriile şi cu listele, mîni adoptaţi proiectul opoziţiei.

Gravitatea lucrului consistă însă în împrejurarea că un partid fără caracter, pe lîngă aceea că demoralizează poporul făcîndu-l a nu mai şti cu ce oameni are a calcula, mai e şi compus din oameni fără caracter.

Astfel un individ de la Piteşti în ajunul alegerilor promitea cetăţenilor că nu numai nu va da nimic evreilor, dar va propune gonirea lor din ţară. Acelaş individ, ales deputat, făcea parte din susţiitorii categoriilor. Există o suplică a alegătorilor din Piteşti care denunţă duplicitatea deputaţilor din acel judeţ.

Alături apoi cu neonestitatea pe teren teoretic, vine cea pe terenul practic, unde exemplele sînt înspăimîntătoare.

De aceea nu lauda „Romanului" că roşii sînt adevăraţii conservatori, ci objecţiunea noastră principală are cuvînt.

În fundul inimei Voastre nici credeţi în ceva, nici voiţi ceva. Nu sînteţi un partid politic, ci o societate de exploatare, nu cu principiile voastre avem a ne lupta, ci cu apetiturile voastre. Pentru a arunca praf în ochii lumei sînteţi în stare, cu aceeaş lipsă de caracter, să votaţi azi o lege ultraliberală, mîni una ultraconservatoare, fără a pricepe nici pe una, nici pe alta.

Din cauza asta nu sînteţi democraţi, ci demagogi.

[18 octombrie 1879]

[„ÎN AJUNULACORDULUI..."]

În ajunul acordului privitor la revizuirea art. 7 din Constituţie se născuse în mai mulţi membri ai opoziţiei teama că guvernul, dispunînd de majoritatea simplă în Adunare, va fi în stare să treacă oricîte împămînteniri ar dori şi că opoziţia n-ar cîştiga cestiunea decît *pro forma,* adecă întru cît priveşte textul legii, în realitate însă guvernul îşi va trece chiar categoriile cu conştiincioasa majoritate de care dispune. Pentru a preveni deci abuzul pe care majoritatea roşie 1-ar putea face în privirea împămîntenirilor, opoziţia propunea ca la votarea unei împămînteniri să fie exigibile 2/3 ale voturilor Adunării şi că această exigenţă să se înscrie în Constituţie.

La prima vedere s-ar părea într-adevăr că majoritatea roşie poate să-şi facă mendrele în privirea aceasta. Garanţia de espeditivitate a dd-lor roşii se vede şi de acolo că deja membri importanţi ai partidului guvernamental, ca d. Fleva, umblă să înfiinţeze *biurouri de împămîntenire,* pentru ca afacerea să devină cît se poate de lucrativă. Astfel, pe motivul arielor din *Briganzii* lui Offenbach, biuroul de împămîntenire ar fi devenit o ramură de industrie naţionale-liberale cu perspectiva celui mai frumos viitor pe înfloritele maluri ale Dunării.

Un preludiu al acestei maniere de a vedea era lista de 888 de izraeliţi, despre cari se pretindea din partea eroului nocturn de la 11 fevruarie că toţi luaseră parte la războiul în contra turcilor, şi pe cuvintele eroului nocturn se poate întemeia orice suflet naţional-liberal, căci e tot atît de solid ca şi jurămîntul prestat lui Vodă Cuza.

Partizani ai celor 2/3 erau toţi membrii opoziţiei, cu deosebire numai că unii ar fi fost dispuşi să nu admită în genere revizuirea decît numai cu această condiţie, iar alţii nu puneau pentru ea în cestiume revizuirea, adecă nu ţineau morţiş la cele două treimi.

Cei din urmă aveau însă cuvînt de a nu face din cele 2/3 cestiune de respingere a revizuirii şi iată de ce :

Condiţiile pentru împămîntenire sînt înscrise în Constituţie. Adunarea deci, votînd împămîntenirea unui individ, care n-ar fi în condiţiile prescrise de Constituţie, dă un vot nul, adecă neconstituţional, iar noul cetăţean trecut prin biuroul de împămîntenire ar fi cu toate acestea despodobit de drepturile sale de către orice sentinţă de tribunal. Dacă însă cineva e cu totul

în condițiile prescrise de Constituție şi are pe lîngă aceasta şi voturile Adunărilor, atunci se-nțelege că e fără contestare cetățean român.

Aşadar legile de împămîntenire sînt legi simple, cari sînt nule dacă nu sînt în deplin acord cu Constituția. O împămîntenire votată în neconformitate cu condițiile de împămîntenire înscrise în Constituție e nulă şi neavenită.

Prin urmare „biuroul de împămîntenire" n-are viitor lucrativ spre marea părere de rău a inimelor liberale-naționale şi esclusiv patriotice.

Acest punct de vedere a fost apărat c-o argumentațiune strîns logică şi ştiințific exactă de către d. Conta în şedința de ieri a Adunării. D-sa s-a pronunțat deci pentru votarea listei celor 888 pe următoarele motive :

Cifra exagerată şi chiar neaşteptată a evreilor puşi pe această listă a dat loc la multe îndoieli; aceste liste au fost făcute cu grăbire şi apoi guvernul în această lucrare a fost ajutat de şefii de corpuri, aceştia de amploiații din cancelariele corpurilor si ale Ministerului de Rezbel.

Acei scriitori de prin diferite cancelarii ale Ministerului de Rezbel au putut face erori, ba au putut chiar sa introducă intenționat nume care nu trebuie să figureze în această listă. Deşi ar fi fost de dorit ca asemenea erori să nu se introducă în această listă, deşi ar trebui să se scoată acum, după ce s-au introdus, totuşi este cu neputință a se corige într-un timp destul de scurt; căci pentru a face o cercetare riguroasă, a restabili adevărul, ar trece un timp foarte lung, şi aceasta ar fi în momentele de față nepolitic. Dar chiar dacă s-ar face o asemenea cercetare, ea ar fi inutilă, şi iată pentru ce este inutilă: Dacă în adevăr în acea listă se află oameni introduşi prin eroare sau chiar prin fraudă, *rezultă oare că acei indivizi devin români numai prin faptul că sînt cuprinşi în această listă pe care o votăm*? Nicidecum. În proiectul de lege ce discutăm se zice lămurit: Se acordă naturalizarea acelor indivizi *cari au servit sub drapel în timpul resbelului* pentru independență. Prin urmare, înainte de toate se cere : să esiste faptul servirei sub drapel în timpul rezbelului pentru independență. Aşadar, cînd acel fapt nu ar esista pentru unul din cei scrişi în listă, votul ce dăm noi astăzi nu ar avea nici o valoare în privința lui; pentru că orice lege care regulează fapte anume determinate mai dinainte şi care este făcută numai în vederea acelor fapte nu are efect dacă acele fapte nu esistă.

Aşadar, oricînd se va dovedi că, oarecare din aceste persoane prin eroare sau prin fraude au fost introduse în listă, acea persoană va putea fi esclusă din esercițiul drepturilor de cetățean român ce nu i se cuvin. Dar mai este şi un alt argument: Individul care n-ar fi servit în timpul războiului pentru independință sub drapel, acela nu poate fi cetățean în puterea listei votate, pentru că votul ar fi în privința lui neconstituțional.

Art. 7 din Constituțiune nu permite Camerei legiuitoare de a naturaliza colectiv prin o lege decît numai pe acei izraeliți cari au servit sub drapel în timpul războiului pentru independență.

Prin urmare, naturalizarea dată prin această listă nu poate privi decît pe acei cari au servit sub drapel, *iar nu şi pe acei cari din eroare sau prin fraudă sînt trecuți în listă.*

Aşadar, cînd aceşti pretinşi cetățeni vor fi înscrişi de esemplu în listele electorale, oricine va avea dreptul să conteste pe acei cari n-au servit sub drapel în timpul războiului; şi tribunalele vor fi în drept să-i excludă : întîi, pentru că nu sînt în condițiunile esențiale prescrise de legea de față; şi al doilea, pentru că legea aceasta în privința lor ar fi neconstituțională.

Prin urmare, nu este nici o primejdie dacă s-ar vota lista de față chiar aşa cum este; căci prin aceasta nu acoperim nici fraudele, nici erorile ce s-ar fi comis.

Mai este încă o cestiune care s-ar părea că poate da loc la îndoieli.

Se poate ca în acea listă să fie soldați cari au murit înaintea facerei legei de față; ei bine, ce efect va avea naturalizarea acordată acelora?

Va avea oare efect în privința familiei militarului mort ? Nicidecum ; pentru că, după principiele stabilite de Codul nostru civil, *naturalisarea tatălui nu trece decît asupra copiilor născuți în urma naturalizărei.* Naturalizarea acestor izrailiți militari nu poate trece la copiii lor născuți înainte de împămîntenire.

Dar dacă s-ar interpreta legea de față în sensul că calitatea de român trece şi la copiii soldatului izrailit născuți înaintea votărei acestei legi, atunci am călca principiul stabilit de noi la revizuirea Constituțiunei noastre; ar fi adică a admite că acei soldați *aveau înainte de a fi naturalizați calitatea de român,* pe care ei au putut-o transmite la copiii lor, fiindcă ei însuşi o aveau la naşterea acestor copii; atunci ar fi a admite ca noi astăzi nu facem decît să recunoaştem un drept *preexistent,* să recunoaştem soldatului calitatea de cetățean pe care el o avea mai dinainte.

Însă aceasta nu ar mai fi naturalizațiunea, ci ar fi emancipațiunea, ar fi un ce contra Constituțiunei; am respins cu toții aceasta cînd am revizuit Constituțiunea.

Aşadar copiii acelor oameni morți nu pot căpăta nici un drept, cu toate că noi am vota naturalizațiunea părintelui lor mort.

Din aceste puncte de vedere nu este nici o primejdie daca se va vota această listă, fie ea chiar cu un număr dublu.

[20 octombrie 1879]

[„PRIN ÎNCETAREA DIN VIAȚĂ..."]

Prin încetarea din viață a d-lui Ioan Strat partidul conservator a suferit o pierdere dureroasă. De origină din Moldova, el şi-a făcut studiile sale juridice şi de ştiinţe de stat la Universitatea din Berlin, şi înaltul institut de cultură căruia-i datorea cunoştinţele sale imprimase şi purtării şi inteligenţei sale un caracter cu totul deosebit. Pe cînd cultura franeză, mai ales întru cît s-atinge de ştiinţele de stat, face pe adepţii ei să admită toate ideile în mod absolut, ca şi cînd n-ar exista alt adevăr decît cel spus de pe catedră, cultura germană are bunul de-a considera ştiinţele de stat ca pe nişte ştiinţe *istorice,* al căror adevăr consistă în consecuţiunea şi în dezvoltarea organică a diferitelor sisteme. Acest semn distinctiv al culturei răposatului îl făcea nepărtinitor şi-i dădea o privire clară în actuala stare de lucruri din ţară.

Cariera sa în ţară a început-o prin a fi profesor de economie politică la Universitatea din Iaşi. Din acea epocă datează începuturile escelentei sale scrieri de economie politică care, deşi concepută din punctul de vedere al liberului schimb, e totuşi lucrată fără de unilateralitate şi în cunoştinţă adîncă şi deplină a obiectului.

Ca membru în Consiliul de Stat, instituit de Vodă Cuza, serviciile aduse de el legislaţiunii au fost şi mai mari. Strat a fost un adevărat consilier de stat, la care niciodată vederile personale sau de partid nu erau în stare a altera judecata sa, răsărită numai şi numai din natura lucrurilor.

Ca agent diplomatic al ţării la Constantinopol şi la Paris, ea ministru, ca reprezentant în Adunări, el s-a distins prin fineţa spiritului său de observaţiune şi prin dreaptă judecată.

Ca orator, el nu era din aceia al căror glas puternic şi pasiune elementară sînt în stare a mişca masele, el era un orator de cabinet, fin, spiritual, stăpîn pe mişcările şi gesturile sale, dominînd cu rară siguranţă întreaga putere a spiritului său. Clasificîndu-se talentele deosebite din Adunări, Strat ar fi trebuit să se numere în aceeaşi categorie de oratori cu d. Manolache Costache Epureanu. Foarte indulgent, atît din natură cît şi prin vederile sale superioare, spiritual şi caustic fără a jigni, ei era iubit de toate partidele. Tot aceste calităţi îl făceau plăcut ca om privat în societate.

Stins în floarea vieţei sale, pierderea acestei naturi calme şi moderatoare ne inspiră o îndoită părere de rău. Ţara e adînc mişcată de pasiuni politice, şi mai ales extrema demagogie a înveninat atît de mult toate raporturile încît regretăm pierderea unui om a[l] cărui talent oratoric consista în a spune, cu fizionomia cea mai inofensivă din lume şi cu tonul de „bon homme", cele mai crude adevăruri. Pe de altă parte cunoştinţele sale pozitive[î]l îndreptăţeau a juca un rol însemnat în viaţa practică a statului şi a înlătura relele răsărite din semicul tura, ca să nu zicem semibarbaria, guvernanţilor demagogiei.

[24 octombrie 1879]

[„NU DE PRINCIPIU, CI DE ÎNCREDERE E CESTIUNEA..."]

Nu de principiu, ci de încredere e cestiunea răscumpărării drumurilor de fier pentru noi. În principiu am avea de obiectat ceva numai atunci cînd am fi în altă ţară, unde încărcarea statului c-o nouă ramură de administraţie ar fi cu totul de prisos, pe cînd la noi posesiunea drumurilor de fier are pe lîngă importanţa economică o importanţă pentru chiar direcţia culturii naţionale.

Plîngerea noastră constantă, de pînă acum este că românii, în loc de a se deda la studii practice şi pozitive, cari să-i poată susţinea prin ele înşile fără razimul statului, s-aruncă din contra asupra ramurilor de ştiinţă speculativă, din cari dreptul ocupă linia primă. Urmarea acestei direcţiuni nesănătoase a culturei române este înmulţirea cu asupra de măsură a clasei advocaţilor şi postulanţilor de toate tepele şi colorile, clasă a cărei existenţă e în cea mai mare parte cauza penibilei sfîşieri dintre partizi. Doi-trei advocaţi adunaţi sub o căciulă sînt de ajuns pentru a forma un nou partid politic sau o nouă nuanţă de partid politic. Pe cînd în fond lupta e pentru funcţiile şi beneficiile de cari dispune statul, lucrul ia în formă aspectul

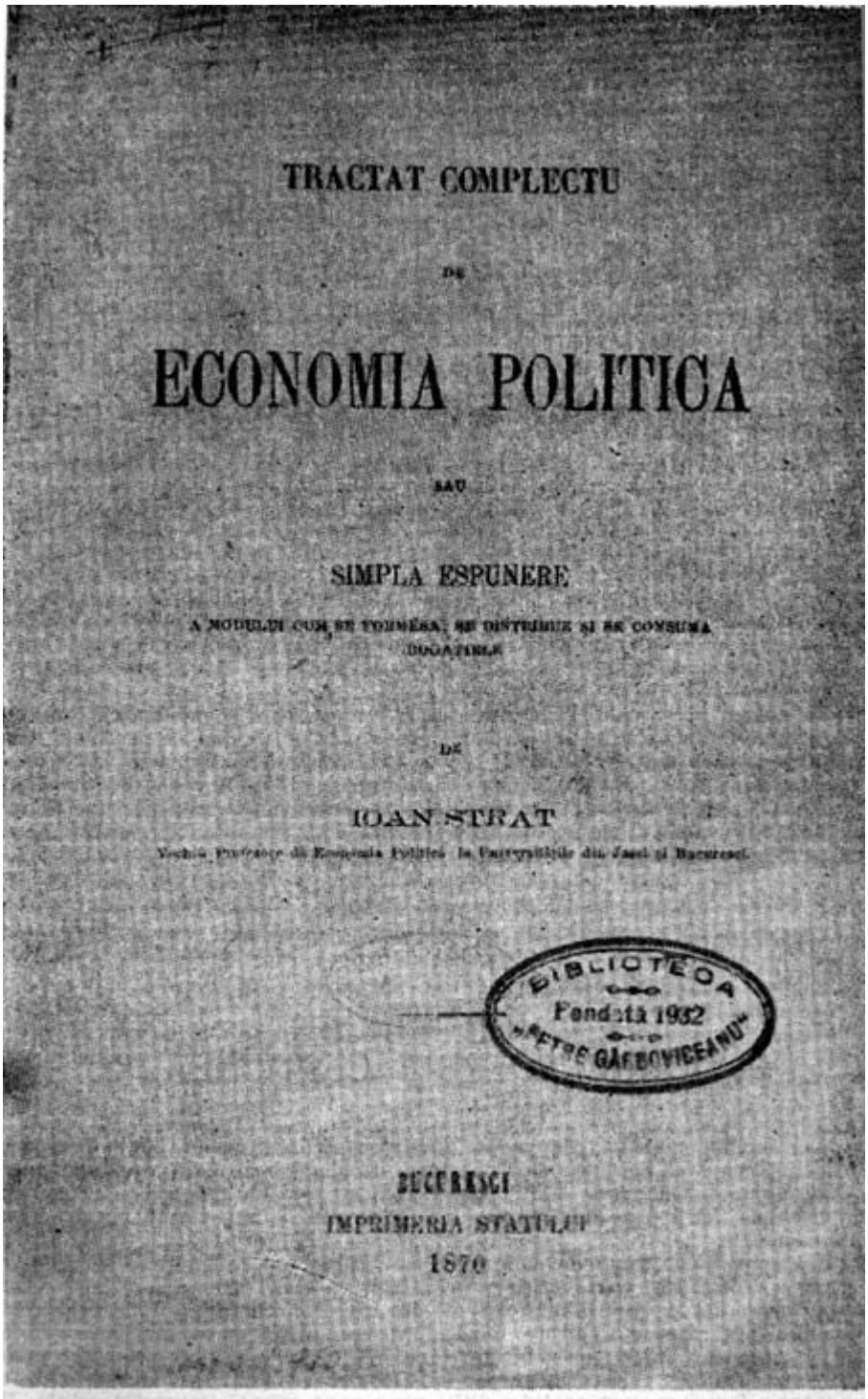
TRACTAT COMPLECTU

DE

ECONOMIA POLITICA

SAU

SIMPLA ESPUNERE

A MODULUI CUM SE FORMEZA, SE DISTRIBUIE ŞI SE CONSUMA BOGĂŢIILE

DE

IOAN STRAT

Vechiu Profesoru de Economia Politică la Facultăţile din Iaşi şi Bucuresci

BIBLIOTECA
Fondată 1932
„PETRE GÂRBOVICEANU"

BUCUREŞCI

IMPRIMERIA STATULUI

1870

6. Tratatul lui Ioan Strat de *Economia politică*, citat de Eminescu.

unei lupte pentru interesele publice, cari sînt pretextul, nu cauza turnierelor necavalereşti din Parlament şi presă.

Aşadar, oricari ar fi foloasele materiale ale răscumpărerii, numai folosul moral că ar abate o sumă de minți de la sterpele ocupațiuni de speculațiune politică la lucrări de altă natură, exacte, practice, pozitive, ar fi de ajuns spre a ne îndemna să fim pentru răscumpărare în principiu. Statul fiind odată proprietar al drumurilor de fier, ar fi silit să încurajeze studiile tehnice, să înființeze el însuşi institute de cultură pentru aceste studii, şi generația viitoare s-ar abate, în parte măcar, pe calea unei munci intelectuale, cu care omul poate cîştiga bani şi vază orişiunde, căci fiecare punct al țării are nevoie azi de oameni speciali, cari să dea razim intelectual muncii materiale.

Dar de la admiterea principiului pînă la răscumpărarea în realitate e o mare cale.

Răscumpărarea poate deveni un dezastru financiar, precum concesiunea Stroussberg a fost un dezastru.

Pentru a o proba aceasta n-avem nevoie de-a căuta motive nouă, căci cele de căpetenie sînt espuse în chiar opinia în scris a d-lui Dim. Sturza asupra răscumpărării, opinie atît de prețioasă în momentele actuale încît ziarul ,,Binele public" o pune în fruntea sa.

Iată dar acea opinie :

Cînd obligațiunile societății vor fi convertite în titluri ale statului, acesta va datora singur detentorilor cuponul, şi neplata lui la zi va atinge directamente creditul statului. Fiindcă susținerea creditului său este o cestiune vitală pentru orice stat, cuponul datorit directamente de stat prezintă o mai mare siguranță pentru creditori decît cel datorit de o societate anume. Pe de altă parte, orișicine va înțelege că el apasă mai greu asupra finanțelor țării decît o simplă anuitate.

Cînd răscumpărarea va fi efectuată, statul va datori un cupon anual de peste 25 milioane. Fiecare își aduce aminte cît de greu a fost uneori a plăti regulat cuponul de 9 milioane. Greutăți egale pot să se prezinte şi în viitor. Atunci plata regulată a unui cupon de peste 25 milioane va crea pentru stat o situațiune incomparabil mai dificilă decît cele anterioare.

Pentru a face şi mai clară noua situațiune, nu cred inutil a adăoga că diferința între stat plătind o anuitate şi statul plătind un cupon este aceea care există între o datorie fără titlu, înscrisă în cărțile unui bancher, şi între o datorie bazată pe o poliță neguțătorească. Amîndouă trebuie plătite, însă întîia datorie e îngăduitoare, pe cînd neplata celei de a doua trage după sine consecințe fatale.

Dacă din puncturi de privire economice, şi voi adăoga şi politice, e de dorit ca să răscumpărăm cît mai în grabă căile ferate, trebuie pe de altă parte ca dezavantagele financiare evidente ce se vor produce pentru creditul statului din transformarea proiectată a titlurilor să capete dezdaunare în crearea unei situațiuni juridice clare, netede, precise, fără încurcături pentru viitor şi, în administrarea de către stat a liniilor ferate, fără vreun amestec străin oarecare.

Din momentul în care statul dă detentorilor actuali de acțiuni ale societății titluri ale statului, care în sine prezintă o mare garanție, fiind ele bazate pe creditul statului însuşi, nu e cu putință ca să mai dăm încă o garanție specială şi mai ales o ipotecă pe venitul monopolului tutunului. Reamintesc împrumutul de 65 milioane pe care statul va fi nevoit să-l facă. Şi nu trebuie să pierdem din vedere că mai pot veni asupra țării timpuri grele, pentru care trebuie să ne preparăm rezerve de tot felul, iar mai ales creditul țării. Nu putem dar da, ca siguranță, cel mai sigur şi mai important venit al stalului, care ne-a scăpat în ultimii ani din situațiunile cele mai grele şi mai periculoase.

Răscumpărarea căilor ferate nu trebuie să devie pentru finanțele țării sugrumarea, din dosul răscumpărării nu trebuie să vedem un dezastru financiar, căci atunci răscumpărarea ar înceta de a mai fi în folosul nostru.

Cum de azi pînă mîni răscumpărarea din lucru rău poate deveni lucru bun e o enigmă financiară, care aşteaptă a fi dezlegată prin statornicia de vederi şi atitudine a d-lui ministru de finanțe.

Pe de altă parte cestiunea a luat în chiar Consiliul de Miniştri caracterul unei lupte pentru gheşeft. În Cameră e un grup, ai cărui capi sînt d-nii Costinescu, Pană Buescu, Stolojan, Stătescu, Câmpineanu ş.a. cari vor să facă din răscumpărare o afacere patriotico-năciunală foarte lucrativă cu vro trei milioane de franci în favorul cinstitelor obraze democratice. D. Brătianu ține cu copiii sufletului său si de-acolo criza ministerială, care are de scop de a curăți firma companiei de esploatație de numele neradicale a vro patru miniştri, pentru ca d. Brătianu, reînsărcinat cu formarea cabinetului, să ne puie iar în față zavistnica şi neputincioasa figură a d-lui Stătescu, universal incapabila mască a d-lui Câmpineanu, si poate încă pe vrun academician cu patru clase primare, care şi-a completat studiile la facultate de pişcherlic a redacției „Românului".

Toate acestea nu sînt în stare a ne inspira încrederea pe care am avea-o daca soarta răscumpărării ar atîrna, nu de gheşeftari, ci de oameni cinstiți, asupra cărora să nu fie umbră de bănuială.

Deocamdată ştim că M.S. Domnul a primit c-o semnificativă răceală demisia d-lui Brătianu. M. S. Domnul are într-adevăr multe cauze de nemulțumire, deşi fireşte de altă natură.

Pentru cestiuni din lăuntru M. Sa se poate într-adevăr referi pur şi simplu la părerea consiliarilor săi, de orice partid ar fi ei, dar eşecurile suferite de politica roşilor, în afacerile esterne ale statului, aruncă o umbră asupra neatinsei si curatei autorități a coroanei, o umbră pentru care reprezentantul suprem al onorii României e cu drept cuvînt susceptibil. Pentru coroană eşecul în cestiunea Arab-Tabiei e mai dureros decît jocul de intrigi bizantine în cestiunea răscumpărării.

[25 octombrie 1879]

[„DE DUMINICA TRECUTĂ..."]

De duminica trecută şi pînă azi agenții secreți şi cei publici ai roşiilor colportează o curioasă ştire, că adică între d-nul I. Brătianu şi M. S. Domnitorul ar fi avut loc nişte esplicațiuni de natura cea mai gravă.

D. Brătianu a găsit de cuviință a adresa M. Sale Domnului o scrisoare, după cum *zic* unii, un discurs, după cum afirmă alții, prin care impută că M. Sa i-ar fi cerut pînă acuma: 1) cooperarea cu Rusia, 2) cesiunea Basarabiei, 3) emanciparea evreilor şi, în fine, 4) răscumpărarea drumurilor de fier, şi că în schimbul acestor concesiuni roşii n-au ajuns de a fi susținuți de puteri şi îndeosebi nu de Germania, al cărei cancelar, principele de Bismarck, continuă a persecuta pe d. Brătianu.

Daca roşii şi organul lor de căpetenie, d. Brătianu, au ajuns să formuleze acuzări în contra coroanei, ba au ajuns să le colporteze în public prin mulțimea de agenți plătiți şi gratuiți de cari dispun, e evident că esplicația a devenit o amenințare,

amenințarea o provocațiune la revoltă.

Cu toate acestea ar fi o naivitate de a crede că numai pericolul căderii roşiilor de la putere a fost în stare de a-i mîna la asemenea desperate mijloace de acțiune, încît esplicarea cată să fie mult mai ascunsă decum se prezintă primei vederi.

Să vedem dar dacă, atrăgînd în discuție unele elemente ce ni s-au dat pe neaşteptate, nu vom fi în stare a esplica noua atitudine a partidului roşu în genere, a d-lui Brătianu îndeosebi.

*

Nu numai în romanele şi în dramele moderne, ci şi în cronica judecătorească şi politică ne întîmpină cîte un personaj asupra originei şi tendințelor căruia e răspîndit un semnificativ întunerec. Îl vedem pe acel personaj conducînd cu isteție țesături fine de intrigi, îl vedem contrazicîndu-se cu el însuşi prin vorbe şi fapte. Îl vedem pretextînd una, făcînd alta, şi ne vedem în imposibilitatea de a înțelege unitatea acțiunilor lui, pînă ce nu dam de cheia acestora. Din acel moment ni se lămureşte înțelesul acțiunilor, secretul tăriei şi a slăbiciunei: interesantul personaj e o enigmă dezlegată.

Multe chei s-au încercat pînă acuma pentru a înțelege pe d. Brătianu.

Unii încercau a-l descoase prin mijlocul ideii daco-romane a unității naționale, deşi cei mai pătrunzători puteau vedea din capul locului că şi această idee nu era decît un pretext, nu era decît o frază esploatată în folosul unor interese străine ideei. Afară de astea d. Brătianu urăşte în realitate şi Ardealul si pe ardeleni. Cînd hîrtiile lui Vodă Cuza vor vedea lumina, se va vedea ce sentimente duşmăneşti avea d. Brătianu în contra ardelenilor, cum era în înțelegere cu revoluționarii unguri de la 1848 pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria şi trădarea elementului român pe mîni maghiare, precum şi pentru înlăturarea Casei de Austria de la coroana Ungară. Pe atunci ardelenii erau numiți de d-sa frați falşi, frați neadevărați. Îndată după căderea lui Vodă Cuza însă d. Brătianu devine un aprig panromanist în teorie, încît ura practică şi iubirea sa teoretică pentru Dacoromânia trebuie să aibă una şi aceeaşi cheie.

Ciudat asemenea rămîne că, în momentul în care cucerirea Ardealului era la ordinea zilei, se formau în țară bande nu ardelene, ci bulgare, pentru a pune în curs cestiunea orientală.

Şi la această împrejurare trebuie să ne serve aceeaşi cheie.

*

Proaspătă în mintea tuturora e procedarea d-lui Brătianu în timpul cabinetului Catargiu. Se făceau mari adunări la Mazar Paşa, în cari liberalii se gerau în supuşii credincioşi ai Înaltei Porți, erau mai turcofili decît M. Sa Sultanul. Lascar Catargiu cade. Cabinetul e dat în

---

judecată şi o sumă de oameni însemnați sînt excluşi prin împrejurarea aceasta de la controlul vieții publice şi atacați personal într-un mod atît de meschin, de tîlhăresc şi de cinic încît îi apucă dezgustul de afacerile publice. Aceste momente le foloseşte d. Brătianu pentru ca, neprevegheat de nimeni, să plece la Livadia şi să puie acolo la cale planurile sale politice. Convenția cu Rusia se încheie la spatele ministrului oficial de esterne, a d-lui Nic. Ionescu, care fusese numai un paravan de ochii Europei pentru d. Brătianu. Presa opoziției dă alarma că roşii vor să ne ia Basarabia, d. Brătianu ia foc în gură că nu-i adevărat (deşi se ştie că cunoştea bine intenția Rusiei); ruşii sînt bătuți şi în mare pericol, d. Brătianu trece Dunărea cu armata română fără tractat, fără zapis şi amanet, fără nimic.

În fine Rusia dă pe față dorința ei în privirea Basarabiei. Tonul guvernului şi al presei guvernamentale devine atît de impertinent încît îi dă Rusiei pretextul de a pretinde că nu poate ceda în cestiune, fiind onoarea ei angajată. Cu toate aceste opoziția guvernului era, după cum a zis marchizul Salisbury, neserioasă, adică o comedie de ochii lumii. Tot astfel ,se întîmplă cu Arab-Tabia.

Avînd încă Rusia, după Tractatul de la Berlin, un drept de apel contra hotărîrii comisiei de delimitare, trupele române intră în Arab-Tabia şi Rusia are din non pretextul de a pretinde să nu poate ceda în cestiune de vreme ce onoarea ei militară e angajată.

Din toate aceste însă se vede un lucru; din orice act al d-lui Brătianu Rusia cîştigă; om fi nevoiți deci de a aplica şi aci aceeaşi cheie.

*

În timpul din urmă o răceală foarte accentuată a prins loc între Germania şi Rusia. Pentru aceasta din urmă prezența unui principe din Casa de Prusia pe tronul României trebuie să fie o mare jenă.

În acest moment d. Brătianu găseşte de cuviință a descărca toate vinele sale politice şi diplomatice asupra coroanei, răspîndi acest zgomot, a discredita persoana Suveranului său.

Aceeaşi cheie trebuie să ne serve să dezlegăm acest dedal de contraziceri aparente în pur tarea d-lui I. Brătianu.

Acea cheie e simplă şi lesne de mînuit.

Avem a face cu un erou demn de scrierile romanțiarului rus Danilewski, eu cel mai fin, cel mai abil, cel mai prețios agent al panslavismului şi al Rusiei în Orient, şi acesta e d. Brătianu.

Oricît de uimitoare ar fi această descoperire, ea e adevărată şi proba ei se va vedea din toate cazurile.

Urăşte pe ardeleni şi vrea Ardealul. Cum se esplică asta? E-n interesul slavilor ca singurele elemente străine din mijlocul lor, românii şi ungurii să se urască de moarte.

Iată cheia.

Se trece Dunărea fără încheiare de tractat. Un tractat ar fi jenat pe Rusia, iată cheia.

Cheia procedării ultime faţă cu M. Sa este deci răceala între Rusia şi Germania.

Daca ruptura între Rusia şi Germania e serioasă, atunci una din două se va-ntîmpla: sau va cădea d. Brătianu, căci puterile nu vor mai da crezare la un agent rusesc ca preşedinte de Consiliu în România, sau roşii vor încerca să răstoarne pe domnitor. Pentru acest caz par a-şi fi menajat în ministeriul de război persoana colonelului Lecca.

Puterile Apusului Europei însă au privirile aţintite asupra României.

Ele ne vor face să pierdem Arab-Tabia.

Ele nu vor recunoaşte independenţa ţării pînă cînd d. Brătianu nu se va retrage.

Europa vrea ca ţara să simţă că are în fruntea Consiliului ei de Miniştri pe un agent al Rusiei.

[28 octombrie 1879]

[„ABIA APUCARĂM SĂ ZICEM ..."]

Abia apucarăm să zicem că în principiu conservatorii nu sînt contra răscumpărării şi îndată atît „Românul" cît şi organul personal al marelui om de stat s-acăţară de acest pai pentru a deduce monstruozitatea că aprobăm proiectul de răscumpărare. Milă de silă şi dor

---

de zor, adecă, vrem nu vrem, ne apucă d-lor pe dinainte şi ne spun că voim chiar proiectul cum este el.

Să ne permită însă atît organul agenţilor ruseşti cît şi acela al marelui om de stat să le spunem că una e una şi două fac mai multe. Pentru răscumpărare în principiu a fost cabinetul Lascar Catargiu, ba daca marele om de stat d. Vasile Boerescu va binevoi a-şi aduce aminte cauza pentru care cinstit d-sa a ieşit din cabinet, atunci organul marelui om de stat va vedea lesne c-a zburat pentru că d-sa voia să facă din răscumpărare un *gheşeft,* ceea ce bătrînul Lascar Catargiu nu voia cu nici un chip.

În fine, ce mai la deal la vale, lucrul stă astfel. Sub cabinetul Catargiu încă acţionarii, amăgiţi şi ei de d. dr. Stroussberg şi de Pătărlăgenii şi Costineştii noştri, precum era amăgit şi poporul românesc, şi încărcaţi de multele datorii ce au trebuit să le contracteze pentru a mîntui drumurile de fier, propun guvernului conversiunea acţiilor în titluri de ale statului şi trecerea drumului de fier în proprietatea statului. Conversiunea făcută în mod echitabil, adică purtînd acţionarii pierderile rezultate din călcarea contractului, putea să fie bună pentru ţară, nu din cauza foloaselor materiale, cari, fiind tranzacţiunea dreaptă şi echitabilă, nu puteau fi însemnate, ci din cauza folosului moral că statul, devenind proprietar al drumului de fier, ar fi deschis calea la o mulţime de lume de a noastră să-nveţe lucruri practice, si cu temei, să se ocupe de şine şi maşine cu vapor în loc de pişecherlîc politic şi blagomanii nesărate de gazetărie.

Adică lucru cinstit era din capul locului şi nici putea să fie altfel de vreme ce un om de ţară, care nici nu-i advocat măcar, avea s-o puie la cale.

Nu asta însă era părerea *marelui om de stat.*

Repede fondează Banca de Bucureşti cu scopul anume de a cumpăra d-sa acţii şi de a le vinde statului apoi cu 300 la sută cîştig, fiind marele om de stat *ministru* de esterne.

Atunci i s-a dat să înţeleagă, c-un cusur subţire nu-i vorbă, căci marele om de stat e dintre obrazele subţiri cari se ţin cu cheltuială — că nu poate fi şi Bancă de Bucureşti şi ministru totdeodată, de aceea să aleagă între două.

D-sa a preferat apoi Banca de Bucureşti şi a trecut în opoziţie. Din momentul în care ca ministru şi gheşeftar totodată nu mai putea face răscumpărarea, erau compromise libertatea, naţionalitatea şi toate celelalte substantive abstracte.

De acolo - *du reste* — datează formarea centrului ca grup deosebit politic, a cărui existenţă nu se justifică prin nimic. Logic vorbind înţelegem pe roşii : oameni cari n-au nimic, sau săraci sau scăpătaţi, cari vor să facă avere prin mijlocul statului. Aşa de es. d. Fleva e geambaş de cai, arendaş neplătitor a mai multor moşii ale statului, deschide biurou de împămîntenire şi vrea să se facă şi ministru. Rezon ! De ce să nu fie? Nu e de ai noştri? Nu e din popor? E un punct de vedere pe care-l dezaprobăm, dar îl înţelegem logic vorbind.

Dar Centru? Ce-nsemna Centru ?

Daca erau oameni cinstiţi n-aveau decît să se facă conservatori, daca erau oameni de treburi n-aveau decît să se facă roşii şi lucrul era limpede.

Ne pare rău că o frază fără cuprins putea să exerciteze o atracţiune oarecare asupra unor tineri pe cari se vede că

organizația actuală a societății europene i-a influințat. E un principiu conservator pe care voim să-l amintim tinerilor români: fără muncă şi merit adevărat nu există înaintare adevărată. Nu luați de model pe acei pehlivani cari, fără umbră de merit ade vărat, îşi fac din instituțiuni o scară pentru a aduna avere şi a ajunge la ranguri. Acei pehlivani fără de suflet vor aduce societatea la desperare, vor face-o sau estrem reacționară, ceea ce nu e bine, sau anarhică, ceea ce asemenea nu e bine. Amîndouă stările acestea sînt barbare, esclud orice cultură, orice civilizație. Nu este ştiința psicologiei atît de înaintată încît să vă garanteze victoria pehlivanilor. Oamenii sînt împărțiți prin predispozițiile lor morale în două : în optimişti şi pesimişti. Optimiştii vor căuta să imiteze pe pehlivani, pesimiştii se vor revolta în contra tiraniei minciunii si pişicherlicului. Şi aceşti din urmă, deja foarte numeroşi în societatea noastră, sînt aceia de cari orice pehlivan cată să se teamă.

Din norocire Centrul n-a ținut decît de joi pînă mai apoi, încît azi nici nu i se mai aude de nume. Afară de d. Boerescu şi împărțitorul „Presei" nu mai exista alți membri ai Centrului.

Aşadar, ca să nu ne uităm vorba, Banca de Bucureşti a fost mofluză ca nepusă în masă. De-acolo „centru", de-acolo unirea cu roşii, cu cari totul e cu putință, de-acolo „națională tate, libertate, dreptate" în „Românul" care, în loc de „Luminează-te şi vei fi", ar fi trebuit să înscrie maxima d-lui Buescu : „Mai aproape dinții decît părinții".

De aceea noi, în principiu pentru răscumpărare, facem din răscumpărare o cestiune de încredere.

Am avut deja Banca de Bucureşti în Consiliul de Miniştri, nu mai voim s-o vedem şi astăzi. Conservatorii au avut întîi „răscumpărarea". în programa lor, încît noi sîntem naşii şi „naşul botează, naşul cutează".

O spunem deci din esperiență că e gheşeft la mijloc, gheşeft infect, gheşeft a la Banca de Bucureşti.

Cel mai mare rău din toate e că statul nu devine proprietar al drumurilor de fier, ci împarte acest titlu cu mii de acționari cari vor pretinde ca să li se plătească anuitățile *nouăzeci* de ani de-a rîndul, încît de mai nainte va fi pricină de gîlceavă între statul român si acei acționari cari nu vor voi să-şi preschimbe acțiile pe titluri de ale statului. Aceşti acționari vor veni totdauna înarmați cu teşcherele nemțeşti de protecție extraordinară, fiecare din ei va fi statul german personificat şi nu ne vom putea mocarisi de ei pentru că îndărătul lor vor fi un milion de baionete şi principele de Bismark pe deasupra.

În discuțiunea aceasta „Presa" ne adresează următoarele cuvinte bine simțite :

Combaterea lor nu are de țintă proiectul supus Corpurilor legiuitoare şi guvernul propuitor. În această privință ne place a recunoaşte francheța ziarului „Timpul", care declară că este în principiu pentru răscumpărare, adăogînd cîteva rînduri mai jos că nu are însă încredere în cei însărcinați cu această operațiune. Declarațiunea este, o repetăm, plină de o sinceritate de care sîntem fericiți a lua act; se va şti astfel *de ce* acest ziar combate proiectul răscumpărărei în coloanele sale, precum se va şti totdodată *de ce* oratorii cari aparțin partidului reprezentat prin acest organ combat proiectul în Corpurile legiuitoare; va rămînea numai ca națiunea să aprecieze un partid care îşi face o armă pentru combaterea guvernului dintr-o cestiune eminamente națională, de care depinde dezvoltarea economică a țărei şi uşurarea finanțelor sale.

După şirurile noastre de față organul marelui om de stat ştie *de ce* am pus cestiunea de încredere înainte de toate. Precedentul frumos al Băncii de Bucureşti ne face într-adevăr să nu dăm crezare argumentațiunii încifrate a guvernului, pe care voim s-o descifrăm ca să nu iasă din ea negustoria lui Nastratin. Pe lîngă statul proprietar rămîn ca proprietari toți aceia cari vor prefera a-şi ținea acțiile şi a-şi lua dividentele în curs de nouăzeci de ani. Aceşti oameni vor putea fi membri în adunarea generală, membri în reprezentațiunile acestor adunări, c-un cuvînt vor avea parte la toate : şi din coş grăunțe şi din făină parte şi din traistă merinde, adecă cuiul lui Pepelea în casa românului.

Dar numai acestea sînt inconvenientele ? Nu mai departe decît acum un au, „Românul", acuma aprig susțiitor al răscumpărării, scria pe atuncea următoarele:

Printr-o construcțiune deplorabilă şi printr-o administrațiune prea adesea nenorocită, societatea acționarilor a reuşit a-şi atrage procese care se urcă pînă astăzi la o *sumă fabuloasă.* Pretensiunile formulate pînă astăzi numai în contra Societății se urcă, ni se spune, **la peste 25 milioane** şi în fiecare zi nasc *noi procese, noi pretensiuni de milioane.*

Aceste procese sînt de trei categorii.

Întîi, procesele de espropriare, care se urcă la *cîteva milioane şi se pierd toate de Societate.* La finele anului trecut Societatea a pierdut un asemenea proces de peste 500000 lei ce-1 avea cu oraşul Severin.

Vin apoi procesele cu subintreprenorii din timpul construcțiunii, procese care *iarăşi se urcă la o sumă foarte însemnată.*

În categoria cea mai grea intră în fine procesele de inundări. Cîteva cuvinte de lămurire sînt neapărate în privirea acestei ultime categorii de procese. În timpul construcțiunii se cercau pe mai multe puncte ale liniei rembleuri însemnate, spre a da căiei panta trebuincioasă. Aceste rembleuri treceau în unele locuri prin cîmpii supuse revărsărilor de ape. Guvernul, care trebuia să aprobe planurile liniei, n-a voit să autorize rădicarea acelor rembleuri decît cu condițiunea de a se face podețe la distanțe scurte, spre a permite răpedea scurgere a apelor, deoarece altfel, la fiecare inundare, rembleurile ar fi fost ca nişte zagazuri ce ar fi oprit apele şi ar fi adus mari pagube proprietăților învecinate. Direcțiunea societății n-a voit însă a ținea seamă de ordinile guvernului şi a rădicat rembleurile fără a face toate podețele de scurgere cerute. Atunci guvernul, prin adresă formală, a declinat orice responsabilitate, declarînd că toate daunele ce ar rezulta din refuzul societății de a se conforma cererilor lui vor privi pe Societate, adică fondul de construcțiune, iar nicidecum venitul esploatării. Ceea ce prevăzuse guvernul nu a întîrziat a se întîmpla. Mii şi mii de pogoane fură inundate din cauza rembleurilor liniei ferate şi proprietarii, păgubiți şiruri întregi de ani, începură a

intenta Societății procese, cerînd despăgubiri *nenumărate,* cum se face în asemeni ocaziuni. Aceste procese sînt cele mai grele pentru fondul construcțiunii și, ceea ce este și mai grav, *Societatea* **le pierde regulat pe toate,** *cum pierde și pe cele din celelalte două categorii.*

Pretensiunile rădicate în contra Societății sub această formă se *urcă pînă astăzi la multe milioane și nu se știe unde se vor opri.* Sentințele date de tribunale asupra acestor pretensiuni stipulează anume că despăgubirile se vor plăti din fondul de construcțiuni, adică din averea proprie a Societății.

Situațiunea Societății căilor ferate *s-a agravat dar foarte mult din punctul de vedere material de anul trecut, de cînd s-au început negocierile de răscumpărare pînă astăzi.*

Iată dar că „Românul" de acum un an arată ce fel de cestiune este cea eminamente națională de care depinde dezvoltarea economică a țării și ușurarea finanțelor sale, după cum se rostește „Presa".

De aceea — considerînd elementele din cari sînt compuși roșii și împrejurarea agravantă a fostei Bance de Bucureşti —- repetăm că facem din încredere cestiunea principală. Răscumpărarea, ieri rea și azi bună, nu prea încape în mintea omului. Apoi mai știm că nici diavolul biserici face, nici roșii au adus vrun bine în țara aceasta, încît îndărătul răscumpărării s-ascunde, după chiar opinia d-lui Dim. Sturza, propuitorul, un dezastru financiar.

[31 octombrie 1879]

DESPOT VODĂ
DRAMĂ ÎN CINCI ACTE DE VASILE ALEXANDRI

Puțini, și anume aceia cari se ocupă cu istoria patriei știau povestea romantică a lui Iacob Eraclid Despot, a unui aventurar atît de fin încît a fost în stare să facă pe un om serios precum era Carol V, împăratul, să-i întărească un arbore genealogic al cărui începători sînt însuși bătrînul Jupiter, zeul zeilor din Olimp, și muritoarea Alcmene. E drept că Jupiter însuși nu figurează în arborele genealogic, dar e pus ca începător al neamului ilustru al Eraclizilor un erou al Iliadei lui Omer, Tlepolem, fiul lui Ercule, deci nepot de fiu al lui Jupiter, care, oștindu-se împreună cu ceilalți elini asupra Troadei, a fost omorît de Sarpedon, asemenea un fiu al lui Joe și al Laodameei.

Astfel începutul istoriei lui Iacob Eraclid Despot se petrece sub zidurile Troadei între descendenții direcți ai lui Jupiter, iar sfîrșîtul în Moldova sub buzduganul lui Tomșa, după cronică, sub pumnalul lui Ciubăr Vodă, după dramă.

Varga magică a poetului ne face să ne trezim în adîncul vremilor trecute, în timpul cînd uriașul trunchi al neamului Muşatin, în a cărui umbră Moldova crescuse mare și puternică, era suplantat prin figura îngrozitoare a lui Petru Stolnicul sau Alexandru Lăpușneanu după cum se numi el singur.

Într-adevăr rău trebuie să fi căzut Moldova dacă după moartea celui din urmă Muşatin —Ştefan VII, care avea încă o oaste de 40000 de oameni—Alexandru Lăpușneanu n-a mai putut rezista nici mercenarilor lui Despot. Deodată cu stingerea dinastiei moldovenești, ale căreia drepturi nu le mai moștenea decît o femeie, Ruxandra, doamna lui Lăpușneanu, s-a stins și puterea vestitului regat al Moldovei, încît reizbucnirea timpilor eroici sub Ionașcu Vodă nu e decît cea din urmă revînviere a vechiului foc de vitejie care inspirase atîta temere marilor puteri dimprejur.

În acei timpi deci în care, după căderea dinastiei legitime, începuse o adîncă discompunere socială, ne duce muza lui Alexandri, care-și alege drept obiect pe cel mai romantic tip de vînător de coroană, care, c-un închipuit arbor genealogic în buzunar, c-o închipuită înrudire cu neamul Muşatin, cu închipuite drepturi la tron, ajunge să răstoarne pe Vodă Lăpușneanu. Drama lui Alexandri ne aduce deci înaintea ochilor pe Lăpușneanu însuși, pe Doamna Ruxandra, pe aprigul Tomșa, pe Vornicul Moțoc și ne pune pe pămîntul sfînt al străvechei Suceve.

Suceava ! E drept că același rîu al Sucevei curge la aceeași poală de deal și astăzi, dar castelul vechilor Domni e o ruină, biserica Mirăuților chiar și strămoșii generației actuale o știu tot ruinată ca o moaște de piatră din vremea lui Alexandru cel Bun, iar pe ulițele acelui oraș, mare odată, mic astăzi, te împiedici numai de cîte-o piatră de mormînt, care servește drept pavaj. Și, ca un semn ce mult le prieşte românilor constituția și liberalismul modern, acolo unde se sfătuiau odinioară pîrgarii și șoltuzul Sucevei dezbat azi în limba nemțească consilieri jidani, iar sucevenii înșiși aleg astăzi în Parlamentul din Viena, cu voturi cumpărate pe bani, pe evreul Offenheim, atît de cunoscut prin onestitatea manipulațiunilor sale financiare. *O tempora, o mores!*

Poemul dramatic al lui Alexandri face să răsară înaintea ochilor sufletului nostru o epocă de decadență deja, dar în care se iveau încă, ca nişte copaci străvechi, acele frumoase si nobile nume cu-a căror încetare românii au încetat de a fi mari.

Despre dramă însăși puține avem de spus. E fără nici o contestare drama cea mai bună care s-a scris în limba noastră, plină de acțiune, ici de puternice, colo de gingașe simțiri, dar, pe deasupra tuturor calităților acestora, versul și limba privighitorii de la Mircești răpește auzul și simțirile. Chiar dacă n-ar exista figuri dramatice atît de genial desemnate ca aceea a lui Ciubăr Vodă,

cu atît de energice conture ca aceea a lui Tomşa, ar fi de ajuns ca farmecul neînvins şi pururea învingător al limbei lui Alexandri să răpească pe auditori. Şi daca caracterul lui Despot chiar e mai mult o figură de roman decît de dramă, el totuşi, prin complicațiile la care dă loc, face să răsară toate caracterele celelalte ale dramei.

Pe lînga energia rară a pasajelor dramatice, înălțimea şi dulceața pasajelor lirice ale dramei fac din acestea nişte adevărate pietre scumpe ale literaturii române. În aceste pasaje s-aud glasurile luncii de la Mirceşti şi se pare c-auzi

„Pe ale îngerilor arfe lunecînd mărgăritare".

Astfel cel mai fericit si mai mare reprezentant al generației trecute adaogă în fiece an cîte o nouă coroană de laur la gloria sa crescîndă şi creşte el însuşi prin pustiul intelectual dimprejurul lui, ca şi copaciul bătrîn din legenda sa *Țepeş şi stejarul* care

„Cu cît pustiul creşte în juru-i şi el creşte".

Despre jocul actorilor nu putem asemenea vorbi decît cu laudă. Au făcut tot ce le-au stat prin putință ca să interpreteze cît de bine pe un autor care e drept că e un uriaş alături de ei.

Pe lîngă silințele vrednice de toată lauda a unor tineri cu talent adevărat s-au adaos apoi si o deosebită îngrijire în înscenare, în învățarea rolurilor, în *ensemble,* încît ni s-a dat dovada că îndată ce toți actorii îşi ştiu rolurile bine pe dinafară şi mişcările pe scenă stau în strînsâ legătură, chiar o piesă cît de grea se poate juca fără a se pierde prea mult din intențiile autorului. Nu în acelaşi grad ne-au plăcut reprezentantele rolurilor femeieşti. Mijloacele fizice ale domnişoarelor cari au jucat în această piesă sînt insuficiente pentru reprezentarea unor situațiuni tragice.

Costumele erau splendide, iar decorurile de căpetenie, cari au servit întîi la reprezenta rea *Curții lui Neagoe Vodă Basarab,* sînt, precum se ştie, executate sub îngrijirea artistică a d-lui Odobescu şi reprezintă arhitectura bizantină astfel cum ea e păstrată în biserica de la Curtea de Argeş şi în alte monumente ale veacului nostru de mijloc. Ele sînt splendide.

Dar, în sfîrşit, orice obiecțiuni am avea de făcut, ele cată să înceteze față cu întregul artistic răsărit din lucrarea măreață a autorului şi din jocul îngrijit al actorilor.

După cît auzim reprezentația de miercuri a dramei *Despot Vodă* s-a făcut nu numai în urma unei cereri generale a publicului, ci şi a unei dorințe deosebite a M. S. R. Doamnei, care a onorat spectacolul cu prezența sa. Înălțimea Sa regală aflîndu-se încă în străinătate arătase cel mai viu interes pentru scrierea marelui poet, care face epocă în istoria teatrului național.

Epocă da, însă o epocă atît de izolată ca şi însuşi Alexandri în timpul de față, căci, precum nimeni nu s-a aflat în trecut care să se poată asemăna cu el, viitorul, judecîndu-1 după capetele de azi, promite şi mai puțin de-a produce urmaşi cari să umble pe cărarea săhastrului de la Mirceşti.

[2 noiembrie 1879]

[„PERSOANE ONORABILE..."]

Persoane onorabile, pentru cari avem cea mai deosebită stimă şi afecțiune şi cari fac parte din partidul conservator, s-au găsit atinse de incorectitudinile de formă din primul Bucureşti al „Timpului" de miercuri 31 octomvre, incorectitudini cari, parte din aprețiarea pripită a împrejurărilor, parte sub impresia neîncrederii pe care răscumpărarea căilor ferate o inspiră țării întregi, au ajuns pînă la o aserțiune eronată, daca expresiile se cumpănesc după justa lor valoare lexicografică.

Daca pe de o parte retragem cuvinte prea aspre pentru obiectul ce ele voiau să însemneze, ne grăbim şi mai mult a retrage o espresie contradictorie activității şi licuidațiunii cu totul corecte a Băncii de Bucureşti. Banca n-a „mofluzit", ci a licuidat din contra, restituindu-se fondurile depuse de membrii ei şi neintervenind nici cea mai mică iregularitate în activitatea ei.

În genere vorbind, apreciarea asupra unui institut de credit care, de-ar fi contribuit sau nu la răscumpărare, [î]şi păstra caracterul său neutral, a fost, o recunoaştem, mai mult decît aspră, de vreme ce după natura lui era accesibil de orice operațiuni financiare, deci şi de răscumpărarea acțiilor căii ferate. Dacă se mai ține în seamă că mai ales cuvintele mai vechi ale lexi conului nostru, ca de es. espresia turcească „mofluz", au astăzi mai mult un înțeles *ironic* decît

exact, pe cînd noțiunea exactă de insolvabil e însemnată prin espresia modernă „falit", ni se va ierta şi mai lesne această întrebuințare nervoasă a vorbii, pe care eu dragă inimă o retragem, rămîind ca asupra *fondului discuțiunii* să urmăm şirul argumentării de pînă acum.

Inamici a oricărei logomahii, adică a oricărei certe pentru cuvinte, iar nu pentru adevăruri, contrarii şi amicii politici ne vor găsi accesibili si gata de-a rectifica marginele noțiunilor întrebuințate cu cea mai mare exactitate lexicografică.

[3 noiembrie 1879]

[„ÎN ARTICOLUL NOSTRU..."]

În articolul nostru asupra „Băncii de Bucureşti" se strecurase ideea că, după intenţiunea unora din fondatorii acelei bănci, ea era menită să negocieze răscumpărarea drumurilor de fier. Această idee se răspîndise prin împrejurarea că banca s-a creat în momentul în care guvernul conservator negocia răscumpărarea unei părţi din căile ferate ale societăţii acţionarilor şi că ea a licuidat îndată ce proiectul de răscumpărare a fost respins. Am rectificat deja această aserţiune şi ne grăbim a da şi mai mult temei retractării noastre publicînd următoarea scrisoare pe care o primim de la prinţul Al. B. Ştirbei:

Domnule redactor,

Un articol al ziarului d-voastră din 31 octomvrie asupra Băncii de Bucureşti a dat ocazie jurnalului „Presa" a face apel la mine ca la unul care a făcut parte din membrii fondatori şi administratori ai acestei bance, ca să arăt daca : Banca s-a creat cu scopul anume de-a cumpăra acţiuni de drumurile de fier şi a le revinde statului, daca a fost vorba măcar de-a cumpăra aşa acţiuni, daca Banca a posedat vreodată o singură aşa acţiune şi daca ea nu s-a desfiinţat numai din cauza începerii războlului între Turcia şi Rusia.

Mă crez dator, în urma acestui apel, a declara că este cu desăvîrşire inesactă aserţiunea că Banca s-a creat cu scopul anume de a cumpăra acţiuni de drumuri de fier. Mai declar că, pe cît a funcţionat Banca, cu toate că ar fi fost în drept să speculeze asupra a orice efecte publice fără ca să fie, pentru aceasta, bănuită de a lucra în paguba statului, n-a cumpărat nici o acţie, nici o hîrtie a Societăţei căilor ferate române. Criza din 1876, care a adus cădera Societăţii financiare, a Băncei din Brăila şi a altor case, a descurajat pe fondatori şi a făcut să înceteze operaţiile Băncei de Bucureşti. Licuidarea s-a hotărît, s-a şi făcut cu 105.

Cu toate că am o mare aversiune pentru asemenea polemice şi cu toate că aţi dat în numărul dv. din 3 noiemvre o mică satisfacţiune justei susceptibilităţi ce sînt în drept a simţi fondatorii acelei bănci, mă crez dator şi în drept a vă declara că aţi fost cu totul greşiţi în aprecţierile dv. şi a adăoga că deplor asemenea polemice, cari nu pot avea alt rezultat decît acel de a stinge orice încredere în oamenii cei mai onorabili şi a ne face să fugim de orice întreprindere folositoare creditului nostru, lăsînd toate instituţiunile de asemenea natură în mîinile străinilor. Deplor cu atît mai mult acest sistem de polemică cu cît, prelungindu-se de mai mulţi ani, el a adus fatalul şi tristul rezultat că ţara nu mai are nici o credinţă, că s-au slăbit toate coardele energiei caracterului public; de aceea şi opiniunea publică şi-a pierdut toată vitalitatea ei, nemaiavînd nici o acţiune pentru a îndrepta adevăratele rele de cari suferim.

Primiţi etc.

Alex. B. Stirbei

Bucureşti, 3 (15) noiemvre 1879.

Frumoase într-adevăr şi juste sînt apreciaţiunile pe care principele Ştirbei le face asupra urmărilor polemicei ziaristice, numai ni se va permite a adăoga că nici inventorii sistemei nu sîntem, nici n-am găsi-o proprie întru apărarea intereselor publice daca pana noastră n-ar fi adeseori mînată la această estraordinară asprime de unitatea fenomenelor din viaţa noastră publică.

Rugăm numai a se considera că de ex. ziarul „Românul" acum cîteva luni îl numea pe d. Cogălniceanu sustractor şi trădător şi azi îl vedem ministru de interne într-un cabinet roşu, rugăm a se considera că acum cîteva luni „Presa" compara pe roşii cu Hödel si Nobiling şi că azi acelaşi d. Boerescu e ministru de esterne într-un cabinet roşu, apoi că un om care a scris pascuiluri asupra M. Sale Domnului a fost decorat cu medalia *Bene-Merenti* tocmai

---

pentru acele pascuiluri, că şeful republicei de la Ploieşti a fost în urmă la mare vază şi consideraţie, ba însărcinat chiar cu paza siguranţei publice ca prefect de poliţie, şi cerem a ni se spune dacă aceste împrejurări, cari neapărat căta să vicieze caracterul public, au contribuit mult la *împuternicirea coardelor* lui şi la *reînălţarea încrederii.*

În acest vălmăşag avem cel puţin meritul de a voi să spunem adevărul, cîteodată concedem că într-o formă prea crudă, şi de a voi să ne recunoaştem erorile cu aceeaşi sinceritate cu care le comitem, de a rectifica deci şi în fond şi în formă oriunde am trecut peste marginele adevărului.

Mănţinem însă în favorul nostru justificarea că, daca în cazul special al Băncii n-am avut dreptate, în privirea unităţii fenomenelor din viaţa noastră publică nu sîntem fără oarecare drept, pe care-1 relevăm mai la vale.

Îndată ce aceste esplicaţiuni au fost date atît asupra formei cît şi asupra fondului, este de datoria noastră către istoria acestor din urmă ani ai vieţii noastre politice de-a afirma *că, prin faptul participării d-lui Boerescu, fiind încă ministru, la fondarea unei bănci, a trebuit ce se nască în Consiliul Minştrilor conservatori o discuţiune formală asupra incompatibilităţii ce s-a născut că există între funcţiunea de ministru si aceea de membru fondator şi activ al unui mare stabiliment de credit.*

Singurul lucru *incorect* — alegem espresia lexicală cea mai adecuată din toate — era participarea unui *ministru* în asemenea asociaţiune. Deie-ni-se voie a releva în treacăt că e un espedient foarte uşor, deşi nu recomandabil, cel întrebuinţat de d. Boerescu şi de „Presa" faţă cu „Timpul" de-a voi să prefacă simpla asociere a capitaliştilor la un institut de credit în solidaritatea acelor onorabile persoane cu rolul d-sale ca ministru şi cu intenţiile d-sale personale.

În ce consistă dar incorectitudinea ? Primo : statutele băncilor, ca acelea ale oricăror societăți anonime, trebuiesc, după lege, aprobate şi prin urmare *controlate* de Consiliul de Miniştri. Cum dară aceeaşi persoană (în cazul nostru d.V. Boerescu) putea a fi totdeodată şi ministru şi fondator al acestei societăți comerciale, adecă controlator şi controlat? Al doilea : Banca de Bucureşti putea la orice moment — afară chiar din chestia răscumpărării drumurilor de fier — să facă *operațiuni de bani cu statul.* Aci dar era să fie de nu ciocnire, cel puțin contrarietate de interese. Banca — în calitate de comerciant — ar fi căutat să puie un preț cît de scump serviciilor sale, statul să le ia cît se poate de ieften. Cum dar aceeaşi persoană putea să-şi împace datoriile şi interesele sale în astfel de împrejurări? Ca fondator şi mare acționar al Bancei, poate ca membru chiar în consiliul de administrație, căta să apere interesele stabilimentului de credit, ca ministru era obligat a sprijini tezaurul public.

Se poate ca sentimentul acestei incompatibilități să nu fie atît de general încît să se poată cere recunoaşterea lui ca principiu în genere exijat de opinia publică; sigur este asemenea că d. Boerescu n-a înțeles această incompatibilitate şi că, nu mult timp, *după refuzul colegilor săi de-a aproba statutele unei instituțiuni în care un ministru activ era fondator,* d-sa şi-a dat demisiunea din minister, deşi nu putem şti daca acesta a fost singurul motiv al demisiunii d-sale. Amintim în treacăt că alta a fost atitudinea altor persoane fondatoare a Băncii de Bucureşti, căci de ex. d. G. Gr. Cantacuzino şi-a şters numai decît semnătura dintre fondatorii acelei instituțiuni de credit şi a rămas ministru de finanțe.

Nu credem că se va tăgădui aceasta. Martorii sînt prea numeroşi şi prea înalt puşi ca să li se poată da o dezmințire şi se pot invoca cele mai auguste mărturii în cauză.

Am crezut de trebuință a releva aceste împrejurări pentru a restabili deosebirea între rolul cu totul corect al Băncii de Bucureşti şi între cel, nu tot atît de corect, al fostului şi actualului ministru de esterne.

[6 noiembrie 1879]

[„PRIMIM DE LA D. FLEVA..."]

Primim de la d. Fleva următoarea scrisoare interesantă:

Domnule redactor,

În revista ziarului „Timpul" de la 30 octomvrie citesc următoarele rînduri:

„Logic vorbind, înțelegem pe roşii, oameni cari n-au nimic, sau săraci, sau scăpătați, cari vor să facă avere prin mijlocul statului. Aşa, de esemplu, d. Fleva este geambaş de cai, arendaş neplatnic a mai multor moşii ale statului, deschide biurou de împămîntenire ş.c.l".

Vă întreb : La atîta sărăcie de argumente ați ajuns încît în polemica d-voastră să nu găsiți alt mijloc de luptă decît acel al personalităților ? Şi atît de puțin luați în serios misiunea ziaristicei şi pe public încît să nu îngrijiți măcar a vă asi gura de exactitatea informațiunilor d-voastră cînd voiți a ataca personal pe cineva?

Ziceți că sînt sărac; dar de cînd sărăcia este ea oare o crimă sau o ruşine? Şi, dacă sînt sărac, păgubit-am cu vreun ban pe cineva? Şi care partid, în cel roşiu sau în cel conservator, se găseşte mai mult acea sărăcie poleită cu averea altuia?

Mă faceți geambaş de cai. Atîta oroare vă face d-voastră acest nobil animal încît să considerați ca un vițiu această pasiune, care în toate țările este considerată ca folositoare?

„Sînt arendaş neplătitor a mai multor moşii ale statului". De ce nu arătați, vă rog, atît acele moşii şi mai ales sumele ce datoresc ? Daca v-ați fi dat osteneala a cerceta registrele publice de la Administrațiunea domeniilor, ați fi văzut că moşiile cele multe ce țiu cu arendă se reduc la moşia Căldăraru, cu 14 000 lei pe an, moşie în care foştii arendaşi s-au ruinat şi în care, cu toate piedicele ce am avut şi eu, totuşi mă găsesc la zi cu plata cîştigurilor. Consultînd aceste registre ați fi putut constata asemenea în care partidă se găsesc mai mulți păsuiți în paguba statului, între nobilii conservatori sau între mojicii radicali.

Cît despre afirmarea d-voastră că am deschis un biurou de împămîntenire, insinuînd că aş putea face un trafic din datoria mea de mandatar al țării, eu stimez prea mult pe concetățenii mei ca să bănuiesc că s-ar găsi în orice partidă un român cu suflet atît de jos şi vă desfid să citați o singură persoană care să fi îndrăznit a se prezenta la mine cu asemenea propuneri.

Îmi place a crede, d-le redactor, că cel puțin în astă ocaziune nu veți împinge sentimentul nedreptății d-voastră către mine pînă a refuza publicarea acestor rînduri în cel dîntîi număr al ziarului d-voastră.

Primiți asigurarea considerațiunii mele,

Nicolae Fleva

2 noiemvrie 1879

Părîndu-ne bine deocamdată că, deşi d. Fleva pierde cu moşia statului Căldăraru, totuşi negustoria de cai ridică pagubele acestea, cari se traduc într-un folos net al statului, lăsăm de-o parte toate dilemele psihologice şi întrebările pe cari d. Fleva şi le pune, căci a răspunde la ele ar însemna a ne substitui proorocilor partidului roşu şi a uzurpa drepturile cîştigate ca învăţător al partidului de către d. C. A. Rosetti.

O singură observaţie : *Biuroul de împămîntenire* i-1 atribuie d[-lui] N. Fleva nu noi, ci „Ştafeta" din Iaşi.

Primo : „Ştafeta" ca organ liberal şi guvernamental, ni se părea că nu va putea aduce o calomnie asupra unui deputat asemenea liberal şi guvernamental;

Secundo : „Ştafeta", ca organ special evreiesc, era în stare de a fi bine informată.

[6 noiembrie 1879]

[„AM ZIS ÎN NUMĂRUL NOSTRU PENULTIM..."]

Am zis în numărul nostru penultim că unitatea fenomenelor din viaţa noastră publică ne mînă condeiul adeseori la deosebită asprime şi într-adins punem considerația aceasta înainte pentru ca cele ce vom povesti să nu ne împingă la espresii, pe cari am voi să le evităm, nu din cauză că cei cărora le-am adresa asemenea cuvinte nu le-ar merita, ci pentru a mănținea o atitudine rece în discuție.

Fiindcă era un sîmbure de adevăr în articolul nostru asupra Băncei de Bucureşti, organul personal al d-lui Boerescu, „Presa", ajunge pînă la a nega existența partidului conservator şi a afirma, se înțelege, „Centrul", care, precum ştie lumea şi vileagul, nici nu există, căci nu credem că d. Boerescu împreună cu fratele d-sale şi încă vrun prieten din *copilărie* să fie de ajuns pentru a constitui un partid.

Dar poate că tăria marelui partid al Centrului să fie în principii, şi nu s-a văzut aceasta pînă acum. "Nu ştim de ce, gîndind la d. Boerescu, nu la Centru, care în cazul cel mai bun era o superfetațiune, iar azi a rămas o idee, ne aducem aminte de povestea drumului ce 1-au făcut împreună un turc, un călugăr şi un popă. Cînd era soarele la prînzul cel mare s-aşezară cîteşitrei călătorii la umbra unui copaci şi-şi puseră dinaintea lor merindele, turcul un arm de miel, călugărul peşte si vin, popa pasărea cea mai bună a țiganului, căci acesta,

---

fiind întrebat de naşu-său ce păsăre să-i gătească de mîncare, răspunse că „aşa pasăre de bună ca purcelul nu-i alta". Cîteşitrei se poftiră reciproc d-a mînca şi din merindele celorlalți. Călugărul postea, deci nu putea să ia nici din miel, nici din pasărea cea mai bună. Turcul era oprit prin lege de-a bea din vinul călugărului şi de a atinge chiar din pasărea popii. Numai părintele s-apucă şi de peştele şi de vinul călugărului şi de mielul turcului, încît acest din urmă observă cu bunomie : „Hai popo hai, bună lege ai".

Aşadar cînd conservatorii sînt la putere taica părinte poate fi ministru, căci nu-1 împiedică principiile; cînd sînt roşii pe scaune *idem.* În orice caz — chiar daca am admite că ase menea principii pot esista — ele cată să fie foarte elastice.

*

Unul din aceste cazuri de elasticitate al principiilor îl relevăm numaidecît.

Ziarul „Presa", sau mai bine zis d. Boerescu, marele om de stat precum singur se califică, se plînge acum cîteva zile în urma pretinsei demisiuni a d-lui Brătianu, îndemnîndu-1 „a *învinge chiar zdrobirile inimei sale şi a merge înainte".* Noi întrebăm la rîndul nostru pe constituționalul redactor şi proprietar al „Presei" pînă unde crede că e patriotic şi constituțional pentru un ministru *„de a merge înainte"?*

Cînd d. Boerescu ca ministru de externe în cabinetul Catargiu încheie un tractat de comerciu cu Austro-Ungaria colegii săi de astăzi îl tratau de vîndut lui Andrassy. Noi nu ne vom servi de asemenea expresiuni la adresa d-lui Brătianu, ci vom spune pur şi simplu că, prin politica sa nefastă, a pierdut Basarabia; a sacrificat viața a vreo 15000 de români fără ca mai întîi să se fi gîndit de a lua garanțiele cerute contra rezultatelor negative ce a obținut.

Apoi d-sa a umilit armata cu ocuparea Arab-Tabiei, pe cînd nu era păzită decît de vreo zece soldați ruşi şi, mai tîrziu, cînd ruşii înaintau cu un regiment de cazaci, d-sa a ordonat soldaților noştri să se retragă, care s-au retras ruşinați şi indignați de nedibăcia guvernului d-lui Brătianu.

Comisia europeană de delimitare s-a întrunit în sfîrşit şi, fiindcă d. Brătianu, prin pripirea sa simulată sau adevărată, a prejudecat cestiunea punctului Arab-Tabiei, acea comisiune, după cît auzim, nici nu s-ar fi ocupat de acest punct, ci a stabilit discuția formală numai asupra podului de peste Dunăre, indiferent care ar fi punctul unde se va aşeza, numai potrivit să fie.

Toate acestea pentru că d. Brătianu n-a ştiut să adaste hotărîrea Europei mai înainte de a face un act prin care să pierdem simpatiile chiar ale acelei puteri pentru care făcusem atîtea sacrificii.

Dar chestiunea ovreilor, dar pretinsa răscumpărare a căilor ferate cu perspectiva de a rămînea sub juridicțiunea străină;

dar demoralizarea dinăuntru şi scepticismul care se întinde asupra ţării întregi prin cutezarea cu care se dispune de averea statului, de munca şi sudoarea contribuabililor în interesul esclusiv al clienţilor săi, toate acestea, după „Presa", sînt nimicuri şi d-nu[l] Brătianu trebuie *„să meargă înainte, neascultînd decît vocea raţiunei ca să ducă pînă la capăt împlinirea misiunei sale".*

Frumoasă raţiune ! Felicităm pe d. Boerescu pentru înaltele şi patrioticele sale aspi raţiuni. D-sa e liber negreşit de a se face astăzi solidar cu aberaţiunile politice ale colegului său de la Lucrările Publice şi cap al ortalei roşii. Noi însă, care nu avem pretenţiunea de a fi iluştri oameni de stat, credem cu nestrămutare că una singură din faptele ce enumarărăm mai sus ar fi de ajuns ca să facă pe un ministru conştiincios a nu mai ţine în mînă un minut măcar cîrma ţării. Dar diapazonul pudoarei d-lui Brătianu este ridicat la o aşa înălţime că d-sa nu va consimţi niciodată a părăsi puterea din mînă şi va merge înainte precum îl îndeamnă d. Boerescu, spre a aduce negreşit şi alte fatalităţi pe capul acestei nenorocite şi mult răbdătoare ţări. Cel puţin, daca organele guvernamentale scuteau persoana domnitorului de orice amestec în comedia ce s-a jucat şi de astă dată cu demisiunea simulată a d-lui Brătianu, dar nici acest tact NU au avut, ci au împins cutezarea pînă a imputa domnitorului faptele d-lui Brătianu şi astfel au pus pe gînduri pe orice român care se îngrijaşte de viitorul ţării sale.

*

Dar să lăsăm „Presa", care mai ieri-alaltăieri compara pe roşii cu Hödel şi Nobiling şi azi îi tămîiază, şi să venim la un lucru care mărturisim că ne-a adus multă veselie. În numărul de ieri „Românul" face paralelă între istoria partidului roşu şi istoria partidului conservator din România.

Istoria partidului roşu „Românul", foaia d-lui C. A. Rosetti, o începe cu Tudor, cu domnul Tudor de la Mehedinţi.

Se vede că onor[aţii] confraţi uită că Tudor s-a ridicat cu Mehedinţul în contra *grecilor,* iar nu în contra boierilor. Rolul d-lui Brătianu de liberator al Orientului creştin, însă pe pămînt

românesc şi cu banul românului, îl juca pe atunci nu Domnul Tudor, ci Alexandru Ipsilante, un agent al Rusiei, iar Tudor se ridicase contra acestui membru al partidului naţionale liberale.

Domnia fanarioţilor, după acte autentice atît din Moldova cît şi din Ţara Românească, au căzut prin boieri, cari, îndată ce le-a dat mîna, au înlăturat prin mijlocirea puterii turceşti şi pe Cârjalîii lui Pasvantoglu şi risipiturile de haiduci ale lui Cara George şi pe eterişti şi au reînfiinţat *domnia naţională.*

Dar să-i lăsăm pe boieri în pace. Nici sînt faţă să ne răspunză, nici partidul conservator de astăzi nu are a face nimic cu ei, precum nici d-nii Giani, Fleva, Carada n-au a face cu liberalismul lui Tudor, care era român numai prin statul personal, ci şi prin *origine,* titlu la care nu pot aspira nici membrii partidului roşu, nici şeful lor d. C. A. Rosetti. Daca în timpul lui Tudor am fi văzut cine răspunde la numele citate mai sus, cine ştie ce Cîrjalîi de ai lui Pasvantoglu ne-ar fi ieşit înainte !

Partidul conservator de astăzi are cu totul altă ţintă. Pe cînd boierii cei vechi căutau a-şi întări prerogativele lor mai cu seamă, întru cît erau conservatori, partidul conservator de astăzi, faţă cu generala lipsă de caracter a vănătorilor de funcţii şi de portofolii, faţă cu spiritul minciunii, duplicităţii şi pişicherlicului care ameninţă a dizolva societatea română, a căutat şi va căuta ca în marginile Constituţiei şi prin legi organice să dea o mai mare tărie *autorităţii statului.* Ideea statului, ca a unei instituţii neapărate pentru ca tendinţile egoismului personal şi de partid să nu facă imposibil traiul la un loc a cîtorva milioane de români, ideea statului faţă cu corupţiunea şi tendinţele rele ale societăţii moderne, iată ceea ce partidul conservator şi-a propus a apăra şi ceea ce apără.

[8 noiembrie 1879]

[„MARE SUPĂRARE AM CAUZAT..."]

Mare supărare am cauzat prin destăinuirile noastre asupra răposatei Bănci de Bucureşti organul marelui om de stat. Mărturisim că regretăm aceasta pentru dînsul. Partizani ai preceptului filozofic că „adevărul, producă scandal chiar, trebuie să se zică" şi crezînd sincer că, în starea de disoluţie morală în care se zbate societatea noastră, adevărul spus fără încunjur rămîne singurul remediu ce i s-ar mai putea administra cu oarecare sorţi de reuşită, am făcut greşala de a aplica remediul acesta într-o doză prea mare, într-un chip prea pripit, fără să ne mai gîndim a pune mănuşi, adică am luat lucrul răzăşeşte — sau mocăneşte, cum zice organul nobilului partid şi al marelui bărbat de stat. A fost o naivitate din partea noastră. Aşa este, adevărul trebuia să-l spunem, însă trebuia să-l spunem în altfel, mărturisim, nu cu naiva sinceritate, cum am făcut-o, ci cu perfidia potrivită naturii acelui singur om în contra căruia ne simţim datori a ne ridica.

Astăzi voim, daca se poate, să închidem *regretabilul* incident cu Banca de Bucureşti. Facem dar o întrebare. Abstrăgînd de la formă şi de la unele date amănunţite, era un fond adevărat în cele spuse de noi? Nu, Doamne fereşte ! strigă organul marelui partid al Centrului. Dar, daca nu era, organul marelui bărbat de stat n-avea decît să ne dezminţă negru pe alb, prin

catastifele răposatei Bănci întru cît privea operațiile ei, rămînînd ca *insinuările* noastre în privința persoanei marelui bărbat de stat să se cumpănească în opinia publică cu reputația de care d-sa se bucură. Noi am zis că d-sa s-a retras din ministerul Catargi pentru că colegii d-sale conservatori nu-i îngăduiau a fi în acelaşi timp şi ministru şi director al unei case private de bancă. Este adevărat, cît poate fi vreodată ceva adevărat pentru noi muritorii, adevărat ca lumina soarelui, că marele bărbat de stat a voit să fie şi una şi alta şi că colegii săi din cabinetul conservator i-au spus hotărît că aceasta nu se poate. Demisia şi-a dat-o marele bărbat de stat în urmă, după ce a primit acea lecțiune de corectitudine. Astfel dar a fost insinuare — daca a fost — numai cînd am zis că neputința de a fi totdeodată şi ministru şi director al Băncei de Bucureşti *fusese motivul sau unul din motivele acelei demisii*; această ,,insinuare" a noastră trebuia numai semnalată de organul Centrului şi apoi lăsată să fie cumpănită în opinia publică cu faptul că marele om de stat, care acum cîteva luni atîrna pe patrioții liberali-naționali de acelaş cui cu Höedel şi Nobiling, astăzi stă alături cu dînşii pe banca ministerială, şi — ciudată coincidență, mai ciudată decît chiar înperecherea ministerială

— aceasta se-ntîmplă cu ocazia aceleiaşi purdalnice de afaceri a răscumpărării, căreia, cum toată lumea ştie, cestiunea israelită i-a ținut loc de introducție.

Lucrul însă n-a mers aşa. Organul marelui bărbat de stat la lucruri cu miez pe cari noi le-am înaintat a răspuns prin vorbe mari. N-am văzut nimic care să ne lumineze şi pe noi şi pe scepticul şi cu bun drept pesimistul public, pentru ce a închis prăvălia o bancă ale cărei socoteli se soldau cu excedent; şi nici nu ni s-a explicat cum patrioții liberal naționali, din nişte haimanale, socialişti şi criminali ca Hoedel şi Nobiling, cum erau acum cîteva luni, astăzi sînt buni de pus pe ranele țării.

Şi apoi, daca nu ni s-a arătat şi nu ni s-a spus toate acestea, pe cum era de cuviință a se face în interesul moralității publice, ce are drept să crează publicul, ce avem drept să zicem noi? Deaminteri ce însemnează, în lipsa arătărilor şi explicărilor ce ar fi trebuit să ni se dea, focul şi para ,,Presei", cari de aproape zece zile nu se pot încă stinge. Aşa se dezmint neadevărurile? Aşa se spulberă insinuările ? Uitat-a organul marelui bărbat de stat că necazul şi spumarea nu dezmint, ci confirmă în cazuri ca acel de față?

Acestea ne credeam datori a le spune ca ultimul nostru cuvînt în polemica dintre noi şi organul d-lui ministru de externe, daca nu cumva, nevoind a lua o cale mai prudentă, acel organ ne-ar sili să urmăm lupta, pentru care s-ar putea, precum trebuie să ştie marele om de stat, să avem la mînă oarecari arme hotărîtoare.

Noi credem că nu în interesul nostru este a se lăsa lucrurile încurcate.

[10 noiembrie 1879]

[„LA CE SERVEŞTE DISCUȚIA..."]

La ce serveşte discuția de cuvinte, cîrcota de vorbe seacă de miez? La nimica decît la pierdere zadarnică de vreme. Poporul român, cu minte şi fatalist din fire, a avut totdeuna această credință.

Daca te apucai cu un român get-beget la vorbă pe la nămiez, cînd e soarele-n putere, şi-l întrebai: ,,Măi Muşate, ce e acuma, zi ori noapte?", badea se scărpina sub căciulă, se gîndea cîtva, te măsura cu ochii să vază ce fel de negustor îi fi, şi-ți răspundea : „Apoi de ! domnule, zi este". Dar daca, iubitor de cîrcotă, de cei cu sămînță de vorbă, vreai să deschizi cu românul discuție din chiar senin numai de dragul discuției şi te apucai să-i zici: „Ce spui tu mă badeo ! nu vezi că-i noapte?" Muşat îşi îndrepta căciula şi, fără să mai stea la gînduri, îți răspundea scurt: ,,Apoi de ! domnule, o fi *şi* cum zici dumneata".

Aşa mergea lucrul cu badea Muşat al nostru pe cînd nu se ştia la noi ce fel de negustor să fie acela, *avocatul.*

Astăzi, mulțămită propăşirii şi civilizației, foieşte în sînul poporului român un număr nenumărat de aceşti răsucitori de vorbe, care de care mai viteaz la limbă şi mai vrednic a-ți spune de la obraz că la nămiez e noapte. Cînd, în viața practică, advocatul are *să ia* de la badea Muşat, atunci două şi cu două fac nouă; cînd are *să-i dea,* patru şi cu patru fac trei. Fatalist ca fatalist, dar de ! e vorba de dat şi de luat, şi după aceea, de cînd cu formele astea nouă, a trebuit să-şi mai piarză badea cîte ceva din rugina lui. S-a încărcat Muşat de Doamne-ajută, a intrat în cîrcotă cu avocatul, începe să spuie şi el una-două : „Măi neicu liță-n sus, mai omule-n jos, aşa să trăieşti, mai socoteşte o dată că nu face atîta..." Şi cu cît badea nu se lasă, cu atît i se încarcă mai rău socoteala. În zadar țipă dreptatea în bietul om, geaba tot arată el răbojul şi face socoteală lămurită şi dreaptă în frica lui Dumnezeu : avocatul îl ia la zor cu gură de Tîrgovişte şi bietul Muşat, daca vede şi vede, ca să scape de tăcăi tura ceea de moară stricată, încheie cearta cu : „Poate, domnule avocat, o fi *şi* cum zici dumneata".

Muşat e tot fatalist; deşi uneori alunecă şi el pînă la un loc în cîrcotă de vorbe, tîrît de împrejurări şi de istețimea avocaților, totuşi nu uită pînă în sfîrşit adevărurile moştenite de la părinți:

Vorbă multă sărăcia omului.

Cu vorbe laptele nu se face brînză, nici apa de gîrlă, oțet de trandafiri, şi:

Dreptatea una, este sfîntă, ca şi adevărul adevărat — *unul,*

*

Povestea lui Muşat cu cîrcotaşul: aşa o păţirăm şi noi cu „Presa" marelui bărbat de stat..

Nu ştim cum, mai zilele trecute, în naivitatea noastră, uitarăm proverbele că „chelului despre chelie să nu-i spui vreo istorie" şi „cînd e chelul la masă de tigvă să nu te dai în vorbă" şi „nervoşi" cum sîntem, nici una nici alta, ne apucarăm să spunem cititorilor basmul Băncii de Bucureşti. De ce? De hazul lucrului doară, nu ca vreo nouă descoperire a noastră, de vreme ce lucrul acesta este pîră veche şi basmul nostru îl ştiu de mult toate babele. Să te mai ţii după aceea cîrcotă de cuvinte cu foaia marelui om de stat !

Nu-i vorbă ! avocatul nostru era de seamă, dar şi Muşat nu s-a lăsat, că dreptatea *una* este, sfîntă, ca şi adevărul — unul. Ba e tunsă, ba e rasă, dintr-una-ntr-alta veni şi întrebarea că ce-o fi aceea, Centrul? Noi, ca badea din poveste, răspunserăm într-o doară că Centrul este o nimica toată, un grupuşor, un grupuleţ, mic la stat mare la sfat, mai mare daraua decît ocaua, o nucă de jucărie cu coajă umflată şi lustruită dar fără miez, şi aşa mai departe cîte ştiam şi vedeam şi noi ca tot tîrgul.

La acestea marele bărbat de stat ne răspunde prin gazeta d-sale : „Nu-i adevărat ce spuneţi voi şi tot tîrgul; din contra, Centrul este un *mare* partid". Noi de colo : „Domnule avocat, ia răbojul şi să-ţi numărăm bobocii ca să vezi şi dumneata" — „Nu-i adevărat, ne răspunde iar marele bărbat de stat, n-aveţi idee de ştiinţa modernă : două şi cu două fac nouă ;

Centrul este un *mare* partid". „Ce-i de făcut cu advocatul ăsta?" ne întrebarăm noi atunci; şi ca să scăpăm de tăcătură, ne hotărîrăm a-i spune astăzi ca Muşat: „De, domnule avocat, o fi *şi* cum zici dumneata".

*

Acum, lăsînd de-o parte povestea înţeleptului Muşat, să vorbim mai puţin glumeţ. Punem o dată pentru totdeauna o întrebare organului marelui om de stat: la ce serveşte discuţia de cuvinte, şicana de vorbe fără fond?

Este Centrul un mare partid sau nu ?

Daca ar fi *mare,* buzumflarea „Presei" n-ar avea înţeles ; vorbele noastre nu 1-ar micşora; orice am spune noi, el ar rămîne un mare partid. Nu e deloc firesc lucru ca cineva avînd mintea întreagă să se mînie pentru că un alt cineva îi contestă o calitate vădită; în aşa caz, contestatorul întîmpină cel mult o glumă în treacăt. Cei de la organul marelui bărbat de stat trebuie să fi observat că, atunci cînd dumnealor fac în privinţa noastră socoteala avocatului ce are *să dea* lui Muşat, adică că patru şi cu patru fac trei, atunci cînd din acea socoteală iese că partidul conservator este un grup nenorocit, de tot neînsemnat, uneori chiar că nu există deloc, noi nu ne zburlim, nu ne buzumflăm; ba tocmai dinpotrivă, cu cît dumnealor ne asupresc mai mult la socoteală, cu atît noi facem mai mult haz, aceasta ne inspiră chiar cîte un articol vesel, ceea ce nu displace din cînd în cînd cititorilor unui ziar serios.

Dar să nu ne uităm vorba. Daca Centrul este un mare partid, de ce „Presa" se supără de vorbele noastre? Daca este Centrul un mic grupuşor, un mititel grupuleţ, de ce mai atîtea vorbe şi necaz? Ce folos? Cu toate panglicele de fraze turnate în coloanele „Presei", el, Centrul aşa rămîne — mic mititel.

Şi aşa şi este Centrul şi nici nu poate fi altfel. În zadar marele om de stat caută să îmbete lumea cu apă rece. Publicul nostru în scurt timp a făcut de multe ori trista experienţă a acestui fel de îmbătare gratuită; astăzi, ca să întrebuinţăm o expresie banală, *un lieu comun,* deşi încă tînăr în viaţa constituţională, este din nenorocire prea sceptic, aproape blazat, aşa că de-ar fi cineva meşterul meşterilor nu-1 mai poate ameţi cu simple declamaţii.

*

În cîteva rînduri foarte uşuratice ale „Presei" de alaltăieri, în cari se demonstră iarăşi că partidul conservator aproape nu există, sîntem somaţi de marele bărbat de stat ca, pentru a-i dovedi noi contrariul, să-i spunem numaidecît cine este şeful partidului nostru, „căci — zice d-sa — fără de un şef nu există partid". Minunată logică ! Această teorie modernă, foarte modernă, desigur este o invenţie proprie a marelui om de stat. Să vedem însă cum se potriveşte ingenioasa invenţie modernă la lucrurile vechi din lumea aceasta.

Mai întîi însă să lămurim un lucru. Existăm noi, partidul conservator, cîtuşi de puţin sau nu existăm deloc? Negreşit, de vreme ce marele om de stat este foarte mult necăjit pe noi, trebuie din parte-ne să fi existînd cîtuşi de puţin. Astfel dar, luînd faţă cu publicul drept certificat al existenţii noastre chiar supărarea marelui om de stat în privinţă-ne... dar gluma aceasta este prea veche, s-o lăsăm deci deoparte.

Partidul nostru conservator concedem că nu are de sef o anume persoană; acesta este un lucru firesc; acest partid are în fruntea lui, ca şef, nu o persoana, ci mai multe, toate

independente personal, dar al căror conducător este un principiu statornic cu privire la politica ţării înlăuntru şi-n afară. Aşa constituit, partidul conservator a guvernat ca *atare* şi va mai guverna iarăşi, tot ca *atare,* cînd jocul instituţiilor constituţionale îl va readuce la cîrmă, cum neapărat trebuie să prevază orice om cu judecată.

Acestea zise, somăm la rîndul nostru pe marele om de stat — şi sperăm a nu fi aşa de modern teoretici cum fuse d-sa în somaţia ce ne-a făcut — îl somăm să ne spună : Oare un şef în teorie este de ajuns pentru a avea în practică un partid? Noi sîntem un partid fără şef personal, fie; Centrul însă, ştie o lume, este un *şef* fără partid. De aceea *acest* partid, *acest mare* partid, Centrul, n-a guvernat, nici va guverna cîndva ca *atare,* precum experienţa ne-o arată cît pentru trecut, precum judecata ne-o explică cît pentru viitor. Şi încă ceva : marele om de stat ne-a somat să-i spunem numele şeiului partidului conservator; îi spuserăm; noi îl somăm, la rîndul nostru, să ne spună nu numele şefului partidului Centru, căci acest strălucit nume s-a afişat cu acest titlu la toate răspîntiile într-un chip vrednic a face invidioşi pe cei mai vestiţi autori de reclame americane : îl somăm să ne spună vreo cîteva nume mai de seamă d-ale *membrilor* Centrului.

*

Mare-mic, fie oricum ar fi, să vedem ce este în esenţa lui acest Centru. Să vorbim răspicat. Ce rol joacă în ţara noastră Centrul? Cu conservatorii conservator, cu radicalii radical, ,,dar totdeuna, zice marele om de stat, *temperator".* Acesta este cuvîntul cel mare.

Care va să zică avem un număr de *temperatori* cari stau în slujbele statului şi cînd o partidă şi cînd cealaltă este la putere. *Temperatorii* constituiesc Centrul şi acesta are de şef pe un mare bărbat de stat eminamente *temperator,* care stă pe jeţul ministerial tot aşa de comod şi cînd cabinetul este conservator şi cînd e radical. Această strînsură de *temperatori* se poate numi asociaţie, *consorterie* în scopuri individuale, în nici un caz însă nu se poate numi un partid politic, pentru că, fie-ne permis a da şi noi marelui om de stat o teorie pe cît de politică pe atît de morală, partid politic se numeşte o seamă de oameni a căror acţiune comună se întemeiază pe nişte principii cu privire la viaţa publică, iar nicidecum pe vederi şi tendenţe de parvenire personală a respectivilor.

Aşa este Centrul; şi desigur este un mare om de stat acel ce a născocit acest mare partid. Bună negustorie, dar tristă morală!

*

În sfîrşit, ca să o luăm iar pe partea practică, cîţi, cîţi sînt aceşti *temperatori* pe tot pămîntul românesc? Să socotim constituţionaliceşte, pentru că Centrul este eminamente constituţional. Cîţi au fost trimişi de naţiune în Parlament, spre a o reprezenta în cestiunea cea mare a revizuirii? În Cameră, d.C. Boerescu, fratele mai mic al marelui om de stat însuşi şi dd ... (?). Şi, nu mai întrebăm daca aceşti domni *temperatori* au căpătat mandatul lor ca fiind membri ai marelui partid Centru. Aşadar, nu prea sînt mulţi, cum vedem, şi astfel căta să fie. În faţa lumii, fie dînsa chiar demoralizată, nu poate căpăta cineva crezare şi ascendent adevărat decît prin consecuenţă şi tărie morală.

Ca să încheiem dar pentru astăzi cîrcota de cuvinte cu ,,Presa", ne întoarcem iar la vorba răzăşească cu care am fost început. Coaja mare nu umple nuca seacă; şi oricît de viteaz la limbă ar fi avocatul care ne tăcăieşte mereu despre *ce* şi *cum* ar fi să fie marele partid *temperator,* noi îi răspundem cu zicătoarea lui Muşat: „De-ai avea şi şapte limbi, adevărul n-ai să-l schimbi!".

[14 noiembrie 1879]

[„MAI TOATE ZIARELE OFICIOASE..."]

Mai toate ziarele oficioase aruncă cele mai aspre mustrări ziarelor independente, pentru că acestea luptă în cestiunea căilor ferate contra proiectului de răscumpărare al guvernului. Mustrările ce ne fac oficioşii sînt p-atît de zgomotoase pe cît laudele şi reclamele ce fac în privinţa proiectului în dezbatere astăzi sînt de false şi de exagerate.

De o parte, oficioşii acuză organele opoziţiei că luptă fără convingere contra răscumpărării, că toată combaterea lor este de rea-credinţă şi că *învierşunarea* lor nu o să serve la nimic alta decît la discreditarea acestei opoziţii sistematice. De altă parte oficioşii cîntă necontenit un cîntec monoton spre lauda proiectului, şi în care ni se spune că statul devine stăpîn al căilor ferate şi că această intrare în stăpînire are să se obţie cu un cîştig însemnat asupra sumei ce ar fi să plătească statul pînă la espirarea situaţiei actuale.

În privinţa acuzaţiilor ce oficioşii aduc organelor opoziţiei n-avem decît două vorbe să zicem : nimic adevărat. Opoziţia luptă sincer, plină de convingere şi fără înverşunare în cestiunea răscumpărării contra proiectului guvernului, şi aceasta nu pentru că opoziţia ar fi contra răscumpărării în principiu, ci pentru că guvernul nu-i mai poate inspira nici o încredere.

Laudelor şi reclamelor ce foile guvernului fac asupra proiectului s-a răspuns şi se răspunde îndestul de clar şi de onest prin seria studielor noastre asupra acestei mari cestiuni.

Noi arătăm, nu cu înverşunarea de care numai radicalii ignoranţi sînt capabili, ci cu sîngele rece al omului ce stăpîneşte pe deplin obiectul studiului său şi caută sincer adevărul, arătăm că prin proiectul guvernului statul *nu* devine stăpîn al căilor

ferate, nu cîştigă, ci pierde, şi afară de astea mai este şi umilit prin supunerea lui de bunăvoie la jurisdicţiunea străină.

La toate acestea, dovedite cu bob numărat, oficioşii nu răspund nimic; ei o ia pe alături de ce ne e vorba, şi în acest sens fac apoi vuiet cît le ia gura. Pentru amăgirea celor simpli se întrebuinţează protestaţiile sentimentale de patriotism, naţionalism, emancipare economică;

pentru încurcarea judecăţii profanilor se clădeşte un labirint de cifre şi de fraze pseudoştiinţifice, fără cap şi fără coadă, în care nu se vede esprimată clar nici o idee cumsecade, dar din al căror întreg reiese intenţia guvernului vătămătoare intereselor statului.

Guvernul exprimă de la o vreme încoace cu un ton de mare siguranţă speranţa că proiectul va trece. De mirare n-ar fi ca, într-o Adunare cu o majoritate aşa de ascultătoare, mai ales o afacere de milioane ca răscumpărarea să nu treacă.

În zilele trecute, în tabăra roşilor era mare revoltă. Finanţiarii specialişti ai coteriei, oameni ce, după a lor părere, sînt chemaţi pe lume ca să pună la cale finanţele patriei, să răsculaseră în contra elementelor neradicale din minister, cerînd mazilirea acestora; afară de acestea, onor. Finanţiari cereau ca, împreună cu portofoliele ce ar fi rămas fără titulari în urma purificării cabinetului, să li se dea pe mînă afacerea răscumpărării.

D. Brătianu a încercat fără succes să satisfacă aceste cereri; elemente neradicale majorizînd însă în consiliu cu d. Sturdza, ameninţat de aceeaşi soartă a mazilirii, au dejucat planul primului-ministru. Revolta finanţiarilor s-a aprins şi mai rău, ei au ameninţat că vor lucra cu opoziţia pentru răsturnarea proiectului răscumpărării. Mai tîrziu însă sîngele s-a mai răcit şi, mintea limpezindu-se, au fost aduşi la împăcăciune şi lucrul s-a aranjat cum s-a putut mai bine spre mulţumirea tuturor. E drept că cearta „bunilor amici" — cum finanţiarii răsculaţi erau numiţi de către foaia primului-ministru — n-ar fi avut nici o raţiune de a fi; e aşa de mare şi aşa de tulbure eleşteul răscumpărării încît, numai cu puţină bunăvoinţă din partea tuturor, fiecare patriot subliniat poate pescui ce-i trebuie.

Astfel dar, astăzi s-au dres şurupurile stricate ale maşinii parlamentare; toate roatele ei unse, se înţelege cu toată îngrijirea gospodărească de dd. maşinişti, funcţionează acuma cu punctualitate, şi aşa, peste cîteva zile, ne vom învrednici a avea a doua ediţie a afacerii Stroussberg de aceiaşi autori, revăzută, corectată şi adăogită conform celor din urmă descoperiri ale ştiinţei financiare.

În timpul dintre cele două ediţii, radicalii n-au uitat nimic din obiceiurile lor, nici n-au învăţat ceva nou. Vom vedea daca ţara a uitat şi ea întîia ediţie a nenorocitei afaceri Stroussberg şi dacă încă n-a învăţat destule pentru ca, avînd pe aceiaşi oameni de la 68 la cîrmă, să nu ştie, să nu simţă, fără a avea nevoie de multă vorbă, ce însemnează această a doua ediţie a afacerii căilor ferate.

[16 noiembrie 1879]

[„JUDECÎND CINEVA..."]

Judecînd cineva din punct de vedere naiv, şi-ar face desigur cruce cînd ar afla cîtă anuitate plăteşte statul nostru pe an pentru drumurile Societăţii acţionarilor pe de o parte şi cîtă marfă şi persoane transportă ele pe de alta.

Daca visteria ar plăti chiria transportului cu carul a tot grîul cît îl esportăm şi birjă pentru toţi călătorii cîţi percurg România, suma aceasta pe an ar fi cu mult mai mică decît anuitatea plătită de stat pentru drumurile de fier. Aşadar, daca toţi chirigii din ţară ar fi în serviciul statului pentru a transporta *gratis* productele oamenilor şi pe oameni, această cheltuială a visteriei ar fi mai mică decît cea pe care o are astăzi plătind anuitatea unui drum care nu transportă *nimic* gratis, ci din contra cu preţuri foarte mari.

Cînd vede cineva această negustorie curat ca a lui Nastratin, nu se va îndoi că roşii trebuie s-o fi făcut. Numai ei, cari nu ştiu carte, ei cari idee n-au nici de importanţa unui drum de fier, nici despre raportul ce există între el şi producţiune, au putut să voteze orbiş şi în ruptul capului acea monstruoasă concesie Stroussberg, un adevărat monument de uşurinţă financiară, de copilărie economică.

Dar nu ajunge c-au încărcat statul deodată şi ca din senin cu peste un sfert de miliard datorie publică pentru un drum rău lucrat; astăzi, cînd drumul e stricat prin transportul armatelor ruseşti, cînd materialul rulant e în mare parte compus din bracuri şi trebuie reînnoit, cînd drumul e în aşa stare încît trebuie făcut din nou, aşa încît are să ţie mai mult aţa decît faţa, astăzi vor să-l cumpere şi să oblige statul în mod direct şi prin polițe iscălite de el şi plătibile la scadenţă ca să plătească nu numai capitalul de construcţie, ci şi datoriile făcute de Societatea acţionarilor, după ce aceasta fusese frustrată de către cinstit d-sa dr. Stroussberg.

Şi cine propune răscumpărarea ?

D. ministru de finanţe Dim. Sturza, adică acelaş om care acum un an, prin instrucţiunea dată d-lui Calenderu, numea tot

răscumpărarea aceasta o frustrare a acționarilor, o tranzacțiune cu consecințe fatale, un dezavantaj pentru creditul statului, o tutelă exercitată asupra finanțelor noastre, o catastrofă, o imixiune directă în finanțele țării, o situațiune anevoioasă, îndoioasă, dificilă şi complicată, un dezastru financiar ş.a.m.d.

Cum dar aceiaşi răscumpărare din cumplit de rea a devenit în ochii aceluiaşi ministru, ca din senin, foarte bună?

Să credem oare că naivul Nastratin face negustoria sau că contrariul naivității, perversitatea deplină, domneşte în Adunare?

Cu toate acestea şi cu toată opoziția, răscumpărarea se va vota.

Toată lumea vorbeşte că roşii din şi afară de Parlament joacă cu furie la bursă în perspectiva răscumpărării, iar, în vederea emisiunii noilor titluri, efectele statului scad repede în piață. Renta română a scăzut la 60% din cauză că toți o vînd pentru a cumpăra viitoarele titluri nouă. De pe acuma deja unul din relele prevăzute de d. Sturza acum un an — zdruncinarea creditului statului — au început a se manifesta. S-aude apoi pe toate ulițele că Adunarea națională, Corpul legiuitor, joacă la bursă asupra unor valori nominale de 40 de milioane franci în vederea răscumpărării.

Cestiunea, înainte de a fi hotărîtă, a luat proporțiile unui adevărat scandal.

Dezbaterea în Adunare s-a început ieri.

Au vorbit d. Conta în contra răscumpărării, d. ministru de finanțe pentru, d. Carp contra.

În cîteva cuvinte reproducem interesanta argumentare a d-lui Carp. Deşi ne propunem a răscumpăra toate titlurile emise de Societatea acționarilor, noua concesie e totuşi astfel făcută încît *împiedică* răscumpărarea totalității titlurilor căci aceste hîrtii, primind acum garanția statului şi avînd un venit de 4 4/10 la sută precum şi o poziție asigurată, nu vor avea deloc interes de a se converti *toate,* deşi pe acest interes e bazată toată perspectiva de reuşită a d-lui ministru de finanțe. Dar răul şi mai mare este că ne angajăm întreaga situație financiară şi că, în momentul în care am fi nevoiți a face vreun împrumut, avem să-1 facem în condițiuni foarte oneroase, căci nu este indiferent daca statul datoreşte o sumă ca *garanție* sau dacă o datoreşte prin *hîrtii proprii ale sale,* căci creditul său se regulează prin numărul hîrtiilor sale puse în circulațiune. Tot aceste idei sînt pe larg dezvoltate în articolul *Răscumpărarea căilor ferate* III, ce urmează mai la vale şi asupra căruia atragem deosebita atenție a cititorilor.

[22 noiembrie 1879]

[„VĂZÎND STĂRUINȚA..."]

Văzînd stăruința cu care organele guvernului apără şi căldura cu care opoziținea combate răscumpărarea, cititorul inteligent cată să-şi aducă aminte *o* împrejurare esențială, aceea că dintre amîndouă părțile numai *una* poate avea dreptate. În momentul actual dat, cu sarcina

noastră de datorii şi cu creditul nostru nu tocmai puternic, cu starea actuală a drumurilor de fier şi mai cu seamă cu deplorabila stare economică a productorului nostru de căpetenie, a țăranului, numai una din amîndouă partidele poate avea dreptate, sau aceea care vrea sau aceea care nu vrea răscumpărarea. Din această dilemă nu scapă nimene, căci un lucru nu poate fi în aceeaşi vreme şi sub aceleaşi împrejurări şi alb şi negru, şi bun şi rău, ci trebuie să se aleagă sau într-un fel sau într-altul.

Adevăratul dezastru al concesiei Stroussberg, adus asupra țării prin voturile nesocotite ale clapiştilor roşii, au adus pierderi atît de mari acționarilor încît, cu toată fabulozitatea capitalului primitiv de construcțiune, de 248130000 l.n., în momentul cînd întreg capitalul acesta era deja cheltuit, linia Roman—Bucureşti nu era încă gata, iar linia Bucureşti—Vîrciorova nu era nici măcar începută. Va să zică acționarii se vedeau fără un ban roşu în ladă şi cu liniile parte neterminate, parte neîncepute chiar.

Cu toate acestea oamenii scoseseră bani din pungă şi-i pusese la mijloc; mulți oameni oneşti [î]şi pusese întreaga lor avere înlăuntru şi să nu uităm că mulțimea aceasta consista din mici negustoraşi, din meseriaşi cu case de copii, din oameni cu economii mici, cari cumpăraseră acții şi cari, nepricepînd natura colosalei mistificațiuni, acuzau pe români că i-ar fi despoiat. Guvernul conservator de atunci a mers cu rezistența pînă la ultimele limite ale posibilului şi, dacă nu relevăm toate momentele penibile a luptei sale cu influențe oculte, pornite de purtătorii unor nume mai mult ilustre decît demne de încredere, o facem aceasta numai din prudență politică; dar un viitor istoric al românilor va avea de sfîntă şi neînlăturată a sa datorie a studia dosarul concesiei Stroussberg, mai ales în partea lui confidențială, ca să descrie adîncimea prăpăstiei morale în care țara a fost aruncată printr-un singur vot al roşiilor şi, daca acel istoric va avea sentimentul dreptății, el va trebui să releveze asemenea cu ce tact, cu ce tărie s-a purtat acel cabinet conservator, condus de un bătrîn om de țară, a cărui inimă dreaptă, a cărui caracter curat plăteşte de-o sută de ori mai mult decît încurcatele semicunoştințe a generațiunilor mai nouă. E

drept că bătrînul om de stat avea sprijinul puternic a unor oameni mai tineri decît el şi speciali în ştiinţele de stat, dar nu trebuie să uităm că conducătorul au avut arta de-a-i alege între tot ce ţara avea mai onest şi mai inteligent. De aceea însă convenţia de la 1872 este un cap de operă de aranjare financiară, prin care se stabilea 1) că statul *nu* recunoaşte şi nu garantează nici unul din titlurile emise de Societate 2) că nu recunoaşte nimic peste capitalul de 248 milioane, deşi acţionarii au cheltuit peste aceasta sumă primitivă încă 104 1/2 milioane împrumutate de ei pentru a sfîrşi liniile, 3) că cota de amortizaţie *una la mie* nu poate fi în nici un caz afectată la altceva decît la plata sumei recunoscute de stat de 248 milioane. Pe lîngă aceasta rămînea intact dreptul statului de-a răscumpăra liniile după 30 de ani.

În locul acestei situaţii cu totul clare şi avantagioase, care 1) garanta amortizarea capi talului primitiv de construcţie — adecă a singurei datorii recunoscute de stat — în cel mult 60 de ani 2) garanta răscumpărarea după 30 ani prin plata restului rămas neamortizat, şi încă o răscumpărare contra căreia nu se putea opune nici un acţionar, căci era prevăzută în contractul primitiv şi tipărită ca articol de contract pe chiar acţia ce-o avea el, în locul acestei situaţii deci ce ni se oferă?

Prefacerea statului în acţionar, încărcarea lui cu o datorie directă cu sinet, în locul celei indirecte, renunţarea la dreptul de răscumpărare peste treizeci de ani, supunerea lui ca acţionar german sub jurisdicţiunea germană şi, ca efect final, slăbirea creditului lui prin emiterea unei sume colosale de titluri nouă, adecă de sineturi nouă, iscălite de el. Tot ce ar face statul, chiar daca n-ar exista decît un singur coacţionar, trebuie să fie conform cu contractul primitiv, conform cu articolii codului de comerţ *german,* iar dispoziţiuni de milioane au în unele cazuri nevoie de-a fi aprobate prealabil de judecătorii comerciali din Germania.

O situaţie nemaiauzită. Mai adaoge-se apoi că pe lîngă aceste statul, ca acţionar principal, va pierde în viitor procese de milioane, mai adaoge-se că esploatarea liniei e arendată în mod acoperit societăţii Staatsbahn din Austria, cu care statul va avea un proces de zeci de milioane poate, şi se va vedea întreg haosul de procese şi intervenţiuni străine la care ne va espune *un singur vot* al clapiştilor d-lui Brătianu, un singur vot al d-lui Dimancea, care a declarat că guvernează ţara.

Camera deputaţilor trebuie să-şi schimbe numele în Camera acţionarilor jucători la bursă şi atunci lucrul se esplică.

Dezastrul prevăzut acum un an de d. Sturdza şi propus de d-sa esttimp nu va întîrzia de-a veni ca potopul asupra ţării.

Români trebuie să-şi aducă aminte de un singur lucru. Incapabilii politici cari au votat cu criminală uşurinţă concesia primitivă sînt tot aceiaşi cari, neînvăţînd nimica şi neuitînd nimica din relele lor deprinderi, se pregătesc azi a vota răscumpărarea. Să nu se uite deci că

---

nici mintea, nici onestitatea nu se mănîncă cu lingura şi că ceea ce le-a lipsit acum zece ani le lipseşte şi azi.

De aceea cea dintîi cestiune pe care au pus-o, cu vehemenţă chiar, la începutul discuţiunii a fost cestiunea de încredere.

[25 noiembrie 1879]

["SE ÎNCHINĂ OMUL TOTDAUNA ŞI-N TOT LOCUL?"]

Se închină omul totdauna şi-n tot locul?

Precum nu se întîmplă asemenea evenimente m tot minutul şi-n tot ceasul, precum cineva nu recitează toată ziua *Crezul* cu mătăniile în mîni, tot astfel nu înţelegem ca să fie siliţi a-şi face în toată ziua profesia de credinţă politică, de a discuta în toată ziua ideile generale de credinţă, pe cînd toată viaţa noastră omenească consistă dintr-o serie de acte şi de aplicaţiuni cu totul speciale.

De cîte ori deci „Românul" sau „Presa" acuză dreapta conservatoare c-ar fi reacţionară în credinţele ei politice de atîtea ori ne fac onoarea de a ne calomnia; însă modul e atît de general, inculparea e de o natură atît de metafizică şi de subţire, încît nu ne fac nici o supărare şi nu ne servesc cel mult decît ocazie pentru a arăta adevăratele noastre idei generale, adevăratele noastre convingeri supreme, deşi — în treacăt observăm — nici o idee generală ca convingere logică nu e nici bună, nici rea, ci devine bună sau rea prin aplicarea ei.

Reacţie şi reacţionari — în ce sens?

În sensul fanarioţilor ? Ferească Dumnezeu !

Roşii sînt singurii moştenitori ai politicei bizantine.

În sensul sfîntului trecut antefanariotic al naţiei ? Dar unde sînt elementele rămase din el, ca să formeze temelia solidă a clădirii reacţionare ? Nu trebuie să uite onor. noştri confraţi că condiţia esenţială, *sine qua non,* a reacţiunii în înţelesul occidental al cuvîntului este dinastia moşneană istorică, este aristocraţia moşneană istorică. Există într-adevăr, şi ar fi o temeritate de a nega, cîţiva puţini coborîtori din familii istorice ale ţării, dar oare simplul fapt al descendenţei constituie aristocraţia ca clasă istorică a ţării? E un Catargiu conservator pentru că un străbun al său a fost consiliar al lui Ieremia Movilă ? Este un Boldur între roşii pentru că un străbun al său a fost general al lui Stefan cel Mare? Desigur că nu.

Pentru ca să existe reacție în adevăratul înțeles al cuvîntului ar trebui să fi existat o tradiție neîntreruptă în clasa reacționară, ar fi trebuit ca această clasă să, fie constituită într-un mod propriu. Ar fi trebuit ca puterea ei materială, proprietatea, să fie inalienabilă, ar fi trebuit c-un cuvînt *dreptul* continuu de stăpînire. Dar acest drept nu-1 avea nici în timpii cei mai vechi nimenea. Oricare român, fie născut din părinți cu vază, fie din părinți săraci, se putea ridica, fie prin puterea brațului, fie prin aceea a minții, la demnitățile cele mai înalte ale statului şi era indiferent, sub domniile pămîntene, daca meritul era al unui om din popor sau al unui boier; în acea vreme săracă de bani singura răsplătire pe care statul o putea da şi o şi dădea era un rang, netransmisibil asupra fiilor, dar care îl punea pe purtătorul acelui rang la adăpostul unor sarcini ale vieții, impunîndu-i însă în locul lor datorii destul de grele, datorii în care viața şi averea lui erau espuse. Dar se va zice că în faptă s-au moştenit atît poziția socială cît şi averea. Realitatea transmisiunii însă nu trebuie confundată cu dreptul formal al transmisiunii din lumea feudală a Apusului, încît daca luăm faptului esența sa, dreptul, el rămîne atît de indiferent ca şi faptul că un actual bancher a avut un strămoş bancher. Deduce-se-va de aci dreptul esclusiv al strănepotului de a fi el şi numai el bancher ? Aceasta ar fi o absurditate.

Aşadar reacțiunea în sensul pe care i-1 dă „Românul" e lipsită înainte de toate de consistență istorică, de substrat istoric, căci din istorie rezultă că românii au fost totdauna liberi şi totdauna egali înaintea statului. Pentru fiecare din ei exista putința de a sui toate treptele sociale şi țăranul putea deveni atît de bine vornic mare, precum, viceversa, coborîtorii vornicului puteau redeveni, în lipsă de merite, simpli țărani.

Aşadar organizare feudală, Regulament (rusesc), arhondologie (bizantină) sînt departe de orice vederi ale dreptei conservatoare, a cărei țintă, ca idee generală, este cu totul alta şi anume : întărirea autorității statului şi nimic mai mult. Nu negăm un lucru: că noi privim

---

ideea statului ca apărător al meritului legitimat, al averii legitime, al muncii legitime, ca ceva superior dispozițiilor generale ale unei generații, ca un element moral alături cu imoralitatea eventuală a tendențelor existente în societate.

Să luăm însă pilde cu totul concrete.

E trebuință de cărți de şcoală de ex. şi într-adevăr zecile de mii de cumpărători ai acestei cărți, şcolarii, fac aceasta afacere foarte sigură şi lucrativă. Toată lumea — chemată şi nechemată — scrie cărți cari de cari mai rele şi mintea a sute de mii de cetățeni viitori se-ncarcă în lucruri abstrase şi încîlcite, cu noțiuni inexacte. Este sau nu de datoria statului să protegă esclusiv cărțile bune şi să înlăture cele rele, adecă să protegă libertatea de acțiune a pedagogului celui bun, punînd o stavilă nelegitimei pofte de cîştig a scriitorilor celor răi? Sau figurat: este grădinarul dator a plivi buruienele cele rele dimprejurul plantelor celor roditoare cari sînt în pericol de-a se-neca? Desigur că da.

Am luat acest exemplu pentru că el nu suscită supărarea nimănui, dar asemenea livezi îmburuienate, unde planta roditoare e înecată prin concurența buruienilor rele, se găsesc pe toate terenele — în administrație, în şcoală, în Parlament, în presă, în economia privată şi publică, pretutindenea. Precum gospodarul, statul casei sale, îşi prăşeşte porumbul de buruiene, astfel statul, gospodarul obştesc, cată să prăşească buruienele rele dimprejurul plantelor sale roditoare. Aceste exemple se pot înmulți în infinit; vorba e de a se găsi o organizare, pre cît omeneşte e cu putință, care să asigure înaintarea treptată a meritului şi înlăturarea ambițiilor nelegitime şi a poftelor nemăsurate cari stăpînesc pe toți aceia ce, fără muncă şi numai prin cheltuieală şi tertipuri, se hrănesc din sudoarea poporului, fără a o compensa nici prin ştiință, nici prin caracter.

Şi această compensare e rațiunea de a fi a păturilor superioare ale societății.

Căci — ca să urmăm exemplul — cărți rele de şcoală pot fi mult mai ieftine decît una şi bună. Dar cele rele umplu capul pentru toată viața cu idei falşe, cari aduc pierderi inteligenței şi inimei, acea una şi bună ține o dată pentru totdeauna mai mult, dar devine un îndreptari al vieții.

Să traducem însă acest exemplu în viața practică a politicei.

D. Brătianu, cu consorțiul său de deputați pe sprinceană, votează concesia Strousberg.

S-a făcut cu toate astea calculul amănunțit că, daca statul ar plăti an cu an transportul gratis al tuturor mărfurilor pe cari țara le produce şi bani de drum oricărui călător din România, această cheltuială a visteriei ar fi nici în jumătate anuitatea de 181/2 milioane ce le plăteşte astăzi.

Iată dar că un cap cu minte şi sănătos în locul d-lui Brătianu ar fi compensat pe deplin cota de muncă națională care-1 susține — prin ce ? Prin un calcul de două-trei ore cel mult, de cinci minute poate, şi iată ca o simplă operație a gîndirii unui cap onest şi clar se traduce în milioane de cîştig real pentru întregul popor.

Dar să urmăm tot acest exemplu.

Să presupunem că motive politice, cari primează pe cele economice în timpuri estraordinare, 1-ar fi silit pe d. Brătianu să admită oneroasa concesie Strousberg, să recunoască datoria publică de un sfert de miliard. O zicem această fără a o admite.

Ce ar fi fost urmarea? Ca cel puțin calculul de stingere a acestei datorii să fie exact.

Capitalul de construcțiune al Societății, de 248 de milioane, se înapoiază prin amortizarea în 59 de ani.

Ei bine, concesia d-lui Brătianu e făcută nu pe 59, ci pe 90 de ani.

Iată dar țara, prin o greșeală de calcul, condamnată a plăti 30 de ani de-a rîndul cu totul degeaba și în tot anul cîte 181/2 milioane anuitate, după ce capital și dobînzi ar fi fost de mult înapoiate.

Aceste sînt lucruri elementare, pe cari le pricepe oricine, și sînt o dovadă că un om de caracter precum și un om cu cultură adevărată compensează pe deplin societatea care-l susține; pe cînd, din contră, daca organizarea societății e slabă și favorizează ridicarea în sus a Pătărlăgenilor și Seruriilor de toate tepele, pierderile sînt colosale pe toate tărîmurile. Greșelile de calcul ale d-lui Brătianu costă pe popor zeci de milioane; sudoarea acestui popor se risipește pe nimicuri și mofturi și singura compensare este doar că — în fața mizeriei patente a populațiunilor — spiritul minciunii zilnice, ziaristica oficioasă, să poată susținea că România e fericită și mare.

Dacă declamația mincinoasă între chiar zidurile noastre poate trece drept compensare, atunci să ne fie de bine.

De aceea nu e vorba. — o repetăm — de principiile voastre sau ale noastre generale, e vorba de aplicarea lor concretă. În aplicarea concretă sînteți mincinoși, neoneşti, perverși, ignoranți; în concret sînteți oameni de nimic, nu în abstract, căci abstracțiunile ca atare nu sînt nici bune, nici rele, ci moralicește indiferente. Geaba un cizmar va avea principiile cele

---

mai frumoase daca nu știe să-și facă treaba lui, cizme bune, geaba d. Brătianu ca financiar va avea principii liberale și umanitare, daca nu știe treaba pentru care s-au chemat, finanțele.

Aşadar ce vorbiți de reacție?

Daca există reacție în toată țara, în opoziție, între liberali, între roșii chiar, această reacție e, în senzul fiziologic al cuvîntului, rezistența unui corp bolnav contra boalei pentru a redeveni sănătos.

Daca incapacitatea și imoralitatea voastră, daca prostia și jocul la bursă nu s-ar reflecta decît asupra voastră, răul n-ar fi mare. Dar el se traduce în bani, în bani plătiți de țară, plătiți de oameni în marea lor majoritate săraci, plătiți de țăran, de micul meseriaș, de micul negustor.

Daca ați cădea mîine de la guvern care ar fi suma tradusă în bani, sînge și pămînt ce ați costat țării?

28 milioane bilete ipotecare,

65 milioane noul împrumut ce se va cere de d. Sturza,

250 milioane răscumpărarea,

adecă 343 de milioane datorie directă a statului, plus

10000 de oameni morți pentru interese străine,

plus o provincie pierdută,

plus pagubile de milioane produse prin rechiziții de care puse la dispoziția lui Warszawsky Mihălescu, prin care apoi s-a adus boala de vite din Bulgaria.

De cînd există România un guvern n-a putut să încheie socotelele sale cu mai mari pierderi morale și materiale ca voi.

Și care e răspunsul vostru la această monstruoasă administrație publică?

Ingerințele lui Temelie Trancă în alegeri, ridicolele bătăi între oameni de-ai poliției și între spionii și agitatorii voștri și chefurile lui popa Tache.

Să nu se uite însă că popa Tache nici n-a emis bilete ipotecare, nici n-a cerut un împrumut de 65 milioane, nici a pierdut Basarabia, nici a stins viețile a mii de oameni în interesul panslavismului, nici a dat care de rechiziție lui Warszawsky, nici a adus boala de vite în țară, nici răscumpără drumul de fier, nici joacă la bursă viitorul țării.

Popa Tache putea să bată un om : voi zugrumați milioane din semenii voștri, voi vă zugrumați țara și, daca virtutea ar fi relativă, nu absolută, atunci alături cu perversitatea voastră morală și ignoranța intelectuală, popa Tache ar trebui canonizat și trecut între sfinți.

[29 noiembrie 1879]

UNDE DAI ŞI UNDE CRAPĂ [„«TIMPUL» DE LA 27 NOIEMVRIE..."]

„Timpul" de la 27 noiemvrie publică pe pagina III următoarele

MĂRGĂRITARE
culese din „Monitorul oficial"

Noul dicționar academico-ministerial:

Act laudabil se zice cînd un isprăvnicel de moșie dă *o gustare* (zacuscă) **gratis** membrilor unii juriu agricol.

(v. Monit. of. no. 263 din 21 noiemvre 1879, coloana l-ia).

„O mînă spală pe alta şi amîndouă obrazul" se zice cînd se deschide un credit extraordinar de 5 875 lei pentru a se plăti unui domn advocat (să presupunem că este frate cu un ministru în activitate) pentru un proces ce nu l-a cîştigat.

(v. Monit. of. no. 262 din 20 noiemvre 1879, pagina 7228, coloana 1-ia).

*

Citind acestea, redactorul „Presei" se simte jignit în amorul său fratern, şi publică *pe pagina* I următoarele :

25 — C. 832

Un răspuns jurnalului „Timpul"

Deunăzi „Timpul" a fost silit de principele Al. Ştirbei să recunoască că a *calomniat* pe d. B. Boerescu în afacerea Băncei de Bucureşti.

Astăzi va fi *silit* de d. Lascar Catargiu, cu colegii săi de la 1872, să recunoască că *calomniază* pe d. C. Boerescu, prin numărul său de la 27 noiemvrie curent.

Iată despre ce este vorba:

„Timpul" de ieri, imitînd pe ziarele umoristice, rîde de d. ministru de interne, care a cerut Camerii un credit extraordinar de 5875 lei, pentru a plăti datoria contractată de stat către fratele altui ministru, adică către d. C. Boerescu, relativă la un proces *pierdut,* zice „Timpul", şi susţinut de acesta.

Am mers Îndată să luăm informaţiuni, şi iată ce am constatat prin noi înşine :

Statul, prin sentinţa Curţei de Apel din Bucureşti, secţia II, no 163 din 1866, a fost osîndit să plătească d-lui Pană Olănescu suma de 421 000 lei vechi.

În urma unei consultaţiuni subsemnată de d-nii G. Costa-Foru, C. Boerescu, C. N. Brăiloiu şi I. G. Florescu, statul face cerere de revizuire.

D. G. Costa-Foru, însărcinat cu apărarea acestei cauze, are fericirea să sfărîme sentinţa Curţei no. 163.

Curtea de Casaţiune însă casează, şi prin sentinţa sa no. 484 din 1871 trimite cauza în cercetarea curţii din Focşani.

În acest interval, ilustrul advocat G. Costa-Foru devenise ministru şi acest distins bărbat a crezut că nimeni altul nu-1 poate înlocui decît d. C. Boerescu.

După multe stăruinţe, d. C. Boerescu primeşte a apăra pe stat. Onor. d. P. Mavrogheni trebuie să-şi aducă aminte despre acest fapt şi poate da informaţiuni precise „Timpului".

Se încheie o convenţiune între stat şi d. C. Boerescu, cu data din 1872 şi care poartă subsemnătura proprie a d-lui Lascar Catargiu. Acest contract a fost aprobat de întregul Consiliu de Miniştri şi s-a întărit prin decret domnesc.

D. C. Boerescu pledează în trei rînduri la Curtea din Focşani, şi această Curte, prin trei deosebite încheieri, retractează sentinţa Curţei din Bucureşti cu no. 163 şi *apără pe stat de plata* sumei de 421000 lei vechi. (Sentinţele Curţei din Focşani sec. II, no. 72 şi no. 175 din 1872).

D. P. Olănescu face recurs în casaţiune.

D. C. Boerescu are fericirea să *triumfe* şi de astă dată : Casaţia respinge recursul d-lui Olănescu asupra sentinţei Curţei din Focşani no. 175, pronunţată asupra opoziţiunei, şi astfel se stinge implicit şi recursul d-lui Olănescu contra sentinţei aceleiaşi Curţi cu no. 71.

Aceste fiind, în rezumat, faptele principale ale acestei afaceri, cum rămîne cu „Timpul", care cutează sa puie în suspiciune onorabilitatea d-lor Lascar Catargiu, G. Costa-Foru, P. Mavrogheni, C. Boerescu etc.

Dacă este adevărat că o „mînă spală pe alta şi amîndouă obrazul", am voi să ştim care sînt mînile care mai pot spăla tina care se grămădeşte pe obrazul acelor redactori de la „Timpul", cari tind a-şi face din calomnie o adevărată meserie?

O ultimă întrebare.

Oamenii *cinstiţi* nobili de la acel ziar cred oare că este *cinstit* şi *nobil* pentru guvernul actual să nu plătească o datorie a statului către un particular, numai din cauza că acest particular a contractat cu d. Lascar Catargiu şi pentru că este fratele unuia din miniştri?

Dacă au o asemenea credinţă, să o spuie, şi totdeodată să ne autorize şi pe noi a-i imita, cercetînd viaţa privată a multora din neprihăniţii lor partizani ! ...

*

Mare supărare !

Însă noi credem că ea a izbucnit mai ales pentru ca să ni se poată arunca vorbele cu care începe răspunsul „Presei" la o întrebare ce nimeni nu i-a făcut.

Pentru aceea ne mărginim la o rectificare.

Nu am recunoscut niciodată şi nici nu recunoaştem că am calomniat pe d. V. Boierescu ; am declarat numai că nu

bănuim pe principele A. Ştirbei şi pe alţi oameni oneşti care au fost luat parte la Banca de Bucureşti.

Dacă „Presa" doreşte şi alte explicaţii, nu are decît să ni le ceară.

Dacă însă „Presa" se crede în drept de-a bate toba cea mare chiar asupra aforismelor, glumelor şi diverselor din „Timpul" şi de a sacrifica pagina sa întîi relevării fulgerătoare a foiletonului de pildă, atunci lucrul nu numai că ar fi de tot hazul, dar potenţîndu-se ar ajunge la pagina a patra. O exegeză subţire şi advocăţească a interesantelor *anunţuri* i-ar face pe redactorii acelei foi să descopere şi acolo aluzii la adresa marelui om de stat sau a rudelor sale şi cu acest chip pagina a patra a „Timpului" s-ar primejdui de-a deveni talmudul redactorilor „Presei".

Foaia, care din amicul nostru rece a devenit duşmanul nostru cald, va recunoaşte cu noi că urmările unei asemenea polemice ar fi un dezastru intelectual atît pentru redactorii cît şi pentru cititorii ei.

[29 noiembrie 1879]

[„ERAM CURIOŞI ÎNTRUCÎTVA..."]

Eram curioşi întrucîtva să vedem izbucnirile de bucurie comprimate cari aveau să însoţească din partea presei guvernamentale votarea pe articole şi în total a legii răscumpărării drumurilor de fier.

Pe noi nici nu ne-a uimit trecerea repede a acelei legi prin Adunare, nici ne-a mai cauzat întristare măcar. Întristarea cea mare care apasă sufletul nostru e de un caracter atît de intensiv, încît, orice s-ar mai petrece în ţara aceasta, ea nu mai poate fi augmentată. Pentru un om ca şi pentru o ţară indiferent daca un fluviu sau un ocean [î]i îneacă; dar e un fluviu de baionete străine, dar e un ocean de datorii publice, dar precede moartea economică pe cea politică sau cea politică pe cea economică, rezultatul letal e acelaş. O fatalitate grea, păcatele părinţilor şi a strămoşilor poate, păcatele generaţiei actuale, setoase de cîştig şi lipsite de conştiinţă, un ce nedefinit ca adîncul Gheenei, incalculabil ca lipsa de caracter, variabil asemenea vecinicului neadevăr apasă asupra acestei ţări stoarse şi sărmane, acufundate în apatia popoarelor osîndite la nefericire.

În tradiţiile lumei creştine, care crede în venirea lui Antihrist, există legenda că acest duşman al adevărului şi al sufletelor se va naşte lîngă gurile Dunării. Dacă ţinem seamă de împrejurarea că există într-adevăr în cazuri escepţionale o clar-vedere în viitor, daca ţinem seamă că milioane de oameni cred în venirea acelui duşman al universului şi vedem stările de lucruri din ţara noastră, vom trebui s-ajungem la încheierea că aici şi numai aici el se va naşte sau s-a născut. Aici, unde vînzătorii patenţi de ţară trec de mari patrioţi, aici în Babel, unde cuvintele şi-au pierdut înţelesul lor originar, aici unde cei ce vor avea nenorocirea de a trăi vor invidia repaosul celor din mormînt.

Crezi oare, cititorule, că acea sarcină de un sfert de miliard de datorie directă, încărcată alaltăieri în spatele a sute de mii de oameni cari n-au nici mălaiul trebuincios hranei lor de toate zilele, crezi că acea sarcină e singura care li se va impune ?

Dar cîteva zile vor trece numai şi ne vom pomeni cu împrumuturi de zeci de milioane pentru Ploieşti—Predeal, pentru Mărăşeşti—Buzău, zeci de milioane pentru plata datoriei flotante, o sută de milioane pentru cheltuielele războiului, zeci de milioane pentru plata greci lor în socoteala mănăstirilor închinate, căci şi aceştia, încurajaţi de geniul risipei ce domneşte la noi, vin cu nouă pretenţii. Din toate colţurile risipei publice ni s-arată capul unei datorii, pînă ce întreg bugetul statului nu va mai ajunge nici la plata dobînzilor acelor datorii, pînă ce o comisie europeană instituită în visteria noastră va veni ca să constate adîncimea prăpăstiei,

Ridica-vor chilele de grîu de calitate slabă şi vitele de rasă proastă pe care le produce în tot anul ţara aceasta acele datorii din cari unele votate, altele a se vota de acum înainte, acea sarcină prea grea pentr-un stat bogat chiar, pentru un stat în floarea lui? Se pomeneşte vremea tătarilor, vremea turcilor, a fanarioţilor, a cîrjalîilor; păstra-va poporul nostru atîta memorie din ziua de azi pentru a pomeni vremea roşilor? Exista-va acest popor sau istoricii străini vor pomeni de el în compendiile lor ca de-o curiozitate etnologică, dispărută de pe pămînt, pentru că n-a avut nicicînd energia de-a se ridica contra mişeilor, ci aclamîndu-i din contra, ca salvatori ai săi, au răstignit pe adevăraţii lui fii?

Exista-va el, cînd Antihrist, personificat în acel fin şi elegant agent al panslavismului, cu barba albă şi cu fizionomia ce inspiră încredere, cu atît mai periculos cu cît e mai simpatică figura lui, *l-a promis de mult încă amicilor săi*?

Dar nu întreg, nu viguros, nu tînăr ar fi chemat a trece poporul românesc sub dominaţiunea uriaşului. Cu măduva secată, cu puteri sleite, cu sîngele stors, îmbătrînit în mod artificial prin veninurile cele mai subtile ale corupţiei apusene şi răsăritene, unind în el fatalismul oriental cu necredinţa occidentală, astfel e menit — un copil sleit de puteri — să cază în mîna pînditorilor, puternicilor, fireştilor săi inamici.

Prea ar fi fost frumos, prea vrednic de admiraţia viitorului să cază cu arma în mînă ca un erou din oasele căruia răsare răzbunarea şi viaţa ideilor; prea ar fi avut copiii tradiţii mari despre părinţii lor şi prea aveau speranţă în viitor.

Nu. El trebuie să cază ca un laş, prin venin luat de bună-voie, prin abdicare de bună voie [de] la rolul său istoric, prin recunoaşterea pe faţă că e incapabil de-a avea o altă Adunare decît cea a Pătărlăgenilor, un alt guvern decît acela al lui

Brătianu.

Pe noi ne ajunge în întunericul în care ne aflăm o rază din vremea lui Mircea cel Bătrîn şi al lui Ştefan cel Sfînt pe noi ne ajunge încă amintirea lui Matei Basarab; nepoții noştri nu vor avea înainte-le decît chipul hidoasei pocituri care a înveninat țara aceasta cu răutatea şi perversitatea sa şi a fratelui său de cruce, care zilnic o vinde. Şi strănepoților le

va fi scîrbă de noi, cu silă vor căuta, vor voi să se scuture de amintirea prezentului ca de un vis rău, fiindu-le ruşine de a purta acelaş nume pe care-1 poartă astăzi trădătorii țării şi vînzătorii sîngelui, pămîntului şi a muncii ei.

Aliat cu Struossberg pentru a-i plăti în 90 de ani două miliarde şi mai bine pentru drumul de fier, aliat cu ruşii pentru a le ceda Basarabia, aliat cu Alianța izraelită pentru a da țara legată de mîni şi de picioare pe mîna evreilor, aliat cu bursa din Berlin pentru răscumpărare, d-lui Brătianu nu-i mai rămîn în perspectivă decît două mari alianțe. Alianța cu grecii, pentru a le da moşiile statului, cu Rusia, pentru a le ceda Moldova.

Şi, precum ştim, agentul panslavismlui şi ceata sa sînt capabili de orice.

[30 noiembrie 1879]

[„S-APROPIE ÎNCEPUTUL SFÎRŞITULUI"]

S-apropie începutul sfîrşitului.

De acum, după ce şi răscumpărarea drumurilor de fier e terminată după pofta inimei d-lui Brătianu şi după ce d-nii deputați au dat dovezi splendide şi suficiente despre elasticitatea tinerelor lor conştiințe în cestiunile vitale ale țării, se va începe un alt joc de bursă în toate diminețele, acela al împămîntenirii individuale.

Se aude de ex. că d. Brătianu, cu ocazia votului răscumpărării, nu aştepta decît o probă oarecum supremă de docilitatea şi elasticitatea conştiinței ciracilor săi în cestiunile cele mai grave şi acum, această siguranță cîştigată, se va începe realizarea treptată şi prin admiteri individuale a categoriilor promise de marii noştri oameni de stat ocultei „Alianțe izraelite".

Cu acest chip ingenios se vor crea încet-încet condițiile juridice ale desfacerii cu toptanul a României, condițiile de drept a acelora cari sînt meniți a moşteni statul şi nația românească pe acest pămînt.

Şi moştenitorii vor veni curînd să-şi solicite moştenirea.

Cele 250 de milioane votate pentru răscumpărarea drumurilor de fier, suta de milioane pentru cheltuielile de război despre care roşii tac încă asemenea peştelui, cele 65 de milioane pentru deficit şi calea Ploieşti—Predeal, milioanele pentru Mărăşeşti—Buzău, în fine milioanele ce le vor vota grecilor pentru mănăstirile închinate, toate aceste vor apăsa în curînd bugetul într-un mod atît de îngrozitor încît va suna ceasul desfacerii cu deridicata a averii statului român şi atunci noii cetățeni, apelînd la capitalurile străine, le vor putea cumpăra pe prețuri de nimica.

Poate că moşiile acestea ale statului vor ajunge pentru a se plăti datoria publică, însă, în momentul în care nu vom mai avea datorii, nu vom avea nici țară.

Astfel vro cîțiva ani de guvernare roşie sînt îndestul pentru a stîrpi condițiile de existență ale poporului pe secole înainte.

Răscumpărarea drumurilor de fier e un dezastru financiar care, într-un moment de nevoie, de război bunăoară sau de complicațiuni exterioare, se va dovedi că ne-a ucis cu totul creditul, încît n-am avea nici de unde să ne înarmăm. Uşurința cu care s-a votat a uimit nu numai pe români, ci şi pe străinii ce locuiesc în țară şi cari nu pot fi cu totul indiferenți la soarta acestui pămînt.

Dar pe lîngă uşurință sîntem datori a ține seamă şi de reaua-credință evidentă care a domnit la votarea proiectului de răscumpărare.

Există o oră reglementară a închiderii şedinții şi, cînd aceasta sună, prezidentul e dator a întreba Adunarea daca ea voieşte sau nu să prelungească şedința şi pînă la cîte ore anume.

D. C. A. Rosetti a lăsat această oră să treacă, făcînd astfel pe toți să crează că, după mîntuirea discursului ținut în ora reglementară a închiderii, va şi urma închiderea şedinței. Mulți din deputați, mai cu seamă din opoziție, erau parte în salele secțiunilor, parte au plecat după ora reglementară de închidere.

Cînd d. C. A. Rosetti a observat că o seamă din cei mai însemnați membri ai opoziției se duseseră, a propus prelungirea şedinței pînă la terminarea cestiunii.

Astfel, la 10 ceasuri noaptea, ca şi cînd ar fi dat tătarii, s-a terminat votarea unei legi care, privită în sine, nu avea nevoie de grabă, ci din contra de-o lungă şi minuțioasă discuțiune.

Mirată de-o asemenea procedură de codru, opoziția în momentul votării legii a părăsit sala, de vreme ce față cu faptul pur şi simplu al majorității prin număr nu mai rămînea nici o discuție cînd acea majoritate condusă de instincte de bursă.

Dar cu asemenea procedări de codru sîntem deprinşi. Ne aducem aminte de ciudata întîmplare cînd majoritatea actuală s-a constituit în colegiu electoral al județului Suceava, alegînd deputat pe d. Morțun, care n-avea nici voturile alegătorilor, nici mandatul biuroului electoral legiuit. Aşteptăm încă multe asemenea minuni din partea actualei majorități a Adunării, aşteptăm ca la ocazie ca să se constituie în sinod şi să aleagă pe d. Sihleanu mitropolit al Ungro-Vlahiei.

[1 decembrie 1879]

UNITATEA DE VEDERI ÎN CABINETUL ACTUAL

Nefiind oameni de ceartă şi necăutînd sfada cu lumînarea, ca turcul care aştepta să-i calce cineva pe colțul işlicului ca să-1 ia la harță, întrebăm numai cu toată smerenia cuvenită daca oameni cari s-au combătut cu cea mai mare vehemență şi şi-au imputat manopere neleale, ilegalități, influențe si presiuni în alegere, vînzare de țară, escamotare de voturi, ignoranță şi lipsă de orice titlu de merit, pot merge mîni mînă în mînă şi înfrățiți ca să facă — vorba vine — fericirea țării.

De aceea, sub titlul de Unitatea de vederi în cabinetul actual, vom publica o serie de articole, nu ale noastre, ci ale „Presei" bunăoară sau ale „Românului" şi nu tocmai vechi, ci Feți-frumoşi de cîte şapte luni, de prin aprilie şi mai anul curent.

Din aceste producțiuni cititorul nostru va învăța multe lucruri frumoase şi instructive; va învăța cum, pentru a-ți face pe cineva prieten, trebuie să-1 tratezi cu eleganța bîtei şi a reteveiului şi cum Mărgăriteştii, Pătărlăgenii, Dimancii, ieri încă numiții ignoranți, inepți, neoneşti, devin de a doua zi nişte dulci prieteni cari te susțin şi pe cari-i susții, totul, se-nțelege, in majorem Romaniae gloriam.

De aceea începem seria prin următorul articol al „Presei", scris la 30 aprilie anul curent.

Bucureşti, 30 aprilie

Citind cineva jurnalul „Românul" şi unicul lui satelit, „Telegraful", nu vede decît declamațiuni şi iarăşi declamațiuni patriotice, apoteozînd independința țărei ca operă gratuită a acestui guvern, care a binemeritat de la patrie, şi intonînd pe coarde melodioase gloria pe care zic că, întocmai unor prestidigitatori, ar fi făcut-o să reuşească mai radiantă decît în cele mai militare timpuri ale bravei Românii.

Acesta este şi acesta a fost totdeauna diapazonul de care s-a servit partidu radical la noi spre a ajunge sau a se menține la putere.

Au *trăit din. eroare publică* transfigurată şi vor şi de astădată, fie şi *pe ruinele țării, a* triumfa tot *prin eroare.* Cînd vor începe aceşti oameni a stima această opiniune publică în numele căreia declamă? Cînd vor începe ei *a numi cu adevăratul lor nume faptele al căror autor sînt şi situațiunile ce au creat acestei zvînturate țări care a meritat o soartă mai bună* ?

Cînd vor începe în fine ca, atît prin presă cît şi prin întruniri, să lumineze lumea în loc sa *speculeze credulitatea publică* ?

Iacă întrebări ce, cu. inimă strînsă de durere, [î]şi face orice om de bun-simț şi orice bun român. A asculta cineva numai vorbele şi organele radicalilor, țara niciodată nu s-ar fi aflat mai prosperă, mai avută, mai fericită, mai iubită de vecinii noştri de la fruntarii şi de întreaga Europa ca în timpurile de față.

Deşi radicalii au aruncat țara în ghearele panslaivismului din care n-a ieşit decît sîngerîndă şi sfîşiată; deşi au aruncat armata şi soarta țărei peste Dunăre de unde nu. s-a întors decît cu 100 milioane datorie publică, cu doliu şi pentru. țară şi pentru familiile lor, cu ruina economică prin pierderea vitelor şi cu. hidoasă. mizerie prin toate satele acestei Românii ce surîdea altădată ; deşi, cînd armata română ocupa Vidinul ca garanție a cheltuielilor de război, s-a *făcut eroarea neiertată de a-l părăsi şi de a compromite interesele noastre de tot genul;* totuşi aceşti oameni cutează a cînta *fericirea țarii şi a* dirigea atenția publică spre acest abstract şi duios curent, pe cînd ei de altă parte se adoper[sic] a prepara *soluțiunea cestiunii ovreilor şi poate giulgiul său, mormîntul numelui de român*

Înțelegem pe radicali ca să-şi susție faptele şi să-şi nege greşalele comise, ce au să se resimță secular în această țară; înțelegem pe aceşti domni că nu voiesc a-şi recunoaşte eroarea, *că au permis ambiției lor a întrece capacitatea* ce le-a dat D-zeu; înțelegem în fine pe aceşti domni, ce profesează maxima : *Post mortem nihil,* că nu vin aşa de repede să afirme ca la 1868 greşalele lor, pronunțînd încă o dată faimoasele cuvinte : *Fraților, iertați-ne că am greşit*; nu înțelegem un lucru însă, cum, în gradul de cultură şi lumină în care a ajuns țara şi corpul electoral, se mai pot găsi unii din tineri cari să le dea concurs din cînd în cînd!

Aceşti puțini tineri cu a căror instrucțiune se îmbracă radicalii spre a se prezinta poporului trebuie a înțelege că rolul lor urmează să fie mai înalt şi mai mare ; că lor nu le poate fi rezervate numai locul şi onoarea de a figura prin biserici la *Te Deum;* că ei ar putea să aibă o înrîurire şi o acțiune în conducerea destinatelor statului, întrunindu-se cu adevărații bărbați

liberali şi întărind astfel şi mai mult liga oamenilor de stat ce au de deviză : *Munca şi meritul, patria şi libertăţile publice.*

Vericari ar fi însă conduita politică ce vor ţine în viitor aceşti cîţiva tineri, atît de abuzaţi de către radicali, domnii alegători trebuie, prin atitudinea lor, **să facă justiţie cu aceşti oameni ce au crezut că pot a *se* substitui suveranităţii naţionale, conducînd la război, ruină şi dezmembrare naţiunea română.**

Acum, mai mult decît oricînd, d-nii alegători vor înţelege cît de grav este a se lăsa să fie amăgiţi prin *declamaţiuni* şi împinşi spre ruina politică şi materială.

Cruda esperienţă este făcută. Generaţiunile viitoare se vor întreba: Ale cui păcate espiez ele plătind atîtea milioane? Şi istoria, în *doliu pentru pierderea Basarabiei în secolul al 19-lea sub domnia radicalilor,* va răspunde: *Plătiţi votul nesocotit de la 1868 şi de la 1876.*

S-a dat o concesiune îndoit de scumpă *străinilor* spre a-şi asigura radicalii puterea ce simţeau că are să le scape dacă nu vor lupta cu asemenea arme escepţionale. S-a plătit chilometrul cu 270 mii fr.

Şi cine declamă cu toate acestea, prin întruniri şi jurnale, că conservatorii au vîndut ţara străinilor? Tot radicalii.

Astfel, ca consecinţă a votului din 1868, *ţara prin sudori de sînge [î]şi varsă avuţia şi economiile sale în. punga străinilor,* pe cînd aceste sute de milioane s-ar fi putut întrebuinţa gradat pentru înflorirea şi prosperarea economică a ţărei. Astfel, în doi ani de guvernare radicală, s-a scomptat viitorul generaţiunilor viitoare, transmiţîndu-li-se ca moştenire plata anuităţilor înscrise în buget.

Votul din 1876 este o a doua nesocotinţă, comisă tot prin efectul declamaţiunilor patriotice a acestui partid radical ce *lasă sfîşieri adînci în pămînt şi goluri profunde în finanţele ţărei cînd trece pe la putere.*

S-a strigat: jos timbru[l] ! jos licenţa ! jos monopolul ! jos aceste impozite puse spre a se achita datoria publică făcută de radicali la 1868, şi naţiunea, într-un moment de entuziasm pentru pămîntul tăgăduinţei, i-au crezut pe radicali şi i-au votat.

Ce au făcut însă radicalii cu acest vot, dat cu atîta inocenţă pentru desfiinţarea impozitelor? Desfiinţatu-le-au? *Nu;* căci nu puteau, trebuia să se plătească greşelele lor din 1868; ba mai mult, a întreit timbru[l], a îngreuiat taxa depeşilor şi scrisorilor. Mărginitu-s-au aci ?

Deloc. Evenimentele se anunţă, şl ei, temîndu-se că naţiunea nu are să le mai dea mandatul pentru aceste timpuri escepţionale, În loc să dizolve Camerile şi să ceară un nou mandat, din contra, se substituie voinţei naţiunei, calcă suveranitatea ei şi *dă concurs Rusiei, pe cînd ştiu de la prinţul Gorciacoff, care o declarase la întrevederea sa cu d. Cogălniceanu În Ploieşti, „că Basarabia urmează a se retroceda".*

Această cunoştinţă ce aveau radicalii de soarta ce ameninţa Basarabia nu *se poate nega. D.* Cogălniceanu a declarat-o în Parlament că sînt propriele cuvinte ale d-lui Gorciacoff.

Iacă dar şi fructele nesocotitului vot din 1876 !!! Vadă-se acum buna-credinţă de care s-a uzat pentru ca d-nii alegători să înţeleagă cum are să se urmeze şi în chestia ovreilor, atît de ocolită de radicali.

Terminînd, conjurăm pe toţi d-nii alegători ca : în numele datoriei publice din nou înscrise în bugetul statului, *ca în numele conservării Românii atît de zvînturată în aceşti din urmă trei ani* să meargă tinerii şi bătrînii la vot, votînd pentru opoziţie, căci *lugubra voce a tocsinului a sunat naţiunei! ...*

Va să zică acum şapte luni roşii erau în ochii d-lui Boerescu oameni cari au trăit din eroare publică, cari triumfă pe ruinele ţării tot prin eroare, cari aruncă ţara în ghearele pan slavismului, de unde n-a ieşit decît sfîşiată şi sîngerîndă.

Aceşti roşii au adus : 100 milioane datorie publică, doliu pentru ţară şi familii, ruina economică, hidoasa mizerie prin satele României.

Ei au compromis interesele de tot genul.

Au preparat soluţiunea cestiunii izraelite şi poate giulgiul ei, mormîntul numelui de român.

Au permis ambiţiei lor a întrece capacitatea ce le-a dat-o Dumnezeu.

Ţara, în urma votului roşiilor din 1868, prin sudori de sînge îşi varsă avuţia şi economiile în punga străinilor.

Cînd trec roşii pe la putere lasă sfîşieri adînci în pămînt şi goluri profunde în finanţe. Au dat concurs Rusiei pe cînd ştiau că Basarabia urmează a se retroceda. Lugubra voce a tocsinului a sunat naţiunii:

Alegătorii să facă justiţie cu aceşti oameni ce s-au substituit suveranităţii naţionale, conducînd la război, ruină şi dezmembrare naţiunea română.

Toate din nefericire adevărate.

Ce sînt roşii peste şapte luni — azi?

Ce alta decît buni prieteni şi mari patrioţi.

[II]

În numărul „Presei" de la <21 aprilie> [30 aprilie] a.c. roşii au fost, precum am văzut, oameni cari trăiesc din eroare publică, triumfînd pe ruinele ţării, aruncînd ţara în ghearele panslavismului, aducînd doliu, ruină economică, mizerie hidoasă, preparînd mormîntul numelui român, lăsînd sfîşieri adînci în pămînt şi goluri profunde în finanţe, dînd concurs Rusiei cu ştiinţa pierderei Basarabiei, conducînd naţiunea la războiu, ruină şi dezmembrare, încît...

Vocea lugubră a tocsinului a sunat!

Popor ! Fă justiţie cu aceşti oameni!

Lucrul se agravează însă şi mai mult citind articolul de mai la vale al „Presei", scris cu cîteva zile mai înainte, adică la 21 aprilie, tot anul de la naşterea lui Hristos 1879, adică anul curgător.

Iată-l şi pe acesta :

A distinge în sînul mulţimei, unde se agită cu incoerenţă atîtea nulităţi zgomotoase, unde se izbesc cu confuziune atîtea prezumpţiuni neputernice şi atîtea pretenţiuni rivale.

A distinge în această mulţime pe toţi oamenii capabili, instruiţi, integri, animaţi de ferma voinţă a binelui, de ardenta dorinţă de a se onora onorînd ţara lor.

A-i chema de pretutindeni la sine.

A-i pune la lucru şi pe fiecare la locul său.

A escita prin emulaţiune facultăţile lor şi a le îndoi forţele.

A face să iasă din obscuritate tot ceea ce merită a fi la lumină.

Acesta fu secretul tutulor marilor regi, tutulor marilor miniştri a căror memorie istoria a transmis-o posterităţei.

Acest secret pare a fi cu desăvîrşire la noi pierdut sau mai bine putem zice că el nu a fost niciodată cunoscut.

Miniştrii noştri nu par a fi tăiaţi în stofa din care se fac marii miniştri.

Ideea ce i-a preocupat şi îi preocupă mai presus de toate este *domnirea oamenilor partidului în capul căruia se află, este recompensarea acelora ce i-au servit,* este îmbuibarea acelora cari s-au arătat mai *slugarnici şi mai lipsiţi de sentimentul onoarei şi demnităţei personale.*

Dar aceştia sînt *ignoranţi, incapabili, neoneşti...*

— Nu face nimic : ei sînt buni, căci sînt oamenii partidului nostru.

— Dar toate interesele statului care li sînt încredinţate *pericliteză* În mîinile lor; dar administraţia *suferă,* dar justiţia *se corumpe;* dar morala publică este *ofensată; dar descompoziţiunea socială începe a se întinde în sînul întregii naţiuni* !

— Nu face nimic : *interesele partidului sînt mai presus de interesele statului,* şi toţi oamenii noştri sînt buni, căci mai presus de toate ei se preocupă de triumful şi glorificarea partidului.

— Dar ei *delapidează banii publici;* dar ei *vînd sudoarea ţăranului;* dar ei *deseacă toate sorginţele de avuţie materială şi morală a naţiunii* ! ...

— Nu face nimic : ei sînt buni, căci ei sînt oamenii partidului nostru.

Am chemat în mai multe rînduri atenţiunea tutulor oamenilor noştri politici pe care-i preocupă viitorul statului român asupra unui fapt ce ni se pare de cea mai mare gravitate şi care se generalizează astfel încît tinde a se transforma în doctrină de stat.

Toţi constatăm cu durere că sînt *puţini tineri la noi cari iau drumul laboarei conştiincioase pentru a atrage asupra lor stima şi atenţiunea publicului.*

Sînt puţini aceia cari, dominaţi de legitima dorinţă de a ocupa un loc în ierarhia socială, aspiră a ocupa acest loc prin serviciuri aduse ţărei şi prin dobîndirea cunoştinţelor ce dă studiul şi a esperienţei ce se cîştigă prin maniarea îndelungată a afacerilor publice.

Dacă cercetăm cauza principală a acestui grav simptom, să ne întrebăm cari sînt aceia cari ajung la toate demnităţile şi toate funcţiunile statului, la toate onorurile, la toate recompensele, la toate distincţiunile ?

Aceia cari au insultat mai mult.

Aceia cari au aruncat cu mal multă abundenţă injuria şi scuiparea.

Aceia cari s-au făcut organele doctrinelor şi faptelor celor mai subversive.

Aceia care au atacat cu mai multă imprudenţă şi cutezanţă însăşi bazele pe care repauzează orice stat şi orice societate civilă.

Aceasta constituie un fapt de cea mai mare gravitate şi de cari sînt responsabili aceia cari se află în capul partitelor şi în capul statului.

Ştiinţa, laboarea conştiincioasă, meritul onest, înaltele cualităţi ale inteligînţei şi ale caracterului, cari constituie producţiunea, forţa, demnitatea şi gloria unui stat, vor tinde a dispare din ce în ce mai mult din mijlocul nostru, ca să lase locul numai *unei acţiuni de descompoziţiune, de anarhie şi de decadenţă.*

Într-o asemenea stare de lucruri şi cu asemenea principii admise de şefii noştri politici

Cea mai înaltă expresiune a forţii unui stat, ştiinţa, este despreţuită.

Cea mai preţioasă sorgintă a activităţii naţionale, laboarea, este desecată.

Cel mai demn titlu la atenţiunea oamenilor ce se află în capul afacerilor publice, meritul, este desconsiderat.

Cel mai nobil sentiment ce împodobeşte pe omul ce aspiră a juca cu demnitate un rol în ţara sa, respectul de sine însuşi, este luat în ridicol.

Laboarea este înlocuită prin declamaţiune şi intrigă.

Respectul de sine prin linguşire şi servilism.

Meritul este înlocuit prin turbulenţa zgomotoasă şi prin cutezanţa de a arunca pretutindeni injuria şi insulta.

Dacă pe asemenea baze şefii partidelor şi oamenii noştri politici au ambiţiunea de a consolida societatea şi statul român, nobilă şi mare le este ambiţiunea şi noi propunem a le ridica statui pe toate ulițele capitalei.

Vom deschide pentru aceasta chiar o subscripţiune naţională.

Ce sînt aşadar roşii în aprilie? Cei mai slugarnici, cei mai lipsiţi de sentimentul onoarei şi a demnităţii, ignoranţi, neoneşti, incapabili, ei periclitează interesele statului, fac administraţia să sufere, corump justiţia, delapidează bani publici, vînd sudoarea ţăranului, deseacă toate sorginţile de avere materială şi morală a naţiunii, ei au insultat mai mult, ei au aruncat injuria şi scuiparea, ei s-au făcut organele doctrinelor şi faptelor celor mai subversive, ei au atacat cu imprudenţă bazele statului şi societăţii.

Care-i rezultatul? Descompunere, anarhie, decadenţă ! Dar, va zice naivul cititor, „Presa" face curat fotografia puşcăriei! Aşi! se poate una ca asta? Nu vedeţi pe d. Boerescu in acelaşi tren accelerat împreună cu acei slugarnici, ignoranţi, neoneşti, incapabili, lipsiţi de onoare, delapidatori, vînzători de sudoare?

Ba încă în vagon de clasa întîia. Surîde şi salută publicul uimit.

Buona sera don Basilio! Cum mergeţi cu sănătatea? Şedeţi bine cu societatea în care aţi ajuns?

III

Într-un articol al „Presei" am auzit deci tocsinul sunînd şi naţia chemată a face justiţie cu radicalii; într-alt articol vedem pe roşii încărcaţi cu orice *epitheton ornans* din cîte se cuvin unui veritabil puşcăriaş.

De astă dată schimbăm puţin faţa lucrului şi trecem de la injuriile grave la acuzaţiuni mai subţire făcute, dar cu atît mai grele. Aceeaşi „Presă" care azi laudă atitudinea *patriotică* a guvernului scria la 11 mai anul curent cuvintele de mai la vale, cari, fiind adevărate şi esprimînd şi opinia noastră în privirea partidului radical, ne inspiră numai mirarea cum, scrise daca nu de d. Boerescu însuşi, totuşi în foaia d-sale, se mai conciliază cu tonul de azi al „Presei" şi cu rolul marelui om de stat într-un cabinet de trădători de ţară.

Bucureşti, 11 mai

„Românul", în numărul său de miercuri 9 mai, consacră un lung articol de fond, cu un *rar spirit de denigrare,* pentru a combate pe d. Boerescu din cauza discursului ce a ţinut acum vreo 15 zile în adunarea electorală din sala Ateneului.

Intră în deprinderile falsei democraţii de a se sili cu orice preţ şi cu orice ocaziune să micşoreze orice superioritate, să decapiteze orice se înalţă, să cate cu obstinaţiune a stabili pretutindeni nivelul unei sălbatice egalităţi.

D. Boerescu prin munca, capacitatea şi talentele sale, a devenit în stat o personalitate marcantă, care se înalţă mai presus de *nivelul comun al acelor mediocrităţi zgomotoase* care umplu ţara de clamoarea, incapacitatea, ignoranţa, *confuziunea şi vociferaţiunile lor.*

D. Boerescu trebuie decapitat!

Aceasta o cere principiul falsei democraţii.

În acest sens e conceput şi redactat articolul din „Românul" despre care vorbim şi pentru acest scop el revine a combate pe d. Boerescu pentru un discurs ce a ţinut acum 15 zile.

Sînt imprudenţi politicii de la „Românul" de a tot agita nişte cestiuni care apasă asupra lor cu cea mai strivitoare greutate.

D. Boerescu, într-un discurs asupra politicei generale a guvernului, n-a putut să treacă sub tăcere *imensa şi teribila greşală comisă de dînsul în cestiunea Basarabiei.*

Cum a putut cabinetul din Bucureşti să dea ordinul armatei române de a trece Dunărea fără un tractat, cînd el ştia prea bine, a zis d. Boerescu, *că Rusia ne va lua Basarabia ?*

D. Boerescu, esclamă „Românul", este un *insinuator vulgar şi fals,* căci guvernul, prin convenţiunea de la aprilie, a stipulat integritatea teritoriului şi prin urmare a luat toate garanţiile pentru păstrarea Basarabiei.

Să stabilim veritatea faptelor.

Fără a vorbi de *textul primitiv* al acestei convenţiuni, asupra căruia politicii de a doua mînă de la „Românul" nu par a avea nici o idee; fără a acuza pe guvern că, în loc de termenul cam vag, integritatea teritoriului, el ar fi trebuit să stipuleze anume *garantarea Basarabiei ce s-a redat României prin Tractatul din Paris;* noi declarăm că sîntem satisfăcuţi de convenţiunea din 4 aprilie în ceea ce priveşte Basarabia şi mărturisim că, din toate cuvintele pronunţate în Corpurile legiuitoare cu ocaziunea votării acestei convenţiuni, nimic nu ne-a mers mai mult la inimă decît următoarele cuvinte ale d-lui ministru de externe :

Prin această convenţiune, Rusia ne linişteşte de frica cea mare *că ni se va lua şi acea părticică din Basarabia luată întreagă la 1812 şi care ni s-a redat prin Tractatul de Paris.*

Aceasta a fost impresiunea cea mai puternică sub care s-a votat convenţiunea din 4 aprilie.

Să votăm, a zis în rezumat tot guvernul, pentru că acesta este singurul chip de a *nu* pierde Basarabia.

Acest punct stabilit, invităm pe politicii de la ,,Românul" şi pe toţi aceia ce se lasă a se ameţi prin zgomotul unor manifestaţiuni de o veselie adesea foarte importună, să deschidă ,,Monitorul oficial" şi să citească (pag. 5612) şedinţa Camerii din 30 septembre 1878, şedinţă preşidată de d. *Vernescu* asistat de d-nii secretari *Gr. Isăcescu* şi *R. Pătărlăgeanu.*

D. ministru de esterne al aceluiaşi *cabinet radical* care încheiase convenţiunea din 4 aprilie 1877 destăinuieşte Camerei la 30 septembre 1878 *că două luni după acea convenţiune, în luna lui iuniu, marele cancelar al Rusiei declarase formal că guvernul rusesc este hotărît a ne lua Basarabia.*

„Am ieşit, zice d. ministru de esterne, *cu durerea în inimă, căci văzusem că* Rusia nu renunţase la Basarabia" („Monitorul oficial" din 1878, p. 5612).

Guvernul nostru radical *ştia* dar în iuniu că nu mai putea compta pe convenţiunea din aprilie; că articolul din acea convenţiune, relativ la integritatea teritoriului român, nu avea nici o valoare înaintea Rusiei; *că, într-un cuvînt, marele imperator,* înaintea căruia el ieşea cu pîine şi cu sare, nu renunţase la Basarabia.

Întrebăm pe contradictorii noştri daca cabinetul din Bucureşti, în loc de a face ţărei această teribilă destăinuire în 1878, 30 septemvrie, adică după război, ar fi făcut-o înaintea războiului, ar fi dat România Rusiei sîngele şi milioanele sale pentru ca să o ajute ... să ne ia Basarabia?

Înaintea unei asemenea revelaţiuni, cari ar fi fost deputatul, care ar fi fost senatorul, care ar fi votat război şi ar fi rupt o neutralitate pe care Europa nu înceta a ne-o consilia?

Opoziţiunea, ca şi ţara întreaga, nu cunoştea declaraţiunea guvernului rusesc din luna lui iuliu şi, cu toate acestea, nu înceta de a striga guvernanţilor noştri: De treceţi Dunărea, luaţi cel puţin garanţii; încheiaţi un tractat cu Rusia pentru a stipula avantajele ce trebuie să tragă statul român dintr-un război costisitor şi plin de pericole.

Este o jale de a citi răspunsurile ce ne dau atunci guvernanţii noştri, precum şi acuzaţiunile ce ei aruncau în contra noastră, pentru a atrage asupra opoziţiunii mînia Rusiei !

Oare a spune asemenea adevăruri şi a constata asemenea fapte este a face *insinuări falşe?* Şi întrebăm pe ,,Românul" : Nu ar fi mai prudent de a păstra o înţeleaptă tăcere asupra acestei cestiuni a Basarabiei, care apasă într-un mod aşa de strivitor asupra patronilor săi ?

De cred politicii de la „Românul" că vor rezulta învăţăminte cari le pot fi utile din discuţiunea celor petrecute în această dureroasă cestiune, noi sîntem gata a priimi o asemenea discuţiune şi nu vom califica de *insinuări falşe* fapte *pozitive* ce ei vor invoca în favorul domniilor lor.

În mai anul curent ziarul radical „Românul" era scris cu un spirit de denigrare.

Dar aşa e falşa democraţie.

Micşorează orice superioritate.

Decapitează orişice se-nalţă.

Cată a stabili nivelul sălbaticii egalităţi.

Roşii sînt zgomotoase mediocrităţi, împlu ţara de clamoare, de incapacitate, de ignoranţă, de confuziune, de vociferaţiuni.

Cum se vede nici acestui articol nu-i lipseşte epitetele omerice, roşii tot vociferează, tot ignoranţi, tot confuzi, tot incapabili.

Dar afară de aceste epitete mai e o acuzare gravă, aceea că guvernul, ştiind cererea Rusiei în privirea Basarabiei, au trecut totuşi în auxiliul ruşilor pentru a le ajuta... de a ne lua o parte din ţară.

Dar ştie oare ,,Presa" că acesta este un act de înaltă trădare? Tocmai acest act ne face pe noi să credem că d. Brătianu nu-i nimic alt decît un agent rusesc cu masca de patriot român.

Astăzi însă, după şapte luni, d-nu [1] Brătianu, din patent trădător, devine simpaticul şi patrioticul coleg al d-lui

Boerescu.

[1, 4, 11 decembrie 1879]

[„ŞI ZI GLORIE, MĂRIRE, NEATÎRNARE..."]

Şi zi glorie, mărire, neatîrnare, strălucite foloase materiale şi morale, o nouă eră economică erau ascunse în răscumpărare ?

Cîtă cheltuială de fraze din partea confraţilor roşii spre a ascunde ceea ce acum s-arată făţiş, că *domiciliul juridic* al Societăţii, va să zică supunerea sub jurisdicţiunea germană, era punctul cardinal împrejurul căruia tratau de un an de zile, încoronaţi cu cel mai deplin nesucces. Aşadar opoziţia care a spus pe toate tonurile că partea juridică a transacţiei este o adevărată aservire a avut dreptate, iar „Românul" care vedea toate în colori trandafirii spunea — cu deplină ştiinţă —- contrariul.

Pentru a arăta din nou cită greutate s-a pus din partea consiliului de supraveghiare a societăţii tocmai pe partea juridică, reproducem din nou notiţa din „Berliner Borsenzeitung" care, după cît ştim din sorginţi cu totul sigure, e în cazul acesta foarte bine informată. Iată acea notiţă publicată acum cinci zile în foaia de biursă din Berlin.

Deja ieri am arătat exact că cestiunea căilor ferate române stă aşa după cum se va înţelege amendamentul primit.

(Amendamentul Ferechide ce propune strămutarea sediului societăţii la Bucureşti.)

Ieri seară şi azi dimineaţă au sosit în Berlin numeroase lămuriri cari fac a presupune că adunarea legiuitoare scoposeşte cu acel amendament o strămutare imediată a domiciliului. În asemenea caz acel amendament e a se considera ca o *respingere a întregei convenţiuni.* După cum reiese din depeşile telegrafice ale n-rului nostru de astăzi cele două persoane cu cari tratările s-au urmat aci au făcut încă o dată arătare telegrafică la Bucureşti că un asemenea amendament Îl consideră ca egal cu respingerea şi că, în asemenea caz, în genere nu *vor mai supune discuţiunii adunării generale convenţia de răscumpărare,* adecă s-a întîmplat tocmai ceea ce am spus noi ieri. Am menţionat deja că tocmai **cestiunea aceasta a domiciliului formează de un an de zile punctul principal, împrejurul căruia să-nvîrtesc toate tratările şi că ministerul român e pe deplin în clar asupra gravităţii unei schimbări în acest punct.** Ministrul Sturza, care a purtat cele din urmă tratări aci, la urma urmelor **s-a unit cu totul cu maniera de a vedea**, de aci şi a declarat că **el şi cu ministerul întreg va sta sau va cădea, după cum se va primi convenţiunea stabilită aci.**

Iată dar ce zice „Berliner-Borsenzeitung".

Aşadar stabilindu-se că domiciliul juridic al societăţii să fie la Bucureşti, iar nu sub juridicţiune germană, convenţia se consideră din partea acţionarilor ca respinsă, ba consiliul de supraveghere nici nu va mai supune-o măcar de acuma înainte discuţiei adunării.

De ce aceasta?

De un an de zile cestiunea domiciliului societăţii e punctul împrejurul căruia se-nvîrtesc toate tractările şi ministerul ştie, e pe deplin în clar că acţionarii privesc convenţia ca respinsă din momentul în care sediul s-ar stabili să fie la Bucureşti.

Mai mult încă.

D. Sturza s-a unit cu părerea că sediul are să fie la Berlin. Dar nu numai atît. Tot ministeriul s-a unit cu aceasta şi tot ministeriul va cădea, daca Parlamentul român ar hotărî ca sediul să fie la Bucureşti.

Iată glorie, mărire şi neatîrnare. În momentul în care Adunarea legiuitoare şi-ar lua libertatea de-a schimba o virgulă din concesie, ea se consideră în Berlin ca respinsă şi ministeriul a luat faţă cu acţionarii obligaţiunea de-a cădea.

Dar să lăsăm partea aceasta a cestiunii, care stă deja îndestul de rău pentru roşii şi vorbeşte lămurit prin ea însăşi ca o vie acuzare a politicei lor financiare, şi să venim la altă parte.

„Românul" în numărul său de miercuri, 28 noiemvrie, are cutezarea de-a pune în paralelă convenţiile de răscumpărare, proiectate de partidul conservator cu proiectul de convenţie al roşiilor.

Argumentul de căpetenie în favorul proiectelor de convenţie ale conservatorilor, argument care trebuie să convingă chiar pe un cititor al „Românului", oricît de tîrzior la judecată ar fi, e că proiectele de convenţie ale conservatorilor n-au fost primite de acţionari, căci erau nefavorabile intereselor lor, ba aceştia au preferat, în loc de-a primi răscumpărarea, de-a se împrumuta cu 60 milioane obligaţiuni.

Şi cu toate că Germania era pe atunci tot atît de puternică ca şi azi, cabinetul Catargiu n-au căzut, deşi „Românul" îl poreclea ieşit din lovirea de picior a d-lui de Badowitz.

Dar oare de ce acţionarii germani au găsit că proiectele de răscumpărare ale cabinetului conservator sînt în defavorul lor şi nu le-au primit?

Într-adevăr există două proiecte de convenţiuni: una de răscumpărare parţială cu data de 12/24: iunie 1875, alta de răscumpărare integrală din decemvrie 1875.

Să luăm dar cîteva articole din convenția din iunie pentru a arăta radicala deosebire de ideile cari au dictat-o.

Art. 1. Societatea acționarilor căilor ferate române, *împrumutînd bani pentru a întîmpina cheltuielile reclamate pentru terminarea liniilor ce i-au fost concedate,* guvernul român spre a-i înlesni plata acelor bani va pune la dispoziţiunea sa suma de 57 785 000 franci în condiţiunile stipulate mai jos

(urmează modalităţile emisiunei titlurilor statului pînă la art. 3 inclusiv).

Art. 4. Plata sumei prevăzute la art. 1 va fi pentru guvernul român o *plată anticipată* de 60 000 000 franci *asupra capitalului ce ar fi trebuit să ia asupra-şi, spre a obţine,* conform § 25 din concesiunea primitivă din 21 noiemvrie (3 decemvrie) 1868, *cesiunea tuturor drepturilor rezultînd pentru societate din aceea concesiune.*

Art. 5. Fondul de construcţiune fixat prin articolul 12 din convenţiunea din 2/14 fevruarie 1873, la suma de 248 130 000 franci *se reduce* de la 1 iulie 1875 la suma de 188 130 000 franci care de aci înainte va fi *singura recunoscută de guvern* ca fond de construcţiune.

Art. *6.În cazul cînd guvernul* ar *voi să completeze răscumpărarea, el nu va avea să ia în socoteala sa* decît suma de franci 188 130 000 prevăzută la art. precedent scăzîndu-se încă din acest fond de construcţiune, *singur recunoscut,* suma amortizată deja de la 1 iulie 1871.

Art. 7. Garanţia anuală, fixată de art. 11 al convenţiunii din 2/14 fevruarie 1872 la 18 609 750 franci, se *va reduce* de la 1 iulie 1875 la suma *maximum* de 14 109 750 socotit 7 1/2% asupra fondului de construcţiune din care s-a plătit prin anticipare 60 000 000 franci.

În articolul următor : se garantează statului orice prisos întreg peste 14 milioane pînă la 18 milioane şi o parte proporţionat cu 60 milioane, cînd venitul ar trece peste 18 milioane.

Art. 9. Partea de amortizare de una la mie prevăzută la nr. 4al§ 16 din concesiunea primitivă din 21 noiembrie (3 decemvrie) 1868 nu se va mai lua de societate, de la 1 iulie 1875 asupra veniturilor brute ale întreprinderii, *decît potrivit cu fondul de construcţiune redus prin articolul 4 al prezentei convenţiuni* la suma de franci 188 130 000. *După stingerea acestui capital guvernul român va deveni singur proprietar a tuturor liniilor concedate prin convenţiunea din 21 noiemvrie* (3 decemvrie) 1868 *fără a mai recunoaşte nici una din sarcinile ce ar mai putea fi asupra acestor linii sub orice titlu ar fi.*

Acest art. 9 reduce convenţia primitivă a d-lui Brătianu de la 90 la 60 de ani, reduce capitalul de la suma fabuloasă dată lui Strousberg de 2 miliarde şi 217 milioane la ţifra de 188 milioane, nu recunoaşte absolut nici o datorie şi nici o sarcină a societăţii, rezervă expres dreptul statului de a răscumpăra căile după 30 ani, e o răscumpărare parţială în toată puterea cuvîntului.

Art. 11 şi 12 ai acestei convenţiuni stabilesc în fine că toate cheltuielele de orice natură şi toate pretenţiunile cari ar rezulta din această operaţiune privesc exclusiv pe societate.

Şi o asemenea convenţie „Românul" şi d. Boerescu au elasticitatea de a o compara cu convenţiunea d-lui Sturza !

Dar vom veni la proiectul de răscumpărare integrală a guvernului conservator, proiect aflat asemenea neadmisibil de către societatea acţionarilor şi vom veda ce rezultă şi din acela.

[5 decembrie 1879]

[„PROIECTUL AL DOILEA..."]

Proiectul al doilea al cabinetului conservator, care avea de scop răscumpărarea integrală a căilor acţionarilor, e asemenea cu totul deosebit de proiectul actualului guvern.

Deja în art. 1 se stabileşte că guvernul nu face nimic alta decît uzează de pe acuma de dreptul ce şi 1-a rezervat prin § 25 al concesiei primitive, adică de dreptul de a răscumpăra căile, de a recîştiga *toate* drepturile cîte i-a fost concedate societăţii, iar *preţul de cumpărătură* (Kaufpreis) se stabilea conform concesiei primitive la 248 130 000 fr. minus amortizarea şi minus fondul de rezervă şi de reconstrucţie.

Pentru a acoperi preţul de cumpărătură de mai sus guvernul se îndatorea a emite titluri de ale sale de o valoare nominală *egală,* care se amortizau în 60 de ani, însă:

Prin art. 2 alineat 3 guvernul [î]şi păstra dreptul deplin de a *denunţa* acele titluri amortizabile în 60 de ani, *de a grăbi* (verstärken) amortizarea, de a preschimba acele titluri pe altele care i-ar fi convenit mai bine.

Va să zică statul făcea un împrumut, răscumpăra căile tot aşa ca după 30 de ani şi emitea titluri pe cari avea libertatea deplină de a le denunţa oricînd, de a grăbi amortizarea lor, de a le schimba pe un împrumut mai favorabil lui.

Ce garanţie dădea statul pentru acest împrumut al lui? Ce fondaţiune avea împrumutul ?

Monopolul tutunurilor ca acuma?

Nici vorbă.

Art. 2 alineatul 6 spune curat că acest împrumut se fondează pe căile ferate, pe produsul lor şi pe suma trecută în buget de 18 609 750 franci, adecă pe anuitatea garantată astăzi. Nimic mai mult, nimic mai puţin.

De monopolul tutunurilor nici menţiune măcar.

Dar în schimbul acestei răscumpărări lua statul asupra-şi datoriile şi procesele societăţii, adică pasivul ei?

Cîtuşi de puţin.

Art. 4 zice :

Societatea acționarilor căilor ferate române are să predeie căile cu tot materialul trebuincios stabilit prin convenția primitivă. Societatea are datoria de-a despăgubi pe guvern pentru toate lucrările de completare ce are a le mai face, îndeosebi pentru, celea spre portul Galați, gara internațională de la Vîrciorova, uzinele din Bucureşti; ea va despăgubi pe guvern pentru toate sarcinele cîte sînt combinate cu, primirea pe seamă a căilor. Între aceste sarcini sînt toate acelea care rezultă din esproprieri, precum şi obligațiunile către antreprenori şi furnizori, precum şi satisfacerea tuturor pretențiilor unor ai treilea, cari s-au ridicat asupra societății sau se vor ridica de acum înainte.

Dar societatea oare mai există după operațiunea acestei răscumpărări, precum va exista după convenția de față?

Iată ce răspuns ne dă art. 13.

Consiliul de supraveghiare a societății va convoca o adunare generală a acționarilor, care va avea să decidă lichidarea societății în conformitate cu stipulațiunile Codului de comerț german.

S-ar obiecta însă: vor fi fost acționari cari n-ar fi voit răscumpărarea, adecă minoritate? Al. 2 a articolului 13 spune însă:

Societatea ia față cu toți interesenții răspunderea pentru pretențiile ce ei le-ar ridica în consecuența răscumpărării drumurilor.

Cine deci n-ar fi fost mulțumit cu operațiunea n-avea a o-mpărți nici în clin nici în mînecă cu statul, ci cu societatea.

Nicăieri nu se vede că în urma răscumpărării statul să mai garanteze acțiunilor primitive, celor de prioritate şi obligațiunilor cari ar rămînea nepreschimbate vreun ban roşu măcar. Afacerea societății să iasă la capăt cu ele, cum va şti şi cum va voi.

În fine noua convenție are milioane de prime de preschimbare etc. etc.

Art. 10 al. 6 a convenției proiectate de conservatori spune limpede :

Operația concesiunii se va face fără nici o cheltuială pentru guvernul român.

Prezentîndu-se acest proiect consiliului de supraveghiare, acesta răspunde d-lui Crețulescu, pe atunci agent diplomatic al României la Berlin, printr-o adresă în care se zice :

În privirea normării prețului de cumpărătură şi a celorlalte modalități ale răscumpărării nu s-au ivit nici o obiecțiune; dar realizarea proiectului din punctul de vedere juridic au întîmpinat obiecțiuni atît de esențiale, încît am văzut necesitatea de-a-1 pune să fie examinat de-o comisie compusă de juriști. Comisia aceasta a mai avut însărcinarea ca, daca proiectul n-ar fi realizabil, să propuie altă modalitate, admisibilă din punct de vedere juridic.

Ei bine, proiectul cabinetului conservator era juridic atît de strîns închegat încît vestita comisie de jurişti nu numai că 1-au găsit inadmisibil, dar nici n-au putut afla altă modalitate prin care el putea fi realizabil pentru germani.

Proiectul a fost respins.

De aci se vede că atît „Românul" cît şi d. Boerescu sînt amîndoi — cu ştiință — în eroare, cînd cutează a compara vreunul din proiectele de răscumpărare ale conservatorilor cu monstrul de aservire economică cărora d-nia lor i-au dat naştere.

[6 decembrie 1879]

[„ASCUȚIREA CESTIUNILOR CURAT INTERNE..."]

Ascuțirea cestiunilor curat interne în cestiuni internaționale e pretutindene o dovadă de slăbiciune a statului. Astfel vedem corpul glorioasei odinioară Turcii deschis tuturor înrîuririlor străine, încît chiar existența acelui stat atîrnă de echilibrarea în care o țin interese străine, nu de puterea vitală a chiar poporului turcesc. În finanțe amestec, în administrație amestec, ba chiar în legislație amestec, precum ne-o dovedeşte această reformă ce i se impune pentru Asia Mică.

Un caz analog cu cel al Turciei ni-1 prezintă România în timpul guvernului roşu. Cesti unea izraelită, curat internă şi a se rezolva numai prin noi înşine, ni se impune cu strășnicie dinafară, ba pînă azi încă independența nu e recunoscută de unele părți sub pretextul neinvocat, dar invocabil, că cutare sau cutare putere nu e mulțumită cu satisfacțiunea dată de noi art. 44 al Tractatului de Berlin.

Şi ce rol de deplină duplicitate juca atunci firma Brătianu?

În străinătate promitea tot.

În țară jura a nu da nimic.

Chiar amicii actuali ai roşilor nu tăinuiau deloc resentimentele lor față cu această politică de duplicitate bizantină, de vecinic neadevăr, de subterfugii nedemne, a căror țintă pretextată era *Patria,* al căror scop real însă era de a fi în două luntre, de-a nu pierde popularitatea pe de o parte, sprijinul pe care li-1 dau interesele străine pe de altă parte.

În chestiunea drumurilor de fier acelaşi lucru.

În țară toate foile şi foițele subvenționate din fonduri polițieneşti, precum şi toți agenții de bursă mascați în redactori şi deputați, susțin din toate puterile că numai pur şi simplu interesul nației-i face să susție cu foc şi cifre răscumpărarea, în afară promit a ne da legați cu drum de fier cu tot pe mînele acționarilor şi a judecătorilor din Berlin.

Incidentul amendării legii de către d. Ferechide străfulgeră deodată întunerecul plin de cifre închipuite şi ne face să fim spectatorii adîncei decadenţe a unui partid care de mult nu mai are încrederea ţării şi ai cărui maşini votatoare sînt pururea gata de-a zice „da" la toate monstruozităţile financiare şi juridice pe cari le-ar naşte patronii lor ce ţin traista cu grăunţe, chiar daca acele monstruosităţi ar avea de scop aservirea şi umilirea patriei lor.

Daca partidul conservator n-are mania de a căuta popularitate, de a face făgăduinţe goale de scădere de biruri, de a linguşi patimele rele, de a abuza în folosul partidului de idealele naţionale, el pe de altă parte n-are nici lipsa de conştiinţă de-a se răzima pe străini. Geaba dar presa roşie califica ministerul Catargiu ieşit din bătaia din picior a d-lui de Radovitz, astăzi se vede limpede cine atîrna de acele bătăi din picior şi cine nu. Căci şi sub conservatori a fost vorba de răscumpărare, însă de o răscumpărare reală, care impunea Societăţii lichidarea, după ce-şi va fi plătit toate datoriele, va fi îndeplinit toate contractele ei financiare, după ce c-un cuvînt Societatea însăşi s-ar fi desfăcut de obligaţiuni, de priorităţi, de sarcine de tot felul. De aceea însă cabinetul conservator nici a promis ceva în afară, nici a amăgit poporul că e pur şi simplu numai în interesul lui de a răscumpăra căile ferate, căci orice cap sănătos înţelege că era o conciliare de interese bilaterale care se propunea şi, fiindcă condiţiile guvernului român de atunci erau juridiceşte atît de strîns închegate, ele n-au convenit acţionarilor, şi răscumpărarea a căzut înainte de a se dezbate chiar, un semn mai mult că numai bătăi din picior nu puteau fi la mijloc.

Nu spunem că aceasta ar fi un merit al partidului conservator, căci împlinirea datoriei nu e un merit. Arătăm numai cum s-a petrecut lucrurile pentru a stabili comparaţia între serioasa si clara atitudine a cabinetului Catargiu şi între mlădioşia timidă cu care un ministru al României promite astăzi acţionarilor din Berlin că nu numai el, ci cabinetul întreg va cădea daca se va schimba o iotă din proiect.

Oare natura statului în genere, a celui român îndeosebi, e de a fi stăpînit prin amăgire, prin neadevăr?

Căzut-am noi românii atît de adînc încît orice panglicărie cifrată să ne ia ochii, ca să nu vedem mrejile de paianjen pe cari ea le ascunde? Oare încrederea oarbă în oameni cari au amăgit-o în toate cestiunile să fie demnă de o naţie care crede în viitorul ei? Oare tinerimea noastră nu mai are alte idealuri decît acela de-a parveni fără muncă şi prin veştejirea caracterului ei, prin linguşirea şefilor unei societăţi anonime de esploataţie?

E drept că partidul conservator nu are, ba nici poate dispune de armele roşilor. De douăzeci şi trei de ani şi mai bine „Românul" nu face alta decît să calomnieze şi să ponegrească tot ce e prob sau inteligent în România, de douăzeci şi trei ani s-a adunat un capital atît de mare de calomnii şi de neadevăruri, de insinuaţiuni şi inculpări în contra unui partid

---

care a găsit tot atîţia ani că nu e nici de demnitatea lui de-a răspunde fabricatelor firmei din Strada Doamnei.

Elementele conservatoare din ţară, acelea cari vor domnia meritului şi a culturii, au să şi-o atribuie astăzi în parte lor daca cetatea de calomnii ridicată în contra lor nu cade cu una cu două, numai pur şi simplu prin faptul că partidul conservator e prob şi conştiinţios. *Noi* nu mai avem astăzi a ne lupta cu neadevărul izolat, care se poate nimici prin citarea în contrariu, ci c-un sistem întreg de neadevăruri, c-un partid întreg a cărui raţiune de-a fi e neadevarul, c-o generaţie crescută părinteşte de marele mag C. A. Rosetti, pentru care obiceiul de-a grăi strîmb a devenit o a doua natură.

Nu ştiu cum publicul român nu înţelege ceea ce e lesne de înţeles pentru oricine, că tot ce fac aceşti domni, tot ce vorbesc, costă bani. Daca d. Sihleanu vorbeşte de pochi şi protopochi şi despre balonul captiv acest lucru costă bani; daca d. Costinescu, om fără ştiinţă de carte, face aranjamente financiare în străinătate cari n-au nici cap nici coadă, acestea se traduc în pierderi de bani; daca există foi roşii scrise de oameni cari nu ştiu scrie, acest lucru costă bani. Tot, absolut tot ce fac aceşti oameni ignoranţi şi lipsiţi de talent, fie piese rele, fie articole rele, fie declamaţiuni în Adunări, se traduce în pierdere de bani. Naţia munceşte ca să susţie pe aceşti paraziţi cari nu numai că nu-i compensează prin nimic munca ei, dar încă o corump prin neadevăr, o sleiesc prin neonestitate, o veştejesc prin servilism în afară şi, ceea ce-i mai rău, o lipsesc de toate idealurile ei prin faptul că trăiesc din esploatarea acelor idealuri. Şi nu vorbim aci în teorii generale, ci cu exemple concrete. Toată lumea a putut constata că d. Brătianu a făcut în convenţia votată lui Stroussberg, numai prin mutarea punctului decimal c-o cifră mai jos din dreapta spre stînga, colosala eroare de două miliarde de franci. O eroare de calcul care să coste pe ţară două miliarde franci e în orice caz cea mai ilustră mărturisire de deplină incapacitate pe care un martor o poate da.

Şi cu toate acestea d. Brătianu rămîne mare om de stat, nu-i aşa ?

Pe orice spirit onest şi clar din generaţia trecută şi din cea viitoare-1 aşteaptă pe decenii înainte munca lui Ercul în grajdul lui Augias. Păturí întregi de cinică corupţie, de sfruntat neadevăr vor trebui mînate pe fluviul timpului în jos pînă vom da de pămîntul solid al adevărului. Fie numai ca încercarea uriaşă a oricărui spirit onest să nu fi venit prea tîrziu.

[13 decembrie 1879]

[„ÎN ŢARA NOASTRĂ..."]

În țara noastră nu mulți dintre bărbații politici se bucură de o reputație neatinsă. Veştejirea numelui celor mai mulți dintre oamenii noştri de stat se datoreşte pe deoparte şcoalei radicale şi demagogice, care în lupta politică este condusă de funesta deviză : „calomniază, calomniază mereu; tot rămîne ceva de pe urma calomniei", iar pe de alta necorectitudinii în viața publică, lipsei de onestitate, de demnitate ce în adevăr caracterizează pe unii dintre bărbații noştri politici. De aci trebuia neapărat să nască pesimismul profund al publicului nostru.

Între aceia a căror reputație este adînc zdruncinată, pe de o parte prin propria lor purtare, pe de alta şi prin efectele calomniei, trebuie să înnumărăm în frunte pe d. Cogălniceanu, ministrul de interne. Aceasta nu este o părere a noastră, ci credința absolut generală şi foarte întemeiată a publicului.

Între aceia cari, cu toată înverşunarea calomniei, cu tot pesimismul exagerat al publicului, se bucură de o reputație de onestitate cu desăvîrşire nepătată, este fără îndoială onor. d. Lascar Catargiu. Onorabilitatea acestui bărbat nu o afirmăm noi ca organ al partidului ce se onorează a avea un aşa om între fruntaşii săi: ea este recunoscută şi prețuită de toată lumea.

Aşadar, aci stă trista morală a celor petrecute în şedința Senatului de luni.

Este vorba de nişte afaceri turburi, păgubitoare statului. D. Cogălniceanu, ministru, a cărui reputație nu poate fi mai veştejită decît este şi despre care o lume vorbeşte că s-a amestecat în aceste afaceri, nu ştie a se spăla mai bine de noroiul ce publicul i-l aruncă de pe toate locurile decît aruncîndu-l personal în Senat asupra omului a cărui onestitate personală n-a fost pusă la îndoială un moment măcar nici de cei mai aprigi adversari politici ai săi, asupra lui Lascar Catargi !

Pînă să revenim, căci nu putem lăsa să treacă astfel aşa ignominii, publicul să judece despre caracterul scandalos al acestui incident.

[15 decembrie 1879]

[„VOIM SĂ NE SPUNEM PĂREREA..."]

Voim să ne spunem părerea asupra ultimelor fenomene din publicistică şi Parlament, mai cu seamă însă asupra împrejurării cum presa guvernamentală, dînd chestia răscumpărării la o parte, a lăsat-o încurcată, ocupîndu-se acum cu ideile poreclite reacționare cînd ale prințului Grigore Mihai Sturza, cînd ale d-lui Petre Carp.

Nu doar că cuvintele acestor doi domni, stimabili din orice punct de vedere, deşi ei în de ei atît de opuşi în multe priviri, n-ar fi demne de scrutare din partea presei, căci curajul opiniei este o virtute şi orice opinie sincer spusă şi răsărită din dorința curată a binelui semenilor săi e respectabilă. Întru cît se potriveşte cu ideile noastre, o asemenea opinie devine a noastră, întru cît nu, o combatem, însă terenul rămîne totdauna ferit de orice resentiment. Nu urîm decît lipsa de caracter, decît luarea drept pretext a principiilor pentru a le exploata în folosul unei asociații de oameni lipsiți de demnitate personală, respectăm însă opiniile răsărite dintr-o sinceră convingere, ba chiar schimbarea convingerilor, cînd aceasta se întemeiază nu pe motive personale, ci într-adevăr pe schimbarea totală a împrejurărilor generale. Stimăm şi pe teologul ce crede în geocentrism bazîndu-se numai pe *Biblie,* [î]l stimăm însă şi pe acela căruia opinia biblică i-a fost schimbată prin raționamentul învingător al lui Galilei. Numai convingeri să fie, nu pretextare de convingeri.

Aşadar în puține cuvinte ne vom lămuri asupra atitudinei noastre față cu discursul prințului Grigorie Sturza şi a proiectului de maiorat al d-lui Carp.

Ideile de politică esterioară din discursul prințului Sturza nu le admitem. Atitudinea pe care prințul ar voi s-o vază luîndu-se de către poporul românesc în marea dezvoltare viitoare a cestiunii Orientului nu ni se pare conformă cu politica noastră tradițională, care a fost de-a nu lega nicicînd soarta poporului nostru romanic de soarta unor popoare străine nouă şi prin limbă şi prin origine.

Poate că din asemenea atitudine ar răsări pentru noi mari foloase momentane, dar pierde-rile pe viitor ar fi nespus de mari. Poate că, prin izolarea noastră între elemente radical străine, sîntem singurul popor condamnat a nu face politică momentană, ci pe secole înainte, dar testamentul lui Ştefan Vodă al Moldovei ne arată că nici în eroii creştini ai veacului nostru de mijloc interese trecătoare, identitatea de religie ş.a. nu erau mai tari decît sentimentul obscur, însă puternic, al conservării neamului şi țării. Românul e în stare a deveni catolic sau mahometan pentru a rămînea român, dar a-şi schimba limba şi naționalitatea nu se va învoi nicicînd şi oricare atitudine care i-ar periclita aceste bunuri, mai înalte pentru el decît chiar forma raportului său cu Dumnezeu, nu vor conveni nici inimei, nici spiritului său. Încolo foarte tolerant cu orice lege şi orice limbă din lume, neamestecîndu-se nicicînd în certuri religioase şi respectînd în mod egal credințele şi convingerile orişicui, românul n-are de înregistrat în decursul unor lungi veacuri nici o răscoală religioasă, nici o persecuție în contra vreunei naționalități. Ceea ce cere numai azi, ca şi în veacurile trecute, este ca şi limba lui să fie respectată în acelaşi chip şi singura dușmănie pe care-o are românul este cea în contra elementelor cari nu supun silei numai trupul, ci şi sufletul. Şi există

asemenea elemente cotropitoare înlăuntrul granițelor cărora a-ți vorbi limba se consideră ca un păcat, a o scrie sau a o apăra ca o crimă. Apropiarea politică de asemenea elemente <simple>[împle] masele poporului nostru cu ură, pe cei-inteligenți cu o justă precauțiune şi credem că îndelung timp nu vom avea îndestul de regretat că nu am luat îndestule, ba chiar prea multe precauțiuni. Pot aşadar exista raporturi escelente între stat şi stat, între suveran şi suveran, între popoare însă va fi un profund abis. De aceea, cu tot respectul ce datorim unui om care are şi iubire de țară şi sinceritatea deplină a opiniilor sale, vederile de politică esterioară ale prințului Grigorie Mihai Sturza ne par nu numai neoportune pentru prezent, ci contrarie rolului nostru istoric pe viitor chiar şi nu putem admite vro solidaritate cu ele. Îndealtmintrelea prințul, cu cavalereasca sa francheță, a spus-o că vorbeşte în numele său propriu şi că nu angajează prin profesia sa de credință opiniile nimărui. Noi ne-am făcut datoria reproducînd discursul prințului în întregul lui, discurs care, abstracție făcînd de la pasajele privitoare la politica esterioară, coprinde multe idei de-o valoare practică într-adevăr naționale şi conservatoare şi multe observațiuni cu totul juste.

Proiectul asupra maioratului propus din inițiativa d-lui Carp ni-1 aprop[r]iem cu totul şi vom reveni asupra lui cu argumente, nu cu fraze şi declamațiuni, precum o fac foile roşii, cari din pur liberalism îl botează reacționar. Deocamdată aducem un argument *ad hominem.* D-nii roşii şi-au aprop[r]iat monopolul liberalismului în România, dar oare vor să aibă acest monopol şi pentru Europa întreagă? Proiectul de lege propus de d. Carp e analog cu cel propus de deputatul Schorlemer în Parlamentul german şi la care au aderat capii tuturor nuanțelor

---

liberale de acolo, căci liberalismul în alte țări priveşte la consecuențele *politice* ale unei legi şi nu combate măsuri economice a căror respingere ar avea de urmare prefacerea clasei celei mai importante a statului într-o masă de proletari.

Dar asupra acestui proiect şi a consecuențelor primirii sau neprimirii lui vom reveni mai pe larg.

Ceea ce ne uimeşte e esclusiva atenție pe care presa guvernamentală o dă acestor două evenimente parlamentare, lăsînd cu totul la o parte chestia arzătoare a răscumpărării drumurilor de fier.

Noi credem că mînia artificială a „Românului" asupra discursului din Senat a prințului Sturza, precum şi ardoarea cu care el 1-a tratat în mai multe numere de-a rîndul, e un paravan pentru a abate atenția publicului de la focul răscumpărării.

Gazeta oficioasa „Fremdenblatt" din Viena coprinde curioase desluşiri asupra acestui lucru.

Din Bucureşti ni se scrie, zice foaia aceasta, că lumea acolo e neliniştită prin atitudinea fermă pe care a luat-o *guvernul german* față cu România în chestia drumului de fier. Situația pare a fi într-adevăr astfel încît guvernul din Bucureşti are cuvinte de a nu se prea juca cu supărările din Berlin. Precum se ştie Camerile române au aprobat convenția de răscumpărare, adăogîndu-i însă clauza restrictivă că sediul trebuie să fie la Bucureşti. Dar Berlinul respinge restricția aceasta şi-1 face pe guvernul român răspunzător pentru această hotărîre a Camerelor. I se impută guvernului înainte de toate că n-a deschis ochii Camerii asupra *consecuențelor unei asemenea clauze.*

Tonul de mustrare al ziarului oficios din Berlin „"Norddeutsche Allgemeine Zeitung", deci interesul pe care-1 manifestă lumea oficială de acolo pentru proiectul de răscumpărare, adaogă nedumerirea noastră, căci, la dreptul vorbind, ce are a-mpărți guvernul german cu un contract de daraveri între statul nostru şi o societate de acționari? Acest interes era fără îndoială justificat într-un timp în care dreptul acționarilor, bazat pe contractul primitiv, era primejduit prin escrocheria Strusberg, dar după convenția adițională de la 2/14 fevruarie 1872, numită în genere convenția Bleichröder, şi după restabilirea definitivă a drepturilor şi îndatoririlor reciproce nu mai vedem unde poate fi cuvîntul unui interes special al cabinetului german în această afacere.

Ajuns-au guvernul roşu a face pînă şi din contractele sale financiare şi economice cestiuni internaționale ?

Daca e aşa, atunci „Românul" are dreptate să tacă asemenea peştelui în cestiunea aceasta şi să se lege ca din senin de fiece frază a discursului prințului Sturza, ca să presare cenuşe în ochii cititorilor ei asupra grozavei decadențe în afară, unde rolul roşiilor consistă în a preface cestiuni accidentale după natura lor în cestiuni de existență a statului, asupra decadenței dinlăuntru unde au ajuns a-şi întemeia speranțele d-nealor electorale pe trecerea unui număr considerabil de „noi cetățeni" în listele colegiului I şi al II.

Atîrnînd de străini şi-nlăuntru şi-n afară partidul roşu are fără îndoială un mare viitor.

[16 decembrie 1879]

[„ÎN DISCUTAREA PROIECTULUI DE MAIORAT..."]

În discutarea proiectului de maiorat pentru pămînturile țărăneşti am dori — deşi nu sperăm — să fim scutiți de întîmpinări de fraze ideologice şi de sentimentalism, care nu pot aduce nici un folos un discuție şi nu sînt proprii decît a tulbura dreapta judecată. Şi, ca să nu mai fim siliți a reveni în decursul discuției asupra întîmplărilor de pînă acuma, le citățm în treacăt.

„Românul" numeşte proiectul *feudal* şi *imoral.*

Cea dîntîi întîmpinare e adevărată numai în cazul cînd ziarul partidului de la guvern ar fi voind să monopolizeze liberalismul nu numai pentru România, ci pentru Europa întreagă. În realitate o lege întocmai cu cea propusă de d. Carp a fost adusă în Parlamentul german de către grupurile liberale ale acelei Adunări.

Cît despre obiecțiunea a doua, e şi mai lesne de respins cu tot temeiul. Divizibilitatea iar nu maioratul are efectele cele mai imorale. Căci: 1, sărăceşte clasa țărănească prin diviziuni şi subdiviziuni ale locurilor de arătură, şi sărăcia e în toate lumea cauza cea mai de căpetenie a corupțiunii. Aceasta este atît de adevărat încît toate limbile fără escepție însemnează

defectele morale, corupțiunea, cu espresii împrumutate de la sărăcia economică. Vorba românească *mişel,* care însemnează azi „om de nimic", însemna odată „sărac"; tot astfel franțu*zescule miserable,* germanul *elend.* Şi limba desigur că nu e făcută de bogați spre a batjocori pe cei săraci, ci aşa este. Sărăcia pentru mase e mult mai deschisă corupțiunii decît averea. Apoi 2. divizibilitate pămînturilor stabilită ca drept pentru moştenitori degenerează adeseori; aşa de ex. în Franța şi între saşii din Ardeal într-o imoralitate şi mai mare : în sistemul celor doi copii. Deşi atît codul austriac cît şi cel francez prevăd pedepse grave pentru nimicirea artificială a foetusului, totuşi poporul francez practică acest păcat, care e desigur culmea imoralității, şi îl practică de teama divizibilității, de frica sărăciei. La engleji, unde nu există divizibilitate, nu există nici acest vițiu, de aceea poporul englez se-nmulțeşte, se colonizează în toată lumea şi e poporul economiceşte cel mai puternic de pe glob.

Ideea că prin maiorat s-ar băga vrajbă între frați, ba între părinți şi fii, e ieftină şi neadevărată, decît doar pentru grecii din Bizanț. Numai acolo tatăl scotea ochii fiilor sau îi ucidea ca să se folosească singur de avere, numai acolo fiii scoteau ochii părinților pentru acelaş motiv; la alte popoare nu se întîmplau acestea. La români bunăoară exista pînă mai alaltăieri nu maioratul, ci minoratul, după obiceiul pămîntului.

Tatăl de familie îşi însura pe toți fiii şi-i aşeza cum putea, adecă-i regula cu ceea ce în dreptul vechi român se numeşte peculium; iar fiul cel mai mic moştenea aşezarea şi lanul părintesc. Cu toate acestea se va afla arareori cazul în care frații mai mari ar fi urgisit pe cel mai mic pentru patrimoniul părintesc.

Hazlie e asemenea observația „Românului" că instituția maioratului ar fi jidovească. Daca popoarele europene — toate fără escepție — ar fi compuse numai din jidani, atunci da. Dar maioratul 1-au avut toate popoarele moderne, unele în timpuri mai depărtate, altele şi-n ziua de azi, şi aceasta e una din cauzele pentru care au înflorit toate, iar daca azi în multe părți ale Europei el nu mai e necesar, cauza e că punctul de gravitație al statelor nu mai este agricultura, ca la noi, ci industria : nu satul, ci oraşul.

Dar la noi? Oraşele din Moldova sînt jidoveşti, Bucureştii chiar par aproape un oraş german, prin porturile Dunării averea şi influența în mare parte e în mîna grecilor, încît poporul românesc a rămas din nefericire restrîns la sat.

Nu zicem că nu trebuie să facem tot ce ne stă prin putință pentru ridicarea unei clase de mijloc pozitive la români, dar deocamdată puterea țării noastre e satul şi acolo trebuiesc puse pîrghiile de ridicare.

*

Lăsînd deci la o parte toate obiecțiunlle sentimentale cît şi cele de morală, despre care am văzut că sînt false, să stabilim mai întîi metoda cercetării noastre.

Aci vom căuta să constatăm în prima linie următoarea deosebire între două maniere de-a privi natura statului şi ştiințele cari-1 ating. Maniera întîia e cea veche franceză din timpul enciclopedeştilor, raționalistă şi deductivă, care stabileşte că libertatea de dispunere a individului primează orice alt interes şi că statul cată să fie oprit de-a esercita vro tutelă oarecare, fie asupra individului, fie asupra claselor. Stabilind principiul că omul e născut cu drepturi imprescriptibile, toate mărginirile acestor drepturi se consideră sau ca o uzurpare, sau ca nişte concesii făcute de individ societății.

A doua manieră de-a vedea, inductivă, deci bazată numai pe esperiența faptelor, priveşte statul ca pe un product nu al rațiunii sau al unui contract sinalagmatic, ci al naturii, şi caută să stabilească atît legile după cari el se dezvoltă cît şi elementele din care se constituie.

Ea vede în libertate nu ceva înnăscut, ci din contra ceva cîştigat cu timpul, nu o substanță, ci o serie de acte de eliberare, adică de accidente cîştigate de către om, carele dintru început, sub aparența unei absolute libertăți chiar, nu era în realitate decît sclavul naturii şi al semenilor săi.

Din acest punct de vedere trebuie privit şi proiectul de față. Trebuie studiată natura obiectului despre care tratează, deci natura micului imobil rural.

În cuvîntul *imobil* e cuprinsă deja natura. Nestrămutat, neaugmentabil. O nație care posedă un milion de lei poate poseda pe viitor o sută de milioane fără ca să-i fi luat de la cineva; ea nu va putea nicicînd face ca un pămînt de zece pogoane să fie mai mare, nici ca țara ei să fie mai mare decum este, afară doar de cazul anormal al războiului, cînd în fapt țara originară tot nu sporeşte, ci i se adaugă altei țări, scăzîndu-se ale altora.

Un pogon e un pogon şi s-a mîntuit — acel un pogon nu-1 putem nici întinde, nici strîmta, nici adăuga, nici scădea, el rămîne în vecii-vecilor atît de mare pre cît este. Este însă tot astfel cu averea imobiliară? Pe-o pînză de o întindere de un

metru şi de-o valoare de un franc mîna unui pictor poate zugrăvi un tablou care să prețuiască 10000 de franci. Omul care nu va fi nicicînd în stare a face dintr-un pogon două, e însă în stare, punînd banul

său numai în mişcarea cuvenită, să facă din o sută de franci o mie. Permită-ni-se spre ilustrare un paradox. Între un țăran care are 2 stînjeni de pămînt şi unul care n-are nimic care-i mai bogat? Noi găsim că cel care n-are nimic. Cel care n-are nimic nu visează să esploateze un teren atît de mărginit, ci caută o treabă oarecare; cel ce are doi stînjeni, avînd închipuirea că posedă ceva, rămîne lipit toată viața lui de cei doi stînjeni şi pururea sărac.

Cine vede cum în Ardeal, în urma divizibilității, au ajuns pe alocurea moşiile țărăneşti de cîte doi-trei stînjeni, cine vede apoi că urmarea divizibilității e curat proletarizarea populației acela va înțelege de ce un popor cu oarecare tendență de a se-nmulți, ca cel românesc, trebuie să cază la cumplită sărăcie, cum alte popoare mai temătoare de mizerie — francejii de ex. şi saşii din Ardeal — ajung de spaima divizibilității la sistemul periculos al avortării artificiale, la sistemul numai al celor doi copii. Şi acest sistem e deja întrebuințat şi la noi, nu la țărani, dar în clasele mai culte, a căror trebuințe întrec puterea lor de producțiune şi pentru cari copiii mulți ar fi o sarcină cu neputință de purtat. Vorbim aici de un secret public pe cari nimeni nu 1-a atins şi pe care îl pomenim numai pentru a arăta la ce căi periculoase de mîntuire duce în genere divizibilitatea averii — dar încă divizibilitatea micelor bunuri imobiliare?

Aşadar pămîntul nu se poate nici lărgi, nici lungi din cît este. Dar, din contra, oamenii au tendența de-a se înmulți. împărțindu-se şi subîmpărțindu-se mereu suprafața de pămînt între un număr din ce în ce mai mare de oameni e evident că, deşi aceşti oameni vor avea aceleaşi, ba poate mai multe necesități decît părinții lor mai puțini la număr, totuşi averea lor imobiliară va deveni din ce în ce mai mică. Care va fi rezultatul ? Sărăcirea tuturor, proletariatul tuturor. Nu credem însă că cineva să susție că proletariatul e idealul la care tinde un stat.

Aşadar divizibilitatea averii e bună la cea mobiliară, care se poate înmulți în infinit, nu însă la cea imobiliară, care prin chiar natura ei nu se poate augmenta.

Să ne închipuim de pildă o insulă de 40 pogoane, proprietatea lui A. Acest A are, patru fii, va să zică în generația a doua fiecare va avea numai cîte 10 pogoane, deşi fiecare din aceşti fii are aceleaşi trebuințe ale traiului ca şi A. Dar fiecare din aceşti fii are asemenea cîte patru copii. Iată deja în generația a doua, fiind bătrînul A în viața încă, redusă suprafața de hrănire a fiecărui individ de la originarele 40 de pogoane la 2 1/2 pogoane. Şi cu toate acestea nepotul nu se va putea sătura dintr-o pîine de 16 ori mai mică decît aceea din care se hrănea bunu-său. Va să zică dintr-un om cuprins şi cu dare de mînă ne trezim peste 40 de ani cu 16 săraci cari s-ar bate ei în de ei pentru pîinea de toate zilele, rămînînd ca să învingă cel mai tare sau cel mai viclean. În cazul întîi e gata războiul civil, în al doilea demagogia.

Care ar fi dar urmarea neadmitem acestui proiect de lege? Aceea că peste 50 de ani în genere n-ar mai exista o clasă țărănească în România, ci numai o turmă de adevărați proletari cu nominala proprietate de cîte doi-trei stînjeni de pămînt. Copiii acestor oameni, rău hrăniți, rău îngrijiți, vor merge din treaptă în treaptă mai jos în privirea organismulni, încît ne-am pomeni într-o zi cu o generație de microcefali, precum se află deja îndestui prin oraşe.

Care ar fi urmarea admiterii legii? Întîi persistența unei clase certe şi totdauna avute de țărani. Copiii acestora ar avea pînă la majoritate toate cele trebuincioase, deci condițiile materiale ale unei dezvoltări normale a organismului lor. Înzestrați cu această armă de căpetnie în lupta pentru existență, adică cu sănătate şi tărie fizică, din momentul în care n-ar mai avea nevoie de razimul casei părinteşti ar căuta de lucru. Fie că ar deveni arendaşi de parcele ale moşiilor particulare, fie că ar lua pe seama lor parcele din moşiile statului, ei astfel ar avea totdauna pe de o parte un razim în casa părintească, totdauna relativ mai puternică, pe de alta şi-ar lua nădejdea de a trăi pe o fracție subdivizata de imobil de cîțiva stînjeni, pe care n-ar fi în stare de a-şi întemeia un cămin.

Trebuie să mai amintim că, pe cînd un imobil prea mic nu e în stare nici să hrănească pe proprietarul lui, unul mai mare [î]i dă putința de a face economii, de a strînge bani si aceşti bani se înțelege că s-ar împărți în mod egal între toți fiii.

*

Dar şi un alt punct de vedere ni se mai prezintă.

Ce e de făcut cu moşiile statului? Cu divizibilitatea actuală țăranul se simte legat de sforicica lui de pămînt şi nu are nici cea mai mică aplecare de a lua pămînt de la stat. Cu toate acestea singurul viitor posibil al acestor moşii e ca ele să fie parcelate în mod sistematic şi cumpărate, fie prin anuități, fie pe prețuri de plătit înainte de către țărani. Las' că pentru vînzarea lor, aşa mari cum sînt, nu se găsesc capitaluri mari, dar chiar dacă asemenea

capitaluri s-ar găsi, ele vor fi străine, ba mai rău decît străine, jidoveşti. Din contra, pentru proprietăți mici se grămădesc la noi în țară cumpărătorii, pentru parcele în fine plătibile în anuități am avea pe toți membrii familiilor țărăneşti cari nu sînt primogeniți. Iată dar perspectiva cea mai folositoare de a desface proprietățile statului în modul cel mai folositor nației şi poate cel mai folositor visteriei.

Aşadar efectele practice ale primirii acestei legi ar fi:

1. Întărirea unei clase ţărăneşti avute şi neatîrnate.
2. Desfacerea cea mai folositoare a bunurilor statului
3. Înmulţirea populaţiei rurale; şi, ca urmare,
4. Cultura intensivă a moşiilor mari particulare.

*

Obiecţiunea cum că prin aceasta cea mai mare parte a ţării se detrage comerţului nici e serioasă, nici e patriotică. Înainte de toate imobilele în genere n-ar trebui să fie obiectul speculaţiunilor comerciale.

Negoţ va să zică schimb de *producte,* fie industriale, fie brute. A vinde o moşie nu va să zică însă a schimba un product pe altul. De aceea e bine să restrîngem noţiunea negoţului la ceea ce însemnează într-adevăr şi să nu credem că negoţul poate înflori prin speculaţiunea de imobile rurale. Prin aceasta totalul averii naţionale nu se va urca nicicînd, ba din contra va putea să scază, căci se operează asupra unui obiect a cărui valoare internă nu e accesibilă de o augmentare în infinit.

*

Foloasele politice pentru partide cari ar rezulta din admiterea acestui proiect sînt nule. Prin aceasta colegiile nu se înmulţesc, deputaţii acestor colegii nu devin altceva decît ceea ce sînt pînă acum, adecă candidaţi numiţi cu teşcherea ministerială, c-un cuvînt nici partidul conservator, nici nuanţele liberale nu pierd şi nu cîştigă prin admiterea acestui proiect. Din contra, prin modificarea art. 7 a cîştigat partidul roşu, căci evreii sînt în toate ţările din lume liberali, deci şi la noi vor fi tot astfel. Prin urmare daca liberalii pot face un bine general fără ca ei să piarză ceva, dacă pot da o probă de patriotism care politiceşte să nu-i coste nimic, n-au decît să admită proiectul, căci noi sîntem departe de orice gelozie şi ne e cu totul indiferent care partid va vota o lege care e în interesul general al ţării. Am aprobat legea în contra uzurei, deşi pornită din iniţiativa roşilor, vom aproba şi un vot dat pentru acest proiect.

Ultima noastră consideraţie, foarte gravă daca se va uita cineva bine, e însă următoarea:

Din cauza unei ţesături întregi de nenorocite împrejurări statul nostru este slab în afară şi, ferească Dumnezeu, dar poate să i se întîmple ceea ce li s-a întîmplat în lumea aceasta şi altora, de exemplu Poloniei sau Hanoverei.

Într-un asemenea moment proprietăţile statului ar deveni un adevărat dezastru pentru naţionalitatea noastră. Ele ar deveni proprietăţile unui stat străin, care le-ar coloniza cu străini şi astfel în corpul compact încă al naţionalităţii noastre ar intra colonii străine, precum au intrat de exemplu în proprietăţile statului din Basarabia, în proprietăţile mănăstireşti din Bucovina. Aceste moşii s-ar pierde aşadar fără de nici un folos, din contra, spre pieirea noastră.

Luptăm ca aceasta să nu fie nicicînd, dar în lupta noastră putem fi învingători, putem fi învinşi şi, precum un general bun, chiar sigur de victorie, va căta totuşi întotdeauna să-şi asigure retragerea, astfel prevăzătorii oameni de stat caută să gîndească şi la cazul cel mai rău care i se poate întîmpla naţiunii lor. A vorbi mai pe larg asupra acestui lucru ni se pare şi imprudent şi zadarnic. Dar, considerînd vremile grele în care trăim, şi posibilitatea oricît de mică a pierderii cauzii noastre, parcelarea sistematică a acelor moşii ni se pare o mare asigurare pentru împrejurări grele ale viitorului. Ca să nu lăsăm neesplicat nici un cuvînt, adăugăm că sub parcelarea sistematică înţelegem pe aceea care, îndeplinindu-şi scopul, n-ar îngreuia gospodăria statului şi nu i-ar micşora veniturile. Reproducem aci proiectul d-lui Carp împreună cu espunerea de motive citită în şedinţa Adunării de la 11 decemvrie.

[19 decembrie 1879]

[„«PRESA» DE SÎMBĂTA TRECUTĂ..."]

„Presa" de sîmbăta trecută se supără grozav pentru cîteva adevăruri zise în Cameră ctitorului său, vestitului d. Boerescu, de către d-nii Maiorescu şi Alex. Lahovari. Marele om de stat a cam fost pus la locul său şi, fiindcă Adunarea Pătărlăgenilor nu-i ajunge pentru a-şi scoate focul, mai răsuflă şi în spirituala foaie care-i servă de organ. *Preţiosul d. Lahovari* (nu înţelegem hazul epitetului) ar fi vrut să atragă atenţiunea asupra sa atacînd în Cameră cu *violenţă* (?) pe marele om de stat. Vedeţi ce cutezanţă ! ! D. Boerescu îşi permite a trata un partid care-a guvernat, numai de la 1866 încoace, vreo şapte-opt ani ţara, de partid *fără şef şi fără domiciliu* şi d-lui Lahovari şi Maiorescu nu le era permis a aminti că de două ori d. Boerescu a solicitat şi chiar a obţinut un portofoliu de la acest partid. Care era majoritatea care la 1869 şi 1870 a sprijinit guvernul în care lua parte d. Boerescu? Dreapta, partidul fără domiciliu. Care era majoritatea care de la 1871 pînă la 1875 a sprijinit ministerul d-lui L. Catargiu, din care iarăşi, din nenorocire, a făcut parte d. Boerescu? Dreapta ni se pare, partidul fără şef. Cînd dar dreapta acorda d-lui Boerescu şi portofoliuri şi sprijinul său, dreapta avea şi şef şi domiciliu. Cînd în urmă partidul conservator, care de la d. Boerescu tolerase mai mult decît se cuvine, n-a voit să fie compromis pînă în cele din urmă de dumnealui şi, după afacerea Crawley, precum şi după Banca de Bucureşti, i-a zis : „Destul! ajunge ! Noi, ministerul

conservatorilor, nu voim după urma dumitale să fim numiți ministerul zarafilor !" — d. Boerescu se supără, iese din casă şi caută alt domiciliu spre a-şi adăposti *virginitatea-i politică.* Liber era dumnealui desigur ! Drum bun ! Şi nu-1 regretăm.

Însă puțini oameni sînt aceia cari, după ce au băut şi mîncat într-o casă, scuipă pe prag după ce au părăsit-o.

Dar cine cunoaşte pe d. Boerescu nu se va mira de nimic. Roşii pînă ieri nu erau oare pentru dumnealui tîlhari, asasini, tovarăşi ai lui Nobiling şi Hödel? Şi astăzi dînşii nu reprezintă, fără o schimbare chiar de formă în şeful ministerului, care astăzi este acelaş din 1877—1878, în timpul acestor frumoase epitete, nu sînt acum singurul partid conservator şi politic din țară tot după părerea aceluiaş d. Boerescu?

După asemenea palinodii s-asculte d. Boerescu opinia tuturor şi mai cu seamă a noilor săi amici, cînd se exprimă în particular asupra dumisale, şi se va convinge că pentru toți, *albi, roşii, conservatori, radicali,* dumnealui este *preţuitul* domn Boerescu.

[20 decembrie 1879]

[„DE CÎTEVA ZILE SE PETREC..."]

De cîteva zile se petrec în secțiunile Senatului nişte lucruri cari trebuiesc să facă şi pe cei mai puțin pesimişti dintre români a dispera de viitorul acestei țări.

Cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate a fost obiectul dezbaterilor secțiunilor; aceste nenorocite dezbateri s-au terminat şi secțiunile au început a-şi alege delegații, raportul va fi în curînd înaintat Corpului şi dezbaterea publică va începe, credem, azi sau mîine.

Camera amendase, precum se ştie, proiectul de convențiune prezintat de guvern, hotărînd ca sediul juridic al Societății să fie la Bucureşti, iar nu la Berlin, cum pusese la cale guvernul. Acesta din parte-i aderase la amendamentul Camerii; aderarea aceasta provocase o adevărată furtună la Berlin, unde, după cum s-a aflat pe urmă, guvernul nostru se legase față cu guvernul german să facă a trece prin Camerele române convenția fără nici o modificare. Mai ales în privința sediului, cum văzurăm. Societatea, prin organul guvernului german, care inter venea în afacere, nu voia să lase cîtuşi de puțin din pretențiile sale.

Astfel stăteau lucrurile a doua zi după prezentarea proiectului la Senat. D. ministru de finanțe, prezentînd maturului corp proiectul aşa-zisei răscumpărări, ceruse urgența; însă, în urma notificării oficiale de la Berlin cumcă proiectul de convenție amendat nu mai poate fi deloc admisibil pentru Societate, Senatul a suspendat lucrările sale în privința acestei cestiuni, după cererea d-lui ministru de externe, întemeiată pe cuvîntul că, convenția fiind un contract

---

bilateral, trebuie acuma să se negocieze cu cealaltă parte contractantă cu privire la modificările introduse de Cameră.

În timpul acesta avu loc un schimb activ de corespondențe oficiale şi oficioase între Berlin şi Bucureşti. Totdeodată guvernul nostru îşi puse toate puterile pentru a face ca Senatul să îndrepteze ceeace stricase Camera, adică să restabilească proiectul primitiv dacă nu şi în formă cel puțin numai în fond. S-au întrebuințat pentru acest scop toate mijloacele şi în sfîrşit scopul s-a ajuns; Senatul a primit în secțiuni restabilirea proiectului, adică sediul juridic al Societății să fie tot la Berlin.

Ce s-a petrecut, ce s-a făcut în acest timp între culisele Senatului? Cestiunea, din curat şi simplu interioară, a devenit, mulțumită relei-credințe şi nedibăciei guvernului roşu, o cestiune internațională prin intervenirea guvernului german. Guvernul nostru a-mbiat el dîntîi nu Societatea acționarilor, ci d-a dreptul pe guvernul german cu propuneri în privința aşa-zisei răscumpărări, pentru a-1 dispune pe acesta să ne recunoască independența. Guvernul român, patrioticul nostru guvern, avea credința că cu războiul, cu pierderea Basarabiei şi modificarca art. 7 nu se înplinise încă prețul acestei independențe. Societatea acționarilor atît aştepta; prin mijlocirea guvernului de la Berlin ea şi-a stabilit condițiile;

Guvernul român s-a legat față cu cel german să le facă a fi primite fără nici o preschimbare, si cu toate acestea tot el apoi a aderat la amendamentele Camerii.

Corespondența oficială cu Berlinul, atît pentru punerea la cale a tranzacției cît şi pentru restabilirea proiectului primitiv, în urma votării amendamentelor, au fost cerute în Senat pentru lămurirea lucrului; guvernul însă s-a mărginit numai a declara că, în cazul cînd Senatul nu va da ce i se cere, vom fi amenințați a nu căpăta independența şi a pierde chiar țara. În zadar bărbații cei mai însemnați din Senat au strigat împotriva acestei procedări scandaloase, în zadar au pretins să li se arate negru pe alb cum stă cestiunea tîrîtă pe terenul internațional şi să li se explice contrazicerea faptelor cu declarația d-lui prim-ministru, în plină Cameră, că cestiunea nu are deloc un caracter internațional, guvernul a refuzat să arate corespondența sa cu Berlinul.

O fierbere mare s-a produs în secțiunile Senatului, care a fost năbuşită prin puterea numărului guvernamentalilor. Guvernul a triumfat.

Proiectul, restabilit în Senat, precum s-a cerut de la Berlin, va fi prezentat din nou Camerii; guvernul nostru a garantat guvernului german că de astădată Camera îl va primi. Din punctul de vedere financiar şi economic ştie oricine ce este acest proiect dezastruos, care încarcă cu mai bine de o sută de milioane sarcina statului. Din punctul de vedere politic el este o umilire monstruoasă, deoarece statul român se pune de bunăvoie sub jurisdicţiunea tribunalelor ordinare germane.

Sînt oare şi au curajul să se numească români şi bărbaţi politici oamenii aceştia, banda aceasta de aventurari cari vor să pună vîrf istoriei triste a celor trei ani din urmă dînd milioanele ţării pradă străinilor şi aservind juridiceşte statul român tribunalelor străine? Aceasta se numeşte politică? Patriotism este acesta? Şi în ce ţară din lume care ar avea cîtuşi de puţin instinctul conservării sale proprie s-ar putea petrece asemenea monstruozităţii ? În ce ţară din lume care n-ar fi ajuns la treapta celei mai profunde corupţiuni, nişte oameni, în mare parte venetici veniţi de ieri d-alaltăieri nu se ştie de unde, ar putea merge cu cutezarea aşa de departe?

Cine sînt acei ce conduc destinele ţării noastre ? Cine sînt acei ce formează majorităţile în cele două Camere? Cine sînt acei cari ratifică astăzi *tale quale* proiectul aşa-zisei răscumpărări astfel cum îl cere Berlinul? Nepoţii, feciorii, demnii urmaşi ai fanarioţilor, membri d-ai comitetului bulgăresc, cîţiva alţii de origini deosebite şi foarte puţin români.

Aceşti oameni, aceşti străini cari au monopolizat liberalismul, patriotismul şi naţionalismul în ţara românească vor astăzi, prin aşa numita răscumpărare, să inaugureze independenţa statului român. Astfel primul pas pe care-1 face această ţară — independentă de fapt şi cu preţul sîngelui şi milioanelor, cu preţul a trei ţinuturi, cu preţul modificării silite a Constituţiei într-un sens contrariu voinţei sale unanime — primul pas pe care-1 face această ţară în era independenţei sale, şi aşa destul de scump plătită, este o înjosire din cele mai profunde şi supunerea la un jaf colosal şi pe faţă.

Aceasta este politica patrioţilor de industrie, politică de ruină şi de ruşine ale cărei urmări triste le va plăti scump această ţară.

[21 decembrie 1879]

[„«BINELE PUBLIC» NE-ADUCE ŞTIREA..."]

„Binele public" ne-aduce ştirea că plecarea d-lui Boerescu la Berlin nu are de scop regularea definitivă a cestiunii aşa-zisei răscumpărări, ci încheiarea unei alianţe ofensive şi defensive. Desigur că ştirea aceasta, tocmai fiind atît de importantă, cată să fie primită cu mare rezervă.

Fără a discuta cîtuşi de puţin dacă o asemenea alianţă este sau nu cu putinţă, de e folositoare ori nu ţării noastre, trebuie să mărturisim că auspiciile sub cari ni se prezintă ne face să nu-i dăm crezare.

După opinia noastră e destul ca un *ziar* să semnaleze o asemenea alianţă pentru ca de-a doua zi toate tratările să fie rupte.

Trebuie să aducem aminte cititorilor noştri că alta, cu totul alta e maniera cabinetului german şi îndeosebi a d-lui de Bismark de-a încheia alianţe. Cine ştie, cui [î]i trecea măcar prin minte, la timpul cuvenit, că Germania încheiase alianţă <în> [cu] Italia? Nu ministrul de esterne al Italiei, nu vrun trămis estraordinar, [ci] un general, care părea a fi trecut prin Berlin mai mult de curiozitatea de-a studia Prusia, o-ncheiase fără ştirea altora decît a celui mai restrîns şi mai înalt cerc guvernamental, poate fără ştirea altcuiva decît a regelui şi a cancelarului. Cu totul analogă a fost încheiarea alianţei cu Bavaria. La întrebarea lui Benedetti dacă Prusia are de gînd a-ncheia un tratat cu Bavaria se răspundea din Berlin: „Nu ! nu vom încheia un asemenea tratat." Cînd, în urma războiului franco-german, se dovedi existenţa unui asemenea legămînt, cabinetul german era acuzat de rea-credinţă faţă cu ambasadorul Franţei. Atunci li se răspunde francejilor : „V-am asigurat cu drept cuvînt că nu vom mai încheia nici un tractat cu Bavaria, pentru că, pe cînd ne întrebaţi, noi îl încheiasem de mult deja."

O escepţie de la regula deplinei discreţii cu care Germania procede la încheiarea alianţelor sale pare noua alianţă austro-germană, mărturisită făţiş, dar pare numai. Scopul acestei alianţe era tocmai ostentaţiunea, era de a arăta Rusiei că, în cazul unei răciri faţă cu Germania, tot ea pierde, izolîndu-se şi ieşind din alianţa celor trei împăraţi.

Repetăm dar că simplul fapt că un ziar e în poziţiunea de a comunica o asemenea noutate e un semn că noutatea e prematură, ba că ar putea fi cauza ca orice tratări să înceteze la moment. O alianţă ofensivă şi defensivă mărturisită în momentul de faţă, în care o încordare oarecare există între Rusia şi Germania, ar fi un act nu tocmai prudent de provocaţiune din partea Germaniei şi cu totul imprudent din partea noastră.

Nouă îndeosebi ni se pare că „Binele public" e jertfa unei mistificaţiuni bine mînuite de către guvernanţii roşii. Pentru a stîmpăra turburarea produsă în România prin convenţia de răscumpărare roşii cred de cuviinţă a spune : „Iată preţul ce 1-am obţinut noi prin răscumpărare, alianţa Germaniei şi *implicite* a Austro-Ungariei".

„Binele public", făcîndu-se organul de propagare a acestei noutăţi, ba combătînd eventualitatea unei asemenea alianţe, o acreditează şi mai mult, încît pentru moment răscumpărarea ar trece ca un adevărat act de mîntuire naţională, ca preţ al unei

puternice alianțe. Acesta este însă scopul roşiilor, de a face să amuțească nemulțumirile contra răscumpărării prin răspîndirea unei asemenea noutăți prin chiar organe de ale opoziției.

Dar pe lîngă acest scop mai există şi altul. „Timpul" a atras mai întîi atenția cititorilor că, cu toată impetuozitatea cu care presa roşie combătea pe ruşi, totuşi actele d-lui Brătianu se potriveau minunat cu intențiile politicei marei împărății vecine; am căutat atunci cheia acestei ciudate coincidențe şi ea se potrivea exact cu toată activitatea îndelungatei cariere politice a d-lui Brătianu. „Românul", făcîndu-se a ignora întîi ştirea, a scris totuşi vro trei-patru articole drept răspuns, confirmîndu-ne şi mai mult în credința că aceea fusese cheia adevărată a politicei roşii. Tot în acel articol am spus atunci că se pregătește un aparat de siguranță, o suplantare de ochii lumii, şi anume prin persoana d-lui Boerescu, care ar avea de jucat un rol analog cu acela al d-lui N. Ionescu în timpul încheierii convenției ruso-române. După spatele ministrului oficial de esterne se petreceau atunci toate, şi pe cînd deosebite capacități problematice, ierte-ni-se espresia, erau încîntate de importanța diplomatică ce li se dedese şi pe care o manifestau c-un fel de naivitate prin dese greşeli de ortografie în raporturile franceze, pe atunci îndărătul acestui paravan, compus din oameni sinceri, însă cu totul proaspeți şi neesperimentați în diplomație, se opera adevărata politică, alianța de fapt cu Rusia, renunțarea la neutralitate, încheierea convenției.

Ei bine, deşi se zice *non bis in idem,* totuşi lucrul e aproape analog cu cel petrecut odată. Străinătatea e încredințată că roşii sînt, cei mai mulți desigur fără ştirea lor, realizatorii vestitei programe panslaviste a romanțierului Danilewski şi că firma Rosetti-Brătianu e o firmă cu idei preconcepute în politica esterioară a țării. Trebuie dar schimbată, trebuie

---

d. Boerescu ridicat oficial în capul partidului roşu, iar îndărătul noii firme facă-se voia ta, sfinte Vladimir !

E dorința constantă a cercurilor roşii ca în Europa să se risipească prevențiunile contra lor şi paravanul ne pare d. Boerescu. Ştiri cu dibăcie răspîndite asupra rolului marelui om de stat, reîmprospătate cu aceiaşi dibăcie în organe străine ar fi deci proprii de-a reabilita pe roşii în ochii Europei ; pentru ca ei s-o poată amăgi din nou. Fondul politicei lor, confederațiunea danubiană în esență slavă, este acelaş de la 1848 şi pînă astăzi, cel propagat prin „Republica română" de la Bruxelles, apoi prin „Pruncul", care prunc rămînînd, pretinde că de atunci încoace s-ar fi operat o mare schimbare în obscura sa origine şi că ar fi devenit azi neaoş „Român".

Aceasta ni se pare nouă esplicarea noutății de alianță. C-o lovitură ea avea de gînd să înlăture şi nemulțumirea țării contra răscumpărării şi prevențiunile Europei contra roşiilor.

Să nu se uite că avem a face cu o şcoală de politică esențial bizantină, pe care pînă azi veracitatea înnăscută a caracterului românesc n-a fost în stare s-o nimicească şi că acea şcoală e mai departe decît oricînd de a îngriji de interesele țării, ci se servă de ele numai ca de pretexte pentru realizarea de ambițiuni personale, pentru crearea de reputațiuni uzurpate, pentru bunul trai a unei secte de oameni cari, lipsiți de umbră de merit chiar, văd în statul român mijlocul temporal pentru realizarea planurilor lor de comoditate individuală. Pentru asemenea oameni orice mijloc de acreditare şi de reabilitare e binevenit, chiar dacă un asemenea mijloc ne-ar atrage cele mai mari greutăți exterioare.

[30 decembrie 1879]

1880

[„O VORBĂ SERIOASĂ..."]

O vorbă serioasă cu confrații de la „Binele public".

D. G. Vernescu, în discursul său de la Cameră cu ocazia votării răscumpărării, a emis aserțiunea că guvernul de atunci (conservator) n-ar fi făcut nimic în privirea contractului încheiat între Societatea acționarilor şi Staatsbahn.

În numărul său de azi „Binele public" repetă aserțiunea aceasta şi dă totdeodată crezare celor spuse de d. Brătianu, că partidul conservator ar fi fost pentru votarea concesiei Strousberg cu condiția de a se vota Austriei, îndeosebi d-lui Offenheim, linia Suceava—Iaşi.

Atît aserțiunea d-lui Vernescu cît şi aceea d-lui Brătianu sînt inexacte.

În privirea contractului cu Staatsbahn cabinetul conservator a făcut din contra tot ce-a putut face. Prin adresă anume, trimisă Societății acționarilor, guvernul de atunci a declarat că acel contract[î]l consideră ca fiind contrar convenției primitive şi celei adiționale, deci ca un act *nul* şi *neavenit,* care nu schimbă întru nimic raporturile statului cu Societatea şi din care nu rezultă absolut nici o îndatorire pentru stat, nerecunoscînd el în nici un chip şi sub nici o formă acea tranzacțiune.

În privirea punctului al doilea ni se pare că d. Brătianu a dat destule dovezi despre arta sa de a spune dezgheţat *neadevărul* pentru ca să i se poată da crezare. Cum că linia Suceava—Iaşi, precum şi linia Ploieşti—Predeal, a putut fi exigenţă a Austriei e cu putinţă şi lesne de esplicat, însă nu din cauze economice. Cea dentîi linie se cerea poate de Austria, deşi nu afirmăm, în timpul *bandelor bulgare,* a căror existenţă a confirmat-o şi istoricul Jiricek, adecă în timpul în care se făceau încercări de-a da curs cestiunii Orientului.

Cea de-a doua a putut fi cerută în vederea războiului oriental.

Oare nu era pentru Austria important de-a ajunge cu oştirile în Bucureşti cu douăzeci de ore înaintea ruşilor?

Putinţa de preîntîmpinare, de prevenire este însă adeseori o piedică a mişcărilor intenţionate, deci o garanţie reală a neutralităţii.

Interesele economice ale Austriei e evident că nu pierdeau nimic dacă liniile ar fi fost în orişice mîni, căci importul Austriei era şi aşa garantat în libertatea lui, fie prin tractate internaţionale de drept public european, fie, ca mai tîrziu, prin convenţie, încheiată direct cu noi. Prin aceste două linii, chiar dacă s-ar fi cerut de conservatori, ceea ce contestăm, s-ar fi garantat totuşi absoluta libertate a ţării de-a opune unei armate de invazie o altă armată. Deci liniile acestea două au mai mult o importanţă politică, deşi dorim, desigur că împreună

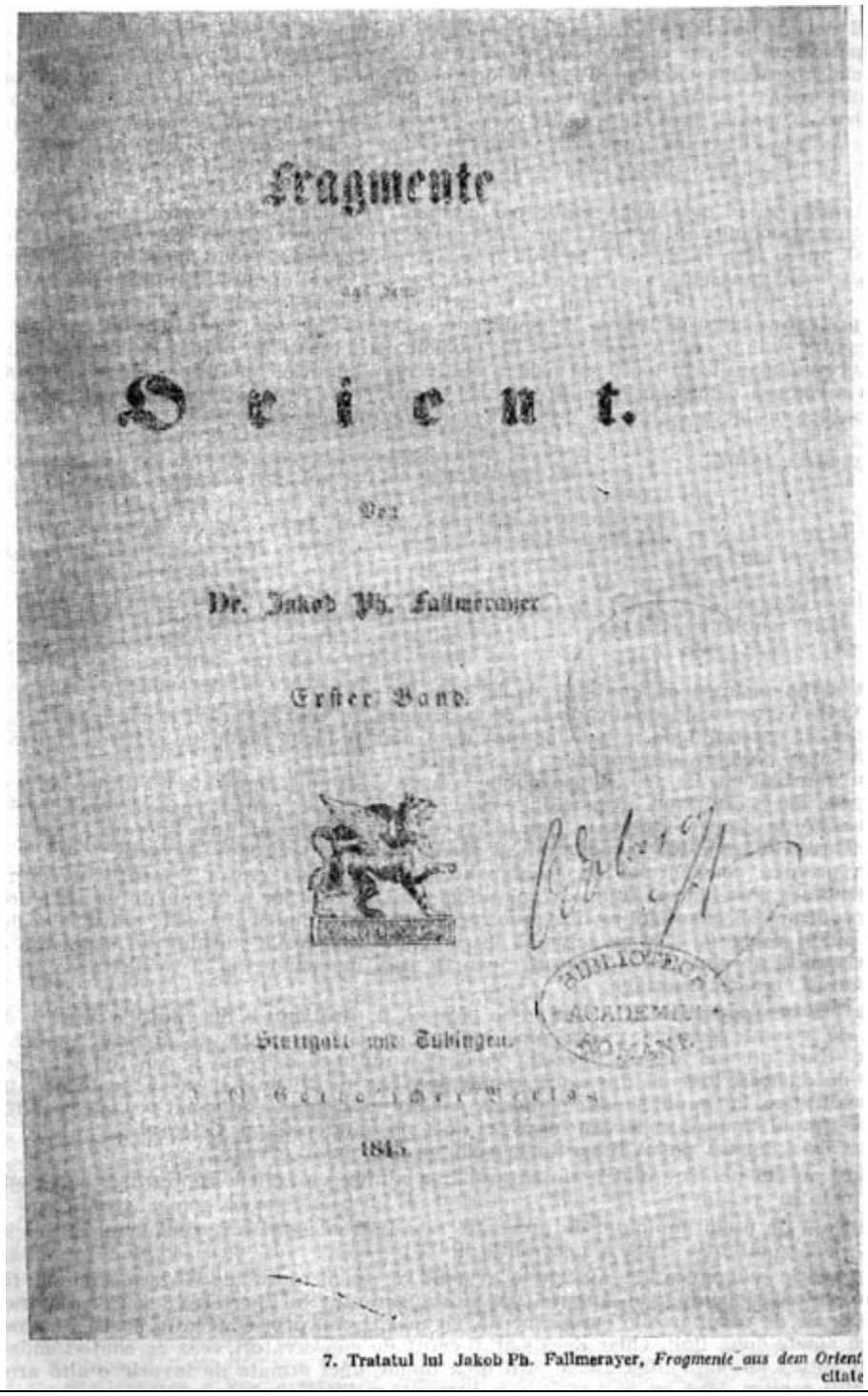

7. Tratatul lui Jakob Ph. Fallmerayer, *Fragmente aus dem Orient* citat

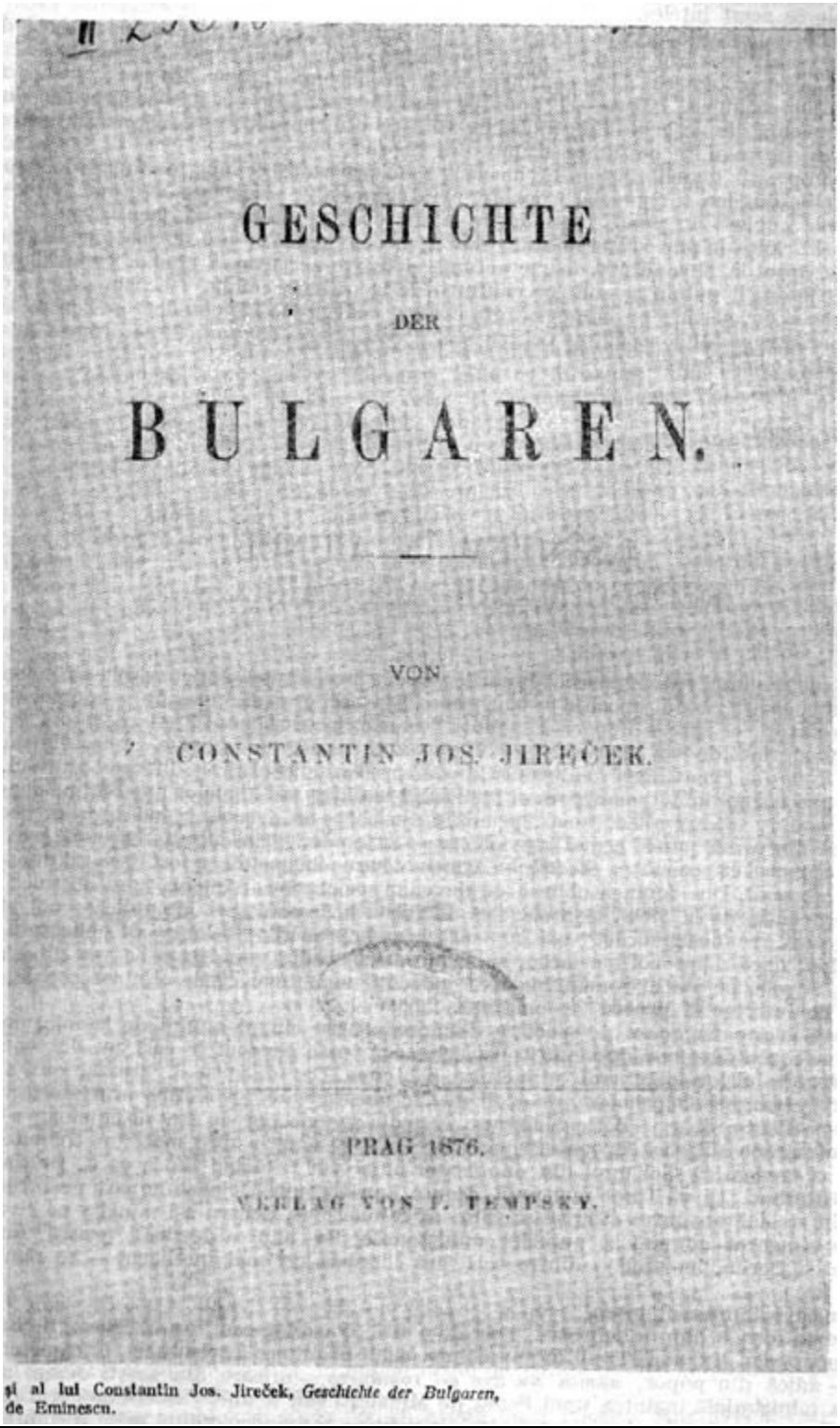

GESCHICHTE

DER

BULGAREN.

VON

CONSTANTIN JOS. JIREČEK.

PRAG 1876.

VERLAG VON F. TEMPSKY.

şi al lui Constantin Jos. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, de Eminescu.

cu confrații de la „Binele public", ca să nu avem în vecii vecilor trista necesitate de-a ne servi de ele în acest înțeles.

Această importanță însă le lipseşte cu totul căilor Stroussberg, încît chiar dacă d. Brătianu ar fi vorbit adevărul, ceea ce nu face nicicînd, totuşi deosebirea ar fi enormă.

Ar fi, credem, practic dacă confrații de la „Binele public", în loc de a arunca asupra conservatorilor bănuieli, bazate cel mult pe vorbele d-lui Brătianu, s-ar informa din acte oficiale, bunăoară din acele ale Consiliului de Miniştri din timpul d-lui Lascăr Catargiu, asupra rolului conservatorilor în cestiunea drumurilor de fier.

Sîntem pozitiv încredințați că ar înceta o dată pentru totdeauna incriminările în privirea convenției Bleichroder, a concesiei Crawley, a răscumpărării proiectate etc. etc.

„Binele public" nu poate pretinde de la noi ceea ce însuşi n-ar face, a publica adecă acte scrise şi iscălite în plin secret de stat; dar a se convinge s-ar putea, şi atunci incriminările ar curge cu totul la altă adresă, foarte actuală şi foarte accentuată cînd e vorba de interese străine. Un lucru îi putem asigura pe confrații de la „Binele public". Există oameni cari au iscălit numele lor alături cu conservatorii contra convenții Bleichroder şi contra concesii Grawley, dar cari în taină au agitat pentru ele, şi <că> aceşti oameni, după propria lor mărturisire, nu sînt conservatori.

Sapienti sat.

[5 ianuarie 1880]

[„SÎNTEM ÎN AJUNUL REDESCHIDERII ADUNĂRILOR..."]

Sîntem în ajunul redeschiderii Adunărilor, deci a înregistrării pur şi simplu a răscumpărării căilor ferate. Poate că din opoziție se vor mai ridica unii oratori, nu spre a convinge majoritatea de votatori, ci spre a împăca conştiința lor proprie; rezultatul final va fi însă încheierea catastifului de fără-de-legi ale anului 1879 prin votarea mecanicească a proiectului în forma în care-a ieşit din Senat, deci: emisiunea de 250 milioane împrumut direct al statului, preta cerea statului român în acționar german justițiabil înaintea tribunalelor din Berlin, punerea lui pe picior egal cu oricare alt acționar, primirea din parte-ne a tuturor îndatoririlor Societății

Acest din urmă punct e mai grav decum s-ar crede. Prin admiterea noii convenții primim contractul cu societatea *Staatsbahn* contract care pînă acum a fost declarat din parte-ne ca *nul* ai *neavenit.* Din momentul însă ce devenim societari şi părăsim rolul distinct ce ni creease convenția de la 1872, se-nțelege că, în calitate de societari, ne ridicăm noi înşine îi contra noastră, recunoaştem noi toate contractele şi îndatoririle Societății de obligatorii pentru noi şi, chiar dacă n-am voi s-o facem aceasta, societarii din minoritate ne vor sili, chemînd la caz de nevoie, pe statul român înaintea judecății nu numai civile ci chiar penale, pentru neglijare de interese şi pentru rea-credință.

Odată aceste frumoase perspective deschise pentru cursul anului de la mîntuire 1880 mai rămîne o altă cestiune de lămurit în orice caz toate elementele cari nu sînt curat roşu şi-a terminat rolul lor înlăuntrul cabinetului Brătianu. Dar de-ar fi d. Sturza, care a dus 1a bun capăt întreaga întreprindere, de-ar fi d. Crețulescu, care s-a distins prin tăcere în toat cestiunile pendente, de ar fi d. Cogălniceanu, care din energic om de stat de odinioară a deveni astăzi profesor de stilistică în materia circularelor, toți aceştia nu-i mai sînt trebuitori d-lui Brătianu şi credem că nici unul din dumnealor nu-şi vor fi făcînd iluzia că d. Brătianu, di pură gratitudine, [î]i va ține mai mult decum i-au trebuit. Deja se împart posturile diplomatice din străinătate între diferiții membri ai cabinetului, pentru a-i mîngîia pe cîtva timp măcar de stingerea sumară a aureolei ministeriale. Ba unul e destinat pentru Roma, ba altul pentru Berlin, ba unul — dintre toți fără îndoială cel mai inteligent — va rămînea cu totul pe jos.

Urmaşii? Indiferent lucru.

Fiecare roşu e bun de ministru. Dar de-o fi d. Pătărlăgeanu sau d. Fleva, d. Fundescu sau d. Costinescu, tot una. Egali în cunoştințe, egali în putere intelectuală, în caracter şi prin origine — adică din popor, *numai nu din cel românesc* — oricare din aceşti domni ar şedea pe banca ministerială înaintea unui Senat de Mihăleşti sau a unei Camere de Serurii, spirit public, dispus spre ironie, dezgustat de trebile politice şi avînd pierdută orice speranță într-un

---

viitor mai sănătos, va înregistra cu acel rîs caracteristic şi cam sceptic al românului noile nume ridicate la rangurile cele mai-nalte pe cari țara noastră le poate da. Va zice publicul de pildă că studiile filologice ale d-lui dr. Barbu Constantinescu a început a se lega in spice şi că e speranță că eventualul ministru al învățăturilor publice — care-o fi — bazat pe acele studii aprețuite în congresul filologilor de la Florența, va introduce în şcoli limba şi literatura unui neam cam oacheş care pe noul ministru eventual îl interesează din cauze cu totul altele decît cele filologice; va zice un alt glumeț că evreii din Galiția au mare talent pentru finanțe chiar cînd n-au învățat decît patru clase primare şi cursul de pişicherlic de la redacția „Românului" ; va zice unul una, altul alta ... dar toate acestea nu vor folosi la nimic. Neamul românesc **—** rîzător de feliul lui — îşi va îneca în jocuri de cuvinte neputința de a fi guvernat de altcineva decît de nişte veniture, şi lucrul îşi va urma calea lui naturală.

*

D. Dr. Barbu Constantinescu merită deosebite laude. Dumneasa e singurul român care s-a ocupat mai profund cu limba şi literatura acelei rase cam negre care cutreieră țările Dunării de Jos şi ai cării unii din descendenți promit a ajunge departe. Ca lăutari [î]i cunoaştem, ca geambaşi asemenea, apoi cînd ca bucatari, cînd ca jurnalişti, cînd ca deputați deci — şi la mai mare — poate s-avem norocire a-i vedea şi ca miniştri, chiar daca n-ar fi la altceva decît la trebile bisericeşti şi a învățăturilor publice.

Noi sîntem fără îndoială cei mai liberali şi mai egalitari oameni din Europa. Un singur stat nu ne întrecea, dar era egal cu noi: Statele Unite ale Americei. Ei bine, le vom întrece. În America, de pildă, negrii n-au ajuns încă miniştri, rasa anglo-saxonă fiind prea susceptibilă. România — ajunsă astăzi la culmea gloriei şi prosperităţei — va întrece chiar pe acel stat rămas în urmă întru ale democraţiunii.

E într-adevăr barbar şi demn cel mult de timpii lui Matei Basarab şi ai lui Vasilie Lupul ca coloarea pielei — oricît de neagră ar fi — şi deosebirea de origine să mai fie o cauză de deosebire între cetăţenii unui stat democratic ca al nostru. Acei doi voievozi opreau de ex. prin legiuirile lor pe neamul studiat de d. dr. B. Constantinescu de-a ajunge la popie, necum la deputăţie sau ministeriu. Cauza acelei opriri era că asemenea cuvioşi părinţi, brodindu-se cam buzaţi şi negri, s-ar fi stricat evlavia şi se făcea biserica de rîs şi de ocară — căci erau ciudaţi şi răi românii din vremea lui Matei Basarab. Halima numai cîte vorbeau; ba de biserici de urdă de le suflă vîntul şi le curge untul, ba de părintele Porgaţie făcător de predicaţie, ba de părintele Mătrăgună cel de viţă bună, c-un comanac care cînd îl punea în cap cădea pe umeri, încît, de nu era arhiereul şolduros, mergea comanacul pînă jos, ba de mantia părintelui care cîtu-i ţara românească nu e aţă s-o cîrpească, ba de cizmele lui cele încăputate, care cînd fugea în potloage se oprea, şi cîte altele de toate. Românii dracului le scosese ţiganilor alt crez, alt *Tatăl nostru,* ba chiar o anume slujbă de Paşte, toate acestea păstrate încă în memoria poporului în nişte recitative vechi.

Ei, au trecut vremile acelea.

Astăzi poate chiar trebile bisericeşti să intre sub oblăduirea vreunui strănepot a vestitului părinte Porgaţie, făcător de predicaţie, despre care vorbesc acele recitative de mai sus şi — mai ştii —să modificăm chiar ritul după indicaţiunile acelor minunate rămăşiţe de satiră populară. Sub auspiciile ideilor nouă şi a oamenilor noi — cam negri — se poate ca Sf. Sinod să hotărască într-un avînt de progres ca să ne facem Paştele în loc de cu ouă roşii cu „buruiană în frunză lată, la rădăcină răsfoiată, căreia rumânii-i zic hrean".

Acestea sînt deci auspiciile noii ere de progres şi de mărire care ne aşteaptă, conduşi fiind spre acest frumos viitor de mînile părinteşti ale d-lui S. Mihălescu şi a altor personaje pe cît de ilustre pe atît de vrednice de ilustraţiune. Nu ştim de ce, de cîte ori gîndim la acest măreţ viitor şi la marii oameni cari-l inaugurează, ni se pare totdauna că România — care produce de toate, ca ţară bogată şi liberală ce este — numai cînepă prea puţină produce.

Idiosincrazie!

[9 ianuarie 1880]

[„ORGANUL MARELUI OM DE STAT..."]

Organul marelui om de stat, în numărul său de azi, dă poveţe de purtare opoziţiei atît ca presă cît şi ca reprezintaţie naţională.

„Presa" spune mai întîi că la noi nu există decît opoziţie sistematică, care vede toate lucrurile numai prin prisma unei pasiuni oarbe şi e totdauna nedreaptă, veninoasă, absurdă şcl.

Opoziţia — zice organul marelui om de stat — pentru ca Corpul electoral să se poată pro nunţa între partidul guvernului şi dînsa, cată să arate cum trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilii.

Ne vom permite să vorbim puţin în privinţa acestor două puncte cu organul marelui om de stat şi o vom face aceasta cu sîngele cel mai rece, pentru că, atunci cînd adversarii noştri bat cîmpii sau înşiră la platitudini şi banalităţi în coloanele foilor lor, nouă nu ne inspiră cîtuşi de puţină supărare.

Este adevărat că sînt în foile guvernamentale, şi încă adeseaori, nişte blagomanii aşa de nesăbuite încît e peste putinţă să le citim fără să ne cauzeze un fel de nervozitate, dar în toate cazurile nervozitatea aceasta nu se numeşte necaz, ci haz. Bunioară citim în „Românul" o lungă *tartină,* cum se zice franţuzeşte, presărată din destul cu teorii, cu aforisme şi cu sentinţe politico-filozofice cam de felul acesta : „Reacţiunea la noi nu are nici partidă nici drapel", sau :

„Numai la naţiunile libere şi liberale se pot naşte oameni mari". Acest fel de producţii literare a adversarilor noştri, departe de a ne supăra, ne inspiră uneori cîte un articol vesel.

Organul marelui om de stat zice dar că opoziţia de astăzi este sistematică, şicanatoare şi veninoasă. Să stăm strîmb şi să judecăm drept. Nu s-a împlinit încă anul de cînd din această opoziţie sistematică, şicanatoare şi veninoasă făcea parte şi marele om de stat în capul marelui partid al Centrului. Între organele cari au luptat cu multă energie contra politicii guvernului d-lui Brătianu, cel mai energic, ce-i drept, era organul marelui om de stat şi al marelui partid. Dar ce e şi mai drept este că, îndată ce marele om de stat a făcut la dreapta-mprejur şi a trecut la stînga, bugetul a primit cu căldură în braţele sale părinteşti pe marele partid şi agurida s-a făcut miere. A încetat dar şi marele om de stat şi marele partid şi organul respectiv d-a mai face opoziţie sistematică, şicanatoare şi veninoasă. De unde acum cîteva luni cei de la putere erau nişte Hoedeli şi nişte

Nobilingi, nişte apilpisiţi, buni de atîrnat în furci, astăzi sînt nişte patriotisimi buni de pus pe rană. Aşa e lumea, aşa sînt şi roşii, partidul de la putere : cînd sînt răi sînt răi, cînd sînt buni sînt buni, şi astfel ,,Presa" şi marele partid al cărui organ dînsa este nu face opoziţie sistematică. Daca s-ar mulţumi însă să păstreze numai pentru sineşi această onestă linie de purtare în viaţa publică n-am avea nimica de zis, fiecine îşi are obrazul său. Fiindcă însă ne dă poveţe să urmăm şi noi esemplul marelui partid, îi răspundem cu destulă părere de rău că nu toate obrazele duc deopotrivă la tăvăleală.

Pentru ca naţiunea — zice ,,Presa" — sau mai bine Corpul electoral să se poată pronunţa între partida guvernului şi aceea a opoziţiunii, este indispensabil ca membrii opoziţiunii să nu se mărginească în polemice sterile, în logomahii obositoare, în injurii şi invective necuviincioase pentru oameni cumsecade ; să nu se ţină în regiuni nebuloase, în generalităţi vagi şi neprecise, ci să aibă *simţul practic al unei partide ce aspiră a lua puterea* şi să arate cum crede ea că trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilei. Numai astfel opoziţiunea va fi ascultată, stimată şi va putea să-şi pregătească calea puterii.

Cuvintele organului marelui om de stat le găsim minunate ; facem însă oarecari rezerve, întru cît ne priveşte, în privinţa *simţului practic* al unei partide ce *aspiră* a lua puterea, pentru că, oricît de legitime ar fi aspiraţiile unui partid d-a lua puterea, sînt, precum spuserăm mai sus, în această lume obraze şi obraze; „practicitatea simţului" dusă prea departe ar ustura unele obraze mai subţiri din firea lor. Dar să revenim la vorba începută.

Facem o întrebare „Presei". Dacă e să turnăm la teorii şi la sentinţe politico-filozofice, atunci să ştim de ce e vorba, de glume nu ne dăm în lături; dar dacă e vorba să vorbim serios, ce însemnează cuvintele : „polemice sterile", „logomahii obositoare", „generalităţi vagi şi ne precise"? Şi apoi ce va să zică ,,a arăta opoziţia cum crede ea că trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilii" ?

Să luăm, de pildă, cestiunea la ordinea zilei, o cestiune în adevăr foarte mare, pretinsa răscumpărare a căilor ferate. Ce atitudine a avut, în general, opoziţia faţă cu această cestiune? *Polemice sterile* au fost studiile publicate prin „Binele public" şi prin „Timpul"? *Logomahii obositoare, generalităţi vagi şi* neprecise au fost publicaţia onor. d. Manolache Costache şi discursu rile membrilor opoziţiei din Corpurile legiuitoare asupra acestei cestiuni?

În toată lupta aceasta privitoare la cestiunea căilor ferate, opoziţia a spus limpede şi răspicat: tranzacţia este o pretinsă, o falsă răscumpărare, printr-însa statul păgubeşte cifră exactă *atîtea* milioane, afară de aceasta se umileşte într-un chip nemaipomenit punîndu-se de bunăvoie sub jurisdicţia tribunalelor ordinare germane; prin urmare votăm contra ei. Acestea sînt oare ,,generalităţi vagi şi neprecise", cum zice organul marelui om de stat? Dar ceva mai mult; opoziţia a dovedit chiar că cestiunea a fost aţîţată de guvernul român care, printr-o tactică începută de mult şi susţinută cu încăpăţinare faţă cu Societatea acţionarilor, a provocat o stare de lucruri ce nu mai putea continua. Cînd opoziţia a cerut guvernului, în secţiile Senatului, să-i comunice corespondenţa cu Berlinul privitoare la cestiunea căilor ferate, spre a şti cum şi ce fel

---

ni se impune rezolvarea acestei cestiuni şi de ce gravitate este această impunere şi cari sînt cauzele ei, guvernul a refuzat să comunice vrun act. Cum ar fi voit organul marelui partid ca opoziţia, atît în Camere cît şi prin presă, să se pronunţe mai puţin vag şi mai precis în cestiunea pretinsei răscumpărări

În privinţa şicanei, absurdităţii şi relei-credinţe în polemica de toate zilele a partidelor, iarăşi am dori să-şi amintească organul marelui partid de şicana, absurditatea şi reaua-credinţă a organelor partidului cu care se află azi la putere marele om de stat, pe cînd acest mare om de stat se afla instalat destul de confortabil în domiciliul partidului conservator, atunci la guvern. Pe atunci s-a întîmplat ca tocmai marele om de stat să înfigă un cuţit în sînul României, iar cadavrul ei sîngerînd să-l arunce la picioarele contelui Andrassy; şi cu ocazia acestei grozave întîmplări monitorul patrioţilor de industrie a apărut în chenar negru, chemînd fulgerile cerului asupra vînduţilor la austro-maghiari şi îndeosebi asupra marelui om de stat. Noroc numai că „Hoedelii" şi „Nobilingii", cam neduşi pe la biserică, neavînd multă trecere înaintea cerului, blestemele acelea nu au fost ascultate şi capul marelui om de stat a scăpat teafăr; altfel n-am fi avut fericirea de a-l vedea astăzi că ne-a uitat domiciliul — îl credem pe cuvînt — nici plăcerea de a primi lecţiuni de corectitudine şi onestitate politică de la organul d-sale.

[10 ianuarie 1880]

[„TOTDAUNA ÎNAINTEA UNUI VOT..."]

Totdauna înaintea unui vot economicos sau a unor discuţii economicoase guvernul se-nblînzeşte, iar ziarele lui foiesc de făgăduinţe. Acum, cînd crapă lemnile şi pietrile de ger, „Românul' încălzeşte sufletele tremurătorilor contribuabili arătînd ce admirabilă situaţiune (mincinoasă) financiară e aceea a guvernului roşu şi ce multe proiecte minunate pentru a ferici naţia va vota marele partid naţionale-liberale *in majorem Romaniae gloriam.*

De cîte ori vedem pe marii magistri ai partidului fanariot făgăduind şi iar făgăduind ne vine în minte capitolul lui Ma<c>chiavelli asupra cestiunii daca un principe, în cazul nostru oamenii politici, se cade sau nu să-şi ţie cuvîntul.

Ilustrul prozator al sutei a şasesprezecea spune că, o data ajunşi la putere, bărbaţii politici n-au nevoie să se ţie de cuvînt şi nu le va lipsi nicicînd un pretext de a îmbrobodi şi înfrumuseţa călcarea făgăduinţei lor. Trebuie însă să fii meşter, urmează scriitorul italian, în arta de a îmbrobodi calitatea vicleniei, în meşteşugul de a o ascunde şi masca. Oamenii sînt atît de mărginiţi şi atîrnă atît de mult de presiunea momentului încît acela care voieşte să-i tragă pe sfoară află totdauna oameni cari să se lase a fi înşelaţi. Din vremea lui autorul citează pe papa Alexandru VI (Borgia), noi, din vremea noastră, citǎm pe d-nii Rosetti-Brătianu. Acel papă n-a făcut nimic alta decît să-nşele, ba nici a gîndit vrodată la altceva decît la amăgire şi cu toate acestea s-au găsit pururea oameni cari s-au lăsat a fi înşelaţi de el. Nicicînd un om n-a avut o mai mare dibăcie de-a asigura dezgheţat şi de-a făgădui cu mari jurăminte ceea ce nicicînd n-a ţinut. Totuşi au izbutit în toate planurile şi intrigile lui după dorinţă pentru că cunoştea lumea din partea aceasta a ei. Oamenii politici nu trebuie să aibă virtuţi, ci numai *aparenţa* lor. E foarte primejdios de-a fi pururea onest; însă *părea* evlavios, de bună-credinţă, uman, cu frica de Dumnezeu, onest, *a părea toate acestea e foarte folositor.* Omul politic nu trebuie să observe totdeauua ceea ce în ochii oamenilor e virtuos ; adesea pentru a se mănţinea la locul lui trebuie să înfrîngă buna-credinţă, iubirea de oameni, umanitatea, religia. Cată însă să se păzească ca nicicînd să nu iasă din gura lui o vorbă care să nu fie mărturisirea celor cinci virtuţi pomenite mai sus. Tot ce iese din gura lui trebuie să respire milă, bună-credinţă, umanitate, onestitate, evlavie. Nimic însă nu e mai necesar decît *aparenţa* acestor virtuţi. Căci oamenii judecă mai mult după ochi decît după bunul-simţ. Toţi au ochi deschişi, puţini dreaptă judecată. Toţi văd ceea *ce pai a fi,* puţini oblicesc cum eşti. Mulţimea e totdeauna cu aparenţele şi cu succesul. Toată lumea e plină de plebe, iar cei puţini, cari sînt mai cu minţi, nu ajung să vorbească şi ei decît atunci cînd mulţimea, care în sine nu are nicicînd putere, nu mai are încotro şi simte nevoie de un sprijin.

Această mică lecţie din Ma<c>hiavelli ni s-a părut necesară pentru că zilele n-au intrat în Bac şi făgăduinţele au rămas şi azi tot atît de ieftine ca-nainte de-o mie de ani.

Aşadar făgăduiţi d-nilor roşii, jură-te d-le Brătiene, vorbiţi strîmb mari oameni ai ortalei, totdeauna se vor găsi oameni cari să se lase amăgiţi, iar de cei puţini cari nu se lasă poate

---

să nu vă pese. Autoritatea puterii pe care o aveţi în mînă, miile de interese mari şi mici care sînt strîns unite cu posesiunea autorităţii statului vă garantează că mulţi oameni sînt lacomi după pretextul de-a vă urma şi de-a fi părtaşi cu d-voastră la exploatarea ţării. Daţi-le aceste pretexte şi vor fi pururea bucuroşi de-a vă urma. *Mundus* vult *decipi, ergo decipiatur.* Lumea *voieşte,* e setoasă de-a fi înşelată, înşelaţi-o dar!

*

„Binele public" vesteşte că joi, la 8 ore seara, s-a ţinut în sala de la Grand Hôtel du Boulevard o întrunire la care au luat parte diferiţi alegători din toate colegiile electorale ale Capitalei cu scopul de-a se constitui o partidă cu principii naţionale şi sincer liberale, cu totul deosebită de partida aşa zisă „naţionale-liberale" care se află la putere.

După citirea programei, care indica cuvintele pentru cari e necesară formarea şi organizarea unei partide de liberali oneşti cu sentimente într-adevăr patriotice şi cu principii sincer liberale, d. G. Vernescu a recapitulat într-un discurs evenimentele prin care am trecut de trei ani încoace, paguba şi umilinţa la cari am fost continuu espuşi sub conducerea celor doi bărbaţi influinţi de la putere. Dumneasa a atins mai toate cestiunile de căpetenie interne şi externe cari s-au rezolvat fără ştirea şi peste voia ţării, a demonstrat cît de rea şi cît de periculoasă e sistema înstrăinării ce se practică astăzi şi a dezvoltat punctele principale din programă.

După aceea Adunarea a ales un comitet de 23 membri şi pe d. Vernescu ca preşedinte al acestuia. Comitetul e însărcinat cu organizările ulterioare.

Felicităm formarea şi organizarea unui partid liberal care să nu fie condus de principiile mac<c>hiavellice ale roşiilor. Partide cari urmăresc cu sinceritate realizarea ideilor lor, partidele pentru cari principiile nu sînt numai pretexte şi fraze pentru a amăgi lumea vor fi totdeuna folositoare. Ceea ce se cere însă de la ele în mod absolut e ca să rămîie pururea credincioase lor înşile, să nu se abată de la calea ce şi-au prescris-o, pentru ca alegătorii şi poporul în genere să ştie cu cine are a face, să ştie cu certitudine valoarea cifrei nouă pe care-o admit în socotelile lor politice. Părerea noastră este că nici un partid onest, oricare ar fi principiile lui, nu e nefolositor ţării. Principii greşite de ex. pe mîna unor oameni oneşti sînt mai folositoare decît principii foarte bune în mînele unor panglicari. Căci adevărul într-un stat nu stă pe atîta în *idei,* pre cît în *caracter* şi sîmburul moral, seriozitatea de caracter şi de aspiraţiune formează adevărata greutate a unui grup de oameni politici, nu bruma de idei culese de prin cărţi. C-un om care doreşte binele statului şi numai pe acesta poţi discuta, c-un om însă pentru care binele statului e numai un pretext, iar binele lui propriu ţinta adevărată nu există discuţie, căci cu apetitul nu se discută decît punîndu-i înainte perspectiva de-a-1 îndestula şi mai bine.

*

În şedinţa de ieri a Camerii majoritatea guvernamentală, crezînd că e încă la ordinea zilei cestiunea evreilor, care creea deosebiţilor membri ai opoziţiei o atitudine escepţională prin împrejurarea că nu era o cestiune de partid, a ales pe d. Carp în

comisiunea bugetară cu 67 voturi din 69 votanți, căci opoziția a votat cu bile albe.

La acest act, prin care d-nii Costinescu, Serurie şi Pătârlăgeanu avuseseră înalta bună voință de-a-şi esprima încrederea în d. Carp, deputatul colegiului I de Vaslui a răspuns prin o demisie netă, motivată astfel:

Domnilor,

Vă mulțumesc pentru încrederea ce mi-ați arătat alegîndu-mă în comisiunea bugetară; însă vă rog să mă dezlegați de această sarcină, pe care nu pot să o primesc; şi iată motivele pentru, care nu pot.

Aceste motive sînt aceleaşi cari în alte ocaziuni au făcut pe mai mulți membri din minoritate de a nu primi ca numele lor să figureze în comisiunile numite de majoritate. Atunci am fost acuzați, daca nu mă înşel, de d. Dimancea şi de d. Câmpineanu, membri ai majorității, că noi dovedim prin aceasta că sîntem o opozițiune sistema tică şi că înşine ne dezbrăcăm de dreptul de control ce opoziționea trebuie să esercite asupra actelor majorității şi ale guvernului.

Aşa a fost ni se pare argumentațiunea majorității şi ea ar avea temei dacă majoritatea ar fi păstrat, în diferite asemenea ocaziuni, uzul parlamentar, aşa cum se practică în toate țările constituționale din lume.

E adevărat că opoziționea trebuie să eserciteze controlul său asupra faptelor majorității şi ale guvernului, însă atunci trebuie ca opoziționea să o facă ca atare, iar nu fiecare membrii individual. Şi cum ajungem la acest scop? În mod foarte limpede şi uşor : *Majoritatea se adresează la minoritate* şi-i *cere să delege un reprezentant care să figureze în cutare sau cutare comisiune şi atunci acel care este ales nu este alesul majorității, ci e delegatul minorității, care vine în numele ei să esercite controlul* pe care dv. cereți să-l aplicăm noi. Ei bine, niciodată acest uz, constant în toate parlamentele lumii, nu a fost urmat de majoritatea noastră. La diferitele alegeri de comisiuni ori nu s-a ales nimeni din minoritate

---

sau, daca s-a ales, a fost în urma designațiunii benevole a majorității, încît ați pus pe membrul ales din minoritate în poziționea de a se crede de către cineva că el a fost ales numai pentru că majoritatea l-a crezut mai apropiat de dînsa. Ei bine, o asemenea situațiune, ca membru, din minoritate, eu nu, pot să o primesc, precum n-au primit-o nici colegii mei în alte ocaziuni.

Dacă am primit a fi membru în comisiunea de indigenat este pentru că în cestiunea evreilor eu am fost cu totul de altă părere de a celoralți membri din minoritate şi prin urmare aveam libertatea acțiunii în această cestiune În celealte cestiuni însă sînt unit în idei cu, minoritatea şi de aceea vă rog ca pe viitor să nu mai alegeți membri din minoritate în comisiunile ce alegeți, sau, daca voiți să alegeți, atunci vă rugăm — şi cred că exprim opiniunea întregei minorități — să ne întrebați şi pe noi care e persoana ce delegăm şi prin urmare autorizată de a vorbi în numele minorității.

Aceste puține cuvinte au dat ocazie la o adevărată furtună într-un pahar cu apă.

[13 ianuarie 1880]

[„«FACEȚI INTERESELE...»..."]

„Faceți interesele străinilor în paguba țării" — aceasta era una din frazele stereotipe pe care partidul astăzi la cîrmă o arunca odinioară guvernului conservator, aceasta era una din armele bogatului arsenal de insinuări, de neadevăruri, de calomnii, cu care oneştii patrioți de industrie, afişînd pe atunci un dor nesecat de interesele țării, combătea pentru răsturnarea partidului conservator şi inaugurarea regimului virtuții.

Lupta lor neleală a reuşit şi de patru ani de zile țara a putut vedea care dintre cele două partide adversare ce s-au succedat ca atari la putere a făcut şi face interesele străinilor în paguba țării.

A fost în adevăr un interes mare pentru Rusia a ne tîrî armata peste Dunăre „fără zapis, chezăşie, nici amanet", a se folosi de ajutorul acestei armate spre a sili pe leul de la Plevna să se dea prins în vizuina sa şi apoi a ne lua Basarabia.

Cine a ajutat pe împăratul Rusiei, cu un zel vrednic de cel mai credincios curtezan al său, să-şi îndeplinească aceste interese? Cine a fost acela care, aflînd dela prințul Gorciacov încă din iunie 1877 că Basarabia ne este hotărîtă spre jertfă şi, fără a face Camerelor nici o împărtăşire despre această nenorocire ce ni se pregătea, a dat totuşi peste două luni ordine armatei să treacă Dunărea şi să combată alături cu armata împărătească?

Toate acestea le-au făcut oamenii cari, pe bună dreptate şi din chiar senin, convinşi că nu spun adevărul, ne aruncau nouă fraza : „Faceți interesele străinilor în paguba țării".

Finanțiarii partidului de la putere atîta măcar trebuiau să ştie, că rubla nu are o valoare de patru franci, că, această monedă primindu-se la noi pe o valoare mai mare decît cea adevărată, rublele trebuiau firește să năpădească şi să rămîie în țară şi că, îndată după retragerea armatei ruseşti, găsindu-se cu piața inundată de ruble, trebuia neapărat să reducem cursul lor la adevărata valoare.

Cu toate acestea la intrarea armatei ruseşti în țară, prin un decret al guvernului, s-a fixat cursul rublei la patru franci. Era în interesul armatei imperiale şi prin urmare în interesul guvernului ei şi al tutulor speculanților, întreprinzătorilor şi gheşeftarilor evrei ce urmau pas cu pas acea armată ca moneda cu cari ei intrau în țară să aibă un curs cît s-ar fi putut mai ridicat cîtă vreme ei se aflau aici.

Prin ridicarea cursului rublelor s-a adus un cîştig de cîteva milioane străinilor, cari le-a lăsat pe piețele noastre, şi tot

atîta pagubă acestor piețe s-a cauzat prin scăderea, ce devenise neapărată, a acelui curs.

Ilustrul Warszawsky, care trebuie să fi tras mult folos din plusul valorii rublelor la noi, a avut trebuință de care de rechiziție. Mult şi-a bătut capul, mult s-a chinuit pînă să dea de un alt personaj, şi mai ilustru, şi să-l convingă a-i da o mînă de ajutor. Populația română, în vreme de iarnă, a fost dată cu chirie lui Warszawsky, pe cale administrativă, de către d. Simion Mihălescu, actual senator liberal-național. Românii cu carele şi vitele lor, luați de beilic şi de zor din vatră, au fost duşi sub boldul sulițiii căzăceşti pînă la poalele Balcanilor. Unii au pierit, şi cîți au rămas s-au întors la vatra lor ca vai de ei, fără car, fără vite şi fără putință sau speranță de vro îndreptare a soartii lor.

Toate aceste jertfe ale românilor în interesul cui erau făcute ? În interesul dd-lor Warszawski—Mihălescu şi al armatei ruseşti.

Nenorocirile războiului au trecut şi au venit după dînsele urmările lor: pierderea Basarabiei şi cestiunea izraelită. Ale cui interese le-au apărat patrioții de industrie în cestiunea izraelită? Dacă în Adunarea națională opoziția nu ar fi avut cîteva voturi mai mult peste o treime proiectul guvernului desigur ar fi trecut. Şi ce era acel proiect? Ale cui interese se făceau printr-însul? Ale țării sau ale Alianței izraelite? La aceste întrebări să răspunză țara, al cărei sentiment, exprimat cu energie şi din norocire cu eficacitate, atît prin presă cît şi în Adunările de revizuire, a condamnat şi a zădărnicit tendințele ultraevreofile ale guvernului.

Astăzi la ordinea zilii avem cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate. Mai este oare nevoie să vorbim în fond despre această afacere ? Mai poate fi cineva atît de naiv, sau atît de nepricepător, încît să nu vază că tranzacția asupra căreia se desbate azi în Cameră, spre a o pune în acord cu poruncile primite de la Berlin, este un joc ruinător şi o umilire monstruoasă pentru țară? Şi în interesul cui se păgubeşte şi se umileşte statul român? În interesul străinilor.

Această colosală şi „strălucită afacere" produce însă atîta zgomot şi atîta lumină încît eclipsează şi acopere altele mai mici şi mai puțin strălucite, dar totuşi îndestul de caracteristice. Astfel de exemplu „Binele public" conține astăzi cîteva rînduri în privința unei alte daraveri, nu puțin însemnate, dintre un concesionar străin şi statul nostru. E vorba de un d. Ward, căruia i s-a confiscat legal o sumă de 300000 de franci acum vro cîțiva ani — pare-se sub guvernul reacționarilor — şi care astăzi îşi va recăpăta garanția confiscată, pe motiv de *echitate.* Din rîndurile pe cari le reproducem mai jos după „Binele public" se va vedea ce însemnează acest cuvînt: *echitate.* Sînt interese străine în joc, o putere străină se face apărătoarea acestor interese, şi guvernul național-liberal cată să le îndeplinească.

Interesele străinilor dar, şi numai aceste interese sînt, din nenorocire, dezideratul politicei patrioticului guvern. E foarte natural să fie aşa, de vreme ce acei ce conduc partidul de la putere — şi asupra acestui punct vom reveni — nu sînt decît străini, străini prin origină, prin moravuri şi prin educație.

Acei ce compun grosul acestei armate de flibustieri politici sînt bugetofagii, cumularzii, gheşeftarii de toată mîna, cari, în schimbul foloaselor lor individuale, dau conducătorilor lor o supunere mai mult decît oarbă. într-o țară unde nu se munceşte decît foarte puțin, unde nu există altă industrie decît bugetul şi gheşefturile publice şi unde societatea, fără a fi în stare să producă ceva, a contractat toate nevoile societăților avute prin producția lor, neapărat că trebuie să se găsească o mulțime de asemenea indivizi nemernici.

Aceia însă cari, după metoda şi preceptele lui Machiavelli, s-au pus să organizeze într-o ceată regulată această adunătură, învățîndu-i industria şi specula patriotismului, democratismului şi naționalismului, sînt în cea mai mare parte străini, străini din toate punctele de vedere, precum o vom dovedi în curînd.

[16 ianuarie 1880]

[„NU-ŞI CREDE CINEVA..."]

Nu-şi crede cineva ochilor văzînd cîte se petrec în zilele noastre.

.Numărul de duminecă, 13 ianuarie, al „Românului" cuprinde o lungă lecție de dinasticism la adresa „Democrației naționale".

Am înțelege ca această lecție să vie de la „Războiul", de la „România liberă", „Binele public", „Presa", „Timpul", cari, în opoziție ori guvernamentale, a ocolit totdauna din discuție persoana M.S.R. — dar lecții de dinasticism de la „Românul"?

„Românul", foaia ministrului Lecca, a trădătorului de meserie care, cu uşurința cu care a vîndut pe Vodă Cuza, [î]l apostrofa pe Vodă Carol printr-o gatetă din Bacău : „Românul", foaia lui Dim. Sturza, a baronului Erdmann de Hahn, care susținea altă dată că *crima politică* e permisă; „Românul", organul d-lui Câmpineanu, care între M. Sa şi țară vedea un abis ce nu se poate umplea cu nimic; „Românul", care numea pe M. Sa un agent al d-lui de Bismark; „Românul", organul d-lui Ion Brătianu, carele, în vremea cabinetului Catargiu au amenințat pe M. Sa cu *asasinarea;* „Românul" în fine, confratele acelui

măscărici lipsit de ispirit şi de ruşine, decorat cu medalia *Bene-Merenti,* care a insultat nu numai pe M. Sa, ci

chiar mormîntul copilului domnesc ; acest ziar infect al negrei calomnii, al insinuaţiunii injosite, al perversităţii morale şi stupidităţii intelectuale cutează a da lecţii de dinasticism? Redactorii „Farfaralei" cutează a vorbi de respectul ce au pentru purtătorul coroanei lui Ştefan cel Sfînt şi a lui Mircea cel Bătrîn?

O, batjocura batjocurelor ! O cinici, pentru cari totul este batjocură !

[17 ianuarie 1880]

[„ŞARPELE, CÎND ÎL DOARE CAPUL..."]

Şarpele, cînd îl doare capul, ca să-şi verse veninul iese la drum, unde trebuie a găsi un călcîi ca să-i strivească capul; aşa şi omul rău şi veninos : arareori el piere prin altceva decît prin propriul său venin şi prin răutatea sa dusă dincolo de orice margine. Această veche învăţătură s-a mai adeverit încă o dată pentru opinia publică şi pentru noi prin cele petrecute în cele două şedinţe ale Camerii.

În şedinţa de marţi, precum se ştie, s-a votat proiectul pretinsei răscumpărări a căilor ferate, aşa cum, după porunca de la Berlin, îl restabilise Senatul. Discuţia s-a închis prin un discurs al d-lui I. C. Brătianu. D. prim-ministru, avînd în Cameră o mare majoritate care are bunul obicei d-a crede fără a cerceta, ar trebui să se scutească în genere de discursurile lungi şi obositoare; daca s-ar mulţumi numai cu succesul brutal al votului, la închiderea fiecărei discuţiuni, fie cestiunea de orişice importanţă, n-ar avea decît să zică : „Toate cîte le-au spus opoziţia sînt bune şi frumoase, eu însă vă poftesc să votaţi aşa cum cer eu".

Dar d. I. C. Brătianu nu se mulţumeşte numai cu succesul brutal al votului. D-sa este destul de inteligent şi de un caracter destul de rău şi de veninos pentru a vedea că asemenea succese nu sînt îndestulătoare unui om de stat ce pretinde a se afla în capul unui partid politic şi a lucra în numele şi prin puterea lui. Astfel dar, d. prim-ministru, deşi sigur în orice caz de supunerea fără margini a patrioţilor de industrie din majoritate, are primejdiosul obicei, primejdios pentru d-sa, de a închide discuţiile prin cîte un discurs în regulă.

Ca orator, d. prim-ministru are un talent deosebit şi rar, oricît ar fi deaminteri lumea plină de toate soiurile de indivizi răi, perverşi şi fără nici un respect de adevăr. D-sa, ce e drept, nu are logică, nu are argumentaţie, nu are claritate decît în nişte doze foarte neînsemnate; are însă, cînd e vorba să arunce un neadevăr sau să insinueze într-un chip calomnios, un sînge rece care trebuie să scîrbească pînă la desperare pe o natură onestă şi să umple de admiraţie chiar naturile cele mai catilinare ce-i compun în mare parte aparatul d-sale parlamentar.

Astfel dar, d. Brătianu, în şedinţa de marţi, în loc d-a se mulţumi cu succesul proiectului de răscumpărare, ce-i era material asigurat, a ţinut ca după obicei un discurs, pe care 1-a încheiat cu una dintre cele mai înjositoare insinuări la adresa unora dintre membrii opoziţiei, fără nume însă.

Iată zisele d-lui prim-ministru :

În cestiunea drumului de fier, lasă că cei interesaţi au combătut din toate puterile lor convenţiunea, dar după ce ea a fost foarte bine primită şi cu toată încrederea la Berlin, *după ce au trecut patru sau cinci zile pînă să ajungă poşta acolo,* acei interesaţi au spus că aci este o perfidie şi mai mare decît în cestiunea izraelită; au zis: v-a desfiinţat ipoteca, guvernul nu e de bună-credinţă şi atunci îndată s-au zburlit lucrurile. Cum voiţi dv. ca acţionarii să primească convenţiunea *cînd chiar din ţara noastră de către români* se scriu asemenea lucruri?

A doua zi d. P. Carp a adresat primului-ministru următoarea interpelare :

Am onoarea de a interpela pe d. prim-ministru dacă este în interesul ţării şi a dezvelirii sistemului parlamentar de a întrebuinţa ca armă de partit insinuări nefundate şi calomnioase.

În dezvoltarea interpelării d-sale, la care d. prim-ministru s-a declarat gata a răspunde şi pe care o vom reproduce în numărul de mîine, d. Carp a rugat pe d. I. C. Brătianu să răspunză categoric la două lucruri:

1. daca insinuaţiunile d-sale vagi, cari nu numeau pe nimeni, întrebuinţate însă ca argument într-o cestiune serioasă se adresează sau la un partid sau la un grup din opoziţiune; şi 2. daca a avut în vedere anume o persoană sau mai multe, să binevoiască a numi acele persoane şi să binevoiască, pe lîngă numirea lor, să dea şi probele pe cari e cineva în drept a i le cere.

După d. Carp a luat cuvîntul, în cestiune oarecum personală, d. T. Maiorescu, al cărui discurs îl reproducem aci îndată.

La întrebările d-lui Carp cît şi la ale d-lui Maiorescu, identice, d. prim-ministru nu a voit să răspunză, pentru că nu avea ce răspunde, după cum se poate convinge oricine din darea de seamă oficială a şedinţei, publicată în „Monitorul" de astăzi. în răspunsul d-sale către amîndoi interpelatorii, d. prim-ministru n-a spus decît că: deoarece şi opoziţia insinuează în privinţa d-

sale şi a partidului d-sale, pentru ce oare n-ar insinua şi d-sa în privinţa opoziţie? Rămînea prin urmare stabilit că d. I. C. Brătianu, în lipsă de alte argumente, întrebuinţase nişte insinuări nedemne şi calomnioase. Şarpele găsise ce căutase.

Această strivire meritată a produs o adevărată turbare în rîndurile majorităţii. D. Costinescu a luat cuvîntul spre a ţine o lungă tiradă, goală de spirit şi de idei, plină de injurii, proprie injurii, la adresa opoziţiei şi îndeosebi la adresa d-lui T. Maiorescu, pentru că acesta avusese îndrăzneala a stigmatiza sistema nedemnă a primului-ministru.

D. Costinescu a produs ca act pe care-şi întemeia injuriile d-sale sordide o sentinţă a corpului profesoral de la Universitate prin care odinioară fusese condamnat d. Maiorescu la destituire. Atît cauzele acelei sentinţe cît şi împrejurările în cari ea s-a pronunţat şi urmarea ce a avut onestul d. Costinescu le-a trecut sub tăcere.

D. Maiorescu, în cestiune personală, a spus însă şi cauzele şi împrejurările şi urmarea acelei sentinţe, şi aşa de bine încît chiar cei mai rabiaţi *bravi* ai majorităţii s-au domolit şi, ascultînd cu cea mai adîncă tăcere pe orator, au plecat frunţile cu ruşine, cum rareori li se poate întîmpla. Reproducem mai jos şi acest al doilea cuvînt al d-lui Maiorescu.

Drept mîngîiere le mai rămînea ceva d-lui prim-ministru şi maiorităţii d-sale: o moţiune de votat. Erau trei moţiuni la biurou. Una înfiera *pe interpelanţi ca omniatori* şi exprima satisfacerea Camerii de răspunsul d-lui prim-ministru. Această moţiune fusese aşternută în prima furie. În a doua moţiune Camera se declara pe deplin mulţumită de cuvintele *pline de logică şi de demnitate* ale d-lui prim-ministru. Această a doua moţiune se depusese la biurou după trecerea furiei prime. Iar în a treia moţiune, Camera, după ce ascultase pe interpelanţi şi pe d. I. C. Brătianu, trecea pur şi simplu la ordinea zilii.

Pe cea dîntîi n-au votat-o de frică; pe cea d-a doua n-au votat-o de ruşine; au votat-o pe cea d-a treia. Sînt momente în viaţa parlamentară, ca să întrebuinţăm o expresie banală, cînd, fie cît de tristă, o mîngîiere tot e bună.

Sîntem prea cu minţi pentru a crede că omul rău, natura perversă şi vrăjmaşă a adevărului, s-ar putea vreodată îndrepta cumva şi de aceea nu sperăm că lecţiunea destul de aspră ce a primit d. prim-ministru ieri îl va putea face să ia în viaţa publică altă cale şi altă sistemă decît acele pentru cari cu prisos l-a înzestrat natura. Am dori numai să ştim ce gîndeşte d. I. C. Brătianu de ceea ce pe bun drept a trebuit să sufere ieri.

E firesc lucru ca şarpele veninos să nu să poată dezvăţa niciciînd de obiceiul muşcăturii, pentru că natura minunată şi neînţeleasă nu i-a dat decît răutate oarbă, dinţi şi venin. Dar desigur nu e plăcută stare pentru acest copil pervers al naturii cînd un călcîi puternic îi striveşte capul hidos.

[18 ianuarie 1880]

[„UN ARHIEREU..."]

Un arhiereu născut la Limoges a fost cîndva ales papă. Limuzinii au trimis numaidecît o deputaţiune către Sf. Părinte sprea-i arăta bucuria acelei părţi de ţară pentru fericita împrejurare că unul dintr-ai lor s-a învrednicit a se aşeza în scaunul Sf[întului] Petru. Unul din deputaţiune a mai adresat Papei următoarele cuvinte:

Venim, Preasfinte Părinte, pentru a vă ruga, în numele tuturor compatrioţilor, ca să întrebuinţaţi în folosul lor puterea cea nemărginită care se zice că o aveţi asupra pămîntului. Cunoaşteţi, Preasfinte Părinte, stîrpiciunea patriei voastre, ai căreia locuitori abia pot trăi o jumătate de an din grînele ce le seceră; ştiţi asemenea că cealaltă jumătate trebuie să mănînce castane. Dăruiţi dar ţării fertilitatea care-i lipseşte *şi* faceţi, în vederea onorii ce-o are Preasfinţia Voastră, ca să secerăm de două ori pe an.

Papa crezu de cuviinţă a nu le refuza o cerere atît de echitabilă, deci le răspunse:

Dragii mei copii, bucuros vă încuviinţez, cererea ba încă, spre a vă dovedi şi mai mult dragostea mea, unesc cu această binefacere şi o altă, şi iată anume care: în toate ţările celelalte se numără numai douăsprezece luni pe an; vouă însă, feţii mei, vă dau privilegiul special de a avea douăzeci şi patru de luni într-un an.

Astfel şi d. Dim. Sturza, ministrul nostru de finanţe. A echilibra bugetul nu poate, dar a face anul bugetar 1879 de cincisprezece luni a putut ca şi papa din Limoges.

Acum să venim la bugetul d-sale pe anul 1880.

Comparat cu acela al anului trecut, acest buget prezintă la *cheltuieli* un spor de 16 milioane, iar la *venituri* un spor de 20 milioane.

Că cheltuielile se pot spori — mai ales în zilele roşiilor — în infinit, se înţelege de sine. Vorba e de unde vine colosalul spor al veniturilor ?

Sporul de venituri cată să fi venind din contribuţii. Contribuţiile însă se ridică asupra venitului net al cetăţenilor statului. Pentru a justifica un spor în venituri de 20 milioane trebuie să ne închipuim că statul ia 10% din sporul de venituri al contribuabililor, deci veniturile totalităţii contribuabililor s-au sporit în anul fericirii 1879 cu *două miliarde.* Dar daca veniturile totalităţii contribuabililor s-a sporit cu două miliarde, ei cată să le fi luînd de undeva, deci capitalul totalităţii s-a sporit cu *douăzeci de miliarde.*

în total avem însă în România cinci milioane de suflete. Vine deci de fiece suflet un spor de capital de 5000 franci şi de venit de 500 pe an, adaose pe lîngă colosalele capitaluri pe cari, după cît se ştie, le posedăm deja. Acest rezultat fericit al anului 1879 e a se atribui mai cu seamă sporirii nemăsurate a industriei naţionale. S-au mai deschis în fericitul an 1879 cîteva sute de fabrici de palavre şi cîteva mii de uzine de calomnii.

Numai d. Brătianu, în şedinţa de alaltăieri a Camerei, calomniind opoziţia, a cîştigat un miliard în ochii partidului său. Nu numai industria aceasta, ci şi cavalerii de industrie se înmulţesc pe zi ce merge, încît ne mirăm de sporul neînsemnat al veniturilor cu 20 de milioane numai.

[19 ianuarie 1880]

[„NENOROCITELE ASTEA DE ŢĂRI..."]

Nenorocitele astea de ţări ale noastre sînt de mult, dar mai cu seamă de la fanarioţi încoace, scena unui joc de intrigi internaţionale cari se ţes, se încîlcesc, dar din nenorocire se discîlcesc totdeauna în defavorul lor şi mai cu seamă a elementului românesc din ele.

De se face un drum de fier, el devine calea mare de imigraţiune a tuturor vagabonzilor şi a criminalilor din statele învecinate, căci România a devenit mlaştina de scurgere pentru tot ce e moraliceşte şi economiceşte nesănătos dincolo de graniţe, pentru tot ce fuge de muncă, pentru tot ce se simte urmărit de înrolarea în armată, de poliţie şi de justiţia penală. Astfel, bunăoară, toţi criminalii din Austro-Ungaria cari se prind din fugă, pe drumul spre România se prind, căci aci e ţara libertăţii, egalităţii, fraternităţii şi a părintelui acestora, C.A. Rosetti, a cărui nume slăvit va fi de toate veniturile de acum şi pururea şi în vecii vecilor.

Christ a fost reprezentantul săracului cinstit şi harnic. Antihrist e reprezentantul săracului viclean şi leneş, căci vicleşugul şi lenea, tertipul şi ruşinea de muncă sînt cele două mari semne caracteristice atît ale roşilor ca colectivitate, esceptînd pe puţini, cît şi a elementelor străine pe cari ei mai cu seamă le favorizează.

Am susţinut într-un rînd că toate, absolut toate drumurile de fier din ţară îşi încheie socotelele anuale cu pagubă, încît statul — şi cînd zicem statul, zicem producătorul principal, ţăranul — plăteşte din sudoarea amară a imensei şi cumplit de săracei majorităţi a populaţiunii române primblările perciunaţilor cetăţeni din Galiţia spre România, transportul mărfurilor proaste cari ucid pînă şi umbre de meserie şi meşteşug în ţara noastră, reducîndu-se astfel totalitatea populaţiei noastre, fie din oraşe, fie din sate, la tristul rol de ilot producător de grîu pentru străinătate, o totalitate care ea însăşi nu se hrăneşte cu grîu şi cu mălai. E evi dent, şi pe toată scara societăţii se observă, că rasa română în genere decade, că ajunge la disselecţiune, la maimuţire.

Aducă-şi cineva aminte de ce erau Bucureştii în zilele lui Vodă Cuza : un oraş românesc. Ce sînt astăzi? Un oraş străin. Nu vorbim de zilele mai vechi ale lui Ghica Vodă, în care puternica organizaţie a breslaşilor făcea aproape cu neputinţă pătrunderea unui străin în organismul economic al naţiei, vorbim de-o vreme în care fraza îşi luase deja vînt, de o vreme în care exista deja un ziar ca „Românul", care învenina ţara în contra Domnului şi pe Domn în contra ţării. Şi totuşi Bucureştii erau încă un oraş creştin şi românesc. Nu vedeai o firmă străină în Lipscani de pildă, astăzi devin rare cele române.

Şi de ce asta?

Pentru că din toate s-au făcut politică internaţională.

Singur d. Brătianu a spus-o în Senat că cestiunea drumurilor dumisale de fier se trata, fără participarea ţării, între Berlin şi Viena. Dar orice cestie, orice fleac de cestie devine în timpul guvernului roşiilor o întrebare de existenţă sau de neexistenţă a ţării.

Şi bieţii Domni din vechime cari, ca Petrea cel Şchiop, abdicau de la domnie ca să nu se sporească în zilele lor haraciul Porţii cu o mie sau două de galbeni, sau Miron Costin cronicarul, care şi-a pus viaţa la mijloc şi a pierdut-o pentru că Vodă Cantemir sporise birurile ! Un om care renunţă la domnie pentru a scăpa ţara de o dare, un altul care-şi dă capul călăului pentru onoarea de a fi protestat contra unui spor de bir! Şi nu era un desperat ce n-avea ce pierde Miron Costin, căci avea o sută de moşii bine numărate pe faţa pămîntului Moldovei.

Astăzi... astăzi e cu totul altceva. Astăzi nu mai e cum era în zilele mocanilor celor greoi şi cinstiţi, pe care-i durea inima de biata ţara asta, izbită din toate părţile de oarde de sute de mii, cari se sfărîmau de marginea colţoroasă a ei ca talazurile mării de stînci. Astăzi, daca vor să vie tătarii, îi poftim noi înşine, le facem drum de fier ca să călătorească huzurind de bine şi-i priimim cu pîne şi cu sare, ca pe Domnii ţării.

Ce prost era de pildă Matei Basarab care, dacă afla că un străin cumpărase o moşie în ţară, scotea numaidecît bani din pungă şi i-o răscumpăra numaidecît, pentru ca nu un străin să fie proprietar în ţară.

Astăzi teoria de „om şi om" e la ordinea zilei şi în America Orientului domnesc ideile civilizaţiei moderne, cărora trebuie să le facem concesiuni că de nu ... ne şterg de pe faţa pămîntului.

Ei, au trecut vremile acelea. Ne-am subţiat, ne-am civilizat. În loc de-a merge la biserică, mergem la Caffé-chantant, unde ne-ntîlnim cu omenirea din toate unghiurile pămîntului, scursă la noi ca prin minune. Ba pentru că limba noastră cam veche, cu sintaxa ei frumoasă dar grea, cu multele ei locuţiuni, îi cam jena pe prietenii noştri, am dat-o de o parte şi am primit o ciripitură de limbă păsărească cu sintaxa cosmopolită pe care cineva, dacă ştie niţică franţuzească, o învaţă într-o săptămînă de zile. Bietul Varlaam, mitropolitul Moldovei şi al Sucevei, care, în înţelegere cu Domnii de atunci şi cu-n sinod general al bisericei noastre, au întemeiat acea admirabilă unitate care-a făcut ca limba noastră să fie aceeaşi, una şi nedespărţită în palat, în colibă şi-n toată românimea, şi-ar face cruce creştinul auzind o păsărească pe care poporul, vorbitorul de căpetenie şi păstrul limbei, n-o mai înţelege.

Dar Varlaam era un prost. În zilele noastre nici membru la Academie n-ar putea să fie.

Dar să venim iar la vorba noastră. În mai multe rînduri am spus că daca toate mărfurile şi toţi călătorii din România s-ar transporta gratis pe cheltuiala visteriei, cu carul şi cu teleguţa, tot statul n-ar cheltui atîta cît plăteşte ca anuitate pentru drumurile de fier. Atît de neînsemnată este producţia noastră. Cu drumurile de fier ale d-lui Brătianu, las-că transportul e scump pentru marfă şi călător, dar mai plăteşte şi Statul un adaos anual de zeci de milioane. Adică curat negustoria lui Nastratin.

Cu toate acestea credeţi că roşii au învăţat minte din cazul lui Strusberg şi nu au de gînd a mai da asemenea lucrări publice în întreprindere ?

Nu mai departe decît în numărul de ieri foaia patrioţilor ne promite un frumos drum de fier spre Chiustenge, împreună cu-n măreţ pod peste Dunăre.

Se va întreba cineva: „Nu văd patrioţii că toate lucrurile acestea or să ţie bani, nu văd că marea mulţime a contribuabililor îşi vinde munca pe ani înainte ca să plătească birurile? Nu văd patrioţii că trebuie să binecuvînteze ceasul în care espiră o seamă de datorii publice pentru a nu le mai reînnoi? Nu văd onor. patrioţi că ceea ce e mai necesar, daca e la adecă, e armarea pînă în dinţi, nu concesiuni noi de drum de fier şi de poduri pe uscat?"

Ba o văd prea bine, dar iarăşi politica internaţională e pretextul pentru noua eră a concesiilor, care se va inaugura îndată ce se va curăţi cabinetul de elemente eterogene.

Oricare om cu cît de puţină judecată trebuie să-şi fi zicînd : Nebuni sînt oamenii aceştia de confundă o ţară agricolă, c-o producţie prin natura ei mărginită la un maxim

---

oarecare, cu ţări industriale a căror esport şi import se suie la miliarde? Geaba ; parcă vorbeşti într-un pustiu !

Trebuie — răspunde „Presa" — a stabili între statul român şi puterile Europei raporturi de amiciţie şi de *interese reciproce,* ca în orice eventualitate să avem în favoarea noastră simpatia şi *sprijinul lor.*

Cu alte cuvinte trebuie să rămînem iloţi ca să avem onoarea de a fi prenumăraţi între slugile plecate a tuturor puterilor. Numai cu acest preţ puterile vor ţinea la noi, cum au ţinut la bieţii turci, Dumnezeu să-i ierte.

Această politică a „Presei", grozav de subţire, secondată cu multe parafraze liberalo-naţionale de către cei din Strada Doamnei, nu intră în capul nostru şi o denunţăm publicului, ca să vază ce ne aşteaptă. Acel pasaj al „Presei" însemnează ca să ne dăm economiceşte legaţi de mîni şi de picioare, ca egiptenii, pentru ca să ni se permită de a respira.

Noi, cari am văzut că purtarea d-lui Brătianu în toate ocaziile se împrumută minunat la o cheie oarecare — aceea a politicei panslaviste — repetăm : Căile Stroussberg trebuiau votate, *coûte que coûte,* pentru transportarea armiei împăraţeşti la marginea Dunării; podul peste Dunăre se va face, *coûte que coûte* pentru a uni slavii de sud cu cei de nord prin locul predilect al migraţiunilor din toţi timpii, pe la vadul lui Isac, prin Seythia minor.

Cu toate întreprinderile d-lui Brătianu se împlinesc pururea două scopuri: 1) se împovărează şi se secătueşte pe deoparte poporul român, spre a deveni incapabil de împotrivire, 2) se creiază înlesnirile cele mai esenţiale pentru transportul armiior împăraţeşti.

Iar marele om de stat joacă rolul pe care 1-am prezis din capul locului: acela al supapei de siguranţă, acela al omului intereselor apusene.

Ştim foarte bine că aceasta se va numi iarăşi o insinuaţiune, dar, din nenorocire, cheia noastră se potriveşte într-un mod fatal cu toate actele politice ale d-lui Brătianu.

[22 ianuarie 1880]

[„FELDMAREŞALUL, CONTELE MOLTKE..."]

Feldmareşalul, contele Moltcke, după cum spun foile străine, primind o scrisoare ce i se adresase rugîndu-l să-şi pună influența pe lîngă împăratul spre a-l face să reducă armata germană, a răspuns în modul următor :

Cine nu ar împărtăși dorința sinceră să vază micşorîndu-se sarcinile militare enorme pe cari, prin situația sa în mijlocul unor puternici vecini, Germania este silită sa le ducă?

Nici prinții, nici guvernele nu ar respinge această dorință, însă o situație mai fericită nu se poate produce decît cînd toate popoarele vor fi recunoscut că orice război, chiar cu biruință, este o nenorocire națională.

Puterea împăratului chiar nu ar putea aduce această convingere, care nu poate naşte decît numai dintr-o educație mai religioasă şi mai morală a popoarelor ; această convingere nu poate fi decît rodul unei dezvoltări istorice de secoli, pe care nouă nu ne e dat s-o vedem.

Cuvintele ilustrului mareşal german sînt foarte frumoase; însă cu tot respectul cuvenit ne permitem a spune că nu ne-ar părea tocmai adevărate. Convingerea la care ar ajunge popoarele mulțumită unei educații mai religioase şi mai morale, adică convingerea că orice război, chiar cu biruință, este o nenorocire națională, nu va împiedeca ivirea necesară, în răstimpuri, a acestei nenorociri, aşa precum convingerea unui om că boala e o nenorocire nu-l apără de a se bolnăvi atunci cînd economia organismului lui, din cauze exterioare sau interioare, este stricată.

Aceea ce va putea face convingerea pe care ilustrul mareşal o speră de la o dezvoltare istorică de secoli nouă ne pare a fi poate aceea ce cu privire la al doilea termen al comparației de mai sus s-ar numi igienă şi mijloace prezervative. Precum însă, întru cît priveşte organismele individuale, mijloacele de prezervare în contra stricării economiei lor vor fi totdeuna foarte neînsemnate în raport cu cauzele ce pot produce o asemenea stricare, tot aşa şi întru cît priveşte organismele colective, adică societățile şi națiunile.

Speranțele optimiste în această privire nu credem că ar putea merge mai departe decît la a întrevedea o epocă în care aşa-numitul echilibru al puterilor să se zdruncine cît mai

---

rar. Dar a zice că el ar avea vreodată sorți să se stabilească pe vecie ar fi să credem că lumea este un product rațional, iar nu precum este, un ce firesc şi real.

Luate dintr-un alt punct de vedere cuvintele contelui Moltke sînt foarte semnificative; ele sînt un fel de confirmare oarecum oficială a zgomotelor ce cutreieră Europa cu privire la un război mare şi foarte apropiat. Pretutindeni, şi mai cu osebire în împărăția germană, se fac armări şi pregătiri de luptă. Contele de Moltke, deşi speră într-un viitor în care dînsele vor fi inutile, pentru prezent le crede neapărat necesare. Speranțele frumosului viitor nu-l fac să uite grijile şi necesitatea zilei de față, soartă comună tutulor muritorilor, oricare ar fi sfera lor de activitate : a spera mereu într-un mîine, trăind într-un vecinic astăzi.

[23 ianuarie 1880]

[„PREȚIOASELE DESCOPERIRI..."]

Prețioasele descoperiri pe cari le-a făcut renumitul Machiaveli în privirea artei de-a *parveni* la putere şi de-a se mănține n-au avut nici cînd mai dese ilustrațiuni prin realitate decît în zilele guvernelor roşii de la noi. Nu spunem ceva nou cititorilor noştri daca repetăm că pentru politicii roşii de şcoală veche, bizantină, interesele publice sînt numai pretextul de luptă, foloasele materiale ale puterii — scopul adevărat. Însă a masca acest scop, mai ales cînd cineva are companioni cam nejenați cari-şi vîră mîna adînc în sacul mizeriei comune ş-o scot plină în văzul lumii, a masca acest scop cu o frazeologie sonoră, cu pretexte cari să-ți ia ochii, trebuie să fie preocuparea de căpetenie a omului de stat, căci vai de ziua în care poporul ar vedea limpede ce se petrece după culise.

Se ştie, de pildă, că atît bătrînii noştri cît şi conservatorii fac un lucru numai cînd el e necesar. Trebuia neapărat o şosea, o făceau, era nevoie de o şcoală, o înființau, c-un cuvînt serviciul public se încărca cu ceea ce era de absolută necesitate şi cu nimic mai mult. Acest mod de-a guverna poate fi foarte sincer şi cinstit; practic însă desigur că nu o şi mai ales nu asigură nici parvenirea, nici menținerea la putere.

Pentru a te mănține cată să iei ochii prin mari întreprinderi, prin fapte strălucite. Sub vecinica pretextare a binelui obştesc cată să ocupi publicul cu planuri mari care să-l ție necontenit în aşteptarea succesului şi în admirație. Iar actele acestea trebuie să răsară ca un lanț, unul dintr-altul, încît să nu se mai întîmple nimic între ele şi să n-aibă oameni timp de a-şi veni în fire şi de a lucra contra.

Aşadar : S-a comis marele act al răscumpărării căilor ferate? Nu lăsa publicul să reflecteze mult asupra acestui act, vino repede cu alte lucruri, şi mai cornorate, care să-i ia ochii din capul locului, pentru ca răscumpărarea să treacă repede şi fără

multă vorbă în domeniul faptelor pe jumătate uitate.

Cu ce ni se vor mai lua ochii de către iubiții noștri guvernanți?

Cu drumul de fier spre Dobrogea, cu podul peste Dunăre, cu Banca de Scompt şi Circulațiune.

Se ştie că socoteala noastră răzăşească despre marile întreprinderi de transport şi comunicațiune e cam simplă, însă cu atît mai adevărată. Noi zicem aşa: ia atîtea cară cît grîu şi oameni ai de transportat la Kiustenge, plăteşte din visterie prețul transportului, şi totuşi acesta va fi de zece ori mai mic decît anuitatea ce-o vei plăti zeci de ani de-a rîndul pentru un drum de fier ce va transporta scump, pentru un pod ce va costa scump. Am dedus din această socoteală că circulație şi transport sînt numai pretexte mărturisite cu mină gravă în public, pe cînd cauza acestei întreprinderi e gheşeftul în linia întîia, un pod de trecere pentru oştiri împărăteşti în linia a doua şi alte lucruri de-acestea de mare politică europeană.

Se ştie asemenea ideea noastră despre aşa-numita Bancă de Scompt şi Circulațiune, care nu-i în realitate decît o bancă de bani de hîrtie, o tipografie de fițuici. E un plan vechi al d-lui Brătianu de-a avea o fabrică de bani de hîrtie pentru a strînge în ladă tot ce e aur şi argint şi a-i da țării în schimb hîrtiuțe frumos tipărite, care, într-un moment dat, să nu fie bune decît de aprins țigările cu ea.

Care e senzul banilor de hîrtie? Activitatea *industrială* a statelor vechi dă unor obiecte brute — in, bumbac, lemn, piatră — o valoare cu totul neproporțională cu aceea pe care-o aveau înainte. Din in şi bumbac se fac țesături, din țesături haine, din lemn mobile scumpe,

---

din piatră sculptură, încît se-nțelege de sine că toți aceşti producători, cari au creat un capital numai prin inteligența lor proprie şi c-un material de puțină valoare, ajung la un moment în care nimeni nu e în stare a le cumpăra lucrurile pentru că n-are bani în ladă, deşi îi are în cărțile lui de comerț. Atunci statul sau Banca de Scompt şi Circulațiune, bazîndu-se pe activul din cărțile de comerț, le împrumută oamenilor un fel de surogat al banului adevărat, în locul valorii un fel de reprezentant al valorii, cu condiția că, atunci cînd activul din carte va fi şi în ladă, ei să înapoiască aceste fițuici statului, care, în momentul cînd necesitatea lor încetează, le nimiceşte, iar cînd necesitatea se iveşte din nou le retipăreşte.

Dar un stat agricol? Poate pămîntul să producă mai mult decît o sumă anumită de chile de grîne, de o valoare asemenea aproape anumită? Unde e despropor ția între producție şi mijloacele ei de acoperire pentru ca să fie nevoie de fițuice?

Reprezentantele unor valori cari nu există nici măcar în imaginația miniştrilor, aceste fițiuici ajung într-un moment dat de-a reprezenta falimentul general, dezastrul economiei naționale.

D. Brătianu urmăreşte într-adevăr o întreprindere mare, pentru care-i trebuiesc bani naht şi, fiindcă birurile nu se pot spori în infinit, de aceea dumnealui inventează necesitatea unei „bănci de fițuici" pentru a scoate creştinilor toată moneta metalică şi a o-nlocui cu hîrtie. Acea întreprindere proiectată nu e deloc productivă pentru patrie, dar, în înlănțuirea actelor menite de a-l ține la putere, e poate cel mai mare.

Această întreprindere, o spunem verde, e *răsboiul,* un nou război contra cine ştie cui.

Poate dacă am pune în legătura logică podul de peste Dunăre cu „banca de fițuici" am putea ghici şi în unire cu cine şi în contra cui. Rugăm pe Dumnezeu să ne ia darul prorociei, să binevoiască a orîndui contrariul din cîte prevedem noi; dar ne temem ca nu — mergînd din rău în mai rău precum se vede — efectul final să fie ştergerea României de pe harta Europei. Tot făcîndu-ne sprincene, ne-om scoate odată ochii.

[24 ianuarie 1880]

[„CITITORII DE GAZETE..."]

Cititorii de gazete străine vor fi observat în presa germană o furtună de articole îndreptate contra profesorului Enric de Treitschke pentru nişte reviste ale sale publicate în „Preussische Jahrbucher" („Analele prusiane").

Acele articole ale învățatului profesor de la Universitatea din Berlin a fost din nenorocire comentate de mulți şi combătute după auzite numai. Graba cu care se reproduceau pînă şi în gazete bucureştene dezaprobările date mişcării antiizraelite, deci şi autorului care le rezuma, de către oameni însemnați ca principele de coroană a Prusiei sau principele de Bismarck, apoi convingerea noastră că în lumea aceasta adevărul e adeseori combătut, neadevărul însă se poartă pe aripele vîntului de la un capăt al lumii la altul, ne-a atras atenția asupra şirelor ieşite din pana vestitului profesor şi istoriograf, pe cari citindu-le ne-am convins că, departe de a fi fost dictate de ură sau de prevenție, ele nu sînt din contra decît rezumarea pe scurt a unei stări reale de lucruri, deci adevărate pînă la virgule şi puncte.

Deşi pericolul cestiunii izraelite e mai puțin mare pentru Germania care, cu zecile ei de milioane de locuitori, abia are atîți evrei pe cîți avem noi, totuşi el cată să fie destul de grav daca găseşte un contrar atît de eminent şi atît de ... combătut. Căci cine combate un pericol social poate fi sigur că va fi el însuşi combătut în modul cel mai aprig, adesea în cel mai comun.

Noi, cari combatem demagogia ca un stadiu acut al descompunerii sociale ce este, ştim bine că săgeţile noastre ajung adesea sus, căci toate treptele societăţii sînt pline de plebe şi de aceea sîntem şi ştim că vom fi combătuţi cu toate armele posibile. Tot astfel trebuia să pată şi profesorul berlinez, căci aruncînd săgeata sa a lovit direct în relele apucături ale evreilor însăşi, indirect în sferele atinse de influenţă evreiască.

Sub titlul: *Un cuvînt asupra jidovimei noastre* adică a celei germane, d. de Treitschke publică în broşură atît revista sa originară cît şi două întîmpinări la multele atacuri la cari au fost expus. În cîteva zile, adică de la 10 ianuarie încoace, broşura sa a avut deja două ediţii şi e de sperat că va avea multe încă. Deocamdată publicăm din primul său articol pasajele din care se va vedea că esistă o mulţime de analogii între evreii din Germania şi ai noştri.

Deosebirea e numai că la noi sînt de zece ori mai numeroşi, în Moldova chiar de douăzeci de ori, deci sînt — considerînd organizaţia noastră cu totul demagogică şi starea înapoiată a culturii noastre — de o sută de ori mai periculoşi. Bulgărul de sare din Germania e în România ocnă întreagă.

Iată dar pasajele de căpetenie ale acelui articol:

[I]

... între simptomele adîncii schimbări de cuget care se operează în poporul nostru întreg nici unul nu pare atît de straniu ca împătimita mişcare în contra jidovimei.

Acum cîteva luni încă domnea în Germania cunoscutul strigăt ,,invers hep-hep"[1]. Despre defectele naţionale ale germanilor, francejilor sau a altor popoare putea scrie cineva fără sfială oricît de aspru ; cine însă ar fi îndrăznit de-a vorbi drept şi cu moderaţie despre vrouna din netăgăduitele slăbiciuni ale caracterului jidovesc era numaidecît stigmatizat de către toată presa ca barbar şi persecutor al religiei. Astăzi am ajuns atît de departe încît majoritatea alegătorilor din Breslau — desigur nu în iritare pasionată, ci cu liniştită premeditare — s-au jurat de-a nu alege în nici o împrejurare evrei în Camera provincială; se înfiinţează societăţi antisemitice, în adunări iritate se dezbate ,,cestia evreilor", un potop de libele duşmane evreilor inundează librăriile. E mult noroi şi multă cruditate în lucrurile acestea şi nu scapă cineva de greaţă cînd observă că multe din acele scrieri incendiare sînt scrise de pene evreieşii chiar ; căci se ştie că de la Pfefferkorn şi Eisenmenger încoace mîncătorii de evrei au avut numeroşi reprezentanţi între evreii din născare.

Dar îndărătul acestei zgomotoase activităţi să nu se fi ascunzînd într-adevăr nimic alta decît cruditate vulgară şi invidie de cîştig? Aceste izbucniri ale unei mînii adînci şi mult timp comprimate să nu fie nimic alt decît o clocotire superficială atît de deşartă şi fără temei ca teutonica goană de evrei din anul 1819? Nu instinctul maselor a recunoscut în realitate un grav pericol, un îngrijitor defect al nouăi dezvoltări germane; nu e vorbă goală daca azi se vorbeşte despre o ,,cestiune a evreilor" în Germania.

Daca englejii şi francejii vorbesc cu o nuanţă de dispreţ despre prejudiţiul germanilor contra evreilor, noi trebuie să le răspundem: Voi nu ne cunoaşteţi; voi trăiţi în împrejurări mai fericite, cari fac cu neputinţă ivirea unor asemenea ,,prejudiţii". Numărul evreilor în Europa apuseană e atît de mic încît ei nu pot exercita o influenţă simţită asupra civilizaţiunei naţionale; dar prin graniţa noastră de la răsărit pătrunde an cu an din inexaurabilul leagăn polonez un număr de stăruitori tineri, vînzători de pantaloni a căror copii şi nepoţi vor stăpîni odinioară bursa şi gazetele Germaniei; imigraţia creşte văzînd cu ochii şi tot mai serioasă se face întrebarea cum vom putea contopi acest element străin cu al nostru.

Izrailiţii de la apus şi de la miazăzi sînt mai cu seamă din gintea evreilor spanioli, o ginte care are îndărătul ei o istorie în comparaţie mai glorioasă şi care se adaptează uşor cu maniera de a fi a Occidentului; ei au devenit într-adevăr în marea lor majoritate buni franceji, engleji, italieni — pe cît adecă se poate aştepta aceasta în mod echitabil de la un popor cu sînge atît de curat şi cu particularităţi atît de pronunţate. Noi germanii însă avem a face cu acel neam polonez de evrei căruia îi sînt adînc imprimate urmele unei tiranii creştine care-au ţinut sute de ani; acest neam e, după cum dovedeşte esperienţa, cu mult mai străin manierei de-a fi a Europei şi îndeosebi a germanilor ... Rămîne netăgăduit că numeroase şi puternice sfere ale jidovimei noastre nu au deloc voinţa hotărîtoare de-a deveni de-a dreptul germane. E penibil de-a vorbi despre asemenea lucruri; chiar cuvîntul cel mai pacinic poate fi răstălmăcit în rău. Cred însă că mulţi dintre amicii mei evrei vor trebui cu părere de rău să-mi conceadă ceea ce susţin, că în timpul mai nou s-au trezit în sferele evreieşti un periculos spirit de înălţare de sine însuşi, că influenţa jidovismului asupra vieţii noastre naţionale, care-n alţi timpi au produs şi cîte ceva bun, astăzi se dovedeşte a fi stricăcioasă în multe priviri. Citescă cineva Istoria evreilor de Graetz: ce furie fanatică contra ,,inamicului moşienit", contra creştinismului, ce ură de moarte contra celor mai curaţi şi mai puternici reprezentanţi ai geniului german de la Luther începînd şi pînă la Göthe şi Fichte! Ce deşartă, ce]njurioasă ridicare de sine! În continue şi amare înjurături Graetz dovedeşte că naţia lui Kant abia prin evrei a învăţat umanitate, că limba lui Lessing şi a lui Göthe abia prin Boerne şi prin Heine a devenit capabilă de frumuseţă, spirit şi umor ! Care evreu englez ar îndrăzni vrodată să calomnieze astfel ţara care-l apără şi ocroteşte? Şi acest înrădăcinat dispreţ contra goimilor germani nu e deloc opinia unui

fanatic izolat. Nu e oraş de negoţ german în care să nu existe multe firme evreieşti onorabile şi considerate ; dar netăgăduit este că jidovimea are o parte mare la minciuna şi înşelăciunea, la obraznica lăcomie a întreprinderilor frauduloase, o grea complicitate la materialismul înjosit al zilelor noastre, materialism care tratează orice muncă ca afacere şi încearcă a înăduşi vechea şi prietenoasa bucurie de muncă a poporului nostru; în mii de sate germane stă evreul care-şi cumpără vecinii prin cămătărie. Între bărbaţii conducători în arte şi ştiinţe numărul evreilor nu e tocmai mare ; cu atît mai numeroasă însă e stăruitoarea ceaţă a talentelor semitice de rangul al treilea. Şi cît de strîns legat întreolaltă este acest roi de literaţi ; cît de sigur lucrează pe baza recunoscutului principiu de afaceri al reciprocităţii institutul de asigurare a nemuririi, în aşa chip că fiecare poetastru evreu primeşte peşin, fără dobîndă de întîrziere, acea glorie de o zi pe care o dau gazetele.

Mai periculoasă decît oriunde e însă precumpănirea evreilor în presă — o fatală urmare a strîmtelor noastre legiuiri vechi cari opreau pe izraeliţi de la intrarea în cele mai multe cariere învăţate. Zece ani de-a rîndul opinia publică din cele mai multe oraşe germane se făcea prin pene evreieşti; a fost o nenorocire pentru partidul liberal că tocmai presa lui a dat prea mult teren jidovimei. Reacţia neapărată contra unei stări de lucruri atît de nenaturale e actuala paralizie a presei,

[1] „Hep-hep", strigăt de batjocură la adresa evreilor. Domnea în mod invers, va să zică nu-i era nimănui permis de a-l pronunţa.

omul din popor nu se mai lasă convertit de la credinţa că evreii scriu gazetele, de aceea el nu le mai dă nici o crezare. Jurnalistica noastră are mult de mulţumit talentelor ovreieşti; tocmai pe acest teren dibăcia versatilă şi ascuţimea spiritului evreiesc au aflat un cîmp fertil. Dar şi aci rezultatul are două tăişuri. Boerne cel dintîi a introdus în jurnalistica noastră acel ton propriu şi neruşinat care critică patria aşa, ca de din afară, fără tăişuri un fel de respect, ca şi cînd batjocura Germaniei n-ar împunge în. adîncul inimei pe oricare german. Preocupaţi parcă de [o] mulţime de treburi, se vîră ca nenorocirea mereu înainte şi nu se sfiesc de a vorbi şi judeca cu ton de magistru chiar asupra afacerilor interioare ale bisericilor creştine.

Virtuozitatea gazetarilor evrei în injurii şi batjocuri contra creştinismului e de-a dreptul revoltătoare, iar asemenea batjocuri i se vînd poporului german ca cele mai nouă producte ale civilizaţiei germane! Abia se emancipaseră şi numaidecît au cerut ,,zapis"; au cerut paritatea ad literam în toate celea, nevoind să înţeleagă că noi, germanii, sîntem la urma urmelor un popor creştin şi că evreii sînt minoritatea între noi; am trăit ca s-ajungem a vedea pretinzîndu-se depărtarea icoanelor creştine din şcoalele mixte, ba chiar introducerea sărbării sîmbetei.

Cine vede toate împrejurările acestea — şi cîie s-ar mai putea spune încă — înţelege zgomotoasa agitaţie a momentului, el vede în ea o reacţie brutala şi odioasă, însă naturală, a simţului naţional german contra unui element străin care a ocupat prea mult loc în viaţa noastră. Agitaţia aceasta are cel puţin meritul involuntar de-a fi ridicat deasupră-ne stăruirea într-un neadevăr simţit de toţi; e un cîştig că un rău pe care toţi îl simţeau, dar nimeni nu voia să-l atingă în public, s-a tratat în sfîrşit într-un mod deschis. Să nu ne înşelăm: mişcarea e adîncă şi puternică; cîteva jocuri de cuvinte asupra pildelor de înţelepciune a predicatorilor creştini socialişti şi altele ca acestea nu vor învinge mişcarea. Pînă în sferele culturii celei mai înalte, între bărbaţii pe care-i dezgustă orice idee de netoleranţă religioasă sau de sumeţire naţională toţi într-un glas zic: ,, Nenorocirea noastră sînt evreii"

Ceea ce în Franţa şi în Anglia [î]i face pe evrei să fie un element nepericulos, ba în multe priviri chiar priincios societăţii civile, este în fond energia mîndriei naţionale şi înrădăcinatele datini naţionale ale acestor două vechi popoare civilizate. Civilizaţia noastră e încă tînără; nouă ne lipseşte încă în toată existenţa noastră stilul naţional, mîndria instinctivă, formaţiunea completă a unui propriu mod de-a fi; de aceea am fost pîn-acum atît de dezarmaţi faţa cu infuenţele străine însă sîntem pe calea de-a ne cîştiga acele bunuri şi ne rămîne numai de dorit ca evreii să cunoască de cu vreme schimbarea care se operează în viaţa germană ca urmare neapărată a naşterii statului german ... A jidovi vîrstoasele capete germane e cu neputinţă, deci concetăţenii noştri evrei trebuie să se hotărască fără rezervă de a deveni germani ... Abisul între occidentali şi semiţi există de cînd lumea, de cînd Tacitus se plîngea odinioară asupra lor numindu-i odium generis humani; vor exista totdeauna evrei cari nu vor fi decît orientali cari vorbesc nemţeşte ; ba chiar o cultură specific jidovească va-nflori întodeauna ca putere cosmopolită ce are chiar un drept istoric. Însă aversiunea se poate îmblînzi dacă evreii cari vorbesc atît de mult de toleranţă vor deveni ei înşii într-adevăr toleranţi şi vor manifesta oarecare pietate pentru credinţa, datinele şi sentimentele poporului german. Cumcă această pietate lipseşte cu totul unei părţi a jidovimei noastre negustoreşti şi literare e cauza finală a pasionatei oţărîri de astăzi.

Neîndoindu-ne de interesul pe care cată să-l fi inspirînd analogiile între cestiunea izraelită cum se prezintă în Germania şi cum se prezintă la noi, rugăm pe lector a-şi aduce aminte despre cele spuse în numărul nostru de sîmbătă, unde se cuprindea cu foarte puţine scurtări articolul prim al profesorului Enric de Treitschke. Rînduri, rînduri, acel articol a stîrnit o

furtună de întîmpinări cari de cari mai puțin justificate, întîmpinări la cari prof. Treitschke a răspuns în aceste răspunsuri — clare şi energic scrise — se vede şi de ce e vorba şi se dau si nouă lumini în cestiune. Pentru astăzi lăsăm să urmeze articolul al doilea.

II

15 decemvrie 1879

Cînd am încheiat cea din urmă revistă de politică zilnică a „Analelor" cu cîteva observațiuni asupra jidovimei germane, n-am avut deloc ambiția de a zice ceva nou. Am dezvoltat numai mai cu de-amăruntul cîteva idei ce le rostisem încă acum opt ani în Studiile mele politice şi istorice (III, 557). Observațiunea asupra strigătului invers de hep-hep a gazetelor noastre, care azi trezeşte atîta mînie, este deja acolo; repetarea e din nenorocire una din datoriile publicisticei. Intenția mea era să arăt că în mişcarea aceasta care-a cuprins vădit poporul nostru bun de felul lui, nu sînt de vină numai incultura invidia, prejudiții religioase şi naționale, ci că sumeția crescîndă a unei părți a evreilor germani au dat naştere unei îngrijiri grele şi unei nemulțumiri adînci chiar în păturile acelea ale nației cari nu voiesc să schimbe o virgulă măcar din emancipare, o nemulțumire a cărei necontenită creştere o poate vedea de ani încoace ochiul treaz al oricărui observator. Dacă cu toate acestea cuvintele mele drepte au stîrnit o furtună de întimpinări furioase, cu aceasta se dovedeşte numai că „cestiunea israelită în Germania" există într-adevăr, deşi atîția încearcă a-i nega existența.

Toate întîmpinările acestea au o calitate comună: poarta în ele înşile dreptatea şi verdictul ce li se cuvine; nici una nu atinge cestiunea dacă la discordia momentului nu e cumva de vină şi atitudinea jidovimei. Cele mai multe din ele poartă scris pe frunte că autorii lor nici nu şi-au dat osteneala de a citi scurtele mele patru pagini şi cu toate acestea s-au crezut în drept de-a revărsa asupră-mi întregul tezaur al superlativelor de indignare al limbei germane, acesteia numai pe baza cîtorva şiruri smulse de către gazete din întregimea articolului meu. Mă mulțumesc luînd act de faptul acesta; el ne dă dorința confirmare şi întregire la toate cîte am zis despre literații evrei şi la toate cîte, din cruțare, am retăcut.

Fiindcă nu am nimic nici de retras nici de îmblînzît în aserțiunile mele, nu voi abuza de răbdarea cititorului şi mă voi ocupa numai cu una din acele întîmpinări, cu aceea a d-lui profesor Graetz — nu pentru că această scriere se deosebeşte cumva de celelalte prin moderațiune, ci pentru că observarea ideilor acestui autor îmi dă ocazia binevenită de-a arăta cititorilor cu determinațiunea cea mai mare de ce e vorba.

Mai întîi cîteva probe pentru indicațiunile mele, combătute de domnul Graetz.

Am amintit cu populația evreiască din Germania e cu mult mai numeroasă decît în restul Europei apusene şi că ea creşte mereu prin imigrație. D. Graetz contestă aceasta şi asigură că statisticii pot să-mi deie lecția că imigrația evreiască a scăzut în vremea din urmă. D-sa însă se păzeşte cu înțelepciune de a numi pe acei statistici; căci, după cum e cunoscut, tabelele oficiale nu mai aduc de-o sumă de ani indicațiuni asupra confesiunii imigranților. Deci sîntem avizați la calcule de probabilitate şi se înțelege că, judecînd asupra unui însemnat eveniment etnografic, nu vom putea considera numai cîțiva ani izolați, de vreme ce fiece criză comercială cată să împuțineze în mod trecător numărul negustorilor imigranți, ci vom trebui să considerăm epoce mai lungi. În anul 1871 populația evreiască era (după calculele făcute pe date oficiale de Morpurgo) în Spania de 6000 capete, în Italia 40000, în Franța 45000, în Marea Britanie 45000; în. imperiul german 51200 (la 1875 deja 520575);azi trăiesc într-un oraş, în Berlin, tot atîți evrei cîți sînt în Franța întreagă. Numărul evreilor creşte însă la noi c-o repejune cu totul desproporționată decît cealaltă populație, deşi între popoarele civilizate Germania e aceea care se deosebeşte prin o repede înmulțire a populației. În Prusia locuiau la anul 1816 (după comunicările biuroului statistic) 123921 evrei, la anul 1846 deja 214857, iar în 1875 : 339790. în anul 1816 venea un evreu la 83 locuitori ai statului prusian, la 1846 unul la 75, deşi în decursul acestor treizeci de ani trecuseră la creştinism 2891 evrei (adecă 2 1/2 procente a populației evreieşti de la 1816). Anul 1867 arată o scădere aparentă — 1 evreu la 77 locuitori — dar aparentă numai, căci în anul acesta se anexaseră provincii nouă cu o populație evreiască relativă-unică. Dar deja în anul 1871 se restabileşte, cu toate anexiunile, proporția veche de 1:75; în anul 1875 se arată apoi, din cauza nevoilor economice, o scădere trecătoare şi neînsemnată de 1:75,8. În total însă nu se poate tăgădui înmulțirea neproporționat de mare a populației evreieşti de la 1816 încoace. Această înmulțire nu se esplică numai prin faptul cunoscut că la evrei numărul cazurilor de moarte e ceva mai mic, deci prisosul de naşteri ceva mai mare decît la creştinii cei, în termen. mediu, mai săraci; ea se poate pricepe numai dacă admitem existența unei numeroase imigrații jidoveşti şi aceasta se şi poate într-adevăr dovedi cu cifre pentru anii în cari confesia imigranților se comunica încă de către autorități.

Dar numai numărul capetelor şi sporirea lor e departe de a ne da un razim sigur pentru evaluarea puterii sociale a jidovimei noastre. Trebuie să mai adăogăm că, din cele mai depărtate unghere ale împărăției, evreii curg din ce în ce în oraşele mari, unde esercită asupra negoțului o influență cu mult mai mare. În multe oraşe în cari, acum cîteva decenii, sau

nu se afla populație evreiască deloc sau nu era acătării, jidovimea astăzi e o putere economică; astfel în Munich, în. Freiburg (în Breisgau). În Berlin era în anul 1816 un evreu la 59 de creştini, la 1846 unul între 49, în anul 1871 unul între 22 8 astăzi e foarte probabil că e unul între douăzeci de creştini. Trebuie a se mai adăoga apoi avuția evreilor, în termen mediu mai mare, care le face cu putință de a da copiilor lor o educație mai bună decum o poate da masa creştinilor În gimnaziile Prusiei era în anul 1875 un evreu la 9,5 elevi, în şcoalele reale de rangul întîi unul între 10,26. Într-un viitor apropiat între zece prusiani cu cultură va fi un evreu. Dacă ne mai gîndim apoi la influența cea mare a evreilor asupra presei şi asupra tutulor păturilor societății noastre aproape, dacă considerăm caracterul burselor noastre şi compunerea comitetului central al ,,Băncei Imperiului", daca ne mai gîndim apoi la faptul caracteristic că cea mai frumoasă şi mai pompoasă biserică în capitala imperiului germanic e o havră — ceea ce se-înțelege e a se imputa creştinilor, nu evreilor daca socotim toate acestea nimeni nu va putea contesta că evreii sînt mai puternici în Germania decît în orice țară a Apusului Europei.

Am mai pomenit apoi că neamul de evrei ispano-portugez, care formează miezul populației izraelite din Apusul Europei are îndărătu-i o istorie relativ mai frumoasă, pe cînd neamul de evrei germano-poloneji poartă adînc întipărite semnele unei tiranii creştine de sute de ani. Orice om nepreocupat vede clar ceea ce am voit să zic. Sub domnia Omeiazilor evrei spanioli au avut un fel [de] a doua florescență literară, s-au bucurat de trai bun şi de considerație civilă, ba au produs chiar eroi războinici; sub regii creştini e drept c-au suferit nespusă durere, dar au simțit înalta şi inspirata putere a martiriului. Evreii poloneji au avut îndoielnicul noroc de a se bucura de o domnie arbitrară, în formă mai blîndă, în fond mai. stricăcioasă După ce nobilimea sarmatică gonise pe burgejii germani din vechile lor aşezări din oraşele polone, în locurile rămase goale intrară evreii, luară asupră-şi multe funcțiuni ale unei burgezii naționale care nu s-au putut forma nicicînd acolo stăpîniră circulațiunea banilor, rămaseră cam nesupărați în privirea legii şi obiceiurilor; dar în schimb cu aceasta erau zi cu zi călcați în picioare de către magnați şi de către şleahtă. Nevoind sa blesez, am evitat anume de a trage o concluzie din faptele acestea şi am lăsat pe cititori să judece singuri: că o robire lungă de sute de ani, împreunată cu oarecare comoditate economică strică neapărat mult mai mult caracterul unui popor decît o istorie plină de suferințe şi de lupte. Fiindcă însă istoria Apusului nostru e în esență, [cu] toate rătăcirile şi recidivele, o istorie a libertății, maranii Apusului cată să ne fie mult mai apropiați decît neamul evreilor poloneji. Această deosebire între cele două mari neamuri ale jidovimei moderne e în genere recunoscută chiar de către istoriografi prieteni ai evreilor, precum era de ex. răposatul H. Wuttke. Dar şi d. Graetz concede deosebirea aceasta, predicînd mereu contra aristocraților marani. El se preface a nu înțelege simplul mers al gîndurilor mele; el [î]mi substituie lucrul aşa ca să facă să se creadă cumcă eu n-aş fi ştiind că evreii poloni au fost mai blînd tractați decît cei spanioli — şi multe alte întortochieri de acestea.

Am spus apoi că o deplină contopire a jidovimei cu popoarele occidentale nu vom ajunge-o nicicînd, ci numai o îmblînzire a elementelor opuse se poate aştepta, fiindcă antiteza însăşi se bazează pe o străveche istorie. Am pomenit apoi cunoscutul loc din Tacitus despre odium generis humani. D. Graetz vine acuma, citează locul care vorbeşte despre creştini şi se înțelege că are dreptate în ochii cititorului necărturar.

Fiece istoric ştie însă — şi d. Graetz o ştie mai bine decât toți — că creştinătatea trecea pînă în zilele lui Traian drept o sectă a jidovimei. În zilele lui Nero, despre cari vorbeşte Tacitus, creştinii erau adeseori numiți iudaei, imputarea de ,,ură contra geniului omenesc" atinge aşadar în aceeaşi măsură pe vechii evrei ca şi pe noii evrei, pe creştini. Biserica universală, pe atunci în naştere, găsi cei mai mulți adepți între,, evrei şi afiliații evreilor", precum spune istoria Apostolilor; pe de o parte ea înainta prin această împrejurare, căci evreii locuiau răspândiți pe întregul orbis terrarum, pe de alta era însă împiedicată, fiind şi ea implicată în turbata ură națională a romanilor contra evreilor. Acel loc din Tacit n-a fost nicicând altfel priceput şi nici poate fi priceput altfel decât că atestă atât aversiunea religioasă politică a anticei cetățenimi contra tinerei religii universale, precum şi ura apusenilor contra evreilor.

Această ură contra evreilor le e comună tuturor scriitorilor anticității mai tîrzie: Pliniu, Quintilian, Tacit, Juvenal şi mulți alții. Acelaşi sentiment trăi mai târziu în toate popoarele romanice şi germanice; la ce atrocități au dus e îndestul zugrăvit cu culori vii în cunoscuta scriere volantă a lui Schleiden. Scrierea botanistului creştin mi se arată de către amicii d-lui Graetz ca un luminos prototip. Din nefericire d. Schleiden n-a scăpat de soarta comună. a tuturor naturaliştilor, diletanți în istorie: arată o respectabilă sîrguință de compilator, dar o deplină lipsă de simț istoric. Cine cunoaşte chiar numai elementele ştiinței noastre cată numaidecît să vadă că nici se poate imagina ca-ntr-o luptă de două mii de ani să fi fost de-o parte numai cruzime, sete de domnie, aviditate, iar de alta numai răbdătoare nevinovăție. Nici se poate înlătura întrebarea: De ce atîtea nații nobile, bine-nzestrate, să fi dat vînt numai în contra evreilor acelor puteri de rînd, diabolice — nu mă feresc de acest cuvînt — cari dormeau în adîncimea sufletului lor? Răspunsul e simplu. De la risipirea ei asupra lumii jidovimea se mişca într-o nedisolută contrazicere interioară; ea avu soarta tragică a unei nații fără stat. Evreii voiau să

trăiască sub scutul legilor Apusului, voiau să tragă foloase din comunicația Apusului şi totuşi pretindeau de-a rămâne o nație strict deosebită. O asemenea atitudine însă stă în flagrantă contrazicere cu aspra necesitate a unității statului, încât a trebuit să provoace mereu lupte reînnoite:

Romanas autem soliti contemnere leges
Judaicum ediscunt et servant ac metuunt jus —

această imputare a lui Juvenal răsună în formele cele mai varii prin întrega istorie modernă.

Astăzi nefasta luptă e la capăt, egalitatea civilă a evreilor e câştigată în toate statele civilizate şi nu cunosc în Germania nici un politic cu minte care ar voi să răstoarne acest fapt împlinit. Evreii germani se bucură de ilimitata libertate a cultului lor; nimenea nu-i tulbură în vechile lor datine şi tradițiuni, nici în particulara lor știință cosmopolită; ba societatea civilă în daraverile ei fine adeseori seamă şi de sîmbătă, desigur o rânduială supărătoare pentru noi creştinii. Dar, deodată cu emanciparea, pretenția evreilor de-a fi o nație de capul ei a căzut cu totul. În secolul acesta al formațiunilor statelor după naționalități, evreii numai atunci vor juca un rol pacinic şi priincios civilizației cînd se vor decide — întru cât le-o permite religia, tradiția şi felul gîndii lor — de-a se pierde în popoarele a căror limbă o vorbesc. Fiecine recunoaşte uşor că o parte a evreilor germani au luat demult hotărârea aceasta şi lucrează în acest senz; dar o altă parte, şi încă foarte influentă, a jidovimei noastre nu gândeşte deloc astfel. Drept probă îmi permit a arunca ochii asupra volumului al unsprezecelea al Istoriei Evreilor de d. Graetz.

De vreme ce fiecare popor mare, pentru a fi judecat cu dreptate, cată să-l judeci pornind dinlăuntrul ființei sale, de aceea un istoric care judecă regestele germane dintr-un punct de vedere specific evreiesc va pricepe multe lucruri în mod strîmb şi unilateral; când d. Graetz ne spune că Lessing al nostru a fost,, cel mai mare om" pe care Germania l-a produs vrodată, aserțiunea sa e fundamental falsă, însă din gura unui evreu lucrul e lesne de înțeles. Un asemenea scriitor va vorbi asemenea adeseori cu asprime despre creştinism, va trebui să condamne cu asprime orice trecere la creştinătate a coreligionarilor săi; ba vom trebui să-i trecem cu vederea chiar puțină amărăciune şi o seamă de nedreptăți, pentru că are de spus atâtea lucruri triste.*

Numai două cereri trebuie să-i facem ca polemica sa contra religiei imensei majorități a concetăț[eni]lor săi să nu treacă peste orice margine a moderațiunii şi apoi ca să vorbească cu oarecare respect şi cruțare despre poporul ale căruia legi blînde îl ocrotesc pe el însuşi. Cum satisface d. Graelz aceste modeste cereri? De la pagina întîia până la cea din urmă dumnealui predică ură, sălbatică ură contra creştinismului şi un îngîmfat, provocator despreț contra poporului german.

Mai deunăzi am zis că d. Graelz numeşte creştinismul un inamic moştenit (Erbfeind). D-sa răspunde însă cu sfînta indignare a unei nevinovății adînc-atinse că acest cuvânt nici nu se află în cartea sa. Într-adevăr, daca aş avea cu d. Graetz un proces de poliță, l-aş pierde: căci polița sa e în regulă întru cât s-atinge de literă, pe când a mea suferă de o mică eroare de formă. Înaintea judecății morale a cititorului însă totuşi cred că voi învinge daca voi mărturisi că am citit volumul în vara trecută şi nu mi-am scos notițe de pe el; astfel memoria mi-a jucat festa neiertată de a confunda litera b cu z. E drept că d. Graetz nu numeşte creştinismul un duşman moştenit (Erbfeind) — cel puțin n-am găsit expresia răsfoind volumul — dar [î]l numeşte răsduşman (Erzfeind), care a primit mîntuirea de la jidovism, pentru a-l întemnița şi a-l scuipa mai pe urmă (p. 389). Erbfeind sau Erzfeind, duşman moştenit sau răzduşman — nu ştiu zău care espresie e mai blîndă, mai cuviincioasă, mai demnă de un om care strigă mereu contra netoleranței creştine!

Şi acel loc nu e defel izolat, din contra el dă tonul pe care-i strunit volumul întreg. Daca un evreu se botează, ,, el trece în tabăra inamică" (172) şi,, părăseşte izvorul de apă vie pentru a se răcori din bălți lustruite" (186). Şi

* Lessing a fost un însemnat reprezintant al toleranței religioase în Germania. În drama sa Natan înțeleptul el face din evreul Natan un model de înțelepciune şi de virtute, o icoană cu totul opusă celei zugrăvite de Shak[e]speare în Shylock SAU de Alesandri în Lipitorile satelor, N.R.

astfel fierb mereu cuvintele de hulă asupra ,,îngîmfatei fiice a mumei robite", asupra ,,Dumnezeului răstignit", asupra , ,abisului pe care creştinismul l-a săpat între sine şi rațiune". Apoi se susține de-a dreptul că ,,e cu totul neadevărat cumcă creştinismul predică generală iubire de oameni şi frăție" (197) şi apoi : ,,în realitate nici un evreu n-a fost Shylock, desigur însă nu creştin". ,,Un domn anume Israel Jacobsohn introdusese în sinagogă rugăciuni germane şi confirmațiunea (,,recitarea ca din minaveta crezului", zice cartea noastră) ; d. Graetz nu se uneşte deloc cu această. Nu mă judec deloc cu dumnealui, căci din principiu nu mă amestec în afacerile interioare a unui cult străin. Dar şi aci găsim acelaşi ton; d. Graetz află că e ,,ruşinos" şi ridicol ,,de a împopoțona pe muma îmbătrînită cu bulendrele sclipicioase ale fiicei, cari o carichează în loc de a o împodobi" (412). După asemenea espresii asupra creştinismului nu ne vor mai părea stranii opiniile sale pline de moderațiune asupra teologilor noştri. Discursurile lui Schleiermacher asupra religiei — acea scriere genială cu care a

început redeşteptarea spiritului bisericesc între protestanţii culţi — se numeşte ,,copil de gemene" a Lucindei lui Schlegel, aproape cea mai frivolă carte a întregei noastre literaturi; şi fiindcă Schleiermacher a ademenit pe evreii din Berlin la creştinism, d. Graetz compară activitatea acestui bărbat cu cultul Astartei (181 sq). Din mijlocul acestor virtuozităţi dumnealui asigură în fine că e ,,prejudiţiu prostesc sau minciună cînd cineva zice că jidovismul predică ură contra creştinătăţii"*

O seamă de cititori vor fi punând toate acestea în socoteala zelului religios; dar pentru hulirile sale în contra Germaniei d. Graetz nu poate solicita o asemenea scuză. ,,Germanii, aceşti inventori ai servituţii, ai nobilimii feudale şi simţului comun de slugărnicie." — astfel ne descrie d-sa (260). Boerne în tinereţe — zice — era deja atât de germanizat prin ,,ameţeală patriotică, încât predică ascultare oarbă" (372). ,,Boerne la maturitate însă şi Enric Heine deveniră doi îngeri răzbunători, cari biciuiră cu vergi de foc căpăţînele strîmbe ale germanilor şi descoperiră fără cruţare meschina lor micime" (367). ,,Străvechiul nostru timp german îl răpi la admirare pe inamicul Tacit însuşi : acel timp însă e pentru acest cetăţean al statului german" o stafie îngrozitoare a evului de mijloc" (329). D. Graetz declară verde că nu consideră Germania ca patrie a sa ; pe Gabriel Riesser îl descrie ca remarcabil exemplu al unui evreu ,,care s-au contopit cu totul în întâmplătoarea sa Patrie" şi adaogă apoi cu oarecare scoborîre: ,,Riesser împărtăşea îngustimea spiritului german, acea beată credulitate, [Prezumpţiunea pedantică şi sfiala de orice faptă repede" (471). D. Graeiz e într-adevăr atît de bun, precum o şi relevează în scrisoarea sa, de-a numi odată pe Gothe şi pe Fichte două spirite de rangul întâi ; însă el retace cu ce cuvinte odioase [î]i atacă pe aceşti doi la pag. 245 sq ; el retace graţioasele sale observaţiuni asupra ,,fructului veninos din sămînţa lui Fichte" (361).

Dumnealui povesteşte cum în iarna anului 1806-7 evreii din provinciile noastre poloneze au dat mînă de ajutor duşmanilor ţării şi întreabă apoi cu încredere : ,,Ce? Poate că trebuia să rămînă credincioşi şi supuşi Casei regale a Prusiei pentru acea lege care le impunea mărginiri nouă şi care i-a sustras de sub arbitrariul nobilimei polone pentru a-i supune îngîmfării biurocraţilor prusieni?" (294). Dumneasa nici nu mă va înţelege daca-i voi răspunde în ton sec: Desigur că trebuiau să rămînă credincioşi. Dar dumneasa nu se mulţumeşte numai cu caricarea odioasă a faptelor din istoria noastră; nu se sfieşte de scorniri chiar numai daca-i par proprii a batjocori poporul nostru. Când poporul de jos din Copenhaga a maltratat pe evrei la anul 1819 ,,aceasta s-a-ntîmplat poate în urma escitării comercianţilor germani" — o insinuaţiune pentru care nu există nici o umbră de probă.

*Când apoi venerabilul Thibaut** şi studenţii din Heidelberg au apărat cu pericolul vieţii lor pe evreii persecutaţi în contra poporului de jos, germanii au fost ,,mai omeneşte dispuşi poate prin atingerea cu Franţa" şi totuşi d. Graetz trebuie s-o ştie că Thibaut era un inamic declarat al francejilor, iar junimea academică din Heidelberg era pe atunci cu totul neatinsă de idei franceze şi gîndea tot atât de creştineşte şi germanic ca şi tinerii teutoni de la Jena şi Breslau. Şi pe lângă toate acestea acest ton nespus de obraznic şi de cîrîitor: acest om se scutură de plăcere de câte ori poate spune germanilor vro mîrşăvie.*

Alături cu asemenea hulă în contra Germaniei d-sa are o imensă prezumpţiune. D. Graetz nu osteneşte de-a sfătui pe consîngenii săi să aibă ,,mîndrie de strămoşi", le vorbeşte despre ,,străvechea lor nobilitate".

N-am nimic de zis împrotivă, dar cine gândeşte astfel mai, poate stigmatiza pe germani ca pe ,,inventorii nobilimei feudale" ? D. Graetz susţine că Moses Mendelsohn a emis întâi ideea că religia nu trebuie să aplice mijloace silnice şi continuă apoi cu aer triumfător : ,,înlăuntrul creştinătăţii nu-i venise nimănui în minte aceasta". Într-adevăr, nici Grotius, nici Leibniz, nici Coorhert, nici Bayle, nici Milton, nici Locke, nici Puffendorf, nici Thomasius nu avuseră asemenea idee ! După ce d. Graetz ne-a spus că ,,Lessing a fost germanul cel mai mare", ne încredinţează cu măreţie : ,,că Boerne a fost mai mare decât Lessing". Avem aşadar fericirea de a onora în Boerne pe cel mal mare fiu. al pământului german, suntem însă turburaţi numaidecât în plăcerea asta, căci ni se declară în mod espres că Boerne nu era deloc german, ci evreu.

Întreb : poate să treacă de german un om care cugetă şi scrie astfel? Nu, d. Graetz e un venetic pe pământul ,,întîmplătoarei sale patrii", un oriental care nici pricepe poporul nostru, nici voieşte să-l priceapă; el n-are nimic comun cu noi decât dreptul nostru de cetăţenie şi nu se servă de limba noastră maternă decît . . . spre a ne batjocori. Când oameni de teapa aceasta, cari nici în vis nu înţeleg spiritul lui Natan Înţeleptul, [î]şi îngrădesc ura lor şi prezumpţiunea lor de rasă cu numele lui Lessing, ce era creştin şi german, atunci ei pîngăresc mormîntul unui erou al naţiunii noastre. Cartea d-lui Graetz e privită însă de o parte a jidovimei noastre ca un standard work (deviză) şi ceea ce bodrogăneşte el cu greociunea unui zelot se repetă în nenumărate articole ale jurnaliştilor evrei sub forma unor odioase persiflări contra creştinismului şi germanismului.

* Christeln zice cartea d-lui Graetz. Acest cuvînt e o formare în analogie după vorba germana Jüdeln, buiguială

jidovească. N.R.

** Profesor de drept roman. N.R.

La sfîrşit d. Graetz mai relevează că evreii sunt poporul lui Dumnezeu şi-şi rezumă astfel planurile pentru viitor: „Recunoaşterea jidovilor ca membrii egali îndreptăţiţi a cam pătruns pînă astăzi: recunoaşterea jidovismului însă e supusă unor grele lupte." Spre a face ideea aceasta şi mai străvezie citează cu bucurie în scrisoarea sa deschisă acea modestă vorbă a lui Benjamin Disraelis că, faţă cu popoarele europene, evreii sunt o rasă superioară". Jidovimea fiind de mult recunoscută la noi ca comunitate religioasă, ce mai rămîne, ce mai poate a se înţelege alta din pretenţiunea d-lui Graetz decât că jidovimea să fie recunoscută ca o naţie alăturea cu cea germană şi în ea. La asemenea pretenţie orice german căruia-i sunt sfinte creştinătatea şi naţionalitatea sa trebuie să răspundă scurt: Niciodată ! Statul nostru n-a văzut în evrei nicicând altceva decât o comunitate religioasă; de la această concepţie de drept, singura cu putinţă a fi susţinută, el nu se va abate în nici o împrejurare ; poporul nostru le-a îngăduit egalitatea civilă numai în aşteptarea că ei se vor sili de-a deveni asemenea concetăţenilor lor. Cultura noastră veche e-ndestul de bogată şi de tolerantă pentru a suporta contraziceri cît de tari: cum trăiesc în pace cei ce confesează biserica singură fericitoare alături cu ereticii, tot astfel privim cu nepăsare daca o parte a concetăţenilor noştri se crede în taină poporul ales al lui Dumnezeu. Dar cînd această prezumpţiune de rasă iese în piaţă, cînd jidovismul pretinde chiar recunoaşterea naţionalităţii sale, atunci se surpă terenul de drept pe care se bazează emanciparea. Pentru îndeplinirea acestor dorinţe nu există decât un singur mijloc: emigrarea, fondarea unui stat jidovesc undeva în străinătate, care apoi să vază de-şi va cîştiga recunoaşterea celorlalte naţiuni.

Pe pămînt german nu e loc pentru o naţionalitate dublă. La munca de o mie de ani a formaţiunii statelor germane evreii n-au luat parte pînă încoace în timpul cel mai nou. Asemenea în cele trei mari epoce a muncii intelectuale, cari au determinat caracterul culturii noastre: în timpul de înflorire al poeziei evului mediu, în timpul Reformaţiunii, în epoca literaturii clasice, evreii n-au jucat nici un rol sau unul foarte subordinat. Când au început a însemna şi ei ceva în stat şi literatură au găsit de mult asigurate fundamentele culturii germane şi, atît pentru ei cât şi pentru francejii imigranţi, desigur nu mai puţin talentaţi, s-a ivit necesitatea de-a se germaniza. Mulţi dintre ei au ajuns la o vază meritată ca învăţaţi sau artişti germani, ca stîlpi ai culturii germane. D. Graetz şi cei asemenea lui merg alte căi. Dar opinia noastră publică începe a-şi deschide ochii. Puţini ani încă şi înjurăturile la adresa răsplebei germanice (Ur-Mob) cari cutreieră azi gazetele jidoveşii, vor fi şi în Germania tot atît de imposibile precum sunt de neimaginabile în Anglia.

Mai la vale publicăm partea ultimă a broşurii d-lui Treitschke asupra evreilor germani.

III

10 ianuarie 1880

Zi cu zi o oştire întreagă de scrieri volante şi articole de gazetă dau năvală asupra cuvintelor cu care încheiasem revista mea din noiemvrie. Adversarii mei par a simţi singuri că în lupta intelectuală maxima negustorească „mulţimea face parale" nu prea are trecere; căci după ce-au ucis fiece şir al articolului meu prin tot atâtea coale de tipar pline de întâmpinări, totuşi în fiece dimineaţă se iveşte un nou luptător care vede trebuinţa de-a reîncepe d-a capo sângeroasa muncă.

În vravul acesta de întâmpinări se află una pe care-am citit-o cu sinceră părere de rău; e scrisoarea deschisă a colegului meu Harry Bresslau, demnă şi obiectivă în atitudinea ei. Când mi-am scris articolul am gândit fără voie la un amic din tinereţe răposat deja, un bun german de origine evreiască, unul dintre oamenii cei mai credincioşi, mai plini de iubire, mai dezinteresaţi ce-am cunoscut vrodată; deci mi-am aşezat cuvintele în aşa chip ca şi când aş vorbi cu el şi speram consentimentul tuturor evreilor cari, fără rezervă, se simt germani. Când însă un om cu convingeri de tot germane ca Bresslau, care nu poate să ia asupră-şi observaţiile mele despre supercreştenţele jidovimei noastre, îmi declară azi că se simte adânc jignit prin cuvintele mele, eu nu pot vedea în aceasta decât o probă despre acea exagerată susceptibilitate prin care evreii germani se deosebesc de consingenii lor din Anglia şi Franţa. Suscepiibilitatea aceasta e atât de bolnăvicioasă încât nu mai ştii la urma urmelor ce nume să alegi cu caresă-ţi fie permis de a numi pe concetăţenii noştri izraeliţi. De zici semit ţi se răspunde că e o grozavă insultă; de zici izraelit o foaie din Bresslau mă mustră pentru această îngâmfată frază cavalerească ; un coleg evreu de la o universitate mică, un om binevoitor care cugetă ca şi Bresslau, îmi esprimă speranţa că numele injurios de evreu va dispărea cu totul şi nu va mai fi vorba decât despre izraeliţi. Faţă cu această iritabilitate nu ne rămâne decât vechea mângâiere: de nu-i una, e alta.

Deşi-mi concede unele, Bresslau ajunge totuşi la concluzia că, preocupat de-o inesplicabilă idee fixă, aserţiunile mele sunt din vânt. Să sicem că-i aşa, dar atunci de ce ideile arbitrare ale unui sfânt curios nu escită un zâmbet de comizeraţiune, ci, din contra, o furtună nepomenită de întâmpinări pasionate ? Desigur numai pentru că o parte a jidovimei germane se

simte atinsă prin cuvintele mele şi pentru că ei ghicesc că eu n-am esprimat numai părerea mea personală, ci opinia a sute de mii de oameni. Bresslau se înşală cu totul când crede că mişcarea aceasta a fost provocată abia de la 1875 încoace de către ultraconservatori şi ultramontani.

În realitate ea e mult mai veche ; eu însumi am văzut-o crescând pe nesimţite de zece ani şi mai bine. De mulţi ani se dezbate tot mai des şi tot mai aprins în conversaţiile societăţii celei bune cestiunea cum se cade să apărăm vechea noastră datină germană contra puterii crescânde şi a prezumpţiunii crescânde a jidovimei. Mulţi oameni cumsecade se sfiesc şi astăzi încă de-a-şi da pe faţă opiniile lor în cestiunea aceasta, dar rezerva lor e cauzată tocmai de consideraţia că cele două partizi estreme ar căuta să esploateze în folosul lor particular nemulţumirea existentă, răspândită în sferele cele mai largi, şi nu fiecine voieşte să se espună pericolului de-a trece drept aderent al clericalilor. Mie, din contra, mi s-a părut că e bine ca asupra mişcării de azi să se rostească fără încunjur un om pe care nu-l poţi ignora cu citatele din Lessing ,,popă netolerant" sau ,,jidovul trebuie pus pe foc".

Să nu observăm poate acea schimbare plină de consecuenţe care se operează înaintea ochilor noştri ? E pozitiv că numai în Berlin trăiesc aproape tot atâţi evrei câţi sunt în Franţa. După cele mai nouă recensimente oficiale din Franţa care mi-au venit în mână, locuiau în Franţa 49439 evrei (ceea ce se potriveşte cu totul cu indicaţiile ceva mai vechi ale lui Morpurgo pe care le-am citat) ; în Berlin erau în anul 1875 45464 evrei ; populaţia evreiască a capitalei noastre e de la 1811 încoace de patrusprezece ori mai mare, pe când totalitatea locuitorilor e abia de şase ori mai mare. Şi acest neam care se grămădeşte cu atâta putere în centrul statului nostru şi al culturei noastre cuprinde în sine pe lângă o seamă de oameni onorabili şi buni patrioţi şi o ceată de orientali pur sang, precum am descris pe unul mai deunăzi, apoi un roi de gazetari internaţionali fără de patrie, apoi câţiva potentaţi bănoşi cosmopoliţi— căci casa Rotchschild cu toate câte se ţin de ea nu va susţine nimenea că e germană — şi în fine unele elemente de-a dreptul stricăcioase societăţii, elemente despre semnificaţiunea cărora ne dă dovezi jargonul pungaşilor, atât de mult împodobit cu vorbe evreieşti. Emanciparea a fost priincioasă nu mai pentru că a surpat orice raţiune pentru plângeri îndreptăţite. Dar pe de altă parte emanciparea a îngreuiat amestecul de sânge care în toţi timpii au fost mijlocul cel mai bun pentru nivelarea deosibirilor de rasă ; numărul celor ce trec la creştinism s-au împuţinat foarte, iar căsătorii mixte între creştini şi evrei nebotezaţi vor rămânea pururea escepţii rare pe câtă vreme poporul nostru va ţinea cu sfinţenie la credinţa lui creştină.

Evreii cată să fie mulţumitori nouăi Germanii pentru actul eliberării lor ; participarea însă la conducerea statului nu este deloc un drept natural al tuturor locuitorilor, ci fiecare stat hotărăşte în privirea aceasta după propria lui socotinţă. Dar în locul unei asemenea gratitudini vedem într-o parte a jidovimei noastre răsărind ca buruiana rea un spirit de prezumpţiune care nu se manifestă numai în mizerabila persiflare a religiei din partea unor gazetari, ci caută uneori de-a dreptul de-a micşora libertatea religioasă a maiorităţii creştine. Din multe exemple acreditate voi cita numai unul, relatat de gazete. În Linz lângă Rin e o şcoală primară catolică vizitată de câţiva copii de evreu. În ora de religie, la care evreii se înţelege că nu iau parte, învăţătorul s-a servit de un manual al istoriei biblice în care se zice, conform Noului Testament, că Hristos a fost răstignit fără vină de către evrei. Numaidecât capul havrei locale s-a plâns la guvern, cerând înlăturarea acelui manual pentru că escită ură şi dispreţ contra evreilor. Aşadar în numele toleranţei pitica minoritate [î]şi arogă dreptul de-a reclama contra credinţei creştinilor ; pentru sine însă ea cere libertate absolută. Fără îndoială că Bresslau judecă asemenea lucruri ca şi mine ; trebuie însă să ne ia nouă, creştinilor, a nume de rău daca zicem că e timp de a da piept pe faţă unor asemenea opinii, cari, puţini ani după emancipare, aduc asemenea fructe şi că trebuie a le da piept înainte de a ni se sui în cap terorismul unei spornice minorităţi încurajate prin laşa noastră răbdare ?

Bresslau mă sileşte, spre părerea mea de rău, de-a accentua din nou deosebirea ce există între cele două mari rase ale jidovimei europene. El vorbeşte aşa ca şi când aş fi inventat eu această deosebire. Ceea ce am zis însă se poate dovedi cu acte din istoria legislaţiunii franceze. Când se apropiau primele alegeri comunale şi departamentale din epoca revoluţiei s-a depus în Adunarea Naţională un proiect de lege care acorda tuturor necatolicilor dreptul electoral şi facultatea de-a ocupa funcţiuni publice. Maury însă şi Rewbell, alsacianul, au propus ca evreii să fie escluşi de la acest drept, fiind prea urâţi în Alsas. Adunarea decise în fine de-a admite, în legea votată la 24 decemvrie 1789, un amendament conform căruia Constituanta [î]şi rezervă de-a hotărî mai târziu asupra drepturilor evreilor. După consultări nouă se votă la 26 ianuarie 1790 o lege asupra ,,evreilor de la sudul Franţei". Evreii zişi spanioli — les juifs connus en France sous le nom de juifs portugais, espagnols et avignonais— dobândiră drept elecloral activ. Contra evreilor germani ai Franţei însă rămase în vigoare rezerva de la 24 decemvrie 1789, deşi ideea egalităţei stăpânea atunci toate capetele ; ei dobândiră egalitatea abia prin Constituţia de la 3 septemvrie 1791. Din acestea rezultă că francejii cunoşteau bine deosebirea ce exista înlăuntrul jidovimei şi că evreii spanioli erau mult mai puţin urâţi de către creştini decât evreii germani. Franţa de sud însă e cunoscută ca ţara clasică a pasiunilor religioase. Cât de îngrozitoare au fost acolo furia religioasă în curs de secole în războaiele contra albigenilor şi hugenoţilor ; în suta a optsprezecea încă s-au văzut aci atrocităţile luptelor camisarzilor şi

execuţiunea pe eşafod a lui Jean Calas, ba în anul 1815 încă terorismul alb domnea în ţară, în Nîmes şi Montpellier poporul de jos a ucis pe protestanţi. Dacă un asemenea popor vestit prin fanatismul lui religios trăia mai prietenos cu evreii lui decât bonomii alsasiani, cari după felul lor german erau de mult deprinşi de a îngădui lângăolaltă confesiuni deosebite şi cari de o sută cincizeci de ani scăpaseră deja de groaza războaielor religioase, daca acestea sunt aşa atunci rezultă pentru noi neînlăturata concluzie că rasa spaniolă de evrei se adaptează mult mai uşor cu maniera de-a fi a Apusului decât rasa de evrei germani. Atitudinea evreilor spanioli au exercitat precum se vede mai târziu o influenţă priincioasă asupra poziţiei jidovimei din Franţa toată, precum şi asupra năravurilor imigraţiunii evreo-germane de mai târziu.

Nici obiecţiunile mele asupra precumpănirii jidovimei în presă nu-mi par înlăturate prin enumerarea foilor redijate de creştini. Cumcă evreii sunt foarte numeroşi între corespondenţi concede şi Bresslau: cine însă cunoaşte mai de aproape ruajul dinlăuntru al gazetelor noastre acela ştie că redactorii nu prea sunt atât de neatârnaţi faţă cu reporterii lor precum admite Bresslau. Multe redacţii sunt cu totul în neputinţă de-a se espune dizgraţiei corespondenţilor lor evrei din Paris şi Londra. Apoi vine menajamentul pentru abonaţi. „Schlesische Zeituny" („Gazeta sileziană") a pierdut dintr-o dată şase sute şi mai bine de abonaţi evrei numai pentru că îndrăznise de a-şi spune de-a dreptul opinia asupra unor manifeste dovezi de prezumţiune evreiască. La urmă mai vine încă ceva: aproape toate gazetele germane îşi iau venitul lor curat din inserţiuni; pentru că abonamentul, la noi obicinuit atât de mic, nu acoperă nici cheltuielele; ce însemnează însă muşterii evrei pentru această branşă a întreprinderii jurnalistice poate vedea oricine dacă-şi aruncă privirea la pagina a patra a foilor noastre locale. Eu însumi m-am convins pe deplin asupra tăcutei puteri sociale a evreimei strâns unite şi solidare abia în săptămânile din urmă prin scrisorile multor oameni onorabili, cari mi-au exprimat sincera lor adeziune, dar m-au rugat cu multă insistenţă de-a tăgădui numele lor, căci nu se pot espune răzbunării evreieşti. Dacă facem suma tuturor împrejurărilor acestora atunci se esplică de ce o mare parte a presei noastre liberale nu are pentru escesele sumeţiei jidoveşti nici a zecea parte măcar din critica pe care o revarsă asupra oricărui caz de netoleranţă creştină.

Am spus : nu voim ca după secole de civilizaţie germană să urmeze o epocă de cultură corce germano-jidovească. Bresslau răspunde că civilizaţia noastră e deja corce. [Î]mi pare un joc de cuvinte. Toate popoarele moderne au drept sprijin munca intelectuală a miilor de ani cari au trecut. Civilizaţia noastră germană răsare, precum observă cu drept cuvânt Bresslau, din trei mari izvoare, al anticităţii clasice, al creştinismului, al germanismului; dară pentru aceasta nu este deloc o cultură corce , căci noi am contopit atât idealurile clasice cât şi cele creştine cu însăşi fiinţa noastră, încât ele ne-au trecut în sânge şi-n carne. Nu voim însă ca pe lângă aceste trei puteri ale culturei să se adaoge o a patra, natura evreilor noi; căci ceea ce în jidovism se potriveşte geniului german a trecut de mult în civilizaţia noastră prin mijlocirea creştinismului. N-o voim, repet, pentru c-am simţit amar deja cu spiritul nou evreiesc, opunându-se de capul lui spiritului nostru, ne duce poporul pe căi rătăcite.

În zilele aşa-numitei „June Germanii" — lucus a non lucendo — literatura noastră era stăpânită de Boerne şi de Heine. Cu cât ne depărtăm de acea epocă, cu cât o privim mai în linişte, cu atât mai limpede cunoaştem că era un timp de decadenţă intelectuală şi morală. Nici o epocă a literaturii noastre de la Klopstock încoace n-a produs mai puţin de o valoare trainică. Idei străine, radicale, abstracte pătrunseră atunci în viaţa noastră, o imitaţie slugarnică a tot ce e străin ni se propovăduia în numele libertăţii; şi pân-n ziua de azi cele mai bune puteri intelectuale pe cari le avem muncesc spre a elibera şi întoarce naţia de la idealele negermane ale acelei epoce sterpe. Bresslau se-nşală când crede a găsi în scrierile lui Boerne ironia superioară a lui Pufendorf. Publicistului „Junei Germanii" [î]i lipseşte cu totul superioritatea, care nu se poate întemeia decât pe învăţătura pozitivă: ce distanţă între temeinica sârguinţă a lui Pufendorf şi superficialitatea lui Boerne, care n-a gândit şi n-a cercetat nicicând serios o cestiune politică! Ironia însă e justificată în politică numai atunci când răsare dintr-o puternică mândrie naţională. Ce ironiza Pufendorf ?Formele corupte ale Sfântului Imperiu, deşarta nimicnicie a statelor mici. Dar, în mijlocul celei mai mari decadenţe, el nu vorbea despre naţia germană decât c-o fericită mândrie, iar omului celui mai mare al timpului, marelui elector al Prusiei, el i-a ridicat un monument care va dura cât statua lui Schlüter. Boerne însă târâ pe cel mai mare german al timpului său, pe Goethe, în noroi, numindu-l slugă rimată şi batjocori pe germani, numindu-i un popor de slugi, cu toată obrăznicia unui om care înlăuntrul său se simţea străin de ei. Istoria a judecat deja. Boerne e mort, ideile lui învinse, scrierile lui nu le mai citeşte nimenea afară de specialişti, Heine trăieşte şi va trăi. De ce ? Nu pentru că Heine era într-adevăr o natură cu mult mai bine înzestrată decât Boerne, nu numai pentru că poezia are o viaţă mai trainică decât scrierile publiciştilor, ci înainte de toate fiindcă Heine era mai german decât Boerne. Operele nemuritoare ale lui Heine nu sunt acele persiflări internaţionale din cauza cărora era numit „le seul poete vraiment parisien", ci poeziile lui simţite nemţeşte. Astfel Loreley, copil adevărat al romanticei germane, apoi versurile De mii de ani din Grecia, care rezumă încă o dată tot ce germanii spuseseră sau cântaseră asupra frumuseţii lumii elenice de la Winkelmann încoace. Heine are chiar în limba sa, ca toţi autorii cei mari, o uşoară nuanţă de provincialism. Goethe e franc, Schiller suab, Lessing şi Fichte, oricât de deosebiţi îndealmitrelea, trădează originea lor din Saxa Superioară, Heine, unde e

mai puternic, e din ţara Rinului, Boerne, din contra, vorbeşte acea limbă cultă şi abstractă a gazetelor, care poate străluci şi orbi, dar nu va fi nicicând într-adevăr puternică, într-adevăr germană; îi lipseşte izul pământului, puterea primordială, vorbele nu se cufundă în sufletul cititorului.

Astăzi talentele sănătoase şi într-adevăr însemnate dintre artiştii şi învăţaţii evrei s-au convins demult că nu pot produce nimic mare decât pe căile spiritului german, deci se poartă în consecinţă. Numai mediocritatea prezumţioasă se opune c-o închipuită superioritate cavalerescului Esau germanic; numai mediocritatea încearcă a introduce în sanctuarul limbei noastre strigătele de iarmaroc şi păsăreasca burselor. Când ne opunem. la asemenea cabazuri a elementelor rele din jidovimea noastră oameni ca Bresslau ar trebui să ne susţie. O deosebire serioasă şi adâncă între opiniile mele şi ale lui nu pot descoperi.

Nu stă tot astfel cu scrierea polemică a unui alt coleg al meu. D. Lazarus, în dizertaţia sa intitulată Ce e naţional ?, porneşte de la teza necombătută că esenţa naţionalităţii nu stă numai în origine sau numai în limbă, ci în neîndoielnica, via conştiinţă de unitate. Dar, deşi vorbeşte c-o elocuenţă patetică asupra însemnătăţii religiei, totuşi nu cercetează mai de aproape greaua întrebare dacă o asemenea conştiinţă de unitate e posibilă când sentimentele religioase sunt cu totul deosebite. Din contra, dumneasa admite ca ceva dovedit că toţi evreii germani sunt germani în orice privinţă. şi de la aserţiunea aceasta ajunge la concluzia monstruoasă că: „Jidovismul e tot atât de german ca şi creştinismul. Fiece naţionalitate cuprinde azi mai multe religii, fiece religie mai multe naţionalităţi". Tăgăduiesc absolut aceasta. Nu sunt aderent al doctrinei statului creştin, căci statul e o ordine mireană şi trebuie să-şi exercite puterea lui c-o nepărtinitoare dreptate şi faţă cu necreştinii. Dar fără de nici o îndoială noi germanii suntem un popor creştin. Pentru a răspândi religia aceasta între păgâni strămoşii noştri au vărsat râuri de sânge, pentru a o dezvolta şi forma au suferit şi luptat ca martiri şi eroi. La orice pas pe care-l fac în cunoaşterea istoriei patriei mă conving din ce în ce mai mult cât de adânc a concrescut creştinismul în orice fibră a naţiunii noastre; necredinţa chiar, daca nu degenerează în persiflaj frivol, nu e-n stare a părăsi cu totul terenul creştinismului. Idei creştine vivifică arta şi ştiinţa noastră ; spirit creştin trăieşte în toate instituţiile sănătoase ale statului şi ale societăţii noastre. Jidovismul însă e religia naţională a unui neam prin origine străin nouă, jidovismul e în esenţă defensiv nu convertitor, deci prin natura lui chiar mărginit la o rasă. La dezvoltarea jidovismutui germanii n-au luat nici o parte în curs de sute de ani; ideile lui întru cât n-au trecut în creştinism n-au exercitat nici o influenţă asupra statului, asupra civilizaţiei noastre. Cine susţine în faţa unor fapte atât de patente că jidovismul e tot atât de german ca şi creştinismul comite un păcat în contra măreţiei istoriei germane.

Tot atât de greşită în generalitatea cu care a fost pusă e aserţiunea că fiece naţionalitate cuprinde azi mai multe religii. Cele mai civilizate naţiuni ale prezentului, cele din Europa apuseană, sunt toate popoare creştine,

---

Acea vie conştiinţă a unităţii, condiţia naţionalităţii, nu se poate de regulă forma între oameni cari gândesc radical deosebit asupra cestiunilor celor mai-nalte şi mai sfinte ale vieţii sufleteşti. Să ne închipuim numai că jumătatea poporului nostru s-ar lepăda de creştinism ; nu-i nici îndoială că naţia s-a desface, că s-ar risipi tot ce numim german. Lazarus nu observă deosebirea între religie şi confesie ; el îşi închipuieşte că noţiunile : catolic, protestant, jidov sunt coordinate.

Deosebiri confesionale înlăuntrul aceleiaşi religii poate suporta o naţie — deşi destul de greu, precum ne-o dovedeşte istoria suferinţelor Germaniei. Deosebirea între catolici şi protestanţi, oricât de odioasă s-ar ivi la lumina zilei, rămâne totuşi o ceartă în familie, înlăuntrul creştinismului; noi protestanţii împărtăşim cu catolicii o sumă de principii de dogmatică şi morală creştină. Când vitejii noştri părinţi, după o luptă aprinsă, îşi repuneau spada în teacă şi-şi întindea mânile spre a încheia pacea religioasă, ei puneau regulat în tractatele lor clauzula donec per Dei gratiam de religione ipsa convenerit. De aceea nici astăzi un german creştin nu trebuie să piarză speranţa că se va ivi cândva o formă mai pură a creştinismului, care să reîmpreuneze pe fraţii despărţiţi. Coexistenţa mai multor religii însă înlăuntrul aceleiaşi naţionalităţi se află uneori ca stadiu de tranziţiune; dar de ţinut nu poate ţinea, precum o dovedeşte istoria popoarelor apusene, decât aşa, că una din religii formează regula iar eterodocşii escepţia, mica minoritate. Aceasta e poziţia evreilor în Europa apuseană. Popoarele creştine ale Apusului n-au devenit însă creştino-evreieşti pentru că un mic număr de evrei trăieşte între ele. Ele au putut să dea acestei minorităţi toate drepturile cetăţeneşti şi deplină libertate religioasă; dar şi după emancipare popoarele sunt în drept şi datoare de-a persista în mersul început al civilizaţiei creştine, de-a păstra spiritul creştin al instituţiilor lor. Greşeala fundamentală a dizertaţiei lui Lazarus e că oratorul nu e în stare de-a pricepe toate lucrurile acestea şi ignorează cu sumeţie rolul modest şi escepţional care i se cuvine jidovimei în lumea culturii creştine.

Din celelalte scrieri polemice voi pomeni numai una încă, pentru că în ea se vede un târâie-brâu c-o insultătoare prezumţiune de rasă unsă cu mir creştinesc. Cine cunoaşte persoanele şi împrejurările din Berlin va pricepe numaidecât de ce d. Paulus Cassel s-a simţit adânc jignit prin observaţiile mele asupra abuzului de reclamă a literaţilor evrei şi de ce d-sa m-a zugrăvit pe mine cu obicinuita-i graţie ca pe un „fariseu al conştiinţei moderne". Nepriceput e însă ca un preot creştin să crează a rezolva cestiunea izraelită a prezentului prin vorbele lui Hristos: „Mântuirea vine de la evrei!" şi prin prorocia

nebiblică, adunată din mai multe locuri ale Bibliei. „ Toate popoarele trebuie să locuiască sub corturile lui Hristos Sem.". D. Cassel retace însă o nemica toată, că Hristos a rostit vorbele acelea înainte de ce evreii ar fi respins mântuirea şi înainte de a-l fi răstignit. A spune creştinilor de azi „Mântuirea vine de la evrei" e o mai mare nebunie decât daca un protestant ar zice altui protestant „Mântuirea vine de la Roma" pentru că Luther a plecat din punctul de vedere al bisericei romane şi pentru că protestantismul datoreşte mare parte a culturii sale bisericei celei vechi. Fiece putere intelectuală tânără care învinge pe una mai veche e fiica adversarei ei. Mărimea doctrinei creştine consistă tocmai într-asta, că, răsărită dintr-un popor semitic, au învins semitismul şi a devenit o biserică universală. Daca d. Paulus Cassel ar cerceta serios scrierile marelui apostol Pavel, a cărui nume l-a primit când s-a botezat, s-ar instrui lesne asupra acestor simple adevăruri. Vază d. Cassel de va găsi auditori cu crezare pentru doctrina inventată de dumneasa despre „Hristos Sem", pe care testamentul nou nu-l cunoaşte; noi germanii creştini ne ţinem de Evanghelia fiului lui Dumnezeu. Acelaşi spirit de imensă prezumţiune se vede din aserţiunea d-lui Cassel că poporul evreiesc a fost abătut de la evlavia lui prin germanii cei frivoli. Heine învăţase, se înţelege, deströmarea sa morală de la acea junime germană care s-a luptat în războaiele de eliberare (contra lui Napoleon I) !

Curios rămâne că tocmai ideile acelea ale revistei mele din noiemvrie cari pentru mine erau cele mai importante nici nu sunt pomenite de către numeroasele întâmpinări. Observaţiile adică asupra vinei ce-o au germanii în împuternicirea jidovimei. Prin marile vorbe de „toleranţă" şi „cultură" ne-am lăsat seduşi de-a comite o mulţime de stângăcii în învăţământ, erori cari ameninţă a corumpe cultura creştină a tinerimii noastre, şi abia acum începem a înţelege că şcoalele simultane primare sunt numai pentru ca să nu fie „mai rău fără rău". E un minunat lucru toleranţa, însă ea presupune că omul şi-a cîştigat deja o convingere religioasă puternică. Un bun învăţământ elementar cată să fie pătruns în toate ramurile de acelaşi spirit. A preda istorie universală unor copii cari, după felul lor copilăresc, nu pot distinge decât bine de rău şi adevăr de minciună şi a o preda cu toate aste astfel încât să nu jigneşti nici pe protestanţi, nici pe catolici, nici pe evrei însemnează a juca pe ouă şi nu i-ar succede nici unui mare învăţat, necum modestei culturi a unui învăţător de şcoală primară. Nimic însă nu e mai periculos pentru sufletul copilului decât fraza fără de cuprins. E datoria statului de a priveghea cu asprime ca sub firma toleranţii să nu se deprinză nepăsarea pentru religie. Şi în contra tiraniei cametei exercitată pe-ntrecute de către evrei şi creştini statul ar putea să dea mai multă apărare decum dă cai.

Mai însemnată decât toate măsurile puterii statului va fi însă atitudinea naţiei chiar. Nepăsarea şi greociunea noastră ar fi putut să-nveţe mult de la virtuţile economice ale neamului evreiesc. Noi, din contra, n-am fost primitori decât de slăbiciunile şi boalele caracterului evreiesc. Cosmopolitismul nostru [î]i ieşi înainte celui evreiesc, gustul nostru de critică se bucura de discursurile asmuţătoare a presei evreieşti. Un popor c-o puternică mândrie naţională n-ar fi îngăduit nicicând înjurăturile epigonilor lui Boerne; un popor cu datini pe deplin formate şi-ar fi păzit limba cu mai multă trezvie contra barbariei gazetelor umoristice jidoveşti. Înainte de toate însă deströmarea fatală a vieţii noastre bisericeşti, gustul de batjocură şi materialismul multor creştini au dat vânt prezumţiunii jidoveşti. În sferele frivole şi lipsite de credinţă ale evreilor e o părere stabilită că marea majoritate a germanilor culţi a rupt-o de mult cu creştinismul. Va veni vremea, şi poate că nu e tocmai departe, în care nevoia ne va-nvăţa a ne închina, în care modesta pietate va ajunge la oarecare vază alături cu mândria culturii. La urma urmelor orice cestiune socială grea readuce pe observatorul serios la religie. Cestiunea izraelită din Germania nu se va linişti, raportul între creştini şi evrei nu va redeveni pacinic până ce concetăţenii noştri izraeliţi nu vor ajunge la convingerea că suntem şi voim să rămânem un popor creştin.

[26, 29 ianuarie, 1 februarie 1880]

DIN TRANSILVANIA

Foaia „Telegraful român" publică următorul articol inspirat de indignare şi de pericolul iminent. Articolul e aspru, s-ar putea zice provocător, ca şi notiţa din „Pester Journal" care l-a inspirat. Dar, după cum zice chiar „Telegraful", manoperile sunt *vechi* şi poporul român de atâtea veacuri vieţuieşte neclintit păstrându-şi limba şi moravurile. Cât pentru acele „aşchii uscate", gata a-şi renega limba şi naţionalitatea, să nu îi plângem, ci din contră, asemenea spartanilor, să ne îmbrăcăm eu haine de sărbătoare, căci am scăpat de *Pausania.* Reacţiunea nu întru târziu va începe şi legătura va cădea de pe ochii asupritorilor ! Vijelia mugeşte împrejurul stîncei care cu nepăsare ţine capul sus, disprețuind sforţurile ei zadarnice. Norii se risipesc, stînca a rămas neclintită la locul ei, tot cu fruntea sus; iată viaţa naţionalităţei române din vremuri uitate. Dacă s-ar urma apelului „Telegrafului român", apoi cel mai bun mijloc de apărare ar fi nepăsarea şi disprețul, căci nu întru târziu reacţiunea va începe. Legea fizică a perseveranţei nu-şi va schimba deloc urmările. Daca „Pester Journal" înţeseşte pe maghiari, laudă procedarea lor, necalificabilă ce e drept, pentru ajungerea unui scop, germanizarea, atunci nu e just, nu e

logic ca şi ziarele române de preste Carpaţi să lucreze tot spre acest scop la care tind gazetele evreieşti! Unitate în limbă, unitate în biserică, iată în scurte vorbe un întreg program pentru apărarea naţionalităţei române ameninţate.

[30 ianuarie 1880]

[„CA UN FEL DE REFUGIU..."]

Ca un fel de refugiu de multele inconveniente ale vieţii, Dumnezeu, în înalta sa bunăvoinţă, a dat omului râsul, cu toată scara, de la zâmbetul ironic pâna la clocotirea homerică. Când vezi capete atât de vitreg înzestrate de la natură încât nu sunt în stare a înţelege cel mai simplu adevăr, capete în care, ca în nişte oglinzi rele, totul se reflectă strâmb şi în proporţii pocite, făcându-şi complimente unul altuia şi numindu-se sarea pământului, ai avea cauză de a te întrista şi de a despera de viitorul omenirii daca n-ai şti că după o sută de ani, de pildă, peste amândouă despărţămintele geniilor *contimporani,* peste balamuc şi puşcărie, va creşte iarbă şi că în amintirea generaţiei viitoare toate fizionomiile acestea vor fi pierit fără de nici o urmă, ca cercurile din faţa unei ape stătătoare.

Garanţia învingerii adevărului şi binelui în lumea aceasta este moartea. Daca moartea nu s-ar îndura să ne scape de o generaţie în disselecţiune, care produce atâţia Mihăleşti, Fundeşti, Pătârlăgeni, Costineşti, daca moartea n-ar pune adevărul la adăpost de onoarea de a fi coexistat alături cu partea criminală şi stupidă a omenirii, niciodată naţiile n-ar fi putut strânge acel capital de adevăruri care înnobilează aspra lor luptă pentru existenţă.

E o fericire pentru noi că, prostia şi perversitatea fiind nemuritoare, cel puţin proştii şi perverşii *in concreto* sunt muritori.

De acolo râsul, ca un voios semn de încredere în zădărnicia acestei privelişti.

La aceste consideraţiuni, pe jumătate melancolice, pe jumătate vesele, ne-au condus numărul „Românului" de la 30 ianuarie, în care găsim următoarea frază la adresa roşilor mai tineri.

„Sunteţi tineri, aveţi prin urmare puterea de-a lucra";

„Sunteţi *învăţaţi,* aveţi deci inteligenţa şi capacitatea de-a corespunde la însărcinarea ce vi s-a dat de naţiune".

Tinereţea e într-adevăr un defect incurabil, mai cu seamă al inteligenţelor roşii, căci o organografie a radicalilor nu ne-ar arăta în cele mai multe capete ale lor decât numai începuturile embrionare a ceea ce se numeşte creier, însă o dezvoltare ipertrofiată a acelor părţi ale capului cari corespund cu şiretlicul şi în fine o lipsă totală a simţului de distingere între lucruri proprie şi lucruri ale altuia.

Dar *învăţaţii* roşii ? Asta e ceva cu totul nou. Carada, Pundescu, Costinescu figurând ca învăţaţi sunt în stare a face să zâmbească şi pe omul cel mai deprins cu curiozităţile lumii.

Căci într-adevăr e curios ca nişte bieţi oameni cari abuzează în mod periculos sănătăţii lor de surogatul pe care natura răutăcioasă le-au dat în loc de creieri, surogat abia suficient pentru a distinge un om de un car cu lemne, incapabil însă de-a înţelege semnificaţiunea vorbelor chiar, ceea ce ni se dovedeşte atât de des prin articolele de fond ale foilor liberale, să mai fie espuşi la primejdia de a fi numiţi învăţaţi!

Între roşii abia se află câţiva cari pot fi taxaţi cu epitetul biblic de „fiinţe cuvântătoare", abia câteva escepţii cari, printr-un defect nedescoperit încă al conformaţiunii craniului, sunt ceva mai inteligenţi, *deşi* roşii. Încolo chiar elementelor liberale inteligente li e ruşine de-a fi confundate în acea masă de hidos întunerec, în acea grămădire de perversitate catilinară şi de adâncă, uimitoare nerozie.

Guvernul însuşi face foarte bine că nu întrebuinţează asemenea oameni decât la funcţiunea machinală a votului; ar fi vai de ţară daca ar mai şi discuta. Astfel cum ies proiectele de lege din pana şefilor de biurou ai ministeriilor sunt lucruri mai mult ori mai puţin indigeste, dar nici au pretenţia de-a fi altceva decât lucrări făcute de silă, menite de a nu fi nici înţelese, nici ascultate de poporul românesc. Dar închipuiască-şi cineva că pe aceste canevale de copist s-ar mai broda discursuri roşii şi lucrul ar deveni o adevărată spaimă. De aceea repede se fac, repede se votează proiectele de legi, adesea mai mult într-o singură zi şi obiceiul existenţii, destul de trist prin el însuşi, e cel puţin scutit de platitudinile machinelor votătoare.

De aceea ,,Românul", sau cel puţin finul d. C. A. Rosetti, în loc de a-i consilia pe tinerii şi învăţaţii lui amici la vorba sau — ferească Dumnezeu — la lucru, ar face mai bine, a le reaminti singura lucrare de care inteligenţe roşii sunt capabile : votarea, votarea fără scrupul, fără considerante, fără frază.

[1 februarie 1880]

[„UNUL DIN PUNCTELE STATORNICE ..."]

Unul din punctele statornice ale programei acestui ziar, o temă adeseori dezbătută, a fost reforma învățământului într-o direcție mai realistă. Dar ceea ce li s-a-ntâmplat multora ni se întâmplă şi nouă. Aceiaşi oameni cari au combătut odinioară proiectul de lege adus de ministrul Maiorescu în timpul cabinetului Catargiu nu se sfiesc astăzi de-a-şi apropria, fără a le înțelege, ideile acelui proiect. Astfel aflăm în numărul de joi-vineri, 31 ianuarie-1 fevruarie al „Presei " următorul pasaj încântător:

Pentru a pune capăt acestui rău se pot lua următoarele măsuri : două licee, unul în Iaşi şi altul în Bucureşti, sunt de ajuns pentru a forma buni profesori de *gimnazie* şi a permite unor amatori distinşi să cultive literile sau belele-arte. Celelalte *licee* sau *gimnazii* trebuiesc transformate în şcoli reale şi profesionale, unde ştiințele cu aplicațiunea lor să se predea cu folos pentru junimea studioasă. O mulțime de juni cari n-ar putea, din cauza lipsei de mijloace, să se ocupe de studii superioare ar găsi în aceste şcoale asigurarea d-a îmbrățişa o carieră utilă şi onorabilă în industrie, în agricultură sau în comerț; drumurile de fier, lucrările de canalizare, de poduri, lucrările de mine, ar deschide noi şi bogate cariere junilor studioşi; el ar putea să găsească în acest vast câmp de activitate independința şi averea câştigată printr-o muncă fecundă şi onorabilă.

Ca să vază câtă pricepere şi adâncime are scriitorul acelui articol şi ce sistematic îşi închipuieşte dumnealui învățământul, cititorul n-are decât să observe cum sus se formează buni profesori de gimnazii şi cum c-un şir mai jos toate gimnaziile se desființează.

Scriitorul acelui articol habar n-are de ce propune, nici prin vis nu-i trec urmările unilateralității cu care priveşte învățământul. Şcoalele pe cari le doreşte introduse în România cu escluziunea culturii şi puterii educative a clasicității ar deveni escelente pepiniere de ... mari oameni de stat. Nu-i vorba, şi şcoalele actuale produc asemenea fructe, căci daca nu le-ar fi produs n-am avea plăcuta ocazie de-a face observații „Presei".

O direcție realistă însă a şcoalelor cată, să țină seamă de trebuințele *reale* ale societății, fie acele materiale, fie *morale,* E însă evident că necesitățile morale ale prezentului sunt aproape înzecit de mari decât cele materiale chiar. Diferiți mari oameni de stat cari-şi fac din şiretlic şi neadevăr o virtute, apoi o organizație întreagă bazată pe minciună că poporul e cult şi bogat, pe când în realitate era incult şi sărac, o generație prezumpțioasă, fără sațiu şi imorală de advocați la cari mintea e înlocuită prin viclenie, a căror meserie consistă în a corumpe

---

caracterele prin amăgire, a face din negru alb, din alb negru, o lipsă totală de judecată pentru orice formă de cultură care nu corespunde c-un paragraf de lege, toate relele acestea care ne bântuie, „Presa" crede a le putea remedia prin prefacerea câtorva biete gimnazii în şcoli reale ! Încă o dată nu s-a dovedit adevărul proverbului latinesc : *Non idem est si duo dicunt idem.*

[5 februarie 1880]

[„CÂND, MULȚUMITĂ..."]

Când, mulțumită estraordinarei dibăcii cu care patrioții conduc destinele țării, s-a ivit în Congresul de la Berlin cestiunea izraelită, ca din senin, fără ca, după propria lui mărturisire, cabinetului să-i fi trecut măcar prin vis eventualitatea aceasta, ne aducem aminte că atât presa guvernamentală cât şi înaltele sfere ale roşiilor dibuiau prin întuneric şi-şi pierduseră capul. Țara nu voia să dea nimic, ea era uimită de acest amestec în suveranitatea ei interioară, necontestată nici în vremile lui Pasvanoglu. Guvernul, din contra [î]şi făcuse, în înțelegere cu străinii, vreo şapte-opt aşa-numite categorii, pe cari puteau intra în dragă voie toți evreii. Atât era de mare spaima generală, atât de amar devenise tonul jurnalisticei, atât de agitate erau spiritele încât garda civică a fost dezarmată, patrule petreceau Bucureştii în lung şi în lat, s-aştepta izbucnirea unor sângeroase turburări.

Era necalificabilă cererea. Se cerea poporului românesc să recunoască cetățenia unor oameni al căror cel întâi act politic era un act de înaltă trădare în contra țării care-i hrănea, în contra poporului care fusese îndestul de creştin de-a-i îngădui în mijlocul lui. Cu uşurința cea mai mare aceşti oameni se constituiseră în asociație internațională, ca şi socialiştii, şi drepturile rasei lor erau pentru ei lucrul principal, chiar daca statul român ar fi pierit nevoind a le acorda. Pentru drepturile lor ei puseseră statului cestiunea de existență sau de neexistență, şi această cestiune se înscrisese în instrumentul păcii de la Berlin, în articolul 44.

Pe de altă parte era evident că roşii noştri, cosmopoliți cum sunt, fără tradiții, fără trecut, fără simț istoric, având drept toată cultura în capul lor un roi de fraze stereotipe în toate țările unde există proletariatul sub o formă oarecare, căutau să recunoască în fundul inimei lor că evreii aveau dreptul să comită o trădare de țară, de care ar fi fost şi ei capabili de ar fi fost în opoziție. Căci roşii, după cum [î]i definea liberalul Iancu Negură, în opoziție conspiră contra tronului, la guvern conspiră

cu străinii contra țării.

Pentru conservatori poziția era asemenea grea. Mulți dintre ei vedeau în exigența art. 44 al Tractatului de la Berlin un precedent atât de periculos şi nemaipomenit de amestec direct în autonomia internă a țării, încât erau dispuşi a răspunde împreună cu țara c-un refuz net al cererii. Afară de aceasta guvernele conservatoare nu se distinsese nicicând prin persecuțiunea evreilor, în rândurile partidului erau chiar o seamă de bărbați independenți cu totul prin averea lor şi dezinteresați cari simpatizaseră cu aspirațiunile evreilor. Purtarea Alianței izraelite însă, graba bucuroasă cu care o seamă din evreii noştri alergaseră să pună cestiunea de existență statului din care voiau să facă parte, a rupt toată tradiția pacinicei convieţuiri şi au prefăcut pe amicii cei mai sinceri ai evreilor în cei mai sinceri adversari ai tendențelor lor.

Trebuia puțin simț istoric, puțină cunoştință a spiritului popoarelor europene pentru a vedea limpede că singurul rol ce se cuvenea statului român era rezistența acută în contra exigențelor art. 44. N-avem nevoie să încredințăm că în ochii oricărui stat din Europa art. 44 era o oroare. Daca evreii din Rusia ar fi cutezat, în înțelegere cu Alianța universală, să formuleze o asemenea cerere către Congres, guvernul rusesc ar fi împlut cu ei temnițele şi minele din Siberia; oricare rasă care se crede apăsată şi care ar fi formulat cereri în contra guvernului legitim, spre a-l sili la concesii prin intervenție străină, ar fi fost tratată de statele respective cu pedepsele cari se aplică trădătorilor de patrie.

Era deci evident că art. 44 nu putea să fie ceea ce semăna a fi, nu putea să fie o teorie juridică aprobată de puterile semnatoare, ci, redus la proporțiile lui naturale, era un pretext, nu o cauză de intervențiune sau — precum s-a esprimat un deputat în delegațiunea austriacă — un *escelent mijloc de presiune* asupra României. Acest deputat imputa guvernului său de ce nu s-a servit cu mai mult folos de acest mijloc. Spiritul articolului era acesta, litera lui însă se îndrepta contra esclusivismului absolut al art. 7 din Constituția noastră.

Presupunând că art. 44 ar fi stipulat emanciparea evreilor, nimeni n-ar putea contesta că noul art. 7 al Constituției e tocmai contrariul lui şi că tocmai încetățenirea individuală e înlăturarea pentru totdauna a ideei emancipării.

Mijlocul de presiune a fost însă întrebuințat de deosebite părți c-un succes cam inegal. Astăzi, când i s-a secat izvorul şi când nu mai e nimic de stors din el, astăzi când el nu mai are de sprijinit nici un interes străin, va veni în fine recunoaşterea independenței României. în câteva zile — prin recunoaşterea oficială şi generală a neatârnării — cestiunea izraelită va fi moartă şi sperăm că pe de-a pururea. Daca nu ne-ar cuprinde numai tradiționala noastră nepăsare pentru gravele neajunsuri economice şi sociale ale țării, daca nu ne-am crede din nou puşi la adăpost de orice pericol prin această nouă dovadă de bunăvoință a apusului european !

Recunoaşterea neatârnării României este deci o confirmare deplină a manierei de a vedea pe care „Timpul" o emisese din capul locului. Era evident că aceeaşi Germanie care aruncase în temniță pe bancherii evrei ce *subscriseseră un împrumut* al guvernului francez în timpul războiului avea o conştiință juridică ce nu putea încăpea exigențele nedrepte ale art. 44, cum ele erau formulate de presa amică evreilor, precum pe de altă parte nu există nici o îndoială că oricare din puterile semnatare ale Tractatului din Berlin ar fi judecat ca şi noi procedura criminală a unor supuşi ai lor cari ar fi cutezat a cere intervenirea străinătății în afacerile interne ale țării. Daca irlandejii Angliei, polonii Rusiei, românii coroanei ungare, arabii Franței ar fi îndrăznit a cere de la un congres european ceea ce nu sunt în drept a cere decât de la puterea statului lor nu ştim de s-ar fi găsit o singură voce în favorul art. 44.

Confirmarea vederilor noastre emise din capul locului ne bucură şi, oricare ar fi fost întrebuințarea făcută de art. 44 ca unealtă de presiune, necesitățile politice ale prezentului ne silesc a o trece cu vederea şi a o da uitării pentru moment măcar. Europa monarhică şi creştină, Europa împărțită după rase şi care datoreşte estrema sa dezvoltare intelectuală şi economică tocmai principiului împărțirii în rase, cari, una după alta, îşi încărcă umerii cu sarcina civilizațiunii câştigate de celelalte ginți surori, această Europă ne-a dat dreptate în fundul inimei ei, iar art. 44, departe de-a fi espresia unui principiu juridic cosmopolit, n-a fost decât manipulul unor interese trecătoare de ordine secundară. Pentru cel care nu cunoaşte adevăratele motive cari determinează voința oamenilor, precum nici firele subțiri cu care se împăinjenează ochii opiniei publice, art. 44 a fost uimitor prin stabilirea unui principiu ce este în contrazicere cu însăşi natura cea mai intimă a statului în genere. Pentru cel care ştie însă ce va să zică a pune un motiv pretextat înainte şi a sili pe partea adversă de-a face concesii pe un teren cu totul altul şi străin motivului pretextat, pentru acela intențiile adevărate erau, de nu clare, cel puțin întrevăzute într-o lumină cu totul alta. Pentru cei simpli art. 44 era un principiu de drept, pentru înțelept un problem.

Dezbrăcat acum de caracterul lui problematic şi trecut în domeniul cestiunilor rezolvate fără contestare, ora recunoaşterii oficiale a neatârnării noastre se apropie, o nouă eră se începe în istoria luptei pentru existență a individualității noastre naționale.

Nu ştim într-adevăr încă în ce legătură stă cu începutul acestei nouă ere ştirea despre o adâncă schimbare a cabinetului actual. Evident este că nemulțumirea cu purtarea guvernului, dar mai cu seamă cu aceea a elementelor roşii din el, merge crescând. Toate succesele pe câte le-au avut le datoreşte opoziției, le datoreşte liniei de conduita impusă fie de conservatori,

fie de liberalii moderați, toate insuccesele se trec în registrul cel mare de neprevederi şi naivități radicale. Fie că s-ar fi convins în sfârşit de inepția lor înnăscută, fie că disoluțiunea a intrat în rândurile lor în urma ducerii *ad abswdum* a teoriilor lor cosmopolite, destul că putem înregistra, fără esplicația care ne lipseşte încă, noutatea despre necesitatea simțită a unui guvern nou, o necesitate despre care s-ar fi convins însăşi unitatea în două fețe Rosetti-Brătianu.

În interesul țării ar fi într-adevăr un guvern serios cu principii sigure, concrete şi constitutive, în locul partidului a cărui listă de fraze coprinde discompunerea, agitația perpetuă şi tirania elementelor ignorante şi ambițioase din țară.

[7 februarie 1880]

[„DIMITRIE CANTEMIR..."]

Dimitrie Cantemir, Domn Moldovei, unul din oameni cei mai învățați ai secolului său, în prefața latinească a *Cronicei românilor* povesteşte — cititorul ne va ierta parțiala incertitudine a citatului, de vreme ce nu avem cartea la-îndămână — că romanii, pătrunzând în

---

Rhaetia, vitejii locuitori ai acelei țări le-a luat armele şi i-au combătut cu armele lor proprii. Astfel venerabilul cronicar român, în asprul său patriotism (cestiune de *creştere,* cum ar zice „Presa"), se încumetă a combate pe toți hulitorii neamului său cu propriile lor arme.

Pe un teren şi mai priincios decât acela al vechiului cronicar, îmbrăcat în platoşe de fier şi înmuind un condei de fier în contra duşmanilor neamului său, ne aflăm noi față cu organul marelui om de stat, față cu „Presa".

În numărul ei de joi, 7 fevruarie, „Presa" se miră de reintrarea d-lui Epureanu în partidul conservator, adaogă apoi câteva parafrazări a vorbelor d-lui Boerescu despre lipsa de domiciliu a dreptei conservatoare etc. etc. Vorbe ieftene într-adevăr, de care nu ne preocupăm într-o țară şi într-un secol în care epitetele îmblă ulițele, încât le pot găsi şi cei mai târziori la pricepere.

Nu vom face aşadar polemică cu „Presa", căci nu ne-am înțelege, mai întâi pentrucă nu vorbim aceeaşi limbă. Noi ştim româneşte; „Presa" nu. Noi căutăm pentru ideile noastre cuvântul cel mai adecvat ce se poate; „Presa" găseşte arareori câte un ecuivalent francez. Cestiune de creştere sau, mai exact, de atavism. Omul a cărui părinți n-a fost român neam de neamul lor ar pricepe cu greu adâncimea vorbei țărăneşti, căci oamenii de țară se-nțeleg chiar între străini cari le ştiu limba, nu doar dând cuvintelor un înțeles arbitrar, ci punându-le numai într-o ordine sintactică alta decât cea obicinuită şi aşezând accentul logic pe unele vorbe. Se-nțeleg prin accente, căci au dorința de-a se înțelege.

Deci nu pe terenul acestei înțelegeri pe care discută oameni ce au dorința de a se convinge şi îndupleca vom vorbi cu organul marelui om de stat, ci pe acel neutru al argumentului, absolut valabil pentru persoanele la cari ne adresăm, pe acela al dovezii numite *ad hominem.*

Acum cîteva luni, la 15 mai 1879, „Presa" relata alegerea colegiului I pentru Senat.

Ce zicea „Presa" pe atunci?

Toți fruntaşii națiunii pe cari un sistem fatal li persecutase cu o furie neauzită națiunea-i îmbrățeşează şi-i trimite ca să-i puie față-n față cu persecutorii lor.

Aceia pe care partidul *radical* îi declarase de trădători *națiunea-i recunoaşte din nou* ca **stâlpi ai săi.**

Cari *erau* acei *stâlpi,* acei fruntaşi? „Presa"-i subliniază în lista aleşilor colegiului întâi, îi tipăreşte cu cursive, deci iată-i:

Constantin Bosianu
Iancu Strat
C. Silion
C. Cornescu
Al. Ştirbei
Vasile Alecandri
Prințul Dim. Ghica
Petre Mavrogheni
G. Gr. Cantacuzino
Menelas Germani
G. Giurgea
M. K. Epureanu
General Mann
T. Rosetti
General Florescu.

Ce mai zice însă „Presa" despre această *opozițiune ?*

Opoziţiunea, deşi în minoritate, reprezintă *în realitate adevărata espresiune a ţării,* căci numai aleşii opoziţiunii, *până la unul,* întrunesc calităţile ce trebuie să însuşească un reprezintant al ţării în orice împrejurări şi mai ales când se tratează de cestiuni importante ... Partida radicală, cu o *neînsemnată escepţiune,* nu este reprezintată decât de nişte *docile instrumente* ale guvernului, cari strălucesc prin necunoştinţa lor şi prin lipsa de orice titluri meritorii şi cari nu-şi înţeleg într-altfel misiunea decât a face gălăgie la un ordin dat ca să turbure discuţiunea şi să voteze tot felul de *ilegalităţi.*

Tot în acest articol, mai la vale, „Presa" vorbeşte de violarea Constituţiei prin recunoaşterea alegerei d-lui Morţun în locul d-lui Nicu Gane, ce avea mandatul de deputat de Suceava, şi zice :

... Tot asemenea va putea da afară din Cameră pe toţi deputaţii opoziţiunii şi a-i înlocui, după capriciu, cu d-alde Mărgăriteşti, Dimăncești, Pătârlăgeni etc.

Dar oare citarea Mărgăriteştilor şi Pătârlăgenilor e izolată în ciclul de articole de fond ale „Presei"*?

Deschidem numărul de la 20 mai 1879 şi vedem următoarele asupra partidului roşu.

Afară de vreo două personalităţi şi de un foarte mic număr de tineri instruiţi dar a căror acţiune asupra direcţiunii afacerilor este *nulă,* partidul care guvernă ţara (cel roşu) nu se compune decât de indivizi ce nu pot decât a-i compromite toate interesele, esercitînd în stat cea mai tristă şi pernicioasă influenţă ...

Oricât de audace şi de compact poate fi mândrul şi cu penele fâlfâitoare batalion al Pătârlăgenilor şi Manoleştilor din Cameră şi Senat, autoritatea, prestigiul şi talentele, înţelepciunea, tactul şi prevederea politică a atâtor bărbaţi însemnaţi pe care naţiunea i-a trimes în Parlament vor şti a ţine în loc şi a paraliza acţiunea funestă a acestor trişti politici.

Aceasta este convicţiunea noastră !

Aceasta trebuie să fie convicţiunea naţiunii !

Aferim, ar zice turcul.

Apoi azi, când d. Boerescu nu mai nemereşte domiciliul partidului conservator, pe care-l ştia odinioară foarte bine, noi n-avem dreptate a ne plânge că adevăratul flagel al nefericitului nostru popor sunt ... advocaţii ? Ceea ce ieri era stâlp al ţării, astăzi n-are domiciliu ? Se potriveşte aceasta? Se potriveşte ca nuca în perete şi ca sarea-n ochi, ar zice povestea vorbii.

Dar aceasta nu e destul. Rămâne să dovedim tot din „Presa" că ilustrul partid al Centrului a recunoscut asemenea pe d-nul Epureanu de şef al său.

În no. său de 31 mai 1879 „Presa" scrie asupra alegerii prezidentului Senatului:

Dar, cunoscându-se declaraţiunea P.S. Sale (Mitropolitului), pe care unii o comparau cu fabula vulpei care, neputând ajunge la struguri, [î]i găsea acri, a trebuit ca şi opoziţiunea (deci şi d-nul Boerescu cu ai săi) să pună un alt candidat la prezidenţie, şi acest candidat a fost d. M. K. Epureanu.

Tot în acest număr „Presa" dovedeşte într-un mod exact că majoritatea guvernamentală la acea alegere n-a fost decât de şase voturi, deşi guvernul pusese contracandidat pe d. Bozianu, simpatic tuturor partidelor.

În realitate dosarul nostru *ad hominem* în privirea „Presei" e foarte bogat. Daca nu uzăm de el pe deplin, reticenţele noastre sunt cauzate mai mult de lipsa de timp de a ne ocupa cu neconsecuenţele unor adversari despre cari nicicând n-am avut o opinie mare.

Nouă nu ne inspiră respect decât o inteligenţă superioară, osândită fatalmente de a urma adevărului oricare ar fi caracterul purtătorului ei, sau un caracter superior, osândit asemenea de a fi adevărat oricare ar fi inteligenţa purtătorului lui. Respectăm pe Baco de Verulam, autorul scrierii *Novum Organon,* întemeietorul ştiinţei moderne, care, cu toate defectele caracterului său, prin mărimea creierului era condamnat a fi un rob al adevărului, respectăm, căci aci putem fi mai acasă, pe fraţii Goleşti, cari, cu toată mărginirea intelectuală, aveau caractere statornice şi limpezi. Tot ce e la mijloc, pe jumătate onest sau pe jumătate inteligent, e pentru noi lume problematică, nimic.

Aurea mediocritas e pentru noi o oroare în amândouă laturele fiinţei omeneşti, precum era pentru divinul Dante. Acest „element moderator", daca voiţi, al caracterelor şi inteligenţelor, e locaşul minciunii, al tertipului, al meschinăriei, locaşul acelui advocat pe care Scaunul papal îl numea *advocatus diaboli.* Aceştia sunt oamenii născuţi spre a pretexta intenţii bune şi a face fapte rele, oameni ce nu cred ceea ce zic şi nu zic ceea ce cred; ei nu sunt nici buni, nici răi, ei sunt de-a dreptul mici, şi existenţa lor în lume este o persiflare a existenţei.

[9 februarie 1880]

[„«PRESA» DE VINERI 8 FEVRUARIE..."]

„Presa" de vineri 8 fevruarie ne răspunde nouă următoarele :

Adversarii noştri se agaţă de o eroare *tipografică* ca să facă mare zgomot şi să ne taxeze de inconsecuenţi. În adevăr, în paragraful citat de „Timpul" s-a omis vorba *jumătate* ce venea imediat înaintea cuvântului *gimnazii* şi astfel se complecta ideea d-a restabili ecuilibrul între studiele clasice şi reale; daca am fi dorit să se suprime cu totul învăţământul clasic, am fi

cerut desfiinţarea tuturor liceelor, pe când noi am lăsat să subziste *jumătate* aproape din liceele din ţară.

În materia erorilor *tipografice* esperienţa noastră e foarte bogată.

Când d. M. Schina a plagiat pe un autor francez, fără a-i cita numele, omisiunea era o eroare tipografică.

Când d. Sion numea versurile lui Dosothei metropolitul hexametri şi pentametri, aserţiunea era o eroare tipografică.

Când d. Ureche omite — ingratul — numele autorilor spanioli pe cari-i plagiază, lucrul se reduce la o eroare tipografică.

Când în fine un scriitor de la „Presa" zice : „Rămân liceele în care să înveţe carte profesorii de gimnazii, iar gimnaziile le desfiinţăm ca să facem şcoli reale", atunci se-nţelege că această abdicaţie formală de la judecata omenească a fost numai ... o eroare tipografică.

Mai vine însă un alt pasaj, tot atât de caracteristic.

Terminăm prin a rectifica o altă eroare comisă de „Timpul" ; nu d. Maiorescu a conceput pentru prima oară ideea de a da o direcţiune realistă învăţământului public, ci *respectabilul d. Constantin Creţulescu* care, încă de la 1861, *a publicat în broşură importantă.,* unde semnala inconvenientele grave şi consecuenţele fatale la cari se espunea viitorul ţărei de nu se va îndrepta către agricultură, industrie şi comerţ o mare parte din activitatea naţională.

Apoi *regretabilul G. Costaforu* în mai multe ocaziuni s-a făcut apostolul călduros al acestei mari idei naţionale şi ne mirăm cum cei de la „Timpul" caută să atribuie d-lui Maiorescu un *merit ce nu-l are şi să-l îmbrace cu pene străine.*

Respectabilul d. Constantin Creţulescu poate fi un om foarte onorabil, precum şi regretabilul G. Costaforu asemenea; unul a scris o broşură, altul a vorbit în privirea aceasta. Toate acestea nu schimbă faptul că proiectul de lege propus de d. Maiorescu a fost cel întâi în direcţia reformării învăţământului şi, tocmai fiindcă acest proiect de lege era singurul bun, singurul netradus din limbi străine, răsărit din trebuinţele ţării, singurul care, ca orice reformă adevărată, tăia în cei ce privesc catedrele lor ea pe nişte sinecure, de aceea toată suflarea problematică din ţara aceasta s-au opus proiectului, inducând în eroare şi pe unii de bună-credinţă, încât a trebuit să cază.

Daca sunt pene străine acestea, cel puţin sunt mai vechi decât cele citate de „Presa". Deja răposatul Marţian, unul din rarele capete cugetătoare a acestei ţări, indica în stilul său plin şi energic calea realistă în învăţământ ca singura mântuire de generaţia de advocaţi şi postulanţi pe care-i simţea crescând ca iarba împrejurul lui, iar, înaintea lui Marţian, Eliad — pe când era om cu minte şi nu-şi sucise numele în Heliade—vedea în direcţia unilaterală a învăţăturilor puterea ţării. Eliad ajunsese atât de departe încât susţinea că sistemul instrucţiei publice la noi o introdus şi mănţinut prin instigaţiunile Rusiei, pentru ca să facă din români o naţie de turburători şi panglicari de meserie, slabă înlăuntru, paralizată înafară, totdeuna matură de a cădea în braţele colosului de la nord.

Acestea erau opiniile lui Eliad. Supoziţia lui fundamentală poate fi o exagerare, sigur este însă că rezultatele învăţământului prevăzute cu ochiul lui uneori profetic s-au putut constata în timpul războiului oriental şi se vor putea constata şi de acum înainte.

Dar între scrieri mai mult sau mai puţin platonice şi între încercarea sinceră, cu sacrificiul persoanei sale, de-a realiza cele scrise, e o deosebire cât cerul de pământ.

Şi iadul e pavat cu intenţii bune — dar ce folos ?

[9 februarie 1880]

[„ASTĂZI PATRUSPREZECE ANI..."]

Astăzi patrusprezece ani era mare mişcare în Bucureşti şi în ţară. O conspiraţie se urzise în contra lui Vodă Cuza, care n-ar fi izbutit nicicând daca o seamă de naturi criminale care, spre ruşinea ţării şi a oştirii, făceau parte din puterea armată n-ar fi ridicat cu laşitate mâna lor nelegiuită contra Domnului ţării. Mişcarea care purta în frunte-i stigmatul trădării de Domn, a unuia dintre Domnii cei mai patriotici din câţi au fost vrodată în Ţările Dunării române, căta să aibă în caracterul ei întreg sământa unor rele şi mai mari.

De atunci am dat zi cu zi şi an cu an îndărăt. De la ţăran începând, pentru care toţi pretextează a se interesa şi care cu tot interesul platonic a ajuns ilot şi la sapă de lemn, şi sfârşind cu proprietarii mari, cu negoţul, cu meseriile, toată ţara şi anume elementele româneşti dintr-însa au apucat pe clina unei continue şi repezi înapoieri. Pe când datoria publică se urca repede de la câteva zeci de milioane la sute de milioane, întrecând astăzi cu mult jumătatea de miliard, pe atunci drumuri de fier, votate în pripă şi sub dictatul străinilor, cari ei în de ei discutau

---

şi puneau la cale cestiunea, după chiar mărturisirea d-lui Brătianu, au sustras muncii naţionale pieţele noastre, încât astăzi am ajuns ca până şi obiecte de prima necesitate, precum făina, să se importe din străinătate. Asemenea toate obiectele de îmbrăcăminte ale ţăranului, apoi toate obiectele de manufactură şi industrie câte corespund cu trebuinţele, în mare parte

factice, a plebei de postulanți și advocați, toate se importă azi de peste graniță.

În loc ca munca să se diversifice, să se împarță din ce în ce mai mult, subvenind o ramură celeilalte, ea din contra se simplifică din ce în ce, din ce în ce s-a redus la cea mai simplă, mai grea, mai brută espresie, la esploatarea directă și primitivă a pământului, la producerea de grâu și porumb, care trebuie să ecuivaleze toate necesitățile noastre.

Clase numeroase cari aveau un drept la muncă și cari azi sunt lipsite de ea, fiindcă, fideli teoriei ,,om și om", le-am pus să concureze cu universul întreg, persistă și azi în aceeași veche orbire, amețite de fraze liberale-cosmopolite, ca și când fraza ar fi fost cândva un ecuivalent al muncii reale și al câștigului real. O generație de oameni cari abia știu citi și nu știu scrie, învățînd câteva fraze banale din gazete, s-au gerat în oameni mari și au luat masca, când de oameni de stat, când de reprezentanți ai nației, când de oameni de litere chiar, și tot ce ei făceau, fie lungi discursuri insipide și fără bun-simț, fie literatură plagiată, fie ignoranță botezată cu porecla de știință, fie pledoarii pline de sofisme, se traduceau din partea nației în plată peșin a tuturor actelor acestora de periclitare a bunului ei simț și a existenței ei. Mai multe generații viitoare, și cea actuală cu de prisos, sunt osândite a plăti cu sudoarea și munca lor colosalul capital de palavre și mistificațiuni grosolane câte s-au debitat de cătră plebea postulanților în cei din urmă patrusprezece ani.

Dar lucrurile nu ce opresc aci.

Pe când independența *reală,* proclamată de Vodă Cuza, în loc de-a costa un ban roșu, adusese din contră, în urma numeroaselor acte de suveranitate înlăuntru, imense foloase materiale și morale statului, precum : secularizarea a o a cincea parte din pământul României, sporirea armatei, împroprietărirea clasei celei mai numeroase și mai importante a țării, autonomia bisericii naționale, paralizarea puterii consulilor, un spornic avânt pe calea culturii intelectuale; independența nominală de astăzi și seria de acte din care ea a rezultat a costat șase sute de milioane în bani, o provincie pierdută cătră Rusia, douăsprezece mii de oameni uciși de florile-mărului pe cîmpiile Bulgariei, amestecul direct al străinătății în chiar legislațiunea și autonomia internă a țării, iar în spiritul public, în inteligența claselor conducătoare o duplicitate nemaipomenită, o plecare sistematică spre panglicărie și amăgire în sus și în jos. Neadevărul, iată semnul caracteristic al celor din urmă patrusprezece ani.

Străinii vor drumuri de fier, și presa națională încearcă a dovedi în sute de articole că e un interes eminamente național la mijloc.

Străinii voiau răscumpărarea drumurilor de fier, și primul-ministru declară că e cestiunea cea mai populară din România.

Străinii voiau emanciparea evreilor, și organe românești s-au aflat care să zică că un popor atât de civilizat și mai cu seamă atât de bogat ca cel românesc are datoria de-a se închina exigențelor secolului.

Străinii voiau război cu Turcia, de îndată această luptă nefastă se botează ,,război al independenței".

Străinii vor voi anexarea, și se vor găsi și în viitor cete de masalagii cari să alerge ulițele și să strige „Trăiască cutare ori cutare formă a pieirii României".

Evident e un lucru. Poporul de mult nu mai participă la toate panglicăriile acestea. Recăzut în fatalismul raselor nefericite, el a pierdut de mult orice speranță în îndreptarea răului și precum cu răceala a privit proclamarea independenței din partea Corpurilor legiuitoare, cu ironie a văzut intrarea triumfală a vitezei noastre armate, coincidând cu ziua cesiunii Basarabiei, tot astfel cu răceală și ironie întâmpină și recunoașterea independenței din partea puterilor.

Și ce ar mai aștepta de la viitor, când acesta e pe deplin compromis de către o generație în care inteligența omenească e la români reprezentată prin Pătârlăgeni și Serurii.

În fenomenologia frazei advocățești intră de ex. și o independență recunoscută în modul următor :

Guvernul Maiestății Sale nu *ar ști să considere că, răspunzând cu totul vederilor cari au condus puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin, nouăle dispoziţiuni constituţionale* de cari i s-a fost dat cunoștință, și în particular pe acele din cari rezultă, pentru persoanele de rit necreștin, domiciliate în România, neaparținînd de alminterea nici unei naționalități străine, necesitatea de a se supune formalităților unei naturalizațiuni individuale".

Ceea ce mai de-a dreptul va să zică:

„Noul art. 7 e în contrazicere cu art. 44 al Tractatului de la Berlin". Știm bine că paragrafe din buget vor trebui să acopere și astăzi cheltuielile pentru masalale și masalagii, știm bine că banul istovitului contribuabil va pune și azi în mișcare cheful patrioților de industrie și că

---

măturătorii Bucureștilor nu așteaptă decât francul, colacul și ocaua de rachiu pentru a saluta cu entuziasm era independenței roșie. Dar poporul a primit cu răceală această știre, ca și Faust cântecele învierii:

„Aud solia, dar nu cred în ea".

[12februarie 1880]

[„UNUL DIN MITURILE CELE MAI SEMNIFICATIVE..."]

Unul din miturile cele mai semnificative din câte a păstrat poporul nostru este următorul: La leagănul unui copil se coborâseră cele trei ursitori, menindu-i una tărie, alta isteţime, a treia mărire lumească. Muma copilului, nemulţumită că i se dăruiseră şi lui bunuri pe cari le-a avut atâţia oameni, rugă pe cele trei zâne ca îndeosebi copilului ei să-i hărăzească ceva ce n-a avut încă nici un muritor. Cu-nstristare-i răspunse una din zâne : „Ca toţi oamenii nici judeci, nici poţi judeca ceea ce ai cerut, dar totuşi îţi împlinesc dorinţa şi dăruiesc copilului tău tinereţă fără îmbătrânire şi viaţa făr-de moarte". Copilul creştea văzând cu ochii, într-o zi cât alţii într-un an, şi, mânat de instinctul de neîmbătrînire şi de nemurire sădit în pieptul lui, luă lumea în cap, spre a mântui împărăţiile de pieire, omenirea de duşmani. Trecu pe rând când prin pustii primejduite de zmei puternici, unde nici om, nici turmă nu putea petrece şi ucidea pe acei zmei, deşchizând locuri aşezării oamenilor, când prin păduri locuite de fiară, pe cari le nimicea făcând drum vânătorilor şi cărbunarilor, când iar prin împărăţii înflorite şi vechi, prin oraşe puternice şi avute, până ce într-un târziu ajunse în palatul unei zâne aeriane, unde-l aştepta neîmbătrânirea şi nemurirea.

Aci petrecu trei zile în deplină linişte.

După trei zile, plecând însă la vânat, adormi într-o vale frumoasă, în care pietre şi copaci, râuri şi izvoare începură a vorbi cu el şi a-i aduce aminte de casa părinţilor, de locurile părinteşti şi tot amestecul acesta de vorbiri îl fermecă şi-l ademeni atât de mult încât, cum se deşteptă, încălică şi lua drumul spre casă. El adormise în valea „aducerii aminte". Cum ieşi din cercul magic al zânei, începu a nu mai cunoaşte lumea. Ajunse într-un loc unde ştia că e un oraş mare şi nu găsi decât ruine pe care păşteau caprele. Întrebă pe păzitor de nu ştia unde e oraşul cutare, dar acesta răspunse că neam de neamul lui nu pomenise acolo decât ruine. Trecu mai departe şi, unde fusese acum trei zile un pustiu întins află un oraş foarte mare. Ba în piaţa oraşului văzu un grup de marmură care-l reprezenta pe el însuşi luptându-se cu un zmeu. El întrebă pe-un orăşan ce însemnează acel grup. Acesta-i răspunse că acum câteva sute de ani un viteaz se zice c-ar fi ucis un zmeu în locurile acestea, care erau pustie, şi că de atunci încoace a fost cu putinţă şă se aşeze oameni acolo şi să se ridice acel oraş.

— Dar bine, eu sunt acela — zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se strânsese împrejurul lui râse de dânsul şi-l crezu nebun.

Şi astfel pe orişiunde trecea, pe orişiunde vedea înflorire în urma faptelor lui, lumea-şi bătea joc de el, îl lua în râs, nevoind nimeni să-l crează că el fusese acela care curăţise codrii de fiară şi pustiurile de monştri. Nu trei zile, cum i se părea lui, sute de ani trecuseră din timpul când el plecase în lume după nemurire.

Cam astfel pate şi geniul neîmbătrânit al istoriei românilor. Daca acest geniu ar veni astăzi sub forma lui Mircea cel Bătrân şi ar zice : „Eu v-am dat independenţa ţării, căci după ce am înfrânt oştirile turceşti m-am supus împăratului sub condiţii cari au trebuit să vă păstreză ţara şi naţionalitatea", mulţi ar lua în râs pe bătrân. Dacă acelaş geniu sub forma lui Cuza Vodă ar zice : „Eu v-am dat toate drepturile câte le aveţi astăzi, şi numai datoria publică de şase sute de milioane e meritul vostru de patrusprezece ani încoace", roşii i-ar răspunde, „că nainte de a se pripăşi un fanariot în Strada Doamnei nu existau asemenea idei". Nu ne-am mira daca într-una din zile roşii s-ar lăuda că ei au „creat universul", care înainte de partidul naţionale-liberale nici nu exista. Şi cu toate acestea e evident că o ţară care există de 700 de ani aproape parte independentă, parte pe deplin autonomă înlăuntrul său, nu are să-şi mulţumească existenţa unui partid care nu e decât [de] ieri-alaltăeri şi independenţa, departe de a fi meritul actualei generaţii, e suma vieţii noastre istorice, minus inepţie unui partid compus din oameni ignoranţi şi de rea-credinţă, care ne-au dat această sumă ştirbită.

A dovedi această ştirbire nu e greu.

Reproducem mai la vale textul autentic, cel francez, al formulei cu care cele trei mari puteri ne-a recunoscut independenţa.

(lipseste sfarsitul acestui articol, plus urmatorul : „De bine, de rau...")

DIN MANUSCRISE

1877

JUNEȚEA LUI MIRABEAU. DRAMĂ ÎN 4 ACTE

2254

Tânărul Gabriel Mirabeau e în[1] închisoare pentru că o damă, uzurpând alături cu tatăl [304r] său locul mumei, împodobită cu diamantele pe care aceea le [2] purtase, îl prigonește de cinci ani. Tatăl său, robit de frumusețile acestei femei, își persecută pre însuși fiul său sub pretextul că ar [fi] stricat prin înrâurirea lui[4] Voltaire și în genere a ideilor care aveau să îngroape vechea monarhie franceză și cu ea întreaga strălucire feerică a Curții de la Versailles. Dar Gabriel scapă. El intră în casa tătâne-său, îngenunche înaintea[6] chipului de marmură a mumei și-n această poziție îl află Sofia. Această [6] femeie, măritată după un prezident de Curte [7], moșneag de 70 de ani, ea care nu iubise niciodată și care avea sete de amor adevărat, îl îndrăgește [s] de la cea dentâi privire pe [9] tânărul Mirabeau. Un moment după aceasta el intră în[10] conflict cu [11]// favorita tatălui său, îi rupe de la gât colierul de diamante ale mumii, o insultă; aprinde [12] [305r] prin asta mai mult mânia tatălui și e arestat din nou. Cu asta se mântuie actul întâi.

În actul al doilea se tratează înaintea Parlamentului (căci așa se chemau Curțile[13] pe atunci) procesul tânărului. Cu toate astea el îmblă liber în casa prezidentului în care e iubita sa, îi face daruri, îi dă chiar o scrisoare. Un tânăr advocat numit .....[14], o figură cavalerească, din popor, pledează procesul, animat de ochii unei frumoase „chanoinesse"; judecătorii sunt aproape să-l achite, însă prezidentul, ce simțise istoria cu femeia lui, aduce circumstanțe agravante, încât ei îl condamnă[15]. Dar, în vreme ce judecătorii se consultau, în casa prezidentului se petreceau // ciudate lucruri. Sofia îi dă lui Mirabeau scrisoarea pecetluită înapoi și-i[16] [306r] spune că nici[17] el nu are nimic de zis nici ea lui; deci ruptură. Când s-anunță însă sentența, când comandorul temniței, care[18] el însuși o îndrăgise pe Sofia, hotărăște[19] că nu-l va mai lăsa liber, atunci Sofia îi cere scrisoarea înapoi. Mirabeau e fericit de aceasta și pleacă, ea citește[1] singură scrisoarea, rămâne visătoare, o scapă din mâni, iar d.prezident intră atunci, o ridică și, cu această scrisoare în mână [20], [î]i propune un *modus vivendi* foarte rău. Ea i-o cere înapoi[21], el vrea să se răzgândească pân-a doua zi și pleacă; ea rămâne iar singură. Intră Mirabeau care iar au scăpat.. Scenă de amor și fug amândoi pe [22] fereastră. Actul al doilea.

Actul al treilea se petrece-n Olanda. Într-o odăiță petrec trei oameni : Mirabeau care-și [307r] câștigă pânea copiind, ...[23] dând lecții de limba franceză, Sofia de limba italiană.

Ușor se poate presupune că le merge cât se poate de rău. În Franța ei au fost condamnați *in contumacian,* el la moarte, ea la muncă silnică pe viață. Mandat de estrădare contra lor există [24] asemenea. Lucrul cel greu al agentului polițienesc este să constate prin iscălituri identitatea care o și constată din partea lui. Ei [25] află de aceasta și vor să fugă, iar pentru a-l plăti drumul Sofia-și vinde părul. Pentru a-l mântui pe el însă ea-i propune agentului polițienesc schimbul s-o ia pe dânsa care asemenea e urmărită. El[26] nu știe nimic de sacrificiul Sofiei, de aceea scena de adio, pretins pentru câteva minute, // e și foarte frumoasă. Însă când agentul intră s-o ieie [308r] pe ea, el se-ntoarce și sunt arestați amândoi.

Al patrulea act se petrece iar înaintea [27] tribunalului. El se-nvinuiește numai pe sine, ea asemenea, și rămâne ca hotărârea [28] s-o deie regele. Regele pune în mâna prezidentului, a bărbatului lezat, dreptul de-a grația și acesta [29] grațiază pe Mirabeau sub [30] condiția ca ea să se-n-toarcă în domiciliul conjugal. Aici[31] urmează o scenă între Mirabeau și Sofia în care ea propune ruptura, iarăși fără să-i spuie sub ce condiții el a fost grațiat. El voiește să se ucidă daca ea se va întoarce acasă, dar ea-i smulge pumnalul din mână. Prezidentul intră s-o ieie cu dânsul dar ea se-njunghie. Actul al // patrulea și cel din urmă.[309r]

1. supraintercalat 2. *aceea le* supraintercalat *3.* după, *pentru că* șters *4.* după *vreun* șters *5.* după *în această [poziție]* șters *6.* după *femeia, soția unui prezident de tribunal* șters *7. prezident de Curte* supraintercalat *8.* deasupra lui *se-namorează* șters 9. deasupra lui *de* șters *10.* după n-apoi *într-[u]n* șters 11. reluat la început de pagină din inadvertență *12.* după *și* șters *13.* deasupra lui *tribunalele* șters 14. numele nu este indicat în manuscris *15. ei îl condamnă* provine prin

supraintercalări ștersături și corecturi din ei l-au condamnat *și* el e condamnat 10, *modificat din* o 17. *deasupra lui* nu șters 18. *după* îndră[gise] șters 19. *după* îi șters 20. *cu* această scrisoare în mână *supraintercalat* 21. *după* înap[oi] *șters* 22. *modificat din* în 23. *numele nu este indicat în manuscris* 24. *inițial* esistă 25. *după* Atunci *șters* 126. *după* El și merge până la barcă fără *șters* 27. *după* înaintea *șters* 28.

deasupra lui sentența *şters* 29. după el gr[ațiază] *şters* 30. după pent[ru] *şters* 31. după Rămasă singură *şters*

[„SOCIALISTUL BEBEL.."]

2257

288r Socialistul Bebel zice în organul său „Volksstaat" a. 1873 —

Sau există un Dumnezeu ş-atunci suntem traşi pe sfoară, sau nu există, ş-atunci putem să ne facem de cap, putem începe orice om pofti.

[„...VOINȚEI POZITIVE..."]

2264

299r voinței[1] pozitive *quot capita, tot sensus.* Germanii[2] n-au voit amestecul Franței în politica lor internă, ştiu ei însă ce vor ? Nici un parlament nu-i atât de împărțit în partide şi nuanțe de partide ca cel german. Exemplele le-am putea continua *in infinitum,* pentru a dovedi că omul şi poporul ştie totdeuna ceea ce *nu* vrea; pe când formularea voinței pozitive e cu mult mai grea, încât[3] trebuie o organizație, care s-o păzească de influințarea prin iluzii şi neadevăruri.

Tot[4] asfel e şi cu cestiunea ce-am propus a se pune dobrogenilor. *Vor* sau *nu* vor unirea cu România ? Dacă *nu* vor, ce ne pasă nouă de diferitele forme ale voinței lor pozitive; aceasta din urmă va atârna de la gradul lor de cultură, de la cunoaşterea intereselor lor, de la împrejurări.

300r Răspunsul negativ ar fi însă o deplină espresie a Suveranității lor[5].

De aceea dar repetăm[6] că voința dobrogenilor[7] este consultabilă, oricare ar fi gradul lor de cultură, oricare tendențele. Aceasta [8] este atât de adevărat încât exemplele voinței *negative* ale popoarelor împlu şi astăzi istoria contimporană cu pagine[9] sângeroase. Mohametanii din Bosnia nu vor unirea cu Austria şi o dovedesc aceasta, cei din munții Rodop n-o voiesc cu Bulgaria şi o dovedesc asemenea, deşi nici bosniacii, nici pomacii nu pot fi citați ca modele de cultură.

1. *după* pe terenul *şters* 2. *după* Ex[emplele.] *şters* 3. *deasupra lui* şi *şters* 4. *după* Când [însă <cest[iunea]> cestiunea pusă unui popor e astfel consistă din două lucruri contradictorii atunci voința lui se poate esprima cu siguranță *şters* 5. *urmează* ca şi cel mai* simplu afirmativ care nu-i decât contradictoriul celui dentâi şi se ştie că între contradictorii *tertium non datur.* În acest înțeles zicem *şters* 6. *după.* repetăm dar *şters* 7. *după* dob[rogenilor] *şters* 8. *după* Cumcă aceasta e adevărat *şters* 9. *după* pagine *şters*

[„ORGANUL HIDOASEI POCITURI..."][1]

2264

263r Organul hidoasei[2] pocituri şi al [3] stârpiturilor Fanarului ajunge să implore guvernul rusesc prin următoarele cuvinte din n-rul său de marți 26 septemvrie:

Suntem încredințați — zice — că[4] însuşi guvernul rusesc, mişcat de un simțământ de *delicateță,* va fi fericit a cruța României, Domnului şi guvernului său o formalitate pe atât de penibilă, pe cât şi de cu totul de prisos pentru un imperiu

aşa de puternic față cu un mic stat care nu poate decât să se supuie deciziunilor colective ale Europei. Acest simțământ // de delicateță îndeamnă negreşit pe guvernul rusesc să dorească a face României cât se poate mai puțin amară 264r despărțirea ei de frații de peste Prut. Această procedere n-ar contribui puțin *a alina durerile* şi a face ca **cele mai bune raporturi** să se restabilească între România şi *puternica ei vecină,* căci marile interese ale României reclamă să stea în cele mai amicale relațiuni cu toți vecinii ei.

Într-adevăr, principe [5] Gorciacof, îndură-te de acele nenorocite instrumente[6] ale Altesei[7] 265r tale, nu-i[8] face cu totul imposibili în această țară. Nu vezi că[9] ei bucuros cedează în toate celea, ei uşor îşi alină durerile şi vor să restabilească *cele mai bune raporturi,* numai milostiveşte-te[10] de-i cruță

Adu-ți[11] aminte că aşa îmblau bizantinii cu turcii, // adu-ți aminte că aşa îmblă popoarele 266r în decadență şi dezbărbătate de corupțiune şi că insulta azi[12], linguşirea mâni, linguşirea până la pământ cu *restabilirea celor mai bune raporturi* sunt semnele de putrejune internă, semne că mărul e copt, putred de copt pentru a vă cădea în poale, puternici vecini!

De aceea, aveți îndurare de spuma Fanarului[13], de cucuvaia pripăşit[ă][14] de ieri alaltăieri în această țară, şi ce

deriziune ! ! şef al partidului zis naţional[16], care v-a făcut // atât [267r] de bine trebile şi nu-l siliţi să se[16] sinuciză. Uşuraţi-i slujba[17] ca să mai poată trăi şi mâni, căci şi mâni o s-aveţi trebuinţă de el, poate mai multă decât azi; şi mâni o s-aveţi trebuinţă de acest fanariot[18] care să amăgească poporul românesc ca să vă primească cu pâne şi cu sare, cu buchete de flori pentru vestita voastră sfinţenie întru ţinerea tratatelor[19].

Şi oare de ce România să beie acest păhar ? De ce ea, biruitoare [20], ea să fie umilită [268r] de[21] moarte, când cel umilit trebuie să fie cel care şi-a călcat cuvântul, juruit[22] prin tratat în formă, cu iscăliturile încă umede ? Cine-a dat dreptul acestui guvern de-a ceda părţi din ţară, acestei Camere de-a încuviinţa // prin *încheieri* asemeni[23] cesiuni ? De ce nu lasă domnii din [269r] Dealul Mitropoliei ca Rusia să bea până la drojdie păharul călcării sale de tratat, să ia un [24] pământ pe care-a pretextat că voieşte să-l mântuie de sub aşa-numitul jug turcesc ? De ce nu se lasă a se dezvăli pân-la ultima consecuenţă neadevărul acelor umanitare şi creştineşti protestaţiuni cu cari s-a-nceput războiul contra turcilor ?

Noi cei insultaţi în sentimentele noastre cele mai sfinte, noi cei prădaţi de averea [270r] noastră străveche, noi să fim aciia cari să primim şi umilirea de-a *încuviinţa* răpirea [26] teritoriului nostru. Căci este o răpire strigătoare la cer, pe faţă, nemaiauzită, care nu se poate consuma decât călcând un tratat pozitiv şi astăzi încă în vigoare.

De ce ? Pentru că există în ţară noastră oameni ca d. C. A. Rosetti[26], // pentru că [271r]legiuitorii noştri se recrutează din [27] oameni[28] fără de nici o meserie, pentru cari statul şi resursele sale sunt singurele mijloace de trai şi cari, pentru a se mănţine, îşi alină lesne durerile şi vor să restabilească cu orice preţ *cele mai bune raporturi.*

Şi cine oare se găseşte ca să susţie chiar cu declamări dreptul[29] actualelor Camere de-a primi sau de-a respinge dispoziţiunile Tratatului[30] de la // [272r]Berlin ?

Dar cine oare decât chiar deputatul colegiului al III-lea de Ismail ? Cine altul decât Pseudo-Ureche [31] ?

El se-nchină necesităţii celor mai bune raporturi, având încă cinismul[32] de-a zice că n-o face ca alţii, o face *protestând.* Ba încă voieşte a dovedi din vorbirile d-lor Lateş şi Pascal[33], cu ocazia votării Constituţiei, // cumcă [34] într-adevăr Camerele au dreptul de-a [273r] *rectifica* graniţele cu trei ţinuturi *în minus.*

Se-nţelege. D-sa a rectificat numele vornicului Ureche, ca şi C. A. Rosetti [35] Basarabia, a rectificat scrierile lui Lope de Vega [36] ş-ale lui Ascoli în partea sa, ce minune daca se-nvoieşte a rectifica acum graniţa României, recunoscând necesitatea [87] de-a ceda ruşilor un [38] ţinut care // l-au ales. *Similis simili gaudet.* De ce Pseudo-Ureche [39] s-ar înfricoşa de-o [274r] procedură din partea ruşilor pe care d-sa a practicat-o toată viaţa cu mult succes,plagiindu-şi numele, plagiindu [40]-şi scrierile şi fiind însuşi — după mutră — vrun plagiat din [41] ţara [42] —căzăcească. [43]

Iată dar, popor românesc, răsplata grozavă pentru că au permis să se calce legea [275r] ta fundamentală, ai permis ca prin alegeri făcute de comitete de salut public să ţi se falsifice voinţa ta[44]. Iată pedeapsa că nu te-ai pus din răsputeri a mănţinea tocmai elementele acelea[45] cari n-au nevoie de resursele statului pentru a trăi şi cari sunt în stare a rezista şi la ploaia de decoraţii ruseşti[46] şi la alte[47] ademeniri.

Apelăm la voi, români[48], fie în[49] Senat fie în[60] Cameră, ca să nu[61] // consfinţiţi nici [276r] prin vorbă, nici prin scris atacul ce se face drepturilor noastre.

Apelăm — nu[52] la diurnaşii şi tremurătorii după arenzi fără bani[53] (ca d. Fleva cu moşia Văcăreşti ş.a.)[54] — ci la toate elementele acelea din Cameră cari, contrare nouă în

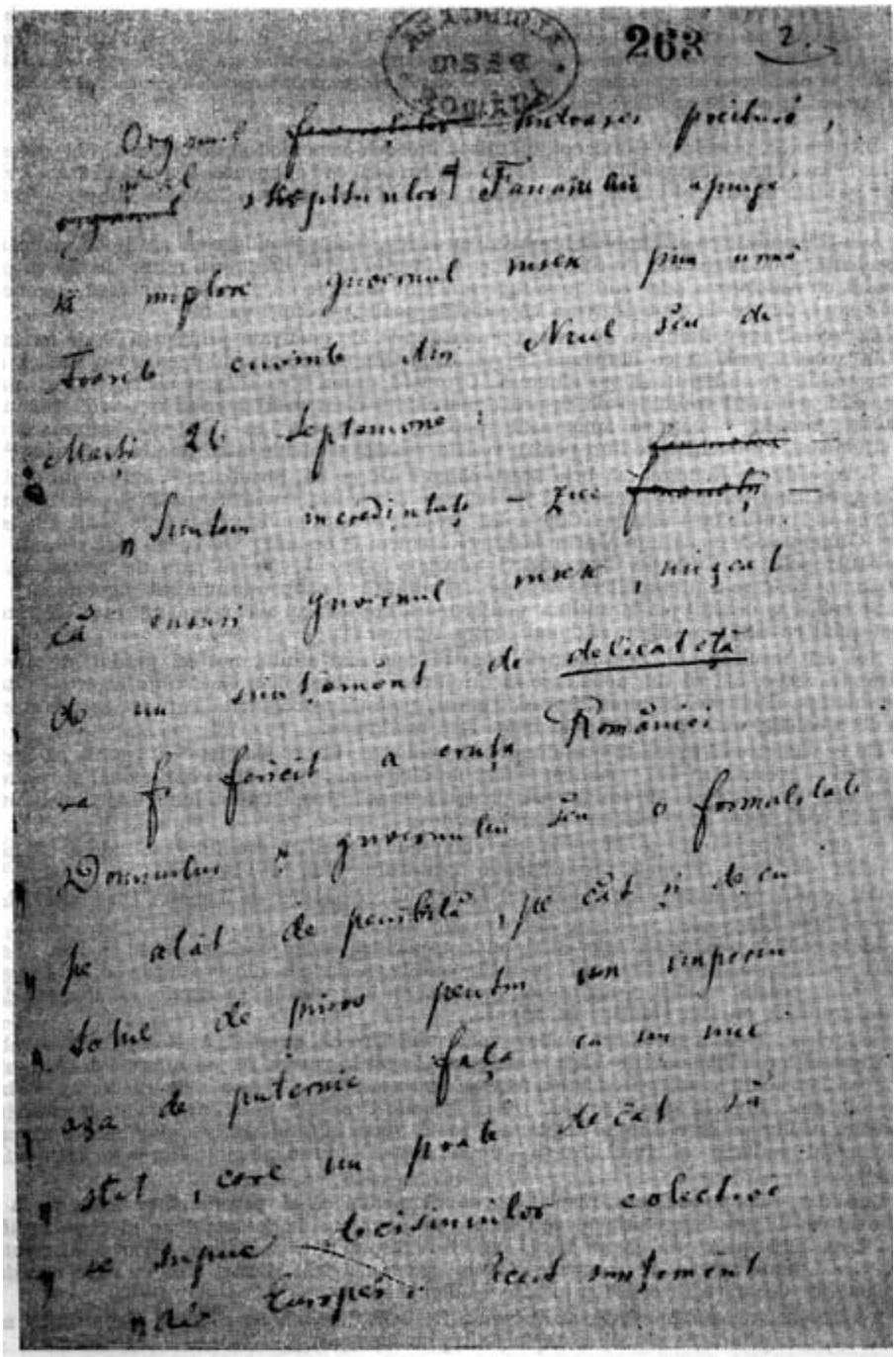

8. Începutul articolului [„Organul hidoasei pocituri..."], BAR 2264, 263r, paginat de Eminescu 2.

politică[55] internă, au cu toate acestea vederi identice cu noi când e vorba de atitudinea[58] noastră în afară. D.Vernescu îşi oferea odinioară toată starea pentru a mântui Basarabia. Nu e nevoie de aceasta. // Să mântuie cu glasul său cel puţin onoarea naţiei [277r] românești. Să nu lase ca să fim umiliți, ca pentru restabilirea *celor mai bune raporturi* **noi înşine să consfinţim ruşinea şi umilirea noastră.**

Apelăm[67] în fine chiar la persoana Măriei Sale Domnul, pe care cu tot respectul am [278r] privit-o precum ni se prescrie de Constituțiune, şi-i aducem art. 96 din acea Constituție, conform căruia nu are alte puteri decât cele ce se dau prin ea, precum şi art. 87 conform căruia la urcarea sa pe tron, pe care cu mâna sa pe sfânta cruce au jurat a păzi Constituțiunea şi legile poporului, de-a mănține drepturile lui naționale şi integritatea teritoriului nostru[58]. Şi de acest jurământ nu-l poate dezlega decât numai nația, de va voi; şi nu va voi poate[59].

Retragă-se toate elementele curate şi neatârnate dimprejurul bufniței[60], ca să rămâie singur[61] între creaturile sale, să rămîie între Flevi, Fundeşti, Pătârlăgeni[62], Serurie, Pseudo-Ureche[63] şi[64] // între toți [65] cei afurisiți de-a nu avea odihnă nici în mormânt ca să [279r] îndeplinească slujba sacrilegiului.

Nu răsturnarea lor de la guvern voim.

Din contra. În faţa lui Dumnezeu, a ţării, a Domnitorului declarăm solemn[66] că nu se va găsi un singur membru al partidului conservator, unul singur, care să-şi deie mâna de ajutor pentru a consfinţi silnicia Tratatului de la Berlin, nici unul care ar primi a-l reprezenta, nici // care şi-ar mânji viaţa şi sufletul, vârându-se între aceşti oameni şi primind o parte cât de mică [280r] din neagra lor răspundere. Când s-a luat Bucovina, Domnul a protestat şi şi-a pierdut capul; când la 1812 s-a luat Basarabia, un fanariot a vândut-o; dar nici în cazul întâi, nici într-al doilea nu s-a găsit un singur român care să fie trădător, care să nu proteste contra acelei nedreptăţi[67].

Daţi-vă dar înlături dimprejurul jucătorilor vechi şi deprinşi în viaţa lor a juca de [281r] multe ori *va banque* până la inelul de căsătorie de pe deget.

Daţi-vă dar înlături dimprejurul ciumaţilor, ca[68] să-i vază lumea şi să cunoască pe cei cari prin uneltiri criminale contra interesel[or] naţionale ale acestei ţări[69] care-i hrăneşte, contra tratatelor ce ne asigurau existenţa, au trimis brava noastră armată în foc [70], în frig şi în foamete, ca să se lupte pentru interese străine, şi cari acum [71] vor pecetlui uneltirile [72] lor cu pierderea iubitei [73] Basarabia.

Daţi-vă-n laturi, pentru ca, prin golul cumplit dimprejurul lor, să se vază bine ce negri [282r] sunt, ce străini sunt, ce fără de lege sunt.

1. *filele pe care este scris articolul poartă numerotarea autografă a lui Eminescu, de la 2 la 21* 2. *după* fanarioţilor *şters* 3. şi al *deasupra lui* organul *şters* 4. *după* fanariotul *apoi* fanarioţii *suprapuse şi succesiv şterse* 5. *deasupra lui* sfinte *şters 6.* nenorocite instrumente *deasupra lui* nevrednice slugi *şters* 7. *deasupra lui* tale *şters apoi restituit cu linie întreruptă* 8. *după* îndură-te de ctitorii cafenelelor chantantes la cari te-au purtat şi pe tine, *şters 9. după* tu *şters* 10. *după* cruţă-i mi [lostivindu-te] * *şters* 11. *deasupra* Astfel îmbl[au] *şters* 12. insulta azi *deasupra lui* obrăznicia grosolană azi *şters* 13. *deasupra lui* spuma Fanarului *şters* 14. *iniţial* grecoteiul pripăşit 15. şi ce deriziune!! şef al partidului zis naţional *suprainterca*lat 16. *modificat din* ne 17. *după* calea *şters* 18. *iniţial* de acest fanariot <dânsul> de-o făptură a iadului 19. pentru vestita noastră sfinţenie întru ţinerea tratatelor *deasupra lui* în loc de glonţi şi şrapneluri // precum aţi fi meritat-o de la Ungheni începând, pentru vestita voastră sfinţenie întru ţinerea tratatelor *şters* 20. *deasupra lui* să-şi recunoască ruşinea *şters* 21. *după* adânc *şters* 22. *deasupra lui* juruit *şters* 23. *după* aces[te] *şters* 24. *după* cu sila *şters* 25. *după* în mod form[al] *şters* 26. *urmează* cu alţi fanarioţi *şters* 27. *după* dintre emancipaţi ca d-nii Fundescu <Ştefan Bellu, Fulger sau> şi Fleva <Pătărlăgeanu> *apoi* d-ni ca d-ni ca Fundescu, Fleva, Ştefan Bellu, Pătărlăgeanu *şters* 28. *dedesubtul şi repetat deasupra lui* grecotei *şters* 29. *după* bombastice *şters* 30. *după* act[ului] *şters şi cu silaba* — ta — *dublă ştearsă* 31. *după* Popovici care s-a poreclit *şters* 32. *deasupra lui* cinismul *apoi* neobrăzarea *succesiv şterse* 33. *deasupra lui* Pascal *şters* 34. *după* vorbiri cari dovedesc cel mult că//nici unul nici altul nu ştia de ce e vorba, voieşte să dovedească *şters* 35. *după* ruşii *şters* 36. *deasupra lui* Calderon *şters* 37. *după* cedarea către *şters* 38. *deasupra lui* un *şters* 39. *după d.* Ureche V. Alexandrescu *şters* 40. *după* plagiindu[-şi] *şters* 41. *după* bulgăresc împământenit *şters* 42. *după* pe *şters* 43. *deasupra lui* bulgărească *şters* 44. *întreaga frază iniţial era* Iată dar, popor românesc, plata grozavă pentru că prin legea ta fundamentală ai permis ca uliţa şi stâlpii de cafenele să-ţi facă legi 45. elementele acelea *deasupra lui* pe aciia *şters 46. după* străine *şters* 47. *după* ploaia de ruble *şters* 48. *deasupra lui* oameni neatârnaţi de nici o decoraţie rusească *şters* 49. fie în *deasupra lui* din *şters* 50. fie în *deasupra lui* şi din *şters* 51. *urmează* vă supu[neţi] *şters* 52. *după* la *şters* 53. *deasupra lui* parale *şters* 54. *paranteză suprainterca*lată 55. *după afa[cerile] şters* 56. *după* atitudin[ea] *şters* 57. *după* Apelăm la senatori să nu se lase înduplecaţi în[duplecaţi] de < senatori > colegi asemenea aleşi în Basarabia, ca d. Ştefan Belu, carele, după cât auzim, uneltește <pentru a convinge pe unii despre necesitatea > în calitate de samsar <rusesc> în favorul necesit[ăţii] celor mai bune raporturi *şters, cu intenţia nerealizată de a fi reluat pe verso, conform trimiterii* v. 16a *(de fapt, în*

numerotarea autografă a lui Eminescu, 17) 58. *prin adăugiri, suprainterca*lări, *ştersături din* Apelăm în fine la chiar M. Sa Domnul care cu mâna sa pe cruce au jurat a apăra integritatea teritoriului nostru. 59. şi nu va voi poate

deasupra lui dar ea trebuie consultată *şters* 60. *deasupra lui* bidoasei < negrei > pocituri *şters* 61. *după* pur şi simplu *şters* 62. Flevi, Fundeşti, Pătărlăgeni *suprainterca*lat 63. *după* Fundescu *şters* 64. *urmează* a[lţii] *şters* 65. *suprainterca*lat 66. *deasupra lui* sus şi tare *şters* 67. *urmează trimiterea* v. 20 a *fără corespondent* 68. *după* fanarioţi *şters* 69. *iniţial* contra păcii Europei, contra păcii ţării 70. *iniţial* au condus armata în foc 71. cari acum *suprainterca*lat 72. *după* uneltele *şters* 73. *după* unei provinţii *şters*

[„SE ŞTIE ÎNDEALTMINTRELEA..."]

2264

[258r] Se ştie îndealtmintrelea că în politica esternă n-am făcut o opoziţie sistematică guvernului. Astfel, înaintea deschiderii Congresului de la Berlin, puţin după încheiarea păcii de la San-Stefano, un[1] diplomat bătrîn al unei ţări depărtate, însă amice nouă, ne scria cam următoarele :

Încep a-mi pierde iluzia de dv. românii. Vă credeam fini şi văd că sunteţi copii. Vă spun verde că Basarabia este pierdută, trebuie s-o consideraţi ca şi când n-aţi mai fi având-o. Dar, când un lucru este fatalmente neînlăturabil, omul cuminte cată a-l şi privi ca atare şi cată să tragă [2] cel puţin toate foloasele posibile dintr-un rău care vine cu toată certitudinea. Daca nu vă veţi aranja de bunăvoie cu Rusia, or să vie alte chestiuni cu mult mai grele pentru d-voastră (cestiunea [259r] izraelită) şi aveţi să pierdeţi toate // foloasele unei amicale puneri la

cale. Vi se oferă Dobrogea, oricât de mare o doriți, ținutul Vidinului şi nu ştiu câte [3] milioane de ruble în schimb. De nu voiți, Rusia tot va învinge, avându-şi asigurată unanimitatea voturilor congresului [4], iar d-voastră veți rămânea cu minimul posibil al compenzației datorite pentru o retrocesiune, o mărturisesc, nu tocmai corectă. Dar, corectă ori nu, trăim într-o lume în care dreptul e pururea în luptă cu puterea; iar aceasta din urmă creează drepturi[6] nouă şi reîmprospătează altele vechi. Ştiu foarte bine că acest sacrificiu e cel mai mare pe care un om de stat poate să-l aducă; dar de aceea şi este om de stat şi nu om de rând. Muciu Scaevola, arzându-şi mâna, e un copil pe lângă martiriul unei asemenea sinucideri morale [6] !

1. după. dep[utatul] şters 2. după să folos[ească] şters 3. inițial şi un miliard de ruble în schimb 4. după congresul şters 5. după şi reîmprospatează drepturi nouă şters 6. inițial pe lângă martiriul unei morți morale

[„2) SĂ BINEVOIASCĂ A DISTINGE..."]

2264

[301r] 2) Să binevoiască a distinge punctele[1] de vedere din care un guvern e combătut. Sunt poate unii ce-l combat pentru că nu e destul de liberal, alții pentru că nu respectă legile ş.a. Noi avem cu totul alt punct de vedere. Partidul roşu formează la noi sămânța otrăvită pentru toate acele înnoituri costisitoare, care au sărăcit poporul românesc, a dat preponderanță elementelor străine din oraşe, l-a slăbit şi l-a îngenuncheat, încât astăzi trebuie să se plece la vânturile de dinafară. Dacă n-ar fi existat[2] niciodată aceşti făr-minte cari şi-au făcut educația prin cafenelele Parizului şi pretind astăzi a fi stele pe cerul țării, creându-şi posturi, diurne ş.a., țara ar fi avut mijloace de-a rezista contra tendențelor de alianță ale Rusiei şi poate cumcă, pe malurile Prutului deja [3], Rusia întâlnea o Plevnă mai sângeroasă decât[4] cea a lui Osman. Crima de-a fi răpit ~

1. după princ[ipiile] şters 2. după fost şters 3. malurile Prutului deja deasupra lui plaiurile Moldovei şters 4. repetat din inadvertență

[„TOT ÎN N-RUL NOSTRU..."]

2264

[425r] Tot în n-rul nostru de la 20 decemvrie a[nul] tr[ecut] am mai zis că ceea ce nu voim este *incapacitatea erijată în titlu de merit; prostia şi neştiința brevetate ca titluri de recomandație.*

Într-adevăr ce se cere azi pentru a fi om mare ? Merit ? Nu. Ştiință ? Nici câtu-i negru sub unghie. Avere poate ? Nici un ban roşu.

Se cere să fii războtezat în numele tatălui C. A. Rosetti, a fiului Ioan Brătianu, a sfântului duh Carada [2] şi ai atuncea toate cu de prisos, şi merit şi ştiință şi avere.

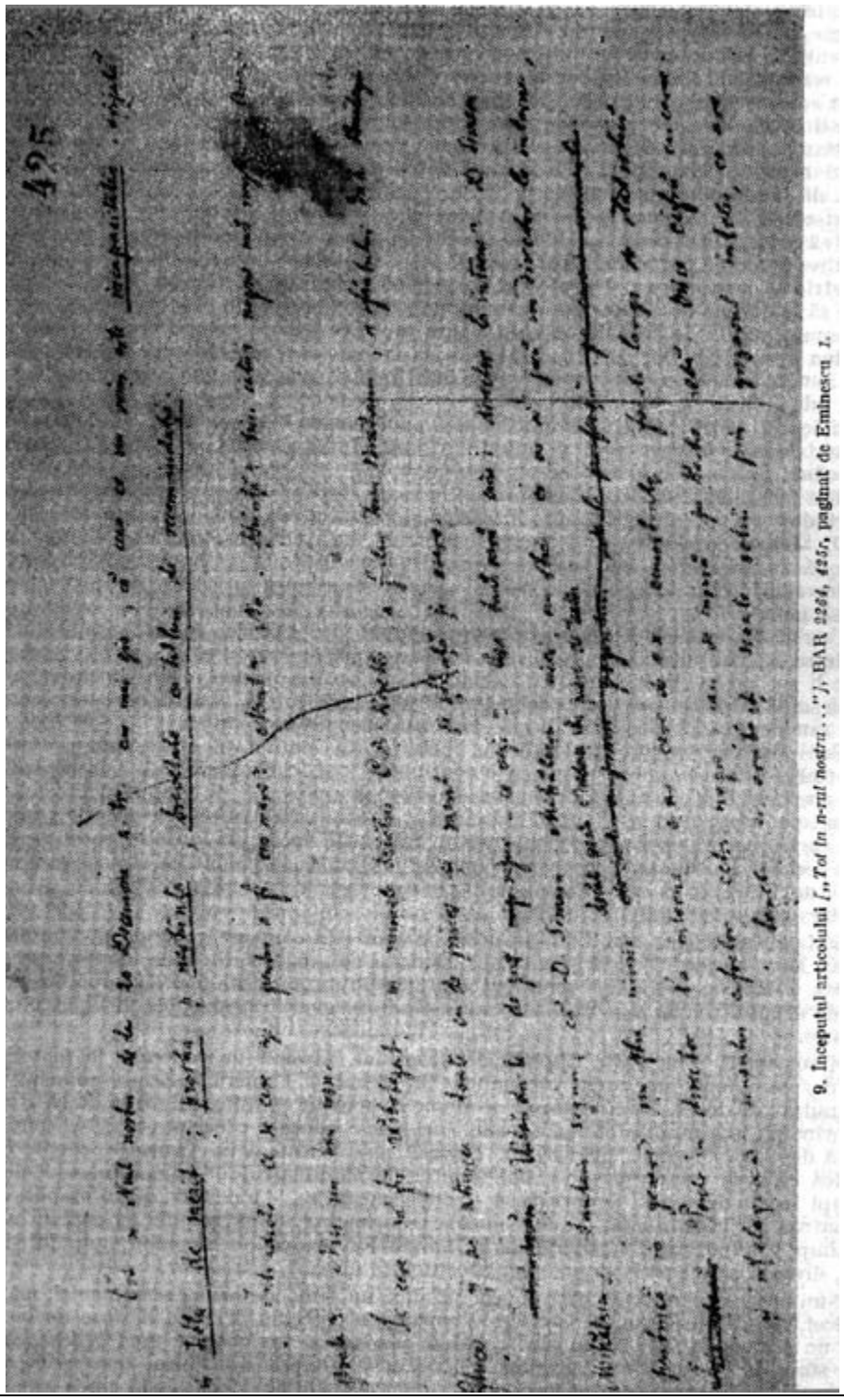

9. Începutul articolului „Tot în n-rul nostru ...", BAR 2284, f.425, paginat de Eminescu 1.

Uitându-te [3] de jur împrejur — ce vezi ? Aşa bunăoară cine-i director la Interne ? D. Simeon Mihălescu. Suntem siguri că d. Simeon Mihălescu nici nu ştie ce va să zică un director la Interne, pentru că în genere nu ştie nimic decât poate a traduce rău piese de teatru[4].

Pentr-un[5] director la Interne s-ar cere de ex. cunoştinţe foarte largi de statistică şi-nţelegerea sensului cifrelor celor negre cari se înşiră pe hîrtie albă.Orice cifră cu caracterele ei [426r] arăbeşti scoate ochii prin grozavul înţeles ce are // câteodată. Ici se vede urcarea mortalităţii şi nu ştii cauza care trebuie cercetată şi remediată, dincolo scade cifra articolului[6] cutăruia sau cutăruia de esport, ici scade numărul unor meseriaşi folositori sau productivi şi se urcă numărul celor improductivi, colo se urcă cifra unor soiuri de crime şi toată fluctuaţiunea aceasta de numere te ameţeşte dacă nu le ştii înţelesul şi[7] dacă n-ai pătruns legătura între cauză şi efect. Dar pentru a da un înţeles acestor semne arabe, cari ţi se par chinezeşti, trebuie să pricepi încă ceva — economia politică; adică să ştii raportul între producere, consumare şi reproducere, între muncă şi capital, între

valoare şi preţ, să cunoşti condiţiile sub cari o industrie se poate naşte şi piedecele de cari ea trebuie să piară; iar lucrurile acestea toate trebuie să le ştii nu aşa, dintr-o [8] cărticică de 100 de feţe, ci în mod *genetic,* să cunoşti adecă în ce anume stadiu de dezvoltare se află ţara ta, şi ce anume măsuri ar fi de luat pentru a-i întâmpina greutăţile. Dar pentru a şti aceasta trebuie să cunoşti istoria administraţiei, ca să ştii ce anume măsuri administrative s-au luat în ţări cari erau într-o stare analogă cu aceea a ţării tale.

[427r] Şi, ca să ştii de poţi să impui sarcini nouă pentru[9] îndreptarea administraţiei cată să ştii finanţele, să vezi dacă poţi să impui dări într-adevăr productive şi daca reformele ce vrei să introduci nu costă mai mult decât fac ş.a.m.d.

Sunt într-adevăr oameni în ţară cari ştiu toate chiţibuşurile acestea, dar aceştia sunt retrograzi vânduţi străinului, sunt austro-maghiari şi vânzători de ţară, conservatori.

D. Simeon Mihălescu nu-i austro-maghiar[10], nu-i conservator, nu-i vândut străinului[11] pentru că nu ştie nimic din toate acestea. Dumnealui[12] ştie să numească prefecţi cari să-i facă alegerile la Cameră, Senat, consilii judeţene şi primării şi astfel administraţia României e făcută gata [13].

Unul[14] din relele culturii în străinătate şi mai ales a acelei culturi care în doi[15] sau trei ani, adesea în mai puţin, galopează prin facultatea juridică, este că tinerii iau în mod absolut ceea ce li s-a predat în mod relativ numai. Cutare teză e pentru ei absolut adevărată pentru că profesoml a susţinut-o, cutare adevăr e absolut statornic[16], pentru că cutare carte franţuzească sau nemţească zice aşa. Despre judecată proprie nici vorbă.

[428r] Pe[17] când în fericita şi-ntr-adevăr neîntrecuta anticitate greco-romană şcoala era o gimnastică a minţii[18] omeneşti, adecă o continuă şi roditoare dezvoltare a inteligenţii proprie, tinerii noştri cred a fi oameni mai mari cu cât mai multe coji de gândiri străine au grămădite nemistuite în cap, cu cât mai puţină cugetare proprie au. Pentru ţările respective, în cari tinerii învaţă carte, nenorocirea nu-i tocmai mare. Lucrurile ce se predau sunt rezultate[l9] ale unei culturi vechi şi continuitive, încât în momentul în [20] care se predau se şi potrivesc sau [21] c-o [22] stare actuală de lucruri sau c-un viitor foarte apropiat la care naţia aspiră.

Dar oare e tot astfel la noi?

Să luăm un singur caz. Cum se predă şi cum ştiu oamenii la noi dreptul roman? Astfel cum l-au avut romanii ? Astfel cum l-am avut noi cu modificările aduse de bizantini, cunoscut prin suta a XVI şi a XVII[23] până mai alaltăieri sub numele de pravilă împărătească ? Defel. [429r] Se predă dreptul roman aşa cum el // au fost admis, modificat şi înţeles de spiritul popoarelor germanice.

Şi tot astfel e cu toate disciplinele dreptului. Lipsa [24] de judecată în materia aceasta e atât de mare încât am auzit vorbindu-se în Senat şi Cameră [25] despre principii eterne şi nestrămutate de drept. Deie-ni-se voie a spune că această eternitate nestrămutată e un moft[28]. Acele principii, aşa-numite eterne, nu sunt juridice, ci morale. Cine voieştesă se convingă n-are decât să deschiză *Coranul, Evanghelia, Drumul spre Virtute* a lui Laotse [27], cărţile budiste, şi va vedea că acele eterne principii sunt identice la moraliştii de [28] origine foarte [29] deosebită şi din timpi foarte deosebiţi. Dreptul însă — după natura sa — e pozitiv, adecă stabilit de oameni după natura lor individuală, după scopurile ce urmăresc, după nevoile cu cari au a se lupta, după timp şi împrejurări şi, asemenea [30] individelor, scopurilor, nevoilor, timpului şi împrejurărilor, dreptul adevărat e supus unei necontenite mişcări, e trecător.

[430r]C-un cuvânt ştiinţele de stat şi cele juridice nu sunt, asemenea astronomiei, matematicei, mecanicei, ştiinţe absolute, ci istorice şi cazuistice oarecum. Pentru o stare de lucruri *data,,* ele au un sistem *dat.* De aceea ele trebuiesc predate şi învăţate în mod *genetic,* arătându-se cum o stare de lucruri s-au dezvoltat dintr-alta şi o teorie dintr-alta, ceea ce la astronomie de ex. ar fi un lucru cu totul de prisos. La ştiinţele istorice adevărul stă nu [31] în ceea ce sunt astăzi în cutare punct al pământului, ci în consecţiune, în seria de întâmplări cari au premers.

Deci aproape tot bagajul droaii[32] de jurişti cu care se împle în[33] fiece an înapoiata [34] noastră ţară nu e de nici o treabă, căci d-nia lor, în loc să fi-nvăţat a potrivi legile cu ţara, vor din contra să schimbe ţara dată, obiect al naturii greu de strămutat, cu istoria şi gintea ei, după legi cari s-au născut din alte stări de lucruri, adaptate unor alte împrejurări.

Ei bine, această minimă sumă de cunoştinţi despre raporturile juridice dintr-o ţară străină [431r] e la noi alfa şi omega a [35] întregei înţelepciuni politice. Această adevărată [36] ignoranţă, pe lângă ceea ce trebuie să ştie un om de stat, respiră la noi din presă, din discuţii parlamentare. Se vorbeşte atâta despre civilizaţiunea noastră. Cu toate astea nu există ţară în lume — neesceptând Serbia, Grecia, poate chiar Bulgaria — în care să se citească mai puţin decât la noi în ţară. Întrebe cineva bunăoară [37] câte exemplare din *Dicţionarul etimologic* al lui Cihac [38] s-a vândut în România, câte exemplare din cartea lui Rosler sau a lui Jung, câţi abonaţi au foile literare [39] ? Câte exemplare s-a petrecut[40] din *Istoria* lui Bălcescu sau din colecţia de *Documente* a[41] lui E. Hurmuzache ? Se vor afla cifre ridicole pentru un stat de cinci milioane de locuitori, pentr-o [42] naţie de aproape zece milioane.

Alfa şi omega tuturor lucrurilor rămân advocaţii şi pace.

O ignoranță grea ca[43] plumbul despre tot ce atinge țara, poporul și lumea-ntreagă [432r] apasă toate spiritele. Niciuna din breslele și tagmele de cultură ale vechei Românii n-au putut rezista erei înnoiturelor și importului de legi încurcate din toate colțurile lumii.

Și[44] câtă avere națională s-au cheltuit pentru acest nimic ?

S-ar putea zice ca România și-a preschimbat pătura cea mai roditoare a pământului, milioane de chilograme de grâne, produsă de o grea muncă omenească, pe cuvinte deșerte, pe fraze stereotipe, pe-un raționalism insipid și cosmopolit, cari acestea formează astăzi averea unică a acelei clase de cârciocari ce trăiește din traficul zilnic al frazei, cheltuită în moneta mică a profesiilor de credință, a articolelor de fond, a discuțiilor parlamentare, a pledoariilor la[45] tribunale.

Vlad Țepeș, Lăpușneauu, Mihnea cel Rău sau[46] Aron Vodă erau [47] asupritori stăpâni, dar [433r] stăpânirea lor era tiranică[48], nu ruşinoasă[49]. Acum însă România are ruşinea de-a geme sub jugul *cârciocarilor,* a oamenilor a căror breaslă, meșteșug, meserie este ca să prefacă negrul în alb și albul în negru, de-a arăta[50] că ce-i strâmb e drept și ce-i drept, strâmb ; România e prada minciunii disciplinate, și[51] pentru corifeii și reprezentanții minciunii se face totul în țara aceasta și toate ramurile vieții publice îi sunt aservite.

Cu puține[52] deosebiri, caracterele acestei nouă clase domnitoare sunt: incapacitatea, prostia, neștiința.

Și, cu toate acestea, cum vine vro minune de astea cu ochi din străinătate, care-n țară [434r] s-a strecurat cu greu prin liceu sau poate nu l-a făcut defel, iar în[53] Apus și-a înjghebat de la italieni sau de la belgieni vro teșcherea, își anunță numaidecât[54] sosirea prin vro broșurică în care vorbește despre regimul[55] catargiesc de pildă și de-a doua zi e candidat la deputăție, de-a treia zi la minister. Roșii, partid compus din oameni ce n-au nimic și nu știu nimic, primesc cu brațele deschise pe aceşti vlăstari plini de speranță ai țării, căci le trebuie asociați, și toate gurile flămânde le sunt binevenite[56] în asociația C. A. Rosetti et Comp. Daca[57] nu i-ar primi însă, roșii[58] ar da de[59] primejdia de a-i avea contra lor, căci mai sunt grupuri la [60] izbutirea cărora ei speră. Caracteristice [61] că, orice treabă i s-ar propune unui asemenea cârciocar netrebnic, e gata s-o primească numaidecât. Profesor de științe naturale? Primește. Revizor școlar ? Primește. //Amploiat administrativ[62] ? Cu mare plăcere. Vameș ? Cu patru [435r] mâni. Chiar medic de regiment sau vlădică de i s-ar propune, se face numaidecât. Daca se fac undeva întruniri literare, advocații se grămădesc să facă literatură; daca e vacantă vro catedră de pedagogie, de psihologie[63], de matematici, de agronomie — pe advocați îi vezi grămădindu-se s-o ia. *Sunt* advocați profesori de filozofie, de istorie universală, de limba latină, directori de școale normale, aspiranți la agenții diplomatice, revizori școlari[64], învățători la școli teologice și tehnice, șefi poștali, c-un cuvânt în toate ramurile activității naționale se bagă acest parazit, care[65] ia numai lefi fără a face nimic, căci n-are teamă de nimeni, știindu-se sprijinit de clica imensă a cârciocarilor tot atât de ignoranți, tot atât de inepți, de incapabili[66] ca și el.

Desigur că sînt în neagra mulțime de advocați și oameni cari merită tot respectul, dar [436r] pe acesta-l merită nu pentru că sunt advocați, ci tocmai pentru că se deosebesc de turma în care au nenorocirea de-a se afla.

Ce lucru mai plăcut putea fi pentru roșii acum trei ani decât existența unei asemenea clase, pe care-o puteau sumuța în contra guvernului. Era destul ca o[67] asemenea nulitate, o asemenea turpitudine[68] personificată să strige prin cafenele și pe uliți, să se puie în fruntea a doi-trei mahalagii[69], pentru ca de-a doua zi să fie scris între corifeii ortalei roșie.

Dar de când — amăgind poporul prin neadevărul[70] neruşinat al programei de la Mazar Paşa și al dării în judecată a [71] fostului cabinet — s-au văzut mari și tari, au început a deveni

---

foarte neplăcuți chiar și pentru marele vrăjitor care i-a scos la maidan; căci fiecare din ei, [437r] după ambiția de-a [72] deveni deputat, // mai are și pe aceea de-a păta numele țării făcându-se ministru.

De la începutul formării ministeriului Brătianu el s-a transformat într-un caleidoscop care ne-a arătat pe rând prefacerea personalului chemat a-l compune prin trecerea la minister, fiecare la rândul său, a tuturor corifeilor din ortaua roșilor de toate nuanțele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti & Brătianu din cauza neputinței în care se află de-a satisface destul de repede nerăbdarea tuturor nulităților marelui partid. Supărarea celora ce rămân în așteptare devine din ce în ce mai mare și nu puțină turburare provoacă în rândurile majorității din Cameră.

Și, pentru că între ei se mănâncă și se desfac în clici, pretind ca țara să se dezbine de dragul lor. Ceea ce e mai trist e că țara într-adevăr ia oarecare parte la aceste lupte și[73] crede programele lor cele minciunoase.

[438r] Deodată vezi numai 2 —5 oameni (ba adesea unul singur) configurându-se în partid politic, scoțând gazetă și spuind că cutare și cutare principii sunt ale d-nia-lor.

Dar cine-i întreabă ?

Din nenorocire țara — fără [74] cultură temeinică — crede că așa trebuie să fie, crede ca orice frază [75] nouă e un nou adevăr. Daca zicem că țara-i incultă avem dreptul s-o spunem[76], fiindcă o cunoaștem și — fie supărare la mijloc sau nu fie — așa este.

Cu toate acestea criteriul[77], măsura cu care să se măsure oamenii e aşa de uşor de aflat. N-avem decât a întreba pe marele politic ce ni se arată înainte cere prezintă să-ntrebăm pe noul partid ce grup economic i-a încredinţat onoarea de a-i pleda interesele. În cele mai multe cazuri se va vedea că nu e nimeni îndărătul lor şi că tot partidul se compune din acei doi-trei cari fac gură şi urmăresc pe socoteala lor, nu a unor grupuri de interese ale naţiei, venirea la putere.

1. *filele pe care este scris articolul poartă numerotarea autografă a lui Eminescu de la 1 la 14* 2. *cu creion negru deasupra lui* Pantazi Ghica *şters* 3. *după* Într-adevăr *şters* 4. decât poate a traduce rău piese de teatru *deasupra lui* decât a primi prezenturi dela prefecţii pe care-i numeşte *şters* 5. *după* Într-adevăr *şters* 6. *iniţial* scade suma esportată de grâne 7. *supraintercalat* 8. *după* din *şters 9. după* în aceas[tă] *şters* 10. nu-i austro-maghiar *supraintercalat* 11. nu-i vândut străinului *supraintercalat* 12. *după* Dlui *şters* 13. *iniţial fraza suna astfel* Dumnealui ştie să numească prefecţi tot atât de învăţaţi sau şi mai-mai cari au obiceiul de a-i trimite curcani la ogradă şi administraţia României e făcută gata 14. *după* Într-adevăr *apoi* Tr[ei] *apoi* Unul *şters* 15. *după* trei *şters* 16. *după* şi *şters* 17. *după* Pen[tru] *şters* 18. *după* a o[mului] *şters* 19. *după* urmările *şters* 20. *supraintercalat* 21. *după* aproape *şters 22. după* cu st[area] *şters* 23. *iniţial* cunoscut prin veacul al XV apoi XVI şi al XVII sub num[ele] 24. *după.* Neştiinţa în mat[eria] *şters* 25. în Senat şi Cameră *supraintercalat* 26. *iniţial* aceste principii sunt mofturi 27. *după* La-o[-tse] *şters* 28. *după* din *şters* 29. origine foarte *deasupra lui* naţie *şters* 30 *după* ca şi *şters* 31. *după* în consecuţiune *şters* 32. modificat *din* droaei 33. *după* aproape *şters* 34. *după* ap[roape] *şters* 35. *supraintercalat* 36. *supraintercalat* 37. *după* de [exemplu] *şters* 38. *iniţial* câte dicţionare de-ale lui Cihac 39. au foile literare *deasupra lui* avea „Columna lui Traian", câţi <are > au „Convorbirile" ? *şters* 40. *deasupra lui* vândut *şters* 41. *după* al Şincai *şters* 42. *după* pentr *şters 43. deasupra lui* de *şters* 44. *după* S-ar putea *şters* 45. *deasupra lui* de *şters* 46. *supraintercalat* 47. după. Mircea Ciobanul *şters* 48. era tiranică *deasupra lui* cel puţin *şters* 49. *după.* era *şters* 50. *după* face din *şters* 51. *după* privilegiate *şters* 52. după pretinse *şters* 53. *supraintercalat* 54. *după.* sosi[rea] *şters* 55. *după* infamul *şters* 56. *după* binevoi[toare] *şters* 57. *după* Dar *şters* 58. *supraintercalat* 59. da de *deasupra lui* avea *şters* 60. *deasupra lui* de *şters* 61. Caracteristic e *deasupra lui* Ceea ce-i mai ciudat *şters 62. deasupra lui* financiar *şters* 63. *după* loc* *şters* 64. revizori şcolari *deasupra lui* membri de *şters* 65. *după* p[e] *şters* 66. *după* şi de proşti *şters cu creion negru* 67. *deasupra lui* un *şters* 68. *corectat din* turpidudine 69. *deasupra lui* beţivi *şters* 70. *după* p[rograma] *apoi* marele *succesiv şterse* 71. dării în judecată a *deasupra lui* acuzării foştilor *şters* 72. *după* am[biţia] bănoasă de-a fi deputat (prin trebuşoare) *şters* 73. *după.* Însă în calitate de jertfă sfâşiată *şters* 71. *după* nu *şters* 75. *după* ori[ce] *şters* 76. *după* spunem *şters* 77. *după* e aşa *şters*

[„DREPTE CU ADEVĂRAT..."]

2264

Bucureşti 24 aprilie

[432r] Drepte cu adevărat sunt plângerile cari se aduc la noi contra administraţiei [statului] şi a justiţiei mici. Dar pe de altă parte nu se poate tăgădui că incap[acitatea] erijată în titlu de merit, neştiinţa brevetată ca titlu de recomandaţie n-ar [1] fi ajuns nici să stăpânească atât de deplin în ţara noastră fără sfâşiarea în partiz[ani], fără constituţionalismul pripit

exagerat[2] şi în [3] cele mai multe [cazuri] pretestat numai, al căruia scop propriu[4] este ca toţi, câţi nu ştiu a se ocup[a] [cu] ceva serios şi nici avere au, să ajungă a se hrăni vremelnic

1. *după* din p[rostie] îşi [are] originea într-o împrejurare care atârnă de legiuitor *şters 2. după* şi *şters* 3. *după* ades[ca] *şters* 4. *supraintercalat*

[„DIM. GHICA. *NOBLESSE OBLIGE..."]*

2264

Dim. Ghica. *Noblesse oblige.* D. I. Brătianu este obligat să rămâie la post. Credeţi că [359r] chestia de feliul ei nu e destul de spinoasă ca s-avem nevoie să ne iritäm unii pe alţii ? Înainte de alegeri au apărut un manifest. L-aţi citit dv. ? Dacă poporul n-ar fi atât de înţelept, acel manifest nu l-ar fi aţâţat până la un război civil? Între subsemnatori sunt 10—12 străini încetăţeniţi curând. De-ar fi fost de mult în ţară, ar fi văzut[1] că între adversarii lor sunt membri[i] unor familii vechi cari nu vor s-arunce ţara în turburări. Am văzut în manifest vorbindu-se de Basarabia. Aş [2] fi înţeles să văd apărându-se guvernul. Eu însumi am susţinut că s-a pierdut fără complicitate. Cum aţi făcut însă dv. ? Ne-aţi acuzat pe noi, schimbând rolurile. Noroc că poporul nostru e înţelept, e rar a se găsi un popor şi mai răbdător. Dar răbdarea lui are margini.

Voiți a ne prezenta ca conspirând cu străinii în chestia de față. Îndrăznesc a spune că [360r] numai opinia minorității esprimă sentimentele unui Corp serios.

Îndată ce proiectul guvernului va fi posibil pentru România îl voi vota împreună cu toată opoziția.

D. Ioan Ghica. Reprezentantul minorității, d. general Manu, a cerut să nu se zică nimic ce ar face să se crează că acest Senat ar fi, în drept să continue. D. general Manu a venit cu o contraadresă care nu cred c-ar fi esprimând opinia minorității. A venit apoi d. Strat şi a redus cestiunea la alegeri. Cele mai dependente colegii sunt cel I şi al II[-lea], căci în ele sunt funcționarii înalți cari atârnă direct de un decret al guvernului.

Totuşi au ales opoziția. Eu mă bucur c-a rămas numai [3] influența morală căci înainte de aceasta era şi cea morală şi cea materială.

[361r] Ni se zice să primim proiectul minorității. După rechizitorul ce i s-a făcut ministerului, se mai poate aceasta ? Atunci aş consfinți acuzările aduse ministeriului.

Ministrul [4] *de justiție* mulțumeşte pentru moderațiunea adusă în discuție. Caricatura Charivari.

Vom veni la punctele ce ne despart în realitate. Din toate discursurile n-am văzut decât două idei ce par a stabili o divergență de opiniuni. Minoritatea se miră cum guvernul nu ia inițiativa în cestiunea izraelită, făcându-i din aceasta o acuzațiune că voieşte să escamoteze cestiunea şi ascunzându-se în adăpostul maiorităților să scape de răspunderea ce incumbă. Al doilea se supără pentru lauda legalității, care ar fi fost asemenea o cauză a liniştei. N-aveți *drept* să cereți fin proiect de lege. Ele sunt sesizate prin voturile adunărilor, prin Tractatul de la Berlin, prin mesaj.

[362r] Dar oare pe tărâmul bănuielelor nu. ar fi loc să fie temem că o soluțiune redactată n-ar fi fost cu mai mult cuvânt[că] ați prejudecat chestia, că ați exercitat o presiune morală ? Ce garanție avem că dv. nu ați veni [5] asemenea cu acuzațiuni. Dacă tăceți vă menajați rolul de a critica. Sunt precedente 66 şi 68. Era în urma unei [6] revoluții care zguduise țara. Sorgintea acuzațiunilor, (Armand Lévy). Un pact ocult cu alegătorii din Moldova. Nu dau crezământ la ceea ce am auzit [7]-o că trimiterea tuturor somităților partidului conservator se datoreşte pactului ocult între ei şi alegători. E din dezmințirea adusă corpului electoral din Moldova că nu voieşte a da nimic izraeliților. Nu este abis intre inteligența de acolo şi evrei. Sub ocrotirea intereselor marilor proprietari s-a făcut invaziunea Moldovei de către evrei.

[363r] 1866 in Constituție, un principiu care să aducă omagiu marilor principii etc. Să ne epargneze umiliațiunea. A lăsat cuvânt a se crede că nu era străin de acea răsculare a maselor şi a iritațiunii. Eu cred, eu cred mai mult 70—73.

74. lege comunală. Nu s-a sfiit s-aducă un proiect de lege care în despretul unui articol pozitiv al Constituției 4 categorii, drepturi comunale. Simțămintele nu puteau fi necunoscute țării. Daca aceste sunt precedente, proprietarii mari din Moldova a trimis cunoscându-i. Țara nu vrea să dea nimica. Guvernul să spuie care-i opinia străinătății ? Art. 44. Criteriul de reticențe. Pericolul cel mare diviziunile intestine.

Cestiunea alegerilor. Omagiu rezervat atitudinii guvernului. După minoritate daca al [egerile] s-au petrecut liniştit, nu este meritul guvernului, ci este numai a rezervei şi moderațiunii partidului conservator. Amenințări cu răscoală. Limbagiul ziarelor conservatoare este să se spăimânte cineva de licența ziarelor conservatoare. Nu mai departe decât ieri, citeam un articol

[364r] menajerie. Un nenorocit Crainic [8], ce măsuri a luat guvernul? Delictele de ingerențe in alegeri.

În ce-i vinovat guvernul de presiune in alegeri. Cari sunt faptele ?

Râmnicul- Vâlcii

Din Moldova. La Tecuci. Delegați primari. S-a pus parchetul la dispoziția acelor denunțători. Col. IV [9] Anchetă judecătorească. Col. II iscălitura falsă.

Râmnicul Sărat. Vot cumpărat. Alegătoriul Mateescu. Adaugă *martorii.*

Un mag[istrat] de la R[âmnicul] S[ărat] permutat la Focşani numit supleant la Curte.

Ciurea. S-a găsit nedreptățit. [Aceasta] [în]aintea alegerilor.

Epitetul de *cinici* istoria [10]

M[anu] Simțul public e vițiat. O țară *esclusiv* agricolă. Toată recolta în mâna zapciului. Colegiile oraşelor.

[358r] *D. general Florescu, Discursul tronului.* Ferit de îndoieli. Să se ferească de-a pune ceva care ar da loc la controverse. Mesagiu. Cea mai perfecta legalitate. Au urmat exemple de culpabile ingerințe. Ilegalitățile cele mai monstruoase. Retevei, bâtă invențiune liberală. Prințul Constantin Ghica. A fost ordine pentru că acei cari fac dezordine nu erau la putere. Nu V-am acuzat, V-am deplâns. Eram să mor şi nu ştiam că partidul conservator e susceptibil de-a turbura apa. De ce m-au ales m municipalitate. La Giurgiu. Dorința unor anume oameni de-a întreține ura între noi.

Candidaturile oficiate. Programul de la Mazar Paşa de-a face să lucească la ochii mizeriei şi a slăbiciunii. Decretele domneşti de numiri în funcțiune sau [11] teroarea destituirilor.

Întruniri publici.

Întrunire. După ridicarea şedinţei s-a pronunţat acele cuvinte. Introduceaţi anarhia în armată. Amicul d-niilor lor. Nu-i treaba mea să vă spun pentru ce s-a stricat // [358v] credința jurată. A detrona pe Domn. Jurnalele conservatoare [12]. Poate aspira la Bene-Merenti. Pierderea Basarabiei, Arab Tabiei, nici un protest la Berlin.

Vineri. Tractatul cu Austria cadavrul sângerând al României, promulgare decorației.

1. *după* fost *şters 2. după* Ani *şters* 3. c-a rămas numai *deasupra lui* de *şters* 4. *după* General Florescu *şters* 5. *supraintercalat 6. supraintercalai* 7. *după* fost *şters* 8. *supraintercalat* 9. Col IV *supraintercalat* 10. *urmează două cuvinte ilizibile din cauza unei pete de cerneală:* dr ****** tător 11. *modificat din* şi 12. Jurnalele conservatoare *supraintercalat.*

CESTIUNEA IZRA[E]LITĂ

2264

II. Rezultate ale uzurei în România

Între variile schimbări ce s-au săvîrşit în România de la 1859 în ordinea publică şi [365r] privată e şi libertatea absolută, consacrată pentru creditor prin noul Cod civil, de-a-şi stipula pentru ~

[„TOATE DEOPOTRIVĂ AU O EGALĂ NEVOIE..."]

2261

toate deopotrivă au o egală nevoie [1] de un loc neutru în care să se scurgă toate [2] murdăriile [60r] lor sociale şi, considerând laşitatea şi lipsa de caracter a plebei de sus precum şi estrema mizerie şi anemie a claselor de jos de [3] la noi, a găsit că loc mai potrivit pentru latrinele Europei decât pământul românesc nu mai este altul.

Eu [4] cred din contra. Un semn de sus — şi peste trei zile art. 44 al Tractatului de Berlin precum şi art. 7 din Constituţie rămân fără obiect. Dar ceea ce ştiu asemenea din nefericire e că nimeni nu are curajul de-a propune *unicul* mijloc de soluţiune, unica tratare *pe picior egal* a tuturor străinilor, unica ştergere deplină a tuturor deosebirilor [5] de confesiuni prin acelaş ascuţiş.

1. *după* de *şters* 2. *după* toate *şters* 3. *după* a gă[sit] *şters* 4. *după* Noi credem *şters* 5. *după* deosebitelor *şters*

[„SE VEDE ÎNSĂ..."]

2264

Se vede însă că, pe lângă brevetul de incapacitate, prostie şi neştiinţă care e [424r] neapărat trebuitor unui roşu ca să ajungă om mare, se mai cere o doză oarecare de aspiraţiuni de puşcăriaş : multă rea-credinţă, mare obrăznicie şi neclaritate de idei în privirea proprietăţii altuia.

[ŞTEFAN MICLE]

Ştefan Micle, chemat anume în Moldova sub Grigore Ghica Vodă [1] pentru a preda ştiinţele naturale în Academia Mihăileană, a servit statului de la 27 fevruarie 1856 până la 16 fbre 1879, în total 23 de ani 3 luni 18 zile, precum dovedesc certificatele Curţii de Compturi sub Nro 789 din 1869 şi N° 4688 din 1879.

Numit [2] la Universitate, el a predat nu numai cursul de fizică pentru care era numit, ci cincisprezece ani [3] şi cursul de chemie, acest din urmă gratis, până la înfiinţarea catedrei de chemie, ocupată azi de d. Poni [4].

Legea de împământenire a lui Şt. M. s-a promulgat abia în fevruarie 1868. Pe motivul că numai de la data împământenirii i se poate da pensia, *Comitetul Casei pensionarilor* nu *a recunoscut văduvei şi copiilor nici un drept la pensiune.*

Scrierile lăsate în urmă sunt: Un compendiu complect de fizică, care e o prelucrare a *Fizicei* [5] Müller-Pouillet şi un compendiu de chemie.

Arhivele Statului Bucureşti, *Colecţia M. Eminescu,* pachet I, act 10

1. sub Grigorie Ghica Vodă *suprainterca*lat 2. *după* La *şters* 3. *suprainterca*lat 4. ocupată azi de d. Poni *adăugat ulterior între rânduri* 5. *după* scrierii *şters*

[„ÎNDATĂ CE..."]

2264

[395r] Îndată ce [1] aceste esplicaţiuni au fost [2] date atât asupra formei cât şi asupra fondului este însă de datoria noastră [3] către istoria acestor din urmă ani ai vieţii noastre politice a afirma că [4] *retragerea d-lui Boerescu din ministeriul Catargiu au fost bazată formal pe incompatibilitatea ce s-a văzut că există între funcţiunea de ministru şi aceea de membru, fondator şi activ al unui mare stabiliment de credit.*

1. *suprainterca*lat 2. au fost *suprainterca*lat 3. *suprainterca*lat 4. *după.* din nou *şters; urmează un semn* F *de trimitere fără corespondent*

[„ÎN ARTICOLUL NOSTRU..."]

2264

[357r] În articolul nostru se [1] strecurase ideea că în intenţiunea unora din fondatori[i] Băncii din Bucureşti [2] era menită să negociez [3] cu răscumpărarea drumurilor de fier. Această idee se răspândise prin împrejurarea [4] că banca [5] s-a creat în momentul în care guvernul conservator negocia răscumpărarea unei părţi din căile ferate ale Societăţii acţionarilor şi că ea a lichidat îndată ce proiectul de răscumpărare a fost respins. Am [6] rectificat [7] deja această aserţiune şi ne grăbim a da şi mai mult temei retractării noastre, publicând următoarea scrisoare.

1. *după* în care *şters 2* Băncii din Bucureşti *suprainterca*lat 3 să negocieze *deasupra lui a* specula *şters* 4 *iniţial* idee care repauza pe împrejurarea *apoi* Această idee se fonda pe împrejurarea 5 *după* această bancă *şters 6 după* Prin *şters* 7 *după* rect[ificat] *şters*

CU PATERNITATE INCERTĂ

1877

ÎNTUNECIME TOTALĂ

A privi la o întunecime totală a Soarelui sau a Lumii este o petrecere; a te rătăci însă noaptea prin întunecimea totală a Bucureştilor, a da în gropi şi a te lovi cu capul de ziduri este de asemenea o petrecere pe care se pare a ne fi păstrat-o cu părintească îngrijire primăria noastră. Într-adevăr frumoasă iluminare cu gaz avem acuma. Lumea nu mai există decât numai pentru Podul Mogoşoaiei. Aici tot mai licureşte din ce în ce mai palidă câte-o lumină de felinar asemenea unei speranţe aproape a se pierde. Încolo „lasciate ogni speranza !" încolo se-ncepe infernul lui Dante. Pasagiul primăriei, bogat în gropi, sanţuri şi Plevne improvizate, formaţiuni geologice din epoca terţiară, elemente hidrografice perfide în care alunecă picioarele celor muritori, coboare-se aceştia din neamul biman, coboare-se din cel mai fericit al cuadrupedelor. Din când în când câte o trăsura, cu fuga.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum, încolo prin depărtatele mahalale încercări modeste de muzică clasică din partea cânilor, cari, după cum se ştie, trăiesc sub regimul unei deosebite circulare a prefectului de poliţie.

Mult [se] va mai repeta acest „misticism gazos" al primăriei?
[1 noiembrie 1877]

ASALTUL ANGELESCU

Un corespondent al „Nouăi prese libere" dă oarecari relații asupra modului cum s-au făcut cel din urmă atac al diviziei a patra asupra Griviței mari. Ținem seama de aceste relații, pentru că ele sunt foarte apropiate de zgomotele ce circulă la noi asupra rolului prea neatârnat pe care d. colonel Angelescu au binevoit a-l juca pe pielea şi cu sângele altora, pentru a-şi plăsmui de pe saltea şi „en spectateur" gloria de a fi luat Plevna poate. Corespondentul zice că i se pare într-adevăr că d. colonel au ordonat atacul fără a-şi fi luat învoirea de la M. S. Domnul, ba că însuşi raportul trimis din Poradim în aceeaşi noapte din partea Prea Înălțatului nostru Domn către marele duce Nicolaie în Gorni-Studen afirmă că, fără învoirea Înălțimii Sale, colonelul au îndrăznit a ordona un atac care au pierdut atâtea vieți fără de nici un folos. Corespondentul zice c-ar fi vorbit cu mai mulți ofițeri români întorşi de curând de la Plevna şi aceştia i-ar fi dat următoarea esplicare. În cartierul general se hotărâse ca divizia a patra, care pierduse două treimi din efectivul ei, să fie înlocuită prin divizia a doua, intactă până acuma. Colonelul Angelescu s-au dus atunci la Măria Sa Domnul şi-i espuse că pân-acuma divizia a patra executase toate lucrările şi c-ar fi nedrept ca tocmai acuma, când izbutirea e aproape sigură, divizia să fie înlocuită şi alți soldați şi alți ofițeri să aibă uşor o glorie a cării condiții grele le împlinise tocmai divizia a patra.

M. Sa Domnitorul se plecă atunci rugăminții colonelului şi amână înlocuirea diviziei pe ziua de 24 octomvrie, sperând că până atunci se va hotărî a se face un nou atac general. Dar termenul se apropia mereu şi tot încă nu se auzea nimic de un atac general. Atunci d. colonel, cuprins de nerăbdare de a culege lauri, s-au hotărât a face atacul pe socoteala d-sale şi întreprinse un asalt cu urmări atât de dezastroase şi cunoscute de toată lumea.

E de prisos a mai zice cumcă raportul din „Monitor", plin de reticențe şi apucături, arată lucrurile altfel. Dar în orice caz întrebarea de căpetenie la care ar trebui ca opinia publică să capete răspuns este : dat-au sau nu M. Sa Domnul învoirea Sa la asaltul Angelescu ?

Credem că nu ni se va răspunde evaziv sau prin acuzarea că ținem seama de ceea ce spune o foaie discreditată ca, „N. fr. Presse". Faptele relatate de corespondentul ziarului vienez ne pot fi indiferente şi nouă; întrebarea însă pe care o dezbate e cu totul teoretică şi atinge disciplina neapărată oricărei armate. Este sau nu adevărat că d. colonel s-au făcut vinovat de o călcare atât de gravă a disciplinei, de o desconsiderare atât de deplină a înaltului său Suveran?
[2 noiembrie 1877]

PROBE DE STIL

Unul din semnele caracteristice ale speciei „animal scribax" din familia Liberalelor este că nu ştie carte. Neştiind carte şi având a vorbi cu publicul lor în toate zilele, animalele condeiului în România câştigă la şiruri repetând fără trebuință cuvinte care n-au nici vro greutate retorică, nici vrun înțeles deosebit, care să merite a fi întipărit minții.

„Românul", care de altmintrelea numai româneşte nu-i scris, au ajuns la treapta de a şti că verbul are proprietatea de a putea fi conjugat, prin urmare nu se mulțămeşte numai c-un timp sau c-o persoană care s-ar cere pentru însemnarea înțelesului, ci pune câteva dupăolaltă, pentru ca să se pară că zice ceva.

Am spus, spunem şi vom spune cumcă națiunea a fost, este şi va fi. Deci cetățenii iubitori şi iubiți s-adună, s-au adunat şi se vor aduna, ca să se sfătuiască, să zică, să dezbată, să vadă, să priceapă şi să înțeleagă că bine nu este, n-a fost şi nu va fi cu noi, între noi şi-n noi, acum şi totdauna şi pururea şi-n vecii vecilor, dacă ... n-om fi noi cu ai noştri între noi la putere.

Aceasta e ținta a toată democrația română, spusă în stilul înflorit al gazetei celei mai vechi şi celei mai ... netrebnice din Bucureşti.

Cititorii noştri cred poate că luăm peste picior pe mult şi mai mult decât onorabilii noştri confrați: dar rău cred.

„Românul", vorbind într-unul din cele din urmă numere ale sale despre un conventicul al celor chemați (multi chemați şi puțini „aleşi") ce se va ține la Bacău, introduce „frumosul" apel al d-lui A. D. Holloan, inserat în „Gazeta de Bacău", cu următoarele cuvinte:

Am cerut şi cerem ca românii să se întrunească cât de des, să se vază, să se cunoască, să cugete, să dezbată şi să caute împreună calea şi metoda cea mai patriotică, cea mai înțeleaptă şi totdodată şi cea mai practică. Astfel, şi după noi numai astfel, națiunea poate merge cu paşi siguri spre realizarea dorințelor şi trebuințelor ei.

„Unde veți fi întruniți doi, în numele meu, voi fi în mijlocul vostru", zicea Isus, atunci când inamicii îl pândeau pentru ca să-l oprească

de a surpa comploturile fariseilor.

Când cetățeanii s-adună cu iubire şi cu sinceritate, geniul națiunii este în mijlocul lor.

……..

Să se întrunească dar, să se întrunească necurmat toți cei cari pun interesele generali mai presus chiar de interesele de partită, căci mare, foarte mare nevoie este, acum ca totdauna, şi poate mai mult decât totdauna, ca gândul națiunii române să fie neclintit cu noi, între noi şi în noi.

Ştie „Românul" ce stil e acesta? Să i-o spunem noi: stil jidovesc. Redactorul n-are decât să deschidă *Psalmii* împăratului şi proorocului David şi să vadă cum toată poezia jidovească nu consistă decât în repetarea aceleiaşi idei, adesea foarte sărace, cu alte cuvinte. Dar nici în cuvinte variate nu sunt bogați stiliştii „Românului". Ei declină şi conjugă în sus şi-n jos acelaş cuvânt fără de nici o trebuință ş-apoi zic că presa e ... lumina. Multă lumină trebuie să fi intrat în capul cititorilor „Românului" când li se spune că trebuie să vadă, să cunoască, să cugete, să dezbată, să caute calea şi metoda.

Oare puțină, cât [de] puțină gramatică românească nu se poate introduce prin contrabandă la redacția „Românului" ?

Dar să contenim. Deja am atacat prea mult tot ce este românesc şi am ating susceptibilitățile națiunii. Națiunea nu ştie a scrie; ar fi o crimă pentru redactorii „Românului" să ştie ei asemenea moft conservator şi austro-maghiar.

[6 noiembrie 1877]

[„PRIMIM URMĂTOAREA SCRISOARE..."]

Primim următoarea scrisoare trimisă la adresa d-lui autor al articolului Revista teatrală:

Domnule,

Nu voiesc a vă cere să fiți drept cu nimic, vă permit să fiți chiar puțin politicos cu mine. „Point ne me chauffe", cum zice vechea zicătoare franceză. Însă nu cred că aveți dreptul d-a spune lucruri neadevărate.

Poate că n-ați citit Le rêve de Dochia, precum era datoria d-voastră, înainte d-a începe ..... critica acestei piese. Dacă ați fi citit-o, ați fi găsit aceste versuri la sfârşitul invocațiunei :

O toi, jeune Heros, qui ramasses l'épée,

A la main de Michel expirant échappée etc.

Ca să fiți siguri, vă trimet broşura.

Nu sper că veți fi destul de drept ca să îndreptați, chiar în „Timpul", nedreptatea ce ați făcut; dar am voit să vă probez cât de întemeiate sunt zicerile d-stră.

Ura este totdauna cea mai rea povățuitoare. Dar, vă întreb, ce va să zică ura în contra unui om care nu vă cunoaşte, pe care nu-l cunoaşteți şi care nu v-a făcut nimic.

Vă salut.

Frederic Dame 48,
Calea Mogoşoaiei

Bucureşti, 12/24 noiemvrie 1877

D-nul Frederic Dame va trebui să mărturisească că nu poate să ne ceară pentru scăparea din vedere de care ne-am făcut vinovați o mai mare satisfacțiune decât pe aceasta pe care i-o dăm, publicând chiar scrisoarea ce ne-a adresat-o d-sa. Pentru ca însă satisfacțiunea să fie şi mai deplină, iată şi versurile de care vorbeşte d-sa :

O toi, jeune Heros, qui ramasses l'épée
A la main de Michel expirant échappée
Et du sang des bourreaux encor toute trempée,
Du haut des monts je te benis! ...
Va donc, Prince, va donc, réaliser mon rêve,
Que le destin par toi s'achève,
Que le vieux tronc latin où bouillonne la seve
Reverdisse aux rayons de l'aube qui se lève,
Et que, sous ses rameaux benis,
Après tant de maux infinis,
Mes enfants, enfin réunis,
Saluent dans l'avenir ta gloire.
Et toi, Dieu tout puissant, donne-nous la victoire!...

Constatăm dar, cu viuă mulțumire, că am fost nedrepți, când în numărul de la 12 noiemvrie al ziarului „Timpul" ziceam:

Se vorbeşte de vitejia armatei, nicăiri însă că cu aceeaşi vitejie Domnul însuşi s-au expus focului duşman şi că ghiulele zburau împrejurul capului său. Republicanismul nu poate merge mai departe.

În Le rêve de Dochia se vorbeşte de vitejia Domnului pe care autorul îl numeşte „jeune Heros", adică republicanismul

nu merge atât [de] departe încât să nu poată merge şi mai departe.

Încă o dată : recunoaştem că d. F. Dame este mai puțin republican decât cum îl credeam.

Făcând această mărturisire, ne câştigăm însă dreptul de a constata că d-l Frederic Dame ne credea mai puțin drepți decât în adevăr suntem.

Înainte de toate „Timpul" nu a făcut nici un fel de dare de seamă asupra poemului Le rêve de Dochia. Acest poem, scris şi publicat în limba franțuzească, este o lucrare, pentru noi românii, cu totul nevinovată.

Îndată însă ce această lucrare nevinovată se traduce în limba română şi se reprezintă pe scena română, datoria noastră e de a controla efectul pe care-l produce. Noi am făcut o

---

dare de seamă asupra reprezentațiuei ce s-a dat în teatrul din Bucureşti subt titlul *Visul Dochiei.* În trei rânduri am fost de față la reprezentațiunea acestei piese şi una singură dată nu ne aducem aminte să, fi auzit versurile citate din poemul *Le rêve de Dochia.*

Poate că nu am auzit bine; poate că am uitat; atunci cerem iertare pentru greşeala de care s-au făcut vinovate urechile noastre ori, dacă nu urechile, memoria noastră; dar cerem totodată dreptul de a pretinde că nimeni să nu [ne] învinovățească de a fi comunicat impresii pe care în adevăr nu le aveam.

Noi am ieşit din teatru cu impresia că despre Domnul nostru nu s-a vorbit nimic în *Visul Dochiei* şi această impresie ne jignea, şi pentu că în adevăr ne jignea am zis ce am zis.

Câtuşi de puțin nu ne pasă dacă în poemul *Le rêve de Dochia,* este ori nu este ce ne lipsea în *Visul Dochiei.* Dacă e însă vorba, atunci chiar şi aceea ce este în *Le rêve de Dochia* este atât de puțin încât noi, din punctul nostru de vedere, adevăr am grăit când am zis că nu este nimic. Vine d-nul Frederic Dame şi ne spune că îl urâm „fără ca să-l cunoaştem, fără ca să ne cunoască şi fără să ne fi făcut ceva".

Negreşit, în asemenea împrejurări, „ura" ar fi un simțimânt lipsit de orişice temei firesc. Dar tocmai fiindcă nu-l cunoaştem, nu ne cunoaşte şi nu ne-a făcut nimic, nu îl putem urî pe d-sa personal. Cunoaştem însă scrierile d-sale, şi pe aceste le urâm.

I-am spus-o că a „comis mai multe scrieri dramatice"; nu ne mai poate dar spune că nu ne-a făcut nimic. Cine ştie dacă nu mai bucuros l-am vedea pe d-l Dame batjocorind pe eroii noştri decât lăudându-i în modul în care îi laudă. Ei bine ! Mihai, Ştefan şi Mircea sunt în gândul nostru nişte chipuri atât de sfinte în măreția lor încât ne cuprind fiori când le privim; vine apoi un om neastâmpărat şi străin de pietatea noastră, vine, ia aceste sfinte icoane, le târăşte prin noroiul zilei, face din ele nişte caricaturi puse la vânzare şi apoi zice că nu ne-a făcut nimic. — Da ! nimic nu ne-a făcut: a luat numai numele Domnului în deşert.

Iar astăzi oştenii români se aruncă cu bărbăție în luptă.; pământul se cutremură sub picioarele lor; cad şi iarăşi cad, şi totuşi merg înainte; lumea întreagă stă uimită; un fior de jalnică şi totuşi senină mândrie înalță sufletele tuturor românilor : în clipa aceasta vine un om şi îşi bate joc de acei oşteni, vine un om şi face marfă de vândut din senina mândrie a românilor, apoi zice că nu ne-a făcut nimic.

Dar, în sfârşit! Urmărim o țintă nebună ! Lumea se adună, priveşte, gustă din otravă şi rămâne mulțumită. Dacă nu ar fi astfel, am fi aruncat scrisoarea d-lui Frederic Dame în foc ; când vedem însă că un om care scrie asemenea scrisori poate să vorbească spre mulțumirea românilor despre Ştefan, Mihai şi Mircea şi poate să se însărcineze cu lauda marilor fapte ce chiar nici nu sunt încă cu totul îndeplinite, atunci ne apucă deznădăjduirea şi, îngroziți, ne gândim că viermii nu se pot prăsi decât acolo unde e ceva putred.

Dacă luptăm, lupta nu e împrotiva d-lui Frederic Damé, ci împrotiva curentului bolnăvicios în virtutea căruia nişte scrieri de felul *Oştenilor români* pot să fie gustate.

Lupta e poate zadarnică; dar în sfârşit, ne facem şi noi, în felul nostru, datoria de români.

[15 noiembrie 1877]

[„«ROMÂNUL» RĂSPUNDE LA BĂNUIALA..."]

„Românul" răspunde la "bănuiala de radicalism aruncată asupra guvernului actual de către conservatori.

Teza discutată este că Rusia şi Europa nu poate să aibă încredere într-un guvern radical. „Românul", admițând calificarea de „radical", dă acestui cuvânt un înțeles pe care nu-l poate avea.

Guvernul nostru, zice „Românul", cerea negreşit Rusiei, Austriei şi celorlalte puteri să respecte susceptibilitatea, onoarea, drepturile şi legitima mândrie a națiunii, iar bărbații politici din centru [î]l acuzau de radical şi cereau astfel ca el să fie răsturnat de către puterile străine, care în locu-i să-i recomande pe domnielelor.

Acesta e dar înțelesul bănuielii de radicalism; calificând guvernul actual de radical, conservatorii vor să zică că el prea mult ține la drepturile şi susceptibilitățile națiunei, că el „prea e patriotic".

„Românul" prin urmare zice :

Ca să nu fiți şi voi taxați ca radicali, în patriotism, negreşit c-ați fi făcut orice concesiune, ați fi mers până la cea mai de jos umilire.

Noi credem că ziariştii din Strada Doamnei au făcut din rea deprindere acest *salto mortale* silogistic : deoarece nu credem că dinadins ar fi cu putință o logică atât de părăsită de toți dumnezeii.

[19 noiembrie 1877]

BĂLCESCU ŞI URMAŞII LUI

Peste două-trei zile va ieşi de sub tipar *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

Se ştie neobositul zel cu care acest bărbat, plin de inimă şi înzestrat de natură c-o minte pătrunzătoare şi c-o fantezie energică, au lucrat la istoria lui Mihai Vodă. Din sute de cărți şi documente el au cules c-o adevărată avariție pentru gloria nației românești toate colorile din relații şi notițe cu cari apoi au zugrăvit acea icoană măreață din care figura voievodului românesc iese în prosceniu, vitejească şi mândră şi vrednică de a se coborî din strălucita viță a Basarabilor.

Limba lui Bălcescu este totodată culmea la care au ajuns românimea îndeobşte de la 1560 începând şi până astăzi, o limbă precum au scris-o Alecsandri, Const. Negruzzi, Donici, şi care astăzi e aproape uitată şi înlocuită prin „păsăreasca" gazetarilor. Deşi Bălcescu se întemeiază pretutindenea pe izvoare şi scrierea lui e rezultatul unei îndelungate şi amănunțite munci, totuşi munca nu se bagă nicăiri de samă, precum în icoanele maeştrilor mari nu se vede amestecul amănunțit de văpsele şi desemnul îngrijit linie cu linie. O neobicinuită căldură sufletească, răspândită asupra scrierii întregi, topeşte nenumăratele nuanțe într-un singur întreg şi, asemenea scriitorilor din vechime, el [î]i vede pe eroii săi aievea şi-i aude vorbind după cum le dictează caracterul şi-i ajunge mintea, încât toată descrierea persoanelor şi întâmplărilor e dramatică fără ca autorul să-şi fi îngăduit a întrebuința undeva izvodiri proprie ca poeții.

Nicolae Bălcescu e dealtmintrelea o dovadă că limba românească pe vremea lui şi-nainte de dânsul era pe deplin formată şi în stare să reproducă gândiri cât de înalte şi simțiri cât de adânci, încât tot ce s-a făcut de atunci încoace în direcția latinizării, franțuzirii şi a civilizației „pomadate" au fost curat în dauna limbei noastre.

Deşi nu mai împărtăşim entuziasmul cărții lui Bălcescu pentru ideile profesate azi de colegii lui dela 1848, deşi ne-am încredințat cu durere că chiar aceia ce azi le reprezintă nu mai sunt pătrunşi şi se slujesc numai de dânsele ca de o pârghie pentru ajungerea unor interese mici, deşi ştim că, daca inima lui era vie în vremea noastră, prin cartea lui ar fi trecut o suflare rece de ironie asupra piticilor care îngânau a împărtăşi simțirile unei inimi pe care n-au ştiut-o prețui niciodată, totuşi entuziasmul lui ca atare ne încălzeşte, căci este sincer, adevărat, energic, s-arată cu acea neşovăire de care ne minunăm în caracterele anticității.

Dumnezeu a fost îndurător şi l-au luat la sine înainte de a-şi vedea visul cu ochii, înainte de a vedea cum contimporanii care au copilărit împreună cu dânsul şi în cercul lui de idei le-au exploatat pe acestea ca pe o marfă, cum a introdus formele goale ale Occidentului liberal, îmbrăcând cu dânsele pe nişte oameni de nimic.

El s-ar spăimânta văzând cum a fost să se realizeze pe pământul nostru libertate şi lumină. El ar vedea parlamente de păpuşi neroade, universități la cari unii profesori nu ştiu nici a scrie o frază corect, gazetari cu patru clase primare, c-un cuvânt oameni cari, văzând că n-au încotro de lipsa lor de idei, fabrică vorbe nouă, risipind vechea zidire a limbii românești, pentru a părea că tot zic ceva, pentru a simula o cultură care n-o au ş-o pricepere pe care natura n-au voit să le-o deie.

Murind în Italia, sărac şi părăsit, rămăşițele lui dorm în pământul din care au pornit începătura neamului nostru, cenuşa sa n-au sfințit pământul patriei, ci e pe veci amestecată

cu aceea a sărăcimii din Palermo. Cu limbă de moarte însă şi-a lăsat manuscriptele sale d-lui Ioan Ghica, şi astăzi, după un pătrar de veac din ziua morții lui, Societatea Academică a însărcinat pe d. A. Odobescu cu reviziunea şi editarea scrierii, care va vedea lumina la vreme, astăzi când vitejia şi virtutea țăranului nostru ne face să uităm fățărnicia şi micimea de suflet a oamenilor dela 1848 şi nemernicia unora dintre comandanții improvizați de frații roşii, cari, pentru a-şi dura glorie pe acții duc ca d. colonel Angelescu la o moarte sigură şi fără de nici un folos pe acest popor viteaz şi vrednic de a fi altfel guvernat.

Facă-se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adevărată idealul nostru, libertatea ce se câştigă prin muncă. Când panglicarii politici care joacă pe funii împreună cu confrații lor din Vavilonul de la Seina se vor stinge pe rudă pe sămânță de pe fața pământului nostru, când pătura de cenuşeri, leneşă, fără ştiință şi fără avere, va fi împinsă de acest popor în întunerecul ce cu drept i se cuvine, atunci abia poporul românesc îşi va veni în fire şi va răsufla de greutatea ce apasă

asupra lui, atunci va suna ceasul adevăratei libertăți.

Dar suna-va acel ceas ?. Oare tinerimea care astăzi își uită limba și datinele prin cafenelele Parisului și care se va întoarce de acolo republicană și îmbuibată cu idei străine răsărite din alte stări de lucruri, va mai fi în stare să înțeleagă pe acest popor, a cărui limbă și istorie n-o mai știe, ale cărui trebuințe nu le înțelege, ale cărui simțiri o lasă rece ? Fi-vor în stare acei tineri să înțeleagă că nimic pe acest pământ, pentru a fi priincios, nu se câștigă fără muncă îndelungată, că toate cocoțările lor de-a gata, prin intrigi de partidă și prin lingușirea deșerților și fățarnicilor roșii, nu sunt de nici un folos pentru țară ? Fi-vor destul de înțelepți ca să nu lingușească patimile mulțimei cu fraze sunătoare, ci s-o facă a vedea lămurit că munca și numai munca este izvorul libertății și a fericirei și cumcă cei ce pretestează că bunurile morale și materiale se câștigă prin adunări electorale, prin discursuri de cafenea și prin articole de gazetă sunt niște șarlatani cari amăgesc poporul în interesul lor și spre risipa buneistări ? La întrebările acestea răspunsul e greu; ne temem chiar de a face concluzia finală.

Oare un stejar care-l rupi de la rădăcină și-l sădești în mod meșteșugit într-o grădină de lux are viitor ?. Oare neamul românesc, cu toată trăinicia rădăcinilor, are viitor când trunchiul e rupt de întreg trecutul nostru și răsădit în mod meșteșugit în stratul unei dezvoltări cu totul străine, precum este pentru noi cea franțuzească ?

Iată întrebări la care nu îndrăznim a răspunde. Dumnezeul părinților noștri să aibă îndurare de noi.

[24 noiembrie 1877]

[„ÎN REVISTA ZIARELOR..."]

În revista ziarelor din numărul nostru de la 26 noiemvrie s-au strecurat câteva cuvinte de care s-au simțit atinși confrații noștri de la „Presa". Aceste cuvinte sunt în adevăr regretabile; ele nu emană nici de la direcțiunea, nici de la redacțiunea „Timpului" și ne pare rău de scăparea de vedere care a făcut să treacă necontrolate cuvintele de care cu drept se plânge „Presa". La rândul nostru găsim că „Presa" în rostirea nemulțumirei sale n-a ales bine espresiunile și a mers prea departe atacând cu o violență neașteptată și nejustificată atunci când avea mai întâi a cere o esplicațiune pe care și fără acele cuvinte violente ne-am fi grăbit a i-o da.

Red.

[2 decembrie 1877]

1878

[„«ROMÂNUL» ESTE ADÂNC ÎNTRISTAT..."]

„Românul" este adânc întristat; „Românul" plânge cu amar; „Românul" geme și se vaită că înfrățirea nu s-a făcut !

În ziua de 26 ianuarie, zice sibila radicală în numărul din 1 fevruarie, toate partidele s-au întrunit la un vot unanim; și în aceeași zi „Timpul", după 24 de ceasuri „Presa" și peste 48 câțiva senatori au sfâșiat pactul și atacă iarăși guvernul. Vai ! vai ! ce răi mai sunt aceștі oameni.

Mai încet, domnilor de la „Românul", ia să ne înțelegem bine !

Votul unanim din 26 ianuarie cui era adresat ? Ați putut crede oare un singur minut că era o aprobare a miniștrilor noștri, un vot de încredere dat patriotismului și capacităților lor sau un bil de indemnitate? Voi știți prea bine că nu este așa, este bine a se mai preciza lămurit încă o dată. Acel vot era o manifestațiune îndreptată către Europa întreagă în contra unui pericol de care țara este amenințată.

Dacă conservatorii din Cameră și din Senat s-au unit pentru această manifestațiune cu restul deputaților și senatorilor, ei au făcut-o pentru că, totdauna când este vorba de un fapt patriotic și bărbătesc, ei sunt în fruntea tuturor. Ei au făcut-o fără a privi, precum o ziceam sunt acum trei zile, nici la cei ce erau alături cu dânșii, nici la cei mai ales ce erau în fața lor. La 26 ianuarie nu era vorba nici de a judeca, nici de a spăla pe miniștri. Toate vin la vremea lor pe această lume; va veni și ziua unde va avea a se hotărî și despre d-nealor; însă nu a sosit încă.

Prin urmare încetați de a vă încerca să convingeți pe cineva că la 26 ianuarie s-a încheiat un pact de înfrățire ce s-a sfâșiat a doua zi.

Încetați de a mai zice că retragerea acuzațiunei în contra foştilor miniştri nu a fost decât urmarea acelei înfrățiri. Rătăciți într-un dedal din care nu mai ştiați cum să ieşiți, ați apucat cu fericire pretextul ce vi s-a înfățoşat pentru a vă scăpa înşivă. Fiți modeşti, precum ați fost prudenți; nu mai arătați ca un act de insolentă mărinimie aceea ce a fost un fapt de perfidie şi de inichitate.

Dacă voiați înfrățire trebuia să trimiteți pe foştii miniştri înaintea Curței de Casațiune, ca să spulbere ineptele voastre acuzațiuni. Întru aceasta, Prințul A. Ştirbey şi d. Rosetti v-au dat o lecțiune în Cameră votând contra moțiunei de retragere a acuzațiunei. Acest singur fapt ajunge pentru a arăta cum înțeleg bărbații cu inima şi cu simțirea demnității pretinsul vostru act de înfrățire.

[2 februarie 1878]

[„REPUTATUL NOSTRU ARTIST..."]

Reputatul nostru artist, d. Grigorescu, care a urmărit armata românească în campania ei peste Dunăre, a început a expune dintre tablourile sale lucrate după schițele militare ce a cules în Bulgaria.

Întâiele două tablouri sfârşite sunt expuse la magazinul de muzică Gebauer, Calea Mogoşoai[ei].

Unul înfățişează *Un transport de provisii pentru armata românească prin mijlocul nămolurilor şi mlaştinelor Bulgariei*; celălalt înfățişează *O năvală de tunuri si călărime românească la atacul Opanezului.*

E de prisos a mai aduce laude deosebitului talent al d-lui Grigorescu ; destul e să spunem că şi aceste din urmă două tablouri nu dă de minciună penelul din care a ieşit *Un iarmaroc în Moldova.*

[26 februarie 1878]

MILLO ÎN BUCUREŞTI

Luni d. Millo a reprezentat în sala Bossel *Lipitorile satelor,* cu care ocazie am văzut că bătrânul artist n-a pierdut nimic din vigoarea şi virtuozitatea lui.

Rolul său propriu l-a jucat cu o vervă care ne făcea să uităm cu totul că artistul are astăzi peste 65 de ani. Aceeaşi viiciune, acelaşi joc al fizionomiei, aceeaşi putere de mai nainte.

Publicul era încântat, ba chiar actorii erau cuprinşi de acelaş curent de veselie, de râdeau împreună cu publicul. Un lucru avem însă de observat, care ni se pare destul de însemnat pentru a reveni şi altădată asupra lui**.**

Actorii cari au dat concursul lor în această piesă sunt în mare parte diletanți ori începători, încât nu s-ar fi cuvenit ca d. Millo să se înconjure cu ei. Nu zicem nimic de d. Mincu, care, ca rutinar în vârstă, joacă în maniera lui toate rolurile cu un fel de haz cu totul propriu, care priveşte mai mult persoana şi maniera lui de-a juca decât caracterul reprezentat. Dar Măriuca, de ex., ar fi trebuit reprezentată de o persoană cel puțin simpatică. Citām tocmai acest exemplu. pentru că nu se cuvine indulgență acolo unde observăm o absolută greşală în alegerea carierei. Alegându-şi cineva cariera reprezentării dramatice, trebuie să ştie că tocmai arta aceasta are exigențe fizice, pentru că instrumentul artistului e chiar fizicul lui. Cu acea zestre fizionomică pe care o are d-na ce a jucat pe Măriuca din *Lipitorile satelor* nu se prezintă cineva pe scenă.

O părere nefavorabilă avem şi despre restul trupei improvizate. Deci, oricât am prețui de mult geniul individual al lui Millo, găsim totuşi că se cuvine neapărat ca să se înconjoare altfel. Nu zicem că toți aceşti domni ar fi lipsiți de talent, dar a recunoaşte un talent mediocru sau ascuns sau nedezvoltat nu va să zică a recunoaşte că el are deja dreptul de a seconda pe un om ca Millo într-o piesă cu care acest din urmă a cules atâția lauri şi atâtea aplauze.

Cestiunea se prezintă sub [două] puncte de vedere, unul estetic, altul de bună-cuviință.

Esteticeşte o piesa e totdauna un întreg, ca şi un tablou, ca şi o statuă. Un tablou în care o singură figură e escelentă, foarte escelentă chiar, iar celelalte caricate, e un tablou rău.

Din puntul de vedere al bunei-cuviințe întâmpinarea noastră e şi mai aspră. Asemenea înjghebări sau improvizări de trupe arată din două lucruri unul: sau puțin respect pentru public sau ignorarea deplină a exigențelor unui oraş mare cum sunt Bucureştii.

Foarte cu greu ne-am hotărât a face aceste observații numai pentru că n-am dori să atingem persoana unui oaspe atât de iubit care, după ce a lipsit un an aproape din Bucureşti, vine astăzi înapoi şi are drept de-a fi întâmpinat cu bine şi cu bucurie. Daca deci reprezentația în întregul [ei] ar fi fost, oricât de mediocră, numai admisibilă, daca privazul ce înconjura portretul măiestru al cârciumarului evreu ar fi fost câtuşi de puțin bun, am fi tăcut. Dar reprezentația a fost purtată, întreagă, de la început până la sfârşit, de umerii unui singur om. E drept că publicul venise să-l vadă pe Millo şi l-a văzut tot aşa plin de

spirit şi viociune ca şi mai nainte, dar publicul venise să vadă şi o piesă, nu numai scene izolate, căci adesea când personajul evreului lipsea de pe scenă fundul salei Bossel nu mai semăna a scenă, ci a altceva.

Găsim că e interesul artistului, în interesul său cel mai bine înţeles, ca să se încunjure altfel; nu zicem cu genii sau cu artişti eminenţi, dar din şirul celor ce-l secundează să lipsească cel puţin figurile „imposibile". Repetăm dar că, deşi întâmpinăm cu bucurie sosirea d-lui Millo, deşi preţuim fără rezervă talentul său propriu, suntem totuşi siliţi a stabili, ca o exigenţă inevitabilă, ca să joace înconjurat de o trupă regulată, care să-şi înveţe rolurile, încât să putem vedea piese întregi şi nu numai virtuozitatea individuală a unui singur personaj din piesă.

[21 aprilie 1878]

[„NU TRECE SESIUNE..."]

Nu trece sesiune, fără ca să se grămădească noi nori grei asupra ţării, fără ca incapacitatea cristalizată şi neonestitatea politică din dealul Mitropoliei să nu ameninţe ţara cu nouă şi grele loviri.

Ctitorii piosului aşezământ de cantonete Alcazarul-Ionescu, după ce s-au constituit odată în judecători de instrucţie; după ce-au călcat hoţeşte casele oamenilor, ca să le fure scrisori şi poate şi linguriţele de argint; după ce-au dispus asupra ţării întregi rechiziţiuni, luând averea oamenilor în contra literei şi spiritului constituţiei; după ce-au votat convenţia cu Rusia, războiul şi alte nevoi; după ce se constituie în suverani, ignorând şi justiţie şi Domn şi tot, — mai primesc astăzi asigurarea că tot ce vor binevoi a vota e şi voinţa Coroanei.

Deci d-nii miniştri pun în gura augustului purtător al Coroanei renunţarea la prerogativele sale, supunerea sub votul conventului din dealul Mitropoliei, şi într-adevăr acea renunţare era neapărat necesară, pentru că altfel naţia n-ar fi pierdut ultimul reazim şi ultima garanţie contra tentativelor ucizătoare ale acestor oameni.

Într-adevăr, acea renunţare e prea la locul ei, căci fără ea nu s-ar putea vota nici cedarea Basarabiei, nici banca de fiţuici şi nici *noua Convenţiune cu Rusia,* care nu înseamnă alta decât prefacerea României într-o semi-autonomă gubernie rusească

Iată dar ce soartă ne-au pregătit adâncile prevederi şi luminatul patriotism al celor la cari spirtul ţine locul spiritului şi punga diurnaşă locul inimii.

Nu sunt destule până acuma călcările făţişe şi piezişe ale legilor fundamentale ale ţării, nu destule sacrificiile de sânge şi bani, făcute pentru interese nu numai străine, dar de-a dreptul duşmane existenţei poporului românesc, nu-i destul c-am ajuns la discreţia Tratatului de Berlin prin înţelepciunea d-lor politică, acuma se mai pregătesc caimelele şi prefacerea ţarii în şosea rusească, şi a oraşelor noastre în conacuri căzăceşti.

Şi pe când toate uneltirile acestea contra rămăşiţelor de autonomie şi de avere ale ţării se pregătesc, parte în taină, parte pe faţa, gazetarii guvernului pretind să stăm cu braţele încrucişate, să ne minunăm de fericirile revărsate cu îmbelşugare asupra poporului, să fim politicoşi, prevenitori, amabili; să ne închinăm înţelepciunii Patărlăgenilor şi Fundeştilor, s-alegem Vodă pe d. C. A. Rosetti şi să-ntemeiem astfel viitorul lui Smintilă, iubitul moştenitor al Coroanei României. O asemenea purtare ar fi se-nţelege patriotică, naţională, măreaţă; ea ne-ar duce cu vremea, nu la împărţirea muncii, ci la munca împărţirii, adică la comunism şi la republica universală cu împărat neogrecesc.

Copii, a mai rămas Plevna internă, cetăţuia reacţiei. Daţi năvala bărbăteşte, căci tot se mai află câţiva oameni în ţara aceasta cari au moşiile lor străbune, ştiu carte şi răsar deasupra mulţimii. Daţi copii şi scurtaţi-i c-un cap ca să fie toţi de-o potrivă la minte, la avere, la obiceiuri. Atunci va răsări aurora unei nouă lumi, întâi sub formă de ghilotină, în urmă sub formă de cnut, care va pune capac de-a pururea comediei liberalo-patriotice.

Fie dar. Primim lupta propovăduită de d. C. A. Rosetti, marele rabin al roşilor şi al belferilor, şi vom sta ca Plevna în faţa negrei mulţimi a invaziei ruseşti pentru a mântui onoarea numelui românesc.

[22 septembrie 1878]

TEATRUL ROMÂNESC.
DESCHIDEREA STAGIUNII 1878—79

Dumineca trecută, 1 octombre, Asociaţia dramatică şi-a deschis stagiunea cu reprezintaţia *Fiica lui Tintoretto,* melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele „de boulevard", după cum se zice în termeni de teatru, şi *Fiica lui Tintoretto* este un spectacol interesant, în care o intrigă încâlcită şi presărată cu situaţii enigmatice ţine loc de tot: patimi umflate câte vrei, dar la caractere

să nu te aştepţi, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc deloc. Eroii se nasc, trăiesc şi mor, umblă, se mişcă, intră şi ies, totdeauna *ex machina,* fără altă noimă decât spre a sluji încâlcirii melodramatice. Un intrigant, cel puţin un om mârşav şi spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive, se vede a fi băiat bun), încurcă şi turbură fericirea şi liniştea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiţie, ori din dragoste, ori din ,,sfânta foame" a banilor, ori din cine ştie ce altă netrebnică pornire, sau, şi mai bine, din toate deodată, ca să fie melodrama şi mai grozavă. Ba încă, mulţi intriganţi de melodramă, daca i-ai întreba la o adică, nici ei n-ar şti să spuie pentru ce fac atâtea mişelii şi supără pe oamenii de treabă, buni-nevinovaţi; dar îi supără pentru că-i supără; aminteri, ce fel de melodramă ar fi aceea fără un ,,infam intrigant"? Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d-a rândul, dar în sfârşit, în actul al cincilea, i se înfundă şi lui; ori că-l ia şi-l duc la poliţie; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuşi de mustrarea cugetului; ori, dacă nu i se întâmplă una din astea, apoi trebuie neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacţia înaltei nobilimi şi onor. public.

Acesta e calapodul literar pe care e turnată şi *Fiica lui Tintoretto* şi în adevăr, în această melodramă mişelul Arezzo, după ce a făcut atâtea ticăloşii, moare la sfârşit trăsnit de o încurcătură galopantă de intestine, şi astfel se descurcă toată comedia.

Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru naţional, nouă ni se pare că alegerea unei bucăţi de soiul cam *rococo* al melodramelor ,,de bulevard" nu este tocmai nemerită.

Traducţia melodramei *Fiica lui Tintoretto* se datoreşte unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuieşte numai de hatârul muzelor româneşti. (Vorba ceea : — El iubeşte muzele româneşti. — Dar muzele pe el? — Şi el pe ele.) Şi se poate zice într-adevăr că e o traducţie minunată, de vreme ce traducătorul, anume d. *Frideric Dame* nu ştie, nu poate să ştie româneşte.

Onor. comitet teatral are în frunte-i, ca director general, pe d. Ion Ghica, prezidentul Academiei Române, şi în sânu-i pe d. G. Sion, membru în aceeaşi Academie; nu mai pomenim şi de multiscusitul d. Pseudo-Ureche, membru şi în comitetul teatral, care se zice c-a părăsit jeţul academic fiindcă, din nenorocire şi dimpotrivă cu speranţele-i legitime, nu s-a dat premiul Năsturel operelor d-sale *spurii,* tipărite ad hoc. Prin urmare, de la acest onor. comitet teatral, bucăţică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puţin respect pentru limba românească. Întâiul teatru. românesc din ţară, cârmuit de membri din Academia românească, pe a cărui scenă se vorbeşte o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Şi de aceea nici nu putem crede că onor. direcţie generală a avut ceva în ştire despre traducţia minunată a d-lui Fr. Dame, cu care s-a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a se critica fiecare actor în parte, mai ales când toţi sunt cunoscuţi din trecut publicului. Însă o observaţie sau două, chiar de pe acum, întru cât priveşte aceea ce în franţuzeşte se zice *l'ensemble,* credem că şi-ar găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într-un teatru că toţi actorii trebuie să vorbească tot într-un glas, adică să aibă cu toţii un diapazon statornic. Duminică seara multe scene s-au jucat aşa încât părea că un actor vorbeşte din pivniţă şi altul din podul casei; iar când vorbeau mai mulţi era şi mai ciudat. La o întrebare şoptită, un actor poate răspunde într-un glas cât vrea de tare, însă nu într-un glas mai înalt sau mai adânc decât glasul căruia-i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranţii, coriştii şi rolele de a doua şi a treia mână să se arate ca făcând parte vie din comedia ce se înfăţişează pe scenă; adică, la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă cheflii; şi daca s-ar putea să nu mai stea drepţi şi la rând, soldăţeşte, că doar disciplina dramatică se deosebeşte de cea de la cazarmă. Un erou zelos asudă în faţa scenei în agonia ceasurilor din urmă; iar tovarăşii lui de luptă, chip şi seamă, pe cari el îi conjură cu limbă de moarte să-l răzbune şi să scape patria de vrăjmaşi, voinicii lui, stă drepţi la linie, fără să-l asculte, şi se gândesc : unul că s-apropie Sfântul Dumitru, altul că n-are palton ori că s-a rupt ghetele, altul că n-a plătit abonamentul la birt — fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi însă fiecare şi le ştie şi nu privesc deloc pe public, care ar dori să vază pe ,,tovarăşii de luptă" ai eroului ce moare puţin mai mişcaţi de pierderea căpitanului lor.

Direcţia de scenă ar trebui să se cam gândească la îndreptarea acestor cusururi inveterate în teatrul românesc.

Sfârşim, sperând că la locurile competente din teatrul românesc părerile criticei cinstite vor fi citite măcar cu aceeaşi luare-aminte cu care se citesc măgulirile şi laudele banale, gratuite sau nu.

[6 octombrie 1878]

[„AFLĂM DIN TULCEA..."]

Aflăm din Tulcea că autorităţile ruseşti de acolo au oprit în mod absolut pe locuitori de-a face vreo manifestaţie de bună primire la intrarea trupelor române. Acest fapt a fost raportat deja în străinătate (însă *nu* din partea guvernului nostru), unde

se va cunoaşte cu mult înainte cauza adâncii tăceri ce vor observa-o populaţiunile la luarea în posesiune a Dobrogei.

Cu această ocazie rugăm pe confraţii noştri de la „Presa" de-a fi atât de buni să nu ne mai dea lecţii de patriotism prin notiţele cronicei. Cu *intenţie* comunicăm toate ştirile date, nu de „Le Nord" ci de „Curierul guvernului", jurnalul oficial al Împărăţiei ruseşti, asupra pretinsei bune primiri a ruşilor în Basarabia noastră. Tot cu această intenţie publicăm şi următoarea depeşă a guvernorului Basarabiei, generalul Şebeco, către Împăratul, cu data Ismail, luni 21 octombre :

Astăzi am proclamat în mod solemn unirea Basarabiei române cu teritoriul nostru. Graniţa vamală s-a înaintat până la Prut şi la Dunăre, teritoriul ne-a fost predat în mod oficial de către delegaţii români. Bucuria populaţiei e nemărginită.

Episcopul de Chişănău a celebrat serviciul divin, invocând binecuvântarea cerului asupra Maiestăţei Voastre. Toate clasele populaţiunii au dat expresie celor mai loiale sentimente pentru Maiestatea Voastră.

Predarea s-a făcut deci duminică, în aceeaşi zi în care trupele noastre au intrat în triumf în capitală. *Sapienti sat.*

[14 octombrie 1878]

DIN ISTORIA CALULUI

Homer nu cunoaşte încă cavaleria, eroii săi merg la luptă în căruţe, şi numai Odisseu şi Diomed se suie de două ori pe cai. Abia în timpul istoric al Greciei oamenii încep a călări, iar căruţa de bătălie, cu două roţi, se mai păstrează pentru alergări în arenă. În timpul lui Solon era o mică trupă de călăreţi la Atena, iar în războiul peloponeziac cavaleria avea deja 1000 de oameni. Scări şi şa nu existau în anticitate, ci numai chingă, frâu şi cel mult o cergă. Tot aşa era la greci şi la teuctherii germani, ai căror cai Cezar îi găseşte mici, urâţi şi cu coame lungi.

Frâul era adesea un simplu căpăstru. Scara a fost cunoscută abia în suta a patra după Hristos şi anume de la parţi; înainte omul punea mâna în coama calului şi se arunca pe el. Alexandru cel Mare se urca astfel pe calul său Bucephalos. Cea dântâi potcoavă cu cuie s-a găsit în mormântul regelui francilor, Childerich I, la Tournay.

Pentru a înlesni suirea la deal, Via Appia şi orice drum roman pentru armate avea trepte de piatră pentru cai, apoi călărimea romană avea la lănci un fel de călcâi, cum sunt catalicii, pentru a se urca pe cai. Grecii şi romanii creşteau cai mai cu seamă pentru petrecerile publice. Se călărea şi se umbla în căruţi cu câte patru cai sau mânzi. La alergări s-alegeau oamenii cei mai uşori, băieţi chiar ca în zilele noastre, jockeyi. În Roma trăsurile cu două şi patru roate se introduseră abia în zilele lui Cesar.

Rasa excelentă a cailor arabi durează după tradiţie, din cele cinci iepe ale lui Mohamed; în realitate însă e mai veche.

Dar Mohamed, în contrast cu ovreii, pe cari legea-i oprea de a avea călărime (5 Moisi, 17 16, Jes. 2 7), a făcut din contra din cultura calului o prescriere religioasă. Rasa spaniolă, îmbunătăţită prin cai arabi, a căzut iar sub Carol V prin cultura catârilor. În zilele războiului de 30 de ani cultura spaniolă veni în Germania, mai cu seamă în Mecklenburg, Friesland, în Austria şi-n Danemarca.

Până-n zilele dinastiei Hohenstauffen femeile îmblau călăreşte ca şi bărbaţii; abia mai târziu se-ntroduse şaua de-a curmezişul. Cele dentâi trăsuri le-a adus la 1533 Catarina de Medicis din Italia în Franţa, la 1601 Maria de Spania în Germania.

Nobilul cal arab trece până azi de rasa cea mai bună; se ţin registre de familie şi de şirul strămoşilor pentru ei, în cari s-arată descendenţa lor. Calul arab e cel mai sprinten şi mai iute, dar totodată cel mai nobil şi mai elegant în mişcările lui. De la el descind calul englez şi cel andaluz. Ali Paşa din Cairo, care ţinea mult la nobilii cai arabi şi susţinea că niciun cal englez nu se poate întrece cu unul arab într-o alergare de patru mile engleze. Halim Paşa se oferi a se rămăşi pe orice sumă că pe calul său englez Companion se va-ntrece cu orice cal arab. Şi-ntr-adevăr calul englez învinse pe cel mai bun cal arab a lui Ali cu jumătate de ceas.

În structura capului caii arabi şi cei englezi sunt uşori şi eleganţi, spre deosebire de cei finlandeji şi daneji. Din vremea migraţiunii popoarelor rasele de cai s-au amestecat şi s-au corcit. Caii poloneji sunt mici, cei din Ucraina şi cei căzăceşti sunt foarte răbdători, deşi neînsamnaţi.

Corcirea cailor să-ntâmplă cu măgari, zebra, ba chiar cu cerbii. Mulul asemănător cu caii se trage din măgar şi iapă, catârul din armăsar şi măgăriţa. În Bruxelles era un corciu de cal şi zebra, în Berlin unul de cerb şi iapă. Cultura catârilor e străveche, ba Moisi o opreşte chiar. Cu toate acestea în vremea lui David cei mari călareau pe asemenea animale, precum Absalon, sirienii şi armenii. Încă şi azi armenii din Rusia şi din Turcia se ocupă cu cultura catârilor.

[28 octombrie 1878]

1880

[„ZIARELE DIN VIENA..."]

Ziarele din Viena ne aduc ştirea că *Francisc Schuselka,* renumitul publicist austriac şi redactorul revistei politice ebdomadare „Reforma", ar fi fost lovit de dambla în ziua de 7/19 ianuarie şi că starea sa inspiră serioase îngrijiri.

Schuselka e un om cam în vârstă, căci e născut la anul 1811, la Budweis în Boemia, a studiat dreptul în Viena şi a fost mai întâi practicant la tribunalul criminal, în urmă institutor privat în Viena, Salzburg şi Praga.

De la 1835 a început a se ocupa cu publicistica. La 1845 apăru cel dântâi roman al lui. În urma unui conflict cu cenzura austriacă a mers întâi la Weimar, apoi la Jena, unde-a publicat între altele broşura *Este Austria germană?.* Aproape toate broşurile lui politice au avut drept urmare cercetări, avertismente şi espulsiuni. Astfel, în urma scrisorii *Cestiunea orientală adecă rusească* a fost dat în judecată şi avertizat. Broşurile *Războiul jezuiţilor contra Austriei şi a Germaniei* şi *Biserica nouă şi politica veche* au avut drept rezultat espulsiunea din ducatul Sachsen-Weimar. De aci merse la Hamburg, unde fu unul din fondatorii comunităţii religioase germano-catolice. În urma scrierii *Austria, progrese şi regrese,* librăria Hoffmann et Comp. din Hamburg a pierdut în Austria debitul pentru toate cărţile ce le edita.

În timpul revoluţiei de la 1848 se întoarse în Austria. A fost ales în Parlamentul de la Frankfurt, şi anume în comitetul de cincizeci, apoi de către cercul electoral Klosterneuburg în Adunarea germană-naţională, unde-a fost la stânga estremă, apoi fu ales în Parlamentul austriac, unde făcea parte din stânga moderată, iar în adunarea de la Kremsier dezvoltă o crâncenă opoziţie parlamentară.

După dizolvarea adunării din Kremsier se întoarse la Viena. La intrarea ruşilor în Ungaria scrise broşura *Nemţeşte sau ruseşte,* prin care făcu mare zvon.

La 1850 fu espuls din Viena, fără a i se cita motive, şi trăi internat doi ani la vila sa din Gainfarn, unde trecu la biserica evangelică.

După ridicarea acestei internări merse la Dresda, unde scrise broşura *Fatalitatea turcească şi marile puteri.*

Întors la 1854 în Austria, trăi retras. Abia la 1859 ţinu un discurs cu ocazia unei aniversare a lui Schiller şi făcu iar mult zgomot, dar guvernului-i displăcu atât de mult discursul încât a oprit publicarea, iar autorul a primit un avertisment. La 1860 — începutul erei constituţionale — el luă parte la mişcările pentru alegerile comunale. "Un discurs ţinut înaintea unei adunări de cetăţeni avu drept urmare că poliţia l-a oprit de-a lua parte la adunările electorale din Viena, nefiind înscris între alegătorii vienezi. Totuşi fu ales la 1861 de vienezi în Dieta Austriei de jos, unde pledă pentru o organizare federativă a monarhiei, părere pe care-a espus-o şi în broşura *Austria, şi Ungaria.*

La 1862 înfiinţa revista politică „Reforma", în care continuă lupta contra centralismului. Ca redactor al acestei reviste avu mai multe procese de presă, fu condamnat de mai multe ori la închisoare, pedepse pe cari i le-a iertat împăratul, deşi prin ele îşi pierduse drepturile electorale. Când vienezii îl aleseră totuşi, împăratul îi iertă şi urmările juridice ale acelor condamnări, încât putu să primească mandatul de deputat.

Din epoca apărării federalismului datează şi simpatiile de cari Schuselka s-a bucurat între naţionalităţi. Coloanele revistei sale erau pururea deschise şi pentru cestiunile românilor din Austria, pe cari le-a apărat cu obicinuita lui putere de raţionament şi de dicţiune.

[13 ianuarie 1879]

[„CUM SUB OCHII PĂRTINIRII..."]

Cum sub ochii părtinirii şi sub logica pasiunilor virtuţile se schimbă în vicii şi viciile în virtuţi ! Lessing — dacă nu ne înşală memoria — povesteşte cazul unui om din India care comisese un omor pentru o femeie urâtă. La-ntrebarea judecătorilor cum s-a putut una ca aceasta vinovatul răspunse : „O dac-aţi vedea-o cu ochii mei!"

Tot aşa am ajuns astăzi şi cu monopolul tutunurilor : „O, dacă l-am vedea cu ochii fraţilor liberali, ce frumos, ce admirabil ni s-ar părea atunci".

Singura deosebire între omul din India şi decanul ziaristicei liberale este că acel om era statornic în vederea lui pe când „Românul" îşi schimbă ochii după împrejurări şi are vedenii înfricoşate şi apocaliptice atunci când fraţii căuzaşi au numai

rolul ingrat de-a striga prin cafenele; şi perspective trandafirii atunci când aciiaşi fraţi ajung să puie ţara la cale.

Ştiţi ce era odată monopolul tutunurilor — când erau conservatorii la putere — în ochii ziarelor liberale şi ai tovărăşiei de la Mazar Paşa ?

„Românul" singur mărturiseşte tonul ce-l creaseră liberalii în ţară. „Când s-au înfiinţat monopolul tutunurilor la noi n-a fost decât un strigăt în toată ţara în contra acestei noi măsuri fiscale". El însemna: uciderea unei ramure de producţie naţională, o spoliaţiune a ţării din partea străinilor.

Puşi în vesela necesitate de-a ilustra purtarea liberalilor de pe atuncea, vom spune numai că Regia era compusă din hoţi cari înşelau publicul la cântar şi dădeau fidea de carâmbi vechi în loc de tutun în pachetele de calitatea întâia. Experţii roşii cântăreau şi răscântăreau prin „Românul" şi prin alte ziare liberale hârtia învelitorii pachetelor, staniolul, smoala cu cari sunt lipite şi făceau ingenioase exerciţii de adunare şi scădere asupra celor 25 de grame. Un colaborator vremelnic recomanda cititorilor „Românului", prin scrisoare deschisă, tutunul Regiei ca mijloc excelent contra anghinei difterice, de vreme ce *tăbăceşte* gâtul în aşa chip încât nu se mai poate prinde nimic de el.

Ştiţi însă ce este azi monopolul ?

„Românul" de la 10 curent ne răspunde : „monopolul tutunurilor este, *fără îndoială, cel mai* **echitabil** din toate impozitele indirecte; el nu izbeşte un obiect de prima necesitate, ci din contra un *rău obicei,* un fel de **viciu".**

Acest viciu trecea odată drept mucenic. Astfel de ex. st. marele mucenic Mărculescu îşi tăbăcise gâtul cu tutunul Regiei, pentru a da învăţături sărmanei omeniri ce otrăvuri cată să întrebuinţeze contra anghinei. Îşi răstignise beregata pe altarul omenirii. Un viitor martirologiu al tutulor candidaţilor academiei de înţelepţi de la Mărcuţa va păstra cu gratitudine numele tuturor acelor ilustraţiuni cari au vorbit pe atuncea în „ Românul" contra monopolului.

Va să zică fumatul era sub conservatori un martiriu, o virtute *par excellence,* sub liberali a devenit un rău obicei, un viciu, iar fumătorii trebuie să-şi spăşească păcatele, căci tot „Românul" zice că aceşti vicioşi n-au nici un drept să vorbească; bine li se face ceea ce li se face şi, dacă nu vor să fie loviţi pentru viciul lor, n-au decât să [nu] mai fumeze şi vor fi mai ... *sănătoşi.* Va să zică fumătorii nu sunt numai nişte vicioşi, ci totodată şi bolnavi. „Prin urmare nu se poate zice nimic contra monopolului tutunurilor ca impozit indirect".

Şi daca fumatul e un *viciu,* ştiţi ce vor deveni contravenitorii, fie în cultura, fie în contrabandă, după ordinea actuală de idei a ziarului guvernamental ?

Cel puţin *criminali.*

Căci „dacă regia va consimţi la modificări şi complectări ale controlului, i se vor da şi ei în schimb garanţiile pe cari le cere în contra contrabandei şi a culturii ilicite" .

Aceste garanţii, pe care însă „Românul" nu le citează, sunt pedepse criminale de ani de închisoare contra cultivatorilor sau introducătorilor iliciţi, şi încă pedepse pronunţate nu de juraţi, ci cu judecată scurtă, încât cine ucide pe un om va veni şi de azi înainte la juraţi şi va fi achitat, iar cine va cultiva zece fire de tutun în mod ilicit merge pe câţiva ani la puşcărie fără judecată.

Dacă esistă opinie publică la noi compare atunci declamaţiunile liberale din vremea înfiinţării monopolului cu declamaţiunile de astăzi, compare obligaţiunea luată de tovărăşia de la Mazar Paşa de-a aboli darea cu tendinţa de azi de-a o mănţine cu orice preţ, şi judece în consecuenţă.

Noi n-am amăgit niciodată oamenii şi de aceea deie-ni-se voie a nu admite nici sofismele cele noi ale „Românului", precum n-am admis nici pe cele vechi. A fuma nu este nici un rău obicei sau un viciu, dar nu este nici o virtute, ci pur şi simplu o trebuinţă *contractată,* ca oricare alta. Cumcă omul poate fără fumat nu-i nici o dovadă pentru viciozitatea şi răul obicei al fumatului, căci omul poate fără multe. Dacă nu-şi poate face casă şade-n bordei, dacă nu poate frige carnea o mâncă crudă, în fine dacă nu se poate îmbrăca umblă şi-n hainele lui moş Adam. Toată mişcarea economică a omenirii consistă în crearea de trebuinţe nouă şi numai *escesul* acestor trebuinţe e un viciu. Dacă cineva ar admite teoria „Românului" atunci toate artele : muzică, pictură, arhitectură, teatru; industriile: mătasă, catifele, broderii, ţesături, toate ar fi un viciu, pentru că nu constituiesc o primă necesitate, ar fi un rău obicei de care, dacă oamenii s-ar lăsa, ar fi mai... sănătoşi. În realitate însă obiecte de prima necesitate nu sunt decât acelea cari se-ntrebuinţează pentru nutrirea şi conservarea individului; acele obiecte sunt foarte puţine

---

la număr, iar tot restul de producte omeneşti sunt obiecte pentru îndestularea unor trebuinţe contractate, fără cari mai nu ne putem închipui existenţa omului modern.

Aceste trebuinţe nu sunt contractate de cătră sistemul nutritiv, ci de cătră cel nervos, adecă de cătră organele acelea cari fac din om om, pe când obiectele de prima necesitate sunt acelea cari au a face cu existenţa sa ca animal.

Şi într-adevăr animalele au nevoie de mâncare, de acoperământ contra intemperiilor, dar nu le-am văzut încă nici îmblând la teatru, nici fumând, nici cumpărându-şi tablouri, nici făcând muzică. Adecă de ! o spunem şi noi aceasta în

nevinovăția noastră: poate că *între* dd-lor vor fi văzut şi cazul contrariu. A numi dar fumatul un rău obicei, un viciu, e o sofismă pentru a îndreptăți impunerea unei dări, ceea ce nu era necesar.

Mai bine s-apuca „Românul" s-arate de ce darea aceea a trebuit să se creeze. Pentru că tot d-nii liberali votaseră drumul de fier Stroussberg, pe care apoi n-a voit să-l plătească, şi pentru că, plata fiind obligatorie prin iscălitura țării, conservatorii trebuiau s-o realizeze, creând resurse nouă. Departe dar de-a vedea în monopol o dare bună, contra căreia nu e nimic de zis, ea [a] fost privită aşa cum este în adevăr, adecă ca o nouă sarcină, dar care se impunea prin greutățile create de guvernul dumnealor.

O dare este dar totdeauna o neplăcere, individual vorbind, numai poate că sub roşii va deveni o fericire sau o beatitudine chiar de-a plăti biruri. De aceea noi nici apărăm, nici combatem monopolul. Necesitatea lui e evidentă, pentru că reprezintă un venit sigur de zece milioane, cari trebuiesc şi sunt deja angajate în cheltuielile asemenea neapărate ale statului. Ceea ce voim însă este a stigmatiza din nou acel sistem al minciunii şi al amăgirii publicului şi de-a arăta cum dd-nii liberali nu pot ține promisiunea lor de-a aboli monopolul şi cum acea promisiune nu era decât o manevră electorală, făcută cu deplina conştiință că n-o vor putea ținea.

Cel mai hazliu pasaj însă din articolul, menit a face epocă, al „Românului" e următorul:

Daca nimeni nu murmură în contra băuturilor spirtoase, care atinge un obiect ce *adesea este de prima necesitate* ... cum ar avea dreptul să se revolte în contra impozitului indirect pus pe fumători.

Noi credeam cum că băuturile spirtoase sunt arareori obiecte de primă necesitate, dd-lor zic *adesea.* Ştim că acele băuturi produc proroci în şirurile dd-lor, cari, mai competinți fiind în materie, ne impun plăcuta datorie de-a le da dreptate în privirea acelui esces de necesitate.

Fiziologiceşte însă lucrul nu-i adevărat. Alcoolul, întrucât e trebuitor nutriținii, se poate substitui, c-un înzecit folos pentru sănătate, cu hrana substanțială.

[17 ianuarie 1879]

[„PUBLICĂM URMĂTORUL ARTICOL..."]

Publicăm următorul articol care ni se trimite şi care va fi urmat de alții. El ni s-a părut un studiu conştiințios, o fotografie nemerită a partidului de la putere. El are cu atât mai multă greutate, căci iese din pana unui om pe care totul îl apropia de acel partid care ar fi putut mai mult decât oricine *a fi procopsit* de dânsul, dară pe care un spirit independent şi un instinct de onestitate politică l-au depărtat pentru totdauna de acea sectă în care intrând cineva trebuie mai întâi să lase afară, ca într-o anticameră, şi înțelegerea cu care l-a înzestrat Dumnezeu şi conştiința-i de om onest. Lăsăm cuvântul corespondentului nostru.

[22 februarie 1879]

VÂRFUL CU DOR [„DUPĂ CUM AFLĂM..."]

După cum aflăm, compozitorul cantatei *Vârful cu Dor,* d. Ladislav Lubici, pianistul curții M.M. L.L., a fost invitat de directorul Societații de muzică din Londra ca să trimită toate partiturile pentru a se începe repetițiile cantatei, care va fi reprezentată în curând în Covent-Garden —

---

teatrul M.S. Reginei. Piesa se va reprezenta cu tablouri vii, care se vor schimba mereu pe scenă, după înțelesul textului. Afară de aceea, directorul Societății din Londra a cerut permisiunea de-a reprezenta cantata în deosibite concerte şi în teatrul privat al principelui de Wales.

Compozitorul a fost ales membru al societății muzicale.

Costumele naționale române necesare cântăreților ce vor lua parte la reprezentație s-au şi trimis din Bucureşti.

Ar fi îndealtmintrelea de dorit ca d. compozitor să fie față la reprezentare şi să dirijeze însuşi esecutarea muzicei sale.

[18 martie 1879]

[„ȚĂRANUL ROMÂN, SĂRMANUL ȚĂRAN ROMÂN!..."]

Țăranul român, sărmanul țăran român !

I-am dat moşie de veci pentru ca să o lase în părăginire; l-am făcut singur stăpân pe sine pentru ca nimeni să nu le mai

stea în cale celor ce voiesc să-şi facă parte din averea lui; i-am dat drepturi pentru ca noi înşine să tragem foloase din ele; l-am făcut liber ca cerbul în pădurea cutrierată de vânători şi neatârnat ca frunza purtată de vânturi; l-am înăbuşit cu binefacerile libertăţii, încât astăzi îi vine să strige: „Dă-mi, Doamne, o stăpânire aspră şi dreaptă, ca să mă scape [de] cei ce mă iubesc în gura mare!"

Atunci când coconaşii, unii flămânzi şi alţii îmbuibaţi, au venit cu „libertatea" şi cu „fasoanele" de prin ţările străine şi au început să îmbete lumea cu vorbe frumoase, erau atunci oameni cu greutate şi cu pricepere, care cunoşteau ţara, obiceiurile şi nevoile ei şi care ne ziceau să nu prea grăbim cu „libertăţile" şi cu primirea aşezămintelor străine, pentru ca nu cumva să ne pară rău mai târziu.

Liberalii strigau în gura mare că aceşti oameni cumpătaţi sunt vânduţi străinilor, că urăsc poporul şi că vor să-l asuprească.

Ia să vedem acum unde ne-au dus liberalii cu iubirea lor cea mare.

În sat liberalii au aşezat diregătorii pe tipic străin, în care oameni străini poartă trebile satului după străine legi şi străine obiceiuri, încât bietul român nici nu mai ştie când i se porunceşte ori i se ia cu drept şi când e năpăstuit. Românul are drept să aleagă pe sfetnicii satului; ca cetăţean liber, el are vot; nu are însă voie să deie acest vot celui mai vrednic şi mai cu pricepere din sat; nu are voie să-şi pună în fruntea satului un om ca sine, ci trebuie să aleagă un cărturar. Iară dacă în sat nu sunt cărturari, dacă între cărturarii din sat nu e nici un om cumsecade, ori nici unul care voieşte să primească „slujba" de primar, românul poate să aleagă pe vreunul dintre oamenii fără de căpătâi ce cutrieră ţara ca o haită hămisită, pe vreun neguţător scăpătat, un logofăt, un vătaf ori un fecior boieresc.

Astfel am ajuns că în cele mai multe sate din ţară coada e căpătâi şi netrebnicul om de frunte. Numai pe ici pe colo mai găsim câte un ţăran ori alt om cumsecade în fruntea satului, şi primarul cu notarul, în loc să-i apere pe săteni, dau mâna cu ovreii şi cu arendaşii, ca să-i asupreasscă; primarul şi notarul sunt cele mai nesăţioase lipitori ale satului.

Chiar mai rău decât în sat stau trebile în plasă.

Guvernul trimite de prin târguri câte un flămând în plasă şi noul subprefect, în vederea câştigurilor legiuite şi nelegiuite, îşi cumpără numaidecât cai şi trăsură şi, din om fără de căpătâi ce era, începe a-şi da aerul de boier. El se simte stăpân pe plasa în care se află. Primarii şi notarii nu pot face nici o treabă fără de voia lui şi, prin urmare, ei trebuie să-i facă parte din câştig. Arendaşii şi proprietarii, fără de ajutorul lui, rămân cu pământurile nearate şi cu recolta părăsită. El vinde prin urmare munca ţăranului şi arendaşul ce voieşte să aibă totdauna braţe şi plugari şi care îndeprisos, nu are decât să câştige cu un preţ oarecare pe subprefect. E în sfârşit o înţelegere între toţi cei ce vor să trăiască bine fără de a munci câtuşi de puţin : ia fieştecare ceea ce-i cade îndemînă şi în cele din urmă toate se sparg în capul hoţilor de păgubaşi.

Dar guvernul, liberalii cei mari, miniştrii plini de iubire către popor, Camera, Senatul, fruntea ţării ce face ?

Face fiecare ce poate.

Cei mai mulţi dintre „liberali" acum trei ani erau plini de datorii şi, după o muncă, de trei ani, s-au făcut, slavă Domnului, oameni cu stare.

Căci unii au câte două-trei lefi, alţii posed moşii de ale statului cu arendă scăzută şi iarăşi alţii cumpără ori vând : ei n-au vreme să umble după nimicuri şi să mai caute ce fac primarii, notarii, pomojnicii şi subprefecţii.

Un lucru cere guvernul de la primari şi de la subprefecţi: ca la alegeri să-i ducă pe ţărani la urnă şi să-i facă să voteze pentru acela pe care îl doreşte guvernul de deputat.

De aici înainte fiecare să ieie de unde poate.

Şi dacă subprefectul vinde munca ţăranilor din plasa în care se află, directorul Ministeriului de Interne, mână dreaptă a d-lui I. C. Brătianu, cel mai mare peste toţi primarii şi toţi subprefecţii, prefectul prefecţilor vinde munca tuturor ţăranilor din ţară.

În vreme ce românii îşi varsă peste Dunăre sângele pentru o cauză străină, se hrănesc pe apucate, mor de foame, umblă goi şi degeră, liberalii se îmbogăţesc din rechiziţiuni şi din antreprize, din moşiile statului şi din samsarlâcuri; în vreme ce un român rabdă la foame şi frig şi îşi varsă sângele fără ca să ştie pentru ce, câţiva oameni vând cu un preţ de nimic carele, boii şi viaţa altor români.

Ani şi iarăşi ani de zile vor trebui să treacă până ce se va umplea golul pe care l-a lăsat vânzarea către străini în gospodăria ţăranului român; milioane şi iar milioane s-au pierdut şi se vor mai pierde pentru ca vreo doi-trei oameni să-şi poată face stare.

De jos până sus şi de sus până jos nu e decât jaf şi vânzare; ceea ce primarul face în sat şi subprefectul în plasă face prefectul în judeţ şi biuroul ministrului de interne în ţară.

Iată pentru ce strigă nesăţioşii mereu „libertate !".

„Libertate" le trebuie lor, căci în „libertate" sunt toate cu putinţă.

Directorul Ministerului de Interne face ce face, apoi se pune în înțelegere cu prefecții, subprefecții şi primarii şi le zice : „Voi ştiți prea bine că e vorba de pielea noastră; alegeți dar deputați liberali ca noi, căci ei ne vor ierta !"

Unul dintre liberali fură milioane; ceilalți liberali îl dau în judecată, îl trimit la puşcărie, dar peste câteva luni pun la cale grațiarea lui. „Formele" sunt împlinite şi de aici înainte toate sunt bine. Pe ceilalți „liberali" îi va scăpa, tot după „formele" constituționale şi legiuite, votul celor jăfuiți, căci românului i s-a dat votul pentru ca să aleagă însuşi pe impilătorii săi:

Aceasta e „libertatea".

Sărmanul țăran român ! Sărmana țară românească !

[19 aprilie 1879]

O SERATĂ LITERARĂ. *DESPOT VODĂ*

Vineri seara, la d. Titu Maiorescu, a avut loc o serată extraordinară a Societății literare „Junimea", unde d. Vasile Alecsandri a citit noua d-sale producție *Despot Vodă*, dramă în 5 acte în versuri.

Între asistenți, cari erau în număr de peste treizeci, se aflau dd. Bariț, Babeşi, Roman, Hăsdeu, Hodoş, Maniu, Caragiani, membri ai Academiei, d. I. Jarnic, romanist şi profesor, de filologie din Viena, dd. Circa, Frollo, Haret, D. A. Laurian, Şt. Mihăilescu, Manliu, profesori câțiva deputați şi senatori şi mai mulți membri ai „Junimei" din Iaşi, unii împreună cu damele lor.

Citirea dramei *Despot Vodă* a făcut cea mai bună impresie asupra acelui distins auditor, şi serata s-a sfârşit tocmai după miezul nopții, când asistenții s-au retras. fiecare dintr-înşii împreună cu oaspeții au mulțumit poetului de onoarea ce le făcuse venind în sânul Societății şi citindu-le noua sa producție.

Asupra acestei producții dramatice suntem scutiți de a mai face vreo laudă banală; credem a fi spus destul arătând numele autorului şi cine erau auditorii cari i-au dat admirația lor întreaga.

[30 mai 1879]

[„DE DOI ANI ŞI MAI BINE..."]

De doi ani şi mai bine ,,Timpul" a atras atenția cititorilor lui asupra neajunsurilor economice ale țării, neajunsuri care stau într-un fel de influențare reciprocă cu corupțiunea politică produsă de liberalismul cosmopolit.

Împrejurarea prin care organul nostru s-a distins de aproape toate celelalte este că pe de o parte n-a scăpat din vedere realitatea lucrurilor, pe de alta n-a renunțat la gândirea proprie în favorul unor citațiuni din autori franceji sau germani. În sferele noastre aşa-zise culte s-au lățit obiceiul de a mi gândi nimic din proprie inițiativă şi de a se ținea ca orbul de gard de cărți străine cari, mai cu seamă în materia mişcătoare şi pretutindeni alta a economiei poporului, nu au decât o valoare relativă, căci sunt răsărite din reflecțiunea asupra unor stări de lucruri cu totul altele decum sunt ale noastre. Nu numai legile noastre sunt copiate *ad literam* de pe legi străine, fără a se ținea în seamă nici dreptul național moştenit, trecut în codicele vechi, nici stările de lucruri de la noi, dar până şi regulamentele speciale ale serviciilor publice, până şi *circularele* ministeriale sunt traduse adeseori după calupuri străine, de se potrivesc sau nu se potrivesc. Această stare de lucruri devine şi mai tristă când vedem că ea, în loc de a înceta, continuă mereu, crescând încă prin vecinica emigrare a junimei studioase în străinătate, de unde ea — în locul culturii adevărate — aduce multă suficiență şi pretenții cu asupra de măsură exagerate.

E adevărat că în timpul din urmă neajunsurile economice ale țării au devenit atât de pipăite şi atât de văzute de toți încât nu pot scăpa din vederea nimărui; cu toate acestea procedările sumare din trecut în privirea unor materii analoage ne inspiră o adevărată spaimă de a vedea tratate şi aceste neajunsuri într-un mod sumar, după calupuri priimite *ad libitum,* cu acea grozavă superficialitate cu care se tratează toate cestiunile la noi.

Cauzele sărăcirii clasei agricole sunt multe, dar vom cita pe cele principale : 1) terminul de despăgubire pentru pământurile acordate țăranilor a fost prea scurt, suma anuală de plătit prea mare, încât această sarcină, care a venit în mod spontaneu asupra populațiunii rurale, trebuia s-o apese în mod neobicinuit de greu; 2) la chiar începutul împroprietăririi, tocmai atunci adecă când populațiunea avea nevoie de ani buni pentru a se deprinde cu nouăle greutăți, s-au întâmplat ani cu desăvârşire răi şi foamete în toată forma; 3) statul, privind pe țărani ca pe nişte cetățeni pe deplin formați pentru sistemul reprezentativ, i-au încărcat c-o organizare costisitoare şi bogată în funcționari *plătiți,* județeni şi comunali, încât printr-asta s-a creat o nouă şi cumplită clasă de lipitori ale satelor, avizați de-a dreptul la bugetele supraîncărcate ale comunelor rurale; 4) sarcinele nouă, venite peste noapte asupra țăranului, l-au dat cu totul pe mâna uzurei în cele mai deosebite forme ale ei. Trebuind să se împrumute pentru a plăti despăgubirea, dările către comună şi județ, el face acest împrumut în condițiile cele mai grele posibile, tocmai pentru că cererea acestor împrumuturi era generală. Mai adaogând pe lângă acestea obligațiunile

contractate pentru pământul ce-i trebuia aproape fiecăruia din țărani peste pogoanele ce le avea, se va vedea lesne că greutățile trebuiau să devie insuportabile pentru oameni cari abia începeau economia lor în mod independent; 5) dările indirecte a comunelor urbane fiind în mare parte dări asupra consumațiunii, ele sunt asemenea purtate de țăranii cari introduc în orașe obiectele de consumațiune. Deosebirea genetică între producția agricolă și cea industrială consistă tocmai în asta, ca dările și cheltuielile de transport la articolele producției industriale se *adaogă* la prețul lor original, pe când la cele agricole se scad din prețul lor original.

Astfel avem dar spectacolul unei țări în care tot importul, care consistă din articole străine și toate clasele, consistând în cea mai mare parte din speculanți cu producte străine, se hrănesc cu toate, dând în schimb un singur articol : grâul produs cu capitalul în pământ al proprietarului mare și cu munca țăranului.

Mai adăogând pe lângă acestea că concurența ce ne-o fac provinciile de sud ale Rusiei și America crește din ce în ce, avem tabloul complect al unei țări osândite de a da mereu îndărăt dacă va continua a avea exigențele de până acuma.

Pe lângă acestea toate, se mai adaogă apoi pericolul pentru țărani ca *clasă* de a-i vedea devenind proletari prin împărțirea micului lor număr de pogoane între copii adesea foarte numeroși. Cumcă acești copii ar fi economicește și mai slabi, și mai espuși de a fi esploatați apoi, în neputință de a-și întemeia căminul lor propriu e evident pentru oricine.

Față cu toate cauzele generale de înapoiare „Românul" speră de a fi găsit un mijloc care le va înlătura pe toate : *băncile rurale.* De unde se vor găsi banii necesari, fără camătă, a se da țăranilor, cum aceşti bani vor putea fi un mijloc contra răului organic al *divizibilității* pământurilor țărănești, rămân întrebări deschise.

Noi am propus deja singurele mijloace cari ni se par și practice și posibile pentru a da clasei țărănești și mai multă putere și un teren de lărgire a activității ei: maioratul și parcelarea sistematică a moșiilor statului în majorate. Acest sistem înainte de toate ar favoriza înmulțirea populației, aducând-o la o proporție mai justă cu întinderea teritoriului, și ar putea să înceteze atunci când valoarea averii mobiliare a unui țăran ar întrece cu mult valoarea averii sale imobile, când dar împărțirea moștenirii între copii s-ar putea face fără pericolul de a vedea parcelele țărănești dărăburindu-se în fărmături neînsemnate.

În orice caz însă *băncile agricole,* dacă se vor înființa, vor avea marele neajuns de a servi nu la dezvoltarea agriculturii, ci la plata de biruri, căci pentru aceasta, nu însă pentru lărgirea economiei, le trebuiesc țăranilor bani. Afară de asta băncile acestea n-ar avea nici o siguranță în privința rambursării împrumuturilor, de vreme ce pământul țărănesc e deocamdată inalienabil și n-ar putea servi ca ipotecă sau ca obiect de despăgubire.

Ni se pare că în loc de a-i împrumuta țăranului bani ca să-și plătească dările ar fi mult mai practic de-a reduce acele dări la o măsură în care el să le poată plăti cu înlesnire.

Dar aceasta e atât de simplu încât n-ar conveni nici unui din tineri[i] cari vor să lecuiască toate relele cu medicamente speciale, aduse din străinătate.

[27 iulie 1879]

[„ȘTEFAN MICLEA..."]

Ștefan Miclea, vechi rector al Universității din Iași, după o muncă neobosită de 29 de ani ca profesor de științele fizice, a încetat din viață.

În lunga și spinoasa lui carieră, dânsul și-a îndeplinit datoria totdauna cu prisos și fără preget. Sentimentele lui dezinteresate pentru datorie și pentru țară, caracterul lui independent, inteligența lui superioară și cunoștințele lui, după ce i-au atras în viață stima concetățenilor lui, i-au asigurat după moarte regretul tutulor acelora ce au avut fericirea să-l cunoască.

Răposatul lasă în urmă-i o văduvă și două copile. Numele văduvei, d-na Veronica Micle, este destul de cunoscut iubitorilor de adevărată literatură prin producțiile poetice de un talent hotărâtor ce d-sa le-a publicat în „Convorbirile literare".

Toate organele presei române, deplângând moartea lui Ștefan Miclea, sunt de părerea, pe care noi ne grăbim a o împărtăși, că ar fi un act de justiție a se trece cu vederea lipsa celui din urmă an de serviciu și a se acorda familiei sale pensiunea corespunzătoare serviciului de 30 ani, din care defunctului abia-i mai lipsea un singur an. Aceasta mai ales că atât numele răposatului cât și al văduvei sale sunt nişte nume ce netăgăduit au dreptul la deosebită considerație și în privința cărora, în viața publică, se pot și trebuie a se face oarecari excepțiuni.

Ne unim glasul cu acei ce trimit familiei răposatului sentimentele lor de condoleanță, esprimându-i adâncul nostru regret pentru pierderea venerabilului rector al Universității ieşene.

[11 august 1879]

[„DĂM ASTĂZI LOCUL ÎNTÂI..."]

Dăm astăzi locul întâi importantului discurs ţinut în Cameră de d. T. Maiorescu, deputatul colegiului I de Iaşi, în şedinţa Camerii de marţi, cu ocazia dezbaterii asupra răspunsului la mesajul de deschidere a sesiunii ordinare. Ideile partidului al cărui organ suntem asupra situaţiunii sunt expuse în acest însemnat discurs cu claritatea şi energia proprie a oratorului. Credem dar de prisos orice altă dezbatere din parte-ne asupra răspunsului la adresa tronului.

[14 decembrie 1879]

[„ŞEDINŢA DE IERI A SENATULUI.."]

Şedinţa de ieri a Senatului a fost fără îndoială una din cele mai semnificative şi mai interesante de când se discută în Corpurile legiuitoare cestiunea cu viclenie numită a răscumpărării.

Şedinţa era prezidată de d. Dimitrie Ghica — pe care l-am văzut jucând oarecare rol de care nu are a se felicita, când, din nenorocirea ţărei, s-a dat concesiunea Strusberg — şi, din când în când, se arăta pe scaunul prezidenţial figura ursuză a d-lui N. Bibescu.

Şi băncile Senatului ca şi tribunele publice erau aproape goale : se vedea bine că lumea e dezgustată de această comedie organizată în detrimentul ţărei de aceiaşi oameni cari au organizat altădată ceea ce tot ei au numit coţcăria Strusberg.

În această lipsă de auditor a luat cuvântul d. Ioan Ghica, cu o silă vădită.

Discursul d-lui I. Ghica a fost foarte semnificativ. Silit să susţie, cine ştie pentru ce, acest nenorocit proiect de lege, d. Ghica nu s-a înjosit, şi aceasta-i face onoare, să adune din pulberea în care le-a aruncat opoziţiunea armele sfărâmate ale d-lor Sturza-Costinescu. El le-a despreţuit! Un lucru încă care-i face onoare este că a recunoscut că strămutarea domiciliului Societăţii la Bucureşti este imposibilă, aşa încât tot auditorul s-a convins că strămutarea domiciliului societăţii în Bucureşti nu era decât un pişicherlâc al d-lui Sturza ca să înşele pe gură-cască şi să-i facă a vota convenţiunea de răscumpărare.

Dar atunci cum a susţinut d. I. Ghica convenţiunea ? Daca în adevăr calculele d-lui Sturza sunt neesacte, daca afirmările lui sunt neesacte, convenţiunea e rea !

Ca să scape de această consecinţă fatală, onor. d. I. Ghica s-a pus să susţie două idei cari nici unui monstru nu se cădea să-i treacă prin minte.

D-sa a susţinut mai întâi că noi am fi datori să plătim în timp de 90 ani anuitatea ce plătim astăzi; deşi în 50 ani se amortizează cu totul capitalul drumurilor de fier !

Pe urmă că noi am fi datori să plătim nu numai acţiunile primitive, dar şi acţiunile de prioritate; cu toate că noi nu ne-am obligat să plătim decât acţiunile primitive!

Rarii ascultători din sală priveau la d. I. Ghica cum se muncea ca să susţie aceste enormităţi vrednice de oameni ce nu ştiu să roşască de nimic şi surâdeau cu milă uitându-se când la d. I. Ghica, când la d. Sturza, cugetând la cauzele cari fac pe un om care se numeşte prinţ mai roşu decât roşii.

D. Mavrogheni, care a luat cuvântul după d. I. Ghica, a adunat lumea în sală.

D-sa a început prin a pune în evidenţă metoda nenorocită pe care guvernul d-lui I. Brătianu o întrebuinţează în toate cestiunile cele mari naţionale.

D. Mavrogheni a demonstrat că, de la Cameră până la Senat, s-a spulberat asigurarea dată de guvern că domiciliul Societăţii se va strămuta în Bucureşti; că chiar guvernul, cerând suprimarea amendamentelor, recunoaşte ceea ce încolo afirmase toate ziarele independente şi ceea ce s-a demonstrat în Cameră, că perspectiva strămutării, ce se prezintă la început de guvern ca sigură, era o iluziune înşelătoare; că capitalurile României de sute de milioane se vor administra din nou la Berlin ca odinioară vestita ladă cu două chei, că se vor administra de o delegaţiune a unei societăţi străine în care noi nu figurăm decât ca acţionari, sub supraveghearea tribunalului de comerţ din Berlin şi sub mâna cea grea a guvernului prusian !

La acest cuvânt puternic, în prezinţa acestui tablou luminos al viitorului acestei convenţiuni în care toată lumea vedea încurcăturile primejdioase ce ne aşteaptă, auditorul, deja numeros, rămăsese înmărmurit şi cu ochii ţintiţi la guvernul cel rău al României, la sirena fatală sub auspiciile căreia atâtea nenorociri se revarsă asupra ţării.

Nu făcea diversiune la acest tablou atrăgător decât unii din membrii majorităţii Senatului cari, cu un aer stupid, se uitau în toate părţile şi căutau distracţiuni ca să-şi înăbuşească vocea unei conştiinţe împovărate de greutatea crimei ce erau hotărâţi a comite !

La finele discursului său d. Mavrogheni a atins punctul de vedere internaţional.

„Nu ştiu a zis în substanţa, cari sunt nevoile dv. diplomatice, nu ştiu ce aş face daca aş fi în locul dv.; dar ştiu un lucru : eu m-aş fi ferit de a ajunge în starea în care sunteţi!"

Şi lumea, care ştie că d. Mavrogheni pune totdauna pe adversarii săi în cea mai bună poziţie pentru dânşii, impieta

asupra cuvintelor sale şi adaoga :

„Daca astăzi ne cer cu sila 100 milioane ca să intrăm în tovărăşie cu dânşii, ce ne garantează că mâine nu ne vor cere tot cu sila alte 100 milioane ca să ieşim din tovărăşia lor !"

După câteva cuvine neînsemnătoare ale d-lui D. Sturza, d. general G. Manu a luat cuvântul.

31 — C. 832

Discursul său a fost cel mai complect din aceasta şedinţă. D. Manu n-a menagiat pe nimeni şi mai puţin pe d. Sturza; şi, interpret al indignaţiunii publice, d-sa a numit pisica pisică, şi calculele d-lui ministru de finanţe calcule fantastice.

Într-o repede ochire retrospectivă d-sa a percurs toate fazele cestiunii Strussberg şi a adus aminte d-lui prim-ministru, care zâmbea, că cu aceeaşi zâmbire ironică a dat concesiunea Strusberg şi mai târziu a fost silit să recunoască singur că cu zâmbetul pe buze a ruinat ţara !

D-sa a spulberat apoi ideile puse înainte de d. Ioan Ghica, dovedind că sunt nu numai neadevărate, dar şi absurde.

D. Manu a demonstrat în fine că chiar după cifrele arătate în espunerea de motive, şi capitalul datoriei va fi mai mare decât crede d. ministru, şi anuităţile vor întrece cu mult anuitatea ce plătim astăzi.

În privinţa capitalului, cu cifrele din espunerea de motive d. general Manu a demonstrat că capitalul datoriei ce contractăm prin această convenţiune va fi nu de 237 mil. cât pretinde d. ministru ci mult mai mare, şi a arătat d-lui ministru anume sumele pe care le-a lăsat de o parte ca să ajungă la rezultatul ce a prezentat. Aceste cifre sunt arătate în alte părţi ale espunerei de motive, dar sunt lăsate cu îngrijire de o parte când se adună suma de 237 milioane : Uite popa, nu e popa !

Şi în privinţa dobânzilor, cu codul german în mână, a aprobat că acţionarii ce nu vor voi să preschimbe au dreptul la un dividend nu de 31/3% pentru fiecare acţiune, ci cu mult mai mare, şi că prin urmare anuitatea ce vom plăti va întrece cu 300 sau 400 de mii lei anuitatea ce plătim astăzi.

Argumentaţiunea d-lui Manu a fost aşa de puternică încât d. ministru de finance, d. Sturza însuşi, oh, ruşine !, a fost nevoit să-l întrerupă zicând aceste cuvinte : „Espunerea mea de motive nu e lege !"

Toata sala s-a scandalizat de acest *cinism* şi un vuiet de indignare a răsunat în toată sala !

În urma acestor dezbateri putem zice că opoziţiunea din Senat şi-a făcut datoria precum şi-o făcuse opoziţiunea din Cameră, precum şi-o făcuse în general toată presa independentă !

Putem zice asemenea că numai acei ce nu vor să vadă nu văd acum limpede în această cestiune.

Toţi s-au putut convinge că această răscumpărare este şi mai nenorocită pentru ţară decât chiar concesia Strusberg.

Că, ca şi atunci, dar mai pe faţă decât atunci, intrăm în tovărăşie cu coţcari prusaci, cum zicea odată „Românul".

Că precum atunci am lăsat 248 mil. ale ţării la Berlin în lada cu 2 chei pre mâni de oameni avizi şi necinstiţi, tot astfel şi acum lăsăm un mai mare capital să fie administrat la Berlin supt puterea justiţiei prusace, pe care o ştim din experienţă cât a fost de dreapta, şi supt mâna guvernului german, pe care-l vedem cât este de generos !

Nimic nu lipseşte pentru a fi acum reproducţia celor ce a fost atunci!

Până şi pre Vinterhalder îl cunoaşte un observator bun în îndoita figură a lui Sturza-Costinescu.

Până şi zâmbetul ironic al d-lui I. Brătianu contra opoziţiunii prealabil aduse la neputinţă prin alegeri.

Şi nu lipsesc nici înşălătoriile bizantine de atunci ! Guvernul recunoaşte însuşi că cu strămutarea domiciliului social a înşelat ţara ! Căci a adus un art. de convenţiune pre care-l ştia inaplicat şi părerea a doi jurisconsulţi pre care o ştia izolată, pe când toţi ceialţi, ne-a spus-o chiar Beichröder, erau contra şi d-l Sturza o ştia şi cu toate astea afirma contrariul!

Ce să mai zicem de recunoaşterea d-lui Sturza că espunerea sa de motive nu este lege, adică, cu alte vorbe, că e mincinoasă şi făcută ca să arunce pulbere în ochii lumii?

Nu avea oare dreptate d. general Manu să numească acest guvern un guvern cinic?

Şi nici mijloacele prin care s-a adus lumea atunci să voteze nu ne lipsesc astăzi, *mutatis mutandis*.

Atunci erau pre faţă ademenirile Prusiei şi pe ascuns roşii afirmau că aşa vrea I. S. Domnitorul.

Acum pre faţă sunt ameninţările Germaniei şi la ureche se şopteşte că aşa vrea A. S. Regală.

Când tot ce se petrece astăzi se aseamănă cu ceea ce ,s-a petrecut atunci nu suntem oare în drept să ne aşteptăm că consecinţele convenţiunii ce se votează acum vor fi lot aşa de ruinătoare pentru ţară ca şi consecinţele concesiunii Strusberg ?

Opoziţiunea şi-a făcut datoria şi şi-o va face până în sfârşit!

Rămâne acum ca ţara care are să plătească aceste consecinţe să se gândească de e bine să mai lase destinele ei în mâna acestui partid care o umileşte în afară, care o ruinează înăuntru.

Rămâne încă astăzi, când opoziţia, din cauza violentării alegerilor, este neputincioasă, ca M. S. Regală să cugete serios dacă se cuvine a se lăsa să fie încă o dată compromis de guvernul liberal al d-lui Brătianu.

Să-şi aducă aminte şi ţara şi Domnitorul că partidul liberal al d-lui Brătianu, după ce a compromis tronul prin concesiunea Strusberg, a voit să-l răstoarne mai întâi printr-o vastă conspiraţiune organizată în toată ţara, şi care a scos capul numai la Ploieşti, şi pe urmă prin intrige parlamentare provocate de prinţul ministru d. I. Ghica şi susţinute prin turburări de strade, ataţate de poliţie.

Este adevărat că conspiraţiunea s-a făcut ridiculă graţie energiei d-lui Manolache-Costache, este adevărat că intrigele parlamentare şi turburările de uliţe au încetat graţie generalului Solomon mai întâi şi în urmă graţie curagiului cu care d. Lascăr Catargiu a primit situaţiunea.

Dar, daca partidul conservator a reuşit atunci să scape ţara de răsturnarea pregătită de liberali şi să apere tronul şi Constituţiunea, nimic nu ne garantează că partidul conservator, atât de rău tratat, atât de încercat, va mai putea, deşi tot atât de dinastic acum ca şi atunci, să triumfe încă o dată de indignaţiunea ţării dată pradă prin zisul proiect de răscumpărare !

Când guvernul, care are majoritatea în Corpurile legiuitoare, nu mai are majoritatea în ţară, datoria Domnului constituţional este de a face apel la ţară !

Să spuie ţara daca mai vrea un Strusberg cu vârf şi îndesat!

[25 decembrie 1879]

1880

RUINELE ARENDĂŞIEI

O piesă al căreia interes consistă numai într-o intrigă complicată, unde scenele sunt tot atâtea surprinderi neaşteptate, nenaturale, îngrămădite fără nici o legătură şi în care mi se deliniază nici un caracter, nu se susţine nici un sentiment nu ştiu daca este bine aleasă pentru dezvoltarea tinerilor talente şi pentru satisfacerea unui public inteligent. Şi regret a o spune că, de ce vizităm mai mult Teatrul Naţional, ni se întăreşte convingerea că arta dramatică este la noi foarte înapoiată şi gustul publicului celui mare foarte puţin format, încât cea mai mare îngrijire, chiar a unei bune direcţiuni, în ceea ce priveşte alegerea serioasă a pieselor şi distribuirea nemerită a rolurilor abia ar putea ajunge să atingă — cu voi să zic banaliceşte culmea artei — dar oarecare grad de perfecţiune care ar scăpa-o de ridicol, să contribuiască astfel ca publicul să-şi formeze o părere despre teatru, care să nu aibă un atare caracter problematic. Dar, din contra, se continuă cu asemenea piese, nu se ţine seamă de viitorul talentelor, ci numai de surprinderea ţintită asupra mulţimei necompetinte şi suntem condamnaţi să vedem teatrul la noi într-o stare foarte puţin demnă daca nu se vor lua alte măsuri.

De aceea nu ne putem hotărî a aduce măguliri deşarte direcţiunii.

... Dar să lăsăm acestea şi să notăm impresiile ce ne-au lăsat artiştii din piesa *Ruinele moştenirei.* Admir temperamentul cel foarte liniştit al d-şoarei Pătraşcu, care o fereşte de emoţiuni chiar în locurile cele mai desperate. Ea vorbeşte în mod egal, oricare ar fi înţelesul vorbelor şi situaţiunea momentului. Pe urmă are o manieră uniformă de a gesticula cu mâna în orice împrejurare. Anume, ţine mâna apropiată de piept, o depărtează şi iar o apropie, repetând aceeaşi mişcare de la actul întâi până la fine. În scena dintre ea şi fiul generalului, unde ar trebui să izbucnească disprețul unuia şi ura altuia, ei se urăsc şi se disprețuiesc fără aprindere, fără violenţă. La finele actului al doilea, când servul lui Keronan [î]i spune unde se află copilul Luisei, cu toată graba şi bucuria infernală să pună mai iute mâna pe copil, zice: „vino — vino cu mine" cu atâta linişte şi atâta de domol încât nu trădează deloc nici graba, nici bucuria ce resimte. Are un joc de scenă foarte imperfect. Aşteaptă impasibilă până când [î]i vine rândul replicei următoare.

Caracterul esenţial al d-şoarei Popescu este o afectare exagerată şi o încredere neascunsă în talentul d-sale. Luând bine seama la jocul ei se vede răceala care provine din nepriceperea rolului şi lipsa de simţire, iar trăsătura de mai sus provine din ovaţiunile nemeritate ce le-a primit din partea prea indulgentului nostru public. Ea nu vorbeşte din abundanţa simţirii şi nu este stăpână pe voce sau, daca este stăpână, nu are ce stăpâni. Vorba şi gesturile ei, între care nu există nici o legătură firească, unite cu deplina neschimbare a trăsăturelor feţei, dovedeşte că nu este pătrunsă de ceea ce zice că simte. Scena între dânsa şi George d'Esteve nu este nici înţeleasă, nici esprimată din partea d-lor. Replicele iuţi, înflăcărate, vorbele înecate de emoţiunea sentimentului, mişcările cele desperate, nimic, nimic nu se vedea. Aceste le scriu

pe când ascult pe Luisa. Tot ce spune ea e fără culoare şi el o ascultă cu multă şi vizibilă linişte, nu pare deloc emoţionat şi

trimete din când în când publicului o privire în care se citeşte o perfectă indiferenţă. Glasul unei nenorocite ar trebui să fie jeluitor şi duios, ar trebui să răsfrângă în mii de chipuri suferinţa care o apasă şi o consumă. Glasul d-rei Popescu este din contra şi nu zice nimic prin el însuşi, şi ea acopere acest mare defect scoţând mereu batista şi uscând nişte lacrime ce nu curg. Totul este recitat, studiat pe dinafară. Când ea fuge cu bucurie ca să-şi poată îmbrăţoşa copilul vine cuiva mai degrabă să râză decât să plângă.

Ne place jocul cel modest al d-rei Bârsescu, regretăm că nu se dă nici o îngrijire de a o face să propăşească pe calea artei, căci face erorile cele mai elementare. Întâlnind pe marchizul de Monteclain îl întreabă dacă n-a văzut pe George. Dar nu pune semnul întrebărei. În alt loc, pândind o convorbire, ea ar trebui să ia o poziţie mai atentivă şi să ştie că în asemenea împrejurări nu se mişcă mâna la piept şi iar înainte — obiceiul artiştilor noştri. În scena când tatăl o învinovăţeşte de necinstire nici ea nici el nu sunt la înălţimea situaţiunei. Scena gingaşe între Lucia şi Luisa este interpretată mediocru când fratele ei cu minţele pierdute voieşte să meargă la moarte, ea ar trebui să împreune mânele şi să-l implore cu mai multă căldură.

D. Manolescu joacă cu prea multă solemnitate, se suie pe coturnul tragic chiar când nu e vorba d-a înfăţoşa caractere înalte, pasiuni adânci, aşa de mult păstrează manierile convenţionale încât în cea mai mare emoţiune nu uită unde şi-a lăsat pălăria şi mănuşele. Răul este că i se dau nişte roluri pentru care nu are poate predispoziţie naturală. Ca amorez, nu are destulă gingăşie, pentru caractere înalte, nu destulă adâncime. D-sa copiază mersul şi mişcările artiştilor celor mari, mai cu seamă a lui Rossi, fără să fie cu alegere şi tact, cum şi când să facă întrebuinţare din ele. Aşa de ezemplu nu simte cât e de ridicol a păşi ca Othello când joacă pe George d'Esteve, mai ales când nu e deplin stăpân nici măcar pe acest din urmă rol.

D-nul Fraivalt juca pe bătrânul general. Însă de multe ori uita de bătrâneţele sale şi gesticula cu cârja, pe care trebuia să se sprijine, cu toată îndemânarea unui tinerel. De altminteri vocea dezminţea etatea generalului. Se înţelege că iritarea şi violenţa dă omului o putere juvenilă extraordinară, dar cu toate aceste, în toate împrejurările de emoţiune, am trebui să recunoaştem pe gârbovitul bătrân. Să nu crează că d-sa îşi pierde minţele în momente de aceste. Când aude că fiica lui era singură la braţ cu marchizul, vocea, mişcarea şi figura d-sale nu arată că aceasta îl surprinde şi-i inspiră o cumplită bănuială. De asemenea în actul al 5-lea, când îşi deplânge soarta, nu-l credem.

D. Velescu are statură, are voce, are pornire, însă aceste toate nu ne par a fi în proporţie cu talentul pe care-l dezvoltă şi cu cunoştinţele sale dramatice. D-sa este acelaşi şi iar acelaşi în oricare rol. În Keronan a avut un joc foarte greu şi, putem zice, aceasta-i întrecea puterile. Suntem în drept a spune aceasta, amintind ultimele acte în cari, cu toată lăudabila silinţă ce a pus, s-a obosit foarte mult, fără să ne atingă atât de adânc precum ar fi voit poate; d. Hagiescu înţelege rolul ce i se încredinţează şi-l studiază asemenea, însă, nedându-i-se roluri cari să se potrivească pe deplin cu înzestrarea sa naturală, e împiedicat de a se identifica în roluri nepotrivite. De multe ori bătrânul soldat a produs efecte comice când nu era intenţiunea autorului. Aşa, când toţi stau pe malul înalt şi pe punte, plini de groază şi emoţiune, zăresc pe Luisa, sergentul strigă „vino, vino la noi", publicul bufneşte de râs.

Se înţelege ca de era altul cu o voce mai puţin comică vorbele aceste nu ar fi distrat publicul.

D. Mateescu a jucat cu mult efect, însă aceasta nu vrea să zică că d-sa a conceput rolul său în mod adecuat cu intenţiile autorului. Purnic este un servitor simplu şi nesocotit. Dar vorbele d-lui Mateescu erau însoţite de un aer aşa de semnificativ şi de un gest aşa de îndemânatic şi uşor încât ai fi jurat că Purnic face pe prostu fără a fi. Am observat însă că d-sa a fost aplaudat chiar de unii membri din comitetul teatral. Desigur acestea priveau dispunerea lui comică şi nu fidelitatea cu care pătrunsese rolul. Scena de ameninţare între d. Ilagiescu şi Mateescu a fost foarte bine ezecutată.

Cu multă părere de rău constatăm că oamenii cari dau direcţiunea teatrului nostru nu au instructul cuvenit şi poate nici esperienţa cuvenită de-a întrebuinţa talente într-adevăr pronunţate, precum sunt aceste două din urmă, numai în roluri ce se potrivesc pe deplin cu natura lor, ba de-a le crea chiar un capital de roluri, un repertoriu, potrivit nu atâta cu necesităţile de senzaţie a publicului celui mare pre cât cu necesităţile de dezvoltare a talentelor tinere.

Mai fericit decât tinerimea artistică de astăzi a fost bătrânul Millo, care-a jucat totdeuna ceea ce i-a convenit lui şi s-a dezvoltat astfel în linia dreaptă, pe când talentele tinere sunt adeseori silite, contra predispoziţiilor lor naturale, să umble pe cotiturile unor roluri nepotrivite cu ele, ceea ce nu se poate întâmpla decât în detrimentul lor.

[10 februarie 1880]

BIBLIOGRAFIE de D. VATAMANIUC

BIBLIOGRAFIE

Cuprinde lucrările puse la contribuție în elaborarea comentariilor și notelor din acest volum. Bibliografia generală și exhaustivă a operei lui Eminescu este elaborată de Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

I

1. Eminescu, Mihai. *Nuvele.* Iași, Edit. Librăriei Fraților Șaraga, [1893], p. 144—150.
2. Eminescu, M. *Icoane vechi și icoane nouă. („Timpul", decembrie 1877).* Republicate cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea scriitorului de K. Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul românesc", 1909, p. 5—47.
3. Eminescu, M. *Articole politice.* București, „Minerva" Institut de Arte Grafice și Editura, 1910, p. 5—61.
4. Eminescu, Mihail. *Opere complecte.* Poezii — Nuvele — Roman — Teatru — Cugetări — Scrieri : Literare, Economice, Politice și Filosofice. Scrisori. Critica rațiunii pure de Kant cu o prefață și un studiu introductiv de A. C. Cuza. Iași, Editat de Librăria Românească Ioan V. Ionescu și N. Georgescu [și] Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefaniu & Co, 1914, p. 484—509, 529—549.
5. Eminescu, M. *Scrieri politice.* Ediție comentată de D. Murărașu, Craiova, Scrisul Românesc, [1931], p. 92—206;Ed. a II-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1935], p. 92—206; Ed. a III-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1937],p. 158—272; Ed. a IV-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1938].
6. Eminescu, M. *Opere,* II, III. Ediție îngrijită de Ion Crețu. București, Edit. „Cultura românească" SAR, 1939, p. 154—471 (II), 13—284(III).
7. Eminescu, M. *Opera politică.* Volumul I: 1870—1879. Volumul II: 1880—1883. Ediție îngrijită de I. Crețu. București, Cugetarea — Georgescu Delafras, 1941, p. 116—584(I), 7—29 (II).
8. Eminescu, Mihai. *Scrieri de critică teatrală.* Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 99—141.
9. Eminescu, M. *Articole și traduceri* I. Articole literare, cronici dramatice, E. Th. Rötscher : Arta reprezentării dramatice (traducere). Ediție critică de Aurelia Rusu. Introducere de Aurel Martin, București, Edit. Minerva, 1974, p. 86—131, 171—174, 219—259, 538—554, 559.
10. Eminescu, Mihai. *Icoane vechi și icoane nouă* (Pagini de ziar). Antologie, studiu introductiv. note și glosar de Gh. Bulgăr și Al. Melian. [București], Editura Eminescu, [1974], p. 1—38, 98—147.
11. Eminescu, Mihai. *Scrieri pedagogice.* Ediție critică de Mihai Bordeianu și Petru Vladeovschi. Cu un cuvânt înainte de Mihai Bordeianu. Iași, Edit. Junimea, 1977, p. 71, 80—81, 140—173,
12. Eminescu, M. *Fragmentarium.* Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 125, 277—537, 565.
13. Eminescu, Mihai. *Economia națională.* Antologie. Studiu introductiv, note și comentarii de Vasile C. Nechita. Iași, Editura Junimea, 1983, p. 116—117, 120—145, 185—189.

II

14. *București, 31 decembre [„Sunt la gazeta « Timpului nişte băieți. .."].* DOR, I (1878), nr. 46, 1 ian., p. 1.
15. *[„Simțimintele, iubirea de adevăr..."].* ROM, XXII (1878), 1 ian., p. 2.
16. * * * *Corespondență particulară a „Timpului".* T, IV (1879), nr. 76, 8 apr., p. 2.
17. *Grigore G. Păucescu,* Tip. Gutenberg, 1897, p. 22.
18. Ibrăileanu, G. *Evoluția spiritului critic. Eminescu și socialiștii.* VR-1, III(1908), nr. 5, mai, p. 250—279; *Spiritul critic în cultura românească.* Iași, „Viața românească", Edit. rev. „Viața românească", 1909, p. 149—188; Ediția a II-a. Iași, „Viața românească", 1922, p. 153—192; Ediție selectivă, introducere, note și tabel cronologic de Const. Ciopraga. Iași, Edit. Junimea, 1970, p. 119—142; *Opere I.* Ediție critică de Rodica Rotaru și Al. Piru. Prefață de Al. Piru. București, Minerva, 1974, p. 102—126; *Mihai Eminescu.* Studii și articole, Ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Mihai Drăgan. Iași, Edit. Junimea, 1974, p. 29—54.
19. Slavici, Ioan. *Zbuciumări politice la românii din Ungaria.* București, „Minerva" Institut de Arte Grafice și Editură, 1911, p. 15—16.

---

20. T[ăușan] G. *Nu omul, ci opera lui Mihail Eminescu o admirăm și o slăvim.* VIIT-1, VII (1914), nr, 2280, 17 iun.,p. 1.
21. D. K[arnabatt]; *Partidul conservator și Eminescu.* SEA, IV (1914), nr. 1589, 22 iun., p. 1.
22. * * * *Conservatorii și Eminescu.* VIIT-1, VII (1914), nr. 2285, 22 iun., p. 1.
23. D. K[arnabatt] *Liberalii și Eminescu.* SEA, IV (1914), nr. 1590, 23 iun., p. 1.

24. * * * *Eminescu.* ÎNF, II(1914), nr. 26, 29 iun., p. 1.
25. Ştefanelli, T. V. *Amintiri despre Eminescu.* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914, p. 155— 160.
26. Anghel, C. D. *Grigore Păucescu.* Bucureşti, Tip. Curierul judiciar, 1922, p. 12—13.
27. Lovinescu, E. *Istoria civilizaţiei moderne. II. Forţele reacţionare.* Bucureşti, Edit. „Ancora", [1925], p. 139—145; Ediţie, studiu introductiv şi note Z. Ornea. Bucureşti, Edit. Ştiinţifică, 1972, p. 298—305.
28. Maiorescu, Titu. *Istoria contemporană a României (1866—1900).* Bucureşti, Edit. Librăriei Socec *&* Co, 1925, p. 35, 146—176.
29. Săteanu, C. *Un conflict între Al. Lahovary şi M. Eminescu. Cum l-a tranşat Lascăr Catargiu.* A, XLIV (1931), nr. 14463, 21 febr., p. 1.
30. Murărașu, D. *Eminescu despre Bălcescu.* BME, II (1931), nr. 5, p. 45—49.
31. Murărașu, D. *Naționalismul lui Eminescu,* [București], Edit. „Bucovina" I.E. Torouțiu, [1932], p. IX, XLIV.
32. Călinescu, G. *Eminescu şi Machiavelli.* ROMA, XII (1931), nr. 2, [febr.], p. 8—16.
33. Călinescu, G. *Viața lui Mihai Eminescu.* București, Edit. „Cultura națională", [1932], p. 367—375; Ed. a IV-a revăzută. București, EPL, 1964, p. 277—282 ; *Opere 11 Viața lui Mihai Eminescu.* București, EPLA, 1969, p. 253—258.
34. Torouțiu, I.E. şi Gh. Cardaş. *Studii şi documente literare I "Junimea".* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1931, p. 7, 10.
35. Torouțiu, I. E. *Studii şi documente literare II „Junimea".* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1932, p. 280, 282, 288.
36. Torouțiu, I. E. *Studii şi documente literare III „Junimea".* Bucureşti. Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1932, p. 126—130, 202.
37. Torouțiu, I. E. *Studii şi documente literare IV „Junimea".* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1933, p. 10.
38. Torouțiu, I.E. *Studii şi documente literare V „Junimea".* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1934, p. 122 — 123.
39. Manoilescu, Mihail. *Eminescu economist.* Bucureşti, M.O. Imprimeria Națională, 1935, 12 p.Extras din RFR nr. 1/1935.
40. Călinescu, G. *Opera lui Mihai Eminescu II Cultura. Descrierea operei.* Bucureşti, Fundația pentru literatură şi artă, 1935, p. 5—129; *Opere 12. Opera lui Mihai Eminescu (1).* Bucureşti, EPL, 1969, p. 337—523.
41. Călinescu, G. *Opera lui Mihai Eminescu V. Analize. Eminescu în timp şi spațiu.* Bucureşti, Fundația pentru literatură şi artă,1936,p. 299—311;Opere *13.Opera lui Mihai Eminescu (2),* [Bucureşti],Edit. Minerva, 1970, p. 175, 556—566.
42. Săteanu, G. *Figuri din „Junimea".* Bucureşti, Edit. Bucovina, [1936], p. 141—143.
43. Bălan, Teodor. *Procesul Arboroasei 1875—1878.* Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei", 1937, p. 49—59.
44. Maiorescu, Titu. *Însemnări zilnice.* Publicate cu o introducere, note, facsimile şi portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu (1855-1880). Bucureşti, Edit. Librăriei Socec, [1937], p. 276, 294, 311, 324—325.
45. Massoff, Ioan. *Istoria Teatrului Național din Bucureşti 1877—1937.* Bucureşti, Edit. Librăriei „Universala" Alcalay *&* Co, [1937], p. 126—131.
46. Cioculescu, Şerban. *Ziaristul.* RFR, VI (1939), nr. 7, 1 iul., p. 118—133.
47. Perpessicius. *Întâia cronică dramatică şi întâia polemică a lui Eminescu la „Timpul".* RFR, VII (1940), nr. 9, 1 sept., p. 614—616.
48. Bogdan-Duică, Gh. *Un necrolog de Eminescu.* BME, XII (1941), nr. 19, p. 20.
49. Manoilescu, Mihail. *Rostul şi destinul burgheziei româneşti. Bucureşti, Cugetarea* — Georgescu Delafras, 1942, p. 149— 152.
50. Pop, Augustin Z. N. *Din Eminescu necunoscut.* Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru", 1942, p. 4—7.
51. Perpessicius. *Jurnal de lector completat cu Eminesciana.* [București], Casa Şcoalelor, [1944], p. 257—261, 309—318.
52. Călinescu, G. *Eminescu şi clasele pozitive.* N-2, I (1946), nr. 32, 29 apr., 1 ; *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal moralist.* II (1943, 1949). [Ediție de Geo Şerban]. București, Edit. Minerva, 1974, p. 330—333; *Mihai Eminescu (studii şi articole).* Ediție îngrijită, postfață şi bibliografie de Maria şi Constantin Teodorovici. Iaşi, Edit. Junimea, 1978, p. 145—152.
53. Călinescu, G. *Eminescu şi „clasa de mijloc".* N-2, I (1946), nr. 33, 1 mai 1946, p. 1 ; *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist,* II (1943—1949). [Ediție de Geo Şerban]. București, Edit. Minerva, 1974, p.333

—335;*Mihai Eminescu (studii şi articole).* EDIŢIE îngrijită, postfaţă şi bibliografie de Maria şi Constantin Teodorovici, Iaşi, Edit. Junimea, 1978, p. 149—152.

54. Slăvescu, Victor. *Ion Strat. Economist—Financiar—Diplomat.* 1836—1879. Bucureşti, Monitorul oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1946, p. 37—39.
55. Barbu, N. *Caragiale om de teatru.* IL, IV (1952), nr. 1, ian., p. 143—156.
56. Froda, Scarlat. *Odobescu — cel dintâi director al Teatrului Naţional.* SCLA, II, (1955), nr. l—2, p. 356—361.
57. Tornea, Florin. *Eminescu despre caracterele dramatice.* SCTA, II (1955), nr. 3—4 (iul.—dec.), p. 285—300.

58. Tornea, Florin. *M. Eminescu şi arta actorului.* TEATR-2, I (1956), nr. 2, iun., p. 37—42.
59. Barbu, N. *Eminescu despre creaţia artistică.* IL, VII (1956), nr. 8, aug., p. 109—115.
60. Boeriu, Ion V. *Înlăturarea unei erori.* GL, V (1956), nr. 3, 16 ian., p. 5.
61. Mihail, Radu St. *Caragiale om de teatru.* IL, IX (1958), nr. 2, febr., p. 117—118.
62. Boeriu, Ion V. *Autorul cronicii.* TRIB-2, V (1961), nr. 13, 30 mart., p. 12.
63. Boeriu, Ion V. *Contribuţii la cunoaşterea activităţii de cronicar dramatic a lui Eminescu la „Timpul".* IL, XIV (1963),nr. 2, febr.,p. 80—81.
64. Creţu, I. *Eminescu despre Haşdeu.* LUC-B, VII (1964), nr. 6, 14 mart., p. 4.
65. Pop, Augustin Z. N. *Un proiect de dicţionar economic.* VE, II (1964), nr. 24, 12 iun., p, 16.
66. Ghelare, Ion I. *Publicist economic.* VE, II (1964), nr. 24, 12 iun., p. 16.
67. Creţu, I. *Pseudonime şi semne convenţionale folosite de Eminescu.* RITL, XV (1965), nr. 1,/ian.—mart./, p. 197—201.
68. Cioculescu, Şerban. *Aspecte de critică socială eminesciană.* În *Studii eminesciene.* [Bucureşti], EPL, 1965, p. 241—259; [Bucureşti], Edit. Albatros, [1971], p. 115—133.
69. Paleologu, AI. *Frederic Dame, critic dramatic.* SCIA, XIV (1967), nr. 1 [ian. — iun.], p. 13—23.
70. Marino, Adrian. *Viaţa lui Alexandru Macedonski.* [Bucureşti], EPL, 1966, p. 188—199.
71. Creţu, I. *Mihail Eminescu.* Biografie documentară. [Bucureşti], EPL, 1968, p. 225—370.
72. Vatamaniuc, D. *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut.* Bucureşti, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 208—220, 275, 384, 395.
73. *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu.* Sub redacţia Acad. Tudor Vianu. Bucureşti, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 241, 400, 441, 470, 506, 558.
74. Bucur, Marin. *C. A. Rosetti* — mesianism şi don quijotism revoluţionar. Bucureşti, Edit. Minerva, 1970, p. 392—428.
75. Netea, Vasile. *C. A. Rosetti.* Bucureşti, Edit. Ştiinţifică, 1970, p. 7, 20, 68, 72—74, 77, 334—336, 344, 352, 397.
76. Alterescu, Simion, Anca Costa-Foru, Olga Flegont ş.a. *Istoria teatrului în România.* Bucureşti, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 439—444.
77. Perpessicius. *Eminesciana.* Tabel cronologic de Dumitru D. Panaitescu. Bucureşti, Edit. Minerva, 1971, p. 123—135 (Biblioteca pentru toţi).
78. Munteanu, George. *Constanţe ale gazetăriei eminesciene.* TRIB-2*,* XVI (1972), nr. 33, 17 aug., p. 5, nr. 34, 24 aug., p. 6.
79. Bucur, Marin. *Debutul lui Eminescu la „Timpul" (până la serialul „Icoane vechi şi nouă").* CME, I (1972), p. 198—215.
80. Munteanu, George. *Hyperion. I. Viaţa lui Eminescu.* Bucureşti, Edit. Minerva, 1973, p. 186—308.
81. Bugnariu, Teofil, Ioan Domşa, Dimitrie Vatamaniuc. *Ioan Slavici. 1848—1925.* Biobibliografie. Bucureşti, Edit. Enciclopedică Română, 1973, p. 41—42, 169.
82. Gafiţa, Mihai. *Faţa ascunsă a lunii.* [Bucureşti], Editura Cartea Românească, [1974], p. 188—275.
83. Pascu, Ştefan. *Eminescu, om politic.* MANUSCRIPTUM, VII (1976), nr. 1, [ian.—mart.], p. 31.
84. Pop, Augustin Z. N. *Duelul Eminescu—Macedonski.* ORIZ-T, XXVII (1976), nr. 26, 1 iul., p. 5.
85. Boeriu, Ion V. *Eminescu despre războiul pentru independenţă.* ST, XXVIII (1977), nr, 1, ian., p. 6—7,
86. Pop, Augustin Z. N. *Eminescu după plecarea din Iaşi.* CL-1, [VIII] (1977), nr. 6, iun., p. 4.
87. Bulgăr, Gh. *Bălcescu comentat de Eminescu.* CL-1, [VIII] (1977), nr. 11, nov., p. 5.
88. Ţugui, Pavel. *Grigore H. Grandea. Omul şi opera.* Craiova, Scrisul Românesc, 1977, p. 109—114.
89. *Eminescu în documente de familie.* Ediţie de Gh. Ungureanu, Bucureşti, Edit. Minerva, 1977, p. 354, 381, 388, 389, 390, 391.
90. Bulgăr, Gh. *Eminescu despre semnificaţiile unei sărbători tradiţionale.* ÎNV, VI (1978), nr. 4—6, apr.—iun., p. 1—2.
91. Vatamaniuc, D. *Valenţele polemice ale gazetarului.* MANUSCRIPTUM, IX (1978), nr. 3 [iul.—sept.], p. 10—19.
92. Slavici, Ioan. *Opere IX. Memorialistică. Varia.* [Text ales şi stabilit : C. Mohanu, note şi indici: D. Vatamaniuc]. Bucureşti, Edit. Minerva, 1978, p. 94—95, 122—123, 130, 156—159, 168—610.
93. *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900.* Bucureşti, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1979, p. 312—332, 441, 575—577, 668, 850—852.
94. Melian, Alexandru. *Cultul pentru muncă în publicistica lui Eminescu.* RITL, XXIX (1980), nr. 1, ian.—mart., p. 39-47.
95. Vatamaniuc, D. *Valenţele publicisticii.* MANUSCRIPTUM, XI (1980), nr. 1, [ian.—mart.], p. 12—18.
96. Nechita, Vasile. *Teoretician al economiei naţionale.* CRO-1, XV (1980), nr. 2, 11 ian., p. 7.
97. Vatamaniuc, D. *Eminescu şi publicaţiile sibiene.* TRANS-1, IX (1980), nr. 1, ian., p. 21—24.
98. Popescu-Cadem, Constantin. *Procesul de la „Înalta curte de compturi".* MANUSCRIPTUM, XI (1980), nr. 1, [ian.—mart.], p. 44

—51.
99. Vatamaniuc, D. *Eminescu la „Timpul" în 1877.* ST, XXXII (1981), nr. 1, ian., p. 14—15.
100. Bogdan-Duică, G. *Mihai Eminescu.* Studii şi articole. Ediție îngrijită, prefață, note şi bibliografie de Ecaterina Vaum. Iaşi, Edit. Junimea, 1981, p. 247.
101. Iorga, N. *Eminescu.* Ediție îngrijită, studiu introductiv, note şi bibliografie de Nicolae Liu. Iaşi, Edit. Junimea, 1981, p. 103—104.
102. Vatamaniuc, D. *Publicistica lui Eminescu la „Timpul" şi ediţiile critice.* LUC-B, XXV (1982), nr. 3, 16 ian., p. 3, 7.
103. Vatamaniuc, D. *Eminescu la „Timpul" şi polemica cu „Poporul".* TRANS-1, XI (1982), nr. 1, ian., p. 11—12.
104. Copoiu, N. *Despre gândirea istorică a lui Mihai Eminescu.* LUC-B, XXV (1082), nr. 31, 31 iul., p. 1, 3.

105. Vatamaniuc, D. Literatura universală în manuscrisele eminesciene şi în proza sa politică. VR-2, LXXVIII (1983) nr. 3, mart., p. 1—12.
106. Oprea, Al. Dosar al gândirii social-politice eminesciene (I-XIII). LUC-B, XXVI (1983), nr. 15, 16 apr., p. 1, 6; nr. 16, 23 apr., p. 1, 7; nr. 17, 30 apr., p. 1, 6; nr. 18, 7 mai, p. 10; nr. 19, 14 mai, p. 1, 7; nr. 21, 28 mai, p. 1, 7; nr. 23, 11 iunie, p. 1, 7; nr. 24, 18 iun., p. 1, 7 ; nr. 25, 18 iun., p. 3; nr. 26, 2 iul., p. l, 7; nr. 27, 9 iul., p. 1, 5; nr. 28, 16 iul., p. 1, 11; nr. 29, 23 iul., p. 6.
107. Muşat, Mircea [şi] Ion Ardeleanu. De la statul geto-dac la statul român unitar. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p. 290—320, 348—431.
108. Oprea, Al. În căutarea lui Eminescu gazetarul. Bucureşti, Editura Minerva, 1983, p. 111—214.
109 Murărașu, D. Mihai Eminescu. Viața și opera. București, Editura Eminescu, 1983, p. 253—300.
110 Perpessicius. Eminescu. Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Dumitru D. Panaitescu. Iași, Editura Junimea, 1983, p. 93—97, 145—156, 292—297, 351—354, 363—372, 390—419, 439—441, 444—446, 459—468, 530—532.
111. Bădescu, Ilie. Sincronism european şi cultură critică românească. Contribuţii de sociologie istorică privind cultura modernă românească. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, p. 80—92, 98—99, 221, 240—250, 258—262, 278—317.
112. Cioculescu, Şerban. Eminesciana. Bucureşti, Editura Minerva, 1985, p. 119—129, 140—152, 361—364.
113. Vatamaniuc, D. Publicistica lui Eminescu 1870—1877. [Iaşi], Junimea, 1985, p. 146—160, 287—298.
114. Rusu, M.N. Eminescu şi problematica istoriei. SĂPT—2,(1986), nr. 2, 10 ian., p. 1, 3.
115. Georgescu, Nicolae. Un jubileu al ediției. LUC—B, XXVIII (1986), nr. 2, 11 ian., p. 3, 6.
116. Rusu, M.N. Eminescu între posibilitate şi realitate. SĂPT—2, (1986), nr. 3, 17 ian., p. 3.
117. Georgescu, Nicolae. Ultima polemică a lui Eminescu. LUC, XXVIII (1986), nr. 6, 8 febr., p. 6.
118. Melian, AIexandru. Eminescu — univers deschis. Bucureşti, Editura Eminescu, 1987,p. 182—230.
119. Munteanu, George. Eminescu şi eminescianismul. Structuri fundamentale. Bucureşti, Editura Minerva, 1987, p. 64—75.
120. Bulei, Ion. Sistemul politic al României moderne. Partidul conservator. Bucureşti, Editura Politică, 1987, p. 11—44, 469—527.
121. Vatamaniuc, D. Eminescu. Manuscrisele jurnal al formării intelectuale şi al lărgirii orizontului ştiinţific. Laborator de creaţie. Instrument de lucru. Bucureşti, Editura Minerva, 1988, p. 287—290.
122. Ungheanu, M. Fiii risipitori (Noi şi secolul XIX). Bucureşti, Editura Eminescu, 1988, p. 31—122.
123. Nechita, Vasile C. Meditaţii economice eminesciene. Iaşi, Editura Junimea,1989, p. 68.
124. Jornescu, C.—C. Petrescu. Valori etice în opera lui Eminescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1989, p. 9—173.

INDICELE NUMELOR DE PERSOANĂ*

A

Abdul-Aziz 461, 493, 535, 625, 688
Abdul Hamid II 3, 461, 652
Abdul-Kerim 637
Abdul Medgid 645
Abdula Effendi 679
Adrian, G. 467
Adrian, I. V. 551
Aetius, Flavius 663
Agarici, Ioan 597
Agrigoroaiei, I. 477
Agrippa Menenius 12, 465
Ahiens (general) 221
Aksakov, Ivan 74, 500, 501
Alatri (deputat) 636
Albert (rege) 61
Albrecht (episcop) 74
Albul (spătar) 59
Aleco Pasa (Vogoride Alexandru) 218, 552
Alecsandri, Ioan 55, 56, 484, 485, 487, 496
Alecsandri, Vasile XIV, 22, 43, 46, 56, 85, 155, 186, 192, 193, 206, 236, 332, 344, 345, 401, 411, 441, 452, 463, 469, 471, 480, 491, 496, 543, 544, 548, 582, 587, 618
Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M. M. 499
Alexandrescu-Urechia, Vasile *vezi* Urechia, V. A.
Alexandrescu, V. 43
Alexandru (fiul lui Iliaş) 54, 493
Alexandru (fiul lui Tugomir) 57
Alexandru I (Romanov) 68, 486
Alexandru II (Romanov) 34, 40, 46, 477, 481, 483, 485, 487, 503, 641
Alexandru VI (Borgia) 387
Alexandru cel Bun XII, 53, 54, 58, 59, 133, 344, 470, 493, 498
Alexandru Macedon (Alexandru cel Mare) 179, 447, 539
Alexandru Românul 671, 674
Alexandru Şişman 208
Alfons XIII 687
Ali-Olu 67
Ali Paşa 447
Almos 666
Altăr Mărunţişarul 154
Alter, Moritz 320
Alterescu, Simion 715
Ambronn (comisar guvernamental) 593
Amedeo de Savoia 506
Amiras, Alexandru 70, 498, 499
Ammianus Marcellinus 663
Ana (ţarina) 68 B
Ana Comnena 124
Ana Riva (Menea Rugea) 154
Anca, Cosma 504
Andrassy, Gyula 75, 94, 201, 269, 270, 289, 349, 387, 500, 567, 574, 631, 632, 682
Andreescu (comisar) 225
Andrei II 667
Andrunopulos 19
Angelescu, Gheorghe 3, 19, 437, 442, 461, 612
Angelini, Tito 634
Anghel, C. D. 714
Anghel Rachierul 86
Anghel, Radu 168, 201
Anicet-Bourgeois, Auguste 619
Anonymus 666, 667
Antinescu, Zaharia 512
Antistene (Antisthenes) 268, 269
Antoninus (împărat) 97
Arbore, Al. P. 508
Ardeleanu, Ion XVIII, 484, 499, 716
Arion, A. I. 112, 114, 223
Arioni 19
Aristip din Cirene 268
Aristotel 71
Aron Tiranul 429
Arpad 667
Asachi, Gheorghe 22, 471, 557
Asan I 124, 208, 519, 671, 673
Asanizi (familie domnitoare) 87, 88, 97, 124, 167
Ascoli, Graziadio Isaia 6, 116, 118, 160, 423
Aslan-Mîrza 67
Aslan-Olu 67
Aslan, Th. C. 471, 517, 549, 592
Athanasiad (ziarist) 157
Attila 663, 683, 701, 702
Auersperg, Adolf 652
August(Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus) 32, 87
Aurelian (Lucius Domitius Aurelianus) 662, 664
Aurelian,Petre S. 466,551,597
Azamet-Olu 67

B

Babeş, Vincenţiu 452
Bacalbaşa, C. 524, 537
Bacon, Francis baron de Verulam 412
Baiazid I (Ildîrîm) 80, 81, 88, 191, 207, 208, 668
Baiazid II 60
Baldovin I 124, 519
Balica 505
Balzac, Honore de 6
Baragnon, Numa 10, 12, 465
Barbu, N. 615, 714, 715
Bardas 39
Bariţiu, Gheorghe 83, 452, 504
Baraovschi, Miron 71
Barnum, Phineas Taylor 160, 532
Baronischi, Safta 251
Barozzi, Gh. 707
Basarab (fiul lui Tugomir) 57
Basarab, Nicolae Alexandru 208, 506
Basarab, Vladislav 208
Basarabescu, N. XIV
Basarabi (familie domnitoare) 48, 49, 53, 54, 57, 58, 97, 134, 147, 441, 498, 683
Basilescu, N. 584
Batîr-Mîrza 67
Bayle, Pierre 402
Bazaran Bam 57
Bădescu, IIie 716
Băican, E. X
Băiceanu, Ioan 59
Băicoianu, C. I. 538
Bălan, Teodor 714
Bălăceanu, Ion 509
Bălăcescu, Constantin 22, 86, 217, 471, 504, 505, 552
Bălănescu, G. 146
Bălcescu Nicolae 22, 193, 236, 429, 441, 471, 544, 558, 613, 714, 715
Băleanu, G. V

* Indicele cuprinde numele de persoană din text şi comentarii, nume înregistrate în atestarea consacrată. Atunci când aceasta nu a putut fi stabilită cu instrumentele de lucru care ne-au stat la dispoziţie, am păstrat forma din text. Am păstrat de asemenea formele onomastice create de Eminescu după numele persoanelor cu care polemizează (Costineşti, Fundeşti, Mihăleşti, Pătărlăgeni etc.). [Acestea au semnificaţii caracterologice pentru anume categorii sociale. Mare parte a numelor de persoane din acest volum se întâlnesc şi în publicistica ulterioară eminesciană.

Bălşeşti 89
Beaumarchais, PierreAugustm
Caron de 597
Bebel, August 30, 155, 218, 422,
Bonfini, Antonio 672, 703
Bonghi Ruggiero 156
Bonifaciu VIII 196
Bordeianu, Mihai 713
Bulgăr, Gh. 713, 715
Buliga, Gherasim 462
Bülow, Bernhardvon567,568
Bumbac, Ion (Ioniţă) 466

470, 530,553,608
Beccaria, Cesare 157
Beethoven, Ludwig van 74, 214, 549
Bei-Mîrza-Olu 67
Bela IV 196, 664, 666
Beldiman, Alexandru 706, 707
Bellini, Vincenzo 691
Belu (Bellio), Ştefan 165, 425, 533, 585
Bendella, Dimitrie 479
Benedetti, Vincenzo 380
Benedict XII 196
Beniamin de Tudela 124
Bercan, I. A. 146
Berg, L. S. 498
Berindei, D. 539
Berlescu, D. 568
Bertrand, Arthur 541
Beust, F. F. 632
Bianu, Ioan 523
Bibescu, D. 455
Bibicescu, Ioan G. 475
Bichat, Marie Francois Xavier 105, 513
Bismarck, Otto XVIII, 90, 156, 157, 200, 201, 215, 278, 281, 282, 321, 340, 343, 380, 390, 490, 603, 632, 635, 653-655, 696
Bitoleanu, Ion 508
Bîrsescu, Agatha 458

Blaga, Lucian 469
Blaremberg. Nicolae 276, 324, 325, 463, 581
Bleichröder, Gerson 374, 384, 456, 593
Bluntschli, Johann Caspar 102, 108--110, 127, 273, 298, 299, 512, 514, 521, 565
Boerescu, C. 360, 463, 594
Boerescu, Vasile V, XIV, XIX, 158, 187, 188, 202, 274, 312. 314, 316, 323, 324, 328, 329, 342. 346-349, 353, 364, 366, 367, 369, 370, 378, 380, 381, 411, 412, 434, 463, 464, 514, 522, 531, 542, 556, 573, 574, 576, 579, 580, 587, 588, 590-592, 594, 595, 598, 599, 605, 606, 614
Boeriu, Ion V. 618, 715
Bogdan II 492
Bogdan III (Bogdan cel Chior) 61, 62, 305
Bogdani (dinastie) 50
Bogdan-Duică, Gh. 530, 618, 714, 715
Boldur,Alexandru 357,499
Boldur-Lăţescu, Teodor 466
Bolintineanu, Dimitrie 22, 236

Bolliac, Cezar 552
Borgia, Alexandru 600
Boris (prinţ bulgar) 39
Boris I (Boris-Mihail) 87
Borne, Ludwig 398, 399, 402, 405, 406
Borovski, Cr. 584
Bosianu, Constantin 235, 411, 412, 563
Bosizio (cavaler de) 185, 540, 571, 689
Bosnagi (dr.) *vezi* Severin, Em.
Bostangi-Aga 93
Boswell, James 584
Bota, Moisi 551
Botez, I. 146
Botezatu (antreprenor) 228
Boue, Ami 508
Braun, Wilhelm 32
Brăiloiu, Constantin 360, 617
Brăneanu, Mihai 706,707, 709
Brătianu, Dimitrie XVII, 164, 190, 478, 546
Brătianu, G. I. 499
Brătianu, I. C. XIV, XVII, 34, 71, 92, 104, 107, 141, 147, 152, 157 158, 172, 173, 177, 178, 181,188-190, 200, 203, 206, 213, 214, 218-222, 225, 228, 229, 231, 235-239, 244, 260, 264, 266, 270, 273, 275, 280, 283, 284, 287, 288, 290, 291, 295, 296, 302, 303, 339-341, 349, 354. 358, 359, 361, 362, 367, 369, 371,

372, 380, 381, 384, 386, 387, 390-397, 410, 414, 426, 430, 431, 452, 455-457, 464, 466, 471, 474, 500, 502, 509, 521, 526, 529, 530, 536, 542, 546, 547, 550, 551, 555-558, 561, 570, 572, 573, 577, 579-581, 586, 594, 600-602, 604, 609, 610, 614, 617, 637,654,655,681, 682, 686,693, 694
Brătieni 155, 209
Bresslau, Harry 403-405, 603
Bret-Harte *vezi* Harte, Francis Bret
Brisson (deputat) 206
Brîncoveanu, Constantin 67, 68, 236
Broglie, Albert 9, 205, 206, 653
Brukenthal, Samuel 85
Brutus, Marcus Iunius 140
Bucur, Marin 715
Buescu, Pană 210, 339, 342, 617
Bueşti 273
Bugallal (deputat) 157
Bugek 57
Bugnariu, Teofil 715
Bujoreanu, I. M. 584
Bulavin, Kondrati Afanasievici 507
Bulei, Ion 606, 716

BuoI-Schauenstein (conte de) 488
Burăh, Avram *vezi* Misail, George
Burăh, Dreicop Leiba 154
Burăh, Ghitla 154
Burăh, Hene 154
Buri 57
Burlă, Vasile 534
Buşilă, V. 146
Buzatu, Gh. 477

C

Cairoli, Benedetto 156-158, 161
Calas, Jean 404
Calderon de la Barca, Pedro 425
Calfa, George 550
Calimah, Scarlat 69
Calimaki-Catargi, N. 567, 574, 581
Calinic *vezi* Miclescu, Calinic
Calist (patriarh) 77-79
Camarino, Nestor 499
Camarino-Cioran, Adriana 499
Candiano-Popescu, Alexandru 19, 37, 471 475, 513, 534, 544, 553, 588, 610
Candrea Ioan 504, 528
Canning, George 522
Cantacuzin, Toma 55
Cantacuzino, G. Gr. V, 347, 411, 552, 592
Cantacuzino, I. A. VII, 523
Cantacuzino, L. 544
Cantemir Const. 394
Cantemir, Dimitrie 51, 55, 57, 58, 63, 64, 67, 68, 70, 410, 497, 499, 506, 605, 672, 703
Cantemir,Dimitrie(dr.) 650, 651, 699
Cantemir-Mîrza 65
Cantemir Paşa 63
Cantili Const. 534
Cantili, Gheorghe P. 152, 159, 167, 526, 529
Cara George 350
Carada, Eugeniu 19, 22, 172, 219, 350, 407, 426, 471, 604
Caradale XIV, XVII
Caragea, Ioan Gheorghe 69, 230
Caragiale, I. L. VII, XI, XII, 467, 483 502, 513, 523, 525, 527, 552, 564, 576, 591, 598, 615, 616, 714, 715
Caragiani, Ioan 452
Caramanlău, C. 225
Carcano (traducător) 478
Cardaş, Gh. 714
Carey, Henri Charles 9, 464, 465, 509, 534

Cariagdi, Dimitrie 707
Carlos de Bourbon 623, 687
Carmen Sylva 540, 541
Carol I (de Hohenzollern) XIV, 17, 87, 108,140, 237, 390, 466, 475, 483, 503, 509, 524, 544, 593, 601, 632, 637, 651, 653-655, 708
Carul I Robert (de Anjou) 57, 498,
Chiriac (arhimandrit) 93
Chiril 89
Chiriţescu (prefect) 303
Chiriţopoli XIV, XVII
Chiţimia, I. C. 539
Chiţu, Gheorghe XIV, 113, 128, 143—145, 152, 167, 200, 460, 526, 534, 545, 697
Costin, Miron 58, 63, 64, 171, 193, 394, 470, 671, 672, 703
Costin, Nicolae 171
Costinescu, Emil 22, 210, 235, 236, 260—263,266, 280, 281, 285, 288, 290, 339, 384, 388, 392, 407, 455, 456, 471, 562, 604
Costineşti XIV, 273, 342, 407

669
Carol V 344, 447
Carol VI 53
Carol cel Mare (Carol Magnu) 52, 169
Carp, Gr. 544
Carp, P. P. V-VII, XVII, 44, 45, 73, 75, 187, 191, 192, 274-276, 325, 355, 373, 374, 377, 388, 391, 392, 479, 565, 566, 597, 706, 708, 709
Carp, Şt. 544
Carre, Michel 607
Cassel, Paulus Stephanus 406, 603
Castillo, Canovas del 157
Catacazy, A. de 495
Catargiu, A. V
Catargiu, Barbu 610
Catargiu, Lascăr V, VIII, IX, XIV, XVII, 13, 34, 82, 100, 102, 105, 117, 125, 129, 155, 178, 194, 269, 270, 296, 334, 340, 342, 349, 350, 357, 360, 368, 371, 372, 378, 384, 390, 408, 434, 457, 463, 467, 473, 474, 483, 540, 547, 564, 591, 714
Catargiu, N. 597
Caterina de Medicis 447
Catilina, Lucius Sergius 227, 235
Cavour, Camillo Benso 213, 486
Călin, Liviu 483
Călinescu, Athanasie 466, 597
Călinescu, D. Şt. 512
Călinescu, G. X, 469-471, 527, 528, 532, 534, 552, 558, 607, 714
Cănteşti 89
Cărădeşti 19
Cătuneanu, C. I. 557
Câmpineanu, J. 130, 152, 165, 166, 190, 207, 306, 339, 390, 466, 509, 517, 529, 546, 567, 572
Ceballos (deputat) 157
Cenzor (pseudonim) X
Cerbu, E. S. 584
Cerchez, Mihail C. 654
Cernaev (Cernaief) 637, 693
Cernat, Al. 475
Cernătescu, P. 144, 215
Cernovodeanu, Paul 499
Cervanles de Saavedra, Miguel 14
Cezar (Caius Iulius Caesar) 78,97, 447
Chibici-Revneanu, Alexandru 513
Childerich I 447
Chirescu (preot) 550
Choniates, Nicetas 124, 519, 664
Christescu, N. VIII
Ciacalopolu 550, 551
Ciachir, Nicolae 483
Cianciola (deputat) 243, 257
Cicero, Marcus Tullius 235
Cihac, Alexandru 115, 116, 429, 430
Cimisces, Ioan 39
Ciobanu, Ştefan 499
Ciobanu, Veniamin 484
Cioculescu, Şerban 483, 528, 591, 598, 607, 615, 714—716
Ciopraga, Const. 713
Cipariu, Timotei 114, 115, 675
Circa, Irimie 452
Ciurcu, A. 701
Ciurea, I. G. 432
Cîrjalii 590, 594
Clairville, Louis-Francois Nicolas 543
Claretie, Jules 216
Climescu, I. 177
Cloşca (Ioan Oargă) 193
Coca (teolog) 11
Codreanu, I. 192
Codreanu, Nicolae 186, 187, 541
Codrescu, Teodor 560
Cohen (antreprenor) 221
Colantes (deputat) 157
Colbert, Jean-Baptiste 522
Columb, Cristofor 523
Comenius (Jan Amos Komensky) 150, 504
Comşa, Dimitrie 164, 533
Conforti Raffaele 157
Constantin cel Mare 663
Constantin Mihailovici de Ostriţa 60, 497, 498
Constantin Porfirogenetul 662
Constantinescu (cămăraş) 117
Constantinescu, Barbu 103, 385, 512, 599
Constantinescu, D. 562
Conta, Vasile 290, 325, 330, 355, 585
Coornhert, Dirk Volkertszoon 402
Copoiu, N. 715
Corjescu, Const. 479
Corne, D. 544
Cornescu, C. 411
Cortazzi 303
Corvin, Otto von 683, 708
Costa-Foru, Anca 715
Costa-Foru, Ghe. 360, 413
Costiescu, A. 551
Costin, Lascăr 324
Costopolo (arendaş) 117
Crainic, Ioan 610
Crainic, P. 701
Crawley, G. B. 378, 384, 647, 648
Crăciunescu, Ioan 144
Crăiniceanu 551
Creangă, Ion 300, 471
Cremieux, Adolphe 190, 227, 229, 262, 292, 330, 563, 581
Creţu, I. VIII—X, XII, XIV, 517, 533, 571, 591, 713, 715
Crispi, Francesco 156, 157
Cristea, Gheorghe 560
Cristian, V. 477, 481
Croce, Enrico 134, 523
Cromwell, Oliver 166
Crouve (abate) 634
Cumberland (duce de Hanovra) 167
Cumberland Richard 95
Cuza, Alexandru Ioan XII, XIX, 111, 131, 166, 204, 233, 236, 263, 266, 278, 289, 301—303, 306, 334, 335, 337, 340, 390, 394, 413—415, 475, 483, 511, 521, 534, 547, 558, 562, 572—575, 584, 585, 605, 606, 653, 654, 684, 708, 713
Czacki, Thaddäus 671, 674

D

Dame, Frederic 6, 7, 215—217, 235. 439, 440, 446, 462, 463, 541, 546, 548, 552, 612, 613, 616, 715
Dan I 57, 208
Dan II 88
Danielopolu (Daniileanu), D. 117, 133, 199, 200, 202, 545, 546
Danilewski, N. I. 341, 380, 586, 599
Dante Aligheri 157, 412, 437, 523, 584, 605
D'Ariengo 634
Darius III Codomannos 179, 207
D'Arnoult, Eugene 680
Darwin, Charles 28, 211, 470, 604
Dash, Gabrielle-Anne de Cisterne de Courtiras 561
David (împărat) 156, 438, 447
Decebal 17
De la Roquette, Dezos 499
Delaunay (conte) 271, 278
Delavigne, Casimir 478
Demelrescu, G. 565
Densuşianu, N. 701
Depretis, Agostino 156—158, 161
Derby,Edward Stanley 43,48,49, 481, 495
Descartes, Rene 177
Deslandes, Raymond 607
Diaconescu, Emil 481, 484
Diefenbach, Lorenz 666, 701
Diez, Friedrich 116
Engel (general) 88
Engels, Friedrich XVIII. 496, 530
Epureanu, Emanoil (Manolache Costache) VII, XVII, 151, 155, 167, 237, 269, 327, 337,386, 411,412, 457, 467, 523, 605, 606
Eraclizi 344
Franz Joseph I 481, 544, 560
Franzos, Carl Emil 5
Friedrich Wilhelm III 559
Froda, Scarlat 714
Frollo 144, 452
Fruiu. D. 140
Fundescu, Ion C. XIV, 16, 22, 166,

Dimancea, Nicolae 190, 287, 356
Dimăncești (Dimanci) 363, 411
Dimitriu, Chiriac 510
Diogene (Cinicul) 269
Dionisie (mitropolit) 170, 535
Disraeli, Benjamin conte de Beaconsfield 180, 403
Dobrotici 207, 208, 505, 506
Docan, Ioan 545
Docan, P. 200
Dokuz-Olu 67
Domșa, Ioan 715
Donca, Iosif 610
Donducofi 164
Dondukov-Korsakov 97
Donici, Al. 22, 441
Donizetti, Gaetano 691
Döring, Theodor Haring 94, 510
Dosoftei (Dosothei) 413
Dragomanov, Mihail Petrovici 134, 523
Dragoș (voievod) 196, 667, 668,672
Dragoșizi (dinastie) 55, 100
Drasch, Aloysio 537
Drasche, Anton Ritter 175, 176,537
Drăgan, Mihai 713
Drăgescu, I. C. 551
Drăghicescu, D. 469
Droc-Barcianu, N. 701
Drosu, N. V
Droysen. Johann Gustav 603
Du Boys-Raymond, Emil 219,553, 554
Duca, Gheorghe 535
Ducasse 552
Dufaure, A. 216
Dugan, Ilie 462
Dugue, Ferdinand 616
Dumanoir, Philippe-Francois Pinel
Dumas, Alexandre 478
Dumas, Alexandre (fiul) 680,705, 706

E

Ecaterina II 61, 62, 65, 68, 544
Egunov, A. N. 498
Eisenmenger 398
Elias 266
Elisabeta (regină) 668
Elisabeta (Elisaveta Petrovna) 68
Elisabeth I 169
Elliot, Henry 289, 635, 644, 692
Emilian, Cornelia 706
Eminovici, Harieta 706
Erdmann von Hahn *vezi* Sturdza, Dini. A.
Erostrat 311
Esdra, Abramo 636
Essler, Jacob 54, 484, 493
Euclid 268
Eugenia de Montiso 564
Euler, Leonhard 482
Euthimie (patriarh) 208
Eutropiu (Eutropius) 38
Evanghele, George 550
Evlia Celebi 506

F

Fadeiev 656
Fallmerayer, Jakob Philipp 123, 124, 382, 519
Fazel Ulah-Rasid 57
Fălcoianu, Ștefan 96
Fejer, György 57, 498, 668
Feleșler, Moișe 154
Felix, Iacob 248, 559, 560
Feltre Alphonse Clarke 634
Ferry, J. F. C. 10
Feuerbach, Fr. 44
Fichte, J. G. 398, 402, 405
Fidias (Pheidias) 23
Filimon, Domnica 476, 698
Filip II (al Macedoniei) 219
Filipescu, G. V
Finzi, Giuseppe 156
Fischer, Gustave 530, 560
Fieckeles, Bela 196
Flegont, Olga 715
Fleischlen (Flaișlen), G. 257
Fleva, Nicolae XI, 6, 168, 169, 335, 342, 347, 348, 350, 384, 423, 425, 543 585, 587, 590
Flevi 425
Fligier, G. 38, 476
Floquet, Charles 10, 11, 13, 465
Florescu, C. 146
Florescu, I. Em. V, 43, 131, 155, 204, 226, 229, 269, 270, 411, 432, 433, 480, 547, 556, 609
Florescu, I. G. 360
Florescu, N. 146
Fotino, Dionisie 672, 703
Fourtou Marie Francois Oscar Bardy de 653
Fraivald, V. 458
Franchetti, B. 478
Francisc II de Habsburg 486
Franco, Ivan Iacovlevici 523
Fundești 307, 407, 425, 445, 615
Furculescu N. 210

G

Gafița, Mihai 715
Galib Efendi 69, 656
Galilei, Galileo 144, 217, 373
Galiția 68
Gambetta, Leon 6, 203
Gane, N. 37, 411, 475, 706
Garibaldi, Giuseppe 330, 523,654
Gaster, Mozes 530
Gavril (mitropolit) 68
George, Alexandru 476, 698
Georgescu, Nicolae 716
Germain, Henry 10, 11
Gerson, Edmund 202
Gervais (zidar) 634
Ghelase, Ion I. 715
Gheorghiu 177
Gheorghiu, Ion 146
Gherghely, Tobias 550, 551
Gherman (pârcălab) 54, 60
Ghermani, Menelas 411, 707, 708
Ghibu, Onisifor 504
Ghica, Constantin 270, 432
Ghica, Dim. V, 155, 269, 270, 411. 431, 455, 463, 477, 609
Ghica, George M. 551, 544
Ghica, Grigore Alexandru 5, 11, 43 306, 334, 394, 434, 462, 560
Ghica, Grigore II 64, 65, 67, 79 498, 501
Ghica, Grigore III 62, 484
Ghica, Grigore M. 483
Ghica, Ioan 75, 155, 215, 432, 442 446, 455—457, 503
Ghica, Mihail 24
Ghica, Pantazi 45, 73, 86, 133, 152 169, 193, 201, 237, 314, 320, 430 500, 611
Ghiculești 498, 499
Giacometti, Paolo 478
Giani, Dim. 152, 153, 192, 330, 331, 350, 529, 530, 545, 581, 707
Giaun-Mîrza 67
Gibbon, Edward 662, 701
Ginea Olariul Cicală 237, 238
Gingis-Han 499
Giorgio Paolo 506
Giurescu, C. C. 499

Giurgea, G. 411
Giurgea lui Gaură 59
Giuvara, T. G. 170—172, 535
Glaser, Iulius 240, 559
Goethe (Göthe), Johann Wolfgang 6, 7, 160, 286, 398, 402, 405, 471, 479, 580, 648
Gogol, N. 501
Goian, Leon 479
Goldoni, Carlo 6
Golembiovski *vezi* Porumbescu
Goleşti 412
Goltz, Colmar 654
Gomoiu, Gh. 537
Gomoiu, Maria Gh. 537
Gomoiu, V. 537
Gorceacov (Gortschakoff, Gorciacoff), Alexandr Mihailovici 55, 56, 75, 129, 364, 389, 423, 485, 487, 491, 493, 503, 625, 635, 639, 650, 655
Gorgas, Pavel 146
Gorianov, Serge 481
Govone, Giuseppe 654
Gozzi, Carlo 160
Graetz, Heinrich 398, 400—403, 603
Grandea, Grigore H. V, VI, 715
Graur, C. 584
Grădişteanu, Petre 12, 45, 268—270, 520, 551, 564, 609, 610, 705
Grădişteni XIV
Greavu-Dunăre, S. 508
Grecescu, C. 558
Greger (antreprenor) 221
Gregerson (antreprenor) 647
Grévy, Jules 205, 206
Grigore IX 196, 664
Grigore (mitropolit) 68
Grigorescu, Nicolae 443, 614, 615
Grillparzer, Franz 648
Grotius, Hugo 102, 109, 402
Grüdner (general) 651
Grünberg *vezi* Vermont, Bernard Varvara
Grünwald, Bela 544

II

Haemskeerk 650
Hafiz Paşa 637
Hagi-Ibei-Mîrza 67
Hagiescu, Nicolae 458
Hagi-Loio 106
Halevy, M. A. 584
Halim Paşa 447
Hanotaux, Gabriel 481
Haralambie, Nicolae 204, 547
Haret, Spiru 452
Harte, Francis Bret 677
Hasdeu, B. P. 70, 114—116, 144, 171, 452, 469, 484, 497—500, 503, 511, 516, 517, 541, 546, 673, 701, 703, 715
Hausemann (bancher) 593
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 44
Heine, Heinrich 32, 398, 402, 405, 406, 479
Held, Wilhelm 683, 708
Heliade Rădulescu, Ion 22, 24, 85, 86, 311, 413, 471, 504, 505, 596
Hennig, A. 560
Henric V 53
Herbert, George 584
Herodot 97, 98
Hodco Creţul 59
Hodoş, Enea 452
Hodoş, Nerva 523
Hoedel (Hödel), Max XIV, 218, 346, 349—351, 373, 553
Hoedeli (Hödeli) 386, 387
Hohenstauffen (dinastie) 447, 653
Hohenwartz 656
Hohenzollern, Carol Anton von 483, 496, 503, 593
Hohenzollern, Frederic von 53
Holban, Alexandru D. 43—45, 73, 75—77, 86, 87, 130, 133, 146, 147, 152, 167, 168, 201, 438, 479, 500, 501, 523, 534, 612
Holban, Maria 484, 499
Holstein-Romanov (dinastie) 52
Homer 23, 203, 344, 447, 470
Honzeau, J.-C. 484
Horatius (Quintus Horatius Flaccus) 32, 472, 501
Horea (Vasile Ursu Nicola) 6, 193
Horvatevici, C. 637
Horwitu (antreprenor) 221
Hoyos, Ladislau 286, 289
Hrisoscoleu (Chrisoscoleu), G. 146, 147, 527
Hügel (antreprenor) 647
Hugo, Victor 478, 685, 686, 709
Humbert I (de Savoia) 486
Hunfalvi, Paul 661—666, 669, 702, 703
Hurmuzachi, A. 296
Hurmuzachi, Eudoxiu VIII, XVI, 70, 88, 171, 429, 497—504, 505, 517, 527, 548, 613
Huru 18, 115
Hutschinson, F. E. 584
Hyperonim 663

I

Iacob Eraclid (Despot Vodă) 344
Iacub-Han 156
Iagello, Hedviga 71
Iagello, Vladislav 71
Iancu (avocat) 146
Iassy (prefect) 509
Ibrăileanu, Garabet 469, 713
Ignatie (călugăr) 64
Ignatiev, Nikolai Pavlovici 40, 48, 92, 481, 483, 650, 655
Igor (duce) 39
Iliaş 54
Ilie Mușat (fiul lui Alexandru cel Bun) 59, 493
Inocenţiu IV 196
Inochentie (episcop) 68
Ioan V Paleologul 505
Ioan VI Cantacuzino 506
Ioan Şişman III *vezi* Ivan Şişman
Ioanichie (mitropolit) 65
Ioanichie (patriarh) 64
Ion (proprietar) 146
Ionaşcu-Vodă 344
Ionescu, I. 213
Ionescu, M. 92
Ionescu, Nicolae 19, 36, 85, 130, 184, 237, 341, 380, 474, 509
Ionescu de la Brad, Ion 245—247, 505, 507, 508, 549, 559, 560
Iorest (episcop) 65
Iorga, Nicolae 499, 612, 715
Iosif (fiul lui Petru) 671, 674
Iosif II 544
Iosifescu, Silvian 483
Ipsilante, Alexandru 350
Isăcescu, Gr. 367
Iskender-Mîrza 67
Ismail Kedivul 566
Ismail-Mîrza 67
Is-Mîrza 65
Itzig sin Şloim Bjejaner 636
Iunius (pseudonim) 521, 522
Iusuf-beior 67
Ivan Şişman 88, 97, 207, 208
Ivanco (fiul lui Dobroticî) 207, 506
Ivaşcu (pîrcălab) 54, 60

J

Jacobsohn, Israel 402
Janin, Jules 416
Jarnik, Jan Urban 452
Jeffrey, Henry 679
Jeffrey, Lucreţia 680
Jirecek, Constantin Jos. 381, 383, 599
Johnson, Ben 584
Joja, Athanase 469
Jung, J. 429, 476, 664—666, 701, 702
Justinian I 175
Juvenal (Decimus Iunius Iuvenalis) 401

K

K. 713
Kadan (Cadan) 57
Kalidasa 470
Kalinderu (Calenderu), Ioan 355, 592
Kamîrza-Olu 67
Kampbell (general) 635
Kant, Immanuel 74, 115, 177, 398, 572, 713
Karnabatt, D. 714
Kaserer, Josef 240, 241, 243, 559
Kaspolat-Mârza 66
Katona, Istvan 662, 701
Kaunitz, Wenzel Anton (prinţ von Kaunilz-Rietberg) 65, 68
Kazigherei Han 63
Kazi-Olu 67
Kelmehmet (Chiel Mehmet) 67
Lateş (deputat) 423
Launay (conte) 200
Laurian, August Treboniu 25
Laurian, Dimitrie A. 452, 709
Lazarus, M. 405, 406
Lazăr, Gheorghe 230
Lazăr, Hreblejanovic 87
Lăpuşneanu, Alexandru 344, 429
Lecca, Dimitrie 302—304, 341, 390, 511, 572, 573, 585
Lefter, Radief 550, 551
Leibniz, G. W. 402
Leibu Iancu 320
Leizer Mendel 154
Lelewel, Joachim 54, 57, 484
Lenin (Ulianov), Vladimir Ilici 481, 501, 523
Leon Diaconul 39
Maiorescu, Titu V—VIII, XII, XV, XVII—XIX, 37, 43—45, 73, 75—77, 85, 111, 139, 199, 200, 212, 284, 319, 327, 328, 331, 378, 392, 408, 413, 452, 454, 467, 470, 471, 475, 476, 479, 500, 501, 510, 513, 516, 523, 525—527, 530, 540, 545, 556, 558, 572, 576, 584, 597, 601, 618, 619, 698, 700, 701, 706, 707, 714
Malcoci Paşa 60, 61
Mamai-Olu 67
Mambet-Mîrza 65
Mandel, Miser 320
Mandelbaum, Arpad 196
Maniu, Vasile 73, 452, 500
Manliu, I. 300, 452
Manoil (pârcălab) 59
Manoilescu, Mihail 471, 714
Manolescu, Grigore 458, 619

Kemeny, I, 668
Klapka, György 654
Klopstock, Friedrich Gottlieb 405
Kluber, Johann Ludwig 102
Knechtel, D. W. 164
Kogălniceanu, Mihail XVII, 9**,** 25, 34, 54, 70, 129, 130, 152, 155, 167, 175—178, 189, 190, 192, 202, 221, 222, 230, 237, 278, 304, 314, 328**,** 334, 346, 364, 372, 384, 464, 466, 471, 473, 477, 497—499, 503, 509, 516, 521, 529, 534, 537, 543, 544, 557, 572, 583, 588, 597, 671, 673**,** 684
Konecpolski, (Koneț-Polski) Stanislaw 63
Koos, Ferenc 83, 504
Kossuth, Lajos 330, 654
Kovalski 135
Kremnitz, Mite 37, 475, 476, 584**,** 698
Kretzulescu, Const. 413
Kretzulescu (Crețulescu), Nicolae 155, 274, 314, 370, 384, 505, 573, 596
Kromer, Marcian 672, 703
Kutuzov (Golesnicev-Kuluzov), Mihail Ilarionovici 69, 656

L

Ladislaus IV Cumanul 196
Lahovari, Alex. V, 290, 328, 378, 581, 584, 714
Lahovari, Ion 383, 583, 584
Lakeman, Stephen Bartlett *vezi* Mazar Paşa
Lamarck, Jean-Baptiste de Monet 470
Lambrecht, Felix-E.H. 292, 570
Lannoy, Guillebert de 53, 58, 484, 493, 497
Lao-Tzi 428, 430
Laplace, Pierre Simon 220
Lassolle, Ferdinand 155, 522, 530
Leonardescu, Constantin 115 144, 177,537
Lepeş, Gheorghe 669
Lerescu 550
Lessing, Gotthold Ephraim 398, 401—403, 405, 448
Levasseur (cântăreață) 540
Leviţki (general) 650
Levy, Armand 432
Liebknecht, Wilhelm 155, 215, 218, 496, 530, 553
Lindau, Paul 648, 698
Liu, Nicolae 715
Locke, John 402
Lope de Vega (Lope Felix de Vega Carpio), 6, 14, 118, 160, 423, 466
Lovinescu, E. 714
Löwy, A. 309, 310, 574
Lubicz, Zdislaw 202, 450, 540, 703
Lüders (Luders), Aleksandr Nicolaevici 204
Ludovic I de Anjou 196, 669, 671, 674
Lungu, V. 499
Lupaşcu, I. 117
Lupu Zarafu 326
Lurine, Louis 607
Luther, Martin 84, 89, 137, 398, 406, 524

M

Macedonski, Al. 225, 550—552, 555, 715
Macedonski, M. D. 551
Machiavelli, Niccolo 145, 387, 390, 396, 526, 600, 602, 694
Mac-Mahon, Edme Patrice Maurice 9, 292, 465
Maglianu, Ilie 146
Mahmud Damat Paşa 3, 461, 462, 645
Mahmud Gazon Khan 57
Mahrenholz (industriaş) 624
Maior Petru 197
Manolescu, N. 592
Manu, Gheorghe V, 268, 269, 411, 455, 456, 563, 564, 609, 619, 708
Manuilă, Sabin 508
Marcere, Emile Deshayes de 10, 13, 465
Marcus Aurelius Carus 663
Marcus, Samuel 266
Marechali 164
Marghiloman, Al. 45, 707—709
Mari Adriano 156
Maria (fiica lui Ludovic al Ungro-Poloniei) 671, 674
Maria de Spania 447
Marino, Adrian 550, 551, 715
Marko Kraljevic (Marcu Crăişorul) 330
Martens, Fiodor Fiodorovici 102
Martin, Aurel 713
Marţian-Pop, Dionisie 413
Marx, Karl XVIII, 155, 484, 478, 496, 530, 549
Masalski, N. F. 650
Massof, Ioan 714
Mateescu (alegător) 432
Mateescu, Mihail 458
Matei Basarab XII, 28, 63, 138, 237, 238, 360, 385, 394, 470, 524, 558, 683, 708
Matei Corvin 669
Mauriciu (Flavius Tiberius Mauricius) 663
Maury (deputat) 404
Mavrocordat (căpitan) 649
Mavrocordat Const. 25, 470
Mavrocordat, N. A. 65, 544
Mavrocorchit, Şt. 544
Mavroghcni, Petru V, VII, XVII, 155, 182, 185, 296, 334, 360, 411, 455, 540, 617
Maxim (pârcălab) 54, 60
Maximin (episcop) 664
Mayer,Iulius Robert 220, 554
Mazar Paşa 8, 34, 467
Mazzoli, A. 540
Mărculescu 449
Mărgăritescu, D. 262,295
Mărgăriteşti XIV, 295, 363, 411
Mărzescu, G. 73, 154, 155, 289, 290, 325, 328, 530, 531
Mecena (Caius Clinius Maecenas) 32
Mehemet-Olu 67
Mehmet Efendi 550
Meitani, G. G. 463
Melchisedec (Melchisedek) 70, 497, 499**,** 535
Melegari, Amedeu 635, 636, 692
Melian, Alexandru 713, 715, 716
Meline, Jules 216
Mironescu, Gh. 146
Misail, George 86, 127, 153, 154, 206 520, 530
Misail, Ienache 154
Misaili 192
Mobarned I 88, 97, 207, 208, 447
Mohamed II 60, 330, 498
Mohanu, C. 483, 552, 715
Mohl, Robert von 273, 297, 299, 565, 572
Moise 294, 447, 666
Moisil, Iuliu 504
Moişe Leiba Roşu 153, 154
Moldovanu, I. M. 220
Moldovennu, N. T. 221—226, 228, 232, 239, 260, 264, 265, 271, 279,
Napoleon III 230, 271, 486, 488, 564, 653
Napoleon IV 271, 564
Napoleonizi (dinastie) 271
Nastasi, L. 534
Naumovici (deputat) 242, 243
Nechita, Vasile C. 713, 715
Neculescu, Gr. 562
Negri, Const. 43, 236
Negruzzi, C. 22, 192, 193, 441, 471, 543, 544, 597, 698
Negruzzi, Iacob VI, VII, IX, XII, 37, 471, 472, 475, 478, 483, 706
Negură, Iancu 409
Nelidov (Nelidoff) 650, 654, 655
Nemesis (pseudonim) X

Mencikov (Mencicoff) 492
Mendelsohn, Moses 266, 402
Menger (deputat) 243
Mengli Gherei Han 65
Menumorut 667
Mercadante, Giuseppe Saverio 634, 691
Metodie 89
Mezenzov (general) 90, 135
Micle, Ştefan 434, 454, 576, 611
Micle, Veronica IX, 454, 576, 611, 618, 619
Miclescu, Calinic 64
Miclescu, Sandu 171
Midhat Ahmet Paşa 3, 218, 461, 626, 633, 654, 691
Mihai Viteazul 7, 28, 46, 439—441, 470, 523, 669
Mihail (mare duce) 37, 475, 634
Mihail, Radu Şt. 715
Mihăilescu, Ghe. 512
Mihăilescu, Şt. 452
Mihălescu, Simeon XIV, 220—222, 224, 225, 228, 232, 239, 258, 260, 263, 266, 271, 272, 277, 279, 287, 288, 302—304, 308, 310, 359, 385, 389, 428, 521, 553—558, 561, 562. 566, 581
Mihăleşti 264, 307, 310, 311, 384, 407
Mihnea cel Rău 429
Mihu Buzatul 54
Miklosich, Franz 5, 12, 103
Milescu, Nicolae 171
Millo, Matei 192, 443, 444, 458, 543 614, 615, 619
Millo, P. V
Milton, John 402
Mincu, C. 444
Minghetti, Marco 156
Mircea I Basarab 54, 88, 97
Mircea cel Mare (cel Bătrân) XII, 7, 48, 53, 57, 64, 65, 71, 80, 81, 86, 87, 170, 171, 193, 207, 208, 305, 330, 361, 391, 415, 440, 493, 503, 506, 523, 581, 601, 668, 673
Mircea Ciobanul 430
Miron Roinanul *vezi* Romanul Miron
303, 553—558, 561, 562, 565, 566
Moliere (Jean Baptiste Poquelin) 214
Moltke, Helmuth Karl Bernhard 395, 396
Mommsen, Theodor 38, 662, 701
Monnier, Sophie 607
Montefiore Mozes Haim 227, 229, 262
Morariu, Constantin 462, 479
Moipurgo-Tagliabue, Guido 400, 404
Morţun, Costachi 363, 411
Moruzi, Alexandru M. 246
Moruzi, Const. D. 484
Moruzi, Dimitrie 40, 51, 55, 69, 70, 498
Moruzi, Panaiot 70, 498
Mouradgea, Constantin (baron d'Ohsson), 57, 498, 499
Movila, Ieremia 63, 357
Movileşti 63, 71
Mozart, W. A. 79, 214
Munteanu, George 715, 716
Murad I 208
Murad II 93
Murad V (Damat) 3, 461. 632
Murăraşu, D. 713, 714, 716
Mureşianu, Aurel 616
Musceleanu 104
Musceleanu, Gr. 157
Mussa (fiul lui Baiazid Ildhîm) 88, 207
Mussafia, Adolfo 116, 694
Musset, Alfred de 85, 648
Mustafa Paşa 63
Muşat, Mircea XVIII, 484, 499, 716
Muşatin (neamul) 55, 134, 167, 344
Müller, K. 434
Müller, Max 6
Münich, Burkhard Christoph 68

N

Nacu, Constantin 15, 466
Nanu, M. 562
Napoleon I 40, 55, 68, 69, 213, 271, 406, 494, 656
Nero (Tiberius Claudius Drusus Germanicus) 401
Netea, Vasile 715
Nevrut-Mîrza 67
Nevtinav 179, 539
Newton, Isaac 79
Nica, Theodor 513, 701
Niceta (sfânt) 664
Nicetas Choniates *vezi* Choniates, Nicetas
Nichifor (episcop) 535
Nicolae (duce al Maramureşului) 662,
Nicolae (mare duce) 146, 221, 223, 437, 494, 654
Nicolae II 481
Niculescu, C. K. 539
Niculici (deputat) 466
Nifon 28
Nikephor (Nicefor) 39, 476
Nistor, I. 499
Nobiling XIV, 218, 346, 349—351, 378, 553
Nobilingi 386, 387
Noga 207
Noica, C. 469
Nordenfels, D. 646, 698
Nottara, C. 707
Nubar Paşa 566
Nuţă 156

O

Oană (pârcălab) *vezi* Pîntece, Ioan
Obedenariu, M. G. 629, 631
Obelensky (prinţ) 221, 223
Obrenovici, Milan 625, 634, 635, 690
Obrenovici, Nicolae 631
Ocăşanu, G. 701
Odobescu, Al. I. 37, 70, 144, 345, 442, 475, 498, 511, 517, 519, 552, 613, 714
Offenbach, Jacques 214, 335, 549, 585
Offenheim (bancher) 344, 381, 592
Olănescu, P. 360, 594
Oleg 59

Ollănescu-Ascanio, D. C. 463, 478
Ollivier, Emile 292
Omeiazi (familie domnitoare) 400
Onorie III 196
Opran, Remus 551
Oprea, Al. 716
Orăscu, Al. 463, 592
Orăşanu, N. T. 474, 553, 588
Orăşeni 311
Orda 57
Ornea, Z. 714
Orsini 209
Osman Paşa 195, 426, 654
Oţetea, Andrei 484
Ovidiu (Publius Ovidius Naso) 87,
Pellico, Silvio 478
Penelea, Georgeta 521
Perpessicius 461—463, 465, 501, 504, 612, 704, 714—716
Perrot 240
Perugini, G. 540
Peruzzi, Ubaldino 156
Pelers, Karl F. 508
Petrescu, Alex. 215, 551
Petrescu, Dimitrie 118—121, 518
Petri, Vasile 83, 84, 149, 150, 503, 504, 528
Petrino, Alexandru 656
Petrino, Dim. 85, 504
Petrovsky 222
Popescu, Ianoş 196
Popescu, Ion G. 146
Popescu, Orest 462, 479
Popescu, Stan 219, 311, 513
Popescu-Cadem, Constantin 715 Popescu-Spineni, Marin 484
Popescul (student) 11
Popovici, A. C. 469
Popovici, Stancu 637
Popovici V.A. *vezi* Urechia, V. A.
Popovici-Barcianu, D. 504
Populeanu 709
Porumbaru 550
Porumbescu, Ciprian 11, 462, 479
Potemkin, V. P. 477

97, 183

P

Pachimeres, George 124
Paciurea, L. V
Paganini, L. F. 541
Palacky, Frantysek 679
Paleolog, Mihail 124, 519
Paleologu, Al. 715
Palestrina, Giovanni Pierluigi da 23, 470
Pamfil, Vasile 146
Panait, Vasile 550
Panaitescu, Dumitru D. 703, 715, 716
Pandravi 311
Pann, Anton 22, 272, 471
Panu, Anastasie 296, 334
Panu, G. 709
Panu, Ion 607
Papafil, Iorgu 146
Parthey, G. 511
Pascal, Aristid 423, 425
Pascu, Ştefan 715
Passamente 148
Pastia, Scarlat 45, 189
Paulus Diaconus 663
Pausanias 603
Pavel (apostol) 406
Pazvantoglu (Pasvanoglu) 304, 350, 409, 573, 590
Păcurariu, Mircea 499, 535
Păltineanu 550
Pătărlăgeanu (Pătîrlăgeanu), Radu 167, 262, 295, 320, 367, 384, 388, 425, 634
Pătărlăgeni XIV, XVII, 295, 307, 314, 316, 342, 358, 361, 363, 378, 407, 411, 414, 425, 445, 615
Pătraşcu, Teodora 457
Păucescu, Grigore G. V, VIII, XII, XIV, 713, 714
Păun, Octav 504
Păunescu, Gr. G. 463
Pelivan, G. 499
Pelletan, Camille 216
Petru *vezi* Iosif fiul lui Petru
Petru (fratele lui Asan) 124, 519
Petru (ţar bulgar) 39, 208, 476
Petru (vicevoievod al Transilvaniei), 668
Petru I (Petru Muşat) 674
Petru cel Mare 39, 57, 67, 68, 70, 74, 289, 492, 506, 615, 656
Petru Rareş 55, 61, 62
Petru Şchiopul 201, 394, 545, 546
Pfefterkorn 398
Phaedo 268
Pherechidis, M. 152, 368, 371, 529
Phrantzes, George 124
Phylostorgiu 664
Piasecki, Paul 672, 703
Pic, Joseph Ladislau 701
Picot, Emile 171
Pigault-Lebrun, Charles Antoine-Guillaume 596
Pilat din Pont 77, 187, 541
Pilat (ginerele lui C. A. Rosetti) 174 Pinder, M. 511
Pipera, Ion 541
Piru, Al. 713
Pîntece, Ioan (Oana, Oanea, Oamnă) 54, 59, 60
Platen, August 648
Platter, Iulius 153, 240—244, 530, 550, 559, 699
Plaut (Titus Maccius Plautus) 532
Pliniu cel Bătrân (Caius Plinius Secundus) 97, 401
Pogor, Vasile V, VI Polizu, C. 552
Pompilian, G. I. VI
Poni, D. 434
Poniatovski, Stanislaus August 68
Ponsard, Francois 6
Pontecorvo, Pellegrino 636
Pop, Aug. Z. N. 702, 714, 715
Pop, Maxim 504
Popeangă, Vasile 504
Popeseu, Al. I. 597
Popescu, Al. I. 597
Popescu, Anicuţa 457, 458
Potvin, Ch. 484
Pouillet, Claude 434
Praxiteles 23, 45
Pridie, Atanasie 479
Priscus 663, 701, 702
Probu (Marcus Aurelius Probus) 663
Prodănescu 157
Protici 144
Protopopescu, Pake 202
Ptolomeu, (Ptolemeu) 78, 97
Pufendorf, Samuel 402, 405
Puşcaşul, G. 146

Q

Quatrefages de Breau, Jean Louis Armand de 604
Quintilian (Marcus Fabius Quintilianus) 401

R

Racine, Jean 532
Racoviceanu**,** Al. 213
Racoviţă, Ion 146
Racoviţă (prefect) 188
Radovici, M. 146
Radowitz, Joseph Maria von 368, 371, 568, 574, 592, 595
Radu Armaşul Vărzarul 237, 238
Radu IV cel Mare 28
Radu Negru (Negru-Vodă) 57, 667
Rafael (Raffaello Sanzio) 23, 74, 79, 470
Raiffeisen, F. W. 522
Ralea, Mihai 469
Ranieri, Antonio 634
Ranke, Leopold von 603
Raşcu, I. M. 607
Rădulescu, Adrian 508
Rădulescu-Dulgheru, Georgeta 476, 698
Radulescu-Motru, C. 469
Rădulescu Pogoneanu, I. 714

Reis Effendi 62, 484
Reuss 289
Rewbell, Jean Francois 404
Rhamsenit (faraon) 708
Ricardo, David 530
Richter (deputat) 640, 641
Rieger, F. L. 679
Riesser, Gabriel 402
Rigault, Raoul 218, 553
Rizo, Alexandru 62
Rizo, Iacovachi 62, 484
Robespierre, Maximillien 206
Rumeanţev (Roumiantsof), P. A. 53, 54, 56—58, 60, 64, 67, 68, 482, 484
Rurik 39, 59
Russel, Nicolae 187, 188, 541
Rusu, Aurelia 713
Rusu, M. N. 716
Ruxandra (soţia lui Lăpuşneanu) 344
Rydzowsky (deputat) 241, 243

S

Schwicker, T. H. 702
Scobelev 651
Scribe, Eugene 478
Scurtescu, Nicolae 505, 552
Scurtu, Ion 670, 672, 702, 706
Secăşanu, G**.** 701
Sefendache, G. 167
Seideman (cântăreţ) 540
Sella Qiuntino 156—158
Selveanu, D. 146
Serret, J. A. 118, 120, 518
Serurie, Grigore 19, 166, 388, 425,

Robledo 157, 158
Rochebouet, Gaetan de Grimandet de 10, 12, 206, 465
Rochefort, Victor-Henri 218, 553
Roesler, Robert 429, 661, 663, 664, 701
Rolla, C. 557
Roman (prinţ bulgar) 39
Roman I 497
Roman, Alexandru 452
Romanul, Miron 196, 544
Ronetti-Roman, M. VII, 513, 579
Rönne, Ludwig Peter Moritz von 255—257, 559
Roque (călău) 634
Roques, Antonin 463
Rosenthal, M. 266
Rosetti, Al. 483
Rosetti, C. A. X, XIV, XVII, XIX, 6, 19, 22, 29, 34, 43, 52, 72, 89, 113, 114, 121, 122, 130, 131, 140, 141, 147—149, 151, 152, 155, 164, 166, 171—175, 177, 178, 181,188—190, 193, 195, 203, 206, 209, 215, 218, 232, 236—239, 260, 266—268, 273, 284, 287, 290, 295, 310, 317, 318, 348—350, 380, 387, 393, 408, 410, 423, 426, 427, 429, 430, 443, 445, 471, 473, 480, 500, 516, 518, 528—530, 544, 546, 552, 556, 558, 575, 585, 600, 610, 654, 677, 704, 707, 715
Rosetti, Dim. 44, 45
Rosetti, Mircea C. A. 544
Rosetti, R. 503
Rosetti, Theodor V—VII, XVII, 411, 706—709
Rosetti-Bălănescu, P. 544
Rosetti-Teţeanu (Tescanu), Dimitrie 175, 537
Rossi, Ernesto 42, 458, 478
Rossi, Lauro 634
Rossini, Gioacchino 634
Rossisky (Russisky, Rassisky), Evsevie Andreievici 220—224, 226, 228, 553
Rotaru, Rodica 713
Rothschild, James de 404
Rotti, C. 478
Rousseau, Jean Jacques 333
Rötscher, E. Th. 713
Ruban 222
Saba (sfânt) 664
Sadi-Ionescu, Alex. 484, 499, 523
Sadullah Bey 655
Saharov, I. 53, 484
Saint-Simon, Claude Henri 24, 470
Salfon, Solomon 266
Saligny, Anghel 595
Salisbury, Robert Cecil 341, 643, 644, 655, 696
Salvianus 701, 702
Samuil (patriarh) 65
Sandru, D. 508
Sangle, Aylie 507
Sardoal (marchizul de) 623
Sardou, Victorien 6
Sasulici, Viera 90
Savfet Paşa 218, 644, 655
Say, Jean Baptiste 44, 530
Sayer (antreprenor) 647
Salageanu (pictor) 509
Săndulescu, Al. 476, 698
Sărăţeanu 681
Săteanu, C. 714
Scaevola, Mucius 426
Scărlătescu 550
Schiemann, Theodor 603
Schiffner, Ludwig 5, 12
Schiller, Friedrich 405, 448, 478, 479, 649
Schina, M. 412
Schlegel, Friedrich 402
Schleiden, Mathias Jacob 297, 401, 572
Schleier, Hans 603
Schleiermacher, Friedrich Ernst 402
Schlttter, Andreas 405
Schmidt, Johann Caspar 44, 75, 76, 479, 480
Schönfeld 266
Schopenhauer, Arthur 44, 45, 73, 75—77, 115, 473, 479, 480, 501, 513, 572
Schorlemer (deputat) 373
Schuchardt, Hugo 116, 517
Schulze-Delitzsch, Hermann 253, 522
Schulze-Gävernitz, Hermann Johann Friedrich von 559
Schuselka, Francisc 448, 616
Schwann, S. 484
Schwarzeinberg (general) 69
Serurii 358, 384, 414
Severin, Em. 209, 235
Seydelmann, Karl 510
Sfentislav 207
Shakespeare, William 23, 42, 165, 169, 214, 401, 470,478,503,528, 533, 534
Sigismund I de Luxemburg 80, 207, 503, 668, 669
Sigismund I Iagello 672, 675
Sihleanu, Alexandru 184, 187, 210, 324, 325, 363, 372, 539, 579, 596
Sihleni 184
Silion, C. 411
Silvela, Francisco 157
Silvestru (papă) 667
Si-Mokhrani 293
Simon, Jules 216
Simonescu, Dan 499, 539, 558
Sina 124
Singer, H. E. 608
Sion, Gheorghe 413, 446
Sireteanu, Eugen 11, 462, 479
Slaviani 663
Slavici, Ioan VI, VII, IX-XI, XV, 37, 461, 463—465, 471—476, 478, 481, 485, 501, 510, 512, 513, 518, 525, 527, 538, 552, 559, 563, 573, 574, 576, 587, 588, 591, 597, 607, 612, 613, 615, 618, 701, 713, 715
Slăniceanu, Gh. 36, 139, 474
Slătineanu, G. 694
Slăvescu, Victor 560, 714
Smith, Adam 44, 45, 530
Socrate 268
Sodescu, I. 154
Solon 447
Soulie, Melchior-Frederic 619
Spamer, Otto 708
Spratt, F. A. B. 508
Stan, Apostol 464
Stan Popeşti 311, 316
Stanciu (pârcălab) 54, 59
Stăncescu (doctor) 187, 188
Stăncescu, Constantin 616
Stătescu, Eugen 101, 112, 270, 271, 303, 339, 466, 515, 529, 554, 557, 609, 610
Stăteşti XIV
Stern, A. 582, 584
Stirner, Max *vezi* Schmidt, Johann Caspar Stoian 11
Stoicescu, C. S. 512
Stoicescu, D. 550
Stolojan, Anastase 213, 302—304, 339, 572, 573
Stolojeni 273
Şterca-Şuluţiu (Suluţ), Alexandru 675
Ştirbei, Alex. B. 346, 360, 411, 443, 588, 707, 708
Ştirbei, Barbu Dimitrie 23, 230
Ştirbei, T. V
Şulem III 679
Şuţu (Soutzo), N. 249, 560
Turgot, Anne Robert Jacques baron de l'Aulne 522
Tzimiskes, Ioan 476

Ţ

Ţakas 207

Strat, Ioan D. 269, 337, 338, 411, 585, 714
Straţimir, Ioan 208
Strauss, David 77, 502
Străjescu, I. 544
Stroussberg (Strusberg), B. H. XIV, XIX, 203, 227, 310, 339, 342, 354—356, 358, 362, 369, 372, 374, 381, 384, 395, 450, 456, 457, 592—594,632, 653
Strykowski, Matei (Strjykowski, Maciej) 59, 62, 498, 499, 672, 703
Stuart, D. F. 54, 486
Sturdza, C. D. 54
Sturdza (Sturza), Dim. A, 178, 182, 205, 212, 237, 339, 344, 354—356 359, 368, 369, 384, 390, 393, 455, 456, 501, 529, 538, 548, 549, 562, 586, 592, 593, 601
Sturdza, Grigorie Mih. 51, 52, 373, 374, 544, 597
Sturdza, Ioan Alexandru 676, 703
Sturdza, Mihai Gr. 202, 230, 306, 675
Sturzeşti 89
Suleiman (fiul lui Baiazid I) 88
Suţu, C. V
Suvorov (Soumarof), A. V. 53, 54, 57, 67, 482
Sviatoslav (Svietoslav) 39, 40, 207, 476

Ş

Şebeco (general) 446
Şendrea (profesor) 177
Şerban (canonic) 83, 150
Şerban, Geo 714
Şincai, Gheorghe 171, 197
Şir-Ali 133, 156
Şitak-Bei 67
Şoarec, Fulger 86, 87, 425
Şoimescu, N. I. 587
Ştefan (fiul lui Alexandru cel Bun) 59, 493
Ştefan I(cel Sfânt) 195, 664, 667
Ştefan VII 344
Ştefan cel Mare XII, 7, 23, 28, 49, 50, 54, 58, 59—61, 89, 134, 170, 236, 357, 361, 373, 391, 440, 470, 493, 497, 523
Ştefan cel Tânăr 62
Ştefanelli, T. V. XI, 462, 714
Ştefănescu, Gh. 518
Şuvalov, P. A. 48, 49, 94, 481, 494, 655

T

T. 145, 146
Tache (preot) 104, 359
Tacit (Marcus Claudius Tacitus) 662
Tacitus (Publius Cornelius Tacitus) 6, 238, 399—402
Tacu, D. 168
Tahir Aga 484
Tanco, Teodor 528
Tăuşan, G. 714
Teisserene de Bort, Leon 289
Tell, Cristian 155, 236
Temelie, Trancă 359
Teodorovici, Const. 714
Teodorovici, Maria 714
Teriachiu, A. 295, 296
Tetoianu (inginer) 122
Tewfik Pasa 566
Theiner, Augustino 544
Theodor (arhitect) 54, 59
Theodorian Carada, M. 597
Thibaut 402
Thiel, Fr. 329
Thierry, Amedee 701
Thierry, Augustin 663
Thiers, Adolphe 6, 149, 292, 570
Thomas, Georg Martin 519
Thomasius, Ch. T. 402
Thugut, Francisc Maria (baron de) 62, 65, 68, 497
Tihomir (Tugomir, Togomer) 57
Tiktin, H. 530
Timur Lenk (Tamerlan) 207, 208, 499
Tirard, P. 216
Tisza, Kalman 289, 552, 661, 662
Tocilescu, Grigore G. 171, 605
Tolly, Barclay de 68
Tomescu 550
Tomşa, Ştefan 344
Tornea, Florin 714, 715
Torouţiu, I. E. 714
Toscano, Simone 636
Traian (Marcus Ulpius Trajanus) 6, 17, 38, 148, 149, 153, 154, 263, 266, 311, 333, 401, 469, 662, 672, 676
Trefort, August 195, 197, 544
Treitschke, Heinrich von 397, 403, 602, 603
Trepov, D. F. 90, 135
Triandafil, G. V
Ţugui, Pavel 715

U

Ubelin, Georges 54, 484, 493
Ugetai 207
Ulfila (episcop) 664
Umberto (regele Italiei) 148
Ungureanu, Gh. 715
Ureche (Urechi), Grigore 6, 23, 60, 63,171,423,470,672,674,703
Ureche, Nestor (Nistor) 63, 160, 171.
Urechia (Ureche, Pseudo-Ureche), V.A. 6, 19, 22, 80,110—113,115, 116—118, 121, 127, 150, 159—161, 193, 217, 413, 423, 425, 446, 463, 466, 471, 477, 516, 520, 522, 528, 530—532, 544, 616
Urechii 192
Usedom (conte) 654

V

Vaillant, J. A. 541
Valente (Flavio Valente) 663
Varlaam 394
Varro (pseudonim) X
Vascanu, Tudor 59
Vasilco, Alexandru 479
Vasile II Bulgaroctonul (Basilios II Bulgaroctonos) 207, 208
Vasile Lupu 28, 63. 64, 138, 171, 258, 385, 470, 524, 561
Vasiliu, D. 146
Vatamaniuc, Dimitrie 483,552, 609, 687, 715, 716
Vatamaniuc, Magdalena D. 713
Vattel, Emmer de 102
Vaum, Ecaterina 715
Vacărescu, Ienăchiţă 6
Văcăreşti 264
Vellescu, Ştefan 458
Veltman, A. F. 498, 499
Veratti, A. 540
Vermont, B. V. 329, 580
Vernescu, G. 44, 45, 86, 140, 191, 192, 199, 205, 237, 273, 325, 367, 381, 388, 425, 477, 479, 480, 525, 547, 549, 600, 708, 709
Vianu, T. 715
Victor Emmanuel (Victor Emanoil) II

Ştefănescu, Gr. 118, 121, 517, 518 Tucidide (Thukydldes) 537 38, 213, 636

Viena, I. C, 648
Vincler (inginer) 146
Vinke, V. 505
Vitold (mare duce lituan) 53
Vizanti, Andrei 115, 133, 144, 150, 177, 522, 528
Vîrnav-Liteanu, George 567, 568, 592
Vlad Dracul 71
Vlad Țepeş 60, 429, 498
Vladcovschi, Petru 713
Vladimirescu, Tudor 349, 350, 590
VIadislav (Negru) 57
Vladislav I (Vlaicu) 506
Vladislav II 207
Vogoride, Alexandru *vezi* Aleco Paşa
Vogoride, Nicolae 552
Voinov 52
Voltaire (Francois-Marie Arouet) 217, 421
Voronca, Zaharia 11, 462, 479
Vulcănescu, Mircea 469
Vulpe, Radu 508

W

Waddington, William Henry 205, 206, 271, 546, 567
Waldeck-Pyrmont, Ema de 164
Ward 390, 600
Warszawski (Warşavschi, Warşawski, Warşzawsky), A. M. XIV, XIX, 219—225, 228, 235, 238, 239, 258, 260, 263, 265, 266, 272, 277, 288, 302—304, 308, 310, 359, 389, 553—558, 561, 562, 581
Weinlurg 310
Welche 10
Wellesley (colonel) 43
Welley (colonel) 494
Widekin de Schwalenberg 164
Wilezek, Ioan 675
Wilhelm I 483, 632, 696
Wilhelm III 164, 533
Wilkinson, William 69, 70, 498, 499
Winckelmann, J. J. 405
Winterhalder, Enrich 456, 543
Wurm 240
Wuttke, H. 400

X

Xenopol, A. D. 300, 583, 584
Xenopol, N. X

Y

Yovellar 157, 158

Z

Zachariae, Just Friedrich Wilhelm 109
Zalomit, Ion 463
Zanardelli, G. 157
Ziemovitz (prinț) 671, 674, 703
Zinkeisen, Osman 656
Zonara (Syncellus Zonara), Ioan 662
Zosima (ierodiacon) 53, 58, 484, 493
Zosimos 663
Zotov, Pavel 651
Zotta, Izidor 479
Zotu, G. 510

LISTA ILUSTRAȚIILOR

1. Frontispiciul ziarului „Timpul", redactat de Eminescu cu începere din noiembrie 1877 ..... …… 4
2. Frontispiciile ziarelor care se alătura campaniilor de presă susținute de Eminescu între 1877 şi 1880 ……. ……..... 14
3. Frontispiciile ziarelor cu care polemizează Eminescu între 1877 şi 1880 ..... …….. 35
4. Manualul lui Dimitrie Petrescu, *Elemente de aritmetică,* recenzat de Eminescu .....……. ……..... 119
5. Tratatul lui Robert von Mohl, *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik,* şi al lui Bruntschli, *Allgemeines Staatsrecht,* citate de Eminescu .....……..... ……..... 298, 299
6. Tratatul lui Ioan Strat de *Economia politică,* citat de Eminescu ..... ……..….. 338
7. Tratatul lui Jakob Ph. Fallmerayer, *Fragmente aus dem Orient,* şi al lui Constantin Jos. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren,* citate de Eminescu .....……..... …… 382, 383
8. Începutul articolului *[„Organul hidoasei pocituri..."*], BAR *2264, 263r,* paginat de Eminescu 2…….. 424
9. Începutul articolului *[„Tot în n-rul nostru..."],* BAR *2264, 425r,* paginat de Eminescu 1. ……..... 427
10. Articolul *[„Drepte cu adevărat..."],* BAR *2264, 423r,* pregătit de Eminescu ca editorial . ……..... 431

11. „Dorobanțul" din 26 noiembrie 1877 critică articolul lui Eminescu *Unde dai şi unde crapă* din 25 noiembrie 1877 468
12. „România liberă" din 1 ianuarie 1878 elogiază articolul lui Eminescu *Dorobanții* din 30 decembrie 1877 472
13. „Războiul" din 4 noiembrie 1879 comentează polemica „Timpului" cu „Presa" 589
14. Frontispiciul ziarului „Curierul de Iaşi" redactat de Eminescu între mai 1876 şi octombrie 1877 623
15. Frontispiciile ziarelor „Neue freie Presse" şi „Die Presse" din care îşi extrage Eminescu informațiile pentru „Curierul de Iaşi" în mai 1876 — octombrie 1877 632

Sfârşit de volum